

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

Biblioteca Universitaria
GRANADA
Sala 2^a Des.
Relato 7
Tabla 3
14

BIBLIOTHECA HISPANA VETUS. TOMUS PRIMUS

Completens scriptores qui ab Octaviani Augusti
imperio usque ad annum M. floruerunt.

8-8293
BIBLIOTHECA

HISPANA

VE T U S,

S I V E

Hispanorum, qui usquam unquamve scripto aliquid
consignaverunt, notitia.

*Complectens scriptores omnes qui ab Octaviani Augusti imperio
usque ad annum M. floruerunt.*

TOMUS PRIMUS.

A U C T O R E

D. NICOLAO ANTONIO HISPALENSI J. C.

Ordinis S. Jacobi equite, patriæ Ecclesiæ canonico, regionum negotiorum
in Urbe & Romana curia Procuratore generali,
demum Matriti Consiliario regio.

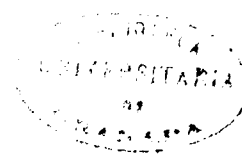
OPUS POSTUMUM:

Nunc primùm prodit jussu & expensis

EMINENTISSIMI ET REVERENDISSIMI DOMINI

D. JOSEPHI SAENZ

CARDINALIS DE AGUIRRE.

ROMÆ, M. DC. XCVI.

Ex Typographia Antonii de Rubeis propè S. Sylvestrum de Capite in Via Vitis.

SUPERIORUM PERMISSU.

SANCTISSIMO D. N.
INNOCENTIO
DUODECIMO
PONT. MAX.

*B nobilitatem & modestiam,
Sublimi pariter & humili,
Excelso ac miti,
Forti & leni:
Magnanimo erga honores,
Sine ambitu, sine arte:*

Non quæsitos, sed oblatos,
Et decenter admissos:
Vero Gregis Christi Pastori,
Non tondenti oves,
Sed pascenti:
Non quærenti quæ sua sunt:
Magnifico sine fastu,
Liberali sine pompa,
Benefico sine strepitu,
Iusto sine supercilio:
Liberò ab affectu carnis,
Vacuo à philautia sanguinis,
Quasi puro spiritui,
Aut in Cælis nato:
Pauperum Patri
Piissimo ac suavissimo,
Quorum plures chiliadas
Nepotum loco habet:
Zelatori invicto
Decoris domûs Dei,
Fidei, ac Religionis,
Iustitiæ & disciplinæ:
Reddenti cuique suum,
Benemeritis præmia,
Sceleratis supplicia,
Oppressis tutelam,
Afflictis solatium,
Egenis auxilium:
Communi Patri,
Omnibus omnia factò.

Æquanimò erga omnes,
Ad trutinam æquitatis:
Arcui fœderis
In hac bellorum procella,
Sive diluvio sanguinis
Ubique ferè exundantis:
Tribunalium directori,
Electori bonorum Judicum,
Non prece, non pretio,
Sed meritorum pondere:
Parenti, institutori, auctori,
Lectissimorum Cardinalium,
Insignium pietate, iustitiâ, & sapientiâ,
Abolito penitus nepotismo:
Denique intra paucos annos Pontificatûs
Plura & eximia operato,
Quæ multis retrò seculis
Potiùs optare quàm sperare licuerat:
Tanto inquam Pontifici,
Maximo inter Catholicos,
Ipsis etiam Heterodoxis Magno,
HANC BIBLIOTHECAM VETEREM HISPANAM,
Sive recensioñe Historicâ, Chronologicâ, & Criticam,
Auctorum octingentorum circiter Hispanorum,
Qui ab ineunte imperio Octaviani Augusti,
Usq; ad annum Christi millesimum quingentesimum
Aliquid scripsisse inveniuntur variis linguis,
Præsertim Latinâ, Græcâ, Hebraicâ, Arabicâ,
aut quavis aliâ,
Nunquam hætenus editam.

der ethnicus Rex apud Curtium^b: *Vices accipiunt meliùs acturi*, Christiano fermè ore proclamans. De imperio nunc non dicam, quod frequenter magis hoc sidere afflari solet, neque de temporum ea vicissitudine, quæ in res grassatur. Scio enim quantum ingeniosa illa Sibyllini carminis Tertulliano^c & Laetantio^d lecti paranomasia paucis verbis universitatem rerum inconstantia suæ admoneat:

Εὐδὲ Σάμος ἄμμος, ἐσά) Δῆλος ἄδηλος,
καὶ Ρώμη ῥύμη
Erit & Samos arena, & Delus ignota,
Et Roma vicus.

II. Religionem nunc, probitatem, fortitudinem, prudentiam, civilitatem, atq; alias virtutes, quæ animo retinentur, longè discessisse ab iis regionibus, quæ magnum sibi exinde nomen præconiumque olim paraverant, ut alibi radices agerent, aliquando & ipsas revellendas, tot ferè nationes sunt expertæ, quot vitalem spiritum ex hoc recipiente vices turbinum ac serenitatis aère traxerunt. Operæ quidem magnum esset pretium ad cuiusque huc divertentis instructionem eas omnes dinumerare, quæ è fastigio in præceptis deturbatæ sunt, aut ex infimo in summum locum præcipuæ laudis exaltatæ, si non una sufficeret Græcia ante oculos posita: illa, inquam, Græcia, quæ nihil sapientius, nihil fortius, nihil politia omnis, pulchritudinisque aut nitoris plenius sol unquam vidit, aut mens humana concipere & excogitare potuit. Quid eâ nunc indoctius, quid imbecillius, quid bonorum omnium indigentius, & commiseratione dignius universitas rerum continet? Asiam taceo & Ægyptum, olim doctissimas, piissimas, hodie sui immemores, & ruinas tantum. Hispaniæ verò sic benevolus fuit semper naturæ, sic beneficus gratiarum & gratuitorum omnium donorum auctor, ut quid aliis invideret gentibus, aut peregrè admiraretur, vix se circumspiciens alicubi deprehenderet. Fortitudinem, belli aviditatem, virium robur, impatientiam vitæ, cum esset mori honestum, inedia & laboris, æstus & frigoris patientiam, libertatis amorem innatum Romani & Græci scriptores passim Hispanis tribuunt. *Audacem, ferocissimam, jugique impatientem* Tibullus & Florus: item *bellatricem, viris armisque nobilem, seminarium hostilis* (nempe Carthaginensis) *exercitus* ibidem Florus: *pugnacissimam barbarorum* Thucydides: *animique prodigam* Silius: *impacatam* Virgilius: *in hostes crudelem, erga advenas humanam & hospitalem* Diodorus Siculus appellat gentem. Inhæserunt hæ virtutes nostris animis sic profundè, ut licet variaverit suas fortuna temporum vices, Romanis nulli diutiùs restiterint, aut Romanos sæpiùs vicerint, sub Gotthis non alii frequentiùs triumphaverint, iidem atrocissimam ab incursione Mauro-rum calamitatem & (ut ita cum jurisconsultis loquar) vim divinam constantissimè ac fortissimè sustulerint, exarmaverint, tandemque dispulerint; cumque iis debellatis datum aliquando est cum Europæis aliis populis ad prælium componi, ab omnibus iis præcipuam quandam, nec antiquâ inferiorem, bellicæ virtutis laudem, quantumvis æmulis, aut ire sub juga nostra iussis, reportaverint. Lucii Marinæi Siculi de tempore suo loquentis verba subjungere non gravabor. *Tempore nostro* (ait) *Reges, externosque duces, omnesque principes videmus, qui bella gerenda parant, diligentissimè querere Hispanorum exercitus, quod de illorum nec fide, nec fortitudine, nec constantia dubitent*. Ita olim factum, cum Romana gens maxima floreret disciplina militaris laude: Hispanis enim militibus supplevisse eam legionum numeros ex Adriano Spartiani observat Isaacus Casaubonus. Præterea justitiam eam sic semper excoluerunt majores nostri, & quæ pars magna justitiæ est, erga Principes fidelitatem, quæ vel nunc, adversante nullo ex nationum descriptoribus atque censoribus, virtutes alias gentis splendidiùs multò lucere facit, & si quæ vitia sunt (non enim nobis adulamur) haberi foris domique indulgentiùs, labenti que naturæ mortalium non ægrè condonari. Justitiam Hispanorum & fortitudinem præ aliis dotibus, hoc est, virtutem belli, & sapientiam pacis, commendare opportunum iccirco atque æquum duximus, quia aliis & aliis è communione populorum intermissis innoxie aut profligatis virtutibus

tibus absque duobus istis nulla constare potest reipublicæ ratio, nullum, vel minimum, imperium coalescere ac perennare.

III. Magnam rem, inquam, præstitisset Hispania etiam si eorum tantum fructuum læta proventu, quos produxisset ei Martis campus, Jovisque fovisset gremium, de cætero bonis artibus & literarum studiis vale dicto, Minervam & Apollinem, tanquam aliarum gentium deos, haud aliquo esset obsequio cultuque dignata. Sed cum Genius gentis ad maxima quæque adaptasset eorum indolem; sic statim ab eo tempore, quo barbara & (ut Justinus loquitur) propiora feris quàm hominibus ingenia convictu Romanæ gentis exuere, civilem omnem, & eloquentiæ atque sapientiæ doctrinam ut indipiscerentur, ingenio & industria ducibus sic strenuè ac feliciter contenderunt, ut brevi etiam Romanæ urbi cunctarum disciplinarum præceptores inferre, victorisque ac dominatoris populi non milite, non auro tantum copias, ærariumque; sed gymnasia ipsa, theatra, forum, atque senatum lectissimis undique Musarum Mercuriique sacerdotibus in dies magis ac magis locupletare possent. Quàm verè & non adulatoriè Pacatus, tametsi in *Panegyrico ad Theodosium Augustum*, natalis provinciæ laudibus aliis hanc etiam annumeravit, unde sapiens, disertaque, docta que audiret Hispania! *Terris omnibus* (ille ait) *terra felicior, cui excolenda, atque adeo ditanda impensius quàm cæteris gentibus, supremus ille rerum fabricator indulget*. Cui quidem uni (iterum ait) *quicquid ubique laudatur, assurgat*. *Hæc durissimos milites, hæc experientissimos duces, ac facundissimos oratores, hæc clarissimos vates parit: hæc judicum mater, hæc principum est*. Robur hæc verba, corporum & animorum præsentiam in bellatoribus, imperatorias artes in belli ducibus, eloquentiam atque justitiam in reipublicæ administratoribus, poëtica facultatis excellentiam in vaticibus, tandemque augustissimam in producendis optimis principibus felicitatem gentis significare posita sunt; de qua ultima, ne id habere insuper videar, repetere libet, quamvis nulli non visa, Claudiani carmina in *laude Serenæ Regina uxoris Stiliconis*:

Quid dignum memorare tuis, Hispania, terris
Vox humana valet? primo levat æquore solem
India, tu fessos exacta luce jugales
Proluis, inque tuo respirant sidera fluctu.
Dives equis, frugum facilis, pretiosa metallis,
Principibus fecunda piis.

Et paullo post:

Namque alie gentes, quas fœdere Roma recepit,
Aut armis domuit, varios aptantur in usus
Imperii, Phariæ segetes & Punica messis
Castrorum devota cibo, dat Gallia robur
Militis, Illyricis sudant equitatibus alæ.
Sola novum Latiis vestigal Iberia rebus
Contulit Augustos. fruges, araria, miles
Undique conveniunt, totoque ex orbe leguntur:
Hæc generat qui cuncta regant.

Quæ quidem urbi & imperio fructuosissima, propterea que isto & aliis veterum testimoniis celebratissima Hispaniæ (indolis dicam an fortunæ?) ubertas in nihilo defecta debilitatave Imperatorum eminentissimorum editione, quorum in Romanis annalibus maxima laus est, in Gotthorum utique nostris Regibus ex barbarè fortibus ad summam æquitatem & humanitatem formatis, indeque in Legionis, Castellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, Navarræ Regibus, majorem partem excellentissimis, atque omni præconio majoribus, tot sæculis continuavit, immo felicitare nos & universum famâ sui complere orbem terrarum pergit.

IV. Sed ut ad literarum amorem paullisper intermissum revertar, Turdetanis meis ante alios Hispaniæ populos hanc laudem consignabat antiquitas. An de aliqua gente barbarorum (ut Græci non Græcos omnes appellare solebant) dictum usquam auditumve dignius quicquam eo quod ex Strabone subiungi-

mus? *Hi inter Hispania populos (ait ex Græco Latinè loquens) sapientiâ putantur excellere, & literarum studiis utuntur, & memorandæ vetustatis volumina habent; poemata, leges quoque versibus conscriptas è sex annorum millibus, ut ajunt. Ceteri etiam Hispani usum habent literarum &c.* Afclepiadis item Myrliani, Græci (ut videtur) in iisdem Turdetanis ludimagistri, facta in eodem libro Strabonis mentio Græcas literas in pretio & in studio apud nos fuisse prodit manifestissimè: uti & epitheton eruditionis genti nostræ sub Iberorum appellatione ab Horatio Flacco attributum eo versu ex *Ode ad Mæcenatem* ultima lib. 2. *Carminū:*

— *Me peritus*

Discet Iber, Rhodanique potor.

qui tam aperti sensus est, ut mirari subeat interpretum de causa peritiæ Iberis adjudicata hallucinationes, poëtæ sententiam gentisq̃ue honorem, nescio an satis candidè, aliò avertentium. Huc etiam referendum est, inventos in his partibus viros, qui Titi Livii Romanorum historicorum principis famâ commoti, ejus videndi causâ itinere in Italiam usque arrepto, non sibi & genti suæ minorem egregiæ indolis ac doctrinæ gloriam comparavere, quàm Liviana gloria est, hoc præcipuo inter alios existimationis tam longè lateq̃ue dispersæ testimonio & confessione (quantumvis non ullo ejus divinatorum monumentorum posterit fruerentur) clarissima nunquam non futura.

V. Si autem ad meliora sæcula & commutata cum Romanis morum civiliū, optimarum disciplinarum, atque elegantissimæ linguæ bona jam accedamus, oratores, poëtæ, philosophos Romæ contulimus facundissimis, ingeniosissimis, sapientissimis eorum non inferiores; ut ostenderetur vinci armis ferè semper fuisse fortunæ donum, ingenio autem nullas injici manus, aut immitti jugum posse. Vix enim pacata fuit, & (ut ille ait) ferâ catenâ vincita ab Augusto Hispania, cùm florere in urbe rerum domina, dicendiq̃ue facultate cœperunt præesse victoribus magna illa literarum nomina Julius Hyginus, bibliothecæ ejusdem Augusti præfectus, Portius Latro declamatorum princeps, Moderatus Columella naturæ disertus illustrator, Sextilius Helena ingeniosus poëta, Quintilianus senex, junioris pater, & pro pluribus aliis Annæa domus, magnorum ingeniorum parens, quæ M. Senecam, qui Lucium ejus filium, quæ Lucanum, Lucii ex sorore nepotem (de quibus pauca dicere neque lubet, neque æquum est) Romanæ magnitudini verè æquales, declamatorem, philosophum, poëtam, vitæ, luci, atque famæ dedit, uti & Jun. Gallionem, quem Seneca ipse Rhetor Portio Latroni in utriusque eorum studio comparat. Quid nunc Quintilianum referam ex altero illo genitum, oratorum inclytum præceptorem, censoremq̃ue, nisi quod in ea tempora inciderit, quæ nullum, aut non magnum, in republica gerenda, ut olim, locum iis concessere? Martialem, &, si placet, Silium quoque, Bilbili & Italicâ oriundos, quorum alteri severiores, alteri mansuetiores Musæ sic indulgenter arrisere, ut quem Punici belli egregio descriptori, aut morum urbanorum facetissimo atque argutissimo reprehensori conferre, opponereq̃ue valeat aut velit, vix habeat unum aut alterum illa eorum ætas? Pomponium Melam, pressum & elegantem geographiæ, si quis alius, auctorem? Adrianus item Augustus, Trajani successor & consobrinus, noster est. quæ enim fronte audebit aliquis credulitatem suâ non addicere Cassio Dioni, Eutropio, Eusebio, Agellio, Aurelio Victori, Ælio Spartiano, Cassiodoro, Latino Patato, aliis affirmatissimè id scribentibus? Is autem cùm ejusdem Dionis verbis naturâ esset *amans literarum utriusq̃ue linguæ, & Spartiani testimonio poematum & literarum omnium studiosissimus, arithmeticæ, geometriæ, picturæ peritissimus, oratione & versu promptissimus, & in omnibus artibus peritissimus*, Dione ipso referente in Joannis Xiphilini *Epitome*; multa, tam pedestri oratione quàm carmine, conscripta reliquit. Ex quibus metrici laudantur *Alexandreidos* libri apud Stephanum^f, pede liberi, opus *de Vita sua* Phlegonti liberto suppositum, *Catantian* libri obscurissimi (de quo nomine argutantur plura viri eruditi) *Orationes*, quarum *pro Italicis* civibus suis unam Agellius laudat^g, *Sermonum* tandem libri, ut videtur, grammatici, quorum grammaticus Sosipater meminit.

Nec

Nec sine idoneo testimonio Prisciani etiam Grammatici, Trajano ipsi, à quo Adrianus habuit imperium, *Dacicorum*, seu Daciæ ejus expeditionis libros adjudicamus, quem & versibus pangendis delectatum, Plinius in *Epistolis*^h non obscure significat.

VI. Christiana verò fide imbuta Urbe & imperio, Sanctus Damasus Papa, & Hosius Cordubæ Episcopus, sic eruditionem sustentavere Hispanam, ut sua quoque, nec mediocris, laus, Paulo Orosio cesserit, Dextro atque Idacio historicis, Prudentio, Juvenco, Avieno, Matroniano, Dracontio poëtis, Gregorio Bætico, Paciano, Apringio, Juliano Pomerio, Justo Urgelitano, & ejus fratribus, Catholicæ veritatis vindicibus. Gothorum gentem & imperium non diu post illustrare fulgentissima illa cœli nostri sidera, Leander & Isidorus Hispalenses, Fulgentius Carthaginis Ecclesiarum antistites, fratres, quorum opus tam verbo quàm scriptis proculsum Gotthica fuit & Hispana gens è Cimæriis Arianismi tenebris ad dias veræ fidei oras reducta, sibiq̃ue restaurata. Ildephonsus, Eugenium, alios, Toletanæ Sedis Episcopos æqualis cum superioribus magnitudinis astra satis splendore suo conspicua sunt, quin faculâ nostræ laudis indigeant. Neque enim Fastos nunc Scriptorum describimus, sed tantum perpetuam apud Hispanos literarum celebritatem atque existimationem fuisse rei causâ confirmamus.

VII. At nec ea quidem tota in præceptis cum imperio ivit, quando Arabum Dynastis colla huic tam acerbæ poenæ ob insolentiam criminum impendi verè digna Deo visa subdidimus, captivorumq̃ue corporum animi calamitatis suæ conscii nihil minus quàm à literarum fontibus, qui ubique exaruerant, solatium sibi aut rebus suis compendium aliquod providere cogitabant. Planè enim conservatæ sunt sub cineribus illis, in quos gloria gentis è fastigio suo deturbata, & barbarorum flammis extincta confederat, scintillæ quædam sacri sapientiæ ignis atque doctrinæ, unde inflammatos legimus, & ad fovendum, quasi Vestæ focum Romanæ olim virgines, literarum amorem erectos Beatum cum Eterio, Isidorum Pacensem, Eulogium martyrem, Alvarum Cordubensem, Bonitum, Prudentium Trecentem Episcopum, & alios, quorum eò major laus ac de civibus suis meritum fuit, quòd nullis Christianarum scholarum, nullis, aut valde paucis, exemplorum à viris excellentibus venientium subsidiis adjuti, & ad colenda studia invitati, verè uti flores in arido & horrenti spinarum campo, germinare, visi sunt.

VIII. Uberior tamen proventus ille exstitit literarum & ingeniorum culturæ, qui in Arabum & Hebræorum Hispaniæ civium, ac proinde nequaquam ei poenitentorum, cecidit gremium. Credibile enim vix est qua mentis contentione ac virtutis amore hoc genus hominum in bonas disciplinas, præcipueq̃ue sacrarum literarum explicationem, philosophicam ac medicam, & omnes liberales artes incubuerint; quorum doctissimis (si demas tamen superstitiones & aniles eorumdem in religionis negotio fabulas) etiam Christianæ Academiæ ditatæ sunt, fruunturq̃ue monumentis. Ferè enim quicquid in sacris libris elucubratum est eo tempore ex Hebræicis fontibus, quicquid in Medicinæ & Philosophiæ arcanis eruendis mens humana insumpsit laboris & vigiliarum, è finibus Hispaniæ, & ex scholis utriusq̃ue hujus gentis prodiisse, illorum nemo inficiabitur, qui earum bibliothecas sedulo excusserit, nosq̃ue aliquando, quum fidem integri hujus & absoluti operis liberare dabitur, ostendemus. Planè Hebræicæ Synagogæ, tam apud Mauros quàm apud Christianos frequentes, & inter Hebræos, ipsos cæterarum potiores & nobiliores existimatæ, celeberrimos illos protulere divinatorum librorum veteris Testamenti enarratores, quorum testimoniis innituntur sæpè noviores & Christiani interpretes ad eruendos sanctæ linguæ sensus, enodandam Bibliorum phrasin, illustrandas Hebræicæ gentis antiquitates, nec semel etiam ad Christianam ex eorum fumo lucem proferendam & adversus ipsos confirmandam. Mosen intelligo Maimonidem Cordubæ natum, qui ex sententia hujus ætatis eruditorum, primus desuit inter Hebræos *inopere*; qui paucos quosdam atque exiguos errores magnis ubique virtutibus & lectissimarum rerum præceptioni-

ptioni-

^f In A'spæta
& in Sæpeta.

^g Lib. 16.
cap. 13.

ptionibus compensat. Abrahamum Aben Ezra Toletanum Philosophum (Ariamontani verbis) ac Medicum eruditissimum, sacrorumque librorum suâ linguâ commentatorem illustrem. Davidem & Mosen fratres Kimkios, quorum ille auctor est celebratissimi & utilissimi Michlol operis, sive *Tthesauri linguæ sanctæ*, unde Pagninus majori ex parte suum confluxit, homo doctissimus, ac minimè superstitiosus, quiq̃ Christianorum lectioni aptissimus existimatur; alter verò in Grammaticis non contemnendam, nec Davidis fratre indignam auctoritatem apud eruditos sortitus est. Mosen Gerundensem quamplurium operum clarum scriptorem, Jonam Cordubensem Grammaticum perfectissimum, Judam Levitam, libri *Cozri* auctorem, Jacobum Badreschi, alterum inter Hebræos Cicero-nem, Ascherum item Levi, ac Judam Barcinonenses, Jonam Gerundensem, Meir Toletanum, Samuelem & Judam Aben Tibbon, Abrahamumque Aben Sahal, Hispalenses, & alios quamplures, quorum in *Bibliothecis* suis *Rabbinicis* Buxtorfius & Plantavius, in *Orientali* Joannes Henricus Hottingerus, & ante eos ex eadem gente David Gans & Zacutus Salmanticensis, hic in *Juchasin* libro, ille autem in *Chronologia* sua *Judaica*, meminerunt. Nec ullo tempore usque ad id, quo è finibus nostris abire jussa fuit ea gens, defuere homines eruditissimi, qui ex Hispano aëre suxerunt, quòd ingenio industriaque non vulgari ab studiis nomen sibi fecerint, quantumvis felicissimam mero fidei meridie nascendi sortem & exaggeratam doctrinæ laudem procuratæ cæcitatæ obstinatione magna ex parte corruerint. Unus enim ex his est, qui solum vertere, quàm in se revertere, ac superstitioni renunciare maluerunt, Isaacus Abrabanelius, si à natura eum expendas, ingeniosissimus; si à studiis doctissimus; si ab industria totus labor; idem tamen Christiani nominis, si quis alius, infensissimus hostis, ac per-versissimus veri calumniator. Quotidieque ex Hispanis Hebræis derivati, quamvis alibi gentium, ubi degere permittuntur, nati haud immemores suæ originis, immo ipsam in scriptis jactantes, monumeta sui vel theologica vel philosophica vel medica sermone etiam Hispaniæ vernaculo communicare amant posteris, nomenque suum (quod miserum infelicibus solatium est) oblivioni eripere.

IX. Nec minus quàm ex Hebraico surrexit læta ex Machometano agro seges virorum philosophiæ totius ac Mathesis cognitione, atque edita in vulgus doctrinâ præstantium; quorum latent quamplures adhuc in Arabicis tenebris, atque interituris facilè chartis lucubrationes. Quò deveniens non possum non lacrymabile illud ante aliquot menses factum Laurentinæ regiæ bibliothecæ manu exarata incendium deflere cum iis omnibus, qui auro contrà habent charos hoc genus thesauros; quo igne absumpta nobis peregrè degentibus referuntur major librorum Arabicorum pars, atque item Græcorum, quos ex omnibus antiquæ ac novæ Machometanorum dittonis angulis exquisita Philippi Magni Regis Hispaniarum II. Bibliothecæ, ac totius ædificii cum orbis terrarum & omnium ætatum maximis comparandi auctoris diligentia corraserat, eoque loci æternæ memoriæ dicaverat. Sed ut non sine aliqua mentione eorum, qui in Hispano solo Arabicas literas illustrare, hinc discedat calamus, Aben-Roe, sive Muhamedo Abulgail Cordubensi Aristotelis perpetuo interprete, viroque undique doctissimo, nullum potiore Arabismus, quaqua versum patet, quem Græcis opponat philosophis, nominare unquam poterit. Aben Zoar Hispalensem, sive ex territorio hujus urbis, medicum præstantissimum Aben-Roës ipse discipulus summè laudavit. Aben Zoar ejus filius, quem Rasim vocant, Aben, sive Ibnu (*filium* Arabicè significat) Thophail Hispalensis præceptor Mosis Maimonidis, & Aben-Rois, Abu Bahar Ibnu Chalfon Granatensis poëta, Ibnu Saigh è civitate Mariæ (Portum Sanctæ Mariæ intelligo) Ibnu El Beitar Malacitanus, Aben Madi, Aben Agatin, medici ferè omnes & philosophi inter suos clarissimi laudantur in *Prosopographia* Joannis Leonis Africani, & alibi: ut prætermittamus Aben Sinam (quem Avicenam vulgus vocat) falsò à quibusdam Hispaniæ adscriptum, immo Rasim medicorum operum celeberrimorum auctorem, qui peregrè, hoc est in Persia, natus, incolatu dumtaxat noster est. Verè enim Mauris partem illam Hispaniam meridiam tenentibus, quam Romanorum Bætica olim

olim continebat, his literis adhibita fuit eximia quædam industria, præcipuusque honor habitus, adeò ut Abu Nazari cujusdam *De studiis populi Andalusæ*, hoc est Hispaniæ Arabicæ, magnum, & inventu rarum opus, Arabicis cæteris commentariis annumeretur. Quarum utriusque sectarum auctoribus commendandis aliquantò diligentior operam adhibere debuimus, ne ex vulgaribus Hispaniæ ac scriptorum ejus encomiastis, quibus Latini tantum, non alii ferè, noti sunt, profecisse videremur; prætereaque ut ejus partis, quæ ad perficiendam hanc Bibliothecam necessariò nunc desideranda est (ut paullo post dicemus) quasi aliud agentes nonnullum præberemus specimen.

X. At eo ipso tempore, quo infidelium populus philosophicâ omni florebat doctrinâ, sterilefcere visus est, fateor, Christianæ Hispaniæ campus, & inter armorum fragores ac belligerandi necessitatem, qua cuncti detinebantur & ab omni ferè alio munere avocabantur æquales tot sæculis majores nostri, Musarum harmonia & cultus mentis ingrata & importuna esse. Quis enim otio quietique, unde artes vigent, locus in castris & bello addicta gente? Nullæ tunc aliæ quàm armorum scholæ: non is qui arte loqui atque ingenio penetrare naturæ abdita; sed qui in proelio fortius hostem petere, civem servare nôset, aliqua dignus laude habitus. Præ militari fordebant cætera omnes artes. Sic Roma fuit quum rudis adhuc & bellicosa erat. Nam & Suetonio attestante in libello *De claris Rhetoribus*, Senatus-consulto non uno cautum fuit, Rhetores & Philosophi ne in Urbe essent. Iccircò qui excoluissent sapientiæ studiis animum in ferrea illa hominum messe, quamdiu pro libertate belligeratum fuit, rarissimi apud nos aliquam sui memoriam ad posteros propagarunt. Profligato autem ab infidelibus metu, cumque jam non pro aris & focus tuendis, sed pro importunis, sæpeque recurrentibus hostibus vi subigendis ac debellandis arma tractarentur, venire ad partes & contubernio excipi coeperunt amor literarum & cultus, eloquentiæ studium, sacrorum librorum & humanarum disciplinarum cupiditas, præcipuè à tertio decimo salvi facti orbis sæculo, quo Ferdinandus hujus nominis III. Rex sanctissimus, atque jam hodie ex beneficio Clementis X. Pontificis nunc Maximi Christiano erga cœlites obsequio & ritu invocari permissus, Mauritanæ facis reliquias ad extremos Bæticiæ provinciæ angulos Africæ propinquiores expulit; Jacobus item Aragonius hujus nominis I. non solum Valentino sibi cedere regno, sed & Balearibus coëgit insulis. Floruere isto sæculo Rodericus præful Toletanus, Lucas Tudensis, Dominicus Prædicatorum auctor, Raymundus Penya-fortius, Raymundus alter Marrini, Bernardus Compostellanus, Antonius Paduanus, Joannes Papa XX. Alphonfus Rex, cognomento *Sapiens*, Petrus Comes Portugalliæ, nec diu post Joannes Ægidius Zamorensis, Arnaldus Villa-novanus, Raymundus Lullus, Alphonfus Hispalensis præful, Franciscus Ximen, Alvarus Pelagius, Joannes Segobienfis, Paullus & Alphosus Burgeses Episcopi, Joannes à Turre-cremata, Alphonfus de Madrigal Abulensis antistes, Joannes Episcopus Gerundensis, & alii satis magno numero, tam Latinorum, quàm vernaculorum operum scriptores.

XI. Attamen quandam adhuc rudem & nondum absolutam doctrinæ formâ hæc omnia præferrebant sæcula, quousque sub Ferdinando & Elisabetha Catholicis Regibus, solida (si Portugalliam demas) dittoni eorum subiecta Hispania, mercatum peregrè ivimus quicquid disciplinarum, quicquid amœnitatis intra Italiæ & Galliæ gymnasia longè ab Hispaniæ finibus exfulabat; indeque jam apparere coepit non artibus ingenia, sed artium exercitationem præstantissimis Hispanorum ingeniis ad hoc tempus defuisse. Mirum etenim quàm brevi tempore quamque feliciter admitta semel aliena hæc merces ditare coeperit omnes hominum ordines, omnes scholarum coetus, Salmantinæ ante aliquot sæcula, Complutensis à magno illo Toletano antistite & Purpurato Patre Francisco Ximeno nuper fundatæ, aliarumque. Et ut eximium quoddam sui specimen, quo ad literarum aspirare se obtinendum principatum non obscure testaretur, gens nostra faceret; ecce tibi ex ista ultimo loco nominata Academia curâ & industriâ doctissimorum hominum procurata, non alicujus veteris, quamvis maxi-

ximi, sive Ecclesiastici sive profani scriptoris exstantia opera, sed integrum illud Bibliorum sacrosanctum systema quatuor repetitum linguis, Hebraicâ, Chaldaicâ, Græcâ & Latinâ, quo opere nil vidit illa ætas magis elaboratum, nil magis utile aut necessarium. Cujus quidem editionis forma, cum Francisci Cardinalis Ximenii, cujus sumptibus & auspiciis facta est, magna commendatione, etiam post emissas ex Antuerpiensi, Parisina, Londinensi urbibus alias, & quidem locupletiores editiones, absolutissimæ, cæterarumque principis & quasi matricis elogia jure optimo audit.

XII. Eodem ipso tempore in Academia Salmantina jacta illa sunt robustioris Theologiæ semina, quæ plusquam aliàs aut alibi gentium opimis fructibus non diu postea editis, & in perpetuum, si Deo placet, edendis, ingeniosissimam omnium gentem speculationi que maximè deditam fecundavere. Ingentis enim famæ vir Franciscus de Victoria, non tam lucubrationibus editis, quamvis & hæc aliqua non magnæ molis, at magni pretii sint; sed doctrinæ theologicæ perfectissimæ in hanc Academiam & Hispaniam investitione, doctissimorumque theologorum educatione, quamdiu fuerit huic sacræ scientiæ honos inter mortales, vehementer laudabitur. A quibus ea in sublimem adeò locum evecta est, ut prorsus quæ alia præsumat natio hujus professionis lauream nobis eripere, his jure illa & meritò contribuenda sit, quibus Jovi fulmen aut clavam Herculi de manu auferre tentantibus insaniam opprobavit antiquitas. Sed bonum factum: quòd nulli adhuc in mentem venit, unde nos vindicandi ac stabiliendi Theologis nostris præcipuum locum cura sollicitet. Canus equidem, Sotus, Bannezius, San-Thomasius, Arauxius, Godojus, Prædicatorum; Molina, Suarezius, Vasquius, Valenzia, Ruizijs, Granadus, Lugus, Jesuitarum; Castrius, Vega, Medina, Franciscanorum; Aragonius, Ponçe-Leonius, Eremitarum; Cornejus, Carmeli sodales; ne alios aliorum ordinum nunc recenseam, non tam virorum quam propria sunt nomina scientiarum apicis sacræ Theologiæ.

XIII. Jam si ad morum instructores, virtutumque enucleatores, quæ ad poenitentiae sacramentum pertinent, fructuosissimam ejusdem Theologiæ partem, quæque, ut Senecæⁱ verbis utar, *errores nostros discutit, & lumen admovet, quo discernantur ambigua vitæ*, oculos convertamus; omnes ferè hujusmodi commentariorum paginas complent Hispani, Martinus Navarrus, Sancius, Sotus iterum, Joannes Medina, Toletus & Lugo Cardinales, Corduba, Rodericus, Ledesma, Dicastillus, Azorius, Castro-Palaus, Trullenchijs, Fagundez, Caramuelius, Escobarius, Mendozius, Vibaldus, Martinez-Pradus, Leander, & alii innumeri.

XIV. At Bibliorum nostri interpretes, unaque concionatorum Euangelicorum ad formandas sacri hujus muneris actiones duces exterorum nullis palmam concedunt. Quinam enim in Genesim post Pererium, in Judith post Cerdam, in Jobum post Pinedam, in Cantica post Soto-majorem, in Proverbia post Salazarium, in Ezechielem post Pradum & Villalpandum, in Prophetas minores post Riberam, in Evangelia post Maldonatum, in quamplures simul libros post Ariam Montanum, Gasparem Sancium, Forerium, Oleastrum, Salmeronem, Malvendam, Cyprianum, elucubrant, horum vestigia non relegunt, eruditionem non admirantur, sapientiæ non assurgunt? De sacris actionibus cum Italis nobis controversia est. Hi artificio prævalent, rhetoricantur, verbis gestuque, ac tota corporis conformatione & motu veterum oratorum imitatores videri volunt: nostrorum strictior, nec affectata est eloquentia, non coagmentata domi oratione, aut verbis utuntur artificiosè respondentibus; sed naturali & quasi extemporali facundia, quicquid judicii, quicquid acuminis, quicquid eruditionis eliciendum est, rebus ipsis & argumentis persuadendis, confirmandis ex sacræ paginæ ac Doctorum testimoniis ingeniosè ac prudenter impendunt. Ea que solerter inveniendi excogitandi acutè atque aptè in rem præsentem cogitatis utendi sic vulgo placere, ut etiam vernaculi sermonis conciones communiter apud Italos in ulnis gerantur, & propriæ horum linguæ interpretatione donentur. Nec paucos vidimus ex probatissimis, qui sic formam hanc nostram suam fecerunt, ut Italico sermone loquentes more concionarentur prorsus Hispano.

XV. In dogmaticis seu polemicis scriptoribus aliis fortè nationibus herbam porrigimus. Extra enim positi controversiarum campum, nullisque domi hostibus, quibuscum disputando munus suum exercere debeant, compositi, cum larvis batuere aut ferire umbras velle sibi videntur, qui controversiarum, uti vocant, studia sectantur. Et tamen qui ad eas regiones delati sunt, ubi cominus elenchiticum hoc negotium geritur, aut cum Tridentum ad sancienda vera & confingenda falsa dogmata undique terrarum Catholicus convenit populus, satis ostēderunt Hispani Theologi non sibi arma nec usum armorum deesse, ad componendum cum hoste gradum atque eum debellandum, etiam in Academicæ Theologiæ, vel, ut ita dicam, umbratilis, hoplothea; nec in alium orbem se esse delatos crediderunt; sed quæ graviter in scholasticis velitationibus, eadem fortiter robusteque in veris argumentorum dimicationibus præstitere. Maldonatum, Turrianum, Valentiam, Petrum Sotum, Castrium, Viruësijs, Vegam, Perezium Ajalam, Paivam, Andradium, Orantium, Suarezium, nullus, cui Ecclesiæ decora hujusmodi comperta sunt, conferre optimo exterorum cuique dedignabitur.

XVI. Asceticis verò & spiritualibus librorum monumentis quantum Hispana virtus, religio, pietas, nec minùs ingenium atque eruditionis studium valeat, unus Granatensis Ludovicus documento esse poterit, in quo videtur mihi Deus eam sapientiæ atque eloquentiæ formam, quæ salutis negotium tractandum est, arduum illud æquè ac necessarium, familiareque imbecillitati humanæ reddendum, ostendere nobis & commendare voluisse. De quo viro & aliis qui hunc agrum coluere, ac præstantiorem (ut Philone¹ utar) medicinam vulgata ista, quæ medetur solis corporibus, sunt professi, doctissimisque ac piissimis & prudentissimis admonitionibus præluxere viam sapientiæ ingressuris ingressisque, tacere præstat quàm pauca loqui. Verè certatim ex Hispano in vernaculas ferè omnes piæ Europæ linguas translatum est quicquid eximius nuper memoratus ascetici operis princeps Ludovicus Granatensis, Alphonsus Madridius, Joannes Avila, Bætica dictus Apostolus, atque ejus alumnus Didacus Perez de Valdivia, Franciscus Arias, Ludovicus Pontanus, Alphonsus Roderici, Hieronymus Gratianus, Joannes Eusebius Nierembergus, Joannes Palafoxius, duoque illa ante alios terrestres cœli sidera, ut in empyrium nos operibus & scriptis manuducerent, orbi manifestata, Petrus de Alcantara, Theresiaque à Jesu, non minùs sanctitatis, quàm divinæ doctrinæ radiis fulgentissima, literis mandantes in aurea opera conjecerunt.

XVII. Præterea ethnicis in Ecclesiæ gremiū conducendis & reclinandis, quotquot per orientalem occidentalemque orbis plagas ea charitate, quæ major alia esse nequit, expeditionibus Apostolicis sacrorum Deo nostrorum hominum Redemptori eorum lucrificimus, majorem aliis nationibus, in quas non sic abundè benignitatem istam amplificandi regnum Dei providentia ejus effundere dignata est, curam & industriam impendimus. In quo mihi eadem providentia Dei videtur negatam Hispanis copiam contra standi hæreticos, quos à nostris finibus dudum expulimus, ac vigili oculo semper arcemus, omnino compescere voluisse adaperatam latiori hac viâ in publicum proficiendi, & fructuosè magis in eos populos, qui aures audiendi habent, nec eas surdarum aspidum more obturant, verba vitæ fundendi. Quo quidem beneficio præclariùsne aliquod in historiarum acta sua referre habent, quæ confidentius de se existimant, magnificosque titulos præcipuè inter Christianos notæ sibi arrogant, nationes aliæ? Hæc vera prorsus nota est electi ac dilecti præ aliis à Deo populi, quòd in novum orbem Fidei vexilla intulimus, & longè lateque fixa habemus, veteremque nondum adhuc satis cognitum, Sinas, & utramque Indiam, & Africæ plagas verum adorare Deum fecimus. Oblatrent quamvis caninæ hostium linguæ Hispano-Indicam hanc expeditionem, & Casæ nostri ostentatis libellis, hujus elevare contendant meritum. Paucorum & iniquorum hominum auro inhiantium crudelitati tot religiosissimos opponimus duces, tot viros Apostolicos, qui sacro-profanum apud eas gentes auspice Deo imperium statuerunt, & quotidie magis ac magis sub iisdem legibus & disciplina dilatare satagunt. His charitatis

¹ Guido Card. Bentivoglius in vulg. quadam ad Tobiam Matthæi Anglum epistola.

Sono valenti huomini veramente gli Spagnuoli nelle composizioni spirituali: e non si come la lingua ancora porta cò se maggior peso con la sua gravità per imprimere le cose.

¹ In libello: Quod omnis prorsus liber.

ⁱ In præfat. Naturaliū questionum.

let mortalium acutissimos. Hos quidem eorum gloria non multum pungit atque sollicitat, qui ad ista sola studia, veteris nempe ævi contemplationem, Græcorum & Latinorum rhetoricæ, poëticæ, aut historicæ artis monumentorum admirationem toti pallent & consenscunt, spernentes quicquid ingeniosè magis quàm disertè conceptum feriat aceto lotas, ut loquuntur, legentium aures, quibusque nullus alius cõmendatione dignus videatur liber, nisi is qui turget undique ac distenditur dictis & factis veterum ethnicorum in textu ipso & per oram agglomeratis, aut ornamento verborum dictionisque lenocinio, quantumvis deficiatur re, speciem pulchri & accurati & quasi torno ducti præferunt. Nihilominus tamen in omnibus hujus studii partibus eminentissimos aliquos professores exterorum paucis comparandos dederunt literatorum choro erudita hæc duo, quæ percurrimus in præsentia, sæcula. Quo magis ostenderetur idonea & paria cuicumque disciplinæ ingenia præ aliis excellentiores quasque habuisse, laudemque nonnisi è summis & laudatissimis, sive temerè sive consultò, procurasse. Quod esto sine offensione eorum à me dictum, quos ingenuarum omnium artium, vereque humanarum exquisita cognitio, professioque utilissima, & vivos existimatione præcipua decoravit, & morti impensos clarissimam adhuc facit vivere famam, disertissimisque ac jucundissimis lucubrationibus sibi ipsis superesse. Nihil enim à me alienum magis esse noverunt omnes, quibuscum aliqua mihi consuetudo est, quàm nobilissimis eloquentiæ, poëseos, philologiæque, ac ornatissimis studiis non eam adjudicare laudem, quam docti omnes ac judicio pollentes consueverunt. Inter tamen ea, per quæ ad altiora aliã dirigi viã debet, & altiora ipsa, quo via connititur, hoc est, inter ancillas & reginas artes, interesse quicquam potioris atque luculentioris meriti prærogativa inclytum, nec ii diffitebuntur, quorum summa est in amœnitatum & elegantiarum hoc regno, cui plurimum ego defero quidem, potentia & dignitas.

XXII. Ut enim à cognitione incipiamus linguarum, sanctæ, cæterarumque orientalium, ac deinde Græcæ, totius eruditionis thesauri, tandemque Latinæ, quã explicare animi sensus in quacumque actione literarum universæ mos est Europæ, Hebræicarum rerum & idiomatis callentissimus fuit; si quis sub sole alius, Benedictus Arias Montanus, Bibliorum Antuerpiensis editionis verè Atlas, quæ sapientissimis idem lucubrationibus, fontibus impendens ipsis, explanavit. Alphonsum Complutensem medicum, Paullum Coronelum, Alphonsum Zamoram, ex Hebræis Christianos, magnus ille ac summis quibusque natus vir expediendis rebus Franciscus Ximenius Toletanus antistes procurandæ huic priori Complutensi eorundem sacrorum librorum editioni cum aliis Græcè doctissimis præfecit. His proximus Thomas Malvenda Dominicanus novam post plures alias translationem ad Ezechielem usque perduxit, eamque brevibus, sed utilissimis, commentariis illustriorem fecit. De Hieronymo Oleastro & Francisco Forerio, Dominicanis & ipsis, Ludovicoque à S. Francisco Minorum sodali, Hebræicè doctissimis, Lusitania gloriatur. Bartholomæus Valverdius Gandia sic in Hebræicis profecit, ut præter *Cantica* à se explicata ex fontibus ipsis hujus linguæ, translationem quoque Latinam fecerit *Commentarii Rabbi Davidis Kimkii in quinquaginta priores Psalmos*, cujus nuper & post absolutam Bibliothecam exemplum vidimus MS. Romæ in Trans-pontinæ Virginis Deiparæ Carmelitarum monasterio, cum aliis ejusdem auctoris. Hic & Joannes Mariana non minus Castellam, quàm superiores Portugalliam, nobilitant. Reliquæ provinciæ non unum aut alterum ex provincialibus suis utilem huic studio dedisse operam, idque in Biblicorum librorum explanationibus ostendisse, non temerè affirmant. Bernardum Alderetum, qui suo appellemus nomine, cum de orientalium linguarum eruditione sit mentio, summum hujus viri atque excellentissimis operibus manifestatum orbi de his literis meritum omnino vetat. Isaacum Abrahanelium natione Hebræum, in Hispania natum, & ab Hispania cum gentilibus suis omnibus ejectum, eruditissimum, si errores demas sectæ suæ, hominem, Josephum Karo, & qui non dudum è vivis Amsterodami excessit, Menassen Ben Israëli, Hispanæ originis, & hujus linguæ monumentis sat notum, in albo eorum

jure

jure ponimus, qui præstantes his duobus sæculis in Hebræica fuere sanctorum librorum eruditione.

XXIII. Græcam verò in paucis familiarem habuere linguam fratres duo Vergaræ Joannes & Franciscus, quorum primus ejusdem nuper laudati Ximenii jussu nova interpretatione Aristotelis *Physicorum octo, De anima tres, ac De metaphysica* quatuordecim, qui etiam nunc manuscripti asservantur, libros, atque etiam eos quos vocant *Sapientiales*, è Græca septuaginta seniorum versione Latinos fecit, qui Bibliorum in Complutensem editionem sunt missi: alter autem Franciscus de cunctis grammaticæ Græcæ partibus doctè scripsit, Arius Barbosa, Ferdinandus Pincianus, Joannes Genesius Sepulveda, Andreas Lacuna, Petrus Joannes Nunnescius, Franciscus Turrianus, Didacus Gratianus, Gundisalvus Perezus, Achilles Stadius, Antonius Covarrubias, Mendozæ duo, Didacus Hurtadus, & Franciscus de Bobadilla Cardinalis, Gundisalvus Poncius-Leonius, Laurentius Baldus, Franciscus Sancius, Petrus de Valentia, Petrus Fonsca, Joannes Mariana, Vincentius Marinerius, & alii non infrequentes aut sine magna laude in hac arena sunt versati, atque eorum quidam Græcè doctissimis aliarum gentium compositi Athenas Hispanas Athenis ipsis Atticis, nedum aliis, haud invidere palam facere potuerunt.

XXIV. At jam inter Latine facundiæ principes, sive grammaticæ enucleatores, summum quemque locum nonne obtinere Antonius Nebriffensis, Joannes Ludovicus Vives, Hieronymus Oforius, Emmanuel Alvari, Genesius Sepulveda, & Franciscus Sancius, nuper laudati, Joannes Christophorus Calvetus, Petrus Joannes Perpinius, Andreas Resendius, Joannes Ludovicus & Melchior Cerdæ, Alvarus Gomezus, Hieronymus Zurita, Hieronymus Blancas, Sebastianus Foxius Morzillus, Alphonfus Garfias Matamoros, Didacus Tevius, Bernardinus Gomezus Miedes, Franciscus Mendoza, Joannes Mariana, Andreas Pintus Ramirezius, Franciscus Mazedus, & quamplurimi, qui Latinis ad sacros libros, seu ad alias quascumque doctrinæ partes, commentariis manifestissima eloquentiæ suæ argumenta posteris reliquerunt? Limatum & acre in dijudicandis & per-purgandis ab errorum fermento prisca ævi auctoribus (cui studio primas doctus quisque in harum literarum concedit meritò) judicium desideras? Inclyta duo criticorum cœlo lumina ministravit Hispania Ferdinandum Nonnium Pincianum, & Petrum Ciaconium Toletanum, quibus tertius accedit & alia omni doctrina clarissimus Antonius Augustinus, Achilles item Stadius, & Hieronymus Zurita, quibus utique magnum Senecam, Plinium, Pomponium Melam, Pompejum Festum, Joannem Cassianum, Arnobium, Isidori *Origines*, Antonini *Itinerarium*, Gratiani *Decretorum* collectionem, Juris Cæsarei libros, bona ex parte meliores & saniores debemus. Nec præterire nunc possumus, etiam si cum superioribus in hac laude conferre alios passim nolimus, Ludovicum Vivem, Joannem Ludovicum Cerdam, Martinum Antonium del Rio, Michaëlem Thomafium, Joannem Griaem, Sancium Brocensem, Thomam Tamajum, Laurentium Ramirezium, Josephum Gonzalez de Salas, qui exponendis Latinorum veteribus libris commendabilem adhibuere operam, ac nomine Hispano verè dignam. Illustratores antiquitatum habemus eosdem, quos toties jure ac meritò appellamus, Petrum Ciaconium, Antonium Augustinum, Andreamque Resendium, quibus adjungi possunt Joannes Baptista Suarezus, Bernardus Alderetus, Martinus de Roa, Rodericus Carus, Franciscus Fernandez de Corduba, Joannes Ludovicus Cerda, Gaspar Barrerius, Ludovicus Nonnius, ut mittam nunc alios, qui peregrinis rebus insuper habitis, nostræ gentis & regnorum origines curiosè & cum judicio persequuti sunt, de quorum in re historica laude paullò inferius aliqua dicere animus est. Poëtarum Latinorum exquiris in albo Hispanos? Jure quidem. Vehementia quippe & poëtica nostrorum ingenia sunt, & celestius illius quo carmina funduntur, influxus capacissima. Unde suum nomen haud pauci eò intulerunt. Sufficit nunc memoria Arium Barbosam, Benedictum Ariam Montanum, Andream Resendium, Joannem Petreum, Joannem Ramirum, Alvarum utrumque Gomezium, Civita-regalensem & Castrium, Ludovicum Crucium,

Emma-

Emmanuelem Pimentam, Ambrosium Moralem, Jacobum Falconem, Joannem Verzofam, Joannem Christophorum Calvetum Stellam, Ludovicum Tribal- dum, Jacobum Salvatorem Solanium, Joannem Vilchium, præter alios innume- ros Apollinea ista arte claros.

XXV. Res eò devenit ut eloquentia nostratis linguæ Castellane (ut Lusitanam nunc omittamus) tam pede libera quàm ligata numeris heroas suos in hoc thea- trum producat. Et hi sunt quidem nobilitati ejus ac pulchritudini omnino pares. Regnant in sermone profaico apud nos Ludovicus Granatensis, cui nullum alium antepomimus, Didacus Hurtadus Mendozius, Ludovicus Legionensis, Ferdinandus à Castello, Ferdinandus Perez de la Oliva, Florianus Docampus, Hieronymus Zurita, Ambrosius Morales, Josephus Seguntinus, Antonius Fuen- major, Bartholomæus Leonardus de Argensola, Joannes Mariana, Michaël de Cervantes, Antonius Perezus, Petrus Mexia, Stephanus Salazarius, Franciscus Quevedus, Martinus de Roa, Lupus Felix à Vega, Didacus de Saavedra Faxar- dus, Josephus Pellizerius, & plures alii perfecta, ut Vellejus loquitur Paterculus, profæ eloquentiæ decora, disertissimarumque lucubrationum, tam intra verarum historiarum & proficua cujusque doctrinæ limites, quàm in fabulosis adinven- tionibus & ingeniosis quibuscumque argumentis auctores. Quorum aliqui Cice- roniana & Liviana copiâ, & verè lactea ubertate fluunt, alii pressâ nervosaque eloquentiâ quasi in pompa gradiuntur, alii masculam & severiorem, alii tersam ac dilutiorem amant dictionem, sermone alii rotundo & numeroso, alii interrupto & crebris sententiis fracto, benè & ornatè dicendi artem adepti esse videri vo- lunt. Et cum diversæ sint in quavis lingua eloquentiæ facies, æqueque pulchræ ferè omnes, pluribus eorum hanc laudem, quam persequuti sunt, verè contigisse disertissimorum nostræ nationis hominum constans existimatio est. At Lusita- ni, quorum linguæ etiam inter Europæ vulgares, ut Castellane verè germanæ so- rori, aut potius veteri Castellæ idiomati, pretium & honorem suum non invide- mus, tot habent elegantiarum suæ hujus linguæ admiratores & sectatores, ut Li- vios suos & Tacitos, Cicerones, Sallustiosque monstrare digito peregrinis, domi- que extollere laudibus ad cælum valeant.

XXVI. Poëtica superest facultas vulgariarum poëtarum extero cuique pro- prietatis ejus & elegantiarum non satis gnaro à nobis commendanda. Ea singu- laris est, & si adjunxissent vulgò nostri artem eruditionemque (ut exteri consue- verunt) locupletissime inventionum naturæ, industriamque non in pangendo adhibuissent ac dedolando tantum carmine, sed in eo ad veterum imitationem tam Græci quàm Latini sermonis varum conformando, doctrinamque multiplici, ut doctum non minus sit quàm elegans, imbuendo, possideremus planè ante alias omnes gentes Musarum principatum. Sed dum ingenio ut plurimum con- tenti liberum frænare spiritum arte dedignantur, constareque sibi absolutam poëseos laudem absque sudore, qui necessariò impendendus est polymathiæ stu- diis, falsò existimant, culmen illud, quod unus ex his aut alter legitimis instructus præsidii attingit, Parnassi tenere bicipitis vix potuere. Inde fit ut nec in dramaticis compositionibus ad imitandum naturam artémve ab Aristotele præscriptam se- quendum ulla se obstrictos lege censeant; immo quòd infrequentes aut si qui usquam, successu ferè improspere, ad poëma epicum ritè formandum sese accin- gant. Qui enim artem callent, & disciplinarum ornamento excoluere animum, ad alia quævis quàm ad Ixionis hanc rotam, & quamplurium annorum pensum, si cum aliis conferas infructuosum, herere amant; qui vero amant, necessariis sepè subsidiis ad rem prosperè gerendam destituuntur. Quod genio imputamus gen- tis, apud quam non maximus honor iis habetur, qui poëticæ tantum gloriæ cupi- ditate reliquis omnibus proficiendi in publicum artibus vale dixerunt. Poëtarum Hispanorum vulgus fugillare his & ineruditionis notare animus fuit, ut nunc eos meritis afficerem laudibus poëtas, qui non è vulgari fæce, sed è sublimi quo- quo præcipuè famæ & existimationis apice cum fastigatissimis etiam Italo- rum & eruditissimis metricæ artis principibus de palma non obscure conten- dunt. Ut enim veteres Provincialis linguæ seu Valentine poëtas nunc omittam, in qui-

in quibus Ausias Marcus tot celebribus ætatis suæ versificatoribus lumina dicitur obstruxisse, Joannes de Mena Cordubensis Dantem Alligherium Petrarchamque sic feliciter fuit argumento eruditioneque imitatus, ut nisi ruditate suorum temporum velut quodam fuisset retardatus compede, re- surgentem jam è busto ipso Cordubam admiraretur ab eo tempore cultissi- ma & carminis studiosissima Italia. Cum verò sermoni accesserunt nostro ineunte sæculo superiore major antiquis cultus viresque, & initiatus is fuit solido, quo nunc viget, robori, Joannes Boscanus Barcinonensis, & Garfias Lasus Toletanus eam sibi ad absolutam hujus operis laudem munire viam, ut ne vel carminis ullo genere aliis inferiores essent, hendecasyllabum primi ad nos per- duxerint ceterorum potissimum, eoque uterque, ac præcipuè Lasus, perillustre nomen inter sui sæculi vates sit promeritus, ac vel hodie in manibus omnium sit. Sed ne singulos inde stylo persequar, unum aut alterum, quin reliquis injurius esse videar, veluti nomina (ferè nomina dixi) poëtica ac divinæ artis quædam laudabo, quibus præ aliis omnibus (absit verbo invidia) carere nollemus. Lupus à Vega-Carpio portentosa illà copiâ & facilitate versus ingenio & urbanitate plenos effundendi, quid natura possit, cum lotam illam suam divinæ auræ particulam incubantem sibi patitur, adeò ostendit solus, ut tota quanta est antiqui- tas, nedum proximiora retrò sæcula, quem Lupo comparent, se non habere ne- cessariò fateri debeant. Huic debetur prorsus comoedia Hispana, in qua com- pensatis nonnullis levioribus vitiis cum majoribus & pluribus virtutibus absque controversia regnamus. Quamvis enim alii magno numero vestigia ejus se- quuti, ingeniosiores & pluribus partibus meliores ediderint compositiones, ut ferè superstruere inventis facile est, attamen nec his in mentem venit, ut dero- gare unquam se crediderint posse istius carminum dramaticorum principis fa- mæ, nec inter tot ullus, nisi me judicium fallit, accesserit ad familiaris & verè comicæ dictionis germanam illam speciem & formam, quam ante alia Lupus observasse videtur & curæ habuisse. Alii prorsus viâ grassatum ad famam, ar- duâ scilicet pendentique, Ludovicum Gongoram fuisse, sublimitas illa & maje- stas carminis ostendit, totius eruditionis imbuti floribus, distincti luminibus, exemplar operis sui nostro sæculo monstratum posteris, admirandum potius quàm imitandum, quemque si genius accinxisset ad epicum fabricandum poë- ma, hodie nec Helladi Homerum, nec Romæ Virgilium, nec Italiæ Torquatium invideremus. Eruditione omnino parem huic Bartholomæum Leonardum Ar- gensolam, nec inferiorem laude credimus, Hispaniæ nostræ Horatium, puritatis & castitatis styli observantissimum, elegantiarum ac totius urbanitatis verè penu; cui non alium in his conferre laudibus facile possis, quàm Lupercium fra- trem. Adeò similes inter se sunt, ut gemellam verè Musarum & Apollinis pro- lem in iis agnoscas, nec videaris tibi, cum ad alterum accesseris, ab altero disces- sisse. Ingenio & affectibus, si quis alius, plenus est Villæ-medianæ Comes, quem in poëtis Hispanis præcipuo loco habet, ut audio, Serenissima Suëcorum Regina fœminei sexus ornamentum decusque maximum, literarum & linguarum co- gnitione incluta, quæ Romæ à multis annis majestatem & humanitatem eo fœ- dere copulavit, ut nec regio culmini mores humanissimi, nec moribus majestas deroget; & hanc cæteramque ex aliis virtutibus laudem constantissima veræ & Catholicæ fidei, quam semel amplexata est, professio cumulatissimam præstent. Gregorium Ferdinandi à Velasco, Ludovicum Legionensem, Didacum Mendo- zam, Ferdinandum Herreram, Didacum Sylvam Salinarum Comitem, Franci- scum Borgiam Schillacii Principem, Antonium Mendozam, Josephum Valdi- viesum, Franciscum Quevedum, Hortensium Felicem Paravicinum, Bernar- dum Valbuenam, Anastasium Pantaleonem, Joannem de Xauregui, Franci- scum Lopezius Zarate, Ludovicum Ulloam adhuc superstitem, ut credimus, præter recentiores alios,

Carmina qui scribunt Musis & Apolline multo,
atque eos etiam qui theatri um actionum viâ prosperrimè ad famam grassati sunt, velut triarios & principes musicæ hujus & innocuæ aciei non temerè aut incon-

inconsultò colloeamus. Quibuscum & Lusitani, certi quidem nec Castellanis nec quibusvis aliarum gentium cedere vatibus, Camoësum illum in primis, dignum gente sua & Asiaticis gentis suæ expeditionibus poëtam, Franciscum Saa de Miranda, metricum Platonem, Franciscum Rodericum Lupum, Didacum Bernardum, Hieronymum Corte-realem, Gabrielem Pererium Castrium, aliosque, non quidem auxilia, sed verè Hispaniæ cives, Bibliothecæque nostræ decora conjungunt. Habuimus præcipuos ex eorum numero paucos è multis, quibus, ut Juvenale⁹ utar,

*non est publica vena,
Qui nihil expositum solent deducere, nec qui
Communi feriunt carmen triviale moneta.*

eosque jam extra invidiæ jactum positos indicaturi, quorum maximè appareat compositionibus naturam sortitos fuisse nos (quod in poëtis exposcebat Dio Chrysofomus¹) verè numine afflatam, sive ingenium ac diviniorem mentem atque os magna sonans, ut in Epistolis loquitur Plinius¹.

XXVI. Nollem hic ad hujus apologiæ metam properans cum viris doctissimis controversiæ subire aleam, qui id genus librorum, quod nos *de cavallerias*, Itali *Romanzi* appellant, vereque nostri sunt origine (ut prætereamus nunc Heliodori *Theagenem*, Achillis Statii *Clitophontem*, Longi Sophistiæ *Daphnidem*, & antiquos è Græcia alios amatoriorum operum hujusmodi auctores) adeò improbant, ut inter damnanda & expianda igni scripta ferè constituent. Hos Melchior Canus, vir doctissimus, *ineruditas* fabulas vocat, ¹ *nihilque omnino conferentes non solum ad rectè beateque vivendum, sed ne ad rectè quidem de rebus humanis sentiendum*. Lipsii, Possevini, Nigroni conformia huic testimonia Besoldus congerit in tractatu *De educatione & studiis literarum*^u. Nec nobis quidem eos probare animus est, qui inhonestos amores aut aniles ac nullius frugis aut ingenii continent fabulas. Scio enim quàm eliminari digna sint à Christianorum, præcipuè adolescentum, consuetudine illectamenta quæque vitiorum terendique otio temporis. Sed quid si periculo isto vacua horum lectio fuerit, & è contrario non ludatur in aliquo ex his libris opera? Nonne inter utiles fabulas, ut ferè apologi solent & symbola & fictitiæ quæque, sed doctæ historiæ, collocari poterunt? Annon proserpiniæ istæ sunt, in quibus, uti in Xenophontis *Cyro*, Homeri *Achille Ulißeque*, Virgilii *Ænea*, Reges, heroës, fortes, prudentes, pii, magnanimi, ferè toti ex ingenio auctoris, quasi ex pictoris tabella, non quia tales olim essent, finguntur & colorantur; ita similiter in his nostris describuntur principes æquitatis & justitiæ vindices, tyrannidis & impotentiae debellatores, fortissimorumque patratores operum? Aut carmine talia fingere laude dignum, prosâ autem vituperio erit? Planè fortia & gigantea hæc animi & virium facinora, quæ suis fictitiis tribuunt heroibus, hujusmodi fabulatores, legentium corda sic vehementer incendere laudis cupiditate, quæ fortiter gestis debetur, solent, ut viris militiæ impendendis vice cotis esse possint (& cur non sint?) ad muniendum pectus fortitudine, expellendumque omnem vulneris & mortis metum. Nam & fama est Ferdinando Avalo Piscariæ Marchioni eos animos in adolescentiæ otio umbratilem hujus generis librorum lectionem fecisse, quibus postea in acie & campo fortissima & verè heroïca responderunt facta. Pompejus quoque Magnus appellatus (si Ptolemæo Ephestioni^x credimus) quotiescumque in aliquam iret expeditionem bellicam, recitari faciebat sibi ex Homeri primo Iliadis libro res Agamemnonis fortiter gestas, quem ante alios æmulabatur; at quem ex poëtæ ingenio in talem evasisse virum non ignorabat. Equidem militares ejus ætatis, quâ primum apud nos cœpit hæc formâ concipi & placere, animos Maurorum reliquiis compositos haud dubiè ad gloriam virtutemque his stimulis incitari oportuit. Vera enim an ficta sint quæ æmularis & imitari desideras, nihil interest, dummodo vel falsa veros ignes virtuti subjiciant, & tua te iis excitata imaginatio utiliter ludificetur. Jam quod ad alias partes historiæ attinet, si honestè amores, & cum decore tractentur, potiusque moderandis quàm effundendis huic & aliis animi affectionibus præscribuntur potiora legibus

exem-

exempla, promiscuaque & necessaria utriusque sexus conversatio, atque alia vitæ civilis momenta juxta honestatis ac modestiæ regulas describantur, nihil video cur inutiles & perniciosi, immo cur non utiles & appetendi hoc genus libri existimari debeant. In thesi hæc dicimus, non in hypothesi. Hos enim neque ita notos habemus, ut, quod de Amadisii priorum quatuor librorum auctore, aut fortè aliis nonnulli censent, calculo nostro laudare atque approbare possimus. Et ne aliter existimetur de hujusmodi inventionibus, quàm de fictitiis cæteris atque idealibus libris, unde ad honestè atque utiliter in unoquoque statu & vitæ conditione res gerendas possumus nobis documenta, atque ea quidem magis exemplis quàm præceptis insinuata, procudere. In quo ordine Antonii Guevaræ *Horologium Principum*, sive fabulosam Antonini Philosophi Vitam constituisse possumus, sententiis pulcherrimis atque omnium virtutum præcipuis regulis ornatissimam.

XXVII. Multus jam sum in prima hujus Præfationis parte, cum satis fuisset forsan ac opportunius ad ea, quæ de Hispanorum eruditione olim differuit Andreas Garfias Matamoros, vir eloquentiæ & judicio clarus, nihil adjungere, aut saltem apologeticam ejus narrationem elegantissimam exhibere hic nostrarum nugarum loco. Sed planè is indicta reliquit multa, & sæculo integro nos posteriores sumus, quod quidem feracissimum literatorum hominum æquè ut superius fuit; præstatque nobis quodammodo propriis uti, quàm admovere aliena, ne comparatione meliorum, fucata veluti lanæ ad purpuræ conspectum, nostra evanescant atque emoriantur.

De Bibliothecarum utilitate, ac de hujus proposito & ratione.

I. QUICQUID autem de literarum omni genere cœvo Hispaniæ hucusque diximus, in eo consilii nostri hanc Bibliothecam stylo construendi tota ferè ratio aut saltem ejus pars continetur maxima. Nam uti solent locupletes aurifices, sive ad ostendendas divitias, sive ad allucandos copiâ & varietate vernalium emptores, aurea & argentea omnia, quæ habent, vasa densis alta lateque ordinibus pro tabernæ foribus collocare, è contrario autem, qui tenues sunt, ne ipsi prodant se, vix audent unum aut alterum signi gratiâ exponere, ita prorsus iis usum venit, qui divitias inopiamve in literarum hoc negotio vel jactare vel excusare habent. Singula quæque ab his, plura simul & coacervatim roganda ab illis & expectanda sunt. Planè hoc ultimum in proposito ac voto eorum est, qui scriptorum, illustriumve quorumcumque virorum nomina in album à se relata proponunt publico; ut scilicet, quæ per partes hætenus laudabantur, in unum collecta numero etiam & splendore mutuo magis clarescant. Sidera enim seorsum considerata singula seipsis collectim cum cætero astrorum conspectis agmine jucunda minùs & pulchra apparent. Floribus sigillatim ostensis ea prope modum gratia deest, quâ in hortorum areolis augentur, mutuo se conspicientes, aliique veluti æmulantes alios. Nec aliter quàm in surgente integra aut dejecta messe conspicitur agri ubertas. Mira enim inter se proportionem & mutuo amore composuit rerum summus artifex universi hujus, qui mente simul & oculis comprehenditur, partes, uti membra cujusque pulchri corporis, ut si separata considerentur, pulchra quidem, sed nondum perfecta sint quousque alia ex aliis, seu ex respectu ad universitatem, solidam atque absolutam numeris omnibus commendationem fortiantur. Atque adeo respicientium sese magni aut parvi cujusque corporis membrorum harmonia constat, ut nec quæ nobiliora sunt dedignantur ignobilioribus cohærere, immo singulis amor cæterorum sit insitus, & quasi videatur unicuique parti non aliam posse digniorem à se in hoc naturæ

Bibliotheca vetus Hispana Tom.I.

d

theatro

⁹ Satyræ 7.

¹ Initio or. 33.

^f Lib. 9. ad Severum.

^t Lib. 11. de locis theol. c. 6. §. Lex vero secunda.

^u Cap. 6. §. 6.

^x Apud Photium Cod. 190.

theatro personam geri, quam quod pars sit & aliorum indigens, ut ex eorum nexu atque complexione totum emicet.

II. Sed nec in speciem ac decus tantum hæc apparari urbium, regnorum aut nationum sive ordinum clarissima in unoquoque genere ornamenta hujusmodi quisquam dixerit, cum non inferiore alio utilitatis commodo & in publicum beneficio impensus in his colligendis & exponendis censeatur labor, exactique labore dies compensentur. Plurimum namque interest, quisnam, qualiterque de quovis argumento scripserit, non ignorare; immo ad manum habere eos, qui vel assequi studio, vel consignare literis quicquam cupiunt. Alias enim andabatarum more cassis & cæcis ictibus decertare cum libris, ac pretiosissimam temporis jacturam facere habebit opus, qui hoc duce ad rem suam gerendam in studiorum campo destitueretur. Nec enim annotare omnia sive comprehendere memoriâ possumus, quibus indigemus. Quædam ex necessitate examinanda sunt, in quibusdam compendium viæ quærendum. At utroque auxilii genere & necessarij & utilis cendum est ei, qui nescit quorum operâ sive ad ex tempore addiscendum, sive ad seriò & accuratè comprehendendum sermone id, quod impendet animus, uti debeat. Præterea hac fultis ope contingere nequit, quod sæpè aliàs fit, ut operi se accingant quasi intractato & novo, in quo jam alius industriam suâ fuerit expertus. Memini me, dum adolescens domi post Salmantina utriusque juris studia pro faciendo eorum fructu me continerem, cogitâsse de nominibus propriis Pandectarum tam Jurisconsultorum, quorum fragmentis hi constant, quam cæterorum utriusque sexus hominum in his laudatorum, in ordines suos redigendis, ut præstò esse possent inde proficere desiderantibus, nec priùs audivisse de absoluto hoc ab Antonio Augustino jam olim opere, quam ferè tertiam Digestorum partem inscius rei atque inanis operæ securus percurrissem. Alios ne eadem frustretur ignorantia, Bibliothecis accepto ferendum est.

III. Et quid si magna eruditionis pars consistat in scriptorum cognitione ac eorum, quæ reliquere, sui monumentorum notitiâ & judicio. Prorsus ita est. Pondus & fidem rebus ipsis pariunt auctores conciliantque, nec parum interest utrùm à probis, aut aliqua dignitate conspicuis viris, ab æqualibusne an secus, quo item consilio, quo rerum statu quæque scribatur res. Adeo magnum positum est ad doctrinam ipsam in docentis conditione atque auctoritate momentū. Uti enim ad eruendum causæ in foro agitæ verum non tam in testimonia ipsa, quam in testium fidem non lubricam, non vacillantem, & si quæ alia insimulare illos, dictæ eorum convellere possunt, à Judice inspicitur, ita prorsus in scribendi negotio, non quid traditum literis sit magis, quam à quibus & quo animo aut quo tempore sit literis traditum, prudentes rerum humanarum æstimatores, ne facilè decipiantur, advertere animo consueverunt. Ab rerum incertitudine obscuritateque id malum nobis dudum inhæsit, ut non à dictis, sed à dicentibus toti ferè pendeamus, ut etiam numerus auctorum præ rationibus & argumentis persèpè fiat. At non quomodocumque numerus; posthabentur enim plures minorum gentium, majorum paucis, hoc est fide dignioribus ii, quibus non temerè denegatur, aut non omnino habetur fides. Quare in dignoscendis atque examinandis his, quæ adeo scire nos oportet, impensa studia præcipuam quandam non vulgaris utilitatis laudem commerentur.

IV. Et quidem hæc magno cum scholasticæ rei compendio & fructu navata olim opera, cum videlicet librorum & literarum totam supellectilem exarati dumtaxat manu servabant codices, non minùs hodie fructui & compendio est hoc tempore, quo typhothetarum luce perfusè omnes seu veterum seu noviorum cogitationes innumeris atque optimis omnium disciplinarum & artium monumentis studia clarescere fecerunt. Quare ista cura scriptores collectim laudandi, ac de scriptis eorum posteros monendi, nullo non orbis sæculo apud omnes gentes optimum quemque sollicitavit, exercuitque. Hos cum aliis in genere alio illustribus M. Terentius Varro eruditionis Romanæ parens, adjectis etiam imaginibus in literas retulit, uti & Cornelius Nepos; quales viri! quorum alter poë-

tas quidem peculiari opere, alios in *Hebdomadis*, quarum Symmachus^y Aufoniusque^z meminere; alter historicos saltem in libro à se de his scripto, ad quem se in *Dionis refert vita*, celebraverunt. Instat quoque huic argumento Julius Hyginus conscripto *De vita & rebus gestis virorum illustrium* opere, quod Agellius^a & plures laudant; nisi steterit is intra decora reipublicæ tantum, nec exenderit se ad eruditionis famâ claros, quod vix credo. Santram quoque cum superioribus laudat Sanctus Hieronymus^b, & Suëtonium Tranquillum *De viris illustribus*, *De grammaticis*, ac *De rhetoribus* scriptorem, uti ex Græcis Hermippum Smyræum, & Satyrum & Aristoxenum Peripateticos, Antigonumque Carystium. Item Damascius Syrus, Porphyrius, Diogenes Laërtius philosophos, Eunapius sophistas laudaverunt. De quibus dixisset jure Plinius^c quod Capitonis factum laudans usurpavit: *Redditus est L. Syllano debitus honos, cujus memoria Capito prospexit, pariter & sua: neque enim magis decorum & insigne est statuam in foro pop. Romani habere, quam ponere.*

V. Quidnam verò de Christiana non meruit re S. Hieronymus commentario illo *De scriptoribus ecclesiasticis* exarato, ad quem ab omnibus, tanquam ad Sibyllæ folium, ut in proverbio est, olim hodieque provocatur? Cui sub quartum sæculum deficienti subsidiariam atque utilissimam succenturiavere operam alio & alio tempore Gennadius Massiliensis, Isidorus Hispalensis, Ildephonsus Tolletanus antistites, Honorius Augustoduni presbyter, Sigibertus Gemblacensis monachus, Joannes Trithemius, Guilielmus Eisengreinius, Robertus Cardinalis Bellarminus, Xyftus Senensis, Antonius Possëvinus, Aubertus Miræus, Philippus Labbeus, Andreas Sauffajus, aliique. At qui promiscuè viros ex universa aut ex aliqua disciplina illustres doctrinæ famâ, & scripta eorum accuratè, distincteque in literas retulerunt, elogiisve eorundem imagines ornaverunt, quantus his à bonis omnibus atque eruditis cujuscumque gentis plausus impartitur? Iccirco ad Conradi Gesneri Tigurini lucubrationes, qui primus *Universalem bibliothecam* librorum omnium antiqui & novioris ævi conficiendam in se suscepit, quamvis de auctoribus jejune satis egerit, recurrentibus frequenter universis literarum amantibus opitulandi curam habuerunt Conradus Lycosthenes, Josias Simlerus, Robertus Constantinus, Antonius Verderius, & Joannes Jacobus Frisius, sive compendiis, sive supplementis Gesneriani operis in publicum datis. Quanta verò elogiorum varietate & amœnitate pinacothecæ virorum scriptis clarorum ornandæ industriam suam contulere cum latinè Paullus Jovius, Raphaël Maffæus Volaterranus, Jacobus Philippus Thomasinus, Joannes Imperialis, Julius Cæsar Capacius, Joannes Vincentius de Rubeis sub Jani Nicii Eri-thræi Græco nomine, Marcus Zuërius Boxhornius & Nicolaus Reusnerus, Itali-cæque Hieronymus Ghilinus & Laurentius Crassus? Quibus adjungi debet Joannes Andreas Quenstedius, qui duplici volumine *De patriis*, ac *De obitu loco virorum doctrinâ illustrium* egit. At qui non minùs condendis omnium scriptorum elogiis, quam scriptis eorum cum cura & judicio colligendis enumerandisque animi & corporis vires mancipare voluerit, inventus est (nec mirum) usque ad hoc tempus nemo. Ferreis planè visceribus Nestoreos eum vivere oportuit annos, qui onus hoc laboris atque in rempublicam literariam officii refertissimum non frustra sibi suscipiendum putâisset. Majoris operæ quam ut unus aut alter negocium absolvat, *Bibliotheca universalis* est iis, quæ diximus, instrumentis fabricata. Qualem nempe in votis esse Theophili Spizelii eruditione viri præstantis ex eo apparet *Specimen novæ bibliothecæ universalis*, quod unâ cum *Sacris bibliothecarum illustrium arcanis relictis* Aug. Vindelicorum anno 1668. typis mandavit. Id tamen Specimen cognomina vel agnomina tantum comprehendit à syllaba A, B. incipientia. Neque enim, ut *Concordantias bibliorum Latinorum* quingenti ex familia Prædicatorum sodales, Hugonis Cardinalis ductu & auspiciis, confecisse dicuntur, numerus in opere hoc nostro perficiendo & grammaticale ingenium suffecerit. Pluribus, iisque eruditis, nulloque non doctrinæ genere imbutis, curam hanc imponendam fuisse, si rem seriò vellemus geri, minime dubium est. Sed quando aut cuiquam eligendi atque adigendi tot simul

y Libro 1.
epist. 2.
z In Mos-
sella.

a Libro 1.
cap. 14.

b In præfat.
de Script. Ec-
clesiast.

c Libro 1.
epist. 17.

viros doctos, ut beneficio isto demereantur posteritatem, copia erit?

VI. Quare partibus exantlatum fuisse hunc laborem, siquidem universum exigi desiderandum potius quam sperandum est, viris reipublicæ literariæ amantibus gratias habemus plurimas. Per quos nempe factum fuisse omnes vident & experiuntur, ut quidam singulorum fuerit doctrina clarorum in literas meriti, quibusnam debeamus, quod de re quaque doceri ac docere possimus, non ignoremus. Nempe sacrorum scriptorum ac theologicæ totius disciplinæ auctorum cognitionem latere in tenebris haud ii permisere, quibus curæ huius meritum paulò ante consignavimus. In Juris arte quorumnam libris ea constet, quorumnam lucubrationibus illustretur, scire cupis? Præsto sunt Marcus Mantua, Joannes Nevizanus, Ludovicus Gomezius, Joannes Fichardus, Joannes Baptista Zilletus, Bernardus Rutilius, Guido Pancirolus, Joannes Bertrandus, Valentinus Forsterus, Wolfgangus Freimonius, Joannes Lorichius Hadamarius carmine, atque omnium ultimus Nicolaus Henelius prosâ & carmine. De philosophorum veterum sectis & scriptis sollicitus es? Israël Spachius, Paullus Bolduanus, iisque multo eruditiores Gerardus Joannes Voßius & Georgius Hornius præsto sunt, qui quæ *scriptores historiae philosophicæ* accuratè collegit atque illustravit Joannes Jonsius Hollatus. Medicæ rei curiosi, quorum commentariis proficere, corporaque, vel sana tueri, vel ægra sanare possint, noscere amant? Habent, quos olim colligendi ejus artis professores exercuit cura, Gasparem Peucerum, Petrum Castellatum, Israël Spachium, Remaculum Fuschium, Symphorianum Campegius, Wolfgangum Justum, Orthorem Brunfeldium, postremumque variis recoctum editionibus Joannem Antonium Vanderlinden, qui tamen *De scriptis* non de scriptoribus Bibliothecam suam formavit. Astronomis aut cosmographis vacas? Collegit harum disciplinarum magistros Joannes Baptista Ricciolus in sua *Cosmographia restaurata*. Historiâ delectaris, atque aves scire unde res unquam atque usquam gestas fidelius noscas? Præstitit hoc eruditorum gemma Gerardus Joannes Voßius altero & altero *De historicis Græcis* atque *Latinis* opere, quæ inter *ἱστορίαι* esse, nunquamque è manibus eorum, qui huic studio incumbunt, effluere debent. Ex quo quicquid habent Martinus Zeillerus & alii hauserunt. Paullus quoque Bolduanus & Stephanus Prætorius historicorum confecerunt Catalogos. De poetis tam Græcis quam Latinis quicquid noscere opus est, Lilius Gregorius Giraldus vir doctissimus, Petrus Crinitus, Joannes Petrus Lotichius docuere; quibus si adjunxeris ejusdem Gerardi Joannis Voßii libros postumos *De veterum poetarum temporibus* ulteriorem aliam & extremam alterius manum vix desiderabis. Chimica etiam scripta omnia collegit Petrus Borellius medicus Gallus.

VII. His, ut singularum professionum eruditos collectim darent, industria placuit. Alii eos, qui in quoquo ordine aut conditione vitæ floruerunt, scriptores laudavere. *Summis Pontificibus* hoc officium exhibuit Ludovicus Jacobus à Sancto Carolo Carmelita, cui maximæ à viris doctis omnibus habendæ laudes sunt, non tantum propter hanc *Pontificiam bibliothecam* dudum editam, sed & propter complures alias, quas effectas & tantum non prælo paratas habere dicitur, *Cardinalium* scilicet, *Regum*, *sceminarum*, *Burgundicam*, *historiographorum Francia*, *typographorum scriptis clarorum*, *antiquarum editionum usque ad annum M. D. editionum omnium bibliorum* aliasque. *Cardinalium* quoque scriptorum nomenclatores dederunt Franciscus Maria Turrigius, & Henricus Ludovicus Castaneus Rupipozeus Gallus. Jam si religiosos ordines percurrere animi causâ velimus, habent *Benedictini* Joannem Trithemium & Arnoldum Uvionem; *Cistercienses* Chrysoftomum Henriquez & Carolum Vischium; *Fuliensesque* separatim Carolum à Sancta Maria; *Canonici Regulares* Sancti Augustini Gabriëlem Pennotum, Joannem Mauburnum, alios; *Carthusiani* Petrum Dorlandum, Theodorum Petreum; *Dominicani* Leandrum Albertum, Alphonsum Fernandez, Ambrosium Gozzeum, Antonium Senensem, Joannem Michaëlem Pium, Seraphinum Razzium, novamque adornat hujus amplissimi ordinis *Bibliothecâ* Michaël abbas Justinianus amicus noster, aliis hujusmodi jam notus libris.

Fran-

Franciscanos itidem Henricus Willorus, Ludovicus Rebolledus & Lucas Wadingus (cui *Supplementum* adjungere habet Franciscus Haroldus *Annalium* idem *Franciscanorum* Wadingi continuator, atque eorum *Compendii* auctor, noster etiam in urbe amicus); *Augustinianos* Thomas Gratianus, Josephus Pamphilus, Thomas de Herrera, Philippus Elsius, Cornelius Curtius; *Carmelitas* Joannes Trithemius, Petrus Lucius, Emmanuel Romanus, Augustinus Bischarretus adhuc MS. Marcus Antonius Alegrius Casanatenfis, Ludovicusque Jacobus à S. Carolo, quem nuper laudavimus, quique adhuc absolutiorem aliis omnibus futuram premit, in Bibliothecas retulerunt. *Jesuita*, ut sunt in rebus suis curiosi & industrii, post antiquam Petri Ribadeneiræ, recentiore promovenerunt Philippi Alegambe operam, quâ quid in hoc genere magis aptum & absolutum esse possit, meritò dubitabis?

VIII. Ultimam alii formam sequuti sunt scriptores laudandi ex sua quique gente aut provincia aut natali loco, quæ nobis placuit ex Hispanis nostris. Nec prius dicam de hujus operis consilio & adjumentis, quam indicatis levi manu aliarum gentium & populorum similibus commentariis; quò magis appareat in re necessaria & Hispaniæ civibus valdè honorifica haud operam nos luisse. *Germaniæ* scriptores collegerunt in unum Joannes Trithemius, cui superstruxit Jacobus Wimpelingus, Melchior item Adamus. Sed utinam gens amplissimæ tum dititionis tum per omnes ætates orbis famæ, quæ à duobus sæculis eruditione ante aliàs audit, bonarumque omnium disciplinarum studiis inclyta, verè antiquis Fidei orthodoxæ ac veris persuasionibus inventiones non prætulisset alterius sæculi Pseudo-Apostolorum. Haberet Christianus populus quos colligeret, admirareturque in gente ista tam eloquentiæ quam omnimodæ doctrinæ flores, quin spinas vellendi, aut, ne his pungatur, præcavendi necessitate, uti passim inter pios fit, constringeretur. Habent similiter & *Angli* virorum literis illustrium suæ nationis laudatores Joannem Baleum, quamvis sublestæ fidei hominem, Joannem Lelandum juniorem, Joannem Pitseum; *Scoti* Thomam Dempsterum, cui tamen multæ aliàs lectionis viro Jacobus Usserius ^e *Hiberniæ* appellatus Primas, historiæ rerumque antiquarum peritissimus, librorum, qui nusquam scripti sunt, ex ejus otioso depromptorum cerebro recentionem imputare non dubitavit, quocum in re Philippus Labbeus consentit in *Bibliotheca bibliothecarum*. *Hibernis* monstraverunt sua literarum decora Fridericus Hibernus & Jacobus Waræus; *Polonis* Simon Starovolscius, *Danisque* Thomas Bartholinus. *Belgæ* in adornanda sibi hac Sparta nulla alia Europæ natione inferiorem consequuti sunt laudem. Justis enim & absolutis hujus argumenti operibus Belgas universos gaudere fecerunt Aubertus Miræus, Franciscus Suvertius, Valerius Andreas Taxander, & Guilielmus Gazetus Gallicè; *Flandros* autem separatim Antonius Sanderus, Dionysius Harduinus; *Hannonios* Philippus Brasseur; *Hollandos*, *Zelandos*, *Ultrajectinos* Pancratius Castricomius; *Frisios* tandem Ubbo Emmius & fortasse Martinus Hamcomius, qui de hujus provinciæ viris illustribus commentarium edidit. *Gallis* autem nondum, ut credo, ad hoc tempus contigit doctissimæ gentis scriptorum historicus ejus absolutionis, quam imus quæsitum. Antonius enim Verderius, qui uno ferè sæculo præcessit, Andreas Quercetanus historicorum, Franciscus Grudeus Crucimanius & Philibertus Marefcallus scriptorum vernaculæ linguæ nomenclatores, Scevola, seu Gaucherius Sanmarthanus virorum superioris sæculi doctrinâ illustrium encomiastes, citra universitatem generalis Bibliothecæ propriam constiterunt. Vixisset hujusmodi natus laboribus exhauriendis Labbeus; haberemus absolutissimam ejus gentis ad miraculum doctæ è *Chiliadibus historico-chrono-geographicis*, quas parabat, notitiam. Exstant nihilominus particulares singularium urbium *Bibliotheca*, qualis est illa *Cabilonensium* Ludovici Jacobi à S. Carolo, & *poetarum provincialium* Joannis Nostradami, aliorumque. Quid verò Italia scientiarum ac totius eruditionis fons & quasi mater? Planè ea nondum ausa est suas omnes colligere in unum & explicare simul merces, quamvis non ulla alia posset laute magis atque magnificè. Vernacula enim dumtaxat scripta non alia, Italorum,

lorum, ante annos centum & viginti Antonius Franciscus Donius in *Bibliotheca* sua, Joannes verò Matthæus in *Peplo Italiae* brevibus spatiis ultimarum trium seculorum viros illustres ante centum ferè annos exposuit publico. Neque in lucem adhuc emissas vidimus Angelici Aprosii Vintimiliensis Eremitarum sodalis *Athenas Italicas*, cujus operis ab anno MDCXLVII. uti jam tunc ab eo parati, in *Parnasso Euganio* suo Jacobus Philippus Thomasinus, & nuper Raphael Sopranius & Michaël Justinianus in *Bibliothecis* suis *Ligurum scriptorum* meminere. Desiderium interim plenè operè hi leniunt, qui occupatis nonnullis ejusdem partibus singularum quarumdam urbium aut provinciarum decora doctrinè ista seorsum complexi sunt. Ut enim ab Alpibus & Italiè principio ordiamur, *Pedemontanorum* & cum his *Sabaudorum* & *Nizzaeorum* Franciscus Augustinus ab Ecclesia Saluziarum Episcopus & nuper Andreas Rossorus à Monte-regali Cisterciensium sodalis, *Ligurum* Raphaël Sopranius & Michaël Justinianus, *Mediolanensium* ut ajunt, Franciscus Bernardinus Ferrarius & Salvator Vitalis, *Venetorum* Jacobus Albericus, *Patavinorum* Bernardinus Scardeonius, *Veronensium* Onuphrius Panvinus ac Torellus Sarayna, *Bergomatium* Donatus Calvus, *Ferrariensium* Augustinus Superbus, *Bononiensium* Bartholomæus Galeotus & Joannes Antonius Bumaldus, *Florentinorum* Michaël Pocciantius, *Umbrorum* Ludovicus Jacobillus, & in his *Perusinorum* Cæsar Alexius, *Panhormitanorumque* in Sicilia Franciscus Baronius Catalogos, sive separatim & ex proposito, sive in patriis historiis, ne hac parte sic nobili & magnifica deficerentur, confecere.

IX. Sed ut convertamus jam stylum in Bibliothecæ hujus argumentum Hispanos scriptores seu viros doctrinâ claros celebravit primus, quòd sciam, Lucius Marinæus Siculus, deinde Alphonfus Garfias Matamoros Hispanensis, prior in *De laudibus Hispaniæ* libris, posteriòr in *De academiis, & doctis Hispaniæ viris, sive pro asserenda Hispanorum eruditione narratione apologetica*: neuter tamen ad Bibliothecæ formam scriptores omnes, sed paucissimos è tam fertili eorum messe, absque ulla expressiore librorum ab iis editorum mentione, in commentarium retulit. Vidit hunc defectum Andreas Schotus Antuerpiensis vir præstantis altero sæculo eruditionis, dum apud nos peregrinaretur, doluitque nostram vicem, & ne ultrà ignoraremus quos literarum omnium professores & magistros procreaverit omni tempore Hispania, & ob lucubrationes in publicum editas posteritati famæque tradiderit, subducto proprio, assumptoque Andreae Peregrini nomine foras emisit *Bibliothecam* primus *Hispaniæ* tomis, dicis causâ, tribus Franco-furti apud Claudium Marnium & heredes Joannis Aubrii anno MDCVIII. Præcesserat quidem anno uno hanc Schoti prolem Valerii Andreae Taxandri *Catalogus clarorum Hispaniæ scriptorum* ex Moguntino Balthasaris Lippii typographejo emissus. Qui, ut suspicor, idem ipse est Valerius Andreas Desselius *Belgicae bibliothecæ* auctor, quantumvis nec in *Catalogi* editione usus sit Desselii eâ notâ, nec in *Bibliothecæ* fine, ubi operum à se confectorum habet mentionem, hujus *Catalogi* alia inter opera sua meminerit. Convenit quippe ultra nomen ipsum patria; *Desselius* enim pagus, à quo is appellari voluit, Brabantiae provinciae est, quæ apud veteres *Taxandria* sive *Taxandria*, de quo à geographis monemur, appellabatur. Deinde auctor *Bibliothecæ* fatetur se Antuerpiæ triennium totum Andreae Schoto jam Jesuitæ à manibus ac studiis fuisse: at ipsum de Taxandro *Catalogi* confectore ex literis ejusdem Andreae Schoti ad Joannem Marianam anno MDCIX. directis constat, cujus verba transcripsimus. *Misi & duplex exemplar per bibliopolas catalogi clarorum Hispaniæ scriptorum qui Latine disciplinas omnes illustrarunt, quem hic (Antuerpiæ) familiaris noster, me adjuvante, Valerius Andreas continuavit, rogatque majorem in modum, ut istic aliquot socii, qui bibliothecis nostris præsumt, dignentur augere iis, quæ nondum absentes vidimus, idque seorsim in charta &c.* Ejus ergo *Bibliothecæ*, quam adhuc eo tempore premebat, atque aliâ quavis formâ, quam alphabeticâ, digesserat, indicem sive compendiarium notitiam publicare cum decrevisset Schotus, sub amanuensis sui Valerii Andreae nomine in publi-

publicum exire fecit, fortè ut Hispanos provocaret (quòd Marianæ innuit) ad augendum Catalogum, seque de prætermisissis monendum, priusquam Bibliothecam elabi è manibus permisisset.

X. At utrumque, sive idem diversis sub formis, ejusdem ferè auctoris opus tam ab universalis Bibliothecæ distat proposito, ut magis nequeat. Valerii quippe Andreae *Catalogo* nuda tantum nomina, eaque sæpius incorrecta eorum comprehenduntur, qui Latine apud nos scripserunt, annotatis etiam libris qualiter potuit ab extero homine ac peregrè constituto. *Bibliotheca* etiâ eo modo cõcepta est, ut quamvis ab tali, hoc est, ab eruditissimo summeque industriæ viro, emanans, elegantique stylo ducta, vix possit aut sui præstare usum proficere cupientibus, aut literarios nobilissimæ gentis pro ejus dignitate perfectos & absolutos dare aliis fastos. Ex tribus enim tomis seu divisionibus primus ad nos non pertinet, qui de *Hispaniæ religione, Academiis, Bibliothecis, Episcopis, Conciliis, Regibus* tractat. Scriptores quippe tantùm Bibliothecâ persequitur. Secundo *nomenclator* seu *elogia* continentur scriptorum veterum, recentiorumque juxta professionum decem classes, scilicet primam *antiquorum* sive sacrorum sive profanorum, reliquas recentiorum, nempe secundam *Dominicanorum* sodalium, tertiam *Franciscanorum*, quartam *Carmelitarum*, quintam *Augustinianorum*, sextam *Jesuitarum*, septimam *Jurisconsultorum*, octavam *Medicorum*, nonam *Poëtarum & Fæminarum* eruditarum, decimam & ultimam *Historicorum*. De cæteris religiosi ordinibus alium silentium, qui summos etiam doctrinâ viros Hispaniæ pepererunt. At nec ex assumptis omnes laudantur, sed potiores tantùm, facta quidem de libris aliqua mentione, sed ea nec integra, nec annotatione loci, temporisque editionis, quod sic isto in genere necessarium est, distincta. Sequitur hujus secundi tomis *appendix*, quæ *judicium de legitimis Hispaniæ historicis* continet, hoc est de Berosi & similium editis ab Annio Viterbiensi operibus Joannis Goropii Becani ex libro *Antuerpiensium originum* quarto fragmentum, Gasparisque Barrerii de his *ensuram*, ex Lusitano idiomate in Latinum ab eodè Schoto translata. Quæ hic inserta, cum ad Hispaniæ Bibliothecæ argumentum vix pertineant, ideo auctor voluit quasi appendicem ad historicorum classem, quòd veritus fuerit ne aliàs commoditate seorsum ea edendi deficeretur. Annectitur tertius tomus continens & ipse *elogia theologorum, jurisconsultorum, medicorum ac philologorum* quinque distincta classibus secundum totidem Hispaniæ gentis divisiones, Baticæ, Lusitanæ, Castellanae, Celt-iberæ, tandemque Valentinae; longiora quidem prioribus elogiis, & in quibus aliqua sic præ cæteris vel majoris famæ virorum turgent, ut expressisse illa non tam judicium æquum quàm obnoxium videatur. Post hæc *Itinerarium* sequitur *Didaci Lopezii Stunicae ab oppido Complutensi usque ad urbem Romam*, quod præsentis operis extranea prorsus appendix est, quantumvis disertum ac bonæ frugis plenum. Hæc idea est Schotanae *Bibliothecæ*, quam nihilominus ea non tantùm laude nos dignamur, quæ primo debetur rei auctori, sed illa insuper, quòd eleganter admodum, eruditè ac certè, de his præsertim, quibus ætas sua florebat, viros monere ac demereri posteritatem voluit.

XI. Sed præterquam quòd scriptorum pars major ad exprimendos animi sensus vulgari lingua usi sunt, quos insuper tam Valerius Andreas, quàm Schotus videntur fere habuisse, atque ex Latinis quamplures, sive auctores, sive auctorum libros, uterque prætermiserit, quos damnari oblivione parum æquum fuit, recens & intacta adhuc materia hujus, quod agimus, sæculi, eaque illustrissimorum hominum, nec decessoribus inferiorum, invitabat planè secundam & impensiolem alicujus operam, quæ & intractatum hucusque tempus persequeretur, & jam tractati supplendis opportunè defectibus præsto esset. Quæ quidem ab eo assumi partes debuere, qui non patriæ tantùm amore, sed & otio studioque esset abundantissimus. Et tamen nescio quo fato, extra meam utriusque juris professionem, in qua edito ante decennium *De exsilio & exsulum conditione ac juribus* opere non frustra collocasse dies videri poteram, aliò evocatum cura hæc sollicitare coepit, quâ defuncturum alium, qui pro dignitate rei atque

atque difficultate posset, cui ego vicem cedere meam deberem, nullus sperabam. Eâ me cogitatione distentum excepit annus ille Hispali meâ sêvus ante alios immitisquæ sæculi hujus quadragesimus nonus, pestilenti lue majorisquæ hujus urbis incolarum partis excidio infamis verequæ nefastus. Abscedendum inde fuit opportunè, aut manendum loco aperto, & cui provideri & caveri à contagione posset. Electus est hortus quidam suburbanus extra portam Carmonæ, eò quod in eam urbem ducit, appellatam, quem & Benedictinorum fodalium sacram ædem intercurrit aqueductus lateritii operis, quo urbi magna ex vicino agro corrivata vis aquæ infunditur. In hoc secessu tribus ferè mensibus, quousque cœli teter desæviiit morbus, declinavimus unâ violentem pestilentiam D. Joannes Suarezius Mendozius & ego, cujus hominis ne nunc in laudes eam prolixius, verecundia impedit amicitia nostræ, nec minus singularis ipsius modestia. Gerit ab illo ad hoc usque tempus in domo Indicæ negotiationis Hispalensi senatoriam, jam nunc primi inter alios loci, dignitatem integerrimè gnæviterquæ. Quod tibi in transcurso dictum, quisquis hæc legis, cupio, ut ab honore isto saltem virum discas, tametsi non ignarus magistratum gerere, ac meritò gerere, haud diversas tantum, sed & disparatas res justo sapius esse. Hoc in loco benignissimi atque indulgentissimi largitate numinis datum nobis cum illibata valetudine, tum præcipuè mihi, inter tam sæva etiam, animi & studiorum ea quiete frui, ut aliquot horis expiandæ conscientia ac propulsandæ ab ea timoris causæ Christiano ritu quotidie datis, cæteras jaciendis *Bibliotheca* hujus fundamentis, tenuibus quidem illis tunc, ac superstruendæ moli imparibus existimatis, contentius tamen quam pro hoc judicio, impenderim. Ad manus fuit Benedictinorum, quos paullò ante dixi, seu potiùs Benedicti de la Serna hujus domus Abbatis, bibliotheca bonis plena libris, cujus quidem data mihi liberaliter copia fuit eò jucundior habiliorquæ, quòd absque reverentia domini per eos dies alibi agentis veluti re domi propria uterer. Scilicet hoc solo ac fundamento niti cœpit (quod meminisse gratum est) fabrica ista, quam corrogata inde ab aliis atque aliis bibliothecis, bibliothecarum descriptionibus & omnis generis libris improbo labore subsidia in hanc, quam vides, molem duplicati voluminis elevavere.

XII. Quænam verò ea fuerint subsidia discere aves? Mihi æque ac tibi expedit ut morem curiosè interroganti geram. Excussæ sunt plures & amplissimæ bibliothecæ, uti jam diximus, lecti quoque ii omnes libri hac nuncupati appellatione, quæ sub quavis alia rem nostram agerent. Gesnerus, Possevinus, Bolduanus, Draudus, Valerius Andreas & *αυτοψία* ^f ipsa suppeditaverunt suas nostrorum auctorum editiones: Schotus & Miræus, Nicius Erithræus, Ghilinus, alii ea, quæ confecerunt, eorundem elogia. A nostris, quorum testimonio, utpotè domestico, magis deferendum fuit, auxilia rara & imbecillia. Adeo studium hoc viros literis spectatos, eorumquæ monumenta fideli ac datâ operâ commendandi, nostrorum historicorum, sive provinciis, sive urbibus, sive religiosi ordinibus illustrandis addictorum, mentem non pupugit, quasi ea non aliqua & quidem præcipua esset historia pars, rerumquæ commemoratarum insignis decus ac veluti lumen, aliundevè quàm ex viris insignibus, clarisque scriptoribus ornamentum egregius aut celebratis urbibus, regnisquæ, aut enarratis ordinum Ecclesiasticorum cœtibus accedere posset. Omnium enim ferè Hispaniæ totius urbium, nedum provinciarum, regnorumve historias habemus vernaculas; nec in iis quicquam accuratioris operæ ad *Bibliotheca* nostræ argumentum conferentis invenire potuimus; exceptâ unâ Segoviensis urbis, in qua Didacus Colmenarius auctor, vir utique singularis industriæ, particularem viro- rum literis illustrium ejusdem urbis librum ceteris adjunxit, exquisitâ diligentia usus, ne patriam optimæ notæ historiam, hac parte insuper, ut aliàs fieri solet, habitâ, veluti claudicantem reliquisset. Nec item aliis nostrorum hominum lucubrationibus ad hunc scopum directis, quæque per partes promovere ac suffulcire universalem gentis Bibliothecam possent, quamvis diligenter acquisitis, utendi copiâ mihi contigit. Doctissimi inquam viri Thomæ Tamaji *elogia illustrium*

f Propria vi-
sto.

strium in Carpetania Scriptorum, quorum aliqua vidimus in libris laudatorum auctorum excusa, Michaëlis Joannis Vimbodini *Bibliothecam Valentianam*, sive de illius regni Scriptoribus, Joannis Francisci Andreae Uztaerozii *Aragonensem*, quam post impensam rei à Didaco Murillo ^g & Vincentio Blasco Lanuza ^h quadantenus operam apparasse eum, cum in vivis esset, tum aliunde, tum ex ejus literis novimus. Certè habuissimus inde nos integram hujus partis, quam nobilissimum facit in hoc theatro regnum, exactamquæ notitiam; ut liberalis erat largusquæ Uztaerozius laudatus opes, multo licet atque assiduo labore quæsitæ, cum amicis & quibuscumque aliis istarum rerum cupidis communicandi. Ita mecum agere cœperat quæsitus per epistolam non unam aut alteram iis super, de quibus aliunde quàm ab ejusdem regni Chronographo diligentissimo patriæque studiosissimo certior fieri non poteram. Sed interruptit ejus mors regno isti & Historiæ Aragonensi non parum intempestiva commercium literarium nostrum, interciditquæ telam non facile ab alio retexendam. Cujus quidem hominis neque *Chronographorum regni Aragoniæ* ab Hieronymo Zurita usque ad Josephum Pellizerium *Vitas* typis jam; cum vitâ functus fuit, subijciendas consulere mihi datum aut manu exaratas aut, si copia facta esset, formis editas, quod nescio quo accuratorum operum fato hætenus retardatum fuit. De Lusitanis diu est quòd votum D. Francisci Emmanuelis viri docti atque in paucis disertis de suorum civium formanda Bibliotheca, cujus ipse meminit in quadam epistola ⁱ præcipuos quosque in unaquaque disciplina scriptores summam referens, implere satagunt Joannes Suarius Brittus & Joannes Francus Barretus, sive divisa sive collata opera; quorum propositi, adhibitequæ in adornando eo diligentia mentionem Georgio Cardoso *Agiologii Lusitani* ^k pio, industrioque auctori, qui & ipse ante paucos annos excessit è vivis, debemus. Quibus quidem ille ait cessisse sponte se hanc curam, quam olim conceperat. Sed neque ab imperfecto adhuc opere aut nondum publici juris facto rem strenuè gerere Lusitanam discere potui, quam & superius bellum à communicatione omni, unde lumen aliquod separata ac veluti peregrinæ nationis laudibus infunderetur, non solum hominum sed & librorum arcè longeque seclusam habuit. Unde forsitan commissos in referendis nobilissimæ doctrinæ gentis rebus errores, aut ommissa quæque notatu digna, condonabunt ipsi, uti speramus, nobis hac excusatione utentibus sic legitima justaque, interim dum civium suorum posterioribus, ac luculentioribus haud fruuntur operis.

XIII. Librorum quidem Hispanâ linguâ scriptorum bibliothecam collegisse dicitur Matrili amplissimam Joannes de Saldierna; quam, uti credimus, ante oculos habuit, descripsitquæ is, quem antea & nunc iterum jure laudamus, Thomas Tamajus in libro sic inscripto: *Junta de libros la mayor que España ha visto en su lengua hasta el año de 1622*. Hujus exemplum nunquam publicati operis videtur Eminentissimo S. Rom. Eccl. Cardinali Francisco Barberino, dum extraordinaria Urbani VIII. Pontif. Max. patri sui legatione apud Philippum Regem nostrum IV. eo ferè tempore fungeretur, obtulisse auctor; quod nobis, annuente humanissimo ac eruditissimo mihiquæ multis nominibus eximio cultu semper habendo purpurati ordinis apice, Carolus Moronus bibliothecæ ejus amplissimæ ac selectissimæ præfectus, ad Sancti Laurentii in Damaso canonicus, excutiendum atque exprimendum liberaliter concessit.

XIV. His autem vix paribus suffulta tibicinibus *Bibliotheca* nostra minimè potuit ea omnia præstare, quæ quidem assequuti omnino essemus, si votis tantum agi res valeret studioquæ, quamvis impensissimo. Sed quæ necessariis & à propriis atque domesticis suppeditatis undique auxiliis explananda fuit ad culmen absolutionis & perfectionis via, his eam destitutam confragosam disruptamquæ mansisse, nec semel lubricam aut fallacem, haud meritò aliquis non accusabit. Cum præterea de propriis cujusque enarratoris *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. I. rebus,

g In historia
de N. Señora
del Pilar.
h In historia
Aragon. par. 1.
lib. 5. cap. 37. &
seqq. & par. 2.
lib. 5. cap. 44. &
seqq.

i Centur. 4.
carta 1. de las
Obras familia-
res.

k Tomo 3.
die 4. Maii
lit. I.

rebus, quantumvis temerè aut falsò dictis, credendum ei fuerit, dum non aliorum, qui redarguerent ac nos monerent, potiti essemus; uti de cavendo in Carmelitanis rebus à *Carmelitici decoris Paradisi* auctore moniti sumus ab amico nostro Fr. Ludovico Perez de Castro Axofrinensi ad Deiparæ Transpontinæ Collegium Romanum theologiæ professore primario atque studiorum præfecto, qui mirâ quadam diligentia & in ordinem hunc suum charitate corrogatâ ex fontibus ipsis scriptorum ejus notitiâ effecit unus, nec cum auctore illo in accusationem suorum ipsius sodalium impingeremus. E religiosorum aliorum ordinum historiis atque scriptorum catalogis generalibus nostros excepimus, usi & amicorum in his ipsis ad normam *Bibliotheca* hujus commendandis & qui excidissent, aut ab eorum confectione vixissent, adjungendis, operâ. Hanc interim vix necessarium fuit à Cisterciensibus, Franciscanis, Jesuitis petere, quorum scriptores jam eo cultu fuere literatorum orbi exhibiti, quo cæterarum caruisse hætenus sacrarum familiarum ornamenta dolendum magis, quàm nobis opprobrio dandum est; quibus ignorare multa domi earum occulta, nec referata adhuc, fuit necesse; nec tamen sine ulla cautione, excepto Alegambii opere, decurrendum vel in his fuit. Et in Franciscanis aliqua, quæ Wadingo exciderunt, sive ei non visa, suppeditavit Franciscus Haroldus Hibernus in Collegio Romano Sancti Isidori Agricolaæ sacrae scientiæ olim professor, nunc Wadingi *Annalium* continuator & *Compendii* scriptor diligens, disertusque, ad cujus *Franciscanos scriptores* plura habet, quando is liber recoquetur, adjungere. Jesuitis, qui post *Bibliothecam* eorum absolutissimam prælo datam literarum monumentis alibi & apud nos floruisse, in aliquam appendicem conijciendis referebatur vulgò addictus Joannes Nadas, qui *Annum rerum memorabilium* ejusdem *Societatis*, ex qua est, ante paucos annos in publicum edidit. Cecidimus tamen ea spe; mutuareque eorum notitiam è publico Præfecti generalis dignissimi Reverendiss. P. Joannis Paulli Olivæ mihi multis nominibus venerandi tabulario, quo asservantur facultates scriptoribus datæ ad typis mandanda literarum sua monumenta, opus nobis fuit, quam inde probus atque industrius vir Joannes Marinus Assistenti Hispaniarum generali à secretis liberalitèr communicavit. In cæteris religiosis universitatibus majori connitendum fuit industria: nam Augustinianos sic jejune laudavit etiam ultimus ac Hispaniæ domesticus ordinis illustrator Thomas de Herrera, cætera vir diligens, in *Alphabeto suo Augustiniano*, ut nisi aliunde & è libris ipsis majorem eorum expiscaremur cognitionem, vix meritis doctissimæ ac fecundissimæ magnorum filiorum parentis familiæ laudibus paria facere possemus. Quod cum ad Dominicanorum devotum esset res, fuit magis pertimescendum. Antonius enim Senensis & Alphonfus Ferdinandi ante plures annos, nec sat pro hujus ætatis accuratatione, scripsere suos catalogos. Carmelitarum autem negotio præsto fuit, uti jam diximus, Ludovicus Perez de Castro, eique collatâ quoad excalceatos operâ Josephus à S. Maria Congregationis Reformatorum Hispaniæ Chronographus, ut antiquiores nunc præteream. Inde, ut Benedictini pro dignitate amplissimi ordinis in hac pompa exhiberentur, nulli eorum historiæ acceptum ferre potuimus; siquidem Franciscum Ibañez viros illustres ejus compendio laudavisse tantum audivimus. Quædam tamen ex ipsis eorundem domibus representaverunt cum D. Antonius Lupian Zapata, qui inter ipsos degebat, eruendis ex eorum tabulariis aliquot monasteriorum historiis dudum intentus, olim nostro nomine de scriptoribus interrogatus, tum etiam Reverendus admodum Pater Fr. Alphonfus de Mier Congregationis Hispaniæ Procurator, cum hæc scribimus, in Urbe generalis Mercenariorum quoque viros hac laude memorandos collegit singulari libro Petrus à S. Cæcilio Granatensis ex Reformatione hujus familiæ, quem adhuc ineditum quondam Granatæ vidimus. Cuiam rei, quæris, hætenus dicta? Nempe humanum est desiderare nos te nescire, lector, quantum hac nostra opera promotum in re sit, aliorumque operis superinductum, atque itidem huma-

humanum unâ & plenum ingenii pudoris, teste Plinio^a, in principio ipso libri *fateri*, per quos profeceris.

a. In præfat. hist. naturalis.

XV. Jam ut speciem hujus nostri historici operis adumbremus, *Bibliotheca integra* omnium *Hispanorum qui unquam usquamve monumenta sui prodiderunt literis* mentem nos diu gravidam gerimus, nec tamen unico partu exonerandam. Ab initio rerum & antiquissimo nostræ gentis tempore capiendum forte initium fuit, atque inde usque ad præsens sæculorum ferè septemdecim scriptores ducendi stylo. Nec nobis ordo iste improbari, qui secundum naturam est, aut consilio aut facto debuit. Quominus tamen eò procederemus, hæc causa fuit. Bibliothecam oportere in duas distingui partes duximus, quarum posterior eos, qui ante duo hæc, præteritum & quod excurrit, sæcula vixere, librorum auctores contineret, prior verò superioris ad literarum usque inter nos ac disciplinæ initia ætatis scriptoribus adjudicaretur. Nec sine ratione. Cum enim inferendorum in hos publicos Musarum fastos nomina Alphabeti ordinem sequi debere, ut aliquem sequerentur, commune ab optimis Bibliothecarum formatoribus veniens dictaret exemplum, subiit illico hæc nos cogitatio, incongruè id factum iri atque absurdè in solida totius *Bibliotheca* materia, hoc est, in tot sæculorum promiscuè laudandis auctoribus, antiquissimis, medii temporis, recentioribus, ac tandem nunc superstitibus. Cuiam etenim stomachus non moveretur advertenti huc oculos, si laudatum post Licianum illum Bilbilitanum à Martiale dictum, quia initium dat nomini L. litera, in vivis degentem ante paucos annos Lucam Montoiam legeret, tunc post eum è veteri rursus Roma Lucanum, inde Luciam de Jesu nostri temporis sanctimonialem, atque hinc Lucium Moderatum Columellam, aut Lucium Dextrum? Non adeo quidem est (aut ego nihil certi assequor) è præscripta sibi secundum seriem literarum norma excusandus hic ordo, ut saltus hosce, atque è recentissimis ad antiqua illa tempora ineptas crebrasque transitiones aut, si mavis, volatus admittat. Porro hujus vitandæ absurditatis consilio, quantumvis aliis deficeretur causis ea, cui innitimur, separatio, utique nos obsequuti essemus: sed & succurrit alia non levis aut contemnenda. Nimirum de antiquis scriptoribus plura oportuit extra elogiorum formam discuti, patrias eorum, vitæ obscura investigari, notha scripta ab his abdicari, legitimorum vindicias decerni; quibus omnibus alia commentationis & prolixior utique ratio debebatur atque illa est, quam in laudandis sive nostræ sive parentum aut avorum memoriæ auctoribus, quorum res ac doctrinæ merita vix ullis dubitationis impediuntur salebris, sed omnia ferè indubitata sunt, historiceque, non criticè tractanda, planè sequi oportuit. Alius ergo quàm alphabetarius, recentioribus utique celebrandis maximè aptus, ordo doctissimorum judicio idoneus magis mihi visus dicendis & illustrandis veterum scriptorum rebus ac monumentis fuit; ætatis nempe, quâ vixerunt & floruerunt, per sæcula digestæ. Ita Gerardus Joannes Vossius methodo non minùs quàm singulari eruditione præstans, ita alii fecerunt. Processus, profectusque sive defectio aut corruptio literarum atque doctrinæ decurrentibus passim & ordinatè à prioribus illis ad hæc tempora maxima cum jucunditate representantur & liquent. Præterea non jucundum tantum sed utile etiam est in unoquoque ævo quinam quibuscum convixerint sub oculis habere, ideamque singularum formare ætatum.

XVI. Quare uti commodissima & æquissima nobis, ex quo ita sedit animo, hæc sese commendavit divisio operis, ut altera pars ab origine ipsarum rerum, hoc est, hominum apud nos doctrinæ famâ illustrium, per sæculorum scalares gradus ad totum decimum quintum, hoc est, Christiani orbis millesimum quingentesimum descenderet, altera decimi sexti & quod nunc agimus, decimi septimi scriptores, qui longè plures uno sesquisæculo sunt, qui tot præcedentibus vixere æquales, in unum colligeret: prior temporum ductum, posterior autem nominum prima elementa sequeretur.

A D D I T I O,

*In qua Emmanuel Marti nonnulla prefatur,
quæ ad hanc priorem Bibliothecæ
partem spectant.*

IN hujus operis editione id præsertim nobis observandum proposuimus, ne scilicet concepta auctoris verba vel in re minima mutaremus; exceptis iis quæ (exscriptorum sive incuriâ, sive ignorantia) solœca evaserant, ac frequenti sribilagine afflata. Id enim in prole postuma necessarium apprimè existimo; ne illatam ei à manu obstetricæ fraudem suspicentur, aut dolo malo depexam, fucatamque. Idcirco lacunas aliquot quas auctoris manus non repleverat, parvo licet negotio citraque laborem implere potuissem, eas nihilominus attingere religioni duxi, ne auctoris fidem violare quodammodo videretur. Nonnulla præterea, quæ in pseudo-chronicorum auctores, seu potius larvas acriter, ac liberiori calamo dicta fuerant, ut operi auferretur invidia, vel ablata penitus fuerunt, vel temperata.

Libro septimo cap. i. post numerum quintum notatum erat in autographo ad oram auctoris manu: *Hic de Ebretimo in folio volanti*. Sed folium illud abs dubio excidit, cum ibi minimè reperitur.

Monitum etiam lectorem volumus D. Nicolaum Antonium in animo gessisse, strenuam, nec brevem, instituere disquisitionem ad calcem hujus Bibliothecæ veteris super Pseudo-Juliani Chronico; ut in fine cap. octavi ac initio noni libri septimi facturum se pollicetur. Sed id tam egregiè, tot rationum momentis, tanto crasse pondere, duobus integris capitibus ibi præstitit, ut vel deperditi, vel non scripti opusculi jacturam, minus ægrè ferre valeamus.

Scriptores Arabes ex Hispanæ Bibliothecæ corpore, ubi prius collocati fuerant, avulsit, ac in alium transtulit locum; in Bibliothecam scilicet, quam idcirco Arabico-Hispanam indigitavit. Ex quibus illos excepit, qui abjurato veteri errore in Christianæ militiæ castra transferunt. Idem de scriptoribus Hebræis facere in votis habuit, ac peregit forsitan; sed nescio quo fato id opusculum (quod aureum futurum fuisse nemo dubitat) vel deperditum est, vel alicubi latet inter blattas tineasque. Cum enim semel ac iterum D. Cardinalis de Aguirre per literas petiisset, ut nobile illud Bibliothecæ membrum diligentissimè conquisitum ad se transmitteretur, si forsitan inter auctoris schedas delitesceret; responsum est, opus illud, si fortè à D. Nicolao scriptum, *es no enca* abiisse; cum nullum ejus vestigium deprehendatur. Hanc Bibliothecæ partem Hispano-Rabbinicam appellavit plurimis in locis, ac præsertim libro septimo cap. i. num. 6. ubi Jonæ Ben Ganach & Isaaci Cordubensium, ac Jehudæ Barcinonensis mentione opportunè facta, eos à præcipuo opere submovet, ac in propriam Bibliothecam transferendos monet. Idemque repetit in fine capituli sexti ejusdem libri, dum de Hebræorum Hispanorum coryphæis Mose Maimonide, ejusque præceptore Josepho Ben Meir, Abrahamo Aben Esra, Josepho, cum duobus filiis Davide & Mose Kimkiis, ac Jehuda levita, in transcurso loquitur.

Scriptores quorum ætas ignoratur, in unum Bibliothecæ angulum coëgit, eorum nominibus alphabeti ordine digestis: quod etiam observavit in Bibliotheca Arabico-Hispana. Hæc sunt, de quibus lectorem monere visum est

MONITA QUÆDAM
AD LECTOREM

De opere & ipsius auctore.

I. **P**RODIT in lucem nunc primùm BIBLIOTHECA VETUS HISPANA, sive recensio accurata illorum omnium Scriptorum, seu Auctorum, qui sub Hispano cælo nati, aliquid publicæ luci commisisse inveniuntur quavis linguâ, ab ineunte imperio Octaviani Augusti, usque ad annum eræ Christianæ millesimum quingentesimum. Quavis inquam, linguâ: idest, non modò Latinâ, & Hispanâ, sed etiam Græcâ, Arabicâ, & Hebræicâ. Multos enim Hispanos in unaquaque ex iis olim plura scripsisse, & publicæ luci dedisse, constat perspicuis & exploratis veterum monumentis, suo loco proferendis.

II. Porro Auctor hujus BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ nemo alius est, nec facile esse potuit, quàm eximius ille vir, inexhaustæ eruditionis & infinitæ propemodum lectionis laude apud omnes homines doctos cujuslibet nationis & instituti tandiu celebris D. NICOLAUS ANTONIUS. Natus Hispali anno hujus sæculi decimo septimo, & ibidem bonis avibus initiatus, studiis literarum humaniorum, & philosophiæ apud Dominicanos Hispalenses operam dedit: deinde ab ineunte adolescentia Salmanticæ accuratum studium utriusque juris collocavit sub clarissimis præceptoribus, sed potissimum sub D. Francisco Ramos del Manzano, diu primario Cæsarei Juris professore, ac celebri scriptore, qui postea summus Philippi IV. Regis consiliarius, ac tandem Caroli II. Monarchæ magister fuit. Porro Nicolaus inter innumeros ferè auditores ejusdem gymnasiarchæ, præceluit usque adeò, ut adhuc florente juventute, in lucem miserit Antuerpianis typis egregium illud opus, *De exilio, sive De pena exilii, exsulumque conditione & juribus*, tribus libris contentum, quod ubique locorum distractum fuit, non absque laude auctoris.

III. Deinde plura & majora volvens animo, præsertim ad historiam, polymathiam, & criticen librorum omnis ferè generis & disciplinæ spectantia, rediit Hispalim, atque ibidem in secessu, & procul ab omni ferè sæculi cura, immerfus studiis, potiore vitam partem traduxit, præsertim apud regium monasterium Sancti Benedicti Hispalensis, ubi & copiosam librorum supellectilem nactus fuit è Bibliotheca Reverendissimi Patris Magistri Benedicti de la Serna, abbatis ejusdem monasterii, & decani facultatis theologicæ apud Salmanticensem academiam, ubi per plures annos theologiæ doctor celebris & professor existiterat.

IV. In eo igitur secessu Nicolaus, tum inventis ejusdem monasterii libris, tum conquisitis undique locorum, nec solum ex reliquis bibliothecis ejusdem nobilissimæ urbis Hispalensis innumeris aliis eò confluentibus terrâ, marique, post ingentem paraturam, ut Tertullianicè loquar, rei librariæ, & omnimodæ eruditionis, aggressus fuit Herculeum opus Bibliothecæ Hispanæ, ejusque magnam partem ibidem elaboravit, & adhuc affectam secum attulit Romam ann. MDCLIX. quò ablegatus fuit jussu Philippi IV. Regis Catholici, ut negotia ad eandem Coronam spectantia in Hispania, utraque Sicilia, & tribunalibus sanctæ Inquisitionis curaret Romæ, titulo Agentis generalis. Id autem accuratissimè obivit per duo de viginti annos cum magna prudentiæ, doctrinæ, & integritatis opinione, apud omnes. Charissimus ibidem fuit ob dexteritatem, maturitatem, & alias egregias animi dotes, oratoribus Majestatis Catholicæ, præsertim Ludovico Bonze de Leon, Cardinali Aragonensi, D. Petro Aragonensi, Marchioni Astoricensi, Cardinali Nitardo, & Marchioni del Carpio, in quorum secretioribus consiliis liberè, & modestè simul sensum suum protulit.

V. Cum autem toto eo tempore apud Romanos Pontifices, Cardinales, Principes, & quoslibet alios viros graves, aut eruditos cujuslibet nationis & instituti, restituisset integram, & numeris omnibus plenam vitam, morum, ac doctrinæ suæ exultationem, non propterea sibi quicquam utilitatis aut honoris, vel redituum, præsertim Ecclesiasticorum petiit. Eâ nimirum fuit animi magnitudine, & ita liber ab omni quæstu ac philargyria, ut contentus semper esset mediocribus illis stipendiis, quæ sibi ratione illius officii publici à Regibus Hispaniæ consignata erant. Verùm prædictus Cardinalis Aragonensis, qui pollebat gratiâ speciali apud Alexandrum VII. passus non fuit tam insignem virum angustè vivere, aut strictis facultatum legibus subjacere. Quare ipsi nihil cogitanti impetravit ab eodem Pontifice Canonatum Ecclesiæ gravissimæ Hispalensis, cujus fructus de cætero percepit. Quibus certè usus non fuit ad divitias comparandas, aut scrinia auro implenda, sed duntaxat ad opera pietatis, & præterea ad emendandum undique exquisitos cujuslibet generis libros, quibus bibliothecam insignem, & fortasse nulli alteri Romanarum (exceptâ Vaticanâ)

canâ) inferiorem instruxit, usque ad triginta circiter millia exemplarium, seu corporum, ut ajunt.

VI. Tanta voluminum accessione, & pertinaci studio tot annorum in Urbe, ultra illos, quos in Hispania duxerat, tandem elaboravit integrum opus, verè Herculeum, Bibliothecæ Hispanæ, quatuor voluminibus in folio, ut ajunt, comprehensum. Duo priora illorum edidit Romæ, quibus accuratè recensuit omnes illos auctores Hispanos, qui aliquid publicæ luci commisisse inventi sunt ab anno Christi millesimo quingentesimo usque ad annum circiter millesimum sexcentiesimum septuagesimum. Itaque duo illa volumina ubique locorum sparsa, vivente ipso auctore, solum exhibent notitiam accuratam, & crisin recentium Hispaniæ scriptorum, qui florere postremis hisce duobus sæculis: quapropter titulo Bibliothecæ novæ Hispanæ jure insigniri possunt, & debent, si fortè de cætero recedantur. Duo autem posteriora volumina, quæ auctor ipse nondum omnino perfecta in quibusdam locis reliquit, duntaxat exhibent scripta Hispanorum omnium veterum, idest illorum, qui florere spatio quindecim sæculorum, nimirum ab imperio Octaviani Augusti, usque ad annum Christi millesimum quingentesimum. Unde his duobus voluminibus, nunc primùm in publicam lucem prodeuntibus, jure titulus datur BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ.

VII. Longum autem esset enarratu dicere quot tempora, quot impedimenta, & dilationes occurrerint tam insigni operi edendo. Satis sit indicare, seu breviter dicere, insignem illius auctorem post editos Romæ duos illos priores Tomos Bibliothecæ Hispanæ, & obitum ibidem munus prædictum Agentis regii cum summa laude per annos circiter viginti, rediisse in Hispaniam, jussu Catholici Monarchæ Caroli II. ut federet Matrili inter consiliarios regii Senatûs Cruciatæ, ut vocant, cui & interfuit summa integritate ac fide usque ad obitum. Quamvis enim multi dicant in quodam ejus scrinio inventum fuisse diploma regium, quo electus fuit consiliarius supremi Justitiæ Senatûs: id certum est Nicolaum nostrum reipsâ non pervenisse ad id munus exercendum: an modestiâ singulari, an præterea vehementi desiderio majoris otii & recessûs in Senatu illo minus oneroso, ad perficiendum & expoliendum hanc partem Bibliothecæ suæ veteris, cui immortalis fuit Matrili anno MDCLXXXIV. ineunte vere, epilepsiâ vehementi abreptus. Decem circiter diebus ante obitum, admonitus per literas à quodam amico circa nonnulla spectantia ad opus istud, scripsit propria manu longam & eruditissimam epistolam ad ipsum eâ de re, quæ casu interiit, aut saltem nondum apparuit, & dignissima esset quæ in lucem proferretur. Sed fortassis tandem apparebit aliquando inter varias schedas aut epistolas, vel adversaria D. Cardinalis de Aguirre, olim ejus condiscipuli Salmanticæ in studio jurisprudentiæ, ad quem scripta fuit. Porrò cum Nicolaus præter librariam supellectilem, quam magnis sumptibus Româ secum Matritum asportaverat, nullas omnino divitias aut facultates, aut mobilia pretiosa reliquerit, quin potius alieno ære gravatus obierit, nepotes ipsius ex sorore, simul & hæredes D. Adrianus Conique & ipsius fratres Canonici Salmanticenses, pariter ære alieno onerati, nullatenus potuerunt hanc posteriorem Bibliothecæ partem edere, quamvis sæpè id tentaverint multiplici via.

VIII. Unde iis tandem visum est mittere Romam opus ipsum Bibliothecæ veteris propria auctoris manu scriptum ad prædictum Eminentissimum D. Cardinalem de Aguirre, si fortè auctoritate sua, aut sumptu proprio illud tandiu desideratum ab omnibus, edere dignaretur. Ipse autem, ut est literarum amans, & munificus erga omnes eruditos, ac dignus æstimator scriptorum D. Nicolai Antonii, quem impensè dilexit, & per epistolas sæpè convenit, paullò ante obitum ipsius, libentissimè id oneris in se recepit. Quare nulli parcens labori aut sumptui, crexit à fundamentis Romæ officinam typographicam, elaboratis characteribus Græcis & Latinis varii generis elegantis forma. Typographum autem elegit Antonium Rossi Venetum, satis industrium artificem, qui & ipse antea curaverat editionem quatuor voluminum *Collectionis Maximæ Conciliorum Hispaniæ &c.* ab eodem D. Cardinali in lucem editæ. Ut autem editio hæc accuratissima & correctissima esset, idem D. Cardinalis, illam dirigendam plenè & omnino curandam commisit Bibliothecario & convictori suo D. Emmanueli Marti, natione Hispano, & patriâ Valentino, satis noto Romæ ob singularem eruditionem Græcam & Latinam, qui ingenti cura & pertinaci labore duo hæc volumina Bibliothecæ veteris fidelissimè edenda & corrigenda curavit, ac præterea ad marginem quibusdam locis adiecit notulas aliquot opportunas ejusdem Cardinalis nomine. Si qua autem plura circa auctorem, aut opus ipsum Bibliothecæ Hispanæ, præsertim hujus veteris, quæ nunc primùm prodit, præfari oportuerit, seu præmonere lectoribus, idem D. Emmanuel Marti in se recipiet, prout opportunius ipsi fuerit visum.

Εἰς τὴν τοῦ Νικόλαου Ἀντωνίου Βιβλιοθήκην τῶν τῆς
Ἰσπανίας συγγραφεῶν, εἰς φῶς δοθεῖσαν
συνεδρῆ τῶν ἐνδοξοτάτων
Καρδινάλιων τοῦ

Ι Ω Σ Η Φ Ο Υ Σ Α Ε Ν Ζ Α Γ Τ Ι Ρ Ρ Ε

Εσχάτων Ευρώπας μεγαθύμων ἔθνος Ἰβήρων,
Ναίοντες γαῖαν Βαλακὶ βολδομένην.

Τῶν Δύρου περιάρδει ὕδαρ γλυκὺ ἀνδριμόντος,
Χρυσῆα πλουτίζει τὰνδε Ταγοῦ Λάμαδος.

Δέξατε ἐμμένεος τοῦδ' ἀνέρος ἔσχατα δῶρα,
Τοῦ πρόβου γ' ὑμῖν πάλλα χαρσαμένου.

Υμετέρων τε εἰους γραφεῶν νῦν δέξατε πάντων,
Ταῦσδε πόνους λογίου δέξατε ΝΙΚΟΛΕΩ.

Τοὺς ἀπὸ ὑμῶν πέμπει περισπῆμος ἈΓΓΥΡΡΗΣ,
Τιμάσας φίλον κεν χροῖνὶ κευθομένου.

Τινὸσδε φρενὸς σοφοῦ ἀνδρὸς εἰς ἐνεδέξατο κόλπαις
Παῖδάς, ταῖς ἰδίαις ἴσα τόκεσσι φίλων.

Οὐ γὰρ τῶν νεκρῶν ὀλίγη χάρις ἐστὶν ἐν αὐτῶν.
Ζῶντᾶ φίλον τιμᾶ, & νεκρῶν οὐκ ἔλαδεν.

Καὶ νῦν Ἰσπανοὶ μινεχάρμαι, ὅσοι ἀριστοί,
Χαίρεθ', ὅτι καθαρὰν ἔχετε ἰσοχίαν.

Τὰν γὰρ ταῖς ἰδίαις φρενὸς ἰδμοσύνησι πεποισθῶς
ΝΙΚΟΛΕΩΣ, μύθους δάρεσας ἐξεβάλλον,

Παντόμων ἐκάθηρε δολῶν, κ' ἀλέυδεια θῆκεν.
Τόσους ἀλαθείας τὸν κατέλαμψεν ἔρος.

Τὰν γὰρ θεβήλωσεν μένος ἀνδρῶν οὐδ' ἐνοσώρων,
Θηρώντων δέξαν φεύδσει τὰν ἀδικῶν.

Νήπιοι, ἐκ ἴσασιν, ὅτι ταχὺ τὸ κλέος ἔρρει,
Τὸ κτήσαντο ἔροτοὶ ταῖς ἀπάταισι νοῶν.

Νῦν τῶν ψευδολόγων κλέος ὀλλυται, ἦδε κ' ἐυχί,
Τᾶ ἔφασαν, δῆλοι, Ζώμεν αἰδιοί.

Ἄνταρ ΝΙΚΟΛΕΩ ἔδδλον κλέος οὐποτ' ὀλεῖται,
Οὐποτε δυνόμενον δέρχεται ἠέλιον.

Τοῖος γὰρ πρόφρων εἰ ἐπίρροδος ἐστὶν ἈΓΓΥΡΡΗΣ,
Ὅς δύναιται λαδᾶν ἐξέλασ' εἰς ἔδαφος.

Ὡστε γὰρ οἱ αὐτῶ ἔπορον κλέος ἀρδιτον αἰεὶ,
Ὅντα κ' αἰδῶν κλέος ἔδωκε φίλω.

Ἰωάννης Βαπτιστῆς ὁ ἐκ τῶν Μιρῶν Κασίνας.

De Bibliotheca scriptorum Hispaniæ D. NICOLAI
ANTONII, quam in lucem
emittit Eminentissimus
Cardinalis

JOSEPHUS SAENZ DE AGUIRRE.

GENTES magnanimæ quæ Europæ extrema tenetis,
Quæ ditem glebis rastro agitatis humum;

Durius irriguam reddit quam floridus amnis,
Aurea quam pulchri ditat arena Tagi;

Excipite hæc vobis rursus, quæ munera mittit
Vir, qui jam vobis munera prima tulit.

Scriptorum vestrum Vitas nunc porrigit omnes;
Quis modo NICOLEI fama labore redit:

Inclutus has vobis præbet generosus AGUIRRES,
Extinctum decorans debito honore virum.

Ejus nam mentis prolem suscepit alendam,
Atque parem voluit fœtibus esse suis.

Nam magno & vitâ functos dignatur honore,
Quorum post etiam funera durat amor.

At nunc, Hispani, subeant nova gaudia vobis,
Nam tandem historia vestra fidelis erit.

Hanc etenim propria confusus mente sagaci,
Dum figmenta hominum rejicit, atque dolos

NICOLEUS varios, puram veramque reliquit:
Veri namque ipsum magnus agebat amor.

Namque profanare id voluit gens perdita, cujus
Laudem non æquis carpere, cura, dolis;

Stulti non noverere brevi, quod gloria cessat,
Quam mentis pravâ fraude habuere viri.

Fallaces homines! perit modo gloria vestra,
Quam sperabatis vivere perpetuam.

At bona NICOLEI nunquam laus ipsa peribit,
Semper sed solem cernet inocciduum;

Ipsi magnus opem ad famam nam præbet AGUIRRES
Qui poterit lethem funditus obruere;

Namque sibi ut nomen jure immortale paravit,
Sic æternum alios nomen habere sinit.

D. Jo. Baptista de Miro monachus Casinensis.

IMPRIMATUR

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

Sperellus Episcopus Interamnenſis Viceſgerens.

DE mandato Reverendissimi Patris Fr. Thomæ Mariæ Ferrari Sacri Palatii Apostolici Magistri legi librum, cujus inscriptio est *Bibliotheca Hispana vetus, sive scriptorum Hispana gentis, qui ab Oſtavianæ Augusti imperio usque ad annum Ecclesie millesimum quingentesimum floruerunt*. Auctore Cl. V. D. Nicolao Antonio, equite Jacobæo, canonico ac cive Hispalensi; olim diu Romæ agendis negotiis Catholicæ Majestatis præfecto, ac tandem Matriri consiliario regio: quam in lucem postumam emittit Eminentissimus Cardinalis de Aguirre; ut amici quondam sui famæ consular; & de re Hispana, non solum propriis laboribus, & industriâ (quos abundè imperiit in editione *Collectionis Maximæ Conciliorum Hispaniæ, & novi Orbis*, tam utilibus Notis & Dissertationibus refertæ) sed etiam aliis monumentis, pro viribus benè mereatur. Id opus mihi visum est undique consonum Catholicæ fidei, bonis moribus nullatenus adversum, eruditione, eaque non passim obviâ refertissimum, & tot tantisque luminibus ingenii conspersum, ut spes sit ipsum auctorem, hoc opere, quod post ejus mortem emittitur, additurum aliquid ad eam famam, quam ex edita quadam parte Hispanæ Bibliothecæ; nimirum eorum dumtaxat scriptorum Hispanæ gentis, qui ab anno eræ Christianæ millesimo quingentesimo, usque ad millesimum sexcentiesimum septuagesimum floruerunt, sibi vivens comparaverat. Maximè cum in hac parte antiquiorum scriptorum, tam acri judicio feratur in movendis a censu scriptorum Hispanorum illis, qui vel nusquam fuerunt, vel fuerunt alienigenæ; ut ex hoc abundè satisfecerit omnium eruditorum Hispaniæ desiderio, videndi tandem Hispanam historiam expurgatam à fabulis, quibus ex aliquorum ausu pessimè fædabatur. Hujusmodi igitur opus, cum sit & eruditioni, & veritati proficuum; dignissimum est ut typis committatur. Romæ ex ædibus Divi Callisti vi. Idus Novembris MDCXCV.

D. Jo. Baptista de Miro monachus Casinensis.

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Maria Ferrari ordinis Prædicatorum Sacri Apostolici Palatii Magister.

INDEX AUCTORUM

Qui in hoc primo Tomo continentur.

Qui asterisco notantur, sunt auctores supposititii, vel falsò Hispaniæ tributi.

A

- A** BOBACAR paginâ 369. numero 285.
 Acilius Lucanus pag. 40. num. 181.
 Adrianus Imperator pag. 75. num. 327. & seqq.
 Ægidius Petri seu Pirez pag. 369. num. 284.
 * Ætherius diaconus pag. 177. num. 476.
 Albutius pag. 9. num. 33.
 Alphonſus Rex, cognomento *Magnus* paginâ 362. numero 240. & sequentibus.
 Altus Bucar pag. 369. num. 285.
 Alvarus Paullus Cordubensis pag. 348. num. 171. & seqq.
 * Amandus pag. 177. num. 476.
 * Amanus presbyter pag. 239. num. 117.
 Annæus Mela pag. 22. num. 80.
 Anonymus pag. 340. num. 117. & seqq.
 Anonymus alter pag. 369. num. 284.
 Anonymus poëta pag. 190. num. 62.
 Anonymus poëta alter pag. 286. num. 277.
 * Antoninus diaconus pag. 203. num. 123.
 Antoninus philosophus. Vide Marcus Antoninus philosophus.
 Antonius Julianus pag. 81. num. 360. & seqq.
 Aprigius sive Apringius pag. 210. num. 23. & seqq.
 Aquilius Severus pag. 128. num. 119.
 Arcarius, sive Archaricus Bracarenſis pag. 327. num. 45. & seqq.
 * Aristoteles pag. 84. num. 373.
 * Arthuagus Gotthus pag. 230. num. 121.
 Arthuagus monachus pag. 276. num. 225. & seqq.
 Audentius Toletanus Episcopus pag. 136. num. 162.
 Avienus pag. 157. num. 377. & seqq.
 Avirus Bracarenſis presbyter pag. 186. num. 41. & seqq.
 * Aulodius presbyter pag. 229. num. 117.
 * Aulus Elpidius poëta pag. 98. num. 439.
 * Aulus Seguntinus pag. 177. num. 476.
 * Aurelius diaconus poëta pag. 98. num. 439.
 * Aurelius philosophus pag. 203. num. 123.
 Aurelius Prudentius poëta pag. 165. num. 416. & seqq.

B

- B** EATUS presbyter pag. 324. num. 25. & seqq.
 * Bento Episcopus Cæsar-augustanus paginâ 371. numero 298. & sequentibus.
Bibliotheca vetus Hispana Tom. I. f * Ber-

Index Auctorum

- * Bergudius Aulus pag.203. num.123.
- * Beritus monachus pag.316. num.453.
- * Blasius Toletanus Episcopus pag.381. num.356.
- * Blasius Toletanus Episcopus alter paginâ 382. numero 362. & sequentibus.
- * Bonifacius IV. Papa pag.315. num.449. & seqq.
- * Bonitus Arvernensis pag.375. num.319. & seqq.
- * Bonitus Toletanus Archiepiscopus paginâ 372. numero 303. & sequentibus.
- Braulio Cæsar-augustanus pag.178. num.233. & seqq.
- Bulgaranus Comes pag.274. num.218.

C

- C**ALEDONIUS, five Caldonius Episcopus Bracarenfis pag.99. num.443. & pag.100. num.448.
- * Camarius Ælius pag.203. num.123.
- Cancius Gaditanus pag.68. num.299. & seqq.
- Ceponius Episcopus pag.200. num.112.
- * Cerealis pag.201. num.116. & seqq.
- Cixila, seu Cixilanes Toletanus Episcopus paginâ 320. numero 6. & sequentibus.
- * Claudianus poëta paginâ 84. numero 372. & paginâ 200. numero 114. & sequentibus.
- * Claudius Bellator pag.375. num.317.
- Claudius Taurinensis Episcopus pag.336. num.90. & seqq.
- Columella. Vide Lucius Junius moderatus Columella.
- Conantius Palentinus pag.238. num.33.
- * Concordius Toletanus Episcopus pag.319. num.5.
- Cornelius Hispanus pag.10. num.37.
- * Costinus, seu Costus poëta pag.376. num.324.
- Cyprianus archipresbyter Cordubensis pag.344. num.145. & seqq.

D

- S** DAMASUS Papa pag.139. num.180. & seqq.
- ^A Decianus Emeritensis pag.69. num.303.
- Defiderius presbyter pag.176. num.471. & seqq.
- Dexter pag.154. num.366. & seqq.
- Distinius hæreticus pag.131. num.132.
- Donatus Servitanus pag.215. num.47. & seqq.
- Dracontius poëta pag.192. num.69. & seqq.
- Dulcidius Salmanticensis Episcopus pag.364. num.250. & seqq.

E

- E**LIPANDUS Toletanus Episcopus paginâ 323. numero 25. & sequentibus.
- Elpidius Episcopus pag.207. num.7.
- * Efidius poëta pag.98. num.439.

Euge-

Qui in hoc I. Tomo continentur.

- Eugenius junior Toletanus pag.281. num.251. & seqq.
- S.Eulogius martyr pag.340. num.119. & seqq.
- Eutropius Episcopus pag.214. num.44. & seqq.
- * Eutyechius poëta pag.98. num.439.
- * Exuperantius Uxamentis Episcopus pag.136. num.111.

F

- * **F**ABRICIUS Episcopus pag.229. num.117.
- * Felix diaconus pag.229. num.117.
- Felix Toletanus pag.310. num.421.
- Felix Urgellensis Episcopus pag.323. num.25. & seqq.
- Flavius Paullus Orosius pag.183. num.25.
- Florus. Vide Lucius Annæus Florus.
- S.Fructuosus Bracarenfis pag.283. num.261. & seqq.
- * Fructuosus senior pag.284. num.268.
- Fulgentius Astigitanus pag.232. num.1. & seqq.
- * Fulgentius Ruspensis pag.202. num.120. & seqq.

G

- * **G**Abidius orator pag.98. num.439.
- * Galenus pag.93. num.414. & seqq.
- Galindus Prudentius Trecentis Episcopus pag.365. num.259.
- Gallio pag.9. num.33.
- * Gaudentius Tyrassonensis pag.203. num.123.
- * S.Gaudiosus Turiaffonensis pag.312. num.434.
- * Gottvilla Hibernus pag.373. num.308.
- Grañon. Vide Petrus Grañon.
- Gregorius Bæticus pag.106. num.19. & seqq.
- * Gregorius Toletanus pag.108. num.30.
- Gudestianus presbyter pag.229. num.117.
- * Gudila, five Gullita Toletanus pag.332. num.72.
- Gullita Toletanus pag.374. num.309.
- * Gumefindus Toletanus Episcopus pag.374. num.315. & seqq.
- * Gunthericus Toletanus Episcopus pag.319. num.3.

H

- * **H**AUBERTUS Hispalensis paginâ 400. numero 455. & sequentibus.
- * Heleca, seu Helecanis Cæsar-augustanus Episcopus pag.374. num.310. & seqq.
- Herennius Senecio pag.70. num.308. & seqq.
- Heterius Oxomensis Episcopus pag.325. num.35. & seqq.
- * Hierontius poëta pag.98. num.439.
- * S.Hierotheus Hispanus paginâ 87. numero 384. & seqq. & paginâ 98. numero 439.
- * Hortelius orator pag.98. num.439.

Bibliotheca vetus Hispana Tom.I.

f 2

Ho-

Index Auctorum

Hosius Episcopus Cordubensis pag. 102. num. 1. & seqq.
Hyginus. Vide Julius Hyginus.

I

I DALIUS Barcinonensis pag. 309. num. 419. & seqq.
Idatius Clarus pag. 131. num. 136. & seqq.
Idatius Lemicensis historicus pag. 193. num. 75. & seqq.
S. Ildephonsus Toletanus pag. 286. num. 278. & seqq.
Joannes Biclarenis pag. 226. num. 104. & seqq.
Joannes Cæsar-augustanus pag. 275. num. 223. & seqq.
* Joannes Hispalensis Episcopus pag. 332. num. 71.
Joannes Hispalensis Episcopus pag. 354. num. 202. & seqq.
Joannes Hispalensis pag. 356. num. 212.
* Joannes presbyter pag. 177. num. 476.
* Joannes presbyter alter pag. 177. num. 476.
* Joannes Servus-Dei Episcopus Toletanus pag. 381. num. 355.
* Joannes Servus-Dei alter pag. 382. num. 362.
Isidorus Cordubensis pag. 188. num. 52. & seqq.
S. Isidorus Hispalensis pag. 243. num. 60. & seqq.
* Isidorus junior Cordubensis pag. 189. num. 54.
Isidorus Pacensis Episcopus pag. 328. num. 52. & seqq.
* Isidorus Serabitanus Episcopus pag. 332. num. 73.
Julianus diaconus Lucas cognomento paginâ 321. numero 16. & sequentibus.
* Julianus philosophus pag. 98. num. 439.
* Julianus Pomerius pag. 229. num. 118.
S. Julianus Toletanus pag. 303. num. 379. & seqq.
Julius Hyginus pag. 1. num. 1. & seqq.
Junius Annæus Gallio, sive M. Annæus Novatus paginâ 20. numero 74. & sequentibus.
Junius Gallio pag. 11. num. 39. & seqq.
Justinianus Episcopus pag. 207. num. 7.
* Justinus historicus, Trogi epitomator pag. 84. num. 375.
Justus Episcopus pag. 207. num. 7.
Justus Tolertanus Episcopus pag. 276. num. 229. & seqq.
* Juvenalis poeta pag. 84. num. 370.
Juvencus poeta pag. 126. num. 103. & seqq.

L

* **L** ABARINUS poeta pag. 203. num. 123.
* Lactantius Firmianus pag. 177. num. 475.
* Lætus pag. 177. num. 476.
* Laimundus de Ortega pag. 332. num. 75. & seqq.
Latro. Vide Portius M. Latro.
Latronianus, sive Matronianus poeta hæreticus pag. 130. num. 130.
* Leander Agaliensis pag. 375. num. 318.
S. Leander Hispalensis pag. 220. num. 74. & seqq.
Leovigildus presbyter pag. 344. num. 144.
* Leporius Uricensis Episcopus pag. 202. num. 118.

* Libe-

Qui in hoc I. Tomo continentur.

* Liberatus monachus pag. 316. num. 453.
Lucanus. Vide Marcus Annæus Lucanus.
Licianus Carthaginensis pag. 211. num. 27.
Licinianus, sive Licianus pag. 69. num. 304. & seqq.
* Lucianus Episcopus pag. 100. num. 451.
* Lucianus presbyter pag. 187. num. 46.
Lucius Annæus Seneca pag. 22. num. 81. & seqq.
Lucius Annæus Florus pag. 79. num. 351. & seqq.
Lucius Cornelius Balbus pag. 5. num. 22. & seqq.
Lucius Junius Moderatus Columella paginâ 16. numero 56. & sequentibus.
* Lucius Marcus orator pag. 203. num. 123.
* Lucius Natus theologus pag. 98. num. 439.
* Lucius poeta pag. 98. num. 439.
* Lucius Valerius pag. 99. num. 442.
* Luitprandus Ticinensis diaconus paginâ 382. numero 365. & sequentibus.

M

M ACHOMETUS, sive Mafamedus pag. 369. num. 284.
Mahomad pag. 369. num. 285.
Martinus Bracarenis pag. 215. num. 49. & seqq.
* Mauritius cancionarius pag. 203. num. 123.
Marcus Annæus Novatus, sive Junius Annæus Gallio pag. 20. num. 74. & seqq.
Marcus Annæus Lucanus pag. 39. num. 179. & seqq.
Marcus Annæus Seneca pag. 13. num. 45. & seqq.
Marcus Antoninus philosophus pag. 79. num. 348.
Marcus Fabius Quintilianus pag. 53. num. 239. & seqq.
Marcus Unicus pag. 69. num. 306.
* Marianus poeta pag. 203. num. 123.
* Marinus Gallæus pag. 376. num. 326. & seqq.
Martialis Marcus Valerius pag. 61. num. 273. & seqq.
Maternus pag. 70. num. 307.
Maximus Cæsar-augustanus Episcopus pag. 239. num. 37. & seqq.
Mela. Vide Pomponius Mela.
* S. Melchides Papa pag. 174. num. 460. & seqq.
* Merobaudes Cæcus pag. 192. num. 68.
* Modestus philosophus pag. 98. num. 439.

N

N EBRIDIUS Episcopus pag. 207. num. 7.
* Nicander Toletanus pag. 372. num. 305. & seqq.

O

O LYMPIUS Barcinonensis pag. 150. num. 343. & seqq.
Orentius, sive Orientius pag. 206. num. 1. & seqq.

* Oron-

Index Auctorum

- * Orontius orator pag. 229. num. 117.
- * Orosius Legionensis Episcopus pag. 190. num. 59.
- Orosius Paullus pag. 178. num. 1. & seqq.
- Ofius Cordubensis Episcopus. Vide Hosius.

P

- P**ACIANUS Barcinonensis pag. 148. num. 230. & seqq.
- * Paullus cancionarius & philosophus pag. 98. num. 439.
- Paullus Diaconus pag. 277. num. 231. & seqq.
- * Paullus Lætus rhetoricus pag. 98. num. 439.
- Paullus Orosius. Vide Orosius Paullus.
- Pelagius Tyrassonensis pag. 228. num. 116.
- Petrus Cæsar-augustanus orator pag. 128. num. 118.
- Petrus de Montoro, sive Monfoncio, idem est cum Compostellano Petro pag. 378. num. 341.
- Petrus Grañon pag. 380. num. 347.
- * Petrus presbyter pag. 229. num. 117.
- Petrus Pulcher Episcopus Toletanus pag. 321. num. 13.
- * Philo Hebræus pag. 84. num. 371.
- * Pomponius Episcopus pag. 100. num. 451.
- Pomponius Mela pag. 50. num. 227. & seqq.
- Pomponius Paullatus Episcopus Tolertanus pag. 101. num. 452.
- Portius Latro pag. 8. num. 31. & seqq.
- Priscillianus hæreticus pag. 129. num. 123. & seqq.
- * Prosper Aquitanus pag. 202. num. 119.
- Prudentius Trecentis Episcopus pag. 365. num. 259.

Q

- Q**UINTILIANUS declamator pag. 12. num. 43. & seqq.
- Quintilianus. Vide Marcus Fabius Quintilianus.
- * Quintus Serenus Sammonicus pag. 94. num. 417. & seqq.

R

- R**AGUEL presbyter Cordubensis paginâ 378. numero 377. & sequentibus.
- Rafes, seu Rafis Cordubensis paginâ 369. numero 280. & sequentibus.
- Rafis Perfa, Hispaniæ incola pag. 370. num. 287. & seqq.
- Reccefvinthus abbas pag. 312. num. 432.
- Redemptus pag. 275. num. 219.
- Riparius presbyter pag. 176. num. 471. & seqq.
- Rodericus Lucensis Episcopus pag. 340. num. 118.
- * Romanus monachus pag. 376. num. 325. & seqq.
- * Rufinus Aquilejensis presbyter pag. 203. num. 125. & seqq.
- * Rufinus diaconus pag. 229. num. 117.
- * Rufus diaconus historicus pag. 98. num. 439.

* Ru-

Qui in hoc I. Tomo continentur.

- * Rufus Paullatus concionator pag. 98. num. 439.
- * Rufus philosophus pag. 98. num. 439.

S

- S**ALVUS abbas Albeldensis paginâ 380. numero 348. & sequentibus.
- Sampson Malacitanus abbas pag. 343. num. 140. & seqq.
- * Sebastiani duo Salmanticenses Episcopi paginâ 377. numero 336. & sequentibus.
- Sebastianus Salmanticensis Episcopus pag. 378. num. 340.
- * Sedulius poëta pag. 201. num. 215.
- Seneca. Vide Lucius Annæus Seneca.
- * L. Seneca philosophus catholicus pag. 98. num. 439.
- * Serenus Granius sive Granianus pag. 97. num. 434. & seqq.
- Servandus Episcopus Auriensis pag. 321. num. 14. & seqq.
- * Severus Lamecensis pag. 214. num. 41. & seqq.
- * Severus Lamecensis Episcopus pag. 203. num. 122.
- Severus Malacitanus pag. 214. num. 40.
- Severus Minoricensis pag. 186. num. 41. & seqq.
- * Severus monachus pag. 337. num. 74.
- * Severus poëta pag. 229. num. 117.
- Sextilius Hena pag. 12. num. 42.
- * Silius Italicus pag. 84. num. 376.
- * Sinderedus Toletanus Episcopus pag. 319. num. 4.
- Sisebutus Gotthorum Rex pag. 275. num. 120. & seqq.
- * Socrates philosophus pag. 98. num. 439.
- * Sophronius monachus pag. 316. num. 455. & seqq.
- Spera-in-Deus Cordubensis abbas pag. 342. num. 135. & seqq.
- * Splendonius Ambriacensis Episcopus pag. 136. num. IV.
- * Stephanus diaconus pag. 203. num. 123.

T

- T**AJO Cæsar-augustanus pag. 310. num. 422. & seqq.
- Tarra monachus pag. 228. num. 115.
- * Theodemirus monachus pag. 374. num. 314.
- Theodulphus Aurelianensis Episcopus paginâ 359. numero 107. & sequentibus.
- Tiberianus Bæticus hæreticus pag. 131. num. 131.
- Trajanus Imperator pag. 71. num. 312. & seqq.
- * Trogus Pompejus pag. 84. num. 374.
- Turannius Gracula pag. 5. num. 21.
- Turibius Asturicensis pag. 197. num. 96.
- Turrinus Clodius pag. 11. num. 41.
- Tuscius pag. 9. num. 33.

S.VA-

Hollatus in *Historiæ Philosophicæ suis scriptoribus* * . Planè hic nominatus fuit *Polyistor*, uti apud Suidam, Eusebium, Servium Grammaticum, & passim audit: dictus & *Historia*, quod apud Suëtonium tantum legimus: scripsisse enim dicitur, eodem Stephano auctore. ¹ *παντοδραστὴς ὄντων τεσσάρων τῶν δύο λόγους*. hoc est, *De omnigenis rebus libros quadraginta duos*, præter alia plurima & varia. Quare hi qui ad Hyginum nostrum referunt Alexandri elogia ista, quæ unà cum aliis tribuit huic, non verò illi, Suëtonius, parum advertenter de re sunt loquuti; è quorum numero est Joannes Vasæus in *Hispaniæ Chronico* ^m, & Stephanus Garibajus in *Compendio Historiæ Hispaniæ*.

Præfuit Hyginus Palatinæ Bibliothecæ. De qua nil dicam post Justi Lipsii *De Bibliothecis* ⁿ Syntagma: siquidem vel Joannes Iosephus eidem Spartæ orandæ mancipatus, iis quæ à Lipsio præoccupata erant, nil adjungere habuit. Servus etiamnum forsan Bibliothecæ curam habuit; nam & lapides præsci munere isto servos non dedignantur. Romanus ^p habet:

SVLPITIÆ
THALLVSÆ
ANTIOCHVS TI. CLAVDI
CÆSARIS A BIBLIOTHECA
LATINA APOLLINIS
CONIVGI SVÆ
BENEMERITÆ

Atque alius item ^q.
L. VIBIVS AVG. SER. PAMPHILVS
SCRIBA
LIB. ET A BIBLIOTHECA LATINA
APOLLINIS.

Palatinam utrobique intelligo, quam templo Apollinis Palatino conjunctam fuisse Suëtonius auctor est ^r.

3. *Nec eo secius plurimos docuit*. Fortè in Palatio ipso; nam & aliis ejusdem Grammaticæ professionis propter artis excellentiam indultum fuisse legimus, ut ibi docerent. Suëtonius ipse de M. Antonio Niphone, & Verrio Flacco refert in libello isto *De illustribus Grammaticis*. Erant enim per totam urbem scholæ Grammaticæ, magnique habebantur ejusdem Professores, ut ex eodem constat Commentario.

4. *Fuitque familiarissimus Ovidio Poëte, & C. Licinio Consulari historico*. De primo nil habeo quo confirmem Tranquilli narrationem. C. Licinius autem quis fuerit dubitari video. Vossius legendum existimat: *C. Asinio (Pollioni scilicet) ei*, qui cum Cn. Domitio Calvino Cos. fuit anno DCCXXXIII. (immo DCCXIII.) ac historiam condidit belli civilis, de quo latè idem Vossius lib. 1. cap. 17. Hanc suam conjecturam simul & Eliæ Vineti esse confirmat eodem lib. 1. cap. 10. ubi de Licinio Macro; de quo fortasse hic ait loquutum Suëtonium, si vulgaris placeat scriptura. Nam & *Historiam C. Licinius Macer, seu Annales, aut libros Rerum Romanarum*, scripsit. Nusquam tamen de Consulatu ejus legitur; immo Prætorium tantum virum, ne damnaretur, mortem sibi conscivisse narrant Valerius Maximus ^s, & Plutarchus in *Ciceronis vita*. Nec moriens is, vivo adhuc Cicerone accusatore (qui & ipse occisus est, nondum solide potito rerum Romanarum Octavio Au-

gusto) potuit de Hygino Octavii liberto, ac de ejus morte scribere, ut Suëtonius profectur. Quare verosimilius videtur C. Asinium Pollionem esse eum, de quo apud Tranquillum mentio, qui totis XLVII. annis æqualis fuit Octavii imperio, & octogenarius obiit, auctore Eusebio ^t, quique in aliquo suorum operum scripserit, patuerim decessisse Hyginum, & liberalitate sua, quoad vixit, sustentatum: quod opus Asinii Pollionis beneficentiæ in literarum amantes conforme est. cujus viri hoc *Romæ inventum* (ait Plinius ^u) *qui primus bibliothecam dicando* (hoc est, publici usus faciend) *ingenia hominum rem publicam fecit*. Summus quippe orator, & literarum studiosus, quidni tam variæ doctrinæ hominem, qualis noster fuit, egenum non sublevaverit? Præter hos Virgiliū quoque facillè admitteremus charum ac familiarem habuisse nostrum, si hæc verba Columellæ hunc sensum haberent. Enumerans auctor hic cap. 1. lib. 1. *De re rustica* Latinos hujus argumenti scriptores post Catonem, duos Sacernas, Scropham Tremellium, & M. Terentium Varronem; *mox Virgiliū* (ait) *qui carmine quoque potentem fecit* (agricolationem scilicet) *nec postremò quasi pædagogus ejus meminisse dedignemur Julii Hygini*. Magis tamen est, ut seipsum Columella pædagogum agriculationis appellet, qui muneri suo intentus, nomenclatorem eorum qui circa hoc argumentum versati sunt, lectoribus agit. De Julio Modesto Hygini liberto quod Suëtonius adjungit, non est cur simus nimium solliciti. Abunde est scire Agellium lib. 3. cap. 9. secundum ejus librum *Questionum rerum confusarum* commendasse; atque item librum ejus *De feriis* Macrobiū lib. 1. cap. 4. 10. & 16. eundemque sæpiusculè à Charisio Grammatico laudari absque ulla operis nota. Si autem post ampliatam Tranquilli narrationem quæras à me quidnam de Hygini patria censeam; vix erit ut in re illo jam tempore incerta plusquam conjectando agā. Suadet quidem Alexandrinum fuisse, hoc est Græcanicæ urbis & linguæ hominem, amor quo profectus Alexandrum Polyhistorum Græcum dicitur: ex altera parte Hispanam, hoc est Latini orbis originē, Latine semper ipse commentatus confirmare mihi quodammodo videtur. Vix enim potuit inter Græcè loquentes natus adeò oblivisci patriæ, ut non aliqua è tot commentariis, quæ jam producimus, vernaculo sibi sermone conficeret. Scripsit namque Latina Opera plurima, quorum minima pars edacem temporis effugere dentem valuit. Quæ quidem supersunt Hygino inscripta, hæc sunt.

5. *Poëticum Astronomicum*. quod Joannes Soter primus forsan Colonæ publici juris fecit anno MDXXXIV. rursusque Basileæ Hervagius, cum aliis, scilicet Palæphato, Fulgentio, Phurnuto, Albrico, Arato, & Proclo, anno MDXXXV. iterumque MDXLIX. Item Episcopus MDLXX. quas editiones Gesneri epitomator laudat. Parisiis quoque Guilielmus Julianus MDLXXX. in 8. si Draudi fides non vacillat. His posterioribus omnibus ab Hervagiana prima editionibus, nisi fallor, præfertur *Poëticum Astronomicum* ejusdem auctoris nomine insignis.

6. *Fabularum* liber, quem primus Jacobus Mycillus ex Codice quodam Longobardicis notis exarato,

Joannis Hervagii jam laudati, Basileensis typographi hortatu, ut in lucem ederet, cum *Astronomico Poëtico*, emendavit disposuitque, cæteros auctores adjungens, qui sive de fabulosis hujusmodi narrationibus, sive de figuris cælestibus, quod duorum Hygini operum argumentum est, scripserant. *Fabularum* hic liber sine *Astronomico*, unà cum Fulgentio, Julio Firmico Materno, & Albrico, à Hieronymo Commellino, sive ex ejus præmortui officina, prodiit anno MDXCIX. in 4. & ni fallor, Genevæ MDCVIII. in 8. Cum omnibus, quæ exstant, adcurante Joanne Scheffero. Quibus accedunt Thomæ Munckevi Annotationes in *Fabulas*, Hamburgi apud Gothifredum Schulzen in 8. ann. MDCLXXV. aut circiter.

7. Nec tamen Hygino auctori favens Mycilliani hujus codicis inscriptio plene dum persuasit viris doctis & sagacibus ab Augusti liberto illo famigerato avi sui, hoc est elegantissimi, Grammatico, alterum ex his monumentis, *Fabularum* nempe librum, fuisse editum. Nempe ipsius Mycilli judicio, *nec purus est, nec elegans* (Fabularum liber) *adeò ut in quibusdam parum etiam Latinus videri queat*. Philologus & criticus nostri temporis Magnus Gaspar Barthius has Fabulas epitomen esse credit ab aliquo confectam ex Hygino & aliis, lib. 4. *Adversar.* cap. 11. & lib. 10. cap. 12. ab Aviano scilicet. Quod idem innuit lib. 8. cap. 6. in fine; quibus duobus locis quamplures ex hoc libro phrasæ verbaque parum usitata aliis, ei tamen passiva, nec sine ineptorum nota, observat, quamquam plura etiam ex his commendat. Nec aliter Thomas Reinesius, exacti judicii, atque eruditionis vir multiplicis, qui lib. 3. *Var. lectionum*, cap. 11. x nonnulla in hoc libro *Fabularum*, *vix infima latinitate subsistere* (ait) *ac triviale doctrinam sapere*, nec alio quàm *pseudo-Hygini* nomine auctorem vocat. Et sanè mirum videri debet, cur Hyginiani operis non meminerint Latini scriptores, qui ex Fabulis eorum Ethnicos admonere suorum errorum conixi sunt, Lactantius, Arnobius, Minucius, Augustinus, nec item Fulgentius ille, qui *Mythologico* suo quamplurimos, unde profecti, auctores, tam Græcos quàm Latinos, laudat; quorum catalogum Mycillus editionibus Hervagianis præfixit. Tam celebrem scriptorem, si de eodem argumento elucubrasset, fugisse tot summorum literis virorum notitiam parum verisimile est. Ut sit, existare hanc Epitomen omnium Poëtarum magnopere interesse censet idem Barthius 7. Inferioris temporis Joannes Saresberiensis, qui lib. 11. *De nugis curialium*, cap. 18. Hyginum inter Astronomos qui prolapsi sunt ad Fabulas, appellat, *De Astronomico-Poëtico* intelligi debet.

8. *De Astronomico hoc Poëtico* forsan aliter sentiendum est: nec ideo quod hujus auctor *Genealogiarum* à se conscriptarum meminit, credendus est innuere voluisse *Fabularum* librum, uti postea monebimus, cum de his *Genealogiis* agamus. Movet tamen scrupulum, quod opus hoc M. Fabio dicatum fuerit, eidemque scriptori; quem Quintilianum esse cum nomen judicat, tum professio; neque enim alius M. Fabius inter scriptores superioris usque ad Augustum à Quintiliano temporis memoratur. Scriptori dicatum opus constat ex his præmii verbis: *facilius etiam Bibliotheca veteris Hispana Tom. I.*

ex scriptis tuis perspicere potuit. scilicet Grammaticum non versuum moderatione tantum, sed historiarum quoque varietate præstare debere. Quo loco videtur ad Quintilianum cap. 8. lib. 1. respexisse, ubi ad Grammatici officium pertinere ait historiarum enarrationem, quam Grammaticæ partem idem *Historicam* vocat sequenti capite, à *Methodica* distinguens; sive ad cap. 4. ejusdem libri, quo citra varias artes, in hisque syderum rationem, Grammaticam vix posse perfectam esse docet. De qua re Gerardus Joannes Vossius cap. 3. *De arte historica* videri potest. Quare non dubitavit Raphaël Volaterranus ^z Quintiliano fuisse inscriptum opus, sicut nec Populieri ^a, quem Vossius laudat ^b. Hygini tamen opus agnoscere videntur S. Isidorus *De natura rerum*, cap. 17. & 18. & Honorius Augustod. lib. 11. *De philosophia mundi*, cap. 5. Quare hanc partem tuetur Barthius, stupendæ lectionis vir, non uno loco ^c: sed à futilissimo quodam effarctore interpolatum, aliàs *si sanus esset, elegantissimum, & multorum aliorum*, qui inde profecerunt, *parentem*. Adjungendus Joannes Saresberiensis *De nugis curialium* lib. 11. cap. 18. nuper laudato. Obscura res, & quæ majori examine indigere videtur. Certius autem Hygini fuere, quæ hodie non supersunt, opera; hæc scilicet.

9. *De vita rebusque illustrium virorum*. Agellius sextum hujus operis librum adducit, C. Fabritii exemplum abstinentiæ inclutum commendaturus lib. 1. *Noctium Atticarum*, cap. 14. quem potius, quàm Hyginum ipsum, per me viderit Joannes Saresberiensis, hoc ipsum Fabritii ex Hygino factum laudans lib. 5. *Polycratici*, cap. 7. Id quoque opus, nec diversum aliud, innuissè videtur idem Agellius quum lib. 7. cap. 1. Julii Hygini, C. Oppii, aliorumque, qui *De vita & rebus Africanæ* scripserunt, auctoritate utitur. Asconium Pedianum, qui ad Ciceronis *Pisonianam* commentatus, L. Hyginum libro priore *De viris claris*, de domo M. Valerio ædificata sumptu publico in Palatio Varronis testimonium afferentem laudat, jure huc reducimus, mutato agnomine *Luticij*, quod L. denotat, in *Julii* nomen, prioremque librum, non quidem, ut vulgò, de altero ex duobus, sed de primo ex multis intelligentes; quod ex rectæ Grammaticæ regulis, ac veterum usu scriptorum esse, adversus Priscianum, Diomedem, Donatum, Servium, & è novioribus Laurentium Vallam, ostendit multis eorum laudatis testimoniis Grammaticorū princeps Franciscus Sancius Brocensis in sua *Minerva* ^d, sive Grammatico opere. Sanctus Hieronymus Hygini hunc commentarium similiter agnoscit in præmio *De scriptoribus Ecclesiasticis*; immo & Eusebius ab eodem conversus in Latinum in principio *Chronici* his verbis: *Quod & in libro Hygini historię singula conscripta declarant*.

10. *Exemplorum* liber Agellio visus, uti apparet ex his ejus verbis è lib. 10. cap. 18. *Exstat nunc quoque Theodectis Tragedia, quæ inscribitur Mavfolus, in qua cum magis quàm in prosa placuisse, Hyginus in Exemplis refert*.

11. *De urbibus Italicis* meminit Servius Grammaticus ad versum illum: *Caulonisque arces & navis fragum Scylacæum*, lib. 3. *Æneidos*, cujus hæc verba: *Quod sequendum* A 2 Hy-

* Lib. 1. cap. 16
† V. 1075/1076
‡ In Chron. Olymp. 195.
§ Lib. 15. cap. 2 item lib. 1. cap. 10.
|| Ad annum DCCXLV.
¶ Lib. 6. cap. 27. in fine.
Ⓞ Lib. De Bibliothecis, ca. 6. in fine.
Ⓟ Thesauri, pag. 184. 6.
Ⓡ Pag. 172.
Ⓢ Ad lib. 7. Theb. v. 233.
Ⓣ Lib. 9. cap. 12.
Ⓤ Lib. 16. Comment.
Ⓟ Lib. 5. De historia.
Ⓠ Lib. 5. De H. L. cap. 20.
Ⓡ Ad lib. 5. Sylv. 3. v. 74. Ad lib. 4. Theb. v. 194. & 430. & ad lib. 7. v. 255.
Ⓢ Lib. 2. cap. 10.

Hyginum, qui scripsit de situ urbium Italicarum, olim non est; atque iterum ad lib. 7. & Macrobius lib. 5. Saturnal. cap. 18. ubi de Pelasga Hernicorum origine. Et Hernicum quidem hominem Pelasgum (ait) ducē Hernicis fuisse, Julius Hyginus in lib. 2. Urbium non paucis verbis probat. Eoque habuit oculos de Italia idem referens, & Jani in ea regno, cap. 7. lib. 1. Servius item ad 1. Æneidos, carmen istud: Romulus excipiet gentem.

Eapropter Hyginus inter auctores legitur, quibus Plinius fuisse usum ad conficiendos libros 3. 4. 5. & 6. Geographicos, ex elenchis eorundem librorum apparet.

12. Genealogiarum libri. Horum primi recodatur in Poëtico-Astronomico, ubi de Persei signo agens, Græcæ fuerunt (inquit) Gorgonum effigies, de quo in primo libro Genealogiarum scripsimus, quæ utraque uno oculo sese existimantur. Nec existimes hunc eundem esse oportere cum Fabulis commentariis. Multa enim continent Fabule, quibus Genealogiarum appellationem parum convenire fatendum necessarium est. Nec in Fabulis mentio hæc de Græcis Gorgonum, hoc est Medusarum, custodibus, uno tantum oculo utentibus (nisi duo me fallunt) hodie legitur; cum commodum ubi de Danaë, ejusque hoc filio Perseo, & Andromedæ liberatione, fabulis scilicet LXIII. & LXIV. de hac re agere debuerit. Quare non est cur Astronomici auctorem pro noto habeamus, ex eo quod Fabularum auctori hanc notam impingimus. Satis fuerit Genealogiarum hoc opus Hygino Augusti liberto aliunde abjudicare, scilicet ex his quæ supra in Astronomico-Poëtici mentione annotata à nobis sunt. Nam si auctor illius operis M. Fabio fuit Quintiliano aequalis; idem affirmari de eo oportere, qui Genealogias scripsit, proculdubio est.

13. Commentarii in Virgilium. Horum non semel aut iterum Agellius meminit lib. 1. cap. 2. Hyginus autem non hercle ignobilis Grammaticus, in Commentariis quæ in Virgilium fecit, confirmet, & perseverat non hoc à Virgilio relictum, sed quod ipse invenit in libro qui fuerit ex domo atque familia Virgilia.

Tristitia tentantum sensu torquebit amaror. Versus est ex lib. 2. Georgicorum. Ad hos ergo libros pertinere etiam Commentarii. Libro quoque 5. cap. 8. lib. 6. cap. 6. lib. 10. cap. 16. & lib. 16. cap. 6. Sed in postremo isto Hyginum, ex quarto librorum, quos de Virgilio fecit, citat. Macrobius hoc ipsum Hygini ultimum testimonium, quod circa bidentum nomen est, ex Agellio desumpsisse videtur, nisi quod appellat e quintum pro quarto, qui apud Agellium legitur.

14. De proprietatibus deorum. Debemus Macrobio hujus Commentarii notitiam lib. 3. Satyr. cap. 8. his verbis: Hyginus enim de proprietatibus deorum cum de astris & stellis loqueretur, ait oportere bis volucres immolari.

15. De Penatibus liber. Macrobius item hunc laudat eodem lib. 3. cap. 4. Addit Hyginus (verba ejus audis) in libro quem de diis Penatibus scripsit.

16. Περὶ οὐρανίου Cinnæ. Quod Charisius Grammaticus lib. 1. commendat opus profanum, ut ex adductis ex eo apparet verbis; quamvis Propempticum carmen illud veteres dixere, quod cum aliquo libro aut homine mittitur, à Græco ἀποπέμπειν, quod præmittere, seu deducere,

aut proficere eundem sonat. Talis fuit Statio Patinii Propempticon Metii Celeris lib. 3. Sylvarum Carm. 2. Helvii Cinnæ Propempticon Pollionis, cujus idem Charisius meminit. Propempticon Anpelli ab Himerio editum, Sidonii Apollinaris Propempticon ad libellum quendam suum. De quo carminis genere Julius Cæsar Scaliger videndus in Poëtica. Joannes à Wower Polymathie cap. 13. descriptionem itineris Cinnæ hoc nostri Propemptico contineri existimat. C. autem Helvius Cinna, is qui Propempticon scripsit Pollionis, idem is videtur, cujus Propempticon scripsisse nostrum Hyginum diximus. Nam Aferius Pollio, & Hyginus, & Helvius Cinna, ejusdem temporis, scilicet Juliani, & Octaviani, sunt. De Cinna Virgilius Eclog. 19.

Nam neque adhuc Varro videor vel dicere Cinna Digna, sed argutes interstrepere onser olores. Eiusdem Tetrastichon de Arati Phenomenis in malva descriptis Isidorus refert lib. 6. Originum, cap. 12. Vestium consule de veterum Poëtarum temporibus scribentem, quo libro de Latinis agit. Quod autem in epitome legitur Gesnerianæ Bibliothecæ scriptis in Cinna Synonym Hyginum nostrum, uti & L. Crassidum Pantam, nescio an solido nitatur testimonio.

17. De Agricultura, plusquam uno libro; nam secundum laudat idem Charisius Grammaticus lib. 1. & ante eum Columella idem opus innuit, ex quo nostrum laudat in libris De re rustica, præsertim cap. 1. lib. 1. cujus loci jam meminimus, & lib. 3. cap. 2. & lib. 11. cap. 2. Et ad hunc Geoponicum commentarium referri debet, quod Plinius in Elenchis, eorum omnium historie suæ librorum, quibus de arboribus, plantis, & agricultura egit, nempe à lib. 12. usque ad 22. Hyginum inter auctores laudet, per quos profecerit; siue alius sit, qui Elenchis à Plinio confectis, ut ex præmio constat, auctorem attenuit, quos consuluisse is, catalogum.

18. De apibus liber fortè hujus De agricultura operis fuerit portio. Attamen Columella hunc disertè appellat lib. 9. cap. 13. Hyginus quidem (ait) in eo libro quem De apibus scripsit, &c. Idemque subintelligit de apibus agens lib. 9. cap. 2. 11. 13. 14. quorum testimonium primum laudem non contemnendam Hygini continet. Venio (inquit) nunc ad veteriorum civam, de quibus neque diligentius quicquam præcipi potest, quam ab Hygino jam dictum est, nec ornatus quam à Virgilio, nec elegantius quam à Celso. Hyginus veterum auctorum placita secretis dispersa monumentis industriè collegit, Virgilius poëticiis floribus illuminavit, Celsus utriusque memorati adhibuit modum. Hæc annotare habuimus, quæ de Hygini lucubrationibus veteres docuere nos, & ex his Vossius, qui De historicis latinis, lib. 1. cap. 20. hujus hæc laudavit opera. Nec tamen omnia, ut suspicor, nam De animalibus, aut saltem De avibus, per me scripserit, qui in memoratis Elenchis nomen suum inter eos profitetur, quibus usus fuit Plinius, dum De animalibus volatilibus lib. 10. atque item parvulis (infectos intellige) ac reptilibus lib. 11. commentaretur. De re militari opus aliquod eidem tribuit Joannes Saresberiensis Episc. lib. 6. De nugis curialium, cap. 19. Quam si quis (de hac arte ait) ediscere voluerit, adeat Catonem Censorium. Legat & illa, quæ Cornelius Cel-

g Lib. 1. verbo Belidæ.

h Lib. 3. cap. 104.

i Lib. 2. cap. 1. in fine.

k Verbo Radicum.

CAPUT II.

Celsus, quæ Julius Hyginus, quæ Vegetius Renatus posteris præscribenda duxerunt.

20. Hyginum certè aliquem, aut Hygenum, non verò nostrum, habet auctorem liber ille, qui Gromaticus, siue De limitibus constituendis, & alter ille, qui De limitibus inscribitur in editione Rigaltiana Scriptorum, qui de finibus regundis scripserunt, qui duo libri hac auctoris appellatione notati leguntur. Nam in priore auctor disertè meminit Lucani, & in posteriore Vespasiani Trajanique Augustorum, quod non animadvertit Raphaël Volaterranus 1. At cum Groma, siue Gruma mensura sit, seu metiendi instrumentum, ἡ μέτρα ἢ τὸν μέτρον, siue locus medius, in quem directe quatuor conveniunt viæ: quo verbo persæpè utitur opusculorum istorum auctor, & alii De limitibus scriptores antiqui, ac degumari apud Lucilium, siue grumari idem sit quod μέτρον μετρίν; nescio in quam hujus opusculi editionem Gaspar Barthius incidit, quæ Grammaticum, non Gromaticum, præferebat, uti ex lib. 2. cap. 20. Adversariorum apparet, quo percurrit aliqua ex isto libro, & judicium suum de eo interponit. Nec tamen hic auctor Julium vixisse Hyginum sub Antoninis existimavit, quod Gerardus Joannes Vossius imputare ei videtur de scientiis Mathematicis agens; immo Hyginum, siue Hygenum Gromatici auctorem clarissimè distinguit ab Augusti liberto. Hyginus certè De castrametatione, siue De castris metandis scriptor (quem libellum Vegetio suo Scriverius attenuit) diversi ab his duobus opusculi auctor idem videtur.

21. Hygino æqualem, aut superiorem forsitan, TURANNIUM GRACULAM, Geographici cujusdam operis auctorem, existimo. Meminit quippe de eo Plinius, tum inter auctores, quorum commentariis adjunctus fuit rei Geographicæ, in Elencho li. 3. primo loco, & ante Cornelium Nepotem, Titum Livium, Agrippam, Varronem, & Hyginum ipsum recensens; tum in præfatione ejusdem lib. 3. unde nobis omne id constat, quod hoc nostro de cive scriptum superest. Quindecim millia passuum (ait) in longitudinem, quas diximus, fauces Oceani patent, quinque millia in latitudinem, à vicis Mellaria Hispaniæ ad promontorium Africae Album, auctore Turanno Gracula juxta genito. Ex aliqua ergo Hispaniæ ad fretum Herculis, aut in vicina ora posita urbe fuisse is videtur: nec tamen obstinatè contenderim ex hoc Plinii testimonio Graculam necessariò Hispanum fuisse, cum non minus aptè de eo, qui in Africa fuerit ortus, Plinii verba explicari valeant. Is tamen, qualisqualis fuerit, Geographicum quippiam publicitus dedit, unde Plinius profecerit: quo quidem opere intra Hispaniæ res continuissè stylum inde colligimus, quod nonnisi in hujus lib. 3. Elencho nomen ejus appareat, quem librum ab Hispaniæ descriptione auctor exorsus, hac de causa, ut suspicor, ante alios auctores suos Graculam in dicto Elencho laudavit, non verò quod cæteros, qui deinde nominati sunt, præcesserit.

l Lib. 16. Commentarii.

m Vide Rigaltium in notis ad Finium regund. auctores; pag. 110.

n De Mathematicis nat. & const. cap. 34. §. 8.

o Pag. 110.

LUCIUS CORNELIUS BALBUS Gaditanus, historia- rum scriptor sub Augusto. Duo ejusdem fuerunt nominis, patruus alter alterius. Gesta utriusque distinguuntur, suaque uniuscujusque iis vendicantur. Velleji Paterculi locus exponitur. Plinius, corrigitur. Rome quis exterorum primus triumphaverit. Joannes Baptista Salazarus antiquitatum Gaditanarum illustrator justo encomio donatur. Ephemeridem, seu Diarium alterutrius, & Exegeticon libros famâ dumtaxat esse nota. In seniore propendimus. Balbum Cornelium Theophanem Capitolinus non rectè dixit.

22. AD idem Augusti imperium, ætatem, que, LUCIUM CORNELIUM BALBUM Gaditanum refero, historicum, & scriptorem; nomine isto haud multis notum. Ferè enim cum scriptis ejus memoria istorum oblitterata est. Sed, uter duorum ejusdem nominis huc sit à me advocandus, ante omnia quærentibus morem geram, expressis, quam possim, breviter utriusque notis, rebusque eorum gestis curiosè distinctis, quod nescio ante me aliquis an perfiterit, excepto uno Joanne Baptista Salazario Gaditanæ Ecclesiæ Portionario, in eo præstantis eruditionis, quantumvis parvæ molis, libro, quem De Gaditanæ urbis antiquitatibus vernaculo sermone in publicum edidit, post quem nec inutilis nostra opererit. Deinde verò laudatis alterutrius eorum scriptis, de auctore id quod potis ero conjecturâ assequi, in medium proponam.

23. Duo sanè Lucii Cornelii Balbi fuere, secundusque prioris ex fratre nepos, Gadibus uterque natus, Romanus uterque civis, munerumque reipublicæ gestorum, & clararum necessitudinum splendore posteris commendatus. Lucius Cornelius Balbus senior is est, quem tum Cneius Pompejus, & M. Crassus, tum C. Tullius Cicero, juris civitatis causam dicentem, elegantissima oratione defendit. Adhæserat nempe hic ab adolescentia ipsa Romani nominis cultoribus in patria urbe, dictoque militiæ sacramento stipendiâ primum fecerat sub Q. Cecilio Metello Pio, cum in secundo suo cum L. Sylla Consulatu, anno Urbis DCLXXIV. Sertorianum in Hispania bellum administraret. Coluit inde maximè Cnejum Pompejum, socium in eodem bello Metello datum. Quæstoremque illius Marcum Memmium. Duobus illis acerrimis interfuit præliis, quibus uterque dux Romanus primum prope Sucronem, iterumque juxta Turiam, Hispaniæ Tarraconensis fluvios, cum Sertorio decertaverit; & usque ad debellatum fortissimum reipublicæ hostem castra Romana sequutus est. Virum ergo ita bene de se atque Reipublica meritum civitate Romana Pompejus donaverat; Senatusque, L. Gellio & Cn. Cornelio Consulibus, anno Urbis DCLXXXII. lata lege sanciverat, eo jure uti omnes debere eos, quibus Pompejus concessisset. Odio tamen Pompeji, siue Cæsaris, cui non minus familiaris Balbus fuit, ut mox dicetur, postulatus reus usurpatis juris Romanæ civitatis eocolorè fuit, quod cum civis esset suæ urbis Gaditanum, non potuerit ex federato populo in Romanam

e Lib. 6. Saturn. cap. 9.

f Verbo Iteris.

L. CORNELIUS P. F. BALBUS PROCOS. A. DCCXXXIV. EX AFRICA VI. K. APRILIS.

manam ascisci; amittebat enim suam quisque urbem, cum Romanâ donabatur, quod non sine injuria, & contra jus fœderis factum ajebat accusator. Hæc omnia ex laudata Ciceronis oratione, & ex Plinii cap. 43. lib. 7. constat. Hic ipse Cornelius anno U. C. DCCXIV. & Canidius Crassus Consules fuere, non ordinarii, sed suffraganei Domitio Calvinio & Asinio Pollioni, ut videtur in Tabulis Capitolinis ab Onuphrio Panvinio illustratis, atque item apud Dionem refertur. Consul, inquam, primus fuit externorum hominum, eo honore functus, quem majores (ait Plinius lib. 7. cap. 43.) Latio quoque negaverunt. In amicis quoque Cæsaris eum in paucis præcipuum fuisse (an Pompeji relictis partibus?) constat. siquidem Cæsaris Præfectus fabrum in bello fuit, ejusque absentis negotia Romæ aliâs curavit. Nam adhuc Agellii Grammatici tempore (ut ipse refert lib. 17. cap. 9.) libri superebant Epistolarum C. Cæsaris ad Cajum Oppium & Balbum Cornelium, munere isto huic devinctos, nuncupatarum. Fuit quidem is adeo divitiis affluens, parique divitiis magnificentiâ, ut diem suum obiturus populo Romano in singula capita vicenos quinos denarios, Dione teste, legaverit, quæ summa ditissimorum quoque Regum facultates excedit.

24. Lucius alter Cornelius Balbus, senioris ex fratre nepos, in amicitia Cæsaris floruit, cum adversus Pompejum arma gereret, ingentibusque in eundem, & Octavianum, ac propriæ virtutis meritis eò progressus, ut Proconsulatum Africæ, triumphum ex Garamantibus ejusdem populis, ac Pontificatum adeptus sit. Verba Velleji Paterculi referentis ea, quæ Balbus egregiè fecit, cum Cæsariani exercitus pars esset Pompejano in Macedonia oppositi, digna sunt quæ hic advocemus. Tum Balbus Cornelius (ait) excedente humanam fidem mereritatem ingressus castra hostium, sepiusque cum Lentulo (hic erat unus ex Consulibus illius anni, qui Pompejum sequebantur) colloquutus, Consule dubitante quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, quibus non Hispaniensis natus, sed Hispanus in triumphum & Pontificatum assurgeret, fieretque ex privato Consularis. Non Hispaniensem, sed Hispanum jure eum vocans, qui non origine tantum, sed & patriâ & natu Hispanus esset. Frustra ergo Velleji verba hæc lacerant, quæ recta sunt, interpretes. Ita namque editio ultima Lugduno-Batava Antonii Thyssii, non turbanda quidem, præfert. Accedit Plinii aliud testimonium Vellejano huic conferendum super Balbi rebus, de Garamantibus loquentis lib. 5. cap. 5. Omnia armis Romanis superata, & à Cornelio Balbo triumphata unius omnium externo curru, & Quiritum jure donato: quippe Gadibus nato civitas Romana cum Balbo majore patruo data est. Legendum profusus, externorum pro externo. Nam finia Plinii Solinus ita expressit cap. 32. Garamantas Cornelius Balbus subegit, & primus ex hac victoria triumphavit, primus sane de externis, utpote qui Gadibus accessit ad gloriam nominis triumphalis. Ac similiter de altero Balbo Cornelio Plinius lib. 7. cap. 43. Primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum, usus illo honore, &c. Triumphum memoria durat quoque in tabulis triumphalibus Capitolinis.

Primo autem exteri hominis triumpho Marcum Perpernam opponas, qui de Aristonico Asiæ tyranno olim triumphaverat. Sed non jure id factum, & irritatum idem Plinius alibi docet. Ita M. Perperne nomen adumbratum, falsus Consulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus, aliena in urbe improbè peregrinatus est. Sed nec ideo Plinianum de Balbo alterum testimonium levicula illa correctione positum in tuto manet. Falsum enim est, unum seu primum omnium externorum Balbum Quiritum fuisse donatum jure. Ita enim videntur corrigenda Plinii verba aliâs inepta: uno seu primo omnium externorum curru & Quiritum jure donato. Nam quod ad jus Quiritum, sive civitatis pertinet, non uni ei soli, aut primo contigisse cætera Plinii ostendunt verba, siquidem ait datam ei civitatem cum Balbo majore patruo. Nisi cum præpositio, non temporis, sed rei, nota sit. Quod quidem confirmare videtur Ciceronis silentium de hoc juniore Balbo, in oratione illa pro seniore. Nil enim aliud magis ei ad manum esse debuit Pompeji factum excusaturum, aliâque de aliis ab eodem Pompejo in civitatem Rom. tunc temporis ascitis exempla adducendi, quàm juniore quoque huic Balbo similiter eum fecisse. Neque verò id in uno (ait) Cornelio fecit, nam & Gaditanum Hysdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos, Ovios, & quosdam Uticenses, & Saguntinos fabros civitate donavit. Quare magis credo huic diu post patrum hunc contigisse honorem, forteque cum civibus suis omnibus, quum Gades beneficio Cæsaris anno DCCV. jure civitatis donata sunt, Dione teste lib. 41. De donatione curru ei facta, obscurus, aut mutilus fortè, locus sic emendari potest, si suppetias verbo uno eamus, ut triumpharet curru legentes, ad differentiam ovationis, quæ equo fiebat. Nisi curru absolutè pro triumpho dixerit auctor; aut mavis pro curru, triumpho legere.

25. Hic idem anno DCCV. juxta Panvini computum, Cæsari strenuè militabat, uti è Paterculo accepimus. Anno DCCXXXIV. sub Octaviano ivit Africam Proconsul, Garamantas debellavit, ac de iis triumphum Romæ reversus egit, uti Plinius, Solinus, & falsi referunt. Proconsul, inquam, qui non antea fuerat Consul, quod olim necessarium fuit, non verò Augusti hoc tempore, quo in provincias populi Romani non ex Consulibus, sed ex privatis creabantur Proconsules: quem morem Claudius Salmasius ad Spartianum observavit in Hadriani vita. Idque innuere Paterculus voluit, cum ex privato factum ait Consularem. Ædificavit idein civibus suis novum oppidum Neapolim dictum, quod Strabo narrat lib. 3. triumphalem Balbum virum, ne de incerto loquatur, vocans. Pontificatus quidem annus in obscuro est: non autem Theatri ab eo Romæ exstructi, & Cofs. Tiberio & Quintilio Varo (DCCXL.) dedicati. Auctores sunt Dio Cassius lib. 54. Plinius lib. 36. cap. 7. Tacitus lib. 3. Annal. cap. 72.

26. Hæc ultima est in Romanis libris L. Cornelii Balbi junioris memoria, cujus pater Publius

u Lib. 1. c. 4.

y Lib. 3. c. 50.

z hb. 2.

a In notis ad Velleji hunc locum in editione Lugdunensi Ant. Thyssii 1653.

b Lib. 7. c. 43.

c In notis ad Plinii locum.

d In Julii cap. 31.

e Lib. 4. Ep. 18.

f Lib. 1. de H. L. cap. 17. ubi de Cæsare.

g In Julio. h In 9. Aeneid. apud eundem Vossium.

x Pag. 16.

blus fuit, ut in tabulis triumphalibus legitur, dignique is & patruus inter nomina haberi, posteritati que commendari, quæ honori patriæ atque ævo fuere. Quorum virorum historiæ hanc lucem distinctionis immisisse non absque operæ pretio erit. Ferè enim omnes, qui de his loquuntur, recentiores historici, partim homines, partim eorum res gestas inter utrumque confundunt. Ambrosius Morales y juniore tribuit Consulatum. Jacobus Schegius, & Valens Acidalius, alter Balbum, de quo Vellejus loquitur z, eundem esse cum eo, qui moriens cum populo Rom. sic liberalis fuit; alter cum eo, quem Tullius defendit, existimavere. a Joannes Gerardus Vossius, flos litteratorum, fallitur quoque in tribuendo juniore Balbo Consulatum. Crassior tamen error fuit viri doctissimi Cælii Rhodigini lib. 12. cap. 8. dum verba ista Plinii b. Fuit & Balbus Cornelius major Consul, ita accipit, quasi Balbus ideo major dicatur Consul, quod priori loco renunciatus fuisset, penes quem fauces forent; qui & secum abripuit Dalechampium c. Distinctius aliis de utroque Balbo cive suo loquutus est, uti annotavimus, Joannes Baptista Salazarus, quem consulemus, & cum his confer.

27. Uter eorum quorundam operum auctor sit conjectari vix possumus. At quæ opera? ais.

28. Ephemeridem (hoc est Diarium, uti Sempronius Afellio interpretatur apud Agellium lib. 5. cap. 18.) eleganter scriptam. Sidonium Apollinarem habeo rei auctorem lib. 9. Epist. 14. ad Burgundionem, de rerum à Cæsare Julio gestarum celebratoribus loquens. Nam si omittantur, quæ de titulis Dictatoris invicti scripta Patavinis sunt voluminibus, quis opera Suëtonii, quis Juvenii Martialis Historiam, quisve ad extremum Balbi Ephemeridem fando adæquaverit? Quæ non aliud fuit nisi Historia Cæsaris, eoque referenda sunt Suëtonii hæc verba d: Cujus rei, ne quis fabulosam aut commentitiam puset, auctor est Cornelius Balbus familiarissimus Cæsaris, An Cæsaris hæc Ephemeris est, quam Symmachus Protadio scribens se ad eum mittere dicit e, unde Gallorum prisca memoria haurire possit? Non utique, sed Cæsaris libros de bello Gallico Symmachus intellexit, uti Vossius monuit f, aut signatum propria Ephemeridis notâ opus aliud, quod Plutarchus g laudat, Serviusque h, his de opere isto adductis, quæ in De bello Gallico libris nusquam, ut credimus, reperias. Igitur Ephemeridem Cæsaris rerum Balbus scripserit, nec antequam Hirtius Belli Gallici Cæsarianum opus libro octavo suppleret. Balbo enim hic nuncupatus ab auctore, si aliter esset, mancipatæ iisdem rebus à Balbo operæ qui non meminisset? Suspiciatus fuit Vossius hanc Ephemeridem librum fortè esse De bello Hispaniensi. quod Diarium Josephus Scaliger vocat Prolegomenis in Manilium. Hunc enim Hirtius, qui singulares De bello Africano & Alexandrino libros edidit, uti fatetur ipse in præfatione supplementi Galliani belli proximè laudati, si & Hispaniensem hunc Commentarium scripsisset, cur illaudatum loco sic opportuno ad Balbum Hispanum scribens reliquisset? Neque consignatam Balbi Ephemeridi à Sidonio laudem deterit quod duriusculè loqui auctor hujus libri quibusdam videatur, quinimmo & barbarè. Inquam enim hanc

cenfuram Scaliger nuper laudatus taxat, eoque scripto nihil latinus concipi posse ait: non diffitetur tamen inconditè loqui auctorem: quæ inter se longè distare rectè contendit. Atque id iudicium Gerardus Vossius probat i. Sed nos contenti sumus, id quod Suëtonius etiam k, de hujus libri nescire auctore.

29. Εφημερίδων etiam libri Cornelio Balbo tribuuntur apud Macrobium lib. 3. cap. 6. dum observat Virgilium dixisse:

—gramineoque viros locat ipse sedili. Non vacat (inquit Macrobius) quod dixit: nam propria observatio est in Herculis sacris epulari sedentes, & Cornelius Balbus Εφημερίδων lib. 18. ait, apud aram maximam observatum, ne lectisternium fiat. Non alibi, credo, hujus tam vasti operis, non minore quàm XVIII. saltem librorum numero contenti, mentio. Εφημερίδων narratio est, seu explicatio. Εφημερίδων eos Græci appellant, qui scholiis, seu Commentariis scriptorem aliquem illustrant, immo eos peculiariter, qui res ad deorum cultum spectantes interpretantur, de quo & Budæus, & Henricus Stephanus legi possunt. Quorum posteriorum aliquis opportunè scripserit de ritu in sacris Herculis observato: nisi & nota ad Virgilii versum propria ejus credenda sit, qui ad hunc Poëtam enarrationes ediderit. Planè Latinum opus, quantumvis Græcè inscriptum, intelligere debemus. Res enim Romana agitur, & sub Cornelii Balbi nomine Græcus non facile, nisi aliâs constet, scriptor lateat.

30. Quidni latere possit? ais: cum Cornelius Balbus hic amicissimus Pompeji, & Historiæ scriptor, Theophanes appellatus fuerit, quod agnomen quid Græcum sonat, originem fortè. Julium Capitolinum audis l de Balbino Imperatore loquentem. Familiae vetustissima (ut ipse dicebat) à Balbo Cornelio Theophane originem ducens, qui per Gn. Pompejum civitatem meruerat, cum esset sue patriæ nobilissimus, idemque Historiæ scriptor. Potuit ne luculentius demonstrari senior Balbus Gaditanus? Hæc enim omnia ei conveniunt. Fateor hæere me in Theophanis appellatione, nusquam alibi celeberrimo suæ ætatis viro tributa. Fuit quidem Theophanes Lesbios sive Mitylenæus, à Pompejo & is civitate donatus, ejusque familiarissimus, quem Pompeji rerum scriptorem Valerius Maximus appellat m, cujusque, ut illustrissimi Græci viri, Pompejoque admodum chari, Strabo lib. 13. Mitylenæos recensens literis claros, Plutarchus in Pompejo, ac Vellejus Paterculus lib. 2. meminere. Quid autem hic commune cum Cornelio Balbo, ac, si Deo placeat, Theophane Capitolini? Dictus ne Græcus ille Cornelius Balbus Theophanes? Non credimus: omnes enim, qui Græcum laudant, Theophanem tantum, nec aliter vocant. Fuerit quidem ejus filius M. Pompejus, quem Augustus Procuratorem Asiæ, Tiberius autem inter primos amicorum habuit, uti apud Strabonem legimus n. Sed huic potuit in obsequium Pompeji benefactoris hoc nomen à patre imponi. Quare autem Græcus ille à Cornelio Balbo sit nuncupatus, non ulla congrua reddi potest ratio. Suspiciari aliquis possit in Capitolino errorem, delendamque Balbi Cornelii mentionem, Theophanis servato nudo nomine, nisi Balbi, & Balbini nominum propinquitati videatur inniti, quòd

i De H. L. lib. 1. cap. 13. k In Julio cap. 56.

l In Maximo & Balbino.

m Lib. 8. c. 14.

n lib. 13.

q Lib. 48.

r Dion. lib. 48.

s Vide Salazar Antig. de Cadiz lib. 1. c. 12. in fine.

t Ex lib. 2.

quod ejusdem se esse cum Balbo familia Balbinus jactaret. Immo, si reducendus in ordinem Capitolinus est, *Theophrasti* ego mentionem delem, *Balbi Cornelii* conservarem, Capitolino impingens, quod ex duobus unum fecerit hominem, nec animadverterit utrumque potuisse ab eodem Pompejo civitate donari, charumque haberi, nobilissimum item patriæ suæ, atque Historiæ scriptorem esse. Ita placebat de Capitolini hoc testimonio, in quo deficiunt aliorum ducatu. Nam Salmastius nihil, Casaubonus autem non nihil, sed difficultatis securus, ad rem contulere. Quisquis autem duorum Balborum tam *Ephemeridem*, quam *Ephemeridum* libros scripserit, nostrum scriptorum album locupletatum venit. Ego ad seniores inclino, Julii Capitolini, vel etiam errantis, quod aliorum esto iudicium, vestigia sequens. Solus enim hic senior dare anam errori potuit confundendi Balbum Cornelium, qui à Pompejo civitate fuit donatus, cum Theophrane, beneficio ejusdem Romano cive.

CAPUT III.

Declamationum usus Rome. Declamatores Hispani. Memorat *Græcorum* *M. P. Hygini*. Princeps eorum *M. PORTIUS LATRO* Cordubensis, cujus historicus *Marcus* fuit *Seneca*. Tetradium declamatorum, *Latro*, *Tuscius*, *Albutius*, *Gallio*. *Portii* declamationes. Et an ejus sit quæ adversus *Carilinam* ejus nomen præferebat. Eiusdem obitus. Declamatores alii nostræ gentis à *Seneca* laudati, *Cornelius*, *Victor Statorius*, *Junius Gallio*, ac *Turrinus Clodius*. *Fabularum*, *controversiarum*, *Græcorum* *modo* *re* *dicere* *posse*. Quisnam *Seneca* *Gallio* hic fuerit? *Dionis* *Cassii* locus corruptus. De *Sextilio Hena* Poëta Cordubensi. *Quintilianum* à *M. Seneca* memoratum, *M. Fabii* *Quintiliani* avum alius, parentem alius, sed minus compertè, *videri*. *Alphonsi* *Garsie* *Matamori* hallucinationes due de *M. Fabii* parente.

31. EJUSDEM Augusti ævo, cujus libertus *Hyginus* fuit, & quo vixerunt uterque *Balbus*, declamandi studium floruisse, nec sine Hispani nominis præcipuo quodam honore, documentis quampluribus docemur. Rhetorum scholæ serò in urbem admittæ, ut narrat *Suetonius* libello *De illustribus Rhetoribus*. Exercebantur in iis, qui ad rempublicam non imparati, sed eloquentiæ jam prius initiati, accedere volebant, declamationibus dicendis, quas controversias hoc ipsum ævum vocavit, notas olim Græciæ, quæ appellatas, cujus primus auctor *Æschines* in otio suo Rhodiensis exilii fuisse, in *Bibliothecæ Cod. LXI.* à *Photio* refertur: ex quo verbum formavit latinum *Hyginus* *commemorat*, pro *meditari*, usurpato *Fab. 165.* de *Marsya*: nam *meditari* est. Eas, si ad veritatem accommodatæ essent, similesque orationibus in foro haberi consuetis, summus Rhetor *Quintilianus* non solum adolescentibus, ut inventionem simul atque dispositionem exerceant; sed consummatis, ac jam in foro claris viris, utilissimas existimavit. De quo studio pluribus docti viri hujus temporis egerunt. Hanc quidem viam in publicum proficiendi, & ad forenses actus ingenium vultumque

instruendi præmunebant aliis Rhetores, seu eloquentiæ præceptores; qui aliquando ipsi foro sedabant, nec semel in scholis, & ludis suis, intentatis veris causis, omnique forensi concertatione, toto vitæ spatio hærebant. Clarus inter alios hujus studii asseclas & magistrus est municipio Cordubensi *PORTIUS LATRO* fuit, *MARCI* agnomine ab *Eusebio* auctus, quem in scriptis suis vix sibi superstitem *Marcus Annæus Seneca*, civis ejus, *Senecarumque* inclytus propagator, oblivioni ereptum, famæ, quam vivus obtinuerat, pie vindicavit. Ferè enim totum quod de hoc summo viro literarum traditur monumentis, ipsi debemus. Censebat hic *Seneca* de his, qui in ætatem suam incidissent, declamatoribus rogatu filiorum (*Novati*, qui & *Gallio*, Junioris *Senecæ*, atque *Annæi Melæ*) in præmio lib. 1. *Controversiarum*. cujus elogio, quamvis prolixo, *Latronem* non defraudabo. neque enim alio magis idoneo uti possum, aut *luculento*. *Latronis* *Portii* *charissimi* *mibi* *solæ* *memoriam* *sæpius* *cogit* *retractare*, & à prima pueritia usque ad ultimum ejus diem perdidit familiaritatem amicitiam cum voluntate maxima repetam. Nihil illo viro gravius, nihil suavius, nihil eloquentiæ suæ dignius. Nemo plus ingenio suo imperavit, nemo plus indulgit. In utraque parte celebranti viro modus deerat, nec intermittere studia sciebat, nec repetere. Quam se ad scribendum concitaverat, jungebantur noctibus dies, & sine intervallo gravius sibi instabat, nec desinebat, nisi desererat. Rursus cum se dimiserat, in omnes lusus, & in omnes jocos se resolvebat. Cum verò se sylvis montibusque tradiderat, omnes illos agrestes in sylvis ac montibus natos laboris patientiâ ac venandi solertiâ provocabat, & in tantam sic vivendi pervenerat cupiditatem, ut vix posset ad priorem consuetudinem retrahi. At quum sibi manum injecerat, & se blandiendo, unde abduxerat, revocarat, tantis viribus incumberebat in studium, ut non tantum nihil perdidisset, sed multum acquisivisse desideria videretur. Et post pauca: Nulli tamen intermissio manifestius proderat. Quoties ex intervallo dixerat, multo fortius, violentiusque dicebat. Exultabat enim novato & integrato robore, & tantum à se exprimebat, quantum conciperat. Nesciebat dispensare vires suas; sed immoderati adversum se imperii fuit. Ideoque studium ejus prohiberi debebat, qui regi non poterat. Itaque solebat & ipse, quum se assidue, & nunquam intermissâ contentione fregerat, sentire ingenii lassitudinem, quæ non minor est quam corporis, sed occultior. Corpus illi erat & naturâ solidum, & multa exercitatione duratum; itaque nunquam ardentis impetus animi deseruit: vox robusta, sed sordida lubricationibus & negligentia, non naturâ infusata; beneficio tamen laterum extollebatur, & quamvis inter initia parum attulisset virum videretur, ipsa actione accrescebat. Nulla unquam illi cura vocis exercenda fuit. Illum fortem, agrestem, & Hispanæ consuetudinis morem non poterat dediscere: utcumque res tulerat, ita vivere, nil vocis causâ facere, non illam per gradus paulatim ab imo usque ad summum perducere, non rursus à summa contentione parvis intervallis descendere, non sudorem unctio discuti, non latus ambulatione reparare. Sæpe cum per totam lucubraverit noctem, ab ipso cibo statim ad declamandum perveniebat. Jam verò cum rem inimicissimam corpori faceret, veterari nullo modo poterat. Post cænam ferè lucubrabat, nec patiebatur ali-

alimenta per somnum quietemque equaliter digeri, sed perturbata & dissipata in caput agebat. Itaque & oculorum aciem confuderat, & colorem mutaverat. Vellit hic autem *Plinius*, qui lib. 20. cap. 14. de cumino agens, hunc eundem nostri colorem fuisse agnoscit. Veruntamen (ait) omne pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt *Portii Latronis*, clari inter magistros dicendi adsectatores, similitudinem coloris studiis contracti imitatos. Putabis excogitatum ab *Horatio* idipsum de imitatoribus suis *Epist. XIX.* lib. 1.

Quod si

Pallerem casu, biberent ex sanguine cuminum.

32. Sed ad *Senecam* redeamus. *Memoria*, & natura quidem felix, sed plurimum adjuvata arte, mihi quam ille quæ dicturus erat ediscendi causâ relegebat. Edidicerat illa cum scripserat, cum id in illo magis mirabile videri possit, quod nec lentè & anxie, sed eodem modo, quo dicebat, impetu scribebat. Et mox: In illo non tantum naturalis memoriæ felicitas erat, sed ars summa, & ad apprehendenda quæ tenere debebat, & ad custodienda; adeo ut omnes declamationes suas, quascumque dixerat, teneret. Jam itaque supervacuos sibi fecerat codices. Aiebat se scribere in animo. Cogitata dicebat, ita ut in nullo usquam verbo eum memoria deperiret. Historiarum omnium summa notitia: Jubebat aliquem nominari ducem, & statim ejus acta cursu reddebat. Recurremus iterum ad *Senecæ* hunc locum, qui totum postea servavit *Latronem*.

33. Ex Hispania eum fuisse hinc aperte colligimus, immo & patriâ Cordubensem, civemque istiusmet *Senecæ*: cum contractè sibi cum eo à prima pueritia amicitie mentionem idem filius injecerit. Frequentasse eum admodum juvenem (*Romæ* scilicet, ut existimo) *Marillii* *Rhetoris* ludum unâ cum eodem *Seneca*, ex iis, quæ hujus laudata verba ponè sequuntur, verbis novimus; primam itidem controversiam ibi declamasse, quæ hodie est prima libri hujus 1. *Controversiarum*. Eo indè loco haberi cœpit, ut à *Quintiliano* primus clari nominis professor, sicuti & à *Plinio* clari inter magistros dicendi, audiat. *Marcus Seneca* declamatores laudans, primum *Tetradeum*, hoc est excellentiorum, aliis quatuor constituit charum, in eoque loco nostrum appellat. Primum *Tetradeum* (ait) quorum faciam queritis? *Latronis*, *Tusci*, *Albutii*, *Gallionis*. Hi quotiens conflixissent, penes *Latronem* gloria fuisset, penes *Gallionem* palma; reliquos ut vobis videtur componite. Adhuc tamen eum magis extulit, cum in *Procemio* lib. 4. aliâ 8. *Declamatorie* virtutis unicum exemplum appellare non dubitavit, dignum utique *Augusto* nonnunquam auditore, quod idem lib. 2. *Contr. 12.* refert. *Ovidius* quoque *Nafo* *Latronis* admirator fuit, quem tam studiosè audivisse apud eundem *Senecam* quid dicitur, ut multas ejus sententias in versus suos transtulerit, cujus rei exemplum unum, atque aliud curiosè annotat. Quare qui aliquid non prorsus Latinum in homine subolebat Hispano exactissimi ingenii vir *Messala*; suâ saltem lingua disertum esse, cum audisset eum declamantem pronuncians, auctore eodem *Seneca*, ingenium saltem homini concessit, sermonem quamvis eidem objecerit. Solatio esse poterat, quod *Livio* etiam miræ facundia viro *Patavinitatem* quandam *Afinius Pollio* imputaverat, *Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.*

ut *Quintilianus* refert lib. 8. *Instit. cap. 1.* *Latronis* etiam cum laude meminit *Quintilianus* lib. 9. cap. 2. ex declamatione quam non habemus.

34. Ex his qui ferè semper in scholæ umbra se continuerunt, *meditamentis*, seu *imagibus* *judiciorum*, uti *s. Fabius* appellat, non veris causis addisti, nosser fuit. Oravit certè is aliquando ad populum pro *Rufico* *Portio* propinquo suo in Hispania, usque eò tamen confusus, auctore *Seneca*, ut à solacismo inciperet, nec antè confirmari potuit, tectum ac parietes desiderans, quam impetravit, ut iudicium ex foro in basilicam transferretur. Quod & *Quintilianus* lib. 10. cap. 5. *Institutionum* memorat. Idem contigisse oratorum *coryphæo* *Demostheni*, ac *Theophrasto* *Erefio*, testis est *Ælianus* lib. 8. *Varie hist. cap. 12.* In scholis sua illi vis inerat, ibi semper is declamabat, non discipulos exercentes se audiebat. *Seneca* iterum: Declamabat ipse tantum, & aiebat se non esse magistrum, sed exemplum. Nec ulli alii contigisse scio, quam apud *Græcos* *Niceta*, apud *Romanos* *Latroni*, ut discipuli non audiri desiderarent, sed contenti essent audire. In re ipsa fuere qui putarint, fortiter quidem, sed parùm subtiliter eum dixisse. Cum in illo (ait) resumptus jam è *procemio* libri primi *Seneca* si qua alia virtus fuit, etiam subtilitas fuerit. Profequiturque id formâ, quam in declamando servabat. Id quod à nullo fieri animadverto, semper fecit. Antequam dicere inciperet, sedens, quæstiones ejus, quàm dicturus erat, controversiæ proponebat, quod summe fiducia est. Ipsa enim actio multas latebras habet, nec facile potest, si quo loco subtilitas defuerit, apparere; cum orationis cursus iudicium audientis impediatur, dicentis abscondatur. At ubi nuda proponuntur membra, siquid aut numero, aut ordine excidit, manifestum est. Quid ergo? Unde hæc de illo fama? Nihil est iniquius his, qui nusquam putant esse subtilitatem, nisi ubi nihil est præter subtilitatem; & in illo cum omnes oratoricæ virtutes essent, hoc fundamentum tot & tantis superstructis molibus obruebatur. Nec deerat in illo, sed non eminebat. Et nescio an maximum vitium subtilitatis sit, nimis se ostendere. Magis nocent insidiæ quæ latent. Utilissima est dissimulata subtilitas, quæ effectu apparet, habitu latet. Et paullo post: Hoc quoque *Latro* meus faciebat, ut amaret sententias. Cum discipuli essent apud *Marillium* *Rhetorem*, hominem satis aridum, paucissimam bellè, sed non vulgato genere dicentem, cum ille exilitatem orationis suæ imputaret controversiæ, & diceret, necesse est me per spinosum locum ambulantes suspensos pedes ponere; aiebat *Latro*: non me hercle tui pedes spinas calcant, sed habent. Et statim ipse dicebat sententias, quæ interponi argumentis cum maximè declamantis *Marillii* possent. cum his quæ sequuntur de vario exercitationum ejus genere. *Latro* autem in declamationibus (alio loco ait) semper contrabebat, & quicquid poterat tunc relinquere, præteribat. Itaque & quæstionum numerum minuebat, & locos nunquam attrabebat; illos quoque, quos occupaverat, non diu dicebat, sed valenter. Hoc erat utique præceptum ejus, quædam declamatorum tanquam prætorum facere debere minuenda vitæ causâ. Vehementiam ejus in epilogis idem celebravit, & quod, cum scholastici magno clamore ex quadâ ejus controversia quicquam non ita laude dignū

Lib. 2. cap. 11.

Procem. lib. 4. aliâ 8.

Lib. 4. aliâ 8. cont. 25.

Lib. 10. cap. 5. cont. Orator.

Lib. 2. cont. 30.

Lib. 2. cont. 32.

Lib. 9. aliâ 7. cont. 22.

Lib. 3. cont. 19.

Lib. 10. cap. 5. Instit. orat. Vide *Andreas Schotum* in *Prefat. ad M. Senecam* de auctoritate de declamandi ratione, *Alciatum* lib. 4. *Patergon* 15.

laudassent, invecus fuerit in eos ut debuit.

35. Græcis quoque literis caruisse nostrum innuunt hæc ex lib. 5. Hanc sententiam Portius Latro virilius dixit, qui non potest furto suspectus esse. Græcos enim & contemnebat & ignorabat. Quoddam ejus quoque de coloribus controversiarum dictum refertur in ejusdem lib. 5. præfatione. Et nos collegimus quicquid ad Latronem, apud Marcum hunc, ejus fodalem, leguntur Senecam; non ea tamen illius fragmenta, sententias, colores, quæ partim ac per totum hoc Controversiarum opus ferè adducit. Propter hæc autem pulcherrimum olim corporum membra adhuc in centone hoc Annæano spirantia tribuimus PORTIO LATRONI, Controversiarum opus fortè jam deperditum, cum excussa memoria Senecæ, non liber aliquis suppetabat ei, quæ ore ipso Latronis ita se exercens olim exceperat. Nam ad Controversias præfatus: Nulli ferè (ait) commentarii maximorum declamatorum exstant, aut, quod pejus est, falsi. Sed meminit idem orationis, quam opposuit Latro ejusdem Messalæ, qui peregrinitatis eum insimulaverat, Pythodoro. Quo enim alio sensu hæc intelligam è Controversia XII. lib. II? Non tulit hæc contumeliam Latro, & pro Pythodoro Messalæ orationem disertissimam recitavit, quam suasoriam Theodoro declamavit per triduum. Tam obicurum nobis est quisnam Pythodorus Messalæ, quam quisnam Theodorus triduanæ hujus orationis auditor fuerit. Nec nisi vanam ostendit spem subjungens: quæ dixerit suo loco reddam, cum ad suasorias venero. Nihil horum enim in Suasoriarum libello representatum ab eo legimus. Huic loco immittere tentavit lucem Joannes Fridericus Gronovius ita legens: Orationem disertissimam recitavit, suæ compositam Suasorie, quam de Theodoro declamavit per triduum. Messalæ opus disertissimum (ut Gronovio placet) feriumque ludicro opposito superare contendit opere. Quod neque satis capio, & discedit nimium à vulgata Scriptura. Sed sicut Latronis fuit opposita Messalæ parum æquo judicio hæc oratio; ita non hujus, sed Capitonis de Popilio, eam, quæ Latroni subiciebatur, fuisse, Marcus idem Annæus Seneca, qui Portii rerum prora & puppis est, in quinti libri præmio disertè admonet. Cujus Capitonis ex ea oratione adducta nonnulla controversiâ XVII. quæ de Popilio est Ciceronis interfectore, lib. 2. Controversiarum, qui aliàs septimus audit, legi possunt.

36. Latronis titulo insignitam Adversus Catilinam orationem extare novimus. Sed eam tanto viro indignam existimat Vossius De nat. & constit. Rbetor. cap. 15. Gaspar autem Barchius lib. 24. Adversar. cap. 5. nil dubitat quominus sit genuina, cujus & declamationis quædam corrigit explanatque. Quamvis idem lib. 50. cap. 9. ambiguum se esse, utrum albâ, an nigrâ lineâ signet, ingenue fateatur. Certè nec personam suam sustinere videtur (ait) nec omnino pessimi est ingenii. Editam vidimus cum Sallustii operibus. Hic autem tantus vir, cui naturâ datum fuerat sic vehementer, cui rei applicuisset, velle, tamque pulchra & fortia de simulacris istis prælorum (sic enim ab Agellio a gymnastici hi sermones audiunt) excogitare ac dicere, cum de se ipso deliberandum fuit, imbecilliorum, & non suæ,

nec Hispanæ virtutis animum ostendit; nisi mortem sibi consciscitibus aliqua apud ethnicos fortitudinis laus confliterit, quod negaverit Lucius Seneca Christianæ ac veræ disciplinæ propugnator. Marcus Portius Latro (ait Eusebius in Chronico) Latinus declamator, tædio duplicis quartanæ se interfecit. Duobus scilicet ante Christi Salvatoris natalem annis, Octavianæ Augusti quadragesimo.

37. Laudantur in eodem Declamationum systemate ab Hispano auctore nostræ gentis alii, quibus hæc eadem professio declamandi in certaminibus hujusmodi Rhetoricis placuit. CORNELIUS nempe, sive propter originem, sive cognomine dictus HISPANUS, QUINTILIANUS, VICTOR STATORIUS: quibus ex conjectura JUNIUM GALLIONEM, ac TURRINUM CLODIUM adjungimus. Dicitur à nobis jam de his omnibus, Quintiliano excepto, qui seorsum propter difficultates hujus nominis tractari meretur. CORNELIUM HISPANUM sæpe Marcus Seneca, sive HISPANUM CORNELIUM, solenni apud alios commutatione nominum b, nec semel HISPANI tantum nomine, in Suasoriis & in Controversiis ad partes advocat, non sine laude. Culpavisse tamen quandam ejus colorem prudentes, controversiâ XVI. lib. 3. c. adnotat. Nationum nominibus, sicut & urbium, satis scio quandoque appellari solitos, qui ad eas non attinerent. neque enim Gallos omnes (quod frequens Romanis fuit cognomen) è Gallia oriundos, neque Afros Græcosque ex Græcia aut Africa necessariò fuisse dixeris. Græcum Arelatensem Episcopum, ad quem Sidonium scribit d, & Syrum natione Alexandrinum, hoc est Ægyptium, qui Nestorem scriptis impugnavit, à Gennadio De scriptoribus Ecclesiast. cap. 81. laudatum nominasse abundè erit, unâ cum Setabensis in Valentino regno urbis hac inscriptione e.

CORNELIÆ
P. F.
PROPINQVÆ
CHALDÆA Q. F.
VERECVNDÆ
MATER.

At è contrario desumptas à loco, unde quæque in urbem processisset, familiarum Romanarum appellationes, post Sigonium Panviniumque, nihil verius esse contendit magni iudicii atque eruditionis, paucos inter nostræ ætatis, medicus Germanus Thomas Reinesius in quadam Epistola f. Cum ergo Cornelium hunc aliundè fuisse nemini in mentem venerit; compellatio equidem haud trahit nos, sed ducit ad pronunciandum pro Hispanis ejus natalibus, aut saltem origine.

38. De VICTORE STATORIO res clara est. Audiamus Senecam in Suasoria secunda, sive apud eum trecentos illos, qui ad Thermopylas adversus Xerxem constiterunt, Laconas, variorum Rhetorum verbis, mansurine, an fugam arrepturi essent, deliberantes. Decentissimi generis (ait) stultam sententiam referam Victoris Statorii municipis mei, cujus fabulis memoria dignissimis aliquis suasoria occasione contradictionem jussit. At (inquit) trecenti sumus, & ita respon-

respondet: (Victor scilicet) sed viri, sed armati, sed Lacones, sed ad Thermopylas. Nunquam vidi plures trecentos. Cujus testimonii nubofcuri aliàs sensus g, id saltem nos verba manifestè docent, Victorem Statorium, & Cordubæ natum fuisse, & fabulas memoriâ dignissimas scripsisse. Quod de Suasoriis, aut Controversiis, utroque declamandi argumento, intelligere possumus. Nihil enim sonare diversum dixeris à fabularum appellatione, Græcorum πλομαται σιτίωνες, aut πλομαται λόγους, scilicet sermones. quæ tam Gregorius Nazianzenus, quam Photius Codice 61. hanc ipsam rem innuentes usurpaverunt. Sive Fabulas de quibuscumque, etiam non fictarum rerum, compositionibus, dictum existimes. Eò enim nos origo ducit vocabuli, & proba exempla, quæ observaverunt Philologi etymologiarum notatores h; λαλιάς seu λαλιὰς loquelas, à λαλέω loquor, uti à fabulando, fabulas, eodem modo dixisse posterioris ævi scriptores Græcos, cum de his loquerentur declamationibus, docet nos De Rhetoricæ natura & constitutione 16. capite Gerardus Joannes Vossius, 39. JUNIUS GALLIO ejusdem Marci Senecæ familiaris valdè fuit. Propinquum Martinus Ant. del Rio conjectatur i, aut Senecæ ipsius de quo loquimur, fratrem, aut Helviæ ejus filiam conjugem, ut & hujus filium Novatum adoptaverit, qui deinde JUNIUS audivit ANNÆUS GALLIO, utriusque familiæ complexus nomina. Ita namque eum Eusebius vocat paullò post referendus, qui egregium declamatorem fuisse ait. Duo igitur GALLIONES, germanus alter, adscitus in hanc familiam alter, Marci Senecæ filius natu maximus, Lucii Senecæ frater; cui quidem hic sub Novati adhuc appellatione libros De ira nuncupavit, quemque pater Marcus similiter appellat, Novato, Senecæ, Melæ filiis Controversiarum libros 1. 7. ac 10. inscribens. Agimus nunc de JUNIO GALLIONE, quem Quintilianus k patrem, Marcus item Seneca nostrum Gallionem sæpius vocat l. Hunc vidimus paullò antè primo in Tetradeo declamatorum, unâ cum Portio Latrone, Tusco, & Albutio à Seneca positum, adeò ut si confixissent, penes Latronem gloria fuisset, penes Gallionem palma. Quibus si constat verbis sensus aliquis, non nihil Gallioni quam Portio felicioris aut vehementioris eloquentiæ consignatum iis videtur. Miror cespitasse hic Gerardum Joannem Vossium, qui De natura & constitutione Rbetoricæ cap. 15. celebratum hoc testimonio à Marco parente existimat Gallionem, sive Novatum filium; planè oblitus scribere eum ad Novatum ipsum cum aliis duobus filiis Controversiarum libros, dum adhuc adolescentes & immaturi essent. Laudat idem declamatorum censor Gallionis dictum lib. 11. Controvers. 9. de Othone Junio loquens: Edidit quidem quatuor libros Colorum, quos bellè Gallio noster Antiphontis libros vocabat. Tantum in illis somniorum est. Antiphon Atheniensis De somniis scripsit, ut ex Fulgentio Mythologiarum lib. 1. constat, ubi de Apolline & lauro agit, cujus verba restituit Reinesius jam laudatus lib. 3. Variar. lect. cap. 11. m. Ejusdem auctoris & scripti Suidas meminit. Apud eundem Senecam n celebratur Gallio, inde ut videtur, quòd fordidis etiam

g Vide Gronovium in Notis.

h Vossius in Etymologico. Martinus in Lexico.

b Videndus Gronovius in Notis ad Suasoria 6. in fine.

c Alias septimi in excerptis.

d Lib. 6. ep. 1. lib. 7. ep. 2. 7. & 11. lib. 9. ep. 4.

e Apud Eusebianum in Hist. Valent. lib. 4. cap. 18.

k Lib. 3. Instit. cap. 1. lib. 9. c. 2. l Suasoria 3. lib. 2. cont. 9. & 11.

f 30. ad Christoph. Adamii Rupertum paginâ 261.

m Pag. 351. n In proœmio 3. abbas 7. cent.

verbis appositè uteretur. Hoc nemo præstitit inquam (ait) Gallione nostro decentius. Jam adolescentulus, cum declamaret, aptè & convenienter & decenter hoc genere utebatur. Quod eò magis mirabar, quia tenera ætas refugit omne, non tantum quod sordidum, sed & quod sordido simile est. Refert idem Gallionis jocum, sive responsum Messalæ datum de Nicete, ad finem Suasorie tertix, atque item alibi sententiam laudat ab eo dictam, cum de tollendis trophæis Perficis Atheniensibus deliberantibus in Suasoria V. tollenda solus contenderet. Hoc loco (ait) disertissimam sententiam dixit, quæ vel in oratione vel historia ponitur. (de Xerxis nempe militibus) Diutius illi perire possum, quam nos vincere. De quo refert Dio Cassius lib. 58. Ἰούλιος Καλλίων Γαλλίων falso cognomine auctum vocat, transversum agens Delirium nostrum in Prolegomenis ad Senecam. Gallio fortasse est ille, ad quem Ovidius Augusti ævo direxit elegiam IX. quarti libri De Ponto. Tinnitum, quem in oratione tribuit Gallioni scriptor libri De causis corruptæ eloquentiæ, ad hunc referri forsitan debet: quem admodum & S. Hieronymi ad cap. 8. Itaiæ testimonium disertissimi oratoris Gallioni præstitum, quamvis junioris hoc fuisse elogium vero mihi similis est.

40. Sub Tiberii imperio, quo, ut credimus, præcipuè floruit, ob intempestivam sententiam de militibus Prætorianis, actis stipendiis, ad quatuordecim gradus equitum in spectaculis admittendis, curiâ statim, deinde Italiâ exactus à sævissimo Principe; & quia incusabatur facile toleraturus exsilium deletâ Lesbos insula nobili & amœna, retrahitur in urbem, custoditurque domibus Magistratum. C. Cornelio Tacito auctore o. De reditu nihil dicitur. o Lib. 6. Ann. Adoptavit Gallio Novatum Senecæ in filium, non ante Caji tempora, sub quo libri De ira scripti sunt, ac Novato inscripti. Hunc Hispanum ex conjectura fecimus. Unde enim nostrum propriè magis quam ex communi patria, sive ex propinquitate, M. Annæus appellet? ante adoptionem scilicet Novati, cum Controversiarum formandis infisteret libris. Nec declamator tantum ejus famæ fuit, quam diximus, sed & De Rhetoricâ scripsit, Quintiliano attestante lib. 3. Instit. orator. cap. 1. Scripsit de eadem materia non pauca Cornificius, aliqua Stertinius, non nihil pater Gallio; accuratè verò priores Gallione Celsus & Lenas, & ætatis nostræ Virginius, Plinius, Rutilius. Hec ille. Diversus est Junius Gallio, uti jam diximus, sive Junius Annæus Gallio, de quo nondum tempus est huic commentario memoriam consignare.

41. Pro TURRINI CLODII patria Hispana locum subinde representare Marci ejusdem Senecæ sit satis, ut alii æstiment. Solebat declamare studiosè (ait in Præfatione lib. 5. aliàs 10.) Turrinus Clodius, cujus filius fraterno nobis amore conjunctus est, adolescens summæ eloquentiæ futurus, nisi mallet exercere quantum habet, quam sequi quantum consequi posset. Sed Turrinus Clodius multum de viribus remiserat, dum Apollodorum sequitur, & summam legem dicendi eum putat. Tantum tamen illi sepe fuit virium, quantum valeret, etiam si ars adesset. Sementias dicebat excitatus insidiosè aliquid petentes. Nunquam non de colore Latroni

controversiam fecit. Latro nunquam solebat disputare in convivio, at aliquando declamare ex tempore solebat. Dicebat quosdam esse colores prima facie duros, asperos, eos non posse nisi actione prebati. Negabat itaque ulli placere posse, nisi totum nosset, se & suas vires, & illorum fiducia aliis metuenda & prærupta evadere. Multa se non persuadere iudici, sed auferre. Turrinus contra, nihil probare nisi tutum, non quia imbecillus erat, sed quia circumspectus. Causas nemo proposuit diligentius, nemo respondit paratius. Et pecuniam itaque & dignitatem quamprimum (Gronovius mavult primam) in provincia Hispania habuit, eloquentia debuit. Nam quidem erat patre splendidissimo, avo Divi Julii hospite; sed civili bello attenuata domus nobilis vires excitavit, & ita ad summam perduxit dignitatem, ut siquid illi defuit, scias locum defuisse. Inde filius quoque ejus, id est meus (nunquam enim illum à vobis distinxit) habet in dicendo paternam diligentiam, que vires ex industria retundit. Hoc & in ipso genere vite sequitur, ad summa evasurus juvenis, nisi medico contentus esset. Ideo dignus est cuius tam modestis cupiditatibus fortuna præstet fidem. Hæc Seneca. Summa hæc inter utramque familiam necessitudo, hospitem fuisse Julii Cæsaris avum Turrini, dignitas ob hoc in Hispania exercita, non nihil favent suspitioni de patria ejus nostræ.

42. Declamatoribus à Marco Seneca laudatis; Poëtam, & ipsum in monumentis hujus Rhetoris tantum superstitem, adjungemus. Is est SEXTILIUS HENA, de quo quid vetustas ad nos transmisit, ex Suasoria nostri VII. seu Historicorum de Cicerone elogium, habeto: *Sextilius Hena fuit homo ingeniosus magis quam eruditus, inæqualis Poëta, & penè quibusdam locis talis, quales esse Cicero Cordubenses Poëtas ait, pingue quiddam sonantes atque peregrinum. Is hanc ipsam proscriptionem (Ciceronis) recitaturus in domo Messalæ Corvini, Pollionem Asinium advocaverat, & in principio hunc versum non sine assensu recitavit:*

*Defendus Cicero est, Latineque silentia lingue.
Pollio Asinius non equo animo tulit, & ait:
Messala, tu quid tibi liberum (an libitum) in domo
tua videris: ego istum auditurus non sum, cui
mutus videor; atque ita consurrexit. Huic inter-
fuisse recitationi (ita Lipsius corrigit vulgarem
lectionem nullius sensus in Epistola quadam ad
Othonem Hartium De recitatione veterum) Se-
verum quoque Cornelium scio, cui non æquè displi-
cuisset hunc versum, quam Polioni apparet, quod
meliolem quidem, sed non dissimilem illi, & ipse
composuit. Immut scilicet illud:*

*Conticuit Latie tristis facundia lingue.
Hæc de Sextilio Hena.*

43. Hos inter, quibus olim declamatio inest, quorumque monumentis hinc inde excerptis constant Marci Senecæ *Controversiarum* libri, Quintilianus est, & semel tantum ab eo adductus in exemplum in controversia de illo, qui fingebatur debilitare expositos, ut per mendicantes eos debilitatos pecuniam ab aliis emungeret. Circa hunc sensum (ait P) est & ille à Quintiliano dictus. *Nescio utrumne vos miserabiliores dicam, quod alimenta accipitis, an quod huic datis. Accipitis enim, quia debiles estis, ei*

*datis, per quem debiles estis. Sed meminit & in Præfatione ejusdem libri non plene laudans. Pertinere autem ad rem non puto, quomodo L. Margius gener T. Livii declamaverit, quamvis aliquo tempore suam populum habuit; cum illum homines non in ipsius honorem laudarent, sed in soceris ferrent. Quomodo L. Asprenas aut Quintilianus senex declamaverit. Transeo istos, quorum fama cum ipsis extincta est. Senem nisi appellasset, ut à juniore alio distingueret, inconvenienter loquutus videbatur. Proinde hunc juniorem M. Fabii Quintiliani parentem fuisse non nemo dixerit; alii eundem M. Fabium porro. Quintiliani cujusdam Tribuni plebis Cornelius Tacitus lib. 6. *Amalium* meminit sub Tiberio; cui quidem hunc Augustum exprobrasse juventam dicit; sed hunc esse illum, de quo solliciti sumus, quamvis conveniat ætas, nemo affirmare audebit. Fabium certè Quintilianum hujus declamatoris nepotem fuisse pluribus recentiorum arrisit. Nam præter Pithæum ac Thadæum Ugoletum declamationum illustratores, Gerardus Joannes Vossius, Andreas Schotus, aliique ita censent. Filium existimasse alios compertum quoque est; atque inde odium Quintiliani adversus L. Senecam Marci filium, quod Quintilianum illum seniore, M. Fabii, ut ajunt, parentem, ferè pro nihilo habuerit. Refert id Andreas Garfias Matamoros in Apologetico *De academiis & doctis Hispaniæ viris*; confundens tamen Lucium Senecam cum Marco ejus patre, Quintiliani de prefere. Quem errore alio cumulavit vir disertus, cum existimavit declamatorem à Seneca contemptum habitum Afranium Quintilianum esse, qui cum aliis in Neronis necem conjuravit. Nam præterquam quod Quintilianus iste, non Quintilianus appellabatur, & senatorii ordinis erat, quod de Quintilianis non legitur, quo tempore M. Seneca in *Controversiis* de Quintiliano censuit, diem suum jam ille obierat, Afranium autem Quintilianus unà cum Seneca filio, Luciano, & aliis perduellionis adversus Neronem reis, diu post M. Senecæ obitum supplicio fuit impensus.*

44. Planè huic, quam diximus, declamatoris cum M. Fabio propinquitati haud parum obstare videtur quod apud Eusebium legitur, M. Fabium Quintilianum Romam à Galba perductum. Unde colligitur eam familiam tunc primum in Italiam venisse. Nec dissentit Angelus Politianus, quum ait, colligere se patrem Quintiliani eruditum virum fuisse, & in reipublicæ suæ administratione (*Calagurrim* Hispaniæ urbem intelligas) honestissime versatum. De Quintilianorum domo seu familia quod suspicantur Hispanam fuisse, vestigiis industi priscarum Hispaniæ inscriptionum, non tanti est, ut rem possit in tuto ponere, maximè cum vix sit, ut Quintilianus ille Tribunus plebis à Tacito memoratus, ex Hispana gente, exteris quantum vis urbe donatus, isti fuerit muneris impositus. Non ergo contendemus valde pro asserendis hujus Quintiliani declamatoris Hispanis natalibus, cui M. Seneca tam parum favit; nec declamationes, que Quintiliani nomine inscriptæ circumferuntur, quæque Marcum Fabium auctorem non

In præfatione
harum editio-
num.
Instit. Orato-
rum. lib. 1. cap. 11.
De Rhetor.
nat. & consil.
cap. 15.
In præfatione
Controversiarum.

habent, huic quem abdicamus, adjudicare animus est. De quibus cum ad M. Fabium Quintilianum stylum vertamus, judicia virorum de re doctissimorum in medium producemus.

CAPUT IV.

De MARCO ANNÆO SENECA *Lucii Senecæ parente. Diu is ignotus, atque à Silio distinctus. Sidonii Apollinaris carmen de Senecis obscurum. Pater Marcus Novati, Lucii Senecæ, Melæque. Novatus ab adoptivo patre Junius Annæus Gallio dictus. Annæus Mela Lucani poëta genitor. Duo Senecæ Martialis. Ejusdem ter memoranda domus Senecæ quare dicta? De Annæo cognomine & familia Cordubensi. Marci uxor, Lucii mater, Helvia, alius Albina, non indocta femina. Marcus mirabili memoria. Suasoria ejus & Controversiæ. Quinam colores Rhetorum? De harum editionibus & illustratoribus. Antonii Covarrubiæ, Didaci fratris, & D. Francisci à Quevedolans. Periisse proprias Marci Senecæ declamationes. Judicium de iis que exstant. Mortis ejus tempus.*

45. **D**EBEMUS MARCO ANNÆO SENECÆ jam laudatorum Rhetorum notitiam. Ferè enim (ait ille jam de suo ævo in præfatione controversiarum) *nulli commentarii maximorum declamatorum exstant, aut, quod pejus est, falsi. Debet iis M. Seneca, quod ex eorum sententiis Controversiarum in isto opere, quod toties laudavimus, constructum famæ suæ monumentum faustè ac feliciter posteris dedicaverit. Habebimus nos ad invicem pro his gratias, simulque Hispaniæ nostræ ANNÆAM domum literis & virtute inclutam, Romanæque reipublicæ decorem maximum, asserere incipimus. Diu quidem fuit ignotus vulgò literatorum Marcus Seneca: & quicquid ferebatur monumentorum Senecæ nomine inscriptum, vel ad Philosophum, vel ad Poëtam, opinione hominum referebatur. potuitque distinctio hæc Poëtæ ac Philosophi carmine hoc Sidonii Apollinaris inniti. Ad Felicem is excusat, y quod libello suorum Carminum nihil argumenti contineatur heroici, aut severioris:*

*Non quod Corduba præpotens alumnis
Facundum ciet, hic putes legendum,
Quorum unus colit bispidum Platona,
Incaustumque suum monet Neronem,
Orchestra quatit alter Euripidis, &c.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Cæsaris, &c.*

Quibus versibus apertè laudantur Senecæ duo, alter Philosophus, alter Poëta, tertiusque Lucanus bellorum civilium descriptor. Ita credit Xicho Polentonus, & Rudolphus Agricola, qui ad quasdam declamationes nonnihil subjecit explanationis, Lucius Marinæ Siculus² Gellio Bernardino laudato, Ferdinandus quoque Pincianus noster, cum ad Joannis Menæ vulgaris Poëtæ versus commentaretur², *Epitomes Gesnerianæ* auctor. Alii nonnisi unicum agnovèrunt Senecam, Rhetorem, Philosophum, Poëtam, è quorum numero est Jacobus Philippus Bergamensis: & quod plus est, Antonius etiam Possëvinus, qui Lucio Senecæ

*Declamationum librum, qui patris est, tribuit b. quod & olim credit Joanes Saresberienensis lib. 8. cap. 13. De nugis curialium. Legantur (inquit de Seneca) epistole ejus, libri de Beneficiis, aut Clementia; illi quoque quos decem oratorum sententiis sub imagine declamationum scholarium illustravit. Qui autem primus meminit M. Senecæ Rhetoris, distinguendumque hunc à filio Philosopho, Raphaël Volaterranus est in *Antropologia*, quem sequuti sunt Alciatus libro 4. *Parergon* cap. 14. Ambrosius Morales lib. 9. *Hist. Hispanæ*, cap. 9. Lipsius lib. 1. *Electorum*, cap. 1. Andreas Schotus in *De auctore declamationum* statim laudanda *Dissertatione*: atque inde omnes qui de Senecis loquuti sunt; ut nefas hodie sit, *Declamationes* non illi siquidem tribuat, uti Delrius ait; Joannes item Ludovicus Vives Rhetorem Senecam item cubi laudans, videtur certè hujus sententiæ fuisse; quam quidem Joanne Bocaccio obtinente Franciscum Petrarcham tenuisse audivit, refertque Andreas Schotus in Præfatione, seu Dissertatione paulò antè laudata *De auctore Controversiarum*, ad editionem Parisiensem anni MDCXIX. Philosophus verò distinguendusne sit à Poëta, alius erit differendi locus.*

46. Sufficit nobis nunc pro vindicanda Senecæ Rhetoris memoria, tum Marci prænomen, tum distincta filiorum ejus mentio in controversiarum nuncupatione; necnon & ratio ætatis, que diversum necessariò eum constituit à Lucio Annæo Seneca Philosopho. Marco inscribuntur controversiæ in antiquis libris Mss. (*Lucium* tamen, ex aliis fortasse, Martinus Antonius Delrius credit, ut ex adductis ejus *Prolegomenis ad Senecæ Tragedias* constat.) cum extra dubitationis aleam sit Lucii prænomine appellatum Senecam Philosophum fuisse. Deinde is libros *Controversiarum*, quos superstites habemus, excepto secundo, filiis suis nuncupavit, quos dispersè nominat *Novatum, Senecam, Melam*: quos ipsos Tacitus, quum Melæ meminit *Amalium* lib. 16. fratres vocat. Mela, quibus Gallio & Seneca, parentibus natus. Hos si distinxerimus, sigillatimque indicaverimus, palam erit Marci filium fuisse *Lucium Senecam* Philosophum. *Novatum*, sive *M. Annæum Novatum*, pater Marcus Annæus Seneca primum inter fratres appellat semper, natu esse maximum non obfcurè significans: quare & Lucius Seneca ejus frater, uti mox videbitur, sub *Gallionis* jam nomine, quod assumpserat ob causam paulò post subjungendam, in Epistola CIV. dominum suum non alio respectu appellasse videtur. Adoptatus hic *Novatus* à Junio Gallione, Marci patris amico, & fortè cive, ut cap. 3. annotavimus. quam adoptionem primus, ut existimo, subodoratus est, de ea enim clarè nusquam constat, Mart. Anton. del Rio in *Prolegomenis* laudatis *ad Senecæ Tragedias*, quem omnes alii sequuntur, Schotus, Lipsius, ceteri. Assumpsit sibi adoptivi patris nomen, dictus inde *Junius Annæus Gallio*, de quo & loco suo agemus. *Seneca* ergo post *Novatum* à patre appellatus, *Lucius* est Philosophus, & Neronis præceptor; *Mela* demum postremus omnium dictus *Annæus Mela* est, Lucani pater, de quo & mox.

47. Hi tres cum absque ulla dubitatione

Taci-

b In Supplem.
Hist. fol. 128.

c In Apparatu
sacr. verbo Seneca.

y Carm. 9. v.
227.

t In Chronico
Neronis 11.
anno.

ii Præfat. ad
Instit. Orato-
riarum.

x Amb. Morales
lib. 9. Hist.
Hispan. cap. 27.

z De laudibus
Hispan. lib. 6.

a Copla 124.

p Lib. 5. seu 20.
cont. 32.

Tacito affirmante fratres sunt, filiique à Rhetore disertè appellati, manifestissimum jam cuique redditum est, seniores Philosopho hunc Senecam declamatorum laudatorem, parentemque ejus & fratrum fuisse. Quod quidem ætatis ratio adhuc magis confirmat. Seneca hic, de quo nunc quarimus, Marco Ciceroni ævo æqualis fuit. Omnes (ait^d) magni in eloquentia nominis, excepto Cicerone, videor audisse. Nec Ciceronem quidem ætas mihi eripuerat, sed civilium bellorum furor, qui tunc totum Orbem pervagabatur, intra coloniam meam me continuit. Alioquin in illo atrio, in quo duos grandes pretextatos ait seculum declamare solitos, potui illud ingenium, quod solum populus Romanus per imperio suo habuit, cognoscere, & quod vulgò de alio dici solet, sed de illo proprie debet, potui vivam vocem audire. Adolescentem prorsus jam fuisse oportet eum, quem domi, non tenera, sed cauta ætas, belli civilis discriminum continerit, ne Romam veniret, maturum utique studiis Rhetorum dijudicandis. Cicero autem Tullius anno Augusti Imp. primo, Hirtio & Panfa Cos. (Eusebio ac Dialogi de oratoribus auctore notantibus) fuit occisus. A quo tempore usque ad XIV. Neronis annum Senecæ Philosopho fatalem, anni intercesserunt non minus quam septem supra centum, scilicet Augusti LV. Tiberii XXIII. Caligulæ IV. Claudii XIV. Neronis usque ad Senecæ obitum XI. qui collectim annorum CVII. summam prius dictam conficiunt; quibus adjungendi sunt II, quos in ætate habuisse credendus est Rhetor noster, quando de Cicerone actum fuit. Itaque necessariò eò veniendum est, ut aut Senecam, si unicus est ex Rhetore & Philosopho compactus, plusquam CXX. annis vixisse, aut alterum Rhetorem, alterum ab eò diversum Philosophum fuisse admittamus.

48. Hi ergo duo Senecæ, quibus gloriatur Corduba, nempe Marcus Ammæus noster, ejusque filius L. Ammæus Seneca, quosque innuere voluit Martialis Liciniano^e scribens:

*Duosque Senecas, unicuique Lucanum
Facunda loquitur Corduba.*

non verò Philosophus & Poëta, ut aliquo tempore, Sidonii forsitan fide, uti jam diximus, fuit existimatum; de cujus testimonio quid censeat, cum Senecam Poëtam aliquem à Philosopho distinctum haud fuisse comprobemus, locus erit monendi opportunus. Neque est, ut ter numeranda Senecæ domus apud eundem Martialem huic numero opponas, nam epigramma illud XL. lib. 4. unde ista sunt:

*Atria Pisonum stabant cum stemmate toto,
Et docti Senecæ ter numeranda domus.*

Prætulimus tamis solum te Posthume rebus, &c. vel ad tres fratres germanos Senecas, Marci Rhetoris filios, quos jam memoravimus, Novatum, sive Gallionem, Lucium ipsum Senecam, & Melam, referendum est (quò inclinare videtur Martinus Antonius del Rio^f) vel, quod magis credimus, ter memorandam Græcâ imitatione, pro valde memoranda Martialis dixit: quam vim apud Græcos hæc habet, & Galli usurpant tres pro nota superlativi, uti Martialis docent interpretes, Erasmiusque in Adagiis g. Eaque magis ad propositum Poëtæ interpretatio est. imputat enim Posthumo, quòd solum eum fre-

quentaverit, relictis domibus C. Pisonis, Senecæque; cum in Pione clarus apud vulgum rutor, & adversus amicos largitas (uti de eo Tacitus loquitur) in Seneca Neronis alumni favor se invitarent.

49. Marcus hic Seneca Cordubæ natus fuit, quam quidem nobilissimam Bæticæ provinciæ urbem colonie sue appellatione in adducto jam testimonio innuere voluit. Ea enim, quæ olim Corduba vernaculo gentis nomine audiebat, inter primas, sive, ut Strabo refert, h prima Romanis colonia facta est deductis eò Romanorum selectissimis, atque ideo Patricia cognominata, ut ex lapidibus & numismatis ibi repertis effusitque antiquarii; monent. Ex Ammæa gente eum fuisse, nomen ejus indicat, filiorumque, & Lucani nepotis; equestris eà, ut ex Philosophi ad Neronem apud Ammæum scriptorem & verbis constat. Ammæos ab ammis dictos fuisse haud est à vero absonum, sicut Senecas à senectute: nam senectam pro sene usurpatum olim, Pomponii testimonio Nonius Marcellus docet^l. Temere igitur Ambrosius Morales lib. 9. Histor. Hisp. cap. 9. à senectando vocabulum Senecæ innocuum derivat. In quo præverunt ei alii: siquidem Joannes Guallensis Franciscanus in Florilegio De vita & dictis illustrium Philosophorum, quem Lucas Wadingus edidit, id ipsum ex aliorum sententia inculcat cap. 17. partis 4. Senecæ nomine appellatus apud Nicephorum in chronologia Patriarcha Hierosolymorum decimus. Ammæum an Ammæum dixerit rectius, in Prolegomenis ad Tragedias lib. 1. cap. 1. Del-rius querit, & Arnaldus Pontacus ad Eusebium notis^m. Helviam duxisse uxorem Marcum, ex Consolatione ad eam conjugem jam orbata Lucii Annæi filii constat. Albinam alii vocant, de quo Del-rius. In antiqua & severa domo hæc instituta (ut ejusdem Senecæ verbis utar) patre adhuc superstitite fuit, cum, amisso jam olim M. Seneca marito Lucii filii in Corsica exsulis officio sublevaretur. Immo & Annæus Mela, si vera dixerit vetus auctor de Lucani hujus Melæ filii vita, apud quem, & Lucanum ipsum Cordubæ natum, octimestremque Romam fuisse translatum legimus. Nisi Marcus in urbem veniens filios Cordubæ reliquerit. Venit ergo Augusto non dudum imperante, cum, nisi hoc sit, Pollionem Asinium, & viridem, & jam senem (quod in proœmio quarti libri ait) vix audire potuerit. Extinctus enim Asinius fuit octogenarius anno Augusti XLVII. in Urbe. Ex libello Lucii Senecæ De consolatione ad Helviam matrem constat etiam Helviam ab studiis bonarum omnium artium non alienam fuisse. Utinam quidem (ait) virorum optimus pater meus, nimis majorum consuetudini deditus voluisset te sapientum præceptis erudiri, potius quam imbui; non parandum tibi nunc contra fortunam esset auxilium, sed proferendum. Propter istas, quæ literis non ad sapientiam utuntur, sed ad luxuriam instituuntur, minus est indulgere studiis passus. Beneficio tamen rapacis ingeni plusquam quam pro tempore hausisti. Facta sunt disciplinarum omnium fundamenta.

50. Ea forsitan comite & filiis venit Romam primum, Augusto imperante, Marcus Annæus Seneca; nam & filios in patria susceptos fuisse,

Lucium scilicet, multoque magis Gallionem, seu Novatum primogenitum, ex eadem Consolatione manifestum est. Sub Marillio Rhetore unâ cū Portio Latrone navavit eloquentiæ studiis sedulam eam, quæ in Controversiarum emicat libris, operam; cuius Marillii sententiarum gemmulis libros illos multis ornavit locis, præceptorem eum alicubi appellans. m Adjuvus ad hæc & quævis alia studia, præter ingenii perspicacis, maturique ac subacti judicii dotes, memoriâ stupendâ, & quæ in miraculum procederet. Nam & duo millia nomina recitata, quo ordine erant dicta, reddere, & ab his qui ad audiendum præceptorem communem convenerant, singulos versus à singulis datos, cum plures quam ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens usque ad primum, recitare solebat. ut ipse de se ait in præfatione Controversiarum ad filios, Quæ quidem, licet ætate jam tum quassata, ut ibidem queritur, adhuc tamen admirabili gaudebat, cum præfatum Controversiarum opus, eorum quos audierat, Rethorum dictis coagmentatum, non ex commentario aut scripto aliquo, sed exinde, tanquam ex ditissima penu depromeret. Eloquentiam unice dilexit. Cui quidem addidit, exemplo suo, vixisse inter alios Melam filium gratulatur ei in præfatione secundi libri. Apponam verba ipsa, ne, cum possim ejus elegantissimis, utar meis. Hæc eò libentius, Mela fili charissime, refero, quia video animum tuum ab civilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu aversum, hoc unum concupiscentem nihil concupiscere, ut eloquentiæ tantum studeas. Et statim: Nec est quòd insidias putes tibi fieri, quasi id agam, ut te bene cedentis studii labor teneat. Ego verò non sum bonæ mentis impedimentum. Perge quò inclinat animus, è paterno contentus ordine subduc fortunæ magnam tui partem. Erat quidem tibi majus ingenium quam fratribus tuis (audis?) omnium bonarum artium capacissimum; est & hoc ipsum melioris ingenii pignus, non corrumpi bonitate ejus, ut illo malè utaris. Sed quoniam fratribus tuis ambitiosè curæ sunt, foroque se & honoribus parant, in quibus ipsa quæ sperantur timenda sunt, ego quoque aliquando ejus processus avidus, & hortator laudatorque, vel periculosè, dum honestè modò, industriè, duobus filiis navigantibus te in portu retineo. Hæc ille, ut bene credas audire te Senecæ Philosophi patrem. Cujus quidem Rhetoricum opus ex quo è tenebris in lucem hominum venit, haud parum fuit existimationis consequutum.

51. Dividitur id in SUASORIAS, & CONTROVERSAS. Suasoriæ declamationes sunt, seu exercitationes scholasticæ super materiis ad liberandum propositis, ex historia nempe desumptis, eæque non modò Poëtis utilissimæ, aut Historiarum futuris scriptoribus, Quintiliano teste, n verum & oratoribus, hoc est veras causas agentibus, necessariæ. Libellus hic septem tantum suasorias continet. Controversiarum autem quinque habemus integros libros; fragmenta verò decem librorum; nam totidem fuerunt. Tertius qui nunc est integrorum, septimus fuit, quartus octavus, quintus item decimus: primus & secundus in ordine suo stant, quod ex fragmentorum systemate perspicuum redditur. Quare M. Senecam postmodum edi-

turis suadet in præfatione Amstelodamensis omnium utriusque Senecæ operum editionis Joannes Fredericus Gronovius, eo ordine utantur, ut iis numeris, quibus ab auctore sunt dispositi Controversiarum hi libri, eos reddant, subicientes integris eorum excerpta, & ubi illi deficiunt, excerpta tantum. Harum declamationum, causarum scilicet (uti jam diximus) forsensum in scholis vilitationum, non ipse auctor est Seneca; sed compilator. Quicquid enim super iis controversiis ab his declamatoribus audierat, quos filii non fuerant per ætatem consequuti; memoriaque retinebat, ipse id totum in eas conjecit, nec semel de aliorum dictis censuit. de qua re multis ipse in proœmio totius operis. At unamquamque controversiarum, generisque scribendi, trifariam dividit; primò ponit accusationem & defensionem rei, aut è converso, deinde divisionem causæ in quæstiones, quæ in ea factæ ab iis sunt, tertio colores, quibus usi. Colores intelligo prætextus, & velamenta in causis excogitata ad culpam declinandam, quod totum dicentis ingenio, non aliqua ex instrumento defensione constat, ut Quintilianus docet. Quorum colorum quatuor libros apud nostrum Senecam Otho Junius edidisse legitur p. Interdum Græcorum sententias Latinis interpolavit. Ut possitis (ait⁹) estimare primum quam facilis Græcæ eloquentiæ in Latinum transitus sit, & quam omne quòd bene potest dici, commune omnibus gentibus sit; deinde ut ingenia ingenis conferatis, & cogitetis Latinam linguam facultatis non minus habere, licentiè minus. Hæc ille. In editionibus præire Suasorias Controversias debuisse inde colligimus, quòd lib. 2. cont. 12. de Portio Latrone loquens, redditurum se ea inquit, quæ ille aliquando dixerit, cum ad suasorias venerit. Attamen omnes ferè præponunt Suasorias, scilicet prima Germanica Frobenii anni MDXII. prima Hervagiana, quam Erasmus interpolavit. (nam alterius Cælius Secundus Curio turbavit ordinem) Lugdunensis Gryphii, & quæ has sequuntur sunt. ut Schotus ad Senecam præfatus docet.

52. Quamdiu quidem pro eodem habitus est declamator & Philosophus Seneca, tanquam posterioris hujus essent, in lucem temporum Controversiæ productæ sunt. Quando autem primum, dicere non ausim. Declamationes certè aliquot cum Rodolphi Agricolæ commentariis, Basileensibus formis Bebelius anno 1529. edidit. Noviores editiones inter M. & Lucium senecam jam distinguunt. Sed five unius, five diversorum crediderint lepucrationes esse omnes Senecæ inscriptas, per purgandis Declamationibus (sive Suasoriæ sunt, sive Controversiæ) viri clarissimi navarunt operam. Laudantur quidem præter Agricolam nuper dictum Erasmus, Ferdinandus Nonius Pincianus, Nicolaus Faber, M. Antonius Muretus, Joannes Gruterus, Andreas Schotus, & omnium postremus Joann. Fredericus Gronovius. In Græcis autem verbis restituendis frustra se consuluisse Mss. codices Erasmius & Pincianus conquesti sunt; adeò corrupti erant omnes. Antonius verò Covarrubias noster, Didaci frater, vir Græcè doctissimus, plura ex codice quodam eruta cum Petro Ciaconio Toletano com-

d In præfatione
lib. 1. Controv.

m lib. 3. contr.
17.

h lib. 2. Geogr.

i Morales In Antiquitatibus Hispan. urbis Corduba, & De Cordubæ Antiquitatibus. Ludov. Nonius in Hispania sua cap. 19. Ror. de Corduba Principatus. e. lib. 14. l. De propriis. f. m. c. 1. Verbo Seneca 9. 59. m pag. 179. ubi de Lucano.

m Pag. 179. ubi de Lucano.

e lib. 1. ep. 64.

f In Prolegomenis ad Tragedias lib. 2. cap. 2.

g Prov. Ter. pag. 451.

o lib. 4. c. 2.

p lib. 2. contr.

q lib. 5. contr.

33.

n lib. 3. Instructio
orator. cap. 8.

municaverat; quem codicem Andreas Schotus ad manum habuit, atque item alterum Excerptorum Antonii Augustini Archiep. Tarracoenensis, quom ornandæ eidem Spartæ incubuit, notisque uberius obscurissimis præluere libris excogitavit, ex quo viderat Mureti positam in Lucio illustrando operam, eò quod morte præoccupatus fuisset, in Marco cessare (non nihil tamen hic præstitisse Muretum Franciscus Bencius in editione Senecæ utriusque operum, cui immortuus ille fuerat, monet.) Usus ipse quatuor codicibus, Vaticano optimo, Augustodunensi, qui Jacobi Dalechampii fuit, Brugensi, & nescio quo alio. Quo tempore Nicolaus etiam Faber ex ingenio, & consultis dum taxat editionibus, sanasse hujus operis plura vulnera dicitur. Nec adhuc satis: nam & Gronovius sedulo hic post omnes versatus, duobusque Isaacii Vossii Mss. usus exemplaribus, excerptorumque alio Hugenii, relinquere se etiam ipsum repurgandum Augiæ stibulum ingenue fatetur. Harum declamationum illam, sive Suaforiam sextam, in qua deliberatur Ciceronis nomine, deceat ne eum rogare sospitatem suam ab Antonio, in Hispanum vertit sermonem elegantissimè D. Franciscus de Quevedo Villegas, vir inter nos ingenio & eloquentia, nec minus eruditione clarus, adjunctis antiquorum à Marco Seneca laudatorum propria pulcherrima consulatione.

53. Perierunt quidem, ut & alia aliorum Rhetorum (quod ipse alicubi monet) Declamationes Marci propriæ; quarum una fuit ea quam M. Fabius Quintilianus laudat lib. 9. cap. 11. Novi verò (ait) & præcipue declamatores audacius, nec me hercle sine motu quodam, imaginantur, ut Seneca in Controversia, cujus summa est, quod pater filium, & novercam inducente altero filio, in adulterio detreptos occidit. Duc, sequor, accipe hanc senilem manum, & quocumque vis imprime. Et paullo post: Aspice (inquit) quod diu non credidisti. Ego verò non video, nox oboritur & crassa caligo. Habet hæc figura manifestius aliquid. Non enim narrari res, sed agi videtur. Hactenus ille optimus oratorum censor, qui evidentiam alibi appellat hanc figuram, libro nimirum 9. cap. 2.

54. Quale autem iudicium & stylus harum controversiarum auctoris sit, Andreas Schotus prudenter monuit. Nihil nempe esse in lingua Latina, cum à Cicerone discesseris, scriptum purius atque elegantius: iudicium verò, quod semper fuit, estque perpaucorum hominum, & acumen in aliorum ingeniis ditiusque censendis summum, ac illius proprium. Dissentio igitur (inquit) à viro qui memoriâ nostrâ Senecam hunc Rhetorem leviter doctum ac quasi proletarium appellat. Hæc ille. Martinus Antonius del Rio hic est, quem innuit in Prolegomenis ad Senecæ Tragedias lib. 2. cap. 2.

55. Reperiuntur autem manu exarata in bibliothecis Veneta S. Antonii, teste Thomafino, cum additione scilicet, Declamationes Senecæ Nicolai Treverb. Vixisse autem nostrum Senecam usque ad Tiberii ultima tempora ex eo suspicatur Lipsius, quod in libris ejus Sejanianæ conjugationis mentio fit, nec locum indicat. Quare opus est ut qui lib. 2. Contr. 11. Lepidi

præceptoris Neronis meminerit, quem, & proprio tantum nomine in fragmento præfationis lib. 4. Lepidum appellavit, alterum Neronem ab Imperatore, cui præmortuus ipse fuit, diversum, cujusque præceptor Seneca fuit, significare voluerit. Nempe Tiberium Claudium Neronem Livie filie Augusti conjugem, ejusve filium ab Augusto adoptatum, ut post se imperaret, qui verè Claudius Tiberius Nero dicebatur, ut constat ex Aurelii Victoris Epitome, & libro aureo De Cæsaribus.

CAPUT V.

LUCIUS JUNIUS MODERATUS COLUMELLA Gaditanus, agrariæ rei scriptor celeberrimus, Lucii Senecæ equalis. Quisnam Volusius Consul, cujus ipse meminit? Romanus lapis ex conjectura emendatur. Columelle patria. Siri condendis fructibus putei apud Bæticos, nunc filios. Columella gens. Cælius Rhodiginus notatur. De agricultura auctores à Columella celebrati. Hujus De re rustica librorum commendatio. Cassiodorus corrigitur. Liber De arboribus non utique hujus operis pars. De hujus editionibus. Idem sit, an diversus, Moderatus Gaditanus Pythagoreus philosophus, Græcè qui scripsit, ambiguum. Gadiræus & Gaditanus idem. Gadare Palæstinæ, gentilis Gadarenus, non Gadareus.

56. SED antequam cætera domus Annæ decora in medium afferam, evocandus est à Tiberiano & Claudiano ævo in hunc ordinem clarorum scriptorum LUCIUS JUNIUS MODERATUS COLUMELLA Gaditanus, clarus ante alios agriculturæ magister & illustrator. Ætatem, quâ præcipue floruit, inde expungimus, quod Senecis fratribus æqualis vixerit, Lucium Philosophum tunc viventem laudaverit, Gallionis familiaritate usus sit, ac post consulatum Lucii Volusii opus suum scripserit, de quibus singulis perstrictim agemus. Meminit is Senecæ lib. 3. cap. 3. de vineis verba faciens: Sed & Nomentana regione celeberrimâ famâ est illustris, & præcipue quem possidet Seneca in excellentis ingenii atque doctrine, cujus in prædiis vinearum jugera singula, culleos octonos reddidisse plerumque compertum est. Gallionem, ejusdem Senecæ fratrem ex adoptione ita dictum, sive mavis Annæum Novatum (nisi Junius fuerit ipse Gallio adoptator) compellat ipse amicissimè suum vocans in fine libri 9. Quæ reliqua vobis rusticarum rerum pars superest, de cultu hortorum, Publi Sylvie, deinceps ita ut tibi, & Gallioni nostro complacuerat, in carmen (inquit) conferemus. Adjunximus commentatum Columellam fuisse post Volusii consulatum, nam id ex ejus his verbis constat: Sed & ipse nostrâ memoriâ (septimo capite lib. 1. ait) veterem Consularem, virumque opulentissimum Lucium Volusium asseverantem audivi, patris familias felicissimum fundum esse, qui colonos indigenas haberet. Lucii Volusii cognomento Saturnini Consulatus meminit Plinius lib. 7. cap. 14. & 48. & Tacitus lib. 3. Annalium; sed, ne erres, duo Lucii Volusii fuere distincti à Q. Volusio, qui Consul fuit cum P. Cornelio Scipione, anno Urbis DCCCIX. redem-

r Apud Pan-
vinitium hoc
anno.
d Annal. 13. 25

x Ann. 1. 10.

y Lib. 13. 30.

z Cap. 14.

redempti orbis LVIII. Claudii Cæsaris secundo, ut ex fastis, & inscriptione quadam, atque ex eodem Tacito constat. Non hunc Quintum, sed disertè Lucium vocat Volusium noster, alterum scilicet, & antiquiorem, & Consulem, de quo Tacitus: Fine anni concessere vitâ insignes viri L. Volusius & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa ipse Consulatum intulit, censoriâ etiam potestate legendis equitum decurris functus, opumque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulatus. Annus hic, de quo loquitur, annus fuit U. C. DCCLXXIII. quo Cos. fuit M. Aurelius Messala & M. Aurelius Cotta, Tiberii Augusti sextus, Christi nati XXII. Hunc innuere voluit, veterem iccirco vocans consularem, sed suæ memoriæ, hoc est suæ ætatis, Columella; veterem, ut ab altero L. Volusio distingueret, qui superioris filius videtur mihi fuisse, necnon & Q. Volusii Consul pater, de quo supra monui.

57. L. Volusius hic Junior, Q. Volusio, ut credimus, filio, & P. Scipione Cos. triginta sex post illum seniore, tribus & nonaginta annis natus obiit. quod apud eundem Annalium scriptorem legimus. Quo adhuc in vivis agente scribebat, existimo, suum opus noster. Hunc etiam Volusium Consulem ponimus cum Plinio, sic eum interpretantes. Marcus Perperma, & nuper L. Volusius Saturninus (ait libro 7. capite 48. omnium, quos in consulatu sententiam rogaverant, superstites fuere. Perperma septem reliquit ex iis quos Censor legerat. Vixit annis XCVIII. Adjungere potuit uti Tacitus, Volusium xlii. vixisse. Conferre hunc locum cum isthoc ejusdem Plinii oportet ex eodem libro. Nuper etiam Lucio Volusio Saturnino in urbis præfectura extincto: notum est Cornelia (sic lego pro, est Cornelia) Scipionum gentis Volusium Saturninum, qui fuit Consul, genitum post LXII. annum. De eodem homine utrobique agi, usurpatum illud temporis recentis adverbium persuadet, eò magis quod vivacis & longævi argumentum sit senem sexagenarium parentem fieri potuisse. Scribebat Plinius sub Vespasiano, cujus filio Tito nuncupavit Historiam suam: nec verosimile est, quod nuper vixisse, de Lucio Volusio seniore, hoc est, de eo dixerit, qui anno Christi XXII. hoc est ante quinquaginta, ut minimum, annos fato cesserat. At nihil Tacitus de præfectura L. Volusii junioris urbana, nec fuisse Consul Quinti Volusii patrem, id quod, dum de rebus agit sub hoc Consule gestis, exprinere debuisset. Sed quod ommissum à Tacito est, suppletum potius gratulemur Plinio, quàm ex silentio Taciti derogemus Plinio fidem.

58. Quintus tandem Volusius Saturninus, eo quo diximus anno Consulatu functus est cum P. Cornelio Scipione, qui ille ipse est Lucii Volusii à Cornelia filius in senectute genitus, de quo Plinius monuit. Ne autem id omitam, Quintum alterum Volusium Saturninum hic primus generavit, cujus Consulatum video in fastos relatum unâ cum Domitiano Augusto, nisi idem fuerit cum Claudiano temporis illo Consule, quod vix crediderim, cum inter hunc & istum Consulatum anni intercesserint xxxv.

Bibliotheca veteris Hispana Tom. I.

Ignotus auctor fastorum à Cuspiniano adductus ita habet: Domitianus XVI. & Saturninus, qui lucem habet ab inscriptione Romana apud Gruterum, ubi post alia:

..... TETTIENVS SERENVVS COOPT. IMP. CÆS. AVG. GERM. XVI. COS.

Q. VOLVSIVS SATVRNINVS P. R. C. ANN. DCCCXLIV.

Scriptum crediderim hoc potius modo:

IMP. CÆS. AVG. GERM. XVI.

Q. VOLVSIUS SATVRNINO COSS.

Nam intercidisse Domitiani nomen, & restituendum esse, Germanici titulus, quo in nummis dignoscitur, propter victorias à Suëtonio memoratas ab eo assumptus, & anni condite urbis nota (id enim significant singulares illæ P. R. C. nempe, POST ROMAN CONDITAM) in hujus imperium incurrentis, dubitare non sinunt. Conditæ urbis an. CMXLIV. si Sethi Calvisii calculum, aut saltem CMXLV si Panvini fastos sequimur, cum XVI. isto Domitiani Consulatu concurrat. Cuspinianus aliquot annis discrepat. Et Suëtonius disertè ait consulatum eum XVI. cœpisse.

59. Hunc Consulem alii vocant A. VOLVSIUM SATURNINUM, uti est apud Sethum (consuli potuit, sicubi exstat, lapis de vero prænomine) & fuisse hoc magistratu primum functum ante annos quinque, cum Domitiano XIII. asserunt. Quæ magis confirmant diversum eum à Q. Volusio Claudiani temporis. Dives opum hæc domus à L. Volusio, cujus recordatur Columella, veteri illo consulari, primum accumulatarum, Lucii alterius parsimoniâ crevit, ita ut in exemplum innocuæ opulentia objecta Senecæ sit à Nerone, verbis Taciti, moderationem ejus taxante. Paullo hæc laxius, ut in re subobscura, ne ignoraretur, Columellam ante ann. Chr. XXII. Tiberiique Cæsaris vi. Romam ex Hispania, & Gadibus, unde erat domo, jam venisse: siquidem à Volusio, eo anno vitâ functo, præceptum Agriculture illud, quo de jam diximus, excipere potuit.

60. Gadibus enim natus ille fuit. Municipium iccirco Gaditanum nō semel suum appellavit; nempe lib. 8. cap. 16. Ut Atlantico faber (de piscibus loquitur) qui & in nostro Gaditano municipio generosissimis piscibus adnumeratur, eumque prisca consuetudine Zaum appellant. Et lib. 10. De cultu hortorum metrico lætucarū laudās genera:

Et mea, quam generant Tartessi litore Gades, Candida vibrato discrimine, candida thyrsos est.

Item lib. 5. cap. 5. quum de M. Columella patruo agit, de quo paullo post dicemus. Baticam quoque provinciam suam innuere voluit, quum transmarinam regionum appellans usum; in iis suarum meminit, ut in cap. 6. lib. 1. Possunt etiam defossa frumenta servari, sicut transmarinis quibusdam provinciis, ubi puteorum in modum quos appellant siros, exhausta humus editos à se fructus recipit: sed nos in nostris regionibus, quæ redundant uligine, magis illam positionem pensilis borrei, &c. probamus. Meminit siros, ut id cursim tangam, M. Varro lib. 1. De re rustica, cap. 57. & 63. Plinius lib. 18. cap. 30. vernaculumque & nunc Silos gentis nostræ Baticæ vocabulum est.

C

61. Colu-

a Pag. 100.1.

b Apud Pan-
vinitium in Fa-
stis ad annum
U. C. 839.
c In ejus vita
cap. 6. & 13.

d Cap. 13.

e Lib. 14. 56.

f In præfatione toties laudata.

t Pag. 14.

61. *Columella* gens, si nominis attenditur forma, Latinam originem præferre videtur: unde est, quod uti *Fenestellam* à calvitie, ita *Columellam* à proceritate dictam, nescio à quo dolo. ^f *Lib. 24. var. Lect. cap. 1.* ^g *Lib. 3. cap. 3. & 9.* ^h *Lib. 2. cap. 10.* ⁱ *Lib. 2. cap. 2.* ^k *Lib. 3. cap. 17 & lib. 4. cap. 8.* ^l *Lib. 1. cap. 1.* ^m *Lib. 10. cap. 1. & lib. 12. cap. ult.* *Columella* patruus fuit Moderati nostri, quem ipse non semel in exemplum adducit sedulæ agri colendi operæ, lib. 2. cap. 16. *Quod M. Columellam patrum meum, doctissimum & diligentissimum agricolam, sæpe numero usurpasse memoria repeto.* & lib. 5. cap. 5. doctrinâ ejus in aliis quoque studiis laudatâ, instat eidem iterum elogio. *Marcus quidem Columella, patruus meus, vir illustribus disciplinis eruditus, ac diligentissimus agricola Beticæ provincie.* Et lib. 7. cap. 2. *Nam cum in municipium Gaditanum ex vicino Africæ mini coloris sylvestres ac feri arietes, sicut aliæ bestie, numerariis deportarentur; Marcus Columella patruus meus, acris vir ingenii, atque illustris agricola, quosdam mercatus in agros transtulit, & mansuetos tectis ovibus admisit.* Libenter hæc testimonia huc transfero, ne magnâ injuriâ laudatum aliis, quàm *Columellæ*, verbis dimittam virum ejus tamæ ac doctrinæ. A quo videtur mihi studium is & industriam nobilissimæ atque utilissimæ artis animo exceperit, propriisque in latifundiis exercitasse. Nam & vineta in Cereano, Ardeatino, Carceolano, & Albano agris habuisse legitur ^g.

62. Peregrinatus est aliquando in Orientalibus orbis Romani regionibus, cum in Sicilia Syriacæ mente Junio atque Julio sesamam censerit se vidisse affirmaverit ^h. Gallionem & Publium Sylvinum in paucis videtur charos & familiares habuisse; quorum huic *De agricultura* opus inscriptum voluit, eidemque & Gallioni eatenus detulit, ut prosaica hujus operis telæ metricum librum *De hortorum cultu*, ex eorum consilio attexere non recusaverit, ut ex fine libri nomi apparet. Cornelium item Celsum sepius & exquisitè laudat, uti ⁱ non solum *agricolationis, sed & universæ naturæ prudentem virum. Quem hominem non ita honorificè Quintilianus exceperit in fine Institutionum.* Eundem iterum, & Julium Atticum ætatis suæ ipsius *Columellæ* celeberrimos auctores pronuntiavit non uno loco ^k: quorum priorem Celsum totum corpus disciplinæ quinque libris complexum esse; posteriore Atticum *De vitibus* librum singularem edidisse refert ^l. Idem hic est Cornelius Celsus cum eo, cujus *De re medica* commentarium habemus. nam & fuisse Philosophum, & Medicum, & Rhetorem, deque omnibus his disciplinis, ac *De rerustica & militari* scripsisse, Quintilianus ^m auctor est. Atticum in eorum ponit numero, quos præsentibus habuit auctores Plinius, quum de vitibus & vineis lib. 14. egit; in cujus libri elencho *Attius* malè pro *Attico* edi solet, aliter ac in sequentium 15. ac 17.

63. Hic ergo Lucius Junius Moderatus Columella præter alios libros qui interciderunt, opus edidit laudatissimum *De rerustica* ad Publium Sylvinum, nescio quem, post Græcos auctores, atque item M. Catonem, patrem & filium Sacernas, Scropham Tremellium, M. Terentium Varronem, Hyginum, & eos qui nuper à me laudati sunt, Cornelium Celsum,

& Julium Atticum, Julium item Græcinum, Julii Agricole, Cornelii Taciti soceri (ut credo) parentem, carmineque Virgilium, Latinos: quorum omnium operis initio ⁿ meminit. ⁿ *Lib. 1. cap. 1.* Constat id libris duodecim prosaicis. decimus tamen eorum metricus est, *De cultu hortorum* inscriptus: supplere quadantenus desiderante nostro ea quæ in *Georgicis* omiserat, posterisque post se memoranda relinquere Virgilius significaverat, ut in præmio hujus libri expressum legimus. Quo pertinent & hi versus:

*Hortorum quoque te cultus Sylvine docebo,
Atque ea quæ quondam spatii exclusus iniquis
Cum caneret lætas segetes & munerâ Bacchi,
Et te magna Pales, necnon cœlestia mella,
Virgilius nobis post se memoranda reliquit.*

64. Stylus est emendatissimus, ejusque nomine principibus Latine linguæ scriptoribus (ait Gaspar Barthius lib. 37. *Adversar. cap. 7.*) merito accensetur auctor, sermonis suavitate, politia, & vi quoque & eruditione. *Ejus Hortulus parum & verè latinum carmen est, non tumidum, inflatum, absomum; sed naturali venustate elegans, nec adfectans declamatorios flores, perpetuus orationis delectus & corruptionem.* Hæc Barthius in eo capite, quo ex hoc libro quadam observationibus propriis illustrat. Idem Animadversionibus ad Statii lib. 11. *Theb. v. 213. elegantiissimum carmen vocat, quodque naturam ingenue, atque hujus nomine auctorem, etiam in tam illo scripto genuinæ poëseos principum non postremum, ad lib. 6. v. 104. Idem Ludovico Nonnio laudato atque ejus Diatetico, ad lib. 11. v. 707. Dignus erat (inquit) longè pulcherrimus Columellæ liber (De cultu hortorum) non alio quàm tali Medico & Philologo interprete. Hortamur nos virum præstantissimum, ut eam à se curam impetrari sinat: nos si quicquam contrà exposcet, quod opis nostræ fuerit, contrà illi largiemur.* Hæc ille. Necnon propter integrum opus *De rerustica*, videri hunc eum auctorem ad lib. 4. Sylvar. carm. 9. v. 42. appellat, & elegantissimum, & verè Romani ingenii scriptorem & poëtam, ad lib. 6. *Theb. v. 360.* sicut & virum eloquentissimum, & qui nunquam pro dignitate satis extolli possit, Ferdinandus Pincianus in *Præfatione* ad suas in *Senecam Annotationes.* Egregiè item Cassiodorus senator de hoc opere censuit *De divinis lectionibus cap. 28. Pari etiam modo (ait) in agris colendis, in apibus, in columbis, necnon & piscibus alendis, inter ceteros Columella & Ælianus auctores probabiles exstiterunt; sed Columella sexdecim libris per diversas agriculturæ species eloquens ac facundus illabitur, disertis potius quàm imperitis accommodus, ut operis ejus studio (lege studiosi) non solum communi fructu, sed etiam gratissimis epulis expleantur.* Sic legi pro explicantur, quod in editione nostra est, debere non dubitamus.

65. Sexdecim librorum hæc mentio apud Cassiodorum, nisi damnanda erroris sit, ad alios, quorum postea meminimus, hujus argumenti quoque eos, referenda est. Nos duodecim tantum habemus superstitites, & notum, si Deo placet, alium *De arboribus* inscriptum; qui quidem cum olim tertii locum occuparet, Jucundi Veronensis diligentia, qui ad Leonem X. Papam recognitum à se Colu-

lumnellam, & alios *Reirustica* scriptores direxit, deprehensus haud pars esse totius operis. Quare jam ab Aldi Manutii editione Veneta anni MDXIV. rejectus est è non suo loco, & in appendicem conjectus. Quatuor id argumentis jure factum comprobavit ex Jucundo Aldus. Primò quia hic liber, cujus initium est: *Quoniam de cultu agrorum abundè primo volumine præcepisse videmur, non in tempestriva erit arborum virgultorumque cura, quæ vel maxima pars habetur reirusticae, ejusdem argumenti & initii est cum sequenti, quarto loco prius, deinde jam tertio, collocato, qui ita incipit: Hactenus arborum cultus (ut ait præstantissimus Poëta, &c.) Sequitur arborum cura, quæ pars rei rusticæ vel maxima est.* Secundò, in hoc libro nunquam nominatur P. Sylvinus, ut fit in aliis omnibus. Tertio, quia de arboribus pomiferis, de cythiso, de olivis, de aliis quibusdam, quibusde in hoc de arboribus, tractavit in eo, qui nunc quintus est: quod bis in eodem opere haud fecisse eum, dubitari nequit. Quarto, in principio octavi refert se, quæ ad colendi ruris scientiam, & pecuaria negotiationem attinent, septem libris memorasse; in undecimo se undecimum præceptum rusticationis memoriæ tradere: unde comprobatur, rejecto illo non hujus corporis membro, reliqua omnia rectè coagmentari, verbisque auctoris respondere. An autem liber ille *De arboribus* ejusdem sit, interrogatus, crediderim certè hunc librum bis fecisse Columellam, prætulisseque eum, quem Sylvini proculdè notâ, rejecto altero.

66. *Columellæ* editionem antiquissimam, five etiam alias, quæ præcesserunt Aldinam, Venetam prius dictam anni MDXIV. prorsus ignoro. Ex quo tamen Aldus, five alius, Catonem, Varronem, Columellam, sub jugo illo auctorum *De rerustica* orbi literatorum edidit, lex eadem dicta est sequentibus editionibus Parisiensibus MDXXXIX. Jo. Petit MDXXXIII. & MDXLIII. Venetæ Aldinæ ejusdem anni MDXXXIII. Lugdunensi Gryphianæ MDXLIX. Basileensi Hervagianæ, itemque Romanæ MDXC. Heidelbergensi Commelini MDXCV. & si quæ aliæ; additis quoque passim aliis, *Palladio* (scilicet) *veteribus inscriptionibus fratrum arvalium, Junio Philargyrio ad Bucol. & Georg. Virgilio*, præsertim in Romana MDXC. *De cultu hortorum* liber seorsum editus fuit Parisiis MDXLIX. in 4°.

67. Enarratores illustratoresque fortitus est Columella, jam laudatum Jucundam Veronensem, Georgium Alexandrinum, qui *Vocum* apud hos auctores *priscarum enarrationem*, Philippum Beroaldum, qui *Annotationes* anno MDXLIII. apud Gryphium, Petrum Victorium, qui *Castigationes*, & *Castigationum explicationes* MDXLII. in 8°. Josephum Scaligerum, & Fulvium Ursinum, qui *Notas* in editione Commelini adjunxere. Ad librum *De cultu hortorum* commentarios L. Pomponii Fortunati editos novimus unâ cum Baptistæ Pii, Beroaldi, aliorumque aliquot annotationibus. Lancilloti etiam nescio cujus expositio ejusdem libri est inter Latinos Codices Bibliothecæ Medicæ in ejus *Catalogo* p. Gaspar Barthius libri *Adversar. 37.* integrum caput 7. *Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.*

explicandis aliquot ejusdem locis mancipavit. Porro Columellam Italis vulgarem fecit Petrus Laurus Mutinensis, Venetisque anno MDLIV. in 4°. typis Nicolai Bevi-laquæ, & MDLXIV. in 8°. edidit. *Exstat penes Afros (Joannes Leo ait 9) ingens quoddam in tres divisum partes volumen. Thesaurum agriculturæ vocant. Hic iis temporibus è Latino in eorum linguam versus est, cum Mansor apud Granatas verum potivetur.* Cujus portio *Theauri Columellæ* forsan libri funtrè Latino siquidem derivatus ad Afros dicitur: nisi Magonis Carthaginensis opus de agricultura 28. libris comprehensum is contineat. Hoc enim ex Punico in Latinum translatum fuisse auctoritate Senatus Plinius refert lib. 18. cap. 3. Mss. Codicibus qui adhuc uti velit, querere poterit binum, quo se usum fuisse scriptum reliquit Petrus Victorius, altero D. Marci Bibliothecæ, altero sodalium Augustinianorum S. Galli Florentinæ urbis. Alius est in Bibliotheca monasterii S. Germani à Pratis in urbe Parisiensi, quem laudat Ægidius Menagius in *Observationibus ad Diogenis Laërtii vitas*. Tria exemplaria in Medicea ^r.

68. *De lustrationibus* cogitavit & noster opus edere, ut ex his ejus verbis apparet: *Hoc loco certum habeo quosdam (ait lib. 11. cap. ultimo) cum solemnibus festorum percensuerim, desideraturos lustrationum ceterorumque sacrificiorum, que pro frugibus fiunt, morem præcis usurpatum. Nec ego abnuo docendi curam, sed differo in eum librum, quem componere in animo est, cum agricolationis totam disciplinam præscripsero.* Cujus cum nemo ex antiquis mentionem usquam fecerit, curæ isti eum renunciassè, aut satisfacere impeditum fuisse, verosimilius est.

69. *De generibus furculorum* libros & ipse suos laudat auctor lib. 11. cap. 11. ubi post enumerata varia pabulorum genera, cetera (inquit) neque enumerare, ac minus serere dignamur, excepta tamen cythiso, de qua dicemus in his libris, quos De generibus furculorum conscripsero. Agit quidem is de cythiso lib. 5. cap. 12. ubi & capite antecedenti de insitione arborum, sed non ita ut æquare videatur spem librorum *De generibus furculorum* factam. Nisi *furculos* de arboribus dixerit, & intelligenda sint quæ totis tribus libris à tertio usque ad quintum de arboribus disserit: quod magis credo, cum initio libri tertii hæc dixerit: *Nam ex furculo vel arbor præcedit, vel olea, vel frutex, &c.*

70. Junio Moderato Columellæ Gaditano, cognominis causâ, nec minus ætatis, jure MODERATUM subjungimus GADITANUM, ita dictum à patria Gadibus, quem Stephanus de hac urbe agens laudat. ^o *οὐκ ἴσμεν τὸ ἀληθινὸν ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς οὗτος γὰρ τὰ μὲν βιβλία ἐπιγράφει τὸν συγγραφεύην ὡς ἄλλοι Μοδέρτου Γαδερίας. Hoc est: Civis Gadirens.* Sic enim inscribuntur quinque libri *Pythagoricarum lucubrationum Moderati Gadirei.* Idem, an aliud ejusdem, opus est, ex quo laudatur à Malcho in *Pythagoræ vita?* *Μοδέρτου δὲ ἐκ Γαδیرهος πάνυ συνήθης ἐν ἔνδεξι βιβλίαι συναγαγῶν τὸ ἀπλοκαὶ ποῖς ἀνδρῶν.* Id est: *Moderatus ex Gadibus doctissimè libris undecim quæ bis hominibus placent colligens.* nisi numerus in altero istorum deerraverit. Sub Moderati tantum nomine, & Pythagorei Philosophi, meminerunt

^q In Descript. Africae lib. 1. cap. Quos habet Africa aer &c. pag. 80. in editione Lugduno-Batava MDGXXXII.

^r Lib. 1. In Ciculo pag. 34. Eius Catalogus pag. 58.

f Lib. 24. var. Lect. cap. 1.

g Lib. 3. cap. 3. & 9.

h Lib. 2. cap. 10.

i Lib. 2. cap. 2.

k Lib. 3. cap. 17 & lib. 4. cap. 8.

l Lib. 1. cap. 1.

m Lib. 10. cap. 1. & lib. 12. cap. ult.

n Lib. 1. cap. 1.

o Videndus ipse in lib. 10. cap. 19.

Lib. 1. eom. 67

eiusdem Porphyrius apud Simplicium ad libros Physicorum, & in Vita Plotini & Pythagore ipsius, atque item lib. 3. ejus operis, quod Adversus Christianos composuit, cujus exinde verba Historiæ suæ lib. 6. cap. 19. Eusebius exscripsit Casareæ Episcopus, necnon & Suídas in 2.º ejus op. & S. Hieronymus contra Rufinum agens, qui virum eloquentissimum vocat. Nec dubito quin pro Oederati, legendum sit Moderati nomen apud Syriarum cognomento Philoxenum in Comm. ad Aristotelis Metaphysicorum lib. 12. cum doctissimo Eusebiano Historiæ interprete Henrico Valesio in Annot. ad paulò priùs laudatum ex ea testimonium.

u Apologia ad v. Rufinum.

71. De ætate haud finit dubitare nos Plutarchus, ex quo ait Sympoticorum lib. 8. quæst. 6. à Lucio Thulco, Moderati Pythagorici discipulo Romæ ad cenam vocatum se à Sylla fuisse. Plutarchus sub Trajano floruit. Incidit ergo in ætatem Columellæ, quam percurramus, Moderati memoria. Cum verò tam Moderati proprii, quam Gaditani patrium nomen ævumque utique communia sint, valde miror nemini hucusque in mentem venisse, ut ex Moderato Columella Gaditano, & ex Moderato Gaditano eundem coagmentaret hominem utriusque disciplinæ, rei nempe rusticæ, ac Philosophiæ auctorem. Quod nullo quidem idoneo posset argumento ab animo ejus, qui excogitasset, convelli. Quòd enim Græcè scripserit, qui patriam Gaditanus esset, aut scribere voluerit, qui sic Latinâ pollebat eloquentiâ, contingere posse, dum convenient cætera, nemo inficias iverit. Prorsusque Gaditanum hominem sermone Græcorum fuisse usum fateri oportet eum, qui vel Gaditanum hunc Philosophum Pythagoræ symmistam diversum contenderit à Columella ejus cive agricola. Sed quid si Latinâ linguâ ille scripserit? quid si eapropter Latini auctoris inter Græcos recordatus, eloquentissimum eum appellet Hieronymus, cum de aliis Pythagoreis nihil tale usurpaverit? Quid si Diogenes Laërtius, qui necessariò post Moderatum De vitis Philosophorum, interque eos de Pythagora scripsit, iccirco hunc non laudavit, qui plurimum aliorum res ejus Philosophi narrantium meminit, quòd Latinum scriptorem minùs notum habuerit? At Stephanus est Græcæ inscriptionis Modera-rius Gaditani formâ ethnicon vocabulum Gaditani comprobatur, quod è Latina minimè posset. Item Eusebius, Porphyrii verbis, Origeni imputans, quòd inter alios sectæ Pythagoricæ Moderatum quotidie habuerit in manibus, eximiam inde ejusdem Origenis in Græcanicis disciplinis eruditionem confirmat.

Lib. 6. cap. 19.

72. Haud quidem minimi momenti obijciuntur nobis; sed quæ ineluctabilia certè non sunt. Græcanica namque eruditio, vel ea dici haud incongruenter potuit, quæ circa Græcum Philosophum, Græcamque sectam, quantumvis partim in Latino aliquo ejus enarratore versaretur: nec Stephano, aut Hermolao Grammatico, ejus epitomatori, injuriâ fuerimus, credentes potuisse iis, aut totum Moderati opus Græcè translatum ex Latino, aut saltem ejus titulum Græcè conceptum exhiberi. Attamen nec sic protectam de Pythagorici operis hujus auctore conjecturam tueri animus est. Nihil

enim adulantes nobis parcimus, aut pro certis venditare incerta volumus.

73. Restat autem scrupulum, si Deo placet, remove eum fortè, qui Gadaram etiam nunc ab antiquo usque ævo in Palæstina urbem dictam huc advocare, rejectis ad fines orbis Gadibus nostris, tribuereque Moderato patriam velit. Sed utique Gadare, uti à Gadira distincta, idem recordatur Stephanus, qui huic, non illi, civem adjudicat Moderatum; neque à Gadara seu Gaddara Gadireus, sed Gadareus appellari debuisset, uti à Bostra Bostrenus, & à Gangra Gangrenus, quod apud eundem annotatur. Ita audivit Theodorus Gadareus Sophista, magister Tiberii Cæsaris, qui varia scripsit in Rhetoricis & Historicis. Nec inculcamus quòd ad Hebreorum gentem, non ad Græcorum, urbs ista spectans, Græcum scriptorem edere vix potuerit: nam in ditione Judæorum non semper hanc fuisse, sed à Judæis vindicatam Straboni y credimus, qui nec tacet inde oriundos Philodemum Epicureum, Meleagrum, & Menippum cognomento Spudogeleum, Theodorumque oratorem, qui ætate sua viguit, Græci nominis, uti res ipsa docet, ac disciplinæ omnes, non Judæicæ. At inculcamus id ipsum Strabonis testimonium ad excludendam à natalibus Moderati nostri Gadaram istam. Philosophum enim sibi equalem, ut supra vidimus (nam Strabo sub Tiberii imperio commentabatur) eumque famosissimum, non potuit non inter Gadare scriptores enumerare, si Gadareus esset. Concurrit cum ad Gades respicientibus, non ad Gaddaram Palæstinæ Græcam, Latinum hominis, non Græcum nomen Moderatus, quod nemo hæcenus Græca civitate donavit.

y Lib. 4.

C A P U T V I.

De Senecis, Marci filii, tribus Cordubensibus. MARCUS ANNÆUS NOVATUS, sive post adoptionem JUNIUS ANNÆUS GALLIO, declamator, Græcæ seu Achaicæ Proconsul, cujus meminit Aëtiorum liber. Plinius non temerè corrigitur. Hujus opera desiderantur. Andree Schotti, & Martini Antonii del Rio in duobus Gallionibus non satis distinguendis lapsus. Amici Mele aliquam laus.

74. REDEO ad Senecas, hoc est à Gadibus ad Cordubam, magnum hujus familiæ heroem dicturus, postquam de Novato & Mela ejus fratribus, quicquid eorum illius memoria suppetit, annotavero. MARCUS ANNÆUS NOVATUS, Marci Senecæ Rhetoris filius natus maximus, de quo parentis occasione supra loquutus sum, aliàs JUNIUS ANNÆUS GALLIO, ut in Eusebii Chronico, sive ANNÆUS GALLIO, ut apud Plinium lib. 31. cap. 6. quem Lipsius haud vidit, cum de hoc nomine dubitaret in Vita Senecæ, & reverà deest quoque in pluribus Eusebii codicibus, ut Arnaldus monet Pontacus, ex quo, ut credimus, à Junio Gallione adoptatus a fuit, ita ex more adoptionis dictus, communis cum novo parente nominis equivoco id apud posteros damni aut commodi expertus est, ut Gallioni tributam ab scriptoribus

z Col. 573. ubi de hoc Gallione. a Observavit primus Delrius quem alii sequuntur, & Schottus De claris apud Senecam Rhetoribus, Lipsiusque.

b Lib. 2. cap. 3.

præcis laudis confessionem, vel alterius propriam vindicare sibi videatur posse, vel sibi debitam communicare debere alteri. Quintilianus enim, sive qui auctor est dialogi De oratoribus, Gallionis tantum nomen inter ejus disciplinæ ac professionis recenset viros. Ceterum si omisso optimo illo & perfectissimo genere eloquentiæ (ait) eligenda sit forma dicendi; malim, berce, C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quam ealaministros Mæcenatis, aut tinnitum Gallionis: adeo malim oratorem vel hirt à togâ induere, quam succatis & meretriciis vestibus insignire. Quibus verbis affectatam & parum virilem ejus dicendi formam accusat, ex sententia oratoriarum institutionum auctoris, qui eodem verbo usus, atque eidem præcepto insistens, non obscure mihi videtur vindicare sibi dialogum illum velle, cujus apud criticos causam dicit. Nam tumidos, & corruptos, & tinnulos, & quocumque alio cacozeliæ genere peccantes, certum habeo (inquit b) non virium, sed infirmitatis vitio laborare. Idem Quintilianus de Gallione nostro intelligendus, atque ideo emendandus forsitan fuerit Delrii judicio, dum lib. 9. cap. 11. Publii Novanii Gallionis meminit, pro Junio, sive Amæo Novato Gallione.

75. Declamatorem igitur, sive oratorem, oportuit Gallionem fuisse, quem in exemplum adduxit illa ætas hujus dicendi generis. Quemnam autem Gallionem? Certè utrumque, si auctores præcos sequimur: nam Gallioni seniori, sive parenti, nihil non supremæ in re oratoria laudis à Marco Seneca in Controversiis datum, cum de eo agerem, opportunè docui. Et patris Gallionis Quintilianus eodem lib. 9. cap. 11. recordatur, testimonio ejus verbisque adductis his ex quadam declamatione: Remissius & pro suo ingenio pater Gallio: Dura anima bodie, dura, heri fortior fuisti. At æqua huic celebratur laude filius, idem Senecæ frater, in Chronico Eusebiano d. Junius Gallio, frater Senecæ, egyptius declamator, propria se manu interfecit. Nec alium significare voluisse dixeris Sanctum Hieronymum, quum paribus verbis ac in vertendo Eusebio usus, dum ad Isaiam commentatur, disertissimum declamatorem Gallionem vocat, aut Statium in Genethliaco Lucani, Bæticam provinciam alloquens:

d Sub num. MMLXXX. Neronis 10.

c Lib. 3. Sylv. 7.

Lucanum potes imputare terris Hoc plusquam Senecam dedisse mundo, Aut dulcem generasse Gallionem.

f Lib. 5. ep. 10.

Quòd dulcedinis elogium ad tinnitum ejus Gallionis, quem De oratoribus dialogus laudat, non parum attinere videtur. Huic autem generi prorsus contraria est gravitas, quam Gallioni quoque Sidonius Apollinaris nonnusquam attribuit f: Tua verò tam clara, tam spectabilis ditione est, ut illi diviso Palæmonis, gravitas Gallionis, abundantia Delphidii, Agræti disciplina, fortitudo Alcimi, Adelpii teneritudo, vigor Magni, dulcedo Victorii, non modò non superior, sed vix equiparabilia scribantur. Aliò hæc spectant prorsus, quam ad dulcè aut tinnulum oratorem. Suspicabar de alio sui temporis Gallione Sidonii posse loqui, uti sui temporis viros & Rhetores, Delphidium, Agrætium, Alcium, Adelpium, Magnum, Victorium, Sapaudo suo cedere palmam jubet. Sed suspicabar tantum animadvertens Palæmoni haud minus quam

cæteris, & Gallioni eam legem dictam, qui Palæmon Hadriani tempore in hac eadem Rhetorica arte floruit, Eusebio teste g. Sua ergo gravitatis attributio, uter sit illorum, per me restet Gallioni. In qua tamen ambiguitate quid cuique debeatur existimandi, virtus Gallionis nostri, cum testimonio fratris, tum ætatis illius judicio, manifestior est, quam ut virum Hispaniæ haud prænitendum debita possimus commendatione fraudare. Magnam certè fecisse ejus Senecam in præfatione libri 4. Naturæ Questionum, qui legeris locum fateberis.

g Ad num. OL. CCXXVII. Hadriani 16.

76. Maximo ingenio & dignissimo fuisse, comem, & incompositè suavem, omnibus dulcem, in evitando adulationis malo fortissimum, inde posteris constat. His virtutibus meruit, ut nemo non parum eum amaverit (eiusdem Senecæ verbis) etiam qui amare plus non possent. Huic nuncupavit frater suum De vita beata libellum; eidem cum fratribus, filiis suis, Marcus Seneca Controversiarum operis majorem partem. Reipublicæ hic deditus honores industriâ consequutus est, ait idem Seneca, Helviam h matrem consolaturus; quos ambire eum eo jam tempore docuit nos Marcus Rhetor parens, quo in Controversiarum directione ad eum & fratres verba faceret. At quos honores? Græciæ inter alia Proconsul fuit, sive malis Achaicæ, cujus provinciæ nomine hic magistratus appellabatur propter Achaicorum merita & excellentiam, ut Pausanias refert i, quod munus gerens Judæos Græciæ incolæ expertus est molestos, dicamque pietatis intendentes Paullo Apostolo, eosque à se inauditos rejecit, ut ex Actis k constat. Confirmat Seneca Epistolâ 104. Lucilio referens Gallionem, cum in Achaia febrem habere capisset, ascendisse protinus navem, clamitantem, non corporis esse, sed loci morbum. Sub Claudio id muneris gessisse, duo evincunt. Primum est, à Seneca hujus Cæsaris exfule obtendi Helviæ matri solatio Gallionis dignitatem. Alterum, in Actis dici, cum in Achaia gerente Gallione Paullo intentatum iudicium, quod ante Claudium dici non potuit; qui Achaicam proconsularem olim sub Augusto provinciam, à Tiberio Senatui ademptam, & cum Macedonia conjunctam, pristinæ restituit Proconsularis conditioni, ut apud Suëtonium l, ac Dionem m legitur.

h In Consolat. ad eam cap. 16.

i In Achaicis.

k Cap. 18. 7.

l In Claudio cap. 25. m Lib. 60.

77. Nec Proconsul tantum Achaicæ, immo & Consul etiam, si Plinii hæc lectio constat è lib. 31. cap. 6. Præterea est alius usus multiplex, principalis verò navigandi, phibiti affectis, ut diximus, aut sanguinem egerentibus. Sicut proximè Annæum Gallionem fecisse post consulatum meminimus. Neque enim Ægyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi. Quòd de phthysicorum ex Italia in Alexandriam peregrinatione ait, Cornelius Celsus confirmat lib. 3 capite 22. & ex parte Cælius Aurelianus lib. 2. Chron. cap. ultimo. Nobis tamen hujus Consul nomen in Fastis nusquam invenientibus placet magis post Proconsulatum in Plinio legere. Nam de Gallione nostro eum agere Amici evincit nomen. Eidem Dionis acceptum ferimus, quòd Gallionis ingenium in quodam joco ejus, quem refert, suspicere possimus. Extinctus fuerat

fuerat Agrippinæ uxoris ac Neronis dolo Claudius Cæsar, quem tamen uterque luxerunt, in numerum deorum ut referretur procurantes. Gallio autem paucissimis verbis plurima complectens, cum utique eos, qui in carcere necarentur, magnis uncis in forum carnifices, ac inde in profluentem protraherent, unco Claudium in cælum raptum dixit.

78. De morte ut dicamus restat. Eusebio si credimus, sive S. Hieronymo, Junius Gallio, frater Senecæ, egregius declamator propria se manu interfecit. anno scilicet Neronis decimo. Sed quod uno ante mortem Senecæ fratris periisse scribat, provocatus negabit Tacitus infimul cum Dione. Junium Gallionem (ait ille) Senecæ fratris morte perdidit, & pro sua incolumitate supplicem, increpuit Salienus Clemens hostem & parricidam vocans. Supervixit ergo fratri. Confirmat Dio in Breviario Xiphilini P (nam hoc loco deficit ejus Historia.) & oi ἀδελφοὶ ἕσπερον ἐπαπέλωσαν, & fratres (Senecæ) postea perierunt. Perire quidem potuit manu propria, nam Græcum verbum non repugnat, & conveniet genus mortis ab Eusebio assignatum; cui hoc loco & sæpè aliàs Josephus Scalliger hujusmodi anachronismos opprobrat.

79. Sed quæres, Gallionem cur inter scriptores collocamus? Declamator qui egregius fuit, teste etiam & alibi Hieronymo, Declamationes debuit scribere, ut Portius Latro, ut alii supra laudati ex Hispania Rhetores. Et inquit quicquam, alterius forsitan generis, ab eo scriptum frater Seneca in Naturalibus Questionibus. Atqui Etesia ob hoc somniculosi à nautis & delicati vocantur, quod (ut ait Gallio) mane nesciunt surgere. Scribebat id operis paullò ante mortem, ut loco suo dicemus, cum ex duobus Gallionibus senior forsitan obiisset superflite juniore; quem absque ulla nota distinctionis appellatum, quam in senioris mentione alibi non prætermiserat, omnino significare videtur. Præstatque assensum Liplius. Immo & Gallione se usum, dum De re herbaria lib. 20. Historiæ suæ naturalis scriberet, Plinius asserit. Qui forsitan haud alius à nostro est. Miror autem Andræ Schoti viri eruditissimi hallucinationem in duobus distinguendis Gallionibus, quos cum maximè distinguere vult, ex duobus unum Senecæ Rhetoris filium & Philosophi fratrem parum advertenter facit in libello De claris apud Senecam Rhetoribus. Est quoque hujus Gallionis nomine quod conqueramur de Del-rio nostro: injuriâ enim magnâ hunc privat, Gallionemque senioem ornat elogiis Senecæ fratris, qui dominum suum, uti fratrem natu grandioem, appellavit Epist. 105. auctoris Dialogi, qui tinnitum attribuit, Eusebii disertissimum appellantis oratorem, D. Hieronymi in Isaiam, & S. Lucæ in Actis.

80. ANNÆUS quoque MELA, fratrum natu minimus (hic enim paullisper ab ordine recedimus, Lucio interim, qui majori opera lustrandus est, cedente suum locum fratri) eo elogio donatus fuit à Marco parente, ut qui commendare eum prolixius velit, frustra fit. animum nempe filio tribuit à civilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu aversum, hoc unum concupiscentem, nihil concupiscere, ut

eloquentiæ tantum fluderet; majus, quam fratrum esset, ingenium, omniumque bonarum artium capacissimum. Duravit planè in ea moderatone vitæ orbatu etiam patre: nam in Consolatione ad Helviam communem matrem disertè Seneca utriusque fratris conditionem exprimens, alter (inquit) honores industria consequutus est, alter sapienter contempsit. Ac quiesce alterius filii dignitate, alterius quiete, utriusque pietate. Alter in hoc dignitatem excolit, ut tibi ornamento sit, alter in hoc se ad tranquillam quietamque vitam recepit, ut tibi vacet. Cornelius autem Tacitus aliò respexisse Melam ait abstinentiâ istâ. Mela quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione (ait) honorum abstinerat per ambitionem præposteram, ut eques Romanus consularibus potentia æquaretur: simul acquirenda pecunie brevius iter crederet per procuraciones administrandis Principis negotiis. Et quæ sequuntur de ejus morte. Quibus abstineo, ne in eo, qui nullo scripto opere ad hunc nostrum ordinem pertinet, ultra divagemur; & quia in Lucani ejus filii mentione, de eo iterum agendi redibit occasio. De Melæ cognomine aliqua notabimus in Pomponio Mela.

CAPUT VII.

LUCIUS ANNÆUS SENECA Marci filius Cordubæ natus. Atalum Stoicum, Socionem Pythagoricum, Demetrium Cynicum sectatus: Exsul Corsicæ sub Claudio Consul sissetus, ac dives valdè, Neronisque præceptor, cujus ad nutum extinctus. Quinam de Senecæ rebus gestis commentati sint. Laudes ejus, elogiaque veterum. Penè Christianus, non Christianus. De quibus falsi accusentur tam ejus mores quam stylus. Lipsii & Mureti de hoc ultimo judicium prudentissima.

81. CORDUBA, præpotens illa urbs Calumnis Apollinaris Sidonii verbis, ac Bætici nobilissima, LUCIO ANNÆO SENECÆ, uti & Novato, seu Gallioni, & Melæ, ejus fratribus, patria fuit; parentes Marcus Annæus Seneca Rhetor atque Helvia, Ciceronis matri, alterius disertissimi, cognominis, Hispani ambo: notusque is ex doctrina sua & scriptis litteratorum cætui, quemadmodum & nota ea ex libello filii elegantissimo qui De consolatione ad matrem inscribitur. Natalem ei annum communem cum Jesu Salvatore nostro fuisse, conjecturæ Lipsii credens, Libertus Fromondus colligit, dum ad Natur. quest. lib. 6. cap. 4. commentatur. E provincia venit in urbem aut cum patre, aut post eum, puer adhuc materteræ perlatus manibus, ut ipse ibidem ait, sub Augusti imperio. Non verò (ut somniavit Xicho Polentonus, Senecæ patris Declamationum explanator) perductus ex patria unâ cum fratribus à Cn. Domitio Aënobarbo, qui Cordubæ rebellionem pacaverat, emptus ab eo & libertate donatus. Quare in Tiberii Cæsaris principatum juventæ suæ tempus incidisse is quoque refert.

82. Incubuit studiis eloquentiæ sapientiæque totus à puero; eloquentiæ, ut monent patri, sapientiæ verò ut sibi ac proprio genio obse-

obsequeretur. Sectatus enim fuit inter alios ætatis suæ Philosophos Stoicum Atalum, cujus Marcus Seneca cum eximia laude in Suasoriis y meminit. Hujus scholam obsidebat, primus eò veniebat, inde novissimus exibat. Socioni quoque Pythagorico adhæsit puer, atque utriusque sectæ disciplinam ab iis avido hausit pectore. Ad eò ut & Pythagoram imitaturus abstineret animalibus cœperit, nec nisi patre rogante ad ea redierit, cum posset superstitionis id videri, quo tempore Tiberius alienigena quædam movebat sacra, & inter argumenta superstitionis quorundam animalium abstinentia poneretur. Demetrium Cynicum in magna admiratione & amore habuit; quem virum vocat magnum, etiamsi maximis compararetur. virum alibi acerrimum, & contra omnia naturæ desideria pugnantem. & iterum acutissimè ac fortiter, datum à natura illis temporibus, ut ostenderet (ait) nec illum à nobis corrumpi, nec nos ab illo corrumpi (aliàs corrigi) posse. Hunc secum circumferebat, & cum illo rejectis conchiliatis loquebatur, hunc mirabatur etiam senex, & cum ad Lucilium scriberet, postrema ætate. Porrò indutum à his monitoribus semel hunc severum Philosophiæ habitum retinuit, etiam cum ad civitatis reduceretur vitam, & ad nutum patris causas agere cœpisset. Modò apud Socionem Philosophum (ait) puer sedi, modò causas agere cœpi, modò desii velle agere (forsan cum patrem amisit) modò desii posse, velocitatem computans temporis.

83. Narrat Dio Lucium Senecam sub Caligula penè interiisse, quòd causam quandam in senatu præsentè eo egregiè egisset. Ad eò quos eminere eloquentiâ noverat, primas sibi in hac laude arrogans, averfabatur. Damnaverat nempe jam eum Imperator, dimisit tamen fœminæ cujusdam, quâ utebatur, fidem sequutus, laborare Senecam tabe, nec diù supervicturum, opportunè ingerentis. Significatum forsitan morbi illud genus, cui ille uni se assignatum fuisse ad Lucilium ait Epist. 54. Suspirium quod vocant medici (ἀσθμα Græcorum) seu meditationem mortis, ubi Mercurialis g exercitationem, Pontanus h modulationem, legi voluere.

84. Sub eodem Cajo, aut priùs, honorum candidatus, Quæsturam obtinuit, cujus muneris recordatur ipse in Consolatione ad matrem. Ductâ deinde Paullinâ nobili fœmina, cum senex jam, rerumque potens esset, convixit ei tempus usque ad ultimum, peneque commortuus est. Solverunt enim uterque venas: Paullinæ tamen mors fuit Neronis jussu inhibita.

87. Vitam Senecæ, quæ Xichonis Polentoni prodiit nomine, Aurelio Augustino tributam fuisse Lilius Giraldus scribit De Poëtis dialogo 8. Xicho autem iste Polentonus Patavinus, de vitis illustrium scriptorum Latine lingue libros 18. usque ad S. Iidorum Hispalensem pertingentes certò scripsit, qui Romæ exstant. Mss. in Bibliotheca Collegii Capranicensis; atque Hispani in ea quæ fuit Ferdinandi Coloni, nunc autem Hispalensis cathedralis templi; uti lego in schedis Alphonfi Ciaconii Dominicani. Hujus autem auctoris magnus error ille est, Senecæ vi-

nis temporibus, Amæo Seneca Trebellioque Maximo Conf. senatus-consultum (quod vocant Trebellianum) factum fuisse. Negat tamen Aufonius disertis his verbis: Drives Seneca nec tamen Consul. quæ ad ordinarium consulum referre oportet, ut fecit Elias Venetus, & alii passim. nam vel suffectum fuisse, hoc est, (ut faceret idem Aufonius aliud agens ait) sub aliis Consulibus consulatum egisse, Ulpiano haud credere minimè possumus. Suffectum inquam in locum P. Marii Celsi & L. Asinii Galli, anno scilicet U. C. DCCCXIV. ut Mart. Ant. Del-rius existimat in Prolegomenis ad Senecæ Tragedias.

85. Tunc temporis apud principem suum, rectâ dum viâ procederet plurimum valuit, simulque cum Afranio Burro concordi proposito juvenam ejus moderatus est, divitiis ad eò pollens, domestica suppellectile, ac latifundiis, ut verè Philosophiæ professioni, quam scriptis præferebat, re ipsa, & contrario vivendi tenore abrenunciâsse videretur. Exstat clarissima ejus apud Amalium disertissimum scriptorem ad Neronem oratio, quâ declinandæ invidiæ hunc deprecatus est, ut opes, quarum fulgore urbs præstringebatur, juberet in fortunam principis recipi, ac per procuratores administrari, agris sibi relictis, uti eorum culturæ intentus postmodum viveret. Et quamvis abnuente Nerone voto res caruisset; mutavit ipse tamen in posterum (ut Tacitus inquit) instituta prioris potentis, salutantium cœtus, comitatus, publicum devitans. Neronis octavo anno hæc contigisse eadem oratio nos docet.

86. Excita verò Pisoniana decimi anni conjuratio, quæ auctoribus exitio fuit, eadem involvit Senecam nostrum, quantumvis suspicionibus tantum urgeretur; ferroque grassari adversus eum, quando venenum non processerat, ingratiſſimus decrevit alumnus. Indictum ergo ei ut moreretur: quod exsolutus ferro venis ille exsequutus est ea fortitudine, quam apud Tacitum legi malumus. Non enim vitæ Commentarios, sed compendium dari res postulat. Matrimonii autem duobus matris Seneca, nullis, ut credo, superstibus obiit liberis. Amiserat enim ante exsilii sententiam eum, quem ex priore uxore sustulerat, cujusque ipse memor est in toties laudata Consolatione ad matrem. Ductâ deinde Paullinâ nobili fœmina, cum senex jam, rerumque potens esset, convixit ei tempus usque ad ultimum, peneque commortuus est. Solverunt enim uterque venas: Paullinæ tamen mors fuit Neronis jussu inhibita.

87. Vitam Senecæ, quæ Xichonis Polentoni prodiit nomine, Aurelio Augustino tributam fuisse Lilius Giraldus scribit De Poëtis dialogo 8. Xicho autem iste Polentonus Patavinus, de vitis illustrium scriptorum Latine lingue libros 18. usque ad S. Iidorum Hispalensem pertingentes certò scripsit, qui Romæ exstant. Mss. in Bibliotheca Collegii Capranicensis; atque Hispani in ea quæ fuit Ferdinandi Coloni, nunc autem Hispalensis cathedralis templi; uti lego in schedis Alphonfi Ciaconii Dominicani. Hujus autem auctoris magnus error ille est, Senecæ vi-

Sub num. 71.

Lib. 15. cap. 71.

Lib. 6.

Ad cap. 8.

Lib. 7. cap. 11.

Præfatione lib. 2. contrav.

Stat. 1. Ep. 108.

Eadem Ep. 108.

De vita beata cap. 18.

Lib. 7. de Benef. cap. 2.

Vide Ep. 62.

Ep. 49.

Lib. 79.

Lib. 6. Var. cap. 16.

Noris ad Marob. lib. 1. De somnio Scipion. cap. 13.

Cap. 17.

Dio lib. 60.

Tacitus lib. 12. cap. 2.

Leg. 1. §. 1. ad SC. Trebell. n. Lib. 2. tit. 23.

Cap. 16.

Carminè ad Fellicem.

Epist. 108.

Ingratiarum affione pro Consul.

Ibidem.

Lib. 24. Ann. cap. 51.

Lib. 15. c. 69. Eusebi Chron. num. 02. cent.

Page 317.

tam

ram usque ad CXIV. annum ætatis prorogant. Sed Jannotii Mannoti aliam Marci Senecæ fuisse apud Paullum Petavium annotavit in editione *Tragediarum* Petrus Scriverius. Ex recentioribus simili opera functi sunt Crinitus, Giraldus, Lipsius, Del-rius, Nicolaus Faber, alii. Sed Jannotius ille, quem nuper diximus, vertisse se eam *Senecæ vitam* ex Plutarcho, qui eam nullus scripsit, cur iactaverit, ignoramus. Afirmat quippe translata inde ab eo Michaël Pocciantius in *Catalogo scriptorum Florentinorum*.

88. Virtutis sapientiæque hic magnus heros, eo vitæ, eo mortis genere æquè ut inter æquales vixit, ad posteritatem pervenit clarus, nullis non apud omnium ætatum homines elogiis famæque documentis ornatus. Quæ quidem ante alia consulerentur, si non vivis ejus rei argumentis in æternitate dignis operibus, quæ auctorem expressissimè ostendunt, injuria temporum, sibimetipsi derogans, pepercisset. Elogia tamen aliqua hic in medium proferram ætatis quâ vixit, sequentiumque; laudandis libris aliud caput daturus. Columellæ Lucium noster est *vir excellentis ingenii atque doctrine*. Plinio, *vir eruditionis* tempore suo princeps. Tacitus *claritudo studiorum ejus*, *amencum ingenium*, *ac temporis illius auribus accommodatum, multarumque rerum experientiam* fortunæ ac loco suo æqualem prædicat. Dionis Cassii iudicio & confessione, quamvis Senecæ aliàs non multum propitii, *ὁ πάλαιος ἦν τῶν καὶ ἐν τῷ Πλάτῳ ἔχοντι δόξαν, ὁ καὶ ἄλλοις ἐπέκειντο*. Omnes sui temporis Romanos, multosque alios sapientiâ superans. Quintiliano, alteri, quantumvis ejusdem gentis, haud multum æquo cenfiori, *versatus in omni genere eloquentiæ, ingenio facili & copioso, multo studio rerumque cognitione fuisse dicitur, tractasseque omnem studiorum materiam: multa probanda in eo, multa etiam admiranda esse, cum deterere magis viri clarissimi pergit famam, confessus*.

89. Christiani etiam scriptores summo loco habuerunt. Lactantius, *omnium Stoicorum acutissimum*, *morum vitiorumque publicorum, & descriptorem utilissimum, & accusatorem acerrimum*. Celsos Senecas, hunc & patrem, aut fortè alium, quem Tragicum putaverat à Philosopho diversum, poetam celebraturus, Sidonius Apollinaris d vocavit. Quibus scilicet Christianæ ac verè religioni eatenus convenientem doctrinam sectari, ac mores colere visus fuit, ut ferè pro domestico Ecclesiæ audiat. Nam Tertullianus e huc respiciens, *Senecam sæpè nostrum*, & S. Hieronymus sine restrictione ulla *Senecam nostrum*, dixerunt. Nec mirum S. Doctorem sic loquutum, qui *De scriptoribus* agens *Ecclesiasticis* (hoc est de rebus Ecclesiæ agentibus, quamvis non Christianis, unde & Philo & Josephus Judæi in hoc Catalogo conspiciuntur) Lucium Senecam *continentissimæ vitæ hominem*, ferè sanctum & Christianum agnovit. Sanctissimus quoque Hipponensium Præful, dum in libris *De civitate Dei* f de Senecæ libro *Contra superstitiones* tempore suo exstante, ac libertate illius in reprehendis Romanorum erroribus ageret, opportunè observavit, cum de Judæorum sacramentis jam tum à Christia-

nis alienatorum acerrimè censuisset, nihil eum de Christianis adjunxisse, ne *vel laudaret* (inquit) *contra suæ patriæ veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forsitan voluntatem*.

90. Penè Christianum diximus. At quod suspicantur quidam g, Senecam Christianum occultè fuisse; sicuti haud probatur ex literarum libello illo amœbæ consuetudinis cum Gentium Apollito, quæ eorum non esse pluribus placet; ita prorsus improbat ex Senecæ ipsius sparsis per varia ejus opuscula parum piè dictis: quorum argumento Erasmus h hanc conjecturam inanem esse censuit, prudenter adjungens, majore fructu legendum Senecam, si legatur ut, quemadmodum fuit, paganus, quam ut Christi fide imbutus: nam & Christianè dicta vehementer afficiunt, & secus dicta minus lædent. Cui ad stipulatur Del-rius in *Prolegom. ad Tragedias*. *Verè potuit esse verus Dei cultor, si quis illi monstrasset*, ut Lactantius loquitur lib. 6. cap. 24. Modium videtis in *Novantiquis* Epist. 21. Planè Philosophiæ veram disciplinam calluisse, & coluisse eum, constans apud omnes ferè antiquos, & his noviores, opinio est. Boethiusque confirmat Philosophiæ suæ consolatricis verbis: *At Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec vetusta, nec incelebris memoria est, scire potuisti, quos nihil aliud in cladem detraxit (potius legerem pertraxit) nisi quod nostris (Philosophiæ ipsius) moribus instituti studiis improborum dissimilimi videbantur*. Sprevisseque eum ridicula deorum ethnice religionis numina, vel ex libello *De morte Claudii*, & hoc *De superstitionibus*, Barthius lib. 11. *Advers.* cap. 22. observavit.

91. Sed examinemus jam aut dispellamus nonnullorum partum Senecæ equorum, partim censiones, partim calumnias. Non enim unicus fuit in hoc agmine C. Caligula i, qui famæ Senecæ tunc gliscentis invidiæ impar, *Commissions* eum componere, hoc est, ut puto, declamatorias orationes, quibus Rhetores pro palma inter se committebantur, *& arenam sine calce* in scriptis suis prestare ajebat, ad sententiis frequens illud fractumque brevibus periodis dicendi genus certè respiciens. De stylo & libris postea, nunc convicia in mores videamus.

92. Suëtonius Tranquillus ait de Nerone: *Liberales disciplinas omnes ferè puer attigit, sed à Philosophia eum mater avertit, monens imperaturo contrariam esse: à cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quo diutius in admiratione sui detineret*. Minus hoc, & ignoscendum: sed quæ Philosopho præstantissimo Dio Coccejanus imputat, quò turpiora, eò magis calumniosa sunt. Dio inquam Cæsius, non ille in libris suis superstes, sed in Excerptis Joannis Xiphilini, atque item aliis Constantiniani Porphyrogenetæ jussu collectis, & cum versione ac Notis Francisci Valesii viri doctissimi, ante quadraginta annos vulgo communicatis. Ibi enim lib. 6 r. Senecæ non tantum cum Agrippina Neronis matre consuetudinè, in Julia Germanici adulterium opprobrat; sed & quod præceptor tyranni esset, aulæ cupidus, assentator Messalinæ uxoris & libertorum Claudii, quorum laudibus plenum in exilio

g Laurentius de la Baure in scholis ad J. Lini Pseudo hist. de Passione Apost. Petri & Pauli.

h In præfatione ad secundam editionem suam hujus auctoris.

i Suëton. test. in ejus Vita c. 33.

k Vide Heinſiū in Proleg. ad Aristarchi sermum, pag. 641. Barthium lib. 21. Adv. cap. 28. & Animad. ad Scatili lib. Theb. 6. v. 141. Cap. 51.

Corficæ exarasset libellum, ditissimus, & luxui ac libidini mancipatus. Abstineo ejus verbis, ne prolixior sim in referenda Græci hominis maledicentia. Dionis quidem non parum in historia, Cornelio autem Tacito plus defero, qui res & homines suæ ætatis sub Trajano florens magis notas habuit, Dionemque Alexandro Mammææ filio æqualem tot annis præcessit. Et solet Tacitus nil dissimulare quod non modò verus, sed etiam falsus rumor sparsisset. Nimirum is *injuriam* m vocat exilium Senecæ irrogatum. Non ergo jure imputatum credit in Julia Germanici filia adulterium. Relinquo meras illas P. Suillii adversus nostrum calumnias, apud eundem Tacitum n, hominis ferociâ animi, aut de his quæ essent reprehensione indigna, aut quæ vanis dumtaxat rumoribus inniterentur, sui reatus, uti credebat, auctorem urgentis. Nil verè turpe, aut Dionis verborum germanum inculcatum de Seneca idem Tacitus refert o Neroni fuisse, cum magis deberet, potentiâ ejus apud Principem, criminationibus opportunum factum, inclinante.

93. Docuit ipse usque ad extremum vitæ diem, ante & post criminationes istas, dives, mediocris, exsul, florens gratiâ sui Principis, eadem severissimæ sapientiæ præcepta. Scribens ad Lucilium p, intra annum, ut creditur, mortis, ex antiqua Attali disciplina retinuisse ait se unguentorum, vini, balnearum abstinentiam perpetuam, in aliisque omnibus modum abstinentiæ similem. *Laudare solebat* (ait) *Attalus culcitam, quæ resisteret corpori: tali utor etiam senex, in qua vestigium apparere non possit*. Parum credibile est ita palam de se loqui ausum, qui iis moribus & lasciviâ esset, quæ Græcus arguit historicus; cum & ipsius Senecæ confessio verissimum sit, *nonnullos pejus mereri de omnibus moralibus, quam qui Philosophiam velut aliquod artificium venale didicerunt, qui aliter vivunt, quam vivendum esse præcipiunt. quid si adjungas, immo quàm se vivere iactant?* Et non dubito quin libelli *De vita beata* per tempus calumniarum scripti argumentum ex parte is fecerit, maledicis suis ut responderet. quod doctè fecit cap. 17. & quæ id consequuntur.

94. Abstineo plena oppositorum refutatione, Dionemque eodem felle adversus Cæcium, Brutum, Ciceronemque usum, ad *Prolegomena in Senecæ Tragedias* Martini Ant. Del-rii viri doctissimi, temeritatis suæ arguendum remitto. Collegit quidem ea omnia, quæ famam Senecæ onerant, veterum testimonia, Joannes Henricus Meibomius *De vita Mæcenatis* q scribens, ut nempe dilueret objecta huic ejus heroi à Senecæ, dilaceratâ magni viri famâ. Quæ intemperantia virum sic præstantem omnimoda eruditione, & in literas merito, non multum decet. Uti & Antonius Possëvinus in *Apparatu sacro*, ut, more suo, in quibus cavendum esset à lectione Senecæ operum, admoneret. Videtis Guidonem Pancirolum lib. 2. Var. cap. 377. At Senecam aliquantò modestius de ambitione exposulavit Franciscus Petrarcha confidâ ad eum epistolâ 3. inter eas quas *Ad viros illustres* inscripsit.

Bibliotheca veteris Hispana Tom. I.

95. Jam de stylo & monumentis præter Caligulam culpavere nostrum antiqui scriptores, M. Fabius Quintilianus modestè & in laudem sæpius inclinans, Agellus Grammaticus, aliorum, uti videri vult, iudicio & verbis malignitatem propriam, aut certè aversum ab studiis sapientiæ animum, prodens. Sed præoccupavit magnus Lipsius defensionem in *Judicio super Senecæ & ejus scriptis* editionis suæ præambulo, unde est hoc pronunciatum rem determinans: *Itaque sententiam pro te, Senecæ, audacter ferimus. In Philosophia, & præsertim morali ejus parte, vicisti qui fuerunt, quierunt: accipe palmam, non magis quàm Herculi clavam (omnes omnia faciant) extorquendam. In ipsa eloquentia duæ suæ virtutes eximie, copia in brevitate, vehementia in facilitate. De copia bonus judex & sagax statim agnoscat, & Fabius ut peculiarem virtutem etiam alibi assignat copiam Senecæ, vires Africani, maturitatem Africæ ut videre merito sit illos, qui siccam & aridum nobis dicunt. At de vehementia ego ejus miror, & est tota oratio ferè accincta, intenta; & robur in ea & acrimonia, quâ vel ad Demosthenem se jactet. Quibus, quæ mirabilem illum oratorem facit, cum isto certè ei communis est, itemque numeri illi viriles. Unde autem nisi ab animo tali? & peccus est (pulcherrimo sensu Fabius) quod disertos facit, & vis mentis. Hec ille.*

96. Addam viri eloquentissimi M. Antonii Mureti iudicium de stylo Senecæ, quod servavit ex ejus cineribus Franciscus Bencius, & ipse disertissimus. Edidit hic Senecæ utriusque opera, quæ parata editioni Muretus reliquerat. Et in Præfatione ad Contarenum Cardinalem, *Lucium Ammeum Senecam tanti* (ait) *faciebat, ut eum non modò ut sapientissimum (quod omnes fatentur) verum etiam ut disertissimum (quod negant nonnulli) lauderet auctorem. Ab hoc enim ille non tantum præcepta vivendi; sed etiam ornamenta eloquendi peti posse dicebat. Nimirum ejus orationem pressam quidem esse ac subtilem, sed concinnam ac splendidam, plenissimamque gravitatis: sententias enim ipsas ita frequentes, ut æquent prope numerum verborum; verba autem ita inter se apta & coherentia, ut nullum movere loco possis substituendi alterius gratiâ, quin corrumpatur, nullum tollere, quin concidat oratio, &c. Legelis etiam Martini Ant. Del-rii *Prolegomena in Senecæ Tragedias*, ubi de ejus vita.*

97. Quintiliani autem de nostro verba transcripsit in libri sui *Polycratici* 8. caput 13. Joannes Saresberiensis, nec plenum inter eos iudicium, Senecam & Quintilianum intelligo, ausus fuit interponere. Attamen, *consequentiâ* (inquit) *facile literatiorem existisse Quintilianum, & acumine & gravitate dicendi præcedere. At ille (Seneca) diligentior est, & quantum in Rhetoricis vincitur, tantum vincit in Ethicis*. Adducit quoque is Frontonis testimonium de Seneca, quod nusquam alibi legitur. *Tantus utique, ut eum Fronto, secundum quosdam nepos Plutarcho, cujus meminit in prima juvenalis sic: Frontonis platanis, convulsaque marmora clament.*

Semper eum sic asserat universos exterminare errores, ut aurea videatur sæcula reformare, & deos ab humano genere exsulantes ejus operâ revocatos,

f Lib. 3. De re rust. cap. 3.

n Lib. 14. c. 4. x Lib. 12. Ann. 8. y Lib. 13. c. 3. z Lib. 11. c. 6.

a Lib. 10. cap. 1.

b Lib. 2. c. 9. c Lib. 5. c. 9.

d In Carn. 22. Verſu 161.

e De Anima. cap. 20.

f Lib. 7. cap. 11.

hominibus contracta societate miscere. Quid autem de Gesnero faciemus, qui de Antonio Tiliolo Consentino, eo qui *De coloribus* scripsit, viro quidem impense erudito, Latineque versibus pangendis suo sæculo clarissimo, agens, hæc parum opportunè de Seneca scripsit: *Seneca enim tamesi plenus sententiarum, atque fortasse, quæ præstari ab scriptoribus omnibus præcipue debet, in eo non requiratur; tantum abest ut eum Latine & pure loquutum esse existimem, ut ob id etiam in Latinorum scriptorum numerum cooptandum esse minime censeam. At Tiliolus de suo &c.* Hæc Gesnerus, tanquam Latine ac pure quid esset loqui, solus noverit inter tot celeberrimos omnium ætatum viros eloquentiam Senecæ commendantes.

CAPUT VIII.

De Senecæ scriptis. De consolatione ad matrem. Libri excellentia. Sophologii auctor corrigitur. Lipsii observatio minus recta. De vita beata insignis opus. Quisnam Lucilius, ad quem Epistole. Apocolocyntosis, de morte Claudii eximia satyra, & inde hinc nomen. Excerpta De paupertate, & remediis fortuitorum an Senecæ sint? Plura opera ejus deperdita referuntur. Lactantius vindicatur ab illustratore Servatio Gallæo. De libro Notarum Senecæ tributo. Epistolas ad Paulum Apostolum, hujusque ad eum, indignas esse quæ eorum censentur. Latè comprobatur, neque hujus esse De quatuor virtutibus librum, sed Martini Dumienfis. Senecæ illustratores, atque editores.

98. SEQUITUR ut referamus Lucii Senecæ scripta, quæ vel sunt naturalis, vel moralis Philosophiæ, vel poetica, vel tandem satyrica: atque hæc partim deperdita, partim hodie exstantia. Ordinem temporis, quo sunt stylo ducta, si scire cupis, Martinum Antonium Del-rium in doctis ad Tragedias Prolegomenis consule. nobis namque vulgarem, quo edita leguntur, haud turbare satius visum.

99. *De ira* libri III. ad Novatum fratrem, qui postea Anæus Gallio, ut diximus, sub Caligula, cujus, ut adhuc inherentis Reipublicæ jugo, meminit.

100. *De consolatione ad Helviam matrem* scripsit ex Corsica, ex eunte primo exilii anno, sub Claudii initium, ut jam diximus. *Animis & eloquentiâ plenum opus* (Lipsii iudicio) numeris & structurâ compositum, atque etiam ordine præter cetera dispositum. Ideo ut palmam inter ceteros poscat. Aliàs ad Albinam legitur, aliàs ad Elviam. Placet eruditus Helviæ nomen, quod notum historiæ fuit Romanæ. Helvius Pertinax, atque inde fortasse Helvidius, Helvia mater Ciceronis, colonia Helvia Ricina ex inscriptionibus confirmant. Apud auctorem Sophologii sædo errore legitur *Seneca comestationibus ad Elinam, seu Elivam*. pro, in consolationibus (ut credimus) ad Helviam.

101. *De consolatione ad Polybium*, imperfectus, vigintiquæ ferè capitibus à principio mutilus. Is Polybius Claudio ab studiis fuit libertus, immo à libellis, Græcè Latineque

non vulgariter doctus, monumentis & notis ætati suæ isti. Scriptum est adulatorium (fator) parumque Senecæ, hoc est, Philosopho gravissimo, nedum Stoico, dignum. ^{u Vide Lipsii hic, & Del-rii in Prolegom. lib. 2. cap. 7.} Dandum tamen est aliquid naturali sui & suorum charitati. Exsul degebat in Corsica procul à matre, à fratribus, ejus desiderio languentibus. Permittit sibi eorum causâ, quod fortè non permisisset suâ, ut libertum apud Claudium prepotentem occasione amissi fratris opportunis officiis adiret, atque ejus inter-ventu Cæsarem ipsum, cujus in hoc libello non minimas esse partes voluit, aut consolandi Polybium suum, aut ipsum Senecam supplicem auscultandi. Cujus officii sollicitus esse toto capite 33. videtur exactor. Planè eis, qui ut eluant maculâ istâ Philosophi famam, nothi causam huic scripto movent, stylus, ordo, sententiarum aculei, & integra conformatio illius resistit.

102. *De consolatione ad Martium A. Cremutii Cordi filiam*, illius, qui, ut effugeret Sejani manus, inediâ sibi mortis viam aperuit, ut ex hoc ipso libello *, & *Annalium* auctore ^{x Cap. 12. y Lib. 4.} constat, atque eam obitum filii sui Metilii jam tertium annum lugentem. Inter insignes hunc numerant librum illustratores Senecæ ^{z Lipsius, Del-riusque.} 2, diffusiores quidem, & minùs quàm Senecæ alii contractum, ut Del-rio placet.

103. *De providentia*. sive: *Quare bonis viris mala accidunt, cum sit providentia*. liber singularis, scriptus, ut videtur, post Caji obitum, ut ex 4. apparet capite. in exilio fortè. Communis est locus, sed quem inter alios egregiè tractat in *De providentia* orationibus, maxime sextâ, Theodoretus.

104. *De tranquillitate animi* liber, non *De tranquillitate vite*, ut vulgò magis legitur. ^{Εὐβουλία} inscripsit libro suo Democritus, quod Cicero vertit *tranquillitatem animi*, ut notat hic Muretus. Hunc non exstare totum Lipsius credit, quia partes non bene coherent, & quicquam supponitur dictum, quod nusquam legitur. Ideo nempe quòd in fine libri dixerit: *Habes, charissime, quæ possent tranquillitatem tueri, quæ restituere*. Atque Lipsius nulla hujus partitionis seu ordinis vestigia reperiri. Quod nollem dictum. Toto enim libro inculcata videas quæ tranquillitatem conservare & amissam restituere possint. In aureum hoc opusculum Notæ edidit Joannes à Cockier Leodii 1607. in 8°.

105. *De constantia sapientis*. sive: *Quòd in sapiente non cadit injuria*. Scriptum verè Stoicum, & censione ejusdem Lipsii, *magni animi, magni ingenii, atque etiam eloquii: unde licet robur in temporum hominumque quotidiana malitia capere*. Eodem quo superius tempore credit formatum.

106. *De clementia*, ad Neronem Cæsarem, libri duo; cum annum hic ageret XIX. hoc est sub initium Principatus, ut apparet ex cap. 9. prioris libri. Sed mancum quoque hoc esse opus, ex contextu ipso, & brevitate posterioris manifestum est. Ad hos libros Notæ Joannis Calvinii pestilentissimi Hæresiarchæ seu commentarii exstant, à Philippo Lauro anno MDXXXII. in 8°. (quò loco haud novimus) editi.

107. *De brevitate vite*, ad Paullinum liber, uxoris suæ Paullinæ fortè germanum fratrem. nam ad juvenem scriptum innuit caput ejus 19. sicut & paullò post Caji Cæsaris obitum, caput 18.

108. *De vita beata*, ad Gallionem fratrem. Quo, arrepta occasione inculcandi circa hoc sapientiæ præcepta, calumniatoribus opulentiae suæ & morum respondet, cum cœpit causam suam agere, averfo jam animi Cæsare. Imperfectus quoque hic liber est, & quæ coagmentabantur in vulgaribus editionibus capiti 28. mutilo & ipsi, jure sejunxit Lipsius in sua, & quasi fragmentum alterius, sive libri sive epistolæ, subjunxit inscriptum.

109. *De otio aut secessu sapientis*. Quæ pars sine etiam, seu conclusione, deficitur. Hoc autem *De vitæ beata* libro nihil præstantius usquam habemus (Barthius ait ^a) *facris quidem literis exceptis, quas ille de proximo ita tangit, ut & legisse videri possit*.

110. *De beneficiis*, ad Æbucium Liberalem, libri VII. sub Nerone scripti; aliàs de Claudio in fine libri primi aliter, nec eo contemptu fieret mentio.

111. *Epistole ad Lucilium* CXXXIV. veterem amicum, quem & equestris ordinis, & procuratorem Cæsaris in Sicilia fuisse, ex his ipsis, & lib. 4. *Natural. questionum* ^b constat: in cujus præfatione veluti describit Lucilium. Nec dubito quin responforiæ ad literas Lucilii plures harum sint. meminit quippe ejus literarum sæpius ^c. Malim tamen cum Lipsio, non omnes veras esse, & assidue missas; sed sequutum Senecam hoc genus liberè, ac de quibus placuisset, scribendi sub Lucilii nomine ^d. Dividebantur olim hæc epistolæ in libros: nam apud Agellium ^e liber 22. epistolarum Senecæ laudatur; cujus exindè verba, in quibus Ennium poetam, Ciceronemque ipsum, necnon & Virgilium taxatos legimus, nunc non apparent: ut necessarium sit admittere nonnulla ex his epistolis intercidisse. Dividunt sanè, quamvis variè, codices MSS. Attamen in novis editionibus jure hæc prætermissa est divisio.

112. Sequuntur quos de Philosophia naturali ad eundem Lucilium elucubravit noster. scilicet:

113. *Naturalium questionum* lib. VII. meteorologici penè omnès, & ultimo ferè loco ab eo scripti, & quando epistolæ; nam & lib. 6. initio terræ motus meminit, qui Campaniæ infestus fuit Cofs. Virginio & Memmio, scilicet biennio ante ejus mortem, ann. v. c. DCCCXVI. quem tamen *Annalium* scriptor ^f ad superiorem rejicit. Opus istud innere forsan voluit Jacobus Magnus in *Sophologio*, *De natura rerum* vocans: quæ opinio est Martini Antonii Del-rii in *Prolegomenis ad Senecæ Tragedias* lib. 2. cap. ultimo.

114. *Ἀποκολοκύνθωσις*, sive ludus de morte Claudii Cæsaris: quomodo hunc libellum primus Latine indigitavit à se inventum & publicandum Beatus Rhenanus Selestadensis. Cujus inventionis & Joannes Cuspinianus meminit ^g. Nihil tamen hujus continet Græcum nomen, idque festivum satis, ut opusculum totum, *venustum, doctum, argutum, venustum, Bibliotheca versus Hispana Tom. I.*

cui nec Venus nec Lepor aliquid addant. ut Lipsius ait. Barthius pariter, *nihil acutius* dici potuisse; libellumque hunc suum facili negotio Senecam *Momo ipsi Salium* approbaturum ait h. *Anarivissimum & acutissimum satyricum* alibi vocat ⁱ. Dio Cassius expressit titulum, & prora & puppis est, ut Senecæ satyram hanc vindicemus; quamvis subdubitaverit Giraldu aliquando ^k. miratur tamen propter eum fortè idem Barthius ^l, fuisse qui alii quàm Senecæ hunc ingeniosissimum & doctissimum libellum adscriptum voluerunt. Lib. 60. ait Dio, seu Xiphilinus: *Συνέθηκε μὲν γὰρ ἔ Σενέκας σύγγραμμα, ἃ ποικιλοκώδιον αὐτὸ, ὡσπὲρ τινὰ ἀπαθανάτωσιν ὀνομασίας. Composuit enim & Seneca libellum, Apocolocyntosis inscribens, veluti apothecosis, sive inter deos quandam relationem.*

115. Quid autem sit *apocolocyntosis*; rem acu tetigisse mihi Daniel Heimstus, & ex eo Libertus Fromondus, videntur in Præfatione suarum ad libellum Notarum in Lipsiana editione: ut talis dicatur eodem modo ac *ἀποδείωσις relatio in Deum*, seu *ἀπαθανάτωσις, transformatio in immortalem*. Quæ verba veterem ritum ethnicorum consecrandi principes significare posita sunt. (Fortasse melius *apocolocyntosis* iccirco legendum censuit Barthius ^m.) *Ἀποκολοκύνθωσις* enim *transformationem* in *cucurbitam*, sive *cucurbita in Deum* significabit. *Κολοκύνθη* enim *cucurbita* est. Convenit Joannes Schefferus Argentinenfis, qui hoc tempore multa erudita protulit profertque, in *Academicarum lectionum* libro, cujus aliqua portio est: *Notæ in Apocolocyntosis*. Multò aptius hoc est, quàm quòd aliis ⁿ placuit, propter colocynthidem ita dictum, ex quo verosimiliter confectus fuit boletus, quo, quasi pharmaco purgatorio, usus fuit lethaliter Claudius. Quo respiciens Xylander, *ἀποκολοκύνθωσιν Dionis de immortalitate fungo parta* interpretari non veritus fuit.

116. At his omnibus dudum olimque adhaeserunt fragmenta quædam; seu *Excerpta*, ut præferunt editiones, è *libris Senecæ* scilicet *De paupertate*, atque item *De remediis fortuitorum*. Priora incipiunt: *Honestas, inquit Epicurus, res est paupertas*. Certè ille hoc argumentum, si quando valdè vacaret, ut ex fine epist. 87. constat, discutere meditabatur. His fragmentis lucem, immo & emendationem, ab epistola 17. quæ incipit: *Proice omnia*, accedere posse Pincianus notat, uti & Obsopæus desumpta ea esse ex epistolis 2. 4. 9. 14. 16. 17. 18. 20. 36. 80. 81. & 87. Leodegarius tamen quidam à Quercu annotationes in hunc, quem Senecæ putavit; librum edidit Parisiis MDLVI. in 4°. Verderio recte in *Bibliotheca Gallica*. Posteriorum hoc initium est: *Licet cunctorum poetarum carminum gremium tuum semper illustrent, &c.* Quæ Senecæ abjudicari satius sit, quantumvis ad ejus imitationem conficta videantur, aut ex ejus sententiis emendicata; quàm cum iis errare qui admiserunt, Philippo Bergomenfi; Lucio Marinæo, & si qui alii sunt. *Adjudicantur Senecæ* vulgò in scriptis manu libris, quorum unum vidimus in bibliotheca Palatina Romæ cod. 1546. eodem initio prologi ad Gallionem.

117. Collegerunt ab his diversorum jamque olim deperditorum Senecæ operum titulos viri D 2 docti,

c Lib. 1. cap. 18. & 19.

u Vide Lipsii hic, & Del-rii in Prolegom. lib. 2. cap. 7.

x Cap. 12. y Lib. 4.

z Lipsius, Del-riusque.

a Ad Statium lib. 2. Sylv. cap. 2. v. 129.

b Præfatione & cap. 1. & ex ep. 19. & aliis.

c Ep. 1. 19. 21. 24. & aliis.

d De Lucilio Del-rius vide e Lib. 2. cap. 22.

f Lib. 15.

g In fastis consularibus Marcellis & Avia pag. 322.

h Ad Statium lib. 1. Sylv. v. 77.

i Ad Theob. v. 36.

k Dial. 8. de Poëtis pag. 317 l Ad Theob. v. 64.

m Ad Theob. lib. 2. v. 64.

n Hadriano Junio lib. 1. An. mad. cap. 17.

o Del-rio in Proleg. ad Sen. Tragedias. Lipsius De vita & scriptis Senecæ.

docti o, quorum industria hic nos uti necessario debemus. Ea sunt;

118. De superstitione, magnâ bonorum studiorum jacturâ deperditum. Quid enim de hoc argumento sperari non debuit à viro sapientissimo, qui semel animo suo imposuit, ut falsam gentis suæ religionem traduceret, civibusque exprobraret? S. Augustinus lib. 6. De civitate Dei, cap. 10. Nam in eo libro, quem contra superstitiones condidit (Annæus Seneca, quo de loquitur) multo copiosius atque vehementius reprehendit civilem istam & urbanam Theologiam, quam Varro ibeatricam atque fabulosam. Hæc Augustinus, qui & eodem capite, & sequenti, ex eo libro pulcherrima quædam transcribit fragmenta. Barthium adjungi non frustra erit è libro 11. Adversariorum, cap. 20. Quem & intellexit in Apologetico his verbis Tertullianus p: Infrendite, inspumate: iidem estis, qui Senecam aliquem pluribus & amarioribus de vestra superstitione perorantem probatis. Observavit Lipsius lib. 1. Electorum cap. 18. aliique. Dialogisticum fuisse opus, ex Diomedis lib. 1. De oratione & ejus partibus, cap. De his quæ perfectam tempus non habent, manifestum est. Dialogum quippe laudat Senecæ De superstitione. Miror autem non alium ex his, qui religionem Christianam eo ferè tempore, derisus gentilium superstitionibus; impugnârunt, hujus meminisse operis, Arnobium, Lactantium, Minucium, ne Græcos memorem.

119. Moralium, seu Morales, seu Philosophiæ moralis libri. Lactantius exinde fragmenta adducit lib. 1. cap. 16. & lib. 2. cap. 2. & lib. 6. cap. 14. & 17. Interpretor de Philosophia morali, quam se quodam opere velle complecti professus auctor fuit ad Lucilium epist. 106. Idem in ep. 109. Persolvi (ait) quod exegeras, quamquam in ordine rerum erat, quas moralis Philosophiæ voluminibus complectimur.

120. Exhortationum libri. Ex opere isto quædam Lactantio debemus, qui lib. 1. cap. 7. ita habet: Et est illud verum quod dixisse in Exhortationibus Senecæ supra retuli. Et mox: Quod Seneca vir acutus in Exhortationibus vidit. Nos, inquit, aliunde pendemus. Itaque ad aliquem respicimus, cui, quod est optimum in nobis, animam debeamus. Alius nos edidit, alius instruxit. Deus ipse se fecit. Quæ cum aperte sint verba Senecæ, injuriâ invehitur in Lactantium Servatius Gallæus nuperus ejus illustrator, quasi Deum se ipsum fecisse is crediderit. Idem ejusdem libri, cap. 5. & lib. 3. cap. 15. & lib. 6. cap. 24. ubi ejus verba adducit, quibus Exhortationes terminavit, verè Christiana. At ex eodem capite paullò infrâ constat divisa libris has fuisse, cum ejus operis primum (quid nisi librum?) laudet Lactantius.

121. De immatura morte liber laudatur ab eodem Lactantio lib. 3. cap. 12. Auctor Sophologii Jacobus Magnus De matura morte appellat lib. 3. cap. 1. & lib. 7. cap. 7. Martino Del-rio, potius quam liber ab aliis diversus, aliqua ex epistolis ad Lucilium est de argumento isto concepta. Non tamen persuadet, usque dum inibi verba ostendat à Lactantio adducta.

122. De matrimonio liber. Debemus hanc noticiam. S. Hieronymo libro Adversus Jovi-

nianum primo. Scripserunt (ait) Aristoteles & Plutarbus & noster Seneca De matrimonio libros, ex quibus & superiora nonnulla sunt, & ista quæ subjicimus. At quæ subjicit pura puta Senecæ videntur verba, non ullius ex Græcis illis. Habes quicquid ex hoc libro & aliis Senecæ reliquum est in Fragmentis quæ Lipsius in editione sua collegit.

123. De providentia diversum, & laxius eo, quod habemus, si Deo placet, opus. Nam in libelli istius, quem De providentia quoque, sive melius: Quare bonis viris mala accidunt cum sit providentia, indigitatum prius laudabamus, initio hæc habet: Quæstisti à me, Lucii, quid ita, si providentiâ mundus ageretur, multa bonis viris acciderent mala? Hoc commodius in contextu operis redderetur, cum præesse universis providentiam probarem, & interesse nobis Deum. Sed quoniam à toto particulam revelli placet, & unam contradictionem manente lite integra solvere, faciam rem non difficilem, causam deorum agam. Quibus perspicuum mihi est integrum De providentiâ opus significasse, non aliud, veluti Moralium, quod innuit Lipsius: vereque hoc Senecâ dignum fuerit argumentum.

124. De terræ motu se scripsisse ait ipse lib. 6. Nat. quæst. cap. 4. cui certè hic superaddidit, quæ ætas ei, aut ad scientiam, aut ad experientiam adjecisset, ut ipse loquitur.

125. Dialogi orationesque, nescio cujus argumenti, quorum Fabius meminit lib. 10. cap. 1. Tractavit etiam omnem ferè studiorum materiam: nam & orationes ejus, & poemata, & epistole, & dialogi servantur. Ex dialogis unicum reperiri, Sensus & rationis, Erasmus credit, ut videre est in Prefatione ejus ad Senecam. Orationes quidem, vel quas dixit ipse, vel quas Neroni publicè recitaturò didicit. Ex his eæ sunt fortè, quibus Nero vivente adhuc Claudio Iliensibus, ut omni publico munere solverentur, Bononiensi colonie igni haustæ, ut centies festertii largitione subveniretur, Taciti fide q, impetravit. Illud certius est, orationem quâ Nero laudavit Claudium funeris die, Senecæ esse. Quamquam oratio à Seneca composita (ait idem Tacitus t) multum cultus præferret, ut fuit illi viro ingenium amicum, & temporis illius auri-bus accomodatam. Adnotatumque à senioribus subjungit, primum ex his, qui rerum potiti essent, Neronem aliene facundie eguisse. Item id scriptum, quod Nero ad senatum misit occisâ matre, Quintilianus disertis verbis Senecæ attribuit lib. 8. cap. 5. cujus literæ meminit etiam Dio Cassius lib. 61. At ipse proprio nomine multas habuisse dicitur. Modò (ipse ait alicubi) causas agere cæpi. Et meminimus Dionem r referre, quod & supra observatum u, penè eum interiisse Caji odio ex invidia, quod præ-sente eo causam quandam egregiè in senatu egisset. Quid si & Controversias? si nostrum significare voluit Quintilianus lib. 9. cap. 2. non verò patrem?

q Lib. 12. Ann. cap. 58.

r Lib. 11. cap. 1.

s Ep. 49.

t Lib. 59. u Cap. antecedi-

126. De fortuitis. Tertullianus in Apologetico (ait) Multi apud vos ad tolerantiam doloris & mortis hortantur, ut Cicero in Tusculanis, ut Seneca in Fortuitis, ut Diogenes, ut Pyrrhon, ut Callimicus, &c. Inde esse ea videtur sententiâ bis tributa Senecæ ab eodem Tertulliano, & libro De

x Cap. De spe- lib. 1. p. 107. perfecti.

y Ad vers. Hic demum lucos Hygios.

De anima cap. 42. & De resurrectione carnis cap. 1. Post mortem omnia finire, etiam ipsam. Quæ quidem non reperitur in iis fragmentis supra laudatis, quæ cum cæteris nostri auctoris libris edis solent, quæque in aliquibus codicibus ex libro De remediis fortuitorum ad Gallionem poetam inscribuntur excerpta, Martino Antonio Del-rio auctore in Prolegomenis ad Tragedias.

127. De officiis. Laudat Diomedes Grammaticus lib. 1. De oratione x. Rursum Seneca De officiis: Si cervicem præstitero, ait, pro, præbuero.

128. De forma mundi. Cassiodorus auctor est in libello De astronomia, his verbis: De quo librum Seneca consentanea Philosophiæ disputatione formavit, cui titulus est: De forma mundi. quem vobis idem (lego item) relinquimus relegendum. Iisdem verbis Boëthius in libello De Geometria, cap. De utilitate Geometriæ, quem Cassiodorus exscripsisse videtur, cum ei supervixerit.

129. De situ Indiæ, seu Commentatio de Indiâ. quomodo Plinius vocat lib. 6. cap. 17. Seneca etiam apud vos (inquit) tentata Indiæ commentatione, sexaginta annes ejus prodidit, gentes duo de viginti centumque. Laudat quoque Servius ad lib. 9. Æneidos his verbis: Ganges fluvius Indiæ est, qui secundum Senecam in Situ Indiæ novem alveis fluit.

130. De sacris & situ Ægypti. Hujus operis meminit idem Servius ad 6. librum y. Seneca (ait) scripsit De situ & de sacris Ægyptiorum. Hic dicit circa Syenen extremam Ægypti partem esse locum, quem Philas, idest Amicas, vocant, &c.

131. Epistola ad Novatum. Quas oportet Lucilianis numero inferiores haud fuisse. siquidem Priscianus in libro De ponderibus decimum earum librum commendavit. Seneca in decimo epistolarum ad Novatum (ait) viginti quatuor festertia, idest talentum Atticum parvum. Hæc ille. Quæ cum in epistolis ad Lucilium non reperiantur, admittere Prisciani fide alias istas ad Novatum debemus, fratrem scilicet, etiamnum sui juris & nominis, ante quàm ad sacra Gallionis per arrogationem transfret.

132. Epistolas ad Maximum Cæsonium videmur posse adjungere propter hæc Martialis ex epigrammate 44. lib. 7.

Facundi Senecæ potens amicus, Caro proximus, aut prior Sereno. Hic est Maximus ille, quem frequenti Felix litera paginâ salutat.

Hic est Maximus Cæsonius vir consularis à Nerone damnatus, Senecæ nostro amicissimus, de quo ipsum in epistola 87. adire potes, ac Tacitum 15. Annalium, quemque ab eo salutatum frequentibus literis, ut alter Lucilius, aut Novatus, credunt ex hoc loco Martialis interpretes, & Martinus Antonius Del-rius in Prolegomenis ad Tragedias, Nicolaus Faber in Prefat. ad Senecæ opera.

133. Notarum quoque librum, si non fallit de eo fama. Notas intelligo scripturæ quoddam compendium, quo singulis figuris aut characteribus vocabula integra celerrimè notabant veteres hujus artis notariæ periti, ex ore dicentium excipientes: de quibus eruditè, ut

folet, Lipsius in quadam epistola ad Leonardum Lessium, Gruterus a, Joannes Henricus Meibomius b, Joannes Brodeus c, Mattheus Raderus d, & alii. S. Isidorus lib. 1. Originum cap. 21. postquam tribuisset Ennio inventum, Tullio Tyroni, Ciceronis liberto, & aliis augmentum artis; deinde (ait) Seneca contracto omnium, digestoque, & aucto numero, opus effecit in quinque millia. notarum scilicet. Quod tamen testimonium Lipsius jam laudatus multifariam corrigit. His exaratum vidit olim Psalterium Joannes Trithemius e, Hygini De syderibus portionem Petrus Bembo f, Systema Notarum quibusdam, ut vocat, commentariis & capitibus distinctum, ad calcem Thesauri sui inscriptionum Janus Gruterus, Tyronis Tullii atque Anici Senecæ inscriptum nominibus, ex duobus mss. codicibus, qui id utcumque (ita loquitur) balbutiebant, primus publicavit. Non tamen sine aliqua admiffione Christianarum notarum, quas, si Joanni Trithemio nuper laudato credimus, S. Cyprianus Martyr pro Christianorù usu veteribus adjecit.

134. Lipsio g autem Marcus, non Lucius g Seneca, Notarum hujus augmenti visus fuit auctor. Et sanè Philosophus sprevisse hoc inventum, & ad vilissima rejecisse mancipia legitur h. Non tamen sufficiens ea ratio, ut ab eo ad Marcum parentem abeamus. Addidisse is dicitur, ut notarii uterentur, non invenisse, aut jactasse inventum. Et Isidorus Senecæ attribuit, quo per excellentiam designatur Philosophus. Exitareque apud Cl. Puteanum, & in aliorum bibliothecis exemplaria hujus operis, cum hac epigraphe: Lucii Anici Senecæ liber Notarum numero quinque millium, Nicolaus Faber in Prefatione ad ejus opera refert. De Notis vide etiam Ægydium Menagium, exquisitæ eruditionis virum, in observationibus ad Laërtii vitas i.

135. Hæc certò Senecæ, ut de versibus interim taceam. Cætera nulla firmiore conjectura tributa ei dixeris. Historiam scilicet, ex Lactantii lib. 7. cap. 15. ubi ait Senecam Romanæ urbis tempora in etates distribuisse: quo nisi testimonio, quod Lucius Anneus Florus Compendii rerum Romanarum auctor simili distributione in prologo usus legatur, eundem cum nostro Anneo Seneca nonnulli existimavere, ut & historiam eam noster scripserit k. Sed de hac re locus erit tractandi opportunior quam de Floro agemus. Prefationes propter Fabii Quintilianii ista ex lib. 8. cap. 3. Nam meminij juvenis admodum inter Pomponium & Senecam etiam prefationibus esse tractatum, an, gradus eliminat, apud Accium in Tragedia dici oportuisset. Non enim video Prefationes de alio, quàm quod alicui operi præponitur, dici, nec id solum vocabulum significare id, ad quod præfatus fueris, posse. Cogitabam De prælectionibus. Sed fortasse præfationes colloquutiones sunt, seu confabulationes, quæ inter præsentés fiunt. Quoniam præfari, de eo quem præsentem coramque fari cum alio dicere velis, non incongruè usurpabitur, cum & præsens, à pro, hoc est, coram, & ens dicitur, s litera interjecta, ut apud Ausonium l.

i Lib. 3. pag. 96.

k Improbati à Nicolao Fabro in Pref. ad Senecæ opera.

l In Distis sapientum. m Verbo Pref. & Præsens. n eun-

eundem poetæ locum Eliæ Veneto, qui præf- est pro præf. est, sive præf. est, per synalepham dictum censuit.

136. De arte dicendi quicquam, propter Quintiliani hæc de libro 9. cap. 2. cum de jure jurando agit, an eo uti oratores deceat: Nam & totum jurare, nisi ubi necesse est, gravi viro parum convenit. Et est à Seneca dictum eleganter, non patronorum hoc esse, sed testium. Id etenim præcepti oratoribus dicti aliàs quàm de arte scribens non nisi ineptè inculcare potuit.

137. Laudationes Augustarum & libertorum sui temporis, ex eo quod Joannis Xiphilini excerptorum ex Dione n hæc leguntur in Latina interpretatione Guil. Xylandri: Assentatores detestabatur, cum ipse reginas coleret & libertos, ac laudationes quorundam componeret. Sed mens Dionis apertior mansit in excerptis aliis Constantini Porphyrogenetæ editionis Valefianæ. Τὸς τε ἠρακλείωντας τινὰ διακάλων, αὐτὸς ἑταρῶν Μεσαλίαν, ἔτι τὸς τῶν Κλαυδίου ἐξελυθέντος ἐδάπτουσαν, ὡς καὶ βιβλίον σφισι ἐκ τῆς νῆσος πέμφει ἐπὶ αὐτοῦ ἔχον, ὃ μετὰ ταῦτα ὑπ' αἰχμῆς ἀπὸ τῆς ἡλίας. Hoc est ex interpretatione Henrici Valefii: Et qui assentatores probri inceseret, idem Messalinam ac libertos Claudii ad eam omni adulatione ambiat, ut librum refertum eorum laudibus ex insula, in qua exsulabat, eis mitteret, quem tamen pudore postea ductus stylo verso delavit. Quæ propter libellum eum, de quo jam diximus, consolationis ad Polybium Claudii libertum, Dio Cassius annotavit.

138. Epistolas quoque ad Paullum Apostolum in iis, quæ perperam nostro Lucio attribuantur, collocamus. De his literis loquimur, quæ hodie circumferuntur, Senecæ ad Paullum, vicissimque Paulli ad Senecam; novem scilicet Philosophi nostri, quinque verò Apostoli. legunturque in Bibliotheca Xysti Senensis, qui eas admittit, scripsisseque ad eas breves quosdam commentariolos Jacobum Fabrum Viennensem Episcopum ibidem annotat. Certè harum epistolarum notitia non recens est; sed quarto sæculo, quod ex SS. Hieronymo & Augustino constat, jam vulgaris fuit. Hieronymus enim Senecam (uti ipse q ait) non poneret in catalogo Sanctorum, nisi eum ille epistolæ provocassent, quæ leguntur à plurimis, Paulli ad Senecam, & Senecæ ad Paullum: in quibus cum esset Neronis magister, & illius temporis potentissimus, optare se dicit ejus esse loci apud suos, cujus sit Paullus apud Christianos. Et D. Augustinus laudaturus Senecæ quandam sententiam, qui temporibus (ait) Apostolorum fuit, cujus etiam quedam ad Paullum Apostolum leguntur epistolæ. Prætereo nunc S. Lini Papæ testimonium ex ejus pseudo-epigrapho opere De passione Petri & Paulli, quo Xystus Senensis utitur.

139. Hunc enim librum communiter improbant scititque notâ inurunt catholici doctores, Baronius, Bellarminus, Spenceus, Possévinus, Labbeus, uti & heterodoxi Andreas Rivetus, Gerardus Joannes Vossius, Gaspar Barthius, alii. Prætereo & Lucii Dextri conficta huic rei statuminandæ, è pseudo-chronico verba ad ann. LXIII. Hic enim auctor nondum approbavit fidem suam recto judicio utentibus viris. Sanè ulterioris temporis etiam fuit hæc persuasio, ut legitimæ habe-

rentur memoratæ epistolæ, cum & earum meminere Joannes Saresberienfès, Jacobus Magnus, Petrus Cluniacensis, admittantque aliqui ex duobus ultimis sæculis scriptores, Raphael Volaterranus & Jacobus Philippus Bergomenfès. At quisquis ille fuerit De passione Apostolorum scriptor, dummodo non Linus, potuit cum Hieronymo & Augustino vulgumores sequi: aut aliæ fuere ab his quæ nunc leguntur, epistolæ tunc vulgares. Et Joannes Saresberienfès potiùs ad Hieronymi verba respexerit, quàm ut epistolis det testimonium.

140. Nam, ut non nihil de singulis dicam, in prima Senecæ haud scias quid velint verba hæc de epistolis Paulli: Quos sensus non puto ex te dictos, sed per te; certe aliquando ex te & per te. In secunda Paulli, quæ statim subijcio indigna sunt Apostolo, qui spiritum Dei sequebatur, scribens: Sed quod literis meis vos refector scribis, felicem me arbitror tanti viri judicio. Neque enim diceris censor, sophista, ac magister tanti principis, & etiam omnium, nisi quia vera dicis. Judicio Senecæ putet se felicem Paullus Dei Apostolus? & Senecæ quæcumque dicta præbet, magistrum omnium eundem professus? Tertia Senecæ non magis Latina est, quàm Seneca barbarus est. Reddere diem, pro assignare, decreveram non priùs edere, nisi priùs &c. Latinitas respuit. Et quisnam in quarta Paulli, audire literas, pro legere, admiserit? & quæ sequuntur: Cum primum igitur venire caperis, invicem nos & de proximo videbimus. Par est omnino Senecæ quinta, Paulli que ad Senecam & Lucilium sexta. Pseudo-Paullus in octava impius est, qui nolit notitiam salutaris disciplinæ pervenire ad Cæsarem; & ineptus, qui incongruè, inconsequenter, ac nescio cujus reginæ habita mentione, eam absolvat. Nonam Senecæ puræ putæ ineptiæ condivere. Decimæ Paulli quid faciemus? Cujus totum argumentum est conitti parum rectam & congruentem sectæ suæ inscriptionem esse, ut Paullus Senecæ salutem dicens præferatur: cuius & conclusio, ut Senecam devotissimum vocet magistrum Christi Apostolus.

141. Undecima, quâ reponit Seneca huic de forma inscriptionis Paullinæ sententiæ, nihil recedit à superiorum absurditate. In qua tamen nescio quid ejus, quod Augustinus legerat in his, quas vidit, epistolis, existare videtur. Tu lector judica. Haud quidem debere ait abstinere illum ab ea inscribendi se, atque amici nomini suum nomen præferendi, stylo, ne tantentare me quàm ludere videaris (ait) quippe cum scias civem esse te Romanum. Nam qui meus, tuus apud te locus (Delio natatore hæc indigent) quituus, velim ut meus. Duodecima parum cohærentia de urbis incendio, aut potiùs falsa, nonne refert? quippe qui cum auctore Tacito, domuum, & insularum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum mirè baud promptum fuerit; apud hunc legamus: centum triginta due domus, insule quatuor, sex diebus arserunt, septimus pausam dedit. In tertia decima, Latinitati ut morem gerat Paullum suadet Seneca, quasi Latine, non Græcè, Apostolus scriberet. Ultima Paulli jam Christo adhærentem supponit Senecam.

c. Lib. 1. cap. 13. d. In Soph. lib. 6. cap. 6. & lib. 7. cap. 9. e. Epist. 1. In Anst. hyst. Chron. lib. 4. tit. 122.

i Cap. 14.

x Ubi suprâ. l. 2. de Aqueduct.

h Lib. 15. c. 47.

m Ad Ann. 64. pag. 124.

n Fol. 22.

142. Stylus autem in omnibus, nec illius temporis, nec mediocris alicujus auctoris, ne dum elegantissimi Senecæ est: sensus inepti, obstrusi, sæpeque investigabiles. Priores epistolæ absque Consulul mentione, posteriores Consulibus notatæ sunt: qui verò non constant. Nam decimam Neronis quarto ac Messalæ Consulatu subscriptam redarguit Tacitus, qui tertium Neronis Consulatum, non quartum, lib. 3. i eum vocat, in quo Messalam habuit collegam. Huic autem Paulli epistolæ hoc anno v. Kal. Julii datæ, non ante x. Kal. Aprilis sequentis anni, quo Consules fuere Apronianus (sic dicere debuit) & Capito, responsum Seneca dedisse fingitur, cum uterque Romæ esset. Annus item incensæ urbis non habuit Coss. Frigium & Bassum, quod legitur in epist. XII. Senecæ ad Paullum. Cornelius Tacitus patratum id scribit C. Lecanio & M. Licinio Coss. Aliter vocat Frontinus, Crassum nempè Frugi & Lecanium Bassum. Attamen iidem sunt in utroque auctore, scilicet Cajus Lecanius Bassus & Marcus Licinius Crassus Frugi, uti P. Licinius Crassus ille dictus, cujus cum exaggerata laude tricesimi libri initio Livius meminit. Agnomen Frugi aliorum quoque fuit; sed non quidem ex agnominem solo vocari debuit Consul iste, quantumvis pro Frigio epistolæ, Frugi reponendum esse, quod libenter nos admittimus, contendat aliquis. Tandem Leo & Sabinus, qui postremæ harum epistolæ tribuuntur Consules, nusquam alibi sunt, nec Leonis nomen in ejus ætatis usu fuisse legimus.

143. Hæc paullò fufius de pseudo-epigraphis nostri Senecæ epistolis, quas uno ore damnat criticorum senatus. Videri possunt inter alios Joannes Lorinus in Acta Apostolorum cap. 18. v. 13. qui suspicatur ejusdè pseudo-auctoris esse libellum illū De passione SS. Apostolorum, Lini nomine inscriptū, & has epistolas, Daniel Heinsius in Exercit. sacr. lib. 11. cap. 4. in fine, Baronius 10. tomo Annal. ad ann. LXVI. num. 11. qui & à Pseudo-Lini opusculo notam de epistolis eam opinionem credit, uti & Rivetus Critici sacri lib. 1. cap. 5. Possévinus in Apparatu sacro, verbo Seneca, Onuphrius De primatu Petri lib. 1. parte 3. dissuasiōe 15. pag. 268. Lælius Bisciola Horar. subciv. tomo 1. lib. 15. cap. 1. Erasmus epist. nuncupatoriâ ad Petrum Episc. Cracoviensem in editione Senecæ operum quæ hodie legitur, & libro Epistolarum 28. Lipsius De vita & scriptis Senecæ cap. 10. Gaspar Barthius lib. Advers. 43. cap. 13. Martinus Ant. Del-rius in Prolegom. ad Senecæ Tragedias lib. 2. cap. ultimo, Joann. Ludov. Vives ad S. August. lib. 6. De civit. Dei cap. 10. Theophilus Raynaudus De bonis & malis libris part. 1. erotem. 10. num. 180. Quantumvis Xysto Senensi aliter placuerit, & Francisco Bivarrio, ut Dextro suo fidem conciliaret: atque his antiquiores parum advertenter crediderint Lucius Marinus Siculus De laud. Hisp. lib. 6. & Jac. Philippus Bergomenfès in Supplem. chron.

144. Cum his epistolis cadit quoque quòd Seneca scripserit De copia verborum. quem librum in istarum epistolarum quadam mittere se ait Paulo supposititius auctor. Nihilominus

tamen fuit qui suppositionem hanc..... foverit: nam Thomasino teste, in bibliotheca monasterii S. Antonii urbis Patavinæ liber existat, Seneca Philosophus inscriptus, cui accedit. L. Annæi Senecæ Cordub. Stoici discipuli liber De copia verborum ad B. Paullum. Nuge, nuge. Et frustra sunt Marinus Siculus, Bergomenfès, & alii, qui hunc inter Senecæ opera librum enumerant.

145. At quæ ab aliquot antè sæculis existimata sunt, non minùs quàm cetera olim nota, Senecæ opera, tum

146. De quatuor virtutibus liber est. Quem Martini Dumienfès Abbatis in Gallæcia opus esse illud, quod ex S. Isidorus, Honorius Augustodunenfès, & Sigebertus Gemblacenfès, tribuunt, vulgaris est eruditorum sententia. Nam & id ejus nomine inscriptum, inter veterum Patrum alia, Bibliothecæ sextum volumen continet. Atqui jam dudum adhæsit Senecæ operibus, proindeque forsân Servatus Lupus Ferrarienfès Abbas verbis ex hoc libro, tanquam ex seculari literatura desumptis, utitur epistolâ 54. parū tamen immutatis à Dumienfès textu, qui in manibus est: adeò ut Stephano Baluzio, viro erudito, & de pluribus mediæ sæculi scriptoribus optimè merito, hæc varietas occasionem dederit existimandi librum hunc à Seneca olim scriptum, postea verò à Martino descriptum & abbreviatum fuisse, qua arte librum Senecæ suum fecerit. De quo, cum ad Martinum accesserimus, proprio magis loco disquiremus. Præferunt certè veteres editiones, Basileenfès, quam Erasmus procuravit anno MDXV. atque alia Hervagii ann. MDLVII. cum nota tamen Cælii Secundi Curionis librum Senecæ abjudicantis, quod & vidisse ait Erasmus; ut & Colonienfès ann. MDXCVI. Quædam verò ut supposititium partum rejecere, hoc est Antuerpienses omnes cum Lipsii Notis, Gruteriana apud Commelinum MDXCIV. Amstelodamensis cum Gronovii, aliæ. Scorsum hic De quatuor virtutibus liber Senecæ adscriptus, De formula honestæ vitæ etiam inscriptus, prodiit Venetiis ex officina Francisci Ziletti MDLXXXVI. in 12°. Manuscripti antiqui codices consentiunt, bibliothecæ Cæsareæ à Lambecio laudatæ, Scorialenfès, & Ambrosianæ Mediolanenfès, ut ex earum constat catalogis.

147. Item De moribus librum manuscripti codices & Sophologii auctor supponunt Senecæ nostro. Hunc eundem cum superiore Labbeus existimavit. Sed distinguunt 2 Marinus Siculus, Martinus Del-rius, Joannes Philippus Bergomenfès, codex bibliot. Ambrosianæ, in quo diversi sunt De moribus, & De formula honestæ vitæ. Hunc commentario libro illustrare conatus est Leodegarius à Quercu, ediditque cum De paupertate alio, Parisiis MDLVI. in 4°. apud viduam Petri Attaignant, ut in Bibliothecæ Gesner. supplemento Verderius refert. Quem similiter De paupertate librum Del-rii judicium sequentes nostro Senecæ abjudicamus.

148. De septem artibus liberalibus librum quoque alium ceteris annumerant Senecæ iidem Bergomenfès, & Siculus, Didacus item Rodriguez de Almela Hispanus historicus non

o De biblioth. Patavina.

p Locis suprâ citatis.

q De script. Eccl. cap. 22. r De script. Eccl. cap. 26. s Cap. 19. t Del-rius Prolegom. Sen. Labbei de script. Eccl. in Martino Braccarenfès, Bivarrii ad Maximi Chronicon. anno 177. Nicolai Fabri præf. ad Senecæ opera, Cælii secundi Curionis editionem eorumdem operum Basileenfès anni 1557. u In Notis ad hanc Servati epist.

x Lib. 2. secundum volum. de Biblioth. Cæsar. cap. 8. p. 914.

y De script. Eccl. in Martino Bracar. tom. 2. pag. 61. z Mar. Siculus l. 6. Del-rius ubi proxime, Berg. in Supplement. pag. 122.

a In lib. Hispano El Valero de las Historias, dicto.

non contemnendus, atque alii. Vertitque hunc in vulgarem Hispaniæ linguam jussu Joannis II. Castellæ Regis, unâ cum quinque aliis, Anonymus quidam; cujus interpretationis hoc initium est: *De seas saber, que es lo que me parece de los estudios liberales, &c.* Quam fortè vidit interpretationem Ferdinandus Mexia, qui laudat tanquam Senecæ id operis lib. 2. *Nobilium sui cap. 33.* Sed verè hic non liber, sed epistola est 88. ad Lucilium, notatque ibi Lipsius: quamvis aliàs non uno in codice, seorsum ab epistolis, liber audiat. Hæc eadem interpretatio Hispanica librum alium continet: *De los preceptos y doctrinas*. qui incipit: *Nobay cosa tan mortal à los ingenios humanos como la luxuria, &c.* Quem citat is, quo de nuper diximus, Ferdinandus Mexia lib. 2. in introductorio post caput 33. Didacus de Valem jam laudatus, *De los Amonestamientos y doctrina*, vocat: quem excerpta esse credimus hinc inde ex aliis & aliis auctoris libris, quæ injuriâ temporis, & ex scriptorum Senecæ ipsius nomen usurpaverint. Idem Ferdinandus Mexia quoddam eidem Senecæ nomine appellat opus *De cavalleria* dictum, quod intelligo *De re militari*, lib. 2. cap. 33.

149. *Proverbia* item ab eo nata vulgus diu existimavit, quæ Publii Syri & Laberii mimographorum puri puti sunt *mimi*. Joannes Saresberienfis & ipse falsus fuit, qui meminit in *Polycratica* ^b. Cui vulgus consentiens & aliis imposuit ^c. Sed animadverterunt jamdiu viri docti ^d, & alios monuerunt de vero auctore.

150. De illustratoribus Senecæ, atque ejus horum operum editionibus, restat quæ nota habemus ea dicere. Lucii Annæi Senecæ quorundam operum Neapoli sub Ferdinando Rege excusorum anno MCDLXXV. uti existentis editionis in bibliotheca Regis Galliarum, Philippus Labbeus meminit ^e. Tarvisina editio Bernardi de Colonia anni MCDLXXVIII. quam vidit Gronovius ^f, inter antiquissimas est; quam per me sequuta fuerit Veneta, per Bernardinum de Coris de Cremona adornata (cujus etiam Gronovius meminit) anno MCDXCII. Inter hæc Paullus Pompilius, qui se unum ex fodalitate litteratorum S. Victoris in Quirinali vocat, Romæ edidit inter alias suas lucubrationes philologicas *Lucii Annæi Senecæ vitam*, ad Joannem Lopim Decanum Valentinum: quam in Vaticanæ bibliothecæ ms. codice num. 2222. vidimus: de quo Pompilio & hoc ejus libro agimus in Appendice ad hujus Bibliothecæ priorem partem ^{*}, ubi de his qui de rebus Hispaniensibus quicquam commentati sunt. Post has notam habeo Basileensem Frobenii anni MDXV. cum Erasmi Notis margini adscriptis; quam valde averfatum eundem fuisse, ex altera editione jam laudanda constat. Hoc eodem anno *Ludum de morte Claudii*, qui hucusque desiderabatur, inventum à se in Germania, cum Notis propriis Basileæ edidit Beatus Rhenanus Sefestadiensis, qui primus (ait Matthæus Fortunatus Pannonius paullò post referendus) *aliquam lucem in Senecam aperuit, spemque dedit posse illum emendari*. Hic inde Matthæus *Naturalium questionum* libros, accuratissimè recognitos, cum Annotationibus pro-

priis apud Aldum anno MDXXII. publicavit Venetiis, homo exactè doctus, diligens, sobrii sanique judicii, uti Erasmo g. visus. Qui quidem Erasimus veterem illam cum scholiis suis editionem Frobenianam seriò improbens, Rodolphi Agricolæ usus Notis & emendationibus, manu ad oram sui codicis exaratis, in quibus mirum est, quam multa divinârit, & item Sigismundi Gelenii apud Frobenium correctioni præferti castigationibus, alteram adornavit editionem Basileensem anno MDXXIX. adjunctâ *Senecæ vita*, quam aliquis non prorsus indiligens, ex Suætonio, Cornelio Tacito, & Hieronymo decerptam literis prodiderat. Hujus auctorem Franciscum Petrarcham fuisse ex ms. codice qui fuit Pignorii, aliisque penes se existente, Joannes Philippus Thomassinus in *Bibliothecis Patavinis Mss.* ^b affirmat.

151. Ferdinandus hinc Pincianus noster Senecæ admovit manus, & quindecim non minus exemplarium ope quinque fere millia ejus loca meliora fecit, Castigationibus suis ex officina Veneta Joannis Augusti à Burgo-Franco anno MDXXXVI. prodire jussit. Huic editioni tertia successit Basileensis apud Joann. Hervagum anno MDLVII. cum Cælii Secundi Curionis castigationibus, Ferdinandi Pinciani: luculentissimo de Seneca testimonio, *Vita Senecæ* à Xichone Polentono ex Tacito & Suætonio decerptâ, & Rodolphi Agricolæ in Controversias seu Declamationes commentario. Ferè enim omnes istæ, & quæ his successerunt editiones, utrumque Senecam, Philosophum & Rhetorem, aut confundunt inter se, aut conjungunt. Exeunte ferè superiore seculo plures eximii viri desudârunt in hac palestra. Dionysius Gotofredus, qui novam editionem sex tomis distributam adornavit, quorum ultimo *Conjecturarum* ejusdem, & *Varianum lectionum* libri 5. continentur: item *loci communes*, sive *Aureorum* libri ex eodem Seneca, & *Nomenclator scientiarum dictionum & adagiorum* utilissimus. (hæc prodiit Coloniae apud Gymnicum anno MDXCIII. haud primum fortè, cum ejusdem Gotofredi *pro conjecturis* istis suis in *Senecam ad Joannem Gruterum responsio*, Francofurti anno MDXCI. emissâ in lucem feratur) Marcus item Antonius Muretus, & Janus Gruterus. Muretus diem suum obiit anno MDLXXXV. dum Senecæ à se emendati pararet editionem, lampada videtur hanc Franciscus Bencio Societatis Jesu sacerdoti disertissimo tradidisse moriens, è cujus manu ea prodiit quam habemus, Romana, typis Bartholomæi Grassii ejusdem anni MDLXXXV. in folio cum Notis Mureti, & *Indice* Julii Roscii Hortini. Hujus exemplum habent Leidenses in bibliotheca, cujus catalogus prostat, Josephi Scaligeri manu pluribus in locis ad oram annotatum. Quibus quidem Notis Gruterus addidit ex bibliothecæ Palatinæ libris mss. ut pleraque loca suppleret, confirmaret, corrigeret, illustraret, typis usus Commelinianis apud Heidelbergam anno MDXCIV. in folio adjunctis, cum disputatione à se habita, cum Senecæ *De providentia* librum interpretaretur, Romæ III. Non. Junii MDLXXV. tum Nicolai Fabri in *De Claudii morte ludum*, & Marci

Marci rhetoris libros Notis. Audio & anno subsequenti MDXCV. cum iisdem Gruteri Notis, duobus voluminibus in 8°. Senecæ omnia (ignotum mihi unde) prodiisse.

152. Andreas item Schorus & Franciscus Juretus exornando incubuere Senecæ nomini. Nam & Parisiensis ex typographia Jacobi Rosæ anni MDCII. in folio, vel Commeliniana MDCIV. in folio, amborum præferebat Notas. Hinc Justus Lipsius vir clarissimus suam telam orsus est bene de Seneca in publicum merendi, nuncupatâ Paulo V. recens Pontifici Max. primâ suâ hujus operum cum scholiis editione Antuerpiensi anni quam & aliæ usque ad quartam annis MDCXXXII. MDCXXXVII. & MDCLII. adjunctis ad *Questiones naturales* Libertii Fromondi scholiis, sequutæ sunt. Lugduno-Batava successit anni MDCIX. in 16°. auctoris textu contenta. Utriusque Senecæ Marci & Lucii operum cum diversorum commentariis Parisina editio Hadriani Perier anni MDCVII. laudatur inter libros bibliothecæ Lugduno-Batavæ. Aliis tamen ad id tempus visis locupletior surrexit Parisina Petri Chevalier anni MDCXIX. folio: quippe quæ uberores Notas continet Nicolai Fabri, Andreae Schoti, Jani Gruteri, Francisci Jureti, Justii Lipsii, Joannis Petreji, Ferdinandi Pinciani, & Joannis Obsopæi, cum adjecto And. Schoti *De claris apud Senecam rhetoribus* libro; tum deinde Frederici Morellii scholiis in *De beneficiis* libros, & præfatione quadam Lutetiæ ab eo habita, tandemque libro isto *Aureorum* Gotofredi. Cui successit altera Parisina anno MDCXXVII. cum eorundem aliorumque commentariis, nempe Mureti, Fabri, Jureti, Gotofredi, Florentis Christiani, Erasmi, Lipsii, Gruteri, Schoti, Pinciani, Petreji, Rhenani, Hadriani Junii, Obsopæi, Frederici Morellii, Ludovici Dorleans, Petri Scriverii, Isaaci Pontani, & Danielis Heinssii. Et sequenti MDCXXVIII. Genevensis, quam Theodorus de Juges eorundem supra memoratorum interpretum scholiis, ad calcem uniuscujusque capituli, ut fecerat Lipsius, subjectis digestisque, nova addidit Jacobi Dalechampii medici, quæ ad manum forte fortunâ habuit. Hæc duobus tomis alterum & alterum Senecam repræsentavit apud Alexandrum Pernetum, & apud Stephanum Gamonetum. Parisiis Lugduniquè Batavorum anno MDCXL. duplex alia editio tribus tomis in 12°. absque ullis Notis facta fuit, fortasseque aliæ alibi. Sequuntur aliæ duæ Lugduno-Batavæ utriusque Senecæ, à Joanne Frederico Gronovio procuratæ, quatuor voluminibus in 12°. quorum quartus ejusdem auctoris Notas continet. Prodiit prior serenif. Christinae Suæcorum Reginae nuncupata Lugd. Batavorum ex officina Elzeviriana MDCXLIX. Posterior magis locuples Amstelodami MDCLVIII.

153. Inedita aliorum alia Senecæ commentaria fervant fortasse plura bibliothecæ. Nos Andreae (non Francisci) Peccii Eugubini illud habemus notum, quod in *Catalogo scriptorum Umbriæ* Ludovicus Jacobillus laudavit. Andreae enim Peccii de Eugubio anno MCDXXXIII. scriptus in epistolas Senecæ *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. I.

commentarius servatur in libris Ducis Urbini Vaticanæ bibliothecæ cod. 1022. in folio. Item commentaria Gasparini Bergomensis in libros epistolarum Senecæ custodiuntur in eadem bibliotheca Urbinatei cod. 1026. in folio.

154. Annotatis Latinis editionibus, & illustratoribus omnium operum; de singularium qui bene meruerint exornatione, aut vel integra vel partis alicujus interpretatione, subjungere animus est. Antiquissimus, ut credo, philosophi ex Latino in vulgarem linguam interpres est ille, qui Joannis II. Castellæ Regis jussu aliquot ejus libros Hispanè tantum scientibus communicavit, hoc est: *Las epistolas*, *De la vida bienaventurada*, *De las siete artes liberales* (est epist. 88. uti jam diximus) *De la providencia de Dios*. Aliàs qui adjungitur: *De las amonestaciones y doctrinas*, Senecæ non est. De quo nos agimus in *Anonymo* Senecæ interprete in hac priore *Bibliothecæ* parte. Prodiit hæc interpretatio Hispani anno MCDXCI. ac deinde Antuerpiæ apud Jo. Stelfium MDLI. in 8°. Senecam quoque se interpretari intellexit Petrus Diaz de Toledo, qui ejusdem Joannis Regis jussu *Proverbia*, hoc est *Mimos* illos, quos Laberii & P. Syri esse diximus, & Hispanè vertit, & paraphrasi sive glossis explanavit. Petrus Diaz Navarretæ serenissimis Ferdinando Hispaniæ Infanti & Isabelle Reginae à secretis, septem alios libros vertit: *De la divina providencia*, *De la vida bienaventurada*, *De la tranquilidad del animo*, *De la constancia del sabio*, *De la brevedad de la vida*, *la consolacion à Polybio*. Septimus qui sequitur, *De la pobreza*, fragmentum illud est ex variis ejus sententiarum coagmentatum. Porrò quinque *De clementia* libros D. Alphonfus de Rebenga eques Alcantaræ: *De beneficiis* septem Gaspar Ruiz Montianus Benedictinus monachus vulgares fecere. *Flores* ex operibus Senecæ collegit Joannes Martinus Cordero.

155. Gallorum linguæ totum Senecam se communicaturum, interpretationique commentaria & annotationes plurimorum doctorum hominum adjecturum, in se olim receperat Antonius Verdier, ut in *Bibliotheca Gallica* ipse refert. At rem exsequutum esse Petrum de Rier, & quidem laudabiliter, docere nos poterit C. Sorellius in ejusdem inscriptionis libro. Tribuuntur quoque Claudio Seyfello Sabaudo, Taurinensi Archiepiscopo, Gallicè contra *Opera Senecæ* Lugduni edita MDLVI. ^{*} atque item Guilielmo de la Teyssoniere Sebastiani 1.

156. Itolorum sermone loqui eum fecere, præter alios forsan, cum Benedictus Varchi, qui *De beneficiis* Florentiæ MDLIV. in 4°. tum Franciscus Lesdonatus, qui *De ira* libros cum annotationibus Patavii MDLIX. Laurentii Pasquati formis, quos etiam nostra ætate iterum convertit Sanctus Conti della Rocca Contrada, Carolo Emmanueli II. Sabaudæ Duci dedicatos, & anno MDCLIX. Romæ editos, tum Jo. Baptista Donus Florentinus, qui epistolas Venetiis MDXLIX. in 4°. apud Aurelium Pincium publicaverit. In bibliotheca certè S. Antonii Veneta, Thomasio teste ^m, Venetæ pag. 13.

^b Lib. 3. e Bergomenfi, Almelæ, Marinszo. ^d Cælius Secundus Curio, & post eum omnes.

^e In Bibliothecæ Ms. pag. 118. ^f In Prefatione Elzevirianæ editionis anni MDCXLVIII.

^{*} Ex his scilicet, quæ Romæ editæ fuerunt, continentibus scriptores XVI. & XVII. seculorum.

ⁱ Cap. 21. *Des Traductions*. pag. 225. ^k Auctore And. Rosforti in Sylabo scriptorum Pedemontanorum, &c. ^l Apud eundem Rosfortum.

^m Bibliothecæ Venetæ pag. 13.

CAPUT IX.

mss. videntur epistolæ Senecæ Etrusco idiomate eleganter scriptæ: necnon in Medicea tribus exemplaribus, ut è catalogo apparet n.

157. Germani libris moralibus gaudent Michaëlis Hern industriâ, ut in Supplem. Gesner. Bibliothecæ Frisius refert. Birgitta Tott matrona nobilis & erudita Danica dedit Senecæ scripta in vernaculum versa Soræ MDCLVIII. in folio, auctore Alb. Bartholino De scriptis Danorum.

158. Latinæ operæ Naturalium questionum libris prius à Matthæo Fortunato, hinc à Liberto Fromondo mancipatæ, facta est in superioribus mentio. De morte Claudii liber cum scholiis Beati Rhenani, unâ cum Synesii libello De laude calvitii, Basileæ prodiit an. MDXV. In De clementia libros Joannis Calvinii pestilentissimi hæretici commentarius laudatur à Gesnero in Bibliothecæ. De ira opus seorsum editum, nescio an adjunctis Notis, Henricus Ernstius professor Soranus Soræ MDCLII. in 12º. Longè verò antiquior illa est opera, quam posuit Dominicus quidam de Peccroli Dominicanus, Apologeticum scribens super lecturam epistolarum Senecæ (ad quas & commentatus dicitur is, de quo paulò antè, Andreas Peccius) & Lucas Episcopus Auximanus, qui Clementi VI. Papæ nuncupasse dicitur Excerpta ex libris Senecæ philosophi, Senecæ Rhetoris, & Senecæ Tragicæ, cum Notis, qui duo, uti Labbeus scribitº, in bibliotheca Regis Galliarum mss. p reperiuntur. Senecæ philosophi aureum opusculum De tranquillitate animi cum novis accuratissimis Notis Joannis à Cockier non vidimus, quantumvis Leodii MDCVII. in 8º. excusum dicatur. Senecæ plures defloraverunt, & quasi ex amœnissimo horto flores collegerunt: quos inter laudatur auctor Senecæ Christiani Augustæ editi MDCXXXVII. in 24º. hoc est, ex sententiis illius institutio hominis Christiani, qui Joannes Bapt. Schelleberg Germanus Jesuita est Philippo Alegambe teste. Hubertus item Scutteputæ sententias utriusque Senecæ collectas dedit Antuerpiæ MDCXIII.

159. Senecæ vitam Hispanâ linguâ edidit Joannes Paullus Martyr Rizo Matrili MDCXXXV. in 4º. Ad res gestas Senecæ ac Neronis politicas & morales observationes vulgari etiam lingua in eo libro cui Seneca y Neron inscripsit Matrili edito MDCXLI. in 8º. Ferdinandus Alvarus Diez de Aux elucubravit. Seneca impugnatio de Seneca liber est Alphonfi Nuñez de Castro ibidem editus MDCL. adversus quem alius pro Seneca insurrexit.

160. Reperiuntur Senecæ epistolæ mss. in bibliotheca Veneta S. Antonii q non uno codice: item libri alii singulares. Epistolæ iterum novem non minus voluminibus seu exemplis in bibliotheca Medicea s. librorum De clementia duo, De beneficiis tria ibidem sunt t.

Idem LUCIUS SENECÆ philosophus cum Tragædiarum scriptore, licet plures distinguant. quod videtur Sidonius Apollinaris facere, Terentianus Maurus, Eutropius, Paullus Diaconus. Sidonii duplex sphaalma. Viri gravissimi carmina, & maxime Tragædias, conscripsere. Inter Petraricum & Boccaccium adhuc super hac re differentia. Rodolphus Agricola notatur, aliique, Tragicum philosophi filium existimantes. Dubium persistere, an omnes Senecæ inscriptæ Tragædiæ ejusdem poetæ, an diversorum sint. Senecæ tributas quidem à veteribus grammaticis, Medeam, Herculem furentem, Thyestem, Troadas, Hippolytum, Oedipum, Agamemnona. Lipsii judicium distinguunt inter earum omnium auctores & gradus. Hujus à Scaligero insignis discrepantia. Danielis Heinsi, Joannis Isaaci Pontani, Gasparis Barthii, Martini Antonii Del-rii, de auctoribus crisi. Octaviam omnes ferè rejiciunt. De harum Tragædiarum stylo & virtutibus, eorumque editionibus, ac interpretibus in vulgares linguas, manuque exaratis exemplaribus. Nicolaus Trivet Anglus quis?

161. NEC solum vulgari sermone, seu profaico, Lucius Annæus Seneca illustravit Latinam eloquentiam; verum etiam metrico, & numeris ligato. Quintiliani fide u novimus in omni ferè studiorum materia eum versatum tractasse & poetam, legique ejus, & orationes, & poemata, & epistolas, & dialogos. Nec aliud colligitur ex crebro carmine, quo ludum suum de morte Claudii Imperatoris interpunxit. Feruntur & epigrammata in omnium manibus, quæ in exilio suo scripsisse dicitur x. Objectum certè ei ab emulis apud Principem fuit discipulum, carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorū venisset. Pliniusque junior inter magna exempla, quæ ad faciendâ & amandâ carmina fuit sequutus, Annæum appellavit Senecam epist. 3. libri 5. Nec satis scio an ejus sint: certè ei imputantur in codice ms. bibliothecæ Cæsareæ Viennensis, Petro Lambecio teste libro II. Commentar. de hac bibliotheca cap. 8. pag. 935. sequentia duo disticha:

Auro quid melius? Jaspis. Quid iaspide? sensus.

Quid sensu? ratio. Quid ratione? modus. Vento quid levius? fulmen. Quid fulmine? fama.

Fama quid? mulier. Quid muliere? nihil. Priscianus certè grammaticus lib. I. hunc versum laudat Senecæ:

Gausapa si sumsit, gausapa sumpta probat. In quo ait Ovidium fuisse eum sequutum. Quare, cum de ingenio poetice artis compute certissimus; an auctor sit eorum poematum, quæ Senecæ inscribuntur nomine, hoc est Tragædiarum, disquirere, hoc opus, hic labor. Scimus versatam fuisse hanc ab aliis molam: sed ne argumentum deseramus, retractanda est necessariò à nobis controversia ista ex aliorum observationibus.

162. In primis distinguunt plures Senecam Philosophum à Seneca Tragico. Nec subiret de his mirari, qui indoctis nati sæculis antiqua monumenta diducere vix poterant, præjudicio titulorum, aut falsis, nescio unde, ortis persuasionebus, absque ullo examine fidem præstantes, aut qui horum ductum sequuti, etiam meliora tempora adepti, adhuc tamen non pererunt istos carceres. Aliquid majus pondus continet Sidonii Apollinaris testimonium è Carmine 9. Ad Magnum Felicem, qui disertissimè duos Senecas, philosophum unum, poetam alterum, atque unâ Lucanum, Cordubæ alumnos urbis laudat.

Non quod Corduba præpotens alumnus Faundum ciet, hic putes legendum: Quorum unus colit hispidum Platona, Incassumque suum monet Neronem: Orchestram quatit alter Euripidis, Picium facibus Æschilum sequutus, Aut plaustris solitum sonare Thespin; Qui post pulpita trita sub coiburno Ducebant olidæ marem capellæ. Pugnam tertius ille Gallicani Dixit Cæsaris &c.

Ab alio item Terentiani Mauri grammatici versu colligi posse videtur scriptorem Tragædiarum Senecam, non Lucium Annæum, sed eo recentiore alium fuisse. De carmine ait bucolico:

In Tragiciis junxere choris hunc sæpe disertum Annæus Seneca, & Pomponius antè Secundus.

Nam cum ejusdem temporis Lucius Annæus Seneca philosophus, & Pomponius fuerit Secundus; malè adaptabitur, nisi Senecæ alteri aliquantò inferioris philosopho etatis, quod Pomponius eum præcesserit. Ab Eutropio quoque & Paulo Diacono Seneca Tragicus alius à Philosopho videtur existimatus. Et cur M. Fabius in evi sui poetis inter Valerium Flaccum, Lucanum, Bassum, Rabirium, Pedonem, Senecæ locum inviderit? Legatur ejus cap. I. lib. 10. Sed majoribus argumentis credimus, præter Senecam Rhetorem, non alium quam Philosophum Lucium Annæum ejus filium evo isto vixisse, cui Tragici poetæ cognomentum & fama convenire possit. Marcialis quidem y

Duos Senecas, unicumque Lucanum dumtaxat agnovit, qui ejus evi equalis ignorare Marcum patrem Lucii haud potuit. Immo Statius Papinius Lucani natales dum celebrat in Genebliaco huic rei scripto, unius tantum Senecæ, hoc est philosophi, ejus patrum, recordatur, haud prætermittens Senecam poetam, si non idem, sed alius fuisset, occasione celebrandi poetæ. Hæc ejus carmina de Corduba horum patria:

Lucanum potest imputare terris, Hoc plusquam Senecam dedisse mundo, Aut dulcem generasse Gallionem.

163. Nec ad rem minimum est, quod ubique apud veteres laudantur ex his Tragædiis versus, non ab alio quam à Seneca simpliciter appellato, inscriptos videas. Quintilianus 2 Medeam, Terentianus 2 quædam ex alia Tragædia, quam subtricit, carmina, Valerius Probus b Hecubam Senecæ, nâ distincta Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

quentes laudant. Consentunt quoque ferè libri omnes in Lucii Annæi Senecæ inscriptione Tragædiis præfixa. Nec ulla mentio usquam est aut filii aut fratris Senecæ, hoc appellati nomine, quo cum confundi poterit philosophus, aut carmina controversere. Sidonius certè haud potest excusari erroris in distinguendis Senecis contracti, cui nempe fortè non fuit notus Marcus, existimavitque Martialè de duobus loquutum, poetam aliquem à philosopho diversum significasse. Nec in hoc credi debere magis Sidonio ajunt viri docti, quam in eo quod isto ipso carmine cultum à Seneca Platonem fuisse dixerit, qui nullum Academiæ vestigium libris usquam suis impressum reliquit, eundemque Platonè hispidum appellaverit, cujus eloquentiam extollere laudibus omnis etatis homines nusquam cessant. Adjunxit non ita equè aliquis c, errasse etiam, dum Lucano tribuit cecinisse Gallicum Cæsaris bellum. Injuriam quidem. Non enim pugnam à Cæsare in Gallia commissam Sidonius à Lucano dictâ significasse videri debet eo quod Cæsare appellaverit Gallicanum, hoc est, qui in Gallis diu belligeraverit, ac de Gallis triumphum egerit, indeque ad pugnam à Lucano descriptam descenderit.

164. At Mauri Terentiani ordo servatus inter Senecam & Pomponium Secundum, haud quidem evincit sensisse grammaticum non equalis fuisse etatis; sed illud tantum, priusquam Seneca applicuerit poetæ & Tragædiis animum, ejus studii famam Pomponium floruisse; sive Senecam & Pomponium hoc ipsum, de quo loquitur, antè factitasse: ita ut adverbium antè non διακρίτως, sed συγκριτως significet. Paulli Diaconi lib. 8. hæc verba sunt de Neronis evo: Hujus temporibus poetæ pollebant Rome Lucanus, Juvenalis, & Persius, Senecaque Tragicus. Mussonius atque Plutarchus philosophi. Quibus videtur potius Lucium Senecam poetis contribuisse, quam à philosopho distinctis. Cur enim inter philosophos non laudavit, si alius is fuit? Eutropius vulgaris nihil tale usquam dicit, siquidem Eutropius ille, cujus esse dicuntur Historiæ miscellæ à Paulo Diacono editæ priores libri, non ille purus est; sed ab eodem Paulo in alium ferè transformatus.

165. Quintilianus frustra prætentur, sive quia insensus Senecæ patri Marco ob Quintiliani senioris (fortè parentis) famam studiorum contemptim habitam, Senecæ nostro parum se ostendit æquum, cum de eo sermonem habuit; sive quia epici operis poetas ibi, non alios laudare intendit. Nec item poetis studiis gravitas repugnat philosophi. Plinius certè junior doctissimos, gravissimos, sanctissimosque homines carmina ait d scriptitasse (pluresque nominat, qui Senecæ gravitate morum ac philosophiæ professione minimè cesserint) præsertim Tragædias, quas omne genus scripti superare gravitate vates e creditit. Martinus Antonius Del-rius f & Joannes Isaac Pontanus s consuli de tota hac re possunt.

166. Invaluit, fateor, multis sæculis ignorantio Tragædiarum auctoris, & adhuc manet vel apud eos qui judicio, non præjudicio aliorum, de his rebus censent. At veteribus per-

n Pag. 33.

o In Biblioth. Mr. pag. 313. p Cod. 233. & 626. partis 2.

u Lib. 10. cap.

x Exstant in editione Lipsii, Scriverii, alii.

y Lib. 1. ep. 62.

Del-rius in Proleg. ad Seneca Trag. lib. 2.

d Lib. 1. ep. 3.

e Ovidius.

f In Proleg. ad Tragæd. lib. 2. g Proleg. ad easdem.

q Thomassinus pag. 15. & 34. Bib. Venetæ. r Idem pag. 14. s Catalogus pag. 51. & pag. 82. t Idem pag. 82.

suasio fortè inerat (uti jam vidimus) de duobus Senecis Philosopho & Tragico. Quam opinionem nondum satis afflixit jam à Petrarche avo clarior antiquitatis cognitio. Hic enim in quadã epistola h Senecam moralium operum auctorem, Tragœdiarum eundẽ esse auctorem apertè dixit, nec ullo aut altero ulteriori testimonio confirmat. Hujus vestigiis incedunt qui inter philosophi opera libros (ita vocant) *Tragœdiarum* referunt, Vincentius Bellovacensis ¹, Jacobus Philippus Bergomensis ², Jacobus Magnus ¹, Hieronymus Avantius, Daniel Cajetanus, Senecæ illustratores. Eodem tempore Joannes Boccaccius aliter sensisse dicitur, & Collutius quidam, vir disertissimus appellatus, uti Nicho Polentonus scribit in *Vita Senecæ*. Hic est Collutius Pierus Florentinus poëta, & philosophus, cujus Pocciantius meminit in *Catal. script. Florent.* cujus certè epistola ad fratrem suum hanc quæstionem continet, quæ quidem præcedit *Senecæ Tragœdias* in codicæ Vaticano manu eleganti scripto num. 1645. ad quas & notas marginales Collutius fortè idem oræ affixit, Lucæ, uti ait, editas. Et Rudolphus Agricola ^m quàm fædè hallucinatus est, horum errori adherens, qui Lucium Annæum Senecam philosophum tres habuisse filios, Senecam alterum, Tragœdiarum auctorem, Novatum, & Melam Lucani patrem existimare! Lilius quoque Gregorius Giraldu, aut filium, aut fratrem philosophi, uti & Collutius in prædicta epistola, Tragicum credit ⁿ. Distinguere poëtam à philosopho alii contenti sunt, ut Matamoros noster ^o, Joan. Mariana ^p, Ambr. Morales ^q, Joannes Vaseus ^r, Marinæus Siculus ^s. Pendent utrumque referentes, ac nusquam pedem figentes, Erasimus ^t, Alciatus ^u, Gellius Bernardinus Marmita ^x, Petrus Crinitus ^y. Decoxit ferè jam de duobus Senecis opinio, manetque controversia, utrum uni Senecæ philosopho decem *Tragœdiæ* omnes, quæ in unum systema pridè coivere, tribuendæ sint, an inter Senecam & alium seu alios anonymos dividendæ. Nec inscriptiones manuscriptorum codicum litem dirimunt, variantes in designando auctore: nam & *M. Annæi Senecæ*, & item *L. Publii Senecæ* qui præferrent nomen, Hieronymus Commelinus vidit, & qui *Marci*, Lipsius.

167. *Medeam* certè Quintilianus Senecæ attribuit lib. 9. cap. 2. *Interrogamus (ait) aut invidiæ gratiã, ut Medea apud Senecam:*

Quas peti terras jubes?

Qui versus hodie in *Medea* Tragœdia legitur ^z. Ex *Hercule* autem *furente* hos versus laudat Senecæ nomine Terentianus Maurus ^a:

Exemplum Senecæ dabo:

Thebis læta dies adest:
Aram tangite supplices,
Pinguis cœdite victimas.

Ex *Thyeste* Lactantius, sive Luctatius, Papinii interpres ^b, hosce:

Nescitis cupidi arcium,
Regnum quo jaceat loco.

Qui & hodie exstant ^c. Hanc, ne erres, sub *Tantali* appellatione Dominicus Nanus in *Polyambea*, nec aliam hætenus ab ullo tributã Senecæ, frequenter laudat. Quod Georgius

Fabricius in Notis ad eam Tragœdiam advertit. Præterea Senecæ *Hecubam* Valerius bis laudat Probus ^d, ut *hymen* masculini generis cõfirmet aliquando esse, & ex ea hunc versum: *Quicumque hymen finestus, inlætabilis.*

Et ut illic adverbium postremam recipere longam, hoc laudato versu:

Illam est illic, ubi sumus altè.

Qui duo *Troades* vel nunc exstant ^e. Potuitque aliàs hæc *Troadium* Tragœdia indigitari ab Hecuba earum præcipua, sicuti & *Phœdra*, quæ nunc *Hippolytus*. Nam ex *Phœdra* Senecæ Priscianus ^f hunc advocat, qui *Hippolyti* versus est ^g:

Hippolyte, nunc me compotem voti facis.

Quo *Phœdræ* nomine in codice Lipsii inscriptam fuisse hanc Tragœdiam, ipse in Notis ad *Hippolytum* scriptum reliquit. Tandem *Oedipum* dixeris, consentiente isto grammaticorum ævo, ejusdem nostri esse, cum Valerii Probi hæc sint è lib. 1. *Oedipodis*, & *Oedipodæ Senecæ*:

Oedipodis domus.

Nisi quòd in hujus tituli Tragœdia aliter legitur ^h:

Ambigua soli noscere Oedipodæ datur.

Et alibi ⁱ:

Natura in uno vertit Oedipode moros
Commenta partus.

Et alibi ^k:

Vultus Oedipodem hic decet.

Immo & *Agamemnonem*: cum Priscianus ^l & Seneca laudet quòd *compote voto* dixerit, uti habet *Agamemnon* ^m vulgaris:

Compote voto reddunt grates.

His ergo grammaticis fidem qui præstaverit, Senecæ is tribuat necesse est saltem has ex decem Tragœdiis, *Medeam*, *Herculem furentem*, *Thyestem*, *Troades*, *Hippolytum*, *Oedipum*, & *Agamemnonem*.

168. E recentioribus, qui non unius esse omnes auctoris existimare, nullus alii concordat, si excipias eos qui generaliter loquuntur, nec de singularibus censent, ut Gaspar Barthius ⁿ, Gerardus Joannes Vossius ^o, & alii. Justus Lipsius tres aut quatuor subodoratur ^p. Senecæ philosopho *Medeam* attribuit unam, Quintiliani dicto audiens. *Thebaïdem* alicui ex superiore Augusti aut bellorum civilium ævo, cui certè palmam inter omnes defert. Alias Lucio, aut Marco Senecæ; sed nec philosopho, nec patri philosophi, verum inferioris sub Trajano ætatis. *Octaviam* demum alii, valdè ab omnibus illis diverso quàm severè judicat verbere eruditorum, non plausu excipiendam. Cui ferè consentit in extollendis supra alias *Medeam* ac *Thebaïda* Gaspar Scioppius in *Consultat. de sebolarum & studiorum ratione*. Quintus Septimius Florens Christianus in Notis ad *Thebaïdem*, hanc & *Oedipum* Senecæ magni quasi geminas vocat. In *Thebaïde* putida multa & affectata esse censuit Josephus Scaliger, quæ Lipsio *alta, docta, grandis, scripti gemmula, & inter prima Romana scripta*. Eidem Scaligero non tam vilis est *Octavia*, quàm Lipsio est; immo digna Senecæ ævo. & *critici* (ait) *qui aliud sentiunt, somniant*. Quis crederet critica hos coryphæos sic diversa ituros?

d Lib. 1. l. 1. gramm.
e Actus 4. in titio vers. 1. in choro 1. dem v. 1. 1. 1.
f Lib. 8. Gram. 3. 215.
g Lib. 2. vers. 215.
h Act. 5. v. 34.
i Vers. 102.
l Lib. 6.
m Choro 1. r. 365.
n Ad lib. 1. Thebaid. v. 51. o De poetis Latinis cap. 1. p In Notis ad eas, & epist. ad Raphaelengib.
r Ad lib. 4. Theb. Scarii v. 1. & ad lib. 7. v. 425.
s Ad lib. 4. v. 1.
t In Notis ad Thebaid.
u Lib. 1. poet. cap. 8. x In Comm. ad Octaviam. y De Hist. Lat. lib. 1. cap. 30. & De poetis Latinis cap. 4.

169. Daniel Heinsius Dissertat. *De Tragœdiarum auctoribus* aliis accuratius, Lipsianis Tragœdiis quatuor, diversimodè autem considerata, quintam addidit: *Troades* nimirum cum nulla Græcarum conferendam, *Hippolytum* divinum opus, & Latinorum paucis cedens, *Medeam* dignam quæ ejusdem argumenti Ovidianam sequeretur, Lucio Annæo nostro, *Herculem furentem*, *Thyestem*, *Oedipum*, & *Agamemnonem* Marco Senecæ alicui, non Rhetori, ac Lucii genitori; tres reliquas singulis diversis adscribens, nempe *Thebaïdem*, quam indignam prorsus esse eã Lipsii commendatione, *Herculem Octavum* nec Senecarum ævi, nec Latinam quidem semper, cujus talia reprehendit multa, tandemque *Octaviam* triviali prorsus moneta percusam censet. At observavit idem in *Medea*, quicquid sequitur post versum 652. chori tertii hunc:

Idmonem quamvis bene fata nôsset.

pædagoguli alicujus esse; ita mendaciis, anachronismis, sribliginibus, ineptiis scæter. Joanni deinde Isaac Pontano philosophi sunt *Medea*, *Troades*, *Hercules furens*, *Hippolytus*, *Thyestes*, quarum laudati grammatici meminerunt sub Senecæ nomine, & forsitan *Oedipus*, eaque quam Nero apud Dionis Xiphilinum præter *Herculem furentem* atque *Thyestem* egisse dicitur, postquam (ut ait Tacitus ^q) *amor ei carminum venisset*. De reliquis, potius quàm interponit judicium suum, eorum redarguit, qui Marco illi quasdam tribuunt ut philosopho abjudicent: eo præcipuè argumento, quòd quæ sunt philosophi, stoicis dictata sæpè ingerant, aliæ minime, productis passim locis, harum stoam, illarumque sectas alias redolentibus.

170. Gaspar Barthius de auctore omnium ambiguus, *Thebaïda* nobile drama vocat ^r: *magni enim & præclari ingenii, haud dubiò ex Anæa domo, si non Senecæ ipsius, quò tamen animus valdè proclivis est, factus* (inquit) *est. nec ad implendas leges Tragœdiæ scriptum, & tantam acutarum sententiarum vim trabens, ut merito laudari princeps sui generis possit*. *Oedipum* spernit ^s, omnino, tamque *utilem* credit, ut se ejus pudeat.

171. Martinus autem Antonius Del-rius, quo nemo criticorum melius *Tragœdias* recoxit (ut Jani Gruteri verbis utar ^t) *commentator* ab eodem optimus dictus, unius Senecæ omnes decem esse olim existimaverat, cum *Adversaria* sua ad eas formaret: à qua opinione in Prolegomenis de harum auctore postea editis utcumque abiit, *Octaviam* excipiens, de cætero iis subscribens, qui unum Senecæ philosophum omnium auctorem agnoscunt. Istam autem *Octaviam*, quam Jul. Cæsar Scaliger *Neronem* contra librorum fidem appellat ^u, suspicatur ^x, uti & Vossius ^y, aliique, Anni Flori esse qui in Hadrianum Augustum lusit, & *Breviarium historię* scripsit, quem appellatum fuisse L. Annæum Senecam Florum verisimile esse ait. Profectoque ipsum hujus Tragœdiæ textum prodit Nerone vivo, qui supervixit Senecæ, minime potuissè scribi. Scaliger autem filius, Scævæ Memoris, cujusdam poëtæ qui sub Domitiano floruit, cujusque *Herculis* Tra-

gœdiæ meminit Fulgentius, putavit opus *Octaviam* esse, uti Vossius idem ^z & Aegidius Menagius ^a notant. At prudenter, judicio meo, Del-rius, quem puduit fortasse, uti & nos, inter tot viros hujus studii principes tam contraria sentientes novam sibi censuram deferre.

172. Existimationem jam subjungimus de his Tragœdiis generaliter habitam. Accium, Pacuvium, Titium, Cassium Parmensem, Varium, Ovidium, cujus *Medea* laudatur, Pomponium Secundum, Tragicosque omnes alios perdidimus. Unus instar omnium superstes Seneca, nulli Græcorum (quantumvis inventiones his debeantur) majestate carminis inferior, cultu verò aut nitore vel Euripide major, ab Scaligero ^b reputatur. Æschylum & Euripidem videtur imitari voluisse, si Crinito ^c credimus, Sophoclem alicubi, sed frustra, si eidem Scaligero. In choris describendis superasse omnes Græcos censuit Bartholomæus Riccius *De imitatione* ^d docens: à quo & Senecæ copia jure celebratur, *qui cum tot fabulas scripserit (& hic inter illos est qui favent philosopho) novus tamen semper appareat, nunquam sui similis, neque qui quod aliàs dixisset, in alium mutuetur locum, ut flumen qui fluit semper, neque quæ aqua semel præterlapsa est, unquam relabatur*. Marcus Antonius Muretus ^e poëtam hunc præclariorem, & vetusti sermonis diligentior, existimavit, quàm quidam ineptè fastidiosi suspicarentur. Cujus hæc opera mirã sententiarum & rerum ubertate referta, eam (Giraldus ^f inquit) *auctoritatem apud patres nostros comparare, ut quò quis plures ex iis versus memoriæ mandasset, eò magis à doctioribus commendaretur; à plerisque tamen (adjungit) qui navis emunctioris essent, in ordinem quodammodo tempore suo redacta*.

173. Hæc fama unici, & tam insignis Tragœdiæ Latinæ auctoris, invitavit eruditorum quamplurimos, ut abstergerent ab eo quicquid injuriã temporum rubiginis adhæsisset, & ad typorum lucem labis purum, quoad fieri posset, adducerent. Hi partim lucubrationes suas in lucem ediderunt, partim cecinisse hætenus sibi solis videntur. Præterea ex antiquissimis prioris generis qui lucem viderunt, Lactantium sive Luctatium grammaticum, & ipsum Papinii scholiasten (cujus *Periochæ* harum Tragœdiarum è ms. codice à Georgio Fabricio editæ olim sunt, quæ ferè in omnibus editionibus conspiciuntur) & ad recentiores me converto, postquam revixit studium critices, huc Spartæ adornandè intentos. Primus, quod sciam, huc studium suum intendit Nicolaus Franceth Dominicanus, domesticis suis ignotus, cujus ms. in has *Tragœdias glossa* conservatur in bibliotheca Ferdinandi Coloni Ecclesiæ Hispanensis, cum epistola quadam ad auctorem F. Nicolai Episcopi Ostiensis & Veliterni. Hic fuit Nicolaus Martini de Prato ejusdem ordinis Prædicatorum Cardinalis Episcopus Ostiensis creatus anno MCCCLIII. defunctusque anno MCCCXXI. Avenione, teste Ughello in *Italia sacra*. Et quidem decimo quinto sæculo duos illustratores habuerunt *Tragœdiæ*, Gellium Bernardinum Marmitam Parmensem, Danielemque Cajetanum Cre-

z Cap. 3. De poetis Latin. a Observ. ad Lactantium lib. 6. pag. 142. col. 2.
b Lib. 6. Poet. cap. 6. c De poetis, in eo.
d Lib. 1.
e Lib. 1. Var. lect. cap. 4.
f De poetis Dial. 8.

h Lib. 4. epistol. famul. videnda & epistola 10. libri epistol. ad viros illust. & epist. 3. libri 3. Rerum memorab. cap. 3.
i Spec. Histor. lib. 8. cap. 102. x Supplem. Chron. lib. 8. l Sophologii lib. 8.
m Præfat. ad Quæstion. naturales Senecæ.
n Dial. 8. De Poetis pag. 316.
o In Apologetico.
p Lib. 4. Hist. Hisp. q Lib. 9. Hist. Hisp. cap. 10. r In Chron. Hisp. s De laudibus Hispanie. t Prolog. ad Senecæ. u Lib. 4. Paterson cap. 14. x Præf. in Tragœdiar. y De Poetis Lat. cap. 34.
z Adu 3. versu 453. a De metris, ubi suprâ.
b Lib. 4. Theb.
c Choro secund. Actus vers. 341.

monensem, quorum cum commentariis (quot autem post principem editionem annis ignoramus) excusæ Venetiis fuere, cum prioris scilicet anno MCDXCII. cum posterioris sequenti anno. Exstat in laudata Coloniana bibliotheca Hispanensis Ecclesiæ altera editio Veneta earundem Tragædiarum cum commentario Bernardini Marmite anni MDX. in folio, in quo codice per oram frequentes extant notæ, ut in aliis pluribus veterum libris, eorum possessoris Ferdinandi Columbi magni Christophori filii. Diximus de prima editione nil nobis certum esse, nisi ea Herbipolensis sit, quam optimam & emendatissimam Delrius vocat, cui nulla anni nota præfixa est, sed hi versus tantum subjecti:

Claudius iste liber Senecæ repetendus in omne ævum: hunc ardenti pectore lector ama.

Præferat Herbipolis Martini in urbe decenter Lipsæ. Hoc minus candide lector ama.

Sequente sunt Veneta editio MDX. Philippi Pincii, Florentina Philippi de Giunta MDXIII. quam procuravit Benedictus philologus Florentinus, Dominicus Benivenio Sancti Laurentii Florentie urbis canonice dedicata, indeque anno MDXV. Parisiensis cum commentariis Jodoci Badii Ascensii, & emendationibus Maserii, & aliorum duorum.

174. Paullo post, ferè trium millium errorum correctione à Hieronymo Avantio Veronensi meliores factas edidit anno MDXVII. (Venetiis item, ut credimus) Andreas Asulanus: eademque sic emendatas cum laudatis Marmite atque Cajetani expositionibus anno MDXXII. Bernardinus de Vianis, typographus & ipse Venetus, Basileensem Henricopetrianam anni MDXXIX. 8o. Lugdunensem Gryphianam MDXXXVI. à Ludovico Carione curatâ, Lipsiensemque typis Ernesti Vogelini, & hanc cum variis lectionibus Georgii Fabricii Chemnicensis, & epistola De Tragædiarum usu ad Palatinos fratres Wolfgangi Comitiss filios alii laudant. Georgius hic Fabricius post Hieronymum Avantium De generibus carminum apud Senecam commentatiunculam adjecit. Qui & ex omnibus Tragædiis centurias IV. Proverbiorum collegit aliàs, ediditque Lipsiæ typis ejusdem Ernesti Vogelini anno MDLXVI. nisi hæc editio sit Lipsiensis nuper laudata. Ponè it Antuerpiensis Plantini cum adversariis Martini Antonii Delrii: at in hoc saltem minus accurata, quod quæ hic in adversariis monuerit se tollere & corrigere, non sunt in textum relata. Hæc prodiit anno MDLXXVI. Cui successit Lugduno-Batava MDLXXXVIII. cum Justi Lipsii animadversionibus ex veteri libro optimæ notæ, ac celebri illa præfatione seu epistola ad Franciscum Raphelengium De Tragædiarum scriptore, unaque ipsius Raphelengii Notis. Quæ editio Lipsiana repetita fuit Heidelbergæ anno sequenti MDLXXXIX.

175. Eodem autem ann. MDLXXXVIII. Thebais edita est Parisiis à Frederico Morellio cum Q. Septimii Florentis Christiani Notis. Laudatur & Martini Nutii Antuerpiensis anni MDGI. in 16o. apud Draudum, & eâ antiquior Genevensis Jacobi Staër MDXCIX. in 16o. Ex

eodem bibliopolo Commeliniano exiit altera Heidelbergensis editio anno hujus sæculi quarto cum Jani Gruteri Notis. Lugduni deinde Batavorum prodiit cum Scaligeri animadversionibus anno MDCXI. eodemque cum Danielis Heinsii, quas præcedit De Tragædiarum auctoribus disertatio doctissima. Emicuit postea MDCXX. copiosissima illa hujus Tragici operis editio Parisina Petri Billaine typis in publicum data cum titulo Syntagmatis Tragædiæ Latine tribus partibus divisi; quarum prima hæc continet: Prolegomena libros tres, scilicet primum De Tragædia, secundum De Lucii Annæi Senecæ vita & scriptis, tertium De versibus Tragicis, maxime Senecæ. Accedunt fragmenta veterum poetarum Tragicorum, & opinioniones in easdem. Secunda pars hæc: L. Annæi Senecæ Tragædias novem: incerti auctoris Octaviam. Adversaria in has olim excusæ, nunc emendata. Tertia demum commentarium novum in easdem, & indices totius syntagmatis.

176. Atque hoc eodem anno, quasi fatali Senecæ illustrando, Lugdunensem illam Hollandicam Joannes le Maire typographus ex recensione & mæsa Petri Scriverii foras emisit cum Animadversionibus & Notis Lipsii, Raphelengii, Q. Septimii Florentis Christiani, Hieronymi Commelini, Scaligeri, Gruteri, Heinsii, Georgii Fabricii, jam laudatis, & Joannis Ilaaci Pontani non antea editis. Subjecta sunt (uti averfa frontis præfert pagina, nam liber meus quæ sequuntur non habet, reservata forsitan alteri volumini, quod non vidimus) ejusdem Petri Scriverii Collectanea veterum Tragicorum, Livii, Ennii, Nævii, Pacuvii, Accii, & aliorum fragmenta. De iisdem amplissima testimonia & elogia veterum: item nomenclator omnium Latinorum Tragicorum. tandem Gerardi Joannis Vossii castigationes & Notæ in fragmenta. Ex eadem urbe & officina Guilielmi Jansonii anno MDCXXIV. eadem prodierunt sine ullis Notis: uti ex Amstelodamensi alia cum Notis Thomæ Farnabii anno MDCXXIII. in 12o. Joannes Fridericus Gronovius, cum Notis propriis & variorum edi curavit Lugduni Batav. MDCLXI. & fama est novam editionem parari à Jodoco Plumero Amstelodamensi bibliopola. Annotata verò in Senecæ has Tragædias continet liber annotatorum Jacobi Bononiensis Parisiis editus in folio ab Ascensio anno MDXI. cujus in Lucano postea mentio erit. Matthæus quoque Raderus ad Medeam commentarium Monachii apud Melchiorem Segin edidit anno MDCXXXI. in 12o. qui & reliquissæ refertur similes alios in Troadas, Thyestemque. Audio etiam de editione Genevensi apud Jacobum Crispinum MDCXXVII. in 4o. Medeam ac Thyestem seorsum ab aliis editas Ingolstadii in officina Sartorii monet Draudus.

177. Latent alii Tragædiarum codices & earum illustratores in bibliothecis manu dumtaxat exarati. Laurentina regia Scurialis duos habet codices, utinam ab incendio magno illo anni MDCLXXI. superstites. Primum membranaceum literis paullo vetustioribus scriptum, in folio: secundum eodem genere scripturæ cum commentario, quod auctor Catalogi pro

g Thomasin. in Biblioth. Veneta, pag. 15. h Catalogus pag. 47.

i In Biblioth. Patavina Ms.

k In Nova Biblioth. Ms. pag. 331.

l Bibliotheca pag. 1196.

m In Catalogo librorum Hisp. Ms.

n In Biblioth. peregrin. pag. 160.

o Cap. 11. Des Traductions. pag. 128.

CAPUT X.

DE M. ANNÆO LUCANO, & ACILIO LUCANO ejus avo materno, quorundam operum auctore. Lucani vitæ duæ antiqui auctoris, forsitan Suetonii Tranquilli. De matre ejus Acilia Lucana. Joannes Egidius Zamorensis taxatur. Portentum in puero aliis commune. Magister Cornutus. Emendatur sæpius conjectura Vitæ auctor. Questura ejus, & qua ætate. Quenam causæ indignationis adversus Neronem. Conjuratio in eum & mors. Carmina quædam à Pharsalico opere à moriente cantata. Opera quæ scripsit non exstantia. Statius de his sæpè enodatus. Barthius reprehensus. Pomponii Sabini versus de Lucano & ejus scriptis. De bello civili decem libri supersites, de quæ eo judicium veteris & nostræ ætatis. Historicusne an poeta Lucanus? De Polla Argentaria Lucani uxore. Explicatur Sidonius. Barthii inconstantia. Panegyrici ad Pisonem an Lucanus auctor? & quisnam hic Piso? De Pharsalica illustratores, editionibus, & in vernaculis Europæ linguas translatoribus.

179. SUMMI hujus poetæ res juxta morem hujus commentarii descripturis, religio esset aliis quàm veteris, ut suspicari datur, De vitæ ejus auctoris vestigiis insisteret. Hunc è commentario, uti aiebat, vetustissimo, Joannes Britannicus edidit primus, & ut germanum antiqui ævi monumentum ferè reputari videas. Sed qualem? duæ enim sunt Vitæ: atque ambas attribui Suetonio Tranquillo, ut caput sit libelli ejus De poetis, passivum est inter criticos. Gerardus Joannes Vossius hanc probat quæ incipit: M. Annæus Lucanus patrem habuit, &c. Ex ea enim sunt quæ explicat lib. 1. De historicis Latinis, cap. 26. & fortè Barthius Animadv. ad Statii Geneblicum Lucani in principio. Sed idem Barthius utramque vidit, percurritque judicio critico Adversariorum lib. 23. priorem hanc, cujus nos verbiis inhæremus, cap. 3. (quam initio Suetonii fuisse, deinde glossis effarctam & contaminatam etiam alibi ait p) posteriorem cap. 28. Josephus Scaliger alteram vidit, ut constat ex ejus in Culicem Virgiliti Notis. Habemus nos hanc eam, quam edidit cum Lucano suo variorum Notis illustrato Lugduni Batavorum anno MDCLVIII. Cornelius Schrevelius, & hujus vestigiis inhæremus, Lucani res breviter descripturi. Alteram Grotius edidit in editione sua Lucani, estque in antiquissimis editionibus anni MCDLXXV. MCDLXXVII. fereque in omnibus quæ subsequuntur sunt.

180. MARCUS ANNÆUS LUCANUS (ait) patrem habuit M. Annæum Melam ex provincia Bætica Hispanie interioris (fortè ulterioris: nec interioris displicet) Cordubensem, equitem Romanum, illustrem inter suos, notum Romæ & propter Senecam fratrem, clarum per omnes viros virum, & propter studium vitæ quietæ, quod sequens, magis à turba recedebat, minus latebat. De patre Lucani testimonium habemus Taciti lib. 16. Annalium, quo loco de Annæo Melagens, idem Annæum Lucanum (inquit) genuerat, grande

p Ad lib. 2. Sylvar. carm. 7. v. 1. & ad lib. 6. Theb. v. 322.

grande adjumentum claritudinis. de quo loco suo egimus. Necdubito quin de Mela intelligendum sit quicquid de vitæ quietioris studio nuper audivimus quasi allusum sit ad eisdem Taciti hæc: *Mela quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinerat.* quamquam adjungat suo more Tacitus: *per ambitionem præposteram, ut eques Romanus consularibus potentia equaretur: simul acquirenda pecunie brevius iter crederet per procuraciones administrandis principis negotiis.* Aut potius ad Lucii philosophi ejus fratris censionem de Mela & Gallione, cujus loco suo meminimus.

181. *Mavrem habuit & regionis ejusdem & urbis, Aciliani nomine, Acilii Lucani filium oratoris (Barthius corrigit prudenter, orator is) opere apud proconsules frequentis, & apud clarissimos viros nonnullius ingenii (Barthius dispungit, & apud clarissimos viros, nonnullius ingenii) adeo non improbandus, ut in scriptis aliquibus hodie quoque daret ejus memoria, cujus cognomen huic inditum apparet.* Plura hujus periodi ostendunt, utpote nova & indicta aliis, scripti antiquitatem; matris & avi nomina, que absque hoc prorsus ignorarentur: matris inquam, nam *Aille*, non *Acilie* nomine apud Tacitum ea vocatur *Annalium* 15. cap. 56. Et *Aciliam* Cordubæ familiam fuisse ostendit lapis apud Moralem lib. 10. *Hist. Hisp.* cap. 10. *Acilium* quoque oratorem, sive *causarum* defensorem fuisse, atque item ingenii sui aliquot monumentis funeri suo supervixisse: à quo *Lucani* appellatio nostro poetæ indita fuit. Ingeniosulus verò is P, qui obrutus ævi sui prorsus ineruditi caligine, sic de Lucani appellatione illinebat chartis: *Dictus est Agneus ab eventu.* Agneos Græcè, apes Latine. Refert namque *Vaca* commentator, quod cum natus esset *Lucanus*, super ejus verticem examen apum confedit: unde ab apibus cognominatus est Agneus. Vel dicitur *Lucanus* à luceo, quia præ aliis poetis luxit, idest splenduit opus ejus. Vel secundum vulgus *Lucanus* dicitur, quia de Luca castro, quod est prope Cordubam, exstiterit oriundus. Sed primum authenticum exstat magis. Haud potuit ineptè aut falsò magis quicquam dici. Nihil enim tam certum est, quam quod *εγνός castum*, μέγισται autem apes significant, nullaque sit *εγνός* & *apis* cognatio. De eventu autem illo paulò post Vitæ auctorem audiemus. *Lucani* autem agnominacionis ratio, undecumque insitas, meræ nugæ sunt. *Luque* oppidum est prope Cordubam, nullius tamen famæ aut nominis Romano tempore: quare nec fuisse credimus. *Lucanorum* appellationis *Lucaniam* Italiæ provinciam fundum fuisse non minus dixeris, quam Gallorum, Afrorum, Syrorum (quibus nominibus plures sunt appellati) Galliam, Africam, Syriam. His nugis relictis, de *Acilio* Lucani avo nihil addere habemus, nec scriptorum ejus aliqua extra hanc (quod ego sciam) memoria exstat.

182. *Natus est III. Nonas Novembris, C. Cesare Aug. Germanico II. L. Cesiano I. Coss. sed in patria sua non valuit educari, fatorum credo decretis, ut id ingenium, quod orbem famâ sui impleturum cresceret, in domina mundi daretur urbe. Octavum enim mensem agens Romam translatus est.]* Caji Augusti secundus imperii annus

hic fuit, quo Coss. fuere idem Cajs II. & L. Apronius Casianus. Si ergo (uti in Marci Senecæ mentione jam annotatum fuit) venit is cum filiis Romam Augusto adhuc imperante, & Lucanus Melæ filius Cordubæ fuit natus; necesse est Melam ab urbe rediisse in patriam, ibique uxorem duxisse *Aciliam*, recentique prole maatum iter in urbem denuò arripuisse. De patria Corduba locuples testis est *Statius* Papinius in *Genebliaco*. Et quidem ad Marci Lucani infantiam respexisse videtur patruus *Seneca*, quum in *Consolatione ad matrem Helviam* (Lucani ipsius aviam) *Ab his ad nepotes quoque respice* (inquit) *Marcum blandissimum puerum, ad cujus conspectum nulla potest datur tristitia, &c.* quod placuit viris doctis.

183. *Ac ne dispar eventus in eo nominaretur ejus qui in Hesiodo refertur, cum opinio tunc (Barthius rectè opinio eum) non dissimilis maneret, cum infantis, quibus ferebatur, apes circumvolârunt, osque insedere complures, aut dulcem jam tum spiritum ejus inhaerentes, aut fecundiam, & qualem nunc existimamus, futurum significantes.]* Quod hic auctor de *Hesiodo* & *Lucano* nos docet, idem referunt de *Platone* *M. Tullius*, *Plinius*, *Valerius Maximus*, *Ælianus*. De *Pindaro* idem *Ælianus*, ac de sanctissimis atque doctissimis *Episcopis* *Ambrosio* *Mediolanensi*, *Paulinus* in ejus vita; & *Isidoro* *Hispalensi*, auctor item anonymus ejus *Vitæ*. Observavit *Miscella* observatione 5. *Mathias Berneggerus*, ut solet, eruditè.

184. *Præceptoribus tum eminentissimis est eruditus, eosque intra breve temporis spatium ingenio adæquavit, unâ verò studentes superavit profectibus.]* Inter præceptores *Anneus Cornutus* fuit, quem virum illo tempore doctrina & eruditione clarissimum *Dionis Cassii* fide novimus, seu potius epitomatoris ejus *Xiphilini*. Auctor antiquus anonymus *Vitæ Persii Flacci* poetæ: *Cum esset annorum XVI. amicitia cepit uti Anni Cornuti.* Et mox: *Per Cornutum cognovit Anneum etiam Lucanum equitum, auditorem Cornuti. Nam Cornutus illo tempore tragicus fuit, sectæ stoicæ, qui libros philosophiæ reliquit.* Ita habent postremæ editiones, cum prius legeretur: *Tragicus fuit sectæ poëticæ*, ut ex *Vossio* constat, qui auctor fuit correctionis. Poëtam fuisse *Cornutum* id confirmat, quod *Nero* cogitans res Romanas verbis scribere, præter alios adhibuisse hunc apud eundem *Dionis* epitomatores referatur. Idem auctor *Vitæ Persii* ait *Lucanum* adeò mirari scripta *Flacci* (hujus *Persii* nempe) ut vix reciteret se illo recitante à clamore, quin illa vera esse poemata diceret. E *Suëtonii* *Tranquilli* *De poetis* libro hanc *Vitam* esse, uti sunt *Horatii*, *Terentii*que, atque illam *Lucani* nostri, ut jam diximus, *Gerardi Vossii* suspicio est.

185. *Declamavit & Græcè & Latine cum magna admiratione audientium.]* *Statius* certè in *Genebliaco*, utriusque, nedum poëticæ tantum, eloquentiæ laudem ei consignat.

Vestra est ista dies, favete Musæ; Dum qui vos geminas tulit per arces, Et vincite pede vocis & solute Romani colitur chori sacerdos.

186. *Ob quod puerili mutato in senatorium cul-*

cultum, & in notitiam Cæsaris Neronis facile pervenit, & honore vixidum ætate (ætati forsitan) debito dignus judicatus est. Gessit autem Quæsturam, in qua cum collegis, more tum usitato, munus gladiatorum edidit secundo populi favore. Sacerdotium etiam accepit auguratus. Equidem hætenus tempora habita secunda.] Senatorum quidem filii habitum hunc, qui senatorius dicebatur, induebant statim ab assumptione virilis togæ. *Suëtonius* de *Augusto*: *liberis senatorum* (ait) *quò celerius reipublicæ assuescerent, proinus à virili toga* (hoc est ab induta virili toga) *latum clauum induere, & curiæ interesse permisit.* Pleni sunt hujus observationis rerum Romanarum illustratores. Non tamen dissimulabo suspicari me pro virili minus rectè puerili scriptum, cum de filio *Annæi* *Melæ*, quem ascendisse ad senatoriam dignitatem nusquam legitimus, nunc agatur, qui hoc privilegio frui, aut statim à prætextata, hoc est puerili ætate, latum clauum induendi jus obtinere vix potuisse videtur. Nisi dicamus sub initium *Neronis* impetratum fuisse ei à *Seneca* patruo, ut *laticlavio* pretextam commutaret. Conveniunt enim quòd *Lucanus* diem suum obierit decimo *Neronis* anno, ætatis vicesimo septimo, ut videbimus, & quòd decimum septimum ætatis ageret, deponendæ prætextæ annum, cum *Nero* imperare cœpisset; à quo tempore in hujus notitiam pervenerit, quod auctor *Vitæ* ait. *Quæsturam* aliquo ex sequentibus annis, certè ante diem, gessit. *Quantumvis* enim quæsturam, notante *Ulpiano*, ingressus fuerit, & quasi primordium gerendorum honorum, sententiæque in senatu dicendæ; ejus tamen, sicut & cuiuscumque alterius magistratus, gerendi legitima ætas, nondum venit ante vicesimum secundum, ut ex *Plinii* quadam epistola colligi videtur, sive vicesimum quintum, ut *Justo Lipsio*, sive vicesimum septimum annum, quod *Sigonio* & aliis placuisse novimus. De gladiatorum ludo à quæstore *Lucano*, more tunc usitato, edito, *Cornelii* duo testimonia sunt. *Claudii* tempore, hoc est ejus imperii septimo anno, *P. Dolabella* censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecuniâ eorum, qui quæsturam adipiscerentur. Rursus ab ejus statim morte, *Nerone* recens inaugurato, senatus obtinuit, ne designatis quidem quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Necessitas, inquam; sed absque ea duravit mos edendi: quod etiam post senatûs hoc decretum fecit cum collegis suis *Lucanus*.

187. *Quæ autem sequuntur mutata invidia & odio Neronis, ipsi exitium, domesticis luctum miserabilem attulerunt. Inter amicos enim Cæsaris, quòd tam conspicuus fieret profectus in poëtica, frequenter offendebatur.]* Offendebat nempe *Cæsaris* amicos, quòd in poëtica etiam ad invidiam *Neronis* profecisset; quasi dicat, inter *Cæsaris* amicos frequenter offendebatur in id, quòd tam conspicuus &c. non vulgò nota phrasi. Nisi placet collocatio à *Barthio* excogitata; *Cæsaris* enim inter amicos frequenter offendebatur, quòd &c. sive alia, quam præfert in capite *Adversario* supra laudato.

188. Sequitur: quippe & certamine pentaterico (lege pentæterico, hoc est quinquenniali) acto

in Pompeji theatro laureis, recitante Nerone, fuerat coronatus.] *Geminus* *Suëtonii* locus de more hoc *Neroniano* recitandi orationes versusque in publico certamine, & coronâ victori oblata. Deinde (ait) *in orchestram senatumque* (senatûs locus orchestra in theatro) *descendit, & orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum* (præpositorum certamini) *consensu concessam sibi recepit.* Sic ille non de successu nostro, quo *Lucano* delatam coronam audivimus: *Et extempore Orpheæ scriptum in experimentum ingenii ediderat, & tres libros, quales videmus.* Obscurum quale genus poematis *Orpheus* esset, de quo infra, ex quo tres supererant libri, nec plures fortè scripserat.

189. *Quare inimicum fecit (sibi) Imperatorem, quo ambitiosè imitante (Barthius non sine suspicione glossematiss legit, ambitione intimante, & alibi pro ambitiosè imitante: mallem ego pro aut præ ambitione irritante) non hominum tantum, sed & artium sibi principatum vindicantem, & interdictum* (ita placet cum *Barthio*) *est ei poëtica, interdictum est etiam causarum actionibus.]* *Dio* confirmat, sive ex eo *Xiphilinus*, sine libri 62. *εἰ δὲ δὴ Λουκανὸς ἐκαλεῖται ποιητὴν, ἐπειδὴ ἰσχυρὸς ἐπὶ τῷ ποιῆσαι ἐπανέστο.* Id est: *Lucanus* autem quòd in poësi admodum laudaretur, prohibitus fuit carmina scribere. Et *Tacitus* *Lucanum* propriè causse (inquit) *accendebant* (ad conjurandum in *Nerone*, ut mox dicemus) *quòd famam carminum ejus premebat Nero*, prohibueratque ostentare, *vanus* assimulatione. Quod verò adjungit *Vita* de *causarum* actionibus ei prohibitis, docet nos causas *Lucanum* aditasse. Altera illa *Vita* fragmento quodam apud *Barthium* laudato lib. 23. *Adv.* cap. 28. eam causam iræ *Lucani* præterdit, agrè tulisse eum, *recitante se subitò, ac nullâ, nisi refrigerandi sui causâ, indictò senatu Neronem recessisse.* Hoc est, frigore, ut exponit, ferendi, & contemptui habere eum se significandi. Insigne exemplum *Neronianæ* iracundiæ adversus *Epirotam* quendam victoriâ sese in certamine tragico adversus *Cesarem* ipsum essentem habes apud dialogi *De fossione isthmii* auctorem inter *Luciani* alios; qui & ait *Nerone* etiam *Pythium* os (*Pythium* oraculum) unde voces inspirare solebant, obturare conatum fuisse, ut & *Apollinem* voce spoliaret. Quem locum observavit.

190. *Hoc factum Cæsaris* (prosequitur) *juvenili estimans animi calore, speransque ultionem, à conjuratis in cædem Neronis sociis assumptus est: sed parum faustè.* Deceptus est enim à *Pisone* & consularibus, aliisque præturâ perfunctis illustribus viris. Conjuracionem hanc accuratissimè narrat *Cornelius Amalium* lib. 15. à quo nil deduci potest, unde deceptum à *fociis* *Lucanum* dicere possimus. Quare *Barthius* probabat magis ut, *Deceptus est enim cum Pisone* &c. legeretur.

191. *Dum vindictam expetit, in mortem irruit. Nam sua sponte, coactus viâ excedere, venas sibi præcidit.]* Usitato tunc appetendi mortem genere, ut manibus carnificis suffirarent se qui ad supplicia quærentur, quo usi sunt in hac ipsa conjuratione *Lucius Seneca*,

F Atti-

p Joannes Ægidius Zamorensis in Fragmentis Mss.

q Meminit hujus vane creditatis Morales lib. 9. cap. 10. & refellit.

d Sigonii vide De ant. jure pop. Rom. lib. 2. cap. 2. Cafalio de urbe & imp. Rom. cap. 28.

s De divinis ne lib. 1. t Lib. 1. cap. 1. u Lib. 1. cap. 1. x Lib. 1. cap. 1. y Ibidem.

e L. Un. 5. 3. De off. quæst.

f Lib. 10. ep. 30.

g Not. ad Taciti lib. 3. cap. 29. h Lib. 2. De antiquo jure pop. Rom. cap. 2. Brodaro ad Polletti de hist. fori Rom. lib. 5. cap. 8. Narbona De etate ad omni. aB. requirit anno xxviii. i Lib. 2. Ann. cap. 22.

k Lib. 13. cap. 5.

l In Animadv. ad Statii Genebliacum. loc. v. 58.

c Ita pro arte rectè correxit Barthius.

m In Nerone c. 12.

n Ad lib. 2. Sylvæ. Scatii carm. 7. v. 58.

o Ubi proxime

p Lib. 15. Ann. cap. 49.

q Hanc lectionem Taciti Barthius tueretur ad lib. 2. Sylvæ. 7. v. 45.

r Ubi proxime v. 58.

Atticus Vestinus Consul, ipse etiam Cajus Piso destinatus Imperator. Fertur moriens Lucanus eos versus e Pharsalia libro nono cecinisse, quibus Tullum Catois militem in Libya ab Hemorrhoidae, quod serpentis genus est, morsum elegantissime & expressissime descriperat:

Sanguis erant lacrymae: quaecumque foramina novit

Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant

Et patulae nares: sudor rubet: omnia plenis Membra fluunt venis: totum est pro vulnere corpus.

Uti monet in lib. 5. Taciti Notis Marcus Vertranius Maurus, praeter alios. Sed huius memini, ut ex occasione demirer Christianum hominem de caelestibus ludentem. Ii sunt, quos M. Ammeus Lucanus fertur dixisse cum in suaresoluitur initia caelo caelestem animam reddidit. Quae verba mihi aurem vellunt, ut impium illum Helvetiorum hereticorum patriarcham Zuingleum rideam, qui ad Franciscum I. magnum illum Galliarum Regem scribens, cupit eum in caelo beatum videre, in quo cum aliis caelitibus Herculem, Theseum, Camillum, Scipiones collocare haud veritus fuit, quod a Labbeo notatum in fine caenotaphii Joanne Papissae legimus. Lucano tamen, ut e diverticulo in viam, publico programme conservatam fuisse famam ostendit, si fidei lubricae non est, lapis Romanus, quem e Fabricii Antiquitatis Gruterus habuit:

M. ANNÆO LUCANO BENEFICIO NERONIS FAMA SERVATA

quamvis spuris & supposititiis ille accenseat.

192. Meminit & in Lucani Vita Petrus Crinitus. Peritque pridie Kal. Majas, Attico Vestino & Nerone Syllano Coss. xxvii. et. nis annum agens, non sine iactura utilitatis, cum patriae, que tantam immaturae amisit indelem, tum studiorum quoque. Et rationem subiungit: Reliqui enim x. (sic forte pro vii. legendum est, quamvis Barthius nil mutet, ad septemque posteriores operis libros, quos inemendatos reliquisset ait Lucanum, referat, uti & Gesnerus in Bibliotheca) Belli civilis libri locum calumniantibus, tanquam mendosi, non darent. Mendosos pro incorrectis posuit, seu vitiis nonnullis maculatos. Horatius s:

Si vitis mediocribus, aut mea paucis Mendosa est natura.

Et Psalmista: Omnis homo mendax.

193. Ideo sequitur: Qui temetsi sub vero crimine (hoc est vicio, seu vitiis quibus notatus mansit. Barthius sub vano crimine legit, aut, irrito crimine) non egent patrocino (hoc est frustra eis patrocineris, aut quia nulla vitia, aut quia non excusabilia) de iisdem dici quod in Ovidii libris prescribitur, potest. Emendaturus, si licuisset, erat. Exstant ejus & alii complures (libri) ut Iliacon, Saturnalia (Scrivario debemus veram hanc lectionem, ac duorum operum distinctionem; cum antea, ut illa consaturnalia legere-tur) Catacomon, Sylvarum x. tragœdia Medea imperfecta, salticae fabulae xiv. & Hyppa-

mata (sic dividimus) prosa oratione in Octavium Sagittam & pro eo, De incendio urbis, Epistolarum ex Campania: non fastidiendi quidem omnes, tales tamen ut Belli civilis videantur accessio. Huculque Vita. Sed nos jam de his libris poetæ agemus, restituito apud Suetonia-nam, si Deo placet, superiorem narrationem, eò quod emendationis omnino indiget. Scripsit ergo Lucanus praeter libros De bello civili (ad quos tandem deveniemus) plures, qui desiderantur, libros; qui si exstarent (poeticos nunc intelligo) longè jucundiores eum lecto-res habiturum Barthius ad initium Genethliaci Statiani affirmare ausus est.

194. Orpheum tribus libris ex tempore scrip-tum, ut Vita auctor ait, in experimentum ingenii: de quo Statius in Genethliaco, versibus paullò post referendis. Barthius tamen lib. 23. Adv. cap. 3. in versu isto Statii.

Et sedes referabis inferorum diversum ab Orpheo subodoratur opus, infero-rum descriptionem; quod confirmat in Notis ad Statii hunc locum t.

195. Iliacon. Ex Lucretio Papinii scholia-ste id aperte constat. Lucanus (ait u) de Phaeonte in libro qui inscribitur Iliacon, ita:

Haud aliter raptum transverso limite caeli, &c. Vir doctissimus Lilius Giraldus Iliaconita videtur apud Lucretium legisse, ut apparet ex ejus dialogo De poetis 4. Statii hi versus perti-nent e Genethliaco laudato:

Ac primum teneris eduoc in annis Ludes Hectora Thessalosque curus, Et supplex Priami potentis aiarum, Et sedes referabis inferorum.

Duo hic opera innuit, Iliacon & Orpheu. Ili-acon, hoc est, Trojana gesta, tribus prioribus: Orpheum postremo (nisi & portionem ejusdem Iliaci operis, ut Barthius credit, significet) ad quem Orpheum pertinet & alter hic versus:

Et noster tibi proferetur Orpheus. Quem & corrumpti, & pessimo sensu donari ab aliis video, ut statim notabitur. In invidiam Neronis, qui urbi faces immisit, Illi seu Trojæ conflagrationem Lucanum cecinisse credit idem Barthius x, eoque respicere versus hos Genethliaci y:

Dices culminibus Remi vagantes Infandos Domini nocentis ignes.

Quamvis alibi z ad catacausmon, de quo opere infra, eisdem versus referat. Idem autem cum Iliaco videtur opus, uti & Barthius admittit.

196. Hectoris Lytra. Quam citari ab ali-quo ex grammaticis monet Vossius a. Hectoris Lytram Ennius scripsit, hoc est, Hectori cada-veris redemptione à Priamo factam, auri magna vi Græcis numerata, ut innuitur hoc versu:

Et supplex Priami potentis aurum.

Atque item à Q. Septimio Dyctis De bello Tro-jano interprete Latino, quem Barthius lau-dat b. Quid nî etenim haud diversum existi-memus, cum Vitæ auctor Lytrae non memine-rit, Iliaci meminerit; eademque sit materia, & Statius conjecturæ non resistat? Pergamus.

197. Saturnalia, usurpato & ab aliis titulo, uti à Macrobio. Sed argumentum latet. Nihil enim aliud inscriptio continet, quam quod scripta hæc, qualiacumque sint, saturnaliorum, hoc

hoc est feriale dierum tempore.

198. Catacomon: apud Lucretium Statii scholiasten e Catagonion: quod alicubi Barthius credidit a ex Sylvarum libris carmen aliquid fuisse, seu potius Catacausmon, uti corrigi Jo-sephus Scaliger & Vossius e, & alibi Bar-thius f admittit; aut Catacausmon, quod est incendium. Idem est cauma, καύμα, à καίω, sive καίω, υρο: sicut catacauma, κατάκαυμα, à κατακαίω, exuro. Conceptum nempe, ut vi-detur, opus de conflagratione urbis à Nerone procurata, de qua disertè, ut solet, Tacitus, Dio Cassius, Suetonijs, aliique. Idemque sensisse videtur Petrus Crinitus s. Scaliger verò, & cum eo Barthius h, idem existimabat hoc opus cum Iliaco nuncupato, quasi esset Catacausmon Iliacum. Sed auctorem Vitæ habet contrarium, qui planè duo hæc distinxit. Barthio i arridet potius ut κατακόμιον legatur, specularium scilicet, seu speculatorium, hoc est sub nomine isto quid satyricum, nec sine exemplo inter nos Hispanos; nam adversus scriptum quoddam historicum magni viri Franciscus Roales Sal-manticensis professor Matheos clarus, la mi-roneria hoc eodem sensu inscribens formavit. At valde id ab eo quod omnes codices præsefe-runt distat. Nec minus κατακόμιον, quod idem excogitavit Barthius alibi k. Absque dubio sta-tius Papinius ad Catacausmon habuit oculos, cum his versibus significare voluit Lucani opus aliquod, non (quod interpretantur) contentio-nem cum Nerone. Judex lector esto:

Ingratus Nero dulcibus theatris, Et noster tibi proferetur Orpheus. Dices culminibus Remi vagantes Infandos domini nocentis ignes.

Importunissime ex proferetur correxerit Bar-thius l præferetur, interpretatusque est ingra-tum futurum theatris Neronem, Orpheum-que suum (Calliope mater loquitur) Lucano præferendum esse. Mentionem Lucani operum jam superioribus versibus ceptam, sequenti-busque continuatam, non nisi ineptissime Pa-pinius potuit bino isto carmine, in quo de Ne-rone & Orpheo agitur, interrompere. Quam-nam vero laudem poetæ continet Calliopem dicere Neronem ingratum spectatoribus futu-rum, Orpheum autem Lucano præferendum? Hoc enim sonant verba, non id quod Barthius parum feliciter excogitavit, præferendum Luca-ni Orpheum Orpheo Neronis. Aptissimum pla-nè est, ut indicare his Statius libros aliquos vo-luerit Lucani sensu: proferetur à te, Lucane, hoc est cantabitur, cum Nero in theatriali re parum populo gratus, tum Orpheus; dicefque incendium urbis, &c. Sive ingratum Neronem dixerit dulcibus theatris, quod ludicra illa sibi-que charissima urbis, atque adeo frequentata loca, igne à se per emissarios injecto absumi permiserit.

199. Sylvarum x. libri, ut credo, de quibus nihil annotare habemus, nisi quod jure repre-hendatur Domitius Calderinus, primum vel so-lum Sylvarum inter Latinos poetas scriptorem Statium existimans: ut Barthius notat m. Qui utinam ille (ait) exstarent, Pharsaliam utique pre-merent. Et alibi n, contigisse his ferè decem Sylvarum Lucani libris, quod Statii quinque Bibliotheca veteris Hispana Tom. I.

nunc desideratis; quorum adeo memoriam Thebaïs (idem de Pharsalia dixeris) obliteravit, ut cum ista sæpissime duo poemata, illi nun-quam prorsus à grammaticis citentur.

200. Medeam tragediam; sed imperfe-ctam. Audacter quidem post ejusdem argumen-ti alias magnorum poetarum Ovidii, & Lucii Senecæ ejus patris. Sed quemadmodum non deterruit Senecam Ovidii nomen ac prærepta laus; necitem Lucanum, qui præverat, Seneca. Hujus tragœdiæ nullus meminit absque hoc e Vita testimonio, non Quintilianus, non Statius, ut innuere visus fuit Del-rius, & obser-vavit jam in principio hujus Genethliaci Anim-adversionum Barthius.

201. Salticas fabulas xiv. Rectè à salti-bus derivat Vossius, quod res narraverint in saltibus contingentes, ut amores Satyrorum & Nympharum. Itali hoc genus fabulas Bosca-reccie vocant, sicut & Piscatorie quæ ad pi-scatores pertinent. Barthio o à saltandi verbo placuit: saltabantur enim poemata, ut gestus saltantium voci admotus expressiorem fabu-lam redderet. Salticam puellam Tertullia-nus p & Adhelmus q Herodiadis filiam dixere: saltatorumque coram populo suorum poë-matum Ovidius meminit r. Quæ & ipse alibi observat doctè auctor; in animadversionibus nempe ad Statium s.

202. Hyppamata. Quodnam genus fuerit dissimulavit se nescire Vossius, remisit se ad alium locum 505. librorum titulos hic Barthius explanans: quem animadversionibus jam lau-datis ad Statium t debemus, ut mox dice-mus.

203. Prosa oratione contra Octavium Sa-gittum, & pro eo. Sic ne distinguere placet ista quæ percurrimus verba, neque cum iis quæ antecesserunt, aut sequuntur, conjungere? ut aliqua hæc sit ex causis, quas Lucanus egit, aut in foro, aut exercitationis causâ domi, conscri-pta duplici, contra reum & pro reo oratione. Hic est Octavius Sagitta Tribunus plebis, ob occisam Pontiam Posthumiam stupro cogni-tam, quæ averfabatur ejus nuptias, lege Julia de sicariis damnatus, de quo Tacitus Anna-lium 13. cap. 44. & Historiarum 4. cap. 44. Mi-nimè, ait Barthius ubi proximè, Hyppamatum inscriptionem scripto huic adversus Sagittam tribuens, Vitæque hunc locum non ut nos in-terpungens. Eum consule.

204. De incendio urbis. Aliudne, an idem cum superiore Catacausmi opus? diversum fuisse credo, profaicam scilicet narrationem hujus cladis: nam de prose orationis scriptis jam auctor loquitur, quem & prose eloquentiæ decus ei consignat Statius his versibus:

Dum qui vos geminas tulit per arces, Et vincula pede vocis & solute, Romani colitur chori sacerdos.

205. Epistolarum ex Campania scriptarum librum adungere his debemus ex Papinio.

206. In laudem Pollæ Argentiariæ quic-quam. Uxor ea Lucani. Papinius ita:

Tu castæ titulum decusque Pollæ Jucunda dabis allocutione.

Non spernendi omnes hi libri fuere, ait Vitæ auctor: tales tamen, ut accessio videantur ma-

s Primo. Sen. satyra 6.

x Animadr lib. 7. heb. 6. 322. y Lib. 2. Syn. 7. v. 60. z Animadr lib. d. v. 60.

a De Ep. Lat. lib. 1. cap. 16.

b Animadr. ad Statii istum versum.

m Ad lib. 2. Heb. v. 326. n Ad lib. 6. Heb. v. 322.

o Lib. 23. cap. 3.

p Adv. Gnost. cor cap. 10. q De Virgin. cap. 8. r Lib. 2. Trist. 5 Lib. 7. Heb. 6. v. 322.

t D. v. 322. pag. 470. tom. 3.

gni illius operis De bello civili. Cujus quidem mentioni præmittere non abs re erit Pomponii Sabini versum, sive encomion, aut epitaphium poetæ nostri, in quo sequutus is videtur fuisse Vitam hanc, quam persequimur; è quibus & Pomponium in distinguendis Lucani quibusdam operibus nobiscum sensisse apparet.

Betis ave natale solum, est Anna propago. De genitore Mela dat mater Acilia terris. Vix luna octonos caelo confecerat orbes, Quam me Roma sui respersit Tyberis undæ, Servatumque foro traxit, Phœboque dicavit. Hinc SYLVÆ, geminæque FACES, reus inde SAGITTA.

Orpheus ingrati stimulus liquorque tyranni, Dum civile nefas aperit Pharsalia nostræ, Inviditque Nero famæ, Musæque canentis Interrupit opus gladio, venisque reserctis A sectore, sacros maculavit sanguine vultus.

Ubi geminas faces de alio & alio opere, Catacausmi, & De incendio urbis, intelligere posse videtur. Accessio inquam cætera omnia opera existimari possunt magni & præcipui operis

207. De bello civili (Cæsaris & Pompeji) sive Pharsalia, ut inscribitur: qua posteriore appellatione à se donatum fuisse ex isto apparet carmine a:

Pharsalia nostra Vrvet, & à nullo tenebris damnabitur ævo.

Constat x. libris, quibus supplementum aliorum septem fecit Thomas Majus Anglus; id quod seorsum aliàs editum Cornelius Schrevelius Lugduno-Batavæ suæ Lucani editioni, nescio an primus, addiderit. Hos libros intellexit Statius, cum cecinit post memorata omnia alia nostri opera.

Mox cepta generosior juveni, Albo ossibus Italis Philippo, Et Pharsalica bella detonabis, Et fulmen ducis inter arma divi, Libertate gravem pia Catonem, Et gratum popularitate Magnum.

Et mox: Hæc primo juvenis canes sub ævo, Ante annos Culicis Maroniani.

Nempe ante xvi. ætatis annum, quo dicitur Culicem poematium conscripsisse Virgilius. Attamen alludi his videtur ad id quod legimus apud Scaligerum in Notis ad Culicem hunc. Suetonius Tranquillus (inquit) in vita Lucani, quæ adhuc formis excusa non est, ait, Lucanum inter equalium suorum plausus, cum magno successu ac favore poemata aliquod à se compositum recitasset; ut ostenderet quanto junior quàm Virgilius poeticam attigisset, exultandum dixisse: Quantum mihi restat ad Culicem? Hæc Scaliger ex altera Vita, uti videre est apud Barthium lib. 23. Advers. cap. 28.

At similis vero est Lucanum (si id credimus, Statiumque, quod censuit Barthius aliter x, vera & non assentatoriè loquutum) modestè cessisse gloriæ Virgilio, etiam ex hoc in adolescenti ea ætate confecto poematio collectæ, atque amicorum plausibus quasi intercedentem dixisse, multum sibi adhuc famæ conficiendum restare spatium, ut Culicis æquale opus conficere posset. Idque sic factum refert Ambrosius Morales lib. 9. Hist. Hisp. cap. 10. nescio unde collectum. Sed pro aliqua non vulgari eorum no-

titia, qui immatura adhuc ætate scriptis editis claruerunt, operæ pretium erit Paullum Colomesium consulere in Notis ad Quintilianum non dudum editis. Superiorem deinde Lucretio, Ennio, Varroni Atacino Argonauticorum veteri ante Valerium Flaccum scriptori, Ovidioque, propter hoc opus, Lucanum nostrum (poeticè, an ex animi sententia?) declarat Papinius:

Cedet Musa rudis ferocis Eni, Et docti furor arduus Lucreti, Et qui per freta duxit Argonautas, Et qui corpora prima transfiguravit.

Cedereque solum jubet magno Maroni, futurum tamen ipsi in pretio non vulgari & veneratione:

Quin majus loquor. Ipsa te Latinis Aeneis venerabitur canentem.

Sinamus interim inter se digladiantur Barthius Reinesiusque de eo, an Lucanum, an Senecam Tragediarum scriptorem Guilielmus subintellexerit Brito Philippidos lib. 12. versu 883.

Digna quibus studeat Sophocles & Ibera pœsis.

Reinesius pro Lucano stat epistola 20. & 22. ad Christianum Daumium. Barthius autem pro Seneca, in Animadversionibus suis ad Britonem. Lucani certè hoc opus, ex quo jam editum in vulgus apparuit, magno pretio haberi cœpit, ac propter id Lucanus. Mirum tamen, si absolutum quicquam omnibus numeris in illa ætate præstiterit, quod frequenter inculcari videas. Aliis enim probari nequit consilium scribendi carmine justam historiam: nam poëtam, & ficta narrantem, pro eodem habent. Quintilianus certè consignata Lucano magna quadam ingenii laude, poëticè tamen ejus laudi aut nomini non obscure detrahit. Lucanus ardens & concitatus (ait) & sententius clarissimus, & ut dicam quod sentio, magis oratoribus, quam poëtis commendandus. Servius in primum Aeneidos: Quod diximus poetica arte prohiberi, ne operè ponat historiam, certum est. Lucanus namque in numero poetarum esse non meruit, quia videtur historiam composuisse, non poemata. Quæ ipsa verba Isidorus utrapat Originum lib. 8. cap. 7. Petronii, Lucani oratoris, simile judicium hæc ex Suetonio ejus continent: Ecce Belli civilis ingens opus: quisquis attigerit, nisi plenus literis, sub onere labetur. Non enim res geste verbis comprehendende sunt, quod longè melius historici faciunt; sed per ambages, decorumque ministeria, & fastidiosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus, ut potius fiventis animi vaticinatio appareat, quàm religiose orationis sub testibus fides. Eleganter quidem. Cui de Lucani opere judicio assensit Jorandes in libro De rebus gestis, plus historicum, quàm poëtam vocans: Joannes Saresberienfis lib. 11. Polycratici cap. 19. novioresque alii à Barthio laudati Adversar. lib. 53. cap. 6. & ad lib. Thebaïdos 3. vers. 426. Idem in animadversionibus ad Statii carmen de Lucano jam toties laudatum b Pharsaliam censet densitate sententiarum & acuminum laborare: quod si elaborare eam potuisset (ait) auctor; utique à vera poësi, heroica quidem

y Inter cju. opuscula pag. 227.

c Ad lib. 5. Luc. v. 694.

d Lib. 2. Syl. 7. v. 1.

e Lib. 14. epig. 168.

f Cap. 20.

g Lib. 7. ep. 20. 21. 22. h In Genethliaco jam laudato v. 31. 35. & 39.

i Lib. 2. subef. 167. cap. 20. k Ubi proximè ad initium. l Lib. De Consp. Tragedia, ab eodem Barthio adductus.

7 Lib. 10. lib. orat. sept.

a Vers. 16.

m Vers. 166.

b Lib. 2. Syl. var. 7. v. 1.

dem & Romana, propius distaret. Nec absone judicaturum (addit) qui longam eam satyricam tragediam dixerit, hexametris conceptam, ne planè vulgò talis haberetur. Alibi in eisdem animadversionibus ingenii acumen laudans, judicium in tota operis œconomia non æquè, quæ talia sunt (ait c, Lucani carmina de fama quadam è libro primo laudans pulcherrima) ut felicitatem naturæ facile asserat, modò judicium in toto opere concinnando minus esset juvenile. Postponit idem alio loco d Martiali & Statio Papinio Lucanum, quamquam uterque in gratiam Pollæ ejus quondam uxoris vehementer eum laudaverint.

208. Nec desuere tamen olim inter æquales, quorum alia esset de Lucani poëtica laude sententia. Martialis festivè concepta hæc legitur e:

Sunt quidem qui me dicunt non esse poëtam: Sed qui me vendit bibliopola putat.

Auctorque ipse dialogi De causis corrupte eloquentiæ, qui existimatur Quintilianus esse, Virgiliano atque Horatiano sacrario, quatenus ad poëticum decorum attinet, minime Lucanum arcet. Exigitur jam ab oratore (ait) poëticus decor, non Accii aut Pacuvii vetero inquinatus; sed ex Horatii, & Virgilii, & Lucani sacrario prolatus. Et ore quidem rotundo edita illa sunt Valerii Martialis d, Statiique Papinii h, obnoxietque forsan dicta in gratiam Pollæ Argentiariæ Lucani relicta, scemina clarissimæ, quæ tanquam ob adulationem intolerabilia à nonnullis taxantur. Urst hinc post Floridum Sabinum i acrior eo Barthius l poëtam suum Statium, quem tamen ab accusatione tueri Daniel Heinsius k conatus est. Quæstionem hanc de Lucani poësi aliis solvendam relinquo. Videri possunt Barthius lib. 23. Adv. cap. 28. Julius Cæsar Scaliger lib. 1. Poëtics cap. 2. Vossius De Hist. Latinis lib. 1. cap. 26. & lib. 1. Instit. poëticarum cap. 7. §. 2. Cælius Rhodiginus lib. 7. Var. cap. 4. ac de Lucani laudibus Janus Rutgersius lib. 6. Variorum cap. 9. in fine.

209. Sed ut non prætermittamus de Polla Argentiaria quod è re sit notare, diversa quidem videtur ea esse à Polla conjuge Pollii, cujus villam Surrentinam idem Statius lib. 2. Sylvarum descripsit. Aliter enim de Polla ista Papinius loquitur, quàm de vidua Lucani, atque ætatis, ut credere par est, provectioris, scemina; cui parum conveniebat juvenilis gratiæ commendatio, videtur loqui potuisse. Potioribus ne innituntur argumentis, qui Pollam Lucani credunt Statio Papinio post prioris viri mortem nupsisse? Nam quò alio pertinent è præmio ejusdemmet secundi Sylvarum libri ista? Excludit volumen Genethliacum Lucani, quod Polla Argentiaria, charissima uxor, cum hunc diem fortè consecraremus, imputari sibi voluit. Aut quomodo explicabimus Apollinaris Sidonii è Carmine 23. sive Narbonie m hos versus?

Quid quos duplicibus jugata tædis Argentiaria Polla dat poëtas?

Ad quem locum Joannes Savaro bis nupsisse Pollam admittit poëtis duobus, Lucano & Statio, sicut & Sirmondus, atque olim Bapti-

sta Pius n. Sed si audeamus imputare Sidonio errorem alium, ei errori, quem in distinguendis Senecis admittit, parem, exsolvemus haud ægrè nos ab hoc posteriori Pollæ matrimonio. Videtur quidem mihi Sidonius ab illis Papinii verbis deceptus tale quid existimasse. Atqui epistolæ illius verba planissime sic accipienda sunt, ut vel charissima uxorum, Lucani defuncti conjugis respectu, hoc est, quæ marito dilectissima fuit, Polla audiat, aut cum auctoritate quorundam codicum o, quomodo & alicubi excusum est p, clarissimam uxorum subrogemus. Etenim necesse est quomodocumque hinc emergere: nam de Statio Papinio certi fumus, Claudiam ab adolescente ductam, in senium etiam jam vergenti, & postquam reliquit urbem, atque in patriam secessit Neapolim, superuisse uxorem. id quod ex Carmine q ad eandem his docemur verbis:

Etenim tua (nempe benigna) Quam mihi sorte Venus junctam florentibus annis

Servet & in senium) tua, quæ me vulnere primo Intactum thalamis, & adhuc juvenile vagentem

Fixisti, tua fræna libens docilisque recepi.

Rectè ergo Barthius, qui Adversarior. lib. 160. cap. 4. adhuc inedito, forsânque per Christianum Daumium r, aliumve aliquando in lucem edendo, alteras Pollæ has nuptias confutare se ait etiam in publicatis posthumis ad Statium Animadversionibus s contra Sidonii doctissimos interpretes Savaronem & Sirmondum existimans, scemina clarissimæ & generosissimæ gratam rem facturos, forteque Lucani demortui amici memoriæ hoc dantes, celebrasse, tam hunc Papinium, quàm Martialem, poëtæ diem natalitium, Papinium quidem Genethliaco isto, Martialem verò tribus Epigrammatis t, ad Pollam directis.

210. Cæterum quod cœpimus colligere de Lucani Pharsalia minus favorabiliter dicta, videtur confirmare auctor Vitæ in adductis supra his verbis: Reliqui enim septem (aut decem, ut nos existimamus) Belli civilis libri locum calumniatoribus tanquam mendosi non darent (hoc est si auctor non ita immatura morte esset occupatus) qui tamen sub vero crimine non egent patrocinio; de istis dici quod in Ovidii libris præscribitur, potest: Emendaturus, si licuisset, erat. De quibus tamen diximus & tunc, quid Barthio displicuerit. Petronius quoque arbiter in ejus æmulationem videtur fragmen illud, seu Specimen, quomodo vocat, Belli civilis, satyrico suo intexuisse, veluti paratum se in comparisonem venire significans. Ab aliis tamen ingenti donatur atque illimitata laude. Quid enim præstantius & argutius de eo potuit, quàm quod Martialis dixit?

Hæc est illa dies, quæ magni conscia partus, Lucanum populis, & tibi Polla, dedit.

Heu! Nero crudelis, nullaque invidior umbra, Debuìt hoc solum non licuisse tibi.

Statius Papinius Pharsaliam videtur, ut monuimus, Aeneidi haud postposuisse. Quam ob rem atque etiam ob id quod præposuerit Lucanum Senecæ, impatientissimè à Barthio tra-

n Ad lib. 2. Sydon. ep. 10.

o Lindebrogius vidit. p In Argentinensi editione Grafferi.

q Lib. 3. Sylvar. 5.

r Promisit is in præmio editionis Animadvers. in Statii.

s Ad epistolam lib. 2. Sylvar. nuncupatoriâ, & ad lib. 2. carmen 7. v. 1. & 35.

t 20. 21. 25. lib. 7.

x Ad hunc Statii versum 74. carni. 7. lib. 2. Sylvar.

t Ad Geneth. Lucani v. 31. & 35. & ad Wilelmū Britton. lib. 9. u. Lib. 53. ad vers. cap. 6. & ad Geneth. principium.

z Lib. 2. c. 15.

y Lib. 53. ad cap. 6.

z Lib. 21. ad cap. 28.

a Lib. 3. cap. 27.

b De poetis Latinis lib. 3. ante opus Acute dicenda poetarum.

c Lib. 1. ep. 3. d lib. 53. cap. 6.

e Epist. 5.

f Meminit Paulus Colomelius in Gallia Orientali pag. 117. & in opus. Clavis epist. Scaligeri pag. 146.

tractatur, qui nec dubitavit Lucano Martialem, ipsiunque Papinium præferre, uti jam diximus. Meminisse tamen debuit poetam à fingendo dici, atque Homeri munus esse ornare suum Achillem.

211. Optimum quidem poetam Grosius in proemio libri 6. Historiarum, sicuti & doctissimum poetam Joannes Saresberienfis in Polycratico, ac divino ingenio præditum vocant. Nec discedunt ab hoc judicio noviores Farnabius, Schotus, Dempsterus, atque ipse Barthius, cui alio loco y est Lucanus poeta magni ingenii, neque vulgaris doctrine, spiritus verò prorsus heroici. magnaque semper fuisse auctoritate, præcipuè apud philosophos, dicitur, propter grave, nervosum, & acutum, vibrantemque penetrabile sententiarum pondus, quibus universa ejus oratio mirificè floret, adeo ut in eo genere parem nunquam ullum habuerit. Idem tamen paulò post quantum friget in Lucani laudibus! Siquidem postquam Virgilio, cui Lucanum conferri, ut vidimus, valde indignatur, ingenium, judicium, nervos, eloquentiam, candorem, sublimitatem, genium denique ubique divinum tribuisset; è contrario in Lucano non aliud nisi vehementiam agnoscit, eruditionem verò mediocrem (præsertim alibi vocat parum constanter) eloquentiam corruptam, naturam immodicam, judicium ambiguum, nervos audaciores, quam firmiores, candorem vix agnoscendum, sublimitatem affectatam, genium temerarium potius, quam prudentem aut circumspexitum. Quas acerbitates extenuare aut diluere vix possunt quæ ibidem sequuntur. Quæ tamen non nisi comparatione Virgilio prolata volo: scio enim quam pauci sint alii, qui Lucani etiam vitia suis virtutibus sunt assequuti. Nempe, ut Plautinum proverbium est, Barthius: Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera.

Sed revera inæqualitatem poetæ, ac sine modo quandoque impetum, hostem scilicet maximum ejus temperamenti, quod in uno omnino Marone & admirabile est & divinum, accusat Julius Scaliger in Poëtica. Similem quoque cum equo indomito in compositè saltanti, aut militi validissimè intorquenti hastam, parum tamen consideratè & attentè, dicit Giralduus, cætera in laudes ingenii ejus effusus dialog. 4. Vide etiam Philippum Brieniū. Nullam Astronomiæ in eo peritiam, quamvis importunè sepius rerum cælestium mentionem interjiciat, agnoscunt alter Scaliger & Barthiusque, quantumvis astrorum & philosophiæ doctissimus à Nicolao de Clemangis e audiverit. Franciscus tamen quidam Insulanus procurator Parisinus Apologiam pro Lucano Mathematicam adversus Scaligerū edidit Parisiis MDLXXII. in 4. Qui quidem Scaliger hoc scriptum aliudve significare volens in Prolegomenis ad Mamilium, non hoc tantum auctore confutato, sed & Hispano alio, quem absque nomine, summa eruditione & acerrimo judicio virum vocat, reprehendo, iterum in Lucanum, atque acrius insurgit, errorefque ejus in Astronomia Geographiaque, immo & in historia commissos veterem causam agens colligit. Noster autem D. Franciscus de Quevedo politica &

militaria Lucani monita non parum commendat post hæc laudata carmina:

Fatis accede deisque, Et cole felices, miseros fuge. Siempre (ait) bē leido esto de buena gana, y à esse admirable poeta (niegueselo quien quisiere) con atencion en lo politico y militar, preferida à todos despues de Homero. Nec prætereunda sunt duo circa Pharsaliam: certane qui sciam? Lucanum à Polla in eo opere conficiendo adjutum: deinde priores septem versus Senecæ patrui esse, cum Lucanus ab eo:

Quis furor ô cives? exorsus esset. Hactenus de Lucani ob scriptam Pharsaliam apud latinis & poëtice artis amatores existimatione ac merito.

212. Tribuuntur quoque ei duo alia à superioribus diversa opera. Nempe quod De Phasi fluvio scripserit; cujus rei mentionem apud unum Jacobum Philippum Bergomensem in Supplemento historiarum legitimus. Cæteri altum tacent: quare nec nos facile credimus. Alterum est Panegyricus ad Calpurnium Pisonem, sive Catalepton de laude Pisonis: quomodo præ se in libro fert quem vidit Scaliger. Si nostri est, erit & (uti ajunt) Calpurnius Piso, ad quem dirigitur, is qui adversus Neronem, advocato ad partes infeliciter poetâ, & panegyristâ ipso, propriam sibi accelerans necem rebellavit. Planè Ovidio aut Lucano à pluribus adscribi solet. A quibusdam; verò affirmatè Lucano abjudicari: & utrimque causæ sunt. Pro Lucano, ferè omnia quæ panegyrista Pisoni suo attribuit, ea C. Pisoni Neronianæ conjurationis auctori Cornelius attribuit Tacitus.

213. Prætereo generis nobilitatem genti communem, facundiam tuendis civibus (ait ille) exercebat: multus quidem est poeta in celebranda ejus forensi eloquentia. nam inter alia:

Sed quæ Pisonum clavos visura triumphos Olim turba vias impleverat, ogmine denso Ardua nunc cadè stipat fora, quum tua mastos Defensura reos vocem facundia mittit. &c.

Sequitur apud Tacitum, largitionem adversus amicos, & ignotis quoque comi sermone & congressu. Poëta & liberalitatem prædicat:

Quis tua cultorum juvenis facte de tuorum Lumina pauper alicui, quem non animosa beatum Excipit, & subito juvat indulgentia censu? Aderant etiam fortuita (subdit Cornelius) corpus procerum, decora facies. Panegyricus similiter:

Sed super ista movet plenus gravitate serena Vultus, & insigni præstringit imagine visus. Facit & Lucani adolescens ætas, ut credamus hæc illum de se dixisse, quæ sunt in Panegyrico:

Est mihi, crede, meis animus constantior annis, Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas

Cæperit, & nondum vicesima venerit ætas.

214. Sed contra Lucanum & Pisonem istum alia obnituntur ex eodem Carmine. Nam vix Lucanus, Melæ filius, Senecæ, qui auctoritate & opibus tunc maximè florebat, ex fratre nepos, humilem sibi domum, tenuem-

g Fol. 121. ubi de Lucano.

h A Carolo gonio lib. 1. de judicis cap. 1. & in editionibus Scaligeri, Pithæus, Jennis, laudat Barthio ubi proxime infra. Barthio lib. Adv. 49. cap. 7. qui Lipsium laudat, & lib. 1. cap. 2. k Lib. 15. Ann. 48. & ad Statil. lib. 2. Syl. 5. v. 54. itè Gisberto Cupero lib. 3. Observat. cap. 1.

tenuemque fortunam, provocandi erga se Pisonis favoris causâ, tribuisse credendus est. Conveniunt potius egeno, ignobili, atque emergere nitenti poetæ, quæ sequuntur carmina:

Tu nanti protende manum, tu Piso latentem Exere: nos humilis domus, & sincera parentum,

Sed tenuis, fortuna sua caligine celat.

Id quod post hæc scripta observatum vidi à Gisberto Cupero Observat. lib. 3. cap. 1. Nec Pisoni adaptantur, nunquam Consuli, quæ de consulatu manifesta sunt in Panegyrico:

Quis dignè referat, qualis tibi luce sub illa Gloria contigerit, quâ tu reticente senatu, Cum tua bis senos numeraret purpura fasces, Cesareum grato cecimisti pektore numen.

Cadit ergo, vel solo ex hoc loco, directum poëma C. Pisoni huic fuisse Neroniani temporis, & consequenter Lucani auctoris esse.

215. At Calpurniæ gentis quos Consules habuit post obtentam ab Augustis rempublicam Romanum imperium, usque ad Perthinacis ac Severi tempora, hos novimus:

Sub AUGUSTO ANNO urbis DCCXXX. CN. CALPURNIUS, Cn. filius, PISO, cum Augusto XI. Consule, cujus meminit Tacitus lib. 2. Annal. 43. Dio lib. 53. in fine.

ANNO DCCXXXVIII. L. CALPURNIUS, L. fil. PISO, cum M. Druso.

ANNO DCCXLVI. CN. CALPURNIUS, Cn. filius, Cn. nepos, PISO, cum Tiberio. Is filius est ejus, qui cum Augusto Consul fuit, de quo & meminit Tacitus eodem lib. 2. cap. 43. & de hoc consulatu lib. 3. cap. 16. Occidit se hic sub Tiberio, relictis Cn. & M. Pisonibus.

Sub TIBERIO ANNO DCCCLII. L. CALPURNIUS, Cn. fil. PISO, cum Cossio Lentulo. Hic videtur Lucius Piso à Tacito laudatus lib. 3. cap. 11. & 68. qui Præfectus fuit urbi, & Pontifex, obiitque octogenarius sub Tiberio. Tacitus lib. 6. cap. 10.

ANNO DCCCLXXIX. L. CALPURNIUS, Cn. filius, Cn. nepos, PISO, cum M. Licinio Crasso. Hic Lucius idem est cum Cn. Pisonem. Cn. Consul an. DCCCLVI. quem occisum à se ipso diximus, filio. Mutavit quippe prænomen ex sententia Cottæ Consulis, quum damnatus fuit pater, auctore Tacito lib. 3. cap. 17.

Sub NERONE ANNO DCCCIX. L. CALPURNIUS L. fil. L. nepos, PISO, cum Nerone ipso II. cujus consulatûs Tacitus mentionem habet lib. 13. cap. 28. & 31.

Sub M. ANTONIO PHILOSOPHO ANNO CMXXVII. CALPURNIUS PISO cum M. Salvio Juliano.

216. Planè si Ovidius auctor carminis fuerit, Cneum Calpurnium illum Pisonem alloqui potuit, qui Augusti collega fuit in consulatu, aut Lucium, qui Marci Drusi. Hi quidem duo Pisones videntur, ad quos mi-

fit libellum suum De arte poëtica Horatius. Quamvis mentio in Panegyrico isto de eodem Horatio & Virgilio & Mæcenate facta posteriorum aliquantò sapiat ætatem. Si Lucanus fuerit auctor, nulli alii componere eum possumus, quàm L. Calpurnio, qui an. DCCCIX. cum Nerone fuit Consul, videturque filius Lucii Calpurnii alterius fuisse, qui anno DCCXXXVIII. Marci Drusi collega fuit; nam & hujus patri, & Lucii, de quo agimus, Calpurnii avo, Lucii prænomen dant Capitolinæ tabulæ. Conveneritque optimè, si hoc sequi placeat, ætas nondum vicenaria poetæ cum istius consulatûs anno, quo verè ætatis undevicesimum agere Lucanum oportuit, qui DCCCXVII. Cofs. Silio Nerva & Attico Vestino, ætatis suæ vicesimoseptimo, quod ex Vita discimus, occubuit. Nondum tamen persuaderi possum Lucano excidisse tam de se ac domo sua vilem & abjectam existimationem continentia verba.

217. Absoluta ejus Vita Lucani, quam credimus à Suëtonio scriptam, non indiligenti paraphrasi: præter id quod de altera illa, quæ incipit: Amicus Seneca è Corduba Bætica, & supra monitum fuit; adjungere non inutile erit, legi & in quibusdam editionibus fragmentum, sive desumptam ex dimidiato codice (ut præsertim vetustissima quædam anni MCDLXXVII.) particulam ad poetæ Vitam pertinentem. Principium est: Prima ingenii experimenta. & finis: Epulatusque largiter brachia ad secandas venas præbuit medico. Adjunguntur in diversis aliis editionibus formata à Joanne Sulpicio, Petro Crinito, & forsitan aliis, Vitæ.

218. Restat de illustratoribus atque editionibus Pharsaliæ (quandoquidem cætera perière) nostro more, quæ comperta habemus, annotare. Scholiastes quidem antiquus Lucani apud Barthium fuit, cujus ipse meminit ad Thebaidem Statii Varii locis, & ad Guilielmum Britonem. Exstat & in Vaticano codice ms. 5989. anonymi in Lucanum commentarius, qui hos versus apposuit:

Confer opem famulo Sancta Maria tuo. . . . Romæ genuit Florentiamotum Pandere nunc scripto Lucanus quod sonet isto. Hæc quoque . . . regino sanguine cretus, Compater injunxit precibus dilectio jussit.

Id quoque Joannes mihi ò dulcissima proles. Incipit commentarius: Exortum est in tenebris, &c. & quidem notæ bene antiquæ, ut etiam ex carmine isto sæculi planè barbari apparet. At verò Lucanus quo anno aut quo loco primum formis excusus sit, certè dicere non auisim. Videtur autem princeps mihi Romana illa editio, quam procuravit recognovitque Jo. Andreas Alerienfis Episcopus MCDLXIX. in folio, quam principem cæterarum judicabat Gronovius, esseque in bibliotheca regia Parisiensis monet Labbeus in nova biblioth. ms. supplem. 2. o Visitur quoque ea in libris Vaticanis editis ex loculo sive armario 28. Nuncupavit is Paulo II. Papæ hunc suum Lucanum, addiditque poetæ vitam auctore Pomponio Infortunato. In qua inter alia legitur: Pharsaliam non finivit, cujus primos tres libros

l Pag. 38. 66. 618. 1065. m Lib. 3. pag. 195.

n Vide Diatribem eius ad Statium folio 160.

o Pag. 350.

cum

can uxore correxit; quos inscitia depravatos cum reliquis septem Joannes Andreas Antistes Alvernensis diligentissime nostro tempore emendavit, rogantibus Comado & Arnoldo, qui ne lingua Romana pereat, libros laudabili inventione imprimunt.

In fine legitur;

Hoc Conradus opus Surveynbeym ordine miro Arnoldusque simul Pannaris unâ œde colendi Gens Theonica Romæ expedire sodales.

MCDLXIX.

Unde magis confirmor in ea opinione, ut antiquissima hæc sit Lucani editio. Veneta quidem cum Omniboni Vicentini commentariis anno MCDLXXV. principem illam fortè sequuta est. Atque ea quidem anno etiam MCDLXXVII. apud Guerinum, & anno MCDLXXXVI. apud Nicolaum Bativonem Alexandrinum in eadem urbe edita. Omnibonus Leonicensis Vicentinus claruisse dicitur circa annum MCDXX. scripsisseque etiam in Ciceronem, Quintilianum, & alia. In Lugduno-Batavæ bibliothecæ libris Lucanus est cum antiquis commentariis MCDLXXXVI. & item cum duobus commentariis Venetiis MCDXCVIII.

219. Hoc ipso tempore Baptista Guarinus Veronensis in Lucani Pharsaliam, Gesnero auctore, commentatus dicitur. Is nempe Guarinus de quo legendus est Lilius Giralduus ejus discipulus p Aldinam vidimus editionem unâ cum Catullo, Tibullo, & Propertio, & Aldi ejusdem epistola ad M. Ant. Maurocenum equitem Venetum anni MDII. in 8°. Joannes Sulpicius Verulanus *explicationis* titulo usus, commentariis aliis locupletavit poetam nostrum, quæ quidem intruxere Venetam duplicem editionem, alteram MDV. quam Gesnerus idem laudat, alteramque ex officina Augustini de Zanis anno MDXI. in folio emissam, tertiamque Argentinensem MDIX. in 4°. Joannis Sulpicii tempore sua in literis merita retulere in commentarios suos Lilius idem Gregorius Giralduus *De poetis sui temporis dialogo* i. Sabellicus *De latine lingue reparatoribus*, Gesnerusque in *Bibliotheca*, & alii. Editionem item aliam Mediolani procurasse apud Leonardum anno MDVIII. Hyacinthum Arpinum lego in Andrea Rossoti Syllabo *scriptorum Pedemontanorum & Sabaudorum*. Anno item MDXI. Parisiis edita sunt Jacobi à Cruce Bononiensis *annotata in Ovidium, Virgilium, Persium, Lucanum, Papinii Sylvas, Senecæ tragedias, Horatium, Martialem, Silium Italicum, & alios* apud Ascantium, in folio. Anno verò MDXII. Parisiis prodit in 8°. *Pharsalia cum familiari & perlucida annotatione*, Petri de Ponte Brugensis cæci, cujus ex aliis quoque similibus monumentis, bibliothecæ Belgicæ auctores Swertius & Andreas meminere.

220. Post biennium lucem vidit copiosior aliis poetæ nostri atque ejus scholiorum sylloge, nempe idem Pharsaliæ opus *recognitum à G. Vercellano cum commentario Joannis Sulpicii* antea laudat, Philippi Beroaldi Bononiensis, è primis scriptorum veterum, ex quo renata hæc studia sunt, illustratoribus, Jodoci

Badii, & annotatis ab Antonio Sabellico, Jacobo Bononiensi, qui & in Sallustium commentatus est, Beroaldo, & Baptista Pio ex annotationibus prioribus & posterioribus, quas in varia præcorum authorum fecit loca. Parisiensis omnia hæc continet anni MDXIV. editio quæ repetita est, nihil dempto, Mediolani in officina Jo. Angeli Scinzenzeler MDXXV. Aldinam vidimus Lucani tantum operis, M. Antonio Mauroceno Veneto equiti nuncupatam, anni MDXV. in 8°. Anno autem MDXIX. Thomas Guichardus Rhodius Tolosæ habuit orationem in conventu illius academix in Pharsaliam, quæ edita est per Joannem de Guerlias eodem anno. Lugdunensem Gryphii MDXXXIV. in 8°. MDLI. in 8°, & in 16°. MDLXIX. in 16°. Venetam Jacobi Juntæ anni MDXXXV. in 8°. Colonensem Gymnici MDXXXVII. Venetam aliam Aldi nescio cujus temporis, Parisiensem Stephani MDXLV. in 8°. sine ullis Notis omnes laudari video. Pariter atque alias, Basileensem anni MDLI. cum annotationibus Henrici Glareani, quem sæpius laudat Hortensius mox dicendus, item cum similibus annotationibus Jacobi Micylli Francfurti MDLI. in 4°. Parisiensem cum Notis Jacobi à Cruce, & Ant. Cocci.

221. Lambertus deinde Hortensius Batavus explanationes luculentas in idem poemata Basileæ apud Henricum Petrum vulgavit anno MDLXXVIII. in folio, unâ cum Sulpicii commentariis. Et quidem Hortensius has suas lucubrationes præ aliis omnibus habuisse videtur: siquidem anno MDLXXII. cum Narda Hollandiæ urbs, in qua proi-tebatur, armis Philippi Regis a Frederico Albano occupata esset; relictis cæteris omnibus, uti refert in *Bibliotheca Belgica* Valerius Andreas, id solum quod in Lucanum elucubraverat, secum auferre conatus fuit. Et tamen omnino alio recensitore, quam Lambertus est hic, Hortensius poetam habere opus censet Barthius in animadversionibus ad Statii Thebaidem q. Theodorus item Pulmanus diligens & industrius ille veterum auctorum corrector, in aliis & Lucanum operâ suâ juvit, & cum accurato indice Antuerpiæ in Plantiniana officina anno MDLXXVII. rursusque MDXCII. in 16°. edidit. Berfmanni aliam non indiligentem laudat editionem Barthius lib. 58. *Advers.* cap. 9. Ea prodit Lipsiæ MDLXXXVI. in 4°. & MDLXXXIX. in 8°. Et Parisiis, ut audio, Barfmannus notus affatim est ex editionibus Virgilianâ & Ovidianâ, laudaturque à Franc. Modio *Novanti-quar. lect. epist.* 63. 83. & 96. Scioppio *susp. lect.* lib. 5. cap. 8. Berfmanniana hæc editio Notis ad oram illustris addidit Notas in primum lib. Joach. Camerarii, & in totos decem Micylli, item in Lucani Panegyricum ad Pisonem Jos. Scaligeri Notas ab Hadriano Junio prius restitutum.

222. Inde Hugo Grotius Notas suas in eundem poetam, retento Pulmaniano indice adjunctisque variis lectionibus, Lugduni Batavorum anno MDCXIV. in vulgus emisit. Iterumque MDCXXVI. in 4°. apud Joannem Maire, & Amstelodami ex officina Elzeviriana MDCCLI. in 24°. Hanc omnes ad suum usque tempus pro emendatissima habuere docti viri, uti Vossius in *Arte gram. lib. 1. De analogia*, Rutgerius lib. 1. *Var. lect. cap. 12.* & lib. 11. cap. 18. Schrevelius in præmio suæ editionis Lugduno-Batavæ, de qua infra, aliique innumeri. Quas, credo, sequutæ sunt marginales Farnabii Notæ cum Pharsaliæ opere ipso sæpius, & Francof. in 8°. MDCXXXIV. & tandem cum Grotianis MDCXLIII. & MDCLXV. in 12°. Amstelodami typis commissæ. Cornelius Schrevelius demum, Leidensis professor, spectatus toties in hac palæstra edendorum cum selectissimis Notis auctorum veterum, adornavit ultimam, quod sciam, Lugduno-Batavam anni MDCLVIII. in 8°. editionem typis Francisci Hackii, cum integris Notis Grotii & Farnabii, selectissimisque Hortensii, Sulpicii, veterum interpretum, necnon & Claudii Salmasii, & Joannis Frederici Gronovii, nempe ad Grotianæ exemplum, cum ejusdem Grotii variis lectionibus & Pulmani Indice.

223. Sunt & aliæ editiones, Raphelengiana MDCXII. in 24°. Colinæ, quam plures laudant, & in corpore, atque item in choro poetarum Latinorum. Præter hos Lucani scholiastas meminisse haud iniquum est Zoni, vel Cioni Florentini, cujus cum prolixis commentariis in bibliotheca regia Parisiensi, si Labbeo credimus, uti & in S. Laurentii Florentiæ, quod ex Antonio Maliabecho, viro eruditionis atque industriæ singularis, & cui observationes nostræ plurimum debent, amico nostro, istius urbis cive, magnique Ethru-riæ Ducis bibliothecario, novimus, Pharsalia exstat manu exarata. Adhuc tamen post tot virorum doctorum curas Lucanus eget interprete, qualem Barthius alicubi desideravit, solerte & acuto, qui rem seriò agere velit. Quo applicare animum aliquando idem Barthius promisit s. Speratur quidem in Lucanum aliquid optimè notæ ab erudito viro Ezechiele Spanhemio, (utinam nostro) quem Romæ olim vidimus, quum priores suas, *De usu & præstantia veterum numismatum* curas in hac urbe publicavit.

224. Qui verò interpretati sunt poetam in vulgares linguas multos habemus. Gallicam interpretationem jam ab anno MD. editam Parisiis fuisse, Labbeo t. atque Draudo u credimus. Exstat recens illa Michaëlis de Marolles Abbatis de Villeloin, plurimum Latino-rum poetarum interpretis, profaica sæpius edita, cujus ipse in opere *De vita sua*, quod *Les memoires* inscriptum voluit, non uno loco meminit x, & altera metrica domini de Brebeus, laudata à C. Sorellio in *Bibliotheca Gallica* y, & forsitan ab eodem de Marolles in prologo suæ versionis, quam Parisiis anno MDCLV. editam vidimus. Italica non una est. Anonymus circa annum MCCCX. aut circiter, in Florentinam linguam convertit poetam; quæ magni habetur versio ob linguæ puritatem, & inter eos libros, quorum auctoritas præcipua est in styli ratione, venit ab auctoribus *vocabularii lingue de la Crusca*, hoc est, Thuscæ, annumeratus: cujus auctorem

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

esse putat Zucharum Bencivennium eques Salviatus z. Exstat & *Lucani liber editus in vulgari sermone, metrico tamen, per Rever. Patrem & Dom. L. Cardinalem de Montichiello*. Ita enim editum est Mediolani apud Castanum à Montegazzi anno MDCXCII. in 4°. Quam editionem servari Vintimigliè in Angelici Aprosii Augustiniani bibliotheca legimus a. Nostro hoc & superiori sæculo interpretationes suas versibus, ut vocant, solutis, hoc est liberè definitibus, factas edidit, cum Julius Morigius Ravenne MDLXXXVII. in 4°. teste mihi Andrea Rossoto b, & F. Albertus Campana Florentinus, Dominicanus, sacre Scripturæ professor Patavinus, (cujus quidem Jacobus Gaddius c. & Jo. Philippus Thomasinus d cum laude meminere) qui Venetiis edidit anno MDCXL. apud Sarzinam in 12°. tum Paullus Abrianus ibidè MDCLXVIII. apud Jo. Jacobum Hertz in 8°. Gaddius item & Andreas Rossotus e Joannem Mariam Vantum Bononiensem formasse aliam octonariis rythmis versionem, non tamen edidisse, refert. Laudatur omnium ultimus ab Andrea Rossoto f inter sui Pedemontii scriptores, ipse quoque Lucani interpres, Andreas Valfredus J. U. Doctor, Braydensis: cujus interpretationis exordium *Bibliotheca sue Aprosiana* g intexuit floribus Archangelus Aprosius, Augustinianus, sub fictitio nomine Cornelii Aspasi.

225. Hispani nostri poetam suum pro dignitate habuere. Nam soluta oratione opus Pharsaliæ vernaculum popularibus suis optimè reddidit Martinus Lasso de Oropesa, Francisco S. R. E. Cardinali Mendozæ viro doctissimo à secretis, Burgensis canonicus, edendamque posthumam hanc versionem reliquit, quæ Burgis prodit ex officina Philippi Juntæ MDLXXXVIII. in folio, immo & prius Antuerpiæ MDLXXXV. Metricam interpretationem habemus duplicem. Alteram Hieronymi à Porres medici, cum annotationibus fratris ejus, monachi Hieronymiani regii Scorialensis cenobii. ms. vidit D. Thomas Tamajus h. Altera recentior est poetæ magni D. Joannis de Xauregui Hispanensis, quæ apud testamenti ejus exequutores reperta, edita demum typis fuit Matritensibus anno MDCLXXXIII. in 4°. Anglica necnon editio Londinensis Lucani in eam linguam conversi anni MDCXIV. in 4°. laudatur in *Bibliotheca Bodlejane catalogo*.

226. Inter Lucani, rerumve à Lucano descriptarum illustratores inuncupari dignus est Joannes Baptista Bellus Jesuita, qui è duabus diatribis, alteram *De mensè & die victoriæ Pharsaliæ* Tolosæ edidit MDCXXXVII. in 8°. ut poetæ locum de hac re satis obscurum exponeret. Lucani mss. codices quam plurimos existere in bibliothecis publicis & privatis, ipsa virorum doctorum monumenta, qui iis quondam usi sunt, aut eos viderunt, frequentissime produnt, & bibliothecarum editi catalogi ostendunt i. In Vaticana quidem plura exemplaria vidimus, cum Notis etiam marginalibus aliqua, in quibus ferè omnibus, ad imitationem Virgiliani tetrastrichi, quod affixum fuit

initio

z Nelli Auctori-
tatis della
lingua Toscana
sopra il Deca-
merone del Ba-
caccio vol. 1.
fol. 112.

a Refert An-
dreas Rossotus
proximè lau-
dandus.

b In Syllabo
Scriptor. Pede-
montii, in An-
drea Valfredo.

c De scriptor.
non Ecclesiast.
volum. 1. in
Lucano
d In Etlogis vi-
ror. illustrium.

e In Syllabo,
in Andrea Val-
fredo.

f In Syllabo
pag. 46.

g Pag. 398. edit.
Bonon. 1673.
16.

h Refert ipse
in Catalogo li-
bror. Hispano-
rum.

i In Magni Et-
truziæ Ducis
unâ bibliote-
câ volumina
non minus 24.
visuntur, ut ex
ejus cõstat Ca-
talogo, pluteo
35. lib. latinor.

initio magni operis, Pharsaliam præcedunt quatuor hi versus:

Concluba me genuit, rapuit Nervo, prælia dixi, Quæ gessere pares hinc socer inde gener. Continuo nunquam direxi cœmina ductu, Quæ traxim serpent: plus mihi cœna placet.

In ora cuiusdam libri legitur è regione com- ma, & pro ejus declaratione, discretio, hoc est, ut existimo, auctorem carminis hujusce Luca- num excusare voluisse de versuum non uno ductu, sed divisionibus & commatis interrup- torum frequentia: quam nemo reprehendit, quod sciam, in poeta solidorum ac teretum plerorumque carminum artifice.

CAPUT XI.

POMPONII MELÆ ETAS. Urbs ejus natalis incer- ta ob ejus geographici operis corruptum, & à pluribus vexatum locum. Salmasii, Bocharti, Isaaci Vossii postremæ omnium emendationes. Tingi Hispana. Julia Traducta. Melariæ, seu Mela, urbs oræ Hispaniæ. MELONEM PRO MELA, vocavit haud rectè Servius gram- maticus. Geographiæ ejus laudes, principis inter Latinos hujus argumenti lucubrationis. Quinam de auctore bene olim meruerint in hoc opere illustrando, typis edendo, & in vulga- res linguas convertendo.

227. NE separarem Senecas, & in his Lucanum, retrò habuimus POM- PONIUM MELAM, quiquidem præcedere de- buit hunc saltem ultimum, utpote Claudio Augusto æqualis. Ad hujus enim Britanni- cam expeditionem à Suetonio Tacito- que memoratam referri illa debent, quæ de Britannia rebus breviter explorandis, jam- que pervia facta ista insula principum maxi- mo, cap. 6. libri tertii Geographiæ suæ scripta reliquit: quod primus observavit Joachimus Vadianus, sequunturque Elias Vinetus, & nullus non ex recentioribus. Pomponium Hispanum ex Bætica provincia fuisse certius est, quam unde domo fuerit; cum ejus testi- monium, in quo natale expressit oppidum, per scriptorum manus corruptissimum ad nos pervenerit, & nescio an sanus vel nunc sit inter virorum doctorum tot manus, quos eru- derandi hunc locum, Melæque patriam asse- rendi cura sollicitavit. Verba ejus sunt ex fine capituli 6. libri secundi Hispaniæ interiorum describentis oram, uti habent antiquissimæ editiones: In eoque Cartheja, ut quidam pu- tant, aliquando Tartessus, & quam transælli ex Africa Phœnices habitant, atque unde nos sumus, cingenteratum, Mellaria, & Bello, & Bessippo, &c. Nempe qui latere quicquam loci, quem scriptura haud ostendit, in verbo illo cingenteratum subodorati non sunt, vel Mel- lariam in Melæ patriam, quæ ponè sequitur, ex propinquo assumpserunt, quæ hodierno tem- pore nusquam est, (Hermolaum Barbarum intelligo, Ferdinandum Pincianum, Isaacum Casaubonum, Ambrosium Moralem, Joan. Marianam, Joann. Vassæum, Philippum Brietium) vel Tartessum, cujus mentio præ- cesserat: quod Petro Ciaconio, Andrea Scho-

to, aliisque magis placuit. Hi enim omnes nihil minus quam inter Tartessum & Mellariam fuisse collocatum ab auctore aliquid aliud oppidum credidere. Iccircò Hieronolus pro cingenterato, cingente freto, vel attingens fretum subrogavit: quam castigationem minimè friv- olam Hieronymus appellat Zurita in Notis ad Itinerarium Antonini. Ciaconius ex gente Pag. 557. ca: quasi è Phœnicibus & Phœnicia urbe oriundum sese profiteatur Mela: id quod probavit Franciscus Sancius, & Andreas Schotus. Pincianus autem cingentera, ut nihili ver- bum, furcâ expelli voluit. Primus Elias Vi- netus Cingentera oppidi nomen esse, Melæque patriam existimavit.

228. Sed ultrà audens Claudius Salma- sius, suscitare aggressus fuit sepultum antea oppidi nomen ex isto vocabuli cadavere. Ex- cogitavit enim legi posse debereque, atque unde nos sumus, Tingi altera, tum Mellaria, &c. proximè ad monstrum illud scripturæ. Quod Samuel Bochartus insigni Strabonis testimo- nio fulcire se non temerè existimavit. Sum- mus enim ille geographus apertè docet, trans- vectos ex Tingi Africæ in Hispaniam, positum è regione Hispaniæ litus & oppidum incoluisse. Ecce illud è lib. 3. Hè è è Ζηλὸς τῆς Τίγγος ἀστυχείων ἀλλὰ μεταφίσην τὰς τῶν περὶ τὴν Ρωμαίων, & ἐκ τῆς Τίγγος ἀποκαλοῦντες τῆς. hoc est: Fuit & Zelis Tingi vicina orbs: sed eam Romani in oppositum litus transvexerunt, nomullis etiam ex Tingi assumptis. Hanc è col- onis Tingitanis Africæ formatam urbem Ju- liam illam Transductam esse credunt Casaubo- nus & Bochartus, de qua legimus apud Pli- nium lib. 5. cap. 1. Nunc est Tingi, quondam ab Anteo condita, postea à Claudio Casare, cum coloniam faceret, appellata Traducta Julia. In eo tamen falsum, quod Tingi Africana cogno- mentum Julii Traductæ, quod proprium fuisse dicunt Hispanæ Tingi, per errorem attri- buat, Claudioque Casari factum: quod ex nomine ipso loci Julii aut Octavii Casaris colligitur fuisse. Et mirè jurat hanc conjectu- ram oppidi seu urbis Traductæ mentio in His- pania, & faucibus ipsis freti, seu proxima con- tinenti Africæ ora, apud idoneum scriptorem Gregorium Turonensem: Post hæc prosequen- tibus Alamannis (hoc est Suetis, ut supra ex- plicuerat) usque ad Traductam, transito mari (hoc est freto) Vandali per totam Africam ac Mauritaniam sunt dispersi. Consulatis me- moratos hujus castigationis assertores. Quam tamen improbat Isaacus, Gerardi Joannis filius, Vossius, in observationibus suis ad Melam nostrum; legitque ipse Tingi Cetraria: sic dictam asserens à cetratis ulterioris Hispaniæ cohortibus, quarum Cæsar memi- nit, quæ eadem est Traducta Cetraria, & Ju- lia Jaza, & Julia Traducta, variantibus ejus- dem urbis appellationibus, deducta ab eodem Julio Casare colonia.

229. Verosimilia hæc sunt, & digna suis auctoribus. Quid autem impedit pro cingen- tera, Tingi Ibera emendare? Sed id relinquimus aliorum arbitrio, ut cretà notent carboneve. Melariæ verò civem connitentibus Melam, non minimum videri forsan debet argumenti in eo

in eo esse, quod tam oppidi quam viri cogno- mentum è proxima Africa derivatū videatur. Notissima est fabula aureorum malorum, seu mavis ovium, & horti Hesperidum, Lixo Afri- cæ tributa. Laboravit nempe in æquivoco Græco verbo prisorum scriptorum eruditio; nam μῆλα æquè significant mala & oves. M. Varro: In Libya ad Hesperidas (ait) unde au- rea mala, id est secundum antiquam consuetudinem capras & oves, quas Hercules ex Africa in Græciam exportavit. Ea enim sua voce Græci appellârunt μῆλα. Junctis his Stephani è Græ- co Latinis: Melus verò & Melaria duæ urbes in iisdem finibus eandem emphasim habent, à de- nominatione malorum, quæ aurea ab Hercule adportata esse dicuntur ex Libya. Huic etymo adherentes, Melariam & Melam simplici, aliter atque; urbis nomen scribi solet, debemus legere.

230. Melæ cognomentum Hispaniæ pro- prium existimat fuisse Elias Vinetus; atque huc referri debere, quemadmodum Melam Lucani parentem, ita & cognominem illum Rom. equitem, qui hausto porri succo sub Tiberio periit, Plinio affirmante lib. 19. cap. 6. & Flaviium Melam jurisconsultum, cujus mentio fit ab Ulpiano in lib. 1. §. 12. De cloacis. Quo tamen solo judicio Flaviium hunc Melam Hispanis annumerare non ausim scri- ptoribus. Melam diximus Lucani parentem, quem licet Taciti & Senecæ editiones Mel- lam cum duplici Il vulgò habeant; in Eusebii tamen aliquot mss. codicibus vel Melas, vel Mela existare docuit nos Arnaldus Pontacus in Notis ad hujus Chronicon, ubi de Anno isto agit. Mela.

231. De hoc auctore nihil aliud anti- quitas ad nos transmisit, quam quod ipse docet in opere suo geographico superstes. Nullo tamen ejus testimonio utuntur gram- matici, cum possent ex scripto elegantissimo, & verè Latino. Nisi Servius sit excipiendus, cum Melonem auctorem esse ait septem ostia esse Gangis fluvii, cum id ipsum apud Melam legatur: quod Vossius annotavit. Plinius dumtaxat meminit in iis quos ad con- ficiendos quatuor Historiæ suæ geographicos li- bros, scilicet tertium, quartum, quintum, & sextum; auctores habuit.

232. Opus inquam reliquit nobis De situ orbis, aliàs De chorographia, ut Vossius, etiam De geographia, ut Vinetus; admo- nent, inscriptum. Geographiæ scilicet totius breviarium, sive compendium, cum fortè pro- lixius aliquod excogitasset aliud aggredi: quod innuisse his videtur verbis in præfatione: Dicam aliàs plura & exactius: nunc ut queque cla- rissima & strictim. Primus, eorum saltem qui existant è Latinis, huic operi sese mancipavit. Adèd autem arrisit id novioribus judicio uten- tibus, ut inter geographorum principes Mel- am, atque hunc ejus librum inter perfectis- sima undique monumenta vetustatis, enume- rent. Arias Montanus noster in nuncupato- ria epistola Itinerarii Beniamini Tudelensis, doctissimus (ait) liber De situ orbis inscriptus, cui vel descriptionum elegantia, vel brevitate atque perspicuitate, vel ipsa verum commemorat- ione & copia, nullus ejusdem artis, quamvis Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

copiosus atque eloquens auctor, meâ quidem sen- tentiâ est anteponendus. Andreas Schotus, cujus, ut videbimus, non contemnenda impensa fuit in hoc auctore opera, adèd eleganter eum cen- set & argumentum tractasse, ut Marcium Tul- lium, si geographica scribere, ut T. Attico pro- miserat, voluisset; ne venustius quidem & accu- ratiùs de orbis situ dicere potuerit. Henricus Stephanus in præfatione ad quandam suam editionem, nescio (ait) quam in hoc scriptore dignitatem & gravitatem animadvertere videor. Brevitatem inde ac proprietatem ejus laudat, exemplisque audacis cuiusdam in usurpandis metaphoris elegantia confirmat. Nec dubi- tat quin ea, quibus pro fide vetustatem esse alicubi Pomponius ipse ait, ex optimis qui- busque ac celeberrimis scriptoribus excerple- rit. Andreas Garzias Matamoros in Apologe- tico suo: At Pomponium Melam sic ego, dum nihil ago, cum doctissimis geographis comparare, neque ineptè tamen, neque imperitè, soleo; ut Straboni Cretensi eruditionem, Plinio diligentiam, Ptolemæo artem tribuam: huic quidem uni quum valdè laudare cupio, omnia libenter largior; quum intra modum verò laudationis consisto, brevitate pariter & elegantia præter cæteros com- mendo. Item: Scriptorem verè principibus Latino- rum accensendum, in admirabili brevitate nihil minus quam obscurum: quum quidem summam, sed non solam illius laudem, cenfet Barthius, qui & elegantissimum, & longè elegantissimum ali- bi appellat. Abstineo aliis testimonis in re tam certa, ut jure quidem Vossius, Claudii Verderii, universalis illius censoris, judi- cium, quod dictionem Melæ culpæ haud ver- ritus est, suspendat naso.

233. Ad eos, quibus bene de Pomponio mereri cura fuit, accedendo, magna, nec cir- cumspecta minus ingenia (idem Barthius ait) elegantissimum hunc auctorem restituere. Priorem alium haud novimus Hermolao Barbaro, qui lucubrationes suas ad Melam nuncupans Alex- andro VI. P. M. tercenta Melæ ulcera, vel cicatrice vel splenio contextisse se jactat. Has in Melam castigationes Hermolai, cum ejusdè in Plinium aliis, excusas in Italia fuisse lego in Gesnerianæ Bibliothecæ epitome. Ponè it Joachi- mus Vadianus Helvetius Sant-Gallensis, cujus maectus scholiis Mela prodiit Viennæ (forfan primùm) ex officina Lucae Alantzei: anno MDXVIII. nisi antiquior sit Basileensis Hen- rici Petri editio ab Gesnerianæ epitome laudata: quod magis credimus. Habemus nos Parisien- sem apud Christianum Wechelium MDXL. in folio, ubi adjecta sunt loca controversa inter Vadianum & Joannem Camertem Fran- ciscanum ex commentariis ad Solinum, cui Vadianus respondet. Est & alia editio Venetæ typis Aldi anni MDXVIII. quam vidimus in bibliotheca Sapientia Romanæ. De Vadia- no tamen ita cenfet Petrus Joannes Olivarius: Vadianus vir omnium judicio eruditissimus, præ- ter ea quæ ex variis auctoribus citat: (unde facili colligere possis hominem multæ fuisse lectionis) raro adducit, quo vel locos depravatos emendet, vel desideratos restituat, contentus illa doctissima ostentatione: quamquam iis quæ ad historiam spectant non minus valuerit illè quàm digressioni- bus

Claudii vita.

In Agricole vita.

Lib. 9. cap. 6. n Lib. 4. cap. 2. o In Chron. Hisp. sub anno XLIV. Christi. p In Parallellis Geog. parte 1. lib. 1. cap. 3.

Pag. 557.

In Siliam Excerptis pag. 222.

Lib. 2. Hist. Francorum, cap. 2.

Pag. 197.

Lib. 1. Belli civ.

Videndi Plinius lib. 5. cap. 1. Marcianus Capella, Istodorus lib. 15. cap. 10. y Lib. 2. De re rust. cap. 10.

In Mela.

Præfatione quadam in Me- lam.

Col. 576.

Ad Emiliæ lib. 9.

Lib. 1. cap. 7.

Lib. 1. De Hist. Latinis cap. 25. f In præfatione quadam De Pomponio Mela.

In præfatione ad Abraham. Ortel. Itiner. Antonini cum Notis Zurite.

De doctis Hi- spaniæ viris.

Lib. 15. Adv. cap. 6. l Lib. 14. cap. 17. & lib. 57. cap. 19. m In Censura in omnes serb auctores.

Lib. 14. cap. 12.

bus prolificissimis & molestissimis. Non ergo criticum egit Vadianus, sed explanatorem & illustratorem tantum.

o Biblioth. Ms. pag. 177.

234. Has illius editiones, alię (absque explicationis tamen aliqua ope) praecefferant. Venetae anni MCDLXXVII. in 4o. & MCDLXXXII. quarum Labbeus meminit. Sequutus fuit Vadianus propositum bene de Pomponio merendi proximę a me laudatus Petrus Joannes Olivarius, qui auctorem hunc unā cum Auctario annotationum instauratiōne (ut praefert titulus) totius libelli, & castigatione perquam multorum locorum Parisiis anno MDXXXVI. edidit. Sub qua tamen ambitiosa inscriptione vix nisi hodierna geographica, subiecta Melae antiquis locorum nominibus, reperire est. Anno MDXXXVIII. Basileae prodit Julii Salini & Pomponii Melae rerum toto orbe memorabilium thesaurus, cum diversis Francisci Floridi Sabini pro Plauto & aliis apologiis. Ita enim inscriptus liber legitur. Lugdunensis quoque editio Ant. Vincentii MDLI in 8o. nil praeter Olivarii annotationes continet, ac Melae textum: quem admodum & Parisiensis Henrici Stephani MDLXXVII. in 4o. unā cum Dionysio Alexandrino De situ orbis, Aethici Cosmographi, & Solini Polyhistori. Rurfus simul cum Solino, Mela, & Hermolai Olivarii que in eum lucubrationibus Basileae anno prodit ex Roberti Winter officina, atque iterum cum Tabulis geographicis ex eadem.

p Lib. 15. Adv. cap. 15.

235. Sed cum adhuc majore indigeret industria geographorum haec gemma, Ferdinandus Nonnius Pincianus, vir castigandis antiquis scriptoribus veluti factus, observationes suas prodire fecit Salmanticae an. MDXLIII. in 8o. atque eas quidem singularis diligentiae judicii que, ut mox videbimus. Spicilegium tamen ab his omnibus relictum est, quod Andreas Schotus colligeret ex Pomponii Melae De situ orbis libris; cui addidit Parallela loca hujus & Herodoti, ex quo plura eum desumpsisse Barthius quoque annotavit P. Plantinus hoc Spicilegium edidit anno MDLXXXII. in 4o. Nec praetereundum est quod in ea, quam proximę diximus, Parisiensis editione, Henricus Stephanus bene doctam epistolam praemisit, displicere sibi plura docens ex Olivarii editione, quam sequitur; quae quidem emendari ex mss. codicibus possent: quod aliquot exemplis confirmat. Videbatur quidem nihil industriae praetermissum desiderandumve a Melae cultoribus, cum ante non multos annos Isaaci Vossii Observationes ad Pomponium De situ orbis Hagae Comitum ex officina Adriani Ulacq MDCLVIII. in 4o. emissae fuere; in quibus ejus diligentia factum est, ut absolutissimum qui Pomponium desideret, non alia uti editione aut commentario debeat. Habuit is ad manum plures veteres codices mss. Vaticanum, Arundellianum, Serenif. Christinae Suecorum Reginae, & Nicolai Heinfilii.

236. Restat autem iudicium adnectere ejusdem Vossii de iis qui se in hac Sparta ornanda praecesserant: Ex his qui castigationes in hunc edidit auctorem solus nobis profuit Pincianus. Vir iste quantumvis nobili apud suos or-

tus loco, plus tamen literis quam natalibus debet. Crassiora sunt illa menda, quae Hermolaus Barbarus, & ipse alias vir insignis, sustulit. Andreas Schotus homo quidem bonus & eruditus, sed quem successus potius quam voluntas destituit. Vadiani annotationes rus & stravam olent. Olivarii nescio cujus commentariolus mihi subsellii magistellum prodit. Quid nos praestiterimus non est nostrum judicare. Haec Vossius.

237. Interpretationes hujus operis vulgariū linguarum adhuc quaerimus: nostrorum tamen hominum industriae non ignari, a quibus unam habemus & alteram. La geografia de Pomponio Mela illustrada con nombres modernos de lugares, montes, y rios, an. MDCXLII. in 8o. Ludovicus Tribaldus Toletanus, regius chronographus, versionis auctor, publicavit Matrili. Nec diu post D. Josephus Antonius Gonzalez de Salas, El compendio geographico y historico del orbe antiguo. ita renovatae suae versionis inscribens, unaque novas illustrationes ad obscuriora loca quaedam adjungens, Matrili etiam anno MDCXLIV. in 4o.

238. Asservantur plures in bibliothecis publicis manu exarati Pomponianae geographiae codices, ad quos recurrere docti viri, Melae anantes, possint: nempe in Medicea quatuor 9.

q Ut in eius Catalogo p. 10. Latine.

CAPUT XII.

DE MARCO FABIO QUINTILIANO. Quomodo proferendum hoc ejus cognomen. Calagurritanum is patria, frustra obsistente clarissimis de eo testimoniis veterum quodam vitae auctore. Explicatus Martialis. Calagurris duplex, Naffica & Fibularia. Qualis orator Quintilianus. Oratio ejus pro Berenice, & quenam haec femina. Primus aperuit Romae scholam publico stipendio. Nepotum e sorore Domitiani institutor, filiorum scilicet Flavianii Clementis & Domitillae Vespasiani filiae, qui pro vera religione passi creduntur: quod alius observatum late firmatur. Domitilla exsul in Pontia insula, atque eadem Martyr, ab hac diversa: in quo vindicatur a calumnia Scaligeri Martyrologium Romanum. Juvenalis in Quintiliano laudando versus exponuntur. Consulares ei honores a Caesare indulti. Eiusdem querele minus pie obmissum unicum filium Quintilianum. Michaelis Roussel, historiae Pontificiae auctoris, similis, at Christiana lamentatio. Qualenam Oratoriarum institutionum opus, eximias veterum & noviorum laudes meritum? S. Hilarius Quintiliani imitator. Et tamen accusantur a non uno Institutiones. De earum inventione, & editionibus, simulque castigatibus, & illustratibus. De causis corruptae eloquentiae liber perit, quemadmodum & quaedam declamationes. Eiusdemne dialogus sit De oratoribus, ac declamationes, tam proluxae quam breviores, eidem tribui solite? Variae de hac re noviorum sententiae. Joannes Antonius Campanus laudatur, atque eorundem declamationum explanatores, atque editiones.

238. SUPERSUNT enarrandi duo viri olim & nunc celeberrimi ex hoc primo saeculo, Quintilianus & Martialis: quorum quisnam obierit prior nondum liquet. Ideo inter aequales ejusdem temporis alterum praefere alteri liberum est.

239. DE MARCO FABIO QUINTILIANO (Quintilianum, non Quintilianum, scribendum esse, propterea quod ita inscripta sunt antiquis lapidibus Quintii & Quintilii nomina, Paulus Colomesius vir eruditus censet in Notis ad Institutiones oratorias non pridem editis cum aliis opusculis: sed nos nec minus Quintios & Quintilianos in iisdem reperimus) De M. F. inquam QUINTILIANO nusquam olim dubitatum fuit, quin Hispanus ex Calagurritana esset urbe. Idoneus enim auctor Eusebius disertè scribit: M. Fabius Quintilianus Romam a Galba perducitur. Et alio loco: Quintilianus ex Hispania Calagurritanus primus Romae publicam scholam aperuit, & Salarium a fisco accepit. Aufoniusque inter professores Burdigalensis Tiberium Victorem Minervium pro dignitate celebraturus, Quintilianum alterum postquam appellaverat, sic habet:

r In Chronico Olymp. cccxi. s Olymp. cccxvi.

Adferat usque licet Fabium Calagurris alumnum, Non sit Burdigale dum cathedra inferior.

240. Sed accessit, a nescio quo scripta, Quintiliani Vita quibusdam editionibus, cuius auctor verissimam gloriatur se conjecturam adduci, ut fidem libris Temporum (Eusebianis nimirum) non habeat, in quibus legitur Quintilianus Calagurra (ut ait) urbe Hispanie oriundus. Id, quia non minimum ad rem de qua agimus pertinet, examinare aequum est. Martialem ante alia inquit Calagurritani agri alumnum, cum Iberos memoria dignos epigrammatis suis insereret, nullam de Quintiliano fecisse mentionem; quantumvis aliis cum veneratione appellaverit. Qua eadem ratione motus, cum maximè laudandis inhereret Hispanis doctrinā illustribus Marineus Siculus, civem hunc his abdicavit. Nempe alludunt ad hoc epigramma:

t Lib. 15. De Rebus Hispaniae. u Lib. 1. ep. 62.

Verona docti syllabas amat vatis: Marone felix Mantua est. Censetur Apona Livio suo tellus, Stellaque, nec Flacco minus. Apollodoro plaudit imbrifer Nilus: Nafone Peligni sonant. Duosque Senecas unicumque Lucanum Facunda loquitur Corduba. Gaudent jocosq; Canio suo Gades, Emerita Deciano meo. Te, Licimiane, gloriabitur nostra, Nec me tacebit, Bilbilis.

Poetas hic tamen, at non omnes, ne dum Hispanos, qui laudem ex quibuscumque scriptis collegissent, celebrandi animus fuit Martiali. Qui enim, nisi hoc esset, Ciceronem, & alios memoria dignissimos praetermississet? Solos inquam quosdam poetas, cum locis eo-

rum natalibus epigrammate complexus est, ut tandem ad Licinianum civem suum, & ad se ipsum laudandos deveniret. Quare nil mirum Quintiliano in poetis minimè datum locum fuisse. Catullum nempe ex Verona, Virgilium ex Mantua, Auruntium Stellam & Valerium Flaccum ex Patavio, Apollodorum ex Aegypto, Nafonem ex Pelignis, Senecas & Lucanum ex Corduba, Canium Gauditanum, Decianum Emeritensem, Licinianum, seque ipsum Bilbilitanos, poetas omnes, ab urbibus suis, quibus honori & ornamento fuerint, nunquam ait tacendos. Ais tamen praetermissum a me Livium, qui unā cum aliis laudatur, quem quidem poetam fuisse nusquam legitur. Immo & utriusque Senecae famam ex hoc studio convenire posse inficiaris. Livium quidem datā operā praetermissimus: non enim is ex proposito ac directè laudatur. Hi enim versus:

Censetur Apona Livio suo tellus, Stellaque, nec Flacco minus.

hunc sensum habent. Apona tellus, hoc est Patavina, quae Livio historico maximè nobilitatur, non minus poetis duobus Stellā & Flacco celebris est. De duobus verò Senecis poetis, sive ii sint rhetor cum philosopho, sive hic cum aliquo ex fratribus, necesse est ut habeamus Martiali asserenti fidem.

241. Item Romae natus fuit Quintilianus (si Vitae credimus scriptori) cum cognoverit ipse adolescentulus (quod alicubi refert) Domitium Afrum & Senecam sub Nerone defunctos, hoc est ante Galbam, qui Fabium perduxisse in urbem dicitur. De Afro id quod assumitur lego apud Fabium x, de Seneca nusquam. Et verum est Domitium Afrum sub Nerone periisse y. Quae quidem id solum evincunt, Quintilianum etiam Nerone vivo Romae fuisse. Quod sanè contingere potuit, si post priorem in urbem adventum in patriam reversus, a Galba in urbem sit reportatus. Minus urget quod Quintilianus Romae declamator a Seneca memoretur, quem avum fuisse hujus nostri Fabii auctor Vitae constanter affirmat. Id enim nil minus quam compertum est, ut loco suo notavimus. Deinde & contingere potuit quod avus ejus Romae degeret, nepos autem Calagurri in patria fuerit ortus: quemadmodum & Marcus Seneca Romae floruit, nepos autem Lucanus ex Mela parente Cordubae natus ab auctore Vitae refertur. Tandem objicitur, quod Fabius noster mentionem facit patris, qui caussidicus fuit apud principem. Quod nec ipsum de statu movere nos debuerit, considerantes utrumque verum esse posse, & quod noster Romam venerit adolescens, & quod eum genitor postea sit sequutus. Sed tamen id in Quintiliano non invenimus.

x Lib. 5. cap. 7. & lib. 12. cap. ultimo. y Tacitus lib. 14. Ann. cap. 17.

242. Fidem ergo Eusebio Aufonioque affirmantibus ex Calagurri Hispaniae urbe fuisse se jure prestamus, cum Politiano z, Raphaelē Volaterrano a, Cataneo b, Jacobo Philippo Bergomeni c. Ex qua tamen Calagurri? Duo enim fuere in Hispano tractu: altera Naffica, altera Fibularia, cognominatae: seu Calagurritani Naffici & Fibularii apud Plinium lib. 3.

z Declamatio pro Quintiliano. a In Anthropologia. b Ad Plin. epist. 14. lib. 2. c Supplem. ad ann. 1. xxv.

cap. 3. Sic enim legendum esse, non autem Nasica, & Nasici, ut vulgò editur, ex nummo evicit vir clarissimus Hieronymus Zurita in Notis ad Itinerarium Antonini d. Postrema hæc Fibularia existat ad Iberû fluvium, Prudentii poetæ, ut creditur, patria, memorabilis Pompejana obsidione & constantiâ tendarum Sertorii partium. Prioris illius ignoratur etiam situs, quæ olim Cæsarianis adhefisse ab ipso refertur Cæsare in commentariis De bello civili. Quenam verò istarum produxerit Fabium Quintilianum, neminem affirmare posse arbitratur cum iudicio idem Zurita. Ceteri e Fibulariæ, quia ea notior est, & superstes, passim hoc decus attribuunt, aut non distinguentes attribuere videntur.

a Pag. 319.

e Angelus Politianus in Præfat. ad Quintilianum, quæ laudat Arnaldus Oihenartus in Notis ad Festum lib. 2. cap. 7. Petrus Nonius in Hispaniæ descriptione cap. 81. Morales lib. 9. Hist. Hisp. cap. 27. Mariana lib. 4. Hist. Hisp. cap. 3. Valerius in Chron. Hisp. ad ann. Christi lxx. Marinæ Siculus lib. 6. De laud. Hisp. f. Lib. 9. cap. 3. g. Lib. 10. cap. 1.

h Lib. 10. cap. 1. i 14. lib. 2.

k Lib. 7. cap. 1.

l Lib. 10. cap. 2.

m Lib. 6. cap. 2. in fine.

n Lib. 7. cap. 2.

o Lib. 4. cap. 1.

p Josephus lib. 20. Antiquit. 3. q Idem cap. 5.

r Tacitus lib. 2. Hist. 11.

cum Vespasianus pater imperium adeptus fuisset, in palatio habuit s, nuptiarum spe allactatam. Eam tamen, cum id molestè ferret populus Romanus, domum regredi iussit. Hæc ipsa est, quæ cum fratre Agrippa coram Festo præfule audivit Paullum Apostolum u: & quam Juvenalis, ut sibi Romæ visam, significare voluit, non aliam Ægyptiam, illis versibus è Satyra 6.

—Deinde adamas notissimus, & Berenices In digito factus pretiosior: hunc dedit olim Barbannus incestæ, dedit hunc Agrippa sorori x.

245. Hujus causam in re fortè pecuniaria (nam ditissimam fuisse feminam Josephus notat y) egit apud eam Quintilianus. Adjungit Angelus Politianus in præfatione laudata, orationem tertiam, quâ eandem Berenicem subiecti marito testamenti accusatam defendit. Nobis nunc, unde id habuit, memoria non suppeditat. Incircò audiendus non est Gaspar Barthius, alioqui eruditione clarus in paucis, qui librum seu dialogum De oratoribus, de quo postea, ideo negat z esse nostri auctoris, quòd nusquam forensis ejus facundia laudetur. Frequentabat utique forum, simulque, ut videtur, eloquentiam in schola juventutem docebat; cujus moderator summus à Martiale audiit in epigrammate a ad eum directo. Nam & ab Eusebio accepimus, primum aperuisse eum Romæ scholam, & salarium à fisco accepisse. Quæ tamen nisi collectim intelligas; primum scilicet fuisse eum præceptorem juventutis publico stipendio exhibitum, negabunt vero consentanea esse b, quibus auditæ sunt apud Ciceronem, Senecamque, & ipsum Quintilianum superioris temporis scholæ. In hac certè nostri Plinius Cæcilius Secundus profecit. Ea de causâ præceptorem nominat eum alicubi c, & frequentatos à se alibi d refert Quintilianum & Nicetam sacerdotem: cujus etiam meminit dialogi De oratoribus scriptor. Vi-cennio jam docendi exacto; scilicet Vespasiani aliquot, Titi duobus annis, Domitiani quartodecimo, aut circiter (quod postea non supputatus temerè calculus comprobabit) impetrata studiis suis publicis quiete, de ratione dicendi ut scribere aggrediretur, postulatio-bus amicorum concessit. Nec diu post à Domitiano impositus est nepotum è sorore educationi, ut ipse in præmio quarti libri Institutionum refert.

246. Quales autem hi fuerint è sorore Domitiani nepotes, nusquam scriptum animadvertas. Hi nimirum ii sunt, ne dubites, quorum Suëtonius nomina his comprehendit e: Denique Flavium Clementem patruëlem suum, contemptissimæ inertie, cujus filius etiam-nam parvulus successores palam destinaverat; & abollo priorè nomine, alterum Vespasianum appellari jussit, alterum Domitianum, repenti ex tenuissima suspitione tantum non in ipso ejus consularu interemit. Hæc Suëtonius. Planè, si patruëlis Domitiani Augusti Flavius Clemens fuit, nepotesque sororis Domitiani Quintilianus instituit; propinquitatem eorum sic necessariò ponimus, uti arbor subjectus præsentat.

s Dio lib. 66.

t Suëtonius in Tiro. cap. 7. Aur. Victor in Epitome, Dio ubi proximè. u Ad Roman. cap. 25. 11. & 26. 10.

x De hac Regina apud multos, qui super Agrippa scripserunt, atque ite Christoph. Noldius in Hist. Idumæa num. 71. y Lib. 2. cap. 5.

z Lib. 44. Ad. 2.

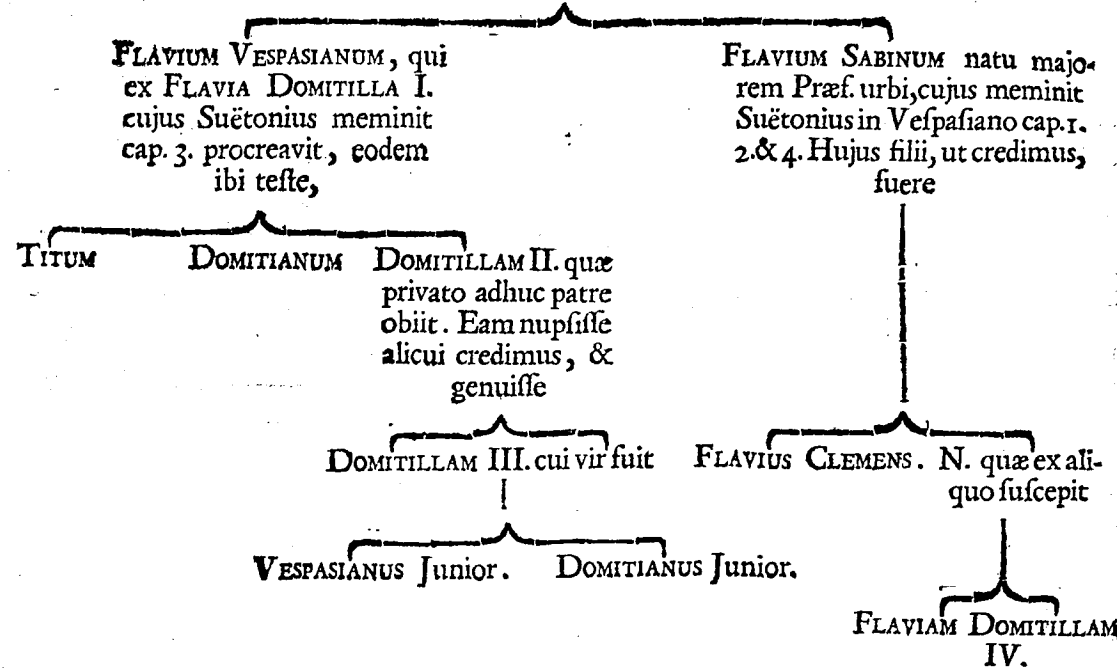
a 90. lib. 2.

b Morales lib. Hist. cap. 17.

c Lib. 2. ep. 14. Maximo. d Lib. 6. ep. 6. Fundas.

e In Domitiana cap. 15.

FLAVIUS SABINUS senior procreavit

247. Non prætereunda est data fortè occasio hunc locum tractandi, ex quo feminarum illustrium, Ecclesiæ Christianæ nunquam pœnitendarum, nondum hætenus inter scriptores compertæ veritatis historiæ lumen immittimus, simulque Quintiliano institutionem contigisse Flavii Clementis ac Domitillæ, Christi, ut non temerè creditur, Martyrum, prolis confirmamus. Ex Flavio Sabino Vespasianum & Sabinum procreatos Suëtonius scribit f. Idem ait g Vespasiano ex Flavia Domitilla (Flaviæ nomen à marito mutuata est) tres filios fuisse, Titum scilicet, Domitianum, & aliam Domitillam. Hæc diversa est à Domitilla, quam tertiam distinctionis gratiâ vocamus, Flavii Clementis uxore; cum secunda illa Vespasiani filia patre adhuc privato, quod ex eodem constat auctore, obierit; Clementis verò uxor viro suo superfuert, à Domitiano in Pandatariam insulam relegata. Domitillam ergo illam secundam nupsisse alicui credimus, & procreasse Domitillam hanc tertiam, quæ Clementi propinquo, ut jam diximus, elocata, Vespasianum & Domitianum juniores peperit, Quintiliani discipulos. Quare proprio hi vocabulo apud eundem h Domitiani sororis vocantur nepotes; non ut significantur, præter usum Latine linguæ (quod Turnebo placuit i) ex sorore nepotes. Flavii Sabini senioris ex latere Vespasiani stirpem audisti. Eccellam nunc ex Sabini junioris, Vespasiani fratris. Duorum hic saltem fuit parens, Flavii Clementis, & ejus sororis. Hæc mater Flavie Domitillæ (quartam appellavimus) Christi Martyris. Flavius autem Clemens Domitillam tertiam, Vespasiani patrii neptem uxorem duxit, uti supra diximus; ex qua Vespasiano pronepotes, Domitianoque sororis nepotes procreavit eos, qui Fabio nostro in disciplinam traditi sunt.

nio appellatur. Patruëles, marium fratrum filii, ait Nonius Marcellus k, & confirmant Romanæ leges l. Ανελην vocat Dio m, five ex eo Xiphilinus: quod tamen verbum commune est fratrum & fororum filiis, hoc est patruëlibus & consobrinis, ut notant Lexicographi. Consul hic Flavius Clemens cum Domitiano ante annum fuerat, quum interemptus ab ipso est. Rem Dio luculentius narrat, ac Domitillæ uxoris ejus meminit: Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ὄλλυς τε πατὴρ, καὶ τὸν φάσιον (lego φλάσιον) Κλήμεντα ὑπατεύοντα, καίπερ ἀνελην ὄντα, ἔ γυναικα, καὶ αὐτῷ συγγενῆ ἑαυτοῦ, φλασίαν Δομιτῖλαν ἔχοντα, κατεσφαζεν ὁ Δομιτιανός. ἐπιλωχθη δ' αὐτῶν ἐγκλημα ἀθεότητος. Quæ quidem Latinis sonant verbis: Atque eodem anno, cum alios plures, tum Flavium Clementem Consulem (seu potiùs consularem) eisi patruëlis ejus esset, ac Flaviam Domitillam, & ipsam ejus consanguineam, uxorem haberet, morte affecit, illato ambobus crimine impietatis. Domitillam dixit, five ad Domitianum referens five ad Clementem, συγγενῆ ἑαυτοῦ, propinquam ejus: Domitiani etenim ex sorore nepos, Clementis verò, sororis patruëlis filia erat. Crimen impietatis quale fuerit, ex his quæ apud Dionem sequuntur planè colligitur: ideo scilicet, quia cum aliis pluribus ἐς τὰ τῶν Ἰουδαίων ἦδη, in Judæorum mores, transferant, hoc est Christianæ fidei sacramentum dixerant, ut interpretantur Ecclesiæ historici n. Quorum pars (infit Dio) occisa est, pars spoliata facultatibus. Domitilla tantummodo in Pandatariam relegata est. Et Domitillam quidem istam, cum Flavie nomen, tum Domitillæ cognomen, satis innunt alterius Domitillæ Domitiani sororis filiam esse. Id quod egregiè confirmat literatus lapis Romanus ad D. Clementem, cujus Gruterus meminit in The-sauro inscriptionum o, & Carolus Patinus in Numismatis æreis Imperat. Rom. p

k De propriet. serm. cap. 19. lfid. lib. 9. Orig. cap. 6. l L. 10. §. 15. De gradibus & affinitatibus. m Lib. 67.

n Baron. to. 5. Annal. ad ann. xviii. n. 5.

o Pag. 225.

p Pag. 245.

f In Vespas. cap. 1. 2 & 4. g Cap. 3.

h Proemio lib. 4.

i In Notis ad hunc locum.

GLYCERÆ L. ET LIBERTIS LIBERTABVSQ. POSTERISQ. EORVM. CVRANTE T. FL. ONESIMO CONIVGI BENEMER.

De hujus filiis, ejusdem Domitiani fororis nepotibus, Quintilianus sibi ad institutionem traditis refert gloriaturque. At quidem tum traditis, quum orbatu utroque parente, morte patris, exsilioque matris, sub avunculimagni Domitiani cura remanere.

249. Domitillam autem his tribus quartam adjungere aliam debemus, laudati Flavii Clementis ex sorore neptem, virginem, quæ, referentibus Eusebio q, Nicephoro Callisto r, Eutropio s, & Martyrologii Romani auctore t, ab eodem Domitiano propter Christi professionem in insulam Pontiam relegata, & post aliquot annos revocata, Terracinae jussu Trajani martyrio fuit impensa. Josephus Scaliger u tantum ut Martyrologo calumniaretur, aut homonymia falsus, Domitillam hanc eandem credidit cum alia Clementis uxore, proindeque negavit virginis titulum rectè ei datum: cumque vidisset insularum Pontia alteri, Pandataria alteri assignata exsilia, ex duabus quoque unam facere insulam fuit conatus: sed in irritum: nam Pontia & Pandataria diversæ insulae sunt, altera adversus Formias (seu Cajetam hodie) altera in sinu Puteolano, apud Plinium x, Melam y, & omnes geographos. Domitillæ quoque duæ sunt, altera Clementis uxor, Dionis; altera neptis ejusdem ex sorore, Eusebii, Nicephori Callisti, Eutropii testimonio, quod sequutus est Martyrologii auctor.

In Greco Eusebii: Εὐσεβίου γερμανοφλαβίου κλημεντος. ex sorore genitam Flavii Clementis. In Nicephori: Αδελφίδω φλαβίω κλημεντος. Pollux ait b: Οὗ δ' αδελφῆς ἡ αδελφῆς υἱος, αδελφίδος & ἡ θυγατρὶς αὐτῆς αδελφίδης. Filius fratris sororisve αδελφίδης, filia vero istorum αδελφίδης. Eutropius eodem pede stat c: Flavii Clementis consulis ex sorore neptis. Ita & sonant Eusebiana Chronici ex Hieronymi versione. Atqui (ait Scaliger) in Grecis hujus Chronici est: Εὐσεβίου κλημεντος, patruëlem Clementis: & verè Εὐσεβίου inter se fratrum filii sunt, idem quod αδελφίδης. Sed Græca Eusebiana Chronici ea habemus, quæ servata sunt à Georgico monacho, cujus auctoritas multo inferior est Eusebiana Græcæ historiæ auctoritate, quam possidemus. Nec ineptiam Eusebio facile appingimus, qualis certè fuerit, si Domitillam, Clementis, uti Scaliger existimavit, conjugem, non conjugis, sed patruëlis aut consobrinx vocabulo significaverit. Item non aliò respexisse videtur quàm ad utramque Domitillam Cornelius Tacitus, quum non vidit Agricola (inquit d) obsessam curiam, clausum armis senatum, & eadem strage tot consularium cades, tot nobilissimarum feminarum exsilia & fugas. Rem Ecclesiæ ad Quintilianum aliquomodo spectantem, nec satis dum perspicuam, non perfuntoriè agere debuimus.

250. Ex Palatino isto munere Quintiliano nostro forsan honores divitiæque. Crede-te enim Juvenali de divitiis debemus, non ta-

men olim ita affluentibus, ut non audierit à Plinio sibi amicissimo facultatibus modicus, in epistola ad eum scripta; quaquidem nupturæ ejus filia quinquaginta millia nummum conferre se ait, ut ex conditione mariti Nonii Celeris ornata & instructa ad viri domum transfret. Planè Juvenalis Satyrâ 7. inter tot millia nihili rebus impensa, cum professoribus illiberaliter & fordidè agi conqueritur.

Hos inter sumptus sestertia Quintiliano, Ut multum, duo sufficient: res nulla minoris Constat patri, quàm filius. At sibi opponit:

Unde igitur tot Quintilianus habet soltus? Non esse tamen à regula propter unum aut alterum exemplum discedendum concludit.

Exempla novorum Fatorum transi. A felicitate enim quæ quisque pollet hoc ait, non ab alio derivare.

Felix & pulcher & acer: Felix & sapiens, & nobilis, & generosus &c. Distat enim, que sidera te excipiant modè primæ in gloriam Edere vagans, & adhuc à matre rubentem. Si fortuna volet, sis de rhetore consul; Si volet hæc eadem, sis de consule rhetor.

Persequutus sum hucusque Juvenalis sententiam, quia ex his postremis versibus Quintilianum ascendisse ad consulatum non nemo colligere amat, & veluti satyricè tactum eundem à poëta, qui causas habuisse suboffensionis dicitur, eo quòd cum in Institutionibus Latinos satyræ auctores Lucilium, Horatium, Persumque laudasset, Juvenalis non meminerit: sed negamus causam aliquam satyræ datam; cum Fabius noster, ne vivorum insultaret modestiæ, contentus fuerit his concludere: Sunt clari hodieque, & qui olim nominabuntur. Immo Quintilianus semper quasi eloquentiæ ac virtutis nomen à Juvenale appellatur: uti quum Satyrâ 6. ait:

Hispulla tragædo Gaudet, an expectos ut Quintilianus ametur? ubi vetus notat scholiastes. Et item:

Dic aliquem, sodas, heic Quintiliane colorem. 251. Sed neque negamus potuisse alludi à poëta ad Quintiliani honores consulares, quibus ornatum eum fuisse Aufonio credimus e. Quintilianus (ait) consularia per Cle- mentem ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur quàm insignia potestatis habuisse. Quod & probat Turnebus lib.22. Adversariorum cap.22. Idque innuunt ea ejusdem Quintiliani verba, quibus in proœmio lib.6. lamentatur se amisisse filium consulari nuper adoptione, ad omnium spes honorum patris admotum. Hoc est, novâ patris in consularium ordinem quasi adoptione, indultis ei ornamentis hujus honoris, factâ, idoneum paternis iisdem honoribus redditum. Ut enim adoptio fictio est naturæ; sic ornamentorum consularium concessio adepti reverâ consulatus fictio fuit. Quòd Fabii interpretes non animadverterunt. Clemens, auctor honoris Quintiliani, Flavius Clemens est, Domitiani patruëlis, de quo supra.

252. Impendebat is totus operi, quum Quintilianum filium amisit. Reliquus erat ex duobus, quos pepererat ei uxor, unde vicefimo & ipsa ætatis anno extincta. Quorum charissimorum sibi pignorum jacturam elegantissimè, uti non uno loco animadvertit Barthius f, idem tamen impatientissimè ac verè impiè, inculsatâ etiam deorum providentiâ, deslet in proœmio sexti libri. Unde colligitur provectiore ætate duxisse eum in matrimonium viri prætorii sororem adolescentulam: Indulgendum nempe iis est, qui tenerrimè diligunt, si dolorem suum testatum scriptis etiam relinquere volunt, uti ad Quintiliani fecit exemplar ævo nostro Michaël Roussel, Historia Pontificie jurisdictionis auctor, cujus bona pars præfationis ad lectorem deploratio est amissæ conjugis. An verò hæc tam immaturè mortua Fabii conjux illa fuerit Tutillii filia, cujus meminit Plinius lib.6. epistolâ 32. obscurum mihi non est, qui sciam ex antedicta illa nonnisi duplicem procreasse Fabium prolem masculam; quod manifestè apparet ex præfatione laudata. Priores igitur per me fuerint hæc nuptiæ cum Tutillii nata, ex qua filiam procreaverit: quam quidem destinatam Nonio Celeri sponsam, summâ illâ (cujus ex hac eadem epistola meminimus) instruxit Plinius Secundus. Hoc enim convenientius est fortunæ Quintiliani antequam palatinis honoribus divitiisque augetur. Quo autem is anno obierit, nusquam legitur.

253. Superstat sibi quidem vir clarissimus in magno, nec satis unquam laudando opere Institutionum oratoriarum, quas duodecim libris absolvisse biennio se, ad Tryphonè scripsit bibliopolam; quibus Marcello Victorio inscriptis, oratorem futurum, à tenera ætate primisque literis ad rhetoricæ artis fastigium veluti manuducit: de quo ille multis in principio, hoc est præfatione primi, & cap. ultimo duodecimi libri, lectu dignissimus. Ciceronis De rhetorica monumentis præferre hoc opus, nempe isto ex capite, non dubitant viri Tullianæ gloriæ amantissimi. Cujus utilitas tanta est, Angeli Politiani judicio, quantam vix fortasse in unius alteriusve ex omni Græcorum Latinorumque voluminum copia inveniemus. Prudenter ab aliis existimatum fuit orationibus Ciceronis Quintilianique præceptis in rhetorica re non solum æquatam à Latinis Græciam, verum longissimo quidem fuisse intervallo superatam.

254. Pro dignitate operis loquutus olim videtur nobis Joannes Antonius Campanus, in epistola quadam ad Antonium Muretum, ubi postquam contulisset inter se Tullium Ciceronem & Quintilianum, deesse eloquentiæ (ait) quicquid à Quintiliano non discas, atque ibi artem desinere dicendi, ubi ultimum ejus fuit præceptum. Ciceronem item amplissimum ingeniorum laudatorem, Quintilianum judicem æquissimum, vocat. Quintilianus mira moderatione (prosequitur) judicem se inter Græcos & Latinos constituit; mira illorum laude, nostrorum emulacione judicium peregit; & veluti in medio positus, multa concedit omnibus, nemini detrahit

quicquam, & non minus scisse eum rectè judicare existimes quàm voluisse, & hunc ubi noveris, omnium & studia & ingenia noveris. Proinde de Quintiliano sic habe, post unam beatissimam & unicam felicitatem M.Tullii, que fastigii loco suspicienda est omnibus, & tanquam ad ornanda; hunc unum esse, quem præcipuum habere possis in eloquentiæ ducem; quem si assequeris, quicquid tibi deerit ad cumulum consummationis, id à natura desiderabis, non ab arte deprecies. Hæc verè diserteque Campanus. Res oppidò proluxa esset congerere hic è recentioribus, Quintiliano atque Institutionibus ejus reddita summæcujusdam laudis testimonio h. Contentus quidem antiquorum paucis elogis ero. Declamator Romani generis acutissimus à Trebellio Pollione in Vita Posthumii junioris, uno ex xxx. tyrannis, audit. Egregius doctor à Cassiodoro i. Sidonius item Apollinaris cum acrimoniam ejus tum copiam per fluminis i extollit metaphoram.

Qua Crispus brevitate placet, quo pondere Varro, Quo genio Plautus, quo flumine Quintilianus. Qua pompa Tacitus, nunquam sine laude loquendus.

255. Non satis constat cur S. Hieronymus ad Romanum De optimo genere interpretandi scribens, S. Hilarium duodecim Quintiliani libros stylo imitatum & numero fuisse dicat. Consule sis Erasmi epistolam m quamdam de Hilarii operibus ad Joannem Carondilem archidiaconum Panhormitanum. Joannes Saresberienfis lib. 8. Polycratici cap. 13. censionem ejus de Senecæ operibus adducens, & in examen vocans, litteratorem Senecâ eum sibi videri non dissimulat, atque acumine & gravitate dicendi eum præcedere. Verba Saresberienfis dedimus de Seneca olim agentes. Interim alias ad virtutes præceptoris absolutissimi laudare subit modestiam in ferendo de ipso opere judicio, ingenuitatemque in retractanda sententia, cujus exemplum luculentissimum cap.6. libri 3. reliquit. Nec tamen defunt quibus non omnia Quintiliani probentur. Gerardus Joannes Vossius n queritur quòd plura rudi Minerva tractaverit. Gaspar Barthius o, quòd de poëtis non rectè judicaverit, de Valerio Flacco sinistrè aut malignè loquutus sit, (quod tamen injuriâ ei tribuit) Catullum haud laudaverit. Item alibi p, quòd reprehenderit Arati opus Phænomôn. In quo virum præstantis eruditionis fessellit planè suum judicium, aut præjudicium potius, de Quintiliano, cum verba hujus siccitatem argumenti eloquentiæ incapacis, minime verò poëtam incusent. Ejusdem Barthii judicio q, ingeniosissimus, quidem, & præceptorum artis suæ valdè peritus fuit scriptor; præterea Ciceroni addictissimus, sed in quo poly-mathiam agnoscamus exiguam, contemptu insignicorum intercurrente, quæ non legerat. Nimis ille acriter in tantum virum. Quintilianum verò ejus famæ rhetorem à nullo rhetorum Latinorum, nisi me oculi fefellerunt, laudari valdè miratus sum; atque eo magis quòd grammatici eum laudant, Diomedes lib. 11. & Priscianus lib. 1.

f Lib. 11. Advers. cap. 3. & ad Statii lib. 2. Syl. var. v. 222. & lib. 5. Carm. 5. vers. 2.

h Videtur Barthium lib. 3. Adv. 5.

i In Compendio Rhetoricæ. k Lib. 5. epist. 10. l Paneg. ad Athemium.

m S. Lib. 2. in edit. Londin.

n Instit. Orator. lib. 4. cap. 10. §. 3. o Lib. 56. Adv. 11. & ad Statii lib. 6. Thel. vers. 93.

p Lib. 1. Adv. cap. 15.

q Ad lib. Thel. 6. vers. 93.

256. Harum Institutionum olim deperditarum inventionem, cum literis affulgere nova dies cepit, Poggio debemus Brandolino Florentiæ urbis civi, & à secretis; qui apud Constantiam, dum Synodus generalis in ea urbe celebraretur, codicem Quintiliani quodam in monasterio reperit, uti & Sillii Italici libros De Punico bello, si Ugolino Verino credimus s:

Quin etiam solers Germanis eruit antris In Latium atiloqui divina volumina Sili. Integer orator nobis Fabiusque relatus Est hujus virtute viri, qui tempore longo Exsul & ignotus peregrinis torpuit oris.

Atque item Asconium Pedianum in S. Galli monasterio Helvetiorum. Sed tamen aliqua Quintiliani antea visa fuerant à Guasparino Bergomate, ut constat ex his Raphaëlis Volaterrani t: Quintiliano quoque tunc invento semilacero emendando multam cum adhibuisset operam, Quintilianus integer & ex omni parte incolumis repertus est.

257. Vetustissimam se habere Quintiliani editionem Basileensem admodum bonam scriptic Barthius u, unde quedam corrigit in ea posterioribus. Tarvisinam quidem anni MCDLXXXII. folio Labbeus laudat in Biblioth. Ms. x Venetamque hujusmet sequit, quo typographia inventa est, anni scilicet MCDXCLV. ex officina Peregrini de Pasqualibus Bononiensis novimus. Has verò ea ne præcessit, quæ cum commentariis Laurentii Vallæ, Pomponii, ac Sulpicii (excidit nunc quo loco) prodiit, unâ cum laudata prius Joannis Antonii Campani epistola? Atque item alia Omniboni Leonicensi ad Moysen de Bufarellis Bellunensem Episcopum, qui diem suum obiit anno ejusdem seculi LXX. y in qua se ait Latina Quintiliani omnia castigata dedisse, nec tamen ad Græca, lituris potius quam literis expressa, eandem industriam cum fructu applicare potuisse. Exstat jam in hac editione Quintiliani Vita illa, de qua mentio & judicium initio fuit factum, quamque nos Laurentium Vallam habere auctorem existimamus. Pomponius & Sulpicius scholiastæ, Julius Pomponius Sabinus, qui sub Pio II. Papa floruit, & Joannes Sulpicius Verulanius, noti aliâs, sunt hujusmodi lucubrationum artifices. Valla autem primus magnâ curâ descriptum exemplar in lucem edidit. Angeli Politiani & Hermolai Barbari in corrigendo Quintiliano industria laudatur.

258. Has ponè sequitur, nisi fallimur, Parisiensis anni MDXVI. in folio ex Ascensianis ædibus, cum Raphaëlis Regii, Georgii Merulæ, & Jodoci Badii Ascensii In depravationes Institutionum annotationibus, ubi Ascensius ait se ex codice, quem Laurentius Valensis possedisse atque emendasse credebatur, sexcenta loca restituisse. At ejusdemmet Jodoci Badii Ascensii familiares (uti vocat) commentarii, cum Badii annotationibus anno MDXXVIII. ex eadem Parisiensi officina prodire. Et ejusdem Badii Ascensii commentarius in Quintilianum De officio discipulorum, & in Sulpicii carmen De moribus in mensa servandis, è Lugduno aliquando prod-

isse, in catalogo librorum bibliothecæ Bodlejane legitur, novimusque hanc extare editionem Lugdunensem anni MDXIV. in 4º. in Hispanensis Ecclesiæ bibliotheca. Raphaëlis verò Regii (qui idem est forsitan cum Raphaële Volaterrano, conjectante Vossio lib. 3. De Hist. Lat. cap. 12.) non valde probatur à doctis opera; immo castigasse eum nonnulla, quedam vertisse in deterius, & pravis auctoritatem dedisse, Antonius Pinus deinde laudandus conqueritur. Liber ita inscriptus exstat in bibliotheca Hispanensis Ecclesiæ: Raphaël Regius in depravationes oratoric Quintiliani institutionis annotationes, Venetiis MDXXII. folio. Petrus item Mosellanus Protogenis, decurso hoc eodem usque ad septimum librum stadio, annotationes quoque suas prælo commisit Basileæ apud Adamum Petrum MDXXVII. 8º. quas inde recoxit anno MDXLI. Lugduni Sebast. Gryphus. Necnon Joannis Sichardi curâ Basileensis prodiit alia MDXXIX. atque item alia ex officina Gymnici MDXXXIII. cum Giberti Longolii præfatione. Inde castigationes & annotationes Guilielmi Philandri, & auctoris textum ad exemplar ejus quæ ibi præcesserat, editionis superioris anni, Gryphus Lugduni anno MDXXXV. publicavit.

259. Cum Joachimi Camerarii, Joannis Sichardi, & aliorum, necnon laudati nuper Philandri Castilionæi annotationibus & castigationibus, Colonie Gualterus Fabricius anno MDLV. 8º. ex officina sua exire fecit. Cujus & anni est editio Lugdunensis Gryphii in 8º. Institutionum & undeviginti declamationum. Anno sequenti ediderunt Parisienses Thomæ Richardi formis In. M. Fab. Quintilianum commentarios valde succinctos & elegantes, in 4º. Hi Turnebi esse dicuntur, creant licet ejus nomine. Ponè it Veneta Hieronymi Schoti MDLXVII. in folio, cum argumentis Petri Gallandii professoris Latinarum literarum regii, annotationibus Petri Mosellani in vii. libros priores, Joachimi Camerarii in primum & secundum, tandemque Antonii Pini Portodomæ Lusitani commentario in tertium doctissimo. Lugduni quoque in Gallia anno MDLXXX. in 8º. prodire. Legimus quoque Stephanum Riccium doctissimorum virorum annotationes in libros hos Institutionum summo studio in ordinem à se redactas Lipsiæ anno MDLXX. edidisse. Ulterioris temporis nullam vidimus, usque ad postremam Lugduno-Batavam Hackii anni MDCLXV. in 8º. cum Angeli Politiani, & Petri Gallandii præfationibus utilissimis, Turnebique, Camerarii, Parei, Gronovii, & aliorum, secundum formam Batavicarum editionum, Notis.

260. Prodiit demum ex officina Elzeviriana Ultrajectina anno MDCLXIX. libellus aureus variorum Paulli Colomesii opusculorum, quem claudunt Ad. M. F. Quintiliani Institutiones oratorias hujus auctoris selectæ eruditionis Notæ. Laudatur item sententiarum ex Quintiliano libellus auctore Stephano Joanne Stephano Dano, professore Sorano eloquentiæ, apud Albertum Bartholinum

litium De scriptis Danorum. Compendium quoque Quintiliani Franciscus Patricius confecerit; si verè id Patavii, in bibliotheca ad D. Mariæ Prataleæ (quod Thomafinus in Bibliothecis Patavinis Mss. affirmat z) custoditur. Et legimus, sive hoc, sive aliud; hujus auctoris compendium Valentia an. MDLIV. in 8º. typis editum. Præter alios ævi nostri criticos, plura Quintiliani emendavit, illustravit, vindicavit Joannes Gebhardus, Crepundiorum, seu juvenilium curarum libristribus Hanoviæ MDCXXV. in 4º. editis. Immo & inter antiquiores Jacobus Lodoicus Strebens Gallus Quintiliani secundum, tertium, & quintum librum Partitionum oratoriarum à se in compendium redactos edidisse dicitur Parisiis apud Thomam Richardum. Præter Latinos interpretes & illustratores fortitus est Quintilianus Italicum Horatium Toscanellam, quem Jolitus Venetiis MDLXVII. edidit in 4º. & Gallicum N. Abbatem de Pure, cujus in Bibliotheca Gallica M. C. Sorell meminit. Hispanam verò interpretationem nemo hætenus, quod sciam, aggressus fuit. Præter sunt doctis hominibus Quintiliani amatoribus Institutionum harum mss. exemplaria in bibliothecis publicis. Medicea una habet novem, ut ex ejus constat catalogo. Petrus quoque Ramus rhetoricas in Quintilianum distinctiones foras emisit, cum aliis dialecticis & philosophicis Parisiis apud Wekelium. Joannes item Buteonis Gallus Delphinus mathematicus, Gesnero laudante ad locum Quintiliani, geometricam explanationem confecit.

261. De causis quoque corruptæ eloquentiæ librum se scripsisse affirmat noster in præmio sexti, & fine octavi. Quod opus, auro contra non carum omnibus eloquentiæ veteris studiosis futurum, omnino periit. Nulla enim ratio satis urget, ut Lipsio assentiamus, qui De oratoribus dialogum incerti adhuc auctoris, sed eminentissimo quovis auctore dignum, eundem hunc esse credit. Perfectus enim est dialogus; & tamen in eo frustra quæsieris De hyperbole, aut generaliter De tropis locum, quem se plenius tractasse in hoc De causis corruptæ eloquentiæ libro, in octavi ait Institutionum fine. Proxima quidem, fateor, materia est, sed diversa utriusque operis; quod planè haud unum existimo, utrumque tamen Quintiliani, ut jam dicam.

262. Actionem, quam habuit in causa Nevii Apruniani, emisit solam in publicum, seductus, ut ait ipse a, juvenili gloriæ cupiditate. Et tamen ferri sub nomine suo alias addidit, negligentia excipientium in questum notariorum corruptas; quæ minimam partem (inquit) mei habent. Ferebantur quoque sub eodem Quintiliani nomine etiam tum ejus ævo duo Artis rhetoriæ libri: neque editi (ait ipse b) à me, neque in hoc comparati. Namque alterum sermone per biduum habito pueri, quibus id præstatur, exceperant; alterum pluribus sanè diebus, quantum notando consequi potuerant, interceptum; boni juvenes, sed nimium amantes mei, temerario editionis honore vulgaverant. Hos Artis videtur libros grammaticus Rufinus in libello De metris comicorum c innuere, cum Quintilianum in Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

num in Arte laudat. Sed reverà ex Institutionum noni cap. 4. verba sunt de numeris & structura Demostenis è adducta: quod opus Artem vocat Rufinus.

263. Vulgaria fuere Lactantii etiam & Hieronymi tempore alia Quintiliani. Nam prior ille, cum Fanaticum d, tum Capite obvolutum ejus laudat, quæ videntur declamationum capitula. Harum autem in eis quæ Quintiliani nomine circumferuntur, non ulla exstat mentio. Posterior Hieronymus, atque item Alcuinus e, transcriptis Hieronymi verbis, eo tamen illaudato, eam Quintiliano controversiam tribuunt, in qua accusatur matrona, quod æthiopem peperit, pro cuius defensione id quod in equarum gregibus apud Hispanos fit, refertur adducere. Exstat quidem inter Calpurnii Flacci declamationes ea quæ Natus æbiops inscribitur, in eaque Hispaniæ mentio; sed non equarum naturæ in Hispania; quod planè debuit, ut à Hieronymo hanc significatam arbitremur. Argumenta nempe declamationum quædam veluti foenniora olim fuere, in quibus ingenii quisque sui vires experiebatur. Iccirco unius atque ejusdem materiæ plures diversorum reperiri non semel contigit.

264. Duo supersunt, de quibus magnis animis controverti solet, quæricque, an Quintiliano, an alteri adjudicanda sint, dialogus De oratoribus, ac Declamationes. Cornelio Tacito à non nemine prius illud, dialogus nempe De oratoribus, tribui solet; sed plures pro Quintiliano nostro calculi sunt. Alii credunt nullius istorum esse. Stylus certè plus sapit Fabianam, quam Cornelianam phrasin. Favet etiam nostro quod propria ejus, hoc est eloquentiæ artis, materia sit, quam dialogus continet, cum de Tacito nusquam audiamus rhetoricas eum dissertationibus styllum mancipasse. Nec disconvenit ætas: nam constat ex eodem opere auctorem juvenem admodum intervenisse (ut ex vero aliquo fingit) dialogo illi inter Maternum, Aprum, Julium Secundum, & Messalam, qui habitus ibidem dicitur sexto anno Vespasiani Augusti, quum Aper annos colligit, qui ab interitu Ciceronis præterierant. Ab hoc tempore si statuamus reliquos ejusdem Vespasiani iv. Titi ii. Domitiani xiv. qui simul xx. annos conficiunt, primamque juventutem, quam sibi tribuit anno illo vi. Vespasiani auctor dialogi, post vicesimum quintum, hujus ætatis initium, computemus, quadragesimum quintum egisse Quintilianum, (si auctor sit dialogi) cum per vicennium docuisset, Institutiones scribebat, uxorem undeviginti annorum, cui pater esse (ut annuit ipse f) poterat, amisit, colligemus. In quo nihil video Quintiliani rebus non conforme. Seceffionem quidam faciunt ab hac inter Tacitum & Quintilianum controversia, & neutrius horum famæ ex hoc scripto partæ velificantur. Et quidem alicujus ex dialogistis esse suspicatur Barthius g, Galionis Vossius h.

265. Declamationum, sive Causarum. Nam Quintilianum De causis in Glossario ms. suo citari, & Quintiliani libros Causarum apud

r Jacobus Phil. Bergom. Suppl. ad ann. lxxxii. Mariana lib. 4. Hist. cap. 3. Michaël Pocciantius Casal. scrip. Florent. s Lib. 2. De Illust. urb. Flor. apud Michaël. Pocciantium.

t Com. urban. lib. 21. cap. De his qui reliquis in artibus claruerunt. pag. 429.

u Lib. 1. Adv. 18.

x Pap. 349.

y Ut constat ex Ital. facta. in episc. Bellunensibus.

z Pag. 43.

d Lib. 1. Instit.

e De questionibus in Genesim apud Barthiam lib. 58. Advers. cap. 13.

a Lib. 7. cap. 2.

b Lib. 1. præmio.

c Tom. 2. Grammatic. veter. pag. 2715.

f In præmio lib. 6.

g Lib. 44. Adv. cap. 8. h De Rhetor. nat. & constit. cap. 15.

Qualterum Burleum libro *De vitis philosophorum*, qui vixit anno MCCCXXX. Vossius refert in *De rhetorices natura & constitutione* cap. 15. *Declamationum*, inquam, sub Quintiliani nomine vulgari duo genera sunt; alie prolixiores XIX. his titulis: *Pericis palmatus*, *Cæcus in limine*, *Miles Marius*, &c. de quibus postea breviores alie CXLV. atque hæc superstites ex CCLXXXVIII. quarum auctorem Fabii Quintiliani avum, nempe illum, quem sui temporis declamatorem laudat Marcus Seneca rhetor, existimant. In hac video sententia esse Laurentium Vallam, si Vitæ est auctor, Volaterranum, Thaddæum Ugoletum¹, Petrum Pithecum², Gerardum Joannem Vossium¹.

266. Nonnullis tamen minimè libet Quintiliano huic *Institutionum* auctori, quem sciunt declamationibus se exercuisse, jubere his vel avo cedere. Angelum Politianum³ intelligo, Joannem Antonium Campanum⁴, Petrum Ærodius⁵, qui eas Notis illustravit, Barthium⁶, qui fragmenta hæc esse, aut excerpta ex Quintiliani veris putat declamationibus ab aliquo antiquo rhetore, uti alias M. Senecæ & Calpurnii Flacci. Nec suffragium negaturus videtur in antiquis Trebellius Pollio, qui Quintiliani declamatoris Romani generis acutissimi declamationibus insertas esse quasdam Posthumii junioris refert⁷. Quæ vix ille de alio quàm de magno Quintiliano dixerit ita magnificè.

267. De prioribus illis undeviginti præter Joannem Ant. Campanum, de quo mox dicemus, Perivaldumque Bellingenum Brugensem, nullum vidi hætenus, qui esse Quintiliani affirmare audeat. Nihil enim minus sunt quàm hujus præceptis in opere *Institutionum* traditis conformes. Quod Philelphus⁸ olim notavit, ex eoque Quintilianum. Innuat, nec damnat, hanc existimationem Joannes Ludovicus Vives⁹: probant Erasmus¹⁰, Vossius pater¹¹, Petrus Ærodius¹², Gaspar Barthius¹³, Joannes Mariana¹⁴, Amb. Morales¹⁵, And. Schotus¹⁶. Atque eas in scriptis quibusdam libris Marco Floro adjudicari annotaverunt Vossius¹⁷ Barthiusque, atque item Jacobus Durantius lib. 2. *Variar.* cap. 17. Aliis placet Posthumii junioris, qui unus fuit ex xxx. Rom. Imperii tyrannis, eas esse, propter hæc Trebellii Polliionis in *Vita* ejus verba: *Fuit autem Posthumius (quod solum memoratu dignum est) ita in declamationibus disertus, ut ejus controversiæ Quintiliano dicantur insertæ. Non quidem Quintiliani sunt; sed, ut ait Barthius¹⁸, lectu omnes dignissime sunt.*

268. Quod si sequimur, hoc est Fabii Quintiliani non esse, videndum est quo declinanda sit modo auctoritas S. Hieronymi, apud quem ad *Præsidium* scribentem legitur, putare se controversiæ Quintiliani *Præsidium* recordari, in qua pauper caussatur dolens ob meritum apum, flores ab impotentissimo divite venenatos. Declinabimus quidem, si de alio Quintiliano loquutum doctorem sanctissimū, aut commistas fuisse jam in unam syllogen diversorum declamationes, quod Pollio nuper laudatus innuit, credamus. Præstat de utrif-

que, tam XIX. quàm CXLV. judicium audire Joannis Antonii Campani, clari ante duo sæcula philologi, ut observet lector quàm inter se hominum de rebus opiniones sint contrariæ. Scribens hic ad Cardinalem Senensem ait illi CXXXVI. ex illis brevioribus declamationes allatas ad se è Germania fuisse, quas quidem Quintiliani esse sic arbitratur, ut alterius & temporis & studii (verba ejus audis) putem, quàm undeviginti, quæ circumferuntur illius nomine. *Alia vis, alia gratia, diversus ornatus utriusque est. Et inter finitimas perquam longam agnoscat distantiam, sed qualis esse inter optima possit; crediditque in his nuper inventis (brevioribus scilicet) ad verum declamatum in scholis esse, illas alteras otii cujusdam domestici secretiorisque studii fuisse; multaque scripta ad ingenium, multa ingesta, multa incumulata, multa quoque ad poeticas expressa delicias, quod non tam alienis placere auriibus, quàm ingenii sui viribus obsequi vellet. Et mox: Plus in illis (antiquis & prolixioribus) copie argumentorum, sententiarum, acuminis, elaborationis esse; his (breviores) puriores, latiores videri, fluentes non minus naturæ quàm arte, candidas, quietas, non fuscas, non turbulentas, sponte letas, non studio coactas, & ut pluribus me obijciam telis, stylo orationis, qui fuit per Ciceronis tempora, propinquiores. Per cætera illas priores (undeviginti) antepono. Nam & magnitudine illic amplior, & sententiis sublimior, & verbis numerosior multo est, & nullum locum non adit, & acriter insingit, & quod in eo aliquando desideraverim, raro demittitur. Affectus autem, quibus nisi fuerit orator armatus, quæ inferre possit vulnera, non habet; omnes videtur effundere, nisi quod eos numeros multo reddit obtusiores, quàm si impetu & velocitate jacerentur. Hæc de meo judicio dicta: conjecturam facere ex ipso codice licet: primum, quod CCLX. fuisse ostenditur, quem numerum nescio an alius quàm Quintilianus impleverit: deinde quoniam Quintiliano attribuantur; nec multo post Quintiliani eorum tempora scriptum tam vetustum codicem puto, ut errari tam recentis memoria non potuerit; tum quod subsequuntur declamationum Senecæ decem libri: ut dubitari non possit, nec Senecæ quidem esse: quantum illud quoque accedit, quod abest Seneca longissimè à tanta puritate. Hæc Campanus, qui adjungit, in illo codice Calpurnii quoque Flacci excerpta esse, & quod Antonii Juliani (nescit cujus, sed nos de eo agemus infra) & extemporaneæ Quintiliani promittuntur. Vides de utroque declamationum systemate viri docti judicium.*

269. Barthius non dissentit¹⁹ in longioribus undeviginti, quas vocat *integras*, uti alias excerpta tantum; & eas putat quantivis pretii esse, miraturque adeo negligi, ut rarissimus quisque ejus testimoniis etiam inter curiosos utatur. Vossius²⁰ quoque, non aspernandas, sed haud Quintiliani esse florentissimi scriptoris, censet. Quantum ab it de his censo Francisci Philelphi viri suo ævo præstantis! *Fejmas eas esse ait, atque à rebus, quibus rhetor ille (Quintilianus) abundavit, inopes; ut aratoris potius quàm oratoris esse, ne dum ejus, qui*

qui de bene dicendi præceptis jucundissimo stylo acerrimèque judicio pertractasset. Quæ verba adducit, nec judicium improbat, Andreas Schotus in opusculo suo *De auctore declamationum* quæ M. Senecæ inscribuntur, & *declamandi ratione*.

270. Nobis tot inter opinionum difficultates injuncti officii memoria non excidit, ut auctorum nostrorum quæcumque sunt, aut quibusdam non omnino absurdè existimantibus esse videntur, quosnam recenti literarum ætate inventores aut illustratores habuerint, annotemus. Integras declamationes illas XIX. *Institutionibus* coisse jam, & sub eodem Quintiliani nomine olim vulgatas vidimus. Anestuntur enim iis in Parisiensi MDXXXI. Venetâ MDLXVII. & aliis, in quarum ultimò dicta editione ad primam & secundam annotationes legere est Perivaldi Bellingeni cæci nati, ut præ se inscriptio fert. Recentior est breviorum inventio, ut ex Campano habemus, qui non CXLV. quæ hodie existant, sed CXXXVI. tantum, allatas ad se è Germania scripsit. Has primus, ut videtur, promulgavit Thaddæus Ugoletus Parmensis in patria anno MCDXCIV. Thaddæus iste Ugoletus, humanus doctusque vir, Regi Pannoniæ Matthiæ libros ornamentaque alia Florentiæ aliquando procurabat, nempe cum Angelus Politianus, cujus verbis hominem laudamus, *Miscellaneorum* cap. 23. scribebat. Unde aditionem Quintiliani declamationum anni MCDLXXXI. in folio, quam Labbeus in *Biblioth. Ms.* g. laudat, ad alias declamationes longiores libentes referimus.

271. Deinde renovata iis est lucis usura è typographia Parisiensi Joannis Parvi MDIX. usque dum Petrus Ærodius J. Consultus Andegavensis *Declamationes M. Fabii Quintiliani* CXXXVII. quæ ex CCLXXXVIII. supersunt, castigatas & scholiis illustratas, ac in lucem (ut ait) postliminio revocatas, Parisiis iterum, sed apud Fredericum Morellium MDLXIII. edi curavit: merè scilicet *juridico commentario*, ait Barthius²¹, cum adhiberi oporteat his illustrandis ingenium subactum omni antiquitatis lectione, & omnium auctorum consulta in numero habens. Atqui homines à Barthio desiderati opem tulere hætenus veteri scripto, quamvis non absolutam: Petrus nimirum Pitheus ad Christophorum Thuanum regis Galliarum curiæ præsidem primaria directæ editione Parisiensi, aliâ circa an. MDLXXX. adjunctis Calpurnii Flacci (ut titulus præferebat in codice quo usus est) excerptis X. *rhetorum minorum*: atque item Gronovius. Cum quorum omnium Notis, scilicet Thaddæi, Ærodi, Pitheci, & Gronovii, declamationum integrum opus, quæ Quintiliano quo quomodo tribui solent, hoc est, undeviginti perfectæ, & CXLV. excerptæ, seu breviores, ex officina Hackiana Lugduno-Batava anno demum MDCLXV. quo & *Institutiones*, in lucem prodiit. Novimus & Heidelberge anno MDXCIV. in 8°. jam antea editas. Observavit autem immensè lectionis vir Barthius²² has declamationes sub nomine *Alterationum* habuisse laudareque Rodolphum

Agricolam lib. 3. *De inventione rhet.* cap. 15. atque item Basilium Fabrum, qui scholasticum lexicon Latino-Germanicum scripsit, aliquot centurias Quintiliani declamationum Oporino excudendas dedisse, ut idem scribit in Quintiliani commemoratione. De interpretationibus vulgariarum linguarum nil adhuc novimus.

272. Schedæ mss. Quintiliani, tam *Declamationum* quàm *Institutionum*, sunt in bibliothecis Venetis²³. Lugduno-Batava servat declamationum codicem Romæ scriptum in membrana anno MCCCLXVIII. in folio, ut ex ejus apparet catalogo²⁴.

23 Vide Thomassinum Bibl. Ven. pag. 10. 12. 14. 27. 28. 31. 99. 24 Pag. 399.

CAPUT XIII.

M. VALERIUS MARTIALIS *Bilbilitanus*. *Ubi nam Bilbilis. Ejusdem versus de patria sua vindicatus germane lectioni adversus Scriverium. Diverfus Gargilius Martialis De rustica scriptor. Valerio nostro unde nomen Coci adhaerit. De ejus parentibus Domitii Calderini error. Honores eidem concessi. Quoniam tempore præcipue floruit. Reditus ejus in patriam. Quoddam ejus epigramma non satis aptè ad Adriani Imperatoris ævum refertur. Plinii junioris de eo elogium, atque item aliorum. Catulli cum eo comparatio. Variantia de Martiali recentiorum judiciorum. Barthius uti multiplex in commentando, ita in censendo parum constans. Quid in poeta significet auris Batava? Quod vitium ejus operum obscenè loquendi, non ejus, sed ævi vitium fuerit. Spectaculorum liber non unius Martialis, sicut nec Priapeia unius Virgilio. De libris XIV. epigrammatum. Non omnia ejus exstare carmina. Enarrantur epigrammatum editores, castigatores, commentatoresque. Ramirezii genus elucubrandi, nec ejus sanum judicium in reprehensione evirati Martialis editionum. De vulgaribus aliquot ejus interpretibus. De CANIO poeta Gaditano. Leviter emendatur de eo Martialis epigramma. Jocosæ Gades. De Canii uxore. Diverfus alius Canius Livio equalis. De Emeritensi DECIANO, & Martialis circe LICINIANO, cujus epigramma de eo laudatur. Juliani Toletani Archipresbyteri fabula. De M. UNICO poeta. De MATERNO. HERENNIUS SENECIO Hispanus. Ejus laudes. Helvidii Prisci vitæ scriptor. Domitiani jussu interficitur.*

273. **N**IHIL toto isto, & forsan omnibus sæculis, Roma habuit festivius & argutius, simulque disertius M. VALERIO MARTIALI Bilbilitano. De patria testatur ipse non uno loco, scilicet epigrammate 62. lib. 1.

*Tu, Liciniane, gloriabitur nostra,
Nec me tacebit, Bilbilis.*

Et epigrammate 103. lib. 10.

*Municipes, Augusta mihi quos Bilbilis acris
Mors creat, rapidus quam Salo tingit aquis.*

Et Sidonius carmine 23.

*Quid celsos Senecas loquar, vel illum
Quem dat Bilbilis alta Martialem,
Terrarum indigenas Ibericarum?*

Ea

¹ Pref. ad suam edit.
² Prefat. ad Christ. Thuanum.
³ Lib. 1. Instit. Orator. cap. 2. & De Rhet. nat. cap. 15.
⁴ Prefat. ad Instit.
⁵ Ep. ad Card. Senensem.
⁶ Pref. ad declam.
⁷ Lib. 3. Adv. cap. 13.

⁸ In hujus vitæ.

⁹ Lib. 3. ep. ult.
¹⁰ Lib. 2. De causis corrupt. artium.
¹¹ In Ciceronianorum.
¹² Lib. 1. Instit. Orar.
¹³ Pref. ad declam.
¹⁴ Lib. 58. Adv. cap. 13. & ad 1. 2. Theb. v. 406.
¹⁵ Lib. 4. Hist. Hisp. cap. 3.
¹⁶ Lib. 9. Hist. Hisp. cap. 27.
¹⁷ In Tract. de auctore declam. Senecæ, & declam. ar.
¹⁸ Tum ubi proxime, tum De Rhetor. nat. cap. 15.
¹⁹ Ad lib. 2. Theb. v. 406.

²⁰ Lib. 58. Adv. cap. 13.

²¹ De Rhet. nat. & constit. cap. 15.

²² Pag. 349.

²³ Lib. 58. cap. 13.

²⁴ Ad lib. 9. Theb. Statii v. 169.

282. Verè ingeniosissimus, artificiosissimus, festivissimus, lepidissimus fuit epigrammaticum poëta, ut Politiani z, Pontani a, Turnebi b, allorumque verbis laudem; qui argutiam simul & brevitatem, epigrammatis peculiaris virtutes, Cæsaris Scaligeri iudicio c, conjunxit semper. Multa sunt ejus (inquit magnus idem poëtarum censor a) epigrammata divina, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est; versus verò candidi, numerosi, plenique, denique optimi. Comparatum aliis sui ac superioris ævi satyricis, uni Catullo palmam deferre eum, tum de se ipse fassus fuit e, tum alii censent f, nec solidè tamen omnes. Feliciorem in argutiis Catullo, quamvis rebus aliis multò sit eo inferior, minusque cultus & limatus, existimabat Thomas Correa Lusitanus, eloquentiæ professor Romæ non incelebris, De epigrammate libello g. Virum ingeniosissimū, & ad concinnanda epigrammata factum, ideamque veri & nobilis epigrammaticæ Philippus Brietius ultimus poëtarum censor appellat h.

283. Nec minùs expertus fuit noster contraria quorundam judicia; ut ferè nihil in favore hominum ac de rebus existimatione fixum & perpetuum est. Sciram de trivio appellavit nescio quis à Lipsio i improbatum Turneboque k. Raphaël Volaterranus (quàm temerè!) libellum epigrammaticum omnino rejiciendum censuit, quippe qui neque elegantie Latine, neque moribus profuit. Posterius quidem in parte verum est, prius verò de elegantia Latine linguæ averfis & indignantibus Musis ab homine, bene aliàs de historia merito, scriptum. De Andrea Naugerio ait Jovius j, Martialis adeò severum hostem fuisse, ut quotannis stato die Musis dicato milita ejus volumina, tanquam impura, cum execratione Vulcano dicarentur. Impuritatem nempe eam averfabatur, non quæ castitati ingrata, sed quæ Musis esset: præpostero, nec sanæ profus mentis, quod factum prodit, iudicio. Lilius quoque Giraldus existimabat m ex Martialis libris quædam, nec plurima, seligi posse, bonorum digna lætione, quibus libellus non utique magnus conficeretur; reliqua, quod & ipse Martialis ait, scombris & filuris involucre relinqui.

284. Barthium quoque inter eos haud libenter habeo, quibus Martialis non id quod jure meretur, debet. Nollem viro insignis erga humanitatis literas meriti detractum à me quicquam non plenæ laudis, si dixerò, uti ferebat occasio, iudicium suum iudicio alicujus opponendi, aut supponendi, ita nigro calculo ejus intercessisse laudibus, candidòve suffragari solitum fuisse Barthium. Immenso quoque operis & nunquam quiescentis calamitatis est, incurrere in semetipsum aliquando, atque alibi dictorum oblivisci. Barthius planè Martialem non illiberaliter laudare n, Martialem in Adversariis passim illustrare, sæpiusque in idipsum redire solet. Idem tamen alicubi o, quod noster Lucanum comparaverit Virgilio, in eum (uti prius in Lucanum ipsum, Papiniumque, alterum ejus encomiasten, stylum strinxerat) invehitur

his verbis: De Martiali silere melius puto, qui quum de Lucano paria de Papinio judicavit, morem suum sequutus est adulandi, & convitiis petendi pro libitu quemlibet. Quam ille rem cum obscenitatis licentia solam dignam epigrammate ferè arbitratus est. Nam si tria hæc illi eximas (adulandi, ac detrahendi, obscœnaque dicendi morem intelligo) reliquorum utique tenuis erit census, gratia verò præ cæteris nulla. Emollit inde aliquantisper sententiæ rigorem. Etsi ingenio non negem illum, tot personarum histronem, non paucis ex ipsa orchestra merito præferendum esse. Quorum quantumvis agrè appareat idoneus sensus, aliquam ingenii laudem poëta concedere videntur. Aliquam? & tamen eidem Barthio Martialis est p ingeniosissimus poëtarum, castigatissimus q, festivissimus r, unus omnium argutissimus, circumspiciissimus, & subtilissimi acuminis vates s; doctissimus item poëta, atque ejus leporem flumen omnium aliorum ingenii præstantius eidem visum. Alibi u est ei candoris eximii & salis multi. Quid plura? Nescio quid (præter obscenitatem) non summis laudibus in Martiale efferant hæc ejusdem Barthii verba: loquitur de epig. 92. lib. 10. Sed tanta omnium verborum in hoc epigrammate tamque viva & spirans est elegantia, ut se ipsum longè superasse in eo vir ingeniosissimus videatur. De quibus scriptis judicent alii ut volumus. Mihi scæzon ipsius incomparabilis videtur, ut in quo gravitas cervet cum lepore & candore; in aliis generibus carminum usque ad miraculum laudatis, (crederem scriptum laudandus) modo abesse spurcicia, que dum reprehendit sæculi mores, eidem placere cupit. Idem ingeniosissimas fictions nominum, quas inscribit epigrammatis, lib. 1. cap. 6. consilium idem laudat poëta notandi sæculi vitia sub nomine ficto, sed apto exprimendæ rei; ut quicumque culpæ illi se obnoxium senserit, reprehensionem sibi factam credat, lib. 58. cap. 18. quod ipsum sequutum se consilium in epist. ad lectorem lib. 1. poëta innuit. Hæc omnia Barthius, idem & unus cum eo qui tam nauci Martialem se habere, oblitus nempe sui, videri voluit. Quod utique annotare oportuit, ne auctoritas præstantis famæ philologi transversos agere, poëta qui delectantur argutiis, possit.

285. Batavorum quoque de se iudicium quodammodo corrupit noster, autem Batavam (uti Bæoticam solebant Græci) de ineleganti & crassa usurpare visus x. Quam injuriam genti factam reduxit ad animum suum Erasmus Roterodamus, ex eo tantum poëta loco y proverbialem exculpens formam, quæ aut nulla est, aut laudem potiùs continet severitatis, & pudoris, obscenitatum hostis, observante Scriverio z, & ipso Batavo; remque eò tandem vertit Erasmus. Non item intactum præteream, Pontano a visum fuisse, verba quædam apud Martialem non solum à faceto aliena reperiri; verum aut obscœna ipsa admodum scurrilisque, aut maximè ampullosa & acida: quod quidem (ait) Hispanicum est. Vellem subnotasset acida ista, atque Hispani tumoris verba, ut videri posset, jurène an injuriâ nos taxaverit.

286. Pla-

286. Planè obscœna ejus epigrammata Priapeisque argutias nullus non improbat haëtenu, qui Christianos oculos aureisque consentire Christianis debere novit moribus. Nec tamen ex eo quod vitandus in hac parte nunc sit; ideo ex ejus, quo vixit, ævi usu, vituperandus est: eò enim jam perducti sumus verecundiæ pietatis, ut erubescamus lascivæ distorum, etiam cum factis maximè lascivimus: quod secus olim erat, cum taliter loqui, Latine loqui videretur Martiali b, cum in Floralis nudæ mulieres verbis & motibus obscœnissimum festum coram omni populo conficerent, cum fescennina verba, hoc est impudicissima, jacere, lusus, immo nuptiarum vernaculus mos esset; cum denique epigrammatarii poëta omnes, qui seriis relictis ludicra sectabantur, hoc est Catullus, Marsus, Peto, Getulicus, hujus generis principes, atque etiam Augustus Imperator, ut constat ex epig. 21. lib. 11. & ex epistola libri 1. Martialis nostri, non minùs licenter scriberent.

287. Quæ ergo Martialis famam hodie sustinent, nomineque inscribuntur, Epigrammatum XIV. libri sunt; quibus alius Spectaculorum præponitur. Decimo tertio ac decimo quarto peculiare tituli Xeniorum & Apophoretorum inditi. Quorum duorum lemmata seu inscriptiones, non item cæterorum, è poëta manu sunt. Spectaculorum, sive De spectaculis, liber aliorum præbulo, quantumvis à Domitio Calderino, & forsitan aliis c, existimatus poëte nostri germanus; nil aliud verè est, quam diversorum carminum de isto argumento à diversis scriptorum collectio: quam fortè Martialis, propriis quibusdam insertis epigrammatis, in publicum edidit; sicut Priapeia esse plurium carmina de Priapo ac rebus venereis in unum collecta, inscribantur licet Virgilii nomine, viros inter eruditos convenit. Ita de Spectaculorum libro censuere Gruterus d, Scriverius e, Rutgersius f, Vossius g, Barthiusque h. Pertineantne omnia hujus libri ad Titi, an ad fratris ejus Domitiani spectacula in amphitheatro, quod verè à Vespasiano absolutum Titus dedicavit filius, edita, inter Lipsium i & Marcilium k controversia est. Cæterum sub Tito, Domitiano, Nerva, Trajanoque, ut vidimus, totum Epigrammatum hoc quatuordecim contentum libris opus constat scriptum. Lemmata non sunt auctoris, ut observavit post Ramirezium l Scriverius m, possidere se testatus mss. codices, in quibus ea nusquam comparent. Quod secus est in posterioribus duobus libris, quorum titulos ipse profitetur poëta se addidisse n. Alias plura non intelligerentur.

288. Xenia prior eorum, scilicet XIII. comprehendit, hoc est disticha singula τὸς ξένους, bospiibus, per Saturnaliorum dies mittenda, edulii alicujus inscripta nomine, sed sine re tamen; nam, ut ipse ait:

Hæc licet bospiibus pro munere disticha mittas,
Si tibi tam rarus, quam mihi, nummus erit.
Raderum o consule sis de xeniorum origine & vocabulo. Apophoreta, unde inscribitur XIV. liber, munera sunt, quæ convivis dabantur Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

domum exportanda: quod innuit poëta statim initio p. Præmia convivæ det sua quisque suo. Et ex Suëtonii, Lampridii, ac Divi Ambrosii, testimoniis observare Turnebus lib. 9. Adversariorum cap. 23. Lipsius lib. 1. Saturnal. cap. 16. Raderus jam laudatus ad eundem librum Notis.

289. Non omnia tamen poëta opera ad nostram ætatem pervenisse indicio est; quod cujusdam epigrammatis mentio fiat apud Juvenalis veterem scholiasten q, cujus non alibi vestigium existat. Hujus finem hunc ille exscripsit, verè redolentem Martialis ingenium; in Domitianum nempe Flavii generis dehonestamentum:

Flavia gens, quantum tibi tertius abstulit hæres!

Penè fuit tanti non habuisse duos.

Id observavit Scriverius, conjecitque in Notas suas r. Quod autem Raderus placet s, subindicare nonnulla nunc non exstantia poëta carmina ejusdem epigrammate ad lectorem 114. lib. 1. an verum sit affirmare non ausim; quod verò argutatur in epigrammate 25. Ad Stellam de charta majori ac minori, deperditoque aliquo ejusdem poëta de venatione leporum carmine; jure reprehenditur à Ramirezio nostro t. Immo & inserta legi quædam his libris quæ Martialis non sunt, video placere doctis viris. Inde scilicet epigrammata hæc proscrispsit Scriverius, 78. lib. 4. ab Hadriano Junio, nescit unde, adveſtum, item 90. De rusticatione inscriptum:

Rure morans quod agam &c.

Et quædam alia, quæ ad finem lib. 7. idem Junius edidit. Quæ quidem in editione sua Scriverius ad calcem, ut supposita, rejecit. De illo rusticationis idem existimabat Raderus.

290. Deventum est ad editionem & interpretationem poëta; faciendumque operæ pretium aliquod in enarrandis his qui de eo quicquam his tribus sæculis meruere. Primam editionem inter alios laudat omnibus ferè paginis Scriverius, eamque alicubi u milibus aliis trecentis facile antistare ait. Veneta hæc haud est anni MCDLXXV. in folio, neque item alia quæ Mediolani anno MCDLXXVIII. in folio etiam prodit, quam existare in Regis Galliarum bibliotheca Labbeus monuit x. Sed superioris temporis aliqua; cum has præcefferint Calderini commentaria, ut jam dicimus, ann. MCDLXXIV. Venetiis. Domitius Calderinus Veronenſis, bene notus vir, summisque laudibus à Lilio Giraldo, dum de poëtis commentaretur y, donatus, hæc manu exaratis libris collatis quinque vetustissimis, per oram sparsa Laurentio Mediceo Cosmæ nepoti, Petri filio, magno post litteratorum Mæcenati, dicavit, atque hoc anno aliàs MCDLXXX. (cujusnam typis non dicitur) in folio edidit. Quæ quidem repetita editio est ibidem anno MDX. Lugduniquè MDXXII. Ponè it Veneta alia MCDXCII. eadem formâ, cum commentariis Petri Marfi apud Bonetum Locatellum, quæ non vidimus, nec typi noviores

2 Declam. 1. a Quintilian. a Lib. 3. de sermone, cap. 18. b Lib. 8. Adv. 4. & lib. 13. 19. c Lib. 3. de poëtica, cap. 12. 6. d Lib. 6. poët.

e Lib. 10. ep. 73. f Muretus, Claverius in epist. nuce. Notar. ad Mart. Lipsius lib. 1. epistol. quest. 5.

g Pag. 29. edit. Bonon. 1591.

h Lib. 3. De poëtis Latinis, quod opus præmittitur Aeneid. distis. poëtarum.

i Lib. 1. epist. quest. 5. k Lib. 13. Adv. 119.

l In Elegiis.

m Dial. 10. De poëtis. pag. 171.

n Lib. 1. Adv. cap. 6.

o Lib. 13. cap. 6.

p Lib. 1. Adv. 6. lib. 27. cap. 16. q Lib. 11. cap. 11. r Lib. 11. cap. 11. & lib. 19. cap. 19. s Lib. 14. cap. 14. t Lib. 27. cap. 11. u Ad Strabon. 16. Theb. ven. 811.

b In epist. ad lib. 1.

c Raderus in Prolegom. cap. 5.

d Ad ep. 4. Spectaculorum. e Pref. Notar. ad Martialem. f Lib. 9. var. 158. cap. 15. g De poëtis Latinis. pag. 46. h Lib. 10. Adv. 119. i Cap. 7. de Amphitheatro. k Notis ad hunc lib. Spectaculorum.

l Ad ep. 23. Spectaculorum. m Pref. ad Notas.

n Lib. 13. ep. 3. & lib. 14. ep. 2.

x Lib. 6. ep. 17.

y In Adigilis, Avit Batava.

z Notis ad hoc epigramma.

a Lib. 3. De sermone cap. 15.

p Epig. 1.

q Ad Satyræ 4. illud: Cum jam senianimum laeceret Flavius orbem &c.

r Ad finem libri Spectaculorum pag. 28. s In Prolegom. cap. 2.

t Hypomn. ad hoc epig. 2.

u Ad ep. 92. lib. 9. pag. 211.

x In Nova biblioth. mss. supplement. 9.

y Dialogo 1. De poëtis sui temporis.

z Scriverius pag. 213. & 214.

res inflauravere. Jure quidem: si quam is Sillio Italico adhibuisse operam à Dausquio dicitur, ejus similem poetæ nostro adhibuit. Petrus fuit hic nomine Riscinensis, ni fallor, Marfus, de quo Giraldus, Paullum tamen appellans, cum laude meminit dialogo *I. de poetis sui temporis*.

291. Eodem ferè tempore, anno scilicet MCDXC. aut circiter, sed post Calderinum, quem laudat, eximius ejus sæculi philologus Angelus Politianus in *Miscellaneis* suis * plura Martialis explanavit loca. Necnon & Nicolaus Perottus Saxo-ferratenfis, Præsul Sipontinus, qui anno MCDLXXX. è vita cessit, voluminis ingentis rei grammaticæ, cui *Cornu-copiæ*, sive *Latine lingue commentaria*, inscripsit, unum Martialem, seu potiùs epigrammata ejus aliqua, si Deo placet, è *Spectaculorum* libro, analysi grammatica excutienda, materiæ & argumentum destinavit. Publicatum id opus est Venetiis ab Aldo, & Basileæ MDXXVI. per Valentinum Curionem in folio. Georgius item Merula Alexandrinus, nullo alio, ut videtur, consilio, quam ut Calderinum reprehenderet, Notis quibusdam suis aliquam hujus, quo vixit, sæculi editionem locupletavit. Notæ quidem & nobis sunt è sequenti xvi. sæculo Aldino-Venetæ MDI. b & MDXVII. & nescio an Aldi alia etiam Veneta MDX. c ad cujus exemplar Lugdunensis MDXXII. conformata dicitur. Interim Ascensus Parisinus typographus anno MDXI. *Amotata* edidit Jacobi Crucii Bononiensis in *Virgilium, Ovidium, Lucanum, Martialem nostrum, & Senecæ tragedias, aliosque*, in folio. Est & Parisiensis editio Colinge MDXXVIII. aliaque MDXXXIX. d Basileensis cum Jacobi Micylli annotationibus apud Hervagium, quam Gesnerus laudat e, quemadmodum & Tigurinam aliam à se procuratam. Item Basileensis alia Henrici Petri MDXXXVIII. 8º. quam vidimus in Vaticanis libris. Item Lugdunensis Gryphiana MDXLVIII. f cujus Antonii Gryphii Notas videtur mihi aliquando Scriverius indicare g. Est & Parisiensis ex officina Jo. Boulierii MDLIX. h Argentinenfis ex Lazari Zetzneri MDXCV. in 16º. Goslariensis ex Joannis Vogdii MDCXII. in 12º. Adrianus item Junius Hornanus Batavus Antuerpiensem adornavit editionem formis Plantinianis anno MDLXVI. in 8º. Scriverius duarum Plantinianarum meminit i sibi à Vossio mutuatarum.

292. Jani deinde Gruteri laudabilis erga Martialem operæ monumentum duæ exstant editiones, in quibus non solum Notis propriis, sed & collatione optimorum codicum Palatinæ bibliothecæ, cui præerat, egregiè poetam juvit. Has Notas in suo Martiali Scriverius etiam cum suis & aliorum dedit. Qui Ramirezium nostrum eo quòd editionem hanc Gruteri *inaniter gloriosam* appellare haud sit veritus, acriter, & uti aliàs solet, judicii atque arrogantæ puerilis expostulat, *præstantissimam* eam *prorsusque incomparabilem* (si ignoscantur aliqua operarum sphalmata) omnino existimans. Ac certè non debuit vir

doctissimus de magnæ famæ critici exculpta his tot manuscriptorum subsidiis opera sic acerbam sententiam dicere, saltem ne ipse acerbè audiret. Ex Gruteri manu lampada veluti suscepit Mattheus Raderus Jesuitarum sodalis, qui non tantum novis, iisdemque eximiis, commentariis Martialem explicuit & illustravit Ingolstadtii apud Sartorium MDCII. in publicum datis; sed & prætermisissis, ut ait, prætextatis verbis & mollioribus versiculis, poetam non tam eviravit, quam honestum ex inhonesto reddidit, atque in juventutis manus jam absque ulla noxa venire fecit. Quamvis non is primus rei actor: reperio enim Edmondum Augerium ejusdem societatis idem consilium prius probasse, Antuerpiæque edidisse apud Plantinum vindicatum sic ab omni turpitudine poetam (uti lego in *Epitome Gesneriana*) anno MDLXVIII. in 8º. Idem fecit post Raderum & Augerium ejusdem instituti vir Gallus Andreas Frusius, Martiale cum aliis poetis à lascivis versibus expurgato, Romæ MDCVIII. in 8º. & Lugduni MDCXVIII. in 16º. edito.

293. Scio ex parte probatum hujusmodi consilium ab his, qui, licet integrum sine ulla deductione poetam typis post Raderum commiserint, attingere Notis quæque omifere obscœna. Ita Schrevelius fecit *, quem mox laudabimus. Scaligeri Julii hæc verba sunt post laudatum exaggeratè Martialem: *alia fæda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem*. Et excerpta ex Martiali, atque aliis similibus, censet Erasmus l, quæ tutò juventuti perlegi possint. Videntur Vincentius Placcius *De scriptis & scriptoribus anonymis & pseudonymis* cap. 10. §. 295. præter innumeros pietatis mystas scriptores, qui huic consilio firmando insistunt. Honorifica de Jesuitis verba super hac re dabimus Joannis Conradi Dieterici (alias adversarii) è Prolegom. ad *Antiquit. Biblicas*. Nec potest omnino ea Jesuitarum institutio improbari, qui scholis profuturos poetas nonnunquam castigant, aut, ut loquuntur, castrant, ne teneris mentibus juvenum libidinum, quæ in se magna est, licentia detur. Ignatius Loyola Terentium optimum latinis auctorem vetuit nominatim in scholis explicari: quòd eum parum verecundum & parum pudicū arbitretur, ut P. Maphæus lib. 3. de vita Ignatii cap. 8. retulit. Hæc Dietericus, qui multa doctè cumulat de casta poësi legenda, inhonesta damnanda. Quo magis miror unum Ramirezium aperte improbare ausum m, quod ita nemo hætenus. Fateor non ex iis esse, quæ obscenitatis nomine abdicari debuerunt de Leandro epigramma illud, quod furcillis ejectum à Radero fuisse Ramirezium ægrè tulit: nihil enim severiori aure indignum continet: verè tamen castum & pium consilium, non verbis irrisione plenis, non mustea prorsus ratione absolutè traduci debuit. Quod sanè de clarissimo apud nos famâ atque dignitate viro nollem jure dictum.

294. Circa hæc tempora (nempe anno MDLXXXIV.) Theodorus Marcilius ludi

magi-

magister Parisiensis, in *Spectaculorum* librum commentaria publicè in ea urbe dedit. Quem ponè sequitur ex interpretum ordine is, quem proximè dicebam, Ramirezium. D. Laurentium Ramirez de Prado, regium plurimum annorum, quum è vita discessit, consiliarium, doctrinâ virum difertaque urbanitate spectabilem intelligo. Hic juvenis adhuc *Hypomnemata* in Martialem, hoc est in *De spectaculis*, & priores quatuor libros anno MDCVII. in 8º. Parisiis videre lucem fecit. De quo opere Josephi Scaligeri exstat judicium Petro Scriverio directum, nosque inter recentiores Hispanos altera *Bibliotheca* parte affatim dicemus. Sed tamen quòd insultassent ejus *Hypomnemata* eximie in his literis præstantiæ viris Grutero, Raderoque, atque item Marcilio ei nuper memorato, tum Petrus Scriverius de consilio Scaligeri, quasi agens Gruteri causam, tum ipsi Raderus & Marcilius excitati sunt, ut molestum adversarium loco illo existimationis, quem obtinuerat, ejicerent.

295. Petrus Scriverius Harlemensis Martialem edidit, & in eum animadversiones: nec his contentus, addidit Justi Lipsii, Jani Rutgerii, Joannis Isaci Pontani, Notas in eundem poetam ad se directas, necnon Jani Gruteri jam editas, atque item alias repetitæ prælectionis è multis aliis de novo inspectis codicibus manu exaratis; item *Josephi Scaligeri diatriben criticam, quæ Theodori Marcilii commentarius, notæque in epigrammata De Cæsaris amphitheatro & venationibus ordine expunguntur, auctorque (carminum) pluribus locis illustratur*. Joannis inde Brodæi Turonensis Galli, partem è miscellaneis ejusdem, Hadriani Turnebi ex Adversariis, Angeli Politiani è miscellaneis suis excerptas Notas; quæ simul edita sunt Lugduni Batavorum à Joanne Maire annis MDCXVIII. & MDCXIX. in 12º. Hanc Martialis editionem præ cæteris probant recentiores, & Scriverius quidem totus est in depectendo Ramirezio; sed non illâ habitâ de eo ob egregiam indolem rationis moderationem, quam imposuerat Scaliger. Raderus verò Martialem suum recoctum dedit curis secundis, immo & tertiis, Moguntia apud Kinckium MDCXXVII. folio; in quibus eundem Ramirezium non leviter defricuit. Tandemque Marcilius, Claudii Mussambertii Abbavillæi assumpto nomine, commonitorium in *Hypomnemata* publicavit Ramirezii multæ felis plenum.

296. Restant mihi nunc duæ recentiores aliis editiones dicendæ. Prior Parisiensis est Claudii Morellii anni MDCXVII. Martialis omnes libros continet cum variorum doctorum virorum commentariis, notis, observationibus, emendationibus, & paraphrasibus, indiceque verborum omnium, operâ Josephi Langii confecto. Illustratorum item Martialis catalogus adjicitur: scilicet Domitii Calderini, Georgii Merulæ, Theodori Marcilii, Desiderii Heraldi, Nicolai Rigaltii, Laurentii Ramirez de Prado, Christophori Coleri, Josephi Scaligeri, Frederici Morellii, *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. I.

Claudii Mussambertii, Stephani Claverii, Hadriani Junii, & Theodori Pulmani. Sed in hac editione nonnisi hæc sunt quæ jam referam: Martialis Vitæ duæ, Domitii Calderini & Petri Criniti; liber *Spectaculorum* cum Notis ejusdem Domitii, Merulæ, Coleri, & Ramirezii. Idem versibus Græcis redditus à Josepho Scaligero, insigni cum elogio auctoris & operæ è Casauboni manu. Ad quatuor priores libros Domitii, Merulæ, & Ramirezii; ad reliquos Domitii ferè unius Notæ. Præter hæc seorsum Nicolai Rigaltii aliquot, annotationumque flosculus Stephani Claverii, Mussambertii commonitorium, Desiderii Heraldi animadversiones jam olim ab anno MDC. Henrico Turrio Bullionæo Duci nuncupatæ; indexque, præter alios, magnus ille omnium Martialis verborum, Langii. Quare cum defint ista in editione Raderi, & omnium eorum quos Scriverius collegit, lucubrationes; mancum, nostro judicio, Martialem studiosus illius habebit, nisi has tres, Morellii, Scriverii, Raderianamque ultimam, editiones sibi comparaverit.

297. Quibus autem earum non fuerit copia, veluti compendium erit antiquarum omnium vel ultima Lugdunensis Batava Francisci Hackii anni MDCLVI. in 8º. cum iisdem Farnabii & aliorum Notis; vel Anglicana, indeque expressæ aliæ cum Thomæ Farnabii Notis marginalibus, editiones; quarum aliqua Sedanensis MDCXXIV. 8º. aliqua Amstelodamensis est anni MDCXLIV. in 12º. accurante Cornelio Schrevelio, viro erudito. In qua exemplum Scriverii sequitur, epigrammatum aliquot suppositiorum, ut creditur, Martiali que affectorum, præcipue ab Hadriano Junio, ad calcem collectionem, in quibus aliqua sunt Martiale non, ut existimo, indigna; Notas item Joannis Frederici Gronovii toto opere inter alias variorum sparsas, tum aliqua tardiùs sibi communicata, locisque suis inferenda, Schrevelius adjecit. Adhuc tamen post tot illustres viros huic Spartæ seriùs orandæ intentos, Martialem criticæ opis indigentem Barthius non uno loco existimat n. quod præstare ipse meditabatur o. Balthasar Bonifacius Justinopolitanus Episcopus *conjecturas in Martialem* Dominico Molino Venetum Duci direxisse dicitur, & Pinellianæ Ducalis typographiæ formis edidisse anno MDCXXXV. 4º. Cæsar quoque Zarotus domo è *Capo d'Istria* ditionis Venetæ, doctor medicus, dedit in vulgus: *M. Valerii Martialis epigrammatum medica aut philosophica consideratione enarrationem; sive de medica Martialis tractatione commentarium*, Venetiis apud Baba MDCLVII. 4º. Nuperrimè verò inter eos libros, qui ad usum serenissimi Regis Galliarum Delphini ex officinis Parisiensibus in lucem editi sunt, M. Valerius Martialis prodit à Vincentio Coleffo *Notis illustratus*. MDCLXXX. 4º.

298. Poetam nostrum bona ex parte habent vernaculum politiores Europæ nationes, certantibus Hispanis, Gallis, Italis ad suum eorum sermonem argutissimos &

a Ea loca col-
legit Scriverius
in sua editione.

b Scriverius p.
111. & 125. est-
que in Vatica-
na Armario 29.
c Idem p. 196.
& 213.

d Idem p. 197.

e In epitome in
M. Val. Mart.

f Scriver. pag.
197.

g Pag. 129.

h Pag. 197.

i Pag. 204.

* Notatæ
ad lectorem.

l Epist. II.
28. live
par. ad Cor.
Tusulan.

* Pag. II.

m Epist. II.
3. De Leo-
dro.

n Lib. 12. Adv.
cap. 13. & lib.
54. cap. 19.
o Lib. 2. Theb.
vers. 285.

elegantissimos deducere sales. Gallis equidem Michaël de Marolles Abbas de Villeloin pro-
fa oratione communicavit integrum opus, quod editum vidimus Parisiis in 8°. apud Guil-
lielmum de Layne MDCLV. cujus versio-
nis meminit ille in *Memoriis*, uti appellat,
suis. Plura Itali reddiderunt poetæ, plura
Hispani. Attamen memoriâ teneo vel totum
Martialem, vel saltem spectacula, & qua-
tuor ejus priores libros, unâ cum novo com-
mentario pro Laurentio Ramirezio adversus
Mussamberti maledictâ à se propediem eden-
do Petrum de Abauza virum eruditum, Hi-
spalensem advocatum, Hispanis versibus à se
quoque conversum edere pollicitum fuisse.
Prius tamen quam se liberaret promissione
decessit. Laudantur (ne id intactum relin-
quamus) veteres Martialis epigrammatum
mss. codices, è quorum numero is est, cujus
Labbeus meminit, vetustissimus & optimus,
in *Nova bibliotheca* ms. p. Tria habet volu-
mina magni Etruriæ Ducis bibliotheca, ut
ex ejus constat catalogo q.

299. De Martiale dictum ad satietatem:
nec tamen ultra rem Bibliothecæ. Dabimus
nunc veluti appendicem vatum quorundam
Hispanorum, quorum memoriam eidem
debemus Martiali. Hujus est epigramma hoc
è libro I. r

Verona docti syllabas amat vatis:

Marone felix Mantua est.

Consetur Apona Livio suo tellus,

Stellæque nec Flacco minus.

Apolloodoro plaudat imbrifer Nilus:

Nasone Peligni sonant.

Duosque Senecas unicumque Lucanum

Facunda loquitur Corduba.

Gaudet jocose CANIO suo Gades,

Emerita DECIANO meo.

Tu, LICINIANE, gloriabitur nostra,

Nec me tacebit, Bilbilis.

CANIUS Gadibus natus, DECIANUS Emeritæ,
LICINIANUS Bilbili, non ex nihilo celebra-
tur hoc epigrammate, summisque compa-
rantur Musæ Latinæ mystis. Superfunt qui-
dem nulla istorum opera; sed nulla fuisse di-
cere nemo audebit. CANIUS Rufus lepore
fic & urbanitate, cum fabularetur, adstantes
detinebat, ut causam dederit eidem nostro
fic scribendi t:

Sirenas, bilarem navigantium panem,

Blandasque mories, gaudiumque crudele,

Quas nemo quondam deserebat auditas,

Fallax Ulysses dicitur reliquisse.

Non miror: illud, Cassiane, mirarer,

Si fabulantem Canium reliquissent.

300. Ridet alibi lepidissimo carmine,
quod Canius rideret semper, aut saltem vul-
tu esset ad speciem ridentis efformato. Pani-
que ait statuat in æde Ditis ad Terentium
Campi Martii notissimam, non jam Pana ri-
dentem, sed Canium, Pane ipso magis ridi-
bundum (ut Plauti verbis loquar) atque hi-
larem, representare u.

Cæpit, Maxime, Pana quæ solebat,

Nunc ostendere Canium Terentos.

Ubi, ne quid dissimulem, Maximum illum,
ad quem epigramma directum apparet, loco

motum vellem (à nupera enim manu, quod
olim diximus, hæc lemmata sunt) atque ita
legi:

Cæpit maxime, Pana quæ solebat,

Nunc ostendere Canium Terentos.

Non ait ostendi aut representari desiisse ima-
gine sua Deum illum ridiculum, postquam
Romæ poeta distillare risu atque hilaritate,
instar illius, apparuit; sed Canium maxime,
deinde Pana, representari affirmat. Delecto
igitur *Maximi* titulo, quibus non inutiliter
argutari visi erimus, hos præferre *De Canio*
epigraphen oportebit. Eiusdem sensus & il-
lud est x:

Dic Musa quid agat Canius meus Rufus:

Utrumne chartis tradit ille victuris

Legenda temporum acta Claudianorum?

An quæ Neroni falsus adstruit scriptor?

An emulatur improbi jocos Phœdri?

Lascivus elegis, an severus herois?

An in cœburnis horridus Sophocleis?

An orosus in schola poetarum

Lepore ludios Attico sales narrat? &c.

Cui Musa responderit:

Vis scire quid agat Canius tuus? Ridet.

301. Ex cuius epigrammatis principio
exculpere sibi non temerè visi sunt Raderus
& Ramirezius quicquam historicum, sed car-
mine, conscribere Canium, quo tempore
ludebat in eum Martialis, eo consilio forsan,
ut amico homini hac veluti strictura, vi-
detur ut accubaret chartis, jucundo relicto
otio, persuaderet. Ego tamen haud video
cur magis ita suspicentur de historico, quam
de tragico, aut heroico aliquo alio opere.
Canique totam laudem in lepidè fabulando,
jocosisque fundendis versibus pono. Neque
enim, nisi injuriâ, Martialique ipso refragan-
te y, ad eum referremus quod Gaditano
cuidam alicubi, in tetraesticho: scilicet pa-
rum pudico, atque iccirco hæc non advo-
cando, per jocum imputatur, scribere nihil,
& tamen poetam esse. E Gadibus autem
poeta vix potuit chartis non lascivire, quas
jocosus ideo dixit Martialis, quomodo & joco-
sam Floram epig. I. lib. I. & eandem Gades im-
probas non uno loco a. Saltationum & cho-
rearum, quas Gaditane ducebant puellæ,
usum impudicissimum Martialis produunt in-
terpretes, & alii passim b. Attamen Theo-
philam, Canio desponsam uxorem, non mi-
nus castitatis quam doctrinæ nomine poeta
laudavit noster in hoc epigrammate c:

Hæc est illa tibi promissa Theophila, Cani,

Cujus Cecropia pectora dote madent.

Hanc sibi jure petat magni senis Atticus hortus,

Nec minus esse suam Stoica turba velit.

Vivet opus quodcumque per istas miseris avies:

Tam non sœmineum nec populare sapit.

Non tua Pantænis nimum se præferat illi,

Quamvis Pierio sit bene nota choro.

Carmina fingentem Sapphò laudârit amatrix:

Cassior hæc, & non doctior illa fuit.

Canius autem, quem reprehensum à Livio
ob id quod multarum esset puellarum ama-
tor, Valerius quidam refert in epistola ad
Rufinum, quæ cum epistolis D. Hieronymi d
in lucem prodit, alius à nostro esse videtur,
cum

cum Livius quarto Tiberii anno diem suum
obierit, neque jam eo superstitite florens Ca-
nius pertingere potuit ad ævum Martialis,
nedum esse ejus ætatis, ut de Theophila co-
gitaret ducenda. Quod non animadvertit Li-
lius Giraldu e, multo cautior in distinguen-
do eum à Canio Julio, cujus meminit Se-
neca.

302. Canium rediisse in patriam, atque
cum iterum remearet Romam in itinere
extinctum fuisse; prodit, si vera est, ejus tu-
muli inscriptio, quam Villenæ repertam ex
Cyriaco Anconitano Ambrosius Morales hi-
storiæ suæ f, & Janus Gruterus ex Morali &
Strada *Thezauro suo veterum inscriptionum* g,
sed inter supposititias & spurias, inseruit,
quam hic dabimus:

HEVS VIATOR SI VLLA TIBI
PIETAS INEST VERTE HVC

OR A.

HEIC SVNT CINERES C. CANII
POETÆ QVI AD QVART. VSQVE

OLYMP. IN VRBE OMNIB.

CHARVS VIX. DEINDE IN HISPAN.

REVERS. NEMIN. LÆS. TAND.

CVM AD VETERES CVPER. SODAL.

IN LATIVM REMEARE

PERPETVOQ. CVM POPVLO QVIR.

VIV. DVRA NIMIVM FATA

PRÆRIPVERE ET IN ITIN. OCCVB.

L. ALBINVS CIT. HISP. PROC. HOC

MARMORE TEXIT.

Si lapis non fallit, L. Albinus proconsulis men-
tio ad tempus Domitiani, Nervæ, aut Tra-
jani manu ducit nos. Sequuta enim sub Adriano
est altera provinciarum Hispaniarum di-
visio & administratio h; nempe duarum, ci-
terioris & ulterioris, loco, quinque provinciæ
factæ: *Tarraconensis, Carthaginensis, Gallaecia,*
Lusitania, Bætica: ut *Tingitanam* Africæ nunc
prætermittam, *ulterioris* antiquæ portionem.
Bætica & Lusitania legatis consularibus, re-
liquæ præsidibus commissæ; cum antea cite-
rior Hispania per proconsulem administraretur:
quod tum aliis argumentis, tum inscrip-
tione Barcinonensi i comprobatur, quæ sub
Domitiani imperio Publii Romulii citerioris
Hispaniæ proconsulis memoriam retinet.

303. Ad DECIANUM Emeritæ urbis ci-
vem plura pertinent carmina laudis & præ-
cipuæ existimationis ferè omnia plena. Lib. I.
ep. 9. constantiæ ejus consilioque applaudit
contemndi mortem, quin eam prævenias,
hoc est crimine proprio pereas, ne alieno mo-
riaris. Epigrammate 40. nihil summæ laudis
ei non tribuit.

Si quis erit rarus inter numerandus amicos,

Quales prisca fides fama que novit avos;

Si quis Cecropiæ madidus Latæque Minervæ

Artibus, & vera simplicitate bonus;

Si quis erit recti custos, imitator honesti,

Et nihil arcano qui roget ore deos;

Si quis erit magna subnixus robore mentis;

Dispeream si non hic Decianus erit.

Eidem cum epistola nuncapat secundum li-
brum, cujus epigramma 5. ei quoque inscri-
bitur. Unde novimus Decianum causas agi-
taviisse, hoc est oratoriam exercuisse artem,

ut ferè omnes qui reipublicæ vacabant, ut
constat ex hoc disticho:

Sæpe domi non es, cum sis quoque sæpe negaris:

Vel tantum cassis, vel tibi sæpe vacas.

Decianumque sibi esse chariorem Canio fa-
tis indicat jam laudatis versibus x:

Gaudet jocose Canio suo Gades,

Emerita Deciano meo.

Unde parum video cur Ramirezius de Eme-
ritensi Deciano dicta hæc omnia dubitaverit l.

304. LICINIANUS (an LICIANUS? uti aliis
placet, non Vossio m) ex Bilbili, civis poë-
tæ nostri, (quod ex laudato epig. 62. lib. I. con-
stat) ad Laletaniam, hoc est populos ad oram
interni maris, quorum Tarraco est, positus,
aliquo ex latere, nisi affectu dixeris tantum
amoreque, pertinuit. Degebat is in Hispania
quo tempore florebat maxime Romæ Mar-
tialis, scribebatque primum librum. Nam
hujus 50. epigrammate salutatur à nostro ille,
cum discederet in Hispaniam, quasi Bilbilim
& Celtiberos æstivo tempore, Tarraconem
Laletanosque hyeme, procul à curis & am-
bitionis urbanæ moribus habitaturus. Cujus
epigrammatis conclusio, aurea prorfus, est:

Mercetur alius grande & insanum sôphôs:

Miserere tu felicium:

Veroque frueri non superbus gaudio,

Dum Sura laudatur tuus.

Non impudenter vita quod reliquum est petit,

Quum fama quod satis est habet.

Vacavisse foro, nec minus dedisse Musis ope-
ram Licinianum, hinc facile est colligere.
Sophôs n verbum Græcum acclamandi poëtico-
rum operum recitatores, ut & Latina *euge,*
bellè, apud Persium o. quod quidem ad poë-
sin; ut Suræ mentio ad forensè relictum à
Deciano opus, forsan pertinet. Palphurius
enim Sura causidicus non incelebris illo-
rum temporum, utriusque amicus. Dandum
ergo vitæ, hoc est quietæ vitæ, ait, petenti,
quod reliquum vitæ est, quum fama quod
fatis est habet.

305. Hic autem Licinianus, aut *Lucius*
est *Licinianus*, aut ab eo alius est *Lucius* ille,
ad quem libri 4. epig. 55. dirigitur, poeta &
hic, Celtiberque.

Luci, gloria temporum tuorum,

Qui Grajum p veterem Tagumque nostrum

Arpis cedere non finis deseris:

Argivas generatus inter urbes

Thebas carmine cantet aut Mycenæ,

Aut claram Rhodon, aut libidinose

Ledeas Lacedæmonis palæstras.

Nos Celtis genitos & ex Iberis,

Nostræ nomina duriora terre,

Gratio non pudeat referre versu.

Sacro Bilbilim optimam metallo, &c.

Hic certè unus ex illis est, in quo ludere de
facilitate quorundam nostratum voluit pleu-
do-chronici auctor, qui Julianus Toletanus
archipresbyter esse fingitur, unde hæc sunt q:
Licinianus, qui & Licinius, notus Martialis,
creditur passus VII. Augusti. Novo-comi. De quo
nos suo loco in censura ad Julianum sect.
... ubi de Geographia ejus, verbo *Grajum*
fluvius.

306. Proculdubio & noster est MARCUS
UNI.

q Pag. 371.

q Pag. 46.

r Epig. 62.

t Lib. I. epig.
64.

u Lib. I. epig.
70.

e Dialogo 4.
de poetis.

f Lib. 9. Hist.
Hisp. c. 27.
g Pag. 10.

h Aur. Vi-
tor in Adria-
no. Sextus Ru-
fus in Breviar.

i Apud Mora-
lem lib. 9. cap.
25.

a Lib. 9. epig.
& lib. 1. epig.
ex emendatio-
ne Ramirezi-
i b. Ramirezi-
i lib. 1. epig. 4.
Joannes Bapti-
stæ de Sa-
lazar Antiqui-
tates de Cr-
dit. lib. 4. c. 1.
Barthius lib.
25. Advoca-
t. c. 68. lib. 7.

d Tom. 4.

r Ex ep. 62.
lib. I.

l Ad ep. 9. lib. I.

m De poetis
Latinis pag. 49.

n Lib. 1. ep. 4.
& 67. lib. 3. ep.
46. lib. 6. ep. 42.
Ramirezius ad
ep. 4. lib. 1. Cref-
sol. in Theat.
vet. Rhetorum
lib. 3. c. 20. §. 5.
o Sat. 1.

p Cajum pro
Grajo legendi,
hoc est Cajum,
sive Cæcium
montem (hodie
Moncayo) vir
eruditissimus
Isaacus Vof-
sius contendit
Notis ad Melæ
cap. 1. lib. 3.
pag. 228.

q Num. 73.

UNICUS, poeta quoque is, à Martiale uti conjunctus sibi sanguine laudatus lib. 12. epigrammate 44. ubi & fratris etiam poetæ emulari eum famam, sed diverso carminis genere, ait. Scriptus hic liber XII. in Hispania, quo & movemur ut UNICOS fratres asseramus gentiles Hispanie. Eccillum:

Unice, cognato junctum mihi sanguine nomen,
Quique geris studiis corda propinqua meis;
Carmina cum facias soli cedentia fratri,
Pectore non minor es, sed pietate prior.
Lesbia cum tenero te posset amare Catullo,
Te post Nasonem blanda Corinna sequi.

Nec deerant Zephyri, si te dare vela jureret:
Sed tu litus amas: hoc quoque fratris habes.

307. Nec memoriâ indignum nostrâ est, quem suâ istâ dignum Martialis credidit, MATERNUS, lib. 10. epig. 37.

Juris & æquarum custos sanctissime legum,
Veridico Latium qui regis ore forum;
Municipi, Materne, tuo, veterique sodali,
Callaicum mandas si quid ad Oceanum, &c.

308. Ejusdem Domitiani Cæsaris temporis, quod persequimur, æqualis fuit clarissimæ famæ vir HERENNIUS SENECIO, quem nos, nisi fallimur, primi ex recentioribus, Hispaniæ nostræ, atque adeo Baticæ provinciæ, civem & scriptorem asserimus, post Joannem Cuspinianum, alieno fati atque difficili ad inveniendum loco id ipsum, quod adhuc inter nos mansit obscurum & invulgatum, annotantem s. Ait ille: Fuerunt plures Seneciones. Herennius Senecio in Batica natus, & ibi quaestor, accusante Metio Caro interficitur à Domitiano, quod nullum magistratum post quaesturam longo tempore medio petiisset, quod Helvidii Prisci vitam composuisset, quod à Fannia uxore commentariis. Unde Tacitus: Nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Hucusque Cuspinianus: de cujus fide in asserenda patria huic Senecioni diu perplexi fuimus; cum nec ipse unde id novisset adjunxerit, nec è civibus nostris aliquis usquam unquamve in celebrandis Hispaniæ hominibus scriptoribusque famâ claris, Herennii hujus sic ob integrè actam vitam, fortiter peractum mortis opus, inclytiq; viri gesta, conscripta venerabilis ac memorandi, meminerit: fereq; eò inclinabam, ut abjudicandum à nobis hunc honorem, haud nostrum, existimarem, taxato sive indiligentiæ sive æquivocationis Cuspiniano; cui neque Dio Cassius, neque Tacitus, neque Plinius, ubi de exitu Senecionis agunt, de patria quicquam adnotantes suffragarentur. Cùm in ejusdem Plinii alium locum incidimus, quo de Senecionis, & suæ Baticæ provinciæ contra Bæbium Massam in senatu advocazione, ad Tacitum scribens t, refert damnato Massâ, Senecionem à se petiisse, ut siquidem injunctam ambobus accusationem concorditer exsequuti essent, quicquam simul & eâdem concordia circa custodienda damnati bona à Consulibus postularent. Cui Plinius respondit: Cùm simus advocati à senatu dati, (jam verba sunt epistolæ) dispice num peractas putes partes nostras, senatus cognitione finita. Et ille (Senecio) tu quem voles tibi ter-

minum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipse & natus ibi & quaestor in ea fuit. Tum ego, si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te; ut si qua ex hoc invidia erit, non tua tantum sit.

309. Cui testimonio statim acquievimus, Senecionem hunc pro cive ac provinciali nostro ex totis visceribus strictissime amplexati. Clara enim viri fama dum viveret, clarior ob injustissimam illatam moriendi necessitatem, clarissima ob scriptionis argumentum, vehementissime invitabat. Nam in primis Herennius Senecio in Hispania natus dignum se præstitit quaesturæ munere, pratorio deinde obtento, & inter eloquentiæ publicarumque actionum sectatores non incelebres olim numerabatur, quum Beticæ suæ provinciæ partes coram Consulibus egit, Plinio collega referente. Abstulit sub Domitiano Imperatore diu à petendis muneribus viro pratorio quasi debitis, tempora non obscure averfatus reipublicæ infelicissima. Quæ eius modestia in Cæsaris invidiam, forteque timorem, vertit: quasi abstinens publico, damnare gesta principis, ac meditari salubre aliquid in publicum posse videretur. Accessit quod, accusante Metio Caro, reus dictus est scriptæ à se Helvidii Prisci vitæ. Oforis etenim tyrannorum memoria tyranno principi quomodo non esset ingratiissima? Rem narrat Dio Cassius u, cujus hæc è Græco Latina verba: Itemque Herennium Senecionem, (scilicet occidi Domitianus iussit) quod cum vixisset diutissime post quaesturam, nullum magistratum petivisset, quodque Helvidii Prisci vitam conscripisset.

310. Quod autem Cuspinianus addidit, factum hoc ultimum acceptis à Fannia uxore commentariis, ex Plinii Cæciliæ elegantissima epistola intelligitur Prisco inscripta de Fannia valetudine, (Helvidii scilicet viduæ) ubi inter alias ejus feminæ fortissimæ laudes, Bis meritum (ait) sequuta in exilium est, tertio ipsa propter meritum relegata. Nam cum Senecio reus esset, quod De vita Helvidii libros composuisset; rogatumque se à Fannia in defensione dixisset; querente minaciter Metio Caro an rogasset? respondit: Rogavi. An commentarios scripturo dedisset? Dedi. An sciente matre? Nesciente. Postremo nullam vocem cedentem periculo emisit: quin etiam illos ipsos libros, quamquam ex necessitate & metu temporum aboleris, Senatus-consilio publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exilium, exilii causam. Plinianæ elegantia verba! quibus adjungi merentur Taciti ex vita Agricola ista x: Legimus, cum Aruleno Rustico Petus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius, laudati essent, capitale fuisse: neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoque eorum servitum, delegato Trium-viris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in conitio ac foro irerentur. Atque iterum inferius: Nos innocenti sanguine Senecio perfudit.

311. Petus Thrasea à Nerone occisus ob dicendi & sentiendi libertatem, ex Arria uxore filiam Fanniam habuit, quæ Helvidio Prisco olim collocata, ea ipsa est, cui Plinius elo-

elogio illo veluti parentavit. Helvidius, in cuius vitæ combustis, quod audivimus, sevitia temporum, posteaque omnino deperditis commentariis, non levem literaria res & morum doctrina jacturam fecit, auctore Tacito y, ut ejus descriptioni addamus nihil, Civis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti pervicax, constans adversus metus fuit. Quibus virtutibus vix potuit sub dominis non optimis ad excellentiam nominis tutò grassari. Occidit namque eum Domitianus, non utique Nero, ut colligas ex Taciti pravâ (judicio etiam Lipsii z) lectione, quæ in oratione Helvidii ipsius in senatu contra Marcellum Eprium Thraseæ foci delatorem sub Vespasiani initium habitâ diu mansit. Fuisse (ait Helvidius) Vespasiano amicitiam cum Thrasea, Sorano, Senecione, quorum accusatores etiam si puniri non oporteat, ostentari non debere. Malè enim jam interfecti Senecionis mentio Helvidio imputatur, cujus à Domitiano diu postea occisi gestas res in literas Senecio retulit.

CAPUT XIV.

De TRAJANO Imperatore. Patriam ejus Italianam fuisse Beticam municipium. Sextus Aurelius Victor aliter nunc conceptus aut rejiciuntur aut emendatur. Lipsio satisfit, qui oriundus ne an ortus ex Hispania fuerit, non dum sibi liquere dixit. Lapis Hispanus de Trajano suspectus, sicut & provincia Arevatum. Orius aliquo loco, idem quod ibi natus. Dio explicatur. TRAJANI & TRAJI ex Hispania. Trajanus historia caret. Imperator Theodosius unde. Dacicum bellum à Trajano descriptum, & in lapidea columna jussu ejus sculptum. Alphonsus Ciaconius laudatur.

312. SÆculo secundo redempti per Christum orbis tres tantum habet quos posteris jactet scriptores Hispania, Imperatores unum & alterum, Trajanum nempe Adrianumque, hisque ingenii lucubrationibus adhuc feliciorum, quia superstes etiam nunc in illis est, Lucium Annæum Florum, qui sub duobus illis floruisse dicitur.

313. MARCUS ULPUS TRAJANUS, sic ante Imperium, & priusquam adoptione ad sacra Nervæ transfiret, nuncupatus, ut ex numero a constat, & ex vetustis scriptoribus: post adoptionem verò NERVA TRAJANUS, nisi constantissimo totius antiquitatis testimonio Italica in Hispania ortus nosceretur, poterat utique Sextus Aurelius Victor subdubitare aliquem facere, ab aliis diversissimum. Quippe qui ait b: Ulpus Trajanus ex urbe Tudertina, Ulpus ab avo dictus, Trajanus à Trajo, patrum generis auctore, &c. Unde hausisse videtur Historia miscellæ auctor, quem pro Hispana patria testem paullo post producemus. Sextus inquam Aurelius Victor, ex cujus libris De vita & moribus Imperatorum Romanorum à Cesare Augusto usque ad Theodosium confecta est epitome: alius ab eo ejusdem nominis, à quo habemus elegantissimum biceps opus, De vi-

ris illustribus, ac De Caesaribus. Hic enim priore illo antiquior, uti plerumque, etiam in referenda Trajani patria, totus ab illo abiit, uti mox videbimus. Referemus nos hujus aliorumque testimonia, quibus statum abimus quoque Adrianum ex Hispania fuisse.

314. Appianus Alexandrinus primum obtinere debet locum, qui eodem tempore vixit, sed sub Antoninis historiam scripsit. Hic in Ibericis: Καὶ αὐτοῖς ὁ Σαπτιῶν ὀλίγω στρατιᾷ, οἱ ἐπὶ εἰρήνῃ, καταλαβὼν, ἠνώμαστον τὸν τραυματίας ἐς πόλιν, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Ἰταλικῶν ἐκάλεισε καὶ πατρὶς ἐστὶ Τραϊανῶ τε & Ἀδριανοῦ, ἦ ἕτερον Ρωμαίους ἀρξάντων τῶν αυτοκρατορῶν ἀρχῶν. Relicto, utpote in pacata regione, haud valido presidio; Scipio milites omnes vulneribus debiles in unam urbem compulit, quam ab Italia Italiam nominavit. & patria fuit Trajani & Adriani, qui ultimò Romanum imperium tenuere. Sexti Aurelii Victoris in libello De Caesaribus hæc verba sunt de Nerva loquentis: Namque Ulpium Trajanum Italica urbe Hispaniæ ortum, amplissimi ordinis tamen atque consulari loco, adrogatum accepit & dedit. Eutropius Breviarum lib. 8. Successit ei Ulpus Trajanus Crinitus natus Italica in Hispania, &c. Rarum hic quod Crinitii nomen adjecit, indictum aliis omnibus, præterquam iis qui ab Eutropio videntur id ipsum hausisse, qualis inter alios est Conradus Urspergensis Abbas c. Eusebius in Chronico: Trajanus Agrippine in Galliis Imperator factus, natus Italica in Hispania. Prosper Aquitanus in Chronico integro, cujus priorem partem debemus diligentissimo atq; præstantissimo Labbeo in Nova bibliotheca mss. librorum, sic habet: Trajanus Agrippine in Galliis Imperator factus, natus Italica in Hispania. Hispanum alii sine ulla natalis urbis notitia nuncupant. Dio Cassius lib. 68. five ex eo excerpta: Neque rursus (ait) eum deterruit (Nervam) ὅτι Ἰσπρ ἐ Τραϊανῶς ἀλλὰ οὐκ Ἰταλῶς οὐδὲ Ἰταλικῶς καὶ ἠπτόν τι παρὰ τὸ αὐτὸς ἐπαίσησσο ἐπιτιθεῖν μηδὲν ἀλλοθενὲς τὸ ὄψι Ρωμαίων κράτος ἐγρήκει. id est: quod Trajanus homo Hispanus; sed neque Italus erat neque Italicus: quodque ante eum nemo alterius nationis imperium Romanum obtinuerat. Vixit autem Dio sub Alexandro Mammææ filio, ante dimidiatum tertium sæculum. Orosius lib. 7. anno ab u. c. DCCCXLVII. Trajanus genere Hispanus, undecimus ab Augusto, Vespas. gubernacula Nervæ tradente suscepit. Claudianus in laude Sere-næ reginæ.

Quid dignum memorare tuis Hispania terris
Vox humana valet?
Et mox: ——— Tibi sæcula debent
Trajanum: series bis fontibus Ælia fluxit.
315. Sed & idem patriam Cæsarum urbem indicare voluit Italiam, quum de Mariæ filia Stiliconis, Honorii Augusti uxoris, prole auguratur, patrium eidem proli Bætim, quod inde esset Honorius conjux, vocans. Hispania de Stilicone loquitur, ad Honorium veluti verba dirigens:
Exiguūme putat, quod sic complexus Iberam
Progeniem, nostros immata jure nepotes
Sustinet, ut patriū commendet purpura Bætim?
Ita-

s In Comm. de Consul. Roman. an. Chr. cix. ubi bis DCCCLVIII. sub Consul. Senecione IV. & 54. 7a III. pag. 345.

u In Excerptis à Niphilino lib. 67.

y Lib. 4. Histor. cap. 5.

z In Notis ad Tacit.

c In Chronico.

a Apud Goltzium in Thef. cap. 4. pag. 63.

b In Epitome.

t Lib. 7. ep. ult.

x Cap. 2.

Italica enim, Romanum ad Bætium flumen municipium, tribus ab Hispali passuum milibus, hoc est leucâ Hispanicâ, *Sevilla la vieja* vulgò dictus ruinarum hodie locus, famâ tantum superest. Paullus Diaconus lib. 11. *De gestis Romanorum*, quo Eutropii historiam continuat: *Eadem provisione, quâ quandam legerat Nerva Hispanum virum Trajanum, per quem resp. reparata est, accitum & ipse nihilominus æquè ab Hispania Theodosium, faventibus cunctis apud Sirmium purpuram induit.* Ex Latini Pacati Panegyrico Theodosio dicto hæc sunt jam allatorum germana: *Hæc (Hispania) judicum mater, hæc principum est. Hæc Trajanum illum, hæc deinceps Adrianum misit imperio: huic (Theodosio) te debet imperium.* Ex his fontibus plures Hispanum, vel in Hispania natum recentiores his laudatis dixere, Marianus, Schotus, Chronica compendiosæ auctor anonymus, aliique.

316. Qui adversus tot historicorum testimonia unum opponere auctorem velit epitomes, nullus erit, spero. Maximè cum emaculari facilè possit, & ex adversis ad nostras adduci non invitus partes. Ulpium Trajanum ex urbe Turdetana, non Tudertina, fuisse, Sextus Aurelius Victor certo certius dixit. Verè enim Italica in Turdetania Bætica populis, Strabo lib. 3. *Turdetaniam igitur supra Irtum, quod intra flumen Anam est, jasere contigit. Eam autem Bætis fluvius dividit.* Et post quædam laudata hujus provincie oppida: *Post hæc Italica & Ilipe super Bæti.* Sic Lipsius V. Cl. conjectatus fuit sagaciter emendari posse, quantumvis in re dubius, ut statim videbimus; calculumque apposuit suum amicus noster, vir juxta probus & eruditus, Rodericus Carus Utrariensis, in nunquam satis laudata *Corventus juridici Hispanensis descriptione* vulgari, dum de Italica & Trajano agit, atque huic urbi (jam non urbi) suum civem vendicat. Quamvis *Tudertine* urbis nomen legi jam olim apud Victorem indicio sit, quod Conradus Abbas Urspergensis in *Chronico* idem nomen retinuerit. Ulpium Trajanum Crinitus (ait) ex urbe *Tudertina* genitus. Sed addidit tanquam explicaturus, genere Hispanus, ut sic auctores cæteros cum Victore dissidentes conciliaret. Retinuit quoque, iisdem Victoris usus verbis, *Tudertine* urbis vocabulum *Historie miscellæ* auctor, Urspergensis antiquior, nec, uti is, explicuit, immo profus repugnantia, nisi corrigatur, uti corrigi debere Victorem diximus, affirmavit. Anno ab U. C. DCCCLI. (ait lib. 10.) Ulpium Crinitus Trajanus ex urbe *Tudertina*, Ulpium ab arvo dictus, Trajanus à Trajo, &c. natus in Hispania.

317. Iccircò nec ausus est è recentioribus aliquis hujus solum testimonii argumento, ex depravata forsitan scriptura Victoris desumpto, Italice, aut urbi Tudertine (Todi nunc in Umbria dicitur) Trajanum abscribere. Unus tantum, non verò huic testimonio innitens, sed Plinii Cæcili ex Panegyrico cuidam verbo, Justus Lipsius subdubitavit^d, Trajanus ne à natali loco, an ab

origine Hispanus audiat. Ait Plinius e ad Trajanum verba faciens, strenuamque disciplinæ militaris observantiam ejus laudans: *Postquam verò studium armorum à manibus ad oculos, ad voluptatem à labore translatum est, postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Græculus magister assistit, quàm magnum est unum ex omnibus patrio more, patria virtute letari, & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere, ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare!* Quod hic dixerit patrio more, aptissimè de Romanæ militiæ more interpretantur Catanaus & Rajanus, cum non ignorarent Trajanum meruisse in Romano exercitu Imperatorem ducemque esse Romani exercitus, cum de eo hæc efferret Plinius. *Patrioque more, patria virtute letari* Trajanum dici, hoc est propriâ hujus populi, & Romani exercitus, cui præesset. Lipsio tamen suboluit aliam fuisse Panegyristæ mentem, qui aut verè Romanum (ait) Trajanum habet, aut callidè ubique dissimulat Hispanum fuisse. Mirum quidem hoc in Plinio, cum plerumque id obtineat similes inter laudatores, ut à patria virum quem ornare undique contendunt, in primis laudent. Ita fecit ex hac eadem patria Italica Theodosium commendans Latinus Pacatus f, ex Pannonia Maximianum Claudius Mamertinus, alios alii ex suis eorum locis natalibus. Sed tamen ex isto silentio, aut ex verbi illius non rectè applicata significatione ad Romanam patriam, evellere frustra velit Lipsius quod sic altis historiæ radicibus hæret infixum.

318. Consideremus & reliqua ab eo, ut sibi tenebras offunderet, undique coacervata. In lapidem ante omnia offendit ita inscriptum g:

IMP. CÆS. NER. TRAIANO
AVG. GERM. DAC. PARTH. PON.
MAX. TR. P. XV. COS. VI. P. P. DE
ROM. IMPERIO DE PATERNA
ET AVITA HISP. PATRIA ET DE
OMNI HOM. GEN. MERITISS.
POPVLARES PROVIN.
AREVATVM h OPT. PRINC.

Argutatur ex eo Lipsius. Nominat Hispaniam paternam & avitam patriam. Cur non ejus simpliciter, si ibi natus? Reponimus, hunc lapidem ex illis esse, quos Cyriacus tantum Anconitanus exstare olim dixit i, quos omnes suspectos habent nostri historici. Ignota deinde nobis, nec usquam audita est provincia *Arevatum*, uti video editum à Grutero & Panvinio, sive *Arenatum*, quod habet Ambrosius Morales. Nec facile credimus provincie integræ, uti urbis aut loci unius notitiam, potuisse omnes veteres Hispaniæ descriptores fugere. *Arevaci* populus fuit à fluvio *Areva* dictus, Plinio teste k, *Arevaci* Appiano. Horum tamen gignendi casus non *Arevacum*, sed *Arevacorum* formari debuit. Nec malè aliquis aut imperfectè, laudaturus patriam, laudare se paternam & avitam, hoc est generis & familiæ totius patriam, diceret.

e Cap. 13. ex recenti divisione hujus Panegyrici Trajano dicti.

f In Panegyrico Theodosii dicto.

g Reperitur in Notis Lipsii, & in Theophrasti p. 247. & in Morales lib. Hist. Hisp. cap. 23. Panvinium in Fastis lib. ad ann. urb. 664. DCCCLXIV.

h Alibi Arenatum.

i Morales lib. 9. Hist. Hisp. cap. 28. Ant. Augustinus dial. 2. de las medallas.

k Lib. 3. cap. 1. & lib. 4. cap. 10.

J In Vita ejus.

319. Subjungit Lipsius Aurelium Victorem *Italica ortum* scribere Trajanum, non utique *Italice natum*. Ortum alicubi esse, aut alicunde oriundum, diversa esse ejusdem verbi significata vel pueri sciunt. *Ortus* esse in urbe aut urbe dicitur qui natus, *oriundus* ex urbe, cuius pater aut majores inde sunt. Nec negamus confundi aliquando hæc participia, rarò tamen: & Victoris hic stylus est, ut propriè verbum *ortum* pro *nato*, *oriri* pro *nasci* accipiat. In Cajo Caligula: *Genere materno, Agrippa; Drusus, Germanici pater, è quo is oriebatur, oriri erant.* In Severo: *Quin etiam Tripoli, cujus Lepri oppido oriebatur, bellicose gentes submotæ procul.* Leptim enim patriam Severi fuisse ex Spartiano liquet. Et quidem *Lepri oriri*, & *Italica ortus*, cum auferendi casu sine præpositione germana sunt. In Aurelio Alexandro: *Syrie orto*, ubi deest urbe; nam sequitur, *cui duplex, Casarea & Archa nomen est.* In Decio: *Et Decius Sirmiensium vico ortus.*

320. Pergit Lipsius neque Pacatum pro patria Hispania in Panegyrico esse. Fatemur equidè non satis clarè eum loqui distincteque inter Trajanum & Adrianum, quorum hunc ex Hispano parente Romæ ortum, illum autem in Hispania fuisse natum defendimus. Siquidem eadem complexione imperio missum ab Hispania utrumque ait. Dionis testimonium, quod inde Lipsius enervare conatur, robustius est quàm ut impressioni vel hujus tanti viri cedat. Ideo fidem aliàs Dionis fugillat, excusans non omnino credendum ei de Trajano dicenti, qui Adrianum πολιτω Τραιανῶ, civem Trajani, falsò dixerit, cum certè Adrianum Romæ fuisse natum constat. Servabimus tamen nos Dionis famam, reponentes Lipsio, vel sequentum Græcum historicum Latinos auctores, qui Adriano æquè uti propinquo Trajano eandem Italiam adscribunt patriam, ut mox videbimus; vel non incongruè πολιτω civem alicujus dici, qui ubi natus ille fuit inde habuit parentem.

321. Lipsius tandem exclamat argumentis suis aliquantulum deferens: *O in viro tam illustripudendas tenebras! ubi estis Græci Latini que, qui vitam & res hujus principis scripsistis? Supra decem fuisse scio m: sed id (dolor!) fuisse. Jure quidem lamentatur vir magni iudicii exstare ac legi Neronis, Domitiani, Commodi, Helagabali, & aliorum generis humani propudiorum vitas; Trajani non exstare; quippe qui Suëtonius in Domitiano desuit; Augustæ verò hi, quos vocant, historie auctores, ab Adriano incipere, duobus justissimis principibus Nervâ Trajanoque absque historia relictis, ac veluti veragine quadam absorptis, aut saltem uno Dione, atque eo ibi mutilo, nitentibus.*

322. Sed quatenus ad patriam attinet, non est quare majora desideremus argumenta, quàm illa sunt quæ jam collegimus, & à subdubitatione clarissimi scriptoris vindicavimus. Unum tamen prætereundum non est, quod confirmat subrogationem *Turdetane* urbis in *Tudertine* locum Sexti Aurelii Victoris *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. I.

cæteris aptiorem esse: nam quod adjungit is de Trajano sic dicto à Trajo generis paterni auctore, pertinere & hoc ad Bætiam comprobatur egregiè lapis vel hodie exstans in *Alcolea* oppido ad Bætis oram, paucis miliaribus ab Italica distante, *municipio Flavio Aruensi* olim dicto, quem vidit Rodericus Carus, & nos illac transeuntes. Eccillum:

Q. TRAIQ O. TRAII AREIANI FIL.
QVIR. AREIANO ARVENSIS
HVIC ORDO MVNICIPII FLAVII
ARVENSIS OB MERITA
LAVDATIONEM IMPENSAM
FVNERIS LOCVM SEPVLTVRÆ
ET STATVAM DECREVIT
ÆMILIA LVICIA MATER ET
SERGIVS RVFINVS PATER EIVS
II. VIR IMPENSAM REMISERE.

In quo vides Traji nomen alibi non facilè reperiendum illius tractus fuisse. Unde Joannes Trifstanus, monetariæ rei illustrator eruditissimus, volum. 1. de Trajani numismatibus, agens peculiari dissertatione de Trajani nomine n non malè suspicatur Quintum hunc Trajum five parentem five avum Imperatoris, Trajum nempe illum generis, ut Victor loquitur, auctorem fuisse. Quod verò ex duobus Græcis auctoribus Philæterio ac Theophilo, quos Tzetzes adducit, à *Tragos* Græco vocabulo, quod capram sonat, sive quòd caprinæ formæ auribus esset, sive quòd in bellicis expeditionibus asperrima & munitissima loca caprà velocior cum exercitu transiliret, commenta hujus gentis nauci habenda sunt. Addit idem Trifstanus à Trajis capitibus Hispaniæ, cujus Antonini *Itinerarium* meminit, inter Tarraconem Dertusamque, Trajani nomen derivatum videri. Sed nisi *Tria capita* sit loci nomen, *Tiana*, sive *Teara capita*, à *Tiar-julia* Ptolemæi, qui sunt *Teari Julenses* Plinii, forsitan est, ex sententia Hieronymi Surtæ, Notis ad *Itinerarium* o.

323. Italica ergo Bætice municipium locus Trajani Augusti natalis fuit. Proinde qui generalem historiam sub Rege Alphonsò x. texuere, oportet quidem eos proprios sibi oculos fascinasse, dum Trajanum in oppido *Pedraza*, quod Extremaduræ est, ortum affirmant. Quem errorem inde ortum credimus, quòd Italice veteri locum hunc & nomen subrogatum fuisse confectorum ejus historie animo sedit. Idatius quoque Lemicensis Episcopus, sæculi quinti scriptor, Italicis natalibus minimè favet, aliud scilicet agens. Nam cum fama constans sit, Marcellini Comititis, Jorandisque, atque item Sexti Aurelii Victoris, & Pauli Diaconi testimoniis subnixâ, Theodosium Augustum majorem Trajani civem, & ex genere ejus fuisse; Idatius tamen aliam Theodosio adscribit patriam. *Theodosius natione Hispanus* (ait) *de provincia Gallicie civitate Cauca à Gratiano Augustus appellatur.* Maxima quidem Idatii est auctoritas, Hispani, & in ea provincia

n Pag. 377.

o Pag. 347.

d In Notis ad hunc Panegyricum.

cia nati, unde esse Theodosium vix nisi rei gnarus scribere ausus esset. Nihil tamen moveor, ut ab aliorum sententia discedam. Idatius enim videtur id ex historia Zofimi Græci historici, qui sub Theodosio floruit juniore, desumpsisse. Vixit enim Idatius atque obiit sub Leone Imperatore, ut scribit S. Isidorus. Zofimus quidem eandem, quam Idatius, patriam Theodosio tribuit. Cujus testimonium, ut pote Gallaciæ suæ propitium, temerè forsitan, tantumque ne aspernaretur, amplexatus fuit Idatius. Contrarium enim de Theodosio scribunt, domo eum ex Italica fuisse affirmantes, Marcellinus Comes sub Justiniano, principio Chronici: *Theodosius Hispanus Italice divi Trajani civitatis*. Jordanus sive Jordanes, Marcellini æqualis, iisdem verbis. Nec Zofimo Græco auctori facile credimus de rebus nostris loquenti. Mirum enim est quàm caligare & parùm videre soleant in Latina geographia orbis Græci scriptores. Sotomenus lib. 7. cap. 2. de Gratiano agens: *Καινοὶν ἐπισηματὸν τὸν ἀρχὸν ἐν τῷ Σινδαίῳ Οὐδέστῳ, γένος ἦν ἀπὸ τῆς Πυρηναιῆς ἐπὶ τῆς Ἰβηρίας. Κοινοῦτον ἰμπερίῳ ἐν Σιρμίο ὑπὸ τῆς Θεοδοσίου κράσεως, ἐκ τῆς Ἰβηρίας οὐκ ἀπὸ τῆς Πυρηναιῆς ἰσχυρὸν ὄντων.* Quo nihil potuit crastiore Minerva dici. Eadem ferè loquuntur ignorantia patrii loci ejusdem Cæsaris ii qui Hispanum dumtaxat appellat. Cedrenus in *Compendio τῶν γένων τῆς Ἰβηρίας*. *Γένος Ἰβηρῶν ἐκ τῆς Ἰβηρίας καταγεγραμμένον. Ἐκ τῆς Ἰβηρίας πατρίους ὄντων.* Similiter peccant in Adriano, ut videbimus eò devenientes. De Theodosio hæc divagentes, sed non extra rem, à Trajano nostro scriptore.

324. Scripsit enim Trajanus *Historiam belli Dacici* à se profligati, victo priùs, deinde capto, cum rebellasset, Rege Decebalò. Id enim breviter. Nec enim scribere historiam de Trajani rebus, quæ Cæsareæ historiæ argumentum sit, animus noster est; sed consignare Hispano Augusto inter tot laudes optimi, maximi, & in paucis laudandi principis, scriptoris etiam laudem. Careremus sanè hac notitia, si non unius exstaret Prisciani locus in *Grammaticis*, unde scripsisse *Dacica* Trajanum nosceremus lib. 6. ubi de nominibus in i terminatis non Latinis agit: *Invenimus (ait) barbarum in i. ut Illurgi oppidum. Livius in 13. ad urbe condita: Illurgi oppidum oppugnabatur. Trajanus in 1. Dacicorum: Inde Berzobum, deinde Aixi processimus.*

325. Videtur autem mihi Trajanus id quodammodo cogitasse quod fabulantur de priscis orbis post diluviium incolis, scientias omnes, & quicquid experientia comperissent hætenus, duabus columnis, alteri lateritiæ, alteri lapideæ, sculpsisse; ut sive aqua iterum, sive ignis aliquando genus mortalium delevisset; altera earum, omniaque ibi contenta ad instruendum, quod renovandum esset, hominum genus, remaneret. Pari modo providentissimus princeps futuri quasi præfagus, haud contentus fuit gloriosissimum bellum, omniaque in eo gesta propria industriæ charis commendare; sed & lapideam columnam

erexit in medio foro, quod simul ædificavit, ac mirificè ornavit, altissimam, in cujus apice cineres suos servari, circumque ab ima ad summam quicquid in hoc bello actum est, affabrè sculpi voluit. Hanc curiosè descripsit, ceterique primus fecit & excudi, Alphonfus Ciacomius noiter, Damianicus sodalis, quæ publici usus facta fuit sub hoc titulo: *Historia universæ belli Dacici à Trajano Cæsare gestæ, ex simulacris ejusdem, quæ in columna Romæ videntur*, Romæ MDLVI. Atque ante paucos annos eadem lapidea historia iterum in chartaceum volumen è sua mole descendit operâ celatoriâ Petri Sancti Bartoli Perusini, juvenis hac arte præstantis, quæ in eadem urbe ab anno MDCLXXII. elegantioribus quàm olim formis excusa, literatorum oculos, multoque magis animum, pascit.

326. At nec temerarium fuisset Trajani laudibus aliis poetæ quoque adscribere laudem: nam quantumvis Plinius lib. 5. epist. 3. excuset se versus edere, non exemplis privatis magnorum virorum tantum, sed principum quoque suæ gentis *divi Julii, divi Augusti, divi Nervæ, ac T. Cæsaris*; (ita enim cum initiali litera hoc postremum nomen semper editur) & interpretes Titum intelligant, quem facilem & promptum in fingendis verbis Suetonius in ejus vita, & Plinius alter in præfatione historiæ suæ, fuisse ajunt; nobis aridet potius ut compendio isto scribendi significatus fuerit Trajanus, cujus tempore florebat & literas istas formabat Plinius, & quem non voluit apertius dicere, viventem adhuc, & curis Imperii deditum & immersum, hac otioforum hominum occupatione quandoque distringi; quàm Titus Cæsar, qui ante Nervæ mentionem, ut ordinem hucusque servatum proferebatur, debuisset à Plinio dici. Nec abstinuisset utique is in Cæsare isto nominando *divi* appellatione, qua in aliis usus fuit, uti abstinere debuit in laudando Trajano adhuc supersite, principæque modestissimo & abstinentissimo simulum adulationum. Immo Græcè eum versificatum apparet ex epigrammate quodam, quod in Anthologia legitur lib. 2. cap. 13. eus nomine, ubi nasutum valdè quendam hominem sic deridet:

Αὐτὸν ἴδους σφραγῖδα, καὶ σφραγῖδα, καὶ δακτύλῳ τῆς βίας πᾶσι τὰς χεῖρας.

CAPUT XV.

DE ADRIANO Imperatore. *Italice is ortus ex magis vulgari fama sive natus Romæ ex patre Italicensi, matre Gaditana. Themistii error & correctio. Aetelii Victoris error. Adriani doctrina mira & multiplex eximie à veteribus commendata. Libri De vita sua. Cæcilianiani etiam, Animate imitatio, ab eo scripti. Multa de hac inscriptione ex multis, itemque conjectura nostra. Sermones ejusdem, & orationes, ac declamationes, & carmina. Epistola ejus de Christianis laudata, à quibus non arcessus fuit. Alexandriadis opus non eius, sed Adriani fuisse. Hispanis scriptoribus MARCUM ANTONINUM Imperatorem adjungimus propter Hispaniam ejus majestatem originem.*

nem. Libri ejus de eis eorum, sive De vita sua, atque eorum editiones & interpretationes. Franciscus Cardinalis Barberinus laudatur.

q Ita sine aspi-
candi litera
scribitur eum
Giraldò dial. 5.
De poetis . ab
Adria urbe.

327. **T**RAJANI consobrinus fuit ÆLIUS ADRIANUS, cognomèto AFER, Italicensis, cujus ex Domitia Paullina Gaditana filius ADRIANUS, post quæstum actam, plebifque tribunatum, ac præturam, tandemque consulatum, adoptionem Trajani meruit, cui & in Imperio successor fuit. Res ejus gestas curiosissimè descriptas ab Ælio Spartiano habemus. Inde nobis duo tantum decerpere, quæ hujus loci sunt, animus est, patriam & scripta Adriani, simulque præstantem ejus doctrinam, & studia, quæ scriptis deperditis famam quodammodo asserere videntur.

328. Italice ortum, uti Trajanum, fuisse Adrianum si affirmaremus, optimos historiæ Romanæ scriptores haberemus duces. Nam hi magno consensu in id conspirant. Appianus Alexandrinus in Trajano laudant Italicam utriusque *πατρίδα, patriam* vocat. Dio Cassius *πολίτην, civem* vel *municipem* Trajani Adrianum facit. Eusebius clarissimè: *Adrianus Italice in Hispania natus, consobrini* (legendum videtur *consobrini* juxta Spartianum) *Trajani filius fuit*. Sextus Aurelius Victor *De Cæsariibus* libello diem suum obiisse Trajanum ait morbo, *grandævâ etate, adscito priùs ad Imperium Adriano, cive propinquoque*. Eutropius *natum* ait Italice in Hispania, uti Trajanum. Cassiodorus in *Chronico*: *Huic successit Adrianus, utraq; linguâ peritissimus, Italice natus ex consobrino Trajani* (expressit errorem Eusebianæ vulgaris forsan tunc scripturæ) *qui regnavit annis viginti*. Auctor *Chronographiæ ex Idatio*, Caroli Magni æqualis, quem Andreas Schotus volum. 4. *Hispaniæ illustratæ* edidit (quamvis Idatium scripsisse orbis *Chronicon* aliàs ignoremus) Hispani meminit natalis tantum. *Adrianus in Hispania natus, consobrini Trajani filius fuit*. sicut & Latinus Pacatus in *Panegyrico Theodosii*: *Hæc (Hispania) Trajanum illum, hæc deinceps Adrianum misit Imperio*.

329. Rasis ipse Arabs, qui Regum Arabū in Hispania historicus ejus linguæ Hispanientem historiâ reliquit, exstatque ea hodie, cum Lusitanè, tum Castellane translata, in schedis manuscripta, sic habet: *Después de Trajano reyño Adrian, e fue Rey e señor de España, e reyño veynete y dos años, e dicen que fue natural de Italica Sevilla*. Confudit nempe Italicam destructam cum proxima Hispali supersite: aut fortè jam credebatur Hispali ex Italice ruinis nata, quæ falsa persuasio hodierno nomini, *Sevilla la vieja*, hoc est Hispali veteris, dedisse ansam videtur. Themistii etiam Græci oratoris ad Theodosium verba ex oratione 5. huc referenda sunt, licet in errore nunc cubent, vindicanda prorsus in rectam sententiam: *Que tamen eadem (virtus) Trajanum, Antoninum, cives tuos & principes complexa est, à quibus longè acceptum regnum Deus ipse tradidit*. Hæc ex versione Donzellini, cum Græca ad manum non habeam. Nemini autem perspicuum non erit

z Iberici.

8 Lib. 69. excerptis, principio.

t Lib. 7.

Adriano restituendum esse Antonini (qui nullo auctore, nisi è longinquo, uti & monebimus, Hispanus, aut Theodosii & Trajani civis fuit) locum.

330. Agellius quoque his confert symbolam lib. 16. *Noct. Atticarum* cap. 13. ubi de municipiis & coloniis Romanis docens, *de cujus opinionis (ait) tam promiscæ erroribus divus Adrianus, in oratione quam de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in senatu habuit, peritissimè disseruit: mirarique se ostendit, quod & ipsi Italenses, & quedam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenses nominat, cum suis moribus legibusque uti possent, in jus coloniarum mutare gestiverint*. Hanc orationem peitentibus, ut videtur, Italicensibus coloniarum jus, ad senatum Adrianus habuit. quibus quidem tunc eum concessisse honorem istum credimus: nam cum *coloniæ* titulo antiquus lapis Vullinii in Italia repertus Italicam repræsentat. Fortasseque ad hunc honorem patriæ indultum inter alios Dio respexit, verbis que & non minimum ad id quod de patria dicimus Adriani conferunt. *In hac peregrinatione (ait) ædificavit ibeatra in plerisque civitatibus, instituitque certamina sine regio apparatu aut magnificentia, quam nisi Romæ nunquam adhibuit*. Factaque hac Romæ urbis mentione, statim: *Τὴν δὲ πατρίδα, καὶ περὶ μέγαν τιμήτας, καὶ πολλὰ καὶ περιήρανα αὐτῷ δοῦς, ἕματος οὐκ ἔδει. Patriam verò, quamquam ei magnos honores tribuit, multa que & magnifica dedit, nunquam tamen vidit*. Hic enim agnoscere iterum Dio videtur patriam Adriani in provincia, aliamque à Roma esse.

331. Quam tamen urbem Imperii sedem ei natalem fuisse adversus tot historiæ idoneos auctores Ælius ait Spartianus; qui quidem præferendus vix esset cæteris, nisi *Vitæ Adriani* libris ab ipso relictis, quos paullo priùs laudat, instructus, id scripsisse videretur. *Origo Imperatoris Adriani vetustior (ait) à Picentibus, posterior ab Hispanensibus manat: siquidem Adriæ ortos majores suos apud Italicam Scipionum temporibus resedisse, in libris Vitæ suæ Adrianus ipse commemorat. Adriano pater Ælius Adrianus cognomento Afer fuit, consobrini Trajani Imperatoris, mater Domitia Paullina Gadibus orta, soror Paullina nupta Serviano, uxor Sabina, avus Marullinus, qui primus in sua familia senator Pop. Rom. fuit. Natus est Romæ ix. Kal. Feb. Vespasiano septies & Tito quinquies consulibus. Hæc Spartianus, cui tam idoneum rerum suarum scriptorem sequuto fidem non temerè habemus. Præsertim cum & ipse aliàs non semel patriæ nomine Italicam compellasse videatur, unde oriundum Adrianum jam notavisset. Sic enim explico ea quæ paullo post Spartianus habet: *Quintodecimo anno ad patriam rediit (rediit, quasi inde aliquando exiisset, quod Casaubono occasionem dedit suspicandi conceptum forsitan Italice, quantumvis Romæ natum) ac statim militiam iniiit; venandi usque ad reprehensionem studiosus. Quare à Trajano abductus à patria, & pro filio habitus, &c. Multoque magis hæc: Per Latina oppida Dictator & Aedilis & Du-**

u Apud Gruterum p. 385. Carum in 1 Corp. jurid. Hispal. cap. 12.

x Fragm. lib. 69.

vin fuit. Apud Neapolim Demarchus, in patria sua Quinquennalis, & item Adriæ Quinquennalis, quasi in alia patria, & Arbenis Archon fuit. Confirmarique posse hanc Spartiani sententiam ipsis illis Claudiani carminibus è Serenæ Regine laude, quæ pro asserendis Italicæ Trajani natalibus superiore adducta sunt capite, non nemo dixerit. De Hispania ait:

—Tibi secula debent

Trajanum: series his fontibus Ælia fluxit.

332. Quibus ultimò dictis genus Æliorum, hoc est Ælii Adriani, hinc fluxisse, & oriundum esse tantum significat. Qui tamen sic mites sumus erga Spartianum, natalem Adriani locum Hispaniæ tollentem, iidem Sexti Aurelii Victoris, qui Epitomen Cæsarium dedit, oscitantiam vix toleramus. Ælius Adrianus (ait) stirpis Italicæ. Ælio Adriano Trajani principis consobrino Adriæ orto genitus: quod oppidum agri Piceni etiam mari Adriatico nomen dedit. Adriæ orti majores generis Italicam translati fuere, unde origo Adriano potterior, de quo eidem credimus Vitæ suæ scriptori apud Spartianum. Jungamus ergo Victorem hunc cum Chronologiæ, quam vocant compendiosam, anonymo auctore, unde hæc sunt dictorum germana: Ab isto Adriano mare Adriaticum dicitur. Fuit autem de Adria civitate. Stupidius nil excogitari quidem potuit.

333. Asserito genti nostræ Adriano (sive ortus is Italicæ, sive Italicensi patre, Gaditana matre fuerit natus) certè literarum studia, & præstantissimi, ad omniaque veluti facti ingenii capacitas, non minùs quam Imperium Respublica, principatum inter eruditos retulere. Decerpemus aliqua ex Spartiano in hujus rei testimonium. In quæstura, cum orationem Imperatoris in senatu agrestius pronuncians visus esset; usque ad summam peritiam & facundiam Latinis operam dedit. Item infra: Fuit poematum & literarum omnium studiosissimus: arithmeticæ, geometriæ, picturæ peritissimus. Necnon oratione & versu promptissimus, & in omnibus artibus peritissimus. Matthesin sic scire visus est, ut serò Kalendis Januariis scripserit quid ei toto anno posset evenire; ita ut eo anno quo perit, usque ad illam horam quæ est mortuus, scripserit quid acturus esset. Fuit memorie ingenis, facultatis immense: nam & ipse orationes dictavit, & ad omnia respondit. Nomina plurimum sine nomenclatore reddidit, quæ semel & congesta simul audiverat. Libros statim lectos, & ignotos quidem, plurimis memoriter reddidit. Uno tempore scripsit, dictavit, audivit, & cum amicis fabulatus est. Victor concinit in Epitome: Arbeniensium studia moresque hausit, non sermone tantum, sed & ceteris disciplinis, canendi, psallendi, medendi que scientiâ, musicus, geometra, pictor, fictor que ex ere vel marmore, proximè Polycleto & Euphronorus. Perinde omnino ad ista erat factus, ut elegantius nusquam quicquam humanæ res expertæ videantur. Μεριωτάτος, doctissimus, seu eruditissimus ab Atheno audit: quo loco cur moderatissimum & humanissimum interpres verterit, non dum video, lib. 3. cap. 29. Curiosi-

tatum omnium explorator à Tertulliano. Virtutes cæteras, vitia quoque non describimus; ab Spartiano, Dione, duobusque Victoribus, atque aliis petenda. Doctrina quippe tantum ad nos spectat.

334. Unde scripsisse plura tam profa quam verfa oratione dicitur, quæ omnia periere. Colligemus verò nos, velut è naufragio tabulas, horum omnium notitiam. In primis De vita sua libros, quos libertis suis edendos eorum commisit nomine. Spartianus: Famè celebris Adrianus tam cupidus fuit, ut libros vitæ suæ scriptos à se libertis suis literatis dederit, jubens, ut eos suis nominibus publicarent: nam Phlegontis libri Adriani esse dicuntur. Phlegontis Tralliani, Adriani liberti, alia usque nunc vel in fragmentis existant: quæ verò supponi sibi passus fuit, Adriani ova, prorsus periere. Verum hoc scriptum significare Dio videtur, quom scripsisse Adrianum ait, Antinoum in Ægypto mortuum, quod in Nilum cecidisset. Græcè ergo commentatus est de vita sua: nam Phlegon, cujus nomine inscripta, Græcus, Græcèque scripsit. Chronica scilicet, sive Olympiadum opus, De mirabilibus, quod Meursius edidit, ac De longævis libellum, aliaque à Suida memorata. Græcam nimirum eruditionem affectavit Adrianus, ingenium sequutus qui ad eam inclinabat, ita ut, eodem Spartiano teste, à nonnullis Græculus diceretur.

335. Eadem prorsus linguâ scripti ab eo fuere Catacriani libri, ut innuit his Spartianus: Catacrianos libros obscurissimos (ait) Antimachum imitando scripsit. Antimachum quidem Clarium Græcum poetam eo pretio habuisse dicitur, ut & ἡ μὲν τὸ ἀρχαῖον πορτερον ἐπίστατο, cujus nec nomen quidem multi sciverint, Homero è medio sublato, in ejus locum, Dione teste, inducere cogitavit. Et tamen huic post Homerum secundas deferre partes grammaticorum consensum Quintiliano credimus. Mirum quam in asserendo hujus operis Adriani titulo viri præstantissime eruditionis ingenio suo indullerint. Parum verosimiliter Giralduus, qui κατ' Ἀδριανῆς, aut κατὰ Τραϊανῆς, hoc est, de Trajano, sive de Adriano inscripsisse operi auctorem credidit. Quod enim ad priorem correctionem spectat, hoc prorsus esset confundere hos cum libris De vita sua, quos disertissimè Spartianus distinxit. Et in titulo isto Græco impropriatatem Isaacus Casaubonus notat. Nomen item aliquod hominis hic restituendum existimavit Janus Parrhasius, nempe κατ' Ἀκκλιανῆς, contra Accianum, tutorem Adriani, quem libri aliquot sic vocant, non autem, quomodo apud Spartianum legitur, Tatianum; conjecturâ inde natâ, quod, uti Spartianus idem ait, Tatianum (ita semper nominant libri editi) ut conscium tyrannidis, & argui passus est, & præscribi.

336. Catacblianos, ab ἀχλὺς caligine, hoc est caliginosissimos & obscurissimos, Hermolaus Barbarus præferbat. Scaligero Catacblianos, immisâ eò aspirandi literâ, placuit corrigi posse, dictosque Græcè, ἤδη κατὰ ῥησίαν λεγομένους, quo

Notis ad Spartianum.

quo de Casaubonum consule: Hic verò ex Regis Gallorum & Puteani schedis, ubi vel Catacaymos, vel Catacaimos legerat, suspicatus fuit Catacaumos, vel Catacausmos, quæ pura puta Græca sunt vocabula, inscripsisse Adrianum: quod sive Phaëtonteum orbis fabulosum incendium, poetici verè operis argumentum, sive, juxta Heraclyti aliorumque philosophorum placitum, ultimam ejusdem terrarum orbis ἐκπύρωσιν deflagrationem, contineret.

Lib. 2. Adv. cap. 13.

337. At cum in aliis libris tam Adrianus Turnebus quam Claudius Salmastius Catacannas reperissent; prior ille multum ab scriptura discedens colocyntbas, κολοκύνθας, hoc est cucurbitas, legere ausus fuit, existimans Dionem dixisse, scriptum eo nomine librum ab Adriano: quod nec improbat Isaac Casaubonus. Poterat autem hæc ex Dione cogitatio alio subrogato apud Spartianum verbo (quod cum magnorum in his literis Apollinum venia dictum sit) explicari, de quo nos postea. Sed alium sensum habere Dionis hæc de hujus Imperatoris in Apollodorum architectum odii causâ loquentis Salmastius existimat: τὸ δ' ἀληθές, ὅτι τὸ Τραϊανῶν κοινόμενον τὸ αὐτῶ περι ἡμῶν ἔργων, εἶπε τῷ Ἀδριανῶ παραλαλήσαντι ὁ τι Ἀπελθε, καὶ τὰς κολοκύνθας γράφει. Architectus Apollodorus, qui forum, & odeum, & gymnasium Trajano fecerat, indignatus Adriano adhuc privato, nescio quid ineptum de arte hac coram Trajano ipso dicenti, expulit eum à se tanquam cucurbitarum pictorem, architecturæ autem ignarum. Sed tamen (Dio ait) vera causa (odii) fuit, quod cum Trajanus quedam de his operibus cum illo communicaret, Adrianusque nescio quid obloqueretur; dixerit ei: Abi, & cucurbitas pinge. Verbum γράφω tam scribere quam pingere significat Græcis, unde equivo-

De quo Giralduus de logo de piti Turnebus lib. 2. Adv. cap. 13. Notis ad Spartianum p. 7.

338. Neque hinc aptum quicquam elici pro conjectura posse Turnebi & Casauboni annotavit Salmastius. Quare is retinens Catacannas lectionem, sic scriptum ab Spartiano putat: ἤδη κατὰ κάνας, libros obscurissimos, Antimachum imitando scripsit. quasi τὰ κατὰ κάνας, res ad Cannas gestæ sunt: opusque metricum Græcè de Cannensi clade scriptum intelligit. Fecerat hoc paullò antè Silius Italicus Latinè.

Ad Spartianum lib. 2.

339. Ab his omnibus abiit diversus, nec forsitan ab scopo deerravit, Heribertus Rosveidus Societatis Jesu, vir eruditissimus, qui in Catacrianis, seu κατὰ κελάρων, libris Adrianum egisse suspicatur de is, qui sub ariete signo orti essent, qui κελάρωι (Heribertus ait) vocabantur, ἀπὸ κελῶν, ab ariete. Convenit quippe, tum deditum summopere huic astrologiæ arti eum fuisse, ut vidimus, tum Antinoum, delicias ejus, constellatione ista natum, ut ex nummo ejus quodam apparet, cujus postica pars arietem præfert. Quid autem si Catacrianos, seu κατὰ κελάρων libros Spartianus scripserit? Nam & nonnihilo in rem tot magnis femonibus obscurissimam proletarius ego philologorum conjicere non gravabor. Et non abludit quod Catacrianos tam Alciatus quam Giralduus ipse non improbavere. Et quid si Apollodori illa oburgatio Adriano facta ad hujus nominis li-

brum respexerit? κελῶν lilium est Græcis, immo & cucurbita, Suida auctore. Quo immutate paullulum scripturæ dispendio, & explicabunt Dionem, & aliquem de cucurbitis commentarium (fortè satyricum, qualis & fuit Senecæ Ludus seu Apocolocyntosis) Adriano asserent ii, quibus Turnebus Casaubonusque in hoc labyrintho placuerint Dædali. Aut si mavis alio sensu κατὰ κελάρων inscriptionem donare; præstò sunt aliæ significationes: nam & κελῶν, mendicos, Polluce ac Suida testibus, & κελῶν saltationis genus, five saltationis gestum quendam, quod ex Apollonophane docet Athenæus, significant. Sed jam ad alia.

m Lib. 6. c. 48.

n Lib. 3. pag. 114. edit. Lugd. anni. mdcxii.

o Lib. 2. Inff. Gram. Adv. obiter.

p Notis ad Spartianum p. 7.

340. Laudantur quoque à grammaticis Latinis Adriani Sermones, & Orationes: Latina ipsa: nam ex iis fragmenta aut verba adducunt. Sermonum libros è Sosipatro novimus Charisio, qui primum adducit. Obiter. D. Adrianus Sermonum primo querit an Latinum sit. Quamquam (inquit) apud Labeonem hæc vox esse dicatur, & eam Scaurus Latinam esse non neget (ita rectè legit Salmastius) addit quod veteres eadem soliti sint dicere, non addentes viâ, ut sit κατ' ἑλληνισμῶν, ut Plautus inquit:

Eadem bibes, eadem tibi dedere suaviu. Quamquam D. Augustus reprehendens Tibertium Cæsarem ita loquitur: Scribis enim per viam auri τῷ obiter. Sed D. Adrianus, tamen (inquit) Augustus non pereruditus homo fuerit, ut id adverbium ex usu potius quam ratione protulerit. Si quis autem ejus rei rationem velit penitus investigare, de consortio prepositi- num, quem adeque sub titulo ἀπορρωῶν dedimus, legere non gravetur. Hæc Sosipater.

q In Validissimè.

341. Orationum idem grammaticus meminit. Vadissimè. D. Adrianus Orationum (videtur melius Oratione) XII. A vobis, patres conscripti, peto, & impetratum validissimè cupio, ut proximè imagine Augusti argenteum (sic lego pro argento) potius clypeum, sicut Augusto, ponatis. Orationes fortè, quas habuit ad senatum, aut alias, collectio hæc continebat quam vidit Charisius; qualis fuit illa De Italicensibus ejus civibus, Agellio nota, in qua de juribus coloniarum & municipiorum, ut ille ait, peritissimè disseruit; atque item illas quas pro Trajano (pro usu intelligo Trajani, ut recitarentur ab eo in senatu) dictaverat. Cujus quidem officii causâ crevisse ei Trajani familiaritatem Spartianus notavit.

r Lib. 16. cap. 12.

342. Declamationes ejusdem Photius laudat in Bibliotheca. Græcas nempe. Nec enim Latinorum hic auctor meminit. Lectæ sunt Adriani Augusti variæ declamationes, dicendi moderatione temperatæ, nec injucunde.

s Cod. 100.

343. Cum professoribus & philosophis (ait idem Spartianus) libris vel carminibus invicem editis saepe certavit. Altercatio Adriani Imperatoris cum Epiceto philosopho, Parisiis edita fuit anno MDCII. in 8o. cujus editionis meminit Bodlejanæ, five Oxomenfis bibliothecæ postremus catalogus. Poëmatum enim carminisque omnis generis studiosissimus fuit, eodem referente. Carminum, sive ὕμνων, in Plotinæ laudem, Trajani uxoris, scriptorum, Dio

z Editio inter alios Rev. Ger. Manicor. scripto rer à Pistorio pag 712.

a Lib. 2. pag. 791. edit. h. novembris. b Vide Salmastium ad hunc Spartianum locum. Notis ad Spartianum p. 7. c De quo Giralduus de logo de piti Turnebus lib. 2. Adv. cap. 13. d Ubi legitur Lib. 2. cap. 13. e Salmastius notat hic de Antimachi præstantia. f Dialo. 2. p. 10.

g Ad Spartianum lib. 2.

h Apud eundem Giralduum.

Apud Casaubonum ad Spartianum hunc locum.

Dio meminit, qui & laudat Græcum hunc versum in Pompeji laudem, cum ei parentaret, effusi:

Τὸ ναὸς ἁρξάντων πρὸς ἀνάστατον τὸ μὲν.

Penè caret tumulo cui tot modò templa fuere. Adriani Cæsaris epigramma in ἡμιζήρον, five semiaridium, habetur in Anthologia. Ejus quoque sunt versus illi, quos reposuit Floro poetæ*, doctis tot viris† in examen vocati; atque item alii dimetri hi, quos fudit moriens, apud eundem Spartianum:

Animula vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigidula, nudula,
Nec, ut soles, dabis jocos.

Quorum affectationem haud probat Spartianus, adjuncto, quòd tales, nec multò meliores, fecerit Græcos. Vossio tamen haud ita videntur tam Latini quàm Græci. Gaspar quoque Barthius carmen aliud ejusdem producit x, quod fragmentum videtur majoris operis de Amazonum historia, in epigrammatum veterum sylloge, ut suspicamur, à Petro Pithæo editum. Id quod & inter Aulonii exstat opera y: quo quidem epigrammate pauca ingeniosiora ab omni antiquitate extare idem putavit z: rotundissimum id alibi a appellans. Incipit;

Ut belli sonare tubæ, violenta peremit
Hippolyte Theutrantia, Lyce Clonon, Oebalon Alce, &c.

Inscripti ab eo Borysthenis equi demortui monumento epigrammatis Dio meminit b, quod five Latinum, five è Græco Latine conversum, producit alibi, atque in examen revocat idem Barthius c. Meminit Appulejus Adriani carminum in Apologia. Divus Adrianus (ait) cum Voconii amici sui poetæ tumulum versibus ornaret, ita scripsit:

Lascivus versu, mente pudicus erat.
& paullo post: Multa præterea ipsius D. Adriani id genus me legere memini. Pithæus quidem Anacreonticos illos, qui in lib. 3. Vet. epigrammat. sect. II. leguntur, Adriani esse putabat. Sed dissentit Vossius a, quòd sæpius in metrum peccent. Fortasse tamen (ait) Græcè scripserit Adrianus, quæ sic alius venterit. Verius Adriani est (subjungit) quod in eadem epigrammatum collectione legitur libro 4. atque incipit e:

Ut belli sonare tubæ.

344. Litterarum quoque ejus quarundam non sine præcipua laude veteres recordantur. Spartianus quidem earum, quas dedit ad senatum petens Trajano divinos honores, quas ille accuratissimas vocat. Apud Dionem f mentio fit cujusdam epistolæ, in qua ostenditur, ὅσον κακὸν ἐστὶν ἐπιθυμῆντά τινα ἀποθανεῖν, μὴ δυνάσασθαι quantum sit malum mori volentem minime posse. Germana hujus videtur altera in medicos mordaciter scripta, in qua, cum ægrotans medicis omnibus qui in toto Romano Imperio erant accersitis, nullum fructum operæ eorum expertus esset; professionem ipsam & artem damnavit, referente S. Epiphano in libello De mensuris §. 14. Exstat de Ægypto & Ægyptiorum vitii alia

ejus ad Servianum consulem ex Phlegontis ejus liberti habita libris in Saturnini tyranni vita, quam Vopiscus scripsit. Justinus item in Apologetico ad Antoninum Augustum, ex eoque Eusebius s, laudant Adriani epistolam ad L. Minutium Fundanum Asiæ proconsulem de Christianis.

345. Notum est tam Quadratum quàm Aristidem dedisse ad Adrianum scriptam Christianæ professionis defensionem. Unde ei non prava de his mens. Immo propitius in Christianos fuit, si verum est quod Ælius Lampridius in Alexandri Severi narrat vita h. Christo templum (ait) facere voluit. Quod & Adrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus civitatibus siue simulacris jufferat fieri: quæ hodie iccirò, quia non habent nomina, dicuntur Adriani. quæ ille ad hoc parasse dicebatur; sed prohibitus est ab his, qui consulentes sacra, repperant omnes Christianos futuros, si id optato evenisset; & templa reliqua deserenda. Dosithei magistri librum continentem Adriani Imperatoris sententias & epistolas, unâ cum S. Valeriani Cimelienis Episcopi De bono disciplina sermone, & S. Isidori Hispanensis Episcopi De Prædicatione fragmento, publici juris fecit Geneva MDCII. in 8º. emendata omnia à se & illustrata, Melchior Hamennelton nescio quis. Exstant & Nicolai cujusdam Catharini Note ad alterationes Adriani Imperatoris, Avarici Bituricum editæ. Quos libros non vidimus: nisi ea altercatio est cum Epicteto, de qua supra.

346. Fuit & justissimarum legum auctor Adrianus, cum & disciplinam civilem (Spartiani verbis) non aliter tenuerit quàm militarem, insignibusque juris consultis uteretur; Julio nempe Celso, Salvio Juliano, Neratio Prisco, aliisque. Plurimum ab eo legibus comprehensorum Spartianus mentionem habuit. Vegetiusque iis ejus constitutionibus, quas de re militari promulgaverat, se profecisse ait i. Tandem Renatus Bottereau, juris consultus Gallus, Adrianum legislatorem nobis dedit, quo libro leges omnes Adriani Cæsaris, quæ in Juris libris sunt, historice explanantur atque erudite. Non hic meminimus Αλεξάνδρου, Alexandriadis, Græci poematis, quod Adriano tributum apud Stephanum legimus, scilicet in Ἀπολογία, & in Στοιχείῳ, primum ac septimum ejus librum laudantem. Nullus enim auctorem facit hujusce operis Cæsarem, quamvis indubie ei adscribat Joannes Freinshemius in Prolegomenis ad Curtii historiam cap. 4. De his qui de rebus Alexandri scripserunt. Placet mihi Gesneri judicium hac in re herentis, cum & Adriani sophistæ esse possit, cujus Philostratus vitam scripsit inter sophistas. Talis utique operis mentionem fecisset Spartianus, si ab Augusto Adriano editum fuisset.

347. Vixit Adrianus (si Spartiano credimus) annis LXXII. mensibus v. diebus XVII. imperavit annis XXI. mensibus XI. five, ut Sextus Aurelius Victor ac Dio Cassius, annis XX. mensibus XI. cum vixisset LXII. tantum. Obiit anno salutis Christianæ CXXXVII. aut sequentium aliquo usque ad quadragesimum.

num. Adeò obscura sunt, tam ingresus quàm exitus ejus tempora. Vide Baronium tomo 3. ad annum CXL. Scaligerum libro 5. De emendatione temporum, & Notis ad Eusebii Chronicon. Salmasium & Casaubonum ad Spartiani Adrianum, Petavium latè ac diligenter in Scaligerum & alios animadvertentem, Notis ad S. Epiphani librum De mensuris, excursu De Romanorum Imperatorum chronologia.

348. Adriano jure optimo subjecimus, & in hoc amplissimo ordine scriptorum Hispaniæ collocamus MARGUM ANTONINUM, philosophum vulgò jam dictum, cujus proavus paternus Annus Verus, hoc est mascula origo, (uti Julius Capitolinus docet in ejus vita) ex Succubitano fuit Hispaniæ municipio. Hujus meminit Plinius (nec alter, quod sciam) lib. 3. cap. 1. inter Bastitanæ vergentis ad mare oppida, hoc est Bæticæ illius, quæ inter Bætim fluvium & Oceanum (sumit Oceanum pro mari, ut existimo) sita est. Celeberrima inter hunc (Bætim) & Oceani oram in Mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Julia, quæ Fidentia, &c. Hippo nova, Illarco, Osca, Escua, Succubo, Nuditatum, Tucci vetus, omnia Bastitanæ vergentis ad mare. Cujus quidem oppidi memoria tantum superest, locus ignoratur, digni profus faventior fortuna, cum Anniam hanc gentem Romæ dederit, & in ea præcipuum Marcum hunc Aurelium principem optimum, cui vitæ sanctitas & philosophiæ amor philosophi nomen apud posteritatem peperere. Ita enim is vixit ut Platonis sententiam in ore semper habitam in se ipso cunctis approbaverit, florere rempublicam, si aut philosophi imperarent, aut Imperatores philosopharentur. Ita vixit, ut superato apud omnes pietatis conscientia defuncti desiderio, nemo eum in die luctus plangendum censuerit. Certis omnibus (ait Capitolinus) quod à diis commodatus ad deos redisset.

349. Adeò autem is fuit literarum antiquarum studiosus, ut non ulli Græcorum aut Romanorum in genere isto, ut Herodianus ait l, cedere debeat. Cujus rei testimonio sunt (verbis utar Politiani optimæ interpretationis) permulta, quæ ab illo dicta atque conscripta ad nos usque pervenerunt. Indicavit nempe libros duodecim Antonini nomen præferentes, qui hodie exstant, & eis eorum inscripti. Hos Suidas m τὸ ἴδιον ἐστὶν ἀποφαντικῶς, proprie vitæ ductum seu formationem; Nicephorus Callistus n. Ἐξελίχον παλαιῶν δόξιν, seu institutionis librum, Marco filio scriptum, interpretantur. Attamen Suidam non rectè capiunt qui ex ea ejus paraphrasi Antonini De vita sua hos libros inscribunt, qui ferè titulus vulgi auribus, nec alius hucusque infedit. Hunc præferunt veteres editiones, de quibus nunc paucis prius quàm de germana operis admoneam inscriptione.

350. Accepit quidem id à Conrado Gesnero Tigurino ex bibliothecæ Palatinæ codice Guilielmus Xylander, è Græcoque Latinum factum edidit primum Tiguri an. MDLVIII. deinde iterum Basileæ MDLXVIII. correctus. Sequuta fuit Lugdunensis editio anni

MDCXXXVI. Tigurinam, non Basileensem, uti diximus, meliorem, exprimens, cum alijus Notis, parum Emerico Casaubono, quem statim laudabimus, probatis. Est & alia Argentinensis o, quâ Salmasius fuit Casaubonus. Nostri verò ætate duo, seorsum tamen, in Anglia viri, Mericus Casaubonus, Isaaci filius, Thomasque Gatakerus, ornandæ huic Spartæ, clarissimoque operi ab erroribus, five interpretationis, five editionum, vindicando gnaviter incubuere. Prior ille cum id Anglis vulgare fecit, tum deinde Latinam Xylandri versionem pluribus locis emendavit, Notasque & proprias emendationes adjecit, & Londini in 8º. apud M. Flesher anno MDCXLIII. edidit. Gatakerus autem adhuc eo posterior typis mandavit Cantabrigiæ anno MDCLII. in Thomæ Buck officina in 4º. confectam à se olim, & ante quàm Casaubonus ederet Antoninum suum, novam ejusdem operis interpretationem, additis annotationibus doctissimis, antiquæ, immo Christianæ philosophiæ verè penu. Inscribunt nempe his libris & eis eorum. Casaubonus, De se ipso, & ad se ipsum: existimans verbis Græcis utrumque comprehendere; Gatakerus De rebus suis, five De his quæ ad se pertinere censebat. cum neque rejiciat p, De his quæ propter se, aut in usum suum descripserat, interpretantes. Lilius tamen Giralduus M. Antoninum ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ex iis quæ apud se essent, quomodo videtur legisse titulum operis, citat. Hoc ante paucos annos è Græco fonte in Italiæ vernaculum derivavit sermonem, dignissimum quidem in omnes verti linguas opus, quamvis suppresso nomine, Romanæ decus purpuræ, Franciscus Cardinalis Barberinus, edique fecit Romæ apud Jacobum Dragondellum MDCLXXV. in 12º unâ cum breviori vita auctoris ac doctis quibusdam annotationibus.

CAPUT XVI.

DE LUCIO ANNÆO FLORO. Hispanum hunc, & ex Amœa gente. Taxantur ii qui Galliæ originem imputant. An idem cum Floro poetæ? & unde ei hoc cognomen FLORI? Rerum Romanarum nostri Epitomen non esse è Livio compendium. Qualesnam hujus Epitomes stylus & virtutes? Quinam ejus editores & vindices? De argumentis librorum Livii eidem tributis. An is auctor Octaviæ tragædiæ, quæ Senecæ præferebat nomen?

351. ERUDITORUM ferè communi consensu q Annæ Hispanæ genti, & Hispaniæ ipsi LUCIUM ANNÆUM FLORUM Epitomes historie Romanæ auctorem, qui sub Trajano & Adriano vixit, accensemus. LUCII prænomen esse ei in aliquibus libris pro JULII, quod in aliis est, affirmant Lipsius & Pontanus: sicut & ANNÆI familiare nomen firmatur eidem librorum veterum scripturâ, habetque id princeps & antiquissima editio, Nazarianusque ille codex manu ante octingentos, & amplius, annos exaratus, quo usus fuit Claudius Salmasius r. Qui codex etiam

Apud Spartianum. Vide post Turnebum, Casaubonum & Salmasium hic, Barthium lib. 7. cap. 12.

De poetis Latinis cap. 4. pag. 51. ac De poetis Græcis cap. 9. pag. 74. x Lib. 12. cap. 12.

In editione Burdegal. anni MDCIV. pagina 593. 2 Ad lib. 7. Theb. v. 642. & lib. 8. v. 426. a Lib. 8. v. 697.

Ubi supra.

Lib. 23. cap. 7.

De poetis Latinis cap. 4.

Pag. 178.

In excerptis Xiphilini.

Lib. 4. pag. 487. cap. 8.

Casubono in Notis ad Eusebii Chronicon. Salmasium & Casaubonum ad Spartiani Adrianum, Petavium latè ac diligenter in Scaligerum & alios animadvertentem, Notis ad S. Epiphani librum De mensuris, excursu De Romanorum Imperatorum chronologia.

Lib. cap. De re milit. n. Pictavii editum MDCXXI. in 7.

Initio lib. 1. 497.

In verbo: Μαρκος. n Lib. 3. cap. 31. Hist.

Gatakerum in proloquio ad Antoninū suum.

Principio annotationum pag. 1.

Lipsius 2. Elest. cap. 5. 10. Isaacus Pontanus in Oratione Saggiaca ad Florū. Vossius De hist. Latin. lib. 1. cap. 30. Rupertus Oberv. ad Florū.

Laudat in Prologo ad Floros 7 editionem, & passim in Notis.

etiam auctori passim tributum FLORI agno-

352. His ex fide veteris scripturæ jactis, Volaterrani dictum s, Flori nempe nostri parentem esse Julium Florum, quem M. Fabius loquens de Julio Secundo familiari suo, laudat in eloquentia Galliarum (ubi eam exercuit) principem, Julii jam dicti Secundi patrum appellans; quem temerè id uti certum affirmantem ex conjectura tantum Vossius sequitur u, seu filium, seu nepotem illius nostrum existimans. Christophorus verò Adamus Rupertus x nostra ætate id non credit, cum referat, idem de Julio Floro quod Volaterranus Ericium Puteanum y sensisse. Miror sanè Joannem Isaacum Pontanum z Volaterrano attribuisse diversum quid, nempe Lucium Annæum Florum nominasse Julium Florum Secundum, quod existimasset eundem cum Julio illo Secundo esse Quintiliani æqualem & familiarem; cum Volaterranus neque eo nomine appellet, neque cum Secundo Florum confundat. Planè tributa nostro passim Annæi, atque in pleiisque veteribus libris etiam Senecæ, ut Vossius affirmat, nomina, conjecturam istam rescillant.

353. De Flori cognomine magis ambigas: nam ex quo in antiquis libris non esset, sed Lucii Annæi tantum, Lactantius Firmianus nonnemini a videtur existimasse ex Senecarum gente esse auctorem hunc epitomes, cujus Romanæ urbis temporum in ætates distributione laudatus Lactantius utitur; atque ideo hunc Senecæ nomine, non philosophum, quod aliis placet, subindicare voluisse. De qua re Vossio b magis quam Salmasio hujus conjecturæ credimus auctori; cum perspicuum sit non eam distributionem ætatum fieri in epitome, quam Senecæ Lactantius tribuit. Freinshemius quoque dubitat c de Flori cognomine; quod quidem ansam dedit recentioribus cogitandi hunc eundem esse Florum poetam, cujus vericulos ad Adrianum, rursumque alios Adriani ad eum, Spartianus memorat d. Ita credunt electissimi hujus sæculi rerum hujusmodi observatores e. Certè Annæi Flori ad Adrianum, sive epistolæ sive libri, verbis utitur Charisius grammaticus lib. 1. De analogia tractans f. Nam & Varro (ait) sic inscribit librum suum: De poematis. & Annæus Florus ad D. Adrianum: Poematis delektor. Quæ & alibi ejusdem libri g referuntur verba. Item & hæc alia: Florus ad D. Adrianum: Quasi de Arabe aut Sarmata manubias. Confirmatque stylus epitomes ad poeticum accedens, quod exemplis firmat Rupertus h. Idem cum Salmasio non abnuat hujusmet Flori esse fragmenta illa quæ Pithæus edidit i, De qualitate vite, & Pervigilium Veneris, itemque amœnissimum illud ab eodem Pithæo primò vulgatum: Venerunt aliquando rosæ. Prob veris amœni Ingenium! Una dies ostendit spicula florum, Altera pyramides nodo majore tumentes: Tertia jam calatibos: totum lux quarta peregit Floris opus. Pereunt hodie nisi mane legantur. Sed circa Flori & Senecæ cognomina, uti Lu-

cius Annæus Novatus, Marci Senecæ filius, Lucii philosophi frater, à Gallione adoptatus, Junius Gallio deinde appellatus fuit; ita existimat Vossius Lucium Annæum Senecam nostrum, in Flori alicujus familiarum transitu per adoptionem factò, Lucium Annæum Florum vocari deinceps potuisse.

354. Scripsit, quisquis ille sit, sub Trajano Aug. Rerum Romanarum epitomen libris quatuor. Sub Trajano, inquam, cum sub eo movere Imperium lacertos dicat k, quod antecessorum inertia veluti consensisset. Scio placuisse aliquibus l aliam ejus loci lectionem, scilicet: Sub Trajano principe movit lacertos. ad Adriani tempora remittentibus scriptorem. Quam scripturam non refellit tantum id quod sequitur cum præsentis verbo: & præter spem omnium, senectus Imperii, quasi reddita juvenute revirescit; sed & optima ratio, non prætermittendum Florum quicquam in laudem Adriani, post sic magnificè laudatum Trajanum, dicere; si prudens, immo urbanus videri volebat. Consentiant in hoc optimus quisque Flori illustratorum m. Quà autem Florus fronte dixerit à Cæsare Augusto in sæculum suum, quo scribebat, non multò minus esse annos ducentos; cum ab novo principatu Augusti ad Trajani postrema nonnisi CXLIII. anni numerentur? Observare jam viri eruditi hunc nodum; & pars solvere, pars autem sciendæ amant. Vide Vossium, Rupertum, Salmasiumque, à quibus pete quid probabile sit Florum dixisse.

355. Ne autem quis intelligat librorum seu historiarum Titi Livii epitomen hanc esse, uti Justinus epitomator Trogi Pompeji fuit, notatum quoque à Lipsio n, Pontano o, Vossioque p non eum eadem lineâ cum Livio ire, sed abire ab eo frequenter, immo à vero: multos enim metachronismos, multos etiam prochronismos est in eo deprehendere: quod notatum quoque à Ruperto q & Vossio r. At opus quidem compositè, disertè, elegantè scriptum, audit à Lipsio, in quo subtilitas, brevitatisque sæpe mira, & sententiarum quedam gemmule cum judicio insertæ & veritate. Christophorus Colerus s, tersissimum libellum, ac nihilo minus jucundè spectandum quam Apellis tabulas: compositum quidem & elegans judicioque magno cum subtilitate & brevitate sententias in tanta rerum varietate inferens. Salmasius elegantissimum Rom. historie breviarium vocat t, alibi que u politicissimum, elegantissimum, acutissimumque scriptorem Florum. Quomodo & Vossius x, elegantem, disertum, ac verè floridum: subjungit tamen, si pauca frigide dicta excipias. Sed quibus argutari semper in proposito est, hi in hunc scopulum non infrequenter impingere solent. Hujus scriptoris Romane historie compendium statuat elaboratissimam corymbia simul arte & materia inter monumenta veterum eminentem mihi (Barthius ait y) referre videtur. Tumorem alii, & affectationem, stylumque potius poeticum & panegyricum, quam historicum, alii excipiunt z, à quibus supradictæ ei disertæ & amœni atque elegantis auctoris laudes conferuntur.

s Lib. 1. cap. 1. sive aut biologia. t Lib. 1. cap. 1. u Ubi supra. x Observat. ad Florum. p. 1. y Canon. ad hist. Infub. lib. 1. pag. 4. z Orat. Hægegi. ca ad Florum. a Salmasio in prolog. ad suum Florum. b Ubi supra. c In Notis ad Florum, principio. d In vita Adriani. e Salmasius ad Spartianum. Rupertus obs. ad Florum, initio. Vossius ubi supra. Hankius De Rom. rerum scriptorib. par. 1. cap. 15. art. 1. §. 5. f Pag. 38. coll. veter. granum. g Pag. 113. h Obs. ad Flor. pag. 2. i In collectione epigrammatum veterum.

a Vossius ubi supra. Rupertus ad lib. 1. cap. 11. §. 9. Labbeus in bibl. ms. pag. 351. b Lib. 1. cap. 11. §. 9.

k In pag. l Joann. G. B. in Cap. do Salmas.

m Notis ad Flori principium.

n Præfat. ad suam edition.

o Epist. De just. politico.

p Ad lib. 1. cap. 13.

q Lib. 1. cap. 1. o. Quæ. pag. ca ad Flor. p Lib. 1. cap. 13.

r Pag. 7. t Ubi prænotat.

s Epist. De just. politico.

t In Notis ad prologum. u In fine Notarum. x Ubi supra.

y Ad lib. 1. Theb. v. 334. z Videndi Rupertus ad lib. 1. cap. 10. §. 8. & cap. 13. §. 17. 19. Barthius lib. 18. Adv. cap. 18. & Notis in Rutilii Ithmer. pag. 64.

356. Hujus principem editionem passim laudant interpretes a, nec indicant tamen. Philippus certè Beroaldus post typographiam magno literarum bono inventam primus apposuit manus huic operi medicas: nihil tamen sæpe minus (ait alicubi Rupertus b) quam medicas. Joannes item Riccius Vellinus, vulgò à patria dictus Camers, ordinis Minorum, Notis præluxit, quas edidit Hervagius Basileæ anno MDXXXVIII. iterumque MDXXXII. Coloniaeque ann. MDXXXVII. Gymnicus. Moguntia, item alius MDLI. 8º. atque antea Parisius Christianus Wechelius MDXLII. unà cum Sexti Rufi Breviarium. Præcesserat tamen Veneta editio non indiligens (judicio Joannis Freinshemii c) anni MDX. atque alia Aldina ejusdem urbis MDXXI. si Gesnero credimus. Aliam dedit multis post annis Hieronymus Commelinus, quæ correctissima existimata est à Salmasio d. Joannes Stadius Brabantus, vir magni habitus à Josepho Scaligero, professor historiae & mathematicarum artium Parisiensis, orandæ huic Spartæ successit, ediditque vivus Florum cum commentario Coloniae MDLXXIX. decedenteque eo, paullo post filius Hieronymus auctius & emendatius subjecit iterum Plantiniano prælo MDLXXXIV. Prodiit & Coloniae (aliàs Antuerpiæ) iterum MDC. semper in forma octavi, ut vocant.

357. Eliæ Vineri quoque Florus, nescio quo anno, auxit harum editionum pulcherrimi operis catalogum, in pluribus mutatus ex mss. codicibus, ut Salmasius notat e, ægreque habet. Gruterus & Notas addidit editioni Heidelbergensi MDCIX. quæ & Salmasianas continet. Claudius enim hic Salmasius nactus codicem, quem Nazarianum vocat, ante octingentos annos scriptum, aliosque, mirè illustravit hanc epitomen correctionibus & Notis, quas deinde Lugduni Batavorum edidit MDCLV. 8º. tertioque cum variis Amstelodamenses, ut mox dicemus. Cum Joannis Freinshemii, aliorumque selectis Notis & locupletissimo indice Argentianæ prodiit MDCXXXII. in 8º. & MDCLV. cum brevibus Notis & observatis, maximè politicis, Joannis Isaaci Pontani. Amstelodami iterum ex officina Janfonii MDCXXXV. in 24º. cum Zevecotii observationibus, præcipuè quoque politicis, Hardevici MDCXXXIII. 12º. & Amstelodami MDCXXXVIII. 12º.

358. Florus illustratus, sive Christophori Adami Rupertii observationes ad Lucium Annæum Florum, politicæ, morales, historicae, philologicae, criticae, typis Norimbergensibus Joannis Tauberi in manibus omnium eruditorum nunc est, & jure quidem; cæteris enim istiusmodi ejus operibus paria facit, & utilissima & pulcherrima continet. Joannes post omnes hõs Minellius (qui ad Farnabii Thomæ formam pluribus veteris ævi scriptoribus facem notarum brevissimarum accendit, ad oramque librorum disposuit) de Floro inter alios benemeritus est. Prodiit auctòr his conspicuus tum anno MDCLXIV. tum MDCLXX. Roterodami ex domo Arnoldi Leers. Ad hæc Florus cum variorum Notis, Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

integris nempe Salmasii, & selectissimis aliorum, unà cum Ampellio, è bibliotheca ejusdem Salmasii producto, agmen elegantissimarum clauderet editionum Amstelodami apud Elzevirios anno MDCLX. in 8º. excusus, nisi unus ex eis libris veterum poetarum & historicorum qui ad usum Delphini Galliarum renovata opera illustrati atque editi sunt, Lucius Annæus Florus cum interpretatione & Notis Annæi Tanaquilis Fabri filia, quæ in Dyctis Cretenfis Daretisque Phrygii pseudo-historiis Trojanis similem navavit operam, Parisiis MDCLXXIV. in 4º. emissus in publicum fuisset. Ut præteream quòd cum aliis Latinis scriptoribus Romanæ historie, tum Hanovii MDCXI. tum Genevæ ex officina Petri de la Roviere MDCXXIII. in folio, necnon & in collectione, quam vocant historiae Romanae epitomen, Amstelodamensi MDCXXX. in 16º. & in historie Augustæ scriptorum Latinorum minorum, quam quibusdam animadversionibus Marcus Zuërius Boxhornius illustravit, Lugduni Batavorum anno MDCXXXII. in 12º. edita fuit hæc epitome.

359. Hæ ferè omnes editiones, post quatuor historie in compendium redactæ hos libros, argumenta librorum Titi Livii centum & quadraginta eidem Floro passim adjudicari solita comprehendunt; ex quo opere, & quidem optimi commatis, scire nobis est in deperditis magno literarum Latinarum, magno Romanæ antiquitatis malo, eorundem pluribus quid contineretur, quidque hodie ex serie illa rerum inclytæ Reip. gestarum posterius desiderare debeant. Suspensus quoque Gerardus Joannes Vossius fuit (sed suspensus tantum) posse hujus Lucii Annæi Flori esse Octaviam tragediam, quam, cum certo certius sit philosophum non habuisse auctorem, vero simile videtur è proximo aliquo Annæi, aut fortè Senecæ (quomodo, uti diximus, appellatur noster in nonnullis libris) nominis fundo in viciniam Senecæ tragediarum commigrasse. Intercipit tamen Philippus Brietius postremus Latinorum poetarum censor. Quod autem Vossius putat (inquit f) ejus esse Octaviam; si ex fragmentis statuere licet, magna ex isto factu Annæo Floro inuritur injuria. Quæ de Floro satis.

f Lib. 3. De poetis Latin. ante acutè dicta poetarum.

CAPUT XVII.

De ANTONIO JULIANO ab Agellio & Minucio Felice laudato. Ejus De Judæis opus, sub Adriano. Os Hispanum quid apud Agellium. Eiusdem commentaria. De VOCONIO ROMANO saltem à matre Hispano. Saguntini lapides. Gasparis Escolani in iis exponendis non rectum judicium. Ejus carmina ab Adriano Cæsare laudata.

360. V Aldè celebris est in Noctium Atticarum Agellii, sive Auli Gellii grammatici libris hujus temporis rhetor ex Hispania ANTONIUS JULIANUS. De quo ea omnia ibidem annotata strictim colligere animus est, si relicto tantisper Agellio, qui nullam scriptoris laudem certò ei consignat, aliunde hanc

hanc eidem non temerè asseramus. Minucius Felix in aureo libello, quem ab *Ostarii* nomine inscripsit, de Judæis loquens variaque eorum fortunâ, quum obsequentes numini fuere prosperrimâ, quum refractarii iniquâ; *scripta eorum* (inquit) *relegit: vel si Romanis magis gaudes, ut transieris veteres, Flavii Josephi, vel Antonii Juliani De Judæis require; jam scies nequitia sua hanc eos meruisse fortunam, nec quicquam accidisse, quod non sit his si in contumacia perseverarent, antè prædictum.*

361. Vidit hunc locum Gerardus Joannes Vossius, nec ausus est de hujus Juliani ætate affirmare quicquam, iccircoque ad incertæ historicos rejecit. Sed cum nomen idem sit cum ejus qui ab Agellio commendatur; accedit & non spernenda ejusdem quoque ætatis conjectura. Nam scripsisse hunc Minucianum *De Judæis* auctorem circa Adriani tempora, quibus excissa est provincia ea gens, aut exsul ire à Hierosolymis iussa, non temerè affirmes. Objecerat Cæcilius ethnicus Octavio, quorum duorum de religione disputationem continet iste Feliceis dialogus: *Judeorum scelus & misera gentilitas (pro gente dixit) unum & ipsi Deum, sed palam, sed templis, aris, victimis, ceremoniisque coluerunt; cuius adeo nulla vis nec potestas est, ut sit Romanis numinibus cum sua sibi natione capitivus.* Cui ea quæ jam produximus respondet Octavius, his etiam additis: *Ita prius eos (Judæos) deseruisse comprehendens, quam esse desertos: nec, ut impiè loqueris, cum Deo suo captos, sed à Deo, ut disciplinæ transfugas, deditos.* Que omnia videntur ad ejus nationis ultimam auspiciis Adriani debellationem referri debere; cum res tunc temporis gestæ in recenti memoria essent; eaque expeditio Adriani dedisse Antonii Juliano *De Judæis* scribendi occasionem, uti expeditio Trajani Titique anterior Flavio Josepho describendi bellum Judaicum dederat.

362. Si autem, ut suspicamur, historicus iste, rhetor ille Agellianus est; ejus grammatici calamo describi jam à nobis debet. Lib. 1. cap. 4. ait: *Antonius Julianus rhetor perquam fuit honesti atque amœni ingenii, doctrinæ quoque istâ utiliore ac delectabili, veterumque elegantiarum curâ & memoriâ multâ fuit. Ad hoc scripta pleraque omnia antiquiora tam curiose spectabat, aut virtutes pensabat, aut vitia rimabatur, ut judicium esse factum examissim diceret.* Idem lib. 18. cap. 5. *Virum hercle bonum, & facundiæ florentis appellat.* Lib. 18. cap. 9. sic inquit: *Adolescens è terra Asia de equestri loco, lætè indolis morisque, & fortunâ bene ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis ac magistris sub urbe in rusculo celebrandæ lucis amuc, quam principem sibi vitæ habuerat. Venerat tum nobiscum ad eandem cœnam Antonius Julianus rhetor, docendis publicè juvenibus magister, Hispano ore florentisque homo facundiæ, & rerum literarumque veterum peritus.*

363. Narrat inde Agellius rogatu Antonii quosdam illius adolescentis pueros puellisque quædam ex Anacreonte aliisque Gre-

cis cantasse; qua occasione exprobrantibus qui aderant Grecis, *Julianum rhetorem lacefere cœpisse, insectarique tanquam prorsus barbarum & agrestem, qui ortus terræ Hispaniæ foret, clamatorque tantum & facundiâ rabidâ jungiosaque esset* (declamatorem intelligentes) *ejusque linguæ exercitationes doceret* (Latine scilicet) *que nullas voluptates, nullamque mulcedinem Veneris atque Musæ haberet.* Et que sequuntur. Subditque responsonem Juliani, atque opposita ab eo iis que ex Anacreonte aliisque cantata fuerant, amatoria & tenera, Latinorum tria epigrammata, Valerii nempe Æditui, Portii Licinii, & Q. Catuli, sanè veterum poetarum, quibus (ajebat) *mundius, venustius, limatius, pressius, Grecum Latinumque nihil quicquam reperiri putabat: vereque dignum existimo ea subicere, que recitaturus illa carmina Hispanus noster premisisset dicitur: Permittite mihi queso (hec ejus verba) operine pallio caput, quod in quadam parte pudica oratione Secretatem fecisse ajunt.* Id est (ut credimus) *Hispanum*, quod Agellius nostro tribuit, hoc est verecundum, modestum, grave ac serium; quod injuriâ quidem solet ab exteris hominibus arrogantis infimulari superbieque. De eodem Juliano alia refert idem auctor lib. 9. cap. 14. & lib. 15. cap. 1. ubi *declamationes* ejus *scholasticas*, quarum unius meminit eo capite, *ejusdem semper esse ait facundiæ; non ejusdem tamen quotidie felicitatis.* At videtur idem Agellius *commentariorum* Juliani meminisse: ut jam eo etiam capite *Bibliothecæ* pars audire valeat.

364. Narrat Agellius docuisse eum familiares suos quadam die, in versu Ennii isto: *Denique vi magna quadrupes eques atque elephanti*
Projiciunt sese.

Eques, non *equus*, ut aliàs, legi debere: quod probavit Virgilii atque Lucilii testimoniis, reperiri que affirmans ita scriptum in codice emendatissimo. Concluditque Agellius: (capite nempe 5. libri 18.) *Hæc tum nobis Julianus, & multa alia, eruditè simul & affabiliter dixit. Sed eadem ipsa* (adjungit) *post etiam in pervulgatis commentariis scripta offendimus.* Cujusnam, nisi Juliani? Sed *commentarii* propriè sunt nudæ narrationes sine aliquo ornatu, digerendæ postmodum in historiam, seu aliud scripti genus, uti ex Cicerone docent etymologi. Adversariæ explicabimus? sed *pervulgatorum* resistit nota. *Adversaria* enim promptuaria sunt rerum observatarum, non ut edas, sed ut opportunè utaris. Sed pervulgata sunt forsitan post ejus obitum, velut aliæ quævis schedæ relicte. Dicam liberè solennibus verbis: Nondum liquet.

365. Inclytum quoque fuit sub iisdem principibus Nerva Trajano Adrianoque Hispanum VOCONII ROMANI nomen, à Plinio Cæcilio in pluribus epistolis celebratum, præcipuè ad Priscum scribens: *Is erit Voconius Romanus. Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius: nam huic quoque nomini pietate successit.* Mater è primis ceterioris Hispaniæ. Scis quod judicium provinciæ illius, scis quanta sit gravitas. Ipse flamen pro-

ximè fuit. Scire aves ejus, quem Prisco commendat, alias, scilicet proprias, dotes? *Hunc ego* (ait) *cum simul studeamus, antè, familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis; cum hoc seria, cum hoc jocos miscui. Quid enim aut illo fidelis amico, aut sodale jucundius? Mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut Musas ipsas Latine loqui credas. Amat à me plurimum, nec tamen vincitur. Etenim juvenis statim juveni, quantum potui per ætatem avidissime contuli, & nuper ab optimo principum liberorum jus impetravi: quod quamquam parè & cum delectu daret; mihi tamen tanquam eligeret, indulxit.* Prætermitto alia illic videnda. Inscriptæ sunt item Voconio Romano, sive Romano tantum, quod fortè idem est, epistola 5. libri 1. prima libri 2. 13. libri 3. quâ misit ei corrigendum Panegyricum Trajano dictum, etiam cum *virî doctissimi* nota: pertinet & epistola 3. libri 10. quâ à Trajano eodem petit Voconio lati clavi honorè, hoc est in senatoriū ut promoveretur ordinem. Ceteræ Romano inscriptæ, an ad aliū Romanum pertineant affirmare non ausim, scilicet 15. & 23. lib. 6. octava lib. 8. septima & vicefima octava lib. 9.

366. Novimus quidem ex Plinio maternam saltem Hispaniam Voconii originem, è provincia quam vocabant citeriorem. In qua, scilicet in Saguntinæ urbis reliquiis, *Murviadro* hujus temporis, Valentini regni, purum putum inscribitur cuidam lapidi Voconii Romani nomen. Ecce illum:

VOCONIVS ROMANVS
PATRI OPTIMO.

Fortè Voconii pater uxorem duxerat ejus matrem Sagunti, unde ea domo erat; cujus filius, quantumvis Romæ agens, obeunti diem suum statuat in urbe illa crexit. Contulit tamen se deinde mater ad virum alterum, qui Voconium in filium adoptavit, eique tam hic alter parens quam mater locupletem censum reliquere. Plinii hæc paullo antè præmisi-mus: *Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius: nam huic quoque nomini pietate successit.* sive ut aliis placet, *nam huic quoque nomine & pietate successit.* Sed clarius eadem de re ad Trajanum: *Pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hereditatem, & adoptionem à vitrico meruit. Auget hæc & naturalium & paternarum facultatum splendor &c.*

367. Qua stante adoptione necessarium Voconio fuit vocari deinceps adoptantis etiam nomine. Unde à vero non abludit pertinere ad eum & alteram ex duabus his Saguntinis inscriptionibus: nam de utraque nondum assentio Gaspari Escolano¹ Valentinarum rerum historico id affirmanti^m.

POPILIAE. L. F.
RECTINÆ AN. XVIII.
C. LICINIVS C. F.
GAL. MARINVS
VOCONIVS ROMANVS
VXORI.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

Hic sepulchralis lapis in gradibus quibus ascenditur ad ædem maximam vel hodie superstes est. Conspicitur eodem loco alter, qui præfert statuat dedicationem, cujus erat basisⁿ:

C. VOCONIO C. F. GAL.
PLACIDO AED. II. VIRO
II. FLAMINI II. QVÆSTORI
SALIORVM MAGISTRO

Ut priorem illam inscriptionem asseramus nostro (quod & Ambrosio Morali arrisit^o)^o Lib. 9. cap. 16. movet in primis integrum nomen Voconii Romani, quod utique aliàs non legitur, quantumvis plures extant Voconis inscripti lapides cum aliis cognominibus Paulli, Vaccule, Vituli, apud Gruteri *Thesaurum* p: deinde quod integrum non minus extet ibi assumptum & ascitium aliud ex lege adoptionis, Licinii videlicet Marini. Retinuisse etenim cum novo etiam vetus nomen eos qui in alienam familiam transfuissent, vel exempla Trajani post Nervæ adoptionem Nervæ Trajani, atque item Adriani post Trajani ejusdem adoptionem Trajani Adriani, dictorum, etiam si innumeris deficeremur aliis, persuaderent. Nam quod Escolanus PLACIDI, alterius lapidis cognomen, suspicatur ei ab ingenii elegantia & festivitate inditum, parum urget; sicuti nec FLAMINIS nota adjuncta, quod munus gessisse nostrum Plinius dixit ad Priscum scribens: id etenim non tam raro contingebat munus, ut veluti proprius esse debeat hujus, de quo agimus, Voconii characterimus; cum Voconiorum, Vacculæ, & Paulli monumenta superius laudata^q, hoc etiam Flamini honore conspicua sint.^q *Thesaur.* pag. 489. 9. 11.

368. Sed pergit idem Escolanus ultra, sumpto ex Licinii hoc adoptivo nomine argumento, ut credat hunc ipsum Licinium esse poetæ Martialis amicum, de quo Escolanus agere credit duo ejus epigrammata. Quem errorem excusare frustra erit, cum eorum alterum & disertissime conceptum sit de Licinio Sura, cui Plinius literas dedit^s, quique Conful fuit: alterum ad Licinium Augusti libertum ditissimum, quem sumptuosissime tumulatum fama est, utique sit referendum. Nec item Voconii hujus Romani res agitur in epigrammate alio^r ad *Thesylum* puerum, in quo & inadvertenter lapsus idem auctor fuit. Nam cujus in eo carmine doctos libellos poetamque Valerius celebrat Martialis, apertissime is Voconius Victor semel atque iterum appellatur.^s *Epig.* 46. lib. 7. & *Epig.* 30. lib. 4.

369. Non igitur ex Licinio data doctrinæ, Voconiove poetæ laude à Martiali, assignabimus in hac nostra scriptorum sylloge Voconio Romano locum; sed ex L. Appuleji his verbis *Apologie primæ*, quæ ad eum pertinere credimus: *D. Adrianus, cum Voconii amici sui poetæ tumulum versibus veneraretur, ita scripsit:*

*Lascivus versu, mente pudicus erat.
Quod nunquam ita dixisset, si forent lepidiora
carmina argumentum impudiciæ habenda.* Hæc Appulejus.

De scriptoribus incertè aut prorsus falsò Hispanorum catalogo accensitis. JUVENALEM, PHILONEM HEBRÆUM, CLAUDIANUM, uti & ARISTOTELEM, inepitissimè à quibusdam Hispaniæ attribui: sicuti & JUSTINUM Trogi epitomatores. Plausibilis autem TROGUM POMPEJUM & SILIUM ITALICUM. Trogi origine Gallum fuisse. Martinus Polonus, Joannes Egidius Zamorensis, & alii, curiositatis indiligentis expostulantur. Juliani & Hauberti falsa chronica. SILIUM ITALICUM magis verosimiliter Hispaniæ adscribi; sed non sufficienti argumento ex ITALICI cognomine. ITALICUS & ITALICENSIS diversè gentium nomina. Italica alia in Pelignis Italiæ populis, sive Corfinium. Ab Italica etiam Italicus. De cohorte Italicenti, cujus Cornelius in Actis centurio, fragmentum pseudo-Dextri ex transferta su taxatur.

370. PRIUSQUAM duobus his primis sæculis vale dicamus, lucubratorum istarum quicquam iis auctoribus mancipandum est, quos lubrica fides, nonnullorumque recentiorum auctoritas Hispanorum scriptorum catalogo accenset. JUVENALEM aliquos nostratem dixisse, qui sub Domitiano floruit, annotare erubescerem, nisi Joannes Vafæus, vir diligens, historicusque nostrarum rerum non contemnendus, id scriptum reliquisset. Juvenalem (inquit u) sunt qui Hispani adscribant, quod ego nec affirmare possum neque refellere. Subjungitque: Illud rectè commemori, ante annos xv. vidisse me Segobiæ, dum illic in aula Isabelle Auguste agerem, in turri quadam è regione portæ D. Andree saxum, cujus hæc erat inscriptio:

PVBLIO IVVENALI IVVENALIS.

Hæc ille. Quos autem ille auctores hujus rei habuerit, subdicere non debuit, si memoratu digni essent. Quod ipsum dico de Stephano Garibajo, qui similiter loquitur x, & historico Segobiensis urbis Didaco à Colmenares, qui civibus suis adulandi hanc non prætermisit occasionem. Cum versus illi, quorum vim declinare præsumit, ex fine tertiæ satyræ, clariores sint quam ut de patria ejus Aquino dubitare possimus: quod & vidit vetus ejus interpres. Nec inscriptus lapis JUVENALIS nomine in Hispania ulterius quid suadere videtur, quam inde occasionem ab aliquo sciolo arreptam affirmandi de Juvenalis patria Hispania: quod aliàs nusquam legitur. Nec nos palpum civibus nostris obrudere nati sumus.

371. Adhuc magis mirum videri debet, quod quidam PHILONEM HEBRÆUM natione, (ut loquitur S. Hieronymus) patriam (uti Photius & Suidas) verè Alexandrinum ex Aegypto, Græcum scriptorem, in Hispania natum, Alexandriæ tantum incolam asseverare nullo quidem auctore sit ausus. Joannem Andream Quenstedt Lutheranium intelligo, qui De patriis illustrium doctrinâ & scriptis virorum dialogum scripsit.

372. CLAUDIANUM quoque poetam ejusdem urbis Alexandriæ nobis imputat Fabri-

cius Gaubertus in prologo Historiæ suæ Aragoniæ Regum.

373. Sed jungamus hos errores cum eorū errore, qui ARISTOTELEM Hispanum credidere, nempe Lucas Tudensis in prologo ad chronicon De laudibus Hispaniæ. Joannes Egidius de Zamora, quem paullo post laudabimus, in quibusdam Adversariis: quibus crederentur ex nostris recentiores nonnulli.

374. Frequentioribus autem contenditur testimoniis TROGUM POMPEJUM Augusti ævi historicum, cujus Philippicarum historiarum dedit posteris, quod hodie superstes est, brevium Justinus, nostratem esse. Ex Joannis Egidi Zamorensis Franciscani, qui sæculo decimo tertio literas coluit historicas in Hispania, sæculique barbariem in pluribus sapit, fragmentis adhuc ineditis hæc sunt, quæ captum hominis non obscure produunt: De Pompejo Trogo (ait) sic legitur in chronico summorum Pontificum & Imperatorum: Pompejus Trogus natione Hispanus floruit Antonini Pii tempore. Hic totius orbis historias à tempore Nini Regis Assyriorum usque ad monarchiam Cæsaris Latino sermone deduxit, distinguens per libros XLIV. quorum abbreviationem fecit Justinus, ejus discipulus. Qui Justinus philosophus Antonino Pio librum de Christiana religione compositum tradidit, & benignum eum Christianis fecit. Exscripsit nempe Martinum Polonium Dominicanum, cujus est chronicon illud summorum Pontificum atque Imperatorum, cumque eo confudit utrumque Justinum, ethnicum Latinum, & Christianum Græcum: de quibus, & errore isto Martini, post Joannem Vafæum z consuli Gerardus Vossius a debet. Iisdem vestigiis ire videas Joannem Gerundensem Episcopum b, Lucium Marinum Siculum c, Franciscum Tarrafam d, Gaubertum Fabricium e, aliosque facile credulos. His adjungo auctorem scilicet pseudo-chronici Juliano archipresbytero Toletano adscripti, quo habetur f, Bletissæ (Ledesma hodie est Castellæ veteris oppidum) Trogi fuisse natum. Cui consentit Haubertus Hispanensis in ejusdem farinae chronico g.

375. Immo & JUSTINUM ipsum nonnullis creditum esse Hispanum Vafæus tradit h. Incerta hæc prorsus aliunde quam ex Martini, & Pseudo-Juliani, & Pseudo-Hauberti chronicis persuaderi debuissent. Nos certi sumus Trogi origine Gallum fuisse, ex Vocontiis Galliarum Narbonensis populis, quod ipse lib. 10. referente Justino; annotatum posteris reliquit: Julianumque & Haubertum supposititios esse auctores, alibi à nobis falsitatis suæ arguendos. Iccirco hunc minime agnoscunt Hispaniæ civem, qui orandæ historiæ nostræ ascititiis & exteris opus non esse prudenter existimant, Ambrosius Morales k, Joannes Vafæus l, Stephanus Garibajus m, Andreas Garfias Matamoros n, cæteri.

376. Adhuc magis pro SILIO ITALICO Hispaniæ asserendo conituntur nonnulli ex nostris, nec sine aliqua ex vero adducta similitudine; maxime cum pro extera ejus patria nihil argumentorum suppeditari videant. Quare his litem non intendimus usurpati alieni.

ni. Lucem tamen aliquam huic rei dabimus ostensis utrimque rationum momentis. Stant utique pro Hispania ejus origine, non dico vetus, nataque typographiæ æqualis persuasio: nam in primis editionibus apposita ejus Vita nil ulterius habet quam è majoribus suis Hispanum, natu verò Romanum fuisse. Sed Petrus Crinitus o, ut suspicor, primus conjecturæ auctor, quamquam aliunde se de eo doctū referat Jo. Bapt. Egnatius p, Ludovicus Carrio q, Alphonfus Garfias Matamoros r, Florianus Docampo s, Ambrosius Morales t, Andreas Refendius u, Joannes Vafæus x, Stephanus Garibajus y, Joannes Marieta z, Alphonfus Ciaconius in schedis, contenditque validè ut id persuadeat, ultimus nostrorum Rodericus Carus in Conventus juridici Hispanensis docta descriptione a. Subdubitat, nec suffragium dare audeat, Joannes Mariana b, & si qui alii.

377. Affirmatè verò negant Lilius Giralduus c, Joannes Camers d, Gerardus Joannes Vossius e, Claudius Dausquejus f, & quod magis est, Hieronymus Surita noster g, quos sequitur Joannes Andreas Quenstedius in De patriis illustrium doctrinâ virorum dialogo. Tota res pendet ab unica ITALICI appellatione, quâ sententiam affirmantem illi, abnuentem hi comprobati censent. Opponitur quippe, Italicum contra regulam Latini sermonis dici de cive Italicæ, quem Italicensem appellari debere ajunt. Hircius De bello Alexandrino Titum Thorium Italicensem vocat, Agelliusque Adrianum ex oratione, quam de Italicensibus, unde is erat, in senatu habuit, laudat h. Callistratus juris consultus non aliter conceptum divorum fratrum Verinæ Italicensi rescriptum docuit in lege 27. De penis. Græci quoque similiter efferunt. Stephanus in Italia ait: Ἐστὶ τῆς Ἰταλικῆς πόλις Ἰταλικῆς τὸ ἔθνος Ἰταλικῆσιος. Est & Italica urbs Hispaniæ. Gentile nomen Italicensis. At Achillem hunc negantium Italicæ nostræ Hispaniæ hunc civem ipsi debilitant asserentes Italicæ alterius Italæ civem esse, quo nomine vocatam fuisse Corfinium Pelignorum metropolin ex Diodoro & Strabone confirmare sibi videntur. Non minùs enim ab hac quam à nostrate Italica debuerunt municipes Italicenses, non Italicis audire: siquidem analogia eadem est.

378. Miror tamen à viris doctis credi hanc Italicam potuisse dare nomen Silio poetæ, quasi vera ista fuerit, Siliique ævo perennaverit, urbis appellatio. Rebellantes enim Italorum plures populi ob denegatam sibi civitatem Romanam, Lucio Marcio Philippo & Sexto Julio Coff. Olympiade cLXXII. uti Diodorus refert, imposuerunt sibi universorum metropolin Corfinium in Pelignis urbem, appellaveruntque τὴν κοινὴν πόλιν Ἰταλικῶν, communem urbem Italiam. Sic apud Photium legitur, qui hoc Diodori fragmentum ex libro 37. aut 38. nobis conservavit i. Demus enim Ἰταλικῶν, Italicam, hoc loco pro Italia legendum, ex quo Corfinium Italicam à conspirantibus dictam Strabo lib. 5. Geographiæ referat, Vellejusque confirmet Paterculius lib.

2. quantumvis in Paterculo tantum legamus juxta vulgarem scripturam Corfinio impostum cognomen Italicis. Nec aliter accepit De antiquo jure Italiæ agens doctissimus Sigonius k. Cessante verò hoc sociali bello, duravisse istud urbis nomen, delendique è memoria hominum prorsus exempli & calamitatis vestigium, quis unquam dixit aut suspicatus est? Cum præsertim Corfinii veteris appellationis frequentissima exstet in Romanis sequentium annorum monumentis, nulloque aliter concepto interrupta, mentio, ut videre est in Cæsaris De bello civili commentariis, & passim apud Italiæ illustratores l. Exstat quidem, ne hoc diffimulem, apud Macrobius historia C. Vettii Peligni Italicensis, quem comprehensum à cohortibus suis, ut Pompejo traderetur, servus ejus occidit. Sed fortè hic erat Pelignus nomine, non gente, ex Italica Hispaniæ. Sedet enim mihi, Corfinio id per seditionem impactum nomen in Pelignis, omnino deletum cum seditione fuisse.

379. Afflicta hac de Italica Pelignorum sententia, superest ut refugium fiat ad Italiæ ipsius nomen, unde Italicum ex analogiæ regula dictum existiment. Sed nec ab eadem exorbitare regula, nec sine idoneis testibus loquutus è contrario videbitur, qui ab jam unica Hispaniæ Italica derivaverit Italicis nomenclaturam. Ita enim conceptum esse nostri municipii nomen videtur in Spartiani Adriano. Post hæc Hispanias petit (Adrianus ipse) & Tarraconem hyemavit, ubi sumptu suo eodem Augusti restituit, omnibus Hispanis Tarraconem in conventum vocatis, delectumque joculariter, ut verba ipsa ponit Marius Maximus, detestantibus Italicis vehementissimè, ceteris prudenter & cautè consuluit. In populis Hispaniæ, quorum habuit conventum Adrianus, quibusnam nisi Italicæ civibus hoc factum accommodes? Adrianus Turnebus ita existimabat m, quomodo & Ambrosius Morales interpretatus est n. Analogia item id admittit. Nam ab Ithaca Ulysses Ithacus o non Ithacensis, à Troja Trojanus & Troius p, à Concana Concanus q, à Bracara Bracarus r equè ut Bracarensis fit. Collegit horum omnium exempla Rodericus Carus, adjunxitque Hispanienses lapides, Italicorum qui appellarentur nomine inscriptos, hosce:

L. RVFINVS PRIMVS ITALICVS D. REGINENSIS A. XL. FABIA CAMPANA VXOR. M.M. FECIT. H. S. I. S. T. T. L.

Uti & Italicæ cujusdam feminae Castulonensi hoc epitaphio notæ:

D. M. S. PARIDIÆ ANNO XXII. C. VALERIVS PATER. VALERIA ITALICA MATER.

380. Nondum tamen in solido pedem firmus. Nam Italicos in Spartiani testimonio de omnibus ab Italia oriundis, hoc est originis Italicæ, coloniarum nempe Romanarum incolis; non verò de unius Italicensis municipii civibus, magni duo illustratores Historiæ Augu-

u In Chron. Hispaniæ ad ann. Christi xc.

x Lib. 7. comp. Hist. Hisp. cap. 12.

y Garibajus cap. 3. Enchiridion Geographia lib. 14. Turribus ca. De Hispaniæ antiquitate lib. 1. Góngora lib. de Avacana. quos videt Lilius Genialis de Seravada Epitola quadam.

z Chron. Hisp. ad ann. Carli cxi. a Lib. 1. de H. Lat. cap. 11. b Principio Italorum lib. c Lib. 1. de laud. Hisp. d De Regibus Hisp. in fin. e In palæo. Hist. Aeg. nic. f Num. 70. g Anno cix.

h Ubi supra.

i Lib. 43. cap. 5. in fine.

k Lib. 9. cap. 17. l Ubi supra. m Lib. 6. cap. 26. n In Alogetti 20. sine.

o De patriis Latinis.

p In ann. ad Hist. Aug. q Lib. 1. Emend. cap. 17.

r Ubi proximè s Lib. 4. cap. 31. t Lib. 9. cap. 20. u In Enchiridion Lovanii.

x In Chronico ad ann. lxx. y Lib. 7. cap. 6. z Hist. Eccl. de Esp. lib. 21. cap. 9.

a Lib. 3. cap. 13. b Lib. 4. cap. 3. c Dial. 4. De poësis.

d Scholii in Florum.

e Lib. 1. de H. Lat. cap. 29.

f Conm. ad Silium principio. g Notis ad Anton. Isner.

h Lib. 16. cap. 13.

k Lib. 3. fol. 107. edit. Ziletti 1560.

l Lib. 1. Saturn. cap. 11.

m Lib. 29. Advers. cap. 12. n Lib. 9. cap. 31. o Apud Virgil. 2. Æn. v. 104. Marcialis lib. 11. epig. 105. p Virgil. 6. Æn. v. 403. q Horat. lib. 2. carm. ode 4. r Plinius lib. 3. cap. 3.

i Bibliotheca cod. 244. pag. 1182. in edit. Schoti Græco-Lat.

Augustæ scriptorum Haacus Casaubonus & Claudius Salmasius aptissimè ad rem, de qua agitur, interpretantur. Uti & apud Sallustium nos scimus in *De bello Jugurthino* Italicos dictos milites, qui Ciriam Adherbalis Numidiæ Regis præcipuam urbem ab impressione Jugurthæ defendebant; non ab Italica Bæticæ, sed ab Italia, eos qui ibi relicti fuerant à Romanis. Delectum militarem indixerat Hispanis Imperator, quorum iis qui Itali essent origine joculariter, germanis verò Hispanis (quos *αιρόχθονες*, sive inde oriundos, dicere possumus) haud minùs, sed seriò, detrectantibus; prioribus illis, utpote magis obnoxiiis & quasi spernentibus, vehementissimè; posterioribus, qui veluti precario obtemperabant, cautè & prudenter consuluit. Hæc Spartiani explanatio verbi illius, quomodocumque distinguant (Salmasius enim aliter à Casaubono legit) commodissimè adaptatur, idoneaque admodum videri debet. Præterea gentile nomen seu patrium ab *Italica* esse *Italicum*, neque ab analogiæ illo usu hæc nomina contrahente, ut vidimus, neque ab *Italici* in Hispania nomine, aliter sentientibus persuadebimus. Hi enim certi sunt à nobis querere Italicumne patriæ vocabulum, gentisve; an familiæ cognomentum credamus. Si prius illud placet, cum non minùs ab *Italia* quam ab *Italica* fieri possit *Italicus*; undenam in Silio factum hoc, non autem illud conficiemus? Si familiæ agnomen (quod certius videtur esse) dixeris, ejusque Hispanæ; stabit adversus nos, & adversus lapides nostros Italus lapis Ravennas hanc ipsam hominis appellationem exhibens:

FLAVIÆ Q. F. SALVTARI
CONIVGI KARISSIMÆ
L. PVBLICIVS ITALICVS DEC. ORN.
ET SIBI V. P.

Abstineo manum ab scribendo integro legati

L. MÆSIO L. F. POL.
RVFO PROC. AVG.
TRIB. MIL. LEG. XV.
APOLLINARIS TRIB.
COH. MIL. ITALIC. VOLVNT.
QVÆ EST IN SYRIA PRÆF.

FABRVM BIS.

MVNICIPES ET INCOLÆ OB MERITA EIVS QVOD ANNONA,
KARA FRVMENT.

DENARIO MODIVM PRÆSTITIT. EARVMQVE DEDICAT.
RVFVS EPVLVM DEDIT

DECVRIONIB. SING. H. S. XXX. SEX VIRIS ET AVGVSTALIB.
SING. H. S. XII. PLEBI SING. H. S. IV.

Quæ sanè inscriptio Foro-Semproniensem in Italia civem nobis exhibet, cohortis Italicæ voluntariorum, quæ in Syria erat, tribunum: è quo Itali hominis munere, si certum esset à natione militum (quibus præerant centuriones cives) cohortes nomen habuisse; certiore poterat deduci calculo ex Italia quam ex Italica fuisse cohortem illam, quæ in Syria merebatur, militum Italicorum voluntariorum. Quæ quidem eadem forsitan fuit cum,

collegio fabrorum municipii Ravennatenfis relicti monumento, in quo & *Publiciorum* (familiæ id nomen) *Flaviani* & *Italici*, Lucii Publicii ejusdem filiorum, mentio est; unde constat agnomen esse parentis filiique commune Publicio familiari nomini adjunctum, minimè verò patriæ appellationem, ac multò minus Hispanæ.

381. Sed quibus solenne est arrogare undecumque laudem propriis rebus, nec vereri exterorum *citra damnum affectus* (ut Quintiliano utar) existimantium iudicium, eandem hi sequentes formationis seu etymologiæ regulam, quæ quidem necessariò appellatum ab *Italica* Silium poetam, eorum quos supra jam laudavimus, animis infixum credere, cohortem quoque *Italicam* Cornelii centurionis *Actorum* cap. 10. memoratam; ab eodem Beticæ Hispaniæ municipio dictam fuisse, tanquam pro aris pugnantibus focisque contendunt. Id nimirum à Pseudo-Dextro mali, cujus ficulneus artifex haud veritus fuit Cornelium hunc *Actorum*, quem Petrus Apostolus convertit, itemque alium Euangelicum, qui confessus est Christum in cruce morientem, ac tertium denique illum, cujus seruum Christus sanavit, & Italicenses, hoc est Italicæ natos fuisse, chartis illinere. Cujus dicto ut fides præstruatur ab enarratoribus, cohortis *Italicae* nomine, cujus centurio erat prior ille ex tribus in *Actis* laudatus, validissimam iudicio suo confirmationem eliciunt. Namque cohortes dictas à natione militum quibus constabant, consequenterque *Italicam* ab Italicæ natis militibus, fumosa præsumptione, tanquam ex cortyna loquentes, venditant.

382. Quibus, ne longius evagemur, opponere contenti erimus inscriptionem veterem, unde sibi notitiam certiore cohortis hujus *Italicae* possint exculpere. Foro-Sempronii ea habetur Urbinatis Ducatus, *Fosombrone* hodie dicta, urbe.

illa Cornelii, Cæsareæ Palæstine degentis; cum Palæstina Syriæ largè sumptæ pars olim fuerit habita. Legionis tertie, cognomento *Italicae*, multa mentio fit in *Notitia* libro. Secunda item, aliæque legiones in inscriptionibus audiunt *Italicae*. Fuerint ergo omnes ex milite Hispano Italicæ nato? Nullus, credo, sic iudicii inops sit, qui non necum ludificari se à rogante credat. Sed planè id rei aliàs, si vita suppetat, majori opera procuran-

r. Lucæ cap. 5. In *Chros.* a. annum xxxiv. & xl. r. Bivario ad *Chronicon* ad xxxiv. comm. 1. Caro lib. 1. *Chron. jurid. Hispan.* cap. 11.

u. In *Thez. script.* pag. 11.

x. *Partis Occident.* cap. 84.

y. Vide *Thezaur.* tit. *Quæ ad rem militarem spectant.*

randum: indicare tantum hic non frustra fuit Silii Italici causâ, deductique haud necessariò ejus nominis ab Italica Hispaniæ. De hujus morte & rebus in vita gestis consule sis Plinii epistolam septimam libri tertii.

383. Editus fuit Romæ (fortè primùm) Silius Italicus anno MCDLXXI. Summo Pontifici Paulo II. dicatus à Joanne Andrea Episcopo Alerienti in insula Cyrno (id est Corfica) qui, ut ait, recognitione quindecim diebus absolvit, atque inde Venetiis per Baptistam de Tortis MCDLXXXIII. & MCDXCII. cum interpretatione Petri Marfi, & epistola ad Illustrissimum Principem Virginium Ursinum: quæ duæ editiones cum quadam poetæ Vita brevissima in libris Vaticanis existant. Basileæ etiam prodit ex officina Thomæ Wolfii cum annotationibus Hermani Buschii MDXXII. in 8. & Venetiis apud Aldum MDXXIII. & Lugduni MDXLVII. in 16. Claudius Dausquius Sanctomarius canonicus Tornacensis cum Notis suis tandem Parisiis edi curavit apud Davidem Douceur MDCXVIII. in 4. Sed olim Domitium Calderinum hunc poetam emendasse atque interpretatum fuisse, Lilius refert Giraldus dialogo 4. *De poetis*.

CAPUT XIX.

Falsa de S. Hierotheo Hispano ferè unius seculi credulitas. De Dionysii scriptis (unde Hierothei notitia) vel inter catholicos dubitari. Quando hæc primùm visa. De Hierotheo Atheniensi Græcorum testimonia aliqua; Latinorum nulla existare. Errori de Hierotheo Hispano ansam dedisse Ambrosium Moralem, ceteros tenuisse, atque inter eos Pseudo-Dextrum. Moralis æquivocatio inter Hierotheum & Philotheum. Leonis Allatii laus. Hierotheum Areopagitam fuisse Athenis, consequenterque Atheniensem. De Areopagitarum munere, etiam Rom. Imp. ævo. Multa Græcorum testimonia huic fabulæ confutandæ producuntur. Hierotheum patriam Emporitum à Pseudo-Luitprando fingi. Absurditates in Hierothei historia.

384. **A**LIQUANTO robustiore brachio affligenda est recens, & in ipso mendacii gremio nata atque educata opinio hujus tantum sæculi: Hierotheum nempe, qui S. Dionysii Areopagitæ præceptor fuisse dicitur, ab eoque in ejus libris præclare laudatur, non Segobiæ modò in Hispania Episcopum, verum etiam natalibus Hispanum fuisse. Hæc nempe una est è fabulis, quibus ludificari nos voluere grex ille historicorum à Gnathone quodam Hispano à septuaginta aut circiter annis confictorum; quos quidem plures, & non indocti viri, hætenus, at minus cautè, amplexi sunt, pars autem melior & verecundior, Hispanique veri honoris amans, crebris jam quotidie in publicum oblati testimoniis, uti spurios, & piacularia potiùs monstra, quam eorum auctorum, quos ementiuntur, prolem, abdicant & averfantur. Flavius Dextrum eorum omnium

coryphæum, ejusque eodem patre natos germanos fratres, Maximum, Braulionem, Helecam, Cæsar-augustanos, Luitprandum Ticinensem, Julianum Toletanum, necnon infelici adhuc sub constellatione ab non incertis genitoribus editos Aulum Halum, Haubertum Hispalensem, Gregorium Bæticum, Liberatum Gerundensem, nostræ ætatis propudia, veræque historiæ calamitatem intelligo. De quibus omnibus loco suo iudicium habebitur. Necessè tamen est huc devenientibus, ne in duorum sæculorum, quæ transcurrimus, scriptorum albo Hierotheum aliquis desideret, nostri silentii causam ostendi; immo ex iis quæ accuratè magis tempore suo dicenda & probanda sunt, præsumi & supponi quædam, de quibus non priùs certior fieri lector poterit, quam ad cuiusque horum pseudo-scriptorum ætatem styli cymbam appellamus.

385. S. HIEROTHEI nomen, obscurum olim aliquot sæculis, unà cum vulgò tribus S. Dionysio Areopagitæ libris emicuit primùm Græcicæ Ecclesiæ, indeque Latinæ, prorsusque in eadem, ut dici solet, navi ambo feruntur. Planè scio non sine controversia Dionysio illi magno Areopagitæ, Sancti Pauli Apostoli discipulo, adjudicari commentarios illos, quorum auctorem eum esse à multis retrò sæculis passiva omnium ferè catholicorum persuasio est: quam cum improbare & affligere totis viribus heterodoxi sint conati; res eò devenit, ut expensis utriusque partis rationibus, viri etiam doctissimi ac pientissimi sic de ea opinentur, uti de iis opinari æquum est, quæ itane, an minus fuerint, ad religionem nihil interfuit.

386. Quare haud moratus eâ quæ pro Areopagita, & tot jam sæculorum credulitate, Baronius Bellarminusque Cardinales, Delricus a, Lancelius b, Halloixius c, Corde-rius d, Jesuitæ, Saussajus e & Menardus f, copiosissimè disseruerunt, Joannes Morinus g eruditissimus Congregationis Oratorii, ut vocant, presbyter, datâ operâ, nec primus, ut inquit, Dionysii hæc opera ejusque Areopagitæ essent in dubium vocavit, validissimisque fundamentis negantem sententiam fulcivit, ipse adhuc iudicium aliorum requirens: quod & nuper fecit Eminentissimus dignitate, innocentia vitæ, pariter atque iudicii præstantiâ eruditionisque, omnimodæque doctrinæ merito Joannes Bona S. R. E. Cardinalis ex Reformatorem Cisterciensium ordine assumptus, in aureo suo *Rerum liturgicarum* opere h. Prolixius, integro nempe volumine, Joannes Dallæus Gallus, hæreticus Calvinianus, sed inter suos hujus ætatis doctores celeberrimus, Dionysii Areopagitæ nomine hos libros falsò inscriptos ante aliquot annos persuadere conatus est.

387. Quam si sequeremur opinionem, facile erat Hierothei historiam ad quartum aut quintum Ecclesiæ sæculum deducendum, quo tempore (ut placuit anti-Areopagitis) horum commentariorum auctor vixisse creditur, fabulatorem Hispanum coarguere mendacii. Sed ne doctissimis hominibus plus fa-
pere

x. *De scriptorib.* Eccl. ad annum xxxi. a. In *vindicis* Areopagiticis. b. c. In *script. Eccl.* primi sæculi ad S. Dionysii vitam. q. 2. d. e. *De mysticis* Gallie scriptor. f. g. *De sacris* ordinat. in *Præfatione* ad *Ritus* à S. Dionysio traditor. pag. 27. & seqq.

h. Lib. 1. cap. 8

pere velle videamur ; Dionysius per me esto Areopagita, Paulli discipulus, & Athenarum Episcopus, cui debemus Hierothei memoriam, sitque Hierotheus Dionysii præceptor, dummodo Atheniensis natus, non Hispanus; (quod hujus capituli argumentum erit) si tamen ingenue prius fateamur, vix posse nos quicquam his novi adjungere, quæ tam Latino sermone Petrus Halloix Jesuitarum sodalis admodum doctus, quam Hispano D. Gaspar Ivañez de Segobia Acropolitani Marchio, nunc jam, ista quum scribimus, Mondexarensis dictus Marchio, & inter Hispaniæ Magnates, totius antiquitatis doctrinam judicioque exacto vir, amicus noster; prior quidem ille in Notationibus ad vitam; posterior vero in Apologia pro Segobienfi S. Fructi, excluso Hierotheo, patronatus. Et latius & luculentius in secunda parte Dissertationum Ecclesiasticarum Græcis est monumentis Latinisque diligentissime docuere.

388. Hierothei, præter Dionysium, nemo eorum meminit, quibus Ecclesiasticorum scriptorum colligere nomina curæ fuit: non Hieronymus, non Gennadius, non Ildorus, neque item illi, quorum in catalogis Dionysius ipse jam apparet, Honorius Augustodunensis & Henricus Gandavensis. Libri dumtaxat Græcorum Ecclesiastici, tam veteres quam recentiores, ejus nomen posteris commendavere, Menologium nempe à Cardinali Sirleto versum, ab Henrico Canisio in lucem editum, ita habet: Natalis S.P.N. Hierothei, qui fuit unus de numero Areopagitarum, qui ab Apostolo Paulo instructus, magnum illum Dionysium Areopagitam Christi fide instruxit. Cum autem bene ac religiose vixisset, migravit ad Dominum. Semestre alterum, quod è Vaticana bibliothecæ vetustissimo codice publicavit primus Ferdinandus Ughellus Cisterciensis, SS. Vincentii & Anastasii Abbas doctissimus, in Italia sua sacra, plenius aliquanto rem ipsam docet. Hierotheus magnus amicus, ex novem virorum numero, qui Athenis senatores erant, præceptor Dionysii Areopagite, fide Christi institutus est à sacris Apostolis, quos sequutus magnam Christianæ gentis laudem attulit. Nam & exodios hymnos in funere sanctæ ac præclaræ reginæ nostræ Dei genitricis semperque Virginis Mariæ conscripsit, & concit; & cum in Apostolorum oculis nihil non honestissimi & optimi gereret, eò sapientiæ & cogitationis processit, ut Dionysium, quem magnus Apostolus Paulus ad Christi fidem converterat, virtute & auxilio sanctissimi Spiritus de celestibus virtutibus, atque angelicis ordinibus, atque omni ornatu caelesti docuerit. Scripsit autem & alios libros, in quibus de magnis mysteriis disseruit. Cumque totum suæ vitæ tempus in pietate & virtute multoque Dei cultu consumpsisset, multisque iccirco à Deo donatus esset muneribus, obdormivit in Domino. Sic interpretatus est hoc testimonium Petrus Arcudius Corcyrensis.

389. Meneæ, hoc est, Mensalia, hæc habent n ex interpretatione Petri Halloixii: Erat hic in Areopago unus de novem senatoribus, qui primum à Paulo Apostolo fidei doctrinam imbutus, deinde Athenarum Episcopus ordinatus est.

Ipsæ autem magnum Dionysium eadem fidei in Christum doctrinam instruxit. Idem quoque ad sanctissimam Deiparæ sepulturam in sanctorum Apostolorum cætu præceptor fuit, totus excedens, totus se deserens, & ab omnibus, à quibus audivatur & videbatur, Deo correptus, & divinus dilaudator habitus. Vita tandem bene exacta, cum sua præclara vivendi ratione & insignibus virtutibus Deum letificasset, migravit ad Dominum. Quæ ipsa, Græca tamen, verba Menegorum, in Breviarium recens, quo ex Clementis VIII. Pont. Maximi indulto Græci omnes occidentales iter agentes vel agrotantes jam utuntur, ab Antonio Arcudio, auspiciis ejusdem Papæ formato, conjecta sunt. Atque hi fontes, unde ad Romanum Martyrologium & Latinos scriptores omnes, qui meminerunt, Hierothei memoria derivavit. Baronius certè Cardinalis exinde habitam reformato à se Martyrologio huic Romano intexuit, quæ antea non erat. Joannes Molanus Ufuardi telæ confuit, additâ commodum G. literâ, quâ (ut ipse monet ad lectorem sectione x.) Græcorum Martyrologii, sive horarum libri, Venetiis excusi anno MDXXXIII. testimonium, intelligi voluit. Quem eundem librum in Hierothei restauranda memoria, exscribere se dum idem versaret opus, Petrus quoque admonet Galensius.

390. Si hos demas, qui ab istis Græcis profecerunt auctoribus, frustra alibi Hierotheum quaeris. Non Beda, non Ado, non Usuardus, non Rhabanus, aut Notkerus, non Wandelbertus, non Rosweidi vetus, non Dacherii, ut appellat, Hieronymianum Martyrologium, non Vetustius aliud, quod Hieronymiani quoque nomine insignitum ante aliquot annos publicavit Franciscus Maria Florentinus Lucensis, laudavere; nec item noviores, Primus Cabilonensis, Maurolycus, Equilinus, Mombritius, Surius, Felicius, cæteri: verbo dicam: ex Latinis Hagiologis, exceptis Hispanis quibusdam, quos statim laudabimus, nemo. Unde robustissimum argumentum ante alia nascitur, nihil ad nos, sed ad Græcos tantum Orientis incolas Hierotheum pertinuisse, quem tam effusè, addito etiam patris nostri nomine, qui alius est Græcæ proprietatis characterisimus, uti ex omnibus his libris constare cuique poterit, hi soli celebrant.

391. Cui si opponatur debile illud responsionis telum, Græcos Hierotheum Areopagitam, & Athenarum Episcopum, quod vidimus, colere, ac sacris precibus frequentare supplices; Hispanis verò, atque adeò Latinæ nostræ Ecclesiæ hujusmet Præfulis sui memoriam, aut incuriam hominum, aut injuriam temporum excidisse; jam erit nobis opus, ad supposititæ hujus de Hierothei Episcopatu Segobienfis urbis historiæ fontes manu lectorem ducere, eamque non veterem & certam, sed falsissimam, & absurdissimis erroribus plenam ostendere.

392. Præterito planè sæculo apud nostræ Hispaniæ cives invalescere cœpit, absque ullo tamen idoneo rei testimonio, pia credulitas, Hierotheum in Hispania ortum fuisse, in eaque à Paulo Apostolo conversum Athenas venisse; cujus nempe urbis tum Areopagita, tum præful existerit. Quisnam verò hujus sic novæ rei, à majoribus nostris ne quidem auditæ, primus fuerit auctor si quaeris, ex Ambrosii Moralis quodam errore (ut fecundus error esse solet) originem persuasivoni datam existimo, atque alii mecum; à quo cæteri sine ullo rei examine, literis id ipsum librisque suis historici nostrates consignavere. Hujus enim verba ex cap. 12. libri 9. quod De divino Hierotheo inscribitur in Hispania orto, transcripsit in opus suum De Sanctis Hispaniæ P. Joannes Marieta; quibus duobus auctoribus nituntur reliqui, Alph. Villegas, Franciscus Padilla, Hieronymus Romanus, Joannes Pineda, Thomas de Truxillo, quos laudat ad rem comprobendam Franciscus Bivarius in Dextri commentario, Martinus item à Roa Jesuita. Quod & dicendum est de Thoma Tamajo, quamvis Moralem ipse non laudet.

393. Eorum autem qui Moralem præcessere, nullus id novit, aut in monumenta sua digessit. Marinæum Siculum intellige, Joannem Vasæum, Alphonsum Venerum, Laurentium de Padilla, Stephanum Garibajum, Petrum Antonium Beuterum, Alphonsum Garfiam Matamorum; qui omnes de S. Paulli adventu in Hispanias, vel de sanctis doctisque hominibus earum vernaculis accurate referentes, de Hierotheo altum siluere. E recentioribus Joannes Mariana in medio se continuit, ferè autem, & è transverso damnans affirmantem sententiam, his nempe verbis lib. 4. cap. 3. Sunt qui Hierotheum cognomen divinum, Dionysii Areopagite magistrum, scribant, ex Hispania, ubi ortus erat, & ubi rempublicam moderabatur rebus gerendis præfatus, idoneusque, à Paulo Apostolo deductum peregrinationis comitem. Quam opinionem refellunt alii, Athenis natum confirmantes magnorum virorum auctoritate.

394. Inter eos autem, quos Ambrosii Moralis auctoritas egit transversos, Pseudo-Dextrum Toletanum non injuriâ appellamus. Hujus enim vestigia relegit si revera, tot licet videri voluerit sæculis eum præcessisse, cum in Chronico ad annum Domini LXXI. sic scripsit: S. Hierotheus natione Hispanus, quem à Paulo conversum discipuli sui Dionysii gloria clarum fecit, ad Hispanias se contulit, prius Episcopus Atheniensis, post Segobie in Arevacis Episcopus sanctitate mirandus habetur. Quæ quidem in eodem cerebro natus Luitprandus sic ampliavit: Maceo (D. Laurentius Ramirez Sacerdotus adnotavit ad oram suæ editionis) Hierotheus Hispanus, Emporitanus, olim sub Imperatore Tiberio Tarracensis gubernator perrexit anno XLV. Cyprum, ubi Paullum audiens, conversus est ad fidem, & eum sequutus. Dextrum, cum ejus consecratione Luitprando, jam rei auctores laudant omnes ii, qui post publicationem eorum in lucubrationibus suis locum hunc tetigere.

395. Sed falsa hæc & commentitia esse testimonia, cum ex iis quæ propriis locis de Bibliothecæ veteris Hispania Tom. I.

utroque horum pseudo-historicorum dicenda sunt, tum interim è duobus hic extra dubitationis aleam ponendis, idoneisque testibus & argumentis apertissime confirmandis; necnon & simul Atheniensem Hierotheum fuisse, non Hispanum, facile ei, qui non contendere, sed verum discere amat, persuadebimus. Alterum est, laborasse in æquivoco, falsumque aut nimium credulum Moralem fuisse, à quo ad alios vana hæc persuasio descendit; alterum deinde, Hierothei patriam necessariò fuisse Athenarum urbem.

396. Priorem partem non temerè assumpsisse nos probandam, lectum historiæ Moralis caput 12. libri 9. & accuratè examinatum, cumque aliis, quorum testimoniis utitur, collatum auctoribus, manifestum faciet. Paululum scilicet Apostolum refert convertisse in Hispaniis, ac secum portasse Hierotheum, eximie doctrinæ atque ejus sanctitatis virum, ut & postea inditum fuerit ei divini cognomen, qui Dionysium Areopagitam celestia illa, quæ in literas retulit, mysteria docuerit. Nec nisi prolixè admodum referri posse quæcumque Græci auctores, qui commentariis suis explanaverunt Dionysii hujus libros, de Hierothei doctrina exaggeratè loquuti sunt. Quorum (subjungit Latine nunc sonans) auctorum grande est testimonium, quibus sanè proclive fuit argumento Græci nominis civem Græciæ Hierotheum adscribere, nisi rei evidentia coegisset eos nostratam profiteri. Hi enim illi sunt, qui affirmant Hispanum fuisse, & à Paulo in Hispania conversum, & in comitatu perductum. Idem scribit Simeon Metaphrastes, apud quem tamen, necnon & in quibusdam ex his, quos diximus, Græcis ad S. Dionysium commentariis, per errorem Philotheus audit. Ast in aliis, præcipueque in eorum vitis, atque isdem S. Dionysii operibus, Hierotheus (quod debet) appellatur. Cumque Metaphrastes aliique affirmaverint hunc esse, quo tempore ad Christum Paulli operâ conversus fuit, præfatum; verosimile est alio nomine tunc vocatum. Hierothei quippe nomen Græcum est, Deoque dicatum hominem, aut simile aliud, significat. Quod quidem potuit ei, cum promerisset, proprieque accommodaretur, imponi.

397. Dedimus hucque ex vernaculo Latina scriptoris eximii verba, qui si cum bono hic dormitavit Homero, nihil in eo passus non humanum videri debet. Philotheum nempe, cujus mentio est apud Metaphrastes, unum eundemque cum Hierotheo existimavit; unde & ipse errore lapsus fuit, & alios errare fecit in asserendis Hierothei natalibus. Audi sis Metaphrastes narrationem in commentario De certaminibus, laboribus, peregrinationibus, & consummatione sanctorum Apostolorum Petri & Paulli, quem Latinum habes apud Surium: Illam autem (hospitem S. Paulli feminam intellige, quæ verba hæc: Paullus Christi præco in S. Apostoli fronte viderat) propter visionem insperatam invasit & voluptas & timor; & lacrimis plena procidit ad pedes Apostoli, & catechesi ab eo instituta, primum quidem suscipit baptismum appellata Xanthippe; postea autem Probus ejus maritus, qui erat notus Neroni, deinde etiam

i In De scri-
pturis primi
seculi volumi-
ne 1. pag. 621.
& sequentibus.
i Discurso hi-
storico por el Pa-
trono de S.
Fructo contra
la supuesta ca-
thédra de S.
Hierotheo en
Segovia Casar-
Augusto editus
apud Joann. de
Ibar. MDCLXVI.
in 4.

1 Diev. 00.

m Tomo 6.

n Eadem die
17. Octob.

p Lib. 6. cap. 1.

q In Flore san-
ctor.
r Hist. Eccles.
s Hist. 1. par. cen-
tur. 1. cap. 22.
t Republ. del
mundo.
u Monarquia
Eccles.
v Thef. concia-
nar.
x Ad am. ...
y Hist. de Es-
pa. lib. 2. cap. 4.
z Verdad de
Dextro. Nova-
dad. 3. folio 98.

o Ut propterea non antiqui, sed recentis huius sit, quod legitur in Calendario Græco sub initium Liturgiæ, seu Missæ Græcæ, Romæ editi anno MDCLXXXII. ad diem 21. Marti. Benedictus Hierotheus. Benedicti patris nostri Abbatis montis Castri. Vix enim credi potest, Græcos S. Benedictum in Italia natum, olim eo titulo indiguisse. Licet facti debeamus, ita etiam legi in Calendario Græcorum edito à Genebrardo sub finem præcedentis seculi. Hæc pauca addere visum in gratiam amicissimi D. Nicolai Antonii. CARD. AGUIRRE.

b Tomo 3. De
vitis sanctor. 29.
Junii.

Philothheus Præfectus, & deinceps omnes qui illam habitabant regionem. Hæc ille tantum de prædicatione Pauli in Hispania.

398. Metaphrasten hujus historiæ auctorem laudat Surius. An autem ejus, an alterius sit, nec ipse Leo Allatius V. Clariss. optimus ac doctissimus fenex, mihi dum viveret admodum charus, in dijudicandis Simeonis operibus, dispungendisque Metaphrastei hujus magni operis De vitis Sanctorum partibus, quæ alium parentem, vel quæ ipsum liquidò habuerunt auctorem, curiosissimus, quicquam nos docet. Alibi autem nusquam hujus rei aut Philothei conversionis vestigium reperio; nec in Oecumenio ipso, cui aliquam hujus historiæ mentionem idem Morales tribuit. Nullam quippe is facit, nec aliud quàm in commentariis ultimi capituli Epistolæ ad Romanos desiderium Pauli Hispanos invisendi, & amorem, quo erga eos accendebatur, exponit; ne dum ut quicquam de ejus rebus in Hispania gestis referat. Scio hujus historiæ Vasa meminsisse in Hispanie Chronico, adductis Jacobi Fabri Stapulensis è commentario in Epistolam ad Romanos verbis, qui Faber Sophronium laudat Hierosolymitanum Patriarcham, ejus rei, conversionis nempe Xanthippes, Probi, & Philothei, auctorem. Sed fortè Sophronii nomine hunc ipsum commentarium, qui Metaphrastis aliàs creditur, inscriptum vidit Faber, aut fortè Sophronii esse suspicatus est cum Possentino, Vossio, & Margarino Bignæo, qui hunc edidit in Bibliothecæ SS. PP. volumine septimo. Quod minus credit Labbeus in dissertationibus historicis De scriptoribus Ecclesiasticis, in Sophronio.

399. Demus tamen id Metaphrastæ, seu alii qui rei auctor sit. Iccircò ne Philotheus præfectus à Paulo in Hispania conversus, Hierotheus ille erit à Dionysio discipulo tot evectus in cælum laudibus? Inadvertenter id Morales credidit, magnoque sui erroris augmento conatus est Metaphrastis propriam lectionem corrumpere; Philotheum inde, qui erat, expellens, & Hierotheum substituens. Vides quàm vanus & crassus error hominis aliàs diligentissimi admissus semel, auctorisque sui existimatione suffultus, in testimonium rei aliàs suffecerit, sensimque in communem, ut jactatur, Hispanæ gentis traditionem percubuerit. Hoc unico fundamento ruinoso & labili nititur hæc magna moles. Huic superædificata sunt hagiologorum Morale recentiorum omnium de Hierotheo Hispano testimonia: aut dent nobis antiquiorem, cui res in mentem venerit, five qui literis eam consignaverit. Planè ut Philotheus & Hierotheus in unum coagmententur hominem, à Dextro & ejus affecla Juliano (de quo & noster aliquando erit sermo) haud faciliè obtinebimus.

400. Nunc satis erit nobis Moralem, quem honoris semper causâ nuncupamus, deceptum similitudine utriusque inter se nominis, Hierotheum Hispanâ donasse origine, ex eo solum quòd Philotheum in Hispania conversum à Paulo Apostolo apud

Metaphrasten legisset. Quod incogitanter dictum sic tamen novioribus placuit, tamquam si auditori alicui suo Pythagoras rei auctor fuisset. Ecquidem hanc historiæ, ut sic dixerim, bullam, temerè natam, temerè auctam, quam nondum aliquis seridè agens exsufflaverat, nec ideo minùs in ærem, qui latebat, paullo post abituram, logodædalus suscepit noster Toletanus, qui Dextrum, cæteroque hujus fidei chronographos, fuxit, fovere, solidare conatus est, nativæque vanitati, quantum vanus potuit, eripere. Succesitque ei res prosperrimè. Postquam enim sub Dextri nomine, qui existimatus fuit, & adhuc obstinatè colentibus est, verus Dexter, Hierothei lecta fuit Hispana origo, quasi trabali clavo firmatum nonnullis visum est, quod vagus rumor nullo certo, aut saltem idoneo auctore, passim vulgaverat.

401. Nullo inquam idoneo auctore: cum argumentum alterum, quò ausus fuit Morales ex Sancti Dionysii scholiastarum auctoritate, quibus attribuit, quod improbatum imus, de Hierothei origine Hispana, haud minus vanum sit. Nam ex duobus Dionysii operum paraphrastis, Maximo nempe & Georgio Pachymere, quos notos habemus, nemo id affirmasse legitur. Nec item Georgius Syncellus in Encomio ejusdem Dionysii. Quorum alicuius si testimonium aliquod huc pertinens oculis hausissent, non verò alicui vano rei auctori fidem adhibuissent, Morales, & qui validè suscepit hanc ipsam originem defendendam Bivarius, dubio procul verba illius, quæ tantum Hispaniæ decus stabilire idonea erant, nobis non invidissent. Hoc argumento ducti frequenter jam dicto Moralis, & horum S. Dionysii commentatorum, quæ nulla sunt, jactatis testimoniis fidem abrogant, etiam hi apud quos adhuc Hispaniensium Hierothei natalium, vel ex uno Pseudo-Dextri Chronico fides constat.

402. Hucusque vidimus vanæ traditionis fontes, & Hierotheum nullo probationis genere, nulla vel levissimi argumenti specie nostrum fingi. Sed neque satis hoc est, nisi urgeamus, nec potuisse nostrum esse. Hierotheum Athenis Areopagitam fuisse agnovit Menologij auctor, Meneæ verò, & Semestre alterum Vaticanum, nonnisi unum pronunciant ex novem senatoribus, qui in Areopago Athenarum urbis jus dicebant. Nec ideo hi Areopagitam negasse credendi sunt auctores: in Areopago etenim Areopagitis tantum locus erat. Culpandi tamen sunt erroris in assignando Areopagitis numero, qui nullo certo numero fuere. Novenarius autem ille non Areopagitarum, sed Archontum fuit. Magistratum sic appellabant, quem gerebant quotannis. Archon, Rex, Polemarchus, cum sex Thesmothetis. Ex his, qui in hoc magistratu laudabiliter se gessissent Areopagita in perpetuum creabantur; qui ordo fuit judicum amplissimus & sanctissimus. In magistratum verò Archontum (novem illos ita nuncupabant) qui

Marinus de Roa lib. de Eccl. lib. 104. Didacus Colmenares de Segobia. c. 6. Thomas Tamajus Verdad de Dextro Nov. 1.

Areopagitici velut seminarium fuit, non aliū quàm cives Athenienses ex utroque parente, à tertia usque generatione, iique meritis in rempublicam, censuque idoneo præditi, allegebantur. Idque ab antiquo tempore usque ad id, de quo nunc quærimus, hoc est Athenarum urbis Romano jam Imperio obnoxia, Dionysii ac Hierothei ætatem, duravit. Tantum abest ut Hierotheus alienigena in Areopagitarum collegium cooptari potuisse videatur. Singula si liquidò confirmabimus idoneis auctoribus, reponere nihil, credo, habebunt adversarii, præter Dextri & Luitprandi nomina, hoc est merum phantasma.

403. Plutarchum in Pericle audlamus. Docebit nos in primis Areopagitas nonnisi ex Archontibus creari. Καὶ ταχὺ θεομοσίαι καὶ δικαστικοὶ κλημασιν, ἀλλὰς τε μεθοπορίας καὶ χορηγίας οὐκ ἀνεκείσασιν τὸ πλῆθος ἐχρήστο κατὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, ἥς αὐτοὶ ἐμετέιχε, διὰ τὸ μὴτ' Ἀρχῶν μίτη θεομοδέτης, μίτη βασιλεὺς, μίτη πολέμαρχος λαχέιν. Αὐταὶ γὰρ αἱ ἀρχαὶ κληρωταὶ τε ἦσαν ἐκ παλαιῶν, καὶ δι' αὐτῶν οἱ δοκιμαζέμενοι ἀνεβάνον εἰς Ἀρείον πάγον. Idest: Et brevi theatralibus & judicialibus sportulis, atque aliis mercenariis donis & largitionibus corrupta plebe usus est (Pericles) adversus Areopagi curiam, cujus ipse pars non erat, quòd nec Archon, nec Thesmothetes, nec Rex, nec Polemarchus sortitò cooptatus esset. Hi enim magistratus sortitò antiquitus creabantur, & per hos, postquam probati fuissent, in Areopagium ascendeabant. Quod & Pollux docet lib. 9. cap. 38. ubi de Atheniensium foris, & Georgius Pachymeres in præmio ad opera S. Dionysii his verbis ex Græco Latinis: Non enim cuiusvis erat inter Areopagitas censer; sed quem multa sapientia, & proba vita, & in omnibus culpa vacatio ad tantam evexerat dignitatem. Siquidem Athenis ex novem principibus constitutis (Archontes intellige) oportebat esse Areopagitas; quorum numerus ad unum & quinquaginta extensus fuit. Hæc Pachymeres. Idemque Maximus in prologo suo ad eadem opera ex Androtione id probans in Atticorum II. Iccircò Plutarchus in Solonis vita ex annuis magistratibus constituisse hunc dicit Areopagitarum senatum.

404. At in Archontum seu Thesmothetarum ordinem non ascisci alienigenas Julius idem Pollux testis est eodem lib. 9. cap. 8. h. Qui de examine seu discussione super his habenda, qui ad hunc magistratum vocari poterant, Ἐκαλέσθη (ait) δὲ τις θεομοδέταν ἀνεκείσασιν. ἢ ἂν ὁμοίως εἶναι ἐκατέρωθεν ἐκ τριώνων, καὶ ἂν δὴ μὴδὲν ποδὲν. ἢ ἐὶ Ἀπόλλων ἐστὶν αὐτοῖς πατρῶος καὶ Ζεὺς Ἑρμῆος. ἢ ἐὶ τὸς γονεῖς εὐ ποῖσσι. ἢ ἐὶ ἐστρατεύοντο ὑπὲρ τῆς πατρίδος. ἢ ἐὶ τὸ τιμωρῆσθαι αὐτοῖς. Erat autem quadam Thesmothetarum discussio appellata: an scilicet ex utroque parente à tertia usque generatione Athenienses essent, & ex quibus populis; an Apollo esset illis patrius, & Jupiter Herceus; an parentibus benefacerent; an pro patria militarent; & an censum idoneum haberent. Pertinet huc Demosthenes in appellatione contra Ebulidem extrema, ubi probare nititur se utrimque esse

h Aliàs 6.

Atheniensem, & Apollinis patrii & Jovis Hercei habere gentiles. Fuit, nec diffiteor, aliquando, ut ex Archontum senatu non crearentur Areopagita. Philochorus lib. 3. Atticorum, qui sub Antiocho Magno (ut Vossio videtur) vixit, de eo nos docet. Maximimi verba sunt è prologo nuper laudato: Postea pluribus (præter Archontas) concessus fuit Areopagi senatus, id est ex viris illustribus quinquaginta & uni; sed nobilibus tamen, ut diximus, ac divitiis vitæque modestiæ excellentibus, sicut Philochorus in tertio Atticorum narrat.

405. Attamen ex non civibus seu peregrinis allegi potuisse Areopagitam qui dixerit, Atheniensium mores & ingenium minùs noverit. Et Himerius Sophista, qui sub Imperatoribus vixit, Plutarchi & Sexti philosophorum, quos laudat, ætate posterior, apertè id ipsum confirmat. Quare dimittite mihi (ad Atheniensis senatus patres ait) vestro decreto filium, & dein vocem illam liberalem, seu vindicationes secundum libertatem acclamate, ut tanquam Atheniensis (quod est ac si dicerem liber) apud nos & dicat & scribat, & si dii velint, etiam in republica honores assequatur. Hactenus ex Schoti interpretatione. Nec extra rem est quòd Athenienses adeò sibi in civitate sua placuerint, ut majores suos ἀντόχθονας, hoc est, ibi natos, nec aliunde gentium delatos, crederent; de qua re plena sunt Græcorum commentaria; atque adeò in civem non alium admitterent, nisi qui ob strenuam populo navatam operam civitate Atheniensi donari meruisset, uti Demosthenes oratione in Neeram docet.

406. Duravit quidem hæc species rei publicæ, iidem magistratus, eadem leges, eadem Archontum & Areopagitarum existimatio, eo etiam tempore, quum Atheniensibus non fuit omnino libera respublica, sed Romanis obnoxia. Adrianus Imperator Athenis Archon fuit, Spartiano & Phlegonte Tralliano auctoribus. Quò & Dio trahendus est, cujus verba Latina dabimus ex lib. 59. At Dionysia, defunctus maximo apud eos (Athenienses) magistratu, patriæque veste indutus, magnificè celebravit. Gallienus quoque, cum de eligendo alio Imperatore milites deliberarent, apud Athenas Archon erat, idest, summus magistratus (ait Trebellius Pollio). Idem Areopagitarum præterea cupiebat ingeri numero. quæ ejusdem Pollionis verba sunt. Etsi enim Romani dominarentur (ait Maximus P) tamen Athenas & Lacedæmoniam propriis uti legibus sinebant. Unde adhuc apud Athenienses magistratus Areopagitarum munere suo fungebantur.

407. Scio ex isto nuper adducto testimonio Trebellii Pollionis quicquam deduci adversus nos posse; tanquam Gallieni ævo Archontes jam non ex civibus necessario crearentur. Ea enim sunt ejus verba: Cum tamen sibi milites dignum Principem quererent, Gallienus apud Athenas Archon erat, idest, summus magistratus, vanitate illa quæ civis adscribi desiderabat, & sacris omnibus inter-

De hist. Græc. lib. 1. cap. 18.

In funebri laudatione filii apud Photium cod. 243. columnâ editionis Græcolat. A. Schoti. In Areopagica apud eundem Photium col. 1110.

m Plato in Menæxeno. Demosth. in orat. funebri. Themistius orat. 19. Lycurgus orat. adv. Leocratem. Thucydides lib. 6. in orat. Pericli. Æschines epist. 11.

n In Adriano.

o In ejus vita.

p In prologo ad Dionysii opera.

c Diatribe de Simonibus pag. 80. & sequentibus.

d Tom. 2. pag. 167.

e Ad ann. 147. n. 4. ad ann. xci. n. 6. Braulioneque in Additione f In Chronico n. 21. & 27. & Adversario 202.

interesse; quod neque Adrianus in summa felicitate, neque Antoninus in adulta fecerat pace. Et post pauca: Areopagitarum præterea cupiebat ingeri numero, contemptâ propè republicâ. Archon ergo, ante quàm civis, fuit Gallienus; aut saltem etiam civitate donatis patebat huius magistratus honos: quod ipsum allubescet de Hierotheo conjectari, Archonte prius ex alienigena civitate donato, & ex Archonte Areopagitâ. Sed, si verum amamus, exemplum Adriani Cæsaris plus ad nos pertinet, Hierothei ferè æqualis, quàm Gallieni tertii sæculi Imperatoris. Vides autem quòd Adrianus etiam si Archon ascitus fuisset declinante jam in adulationem veteri observantia; adeò uti autus non fuit muneris prærogativâ, ut sacris Atheniensium interesse noluerit; uti Pollio animadvertit, contrarium tribuens impotentia Gallieni, quæ forsan fuerit & sequentium temporum corruptela.

408. Sed si vera lætio huius est, & non altera hæc preferenda, qua & civis adscribi desideravit, Gallienus, ante scilicet quàm, & ut Archon, jure creari posset, Imperatorum rerum dominorum exemplo nil promovimus ad id quod privatis licuit. Hierotheum verò Hispanum nullâ inter Athenienses & gentem suam commercii aut fœderis commendatione subnixum, diversè, tamquæ longè positæ nationis, alteriusquæ linguæ hominem, Athenas sic prosperè infedisse, ut & civis, & Archon, & Areopagita creari mereretur, planè mira sic esset res, ut gravissimis etiam auctoribus id ita contigisse affirmantibus vix haberemus fidem. Quid autem deficientibus omnis generis testimoniis, quæ fidem aliquam sibi concilient, exarmataquæ & sufflaminata Moralis nostri argumentatione, facere debemus?

409. Excipiunt tamen ex Luitprando Hierotheum Emporitanum fuisse in Hispania, hoc est originis Græcæ, immo & Atheniensis: nam Emporium, seu Emporiæ, in ora Hispaniæ Tarraconensis maritima edificata urbs, ex una parte Græcorum Phocensium colonia fuit, ut ex Livio constat, ex altera Hispanorum indigetum. Phocis autem, seu Phocæa, Æolidis, Atheniensium & ipsa colonia, ut jactatur. Plures enim deduxisse in Asiæ continentem Athenarum juventutem, vel Aufonius in huius urbis elogio testis est, ne Græcis utar:

Unde per Ioniæ populos & nomen Achæum Versa Graja manus, centum se effudit in urbes

ac de Atheniensibus disertè Seneca in Consolatione ad Helviam matrem cap. 6. Atheniensis in Asia turba est. Ex quibus testimoniis à nobis allatis sibi ad adstruendam falsò fidem validum surgere munimentum crediderint, qui pro his nugis tanquam pro aris digladiantur focisque. Quum Luitprandum audis, meram veri olim historici Longobardi umbram, sive nomen tantum falsis quibusdam vanissimi hominis cogitationibus adscriptum velim intelligas, qui fortè adhuc ignarus es chimæræ huius apud nos grassantis, quam exarmabit,

spero, hic idem noster, cum eò pervenerit, commentarius.

410. Dexter utique de Hierothei patria urbe nihil novit, contentus Hispanum dicere. Cujus silentium ne officeret adeò nove, ac ferè incredibili, Hispani hominis Athenis Areopagite creati pseudo-historiæ, querendus omnino fuit cautiore opera modus leniendi hanc asperitatem, videlicet Græco-Hispana urbs, unde ortus Hierotheus origine gentis Græcus, ac, si Deo placet, Atheniensis, & munerum suæ antiquæ gentis & urbis confirmaretur capax. Huic expediendæ rei confectum est Luitprandi hoc, ut vocat, Adversarium, quod sic edidit Thomas Tamajus: *Macer Hierotheus Hispanus Emporitanus, olim sub Imperatore Tiberio Tarraconensis gubernator, perrexit anno XLV. Cyprum, ubi Paullum audiens conversus est ad fidem, & cum sequutus est.* Sed hic auctor ejus notæ vel apud eos est, quibus verus auctor est, ut Hierotheum ex ea Græcorum colonia oriundum esse minimè ei credant, immo *Astigitanum*, hoc est è Beticæ provinciæ colonia *Astigi*, sive *Augusta Firma* (hodie *Ecija*) seu mavis *Urgibonensem*, ex oppido ejusdem provinciæ *Arjona*, potiùs existiment. Quibus ultimò dictis natalibus favere voluit planus ille, qui Auli Hali verbis historiam conspurcavit Hispanam, & quod magis dolendum est, sacram. Videri potest Joannes Tamajus in *Martyrologii Hispani* tomo 5. ad diem iv. Octob. Ipse etiam pseudo-historiæ tenor è Dextro & Luitprando concinnatus parum arridet nostris, eorum etiam auctorum sacramento addictis, historicis. Ajunt illi conversum à Paulo Apostolo Hierotheum, Cypri nempe, quod adjungit Luitprandus. Historicis autem nostris, vel in Hispania, vel potiùs Athenis ipsis, placet.

411. Inverisimilia hæc omnia sunt. Conversioni namque Hispaniensi, cui ansam dedit in Philothei & Hierothei confusione Moralis error, manifestè resistit, Hierotheum transeunti ex mortali ad cœlestem vitam Deiparæ Virgini adstitisse, uti discipulus Dionysius retulit, qui transitus contigit omnino antequàm Paullus Apostolus, si quando venit, in Hispaniam veniret, & Hierotheum ad fidem, quod hæc affirmat pars, converteret. Athenis verò id non contigisse silentium evincit Lucæ, cui conversionem Dionysii referenti nullatenus excidisse credendum est Hierothei, tanti viri, atque ejusdem Dionysii præceptoris, similem ad Euangelii sacramentum evocationem. quod prudenter considerat sacre Scripturæ interpretum decus Joannes Lorinus. Quare animi pendent cordatiores è nostris auctores. Non minus impeditam ingredientur viam, qui cum Luitprando id in Cypro factum contendunt. Nimis si huic aures damus, prius Tiberii tempore Hierotheus Tarraconensis fuit gubernator, atque inde Cyprum veniens, ab commorante ibi tunc temporis Apostolo susceptus est in gremium Christianæ religionis. Que ejus conversio vel fuit ante gesta Athenis munera, & in his Areopagiticum, vel postea. Neutrùm dixerit qui non Pseudo-Luitprandi habebit

Ita Martini lib. 22. De la ciudad de España. Vol. des. De Agn. Reg. Hisp. cap. 6. Roa hitor. de Ecija lib. 2. cap. 4.

Franciscus Ruf-puerta Hist. Eccl. de Jaén 2. parte. Bilches Joannes de Jaén par. 1. cap. 10. Ximena en los Obispos de Jaén. pag. 11.

Padilla Hist. Eccl. p. 1. cap. 22. Tamajo de la da de Dextro novèd. lib. 94.

Lib. 1. De dext. com. cap. 1.

Aster. cap. 17.

In Comrad hunc Althum locum. Roa ubi supra fol. 19. Joannes de la Puente lib. 2. De la conversion. de las hispanias. ca. 12.

Chron. nu. 24.

Roa tibi supra fol. 78. Bilches dict. cap. 20.

Epist. præambula ad Chron.

Pag. 208.

bebit frontem. Neque enim Christianismo initiatus ethnica & supersticiosa munera suscepisse, neq; Areopago jam addictus ad gubernandam in Hispania Tarraconensem sive urbem sive provinciam (quod non satis in Luitprando distinctum habetur) neque inde in Cyprum divertere potuisse credendus est.

412. MACRI etiam nomen, quo indagator inclytus antiquitatis Luitprandus Hierotheum appellavit, eam excitat mihi suspicionem, lapidem aliquem nomine isto *Macri*, & præfecturæ honore inscriptum fuisse alicubi ab eo visum, & occasionem inde arreptam confingendi & compingendi binominem, qui nufquam fuit, mortalem; quo genere prodigiorum solet is, & alii ejusdem parentis filii, credulorum oculos ludificari. Nec quod aliàs legi notant Luitprandi editores, *Sacer* scilicet, *Macri* loco, statim ut typorum sphalma contemnendum est, cum Julianus, alterum hydræ istius fabulatricis caput, Luitprandi germanus frater è ficulneo parente, confirmare hanc lætionem videatur mihi alicubi dicens: *Sacer, & ante eum Petrus, Clemens, Timotheus, & quotquot inviserunt Hispanias, inviserunt sepulchrorum beatissimi & sancti Jacobi.* Sed nimium jam hæ nuge nos detinent. Quibus tales eæ non videbuntur, permittemus dolere vehementer (quod non unus è nostris facit) de vita S. Hierothei à discipulo Dionysio scripta, quam sibi è Furnensis nescio cujus monasterii bibliotheca exscribi desiderare se, ad Albertum quandam monachum scribens falsus idem fingit Julianus, jam nunc deperdita, cujus tamen, uti laudatæ in commentariis Dionysii Græcis, recordatur Lilius Giraldus dial. 5. *De poetis*.

CAPUT XX.

Idem quod in Hierotheo, ausos esse in GALENO & SERENO SAMMONICO Hispaniæ tribuendis Pseudo-Haubertum ac Pseudo-Luitprandum. Galeno eventus quidam temerè adscripti. Hujus patria Pergamus: parens Græci, & in Græcia. SERENORUM omnium Galliciæ falsò adscripta origo. Crassissimi Pseudo-Luitprandi errores in utriusque Sereni Sammonici rebus disquirendis. Uxor Philippi Imperatoris SEVERA, non SERENA. Quintus medicus à Galeno laudatus diversus fuit à Quinto Sereno Sammonico. Galeni ætas. SERENUS GRANUS Asiæ proconsul, aut GRANIANUS, non GRAVIUS, qui de Christianis ad Adrianum scripsit. Nomina propria hominum transire illibata in aliam linguam. Præsumptio eorum qui Galenum è Bergamo Italia fuisse admitterunt, corripitur. Falsi quidam è Pseudo-Hauberti Chronico hujus sæculi scriptores seu viri docti Hispaniæ.

413. PUDET, pudet me infumere operam in convellendis ab quorundam hominum mentibus, quos (ut Plinius loquitur) nunquam leviter aut cumctis credendi saties capit, his, quas magno famæ nostræ malo admittunt, immo adorant, fabulis. Nisi tamen portentia hæc falsitatis & mendaciorum cæsis veritati expiamus victimis, perget de historiæ religione delusorum licentia & impunitas, unâ & credulorum superstitio, (quod facit hætenus) triumphare velle. Nempe sub ea constellatione ipsa, quæ Dextrum, atque ejus continuatores, seu potiùs totidem ominosissima historiæ nostræ produxit monstra, formatum heri aut nudius tertius fuit Hauberti Hispanensis (ut videri voluit) monachi Benedictini Chronicon, quod quidem D. Antonius Lupian Zapata primus invenisse, commentariisque illustrasse refertur, tandemque sub specioso titulo vulgari: *Poblacion Ecclesiastica de España*, duobus voluminibus Gregorius Argæizius, Benedictinus & ipse monachus, cum commentariis, ut jactat, propriis in lucem edidit. Qualia autem, & quàm fæda hujus gangrænæ mendacitatis ulcera sint, alibi erit prodendi locus. Nunc interim, quia res agitur hujus, quod percurrimus, temporis, ab uno (quod poteris) disce omnia, lector.

414. Floret hoc tempore (sic legitur ad annum cXL. Christiani jam sæculi) Galenus medicus, natus Galliciæ urbe Taragamica. Audisti ne? Claudius Galenus, medicorum ille coryphæus, non quidem ex Asia Græcanica, sed ex Galliciæ est Hispaniæ? Atqui audieram Pergamenum patriâ fuisse. Licebit ergo, hujus unius fide Hauberti, univèrse antiquitati, & Galeno ipsi mentionem impingere? Licebit per eos utique, qui edere nobis hæc talia non contenti, propugnare ac tueri audent; chartis & famæ atque otio suo pessimè confulescentes. Qui verò sapiunt, conjungere hanc cum aliis de Galeno dictis poterunt fabulis; nempe eum in Judæam profectum fuisse, ut Christi miracula examinaret; ibidemque mortuum fuisse; sive (ut Michaël Glycas refert) in Mariam Magdalenam incidisse, eique referenti Christum sanasse cœcum quandam, respondisse, ex cognitione, quam haberet, metallorum naturæ potuisse id ei procedere; quæ omnia in Galeni elogio Chronologico Philippus Labbeus notavit. Galenum certè, quòd Pergami Asiæ, Attalcorum Regum olim regia, fuerit natus, Pergamenum dictum vel pueri sciunt. Ita vocant quique vel antiqui vel recentiores historici qui ejus meminere, Georgius monachus Syn-cellus Constantini ævo in Chronographia, Anastasius Bibliothecarius in Historia, qui Galienum, & genere Pergamenum appellat, Eutropium exscribens, Suidas, Marianus Schotus, alii. Adjungam Hispanicum historicum ante non multos annos publicatum: auctorem scilicet Chronici anno Domini DCCCLXXXIII. scripti, quod sub Dulcidii Salmanticensis Episcopi nomine editum apud nos fuit. ubi hæc legimus: *Galienus medicus Pergamo genitus Romæ clarus habetur.* Et qui à duobus sæculis, sive memoria ejus habuerunt, sive vitam descripserunt, Raphael Volaterranus, Jacobus Philippus Bergomensis, Andreas Laguna.

415. Sed non ne ipse palam sæpiusque de Pergamo uti de patria, dequæ Græca lingua uti de vernacula, loquitur? Prætermitto ea nunc

Annal. ab Orbe cond. 3. parte pag. 221. edit. Græco-Latin. Parisiensis.

Pag. 39. & 54. edit. Parisiensis MDCLX.

Ad an. MDCI. MDCI. edit. Græco-Latinæ Parisiensis pag. 353. Ad an. MDCI. MDCI. edit. Paris. MDCLX. pag. 18. edit. Paris. MDCLX. In verbo Galenus. in Chron. ad annum Christi cXLVII. d In Anthropolgia. Ad annum cXLVII.

In Vita Galeni, edita cum Operum Indice Venetis apud Hier. Schottum MDCLVIII. in 8.

Adversario 2.ro. editionis Thomæ Tamajii.

Lib. 7a.

Ferrarius asserit in Lexico geographico, ex nescio quo auctore.

Locus corruptus.

r De composi-
medicam. per
genera lib. 1.
cap. 13. ubi
Attalum Per-
gami Regem,
suum Regem
vocat. & De
composi. phar-
macorum scilicet
admodum lib. 2.
ubi de nive
Pergami fre-
quenti, ac
nox de atra-
mento Perga-
mena.

nunc testimonia r, quæ Pergami eum ha-
bitasse, ac veluti propriam coluisse urbem,
Gregorii Argæzii iudicio dumtaxat evincunt.
Is enim Hauberti causâ potius malè audire
ab hominibus ratione utentibus, quam sin-
cere ac eruditè de eo ferre sententiam, voluit.
Quare hîc in ordinem reducendus est, & ab-
furdissimi huius mendacii defensionis exertè
admonendus. Apertissimè Galenus Perga-
mum appellat non uno loco patriam. De li-
bris propriis libelli primo capite: *Confestim ur-
be excedens in patriam properavi.* Et mox: *post
reditum meum in patriam.* Et cap. 2. *Profectus
itaque sum à Roma in patriam, completo jam
septimo & tricesimo ætatis anno.* Tres autem
libelli à me scripti, ante quàm Syrynam ex Per-
gamo Pelopis medici & Albini Platonici gra-
tiâ proficiscerer, à quibusdam mihi redditi sunt.
Et statim: *Post eam igitur à Roma profectio-
nem cum tandem in patriam pervenissem, illic consi-
dens cum familiaribus versabar.* Et in De ana-
tomicis administrationibus lib. 1. *Porrò per id
tempus adhuc in patria studebam Satyro, an-
num jam quartum in Pergamo agentî, cum Co-
stunio Rufino, qui nobis dicitur Æsculapii tem-
plum exstruxerat. Quintus autem Satyri præ-
ceptor haud multò antè à vita excefferat.* At-
que ideo Æsculapium Deum patrium alibi
vocat s, quòd in Pergamo is coleretur; quod
& ex hoc Sereni Sammonici constat carmine
de eodem Æsculapio, in præfatione libri met-
trici De medicina:

*Qui colis Ægeus, qui Pergama, quiq[ue]
Epidaurum.*

416. Avum item & proavum habuit
Galenus t literis Græcis & artibus institutos
liberalibus, patrem verò u Græcè doctissimum,
pædagogumq[ue] & doctorem Græcæ eloquen-
tiæ: quæ de Gallæciæ civibus qui dici potuere?
Crevit ipse atque institutus est in lingua Gre-
ca x. Hispaniam autem sic describit, ut longè
posita & invisâ solemus. De alimentorum enim
facultatibus scribens, post Damascenas pru-
nas secundum assignat locum iis, quæ in ea
regione, quam Iberiam ac Hispaniam nominant,
proveniunt. Quinimmo pro vera patria stant
ii auctores, quos maximè colere ac sequi
Hauberti editor Argæzius debet soletq[ue];
Dexter scilicet historicorum antesignanus in
Chronico suo, & auctor Chronici Æmilia-
nensis, quod idem Argæzius vidit. I nunc, &
Galenum dic in Hispania ortum, Hauber-
tumq[ue] veracem.

417. At quibusnam aliis argumentis ve-
rosimilia dixisse Haubertum Argæzius com-
probat? Absurdissimis, falsis, & indignis
profectò quæ ab ore ejus prodeant, qui li-
teras & libros tractat. Involvit nempe hoc
fabulæ portentum cum inaniore adhuc fa-
bula. QUINTUM SERENUM SAMMONICUM,
medici libri metrici auctorem, Gallæcum ex
Luitprandi testimonio (Luitprandus alter est
è terræ filiis, in vanitatis gremio natus auctor,
ut proprio loco admonebimus) Quintum esse
illum fingit Galeni præceptorem, cujus ipse
passim recordatur. Hunc quoque propin-
quum seu cognatum Galeni fuisse conjecta-
tur ex nomine ipso Galeni, quod Serenum

significat. Immo & ex eadem familia Sere-
norum Gallæcorum esse ait SERENUM GRA-
VIUM Asiæ proconsulem, qui ad Adrianum
scripsit pro Christianis, Justino martyre &
Eusebio testibus. Quocum in Asiam ad mu-
nus hoc gerendum proficiscente, Niconem
propinquum eò se, cum Galeno filio, con-
tulisse; non abludere à vero suspicatur. Som-
nia hæc sunt, ac refelli indigna, si non ho-
mines essent, quibus probari opus est so-
lem existere.

418. De Quinto Sereno Sammonico (ut
hinc exordiar, adscriptumq[ue] Hispaniæ scri-
ptorem quoque hunc abdicatum dimittam)
has effutivit nugas supposititius Luitprandus:
*Quintus Serenus, Quinti Sereni filius, ad
quem scripsit S. Bacchius Justinus philoso-
phus & martyr epistolam longam anno CLVI.
(scripserat anno CLIV. ad S. Anicetum Papam)
natione Hispanus, ex oppido Gallæciæ Samone,
nunc vulgò Samos, unde dictus est Samonicus.
Fuit, ut quibusdam placet, junioris Gordiani, qui
vixit annis xxxv. præceptor: nec multò post à
Caracalla iussus est occidi in balneo (creditur
ut pater Christianus, cujus causâ occisus credi
potest) Fuit medicus celeberrimus. Multa scri-
psit De medicina, in qua plurimum excelluit.
Ex hujus genere fuit Serenus martyr, & sancta
Serena uxor Diocletiani Augusti: cujus neptis
fuit etiam S. Susanna virgo & martyr, filia
S. Gabini Martyris. Item numero sequenti: 4:
Zenas & Q. Serenus Samonenses ex Gallæcia
convenerunt Romæ Justinum; & licet conjugati,
reversi in Hispaniam utebantur officio catechista-
rum, ut ex Justino philosopho constat. Decessit
Q. Serenus Samone in Gallæcia cum opinione
sanctitatis anno CLXV. relicto filio adolescentulo,
qui fuit egregius medicus, & virtutis ac reli-
gionis amantissimus. Dies senioris Q. Sereni di-
citur fuisse XIV. Kal. Martii, illo anno. Medici
duo filii Quintus & Marcus Sereni passi sunt
sub Severo Alexandro. Item tertius & quartus
Sereni passi cum aliis in Africa sub Diocle-
tiano. Horum filii L. Serenus monachus familia-
ris Diocletiano, & Publius Serenus; Martyr
in Africa hic, ille verò in Hispania, Sexti Fir-
mii in Betica passus est sub Diocletiano anno
ccxc. Horum erat cognata Sancta Serena uxor
Diocletiani. Serena uxor Imperatoris Philippi,
mater fuit Serenæ uxoris Diocletiani. Caco-
them nugandi, aut potius de rebus tam sa-
cris mentiendi! Sereni ergo tribus istis Eccle-
siæ sæculis quotquot fuere, hos omnes si
Pseudo-Luitprando Haubertoq[ue] aures da-
mus, Gallæcia dederit Serenorum propago.*

419. Hæc fuit prorsus ludionis huius, &
aliorum ejus similibus in fallendo mens & con-
siliium, spoliare illustribus earum hominibus
externas regiones, quos Hispaniæ adscribere,
nominis æquivoci ductum sequentibus semel
placuisse. Arrisit ergo Samonici nomen, quâ
Serenus appellatur, medicus auctor; visum-
q[ue] aptum, ut fingeretur ab oppido Gallæ-
ciæ Samos, uti gentile derivatum. Hinc
Q. Serenus Sammonicus Hispanus è Gallæcia
repentè factus. Eandemq[ue] profectò meta-
morphosin passus fuisset, si notus fabulato-
ri, Samona Episcopus Gazensis, Dialogi cu-
jus-

jusdam auctor cum Achmete Sarraceno Ma-
cbometano circa ann. MCCXXIX. conscripti,
volumineq[ue] 4. Bibliothecæ SS. PP. exstantis.
Sed ne is Q. Serenus Sammonicus sterilis
apud nos vixerit, advocatum iri ad angulum
hunc Hispaniæ oportuit nostræ quicquid se-
renum in toto unquam fuit historiæ illius
temporis cælo, hoc est quicquid Serenorum
usquam vixit, aliquâve commendatum lau-
de floruit. Agedum, singula consideremus
capita, bipedumq[ue] insulsum tot ferè
mendaciorum, quot verba effutivit, argua-
mus.

420. Quintus Serenus, Q. Sereni filius,
ad quem cum remisisset S. Bacchius Justinus
philosophus & martyr epistolam longam anno
CLVI. &c. Et postea: Zenas & Q. Serenus Sa-
monicus ex Gallæcia convenerunt Romæ Justi-
num; & licet conjugati, reversi in Hispaniam
utebantur officio catechistarum, ut ex Justino
philosopho constat.] Obfirmatus præpostero con-
silio Serenos omnes in cinnum colligendi, &
urbe Gallæcia donandi, recordatus fuit S. Ju-
stini martyris epistolam ad Zenam & Sere-
num De vita Christiana inter cætera ejus exsta-
re opera, de cujus fide Bellarminus dubitat.
Hunc eundem esse cum Sereno Sammonico
fingit, qui in scriptis gentilicam superstitio-
nem ubique prodit; nam & Phœbum &
Æsculapium in limine invocat suæ medica-
næ; de ea quoque in aliis scriptis egit, quo-
rum apud Macrobius a Arnobiumq[ue] b
memoria exstat; necnon frequenter in isto
opere magicæ artis remedium cum aliis il-
lius ævi & sequentis medicis Alexandro Tral-
liano, Aëtio, Marcello Empyrico, usum
commendat, observante ad ultimam Amste-
lodamensem hujus operis editionem erudito
viro Roberto Keuchenio. Egregium sanè
Justini de vita Christiana auditorem, &
Gallæciæ Christianitatis catechistam! quem diu
post Justini martyrium sub Marco Antonino
Imp. philosopho transfactum, Caracalla cœnan-
tem occidit c, Arnobius inter alios gentilicæ
historiæ scriptores, quorum testimoniis ad re-
fellendam gentium persuasiones utitur, lau-
dat d; quicq[ue] in libris Ad Antoninum e (eum-
dem credo illum qui Justinum neci dedit)
tot superstitiones literis consignavit. Præter-
ea S. Justinum martyrem S. Bacchium Ju-
stinum falsò appellat, qui non Bacchius pro-
prio nomine, sed Prisci filius, Bacchii ne-
pos fuit, uti de se ipse refert Apologetico ad
Antoninum, & ex eo Eusebius lib. 4. Hist. Ec-
cles. cap. 12. aut Prisci Bacchii filius, quomodo
apud S. Hieronymum legitur f; ubi, & in
Honorio Augustodunensi g fortè subrogan-
dum fit, patre Prisco Bacchii. Certè nullus
ex antiquis Justini laudatoribus aliud ei no-
men præter id, cum philosophi additione, at-
tribuit; quorum testimonia collegit Petrus
Holloix in Illustrium Ecclesiæ Orientalis scri-
ptorum volumine altero.

421. Prosequitur Luitprandi larva: Scri-
pserat (Justinus nempe) ann. CLIV. ad S. Ani-
cetum Papam.] Inclutus nempe martyr in
ea ad Zenam & Serenum epistola hæc habet:
De quorundam, prout eorum fert præsumptio,

*instituzione & disciplina &c. in epistola ad Pa-
pam perquam diligenter & accuratè disserui.*
De hac docere nos voluit nugivendus, ad
Anicetum scriptam esse Romanum Papam.
At quidem stylus ejus temporis planè respuit
Papam absolutè de Pontifice dici Romano:
quod Baronius vidit. Nec Anicetus Eccle-
siæ præfuit usque ad annum CLXVII. Tan-
tum abest ut ad eum anno CLIV. Justinus
scripserit, quo anno sedisse Hyginum an-
nales Ecclesiastici nos docent.

422. Natione Hispanus ex oppido Galle-
ciæ, vulgò Samos, unde dictus est Samonicus.]
Data nempe fuit fabulatori occasio de Sam-
monici patria ludendi, ex quo nescire se fa-
tentur docti viri h, quidem Sereno id con-
tingerit nomen. Ecquidem corrueat planè no-
stri etymon, si Sammonicum, quomodo in
quibusdam Macrobii & Arnobii mss. co-
dicibus reperitur, cum duplici m. non Samo-
nicum, quod aliàs vulgare est, præferre li-
beat. Gallæciæ autem urbis Sami, aut Sam-
mi, nulla apud antiquos mentio. Nec ideo
quia ignoramus nominis causam, temerè
fingenda est, aut fingenti auscultandum. Sa-
monium Crete promontorium Straboni i, Me-
læ k, Plinio l laudatum scimus. Unde poti-
us quàm à Samo insula Ægæi maris, à qua
Samius planè diceretur, appellant Samo-
nicum, facilius credemus.

423. Fuit (ut quibusdam placet) Junioris
Gordiani, qui vixit annis xxxv. præceptor.
Nec multò post à Caracalla iussus est occidi in
balneo. Creditur ut pater Christianus, cujus
causâ occisus credi potest. Fuit medicus ce-
leberrimus. Multa scripsit de medicina, in qua
plurimum excelluit.] Quæ quidem propria
parentis sunt, filio attribuit. At ea distin-
xerunt apertissimè Spartianus & Capitolinus.
Quem quidem Caracalla occidit cœnantem
(non in balneo) is pater Sammonicus fuit,
non junior, qui Caracallæ tot supervixit an-
nis, & Gordiani fuit præceptor. Hic ipse
est qui medica arte excelluit, ejusq[ue] artis
opera reliquit, non filius. Spartianum au-
di: Occisusq[ue] nonnulli (in vita Caracallæ ait)
etiam cœnantes, inter quos etiam Sammonicus
Serenus, cujus libri plurimi ad doctrinam ex-
stant. Idem in Geta Severi filio: Sereni Sam-
monici libros familiarissimos habuit, quos ille ad
Antoninum scripsit. Præter enim vulgarem
Medicinæ librum carmine scriptum, Rerum
reconditarum opus tribuit Sereno Sammonico
Macrobius m. Ad quod magis quàm ad me-
dicum opusculum Spartianus per me respe-
xerit. Meminit item Joannes Sarisberien-
sis lib. 8. De nugis curial. cap. 7. Sammonici
Sereni temporibus Severi principis. Anto-
ninus ne cui inscripti libri fuere, Caracal-
lam ipsum intelligam, an M. Antoninum
philosophum, qui eo triginta annis superior
fuit imperandi ætate, ambiguus sum.

424. Planè hunc doctrinæ eximie virum
alterius Sereni Sammonici, quo præceptore
usus Gordianus junior fuit, parentem fuis-
se; docet clarissimè Capitolinus: Sereno Sam-
monico (in vita Gordiani ipsius junioris ait)
qui patri ejus (Gordiano seniori) amicissimus,
sibi

s De propriis
libris cap. 2.

t Eodem libro
cap. 11.
u De differ-
entia lib. 2.

x Ibidem.

y Alterjano
p. 175.

z Adversario
176. & 177.

a Lib. 3. Sa-
zur. cap. 9. 16.
& 17.
b Lib. 6. Adv.
Gentes.

c Spartian. in
Caracalla.

d Lib. 6. Adv.
Gentes.
e Spartian. in
Antonino Geta.

f De scriptor.
Eccles. c. 23.
g De scriptor.
Eccles. cap. 24.

h Keuchenium
vide in Prole-
gomenis ad
Serenum.

i Lib. 10.
k Lib. 2. cap. 7
l Lib. 4. c. 12

m Lib. 3. Sa-
zur. cap. 9.

sibi autem præceptor fuit, minus acceptus & charus, usque adde ut omnes libros Sereni Sammonici patris sui, qui consebantur ad LXII. milia, Gordiano minori moriens ille relinqueret. Neque hic ergo medica arte & libris clarus, neque à Caracalla occisus, quæ somniavit Luitprandus, qui & impiè de causa mortis ejus, qui verè à Caracalla occisus fuit, Sereni senioris, adungere non erubuit credi posse fidei causâ eum occidi iustum; cum ex Spartiano compertum sit occisum eum iustu Caracallæ eò solum quod Getæ favisset partibus. Sed redeamus ad fabulam nostram.

425. Ex hujus genere fuit Serenus martyr, & S. Serena uxor Diocletiani Augusti, cujus neptis fuit S. Susanna virgo & martyr, filia S. Gabini martyris. Serenum martyrem eum fortè intellexit, cujus historiam catalogo suo Petrus de Natalibus lib. 3. cap. 47. consignatam reliquit. De Serena Diocletiani uxore, & Susanna ejusdem Augusti nepte, consule sis Baronium.

426. Profecit Adversario 158. Decessit Q. Serenus Samonicus Gallæciæ cum opinione sanctitatis anno CLXV. relicto filio adolescentulo, qui fuit egregius medicus, & virtutis ac religionis amantissimus. Occisum eum Romæ à Caracalla fuisse diximus, quod Getæ partes fovisset; qui Caracalla anno Christi CCXII. sive CCXIII. imperare cepit. Pietatem ethnicis hominibus temerè attributam illis vindicandum, quorum curæ id commissum est, libenter relinquimus.

427. Dies senioris Quinti Sereni dicitur fuisse XIV. Kal. Martii illo anno. Habuisse quidem ob oculos videtur mihi nugivendus noster Serenum martyrem, qui non XIV. sed VII. Kal. Martii ab hagiologis memoratur. Facilis enim error in exscribendo auctoris exemplo. Nec quod ille monachus, & sub Maximiano dicatur fuisse martyr, opponas, dummodo Serenus fuerit, & aptus nomine ad ludendam hanc fabulam: in quo te paulò inferius confirmabimus.

428. Medici duo filii Quintus & Marcus Sereni passi sunt sub Severo Alexandro. Aut nihil video, aut impudentiâ suâ usus auctor est ad huc trahendum Serenos duos Origenis discipulos, quorum sub Severo Imperatore martyrii lib. 6. Hist. suæ cap. 14. Eusebius meminit. Post Plutarchum (ait) secundus ex Origenis discipulis martyr fuit Serenus, qui fidem quam acceperat, igne examinatam ac probatam exhibuit. Et post nominatos alios, Heraclidem Heronemque, præter hos quintus (ait) ex eodem auditorio Christianæ pietatis aibleta Victor renunciatus est Serenus, prior illi cognominis, &c. Hos nempe Quinti & Marci nomine appellatos voluit Luitprandus hypobolimus. Quinti nempe, ut martyrem Christi, ac Origenis discipulum, ex Quinto Sereno Sammonico juniore, senioris filio, crearet; qui nempe Quintus Serenus tot annis post Severum erudit in literis Gordianum, ut jam vidimus. Nec repugnat conjecturæ nostræ, quod sub Severo Alexandro referat contigisse martyrium, qui alius à Severo profusus fuit. Hæc enim alia est ositantia ejus, qui nequid,

etiam volens, verum diceret, fatali quadam necessitate adigebatur.

429. Item tertius & quartus Sereni passi sunt cum aliis in Africa sub Diocletiano. Nisi in his respexerit ad aliquos Tertii & Quarti nomine appellatos martyres, qui nonnulli sunt in sacrorum factorum tabulis, libenter fatebimur nostri abigei vestigia nondum hic nos deprehendisse.

430. Horum filii Lucius Serenus monachus familiaris Diocletiani, & Publius Serenus martyr: in Africa hic, ille verò in Hispania Sexti Firmii in Bætica passus est sub Diocletiano anno cxc. Pergit omniscius vir Serenorum successionem pertexere, Tertiique & Quarti filios ait fuisse Lucium Serenum monachum, Sexti Firmii in Hispania, & Publium in Africa martyres. Undenam tagaces manus subripuerint Serenum illum monachum martyrem scire cupis? Equilinum Episcopum adi, & libri 3. cap. 147. Serenum monachum laudatum offendes sub Maximiano (Diocletiani collega) Sirmii martyrem, ex Sirmio enim celebri Pannoniæ urbe facta est ad nutum fabulatoris Sexti Firmii nota Hispaniæ urbs ad oram Bætici. Publius autem Africæ martyr querendus est vel XIX. Februarii, vel secundo Novembris diebus.

431. Horum erat cognata S. Serena uxor Diocletiani. (de qua supra dictum) Serena uxor Imperatoris Philippi, mater fuit Serene uxoris Diocletiani. Stupiditatem an invercundiam hominis averfabimur, qui Serenam sustinuit chartis illinere, atque huic familiæ inserere, quæ quidem Severa fuit nomine, ad quam scripsisse Origenem testatur Eusebius. Certè is Sæcipar, Severam lib. 6. cap. 36. disertè appellat. Integrum nomen fuit Marcia Otacilia Severa, id quod ex pluribus nummis, tam Græcis quam Latinis, observat docetque Ezechiel Spanhemius in De præstantia & usu numismatum antiquorum. Hæc nimirum eruditio est Pseudo-Luitprandi, & hujus lucubrationibus, veritati propriè adversariis, inniti adhuc nonnulli sustinent, quibus plumbei oris & cordis homo Joannes Tamajus validè suffragabitur, si poetæ sui Auli Hali carmen, à se, ut credimus, formatum, ac Pro SS. Serenis Hispanis inscriptum, actusque illos Quinti Sereni, XIX. propaginemque Luitprandinam Serenorum XIX. Februarii diebus inserta, stupidissima non esse ac falsissima, germanaque Luitprandinæ fictionis persuaserit.

432. Redeamus tamen ad Argæizium Hauberti assertorem, & reliqua ejus argumenta verè plumbea; siquidem in Luitprando nihil ei subsidii esse usque nunc pervicimus. Quintum, ait, quem supra omnes sui temporis medicos excelluisse, & in anatomica re experientissimum fuisse, Galenus docet eundem esse cum Q. Sereno Sammonico, quem Galeni præceptorem falso autumat. Galenus sanè non audivit Quintum, sed discipulos ejus Satyrum Pergami, Numisianum Corinthi: & hic Quintus obiit Antonini Pii ævo. Quintus autem Serenus Sammonicus occisus fuit à Caracalla, ut vidimus.

mus: Res plana erit si animadvertamus, Quintum diem suum obiisse dum Galenus Satyro ejus discipulo operam daret, ut ex aliquo ex supra laudatis pro Galeni patria testimonio constat. Post Satyrum audivit Pelopem & Numisianum ejusdem Quinti discipulos, indeque Romam venit initio principatus Antonini, hoc est Marci Antonini, quem dicimus, cognomento philosophi (qui imperare cepit anno CLXI.) quod ipse etiam in eodem loco refert. Quid ergo Quintus hic ad Sammonicum, quem occidit Caracalla, ab anno CCXI. Imperator Romanus, integris quinquaginta post Antonini Pii mortem; cujus tempore, nec postea, obiisse diem suum Quintum certo certius est.

433. Unde fit crassissimum impactum fuisse Hauberto errore ab eo qui hunc hominem velut Prometheus alter finxit, dum ad Antonini Pii tempora, ad annum scilicet CXL. res florentes Galeni refert. Eo enim anno gerebat in ætate Galenus novem, aut circiter. Venit quippe is primùm Romam XXXII. annos natus, quod annotatum reliquit ipse in Hippocratem De articulis: scribens. Adventus autem hic imperantibus Marco Aurelio Antonino & Lucio Vero contigit; quorum ipse meminit, bellique Parthici seu Mesopotamici, à Lucio gesti, quum de prædicto adventu verba facit. Venit quidem Romam è Pergamo quò urbis hujusce suæ turbas fugeret; ferè autem post quinquennium Romam transactum in patriam rediit, septimo nempe ac tricesimo ætatis anno, nec diu ibi moratum in Italiam rursus evocari eum contigit ab Imperatoribus Marco & Lucio ex urbe Aquileia; quò quidem se pervenisse sub id tempus, quo lues grassata vehemens, extinctisque alter eorum Lucius fuit, in commentario De libris propriis refert. Scilicet annis CLXIX. & sequenti, hoc est, horum Augustorum imperii octavo & nono, quod ex Chronico Eusebii constat, Galeni autem ipsius tricesimo octavo, aut circiter. Unde quisnam non videt perspicuè colligi anno CXL. quo florere Galenus ab Hauberto dicitur, vix decennalem puerum fuisse. Non ergo Antonini Pii (quod Argæizius Haubertum suum sequutus ait) sed Antonini philosophi ejus successoris medicus fuit Galenus.

434. Ad Serenorum profapiam aliquot antè annis à se editam, Gallæciæque assertam, Argæizius nos deinde vocat, confirmaturus Hauberti nugæ; contenditque Serenum Asiæ proconsulem, qui pro Christianis ad Adrianum scripsit, Hispanum ex Gallæcia fuisse, indeque secum in Asiam & Pergamum propinquum Galenum duxisse. At quibusnam ad asserendam Sereni proconsulis patriam istam agit testibus? Eusebio, ait, & Adriano ipso, qui Serenum disertè Gravium, hoc est Gallæcum, vocat. Siccine licet oculis nostris illudere, monumentorumque veterum temerare fidem velle? Serenus Gravius hic est apud Eusebium in Chronico, quomodo, & appellavere Orofius & Marianus Scotus; sive Gravianus, quod ex Justino Martyre, atque ejusdem Eusebii historia, literisque ipsius

u De anatoni. administ. lib. 1. cap. 2.

t Tertius M. 19. Octob. in Romana veteri, & apud Adonem. & 6. Decemb. in Romana. Quartus in. Martii. 6. Aug. ibidem, & 7. Novemb. in appendice Adonis.

x 6. 25.

y De præcognit. ad Posthumum cap. 2. vol. 4.

z Eodem capite.

s Edit. vand. MDCXXI. Amstelod. 1705. p. 116.

t De Præcognit. ad Posthumum, & de libris propriis cap. 2.

x Adriani anno.

Adriani Cæsaris ab utroque adductis aptius probatur. Επιστολή εδοξάμην γραφίσαν μοι από Σεργίου Γρανιανού λαμφοστάτη εὐδρος, ἄντιν ἄντιν διεδέξατο. Literas à Serenio Gramiano, viro clarissimo, cui tu in provincia successisti, ad me datas accepi; Adrianus ait ad Minucium Fundanum. Hanc ita conceptam epistolam fuisse S. Justinus ait Apologiam secundam pro Christianis Antonino Pio & filii nuncupatâ, ex eoque Eusebius lib. 55. Hist. cap. 9. & Nicephorus Callistus lib. 3. cap. 27.

435. Utcunque autem sit, unde nam tua, Hauberti propugnator, Gravium pro Gramium aut Gramianum supponendi temeritas, quasi Gramianorum, aut Gramiorum apud Romanos haud notum esset nomen? Gravius Flaccus De indignitatis scriptor laudatur à Censorino. Gravius Licinianus, & Gravius Flaccus à Macrobio. Thesaurum inscriptionum consule, & inter plures alios, Gramium Serenum lapidi Romano sic inscriptum reperies:

C. BEATI MAXIMI VETER. COH. IX. PR. S. MONTANI. T. P. I. M. GRANIVS SERENVS MIL. COH. V. PR. T. POMPEII H. F. F.

Gramianus item cognomento fuit Julius declamator is, cujus in Alexandri Severi vita Lampridius mentionem habuit. Neque Gravii nomen Gallæcum denotat; aliâ Gallæci fuerint nomine L. Gravius Sejo, & Gravia T. L. Secunda, quorum mentio est in Gruterianis inscriptionibus. Hæc nempe Argæizius vocat argumenta in historica re evidentiâ.

O cor Zenodoti! ô jecur Cratetis!

436. Nec his contentus adjungit alterum ex Galeni nomine, quod Græcè idem significare ac Serenum ait. Ex quo nasci contendit argumentum mutatae cum Græcia Hispana patriæ, simulque assumpti, Græcos inter, Græci nominis, vernaculo Latino respondentis. Claudium ergo putat nomen fuisse ei proprium, Galeni que appellativum. Sed omnia hæc temerè & inconsequenter dicta sunt. Temerè: nusquam enim exempli mutati hoc modo nominis è Latino in Græcum ejusdem significationis vocabulum suppediabit ejus ævi historia. Sed Latina omnia propria nomina Græcis passim in usu fuere, sicuti & Latinis Græca; leviter tantum juxta grammatice propriæ regulas ad alterius linguæ usum efformata. Plutarchus Latinis semper dictus, Eusebiusque, Gregoriusque, Basiliiusque, & alii Græci originis homines, illibata ubique idiomatis Græci appellatione; non Opulentus, non Pius, aut Vigilantius, aut Regius, quod Latine ea sonant vocabula. Pariter atque inter Græcos Constantinus, Justinus, Justinianus, Augustinus, non quidem transformati sunt in ejusdem significationis, quod poterat, Græca nomina; sed propriæ originis nomina inter Græcos conservare. Ridelicetque esset ex eo quod Γαλνός, sive Γαλνός, tranquillum, haud minus quam Serenum significat, Suetonium Tranquillum (cujus

b De die natali cap. 3. c Lib. 1. Saturn. cap. 16. & 18. d Pag. 533. 6.

e Pag. 132. 6. & pag. 967. 12.

u In vita Caracallæ.

p Tom. 2. 22. ann. cccxy.

q Martyr. Rom. Galefianus hoc die. Equilinus lib. 3. cap. 147.

r Ex versione Valefi.

pater fuit Suetonius Lenis (referente filio in Othonis vita) cum in Græciam venisset, in Suetonium Galenum transformari. Hæc planè nominum familiæ prerogativa perpetua est, ut vel apud exteros maneat, nec oblivioni detur originis claritudo. Et persuaderi se Argæzius tulit, Galenum ex serenissima ea Serenorum Gallæcorum stirpe procreatum sic facile passurum aboleri memoriam generis, & in barathrum Græcæ transformationis precipitari.

437. Sed, inquit, immo Claudii propriam appellationem retinuit, appellativam Sereni nomenclaturam Græcis notâ eorum eudendam permisit. Immo si Claudius nomine fuit Galenus, (de quo, cum ipse Galenum se tantum, nusquam nec is, nec alii s, Claudium appellent, dubitare non temerè possumus) generis nomen illibatum hac ipsa ratione, quam inculcavimus retinere debuit, eo quod personæ proprium erat, in quodvis aliud transformari permisso. Hęc dicimus Argæzii sermone loquentes, non ignari, & Claudium, & Serenum gentis esse vocabula, Græcosque unico tantum nomine contentos vixisse; quæd mihi indicium esset falsò attributè Galeno Pergamensi Claudii appellationis, nisi aliàs novissem Græcis qui civitate Rom. donati essent, in more fuisse propriis nominibus Romana adjungere. Archias enim ille, quem defendit Cicero, Aulus Licinius Archias; Musa, Antonius Musa; Diodotus medicus; Petronius Diodotus, appellari voluere, uti de Claudio Galeno loquens observavit Petrus Lambecius lib. II. comment. De Bibliotheca Cæsarea cap. 7. h

438. Absolvamus tandem de Galeni patria, & Hauberti atque ejus sequacium vanitate verba facere; quæ Galenum non dubitavit & Bergomeni urbi Italiæ civem asserere Donatus Calvus Augustinianus in scena literaria Bergomenium scriptorum vulgaris idiomatis, eo tantum quod Bergamus olim audierit Pergamus, idque sequutus sit, hoc tantum argumento usus, Joannes Michaël Albertus Carrara medicus in quadam oratione ad capitulum, ut vocant, fratrum Minorum anno MCDLX. habita. Sic ludunt etiam docti homines de veneranda antiquitate.

439. Sed nondum relinquere has nugas permisissum nobis, nisi prius lectorem nostrum opportunè admoneamus Pseudo-Haubertum implèsse illustribus viris Hispaniæ factos utriusque hujus sæculi. Eccillos:

- ANNO VII. AULUS ELPIDIUS poëta Calaguritanus floret.
- XV. Toleti moritur GABIDIUS orator, & simul concionator. Cauç, quod Burgos est in Vaccæis, obiit LUCIUS poëta.
- XXIV. Gerundè in Catalaunis moritur plenus dierum & egritudine RUFUS PAULLATUS concionator. Libyè obiit plenus dierum & egritudine PAULLUS LÆTUS rhetoricus insignis.

Conchæ Camporum floret HOR-
TELIUS, filius Oronii Reguli,
orator insignis.

- LI. Sintriæ floret L. SENECA philo-
sophus, & catholicus. Nisi
LUCIUM intelligat SENECAM,
vulgò notum.
- LXIII. Bletissæ floret EUTYCHUS poë-
ta Lyricus.
- CVI. Emeritæ floret AURELIUS DIA-
CONUS valdè concionarius,
idest poëta.
- CXXVI. Salmantice floret ESIDIUS poëta.
- CXLIV. Tyde circa Rucinum floret RU-
FUS DIACONUS concionarius.
- CLII. Hoc eodem anno memoria habe-
tur S. HIEROTHEI Segobien-
sis Episcopi. Vitam ejus scri-
psit Petrus ejusdem civitatis
Episcopus. Fabulam fulcien-
dè fabulè!
- CLVIII. Carthagine Spartaria florent
JULIANUS, MODESTUS, ET
RUFUS philosophi.
- CLXVII. Tyrasone obiit PAULLUS valdè
concionarius, simulque philo-
sophus.
- CLXXXVIII. Salmantice floret RUFUS DIA-
CONUS Episcopi Saturnini,
valdè historicus.
- CLXXXI. Circa Hispanim Utriculi floret
LUCIUS NATUS ibeologus ma-
ximus.
- CLXXXII. Hierontius poëta Hispanus
Romæ floret.
- CLXXXVII. Socrates philosophus Italicè
moritur.

440. Puduit nempe hujus Chronici au-
ctorem subverecundè adhuc frontis aliorum
similium scriptorum, quos malè sana mens
ad hujusmodi fictionibus veram historiam de-
turpandam coëgit. Dextri enim, Maximi,
Luitprandi, Juliani, quos intelligo, notis aliàs
rebus personive superstruere fabulas propo-
situm fuit perpetuum. At quia abyssus aby-
ssum invocat, secretoque impunito crimine
quodammodo ad publicum invitamur, Hau-
bertus jam ausus est, non, ut alii, transfor-
mare aut mutare de loco in locum, ex pluri-
bus unum, ex unove plures homines facere;
sed quod verè Deus solus potest, falsò ipse,
qui nusquam fuerunt, ex nihilo fingere omni-
noque in fabulatoriam artem gravissimam
totius doctrinæ historiam impudentissimè con-
vertere.

CAPUT XXI.

Tertium sæculum scriptoribus vacuum. LUCIUS
VALERIUS inter scriptores Hispanos à Pseudo-
Dextro intrusus, ab eorum albo expungitur.
CELEDONIUS Episcopus Bracarenfis temerè
scriptorum Hispanorum censui adjudicatus.
Scripsisse vitam S. Petri Ratisensis creditur.
Hugonis Episcopi Portugallensis epistola ad
Mauricium Archiep. Bracarensem. Celedo-
nius Episcopus Africæ, non Hispaniæ. De
POMONIO & LUCIANO idem statuitur. Josi-
niana

niana & Rucumma Africæ Ecclesie. Fortè
Dionysiana legendum pro Josiniana. PAUL-
LATUS Toletanus Episcopus alius à POMPO-
NIO: quod nomen illi falsò inditum. Hugonis
epistola videtur & verborum arguitur. Petrus
S. Jacobi Apostoli discipulus primus Braca-
rensis antistes.

441. SÆCULUM tertium scriptoribus
Hispanis carens illustraverunt, &
meliori aureola coronaverunt, Sancti Christi
martyres, rubricâ sanguinis sui Christianam
legem cordibus scribentes, atque Hispanam
gentem & Ecclesiam potiori quàm ea est,
quæ ab scribendi merito nascitur, laude cu-
mulantes, posteritatiq; consignantes. Nec
tamen defunt quæ falsò attribuantur sæculo
isti, suppositorum hominum, à nonnullis vera
existimata; sed ea quidem verè conficta, &
otiosorum nugacibus fabulis computanda,
monumenta.

442. Pseudo-Dexter in Chronico ad an-
num CCC. i ita habet: LUCIUS VALERIUS
Hispanus Berofi fragmenta in quinque partes
digessit. Totidem nunc leguntur libri Berofi
illius, quem Annius Viterbiensis edidit, & cat-
holicis Hispaniarum Regibus Ferdinando
atque Elisabethæ nuncupavit, exagitati à tot
celebribus eruditione viris, defensi ab aliis;
præsertim Dominicanis, quorum sodalis
Annius fuit; quibus utrisque partibus re-
nunciare videntur, nec solidè damnare Berof-
ianam hanc telam, sed quænam in ea sint
veteris aut sequioris notæ querendum intima-
re, homines hujus sæculi humanioribus in
literis atque in disciplina historica, necnon in
critices studio præstantissimi. Satis autem
ad rem de qua agimus in præsentiarum est,
nosse Toletanum Archimedes nostrum, ho-
rum antiquarum fabricatorem, qui genio ute-
batur iis simili, quorum industria, sive Berof-
ianum hoc, sive alia hujusmodi monumenta
succedere, ante alia decuisse; ne inter tot
succollata dictisque suis statuminata falsa, tes-
timonium aliquod ejus desideraretur Berof-
ianæ legitimitatis controversiæ præstitum.
Huc ergo reperiisse planum in Lucii Valerii
hac mentione; ut scilicet formæ Berofiani
operis, quod ab Annii manu excidit, quinque-
partitæ, Latinum aliquem assignaret aucto-
rem, haud ambiguum mihi est. Itaque Dex-
tri fide tantum scriptorum immisus numero
Valerius Hispanus, in eadem navi cum asser-
tore suo vehitur, quæ tota rimis jam fatiscit,
brevique demergetur.

443. Alter est huic temporis adjudicatus
scriptor CALEDONIUS Episcopus Bracarenfis,
ille cujus Pseudo-Dexter his meminit ad an-
num CCLXVIII. m Caledonio Bracarenfi, ad
quem scribit S. Cyprianus, succedit Narcissus.
Meminit & Maximus, & Pseudo-Julianus o-
peræcessisse eum in Episcopatu S. Secundum,
sub Imperatore Valeriano in Cyrtæ Numi-
diæ urbe martyrem confingens. Hunc volunt
scriptam reliquisse vitam S. Petri de Ratis, pri-
mi, ut creditur, ejusdem Bracarenfis Ecclesie
Episcopi; unde acceptum fragmentum epis-
tola quædam continet Hugonis Portugallensis
Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

præsulis ad Mauricium antistitem Bracarensem.
quæ superioribus annis in Lusitania apparuit,
ex autographo, ut credi volunt, à Gaspare
Alvarez de Losada regii Ulyssipponensis ta-
bularii custode transcripta, & ad Franciscum
Bivarium Cisterciensem, commentariorum suo-
rum ad Dextri Chronicon versantem machi-
nam, remissa: quam quidem laudatus Bivarius
in testimonio seu elogio auctorum qui Dextri
cum laude meminerunt, nobis repræsentavit.
Eccilla:

EPISTOLA HUGONIS EPISCOPI PORTUGALLENIS.

Domino meo Mauricio Archiepiscopo
Bracarensi, salutem.

444. Invenio S. Petrum Ratisensem fuisse in
Hispania vicarium S. Jacobi, dum in
Britannias & alias provincias perrexit; quæ ve-
rò potestate, penitus ignoro. Sunt etiam qui di-
cunt eadem functum dum vixit. Hujus vicarie
auctor, & alterius à B. Petro Apostolorum prin-
cipe commissa, est Caledonius Bracarenfis in
vita ejusdem B. Petri, quæ cum aliis Sanctorum
Hispanorum actis in pervetusto codice membra-
neo scripto de mandato Argioviiti, quondam hujus
sedis Episcopi, apud me est. Sic enim habet.

445. S. Petrus civis Bracarenfis, qui & Sa-
muel dictus, à S. Jacobo Joannis fratre, Zebedei
filio, suscitatus, in Episcopum Bracarensem conse-
cratus est, & ab eo missus, multis p. ibi ejus
generis tribubus dispersis, & gentiles convertit.
Inde digressus, Tyde Iriaque prædicat, & per
totam maritimam oram ad promontorium usque
Cymbium, sive & Ulyssæum: instituitque ex disci-
pulis sui magistri, quos secum adduxerat, Epi-
scopos, Portucalle, Emínio, Conimbricæ, Ulyssip-
pone, & ultra Nerium promontorium alios: &
ad ejus exemplum non in una tantum civitate
commorabatur, sed zelo fidei mediterranea circa
& ultra Tagum, populosque sibi commissos, am-
biens, Egitanicæ, Calleusæ, Emerite, Ambra-
tiæ, & in aliis Vettonum & Lusitanorum ur-
bibus verbum Dei disseminat, & transacto
ad Pannonias Durio in Bracaram Augustam
rediit.

446. Quindecim mensibus vix ferè elapsis,
ejus magister Jacobus ad Cæsar-Augustam edi-
culam excitavit in honorem Deiparæ Virginis,
creatoque ibi Athanasio discessit, & Bracaram
venit, ubi sacrat eidem Domine cum Pio His-
palensi & Elpidio Toletano Episcopis, & aliis
ex primis ejus discipulis, ediculam in quadam
crypta prope balnea, juxta templum ab Ægy-
ptiis Isidi quondam dicatum. Et inde Brigantio
navim transcendens in Britannias appulit, relicto
Bracare S. Petro ejus vicario, & primario inter
alios quos sacrarat in Hispania Episcopos. Hac-
tenus, ut videtur, ex Caledonio. Sed prose-
quitur Hugo.

447. De prima legatia ad Hispanias à
B. Clemente missa sic Dexter Piciani filius in
historia ad Orosium, quam in eodem codice de-
scriptam invenio: Philippus cognomento Philo-
thæus &c. Sequuntur ea quæ Pseudo-Dexter
habet ad ann. XCI. sui Chronici, quamvis
q. Num. 6. & 2. pag. 180.

in re magni momenti, quo de infrà monebimus, hoc fragmentum epistolæ Hugonis, Dextrique contextus ipse, utrumque à Bivario excusum, discrepent. Tunc sequitur ex fine epistolæ: *De aliis legationibus multa idem Dexter & Maximus Cæsar-augustinus Episcopus. Unde veniat serenitas vestra &c.* Notat Bivarius ruptum hic filum epistolæ, cæteraque in codice Ms. desiderari. Sed nihil in toto volumine hoc Bracarenfis alicujus levissimi hominis, qui ad recentem Pseudo-Dextri & aliorum Chronicorum inventionem suæ patriæ rem & ipse strenuè agere meditatus fuit, quicquam solidi aut probabilis emicat.

448. CALEDONIUS, sive CALDONIUS, Episcopus fuit Africæ, non Hispaniæ, si is est, quocum Cyprianus sanctissimus martyr literas sæpius commutavit. At fuisse hunc fateri debent, qui pro Dextri, Maximi, & Juliani fide tanquam pro aris & focis decertare parati sunt. Liqueat id ex frequenti utriusque Cypriani & Caldonii inter se consuetudine: unde arguitur non ita separatim degere, quantum distat Africana Carthago à Bracarenfi urbe Gallaciæ Hispanæ. Et quid causæ iis fuerit adeò frequenter reciprocandi literas, præsertim de rebus Africanæ Ecclesiæ, quæ nec minimum pertinebat ad Bracarensem antistitem? Præterea quòd collegam & cœpiscopum sæpe vocat Caldonium Cyprianus, ad comprovincialem præfulem potius pertinet, quàm ad eum qui diversæ gentis, diversæ orbis plagæ populus præflet. Quid quòd in unum congregata Synodus Africæ provinciæ propriæ, cum deliberatum fuisset Romam quosdam legatos ad Cornelium Papam destinare, ut de legitima ejusdem ad Pontificatum promotione certiores fierent, & Africanum istum cœtum certiore redderent, Caldonio & Fortunato, ex eadem Synodo, ut colligitur, hoc munus imposuere? Sed cum statuissemus (Cyprianus ad Cornelium cum collegis suis scribit) *collegæ complures qui in unum conveneramus, ut legatis ad vos cœpiscopis nostris Caldonio & Fortunato missis omnia integra suspenderentur &c.*

449. Eiusdem Caldonii mentio fit in synodali alia ad eundem Pontificem scripta, cujus hæc directio: *Cyprianus, Liberalis, Caldonius, Nicomedes, Cæcilius, &c. Cornelio fratri.* Item in alia Episcoporum provinciæ Africæ propriæ ad Episcopum provinciæ Numidiæ, hocce capite: *Cyprianus, Liberalis, Caldonius, Junius, &c. Januario, Saturnino &c.* Sunt & aliæ Cypriani ad Caldonium, & hujus ad Cyprianum; è quarum una constat eundem Cyprianum destinasse Caldonium & Herculanum vice sua ad sedandas Ecclesiæ turbas Felicissimi cujusdam causâ exortas. Diem tamen suum jam obiisse Caldonium celebratæ Carthaginensis Synodi tempore, qua decretum non rectè fuit, ut hæretici ad Ecclesiam reversi per pœnitentiam rebaptizarentur, inde liquere videtur, quòd non ulla ejus à sanctissimo Cypriano inter alios Episcopos, qui laudatæ Synodo interfuerunt, mentio fiat.

450. Huic tam evidenti documento Afri-

cani Pontificatus Caldonii frivolum & stramentitium Dextri testimonium opponere Bivarius eo ore præsumit, quod non, ut virum doctum decebat, sublinere sibi ludicræ istius inventionis fucò jam olim permiserat. Caldonium quidem is agnoscit in Africa constituendum esse Episcopum hoc tempore quo istæ literæ datæ sunt; sed postmodum ex Africano Episcopo Bracarensem creatum fuisse suspicatur. At resistit suus ipse Achilles contrarium jactans, nempe factum jam Bracarensem rebus & actis Africanis sese miscuisse. *Per Hispanias (ait) celebris erat memoria Pomponii Paullati, Calidonii Bracarenfis, Luciani Cæsar-augustani Episcopi, qui præterquam fuerunt scriptores egregii, Concilio cuidam Carthaginensi cum aliis Africanis interfuerunt & subscripserunt.* ait ille in Chronico ad ann. CDXXXVI. Quo loco non solum ait hos tres Hispanos Episcopos interfuisse cum aliis Africanis Concilio isti Africano, verùm & omnes fuisse scriptores egregios. Quod quidem ut examinemus propositum hujus operis omnino decet.

451. Sed ante alia eventilandum est, quod de Hispano POMPONII & LUCIANI (quorum mentio est in Africanis Conciliis & Cypriani epistolis) Episcopatu vanissimè jactavit consutus ille totus fabulis hujusmodi pseudo-historicus. Alludit forsitan is ad Concilium illud Carthaginense III. de causa rebaptizationis anno CCLVI. aut CCLVIII. sub Stephano Papa celebratum, in quo decreta fuit, uti diximus, hæreticorum rebaptizatio, cuique subscripsisse dicuntur Pomponius & Lucianus: hi tamen cum assignatione suæ utriusque Ecclesiæ. *Confessor (inquam) Pomponius à Josimiana dixit. & Lucianus à Rucumma dixit.* Hi verò Africæ Pontifices: nam in vestibulo id annotatum legitimus his verbis: *Cum in unum Carthagine convenissent Kalendis Septembris Episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, cum presbyteris & diaconibus &c.* Cur etenim non adjunctum, *ex Hispania*, si inde trium nobilissimarum, Toletanæ, Bracarenfis, ac Cæsar-augustanæ, Ecclesiarum antistites cum Africanis interfuerunt? Profectò ea adjectio non minimum ponderis suadendo rebaptizationis dogmati allatura fuisse videtur, si non solum ex Africa, sed & ex Hispania quoque habitis suffragiis comprobatum Romam ad Stephanum remitteretur. Neque obstat, quòd *Josimiane* aut *Rucumme* Ecclesiarum appellationes non alibi facile legantur. Certè hic leguntur, non tantum Latinè, sed & Græcè in versione hujus Synodi, quam Zonaras in sua *Collectione Canonum* dedit. *Josimiane* autem loco, si *Dionysianam* (ut aliàs legitur) subrogare placet, in *Collatione Carthaginensi* nomen legitur *Vidoris Episc. Dionysianensis*. Deficit quidem hic Caldonii nomen.

452. Aut alludit Pseudo-Dexter ad Concilium aliud Carthaginense, in quo de modo actum fuit lapsos ad pœnitentiam admittendi; cujus quidem est synodalis epistola, qua de nuper diximus, ad Cornelium Papam. In hac tamen nomina leguntur Caldonii Pomponii- que,

que, deest verò Luciani. Neque hunc Pomponium dixeris eundem esse cū POMPONIO PAULLATO, qui postea fuit Toletanus Episcopus. Hæc enim epistola synodalis, cui inter alios cum Cypriano Metropolitanò sese inscripsit Pomponius, data fuit anno CCLIII. aliàs CCLV. quo habitam eam Synodum legitimus. Concilium item trium provinciarum *De rebaptizandis hæreticis*, cui Pomponius, uti jam diximus, à *Josimiana* appellatus interfuit, habitum fuit aut CCLVI. aut CCLVIII. Ille verò Paullatus Toletanus præful, cui ementitium inditum fuit à fabulatoribus nostris Pomponii quoque nomen, Toletanus jam erat his annis Episcopus, utpote qui Dextri fide (quo sæpe ad convincendas ejusdem fabulas, & quidem jure, utimur) anno CCXLV. Vincentio in sede ista successerat.

453. Caldonius ergo, ut jam concludam, cujus Cyprianus toties recordatur, Africæ propriæ fuit Episcopus, non Bracaræ in Hispania; sicuti nec Pomponius, ad quem se consulentem de virginibus Deo dicatis, quæ cum mafculis in eodem lecto repertæ fuissent, scribit cum aliis Episcopis Cyprianus, ille est Paullatus, quem Toletana Ecclesia Episcopum habuit; quantumvis id non solum Dextro, sed & Maximo quoque imposuerint dictum, qui hoc nostro sæculo sub horum larva plures incautos fefellerent.

454. Exclusto ab Hispaniarum Ecclesia Caldonio isto, quem nobis fingunt memoratæ vitæ S. Petri Ratisfensis auctorem, ex ipso jam ejusdem vitæ contextu, & Hugonis Portugallensis, qui eâ utitur, verbis, seridè colligamus oportet, inventa hæc omnia nuper fuisse, ac nihil de veræ antiquitatis gustu continere. Hugo enim Portugallensis ait constare ex Caldonio de duplici vicaria legatione S. Petri Ratisfensis, alterâ quam à S. Jacobo, alterâ quam à S. Petro Apostolorum principe habuit. Cum tamen verbis utramque Caledonianis confirmare debuisset, delegatas ibi Petro Ratisfensi vices suas à Jacobo Apostolo dumtaxat legitimus; de Petri verò Apostoli vicariatu eidem commissio ne quid quidem. Adducto autem Caldonii testimonio de Jacobæis, uti dictum, vicibus, Hugo profequitur: *De prima legatia ad Hispanias à B. Clemente missa sic Dexter Paciani filius &c. Philippus cognomento Philotheus &c. Paullum Apostolum sequutus adhaesit Clementi, à quo legatus missus in Hispanias. Barcinone &c. & in multis aliis urbibus predicat. Quid ais Hugo? Primam hanc Philothei fuisse legationem in Hispania per Clementem provisam, quam tot annis præcesserat alia, paullò prius à te Caldonii verbis comproba-*

ta, Petri Ratisfensis Jacobi Apostoli vicarii?

455. Sed si dices primam hanc vocari nunc ex his quas B. Clemens in Hispanias destinavit, non verò cæterarum omnium primam; excusationem admittimus, ne calumniari fortè videamur. Sed nonne vel cæcus quisque videt hanc duarum legationum, Jacobææ & Clementinæ, cumulatam ab Hugone isto Portugallensi larvato mentionem adagitatam, non quidem quum vivebat Hugo verus Portugallensis Episcopus, sed postea, Bracarensem inter ac Toletanam Ecclesias, de primatu Hispaniarum quæstionem respicere, & ad eam pro Bracarenfi determinandam ab Lusitano aliquo (ne de Losada quid finistrum suspicer) antiquorum Caldonii & Hugonis nominum auctoritati suppositam? Iccircò enim primæ illius ex Caldonio meminit à S. Jacobo Ratisfensi Petro Episcopo Bracarenfi per Lusitaniam & Gallaciæ commissa, ac deinde illius quam Clementis nomine Philippus Philotheus Toleti, atque in aliis reliquæ Hispaniæ urbibus exercuit, ut planè comprobet prius in Lusitania quàm alibi lumen Euangelii coruscasse, dignitatemque Episcopalem initium habuisse.

456. Sed inquiramus in verba ipsius Caldonii: *Sanctus Petrus civis Bracarenfis, qui & Samuel dictus, à S. Jacobo Joannis fratre, Zebedæi filio, suscitatus, in Episcopum Bracarensem consecratus est, & ab eo missus, multis ibi ejus generis è tribubus dispersis, & gentiles convertit.* Fama quidem ab antiquo veniens, atque illius Bracarenfis populi traditio est in Ecclesiasticum ritum admittæ, Petrum S. Jacobi Apostoli discipulum, atque ab eo Bracarensem ordinatum antistitem pro defensione fidei Christianæ martyrio impensum eo loco fuisse; quousque historia Ecclesiasticorum illius Metropolis librorum in lectionibus diurni officii vulgaris sese extendit. Cui veritatis aræ superædificata est insulsa fabula restituti ad corporalem vitam, qua jam à sexcentis annis cesserat, Samuelis junioris Prophetæ, aliàs Malachiæ senioris; qui cum tribus Hebræorum à Nabuchodonosore in Hispaniam usque propulsis olim venerat, Petri nomen post suscitationem fortiti. Huic fabulæ testimonium dixere omnes hi, quorum artes fuere, historiæ veræ aut verosimilis nostratis lumen crassissimis insulsiſsimarum fictionum tenebris offundere, & quasi diem nobis tollere. Athanasius nempe, de quo inter commentitios prioris sæculi scriptores egimus, S. Jacobi & ipse discipulus, vulgò creditus est primus Cæsar-augustinus præful, in fragmento quodam ejus, nescio cujus operis, nescio ubi exstante.

d Baron. tom. 2. ann. cclv. num. 5.

e Baron. ann. cclviii. n. 27.

f Ep. 11. lib. 1. aliàs ep. 62. in edit. Pamelii.

g Ad ann. dcaii. n. 19.

y In comm. ad ann. cclxviii. pag. 290.

z Num. 10.

a Prostat & in edit. Patil. Labbeana Concilior. tom. 1. pag. 798. b Edit. Binii tom. 1. Concil. pag. 224.

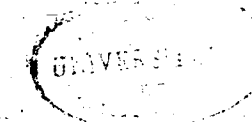
c Ep. 2. lib. 5. aliàs epist. 54.

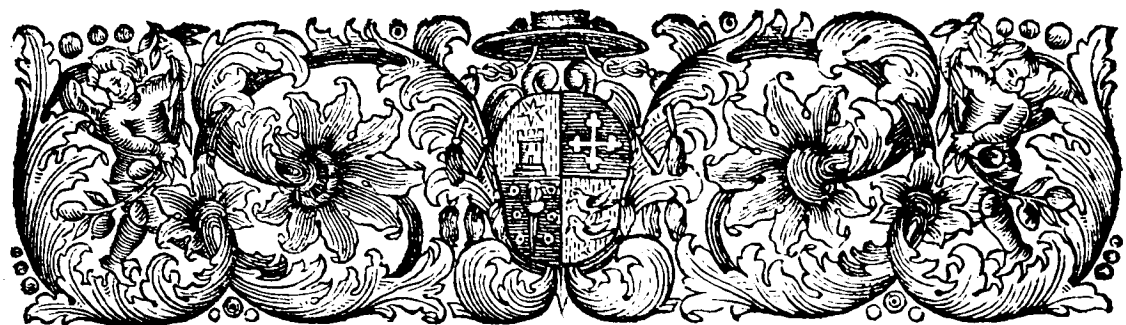
7 Lib. 2. epist. 10. & 11. lib. 4. ep. 8. lib. 5. ep. 4.

5 Ep. 8. lib. 4. aliàs in edit. Pamelii ep. 45.

t Ep. 4. lib. 1. in edit. Pamelii ep. 45. u Ep. 12. lib. 2. aliàs ep. 70.

x Epist. 7. lib. 5. aliàs ep. 38.

BIBLIOTHECÆ

V E T E R I S

H I S P A N Æ

L I B E R S E C U N D U S ,

De scriptoribus quarti Ecclesiæ sæculi.

CAPUT PRIMUM.

In Christiani recens imperii, hoc est Constantini atate, Hosius Cordubensis Episcopus scriptorum princeps inter Hispanos, verè Hispanus, & plagis propter pietatem ab ethnicis vexatus. Concilii Eliberitani, cui is interfuit, tempus. D. Ferdinandus à Mendoza & D. Emmanuel Gonzalez Tellez laudantur, hujus Concilii illustratores. Anatus à Constantino & cultus plurimum Hosius. In Concilio Arelatenfi causam dixit. Conversionem Constantini fortè promovit. Insignis de hac re, quamvis suboscuro, Zofimi locus à Baronio explanatus cum Sozomeni reprehensione. Synodo Nicænæ presuit, vices Sylvestri Papæ gerens: princeps idem in Sardicensi de causâ S. Athanasii. Ejus apud hereticos reverentia. In Sirmiensi Pseudo-Synodo Arianorum partibus quodammodo cessit, sed Athanasium non condemnavit. De penitentia ejus eidem Athanasio credimus: quem ut Sanctum Græci colunt, & veterum plures mirè post obitum laudant. Sancti Isidori de ejus obitu historia suspecta. Ejusdem Hosii opera. Chalcidii philosophi dedicatio commentarii sui in Timæum Platonis Hosio nostro forsân facta. Hosii nomen temerè appositum in Decreto Gratiani.

ACCEDIMUS jam ad meliora tempora, quum è gentilitatis perruptis carceribus datum fuit, propitio numine, genti nostræ aliquando emergere, ac in libertatem Evangelicæ legis, atque unius Dei confessionem sese alacri animo vindicare. Profectò

ingredimur sæculum, quo anonymus ille Græcus terrarum orbis descriptor, quem Jacobus Gothofredus, Dionysii filius, primus in lucem protulit, ad Hispaniam, sive, ut ille vocat, Spaniam, è Gallia convertens stylum, *ἡν πλατύναι, ἡ μεγίστη, ἡ πρῶτησαν ἀπὸ δόξαι διδάκταις*. terram latam, & maximam, ac viris doctis appellat divitem. Quam verè unus Hostus Cordubæ urbis Episcopus, Conciliorum magnus ille & quasi germanus pater, etsi alii deficerent, nobilitare, clarissimamque apud omnes reddere potuisset. Hunc primum, aut inter primos Constantini, hoc est Romani Imperii, sacerdotium Christi jam reverentis ævi, sacros fidei athletas & morum institutores procreavit Hispania, verè post longum doctrinæ silentium sesquisæculo ferè observatum; quo scilicet intermedio tempore contenta vixit persecutionum quasfata turbinibus, non tam atramento quam sanguine, non tam ore quam opere, testimonium sanè omni eloquentiæ artificio sincerius & efficacius pietati reddere. Sed statim atque propugnare fidem scriptis, promovere consilio, explanare in sacris conventibus, & ab adversariis sartam testamque tueri opus fuit eorum, qui pontificio aut sacerdotali pollebant munere, factus est in pace, ab alienigenis Ecclesiæ data, locus doctrinæ, strictaque adversus domesticos è via exorbitantes Hispanorum ingeniorum acies. Cujus rei exemplum inter alia Hosius is, quem coryphæum patrum illa ætas vidit, à quo & nos initium huic libro facinus, maximè præbuit.

2. Fuit quidem Hosius Hispanus, & forsân Cordubensis. Anticipatè dicimus Græcum non fuisse, quantumvis Græco appellatum Hosii nomine, quod *sanctum* denotat; cum

a In actis Concilii Nicæni lib. 2. De eo quod oportet esse perfectas intelligi &c. & rursus sub titulo Contra aditio philosophi pro Ario. b Epist. ad Solitar.

e Apud Surti x. Julii.

d Adducta à S. Athanasio ubi proxime. e Apologia De fuga sua. f Lib. 3. cap. 14.

g Tomo 3. an. cccv. num. 38. h Notis ad hoc Concilium. i Lib. 1. cap. 2.

k Lib. 1. Hist. Eccl. cap. 7.

l Lib. 1. cap. 8. m Ex computo Onufrii. n Lib. Contra Donatistas. cap. 33.

o Lib. 1. Contra Armen. cap. 5.

p Socrates lib. 1. cap. 7. Sozomen. lib. 1. cap. 1.

cum ex Actis Nicænæ Synodi inter Græcos patres a loquutum eum per interpretem confet. Sed præterquam quod gestum in Hispania Episcopi munus, inde eum oriundum interim, dum aliunde diversum non profertur, satis docet; S. Athanasius disertis scriptum reliquit verbis b, ubi è Sirmio & Constantii Imperatoris aula in patriam suam atque Ecclesiam eum rediisse commemorat. Nec abludit Simeon Metaphrastes in *Narratione eorum que gesta sunt Nicææ à Synodo*, ubi de Hosio, *Corduba verò* (inquit) *urbis Hispaniæ de eo se jactabat*. Hujus urbis jam Episcopus, sæviante in Christi fideles Maximiano Imperatore, sive cruciatu corporis, sive in exsilium missione confessionis munus (ut ipse ait Epistola quadam ad Constantium d) explevit. De exilio testimonium sancti ejusdem Athanasii e, de notis & stigmatibus in corpore apparentibus, cum venisset ad Nicænum Concilium, Nicephori f habemus.

3. Paullò post, nisi calculus nos fallit, hoc est anno cccv. post Diocletiani & Maximiani in vitam privatam secessione, rerum dominis Galerio & Constantio Chloro, Eliberitanæ Synodo interfuit Hosius, uti ex inscriptionibus apparet. Hoc anno celebratum Bæticæ provinciæ hoc Concilium, non autem uno ante Nicænum, scilicet cccxiv. sive diù post, quod aliis placet, rectè, judicio meo, statuere Baronius g, & ex eo Binius h, & ante eos Ferdinandus à Mendoza vir clarissimus in Apologetico pro Concilio isto i ad Philippum Regem II. directo. Nollem autem post meridiem visum tenebras adhuc Dextri doctum virum D. Emmanuelem Gundisalvum Tellez, supremi S. Inquisitionis Concilii patrem, necnon regis Pincianæ Cancellariæ presidem, regium Castellæ senatorem, nunc fato functum in novis ad hoc Concilium Notis sectari maluisse.

4. Fama viri ad aures Constantini, quum rerum fuit dominus, facile pervenit. Quare ad se vocato, & consilio ejus in rebus Ecclesiasticis usus est, & (ut Socrates ait k) *amavit eum & coluit plurimum*. Hujus apud Cæsarem, plurium quidem annorum, sive perpetuæ, sive intermissæ moræ plura remansere in veteribus monumentis vestigia. In damnatione Donati hæretici, absolutioneque Cæciliani Carthaginensis presulis, quam in Arelatenfi Concilio pronunciatam Constantinus ratam habuit, suggestisse id ei Hosium nostrum inter fautores Donati fama fuit, quod S. Augustinus *Contra Parmenianum* l scribens ait. Sabino autem & Rufo Cofs. hoc habitum judicium (hoc est an. Chr. CCCXVI. m) ejusdem S. Doctoris testimonio n credimus. Quo ipso in Concilio Arelatenfi causam dixisse Hosium nescio cujus imputatè ei culpæ, damnatumque ab Hispanis, absolutum à Gallis Episcopis fuisse refert o sanctissimus idem scriptor Hosium defendens.

5. Ortâ deinde inter Alexandrum Alexandriæ Episcopum & Arium de æqualitate filii Dei cum patre discordiâ, priusquam altiores radices ageret p, misit ad eos Constantinus cum literis suis Hosium, circa an-

num scilicet cccxviii. qui convocato Alexandriam Concilio, uti ex divo Athanasio q constat, plura alia expediri fecit, de quibus consulendi sunt Ecclesiastici Annales r: quoad verò Arii causam, quantumvis plurimum temporis in Oriente insumpsisse videatur, re tamen infecta rediit ad curiam. Quare indici placuit Nicænam Generalem Synodum ad sedandas hæc turbas; quod sequentibus annis contigit. Exstatque hujus mediæ temporis constitutio Imperatoris ad Hosium directa de manumissionibus in Ecclesia; quam esse datam anno cccxx. aut circiter (nam variat computum) ex Cofs. Crispo II. & Constantino II. legi subscriptis aperte colligitur.

6. His ipsis Cofs. contigisse Crispi Cæsaris procuratum ab ipso Constantino parente interitum, eumque occasionem dedisse ejusdem Imperatoris ad Christianam fidem conversioni, Zosimus subobscurè, ut ethnicus, retulisse videtur. In qua re si Cæsaris Cardin. Baronii conjecturam s sequi velimus, Hosius noster saluberrimi consilii auctor fuit. Narrat quippe Zosimus peræso Imperatori, abominantique patratam in filio cædem, nec à gentilium sectis ullum, affirmante Sopatro Platonico, piaculum aut lustrationem hujus criminis speranti, quendam Hispanum, nomine Ægyptium, Romam delatum, Palatinisque mulieribus familiarem factum, & ad Cæsaris colloquium admissum, penitentiam doctrinæ Christianorum habere vim abolendi quodcumque peccatum, confirmasse. Id quod persuasisse ei statim refert.

7. Zofimi hanc narrationem Sozomenus non rejicit solum, sed & datâ operâ convellere argumentis nititur: quam tamen Baronius non sic spernit, Sozomeni adversus eam dicta insultatis & ineptiæ arguens. Existimat enim non sic Zosimum loqui ut vocari Ægyptium affirmer eum qui Constantino de suscipiendo Christianorum dogmate persuasit; sed quod Ægyptius quidam ex Hispania Romam venisset: quod quidem Ægyptii vocabulum pro mago usurpatum non semel ex t sacris literis, Josepho u, & x Porphyrio docet; & hunc putat Baronius, magiæ ab infideli Zosimo insinulatum, non alium quam Hosium fuisse, qui recens à legatione ista, quam diximus, Ægyptiaca rediisset. Sed quod ex Euagrio emendanda Zofimi contendit verba; nullo tamen Euagrii libro ad oram adnotato, me haud intelligere fateor, cum Euagrius historiæ suæ ab heresis Nestorianæ sub imperio Theodosii origine initium fecerit, ac de Constantinianis rebus nil prorsus scripserit. De cætero rem non parum verosimilem, & sanè acutè à doctissimo & piissimo historicorum coryphæo excogitam, Hosii gratiâ libenter amplectimur.

8. Quem postea vice Sylvestri Papæ y Generali cccxviii. patrum Nicænæ Synodo contra Arianam insaniam Nicææ in Bithynia Paullino & Juliano Cofs. antio, ut vulgò creditur, cccxxv. celebratæ unâ cum Victore (aliàs Vito, seu Vitone) & Vincentio Romanis presbyteris interfuisse, & ante alios omnes, uti debuit, subscripsisse, ipsorum acto-

q Apolog. 2.

r Baron. to. 1. ad ann. cccxx. nu. 22. & seqq.

s Tom. 3. ann. cccxxv. nu. 17.

t Actor. 21. u Antiq. lib. 20. cap. 6. & De bello Judaico lib. 2. cap. 12. x In vita Platini.

y Id negant quidam, interque alios Blondellus in Præf. Apolog. Gen. Franciæ. fol. 1. * 5. pag. 2.

Riffimis, non in Græcia natis, ut in concione
toram Græcis Græcè audeant fermocinari aut
disputare. Nec item posterius retardare nos
debet: cum potuerit florenti adhuc ætate
Hosio, nondumque dignitate maesto Eccle-
siastica, opus suum Chalcidius nuncupare:
cum nec philosophica studia dedecere tunc
temporis viderentur Christianos, quorum
studium fuit non tam ex Euangelii hoplo-
theca, quam ex reconditoribus philosopho-
rum placitis, ad ethnicorum expugnandam
presumptionem arma desumere. Alias Orige-
nes, Basilus, Gregorius Nazianzenus, Joan-
nes Chrysostomus, Eusebius Cæsarensis inter
Græcos; Tertullianus, Lactantius, Augusti-
nus, Arnobius, Hieronymus inter Latinos;
ob secularis doctrinæ eruditionem professioni
suz ac dignitati nimium quantum obtitit-
sent! Cum ergo nihil sit in Chalcidii hac
nuncupatione, quo excludatur ab ea Hosius
noster, Chalcidiusque Christianus fuerit (uti
Barthius notat^g) atque incertæ ætatis auctor;
maneat quidem ei, suffragio etiam nostro,
hæc memoria, vicissimque Chalcidii libro
hic honos, ut summo fuerit ejus ævi paullo
post futuro directus viro.

g Cap. 8. ubi
suprà.

18. Nec interim tacendum cenfeo nomen
Hosii per errorem positum legi in Decreto
Gratiani cap. 2. distinct. 56. ubi tanquam à
Damaso Papa dictum videmus Hosium Pa-
pam filium fuisse Stephani subdiaconi: aliis
deinde appellatis, qui cum filii presbytero-
rum essent Apostolicæ Sedi presuerunt. Hic
enim necessariò error est aut Gratiani aut
Paleæ, aut exscribentium: nam nec Damasi
sunt verba in eo capite adducta, nec ibi de
aliis quam summis Ecclesiæ agitur Pontifici-
bus. Lapsus notavit magnus vir Antonius
Augustinus dialogo 6. *De emendatione Gra-
tiani*. In veteri libro legitur: *Deus dedit Pa-
pa filius Stephani subdiaconi*. ut in scholiis no-
vioribus ejusdem notatur Decreti.

CAPUT II.

De GREGORIO BÆTICO Eliberitano Episcopo.
*De eo Marcellini & Faustini Luciferiano-
rum hereticorum testimonium non prorsus ei
favere. De Luciferianorum errore. Luciferi
Calaritani sententia, atque de eo S. Hiero-
nyimi obscurus locus. Scriptum De Trinitate
ad Gallam Placidiam Gregorio tribui: quod
verius fuisse Faustini ad Flaccillam alii exi-
stimant, nos ambigimus. Fabule Dextri &
Luitprandi pseudo-historicorum de Gregorio.
Nullus fuit Toletanus Ecclesiæ presul Gre-
gorius, cui gesta omnia Bætica falsò attribuen-
tur. Fragmenta utriusque pseudo-historici cu-
riose examinamus & refellimus. Innocentii I.
Papæ decretalis epistola, & S. Hieronymi
de Lucifero Calaritano & Gregorio Elibe-
ritano verba exponuntur. Bivarum presumptio
sugilletur. Tyanensi Cappadocia Concilio in-
terfuisse Gregorium Toletanum cum aliis Hi-
spaniæ Episcopis vice Liberii Papæ, fabulam
esse Pseudo-Juliani Baronium non rectè usum
fuisse Theodoretii versione, pro qua germanam
producimus. Roma arx Romani imperii. Ari-*

*cis etymon. Amphibeatra in Hispania geo-
graphiæ monstrum. Hitæ seu Fitæ oppidi
nomen unde? Gregorii Complutensis à Tole-
tano diversi Episcopi alia insolentior Pseu-
do-Dextri fabula.*

19. **S**ED quia GREGORIUS cognomento
Episcopus, restitisse Hosio, ut vidimus, in
historia illa refertur, certò autem hujus tem-
poris æqualis fuit; examinari equum est quid-
nam de hoc viro absolum, quidnam conso-
num veritati hætenus sit literis consignatum.
Fundus rei esto S. Hieronymi de eo testimo-
nium. *Gregorius Beticus (ait h) Eliberi Episcopus usque ad extremam senectutem diversos mediocri sermone tractatus composuit, & De Fide elegantem librum, qui hodieque superesse dicitur.* Ex quo sua mutuatus est Honorius Augustodunensis. Hic idem fuit prorsus cum GREGORIO HISPANO, seu SPANO, Episcopo, cujus hoc inscripta nomine epistola que-
dam superest Eusebii Vercellensis presulis, à Pithæo eruta, & unà cum S. Hilarii fragmen-
tis in hujus operibus à Nicolao Fabro edita, quam & aliàs Hosii causam agens exscripsit Baronius. Hujus initium, quod ad nos spectat.

h De scriptor.
Eccles. c. 105.

i De scriptor.
Eccles. libello
2. cap. 106.

k Ad aan.
ccclvii. n. 35.
tom. 3.

EUSEBIUS AD GREGORIUM EPISCOPUM SPAN.

Domino sanctissimo fratri Gregorio Episcopo Eusebius in Domino salutem.

Literas sinceritatis tuæ accepi, quibus, ut
debet Episcopum & Dei sacerdotem,
transgressori te Hosio didici restitisse, & pluribus
cedentibus Arimino in communicatione Valentis
& Ursacii, & ceterorum, quos ipsi agnito bla-
spemie crimine antè damnaverunt, assensum
tuum denegasse, fidem scilicet servans, quam
patres Nicæni scripserunt. &c.

20. De rebus agit duorum Conciliorum,
Sirmienfis (si tale dici meruit) & Ariminen-
sis. In priore, quod celebratum fuit anno
CCCLVII. (vestigia semper Baronii sequor)
Hosius ætate ac tedio ærumnarum fractus
cessit, subscripsitque Arianorum fidei formu-
læ. In posteriore, duobus transactis annis,
CCCLIX. scilicet, Arimini coæto, damna-
tus est ante omnia Arius, atque ejus sequa-
ces: postmodum tamen Ursacii & Valentis
decepti dolo catholici ferè omnes Episcopi,
cuidam formulæ subscribere, in qua dele-
tum fuit Nicænum & catholicum *Consub-
stantialitatis* Filii cum Patre Deo vocabulum.
Gregorius igitur & restitisse Hosio in Sir-
mienfi, & assensum suum denegasse novæ
illi formulæ Ursacii & Valentis in Arimi-
nenti, conventibus, ab Eusebio dicitur.
Neque enim Hosium interfuisse huic poste-
riori Synodo, si istamen adhuc in vivis erat,
alicubi lego. At Gregorium Beticum seu
Eliberitanum Episcopum hunc fuisse, qui
Sirmii Hosio restitit, pari que animi con-
stantia Ursacii & Valentis ceterorumque
Arianorum dolis aut unus aut in paucis

Ari-

Arimini se opposuit, vix dubitari pot-
est.

l Agnoscent
Nicolaus Fa-
ber ad illud
S. Hilarii frag-
mentum, Ba-
roniusque ubi
suprà.

m De scriptor.
Eccles. c. 106.

n In fine.

21. Hætenus enim valere debet narratio
illa ex Marcellini & Faustini opusculo ab
Isidoro (si ita est) probata. Marcellinus qui-
dem & Faustinus presbyteri, sectæ Lucife-
rianorum adherentes, quæ minimè ad pœni-
tentiam seu communicationem eos recipie-
bat, qui olim prævaricassent, librum quem-
dam de gestis Episcoporum, qui ad destru-
tionem Homosii (*consubstantialitatis* Græcum
nomen) Arimino convenerunt, Imperatoribus
Theodosio juniore & Arcadio porrexere, uti
Gennadius in *Faustino*^m, & anonymus ille
auctor *De XII. scriptoribus Ecclesiasticis*, qui
Isidoro & Ildephonso subijci solet, in *Mar-
cellino*ⁿ, referunt. Eo libro, quem Jacobi
Sirmondi beneficio ab anno MDCL. editum
habemus, narratur contentio illa inter Ho-
sium Cordubensem & Gregorium Eliberita-
num Episcopos in Corduba urbe coram Cle-
mentino Constantii Augusti vicario, infel-
ixque, ejus occasione Hosii obitus: unde &
anonymus ille *De XII. scriptoribus* auctor,
Marcellini laudato opere, ac S. Isidorus eò
illaudato, rem deduxere.

22. At quantumvis turpissimi hujus exi-
tus notam abolere velimus, Hosio famam
ex Athanasio servantes, admittendum est
omnino inter Hosium & Gregorium Elibe-
ritanum dissidium contigisse aliquod; ad mi-
nusque Gregorium jam hoc tempore Episco-
pum ex his fuisse, qui in catholicorum præ-
sulum convulsione ista ferè universali con-
fessionis illibata radicibus fixi steterunt. Alias
minimè eum laudassent presbyteri opusculi
auctores, quorum in eo id fuit propositum,
uti jam diximus, ut in gratiam suæ Lucife-
rianæ sectæ penitentes non admittentis, eos,
qui Arimini Arianis non communicassent,
tanquam solos verè catholicos afficerent lau-
dibus; illos verò qui aliter fecissent, irremifi-
bili anathemate condemnarent. In quo haud
prorsus rectum callem tenuisse Gregorium
non temerè dixeris. Videturque ita existi-
mâsse S. Hieronymus, dum nostrum cum
Lucifero Calaritano antistite, qui Lucife-
riani schismatis auctor fuit, conjungit. *Luci-
fer Calaritanus Episcopus* (in *chronico* suo, ad-
ditione ad Eusebii *Chronicon*, ait) *moritur, qui
cum Gregorio Episcopo Hispaniarum, & Philo-
ne Libyæ, nunquam se Ariane miscuit pravitati.*
Hoc est, qui cum Arianismi labe usquam
notatis, atque etiam iis qui notatos ad
communione recepissent, communicare
nunquam voluit: quod eum fecisse ait cum
Gregorio Eliberitano (quisnam etenim alius
Hispaniarum ille Episcopus?) & Libyæ Phi-
lone. Nec alia esse potest apta hujus testimo-
nii sententia, quin aliis pluribus Occidentis
Episcopis, qui prævaricati nunquam sunt,
injuria fiat enormis. Et hæc sanè fuit Luci-
feri & ejus sequacium error, secessioque ab
Ecclesia, quæ quidem Christi exemplo &
præceptis instructa, criminum reos ita habet,
ut pertinacibus terribilem, at verò respiscen-
tibus indulgentem se præbeat.

o Ita Hiero-
nymum expli-
cat Arn. Pon-
tacus hic.

p Severus
Sulpicius lib. 2.

23. Hieronymi sanè verba subobscura
Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

funt, nec satis detegunt illius sententiam,
laudat ne trium illorum Episcoporum fa-
ctum, an reprobet; Certè Hieronymus ita
de B. Lucifero (sic eum appellat) existima-
vit, ut *bonum pastorem* eum diceret; sed
qui *segregatis paucis ovibus reliquam gregem*
deseruerit, *multam prædam bestias relinquens*,
quæ ut diceret de ejus meriti viro, ad asper-
rimum se venisse conqueritur locum veritati
ex conscientia servandi, cum jactura etiam
id dicendi quod nollet. Quare nullus, quod
sciam, heresis expostulare unquam, sed
schismatis ex indiscreto zelo tantum; ausus
fuit Luciferum, quod idem Hieronymus
generalibus iis, & culpæ nihil significantibus
verbis, intelligi voluisse videtur. Attamen ex
quo in factis Ecclesiasticis die 24. Aprilis
legitur coliturque Gregorius Eliberitanus
Episcopus, colligere possumus, haud per-
mansisse eum in hac sententia, sive aliã
viã quam secessionis & schismatis, Arianam
blasphemiam, & Arianorum captiones de-
testatum.

q Adversus
Luciferianos
dialogo.

24. *De Trinitate* autem, sive *De Fide*
commentarios, ut putavit, Gregorii nostri
carie oblitos, oblivione obrutos, mendisque
labefactatos purgavit, ediditque (ut Baronius
loquitur) Achilæ Stadius Lusitanus anno
MDLXXV. ex codice qui repertus fuit in
Abbatia Ferrariensis agri, quam *Pomposam*
vocant, descriptos, & ad Gallam Placidiam
inscriptos. Quæ quid in nuncupatio parum
consona, ut monuimus, vero: atque item
quod Faustinus presbyter ille Luciferianus
jam memoratus adversus Arianos & Mace-
donianos septem libris ad Flaccillam Reginam
directus, Gennadio affirmante, disputaverit.
Optimæ notæ scriptores huic potius quam
Gregorio tribuunt. *De Fide* hos commenta-
rios, nuncupationisque honorem non Galle-
Placidia; sed Flaccillæ Reginæ habitum exi-
stimant. Statque valida adversus Gregorium
ratio, si manere velimus intactam inscrip-
tionem. Galla enim Placidia Theodosii Magni
filia ex altera ejus uxore Galla, neutiquam,
aut vix nata erat, cum à S. Hieronymo
supradictum elogium Gregorius reportavit.
Liber quippe hic *De scriptoribus Ecclesiasticis*
absolutus ac nuncupatus fuit Dextro decimo-
quarto Theodosii Imp. anno, & usque ad
eum, nec ultra, scriptorum contexit ca-
talogum, ut ex prologo ejus constat. Quo
tempore scriptus jam erat *De Fide* liber;
immo non parum antè scriptus: quicquam
enim vetustatis continent verba illa S. Do-
ctoris: & *De Fide elegantem libellum, qui
hodieque superesse dicitur.* Si hæc ultima sint
ad librum potius quam ad auctorem refe-
renda.

r Notis ad
Martyrolog.
die 24. Aprilis.

25. At nonnisi sexennio ante hæc scripta
Gallam, Placidia matrem, uxorem Theodo-
sius duxit, ut ex Marcellini Comitis chroni-
co, unico tantum anno discrepans, & ex
Zosimo tradit Baronius. *Demus tamen pri-
mo tempore natam ex hoc matrimonio Pla-
cidiam.* Cujusnam ætatis, quadriennemne, an
quinquennem, fuisse eam putas, cui talia libri
auctor loquitur? *Incipiamus ergo obediens re-*

s Ad annum
ccclxxvii. 78.
tomo 4.

ligiosissimis præceptis tuis concludere cum adversario. & quæ sequuntur alia. Unde palam fit provocatum ab ea literis prius auctorem, ad scribendum descendisse. Rectè quidem atque opportunè admonuit Baronius, errore factum fuisse, ut Galla Placidia pro Galla Augusta, ejus scilicet matre, in dedicatione scriberetur: ad quam, uti Augusti uxorem, non ad Gallam Augusti filiam, pertinere potest Regine tributa ei appellatio. Sed quæso, Regina, sentias quod multa in hoc loco &c. Illaque ad Augustam prorsus directa: Regiam te orbis Romanus suscipit, & quod jam nihil est, quo amplius crescere debeas in rebus humanis, sublimitatibus non contenta terrenis, sacra in Deum fide caelestia desideras possidere.

26. Attamen (uti supra diximus) Faustini cujusdam presbyteri hoc opus esse contendunt alii, ductum sequentes manuscriptorum aliorum codicum, in quibus liber hac fronte conspicitur: *Faustinus Augusti Flaccille*. Hec fuit prima Theodosii ejusdem senioris uxor, ea pietate femina, ut (S. Gregorii Nysseni eam in funere laudantis elogio) *Arianorum infidelitatem, similiter atque simulacrorum cultum abominaretur*. Cum quidem *Flaccille Regine* (vocabatur ea *Ælia Flaccilla*, non *Placilla*, uti apud Græcos omnes audit, cum verum nomen servet nummus, confirmatque alia à Baronio magno adducta) scripsisse Faustinum *adversus Arianos & Macedonianos* libros septem Gannadius monuit. Quare in editione magnæ SS. Patrum Bibliothecæ à Margarino Bignæo adornatæ volumine tertio conservata quidem inscriptio Gregorii Bæti huic libro fuit, non tamen absque Margarini notatione, Faustini hoc esse opus, non Gregorii. Quod neque Bellarminus, neque Possévinus, improbare videntur; siquidem de Faustini septem istis libris à Gennadio laudatis loquentes, ad hoc ipsum opus, quod sub Gregorii appellatione à Margarino editum fuit, lectores remittunt; ipsi tamen parum constantes, aut attentis, qui Gregorio etiam Bætico idem opus adjudicant. Distinctè magis de re censuit Philippus Labbeus pro Faustino suffragium ferens, adjungensque, omnium eruditiorum hanc existimationem post Trithemium esse.

27. Nos verò, qui nihil nobis tale arrogamus, maximè credimus diversum esse hunc librum, unico tantum contextu olim, ut putamus, & absque ulla divisione capitum, in quæ hodie jam sectum est, continuatum, à Faustini opere septem libris distincto Gregorius *De fide* inscripsit librum suum, teste Hieronymo, seu cum addito: *sive de Trinitate*, quomodo Achilles Statius edidit. Faustinus autem (si Gennadio credimus) *adversus Arianos & Macedonianos*. Fatemur ultima libri parte de Spiritu sancto agi, adversus quem blasphemiam suam direxerat Macedonius. Sed quod Gregorius Beticus sub titulo & argumento suo *De fide*, seu *De Trinitate*, adversus personam filii tantum, & non adversus personam Spiritus sancti errores assumpserit refellendos, non ulla ratione valebit in tuto poni. Et Barthius quidem non ineruditus est,

nec Baronius: quorum posterioris sensum jam vidimus; prior autem ille lib. 42. *Advers.* cap. 8. iis ipsis, quibus nos, urgens argumentis, Faustinum quendam non bona fide interpolasse hunc librum suspicatur, & addidisse nonnulla suppresso auctoris veri nomine. *Nam præfationi (ait) quædam præfixa sunt, quæ Gregorii reliquum stylum minime sapiunt.*

28. Hucusque licuit de Gregorii rebus metere germanæ historiæ campum, lolo intacto, quod inimici hominis, ut Evangelio utar, pravitate olim sparsum, eò succrescere permittit fœcordia hujus sæculi, ut penè jam facultatum nostrarum prodigi audiamus; immo divino numini & patriæ ingrati, qui non tantum hæc segetis simulacra in horrea ducimus; sed vanitatis suæ nativo aëre pasci ac ventilari permittimus. E Pseudo-Dextri nempe, & aliorum, falsò se sub antiquitatis titulo venditantium, censurâ præquimenda aliqua sunt, ut falsissima esse omnia ea persuadeamus, tam quæ de Gregorio nostro absurdè ac temerè dicta, quàm quæ eidem iniquè ablata ab eis sunt, ut corniculam quandam plumis alienis vestiant. Mirum enim quantum in hac deformanda Eliberitani Episcopi historia sibi indulserint malè feriati homines. Videlicet, si Dextro fidem habemus, Gregorius Beticus Galliarum prætorio fuit prius præfectus, deinde, ut alter Ambrosius, è seculari munere ad Episcopatum Eliberis urbis post Augustalis mortem assumptus, Gallæ Placidie charus, nec ante annum CDXXIII. diem suum obierit.

29. Deinde si Pseudo-Luitprando verba danti credimus, natus fuerit Gregorius Compluti anno CCCXLII. præfectus Gallis à Gratiano datus, à Maximo exauetoratus, Episcopus anno CCCLXXXIX. creatus, ingratis tamen Innocentii Papæ, qui de eo conquestus fuit; unum & alterum librum, *De Fide* scilicet recens Episcopus, deinde *De Trinitate*, ad Gallam Placidiam Constantii uxorem anno CDXX. scripserit, anno demum CDXXII. vitâ functus. Hæc omnia Hispanarum antiquitatum hi nostri vindices. Nec non & martyrologium Hispanorum sub Diocletiano & Maximiano martyrum Gregorii hujus nomine recens ostensum fuit Matritensibus typis, de quo sigillatim (res enim tanti est) capite sequenti agemus.

30. Nec eo contentus ejusmodi fabularum coagmentator, imposuit sibi, ut alium Gregorium è nihilo fingeret, Ecclesiæque Toletanæ intruderet; quòcum dividere Gregorium Beticum honores suos partamque egregiè actis famam è re esse præsumpsit ejusdem Toletanæ Ecclesiæ, quam, sive jure sive injuriâ, opimis aliarum spoliis maectam & ornata voluit. Gregorius ergo hic Toleti Episcopus (non ille Eliberis) Pseudo-Dextrî calculo, interfuit Concilio Ariminensi, exsul inde Minoricam ivit, cum Sancto Hilario literas commutavit. Luitprandi etiam & Juliani fide, is fuit (non Beticus) qui Hosio restitit, Auxentium Mediolanensem Toleti, deinde Romæ in Concilio damnavit; Româ solvens ad Concilium venit Tyanense

a Ad annum cccxxxviii. 4. Augusti in sede Bætica Eliberitana successit Gregorius ex præf. præf. Gallie jam consensu, & Gregorius etatis, vir appropius & egregie bonas animas adit. Ad ann. cccviii. Gregorius etiam Bæticus jam in ultimis senectute constitutus, sed Augustus, & interis animis, prorsusque vultus, appropius charus Gallo Placidie Augustæ. Ad ann. cccxiii. Obiit Gregorius Bæticus cum prius dicitur librum de Fide seu de Trinitate Galle Placidie Augustæ femine scripsisse.

c Ad annum cccviii. & Luitprando advers. 144. aliis 188. d Ad annum cccxiii. e Luitprando adv. 164. aliis 188. f Julianus in Chron. nu. 170. g Idem n. 170. & advers. 454.

anno CCCLXIV. ac tandem xxii. Decembris Amphitriæ vitam cum morte commutavit. Vehementer scilicet dolebat hominem Toleti civem, ut suo perspicuum loco fiet, de aliò quàm de Toletano præfule, & uti credi volebat, Hispaniarum jam tum primate, prædicari constantiam illam, quâ restitisse Hosio, & Arianorum Ariminensibus technis, seque nunquam perfidiæ eorum miscuisse, Gregorius Hispaniarum sive Spaniæ celebratur Episcopus. Quare eundem fuit ad consuetas artes, & Gregorius aliquis antistes, horû facinororum patrator, sedi Toletanæ affingendus. Cautène, ais, & callide? Minime quidem, sed nimis oscitanter & infrunitè, ita ut vel pueris, qui nondum ære lavantur, mendacia sese prodant, veritati que testimonium dicant. Attingemus, quàm potis est breviter, singula, & lumen his tenebris immitteremus.

31. Natum Gregorium Beticum Compluti fuisse (ut ordine procedamus, expediens priorem hanc partem) anno CCCXLII. ait Luitprandus. Id negamus nos cum S. Hieronymo, qui, dum in ejus elogio anno CCCXCII. conscripto, vel extremam senectutem eum tunc agere affirmans, quomodo aliqui interpretantur, vel in tam gravi ætate jam demortuum significans, quæ aliis placet verborum S. Doctoris sententia, Luitprandi fidem omnino refellit. Cum enim ab illo anno CCCXLII. usque ad CCCXCII. quinquaginta dumtaxat anni intercesserint; quinquagenario homini extremam attribuire, nedum senectutem, Hieronymum, quisnam dicere audebit? scriptum verò fuisse hoc anno, quem dicimus, à S. Hieronymo illum *De scriptoribus Ecclesiasticis* librum, certissima res est. Siquidem collegisse in eo se dicit in præfatione ad Dextrum, ut ei hortanti obsequeretur, omnes, qui de scripturis sanctis à passione Christi usque ad XIII. Theodosii Imperatoris annum memoriæ aliquid prodidissent. De SS. Gregorio Nysseno & Ambrosio uti de vivis loquitur, quorum prior anno CCCXCV. aut sequenti, posterior autem CCCXCVII. obiit. Joannem Antiochenum, hoc est Chrysostomum, presbyterum adhuc vocat, qui anno CCCXCVIII. ad Constantinopolitanam Ecclesiam fuit promotus Episcopus. Gregorium Nazianzenum ait ante triennium sub Theodosio decessisse, cujus imperium non excessit annum hujus sæculi nonagesimum quintum. S. Augustini haud meminit, quòd is paullò antè, scilicet anno CCCLXXXVIII. baptizatus fuerit. quæ omnia confirmant hujus libri argumentum minime transgredi illius temporis limites, quos ei Dexter, ipseque auctor præscripsissent.

32. Præfectum Prætorio Galliarum fuisse Gregorium, à Gratiano quidem ei muneri impositum, à Maximo autem tyranno depositum, inde nos Dexter docet, Luitprandusque. Opportunè figmento accidit, quòd Severus Sulpicius circa hoc tempus in negotio Priscilliani sacre Historiæ lib. II. Gregorii cujusdam in Galliis præfecti meminert. Hunc creatum Eliberi Episcopum hinc visum iisdem auctoibus impune fingi posse, quòd ex In-

h Gregorius Episcopus p. Eliberitanus, natus Compluti in Hispania anno cccxlii. per omnes etates literis & bonis moribus floruit. Exercuit se in gubernatione. A Gratiano factus est P. P. Galliarum. Idè subnotus à Maximo. Postea radiens Hispanias factus est Episcopus Eliberitanus. successit Augustali anno cccxxxix. Scripsit librum ad Gallam Placidiam August. an. cdx. Moritur anno cccxv. cum esset senè octogenarius. Relatus est inter divos. De quo Innocentius I. queritur quòd homo iudex statim factus esset Episcopus. Sunt qui dicant prius fuisse Malacitanum, & inde translatus. Luitprand. adv. 105. i Cap. 124. & 128. u Cap. 129. l Cap. 117.

nocentii I. Papæ quadam epistola notum sit Gregorium quendam è forensi exercitatione ad sacerdotium in Hispaniis assumptum fuisse. quod factum non approbat Innocentius, Hispanis Episcopis Synodum Toleti celebrantibus scribens. Atqui non tempus modò directè epistolæ, sed & ejus series, traducit fabulam. Tempus inquam, Gregorius enim factus anno CCCLXXXIX. Episcopus dicitur, Innocentius verò non nisi post duodecim absolutos, ann. CDII. ad pontificium thronum fuit vocatus. Verba autem Pontificis ordinationem Gregorii istius improbantis ad sic antiquum factum referri vix possunt; immo nec applicari ad causam præfecti Gregorii in Episcopum promoti. Innocentius ait: *Quantos enim ex iis qui post acceptam baptismatis gratiam in forensi exercitatione versati sunt, & obtinendi perinaciam susceperunt, ad sacerdotium esse comperimus, è quorum numero Rufinus & Gregorius perhibentur? Quantos ex aliqua militia, qui cum potestatibus obediunt, severa necessario præcepta sunt exsequuti? Quantos ex curialibus, qui dum parent potestatibus, quæ sibi sunt imperata fecerunt? Quantos qui voluptates & editiones populo celebrarunt, ad honorem summi sacerdotis pervenisse? quorum omnium neminem, ne ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenire.*

33. Tam clara hic distinctio fit, ut magis clara nequeat, inter sacerdotium & summum sacerdotium, hoc est, Episcopalem dignitatem; inter advocatos, judicum ministros, curialesque, & magistratus ipsos munerum editores. Ex advocatis ordinatos fuisse sacerdotes Rufinum & Gregorium contra Cæneni Concilii regulam à Papa conqueritur. Id quomodo ad præfectum Episcopum creatum pertinebit, qui inter eos sanè, quorum ultimo loco mentio fit, voluptatum scilicet ac editionum auctores connumerari potius debuit? Nec video qualem contineat deformitatem ab Innocentio taxandam, ut è præfectis prætorio, adeò illustri, quantumvis seculari, dignitate, crearentur Episcopi. Præstò enim est S. Ambrosii exemplum non sine divino nutu ex hac ipsa præfecturæ dignitate in Archiepiscopum Mediolanensem electi, ut ex Paullino vitæ ejus scriptore constat, referturque in *Analibus Eccles.* ad ann. CCCLXXIV. num. 4. Ita visum Illyricianis Episcopis quum ad Afianos sic scripsere: *Dum hac de re scriberemus ad vos, commonefacti sumus, ut in his vestris literis scriberemus etiam de Episcoporum, collegarum scilicet nostrorum, institutione: ut si quomodo fieri queat, è magistratibus, qui probata spectataque fide fuerunt, Episcopatu functuri cooptentur: sin autem tales non reperiantur, è sacerdotum collegio &c.* Et mox: *minimè verò de curia, aut militum ductoribus.* In iisdem *Analibus* anno CCCLXV. num. 19.

34. Item ait Pontifex: *Quorum factum ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum ea quæ quoquo modo facta sunt in dubium non vocemus, sed Dei potius judicio dimittamus.* Factum videlicet improbat, sed non irritat, nec irritum declarat. Et tamen Luitprandus iste sciolus, *Rufus* (ait p) *Episcopus Ore-*

m Epist. exstat in Collect. Concil. Hisp. Loaysæ pag. 51. & in Paris. recentissima Confessorum tom. 2. col. 1274.

n De usu hujus complexi pro Episcopatu vide Baron. tom. 4. ad ann. cccclxxxv. 25. & in Notis ad martyrolog. ix. Aprilis. o In eadem epist. sect. 6.

p Advers. 190. aliis 166.

t Tom. 4. ad an. cccclxxxviii. num. 100.

u Tom. 4. ad an. cccclxxxvi. 35. & 36. Serada De viris Imperat. p. 202.

x De scriptor. Eccl. ad an. cccclxxvii. y In apparatus sacro. v. Faustinus.

z De scriptor. Eccl. dissertatione, tom. 1. pag. 313.

Ovetanus synchronos S. Gregorio Bætico ex judice simul electus; qui duo, & alii jubentur deponi ab Innocentio I. & deponerentur, nisi jam fuissent mortui.

35. Præterea Augustalis dicitur Eliberitanus ille Episcopus, cui Gregorius noster successerit. Certè nondum constat, vel uniatque eidem Dextro, quoniam tempore Augustalis hic Hispaniarum falsus Episcopus obierit. Primò enim ad ann. CCCLXXXII. S. Augustalis (ait) Episcopus Eliberitanus mortuus in Gallia, dum catholicorum causâ illic diu immoratur. Idem autè ad an. CCCLXXXVIII. n. 5. Augustalis (ait) Eliberitanus Episcopus Avelate mortuus, ac in Sanctorum numerum relatus est, cujus memoria colitur VII. Septembris. Hoc igitur decessit anno, qui ante sex annos jam decesserat. Quicquid autem de hac contradictione dicendum sit, noscere aves, lector, unde Augustalis magica Pseudo-Dextri arte in Hispanias fuit evocatus? Juratò dicam. Inter alia hujus generis concepit animo ludius noster, ut quoscumque Sanctos absq; loci notatione in Martyrologiis reperisset, veluti magnetica vi quadam ad Hispanias attraheret. De quo ejus consilio executioni per totum Chronicon mandato alibi agemus. Martyrologium ergo Romanum hoc animo percurrenti lecta est die VII. Septembris In Gallis S. Augustalis Episcopi & Confessoris memoria. subiectaque Baronii nota referentis in Beda esse, Avelate. At cum in Concilio Arausicano I. sub Leone Papa Augustalis subscripserit, eidemque simul Hilarius Arelatenfis Episcopus; alterius potius civitatis (ait Baronius) videtur fuisse Episcopus hic Augustalis. Arrepta est igitur occasio fallendi, dum opportunam dolo ac rapinæ videt sancti viri mentionem. Ac, ne deesset ei Ecclesia, quem Baronius Arelatenfis cedere fecerat, adjudicata fuit apud Eliberitanos, datusque huic novo Episcopo locus, femoto interim Gregorio Bætico, abrogatoque ei istorum gestorum eximio honore, quæ paullo post dicemus. Hæc scilicet modestia est & eruditio nostrorum pseudo-historicorum.

36. Gallæ Placidia charus itidem fuit, nec nisi ante annum CDXXIII. decessit. Hæc nempe ad asserendum Achillis Stati editionis titulum, de quo jam loquuti sumus, excogitata sunt. Quare ut Gregorius ætatem Placidia rebus tam seriis maturam adipisceretur, extremæ senectutis seni, quod erat anno nonagesimo secundo supra tercentefimum S. Hieronymus, triginta duo alii additi sunt anni à macrobiorum his progenitoribus.

37. Duplex inde opus Gregorio tribuitur q, De Fide alterum, cum factus fuisset recens Episcopus exaratum; De Trinitate alterum ad Gallam Placidiam Constantii jam uxorem anno CDXX. Et hæ meræ nugæ sunt conciliare volentis Hieronymi testimonium super libro illo De Fide inscripto, atque eo anno CCCXII. jam edito, cum Gallæ Placidia, qui tunc puellula adhuc erat, nuncupatione, alteri huic & recentiori De Trinitate libro prorsus affigenda, si somnariæ cum his oneirologis placeat.

38. Veniamus jam ad hypobolimæum Gregorium, quo, ut speramus, haud ultra se Toletani iactabunt. Planè hic Horatiana illa cornicula est, alienis spoliis dives, è Gregorii Bælici & aliorum ejusdem nomenclaturæ gestis, quasi totidem furtivis amicta coloribus, moturaque paullo post risum, cum nostrâ operâ

—Suas repetitam venerit olim

Grex avium plumas.

Primò Toletanis ignotum fuit Gregorii hoc pontificium usque dum Dextri comparuisset Chronicon; immo Audentium Olympio successisse, nullo intermedio, in amplissima iita sede, præfulum series docet; fateturque in Historia Toletana Urbis & regni adhuc inedita Hieronymus Romanus de la Higuera Jesuitarum sodalis, cum quo agitata nobis est inferius causa super Dextri rebus. Cujus quidem testimonio sic validè Gregorius hic Toletanus premitur, ut eo tantum subnixi condemnare eum falsi & supposititii judicio valeamus. Vis tamen hujus argumenti nondum hoc loco aciem suam approbare poterit, usque dum è fontibus ipsis, cum ad Dextrum perveniamus, tota hujus falsi Chronici veraque historia reveletur. Interim contenti sumus verbis Higuera huc pertinentibus oræ auxiliis s.

39. Deinde replicamus Gregorium Bæticum fuisse jam Eliberi Episcopum, quo tempore Hosius obiit, argumento ex historia illa, quantumvis interpolata, verisque falsa commiscente, Faustini & Marcellini deducto, scilicet anno CCCLX. aut circiter. Unde cadit enatum Dextri, assumptionem ejus ad Episcopatum Eliberitanum an. CCCLXXXVIII. constituentis, triginta ferè post Hosii mortem, & vix quatuor antequam scripserit Hieronymus Gregorium Bæticum Eliberi Episcopum usque ad extremam senectutem diversos mediocri sermone tractatus composuisse. Consiliumque manifestè se prodit, votumque excludendi Bæticum à laude illa in confessione fidei olim reportata: quod quidem non aliter succedere posse existimavit facinoris auctor, quam Episcopatu Bæticè in tempus longè inferius tracto, & alterius Gregorii Toletano supposito, ad quem, uti sui nominis unicum Hispanum per id tempus antistitem, Hosio, Ursacio, ac Valenti resistendi gloria referretur. Hæc, inquam, gloria, & si Deo placet, altera etiam cum Lucifero Calaritano sentiendi.

40. Planè hic hallucinatus fuit insigniter pseudo-historicus noster, cui tam egregium, Toletanoque præfule dignum, Ariane pravitati se non immiscuisse (quod Hieronymus ait de Gregorio Hispaniarum Episcopo) visum fuit, ut ægerrimè tulerit coronam hanc alterius quam Toletanæ Ecclesiæ præfulis tempora cingere. Cum potius debuisset hunc, uti nequum, alterius impressum faciei damnare, quam Toletano inurere Episcopo. Nempe non ut laudet, sed tantum ut referat perniciam Luciferi, atque cum eo Gregorii Hispaniarum, & Philonis Libyæ, Episcoporum, sic loquutus est Hieronymus: laudare enim

r. Apud Logar. sam in Collect. Concil. Hispan. in p. 10. pag. 11. Padilla h. g. l. c. 1. s. cap. 1.

s. Lib. 9. Hist. Tolet. cap. 9. Nuptio p. 10. doctissimo Pontifice Olympio, succedente in la fissa y primacia de Toledo Ardenio de nacion Española.

t. Dialogo adu. Luciferianos. u. S. Ambros. Orat. in Satyri fratris obitum. S. Aug. De agone Christi cap. 30. & De heresibus cap. 81. Videndi Baronius ad annum CCCLXII. tom. 4. Annal. nu. 220. & seqq. Petavius to. 2. Theolog. dogmaticæ.

x. Antiochus Bronchus in cap. 2. Apocal. Spondanus in Epist. Baronii ad an. CCCLXII. Ambros. Machin. De Luciferi sanctitate integro volum. y. Luitprand. ad. 133. Julian. Chronicon num. 167.

z. De scriptor. Eccl. cap. 2.

a. Cap. 80. De consecr. dist. 2. Ant. Aug. De emend. Gratiani lib. 1. dial. 2. b. Vide Mariana lib. 2. cap. 12. c. De script. Eccl. cap. 56. d. Ur duo libri quo Faustus Episcopus Galliciarum contra gratiæ subdolo sermone composuit. e. De primordiis Britanniarum Eccl. cap. 11. pag. 317. f. In Messanenfi ad ann. DCCIV. num. 3. & in Disquis. 2. De Metropolitana Sicilia 6. 5. ad fin. 2. tom.

g. Quod Dexteri ait ad ann. CCCLVI. & CCCX.

neutiquam potuit consilium Luciferi; quod alibi apertissimè damnat, & cum eo, uti schismaticum, non uti hereticum, universi Ecclesiæ scriptores. Ita nempe averfatus est Calaritanus hic, aliàs sanctissimis moribus præful, Arianam perfidiam, ut nec etiam penitentibus Arianis communicare voluerit; immo & communicantes æquè cum iisdem respuerit. Eiq; & aliis ejus sectatoribus, displicuit in Ecclesia catholica, (ut ait Augustinus) quòd verè catholice sanctitatis est, ut tanquam vera mater, nec peccantibus filiis superbe insultet, nec correctis difficile ignoscat. Ignoscendum ergo Gregorio Bætico, non invidendum est, quòd huic sectæ adheferit; nec ideo indigno (cum respuisse credendus sit) sanctitatis nomine honoreque; quæ & Lucifero Calaritano x Vercellis, atque in Sardinia ob eandem causam præfari comperta res est.

41. Verum autem dixisse Dextrum contententes, nusquam non Dextri & affectatum ejus de Gregorio isto adversus Gregorium Bæticum testimonium agunt affectatissimis y; cum non minus ipsi fidem suam approbare necesse habeant. Sed & rationis arietem admovere audent, quamvis stramentitium. Bivario injuriæ haud fumus, qui eâ uti ausus est. Episcopi Hispaniarum nomen à S. Hieronymo huic tributum, qui cum Lucifero non bene sensit, satis significare primatem Toletanum. Nempe si hoc argumentum admittimus, Idatius Clarus & Justus Urgellitanus, Hispaniarum appellatus uterque Episcopus à S. Isidoro z, Leanderque Hispanensis eodem dignitatis nomine salutatus à S. Gregorio a, Gordianusque Episcopus Ecclesiæ Hispaniæ dictus in codice quodam Conciliorum antiquissimo b, Toletani fuere antistites. Rogareque Bivarium jure possumus, an Fastidius Britannorum Episcopus à Gennadio c, sive Faustus Regiensis Galliciarum ab scriptore Vita S. Fulgentii Ruspensis d dicti, totius regni sui tenuerint primatum? Innumera sunt hujus rei exempla: & jam quòd Fastidium Londinensem crediderint Episcopum hac ipsa ratione moti Balæus & Pitæus, acriter eos Jacobus Usserius vir eruditissimus reprehendit e. Necnon & Rochus Pyrrhus in Notitia Ecclesiarum Siciliae hoc ipsum aliis exemplis confirmat. Nimirum aut ignorabatur, aut non succurrebat Hieronymi referentis memoriæ sedes Episcopi, de quo erat sermo. Qui defectus necessariò supplendus fuit generali provinciæ nomine. Immo, quod mirum videri debet, in Conciliis subscribentes ipsi parcere aliquando propriis sedium vocabulis consuevere, nationis contenti notâ. In Concilio Romano sub Gregorio II. anno DCCXXI. Sinderedus Episcopus ex Hispania, Sedulius Episcopus Britannia, Fergustus Scotiæ, nomen suum non aliter professi sunt.

42. Quod attinet ad amicitiam S. Hilarii Pictaviensis Episcopi g, Gregorioque isti datas ab eo frequenter literas, somnia mera sunt, nec in Hilarii operibus aliqua exstat ad Gregorium inscripta, unde occasionem planus assumpserit. Eundem interfuisse Ari-

minensi Concilio h, acta ejus deperdita in causa sunt, ut ex iisdem non refellamus. Minoricæ idem exfulasse Gregorius fingitur i, ut gloriæ confessionis Hilarii atque Luciferi aliorumque ab Ariminensis Concilii exitu relegatione damnatorum præful Toletanus paria faceret. Damnaße Auxentium Mediolanensem, quem Damasus prædamnaverat Pontifex, Concilio Toleti coacto, Juliano credere non debemus, cui Dexter suus resistit. Nam hic ait k Gregorium Toletanum diem suum anno CCCLXVI. obiisse, nec ante sequentem CCCLXVII. Liberio Papæ subrogatum fuisse Damasum. Non ergo prædamnare Damasus potuit Auxentium, quem Gregorius exemplo ejus postea damnaverit. Accepisse quoque is refertur l à Liberio Papa (aliàs à S. Felice) encyclicas m dicere debuit) literas, quia in libro De Romanorum Pontificum vitis n, qui vel Luitprandi vel alterius est, tam in Liberio quam in Felice notatur scripserit eos omnibus Episcopis adhortatorias ad sustinendas persecutiones. At venisse eundem Gregorium unâ cum duobus aliis Romam, & quod magis est, Tyanam usque Cappadociæ ad Concilium ibi congregatum, eiq; uti legatos Apostolicæ sedis præfuisse, falsissimè & impudentissimè à Juliano dicitur: ex Basilio Cæsarensi constare id adjungere ausus. Blateronis producere verba tanquam refutare erit. Anno CCCLXIV. (ait o) Gregorius Episcopus Toletanus, Himerius Tarraconensis, Idatius Bracarenfis, venientes Romam confirmant suis syngraphis fidem Concilii Nicæni, eandemque formam afferunt ad Concilium Tyanense, ibique honorificè recipiuntur, & præsumt ut legati Apostolici Concilio Orientalium, ut ex B. Basilio Cæsarensi Episcopo constat. Idem ferè in Chronico p legitur.

43. Res quomodo acta est, breviter ostendemus. Circa ann. CCCLXV. ad Liberium Papam venerunt Romam Eustachius Sebastensis, Sylvanus Tarsensis, Theophilus Castabalarum in Cilicia, Episcopi, propter Arianam hæresin depositi, atque, ut admitterentur ad communionem, suo & plurimum aliorum Orientis præfulum nomine subscripserunt, & professi sunt Nicæni Concilii Generalis fidem & symbolum: dolosè quidem, aliudque in ore, aliud in animo habentes. Qui tamen communicatoris Papæ literis q, atque item aliis, quibus restitutio trium horum in sedes suas præcipiebatur à Liberio, necnon & communicatoris etiam, seu pacificis Episcoporum Siciliae epistolis, in reditu per eam insulam & aliarum Occidentis regionum impetratis, instructi ad suos rediere. Cumque per id tempus celebraretur Concilium Tyanæ civitatis Cappadociæ ab Episcopis catholicis, eò veniens Eustachius cum sociis, literisque ostensis, statim decreto patrum in suam sedem restitutus fuit. Narrat hæc Socrates lib. 4. cap. 11. & Sozomenus lib. 6. cap. 10. & S. Basilius epist. 73. Ostensis, inquam, literis, non solum Liberii Papæ, sed & Episcoporum Italiae, Gallia, Africa, & Siciliae. quod Sozomenus disertè notat r. Basilius quoque nihil aliud quam de literis: Que

h. Idem anno CCCLVI.

i. Idem ibidè.

k. Ad annum CCCLXVI. nu. 2.

l. Apud Julian. in Chron. num. 173. m. Circularer. n. Editio cum cæteris Luitprand. Antwerp. à Plantino MDCL.

o. Advers. 458.

p. Num. 170.

q. Exstant inter Liberii epistolarum num. 13. tom. 2. Conciliorum.

r. Lib. 6. cap. 12.

q. Composuit primò inter alia librum De Fide etiam cum primo capisset in re prædicatâ: ac postea Galia Placidia Augusta ante CDXX. De Trinitate composuit alterum (quem credo S. Hieronymus non vidisset) eum jam superserarat Constantio Augusto, qui cepit anno CDXX. Luitpr. adv. 197.

Que vero sint illi (Eustachio Sebasteno) ab eiusdem Episcopo Liberio propolita, & ad que consenserit, nobis clam est; nisi quod epistolam attulit, per quam restitueretur. Eam ubi Tyanæ Synodo exhibuit, in suum locum restitutus est. Hec ille. Quæ quidem verba apertissima & efficacissima sunt significare nullum Pontificium legatum in eo Concilio intervenisse, qui res quomodo inter Liberium & Eustachium acta fuisset, certiores facere posset patres. Siquidem uni epistolæ fidem habuere, cetera ignari. Atque id est quod ex Basilio constat, non Pseudo-Juliani chimerica illa in Concilio præfectura trium Hispaniæ Metropolitanorum, Toletani, Tarraconensis, & Bracarenfis. Quorum, nec ullius alterius Occidentis Episcopi in eo Concilio præsentis, neque Basilius, neque Sozomenus, qui rem uti facta est diligenter ac distinctè referunt, meminere.

44. Ne autem id, quod certissimum est, infringere possint adversarii adductis ex Baronio literis synodalibus Illyricianæ Synodi ad Episcopos Asianæ, Phrygiæ, Caro-phrygiæ, & Pacatianæ datis, eoque, quod inde collegisse videtur Baronius ipse, opportunum erit id non prætermittere. Ajunt Illyriciani Episcopi: *Has nostras literas misimus per dilectum fratrem nostrum & collegam Elpidium presbyterum. Et infra: Itaque coacti sumus dominum & collegam nostrum Elpidium cum literis Romæ, que est caput imperii, ad vos mittere, ut discat utrum vestra prædicatio ita se habeat, an non.* Ex quibus videtur (unde enim alio?) concepisse vir doctissimus Elpidium à Liberio missum ad Orientales legatum Illyricianam hanc epistolam secum portasse. Quod quidem (pace tanti viri dictum sit) neutiquam ea epistolæ verba significant. Græca, inquam, quæ servavit Theodoretus in Historia sua: siquidem Latina, quibus scriptam fuisse iudico, nusquam exstant.

45. Veniamus jam ad scenæ exitum, hoc est Gregorii Toletani mortem. Debit sancta hæc esse: scitatio enim viro tot sanctæ gestorum meritis decorato, ut personam impositam dignissimè gereret, omnino æquum fuit, ut quo posset modo adjudicaretur locus in Sanctorum catalogis. Martyrologium ergo Romanum, ut aliàs, adit noster Prometheus, statua domi factæ infundere volens furtivo ausu sanctitatis animam. Excutiuntur Gregorii omnes qui in syllabo sunt, nec ullus reperitur dolo opportunus. Gradus inde fit ad Petri Equilini catalogum, & hic sistitur statim; atque eventum fuit in hanc cuiusdam Gregorii mentionem. *Liberatus Confessor, & Gregorius Episcopus eodem die in Amphitrua claruerunt* (hoc est die XIII. Kalend. Januarii, sive XX. Decembris) ait ille. Huic solo superstruere placuit mendacii fabricam. At quantis impensis! Liberato in primis quaerendum fuit munus inter nos, dandaque Hispana civitas; deinde Amphitruæ antiquo nomini adaptandum recens vulgareque, quasi ex antiquo illo corruptum, nomen. Relegamus ergo plani vestigia. *Amphitruæ* (Pseudo-Dextri verba audis) *que Carpetanorum urbs est, nunc Furiæ, S. Liberatus Episcopus Eliberitanus feliciter moritur XIII. Kal. Januarii.*

nem, pro initio, ac metaphoricè pro principatu: quia princeps primus aliorum est. Quæ metaphora usos credo Latinos in efformando suo arcis nomine, quod veluti summitatem significat; quia in summis quisque locis arces construebantur. Nec video quare aliunde querant hujus nominis etymon, nisi è Græco, hi qui inquirunt in Latinas origines. Arx enim tres primas continet Græci nominis literas. Consule sis apud Vossium & quid Solinus, Varro, Servius, quid tandem ipse Vossius censuerit. Fungerus etiam visus, non, credo, suis conjecturis quicquam propioris etymi apportabit. Quod autem de Roma sic Græcus loquatur auctor, facile inveniet exempla arcis de quacumque re in summo posita, aut summi gradus apud Barthium lib. 19. *Adversariorum* cap. 5. Præterea nusquam legitur Elpidium hunc in Synodum Tyanensem venisse, quamvis Eustachii Sebasteni adventus atque per Illyricum transitus causâ videatur conscripta epistola. Quare neque hinc quicquam affulgere lucis potuit ad perumpedas cimberias Pseudo-Juliani tenebras.

46. Hoc jacto fundamento Liberati, & Amphitruæ in Hispania mentionis, ultra progredi jam tutius visum. *Relatus est* (idem ait) *S. Gregorius Toletanus Amphitruæ Toletum; & in Hispania inter divos est relatus XX. die Decembris.* Nondum tamen finis: nam & facta iterum, sive hujus, sive alterius Gregorii mentio rem confundit, vereque levitatem & inconstantiam prodit artificis. *Amphitruæ, que nunc Furiæ, S. Gregorius Episcopus Complutensis XII. Kal. Januarii,* ait idem auctor e in prioribus editionibus, non in Bivariana. Franciscus enim Bivarius hanc Gregorii Complutensis Episcopi memoriam ex hoc loco tanquam importunam delevit. Idem tamen Bivarius alibi de hac re agens

duos Gregorios agnovisse atque laudasse Dextrum cum Juliano suo contendit, alterum Complutensem, qui obiit anno Christi XCIV. XII. Kalend. Januarii, cujusque translatio facta fuit Amphitruæ Toletum anno CCCLXVI. alterum Toletanum, cujus obitus hoc ipso anno Dexter meminit, atque item Julianus Petri archidiaconus S. Justæ Toletanæ, Dextri consecratus: *Hoc anno (ait) X. Kal. Julii Pontifex Toletanus Gregorius sanctè Toleti moritur.* Diverfus ecce dies mortis Bivarii iudicio, diversitatem utriusque Gregorii clarissimè ostendit. Sed frustra lavat Æthiopem doctus scholiastes, aut confirmatum it ac distinctum quæ reapse confusa temereque dicta sunt, densissimisque suppositionis tenebris involuta. Gregorii enim eo die XIII. Kal. Januarii, sive XX. Decembris ab Equilino Episcopo facta mentio, vix ejus testimonio satis subnixâ est. Martyrologium enim Romanum longè abit. S. Liberati hocce meminit ista die sic: *Romæ SS. M.M. Liberati & Bajuli.* ex Beda scilicet. Ufuardus Liberati tantum meminit: *In Amphitrua S. Liberati.* Ita habet Antuerpiensis ea, quæ utimur, editio. Bivarius tamen legisse videtur in alia Lovaniensi antiquiore e utriusque Sancti, Liberati & Gregorii Episcoporum nomina; nam & præferre hanc lectionem ait, cum alios MSS. Hispaniæ, tum Nucalensis monasterii Cisterciensis membranaceum ac vetustissimum codicem ejus Martyrologii. Rhabanus & Notkerus iisdem verbis: *In oriente natale S. Theclæ virginis, & S. Liberati.* Quomodo & legitur in vetustiore quod S. Hieronymi esse Franciscus Maria Florentinus, vir diligentissimus, cujus industria hoc debemus antiquitatis monumentum, existimavit.

47. In loci nomine ab Amphitrua discedit aliquantulum Franciscus Maurolycus, qui addidit etiam Liberato Gregorii, ab Equilino forsân doctus: *In Amphitrua SS. Liberati & Gregorii Episcopi.* Unde si vera esset colligenda è proximo lectio, sive *Amphitruæ*, sive *Amphitruæ*, conjectabatur Florentinus jam laudatus subrogari posse; quarum altera urbs Achaïæ, altera magnæ Græciæ fuit. De loco nos suspicabamur; pro in Amphitrua, quæ nusquam est civitas, in amphitruo legi non ineptè posse: quasi Romæ passus sit Liberatus cum Bajulo, si vera sit Bedæ ac Martyrologii Romani lectio, à bestis eo loco dilaniatus. Nihil tamen affirmamus, sed id contra Pseudo-Dextrum animadvertimus.

48. De Liberati Episcopatu nusquam, neque ab Equilino, qui fundus omnino rei est, neque à Maurolyco nos doceri. Quinimo Equilinus disertè vocat confessorem Liberatum, uti Gregorium Episcopum: quorum priore illo nomine viri Sancti, qui neque martyres sunt neque Episcopi, appellari solent. Cum ergo facti Ecclesiastici sic variant in posteris consignandâ Liberati & Gregorii mentione; negabimus non injuriâ fidem ei, qui neque ullius fidei est, neque alios habet qui fidem ejus liberent. Præsertim cum Amphitruæ vocabulum geographiæ Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

monstrum sit, ipsique ejus assertor & vindex, ne sine quorundam utilitate mendacium diceret, ridicula interpretationis affectatione se se heri & nudius tertius concepisse hunc factum planissimè declaraverit. Audis ne illud? *Amphitruæ, nunc Furiæ*, aliàs *Furiæ*, aut simplicius *Ia*: quomodo variè legitur in prima editione Cæsar-augustana, & in Hispaniensi Roderici Cari, qui in Notis suis præfert ex MS. codice suo *Furiæ*, improbens aliam lectionem *Sittia*, quæ est in Cæsar-augustana. Nimia quidem cupiditas municipio *Hita* hodie nominato gratificandi corrumpere fecit omnem antiquitatis saporem. Namque *Hita* novum nomen, non illius sæculi, est; veniens scilicet ex corrupto verbo Latino *figere*, & fixo ejus participio. Quod fixum est & firmum ante duo aut tria secula Hispani *bito*, aut *sito* appellabant. Unde ludus puerorum *el bito* dictus; clavus scilicet in terra fixus, quem ludentes, veluti scopum quendam, ferire satagunt, unde dicimus vel nunc, antiquo retento verbo, *dar en el bito*, hoc est ferire scopum, cum aliis hujusmodi quæ D. Sebastianus de Horosco & Cova-rubias in *The-savro lingue Castellana* curiosè collegit. Præsertim hocce convenit nomen huic oppido, quod in colle positum pulchrè emicat, & latè longèque conspicitur. Aliud autem prorsus oppidum fuit, si verè fuit ubi nunc *Hita* est, quam Rodericus Toletanus Episcopus *Furiæ* vocat. Gaspar Barrerius existimavit *Cesutam* Antonini, quam Ptolemæus *Cesadam* vocat. Nec ante barbarorum in Hispanias irruptionem, dominantibus adhuc Romanis, occasio fuit corrupendi propria locorum nomina, quæ quidem hi conservabant curiosissimè, etiam in iis locis, quibus Romana aliqua honoris cognomenta, sine detrimento vernaculæ nomenclaturæ, adjungere placuisset. Unde enim, aut cujus lingue est *Furiæ* vocabulum, aut ubi gentium natum, aut quomodo in Hispaniam irrupit, *Amphitruæ* antiquato?

49. Nec sustineri aut defendi, ut jam finiamus, potest alter ille Gregorius Complutensis Episcopus primi sæculi, quem ex his Pseudo-Dextri tenebris Bivarius contendit proferre in lucem. Certum enim est ex S. Isidori libello *De scriptoribus Ecclesiasticis*, nullum fuisse ante Asturium Compluti Episcopum. *Inde* (ait) *ut antiquitas fert in Toletis sacerdos novus, & in Compluto agnoscitur primus.* Nec dissimulaverim phrasin illam, *inter divos aliquem Sanctum referendi*, aliquot post Dextrum sæculis in Ecclesiam fuisse introductam.

CAPUT III.

GREGORIO jam laudato BÆTICO tributum Martyrologium, nuperum inventum esse nebulonis alicujus, temerè ac frustra commendatum à Gregorio Argazio Benedictino. *Comprobatur id ex silentio S. Hieronymi; & ex comparatione cum pseudo-historicorum scriptis, & ex operis ipsius barbarie, & geographiæ ignorantia. Solinus explicatur. Bracara Gallæciæ, non Lusitanie. Easo non Cantabrorum, sed*

5 Sozomenus lib. 6. cap. 12.

1 Apud Baron. tomo 4. ad an. cccclxv. nu. 18. & 2. tomo Consistorii ultimæ edit. Paris. col. 372.

u Lib. 4. cap. 3. & 2. tomo Consistorii. pag. 832.

x De quo plura S. Hieronym. ex facris libris, quorum testimonia collegit Auxilius lib. 2. De ordination. Formosi Pape cap. 26. apud Morin. De fac. Eccl. ordinat. part. 2. pag. 373 & idem Morinus par. 3. exercit. 1. cap. 2. § 2. S. Isidor. De script. Eccles. cap. 2. Sacerdotem pro Episcopo dixit.

y In Etymol. gico. v. Arx.

z In Etymol. gico. v. Arx.

c In Chron. ad annum. cccclxv.

d apud Nutii MDLXXXIII. in. 3. e aa. MDLXVIII.

a Lib. cap. ult. num. 17.

b Ad annum cccclxvi.

c Ad annum cccclxvi. nu. 2.

d Exstat & Juliani locus ex Chronico nu. 174. juxta huc Dextri corrigendus.

e Ad annum xciv.

f Comm. ad Marc. Maximè in additionibus ad S. Bravilium pag. 61.

f Ad annum cccclxvi. g Ad annum cccclxvii. & cccclxvi. h Ad annum cccclxvii.

i Verbo *Hita*, & *Hito*.

k Lib. 6. hist. Hisp. cap. 23. l In *Epimeris* suo.

m Cap. 2.

nova seu Spartaria, & Rboda, intra mediterranei limites, prior Murciæ regni, posterior Cataloniæ principatus, in ora maris collocatæ.

57. Aliæ etiam novitatis vestigia existant in frequentibus, quos committit, anachronismis, ævo Gregorii ea quæ hujus nostri sunt, securè attribuens. Bracaram nimirum urbem in Lusitania constituit. Bracame in Lusitania SS. Regulus & Felix. Ad quem locum conscientia tactus Argaius caute monuit, inde colligi jam hoc tempore Gregorii Lusitaniam fines mutasse, è Durioque flumine ad Minium usque se extendisse. Errat quidem is, ne deerrasse Pseudo-Gregorium fateatur, toto geographiæ cœlo. Dii enim postea Gallaciæ provinciæ, prout à Lusitania distinguebatur, metropolis adhuc fuit Bracara. Ne nunc veteres advocem geographos melioris notæ, qui Durio flumine Lusitanos à Gallaciis determinari nos docent. Rem satis conficiet sequioris temporis usus, monumentis frequentibus se se prodens; quorum aliqua dabimus. Synodi Bracarenfis primæ sub Ariamiro Suevorum Rege erâ DXCIX. hoc est anno DLX. celebratæ hoc est principium: Cum Galliciæ provinciæ Episcopi, Lucretius, Andreas, &c. ex præcepto præfati gloriosissimi Ariamiri Regis in metropolitana ejusdem provinciæ Bracarenfi Ecclesia convenissent. Et infra adhuc clarius: Beatissimus Papa in his Leo &c. per Turibium notarium Sedis suæ ad Synodum Galliciæ contra impiam Priscillianii sectam scripta sua direxit. Cujus etiam præcepto Tarraconenses & Carthaginenses Episcopi, Lusitani quoque & Beticæ, facti inter se Concilio, regulam fidei contra Priscillianam heresim cum aliquibus capitulis conscribentes, ad Balconium tunc hujus Bracarenfis Ecclesiæ præfulem direxerunt. In Concilio etiam ad Lucum sub Theodemiro ejusdem gentis Rege erâ DCVII. sive anno DLXIX. alia cum Bracarenfi Gallaciæ metropolis erecta est in urbe Lucensi. In Synodo Bracarenfi II. sub Mirone Rege erâ DCX. sive anno DLXXII. idem omnino dicitur. Sed ne excipiat aliquis geographiam Ecclesiasticam diversam à seculari esse; Idatius, qui sæculo quinto vixit, Lemicensisque in Gallaciâ fuit Episcopus, Theoderico Rege (ait) cum exercitu ad Bracaram extremam civitatem Gallaciæ pertendente &c. Et alibi: Suevi in solitam perfidiam versi, regionem Gallaciæ adhaerentem fluvio Durio depraedantur.

58. Immo adhuc post Sarracenorum in Hispanias ingressum servavit antiquos suos fines Gallaciâ usque ad Durium flumen. Sebastianus Episcopus Salmanticensis, qui sub Rege Alfonso Magno floruit, sive alius Chronici Sebastiani tributæ auctor, de quo loco suo dicemus, Sancii cognomento Crassi Legionis Regis percurrens tempora, egressus Rex Sancius (ait) ex Legione venit Gallaciæ, & domuit eam usque ad fluvium Durii. Confirmatque Rodericus Toletanus, veterem nomenclaturam à sui temporis usu distinguens. Interea Alcorexi Rex Agarenorum (ait lib. 5. cap. 12.) eam partem Gallaciæ quæ nunc Por-

tugallia dicitur, & usque ad sanctum Jacobum devastavit. Similia cap. 16. expressiusque cap. 10. Coëgit usque ad Durium, qui dividit Gallaciâ & Lusitaniam. Huic luci quandam majorem ingeret lucem, Argaii judicio, M. Maximi auctoritas, cum is monasterium Dumiense, quod fuit prope Bracaram, in Gallaciâ verbis clarissimis, nec semel, collocet. Quibus quidem hic abstinere, quod ipse tanquam digitos suos & manus procul dubio habet nota, contentus ceteris, quod rei est, veris testimoniis, abundè persuasissè.

59. Huic alius tanquam lac lacti similis error est. Easo in Cantabris collocat §. 60. his nempe, qui hodie ita dicuntur generali nomine Cantabrorum, ad Guipuscoæ, Viscayæ & Alabæ provinciarum incolas extenso: sub Romanis autem, etateque Gregorii, Vasconum fuit oppidum, quibus id Ptolemæus affigit. Cantabri autem longè ab his collocati, quod plures probant, & inter alios Arnaldus Oihenartus in Notitia utriusque Vasconie. Id ex jam dictis colliges ignorare haud potuisse verum Gregorium, ejus, quæ vixit, ætatis, Hispaniarum divisionem; falsum verò & hypobolismum potuisse hodierno usu, qui in Lusitania Bracaram, in Cantabris Eason habet, miserè deceptum iri.

60. Imponitur quoque absurdissimè quarti sæculi scriptori Gregorio, ut iis usus sit locorum nominibus, quorum vel Gotthi vel Arabes, in Hispanias diu post ejus obitum infusi, auctores fuere. Quo quidem argumenti telo cum petamus & confodiamus causæ jugulum, restrictiore vibrandum est cura. Masburgium hodiernam Burgos urbem appellat: Radegundam virginem Salmantinam laudat; quæ Germaniæ pura puta sunt vocabula, Hispanis rebus inepta, cum inter Hispanos & Germanos nullum Gregorii ævo, uti postea irruentibus Gotthis, esset commercium. Alcabadre, Alboide, Negaxanise urbium, Arlanzonis fluvii diserte meminit, vocabulorum absque dubio Arabicorum, quæ Sarracenis, tercentum & ultra annis post Gregorium Hispanias ingressis, accepta ferimus. Burgum Septentrionalis linguæ verbum est, quæ gentes utebantur, è gelida illa orbis plaga Italiæ, Galliis, tandemque Hispaniis infusè. Burgundionum esse monet Luitprandus, non quem toties deridemus, sed legitimum, lib. 3. Rerum gestarum ab Imperatoribus & Regibus cap. 12. Et quoniam ipsi (ait) domorum congregationem, quæ muro non clauditur, burgum vocant, Burgundiones, quod est, à burgo expulsi, à Romanis appellati sunt. Agnovit & Burgundionum, hoc est Germanorum, esse nomen Orosius lib. 7. cap. 32. cum Isidoro lib. 2. Originum cap. 2. & 4. & Paulo Diacono lib. 2. antiquissimamque Germanici nominis in ripa Rheni urbem Asciburgium in hujusmet originis confirmationem existisse olim ex Tacito novimus. Pleni sunt recentes doctissimorum hominum commentarii hujus observationis.

61. Nec de statu movere nos Vegetius debet, qui vulgarem suo, hoc est Valentiani, sub quo & Gregorius noster vixit, Bur-

d In Chronica ad ann. Christi DLX. §. 1. & d. §. 2.

e Cujus meminisse §. 81. f De moribus German. c. 7. & lib. Hist. 4. cap. 33. g Vossius De vitis sermone lib. 2. cap. 3. Henr. Spelmanus in Glossario Bern. Alderete Orig. De la lengua Castellana lib. 3. cap. 3. verbo Calibriga pag. 290 Stewechus in Vegetii lib. 4. c. 10. Gothofredus Jacobus ad titulum De burgis in cod. Theodof. Pithæus 1. Adver. cap. 4. Menegius in Originum lingue Gallie vernaculis verbo Burg. Besoldus cum pluribus in Thes. practico verb.

ævo, burgum dictum castellum parvum lib. 4. De re militari cap. 10. scribit. Castellum parvulum, quem burgum vocant, inter civitatem & fontem convenit fabricari (ab obsessis scilicet) ait. Quinimmo burgorum in Hispania notitiam paullo post hæc tempora præbet Arcadii & Honorii Imperatorum ad Vincetium P.P. Galliarum directa lex Unica tit. 14. qui De burgariis inscribitur lib. 7. codicis Theodosiani, unâ cum lege 2. tit. 19. lib. 12. ejusdem codicis, quæ in Justinianæo est l. 6. De fundis rei privatæ lib. 11. Lex nostra præcepit (ajunt laudati Cæsares in dicta lege Unica) ut hi quoque, qui mira Hispanias, vel in quibuscumque locis ausi fuerint burgarios vel sollicitare vel receptare &c. Burgarii appellabantur qui burgis, ut ex posterioribus illis legibus colligitur, serviebant.

62. Dum ergo constat burgos in Hispaniis eo tempore haud ignotos fuisse, nonne calumniari videmur martyrologo, hunc locum urgentes? Minimè quidem. Sæculum enim integrum annorum inter Diocletianæam stragem, quam descripsisse Gregorius fingitur, atque Honorii & Arcadii regnum, qui burgariorum in Hispania meminerunt, ferme fluxit. Nempe à quarti sæculi fine ulteriora tempora vulgare jam fecerant vel inter Romanos hoc burgi vocabulum, ut constat ex Sidonii Apollinaris carmine h, Burgus Pontii Leontii inscripto, quo domum illius, seu castrum in Gallia ripæ Duranii fluminis superædificatum celebrat. Ante id tempus nunquam extra Germanos limites audita fuere, scriptove consignata burgi, burgorum, aut burgariorum nomina. Crebra enim cum Germanis bella hæc vocabula veluti urbe donavere. Planè certum est Orosii tempore haud ita fuisse, sed Burgundionum linguæ propria. Quos nomen (ait) ex opere præsumpsisse; quia crebra per limitem habitacula constituta burgos vulgò vocant. Erant ergo castella turræve limitaneæ, cum apud barbaros, tum apud Romanos, qui ab illis didicere. Ideo clausuris & burgis custodiri fines in Africa olim solitos Justinianus ait in leg. 11. §. Et omnes. 4. cap. De officio præf. præf. Africa. Qui limites, quod frequenter flumina essent, iis burgi imponebantur; unde quæ munitæ fluminibus adjacerent domus, ita appellari cœpere. Quod innuit Sidonius k:

Cernere jam video quæ sint tibi, burge, futura.

Diceris sic, namque domus de flumine surgunt, Pendentesque sedent per propugnacula iberiæ.

63. Planè sunt qui à Græco βύργος hoc nomen derivent l, quod βύργος proferebant Macedones Thracæque, ut Casaubonus in Commentariis ad Strabonem observavit. Sed Germani, quibus magis de rebus suis credendum est, constanter linguæ gentis illud vendicant m; cum maximè omnis locus munitus, confugium omne, burg n vel hodie inter eos adiat. Neque enim potuerit ii à Græcis accipere, tam cœlo & usu separata gente, quod verbum antiquissimè domi habuerunt. Nisi ab Hebræa origine utraque,

quod suspicatur Vossius, & Germana & Græca vox fluxerit. Id quod de briga conjectamur Hispano vocabulo, quod propriâ linguâ Hispaniæ veteris urbem significat, quamquam doctissimus Alderetus ad Græcum βύργος referre malit. Cæterum à Germanis natam Burgenfis urbis appellationem, quoquot inter nos historicam rem cum judicio tractavere, omnes admittunt p, ea conjecturâ ducti, quod auctor ejus fuerit Comes D. Didacus Porcellus cum genero suo Nunio Bellidez aut Belchidez, nobili Germano, à quo nomen urbi impositum gentis suæ vernaculum credere proclive est. Ante hoc tempus, scilicet Adepsoni catholici Legionis Regis ævum, non hujus urbis nominisve ulla mentio.

64. Sed insurgunt, Germanos in Hispaniam sub Gallieno Imperatore irrupisse, ac duodecim annis eas infedisse. Orosius lib. 7. cap. 22. Germani ultiores abrasâ potiuntur Hispaniâ. Et cap. 41. Irrupta sunt Hispania &c. Et infra: Quod etiam sub Imperatore Gallieno per annos prope duodecim Germanis eventibus exceperunt. Immo antiquiorem aliam ejusdem gentis in Hispaniam expeditionem innuere videtur Seneca, dum de populorum transmigrationibus in Consolatione ad Helviam matrem agit. Pyrenæus (ait) Germanorum transitus non imbibuit. Unde Alphonfus de Cartagena in Anacephaleosi Hispaniæ cap. 4. Deum exercitus multi ab Alemannia (inquit) & insulis adjacentibus Hispaniam inundantes, Almonizis expulsis apud Hispanos magnis temporibus regnaverunt; donec Pœni ab Africa transeuntes magnam Hispaniæ partem subjecerunt. Sed Orosio demus id quod ex bono aliquo exceperit auctore, quantumvis in Gallieni rebus, commotique sub eo totius orbis, triginta non minus tyrannos passi, relatione, nihil de Hispania eo tempore vastata Trebellius commemoret Pollio. Nedom tamen inde conficitur, gentem vastatricem & incursionibus tantum intentam dare nomen potuisse iis terris, quas delere ac excindere, non excolere aut firmare urbibus imperioque nitentur. Orosio credamus ipsi, qui nos huc adigit. Exstant adhuc (statim ait) per diversas provincias in magnarum urbium ruinis parvæ & pauperes ades, signa miseriarum & nominum (scilicet veterum ante ruinam) inditia servantes, ex quibus nos quoque in Hispania Tarraconem nostram ad consolationem miseriæ presentis ostendimus. Sive autem recta, sive non, lectio illa sit Senecæ, Germanos innuentis in Hispaniam superatis Pyrenæis transfusse; at certò scimus nullum horum ingressus aut dominationis vestigium in geographicis Ptolemæi, Pomponii, Plinii, aliorumque monumentis relictum.

65. Quare cum tribus primis sæculis nulla in Hispaniis diversarum gentium bella turres limitaneas, præcipuè in mediterraneis locis à mari longe distitis, sub appellatione burgorum, juxta Vegetii notationem, construere suaferint; credendum omnino est, burgorum nomen cum Gothorum gente audiri apud nos ceptum, veramque esse historicorum nostro-

o Lib. 3. cap. 3. Del origen de la lengua Castellana.

p Garibay lib. 10. Consp. histor. Hisp. cap. 5. Morales lib. 15. hist. de España cap. 17. Mariana lib. 8. cap. 2. Puente Corcuera de las Monarquias, lib. 3. cap. 10.

2 §. 133.

q Vide Resendium lib. 1. Antiquit. Lusitan. Ludovicum Nonnum in Hispaniæ c. 29.

h In Chron. Olymp. cccix.

i Olymp. cccix.

h 22.

i Scaliger lib. 2. Aufonianar. lib. cap. 9.

k Laudato carmine 22. De Paulini burgo.

l Sirmondus ad Sidonii hoc carmen 22. Gotofredus ad l. 2. lit. P. cod. De off. P. P. Africa. Hadr. Junius lib. 5. Animadv. cap. 6. Cujacius 3. observat. 24. Casaubonus ad Strabonem. m Barthius Animadv. ad Guil. Britonem lib. 7. vers. 391. Vossius lib. 2. cap. 3. Cluver lib. 1. Germaniæ veteris, cap. 13. n Barthium vide ubi proxime.

strorum assignatam nobilissimæ urbi, Castellæ veteris nunc primariæ, originem; ut scilicet à Didaco Porcello Comite, ejus, ut fertur, rei auctore, in unum eundemque populum plures circumcirca minores populi coaluerint, locufque inde à burgis seu oppidulis plurativo numero Burgi dictus sit, eodem forsitan tempore, quo à pluribus castellis in Mauro- rum & Christianorum collimitio positus Castellæ nuncupari cœpit ditio illa, quæ Comitibus primùm, deinde Regibus, paruit, atque hodie veluti principatum in cæteram Hispaniam tenet. Relinquamusque Franciscum Tarrafam his Germanis Burgorum fundationem tribuentem, rerum Hispanicarum peritia apud eos censerit, quibus æquè persuaserit Oretanorū populū & Legionis septimæ Geminae urbem, quam Germanicam falsò vocat, ab eadem esse Germanorum origine. Super quibus ei pudorem imperat Joannes de la Puente Dominicanus, judicio & antiqua doctrina vir pollens & subactus.

q De Regibus Hisp. in Valeriano tomo 1. Hisp. illustr. pag. 556.

r Lib. 3. De la consor. de las dos Monarquias cap. 10.

s In Chron. ad ann. Christi LXXI. & DCCCLXXXIV. t Hisp. illustr. tom. 1. pag. 312.

u De Regibus Hisp. in Alphonso III. Hisp. illustr. volum. 1. pag. 350.

x Sub tit. Poblacion Ecclesiastica de España dedit hoc & alia fabulosa Gregorius Argaius. Hoc autem Chronicon editum est 2 par. primi tomi Martini MDLXXIII. Seg. mentum aut istud pag. 596.

68. Hi nullam aliam nisi Burgorum appellationem à fundatione ipsa hujus urbis agnovere. Sebastianus, existimatus Salmanticensis Episcopus (sive is sit Alphonfus Rex III. Magnus, ut aliis placet, qui id Chronicon scripsit brevissimum pro more illorum temporum, quod à Pelagio res perfectur usque ad Ordonium I. è tumulo caput efferentis Hispaniæ Regem) Eo tempore (ait de regno loquens Alphonfi cognomento catholici, & à Pelagio tertii, qui rerum potitus est ab era DCCCLXXVII.) populantur Primorias, Levana y, Trausmera z, Suppor- ta a, Carranza b, Burgis, quæ nunc appellatur Castella, & pars maritima Gallicie. Terræ tractuum, seu mavis vallium, hæc omnia ferè sunt nomina inter montes Hispaniæ ad mare septentrionale vergentis vel hodie vulgaria, non autem oppidorum. Ab his cum aufugissent incolæ sibi à Mauris timentes, sub hoc Rege multorum prætorum victore ausi sunt ea loca repetere, denuoque vallium jam dictarum habitare oppida. Unus ergo ex his tractibus Burgi appellabatur, qui deinde vocatus est Castella, ut Sebastianus ait. Qui & alibi Burgensem provinciam vocat. Hunc quidem hodie contineri sub nomine vulgari, las siete d meridades de Castilla la vieja, aut sub prima & præcipua earum quæ merindad de Castilla la vieja proprie audit, non longè à Burgenfi urbe, non temerè cum Stephano Garibajo e suspicamur, Sebastiani annotationem sequentes.

y Provincia de Lievana, sive Asturias de Santillana. z Valle de Trausmera. a Valle de Supuerta. b Valle de Carranza.

c In Ramino scilicet DCCCLXXX

d Merindad tractus terræ est quæ ab uno iudice regitur, vulgò Merino, seu Majorino.

e Lib. 22. Hisp. cap. 29.

69. Ideo etiam fundata Burgis urbe duravit Castellæ nomen seorsum ab ea, ut constat ex charta quadam publica Garcia Navaræ Regis, qua sese regnasse in Pampelone, in Alava, & in Castella; Fernandum verò fratrem in Legionem, & in Burgis, erà scilicet MLXXXIV. Quod est notatu valde dignum. Adducit eam, & similem aliam idem Garibajus lib. 22. cap. 28. & 29. Qui huic terræ portioni regio ferè præerat nomine, hunc illa ætas Castellæ Comitum nuncupasse videtur. Sampirus Asturicensis Episcopus, qui Sebastianum continuavit sub Alphonso III. seu Magno, interfuisse consecrationi Compustellanæ S. Jacobi Apostoli Ecclesiæ, atque inde Ovetensi Concilio f, inter alios proceres ait Orderium Castellæ & Auca Comitem g. Porro erà CMXXII. populavit Didacus Comes Burgis mandato Aldephonsi Regis. Sic legitur in codice Compustellano h (tumbo vulgus vocat) quo privilegia ejus Ecclesiæ olim collecta servantur, nec non & in aliis annalibus ac prisici ævi monumentis, quorum Ambrosius Morales meminit i.

f Celebratum fuit erà CMXXII. Vide Morales lib. 13. cap. 33.

g Apud Sandoval en las notaciones à los Obispos de Castilla, pag. 251.

i Lib. 15. Morales d. cap. 16.

70. Hic ille fuit Didacus Porcellus Comes supra laudatus, quem Castellæ præfuisse hoc tempore aliunde compertum est k. Consonat in anno fundationis, formamque diserte refert, quamvis alieno profus loco, Rodericus Toletanus Episcopus lib. 5. De rebus Hispaniæ cap. 25. Sub isto (Sancio nempe cognomento Majore, in quo graviter errat l) Comes Didacus Porcelli populavit Burgis, quam quia ex burgellis plurimis ademerat, Burgis statuit nominari, erà nongentesimâ vicesimâ secundâ.

k Videndus Steph. Garibaj. lib. 10. del comp. histor. de España cap. 2. Morales d. lib. 15. cap. 16. l Ut notavit Morales d. cap. 16.

m In editione Sandovalis pag. 67. col. 2. n Pag. 65. col. 1.

Regem, sub quo factum id opus, Alphonsum III. Magnum Rodericus vocare debuit, qui ejus eræ, quam rectissimo assignat calculo, æqualis fuit. Sampirus eodem ferè maculatus errore existat, qui ad Ranimiri II. tempora refert, haud aberrans tamen à vero urbis nomine m. Populavit Didacus comes Burgis. Ipse quoque paulò antea hæc habet n: Et quidem Rex Ordonius, ut erat providus & perfectus, direxit Burgis pro Comitibus &c.

71. Omnia hæc in medium adduximus, quò magis confirmaremus nusquam apud auctores nostros non lubricæ fidei Burgorum urbis ante Didaci Comitum fundationem, nec Masburgi usquam, nedum sic antiquo tempore, mentionem fieri, Haubertumque id factum referentem hoc usurpato nomine, quod nullus eorum agnovit, impudenter ludere. Nec quicquam juvat Murbogorum gentis seu populi apud Ptolemæum, dum Tarraconensis Hispaniæ loca refert, mentio. Quantum enim Μυρβογοι, Murbogi, hujus auctoris, quorum Βραβων, Bravum urbem laudat, à Masburgis distat? Villanovanus autem in Ptolemæo suo, ex Marinæ & Tarrafæ, imposuit sibi ut scriberet, Bravum Masburgi olim dictum, nulla nominum similitudine, nulla veteris auctoris fide innitens. Unde de Burgenfis urbis appellatione ista succrevit fabula, quam stabilire voluit, ementito vetustatis nomine, is qui Haubertum & Gregorium ætate abortus nostra est.

72. Quod inde in Hauberto sequitur: Hodie dicitur Burgos, clara civitas in Vacceis, ex affectata veteris geographiæ eruditione jure traducimus. Quid enim si nobis de Hispali nostra hujus temporis ad æquales loquentibus hæc verba excidissent: Vetus Hispali, quæ nunc clara urbs est, Sevilla nuncupata, in Turdetanis; & non potius in Bætica seu Andaluza provincia? Quid si de regia Matritensium curia: Mantua Carpetanorum, quæ nunc Matritum est in Carpetanis; & non in Castellæ novæ regno? Puto risum lectoribus, etiam indulgentissimis, nos moturos. Connectuntur & superioribus hæc alia de eadem urbe: Antiquo tempore dicebatur Ceuca, aliis Bravum, aliis Auca Tabularia, vel Ceuca Tabularia. Juncta scilicet ferè omnia in auctoris cerebro, nunquam alibi vel audita vel conjuncta.

73. Planè in priore parte hujus portentoſi Chronici reedificatam Ceucam urbem fabulatur anno mundi MMMCMXXIX. Si hoc nomine tunc appellata, quando nam tot formas, quot Protheus fabulosus, mutavit? At si ab aliis & aliis existimatam ait Masburgensem urbem eandem cum ex his aliqua; quinam fuere hi inter nos critici, Hauberto superiores, quos cura sollicitavit conferendi veterem cum nova geographia? Et tamen Argaius hoc loco notat Numantini belli tempore jam Ceucam fuisse urbem civibus fortissimis plenam; cum verè ea urbs, quam Lucullus Consul vastavit in Vacceis, Scipio instauravit, bellum cum Numantinis gerens, Pompejus Hispanis dolo eripuit, Caucæ constanter audiat apud Polybium p, (Καυκα, & Καυκαιοι cives ejus) & Frontinum q, horum

o Ad hunc an. pag. 445.

p De Hispan. bellis pag. edit. ultim. Amstel. MDLXXVIII. & iterum DXXXIII. q Lib. 1. Strab. pag. cap. 2. in veterib. editionib. rectè.

eventuum enarratores, Pliniumque r. Hujus ultimi hæc sunt: Sicut in Vacceorum XVIII. civitatibus, Intercatienses, Pallantini, Labricenses, Cauceses. Cauca etiam in Antonini Itinerario est s. Sanè Frontinum temerè averte aliò Franciscus Modius, pro Chaucesibus, seu Causensibus, quod prius legebatur, Catienses sobrogans, & ad Catinam fortè Plinii t, Arcadiæ urbem, respiciens; acquiescente in ultima editione Amstelodamensi parum critice Roberto Keuchenio. Cauca & ipse Rodericus Toletanus u retento Latino appellat nomine. Bravum oppidum Ptolemæus laudat, (quod quidem Babarvon hodierni temporis esse Argaius credit) Aucam, Ceucamve Tabulariam nullus. Aucam, inquam, cum hoc cognomine.

r Lib. 3. cap. 1. s In Itiner. ab Emerita Caesar-augustam.

t Lib. 4. cap. 6.

u Lib. 6. Hisp. cap. 23.

74. Aliàs Auca olim existit urbs Castellæ, cujus Episcopi ab ea dicti Aucenses: multa mentio in historiis fit: omnino autem diversa à Burgis. Post Burgensem enim urbem fundatam Aucensis Episcopus urbe sua dentata à Mauris titulum retinebat apud Rodericum Toletanum lib. 4. cap. 18. idemque eodem tempore Auca cap. 13. & Burgis oppidi cap. 16. lib. 6. meminit. Auca Patricia dicitur in territorio Castelle in instrumento fundationis monasterii S. Martini vallis de Mena xv. Sept. erà DCCCXXXVIII. Hæc de Burgenfis clarissimæ urbis origine paulò diffusius, ut Gregorium verum vindicaremus à falsi suppositione, Haubertoque interim ineptias suas opprobremus, non omnino inutiliter annotare visum fuit. Sed jam ad alia fictionis vitia.

x Apud Sandoval in fundationibus mon. S. Emiliani fol. 43.

75. Radegundæ virginis mentio in Hispania adhuc Romæ subiecta falsitatem non minus prodit y. Salmantica sancta Felicitas y 129. & Radegunda virgines. Martyrium scilicet, innuit, in eadem Diocletiani persecutione fuisse passæ. Nullam in fastis Ecclesiasticis Radegundæ alterius memoriam legimus z, quam Galliarum Regina Chlotarii uxoris, tandem Benedictinæ monialium Pictaviensis, sanctitate & miraculis scemina clarissimæ. Hanc ex Germana stirpe fuisse, tum historiæ a, tum nomen ipsum planissimè ostendit. Ea filia Bertharii Regis Thuringorum fuit: quæ iccirco à Venantio Fortunato ejus vitæ scriptore audit natione barbara, de natione Turinga. & hanc captivam ductam conjugio sibi copulavit Chlotarius. Eiusdem originis & gentis sunt, Francorum nempe orientalium, hoc est Germanorum, propago, Ingundis ejusdem Chlotarii secunda uxor b, atque item alia Ingundis Sieberti Austrasiæ Regis filia, S. Ermenegildi principis Hispaniarum martyris conjux. Fredegundis Chlotarii Galliarum Regis concubina. Cumegundis S. Henrici Imperatoris castissima conjux, & quotquot propria sceminarum nomina similiter desinunt.

z Rom. Martyr. XIII. Augusti.

a Vita ejus tum à Venantio Fortunato, tum à Bandomina quadam scripta apud Surium tom. 4. Greg. Turon. Hist. Franc. lib. 3. cap. 4. & 7. & lib. 8. cap. 4. & De glor. conf. cap. 106.

b Sant-Marthani fratres in Hist. generali France, tom. 1. lib. 2. cap. 8. & 11. secunda partis, & cap. 4. tertiæ partis.

76. Unde ergo Radegundis nomen apud Hispanos eo tempore, quo ne dum in Gallias ex Germania seu Francia orientali cum Francis transferat? Nec opponas ante omnem Francorum in Gallias descensum Radegundem quandam S. Martialis Lemovicensis

centis Episcopi Christi Domini discipuli hospitem celebrari. Scio Bernardum Guidonem Dominicanum hujus formine alicubi meminit. Sed nota cuique sunt, etiam Martialis Apostolatus propugnatoribus, quæ hujus historiæ & actis opponi solent: adeo ut his fateri necessarium sit (quod Saulajus facit d) genuina & sincera acta sub incurfionibus barbarorum peruisse, ut ex collectione quadam antiqua e miraculorum sancti ejus corporis translationis etiam constat. Neque enim aliter declinare posse difficultatem ex Gottborum ibi facta mentione prudenter vident, quam aut denegantes actis his vetustatis fidem, aut per errorem exscribentium hoc eo irrepisse Gottborum nomen excusantes. Quod ipsum de Radegunde, quam non minus quam Gottborum appellationem ferè quatuor respuunt Gallicanæ historiæ priora sæcula, existimari oportet.

77. Arabica item oppidorum nomina importunè laudata Gregorium non esse Martyrologii auctorem evincunt manifestissimè. Qui enim potuit quarti sæculi scriptor noscere Arabum nomenclaturam, quæ non ante septimum, unà cum eorum tyrannide, inficere Hispaniam cœpit? Alcanadre prope Iberum fluvium (ait t) S. Theodulus & filia ejus Agnes. Et paulò post: Albadè in Cantabris circa fluvium Iregge Prudens & Joannes. Oppida sunt (ex Argazii interpretatione) Castellæ, seu Rioxæ, Alcanadre & Albelda; utrumque Arabicæ linguæ & originis: quod vel rudes Arabismorum Hispani idiomatis non ignorant. Alcanadre, seu Alcanater, arcus seu pontes sonat. Mauros pontem, qui Gaditanam insulam continenti committit (de Suazo nunc vocant) Alcanater dixisse, geographus Nubiensis Climatis 4. prima parte nos docet. Albaida albam rem denotat, ex beidum, album, & articulo al h. Unde & in Valentino regno Albaida oppidum, & ab eo dicta vallis. Item pagus sive castellum juxta Cordubam similiter appellata: quibus in locis frequentissima hæserunt Arabicæ linguæ vestigia. Id quod Sebastianus ipse Salmanticensis supra laudatus de re suæ ætatis scribens non obscurè significat. Unde ob partam victoriæ causam tantum in superbiam intumuit (Muza rebellis quidam Cordubensis Regis) ut se à suis tertium Regem in Hispania appellare præceperit. Adversus quem Ordonius Rex exercitum movit, & ad civitatem, quam ille (Muza) noviter miro opere instruxerat, & Albaida nomine imposuit, Rex cum exercitu ad eum venit, & munitione circumdedit. Ita enim legi debere, non autem Albelda, ut in editione hujus Chronici, quam à Sandovalio habemus, fuit excusum (preterquam quòd à Roderico Toletano sic vocatur i, Dulcidiusque in Chronico non dudum typis edito, Albadam urbem fortissimam dixit) ab Ambrosio Morali docemur, qui de hac re egit lib. 13. cap. ultimo Hist. Hispanie, atque iterum lib. 15. cap. 49. quo loco instrumentum omni exceptione majus, sive, ut vocant, privilegium adducit Sancii cognomento Abarca Navarræ Regis, tempore fundatio-

nis monasterii S. Martini de Albelda hodie nuncupati formatum, anno (uti supputato rectè calculo statuit diligentissimus historicus) CMXX. hoc est erà CMLVIII. Ex quo quidem duo elicimus contra Gregorii fidem, Albelda, sive Albaida, nomen esse Arabicum, testante ipso Rege Sancio scripture auctore, necnon & fluvii nomen non Iregua, quod Pseudo-Gregorius habet, sed Eyroca, quomodo ibi appellatur, eo tempore fuisse.

78. Miier ergo martyrologus, quem, uti mendacem, oportebat quoque esse memorem, veteris hujus instrumenti oblitus, quem suppeditare ei Moralis poterat, Albaidam Maurorum, & Ireguam hodiernum fluvii Albeldam oppidum præterfluentis nomina, Gregorii Eliberitani, immo Diocletianæ persecutionis tempore, nota & vulgaria fuisse absurdissimo errore & anachronismo sese involvens, incidensque ipse (juxta Psalmum) in foream quam fecit, supposititio affixit operi.

79. Simili laborat novitatis vitio Arlanzonis, fluvii nomen. Duo sunt ejusdem ferè appellationis in hoc tractu Castellæ veteris flumina, Arlanza & Arlanzon. (cum exteris mihi fermo est rerum nostrarum nesciis.) Posterior à priore dictus videtur, eo quòd eundè ferè cursum tenentes, demum inter se commiscuntur, in Pisoracam inde, sive Pisuerga, influunt. Et nulla quidem horum vetus memoria superest ante Maurorum irruptionem. Neque ego tamen ausum ad eorum linguam ea referre. Cum verò Rodericus Archiepiscopus Toletanus Latino verbo nunquam Arlanzam, sed Aslanciam, idque non semel, appellet m; jure quidem dubitare possumus hoc ne sit unius eorum fluviorum vetus nomen, unde posteriores fecerint Arlanza; cum & adhuc magis ejus appellationem corruperint accolæ rustici, pro Arlanza, Relunzo dicentes. Arlanza item audit in privilegio seu diplomate foundationis monasterii S. Petri de Arlanza dicti, quod Ferdinandum Gundisalvi Castellæ Comitum gloriosissimum habet auctorem, secundo idus Januarii erà DCCCCL. concessum; quod in Benedictine historiæ voluminis primi appendice n Antonius Jepezus publici juris fecit. Legimus quidem apud Sandovalium Arlanze nomen in sæculi undecimi quodam monumento o. Ipse tamen aliud producit p quo flumen hoc Asilense dicitur. Quorum reliquie (SS. Petri, Paulli, Vincentii, Sabinæ, & Christetididis, quæ in dicto monasterio servantur) continentur (ait) in Asilense flumine. Cui quidem nomini valdè consonat Roderici Aslancia. De hoc tamen eorum expectanda suffragia sunt, quibus schedas veteris ævi consulere posse in hujus domus aliarumque tabulariis contigerit, bonaque fide his uti velle.

80. Nagaxarasa q monstrum purum putum certè est geographicæ veteris, hoc est Romanorum temporis, nomenclaturæ. Argazius tamen contendit vetus nomen hoc esse, non Arabicum: negatque idem oppidum cum Tritio fuisse hodierni temporis urbem Naxera, contra id quod vulgò magis cre-

creditur. Tritium olim duplex (haud enim omittere id opus est) apud Ptolemæum, cujus si recta sit vulgaris scriptura, Τριτων μέγαλον in Beronibus alterum, Τριτων τούθου Varulorum alterum, appellata sunt. Tertium addit nostri temporis historicus diligentissimus Josephus Moretus Jesuita, scilicet Tritium in Antrigonibus, cujus Plinius meminit t simul cum Virovesca, bisque in Antonini Itinerario fit mentio t, uti ad occidentem Virovescæ ejusdem positi: quod manifestum fit ex viarum ductu. Monasterio de Rodillas & Briviesca hujus temporis interpretatur. Tritium Tuboricum, quod in Vardulis Ptolemæus collocavit, Motrico urbem Viscajæ provinciæ ad fluvium Devam idem Moretus putat; ita quidem quasi Mons Tricius dictam; argumenta usus, quòd Plinius Vardulos ad oceani oram à Pyrenæi jugis ante Cantabrorum regionem constituat lib. 4. cap. 20. Tritium-Metallicum Naxaræ urbi vicinum fuisse credit.

81. Nobis nondum arridet, ut à communi virorum doctissimorum, qui geographicam nostram egregiè calluerunt, discedamus; cum præsertim Vardulorum Tritium à Ptolemæo laudatum, idem cum eo existimari posse credamus, quod Antonini Itinerarium una statione à Virovesca versus occasum constituit. Nam quicquid de Vardulorum situ juxta oram maris Plinius dixerit, inverisimile haud est, sive hos sive alium ejusdem appellationis populum, Castellæ veteris eam partem, quæ ab Antrigonibus tenebatur, & ubi Virovesca fuit, atque nunc Briviesca est, incoluisse. Neque enim ex nihilo est, quòd hunc terræ tractum Barduliæ nomine sequens veterum monumentorum ætas indigitaverit, uti ex antiquo Alphonfi Castellæ Regis III. cognomento Casti scriptura colligitur u, ubi Gallegiæ & Barduliensis provinciæ Gallaciæ vicinæ (nec enim ad oram maris, & antiquum Vardulorum situm hæc pertinere possunt) se comitem factum ait. Rodericus quoque Toletanus lib. 4. cap. 13. Barduliæ meminit; atque illud ipsum Sebastiani Salmanticensis (sive alius sit) testimonium, quod pro Burgorum eodem cum Castella nomine supra à nobis adductum fuit, non Burgis habuit, sed Bardulia, que nunc appellatur Castella, in iis, quibus utebatur hujus Chronici exemplaribus Ambrosius Morales x. Quod in opinione veterum fuisse certum habent noviorum y plures; quamquam, uti errorem nostrorum post captivitatem hominum antiquitatis rudium, reprehendant Stephanus Garibajus z, & ex eo Joannes Mariana a. Præ quorum sententia judicium Hieronymi Suritæ b & Ambrosii Moralis habeo, qui confines populos huc usque limites suos extendisse, & ab ora maris per Guipuscoæ & Alavæ fines usque ad istam Castellæ veteris portionem, Bureva hodie dictam, penetrasse, minimè absolum à vero judicasse videntur, quandoquidem in hoc vado nihil hærent.

82. Tritium ergo Tuboricum per me eo loci esto. Sed de Tritio-Metallo habeo quicquid Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

quam judicio criticorum subijcere. In Ptolemæo excudi solet Τριτων μέγαλον. Malim ego Τριτων μεγάλην *, Tritium magnum. & obscurum aliis Tarraconensem lapidem e huic rei lucem dare, ab eaque invicem accipere ajo.

T. MAMILIO SILONIS FIL. QVIR. PRÆSENTI. TRITIENS. MEGALE OMNIB. HONORIB. IN R. P. S. FVNCT. DE CVRIALI ALLECTO ITALICAM EXCVSATO A DIVO PIO FLAMINI P. H. C. P. H. C.

83. Quamvis enim Ambrosius Morales f oppidum Magalam seu Megalam crediderit laudatum, quod nusquam alibi à se auditum fatetur, nequiquam tamen aliud oppidi nomen ibi admittit orationis tenor. Si enim Mamilius Silo Præfens Tritienfis patriâ, & in Rep. sua, Tritio videlicet, omnibus fundus fuit honoribus, Megale illud vocabulum nisi cognomentum Tritii aliquod significet, nihil videtur posse significare. Quare præferendam credimus Gruteri lectionem MEGALE, qui profecisse ait se ex Andrea Schoti schedis, quem Schotum scimus Tarracone in domo clarissimi antistitis Ant. Augustini diu commoratum; ac Tritium Megalon in lapide isto vestigium sui, quod corrigendo Ptolemæo & vulgari persuasioni satis superque sit, reliquisse. Nec aversari debemus in media Hispania citeriore Latinâ provinciâ Græcum urbis cognomen. Magnus enim fuit usus Romanis civibus linguæ hujus. neque Græci in Hispanis peregrini fuere. Sive, quod magis est, Latinæ linguæ Tritium magnum suâ sic auctor Græcus vertit. Frustra ergo supposititius noster Gregorius Tritium Metelli alicubi s scripserit, ab scholiaste valdè laudatus; quasi veram Ptolemæi lectionem ostenderit.

84. Hoc ergo Tritium transformatum fuisse in urbem Naxaram tulit hucusque persuasio vulgaris, etiam historicorum non recentiorum, Sampiri h nempe Asturicensis & Roderici Toletani i, qui quidem sermone suo Latino Anagaram semper & ubique vocat, ut videre est lib. 4. cap. 13. quam confirmat Tritii hoc etiam tempore cognominati, duobusque dumtaxat passuum millibus à Naxara urbe distantis pagi appellatio k. Nisi aliis placeat Naxaram ex ruinis veteris Tritii non eodem, sed vicino isto loco surrexisse, Maurorum operâ. Si autem Tritium fuit sub Romanis dicta hæc urbs; à quoniam alio potuit, quam ab Arabum populo omnia deformante, in linguam vernaculam nova ista Naxara appellatione donari? Cum præsertim (agnoscente Argazio ipso alicubi l) nomen hoc urbem inter rupes collocatam Arabicè, & quidem è re ipsa sumpta descriptione, significet. Confirmatque originem idem urbis nomen Nagara; scilicet apud Ptolemæum in Arabia Felice lib. 6. cap. 7. seu Narangera, aliàs

Tract. de S. Lemovicensi. Hist. Mer. Hispanorum Labbei pag. 677. De mysticis Gallie script. in S. Martialis pag. 122. Teste eodem Sausajo ibidè.

f. 14. g. 16.

h Vide Cotarrubiâ in Thes. lingus Castellana verbo Albaida. Morales lib. 13. cap. ult. & lib. 15. cap. 49. & de articulo Arabum al, quod indicium est ejus linguæ vocabuli. Vide Alderetum Antiquedades de España y Africa lib. 2. cap. 2. paginâ 213. & lib. Del origen de la lengua Castellana lib. 3. cap. 15. Vostliu in Etymologio verbo Manatus, & verbo Alchymia.

i Lib. 4. cap. 13 & 14.

x Morales de Beronibus alterum, Τριτων τούθου Varulorum alterum, appellata sunt. Tertium addit nostri temporis historicus diligentissimus Josephus Moretus Jesuita, scilicet Tritium in Antrigonibus, cujus Plinius meminit t simul cum Virovesca, bisque in Antonini Itinerario fit mentio t, uti ad occidentem Virovescæ ejusdem positi: quod manifestum fit ex viarum ductu. Monasterio de Rodillas & Briviesca hujus temporis interpretatur. Tritium Tuboricum, quod in Vardulis Ptolemæus collocavit, Motrico urbem Viscajæ provinciæ ad fluvium Devam idem Moretus putat; ita quidem quasi Mons Tricius dictam; argumenta usus, quòd Plinius Vardulos ad oceani oram à Pyrenæi jugis ante Cantabrorum regionem constituat lib. 4. cap. 20. Tritium-Metallicum Naxaræ urbi vicinum fuisse credit.

l. 14.

m Lib. 4. cap. 13. cap. 13.

n Fol. 27.

o Adit. ad Epist. pag. 14. p. 14.

q. 14.

r In Investigat. ad hist. Navarræ lib. 1. cap. 4. pag. 116. f. Lib. 1. c. 3. t. Invenire ab Asturica Tarraconem, & ab Asturica Burdigaliam.

u Apud Sandoval. Annosar. ad Episcopos Hispanie histor. pag. 174.

x Vide lib. 13. c. 14. Hist. Hisp. y Sandoval ubi proxime: pag. 92. Pellizer ad Dulcidii Chronicon fol. 26. Sandoval in fundat. monast. S. Emiliani. fol. 43. z Lib. 9. cap. 6. Hist. Hisp. a Lib. 9. Hist. Hisp. cap. 4. in fine. b Notis ad Anton. Itiner.

* Erravit auctor: non enim Τριτων μεγάλην, sed Τριτων μεγάλην.

c Magale apud Morelam & Occonem. Gruterus tamen ex Schoti Schedis Megale habet. f Ubi proxime

g. 98.

h In Chronico & rebus Ordini II. i Lib. 4. c. ult. in fine.

k Vide Marianum lib. 17. cap. 10.

l Poblacion de Esp. tomo. 1. parte 2. ad ann. DCCCXXX. Chronici Hauberti

alias Naranga, ejusdem Ptolemæi in Africa lib. 4. cap. 3. quæ Naraggæ videtur Anomni...

85. Tum quoque nescio quid de Mauris non adhuc Mahometanis inculcat, quos una cum Carthaginensibus in Hispaniam venientes non abnuvit potuisse id aliâque Arabica nomina Hispanis oppidis & linguæ mutari...

86. Remittamus ergo suam Argæzio, si ejus est, conjecturam, una cum pro Naxære antiquo nomine Pseudo-Gregorii, atque item Pseudo-Hauberti Hispalensis, non uno aut altero testimonio...

87. Quid item de eo auctore sciemus, qui recentioribus oppidorum nominibus alieno usurpatis ævo, in manifestis frequentisque anachronismi laqueos temerè atque inadvertenter incidit...

90. Pretereo quòd ea fabulatur, quæ in Dextri ridemus Chronico, Briena & Assyriæ martyris in Severa Hispaniæ triumphum Frigide h urbis in Hispania mentionem...

fit à Canilla nomen, aliud confingendum tale est regni Toletani oppidis Canillas & Canillas. Pignora sic scriptum Græcæ originis oppidum esse credi voluisse videtur martyrologus...

88. Nomina item eorum plura, qui ut veri martyres laudantur, portentoze formationis, nullumque ad aliquam ejus ævi usque linguam analogæ sunt. Ut magica potius aut Gnæsticæ repetitionis vocabula præferre videantur...

89. Vulgaris item Theræz nomine sic auctor utitur, ut longissimè ab eo tempore, quod sibi arrogat, concepsisse id liquido appareat. Græca hæc certe tam viri quam femine compellatio est, sive Tarsia, ut Tarsus Patriarcha ille Constantinopolitanus sanctitate illustris...

90. Pretereo quòd ea fabulatur, quæ in Dextri ridemus Chronico, Briena & Assyriæ martyris in Severa Hispaniæ triumphum Frigide h urbis in Hispania mentionem...

ejus, qui nusquam fuit, Sancto Martyre Sole, mentiatur originem: cum & incolarum persuasio sit S. martyrem Zoilum ibi maxime cultum dedisse causam nomini. Quod & Burgenfis familia virorum nobilium Samsoles ab eodem tutelari martyre (ut vulgò creditur) agnominata, nusquamque Solis nomen ab Hispaniæ viris usurpatum aut agnitum...

91. Jam aliis hujusmodi argumentis premere Gregorium hunc, ac vindicare verum Gregorium desinam; ut ruinoso & ferè conquassato Martyrologii supposititii muro arietem novum validissimum, quo res conficiatur, admoveam. Nota est omnibus semihominis Caci fabula ex Virgilio. Furatus is fuerat Herculis boves, timensque deprehendi...

Attamen investigavit furtum heros ille, spe-

Martyrologium Pseudo-Gregorii suis §§. distinctum.

Ex editione Matritensi anni MDCLXVII.

- §. IX. Juliobrigæ S. ANANIAS.
§. XI. Caperæ S. MARCUS.
§. XIII. Tarracone S. MAGINUS.
§. XXI. Utriculi S. RUFINUS.
§. XXII. Tucci THEODORUS, JULIANUS, & OCEANUS.
§. XXV. Securæ S. BRIENNA.
§. XXIX. Carthagine S. BASSA.
§. XLII. Urgabone FELIX.
§. XLVI. Iturisë CCXXVIII. CIVES.
§. LXXXVI. Cæsar-aug. innumerabiles M.M.
§. LXXXVII. Ibidem S. ENCRATIS.
§. LXXXVIII. Ibidem S. LAMBERTUS.
§. CXXII. Pax-augustæ SS. VINGENTIUS & ORENTIUS.
§. CXXIII. Palentiæ S. ANTONINUS.
§. CXXIV. Emeritæ S. LUCRETIA.
§. CXXV. Ulyssippone VERISSIMUS, & alii.
§. CXXVII. Seguisamone S. PAPIANUS.
§. CXXVIII. Pampilone S. VALENS.
§. CXXX. Nertobrigæ SS. SYNESIUS & THEOPOMPUS.
§. CXXXI. Bracaræ S. SYLVESTER.
§. CXXXII. Toleti S. LEOCADIA.
§. CXXXIII. Iturisë S. DIONYSIUS.
§. CXXXIV. Oreti S. SPIRIDION.
§. CXXXV. Tarracone IV. CIVES.

Bis repetitur hæc memoria. hic. & §. 133. Tres hi §§. eodè ordine in Dextro leguntur.

Bis ut supra §. 46.

luncam divulfit, furem letho dedit, ac prædam recuperavit.

92. Simile quid patrâsse martyrologum perspicuè ostendemus, penetratâ feliciter magis quàm fortiter (Alcides enim non sumus) quâ ille usus est, latendi arte; prorsusque miraberis, lector, stuporem hominis, qui visus sibi fuit, perditis ad instar, latere totus occultato dumtaxat capite. Martyrologium nempe confecturus id consilium sequutus est, ut laudatis à Pseudo-Dextro hujus persecutionis Diocletianæ martyribus (nec tamen omnibus) domi natos sibi alios intexeret, ne videretur eum exscribere. At cum posset ordine Dextri servato vellicatim, ut ita dicam, saltuatimque, re-cta tamen gradiens, clepere quos libuisset martyres; Caco tamen sibi ad exemplum proposito audacis doli, quominus posset facile vestigiis deprehendi, segmenta Dextri huc pertinentia, præpostero ferè ordine, & à fine retrorsus ad principium relegere fatiùs duxit. Segmenta, inquam, à Bivario facta pro commodiore textûs notarumque suarum usu. Chronici enim portionem annorum CCC. ac CCCVIII. gesta comprehendentem sic divisit in partes Bivarius, ut ex gestis annorum CCC. quatuor; ex CCCVIII. duas faceret, numeris seu paragraphis distinctas: quas quidem sub Commentarii primi, secundi, tertii, aut quarti, nomine notabimus nos: quos segmentis subjecit, fidem rei hac tabella facturi.

Pseudo-Dextri pars Chronici ab anno CCC. usque ad CCCVIII. ex editione ac partitione Francisci Bivarii.

Lugduni anno MDCXXVII.

- Anno CCCVIII. commentario 2. §. 8. pag. 365.
Ibidem §. IX.
Ibidem §. VIII.
Ibidem §. V.
Ibidem §. VII. Hic turbavit paullisper ordinem.
Ibidem §. III.
Anno CCCVIII. comm. 1. §. v. pag. 358.
Ibidem §. IV.
Anno CCC. comm. 3. §. VIII. pag. 334.
Ibidem §. XII.
Ibidem §. XIII.
Ibidem §. XIV. ejusdem pag.
Anno CCCVIII. commentario 2. §. XIV. pag. 366.
Ibidem §. XI.
Ibidem §. XII.
Ibidem §. I. pag. 365.
Anno CCC. comm. 4. §. XI. pag. 351.
Ibidem §. IX.
Ibidem §. VI.
Ibidem §. IV.
Anno CCC. comm. 3. §. xv. pag. 335.
Ibidem §. VIII.
Anno CCC. comm. 2. §. XVI. pag. 327.
Ibidem §. X.

Q 2

§. CXXXVI.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

§. CXXXVI. Eboræ SS. FELIX & C.
 §. CXXXVII. Juliobrigæ S. LUCIA.
 §. CXXXVIII. Iriæ-Flaviæ S. SUSANNA.
 §. CXXXIX. Hispali SS. ABUNDIUS & CAR-
 POPHORUS.

93. Haufisti jam oculis, qua martyrologus arte sive astutiâ Pseudo-Dextri sit usus Chronico, eque Bivarianis partitionibus retrogrado ordine ut plurimum vellicatis segmenta sua formaverit; nec tamen dolum occultandi voti factus compos fuerit. *Plena enim rimarum* (ut Terentio utar) fallendi libido est, *hac de illac perfluit*. Nec dicat falsi vindex, Dextrum, qui Gregorio inferior fuit ætate, vidisse ac decerpisse hoc Martyrologium; unde similitudinis hujus fuerit quæ opponitur causâ. Nam qui Gregorii res summis laudibus extollit Dexter, atque omnia Hispaniæ decora sic diligenter collegisse videri vult, haud quidem tacuisset, si verus Dexter esset, Gregorio acceptum ferri debere hoc de Hispania meritum profectuendi stylo ejus martyres in persecutionum potissima coronatos; saltemque omnes à Gregorio in Martyrologium suum conjectos intexuisset Chronico. Nulla enim quosdam præcipuos habendi, quosdam autem omittendi ratio fuerat. Præterea si Gregorium ob oculos habuisset, in mentione eorundem nihil à typo suo deviasset: quod tamen sepe facit, ut collatione facta, si tanti res est, experiri quisque poterit.

94. Ostendam quoque aliud imposturæ vestigium huic simile in denotandis martyrum triumphalibus locis relictum. Agebatur nempe diebus nostris hoc negotium: formabatur, inquam, hic liber seu catalogus martyrum. Cumque donatum esset unicuique suum agonis oppidum eo, quod tunc temporis erat, appellatum nomine; coram habendus fuit geographus antiquus aliquis, eoque nomenclatore utendum. Placuit igitur Ptolemæus, spreto aliis, qui advocari certè ad usum à vero Gregorio potuissent, Plinio scilicet, Pomponioque Mela, aut Strabone. Istius omnia vestigia premere, locisve eo ordine quo descripta essent consignare. Martyrum palmas minimè oportuit, ne recens manus ipsa se proderet, iccirco ad salutarium illam, de qua nuper diximus, decerpenti formam devenit.

95. Exemplis res plana fiet. Belonem, Menlariam, Malacam, §§. 1. 3. 4. apud martyrologum, eodem ordine Ptolemæus descripsit. Osca, Nebrissa, Asta, Italica, Ucia, Saguntia, Lepa, Urbona, §§. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 41. 42. Martyrologii; apud Ptolemæum eundem ordinem, interjectis tamen aliis, servant. Urbis Cauriensis, Eburæ, Norbæ, Cæsareæ, Laconimurgi, Deobrigæ martyrologus §§. 48. 49. 51. 52. 53. meminit, eorumdemque Ptolemæus eodem ductu. Flaviobrigam, Menoscam, Easo, Alone, Barcinonem, Lunarium promontorium, Rubricatum fluvium, Blandam, Rhodam, hoc ipso tenore servato martyrologus §§. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. ac Ptolemæus, laudant.

Ibidem §. IV. pag. 326.
 Ibidem §. III.
 Anno CCC. comm. I. §. XV. pag. 316.
 Ibidem §. IV.

Quo loco observatu dignum est Pseudo-Gregorium etiam in Rubricati fluvii, & Lunarii promontorii locis à Ptolemæo in ea Cataloniæ, sive Lacetavorum ora geographicè memoratis, sibi placuisse, quantumlibet hi triumphis martyrum fastorum albo consignandis minus idonei sint, cum ferè à vicinis aut aliquo modo attinentibus oppidis martyres extra ea passim audire soleant.

96. Sed prosequamur. Pincia, Glaudomirium, Ocellum, Iria-Flavia, Aquæ-caldæ, Maliaca, Brigentium, Beduna, Asturica, Forum-Egurrorum, Bracara, Portæ-Augustæ, Masburgi, §§. 70. 71. & quæ succedunt usque ad 82. hunc ordinem in Martyrologio, eundemque apud Ptolemæum tenent. Idem omnino observatum utrobique est in laudandis Mentissa, Tina, Orcei, Setabi, Illici, Thyar-Julia, Dertusa, Tritio-Tuborico, Jacca, Tarraga, quorum in Martyrologio §§. 112. & sequentibus usque ad 121. mentio fit. Paullisper tamen ab hac fœcordia excitatus turbare voluit vestigia, uti callidæ, ne iis deprehendantur, bestix solent, ex §. 91. ad 106. Congio enim §. 91. & Cauca §. 92. (quæ apud Ptolemæum conjuncta sunt) laudatis, ex proximè superioribus Segisamam-Juliam §. 94. advocat; deinde ad ordinem rediens, Senticam §. 95. posteaque revocato gradu Eldanam §. 96. Inde sequutus morem aliàs observatum, Visontium §. 97. Tritium-Metallum 98. Setubiam 99. Retrogressus iterum Tucris §. 100. inde Carracam §. 101. Montescosam §. 102. Catenam (quæ Ptolemæo Altervia est) §. 103. Paternianam §. 105. Valsinium (Ptolemæi Belsinum) §. 106. quorum omnium Ptolemæus prædictus, sive seorsum aliis & aliis locis, sive nullo interjectis, *Geographiæ* lib. 11. capitibus 4. 5. & 6. meminit.

97. Bona verba, ais: & anne idèò suppositivus fallaxque Gregorius, quod in memorandis juxta locorum collocationem sanctis martyribus Ptolemæum geographorum principem sit sequutus? Audio. Sed minimè id quidem vitio fuisset vero Gregorio, si is Ptolemæi vestigia constanter relegisset à principio ad finem, Hispaniæ ejus descriptionis geographicæ tenori adhærens. At cum non id semper fecerit, sed aliquando variaverit (uti jam notavimus, posteaque magis confirmabimus) quod securitate peccavit prius, oscitantia; quod autem conscientia deinde monitus,

Demum imâ gradiens verrit vestigia cauda,
 Versutię hominis parum sibi constantis tribuendum est.

98. Coarguitur & aliâ conjecturâ Pseudo-Gregorius. Ponè Ptolemæum non ita modo quum sibi constat, sed & quum per editionum incuriam in errore cubat hic geographus. Quod utique vero Gregorio non contigisset, gnaro locorum Hispaniæ, & qui Ptolemæo etiam cespitante, aut ejus exscriptoribus, pedibus is flare, labentemque sublevare potuisset. Exempla subnectimus. *Iliturgi* urbs Turdulorum in Bætica celebris fuit, cujus mentio in veteribus libris frequens. *Iliturgi* anorum ordinis lapis meminit, quo loco ea exstitit repertus. Quam tamen Ptolemæus, & cum eo, sive ejus editoribus, falsus Gregorius §. 19. *Iliturgim* vocat. *Uciam* Ptolemæus appellavit Turdetanorum oppidum, similiterque Gregorius §. 38. quæ verè *Oducia* fuit juxta Italicam & Hispalim. Lapis fallere nescius sic habet Hispali exstans u:

q Polybio, Plinio, Livio, Antonino.
 r Apud Moralem in *Antiq. Hisp.* cap. 1. lib. 6. fol. 56.
 s Lib. 2. cap. 4.
 t Lib. 2. cap. 4.

u Apud Gruterum pag. 145. Rodericum Caru in *Covv. jurid. Hisp.* lib. 3. cap. 8.
 x Sulpicatur Carus scriptu fuisse *Lintrariorum*, ut dedicatio sibi constet.

y In *Antiq. Hisp.* fol. 99.

z Eodem cap. 4. lib. 2.
 a Ibidem.
 b §. 42.

c Apud Moralem *Antiq. Hisp.* fol. 74.
 d Habet is duas inscript. pag. 235. 6. & 249. 3. Altera *Albense Varragense*, altera *Albense Urgabonense* male pro *Albense Urgabon.*
 e Cap. 5. ejusdem lib. 2.
 f Resend. in *Antiq. Lusit.* lib. 4.
 g Lib. 3. cap. 11.

h Apud Moralem in *Antiq. Hisp.* cap. 5. fol. 73.

Iliturgi, Tucci, Atubi, aliæque Bæticiæ provinciæ oppida. *Cascanatem* in Vasconibus §. 55. vitiosè positum fuisse, verum nomen clamat *Cascani*, cujus meminit *Itinerarium*, quem admodum *Cascanensium* Plinius, & Hilarius Papa in quadam epistola. Et feremus adhuc geographiæ Hispaniæ hos errores vero Gregorio impingi?

C. ÆL. C. F. C. N. QVIR.
 ACCITO x LITERATOR. GMN.
 PATRONO
 LINTRARII CANAMENSES.
 ODVCIENSES. NEMENSÈS.

Item alius, in quo hæc tantum legit Ambrosius Morales y in *Lora* oppido juxta Bætum, ejusdem ferè tractus:

CORNELIA. L. FILIA ODVCIENSIS
 HVIC ORDO

99. *Nabrissam*, pro *Nebrissa* ejusdem Bæticiæ urbe Plinio, Silio, & aliis, magnique philologi Antonii Nebrissensis patria, Ptolemæi habent editiones. *Nabrissam* item martyrologus §. 35. *Urbonam* præferunt eadem incorrectæ editiones a loco *Urgabonæ*; idemque scripturæ vitium erat in Martyrologii b codice, quo Argæzius fuit usus, persistaretque, nisi hic verum loci restituisset nomen. Sed neque hic tantus sui Gregorii error vulsit ei aurem, immo & *Urbonam* scripsisse Ptolemæum existimavit. *Municipium Albense Urgabonense* dictum id fuit, exstatque hanc appellationem præferens in *Arjona* oppido statuaræ Adriani Imperatoris inscriptio c, à Gruterò d non fideliter representata. *Lancobriga* in Ptolemæi codicibus e, & in Martyrologii §. 44. *Lacobriga* verè fuit, hodie *Lagos* in Portugalliæ seu Algarbii ora maritima f à Pomponio Mela Hispano sic disertè appellata g. Similem errorem commiserunt Ptolemæi editores, succollavitque sibi martyrologus §. 102. *Mentissam* appellantes, quæ *Mentesa* Oretanorum fuit, celeberrimum olim oppidum, & præter Ptolemæum, à Plinio, Polybio, Livio, Antonini *Itinerarii* auctore, & in Conciliis Hispaniarum laudatum: quod nomen inscriptiones firmant h.

100. Præter hæc vitia ex vitiatò Ptolemæi textu contracta, sine hoc etiam duce notissima oppidorum Hispaniæ nomina corrupta nobis dat martyrologus, *Vervocam* §. 31. appellat quæ Plinii & Itinerarii est *Virovesca*, quod rectius est quàm Ptolemæi *Virovesca*, aut *Virdubescia*. Hodie *Birviesca* audit. Simili errore *Artigium* §. 32. appellat, quæ apud Ptolemæum est *Artigis*, alia prorsus, gentisque propria formatione, seu *Artigi*, quod adhuc magis proprium est, ut *Astigi*, *Sexti*, *Iliberi*,

Iliturgi, Tucci, Atubi, aliæque Bæticiæ provinciæ oppida. *Cascanatem* in Vasconibus §. 55. vitiosè positum fuisse, verum nomen clamat *Cascani*, cujus meminit *Itinerarium*, quem admodum *Cascanensium* Plinius, & Hilarius Papa in quadam epistola. Et feremus adhuc geographiæ Hispaniæ hos errores vero Gregorio impingi?

101. Præterea, id quod nobis objecimus, Ptolemæi tenorem sequutum fuisse Gregorium, disjicitur manifestè hac alia consideratione. Constat nempe Martyrologii opus partim commemoratione eorum qui apud Dextri Chronicon leguntur, martyrum, partim eorum qui hic tantum. Quum ergo suas auctor, ut ita dicam, merces exponit, Ptolemæo, isto quem observavimus modo adhæret, geographicumque ordinem servat; Quum propolam agit Dextri mercium, exorbitat, immo ad loca immensum separata evolat. Paucis id ostendam. A Malaca m Bæticiæ ad Concanam in oceano Cantabrico, Augusto-briganque Tarraconensis item Hispaniæ, hinc n ad Sucam sive Suëam Bæticiæ, inde rursus o ad Valpositam in ultima Tarraconensi ab eo confictam, & Juliobrigam transit. Caparæ in Lusitania septemtrionali oppidi mentione facta p, cum Dextro ad Beticam se confert, in eaque q Salambinam (*Salobreña* hodie) laudat; inde alio æquali saltu r Tarraconem Dextro iterum adhærens. Ceturæ in Vasconibus, Telçque in Asturibus, extremâ Hispaniâ, cum meminisset s, à Dextro revocatus t Securam subjungit his in Bætica: Securæ autem Tarraconensis alia oppida, peculio jam suo usus, annectit. Artigim laudat u (*Alabama* hodie, ut creditur) in Turdulis Bæticiæ, statimque Sicorim, cū Dextro fictitiam in Cantabrorum finibus urbem. Et post Sicorim, Dextro relicto x, Oscam, Nebrissam, & alia Bæticiæ. Sed manum de tabula, ne percurramus integrum opus.

102. Non ergo perpetuò, sibi que similem, toto opere verum Gregorium Ptolemæi pressisse gressus dixeris; immo potius Pseudo-Gregorium, partim Dextri, partim suis centonibus malè confutum, vetustatem simulare non potuisse, deprehensum ubique falsum, inconstantem, judicii inopem, & stuporem merum. Quæ ne comprehendat alios censura & culpa, inuri quamprimùm fucose merces palmarem, quâ dignoscatur, notam oportebit: immo cum non solum veris quibusdam martyribus, sed & confictis majori ex parte confarcinatum fuerit opus; religionis servandæ judices, quo ritu expiandum hujusmodi sit monstrum, pro muneris sui cura, ne serpat malum superstitionis, maturè deliberare. Censuram hujus Martyrologii, seu confixionem justam, lege sis apud scriptores actorum SS. Aprilis die xxiv. y in Gregorio Bético.

i A Mediolano Legationem.
 k Lib. 3. cap. 3.
 l *Secunda ad Africanum*, & alios Tarracon. prov. epist. tom. 3. Concil. edit. Bini pag. 371.

m §. 4 & 5. & 6.
 n §. 7.
 o §. 8.

p §. 11.
 q §. 12.
 r §. 13.
 s §. 23. & 24.
 t §. 25.
 u §. 32.

x §. 33.

y Pag. 271. tom. III. tertii.

De JUVENCO PRESBYTERO. Diversus is ab aliis ejusdem nominis. Joannis Savaronis error. Primus poëta sacer Juvenus. Evangeliorum, præcipueque Matthæi, paraphrastes. Duorum Antoniorum, Augustini & Cova-rubie, correctio laudatur in Gratiani Decreto. Judicia de Juvenco Gasparis Barthii, Crinitii, Matamori, Joannis Ludovici Vivis, & aliorum. Sub Constantino eum vixisse. De ejus Paraphrasis Evangeliorum editionibus. Prognosticum de hoc opere præfatus Christianum Juvenis, ab Ovidiano diversum. De PETRO Cæsar-augustano oratore. De AQUILIO SEVERO, & ejus Itinerario. Quinam hujus Græco nomine ὁδονομῆς usi sint, aut de rebus suis scripserint. S. Hieronymi & Pseudo-Dextri testimonia inter se conferuntur.

103. SUB iisdem Augustis, Constantino, qui anno CCCXXXVII. decessit, atque ejus filiis Constantino, Constante, & Constantio, JUVENCUS floruit, sive, ut volunt, CAJUS VECTIVS AQUILINUS JUVENCUS, aut C. AQUILINUS VESTIUS JUVENCUS, de quo veteribus exemplaribus doctus olim Petrus Pithæus, Philippum ipse Labbeum docuit, monetque hic in dissertatione historica De scriptoribus Ecclesiasticis. Hunc quidem Nobilissimi generis Hispanum presbyterum S. Hieronymus vocat a, ex eoque Honorius Augustodunensis b. Sanctæ autem Rom. Ecclesiæ Cardinalem fuisse unde nam didicere Bergomensis, Marinæus Siculus, Eisengreiniusque?

104. A Juvenco diversi sunt (ne id præmittamus notatu dignum: rarò enim hoc nomen hominis in veteribus monumentis offendere est) cum Cælius Juvenus Calanus vite Antile Hunnorum Regis scriptor, quem Barthius sepe laudat, nec typis hætenus commissum novimus; tum eo superior Juvenus Martialis, qui aut Cæsarum, aut saltem Julii, conscripsit historiam, cujus Sidonius meminit lib. 9. epist. 14. Quo loco Joannes Savaro, alioqui vir multæ lectionis ac diligentie, tam in textu ipso epistolæ quam in commentario suo, Juvenum à Martiali distinguit, Martialemque eundem esse cum Gargilio Martiali, Historie Auguste scriptore, Alexandri Severi temporis, cujus tam Lampridius in hujus Imperatoris, quam Vopiscus in Probi rebus, mentionem habet, conjectatur. Quæ fuit quoque suspicio Jacobi Sirmondi, & Gerardi Joannis Vossii d: qui tamen in Sidonii verbis alterum & alterum Juvenum & Martialem agnoscunt. Atque alius est à nostro Juvenus poëta vetus, quem Charisius in Grammaticis lib. 2. laudat; de quo adiri poterit Barthius lib. 21. Adver. cap. 5.

105. Poësin verò sacram coluit noster Juvenus, primusque omnium aliorum (ut Hieronymus epistolâ ad Magnum inquit) non pertimuit Evangelii majestatem sub metri leges mittere, viâ ceteris rerum sacrarum vatibus, Prudentio, Sedulio, Aratori, & aliis, pariter

audendi ostensâ, munitaque. Confirmat Venantius Fortunatus initio librorum De vita S. Martini, his verbis:

Primus enim docili distinguens ordine carmen, Majestatis opus metri canit arte Juvenus. Hinc quoque conspicui radiavit lingua Seduli &c.

Unde non mediocris Hispaniæ nostræ laus provenit, quæ primum sacrum poëtam peperit.

106. Scripsit ergo quatuor Evangeliorum libros, hexametris versibus, ea penè ad verbum transferens, uti ait Hieronymus e. Matthæum verò maximè sequitur f: iccircoque Matthæi paraphrasen Barthius eum vocat g. Exinde idem Hieronymus versum laudat, quo magorum dona Christo infanti oblata, eorumque significationem brevissimè comprehendit. Pulcherrimè (ait h) numerum sacramenta Juvenus presbyter uno versiculo comprehendit:

Thus, aurum, myrrham, Regique, hominiquæ, Deoque Dona ferunt.

Quem versum (ut obiter id moneam) sic immutatum, non sine auctoritate præcarum membranarum, magis probavit Barthius i:

Aurum, myrrham, thus, Regique, hominiquæ, Deoque.

Ut partes sibi consent respondeantque. Labbeus aliter formavit k:

Aurum, thus, myrrham, Regique, Deoque, hominiquæ.

107. Hoc ipsum opus laboriosum vocavit Gelasius Pontifex in decreto Concilii Romani celebratissimo illo, quod Burchardus l integrum, Gratianus m verò dimidium, decretis suis inferuere. Item Juvenis nihilominus (ut Sedulii, cujus meminerat) laboriosum opus non spernimus, sed miramur. inter hagiographos scriptores eum collocans. Legebatur olim apud Gratianum duplici errore sedus hic locus: Item Vincentii nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed imitamur. qui à Burchardo & Ivone n in Decreto suo purus omnino fuit deductus. Observavit correxitque errata ista vir magnus ille bono antiquarum literarum natus Antonius Augustinus in sua Gratiani emendatione o, & ante eum Cova-rubias, alter Hispanæ atque omnimodæ eruditionis vindex, lib. 4. Var. resolutionum cap. 16.

108. Meminit etiam Juvenis tribus post Gelasium ferè sæculis Beda Retractionis in acta Apostolorum cap. 9. ac De locis sanctis cap. 4. Quæ testimonia industriæ ac eruditioni Philippi Labbei p debemus. Pluribus Adversariorum suorum locis laudat Juvenis hoc opus Gaspar Barthius, qui Notas ad hunc meditabatur q. Metro simplici (alicubi ait r) sed adeò non illatimè scripsit, ut etiam antiquæ ejus lingue ante Maronis ævum usitate non paucæ in eo sint vestigia. Alibi s poëtam vocat omnium scriptorum simplicissimum: qui plus tamen in sinu gerat quàm fronte polliceatur. Æque t simplicem, sed cordatum piumque auctorem. Alii u præscum auctorem & præscis estimatum. Tandem non paullò eruditorem existimat x.

e De script. Eccl. f Barthius notat lib. 30. Adver. 31. g Lib. 34. 17. h In Matthæi cap. 2. i Lib. 58. Adver. 2. k De script. Eccl. in Juvenis. l Lib. 3. cap. 217. m Cap. 5. n Parte 4. cap. 69. aliter atque in Panormis lib. 1. tit. 11. cap. 1. o Lib. 1. dial. 4. p De script. Eccl. q Ait ipse lib. 8. cap. 1. r Lib. 11. cap. 23. s Lib. 8. cap. 1. t Lib. 56. cap. 13. u Lib. 69. cap. 5. x Lib. 43. cap. 25.

quàm vulgò putent, quamvis stylum premat, & verba ipsa sacri Evangelii retinere laboret.

109. Quamplurima idem ex isto opere his & aliis capitibus commendat, rectè ac præcè Latinitati asserit, aliorum exemplis exornat, ex veteribus membranarum restituit; quo magis desiderari par & equum est, quas promiserat extare & aliquando in lucem edi, Notas. Nam & corruptissimos venisse ad nos, utpote qui in manibus omnium essent, hos auctores; atque adhuc medicæ valentioris egere opis, alibi monet y. Cujus quidem Barthii ea inter alios optimi consilii admonitio est, legi debere ac portari in sinu Christianos poëtas, improbandosque aliquos homines, qui nisi cum Tullio & Marone sapiant, merum se rus olere putant.

110. Libenter immoramur iis Barthii monitis, quibus Petri etiam Criniti iudicium de nostro lucem accipit, aut rectum non est. Qua in re (describendorum Evangeliorum ait) majori diligentia usus est in servanda rerum historia, quàm in demonstranda ingenii sui elegantia. Et Alphonfi Garfæ Matamori qui meliores versificatores quàm poëtas Juvenum, ceterosque haud inventionis gloriâ turgentibus Christianos, existimat z; necnon Joannis Ludovici Vivis, cujus (lib. 3. De tradendis disciplinis) hæc sunt: Juvenus, Sedulius, Prosper, Paulinus, lululent & perturbate sunt aque, salubres tamen, ut de quibusdam fluminibus ferunt. Et Philippi Brietii a, cui stylus Juvenis humilior est, dum Evangelii verbis nimis adhaerescit, & veritatis quàm poëseos amantior: quique nimis restringit se, carmine magis pio quàm eleganti. Joannis Trithemii & Eisengreini elogis abstinere, qui sepe mihi non homines quales fuere, sed quales esse decuit, iisdem ferè semper verbis commendare videntur. Sunt & Jacobi Philippi Bergomensis b, Volaterrani c, Sixti Senensis d, Centuriatorum e, Baronii f, Giraldi g, Scalligeri h, Posslevini i, & plurium aliorum.

111. Sub Constantino id opus confectum à se ostendit auctor ipse in fine operis his verbis:

Hæc mihi pax Christi tribuit, pax hæc mihi sæcli, Quam fovet indulgens terre regnator aperte Constantinus, adest cui gratia digna merenti.

Sub quo Cæsare videtur præcipue floruisse (quamvis Hieronymi ea k, quâ utor, editio sub Constantio habeat) cum ipse Hieronymus ad an. Constantini XXIV. l aliàs ad XXIII. Juvenis florentis memoriam conjecerit. Quòd cum ita sit, mirari subit cur Sedulius, qui ferè centum annis inferior vixit, ejusdem scilicet argumenti enarrator, quod quidem Paschale ejus opus continet, Juvenis se exemplum sequutum esse nusquam dixerit, ad Macedonium quendam opus dirigens.

112. Antiquissimam à nobis visam Juvenis hujus Paraphrasis Evangeliorum editionem Aldus Venetiis publicavit anno MDII. Eo enim anno data fuit epistola ejus præambula Ro. Danieli Clario Parmensi directâ, qui bonas literas publicè Racuse docebat. Hic se auctorem principis editionis profiteri vide-

tur, dum ait publicare se sanctissimos libros, qui circiter mille annos latuerant. Continet quippe ea Sedulii & Aratoris cum nostro Juvenco, prætereaque Probe Falconiæ centonem ex Virgilio, Homerocentrona, ex Homero scilicet, & alia metrico-sacra opera. In Vaticana autem bibliotheca editorum m servatur Juvenus presbyter immensam Evangelicæ lectionis majestatem heroicis versibus concludens. ita scilicet inscriptus liber, sine loco editionis, aut nota temporis, caractere Gotthico, in 4. ut vocant, subjecto in fine Hermannii cujusdam Buschii epigrammate in laudem Juvenis.

113. Sequuta ponè, ut videtur, illa fuit Basileensis anni MDXLI. Unde & ex Oporini officina prodiit altera Sylloge dicta poëtarum Christianorum, Georgii Fabricii Chemnicensis poëtæ & philologi sui temporis celeberrimi operâ MDLXIV. in 4. quæ nunc (ait Barthius n) manibus omnium tenetur. Et hæc continet sacram istam Juvenis, Sedulii, & Aratoris trigam, sicuti & Lugdunensis prima anni MDLI. quam vidit Barthius o, & altera Joannis Tornefii MDLXVI. in 24. quâ nos utimur. Prodiisse etiam Calari apud Vincentium Sembeninum MDLXXIII. in 8. Juvenis historiam Evangelicam, cum Sedulio, Aratore, & Venantii Fortunati duobus hymnis; omnia per Theodorum Pulmanum recognita, & variis lectionibus, præsertim Juvenis operis, locupletata novimus. Præterea quòd in poëtarum Latinorum choro, atque item corpore habetur, necnon & in Bibliotheca veterum Patrum p, quam perfectissimam, de Sedulio loquens, Philippus Labbeus appellat q.

114. Optimis quidem usus est membranis mss. Barthius, è quibus non parum à Juvenis opere isto meruit. Glossas ibi quoque reperisse alicujus incerti monet, exindeque nonnullas depromere amat in Adversariis suis r. Existimo eundem esse hunc ejus codicem cum membranis Colonienfisibus sub Ludovico Pio scriptis, quas idem apud se esse affirmavit s. Exstant in bibliotheca Ambrosiana Mediolani tres aut quatuor codices manu exarati, in Oxoniensi alius, in Medicea t alius. Nullum verò hætenus habuisse Juvenum, qui criticæ industriæ aut explicationis facem, quâ indiget, ei præluceret, præter unum Barthium ex parte aliqua, & Fabricium levi manu in re usum, eò magis miror, quòd cum Antonius Nebriffensis noster, qui potuit debuitque, unâ cum Sedulio & Aratore, multò magis Juvenum civem suum commendare piis lectoribus à se explanatum; in Sedulio quidem industriæ suæ operam posteritati transmisisset, in Aratorem commentaria parata se habere alicubi testatus fuerit; Juvenco autem Hispano nullus suppetias ivisse referatur.

115. Metrica autem alia Juvenis ad Sacramentorum ordinem pertinentia, quorum testis est S. Hieronymus, funditus periere.

116. Absolvam de Juvenco, si prius tantum ostendero parallelum ejusdem cum Ovidio prognosticum, ex ethnico factum Christianum, de suo cujusque opere. Ovidius in fine

x Tomo 1. pag. 673. a De scriptor. Eccl. cap. 84. b Cap. 85. c In eadem Sidonii epistola. d De H.L. lib. 3. par. 2. verbo Juvenus.

y Lib. 13. cap. 19. z In Apologes. a Lib. 4. De poëti Latin. ante Acute dicta poëtarum pag. 49. b Lib. 9. Suppl. c Anthropol. d Bibliotheca pag. 272. e Cent. 4. cap. 10. col. 681. f Tom. 3. anno cccxxxvii. nu. 43. g De poëtia dialogo. h De poëtica. i In Apparatu. k Antwerp. Bibliothec. Eccl. f. Haub. Mirai mdcxxxix. l Pontæcus notat ad Chron. S. Hieron. col. 693.

m Num. 10375. n Lib. 69. cap. 5. o Ibidem. p To. 8. edit. Paris. mclxxiv. q De script. Eccl. tomo 2. pag. 335. r Lib. 11. cap. 23. & lib. 69. cap. 5. s Lib. 13. cap. 19. t Pluteo 26. Latin.

sine librorum Metamorphoseon ita habet, prorsus impiè :

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes, Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas. Cum volet illa dies, que nil nisi corporis hujus Jus habet, incerti spatium mihi finiat ævi, Parte tamen meliore mei super alta pervenit Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum. Quaque patet domitis Romana potentia rebus, Ore legar populi, perque omnia secula fama,

Si quid habent veri vatum presagia, vitam. Noster autem quam Christiana moderatio- ne!

Quod si tam longam meruerunt carmina fatum, Que veterum gestis hominum mendacia nectunt; Nobis certa fides eterne in secula laudis Immortale decus tribuet, meritumque rependet. Nam mihi carmen erant Christi vitalia gesta, Divinum in populis falsi sine crimine domum. Nec metus ut mundi rapiant incendia secum Hoc opus : hoc etenim forsitan me subtrahet igni Tunc cum flammivoma descendet nube coruscans Judex, altitroni genitoris gloria, Christus. Ovidium omnino ante oculos habens, & ejus decantatissimos Transformationum libros.

117. Inter illa autem scripta, quæ nuper dictis ejusdem poetæ nostri verbis:

veterum gestis hominum mendacia nectunt, Jure annumeramus, & annumerasset Juven- cus, si superesset ipse, Dextri de eo anno- tationes; quibus natum Olivæ, seu Cæsaro- brigæ prope Arubraciam, atque inde venif- se Salmanticam x, ubi diem extremum vi- derit; interfuisse y quoque Eliberitano Con- cilio eundem fingere non dubitavit. Immo Haubertus Hispanensis, germanus ferè Dextri frater, Salmanticæ urbis fuisse ait Episco- pum z. Cum de patria Juvenci urbe nus- quam doceamur, proclive fuit ludionibus his patriam ei fingere. Cæterum Episcopatu- i repugnat S. Hieronymi elogium, qui eum vocavit non nisi presbyterum. At fictioni de presentia ejus in Concilio Eliberitano (quod, si Dexter consulatur, anno CCC. si Hauber- tus, anno CCCXV. habitum fuit) occasionem dedit nota quædam in editione Loayse appo- sita, quod scilicet interfuisset ei unâ cum XIX. Episcopis XXVI. presbyteri, quorum XXIV. tantum nomina in vetusto codice, quem Zurita & Genebrardus laudant, referente Loaysa ipso, memorantur. Unus ergo ex his duobus pretermisissis presbyteris, ni fallor, ex pro- posito Pseudo-Dextri Juvencus fuerit. Sed ab his nugis manum jam absteineamus.

118. Sub eodem Constantio Cæsare PE- TRUS Cæsar-augustinus orator à S. Hierony- mo his verbis in supplemento Eusebiani Chronici laudatur: Petrus Cæsar-auguste ora- tor insignis docet. Quem in scriptorum nume- rum non retulissim, nisi à viro eruditissimo, & fallere aut falli nescio, D. Josepho Pelli- zerio, in literis ad me Romam datis ex Hispa- nia XXVI. Martii MDCLXVII. admonitus essem Chronicon quoddam ab eo conscri- ptum, idem cum eo, nisi fallimur, opere,

cujus De potestatibus seculi nuncupati, & à Vincentio Marinerio Valentino, uti affir- mat, reperti, luci que typorum destinati, Jo- sephus idem Pellizerius meminit in eo libro quo distinxit Maximum Cæsar-augustinum presulem à Marco Casinenfi monacho b. Quod cum hætenus prematur, expectandum est, ut vel ipse Pellizerius, vel alius oculos in mente habens, legitimamne prodit, an notham prolem hoc feraci talium fictionum saculo ementiatur, nobis significare velint.

119. Eodem hoc tempore vixit, cum post paucos annos, hoc est sub Valentiniani Imperium, vitâ functus fuerit, AQUILIUS SEVERUS, ejusdem sancti & maximi doctoris testimonio ad posteritatis memoriam propa- gatus. hoc scilicet c: Aquilius Severus in Hi- spania, de genere illius Severi, ad quem La- ctantii duo epistolarum scribuntur libri, compo- suit volumen, quasi ὁ δὲ παλαιός, totius sue vitæ statum continens, tam prosâ quam versibus, quod vocavit κατασκευὴν, sive πείσαν, & sub Valentiniano principe obiit. Eadem ferè habet Honorius Augustodunensis d. In quibusdam MSS. ACHILLIUS, atque etiam ACILIUS, audit. Severus igitur ille, ad quem Lactantius epi- stolarum libros duos, confirmante eodem Hieronymo in mentione ejus e, direxit, Hispanus & ipse colligitur fuisse: quibuscum epistolis memoriam quoque hujus viri certio- rem amissimus.

120. Ex hujus genere Aquilius Severus mistum prosâ & carmine opus exaravit, cui titulum κατασκευὴν, hoc est conversionem, sive πείσαν, transitum scilicet, fecit. Id vitæ au- ctoris statum & varios eventus continuissit ait Hieronymus, & quasi ὁ δὲ παλαιός, hoc est, viatorum, seu itinerarium, appellat. Usus est hoc ὁ δὲ παλαιός nomine Lactantius f, iter suum de Africa usque ad Nicomediam descri- pturus, Venantius item Fortunatus g, Wi- bertus seu Guibertus Tornacensis h. S. Wil- libaldus i, Hatto sive Hetto k Basileensis Episcopus, & alii forsitan. Julius autem Cæ- sar Latino verbo usus, Iter inscripsit poemâ quoddam hujus, ut credimus, formæ, uti Suëtonius refert l. Alii De vita sua libros edidere, homines undique memorabiles, Au- gustus & Tiberius Cæsares, M. Vipfianus Agrippa, M. Æmilius Scaurus, Pub. Ruti- lius Rufus, Josephus Hebræus, Jacobus Ara- gone Rex, Maximilianus I. Carolus V. Au- gusti: ne alios minorum gentium referam. Aquilius autem noster Græco usus titulo idem sub iis nominibus transitus aut conver- sionis persequutus fuit. Vossium consule De poetis Latinis cap. 4. m

121. Hinc deducèris à me, lector verita- tis cupide, ad quandam locum Pseudo-Dex- tri iniquum, quo de Severo nostro mentiri, ut aliàs, voluit. Audistine S. Hieronymi verba de Aquilio Severo? Nonne ejus ger- mana sunt hæc alia ex istius Chronico n? Aquilius Severus domo Toletanus, ex genere alterius Aquilii Severi, ad quem Lactantius nuncupavit volumen epistolarum, hoc tempore magno in pretio habetur. Necessè omnino est ut alius alium exscripserit. Adè sibi duo hæc

hec respondent testimonia. Atqui Hierony- mus Dextri Chronicon, quando hæc scribe- bat, quantumvis sibi nuncupatum, nondum viderat, ut ipse affirmat n. Dexter autem quando librum De scriptoribus exarabat Hier- onymus, Chronicon suum jam conscripserat. Neuter ergo illorum potuit ab altero mu- tuari. Non igitur Dexter Paciani filius est fictitii hujus Chronici auctor, sed recentior alius, qui nescivit prorsus dissimulare quòd à Hieronymo profecisset.

CAPUT V.

De PRISCILLIANO heretico. Sulpicii Severi in- correcte sepius de eo historia notatur. Istius hæresis & supplicium: & tamen accusatores Idatius & Ithacius Episcopi à B. Martino Turonensi taxati. Quorundam recentiorum error normis in Priscilliano attribuenda san- ctitate. Libri ejus. Pseudo-Hauberti teme- ritas. De. LATRONIANO seu MATRONIANO, TIBERIANO, & DICTINIO, ejusdem impie- tatis reis. Postremi hujus conversio, & lau- dabilis fama. De his qui huic malo restite- runt, IDATIO CLARO Emeritensi ex conje- ctura Episcopo, (alio quidem ab auctore libri adversus Warimadum Arianum, & ab Itha- cio, cujus pravos mores Severus reprehendit, & ab Idatio Lemicensi posterioris temporis) Cæsar-augustano item Concilio ac Toletano sub Syricio Papa, quod confusum fuit cum actis Toletani alterius sub Innocentio, nunci- pati vulgò primi inter Toletana. Plura de hac sylloge seu collectione multarum in unum Synodorum. Pseudo-Dextri hac in historia vanitas. De AUDENTIO. An Toletanus Epi- scopus? Fictiones super hoc ejusdem Pseudo- Dextri & aliorum hujus farinae consulantur. Quædam de S. Basilio & Concilio Aquile- jensi.

122. SEquuntur necessariò hic stylo refe- rendi tres viri ad Gratiani usque tempora producentes sui memoriam, si pie- tatem excipias & infelicem exitum, cætera scriptis & nature dotibus clari. PRISCILLIANUM intelligo, MATRONIANUM, & TIBERIANUM, à S. Hieronymo in commentarium De scri- ptoribus Ecclesiasticis ob literarum studium & relicta sui monumenta, non sine laude illa, quæ doctis quidem, quantumvis pra- vis, debetur, conjectos.

123. PRISCILLIANUS de Gallæcia o (Prosper Aquitanus ait in continuatione Eusebiani à S. Hieronymo Latinitate donati ac locuple- tati Chronici p) ex Manicheorum & Gnostico- rum dogmate hæresim nominis sui concludit. Ic- circò Manichæi pars audit à magno Hier- onymo q; idemque Prosper sub Manichæo- rum appellatione hanc sectam à Maximo ty- ranno, uti dicemus, repressam fuisse ait r. Leo item Magnus Papa id confirmat ep. 93. De Gnosticorum testis est Idatius in Chro- nico s. Imbiberat is earum sectarum errores intra Hispaniam, ob claritatem sanguinis doctrinæque præcipuus habitus cui novi dog- matis succollaretur invidia. Marcus tamen Bibliotheca veteris Hispana Tom. I.

Ægyptius in Hispanias veniens primus intu- lit, atque Agapen nobilem fœminam, Elpi- diumque corruptit rethorem. Ab his Priscil- lianus est institutus (loquor jam Severi Sulpicii verbis t, qui rem totam luculentissima brevi- tate posterorum commendavit memoriæ) fa- miliâ nobilis, prædives opibus, acer, inquis, facundus, multa lectione eruditus, disserendâ ac disputandi promptissimus. Felix profecitò (ad- dit) si non pravo studio corrupisset optimum in- genium. Prorsus multa in eo animi & corporis bona cerneret. Vigilare multum, famem ac sitim ferre poterat, habendi minimè cupidus, utendi parcissimus. Sed idem vanissimus & plus justo inflator profanarum rerum scientiâ. Quin & magicas artes ab adolescentia eum exercuisse creditum est.

124. Seducti ab eo plures sunt, potissi- mi que eorum duo Episcopi (quarum urbium ignoratur) Instantius & Salvianus. Insurre- xere tamen adversus nocentissimam pestem Hyginus Cordubensis, qui successisse Hosio creditur, Idatius Emeritensis, & Ithacius (uti apud eundem Severum legitur) Soffu- bensis Episcopus. Quamvis enim utriusque Ecclesiæ nomen Sulpicii codices corruerint; vestigia tamen correctioris lectionis non ob- scura retinere. Quòd enim emeritæ ætatis sacerdos audit apud eum, uti profat, Ida- tius; quis non videt Emeritæ civitatis subro- gari oportere? Quod observavit ante nos summus omni antiquitatis doctrina vir D. Thomas Tamajus de Vargas Toletanus u.

Atque is per me fuerit Idatius, cognomento Clarus, quem S. Isidorus ex hac ipsâ, quâ de agimus, adversus Priscillianum contentione, in Ecclesiasticis scriptoribus laudat. Qui tamen ejus collegam non Ithacium, sed Ursacium (uti & ante eum Prosper x) vocat; quæ for- san præferenda erit lectio: nam & sedis hujus Sulpicianæ appellatio, Soffubensis nempe, quæ nusquam reperitur, Ossonobensis rectiore putatur calculo y. Ossonoba urbis nomen est in Lusitania meridiali: quod præfert Plini- us, Antonini Itinerarium, & lapides scripti, Conciliorumque monumenta, quibus ejus- dem presules interfuere; sub Emeritensi nempe Archiepiscopo, qui iccirco usus fuisse suffraganei operâ jure videtur ad publican- dam Cæsar-augustani Concilii condemnato- riam Priscillianistarum, Hyginique ipsius, qui ad eos ferè desciverat, sententiam.

125. Sed ne historiæ apud Sulpicium pa- lam omnium positæ nullo operæ pretio infi- stamus, post principalia aliquot decreta hinc & inde impetrata, Idatiumque cum Ithacio, sive Ursacio suo, prævalentibus Priscilliani, tum temporis jam Episcopi Abulensis quo- modocumque creati, rebus, ex Hispania fu- gatam, sub Maximo tandem tyranno, qui occidentales has imperii Romani adorsus partes, in Galliis & Hispaniis dominabatur, judicii Burdigalæ, ac deinde, ut videtur, Treveris, adductis eò reis & accusatoribus, habiti, sententiâ, Priscillianus gemino judicio (Sulpicium transcribimus) auditus, convictus- que maleficii, nec diffitens obsecans se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egisse

p In Chronico ad ann. CDVII. 2. x Ad annum CCCXXVII. 2. y Ibidem.

z In Chronico ad annum CCCXXVII.

a Ad annum Chr. CCLVI.

b In Prefat. sub tit. Notæ de libro jul. scripto falsi- mente. Editus fuit Martii MDCLXXI.

c De scriptoribus Eccl. cap. 112.

d De scriptoribus Eccl. cap. 112.

e Eodem libro cap. 112.

f Teste eodem S. Hieronymo g Sæberus cap. 47. h Hæc. Gaudavensis cap. 14. i Apud Canisium tomo 4. Aur. lib. k Haubertus Miræus in Au- stario Biblio- thecæ cap. 249. l In ejus vitâ.

m Pag. 55.

n Ad annum CCCXX.

o Apud Maria- num Scotum non rectè De Galliis lib. 2. Chron. ætate 6. an. CCCXXIX. p Ad annum CCCXXX. seu Consul. Ausonii & Holybrii. q Lib. Contra Pelagianos ad Ctesiphontem. r In altero Chronico quod Pithæus & Labbeus in Bi- blioth. Ms. edi- dere. s Ad VII. ann. Theodosii se- nis.

t Lib. 2. Sæber hist. 66.

u Notis ad Paul. Emerit. pag. 144.

x In Chrono- Timasio & Promoto Cols.

y Vide Sigo- nium in Notis ad Sulpicium, Marianam lib. 4. ca. 20. Loay- sâ in Notis ad Cæs. Cæsar-aug- ustinum.

egisse conventus, nudumque orare solitum, no- cens pronunciatur, ac securi percutitur, anno quo Consules fuere Arcadius & Bauto, scilicet CCCLXXXVI. Cum magna tamen ac- culatorum invidia, quibus sanctissimus ejus ætatis Episcopus Martinus Turonensis, in- fensissimus alias hæreticis, continenter cali- disque officiis obstitit, ne ultra quam sacer- dotii jubeat mansuetudo, reorum ultimum supplicium urgerent, & ne studio vincendi pluraquam oportuit certantes, accusatorum vices exsequerentur. Quos non dubitavit Latinus Pacatus ethnicus coram Theodosio piissimo Cæsare, indicata solum re, nomi- bus amittens, revera satellites, atque adeo carnifices, sævitiam eorum detestatus, com- pellere. Quæ maximè Ithacium afficiebat censura, moribus alias non eo loco & par- tibus, quas obstinatissimè ac stultissimè ge- rebat, dignis, & ut ait Sulpicius, audaci, loquaci, impudenti, sumptuoso, gulaque ac ventri plurimum indulgenti.

126. Cæsos cum Priscilliano assecularum quosdam, fugâ seu exilio damnatos alios, idem refert. Nec tamen extinctum ejus san- guine, quem accenderat per Gallias & His- panias, ignem, à busto veluti crevit; mar- tyrumque loco habitos qui jure perierant, Priscilliani que nomen per summam supersti- tionem juramenti præscribi ceptum, poste- ris in factiones divisis; adeo ut sanctissi- mus vir Hieronymus ea referre alicubi fatuus duxerit quæ de Priscilliano aliis placuissent.

Hic usque hodie (ait a) à nonnullis Gnostica, idest Basilidis & Marcionis, de quibus Irenæus scripsit, hæreseos accusatur, defendentibus aliis non ita eum sensisse ut arguitur. Idem tamen & sæculi gladio & totius orbis auctoritate dam- natum fuisse, alibi scriptum reliquit. Et Priscillianitarum abominandos errores com- munis patrum Leonis Papæ d, Hieronymi e, Hilarii, Augustini g, Orosii h, Prosperii, & qui ab his profecerunt, improbavit sententia. Visum enim est (ait Leo Magnus) omnem curam honestatis auferri, omnium conjugiorum copulam solvi, simulque divinum jus humanum- que subverti, si hujusmodi hominibus usquam vi- vere cum tali professione licuisset.

127. Adeo tamen ambiguum illud reo- rum damnatorum, impotentiumque accu- satorum res involvens judicium illius ætatis hominum conturbavit noviorum quorundam mentes, ut vel sanctitatis & martyrii dignum titulis Priscillianum existimaverint, scriptif- que suis donatum reliquerint. Equilinus Epi- scopus inter eos est, quem transcripsit Joanes Marieta noster, & nescio an alii, spongiæ digni incumbere. Hunc autem Abulæ datum, sive à clericis Ecclesiæ ejus creatum fuisse temerè Episcopum, credamus oportet agenti Hieronymo, minimè autem Sulpicio fida- mus, nominum quicquid in hac historia est infeliciter exprimenti, Labinensique, quod nusquam fuit, oppido impositum Priscil- lianum, nisi aliter is olim scripserit, affir- manti.

128. Hic (S. Hieronymus ait) edidit mul- ta opuscula, de quibus ad nos aliqua pervene-

runt. Verosimile est tam profanarum rerum, quâ multum vigeat, doctrinæ, quam Ec- clesiasticarum de erroribus suis ea fuisse. Namque Orosius ad Augustinum de Priscil- liani secta referens in Commonitorio k, Epistolæ cujusdam ejus verba produxit, quâ vanitatis suæ quendam articulum libro quodam, Me- moria Apostolorum inscripto, suadere conatus est. Et in Toletano conventu l Comasius presbyter palinodiam canens, Priscillianum, & quos malè condidit, libros condemnare se ait, quemadmodum & ibidem de libris & scriptis Priscilliani multa mentio verbis fit ceterorum Episcoporum, qui in eodem con- gressu erroribus suis renunciavere. Vincen- tius Lirinensis in Commonitorio: Lege Paulli Samosatani opuscula, Priscilliani, Eunomii, ac reliquarum pestium; cernes infinitam exem- plorum congeriem, prope nullam omitti paginam que novi ac veteris Testamenti sententiis fucata & colorata non sit. inquit. Similiter Pri- scilliani scripturis, quas secundum suum depravavit errorem, unâ cum Dictinii Epi- scopi tractatibus, vel quæcumque hæretico- rum scripta sub nomine Patriarcharum, Pro- phetarum, vel Apostolorum conficta legisset, univèrsâ Synodus Bracarenis erâ DXCVIII. habita anathema dixit. Cujus fortè generis fuit memoria illa Apostolorum, quâ usus fuisse apud Orosium Priscillianum dicitur.

129. Sed ante quàm ab eo discedamus, vide, lector, mecum stupiditatem ejus, qui nostris diebus sub Hauberti Hispanensis no- mine monstrosium abortus est Chronicon. Verba ejus ad annum CCCLXXXVIII. Pri- scillianus hæresiarcha veribus perivit Abule 3. Maji. In hora mortis, quum exspiravit, dixit quinque discipulis suis: Parochus noster & pastor est Pontifex Romane Ecclesiæ: servate id quod Ecclesiæ Romane servat. Unus disci- pulus ejus Tarasius vocatus ad alios dixit: Ve- rè iste Episcopus maluit animas nostras. Vera fides catholica est. Et vos damnaremur si præcep- ta salva sua non servaremur. Et tamen audet Argæzius interpret & propugnator id excu- sare, deque alio Priscilliano, prioris discipulo, quem Caracantum proprio nomine appellat, di- ctum fuisse, ex eodem Hauberto colligere se ait. Perit nempè frons de rebus. Fiditius au- ctor de Priscilliano agit hæresiarcha, hoc est, hæresis auctore, quod tamen Argæzius stre- nuè dissimulavit.

130. Nec solus hic ex Hispanis, quorum ob relicta sui monumenta meminimus, de- viavit à recta fidei via in execrandam hanc sectam. Quinimmo & duo alii doctrinæ lau- de illustres, iidem erroribus sedati, pœnam- que apostasiæ debitam perpeffi sunt. Latro- nianum ac Tiberianum hos Sulpicius nominat. LATRONIANUS, alias MATRONIANUS, insignis fuit poëta, gladioque simul cum Priscilliano & Euchrotia Delphidii Burdigalensis rhero- ris, cujus Ausonius meminit m, vidua n, & aliis, peremptus. Matronianus (ait S. Hiero- nymus o) provincia Hispania, vir valdè eru- ditus, & in metrico opere veteribus comparan- dus, cæsus est & ipse Treveris cum Priscillia- no, Felicissimo, Juliano, Euchrotia, ejusdem fa-

k De errore Pri- scilliani. Co- Origin. tom. 6. Oper. S. Augu- stini.

l Qui sub ti- tulo Toletan. l. editus est in Concilio l. ip. pag. 48.

m In Professio- ribus carm. 5. n Sulpicius Se- verus lib. 2. o De scriptor. Eccles. cap. 122.

factionis auctoribus. Exstant ejus ingenii opera diversis metris edita. Eadem Prosper & Ida- tius in Chronicis suis habent.

131. De TIBERIANO Severus: Tiberianus ademptis bonis in Syllinam insulam datus. Quis autem is fuerit, ab eodem S. Hieronymo pe- tendum est. Tiberianus Beticus (inquit) scri- psit pro suspitione, quâ cum Priscilliano accusa- batur, hæreseos, apologeticum tumenti compo- sitoque sermone. Postea post suorum cædem tædio victus exsilii mutavit propositum, & juxta S. Scripturam canis reversus ad vomitum, suam filiam devotam Christo virginem matrimonio copulavit. Quæ verba ferè transcripsit in Chro- nicon suum Ado Viennensis. Attamen cum sciamus Beticum hunc, Hispanumque La- tronianum fuisse; non multum unde loco fuerint ignorare dolendum est de his, quibus ingenii eruditionisque sæculo illo decantata dotibus sic abuti malo suo contigit. Syllina autem, sive Syllina, (Silly vulgò, ut Camde- nus putat) insula est orè Britannicæ adjacens. Quò à Treveris missum in relegationem, uti proximioris maris insulam, verosimile est. Diverfus est qui sub Constantino floruit, præ- fectusque fuit pretorio Galliarum Tiberia- nus, cujus in Chronico Eusebiano mentio Olymp. CCLXXVIII. anno IV. & in libro De poëtis Latinis Gerardi Vossii cap. 4.

132. Deerravit cum his aliquando à recta via DICTINIUS Episcopus; sed in se reversus renunciavit sectæ, & scripta sua damnavit in Concilio quodam Toletano, in quo facta ejus fidei professio inter acta servatur Concilii Toletani, ut vulgò audit, primi, cum verè cinnus ex multo fit. Ibi legitur post alia dixisse in confessu patrum: Hoc in me re- prebendo, quod dixerim unam Dei & hominis esse naturam. Item: Ego non solum correctionem vestram rogo; sed & omnem præsumptionem meam de scriptis meis arguo atque condemno. Item: In priori comprehensione mea, & in prin- cipiis conversionis meæ, quæcumque conscripsi, omnia me toto corde respuere. Sequitur in actis hanc confessionem definitiva sententia, in qua re- fertur tam Dictinium hunc quàm Sympho- sium Episcopos ad Concilium antiquius isto, in quo causam presentes dicebant, vocatos venire noluisse: attamen postea, sequestro pacis Ambrosio, utrumque admissum fuisse ad professionem fidei, errorisque detestatio- nem emittendam.

133. Refertur quoque Symphosio Epi- scopo per tumultuantem plebem extortum fuisse ut ordinaret Dictinium Episcopum, quem S. Ambrosius decrevisset bono pacis locum tenere presbyterii, non accipere honoris augmentum. quæ verba sunt actorum. Ex quibus colligas statim ab initiatione Dictinii sive in Christia- nam religionem, sive in clericalem statum, exorbitasse ad Priscilliani sectam, eoque tem- pore pro ea scriptis decertasse. Idque verba ista illius significant paulò antè adducta: & in principiis conversionis meæ quæcumque conscri- psi. Factumque à Symphosio Episcopum postquam veterem damnasset errorem, & à S. Ambrosio eoque commendatus fuisset Toletanis patribus, ut si condiciones sibi Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

prescriptas impleret, reverti ad pacem pos- set. Sententia igitur eorundem patrum hæc fuit, ut tam Symphosius quàm Dictinius in Ecclesiis suis confisterent, pacemque habe- rent, hoc est, reconciliationis indulto fruere- tur, tandemque communionem cum reliquis Episcopis se habituros expectarent, cum id visum fuisset Simpliciano Mediolanensi Epi- scopo, Ambrosii nuper fato functi successori, ceterisque sacerdotibus, cum Papa qui tunc erat. Interimque prohibitum eis fuit, Episco- pos, presbyteros, aut diaconos ordinare. Hæc omnia ex actis constant.

134. Ceterum Dictinii scriptorum fit quoque mentio in Bracarenfi Concilio q, quod & ipsum audit primum inter edita, xvii. anathemate, & in epistola Leonis Papæ I. ad Turibium r. Atque ex ea ipsa liquet Di- ctinii vera in veram fidem & in alterum ho- minem conversio. Ait enim Leo Magnus, improbare se quod Dictinii tractatus à multis cum veneratione legerentur, ratione reddita, cum si aliquid memorie Dictinii (malè editum Dicticini) tribuendum putarent, reparationem ejus magis deberent amare quàm lapsam. Ideo à Toletanis patribus anno CCC. coram qui- bus lecta sunt supra memorata confessio & sententia, ut mox dicemus, Dictinius junctæ memoriæ audit. Planè Dictinius hic Asturicen- sis Episcopus fuisse vulgò creditur, cujus festû die ... Sept. hæc ejus Ecclesia celebrat, lectio- nibus annotans Græcum eum gente ferri, & alia

quæ videri poterunt in historiis nostratibus. f. 11. cap. 5. Hucusque ostendimus nostra fidei vulnera in paucis, cetera non contemnendis, Hispaniæ viris. Jam res ipsa poscit, ut qui- nam è nostris terrò huic malo salubria tem- pestivaque remedia porrexerint, subjunga- mus. Hoc autem à pluribus, sive seorsum, sive in Concilia convenientibus, factum fuit; ne erga nos deficeret superabundans clemen- tissimi Dei gratia (juxta Apostoli effatum) in quibus delictum abundaverat. Hæc ordine quo gesta sunt primi forsan edisseremus.

136. IDATIUS cognomento CLARUS is est qui cum Ithacio, alias Ursacio, inflitit Pri- scilliani & assecularum ejus damnationi. Quo quidem nomine cum apud omnes malè au- dirent, Maximi tamen favore suffulti, ut videtur, quamdiu sceptrâ hic tenuit, impuniti mansere. Sed statim atque sublatus è medio tyrannus Valentiniani ac Theodosii ductu prope Aquileiam fuit, Ecclesiæ communione (Prosper u ait) privati sunt. Diverso tamen successu. Nam Idatius noster, qui zelo magis quàm contumaciâ videtur peccasse, atque adeo minus nocens à Severo Sulpicio decla- ratus fuit; sponte se, ejusdem Sulpicii testi- monio, Episcopatu abdicavit. De quo facto ita censet auctor: Sapienter id & verècundè, nisi postea amissum locum repetere tentasset. Nul- lus enim, quod viderim, ambigit, pro Nar- dacius, quod Sulpicii editiones habent, Nam Idatius legendum. Quam ob inconstan- tiam nostrâ sententiâ missus in exsilium fuerit; in quo diem vidit extremum.

137. At non verbo tantum & opere ipso noster olim persecutus fuit hanc hæresin, sed

q In edit. Loayse pag. 118.

r Quæ est 93.

f Morales lib. 11. cap. 5.

u Ad Roman. cap. 5. 12.

v Timasio & Promoto Coff. ann. cccxix.

a In Pomey- ro lect. 29.

a De scriptor. Eccles. c. 121. b Advers. Pe- lagiam ad cete- riontem.

c Advers. Pela- gianos ad Cte- riontem. d Epist. ad Tu- ribium. e Ubi proxime

g De hæresibus ad Quod-vult- Deum 6. 70.

h In Commo- nit. de errore Priscillian. in- ter opera S. Au- gustini tom. 6.

i In Chronico

heresin dimanavit, & ad Balconium Gallæciæ Metropolitanum, hoc est Bracarensem Episcopum, directa fuit. Hic autem Turibius, sive postquam munere isto, sive ante quam esset functus, ad eundem Sanctum Leonem Papam libros edidit, in quibus (verba sunt Montani Episcopi Toletani in epistola quadam ad fideles Palentinæ diocesis Episcopo orbatæ) *hanc sordidam heresin explanavit, aperuit, & occultam tenebris suis, perfidiæque nube velatam, in propatulo misit*. S. Ildephonsus Toletanus de Montano loquens hoc etiam laudat Turibii opus. Simul cum hac edita est alia Turibio nuncupata ab eodem Montano epistola. Sed cum Montanus sæculo ferè integro post Leonem vixerit Papam, nequam potuit is ad Turibium eum scribere, qui Leonis Papæ nomen suis libris inscripserat, ut postea dicemus, quum ad utriusque tempora Bibliotheca nostra pervenerit.

s Edit. Loayse pag. 88.
t De script. Eccl. cap. 3.

150. Planè duarum Synodorum, tam provinciae Gallæciæ, quam Toletanæ nationalis, atque Turibii operæ, meminere cum Bracarense^u, tum ex parte Toletanum^x, que vulgò audiuntur prima, Concilia. Signanter diximus hujus universalis Concilii meminisse Toletanum cum primi nota vulgare: pro Toletano primo *ἀλλος* intelligens quicquid sub hoc titulo hinc inde collegit posterorum incuria. At nunc de ea parte loquor, que sub hac inscriptione post novemdecim Episcoporum subscriptiones edita legitur. *Explicit constitutio Toletani Concilii*. Quæ quidem pars minime subijcienda fuit synodalibus canonibus à novemdecim patribus, Toleti quoque, ut hætenus creditur, promulgatis. Hæc enim Synodus, cui Patruinus Episcopus præfuit, longo annorum intervallo præcessit Leonis Pontificatum, Turibiique navatam egregiè in formanda hac fidei regula, nec minus dirigenda ad Balconium, operam. Immo nisi caput quoddam y ex xx. capitibus quibus constat ea Synodus sub Patruino, laudaretur in Concilio Toletano xi.² tanquam ex Toletano primo desumpta, suspicari possemus non Toleti eam conventionem fratrum celebratam fuisse, sed in provincia Gallæcia.

u In collect. Loayse pag. 116.
x In collect. Loayse pag. 44.

y Can. 14.
z Can. 2.

151. Reddemus jam conjecturæ nostræ de omnibus his enunciatis rationem. Provinciale ante alia sub Leone Concilium necessariò dividimus à nationali sub eodem. Cum in hoc Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani, ac Bæti, convenerint Episcopi; istud verò Gallæciæ unius dicatur in Synodo Bracarenfi, ubi & nationalis jam dicti mentio. Rursusque hanc Gallæciæ Synodum tempore Leonis Papæ celebratam, ab alia distinguimus novemdecim patrum subscriptionibus illustrem, que Toletana existimata est hætenus, cum Gallæcam suspicari aliquis valeat, queque alteram Leonini temporis longè præcessit, nec de Priscillianiani rebus quicquam cavisse legitur. Suspicionis meæ causas dabo. Planè video in principio ita editum: *Convenientibus Episcopis in Ecclesia Toletana &c.* Attamen regiè hujus urbis nomen sic malè hic coagmentatur, ut merum spiret glossema. Quod quidem furcâ expellere possis, cum eo quod post nomi-

na Episcoporum, paucis ab hinc versibus legitur: *Isti sunt qui & aliis gestis adversus Priscillianiani sectatores, & heresin quam adstruxerat, libellarem direxere sententiam*. Perspicuum enim est non coherere ista verba cum his que antecesserunt, aut cum his que sequuntur. Et differentia Synodi novemdecim Episcoporum à nationali altero Concilio, quod, Bracarensem patrum testimonio^a, Priscillianæ heresi anathema dixit, glossam coarguit manifestissimè^b; cui quidem respondet ejusdem manus & audaciæ illa, que *regulæ fidei* ad Balconium missæ à prædicto nationali Concilio adhæsit. *Ipsi etiam & supra scripta viginti canonum capitula statuerunt in Concilio Toletano*. Id quod absque magna sagacitate dignosci potest additamentum novioris manus.

a Bracaren. Concil. circa principium.
b Moral. obser. vavit lib. 11. cap. 25.

152. In primis moveor ad exercitationis gratiâ propugnandum non Toleti, sed in Gallæcia habitam hanc Synodum, ex variante quadam ab ea que excusa fuit lectione, quam vir gravissimus & eruditus Gaspar Loaysa ore affixit. Præfert ea absque Toleti nomine Episcoporum nomina, statimque, pro eo quod Loaysa edidit: *Exsuperantius de Gallicia Lucensis conventus municipii Celenis*; hic legimus: *Leona Gallia, Lucentio. Hic conventus municipii Celenis actus est*. Nec vix aliter potuit loco primo subscribere ac nominari Paternus (aliàs Patronus) qui, ut ex sententia Priscillianæ fermenti Episcopis dicta, & à nobis jam enarrata colligitur, Bracarensis fuit Episcopus^c. Quod nec diffitebuntur qui Dextri vadis hærent, cum in ejus Pseudo-Chronico^d sic scriptum legatur. Sed ait, Bracarensis cum esset, præfuisse Concilio Toletano. Ait, inquam: sed temerè. Tum quia si provinciale fuit Concilium, uti ex raritate coeuntium apparet, vel in Gallæcia, vel in Carpetania celebrandum fuit, ex propriæ provinciae, non ex utriusque Episcopis. Si in Carpetania, unde nam ad Toletanum conventum pertinebat Paternus Bracarensis, cum Exsuperantio illo de Gallicia, & municipio Celenis? aut quare in aliena provincia sedere atque subscribere primo loco ei datum? Asturius item Toleti ejusdem Pseudo-Dextri relatu Episcopus, cur sextum locum subscribens occupat? laudatus verò in actorum proœmio, undecimum?

c Toletanum Episcopum fuisse tenet Morales lib. 11. cap. 5. Loaysa ad Conc. Tolet. 1. pag. 44. Idem Morales lib. 11. cap. 4. Bracaren. credit Bivarium ad Dextri ann. ccc. lxxvi. Pendet in hac re Mariana lib. 4. cap. ult. d Ad annum ccdvii. num. 3.

153. Planiora quidem omnia sunt, si importunè aliàs uni Exsuperantio attributum patriæ aut sedis nomen, hinc avulsam significare positum sit habiti conventus locum, Celenas scilicet conventus Lucensis municipium, in confinio istius & Bracarensis conventus positum, ut Plinius indicat^e, & in Antonini Itinerario sæpiùs dictum.

e Lib. 4. cap. 20. à Celenis conventus Bracaren.

154. Hæc igitur Gallæciæ Synodus ad nos non pertinet, nec de Priscillianiani rebus definivisse quicquam refertur; sed alia illa sub Balconio Bracarenfi Leonis Papæ temporis, atque item altera nationalis, à Bracarenfibus laudata patribus, quam ipsam Toleti congregatam non alicubi legimus, sed suspicamus tantum. Videtur tamen dicta Gallæciæ Synodus novemdecim Episcoporum non per plures annos separanda esse ab eo Concilio,

quod anno CD. aut circiter habitum fuisse jam retulimus in causa Episcoporum Priscillianæ sectæ, cum & Paternus & Ortizius utrobique laudentur Episcopi.

155. Insisterem huic sententiæ asserendæ nisi retardarent duo. Primum est, auctoritas Cœcili Toletani xi. quæ utimur libenter in eo quod ait in collatione illius cœtus relatum fuisse canonem Toletani Concilii de nõ fumente Lucharistiam à sacerdote, uti sacrilego, propellendo: quæ ipsa sententia & verba sunt canonis xiv. Concilii xix. Episcoporum, de quo quærimus. Quod verò non modò Concilium Toletanum, sed Toletanum primum, à Toletanis Patribus xi. Concilii laudetur, ferè est ut glossema credam; cum incertum valde sit an aliquod aliud ex his, quorum supra recordati sumus, in causa Episcoporum Priscillianæ sectæ coactorum Conciliorum hoc præcesserit. Secundo nostrum retardat assensum à suspitione illa celebratæ in Gallæcia Synodi xix. Episcoporum, quod in Innocentii Papæ I. epistola ad Toletanam Synodum, qualis ea fuerit, directæ, legimus: *Et quamvis dilectioni vestræ, fratres charissimi, regulæ Nicænæ sint cognitæ, secundum quas ordines esse faciendos per sententiam decernitis &c.* Quibus quidem verbis allusum videtur ad Putruini illa in Concilio xix. Episcoporum: *Mibi autem placet constituta primitus Concilii Nicæni perpetuò esse servanda &c.*

156. Sed si quæseris, epistola hæc Innocentii Papæ I. ad Synodum in civitate Toletana constitutam directæ cujusnam ex omnibus his conventibus patres alloquuta sit? Ad Synodum Toleti constitutam præfert epistola. Et videtur quidem de eadem ordinationum prætermissa legitima forma, quam canones hujus Synodi xix. Episcoporum reformare conati sunt, eam conceptam esse. Aliiter tamen nobis videtur subodorantibus ad Toletanum aliquod, sed non hoc, Concilium scripsisse Innocentium. Moveor, quod si habitum istud præside Paterno fuit erâ (uti docet inscriptio, & Stiliconis consulatus nota confirmat) CDXXXVIII. hoc est reparatæ salutis anno CD. nondum Innocentius hoc anno ad pontificalem thronum ascenderat^f.

f Creatus fuit anno cdi. Baronius ad hunc ann. sect. 42.

157. Præterea, quamvis & Innocentii epistolam & Concilii decreta de ordinationibus egisse sit ex eorum lectione compertum; ferè nihil tamen in decretis video quod Innocentii epistolam atque ejus monita exscripsisse aut expressisse videatur: de quo ad attentè considerantes quid utrobique inculcatam sit, provocamus; nullaque facta in canonibus, aut eorum proœmio, receptæ à patribus epistolæ, ut solet, atque æquum fuit, mentio, rem confirmat. Immo Innocentio, quum literas dedit, lecta jam fuisse synodalia hæc xx. decreta ex his verbis earum quæ paullo antè producta à nobis sunt, colligimus: *Et quamvis dilectioni vestræ, fratres charissimi, regulæ Nicænæ sint cognitæ, secundum quas ordines esse faciendos per sententiam decernitis; tamen aliquam partem &c.* In quibus respectus videtur habitus ad Paterni seu Patruini præsidis ea que diximus è præfatione canonum. Nec tamen

aliorum Innocentius meminit, quibus cautum fuerat xx. canonum decretis.

158. Repeto. Vel ista lecta fuit ante canonum formationem, in hac Synodo, vel non fuit, epistola. Lectam dicis? Planè inurbanum fuerit susceptæ epistolæ nullam habere mentionem. Quinimodò & contumax non omnibus his cavere malis, quibus caveri debere admonebat Papa; scilicet, inter alia, ex militibus, & curialibus, & magistratibus non debere sacerdotes, ac multò minùs Episcopos, fieri; taliterque ordinatos cum ordinatibus suis deponendos; item bigamiam à sacerdotio arcendam: de quibus in decretis nihil provisum existat. Non lectam ais in Synodo epistolam? Credimus & nos non lectam. Sed ad aliud Toletanum Concilium sub eo habitum anno CDII. aut postea (hoc enim anno creatus fuit) epistolam eam directam ab Innocentio Papa; cujus acta nunc deperdita verosimile est ordinationum recte formæ, juxta præscriptum Papæ, ultimam manum imposuisse.

159. Baronius quidem primis Annalium suorum curis hæc duo Concilia, novemdecim Episcoporum, atque ejus ad quod Innocentius epistolam dedit, non bene distinxerat, uti fecit secundis, que ferè sapientiores sunt, in appendice quinti tomi, jam posterioribus editionibus in contextum recepta^g, improbatas Morali^h & Marianaⁱ Hispaniarum historicis, atque de anachronismi vitio convictis. Francisco Bivarium cum Baronio convenit^k. Post lecta hæc consule sis ea que de hac Conciliorum plurium confusione sub Toletani unius titulo annotaverunt laudatus Ambrosius Morales^l, Joannes Vasquez^m, Joannes Marianaⁿ, & post omnes Franciscus Bivarium, qui cæteris distinctius rem tractavit^o, admittis tamen Dextri sui testimoniis, Baronii atque aliorum observationibus armati; & que postremò de his Conciliis Toletanis ad unum reducendis excogitavit, Dextrum exagitant, Excellentissimum Mondexarenfis Marchio *Dissertationum Ecclesiasticarum* tom. 1. dissert. 4. cap. 2. Fortè nec legisse pigebit.

g Ad annum cdi. num. 41.
h Lib. 2. cap. 5.
i Lib. 4. cap. ultimo.
k Notis ad Dextri ann. ccc. lxxvi. pag. 410.
l Cap. 5.
m In Chron. ad ann. cdi.
n Lib. 4. cap. ultimo.
o Ubi proxime pag. 409.

160. In hac enim historia Priscillianiani atque ejus sectæ Chronico suo committenda, non minùs quam in aliis, aut fortè etiam plus, sibi falsus Dexter indulgit. Ei enim si verba danti credimus, Concilia hæc omnia in Priscillianæ sectæ causa debemus admittere.

- I. EMERITENSE^p, ab Idatio Lusitanæ metropolitano coactum ann. CCCLXXXIV.
- II. In LUSITANIA^q aliud statim eodemque anno. Quasi Emerita urbs extra Lusitaniam fuerit.
- III. TOLETANUM^r eodem anno CCCLXXXIV. sub Syricio Papa.
- IV. TOLETANUM^s sub Anastasio Papa anno CD. Episcoporum xix.
- V. TOLETANUM^t sub Innocentio anno CDV. ad quod direxit laudatam epistolam. Quibus accedit, non quidem à Dextro, cujus ætas huc non attigisse dicitur, sed à M. Maximo^u.
- VI. TOLETANUM Leonis Papæ auspiciis, cui

p Ad annum ccc. lxxxiv. 5.
q Ibidem.
r Ad annum ccc. lxxxviii. 8.
s Hoc anno n. l. & cdi. 3.
t Hoc anno.
u In Chronico ad an. cdi. lxxvii. 7.

cui præfuit Turibius Asturicensis Episcopus anno CDXLVIII.

161. Necnon & Iudit, uti solet, Dexter in orandis iis, qui huic causæ ac Synodis quodammodo interfuerunt.

I. IDATIUM nunc metropolitanum Lusitanæ, hoc est Emeritensem, nunc metropolitanum Bracarensem nominat x paucis verbis interjectis.

II. CÆSAR-AUGUSTANI Concilii Episcoporum subscriptiones, quæ in editis leguntur, pro arbitrio transformata, sedeq; nudis sedè assignat.

III. EXSUPERANTIUM, qui Concilio XIX. Episcoporum interfuit, Uxamensem facit antistitem, atque inde translatum fingit ad Ravennatensem in Italia Ecclesiam, esseque eum ad quem S. Hieronymus scripsit. At is juxta edita à Loayfa XIX. Episcoporum nomina, De Gallicia fuit Lucentis conventus municipii Celems. Nimirum ex tribus Exsuperantiis; milite, ad quem scripsit Hieronymus; Episcopo Ravennatensi Sancto xxx. Maji die culto; & eo qui interfuit cum aliis XVIII. Galliciæ Concilio, unus & idem Exsuperantius inter Dextri manus devenit a.

IV. SPLENDONIUM, qui Cæsar-augustanæ subscripsit Synodo tot ante annos, Ambraciensem in Lusitania Episcopum fuisse ait b anno CDXXIV.

His conjungenda sunt quæ Pseudo-Dextri imitator & interpres Pseudo-Julianus de iisdem rebus & hominibus impudenter mentitur c. Quibus utique refellendis, & cum auctore suo absque ulla spe restitutionis proscribendis, deficit nobis in præsentiarum locus. Jam enim Priscilliani, propugnatorumque & impuglatorum ejus Hispanorum scriptorum occasione nimis hic moramur.

162. Sed nonne AUDENTIUS Toletanus Episcopus adversus impietatem istam calamum strinxit? Planè vero, ut solet, immiscuit falsum, is qui hujusce rei auctor est, e mentitus Dexter d. Audentius Episcopus Toletanus editis contra Priscillianum libris, ac habitis publicè contra Priscillianistas disputationibus mirificè floret. AUDENTIUM sanè scripsisse adversus hæreses è Gennadio sciuntur. Toletanum fuisse Episcopum conjectamur tantum, quod aliàs compertum sit Audentium quandam Toletanæ sedis præfuisse Asturii decessorem, ex Ildephonsino scriptorum Ecclesiasticorum parvo catalogo e.

Audentius (ait Gennadius f) Episcopus Hispanus scripsit adversus Manichæos, & Sabellianos, & Arianos; maxime quoque speciali intentione contra Photinianos, qui nunc vocantur Bonosiaci, librum, quem prætitulavit De fide adversus omnes hereticos: in quo ostendit antiquitatem Filii Dei coeternalem Patri fuisse, nec initium deitatis tunc à Deo Patre accepisse, quum de B. Maria Virgine homo Deo fabricante conceptus & natus est. Ante quàm ostenderetur mortalibus nova Dextri & sequacium historia, eundem hunc esse cum Audentio Toletano Episcopo colligebant non temerè nostratis veræ historiæ coryphæi g; nec nunc abscedendi efficax aliqua ratio apparet; dummodo etiam vera dicenti Dextro, atque ejus

simiæ Juliano, testimonium in hac re dicendi facultatem denegemus, collectis insuper, nigroque præfixo theta notatis, quæ hi de Audentio isto falsa credi voluere pro veris.

163. Primò Audentium fuisse, ante quàm sacris initiaretur, prætorio præfectum, ait Julianus h. Floret hoc tempore Flavius Maximus, Augustinus vel Audentius, præfectus prætorio, vir pius & egregiè doctus, postea vero Episcopus Toletanus. Tribus Antyciris caput insanabile! ut cum poeta loquar. Nam ex tribus, Imperatore scilicet, præfecto prætorio, & Episcopo incerti aut corrupti nominis, unum & eundem hominem compingere fuit conatus. Imperatore scilicet Flavio Magno Maximo (ita enim vocabatur, ut ex nummis constat i, uti & filius Flavius Victor Magnus Maximus) qui nempe istius Priscillianæ tragediæ auctor fuit, idemque Theodolio Magno victori pœnas à se occisi dedit Gratiani Imperatoris. Is quia Hispanus à Zofimo audit k, fortè visus fuit ordinari aptus in Hispanum Episcopum; cum planè vix sit quin ad hunc respexerit Julianus; cum Flavii nomen adeò fuerit Imperatoriæ gentis Flavie proprium, ut à Maximo usurpatum credat Baronius l, quo se Constantinianæ gentis furculum esse tyrannus fingeret.

164. Præfectus item prætorio quidam fuit Maximus sub Imperatore Constantino, ad quem directæ sunt ejus quædam constitutiones. Quidam & alius sub Valentiniano, Valente, & Gratiano, quem Ammianus Maximinum vocat m, largeque describit.

165. Priorem autem illum videtur innuere voluisse nugivendus auctor, cum & posterior hic sceleribus & indigno exitu infamis fuerit. Parum verò vel prior ille aptus est coagmentari cum Audentio Toletano Episcopo, qui attendisse hanc ad sedem fingitur à Pseudo-Dextro n anno CCCLXVI. & obiisse diem suum anno CCCXCVI. Hujus enim ætatis vir obtinere vix summam istam præfecturæ dignitatem potuit sub Constantino annis CCCXXXII. & sequenti o, quibus Patricianus cum Hilariano, & Dalmatius cum Zenophilo Coss. fuere; hoc est LXIV. integris ante obitum annis; ad quam, utpote sublimiorem aliis omnibus, etiam in quatuor jam à Constantino divisam dignitatem p, vix nisi quadraginta saltem annis natus assumi potuisse videtur. Nisi ad macrobiortum gentem, Dextro & ascleis ejus olim cognitam, nodum hunc solvendum referamus. Episcopus incerti aut corrupti nominis Augentius est, cujus nomen inscriptum subscriptumque Cæsar-augustani Concilii, quæ exstant, actis legitur. Hic ne alius à Toletano, & ne Toletanus obscurus aliàs existimaretur, compingendus fuit Gerion ille trieps, Flavius Maximus Augentius, sive Audentius, præfectus prætorio, & Episcopus Toletanus.

166. Contexunt inde prolixam Audentii gestorum telam, quicquid in buccam venisset, & ornare virum, confictiis licet coloribus, posset, eructantes Julianus cum Dextro suo q. Patria nempe è Toletano urbe, origine verò è Sihignia, XXIV. M. passuum inde distante

stante oppido agri Toletani (Sesena hodie audit) Audentium fuisse r; archidiaconi officio sub Gregorio Episcopo (post præfecturam scilicet) fungendum in eadem Ecclesia, res egregiè administrasse r, necnon & Luciferianos in Hispania tumultuantes mirâ eloquentiâ deterruisse r. Hujus quoque sororem Leocadiam nupsisse Arintheo, ad quam S. Basilius Cappadociæ Episcopus literas dedit u. Electū fuisse Toletanū præfulem anno CCCLXVI. x Concilium inde Toleti coëgisse post biennium y: accepisse literas frequentes, rescriptisq; Sanctis Basilio, Gregoriusque duobus, Nazianzeno & Nysseno z, quinimmo eundem Basiliū (Cæsar-augustanum vocat pro Cæsarense) Episcopum simul cum aliis Episcopis visitatum ivisse a: adversus Arianos & Photinianos scriptis suis pugnasse b. Collegia juvenum ad clericatum educandorum, negligentia temporum intermissa, redintegrasse c: disputavisse item publicè cum Priscilliani sectatoribus, libroque contra eos edidisse d, atque Concilia coëgisse e: ejus auctoritate & motu indictum fuisse adversus eosdem Cæsar-augustanæ Concilium f: induxisse Gregorium Bæticum, ne ultra cum Luciferianis sentiret. Obiisse tandem, ait Julianus g Toleti anno CCCXCVI. corpusque ejus terræ mandatum ipsa die Ascensionis Dominicæ. In quo adversantem habet Luitprandum, qui obiisse ait h III. die Decembris.

167. Nec contentus idem Julianus tot de Audentio, sub annis quo gesta fingit, enuciassè; post LXXX. circiter, mirabilem esse ait i memoriam Audentii Toletani, qui commentarios elegantes edidit in epistolam S. Jacobi canonicam, quam dicit esse Jacobi Zebedei filii (verba ejus audis affectationis plena) quod ex commentariis Serrani, Olympii, Melantii, & aliorum, ejusdem esse credidit: quamquam Eusebius, homo Græcus, & ab Hispanis longè remotus, aliter videtur sentire. Epistola hæc missa est ad tribus per Hispanias totas longè dispersas. Hactenus antiquitatis indagator insignis Julianus, qui rem Gennadio ignotam de Audentii hoc in Jacobæam epistolam commentario primus prodidit.

168. Idem ipse ultra annotat k, in Concilio Aquilejensi (sub Damaso Papa, Syagrio & Eucherio Coss. anno CCCLXXXI.) pro eodem Audentio interfuisse Euarium presbyterum (Euagriū) & pro Vidario Lusitano Artemium (Artemium potiùs) archidiaconum.

169. Denique ut nugis finem demus, hujus Audentii senioris Toletani Episcopi ex sorore nepotem Audentium fuisse alium ait l juniorem in Galliis Episcopum, qui Arausicano Concilio interfuit; utrumque autem consanguineum scribit m fuisse Aviti Imperatoris; qui Avitus focer fuit Sollii Apollinaris, pater Pupillianillæ (immo Papiamille) uxoris ejus. Relinquo alia equè futile Luitprandi testimonia n ejusdem prorsus telæ, quæ puderet utique omnia vel advertere oculis vel refutatione dignari, nisi argumentum nostrum cogeret ad excubendum hic saltem ex iisdem unum. Sanctissimus Audentius (ait o) Episcopus Toletanus scripsit contra Bonosum in defensionem illibata Virginis Mariæ elegantes libros.

170. Universa autem hæc Audentianæ historiæ capita, in eodem ficulnei auctoris nata cerebro, ipsa se se, ac inventoris sui, res Toletanas, illiusque Ecclesiæ præfules raptis undique aliorum laudibus, ornandi aut onerandi cacoëthen apertissimè produunt. Prorsus enim temerè ac sine fronte jactata sunt quæ de consanguinitate cum Avito Imperatore utriusque Audentii audivimus. Quod enim Toletanus Audentius ad Avitum Galium Arvernis natum (Gregorio Turonense, & Sidonio genero annotantibus) pertinuerit, idoneis, non hujus fidei testibus, probandum fuit. Audentius inter alios Episcopos subscripsit Concilio Arausicano r sub Leone I. Papa. Non aliunde ansa data est conjungendo huic cum Audentio Toletano.

171. Insulfissimè quoq; excogitatum fuit quicquid putidè inculcatur toties de S. Basilio cum Audentio & aliis Hispaniæ Episcopis per literas consuetudine. Res ita contigit. Occidentales quidam Episcopi per Athanasium in orientem reversum Basilio Magno Cæsareæ Cappadociæ antistiti scripserant. Quorum epistolæ is respondit, Sabino quodam gerulo s, Episcopis & fratribus qui sunt in occidente responsionem inscribens. Ad hos, ut credere pronum est, postea idem Basilius, cum paucis rectæ sententiæ orientalibus Episcopis, infestissima persecutione hostium pacis ac veræ fidei conflictatis, destinavit legationem: qui quidem occidentales tunc nullo schismate diversabantur, sed concordēs erant in Arianis impietatibus & hominibus damnandis.

172. Exstant hujus rei indices epistolæ duæ t: altera Meletii (Antiocheni) Eusebii (Samosatani) Basiliique ipsius (Cæsareæ Cappadociæ Episcopi) nomine, non jam occidentibus, sed signatè Italis & Gallis, seu coadjutoribus in Italia & Gallia inscripta, ac per eundem Sabinum, ut videtur, Episcopum, quem coadjutorem u aliàs non vocasset, transmissa. Altera solius Basiliū per Dorotheum compresbyterum suum, scilicet Ecclesiæ suæ, Commisstris Gallie & Italia Episcopis directæ. Itarum argumentum, enarrare his maiorum Iliadem, quæ orientis Ecclesiæ sub improbis Episcopis & potestatibus secularibus (Valentis nempe Ariani Imperatoris) uti ex Theodereto lib. 4. cap. II. & sequentibus constat) patiebantur; deprecari eos, ut apud Imperatorem (Valentinianum, qui partibus occidentis præerat) causam illorum agerent, saltemque eorum aliqui ad invensendum eas, fratresque sub sævissimæ calamitatis jugo gementes consolandum, iter arriperent.

173. Hujus epistolæ responsum accepit Basilius per eosdem, ut ait, compresbyteros, rursusque per eosdem alia dedit literas x ejusdem propositi, ac reiteratæ postulationis, anno proximo. Quinimmo & factæ legationis tertiar ad eosdem per Petrum quendam exstat mentio & instrumentum in epistola ipsa tunc mandata y. Quibus tamen omnibus nec respondisse occidentales, nec ullum eorum in orientem venisse, conquestus fuit idem Basilius.

174. Exstat inter Basiliū & Gregorii Theologi epistolæ in edit. Paris. Oper. 5. Basiliū ordine 61. cujus tempus Baronius non rectè digessit anno cccclxxi. n. 31. t Ibidem Epist. 69. & 70. & apud Baron. tom. 4. anno cccclxxi. n. 15. & 22. u Epist. 61. x Ibidem Epistol. 74. apud Baron. anno cccclxxi. num. 30. & ann. cccclxxii. n. 4. y Ibid. epist. 77. & in Amalibus Eccles. anno cccclxxii. n. 57.

x Ad annum cccclxxiv. nu. 5. & 7.

y Ad annum cccclxxvii. 7.

z Ad annum cccclxxv. 2. & 10. & ad ann. cdvii. 4.

a Vide Julianum Chron. nu. 203.

b Ad annum cdxxiv. 8.

c Chron. n. 184. 185. & sequentibus. & Adversarii num. 520. Adjungendus Luitprandus Advers. 85. & 184.

d Ad annum cccclxxv. n. 1. & Julian. Chron. n. 175.

e Cap. 7. f De script. Eccles. cap. 14.

g Morales lib. 11. cap. 4. fol. 9. Vaseus ad ann. cccclxxviii. & cdi.

h Chron. n. 172. ad ann. cccc.

i Apud Paris. num. in Index. num. 10. p. 48.

k In Valentiniense & Theodoseo. quem sequitur est Julianus in Chron. n. 177.

l Tomo 4. ad an. cccclxxiii. num. 1.

m Lib. 11.

n Ad hunc an. cccclxxvi. & ad ann. cccclxxvii. cum Julianus Chron. n. 191.

o Vide lib. 7. cap. De codin. lit. & lib. 3. cod. Theod. in edit. Jacobi Gotofredi 1. tomo & Prosopographiam 6. tomo p. Vide Pancirolium in Notis ad notitiam Imp. Oriental. cap. 5.

q Dexter ad ann. cccclxxviii. num. 1.

r Idem ad ann. cccclxx. num. 1.

s Julianus in Chron. n. 172.

t Idem n. 199. & Adv. 462.

u Dexter ad ann. cccclxxvi. x Idem ad ann. cccclxxviii. num. 1.

y Dexter ibidem Chron. n. 179. & Adv. 459. 461. 463.

z Julian. n. 181.

a Dexter ubi suprâ.

b Idem anno cccclxx. num. 1.

c Idem anno cccclxxv. n. 1.

d Idem anno cccclxxvi. & cccclxxviii. n. 8. Luitprandus Advers. 186.

e Julian. n. 188.

f Idem n. 187.

g Num. 193.

h Advers. 189. aliàs 216.

i Chron. num. 248.

k Num. 249.

l Chron. n. 224.

m Idem n. 253.

n Adv. 183. 186. 187. 189. aliàs 210. 213. 214. & 216.

o Advers. 187. aliàs 214.

z Prima est viginti Epistol. teousi ab aliis editarum ibide col. 1031. & apud Baron. anno cccclxxxviii. num. 31. a Ad ann. cccclxxii. n. 17. & 24.

b Epist. 57. & apud Baron. anno cccclxxxviii. num. 14.

c In Chron. n. 179. & Adv. 461.

d Chron. n. 181.

e An. cccclxxiv. num. 34.

f v. epistol. n. 21. teorum editarum.

g Lib. 25. & 26. h Lib. 4. Hist. 29.

i Lib. 1. in Exerptum ver. 63. k Cum Modesto sub Valentiniano.

l Num. 249. Synodus sub Audentio Aquilejensis fuit, pro quo interfuit Euagrius presbyter, pro Vidario Lustrano Artemius archidiaconus, cui etiam multi Pontifices Hispaniæ, vel per se, vel per nuncios, interfuerunt.

ius quartâ datâ epistolâ^z, quæ ad occidentales & ipsa inscribitur. Hujus silentii negatâque ab occidentalibus communicationis causam legere est apud Amalium Ecclesiasticorum auctorem. Nulla tamen in his omnibus epistolis Hispanorum Episcoporum disertâ mentio, sed Italarum & Gallorum tantum; imo idem Basilius ad Meletium Antiochenum scribens, de consilio suo mittendi Dorotheum, quem diximus, *Decretum est* (inquit) *ut hic ipse frater noster Dorotheus synodiæ Romanæ proficiscatur, & permoveat quosdam ex Italia, ut nos invisant; idque per mare, ut eos effugiant, à quibus possint impedi.* Unde colligitur consolationem & subsidium in calamitate ab iis maximè, dumtaxatve peti, qui proximiores essent, non in extremo ad occidentem orbe positi.

174. Quisnam ergo insufflavit in Juliano aures^c, nullas, inter alios occidentis, Audentio Toletano, & Firmino Pampilonensi, atque Idatio Bracarenfi Episcopis, Basilii litteras; cum inscriptio in genere concepta sit? Quisnam^d invisisse Audentium quoque cum aliis Episcopis Basilium? Abruperat hystoriæ hujus filium equalibus desitutus monumentis Baronius^e, irruptiq;e, veluti quæ deerant suppleturus, vacuum locum impudentissimus Pseudo-Julianus. Qui eadem petulantia lætâ ejusdem sanctissimi doctoris Basilii ad conjugem Arinthei prætoris consolationi datâ epistolâ^f, Leocadiæ nomen femine imponens, quo magis Toletanam civem (martyrem novisti Toletanæ urbis Leocadiam) ementiretur, Hispanam uxorem Arintheo viro Græco, cujus apud Ammianum^g mentio frequens, itemque in Theodoro^h, & Claudianoⁱ, & fastis consularibus, nam & Consul fuit^k, collocato, non dubitavit. Ex eadem autem hac Basilii epistola constat familiarem sibi habuisse Arintheum, atque in oriente eum obiisse; siquidem excusat corporis imbecillitatem, quod longioris profectiois motum ferre non valebat, quominus consolationis officium præfens ipse Arinthei relictæ exhiberet. Qui quidem fratris, si talis esset, ejus Audentii, Toletani tunc adhuc Episcopi, sibi tam familiaris, uti jactant nungivenduli nostri, mentionem quin inculcarent in aliquam solatii partem, vix continere se potuisse credendus est.

175. Ejusdem audaciæ, adhuc tamen infeliciois, est annotatio^l de Euagrio presbytero Audentii, & Artemio Vidarii Lusitanii archidiacono, cum aliis Hispaniæ Episcopis, vel per se, vel per nuncios suos, in Aquilejensem Synodum convenientibus. Exstant nempe subscripti huic Synodo, qui interfuerunt, Episcopi Galliarum, Italiæ, & Pannoniæ. Quos inter laudantur legati Afrorum & Gallorum, ita:

- Constantius Episcopus Scisciacensis legatus Gallorum.
- Iustus legatus Gallorum.
- Felix legatus Afrorum.
- Numidius legatus Afrorum.
- Euagrius presbyter & legatus.
- Artemius, Amacius, Januarius, Jovinus,

Macedonius, Cassianus, Marcellus, Eustachius, Maximus, Chromatius, presbyteri.

176. Summopere afflixit hominem impotenter suarum rerum amantem deesse hic memoriam Hispanorum Episcoporum: Euarioque legato, absque notatione ejus, cujus legatus esset, commodum reperto; esto, ait, Euagri, tu legatus Audentii Toletani. Quod impunè ipsi fuisset, nisi duobus Gallorum, duobusque Afrorum æquaturus Hispanorum legatos, Artemium, qui statim sequitur, archidiaconum Bracarenfis Episcopi, ejusque legatum fingere voluisset; miser parum advertens Artemium non minus iis qui sequuntur, Episcopum fuisse, ut ex initio gestorum ipsius Concilii, notaque intervenientium ibi Episcoporum constat. Quid autem clarius ex iisdem actis, quam convocatos fuisse tantum Episcopos Italiæ viciniore? verba Imperatorum (Gratiani, Valentiniani, & Theodosii) epistolæ in exordio læta sic habent: *Nam quod Ambrosius, & vitæ merito, & Dei dignatione conspicuus Episcopus, Mediolanensium civitatis ibi multitudinem non opus esse suggerit, ubi veritas non laboraret in pluribus, si locata esset in paucis, sequere eorum qui contra adstant, assertionibus, & sacerdotes vicinarum ex Italia civitatum satis abundeque sufficere posse suggerit; abstinentium venerabilium virorum fatigatione consensimus: ne quis vel maturo ævo gravis, vel corporali debilitate confectus, vel laudabili paupertate mediocris, insuetas repetat terras &c.* Hæc absentia Hispanorum causa, ad quam si animadvertisset desultorius scurra noster, nilque ultra doctus quam tagaces porrigere manus ad inscripta synodalia patrum nomina, ut iis abutatur; (quod perpetuo ei atque ejus collegarum crimen est) Euagrium & Artemium sua gerere munera permisisset, non utique nostris onerasset.

177. Quis nunc huic homini credere non erubescat exarasse Audentium alios à commentario illo, quem Gennadius laudat, *De fide adversus omnes hereticos? Nempe in epistolam Jacobi Apostoli? Ut lapidem etiam Julianus in hunc æcerum jaciatur scriptæ hujus à Jacobo majori epistolæ, quem inter nos logodædalus noster, nuperæ hujus hystoriæ fabulosæ primus auctor, veluti inter Romanos Termini Dei aut Victoriæ fatalem statuâ, collocare ac figere maximè voluit, tot scriptores id affirmare faciensⁿ, quot elabi passus est è fecundissimo illo suo talium abortivorum gremio. De quo agere, quia extrarem & prolixum esset, nunc præmittimus.*

178. *Adversus Bonosum item de illibata Deip. Virginis puritate.* Cum Gennadius scripsisset eum disertè affirmer adversus Photinianos, qui Photiniani jam eo tempore, quo id affirmabat, hoc est juxta finem quinti sæculi, Bonosiaci appellabantur, non autem adversus Bonosum ipsum heresis auctorum, qui damnatus fuit ex auctoritate Capuani Concilii sub Syricio Papa ab Anycio Thesalonicensi Episcopo. De quo consulendus Baronius^o.

m Multitudinem

n Dextrum ad ann. xxxvii. §. 6. comment. 1. Helecam in Addition. ad M. Maxim. Chronicon. n. 25. Liciniani Episcopi epistolam in collectione quadam Juliani, quam Ramirezius edidit inter Luitprandi opera pag. 531. Julianum Adv. 412. pag. 94. Adv. 413. 414. pag. 97. Adv. 414. 487. 490. o Tomo 4. ad an. cccclxxxix. num. 73.

CAPUT VI.

De S. DAMASO Papa. Cujusnam urbis civis fuerit, incertum. Lusitaniam verosimilius hunc sibi adscribere, quàm Cataloniam & Matritum. Josephi Mariæ Suarezii conjectura de patria Gadibus improbat. Damasi gesta & laudes. Scripta incerta aliqua. De virginitate verò certum. Suarezius laudatur. Damasi epistolæ. Decretalium epistolarum codex bibliothecæ Viennensis. Supposititia est Damasi epistola ad S. Hieronymum. Notatur confusio Concilii Vasensis, seu Vasionensis. Petrus Lambecius laudatur. Aliæ epistolæ Damasi nobis. Collectio decretalium epistolarum quàm lubricæ fidei apud plures hodie sit. De Chorepiscopis observantur quedam in transitu. Repertæ sunt nuper à Luca Holstenio due epistolæ. Damasi de Lactantio judicium. Pseudo-Juliani in laudanda alia epistola enormis lapsus. Damasi poësis. Quedam inter ejus carmina Claudiano Alexandrino adjudicari, qui Christiano fuisse dicitur. Epigrammata quedam latere apud varios scriptores. De vitis Romanorum Pontificum librum non esse Damasi Papæ, sed alterius cognominis, aut Anastasii bibliothecarii, aut non unius auctoris. De epistolis Hieronymi ad Damasum & Damasi ad Hieronymum huic libro in quibusdam codicibus affixis. Benedictus Mellinus Christianæ Suæcorum Regine amplissime à cura bibliothecæ laudatur. Damasi operum editiones. Vitæ Damasi tres: in quibus aliqui errores. Eudociæ, & Eudoxiæ plures eo sæculo. Barbaria de Arabia Latine dictum, & de quavis gente Romanis non subiectum, & de quavis gente Romanis non subiectum. Falsam inscriptionem de Damasi Hieronymiano monachatu frustra Gregorium Argæzium tueri contendere. Eiusdem Argæzii veritas, & hystoriæ ignorantia.

179. SQUIDEM tragediam, de qua egimus superiore capite Priscillianæ judicii, non diu post obitum Damasi Papæ Treveris actam novimus; nunc primum tempus est sanctissimi hujus, nec minus docti, viri, Hispaniarum ac totius Ecclesiæ fulgentissimi sideris, quicquid gestorum ad rem nostram pertinet, stylo ducendi.

180. Ex Hispania DAMASUM fuisse certum est & concessum. Affirmat liber *De vitis Pontificum*, qui Anastasio bibliothecario attribui solet, atque ille alius qui Luitprando, ejusdem argumenti, indeque noviores. Petrus Apostolicæ sedis diaconus in sermone quem in honorem S. Damasi edidit in titulo seu Ecclesia S. Laurentii, contigisse ibi mirabilia referens, quæ martyrine an Pontifici tribuenda forent, ambigebatur: quos (inquit) *una patria genuit, una Ecclesia promovit, una basilica colit in terris, unus Deus coronat in celis.* Apud Baronium ad annum CCCLXXXIV. num. 19. Vixit autem hic Petrus circa annum DCCCL. de quo nos docet idem Baronius ad hunc annum num. 16. & DCCCLXI. n. 57. & DCCCLXXII. num. 4. Si verò idem est cum Petro diacono Bibliothecæ vetus Hispana Tom. I.

Casinenfi, qui vitam scripsit S. Athanasii Episcopi Neapolitani, ut credit eruditissimus vir & amicus olim noster Josephus Maria Suarezius Ex-episcopus Vasionensis, quocum Romæ de rebus Damasi non semel verba commutabam. Auctor item vitæ ejus ms. qui servatur in codice archivi canonicorum S. Petri^q, compatriotam Damasi Laurentium martyrem vocat, nec non & eundem disertè Hispanum, ad finem vergens; si ea portio Vitæ^r, in qua Joannis XIX. Papæ, qui post millesimum vixisse dicitur, mentio fit, à superioribus, quæ majorem antiquitatem continere mihi videntur, non sit separanda. Nec Platina, hystoriæ Pontificiæ auctor, Hispanum negat, etiam si Magdeburgenses Centuriatores hunc de Romana patria, nescio qua fronte, auctorem laudent.

181. Succedit verò ei, quod certum de gente est; incertum, si quod usquam aliud, de patria urbe. Nam qui Damasum sibi arrogant civem, vel Catalani, vel Castellani, vel item Lusitani sunt. Quorum ultimi constantiore antiquitatis suffragio partes suas tuentur. Ecclesia enim Bracarenfis jam olim, uti civem sacri sui territorii, proprio officio colit ac veneratur; adduntque Lusitani, quod ex Vimaraniensi urbe (hodie Guimaraëns) provinciæ Interamnenfis, de quo ex vetusto Eborensis Ecclesiæ codice doctum, Breviario hujus Ecclesiæ id se inferuisse, Andreas Rensendius alicubi ait. Rodericus item d'Acunha in *Hist. Episcoporum Bracarensum* par. 1. cap. 51. duobus vetustissimis Breviariis, Eborensi & Bracarenfi, alteroque æquè antiquo Palentinæ Ecclesiæ, rem confirmat. Ideo hanc partem olim & nunc sequuntur è nostris exterisque hystoricis quàm plures^u. Aliquantulum tamen resistit, quod Guimaraëns à Vimarano aliquo, homine Gottho, five is sit Oveti Rex hujus nominis, originem habuisse atque appellationem videatur; nisi subrogatum sit hoc recentius veteri nomini. Nam & *Citanie*, cujusdam oppidi hodie diruti vestigia non longè à Guimaraëns superesse, Bernardus Bracarenfis Benedictinus hac de re alicubi agens scriptum nobis reliquit^x, unde patriâ Damasum fuisse suspicatur. Atque inde forsitan originem habuit, quod idem Egitanensis ab Onuphrio audiat (*Egedita* vetus oppidum Lusitanæ, ubi nunc *Idañez* est) quomodo in editione ejus operis *De Romanis Pontificibus* Veneta anni MDLVII. legitur^y. Nam aliis editionibus aliter^z dicere, nescio cujusnam operâ, impositum fuit.

182. Lusitanis hanc persuasionem Catalani remittunt, quippe qui olim jam sibi persuaserunt Damasum Catalonia civem fuisse; in eo tamen inter se dissidentes, quod vel Tarraconensem^a affirmant, vel Arguelagensem^b (*Argelaguès*) ex Bisuldunensis territorii, atque Empuritanæ provinciæ oppido. Id quod & Barcinonensis Breviarii per vetusti lectiones^c confirmant, & fixa omnium animis, ab antiquoque imbibita traditio de cruce bibrachia, ex vivificæ Salvatoris crucis fragmine formata, penes Ecclesiam S. Mariæ Bisuldunensis, tanquam dono Damasi patriæ sua

q Editæ cum operibus S. Damasi Romæ MDCCXXXVII. pag. 47. & 60. r A verbis illis: Fuit autem B. Damasus. & pag. 60.

f Cent. 4. cap. 10. col. 747. dum de Damaso loquuntur.

t Epist. ad Quevedum Hisp. illustrata vol. 2.

u Quos collegit Tamajus in *Mart. Hisp.* Decembris ac præter hos Gaspar Barreiros in *Itinerario suo*, five *Chorographia*, fol. 55. A ngelus Rocha *De Biblioth. Vatic.* Lud. Jac. à S. Carolo in *Pontific. Bibliothecæ*. Scotus in *Bibliothecæ Hisp.*

x In edito opusculo quod laudat & examinat Gaspar Stadius, dicto *Varias antiquitates de Portugal.* cap. 16. y Hanc sequutus est Joan. Bapt. de Cavalieris in *Imaginibus Pontificum Rom.*

z Quædam editiones habent: *Lusitanus Vimaraniensis*, quædam *Lusitanus tantum*. a Beuter par. 1. *Hist.* cap. 25. b Hieron. Pujades lib. 5. cap. 14. laudato Ant. Geraldino. Ant. Vincentius Doimec de Sanctis Catalon. 11. Maji. Canales *Hist. de la Iglesia de Urgel.* cap. 13.

c Quæ sic habent: *Damasus Papa natione Hispanus ex agro Empuritano Citerioris Hispaniæ.* &c. apud Pujades d. cap. 14.

d Domenez in Hist. SS. Catal. tom. III. Maji pag. 41.

e In Chron. ad ann. CCCLXXVII.

f Apud Tama- jum ubi supra Quintana. Due ñas Santos de Toledo pag. 358. Egid. Gó- zalez Grand. x. 35 de Madrid cap. 7. g Lib. 2. de Ro- cas Hisp. pag. 309. Hisp. illust. tomo I. h Lib. 6. qui De vris doctrinã illustrat est in editione principe anni MDX. aut cit- giter: qui liber deest in edit. huius operis, in Hisp. illustrata. i Hisp. illust. a- te tom. 2.

k In Chron. ad ann. CCCLXXVI. num. 3.

l In Chron. ad ann. DCLXXVI.

m Editam au- dio à Joanne Bancardo ma- gistro caremo- niarum Alex- VI. in Dieta- rio, seu diario huius Pontifi- cis. n Gaspar Ef- colan. Hist. Va- lenti.

fuæ olim factò, magno quidem pretio habita d. Accessitque huc manibus pedibusque Hauberti Hispanensis heiterus auctor, ut- pote non longè à Catalonia natus, hac sup- posititia nota e: Damafus presbyter Argelariæ natus circa Gerundam civitatem, succedit in se- de Apostolica Liberio.

183. Tandem Damafum sibi vendicant Matritenses, iisque ut morem gerant alii f non parvo numero, quasi religione quadam ducti, ne curiæ regiæ hic per eos decedat honor. Fundus rei est Lucius Marinæus Si- culus, qui etiam perhiberi hoc à multis, nullo quidem laudato, alicubi s scriptum voluit, non eo loco h, ubi de Damaso inter viros Hispaniæ illustres egit. ibi enim, Damafus verò Papa natione Hispanus patre Antonio ge- nitus, tantum habet. Atqui huius hominis qualis sit in antiquis rebus auctoritas, An- dreas Matamoros non dissimulat de eadem re agens. Damafus (ait in Apologetico) Ma- tritensis. Si qua tamen fides Lucio Siculo circa pudorem debetur, qui ex Mantua Carpetanum appellat. Sic loquebantur superioris sæculi nostri homines, quos nondum fascinaverat sublequens exeunte eo supposititia Dextri & aliorum historia. Cujus Dextri formatori Toletano vix potuit non cum vicinis Matritensibus convenire.

184. Clavus ergo fixus fuit statuminandæ huic opinioni, iudicio eorum qui somniis huiusmodi credunt verè trabalis, his Pseu- do-Dexter verbis k: Liberio succedit Damafus ex Mantua Carpetanorum. Quantumvis addiderit (glossam credit Bivarius) ut in principe, & in Roderici Cari editionibus legitur: Alii faciunt ex Igeditania Lusitanum, alii Tarraco- nensem. Quomodo scriptum ab auctore, per- peram simulante vetustatem, in dubium mi- hi est; quasi à cœvo scriptore Dextro igno- rari potuerit vera Damasi patria. Luitpran- dus similiter verba dat credulis l, dum de por- tis Toletanæ urbis tutelarium ejus Sancto- rum imaginibus ab Wamba Rege ornatis, atque inter eas una SS. Damasi & Melchia- dis Mantuæ Carpetanorum civium Maximo- rum Pontificum. Quasi de Melchiade Hispa- no sententia non mera fabula sit, aliàs refel- lenda. Saguntinum demum vocasse Dama- sum in oratione m ad Alexandrum Papam VI. die xxiii. Novemb. MCDXCII. D. Ber- nardinus S.R.E. Cardinalis Carvajalius fertur, nescio unde doctus, ut transverfos ageret Va- lentinii regni cives, qui & ipsi jam de Damasi patria litem ceteris competentibus movent n. Nec dissimulabo in gratiam viri perchari atque humanissimi, simul ac doctissimi, Jo- sephi Mariæ Suarezii nuper laudati, sus- picari eum, sed suspicari tantum, posse Damafum nos tribuere Gadibus in Bætica. Nempe, cum Eutyechius M. Gaditanus in eodem sepulchro cum Damaso conditus no- stro ævo sit repertus, affirmante Francisco Maria Florentino ad vetustum Martyrolo- gium die II. Dec. à vero non abludere cre- dit, voluisse Damafum contumulatum sese civi suo martyri, ab ultimis Gadibus exportari jusso. Divinabat idem Suarezius, nonnisi

domestica celebrasse Damafum, cum in carmine de sacra ædis S. Laurentii, quæ in Damaso audit, fundatione (apud Baronium anno CCCLXXXIV. num. 22.) ita cecinit:

Attica, Felicis Magni clarissimo conjux, Sumptribus hoc propriis edificavit opus.

Parentesque suos his laudatos, quasi Attica fuerit mater, Antonius autem, cognomento Felix Magnus, pater. Has tamen ei conse- cturas non facile approbavimus. Nec vero- simile est eo tempore quo Damafus Eccle- siam regebat senex, ædesque ista edificaba- tur, ejus adhuc in vivis parentes, aut saltem matrem, fuisse. Nec item Eutychio atque eidem Damaso commune sepulchrum quic- quam patriæ hujus Gaditanæ confert. Huic enim martyri, Gadium vulgò credito, Da- masi corpus quisnam conjunxerit ignoratur. Justisse enim eum ita post obitum suum fieri, parum convenit humilitati quam profes- sus fuit, nolens se induci sepeliendum eo loci quò Sanctorum plura corpora invexerat.

Hac, fateor, Damafus volui mea condere membra;

Sed cineres timui sanctos versare piorum.

Apud Baronium reperies an. CCCLXXXIV. n. 31. Alterius ergo hæc fuerit cura utrumq; eodem sepulchro claudendi, qui neququam ad martyris, Damasique communem patriam aciem directam habuit mentis. Nec magis sollicitudo, quæ fertur fuisse Damafus, Euty- chium ab Hispania Romam transferendi, sepul- turam epitaphio adornandi, & in Ecclesia Laurentio martyri à se dicata sepeliend, quic- quam cui fidere debeamus, continet. Carmen istud sepulchrale de Eutychio, (apud eundem Baronium laudati anni num. 21.) nihil de ejus patria: quam non utique reticere decuit civem. Nec unus fuit Eutyechius à Damaso laudatus martyr, sed plures, de quibus car- mina exstant. Satis superque igitur concedi- mus coniecturæ de tumulatione utriusque in eadem Ecclesia, Hispanum utrumque affir- mantes, de quo nullus dubitat, cum in Hi- spania celebrari Eutyechium eo die XI. De- cembris, antiqui omnes, nec minus antiquissi- mum à Florentino publicatum Martyrolo- gium, ejusque gesta legi, prodant. Qui has tres aut quatuor opiniones conciliare sata- gunt o, consule sis: nam nos ad alia.

185. Electus Damafus (Justiniani cogno- nomen ei à nonnemine p tributum, unde gentium sit ignoramus) in successorem Li- berii, non sine cujusdam Ursicini diaconi contra nitentis oppositione, sequutisque hinc turbis, quarum Ammianus Marcellinus me- minit q, in Romana urbe maxima virtute r per totos xvii. annos, duos menses, & xxvi. dies Pontificatum gessit maximum, ab anno scilicet CCCLXXVII. usq; ad CCCLXXXIV. damnatis in Concilio non uno Romano Ursacio & Valente, Auxentio Mediolanensi Episcopo, & Apollinaristis, Arianæ fæcis reli- quius, necnon Macedonii adversus Spiritum sanctum blasphemias in Concilio Constanti- nopolitano Episcoporum orientis, aliisque pluribus egregiè & utiliter in Ecclesia gestis rebus, ad posteritatis omnem memoriam, ex- em-

o Bivar. ad Dextrum ubi supra. Tama- jus ubi supra. p Franc. Car- rieres in Chron. Pontificum.

q Lib. 27. r Vide notas Bini in Da- masi vitam.

f In Apolog. pro libris suis adv. Jovinianum ad Pamma- chium.

t In sermone. prosphon. post 18. fets. tom 5. pag. 272. Binia- ne Paris. edit. seu tom. 6. pag. 1049. ult. Paris. edit. Labbeanæ.

u In Allocu- sione ad Mar- cianum Imp. tom. 3. pag. 468. Biniana Paris. edit. seu tomo 4. pag. 825. ult. edit. Parisien- sis Labbeanæ. x Lib. 5. Hist. Eccl. cap. 2.

y Præcipue Ludovic. Jac- cob. à S. Carolo in Bibliothecæ Pontificiæ.

z Mediolani ex- cusa MDCCXXV. apud Guiliel- mum Ghisful- phum pag. 298. a. Pag. 298.

b De script. Ec- cl. cap. 103. c Ep. ad Caro- lum Imper. pro Conc. 11. Niceno. d In Adjuva- tos.

e De script. Ec- cl.

f Tom. 4.

emplumque successorum clarissimus, nec- non & miraculis post mortem inclutus, egre- gius vir & eruditus in scripturis, virgo, (ut verbis laudem Hieronymi f,) & virginis Ec- clesiæ Doctor, idem iudicio Synodi Constani- nopolitanæ t sub Agathone Papa coactæ, O' adamas tñs tñseos. Fidei adamas. Atque item Chalcedonensis Oecumenicæ u: Tò tñs Páµµe tñs dikaiosúnhs kallóptisµa. Romanæ urbis decus ad justitiam. Theodoretique elogio x: ó πανέµµος, omni laude dignissimus. Innumeri sunt qui laudant, veteres & noviores, quos ad alia properantes nunc prætermittimus, viden- dos apud Pontificiæ historiæ illustratores y.

186. Exstat quidem vita Damasi ex li- bro Anastasii, atque item è libro Luitpran- di De vitis Pontificum. Præter has, tres aliæ vitæ & gestorum ejus relationes ex antiquissi- mis codicibus Romæ exstantibus editæ sunt in prolegomenis ejusdem sancti Pontificis operum Romanæ editionis à Martio Milefio Sarazanio procuratæ. Necnon & Andreas Blancus Genuensis Jesuita metricè idem ar- gumentum tractavit, quod inter poemata ejus legitur z. In collectione Holsteniana veterum aliquot Ecclesiæ monumentorum a legitur Diagramma quoddam chrono-tacticum annorum omnium & gestorum Pontifica- tús Damasi: quod consulit is, cui pretium operæ fuerit. Quod autem ad Bibliothecæ attinet propositum, elucubravimus noster pluri- ma opera, sive profla oratione, sive rhyth- mica: nam & elegans in versibus componendis à Hieronymo b, & Papa elegantissimus ab Adriano I. successore c, & eis é ποικιλία δεινίς in re poetica promptus, apud Suidam d, audit. Solutio quidem sermone, ut existimo, scripta hæc ei tribuuntur.

187. De Fide contra hæreticos, à Trithemio e addito initio operis: Quoniam post Ni- cænum Concilium &c. Sed quominus fidem Trithemio, duorum ab hinc sæculorum scri- ptori, habeam, silentium facit Hieronymi; quem talis argumenti liber latere non po- tuit, post Damasi obitum De scriptoribus Ec- clesiasticis elucubrantem, immo & cætero- rum omnium qui ante Trithemium de eo scripsere. Quod ipsum censemus de eo qui inscribitur

188. De Trinitate libellus. Non enim temerè credendum est Antonii Verderio & Possévino (si verè id quod Bibliothecæ Ponti- ficæ auctor eis attribuit hi dixere: nam Pos- sevini Apparatum nihil de isto continere libel- lo certus sum) affirmantibus existare Con- stantinopoli manu exaratum. Quod autem jure illi adjudicant,

189. De virginitate opus est. Cum ejus meminerit Hieronymus ad Eustochium scri- bens f. De virginitate libellos legas Papæ Da- masi versu prosaque compositos. In quibus maxi- ma facta est jactura; cum neque vir is egre- gius quem nuper laudavimus, Josephus Maria Suarezius, Vafionensis olim Episcopus, nunc ad Sancti Petri in Vaticano basilicam Caroli S.R.E. Cardinalis Barberini vicarius, erudi- tionis & urbanitatis flos, ac noster in paucis amicus, fidem suam, dum viveret, liberaverit,

anno MDCLXXXVIII. sublatus nobis & Mu- sis Romæ: Leone Allatio g, & Ludovico Ja- cobo à S. Carolo h referentibus, olim obliga- tam De virginitate hos libros in publicum edendi. Habere quod equare possemus pulcherrimis Basilio, Gregorii Nysseni, Hiero- nymi, Fulgentii, Adhelmi, aliorumque hujus propositi commentariis.

190. Enarrationes Damasi in xvi. Pro- phetas laudare (undenam?) Centuria- tores Magdeburgenses cent. 4. cap. 10. in Da- maso i.

191. Epistolæ quoque ei tribuuntur. Ac septem quidem in Conciliorum antiquis colle- ctionibus; aliæ etiam in Parisiensi postre- ma inscriptæ hujus leguntur nomine. Harum duas Theodoretus historiæ suæ Ecclesiasticæ inseruit. Aliæ cum Hieronymo amœbææ, in- ter sancti doctoris opera exstant. De singulis breviter. Planè in antiquis, quas dixi, colle- ctionibus

192. Prima est ad Paullinum Amiochenum Episcopum, non Thessalonicensem, uti ad marginem annotabatur ante Binianæ editio- nem. Hujus meminit epistolæ Prospboneticus sermo Chalcedonensis Concilii ad Marcianum Imperatorem k. De Vitali est Apollinarista hæretico, qui tamen sese Damaso dolose subjecerat. Baronium consule ad annum CCCLXXXIII. n. 5. & Biniū in Notis ad hanc epistolam. Quam quidem hactenus decurtatam & majori ex parte mutilam editam fuisse docuit nos Collectio Romana veterum aliquot hist. Ecclesiast. monumentorum, à clariss. viro Lu- ca Holstenio dum viveret adornata, & post ejus mortem Romæ anno MDCLXII. typis excusa. Quæ quidem integram epistolam in- ter alia continet l. Hæc prima est epistola- rum decretalium quas continet bibliothecæ Cæsareæ Viennensis chartaceus admirandæ vetustatis codex Gothicis characteribus exa- ratus, quem mirè laudat Petrus Lambecius lib. 2. Comm. de bibliotheca Cæsarea cap. 8. pag. 932. Cumque ultima earum epistolarum illa sit, quam ad Reccaredum Gotthorum Re- gem Gregorius Magnus dedit; nonnisi hujus sancti Pontificis tempore videtur liber scri- ptus. Unde & argumentum fit adversus eas quæ superiorum Pontificum nomine sese du- dum venditant.

193. Secunda ad Episcopos orientis. Ea est quam Theodoretus intexuit lib. 5. cap. 10. agitque de Timothei Apollinaris discipuli damnatione. Habetur autem è Græco Theo- doretique tantum, cujus interpretationem Chri- stophorus dedit, Baroniusque Annalibus inseruit ad eundem ann. CCCLXXV. num. 6. Nisi ea concepta fuerit Græcè ab auctore. quod magis credimus.

194. Tertia ad Hieronymum presbyterum. Ad quam responsum Hieronymi subiectum legimus. Supposititia hæc merces est, agno- scente Baronio ipso m; cui recentiores con- sentiunt omnes; viri etiam eruditissimi n. ne dicam de heterodoxo Blódelio paullò post nominan- do. Bellarmi- nus De Missa lib. 2. cap. 16. eorum

g In Apibus Urbanis. h In Biblioth. Pontificiæ.

i Col. 748.

k Tom. 3. Bi- nianæ edition. pag. 468. & in operibus Cle- mentis Papæ I.

l Pag. 181.

m Tomo 3. an- no cccxxv. clxxv.

n Binius in Notis ad hanc epist. Joannes Card. Bona. Di- vine Palmarie die cap. 16. §. 6. num. 2. Anto- nius Bellote in observ. ad Ri- tus Eccl. Laudunensis pag. 374. nu. 8. ne dicam de heterodoxo Blódelio paullò post nominan- do. Bellarmi- nus De Missa lib. 2. cap. 16.

eorum propriis vocat nominibus, quæ nec in Aristeæ libello... Supponit idem ruditate omnino inverisimilem occidentalis Ecclesiæ in sacris officiis celebrandis. At Hieronymus, & ipse hypobolimæus, falsò assumit nondum in ejusdem occidentalis Ecclesiæ ritibus esse hymnum Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, quem Glorificationis vocabant veteres; cum Damafum precetur, ut secundum orientis morem adjungi eum præcipiat omnibus horis à psallentibus in occidente: constat verò ex Cassiani testimonio id moris in oriente præter Ægyptum ac Thebaidem minimè fuisse: ejus inquam Cassiani, qui longo tempore commoratum sese ait in Palestina quoque, ubi scribebat Hieronymus. Quare aut falsum Cassianus dixerit, aut Hieronymi hæc non est epistola.

195. Unde observo, nec hujus sæculi esse, ut supponitur, constitutionem hæc Vafensis, seu Vafionensis Concilii I. sub Julio Papa paullo post Nicænum habiti: Et quia non solum in sede Apostolica, (Rome) sed etiam per totum orientem, & totam Africam, vel Italiam, propter hæreticorum astutiam, quæ Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed à tempore fuisse blasphemant, in omnibus clausulis (Cassianus negavit usum in clausula Psalmi) post Gloria Patri, &c. Sicut erat in principio &c. dicitur; etiam & nos in universis Ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decrevimus. Fatetur utique Binus, se huic primo Vafensi Concilio applicasse istud, & alia duo capita, quæ permixta cum aliis sub inscriptione Vafensis Concilii (fuere autem omnino tria, & quidem duo posteriora isto, de quo agimus) & confusa reperit in aliis editionibus, Baronii hac in adjudicatione sententiam sequutum, qui ita de hoc censuit capite. Quare transferendum in aliquod ex duobus aliis ejusdem loci Conciliis, ejus nempe temporis, quo hic usus jam obtinisset, existimamus. Quicquid autem sit de his epistolis, adeò antiqua est persuasio germanas eorum auctorum esse, ut in ms. codice bibliothecæ Cæsaræ Vienneensis, qui Caroli Magni tempore scriptus fuit, eadem Damaso & Hieronymo inscriptæ legantur. Notat Petrus Lambecius, strenuus ejusdem bibliothecæ ac totius eruditionis illustrator, lib. II. De bibliotheca Cæsarea. Sequitur in eodem codice, ut Lambecius ipse docet, amœbeum, sive alternè dictum, carmen de Davide & Damaso & Hieronymo, non parum corruptum, nec antea editum.

196. Quarta ad Stephanum & ad Concilia Africæ. Responsiva ad ejusdem Stephani (uti legitur) Archiepiscopi, & trium Conciliorum Africæ ad Damasum de privilegiis Romanæ sedis epistolam. Supposititiæ quoque istæ sunt, & tanquam Isidori Mercatoris merces, à viris æquissimi etiam adversus inveteratas persuasiones judicii damnatæ. Lacinias recentiorum iis monumentorum, quibus consultæ olim fuere, jam is collegit, quem sollicitavit industria sua, & studium pervicax ad examinandum hunc diu existimatam Ecclesiæ thesaurum, re autem vera id prorsus, quod homines etiam nostrarum partium doctissimi opportu-

nè admoniti censuere. Tota certè hæc Damasi epistola merces, cento est hinc inde suffutatis verbis aliarum Pontificalium epistolarum five sermonum constans, præcipueque Martini I. in Lateranensi Concilio anno DCXLII. Romæ celebrato, de quo ad ocularem experientiam, locorumque inter se collationem provocare lector potes. Concurrunt falsa Consulium nota fini affixa, Flavii scilicet & Stiliconis, qui Coss. fuere anno CD. aut circiter, quatuordecim ferè post Damasi obitum. Nec repugnat quòd laudetur epistola hæc ab auctore De Pontificum Romanorum vitis, qui Luitprandus audire solet. Inde enim colligere licet scriptum opus istud post publicatam hanc Isidori collectionem, quâ non modo hic auctor Pontificæ historie, sed & ipsi summi Pontifices sæpè usi sunt, quemadmodum & Gratianum in sua decretorum sylloge.

197. Quinta De Chorepiscopis, & qui iidem sunt, aut si aliquid sint, aut nihil, & de vana superstitione eorum vitanda. Prospero Numidicæ, Leoni, Reparato, &c. Meminit etiam hujus memoratus auctor De vitis Pontificum. Iisdem urgetur hæc ac superior vitis argumentis. Ex eadem enim illa Isidori Mercatoris collectione est cum cæteris epistolis à Clemente usque ad Syricium Damasi successorem: apparentque in ista Damasi aliarum fragmenta notata jam & observata, ex quibus confuta omnino videtur. Præterea & aliis. Directa dicitur ad Africæ Episcopos, in cujus Ecclesiarum monumentis nusquam legitur Chorepiscoporum mentio aut usus. Institutionem Chorepiscoporum vocat improbam, & nimis pravam, quos paucis interpositis verbis Apostolorum tempore necessario pauperum curæ ministerio districtos fuisse confitetur: quod nec verum est. nulla enim tam alta originis vestigia superant. Iniquam & pravam, inquam, vocat eorum institutionem, quos Concilia, Neo-cæsareense can. XIII. Antiochenum can. X. Ancyranum can. XIII. ante Damasum, Basiliumque epist. CLXXXI. & alia post Damasum, Concilia agnoscunt, nec improbant, sed intra limites sui muneris tantum coercent. Item audivimus (ait) eos jam esse prohibitos. Et postea affirmanter inquit, extinctos esse à prædecessoribus suis, & à reliquis totius orbis Episcopis. Quod utique falsum est, cum inferiora tempora Ecclesiæ hoc idem Chorepiscoporum munus agnoverint, nec damnaverint. Id quod ex Ephesino, Chalcedonensi, Regiensi in Gallia, & aliis, atque item Leonis I. epistola (si ejus est, quod non credit Morinus) constat; nullaque vel in tam multis Pontificum Damasi prædecessorum (quod præferunt) epistolis, hujus prohibitionis aut extinctionis vola aut vestigium.

198. Fallit quoque Consulium nota, quorum tempore scripta fuisse dicitur, Theodosii scilicet cum Livio. Theodosius enim vivente Damaso semel fuit Consul, sed cum Gratiano Imperatore anno CCCLXXX. Plura si cupis, Joannem Morinum consule De sacris ordinationibus parte 3. exercitatione 4. cap. I. Cui in re consentiunt, epistolam Damaso abjudicantes, viri undique doctissimis, Nico-

Nicolaus Cœffeteaut pro sacra Ecclesiæ monarchia decertans, & Christianus Lupus egregius Conciliorum illustrator, qui tamen antiquam & doctam alicubi appellat, Stephanus Baluzius, de Chorepiscoporum origine ac munere præter superiores agunt, Damafum epistolæ auctorem credentes, quamplures alii eruditione præstantes viri.

199. Sexta Damasi & Episcoporum qui ad eum in Romanam urbem ex Italia & Gallia convenerant, fratribus in Illyrico constitutis Episcopis nuncupata, synodica epistola est Romani Concilii anno CCCLXIX. coacti. Quam intexuerunt historiis suis Theodoretus lib. 2. cap. 22. & Sozomenus lib. 6. cap. 22. Hujus Latinus textus, ut credimus, nisi interpretatio sit à Græco, ab hucusque editis diversissima, nec ad Illyricos, sed ad orientis Episcopos catholicos directa, inter alia veteris Ecclesiæ cimelia prodiit in Collectione jam superius laudata veterum aliquot historie Ecclesiasticæ monumentorum. cui navavit operam Lucas Holstenius, cum subjectis seu simulmissis Symbolo & aliis actis Synodi jam dicte Romanæ; nisi duæ sunt epistolæ, altera ad Illyrici, altera ad orientis Episcopos, paululum, uti ejusdem omnino argumenti, non sententiâ, sed verbis variantes. In Græcis historiis deest Consulium mentio, sub quibus data literæ, qui in Conciliorum editionibus Syricius & Ardaburis appellantur. Quæ nihili additio epistolæ fidem labefactare non debet. Ardabures cum Hierio Consul fuit non ante annum CDXXXVII. tamdiu post Damasi obitum.

200. Septima Damasi ad Episcopos Italiæ. Cum supposititiæ nota hæc etiam edita fuit Parisiis in magna Conciliorum editione à Philippo Labbeo & Gabriele Cossartio. Videturque tota ferè ex Leonis I. epist. 47. Martini I. & Adriani I. verbis composita. Fingitur autem data ipsa iisdem, quibus superior, commentitiis Consulibus. Luitprando tributus liber De vitis Romanorum Pontificum hujus quoque meminit: & ex ultima ejus parte confectum est caput 3. quæstionis 2. caussæ 5. in Decreto Gratiani. Edita hæc etiam legitur inter Clementis Romani opera. Hucusque de Damasi epistolis in Conciliorum collectione edi consuetis. Sed sunt & aliæ partim amissæ, partim superstitæ, nec omnes tamen hæ germanæ.

201. Deperdita est epistola synodica ex quodam Concilio Romæ habito, cujus D. Athanasius ad Episcopos Africanos scribens mentionem habet: quam quidem à superiori ad Illyricianos data diversam esse rectè vidit Baronius.

202. Epistolas alias ad diversos, è quibus favisse Damasum Gregorio Nazianzeno in controversia cum Maximo Cynico, Constantinopoli ordinato subdole Episcopo, apparet, Nicolaus I. in epistola ad Michaëlem Imperatorem laudat. Denique (ait) ut ex his paucos commemoremus, nomen Maximus, postquam multum à Damaso Papa (sicut ejus ad diversos epistolæ indicant) laboratum est, Constantinopoli pulsus est? Conqueritur quidem jure

Cardinalis Baronius excidisse has epistolas. Fruimur tamen jam nos unâ aut alterâ, Lucæ Holstenii beneficio. In collectione enim sæpius à nobis laudata legitur missa quædam ad Acolium, Eurydicum, Severum, Uranium, Philippum, & Joannem, quæ incipit: Decursis literis.

203. Alteraque seorsum ad eundem Acolium. Hic fuit Episcopus Theffalonicensis, à quo Theodosius fuit baptizatus, vir sanctitate & miraculis clarus, de quo videndus Socrates lib. 5. cap. 6. S. Ambrosius epist. 39. Quæ duæ recitatæ sunt in Romana Synodo sub Bonifacio Papa II. post Consulatum Lampadii & Orestis, an. scilicet DXXXI. habita, edita quidem ea integra cum omnibus actis ab eodem Holstenio. Maximus hic à Synodo Constantinopolitana fuit depositus anno CCCLXXXI. Historiam exponit Baronius.

204. Inter S. Hieronymi opera nonnullæ etiam editæ fuere Damasi ad Hieronymum, & Hieronymi ad Damasum. Secundo nempe volumine, Hieronymi ad Damasum de hypostasi Ariarum duplex, quâ eum consulit de sententia in hac re tenenda. Tertio autem, in quatuor Evangelia præfatio ad Damasum. Damasi quæstiones tres veteris legis. Hieronymi ad eas Responsio. Hieronymi expositio primæ visionis Isaïæ ad Damasum. de Sera-phim & calculo ardenti ad eundem. Damasi quæstio de Osanna. Hieronymi Responsio. Ejusdem De frugi & luxurioso filio ad eundem. Item Interpretatio quarundam Homiliarum Origenis. eidem directa Damaso. Quarto, duæ Symboli explanationes ad eundem. Epistola ad Hieronymum, hujusque ad Damasum alia Hieronymi De oblationibus altaris, & alia nescio cujus De morte Hieronymi, quæ falsò inscripta est Damaso: hic enim præcessit Hieronymum.

205. Quarum ea Damasi ad Hieronymum, quæ incipit: Dormientem te, &c. De tribus quæstionibus, digna quidem lectu est, quamvis brevis; in qua quidem fatetur æquè vir sanctus doctusque nihil in hac luce jucundius existimare se quàm de Scripturis sermocinari, atque hoc animi pabulum omnia mella superare, adjungitque inter alia de Lactantii epistolis: Fateor quippe tibi eos (inquit) quos mihi jam pridem Lactantii dederas libros, ideo non libenter lego, quia & plurimæ epistolæ in eis usque ad mille spatia versuum tenduntur, & raro de nostro dogmate disputant: quo fit ut & legenti fastidium generet longitudo, & si quæ breviter sunt, scholasticis magis sint apta quàm nobis, de metris & regionum situ, & philosophis disputantia. Hæ sunt Epistolæ ad Probum, ad Severum, ad Demetrianum, quas S. Hieronymus Lactantio attribuit, ex quibus fastidium, si hodie extarent, libenter quidem devorarem. Hoc verò Damasi de Lactantio judicium iis adjungatur testimonio, quæ Lugduno-Batavæ ejus operum editioni cum variorum Notis Servatius Gallus præfixit. Exstat quidem hæc epistola, quam Erasmus noluit esse Damasi, & alia brevissima De Osanna in Romana editione, de qua postea.

o De xxx. Legibus. Basil. MDCCXXVII. & in Biblioth. PP. p. De inq. Cænob. lib. 2. cap. 8. q Prolog. ejusd. operis. r Tomo 5. ad ann. CDXXII. s Pag. 283. t David. Blondellus in Pseud. Isidoro pag. 518. & seqq. u Hincmarus Remensis Episcop. lib. 5. Cap. 12.

23. 25. 36. Nicolaus de Cusa. Carlin. De concordia Catholica lib. 3. cap. 2. Driedo De dogm. & script. Eccles. lib. 1. cap. 2. part. 3. Episcopus de continentia lib. 1. cap. 6. Henricus Kalthofen in tract. An. Imper. sit unquam à Rom. ad Græcos transf. lat. m. Anton. Augustinus, Bellarminus, Baronius, alii, à Blondello adducti in protestationem dicti operis cap. 19. Præter hos qui suspectas ac dubias fidei credere, aperte resistent eruditione omnes nostris temporis. Joannes Card. Bona Keim Liturg. lib. 1. cap. 3. nu. 1. Pet. Marca De conc. sacra & imp. lib. 3. cap. 5. & De primatu Lugdun. s. 8. Labbeus in ultima edit. Concil. Paris. ad marginem hujus epist. Bellarminus nullam ex his epistolis auctoribus suis tribuit in libello De scripturis. Christianus Lupus, vir doctissimus, Augustinianus, in Synodorum decretis, & can. 2. 6. 2. ad ea veris par. 4. in D. Bari Gregor. I. Canonis scholio p. 164. & ad 7. Concil. Rom. pag. 324. & par. 3. dissent. 1. proemial. De Latini cl. continentia pag. 59. & par. 1. ad can. 9. Concilii Chalcedon. pag. 349. Stephanus Baluzius in pref. 6. 4. ad Reginonem De Ecclesiæ disciplinæ. Henricus de Noris, eruditione Ecclesiastica vir præstantis, de sacroque judicio, hist. Pelagianæ lib. 2. cap. 24. Joannes Filescus non obscurè sequitur eos qui damnant in De sacra Episcop. autoritate commentar. cap. 9. fol. 89. x Paullo post citandus.

y Adversus Rempubliam. M. Ant. de Dominis lib. 2. c. 9. num. 19. & lib. 3. cap. 1. du. 16. z Parte 5. Scholiar. & notar. ad Cæcilia. scilicet Conc. Rom. VII. sub Gregor. VII. pag. 524. a Tomo 2. ad Concil. VIII. Generale Can. XXIV. pagin. 2365. b 12. Notis ad Gratiani. cap. Quamvis 68. dist. pag. 469. una cum Ant. Aug. De emendatione Gratiani à se edito opere. c Sebast. Cæsar. De Ecclesiæ Hierarchie. 1. part. disput. 7. Joann. Darts ad dist. 68. & De Benefic. sect. 1. cap. 3. fol. 17. Hallier In def. Ecclesiæ Hierarchie lib. 4. cap. 5. pagin. 573. Cabassutius in Not. Conciliorum ad Cæc. Ancyranum pag. 31.

e Tomo 4. ad an. CCCLXXX. num. 5. f Pag. 57. g Pag. 42. h Dista collectione pag. 1. i Disto tomo 4. ad annum CCCLXXX. num. 24. & ad ann. CCCLXXX. num. 4. & seqq. j De scriptor Eccles. cap. 86.

Reliquæ desiderantur, quærendæ in Hieronymi operibus.

206. Damasi ad Aurelium Carthaginensem Episcopum. Quæ Aurelio responderet, tanquam ad eum mittens Pontificum decessorum a Petro usque decreta, sive, ut vocat, instituta, supposititia omnino est. Cumque hanc præfixerit collectioni suæ pontificalium epistolarum Isidorus Mercator, prodidit eum causam & fidem suam, his monumentis, quæ primum publicavit, accommodatam, facile dixeris. Suppositionem agnovit Baronius, cum eoque Binus, Possevinus, alii. Vivo enim Damaso Aurelium Episcopum fuisse, cum S. Augustino historia ejus temporis apertissime negat.

207. Aliam Damaso falso tribui epistolam Theopilo & Aniso scriptam, idem Possevinus monet, reclamante Riveto lib. 3. Critici sacri cap. 14. quæ quidem ipsa æquè falso inter S. Ambrosii opera, tanquam ejus sit, in qua tamen Ambrosii sit mentio, collocata legitur.

208. Ad Gallos & Venetos Episcopos datæ ab eo epistolæ, qui ad Concilium convenierant. Meminit his verbis Pseudo-Julianus in Chronico. Hispani non solum servavit fidem Concilii Niceni, & cum Damaso Papa Rom. consentiunt; sed gloriantur se illas semper penes se conservasse; ut testatur S. Damasus in epistola ad Gallos & Venetos Episcopos, qui tunc ad Concilium convenierant. Miserè lapsus est, uti solet, blatero. Hæc est illa epistola synodica Concilii Romani, cujus sexto loco inter vulgò tributas Damaso meminimus; in qua quidem mentio fit Gallicanorum & Venetorum fratrum, scilicet Episcoporum, itemque laus continetur illa, non quidem Hispanis dumtaxat, sed occidentalibus omnibus tributa, Nicæna Synodo atque Damaso consentiendi. Ait Damasus se audisse à Gallicanis & Venetis Episcopis, quosdam (ex Illyricanis, ut credimus, si vera est ad eos directio epistolæ) benèficiis favere. Pseudo-Julianus autem ad Gallos & Venetos datam fingit epistolam. Quibusnam? qui tunc ad Concilium convenierant. Damaso ergo, ejus testimonio, ad eos qui ad Concilium convenierant, epistolam scripsit. Movisset hoc vel crasso risum. Quid autem ineptius, quam arrogatam omnibus occidentalibus fidei sinceritatem unius Hispaniæ civibus vindicare? Hæc facinora sunt egregii historici. Hucusque autem de epistolis, distinguentes legitima ab spuris, aliter atque Damasi operum omnium editor Romanus fecit.

209. Passionis SS. Marcolini & Petri relationem tribuit nostro Pontifici auctor quidam vitæ ejus, quam sibi (inquit) eorundem speculatorem in sua adolescentia offerri tradidisse. Speculatorem pro speculatore fortasse melius. Ante oculos habuit martyrium horum Sanctorum à Surio editum. In hujus namque sine legitur nota ista: Hec omnia Damaso, cum lætor esset, puerulus didicit ab eo qui eos decollaverat, & postea factus Episcopus in eo etiam septuaginta versiculis declaravit.

Manceline tuos, pariter Petre, nosce triumphos. &c.

Quæ sincera narratio, & Damasi absque ulla honoris significatione habita mentio, non obscure innuunt non alium ultra eum querendum Relationis auctorem.

210. De magnificentia Constantini Imperatoris libellum forte Baronius viderat: quippe qui hujus meminit in Martyrologio xviii. die Novembris. Nuiquam tamen, quod sciam, editus fuit. Carmine autem (cum, aente Hieronymo, elegans in versibus componendis ingenium haberet, multaque & brevia epistola benevole metro elatiserit) quæ ex his ad gratiam nostram pervenerunt,

211. Carmina sunt XL in laudem SS. Apostolorum, aliorumque martyrum, de Christi Domini mysteris, epitaphia quædam, elogia templorum Romæ urbis, aliaque. Plura ex istis Baronius exscripsit, magnoque operi asinxit. Cetera in editione Romana representata sunt. Sed inter alia carmen ix. De Christo:

Christe potens verum, &c. quod Martinus Delmus asseruit nostro Damaso, à Raymond, probatus: alii Claudiano Alexandrino, eximio illi poetæ hujus temporis, adjudicare amant. Ad Martem inclinat Milesius, sed Barthius perveracitè contendit à Claudiano esse, atque ipsum Claudianum Christianum fuisse. Certè hoc carmen aliis elegantius, & animi plenius est, Claudianis simillimum.

212. Exstant sparsa variis locis alia ejusdem nostri poetæ carmina, quæ omnia majestatem gravitate Christiana temperatam præferunt. Jacobus Sirmondus in Notis ad Sidonii epist. 12. lib. 3. ex codice S. Marie Virdunensis quoddam protulit cum hæc epigrapha: Ad Ecclesiam S. Laurentii in Damaso, quæ alio nomine appellatur in Præfatio. Ad præf. Incipitque:

Ite saluare &c. Quod quidem vere redolet Damasi genium, uti & videbatur claris Suarezio. Alterum carmen cum Damasi nota ex Prudentii operum cod. ms. qui erat Caroli Widmani, reipublice Augustanæ medico ordinario communicavit vulgo Jo. Weitzius, inter Isonis magistris veteres ad Prudentium glossas latens, quod incipit:

Fama refert sanctos dudum flevisse parentes. in laudem S. Agnetis martyris. Neque a vero absonum est aliud ibidem editum carmen quod Constantina (immo Constantiæ) Constantini filia nomine inscribitur, in apside basilicæ quam in honorem ejusdem martyris ipsa Romæ condidit, constituendum, ejusdem quoque Damasi esse. Habent quidem duo hæc epigrammata operum editiones, agnoscuntque uti germana ejus Baronius Cardinalis Januarii XXI. in Martyrologio. Sed integriora & correctiora apud Weitzium sunt, quasi que alia: ut ex illo saltem principio constat. Quæ enim vulgò sic leguntur:

Fama refert sanctos dudum genuisse parentes, Augustinum lugubris cantus tuba clam crepuisse, Nutricis gremium subito laquasse puellam. Weitz.

Weitzius correctè & cum vero sensu ita edidit:

Fama refert sanctos dudum flevisse parentes Agmen, cum lugubres cantus tuba concrepisset, Nutricis gremium, &c.

Proque septimo isto versu: Nudam perfusos crines & membra dedisse. Hunc faniorem quis non præferat?

Nudaq; diffusum crinem per membra dedisse. Ut illud referat quod S. Ambrosius in sermone de Agnetis martyris passione postea scripsit: Statim ut exspoliata est, crine resoluto tantam densitatem capillis ejus divina gratia concessit, &c.

213. Vita S. Nicolai Episcopi Myrensis: quæ annuatim recitatur (ait Ludovicus Jacobus à Sancto Carolo in Bibliotheca Pontificia) in profesto dicti Sancti Romæ in Tit. S. Nicolai in carcere Tulliano, ut nos monuit clariss. dom. Suarez Vasionensis Episcopus per epistolam.

214. Summa quorundam voluminum utriusque Testamenti hexametris versibus breviter comprehensa, laudatur ab auctore Vitæ, quam aservari audivimus in archivo basilicæ principis Apostolorum.

215. In psalterium carmina ejus circumferri, nescio unde doctus affirmavit Gesnerus in Bibliotheca.

216. De auctoritate Concilii Capuensis Damasi notatum nomine opus ms. in Basileensis urbis bibliotheca exstare mihi auctor est Theophilus Spizelius in Sacris bibliothecarum illustrium arcanis relictis. Sed arrogare sibi alium parentem opus omnino habet hic commentarius; quia Capuana Synodus de causa schismatis Antiochenæ Ecclesiæ habita fuit post Damasi obitum sub Syricio.

217. Restat nunc disquirendum De vitis Pontificum Romanorum à Petro usque ad Damasum, seu antecessorem ejus Liberium, commentarius, an eundem Damasum auctorem habuerit. Media ætate vulgò ita existimatum. Sed noviores sagacitate hujus & superioris sæculi germana uti constanter negant, & vel non unum earum auctorem, vel Anastasium Bibliothecarium, cujus continuatio est operis, vel certè Damasum alium Portuensem Episcopum subodorantur. Incircò in re dubia maluit Ratramnus Corbejensis monachus adversus Græcos scribens lib. 4. cap. 7. Apostolicorum gestorum appellatione hunc librum Pontificalem significare, absque ullo auctoris nomine. Quod quidem Damasi non sit, plura evincunt. S. Hieronymus cur non meminit hujus operis, sic illustri ab argumento, intentato ad illud tempus aliis? Stylus non sapit stylum nitidum Damasi, & phrasin cultam. Multa ibi dicuntur non vera, quæque nullius gravis & antiqui auctoris testimonio comprobari possint. In assignandis consulibus manifesti ac crebri errores passim legentes remorantur. Quare princeps operis sui Baronius, à multis, sive à duobus saltem, auctoribus formatum fuisse opus, nec facile innitendum ei, alicubi censuit; ac sæpè repetit. Anastasii Bibliothecarii, qui opus continuavit usque

y In Damaso.

z Pag. 58.

a Pag. 29.

b Vide Baronium tom. 4. an. cccclxxxix. num. 67. Collectionem Concilii Labbeanam to. 2. col. 1039.

c Petrus Equilinus lib. 1. cap. 56. Catal. SS. Marini Siculus, Trithemius, Platina, Bergonensis, Onuphrius, Gobelius Persona in Cosmographie etate 6. cap. 21. & ante eos Martinus Polonus in Prefatione sui Chronici. Deinde ex novioribus Pujades in Hist. Catal. lib. 5. cap. 15.

x Pag. in edit. Harpocrazæ 1600.

d Tomo 1. Ann. ad annu. lxx. num. 35. & 32.

ad Nicolaum primum, integram esse totius operis fabricam ex dictionis æqualitate alii censent. Nonnulli tamen Anastasium eo potissimum argumento excludunt, quod Caroli Magni tempore, ante natum videlicet Anastasium, exaratus codex Vitarum hanc partem, de qua nunc quærimus, Damaso disertè adscriptam habent. Nec tamen ii, quorum in excludendo Anastasio eadem sententia est, in assignando auctore conveniunt, agentibus eruditissimis hujus temporis viris Damasi librum Vitarum esse; non quidem istius Pontificis, sed alterius, Portuensis videlicet Episcopi. quod Papiro Massono & primum visum avidè arripere alii. Displicet autem hoc Labbeo, & ante eum Miræo. Damasum certè Portuensem antistitem frustra requiras in albo ejus sedis, Cardinalitæ nunc, alteriusque à prima Ostiensis; Episcoporum. Illum tamen existimant esse Damasum, cui epistola De morte Hieronymi ab Eusebio quodam inscripta ultimo doctoris maximi operum profat volumine. Cum necessarium sit ad alium eam epistolam quam ad nostrum Damasum, Hieronymo præmortuum, directam fuisse. Quisquis autem hic Damasus alter, ejusdem tamen ævi æqualis fuerit, nil minus quam ejus temporis auctoris stylum sapit stylus libri Pontificalis. Quod is observavit, qui primam hujus procuravit Moguntinam editionem M. Velfero Duumviro Augustano directam: indeque alii comprobant.

218. Habui penes me cum hæc scriberem codicem ms. ex bibliotheca ferenissimæ Christianæ Suæcorum Reginæ, benignè mihi commodatum ab humanissimo ac docto viro Benedicto Mellino ejus bibliothecario; in quo tam Isidori Chronicon, quam hoc Vitarum opus olim descriptum fuit: nec parum diversè ab editis non semel conceptum. Habet autem epistolas præliminares duas: priorem Hieronymi ad Damasum, posteriorem Damasi ad Hieronymum, quæ ipsa satis stylo suo supposititia sese produnt. Quod ne ternerè dictum videatur, in hunc locum transulimus uti scripta reperiuntur. Incipit Episcopalis epistola S. Hieronymi presbyteri. Beatissimo Papæ Damaso Hieronymus. Gloriam Sanctitati tue. Nam humilitas dedicatur, ut secundum Apostolicæ sedis, quam cognovimus gubernari per tuam sanctitatem, curvi precamur, ut actus gestorum à Beati Petri Apostoli principatu usque ad vestra tempora que gesta sunt in sedem tuam nobis per ordinem enarrare digneris. Quatenus nostra humilitas sentire cognoscat, quis de Episcopis supradictæ sedis meruit martyrio coronari, vel quis contra canones Apostolorum excessisse cognoscatur. Ora pro nobis beatissime pater. Maximi Hieronymi elegantiam! Sequitur altera. Epistola Damasi. Damasus Episcopus urbis Romæ Hieronymo. Gaudet Ecclesia tuo fonte jam satiata, & amplius sit curiositas temporum sacerdotalis, ut quod dignum est cognoscatur, & quod indignum respiciatur. Tamen quod gestum est, quod potuimus reperire, nostræ sedis est studium ad tuam charitatem gaudentes transmutere.

e Bellarminus De script. Eccles. Vossius De hist. Latin. lib. 2. cap. 8. & 35. Miræus in Notis ad Hieronymum. De seriptor. Ecc. Heterodoxique Cocus, Rivetus, ut ait Placcius De seriptis Pseudo-nymis in Damaso. auctor præfationis Moguntinæ editionis hujus libri anno mdcii. & Parisiensis anni mdcclix.

f Labbeus vidit, referatque in Dissert. hist. De Eccl. script. in Damaso. Aliumque servari huic similem in bibliotheca Cantabrigiensi testatur Vossius lib. 2. De H. L. cap. 35.

g De vitis Pontificum. h Baronius, Bellarminum, Ciaconium, Josephum Mariam Suarezium pro hac sententia laudat Biliob. Pontific. auctor. Possivevinum addere potuit. Sed Josephus Maria Suarezius in hac re aliter apud me judicavit, nulli tamen nempe esse auctorum opus, cum Baronio.

x Tomo 1. ad an. cccclxxxv. num. 11. In Prefat. Naz. ad epist. Damasi.

o Nam. 177.

p In archivo S. Petri servatæ pag. 5. edit. Rom.

q Tomo 3. die 11. Janii.

Ora pro nobis sancte & compreshyter, & vale in Christo Jesu Domino nostro. Data Kalend. Octobris. Missa de Roma Hierosolymam. Hujusmodi nempe scribilibus nomen præ se ferunt elegantissimorum sui sæculi virorum. Quibus tamen olim vulgaribus fortè innixa fuit persuasio eorum, qui Damasum hujus commentarii auctorem credere.

219. Hæ epistolæ à Petro Lambecio viro eruditissimo è codice alio bibliothecæ Cæsareæ lib. II. Commentariorum de ea f jam editæ sunt: ex quarum posterioris verbis istis: Tamen quod gestum est, quod potuimus reperire, nostræ sedis studium ad tuam cberitatem gaudentes direximus; ipse colligit, alterius quàm Hieronymi, hoc est veterum notariorum, quorum id esset munus, hoc fuisse studium, quod mittere se ad Hieronymum ait epistolæ inscriptus Damasus. Qua tamen viri clarissimi observatione, atque duarum epistolarum non parum correctiore editione, post scripta hæc à me visâ, excitatus, iudicium de his sustineo epistolis; quæ quidem doctorem sententiam abnegantem auctorem hujus libri esse Damasum minimè ferunt. Hos autem sequitur & validè rem agit aduersus communem olim persuasionem doctus & eruditus vir D. Emmanuel à Schelstrate in opere suo cui titulus: Antiquitas illustrata circa Concilia generalia & provincialia, &c.

220. De Damasi omnium operum editione primus, ut credo, Martius Milefius Sarazanius jurisconsultus Romanus cogitavit, quæ industriæ ejus accepta ferens nuncupavit olim Urbano VIII. Pont. Maximo Federicus Ubaldinus, & cum aliquot ejusdem Martii Notis Romæ Vaticanis typis anno MDCXXXVIII. in 4º. in publicum edidit. Accedunt hic Damasi operibus omnibus, quæ nomine ejus, seu verè, seu aliter, circumferuntur, triplex ejusdem Vita, siue actorum compilatio. Prima incipit: Quia scriptum est. Brevis ea: cui adjungitur alia Libri Pontificalis Anastasio Bibliothecario attributi: & utraque descripta fuit ex ms. codice antiquissimo: in qua tamen Vita facta Cardinalium mentio; aliæque petita è sequiore Latinitate, non ita antiquum habuisse auctorem arguunt. Præterea falsum aliàs videbitur, quod de Galla refertur Placidia, Valentini Imperatoris filia, ob hortum sibi gratum extra urbem ædificandæ S. Laurentii martyris Ecclesiæ, quæ nunc una è septem urbis nobilioribus & sanctioribus est, permittente Imperatore à Damaso dicatum, eidem infensa. Nulla enim Galla Placidia Damaso æqualis, Valentini filia; sed Theodosii ea certè fuit, quæ isto his diebus nomine appellatur, ex Galla Valentini junioris sorore, senioris filia, si Baronium sequimur, qui id non semel notatum voluit, & nos in superioribus de Gregorio Bætico & libro ei tribui solito De Fide ad Gallam Placidiam loquentes, confirmavimus. Quæ quidem historia constare vero poterit, si pro Galla Placidia, legatur tantum Galla, scilicet Theodosio, quam diximus, nupta. Hæc enim Valentini senioris & Justinæ filia fuit, ut ex Zosimo con-

g Tom. 4. ad an. cccclxxxvii. n. 58 & ad an. cccclxxxviii. n. 100. item ad an. cccclxxv. num. 5. h Hoc lib. 2. cap. ... i Lib. 4.

stat. Sed cum & hanc Theodosii uxorem Gallam Placidiam nuncupatam fuisse, è nummis constare Ezechiel Spanhemius in dissertatione suis De præstantia & usu numismatum antiquorum observaverit; caussa deest cur veterem scripturam sollicitare velimus.

221. Altera Vita ex codice ms. archivi canonicorum basilicæ S. Petri à D. Constantino Cajetano Abbate descripta dicitur; cujus exemplum itidem ms. in Barberina amplissima bibliotheca servatur. In ea observavimus historiam istam de Galla Placidia diversimodè conceptam; nempe Gallæ Placidie attribui, Valentini, non quidem senioris, sed junioris, ex Eudoxia filie. Habuisse enim ex hoc connubio Valentini hunc geminam prolem, Eudoxiam & Gallam Placidiam memoratam, disertè ait Vitæ auctor. Hæc ejus verba: Quodam namque tempore, cum dirutarum Ecclesiarum restorationi B. Damaso operam daret, hortum quendam infra urbis mœnia positum ab Imperatore Valentiano juniore sibi dari poposcit, in qua compatriotæ sui B. Laurentii martyris Ecclesiam fabricaret. Et infra, postquam de devotione erga Damasum Valentini docuisset, unde etiam actum fuerat (ait n) ut voluntate B. Damasi Eudoxiam, Eudoxie Augustæ filiam, duceret in uxorem. Que videlicet tantum postea in Christi fide & amore proficere meruit, ut basilicam B. Petri ad vincula construeret, quæ & Eudoxie usque hodie nuncupatur. Quæ suscepta duas ex ea filias genuit, quarum major matris nomen sortita est, minor verò Galla Placidia vocabatur: sed major in adolescentia defuncta est, unde Augustus in juniorem affectu nimio ducebatur, eo quod sibi unica remansisset. Hæc itaque audiens prædictum hortum B. Damaso &c.

222. Fædissimi anachronismi vitio laborant hæc omnia. Eudoxia quippe, quam inuit, non nisi Valentini III. Constantii & Gallæ Placidie filii, Theodosii Magni & Flaccillæ nepotis, conjux fuit. Duæ omnino Eudoxiæ, duæque Eudociæ quinto vixere sæculo. Prima Eudoxia Julia, Arcadii uxor, ærumnarum, ac tandem obitus S. Joannis Chrysostomi auctor p. Secunda Ælia Eudocia, Theodosii junioris conjux, Leontii philosophi Atheniensis filia, quæ Homerocentone, & alia scripsit q. Tertia Licinia Eudoxia, hujus Eudociæ ex Theodosio filia, quæ Valentini III. nupsit primùm, indeque Maximo tyranno; à Genferico Wandalorum Rege capta dimissaque r. Quarta Eudocia, Eudociæ hujus secundæ & Valentini III. Imp. filia, quæ ab Hunnerico Genferici filio ducta, materque Hulderici facta, demum abhorrens Arianum conjugem, ab eo secessit, Hierosolymisque obiit. Eudociæ atque Eudociæ nomina clarissimè distinguunt nummi & historiæ: quæ tamen alii confundunt. In cognominibus Baronium r sequuti sumus. Aliis u aliter placet.

223. Ex his Eudocia prima, seu senior, Theodosii junioris uxor, Hierosolyma veniens, catenam alteram ex his, quibus Apostolorum princeps vincetus fuerat, ad Eudoxiam filiam, Valentini III. conjugem, Romanam

x Dissert. 7. pag. 640. in 1. edit. Amstelodam. MDCLXXI.

l Cod. 1274.

m Pag. 97.

n Pag. 48.

o Zosimus lib. 5. Vide Baron. tom. 5. ad an. cccxcv. num. 7. p Marcellinus Com. Socrates lib. 7. cap. 21. Baronius ad an. cdxli. n. 2. & cdxli. n. 17. q Marcellinus Comes Actio & Sigisnudo Cos. Socrates lib. 7. cap. 44. Baronius ad an. cdxli. n. 17. & cdxlv. n. 5. r Nicephorus lib. 15. c. 11. Procopius De bello Wandal. lib. 1. Baron. ad an. cdxlv. num. 14. & cdxli. n. 28. s Uti Hieronymus Henninghes tom. 4. Theat. General. pag. 944. & 945.

t Ad annum cdxli. num. 17. u Christ. Adamo Ruperto ad Synopsim Resoldi in Theodosio juniore.

nam misit; quæ quidem Eudoxia templum extruxit ea occasione, in eoque custodiri voluit auro quovis pretiosior ferreus hic thesaurus, ut refertur in Annalibus Ecclesiasticis x & in Notis ad Romanum Martyrologium prima die Augusti. Facta igitur hæc sunt quinto sæculo, diu post Damasi mortem, qui, uti diximus, obierat an. CCCLXXXIV. Valentinianus autem Eudoxiam Theodosii filiam & Eudociæ Augustæ, de qua Vita, in quam inquirimus, non ante an. CDXXXVII. plus minùs, desponsavit.

224. Hoc dempto errore, quædam exinde sunt mihi vetustatem sapere visa. Hieronymum ait z habitatum secessisse Syriam barbarie junctam: barbariam pro Arabia sumens, parum usitatè, sed è penu ipso Latini purioris sermonis. Plautus in Persa a:

Formæ expetendæ liberalem mulierem, Furtivam, advectam ex Arabia penitissima.

Quæ tanquam repetens Toxilus ait:

Ne quis verò ex barbaria penitissima Persequatur, etiam tu illum desinas b.

Sive pro barbarorum, hoc est, non subditorum Romanis, regionibus. Hoc enim usurpavere sensu barbarie, non minùs quam barbarici vocabulum, antiqui & boni scriptores Justinus lib. 12. cap. 3. Ibi nihil actum tot egregiis præliis ait, si incolumis orientalis barbaria relinquatur. Et cap. 6. In ultimam deductos barbariam. Libro quoque 9. cap. 5. Et consinis domitarum genium barbaria. Quomodo in veteribus libris legitur c. Plautusque iterum in Pœnulo a Græco more de Italia agens:

Macerato hoc pingues sunt auro in barbaria boves.

225. Indicium quoque aliud antiquitatis est, quod librum Pontificalem haud tribuat Damaso. Mentio tamen Joannis XIX. ac Stephani IX. præter Adrianum I. versus finem facta evincere videtur post decimum ad minus sæculum Vitam hanc scriptam. Tertiam demum S. Damasi Vitam adjunxit operum compilator à Benedicto presbytero, uti præfert, conscriptam, parum quidem frugis; nam & Constantinum, sub quo Liberius

x Tomo 5. ad an. cdxli. num. 7.

y Baron. ad an. cdxli. num. 14.

z Pag. 54.

a Actus 4. sc. 3. ver. 32. & 71.

b Vide Alderum Antiquitates de Hispania 7 Africa, lib. 3. cap. 28.

c Pareus notat in Lexico Critico, verbo Barbaries. d Actus 3. sc. 2. ver. 21.

n In Historia monastica Italica lingua scripta, giorn. 1. pag. 39. o Videndus ibidem pag. 34.

Pontifex, nepotem facit Constantini Magni, qui filius fuit; immo Constantino huic, siue Constantio tribuit, quæ Magno parenti Eusebius, scilicet Nicomedie baptizatum & mortuum esse. Nec aliud tota est quàm Homilia quædam, seu actio Ecclesiastica, in die solennis festi S. Damasi corporis translationis.

226. Hujus sanè epistolas, quas diximus, Conciliorum omnes editiones representant. Quas verò cum Hieronymo commutavit, editiones sancti hujus doctoris operum, cum Clementis quoque Papæ I. Recognitionibus, sex harum epistolas fuisse simul editas, Conrado Gesnero credimus f. Quasdam verò asservari mss. Cantabrigiæ, in bibliotheca publica regni Angliæ s monuit Pontificie auctor. Carmina autem, seu elogia variorum Sanctorum, quæ Romæ passim in diversis Ecclesiis leguntur, perennioribus typis sculpta h, conjecta sunt in Bibliothecam SS. Patrum, & in veterum poetarum Christianorum collectionem G. Fabricii. Edita quoque ab Aldo Venetiis anno MDI. apud Miræum leguntur. Ego tamen in Aldina editione anni MDII. Carminum dumtaxat reperio De laudibus Paulli Apost. Plura eorum Baronius in Annalibus i transcriptis, & Aringhius in Romæ suæ subterraneæ opere x; qui & de sepulchro almi Pontificis ad S. Laurentii edem sacram, quam in Damaso appellant, ultimaque ejus sub Urbano VIII. auspiciis amplissimi viri Francisci Cardinalis Barberini Vice-Cancellarii, sacrique nunc collegii Decani, multis mihi nominibus venerabilis, eodem in templo honorificentissima collocatione pluribus agit l.

227. Inviti ab amplissimo viro, inclytoque doctore ac Pontifice discedimus. Siquidem post annotata non indiligenter gesta ejus, quæ ad Bibliothecam pertinent, adhuc subsistimus; & quidem non multum operæ pretium facturi, quantumvis veritati testimonium demus: ipsa enim fabulosa, quam afflitum imus, narratio, refellit ipsa sese absque aliena opera. Notabimus tamen, ne fallantur creduli. Lapis quidam jactatur à nonnemine sic inscriptus in Catalonia.

HIC NATVS DAMASVS PONTIFEX ROMANVS DISCIPLVVS ET MONACHVS S. HIERONYMI PRESBYTERI, QVI OBIT ERA CÆSARIS CCCC.

Monachum S. Hieronymi, hoc est ordinis siue instituti, cujus auctor dicitur S. Hieronymus, fuisse Damasum, res est sibi potius quàm refutatione excipienda; & tamen Gregorius Argæzius Benedictinus, repugnantibus monachatu Damasi argumentis, haud quidem obrui se finere ait, contentus duobus pro monachatu perperam adductis. Primum est Petri Calzolari testimonium n, qui ait Damasum fuisse monachum, quique pro se adducit hujus rei testem Raymundum o nescio quem, siue Remondum monachum, & historicum, ut ait, fidelem, ex opere Collectario appellato, parum aliis, aut minimè notum, qui de historicis in catalogos colligen-

dis solliciti fuere; quasi antiquæ adeò res duorum triumve ante nos sæculorum auctoribus firmiter innitantur. Alterum est non bene colligi ex ministerio scribendarum epistolarum Damaso Papæ à Hieronymo præstito seniore esse Hieronymo Damasum: nec item ex eo quod admittamus contrarium, consequi nos posse Hieronymum ab epistolis Damaso minimè fuisse. Historiam nempe spernit omnem, qui sic indulget sibi in rebus historicis; quas quidem non Lesbiâ regulâ inaniam rei conjecturarum, sed rebus ipsis gestis ex idoneis auctoribus productis metiri oportet eos, qui prodigere famam suam nolunt.

e Eusebius de Vita Constant. lib. 4. cap. 61. Socrates lib. 1. cap. 26.

f In Biblioth. epit. ver. Damasi. g Cod. 27. n. 2. & cod. 235. n. 3. & 7.

h Loca notat Marmileus in Notis.

i Ad ann. cccclxxxiv. à num. 21. x Variis in locis. Quære tu Indicem.

l Lib. 3. c. 22. num. 17. & 18.

m D. Canales in Hist. Urgelensis Ecclesiæ citatus ab Argæzio tomo 1. De la Poblacion. Eccles. de España par. 2. pag. 274.

228. S. Hieronymus adolescens adhuc in orientem se conferens militavit sub Theodosii monachi disciplina...

Hist. Religioſæ cap. 10. tom. 3. operum.

q Ex Bullæ confirmationis ord. S. Hieronymi.

r Baron. t. 4. ad hunc annum. 2.

s Idem ad ann. cccclxxxv. num. 7.

229. Oportuit ergo Damafum, si quando regulam à S. Hieronymo sibi instillatam amplexus fuit...

t De script. Eccles.

u In Chron. Theodosio IX. & Constantio III. Coſs.

x Beda, Ado, Ulfuardus in Martyrologiſ. Siegeb. in Chronico.

y Tomo 4. ad annum cccclxxxii. n. 61. tom. 5. ad ann. cdx. num. 29.

Verba ejus pag. 275. inf. 5. puer noſte Sabæ tal antelacion en la edad.

CAPUT VII.

De PACIANO Barcinonensi antistite. Eifengrenii error. Barcino jam Hieronymi ævo Barcilo dicta.

ne duos fecit a magno errore Eifengrenius, alterum Marcianum, alterum Pacianum appellans...

a In Catal. fest. veritatis ad an. ccccxviii. & cdx.

231. Geographia verò Hispaniæ longè à Pyrenæi jugis Barcinonem urbem Cataloniae primariam in ora maris agnoscit...

b De script. Eccles. cap. 17.

c Inter S. Augustini Epistolæ 35.

d Versu 520.

Inde Tarraco oppidum,

Et Barcelo, num amœna sedes ditium.

paullulum jam degenerante prisca nomenclaturâ in eam, quâ vulgus hanc hodie urbem vocat.

e Scâ. 55.

f Apud Photium cod. 80. col. 187.

232. Hispanum patriâ fuisse, ac fortè Cataloniae five Barcinonis civem, affirmare vix possumus...

i Domenec De fact. Catal. vi. Nov. fol. 105.

k Epist. inter alias S. Augustini 35. inter Paullini 45.

l Ad ann. cccxcvi. 1.

m 2. volum. Martii die ix. pag. 44.

n 2. volum. Hisp. illustr. pag. 842.

g Videndi Pujades in Hist. Catal. niæ, lib. 5. c. 17. h ad ann. cccclxxx. n. 5.

233. Non ita constat quo anno ad sedem hujus Ecclesiæ Pacianus ascenderit, quando diu eam tenuerit...

Olympius Tolet. Episcopus ad annum CCCXLVII.

Severus martyr Barcil.

Pater meus.

At in ea parte, quæ integra durat, ab anno scilicet CCCL. usque ad CDXXX. mortualem parentis annum diserte notat, ex quo ad CCCXCI. ita legitur:

Paciano Barcinonensi Episcopo parenti meo succ-

succedit Lampius, & Augustali Illiberitano Maturius &c. Quod optimè convenit cum S. Hieronymi facta de eo mentione...

234. Planè quòd Pacianum Severi martyris successorem innuit fuisse, communi repugnat de Severo Catalanorum persuasione...

235. Castitate Pacianus & eloquentia, dicitur, tam vita quam sermone clarus. In ms. Henschenii, clarissimi sanctorum encomiastæ...

236. Certum est ab hoc Paciano procreatum fuisse Dextrum, ex legitimis nuptiis (quod verisimile est) natum, Hieronymo ipso teste...

natalem ejus celebrandum præscribant. Acta Sanctorum & Henschenii & Papebrochii, aut Hispanum Tamaji Martyrologium...

q Die ix. Martii. r Eodem die. s Domenec ubi supra die ix. Martii fol. 24.

237. Clarum adeò Episcopum, filii quoque Dextri literis ac dignitate posteris commendatum, celebriorem adhuc opuscula quædam verè catholica, etiam nunc exstantia...

t Pujades lib. 5. cap. 17. fol. 239.

238. Adversus Sempronianum Novatianum epistola III. Prima est De catholico nomine. Secunda De ejus literis. Tertia Contra tractatus Novatianorum.

239. Paresis, sive exhortatorius libellus, ad penitentiam.

240. Sermo ad fideles & catechumenos De baptismo. Hæc omnia volum. 4. Bibliothecæ veterum Patrum, tum seorsum existant. Nimirum Paresin ad penitentiam, aliam De baptismo, epistolæ duas ad Sempronianum...

u De eo S. Hieronymi. De script. Eccles. cap. 70. Epiphanius Her. 59. Cyprian ep. 55. Concil. Nicen. cap. 4. Baron. sæpè.

x Notat Baroniæ tomio 2. ad ann. ccliv.

y Baron. tom. 4. ad ann. cccclxxxix. 52.

241. Aëphos, sive hujus Græcæ appellationis opusculum, quod S. Hieronymus laudat, hodie non existat; nec item quale fuerit novimus. Képhos alii nominant. Suspiciari an licet Képhos scriptum? quomodo vas quoddam fictile

z Omnia ejus opera, collata prius cum ms. codice Vaticano octingentorum, vel circiter, annorum antiquitatis, edidimus nos tomio II. Collect. Max. Concil. Hisp. pag. 79. & sequentibus, adjectis Notis, sive commentariis. CARD. DE AQUAR.

ficile audiebat in loculos distinctum, quod varis fructibus onustum sacris adhibere solebant veteres. Varium enim opus, si tale fuit, non ineptè, uti & πένθος, σπύρα, Αμαλθείας νέρας, à varietate & copia vocari potuit.

342. Frustrà fuit qui aliud adversus Donatistas opus Paciano attribuit, Stephanus Salazarus Cartusianus a.

a Discursos sobre el Credo, disc. 16. cap. 2.

343. OLYMPIUM Episcopum Hispanum inter scriptores Ecclesiasticos à Gennadio memoratum, eo quòd non unus aut alter ex nostris historicis Barcinonensem Episcopum Paciani successorem constituit, huc sistere oportet. Gennadii hæc sunt b: *Olympius natione Hispanus, Episcopus, scripsit librum fidei adversus eos qui naturam, & non arbitrium in culpam vocant: ostendens non creatione, sed inobediencia insertum naturæ malum.* Hunc insigni encomio donavit S. Augustinus contra Julianum Pelagianum scribens, paulò à principio libri: *Olympus* (ita legimus in nostro codice sancti doctoris operum, non *Olympius*) *Hispanus Episcopus, vir magne in Ecclesia & in Christo glorie, in quodam sermone Ecclesiastico. Si fides, inquit, unquam in terris incorrupta mansisset &c. Laudat hunc ipsum inter sanctos Dei antistites, memorabilesque doctores, quorum testimoniis adversus Julianum agit lib. 2. cap. 10. & lib. 3. cap. 17.*

c In Barcinone sua. 2. volum. Hisp. illust. pag. 347.

344. At Barcinone antistitem fuisse, Catalani scriptores catalogo Episcoporum hujus urbis docti contendunt; quorum Hieronymus Paulus c Barcinonensis, peritissimus (Surita etiam teste) antiquitatis vir, corypheus esto, probatus aliis. Hujus verba, nec frustrà, hic dabo: *Ornavit & hæc tempora antistes Olympius, cujus per signi exemplo Pontius Paullinus Aquitanicus sacris nostris in hac urbe initiatus ad Pontificatum Nolanum assumptus est. Hujus exstant epistolæ ad Licentium poetam, Aurelii Augustini alumnus, religionis & humanitatis plene.* Nempe hic auctor non solum existimasse videtur mihi, eundem Olympium hunc esse cujus Paullinus ipse in epistola ad Pammachium his meminit. *Scriptis enim sancti viri fratris nostri Episcopi Olympii, communis unanimi, nuper accepi tam inopinatum mihi quam inoptatum tui mæroris* (propter obitum Paullinæ conjugis) *indicium.* quo loco substituendum fortè patris pro fratris fuerit: hac enim appellatione vocari à nondum Episcopo debuit Episcopus d. Immo & non *Lampium*, sed *Olympium* appellatum, qui Paullinum sacris initiavit. Quod quidem sincerè ab Hieronymo Paulo dictum, velle nobis aurem, ut non temerè dubitemus de scripto *Lampii*, apud Paullinum eundem e nomine, Olympiumque subrogandum, quomodo legisse doctus ille videtur vir, commodum suspicemur. Sed suspicemur tantum. Quippe nos tantisper detinet, parum vero simile esse Paullum de obitu Paullinæ Pammachii conjugis Romæ defunctæ non prius Nolæ audivisse, quàm ab Olympio ex Hispania sic longè distita factus certior esset. Si autem non tanti est hic obex, cetera conveniunt hætenus dictis. Decedente enim è vivis Paciano circa annum CCCXCI. uti superius diximus, ordinatus Paullinus fue-

d Observat Chiffletius, sed nihil tentat, in Paullini illust. par. 2. cap. 12.

e Epist. 47. ad Alipium.

rit à successore Olympio anno CCCXCIII. idemque ejus meminerit ad Pammachium anno CCCXCVI. aut circiter scribens. deque annorum ratione consulendus est Paullini doctus ac diligens illustrator f. Quod quidem egregiè confirmat nulla mentio Lampii in catalogo Barcinonensium presulum, sed Olympii tantum, post Pacianum facta.

f Chiffletius 2. par. cap. 4. & 10.

345. Olympium verò circa hæc tempora, nec prius floruisse, inde mihi non leviter probatur, quòd cum talis vir fuerit, & scriptor Ecclesiasticus, minimè tamen illius mentionem S. Hieronymus fecerit, cujus catalogus ad annum CCCXCII. quo fuit absolutus, pertingit tantum. Aliud quoque argumentum suboritur ex libri ab eo scripti proposito, quem, ut videbimus, adversus Priscillianistas circa hoc tempus grassantes elucubrassè videtur. An autem idem cum eo fuerit Olympio, cujus Concilio I. Toletano subscriptum nomen exstat, ambiguum fortè erit, Baronio g affirmante, negantibus aliis, præsertim Hieronymo Romano de la Higuera h, qui eo argumento utitur, S. Augustinum ubi supra, Olympium eo ordine laudasse, ut Hilario, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, Joanneque Chrysostomo, priorem non obscure significaverit. Nos cum Higuera convenimus, non quidem ut Olympium scriptorem hunc excellentissimum præferamus ætate magnis illis doctoribus, aut ab exeunte quarto sæculo ad aliud quodvis tempus ablegemus; sed quia subscribens Galliciæ Synodo, non Toletana, (ut in præcedentibus i de Audentio tractantes evincere conati sumus) nihil videtur cum Olympio Barcinonensi, si talis fuerit, commune habuisse. Nec tunc ordo ille servatus ab Augustino remove nos à statu debet. Aliàs Basilius post Chrysostomum nominatus non utique eum præcesserit, cum revera Basilius ann. CCCLXXXVIII. Chrysostomus GDVII. mortem obierint.

g Tomo 5. ad ann. civ. 38

h Hist. Teles ms. lib. 9. cap. 7.

i Cap. 5.

346. Sed bonum verbum, ajunt, intercedentes Olympii Catalano præfulatui Toletanarum rerum scriptores, qui Pseudo-Dextri verbo audiunt. Quibus placandis necesse erit ab Olympii vera, aut vero simili saltem, historia nuper ostensa fabulosam ei à Pseudo-Dextro imputatam seriò distinguere, Toletanamque sedem ab hoc falsò eis, si unquam aliàs, irrogato honore vindicare. De Olympio habes in ejus Chronico insanè debacchantis ingenii hos saltus, mendacissimeque hinc inde corrogata, ut solet, plurium ejusdem appellationis hominum gesta, & in unum coærcata, ut munus sibi solenne Ecclesiæ & urbi amplissimis impudenter adularandi strenuè prosequeretur. *Natali Pontifici Toletano* (ad annum ait CCCLII.) *succedit Olympius vir pius & doctissimus, ad quem aliquotiens scribit Gregorius Nazianzenus. Hic fuerat prius in Thracia Episcopus. Relegatus in exilium venit in Hispanias, & fuit electus à Toletanis loco Natalis: qui editis libris mirè contra hereticos sui temporis pugnat. Rursusque ad annum CCCLVI. Olympio viro celeberrimo & sanctissimo, qui fidei causâ multos*

k 1. §. 2.

& incredibiles labores passus est (nam tertio pro defensione fidei catholice foris, & in Hispania etiam, Toleti exsulaverat Episcopus, librosque edidit, quos inscripsit ad Cælestinum consulem Beticæ, qui postea martyr fuit) succedit in ea sede Gregorius &c. Et paulò post n: *Celebris habetur memoria S. Olympii apud Toletanos, qui anno CCCXLV. interfuit Concilio Cordubensi in causa Athanasii, quo frequentes Episcopi confluxerunt ex Hispania, Gallia, Italiaque, Germanaque. Inter alios præter Olympium Costus Caesar-augustinus, Marcellus Castulonensis, &c. Itemque ad annum CDXXVIII. Celebris habetur in Carpetania memoria pii Pontificis Olympii, cujus liber De Fide ibi & alibi diligenter volvitur.*

l 6. 1.

m 1. 2.

n Num. 161.

o Ad ann. CCCXV. num. 150.

p Num. 162.

q Ad ann. CCCXIV. §. 7. g. & 15.

347. Nondum tamen fabularum finis: nam Pseudo-Juliano impositum inde fuit, ut somnare pergeret. Ad annum is CCCLIV. in Chronico n: *S. Olympius Episcopus Thraciæ quo tempore Natalis (Episcopus Toletanus, quem fingit exsulem hujus sedis, creatum fuisse Mediolani antistitem) mittitur in exilium in Italiam, & ille mittitur in Hispaniam, vacanti sede Toletana præfuit. Fuit scriptor nobilis, & acerrimus fidei defensor. Cum esset Episcopus Thraciæ interfuit Concilio Gangrensi. Fuit natione Hispanus ex Olyssippone civitate Lusitaniæ. Successit Natalio anno CCCLII. ad annum CCCLX. Notaverat prius idem auctor n, interfuisse Concilio Nicæno generali Olympium alterius diocesis Episcopum; post verò in exilium ad Hispaniam missum, Episcopum Toletanum. Item o: *Olympius collegit Toleti Concilium de recipiendis laicis (immo lapsis) jam pœnitentibus, & iis etiam qui cum illis unquam communionem subierunt. Et paulò post p: Sanctus Olympius anno CCCLIX. Concilio Ariminensi CD. Episcoporum, CCCXX. catholicorum, LXXX. Arianorum, interfuit.**

348. Necnon & Pseudo-Luitprandus symbolam suam contulit. *Adversario 152. Duo fuerunt (ait) Archiepiscopi Toletani vocati Olympii: alter ex Episcopo Thraciæ, vir sanctus, qui successit Natali; cujus meminit S. Augustinus; alter qui interfuit Toletano Concilio ex Episcopo Oxomensi: uterque tamen nobilis scriptor. Olympium hunc secundum Toletanum Episcopum, Martini successorem, obiisse, locumque reliquisse Fetadio vacuum an. CDXXIV. annotavit etiam Pseudo-Dexter q. Tot fictiones ferme quot verba. Ea tamen omnia in aliquot capita collegimus, ut facilius recidamus.*

- I. *Olympium Olyssipponensem patriâ fuisse.*
- II. *In Thracia Episcopum, & interfuisse Concilio Gangrensi.*
- III. *Scripsisse ad eum literas Gregorium Nazianzenum.*
- IV. *Venisse exsulem in Hispaniam, ibique rexisse Ecclesiam Toletanam absente Natalio. Qui Natalis exsul & ipse, ex Hispania factus fuit Mediolani Episcopus.*
- V. *Interfuisse eum Concilio Cordubensi, quo absolutus fuit Athanasius anno CCCXLV.*
- VI. *Successisse Natalio in sede Toletana anno CCCLII.*
- VII. *Coegisse Concilium Toleti pro recipiendis lapsis ad pœnitentiam.*

VIII. *Ariminensi Concilio interfuisse anno CCCLIX.*

IX. *Scripsisse libros inscriptos ad Cælestinum consulem Beticæ, qui martyr fuit.*

X. *Obiisse anno CCCLX.*

349. Quoad primum nonne jam à limine ipso translucet malè consiliati inventoris temeritas, credendum sibi non egrè fore sperantis Hispanum natu, hoc est Latinum hominem, in Thracia, hoc est Græcæ Ecclesiæ, creatum fuisse Episcopum? Sed ut hoc magis clareat, veram Olympii hujus Græci antistitis historiam recensere opus. Diversum ab Hispano fuisse tam certum est, quàm utique certum est unum atque eundem esse hominem eum, qui sub speciosis istis veterum historicorum Dextri, Luitprandi, Juliani, titulis jam diu ludificatur simplicium oculos.

350. II. Olympius Aëneos in Thracia Episcopus, qui Sardicensi Concilio anno CCCXLVII. interfuisse creditur, Arianorum operâ è sua sede depulsus est. S. Athanasius Diodorum quoque Episcopum (ait in epist. ad Solitarios) *sua sede expulerunt. Olympium item ex Aënis, & Theophilum ex Trejanopoli, ambos Episcopos Thraciæ, bonos & orthodoxos viros, insensos heresi, calumniis appetivere &c.* Et paulò post: *Habebat autem dictum, ut non solum è civitatibus & Ecclesiis ejicerentur; sed & capitali pœna ubicumque inveni essent plecterentur.* Olympii mentio quidem fit in ejusdem Concilii canone XXI. quamvis subscriptio ejus inter aliorum non hodie legatur. S. Olympii Thraciæ Episcopi ab Arianis sede pulsi mentio habetur in Fastis sacris XII. Junii. Quòd verò idem hic Olympius unus fuerit ex Gangrensis Concilii patribus r, jam primum fabulatoris mendacium est. Quid enim Thraciæ Europæ cum Gangris Asiæ, hoc est Paphlagoniæ, urbe? aut Thraciæ Episcopo cum provinciali tantum XVI. Episcoporum Synodo? Hosius Cordubensis Apostolicæ sedis legatus in oriente id temporis hoc munus gerens interfuit quidem; sed pater ideo hic appellatus Conciliorum, quòd Constantino gratus, & à Sylvestro Papa delegatus, rem catholicam ubique jussus fuerit in iis partibus sollicitè procurare, ne utique debet exemplo suo id facere, ut suspicemur de alienæ provinciæ aliis etiam ab eo Episcopis ad eam Synodum convenientibus.

351. III. Alterum ab hoc, & absurdissimum est mendacium, quod assumit planus de Gregorii Nazianzeni ad hunc Olympium Episcopum datis literis. Olympius etenim, ad quem literas dedit Nazianzenus frequentes s, non Ecclesiæ, sed sæculi potestas fuit, quem iccirco ἄρχοντα, præsidem, in quibusdam eorum t appellat magnus ille vir. Præses nimirum Cappadociæ secundæ, cujus urbs est Nazianzum, ut ex epist. ejus i. constans est. Frustraque Bivarius excogitatâ temporis differentiâ emergere has contendit salebras, Olympium ex iudice seu præside potuisse fieri præsulem jactans. Huic asylo committere se harum nugarum propugnatoribus frequentissimè est opus. Nec tamen doctus vir fuisset ausus sic excusare, si animadvertisset longè prius floruisse

r Agit de Gangrensi Synodo Baronius ad ann. CCCXII. num. 44. & sequentibus.

s Ad Olympium inscriptæ sunt epistolæ 40. 76. 77. 78. 172. 173. 174. & aliz.

t Epist. 50. & 76.

ruisse Olympium illum Thraciæ Episcopum in Episcopali munere, quam alterum Olympium, ad quem Nazianzenus scripsit, in faculari Rem nemini dubiam assumimus. Olympius anno CCCXLVII. aut circiter, passus est exsilium post Sardicensem Synodum, uti jam diximus, quo tempore juvenis Gregorius Athenis cum Basilio jam forsitan studiis vacabat. Gregorii verò literæ ad Olympium datæ sunt postquam administraret ipse pro parente suo Gregorio Nazianzi Ecclesiam, sive jam ei successisset. Siquidem sacerdotium & canitiam obtendit alicubi Olympio, ut sibi in quadam re gratificetur; immo & postquam (ex epist. LXXVI. id colligo) renunciato in sui successorem Episcopatu ruri ageret à turbis remotus, post ann. scilicet CCCLXXXII. Quod tempus quadraginta ferè annis Olympii Thraciæ res & obitus præcessere.

352. Idem etiam iste Olympius præses, aut alius, judex fuit à Constantio Imperatore datus Photino Sirmiensi Episcopo in Concilio Sardicensi damnato ab Olympio Thraciæ illo antistite cum aliis; cujus hominis Epiphanius meminit de Photiniana loquens hæresi x. Alius ergo & alius Olympius Thraciæ Episcopus, & Olympius ad quem literas Gregorius dedit, etiam si de duobus unum coagulare hominem, ut aliàs sapius, figlinæ suæ imposuerit Toletanus horum Chronicorum artifex. Quem quidem non temerè suspicor, si incidisset in Gregorii Nysseni libellum *περι της αληθινης, De perfectione*, Olympio monacho directum, Olympium Toletanum Episcopum diu post mortem ad monachatum, Nysseni que familiaritatem, resurgere fecisset.

353. IV. Episcoporum exsulum ea catastrophe, videlicet Olympii in Toletanam, & Natalis Toletani in Mediolanensem Ecclesiam translatio, merum somnium est. In sede Mediolanensi nullus sedit per hæc tempora Natalis nomine, ac multò minùs post Eristagium, quem finxit Pseudo-Julianus y. Qui si Eustorgium dicere voluit, sanctissimum istius Ecclesiæ præfulem, Julius ei, nec alius, successisse videtur z, qui ann. CCCXXXVII. Synodo Romane sub Julio Papa celebratæ subscripsit. Sed ais: inter Eustorgium & Julium cur non locum Natali dabimus, Juliani hujus fide, qui opportunè adjunxisse videtur Natalem paullo post assumptionem suam in eam Ecclesiam vitâ fuisse functum? Bellus certè homo es, qui pro tuendis his nugis sic incautè argutaris. Si enim post Eustorgium Natalem admittimus Mediolani Episcopum; fateamur necesse est ann. isto CCCXXXVII. quo Julius eam sedem tenebat, è vivis jam ad superos ablatum prædictum Natalem fuisse; nimirum decem ad minus integris annis ante Concilium Sardicense, atque exsilium Olympii Thraciæ Episcopi, ejusque, ut fingitur, in Hispaniam adventus, vicariamque Natalis in Toletano Episcopatu injunctam exsuli curam, ejusdemque demum Natalis Archiepiscopatum Mediolanensem. Natalis ergo decem jam annis mortuus, Pseudo-Juliani thaumaturgiæ vitæ redditus, Toleti, atque inde Mediolani fuit Episcopus.

354. Non dissimulabo exempli mei ms. Chronici hujus, in quod invehimur, Dextri de Olympio verba. In synopsis brevissima trium priorum sæculorum cum quarti dimidio sic legitur:

Olympius Toletanus Episcop. ad annum CCCXLVIII.

Indeque in altera parte jam integra, ut videtur, à dimidiato quarto sæculo usque ad annum CDXXX. anno scilicet CCCLI.

Olympio decrepito Episcopo Toletano Audentius, acri vir judicio & mira eruditione, succedit.

Hactenus sciebat ejus temporis Dexter, qualis ille sit, cujus verba dedimus; qui tamen in hanc molem, quâ nunc eruditus omnibus non tam horrore quam ludibrio est, postea crevit.

355. V. Interfuisse Olympium Concilio Cordubensi, quo absolutus fuit Athanasius, anno CCCXLV. æquè falsum, & absurdissimè confictum est. Nam vel adhuc Thraciæ Episcopus eò usque venit, vel è Toletano creatus jam ibi Episcopus, aut saltem Natalis vicarius. E Toletano minimè potuit anno CCCXLV. qui post biennium, anno CCCXLVII. unus è Sardicensibus fuit patribus, ac non nisi absoluto Concilio adactus in exsilium ire. E Thracia autem vocari ad Cordubensem Synodum qui potuit? cum præsertim, si quæ ea fuit, provincialis, aut certè occidentalium Ecclesiarum tantum fuit. Habemus enim in re testes omni exceptione majores ad excludendum ab ea orientalem Episcopum. Quosnam? ais. Eisdem illos qui Cordubensem hanc soli constituunt Synodum, Dextrum nempe, atque eum bicorporeum, primitivum & interpolatum. Excusis enim ita habet a: *Celebris habetur memoria Sancti Olympii apud Toletanos, qui anno CCCXLV. interfuit Concilio Cordubensi in causa Athanasii; quo frequentes Episcopi confluxerunt ex Hispania, Gallia, Italia, Germaniæque. Ex orientali Ecclesia nullus, ut colligitur. Inter alios (prosequitur) præter Olympium, Costus Caesar-augustinus, Marcellus Castulonensis, Florentinus Emeritensis, Prætextatus Barcinonensis, & alii, numero omnes centum, qui & Athanasium absolverunt. Quantum mutatus ab illo, qui olim fuit, exstatque in exemplari nostro! Hos diligentiâ (ad annum habet CCCLII.) Cordubæ Synodus collecta in causa Athanasii. Interfuerunt illi Audentius Episcopus Toletanus, Sempronianus Hispalensis, Augustalis Illiberitanus, Costus Caesar-augustinus, Amianus Castulonensis, Domitianus Pacis-Augustæ, Florentinus Emeritensis, Prætextatus Barcinonensis, & alii, numero quadraginta, Hos præside: qui omnes Athanasium præsentem absolverunt.*

356. Vides Olympii loco Audentium Toletanum hic subrogatum, qui non anno CCCXLV. sed CCCLII. huic interfuerit; non centum, sed quadraginta dumtaxat Episcoporum, Synodo; cum eo que audis laudatos Hispalensem, & Illiberitanum, Annianumque (non Marcellum) Castulonensem, cujus mentio in Sardicensi Concilio, Domitianum item Pacis-Augustæ, qui in eodem Sar-

Sardicensi de Asturica dicitur facili errore, & quod præcipuum est, Athanasium ipsum præsentem fuisse, quod quali consilio sublatum fuerit à prioris temporis Dextro, nec interpolator aut reformator ipse dixerit.

357. VI. De Olympii post Natalem Episcopatu Toletano, si eventilem ab eo Pseudo-Chronicorum nugæ, catalogi hujus Ecclesiæ testimonium perhibent, unâ cum ferie præsulum, quorum in canone Missæ Breviarii Isidoriani mentio fit. At nihil ultra de eo homine certi.

358. VII. Concilium Toleti ab eo coactum pro recipiendis lapsis qui pœniterent, & iis etiam qui cum iisdem communicassent, propter Luciferianorum eo tempore aliter sentientium dogma, Pseudo-Julianus æquè infeliciter finxit. Obiisse enim Olympius ab eodem ficulneo auctore dicitur an. CCCLX. quo nondum Lucifer hujus dogmatis auctor se à communionem orthodoxorum separaverat: quæ unica potuit esse cogendi Concilii causa. Nihil enim hujuscemodi schismatis auditum fuit ante Alexandrinam Synodum, cui Lucifer ipse interfuit, anno CCCLXII. celebratam b. Cum etenim hæc sanxisset, *exceptis heresum auctoribus, pœnitentes Episcopos Ecclesiis suis sociari debere: ut loquitur S. Hieronymus c*, inde, & forsitan ex nescio unde nata ei Lucifero cum Eusebio Vercellensi controversia, redeuntem à Concilio hæc sententia à vero deviare fecit: ut ne semel quidem in hæresin lapsos; sed neque cum iis communicantes, ad pœnitentiam & communionem admitteret. Concilium ergo Toletanum de recipiendis lapsis triennio saltem integro præcessit omnem de recipiendis lapsis controversiam. Unde non scriptorem tantum celeberrimum, aliaque imputata ei, sed & prophetam magnum Olympium fuisse necessarium est nobis affirmare, si desipere aut decipere volumus.

359. VIII. & X. An verò interfuerit Olympius eidem Ariminensi Concilio anno CCCLIX. celebrato, conveniat prius inter Julianum ac Dextrum, quam vobis imponatur suffragandi munus. Prior ait d Olympium, posterior verò e successorem ejus Gregorium Synodo adfuisse. Nec minus variant hi testes in obitu anno: Dextro CCCLVI. aut circiter, Juliano CCCLX. assignantibus. Qua in re meminisse juvabit observationis nostræ jam supra inculcatæ. Hieronymum de Olympio inter scriptores non loquutum, Gennadium autem loquutum: quod nempe post scriptum Hieronymi catalogum anno CCCXCII. videatur Olympius floruisse ac scripsisse. Quod quidem de Olympio Toletano CCCLVI. aut saltem CCCLX. vitâ functo dici nequit. Valdè tamen notatu dignum est, Luitprandum iisdem his dolis confutum quibus Dexter Julianusque, cum videret hujus ætatis Olympii minimè convenire posse Toletani Concilii I. subscriptionem, de qua nos in superioribus egimus, alterum Olympium Toletanum Episcopum laudasse, istius subscriptionis auctorem. Duo fuerunt (ait Advers. 170. aliàs 152.) Archiepiscopi Toletani vocati *Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.*

Olympii: alter ex Episcopo Thraciæ, vir sanctus, qui successit Natali, cujus meminit Augustinus: alter qui interfuit Toletano Concilio ex Episcopo Oxomensis. Uterque tamen nobilis scriptor. Quod utique vanissime dictum fuerit, si Dexter non vanus est. Hic enim scribens Asturium in sede Toletana collocatum jam esse, quo tempore celebratum fuit Toletanum hoc (ut vulgus hæctenus existimavit) primum Concilium novemdecim Episcoporum testimonio roboratum, necessariò admittit Asturium, sive Asterium (uti Loaysa edidit) ibidem nomen suum professum, nec alium esse Toletanum præsentem ibi Episcopum. Quonam igitur accipiemus loco Olympium, dum Toletano minimè possumus? Oxomensis, fortè ais, Episcopi: ex quo factus postea fuerit Toletanus. Sed Luitprandus resistit apertissimè, Olympium affirmans interfuisse huic Concilio Toletano ex Episcopo Oxomensis, hoc est, qui talis antea fuerat. Præterea Pseudo-Dexter post Audentium, quem obiisse ait anno CCCXCIII. Asturium Ecclesiæ Toletanæ usque ad annum CDXXIV. præfuisse scribit, nec Olympium hoc tempore intermedio alium agnoscit; ac multò minùs catalogi Episcoporum istius Ecclesiæ. Igitur conveniat prius Luitprando cum Dextro suo, atque ei forsitan assensum præstabimus.

360. At cur dissimulem id quod in meo ms. cod. fragmentorum Dextri, Maximi, & Luitprandi, quem penes me asservari jam sapius monui, diversissimum à Dextri typis editi memoratis legitur testimonio, & laudatis nuper Luitprandi verbis conforme? saltem ut ostendamus quantum ab eo, quod primum Dexter fuit, sive verum sive fictum, postea mutaverit? Nempe in dicto codice utriusque Olympii Toletani fit mentio. Ad annum CCCLI. uti jam in superioribus in transcurfu annotavimus, Olympio decrepito Episcopo Toletano Audentius, acri vir judicio & mira eruditione, succedit. Confer sis cum hoc testimonio excusa Dextri de seniore isto Olympio testimonia. Miraberis audaciam aut inconstantiam malesani hominis. Ad annum CDVIII. Asturio succedit Olympius Toletanus Episcopus, qui libris editis illustris evasit. Et ad annum CDXII. Olympio Toletano præfuit Pentadius sufficitur, qui cum patribus in Concilio Africano Pelagium damnat. Unde colliges hunc auctorem (qualis ille sit) duplicem agnovisse Toletanum hujus nominis præfulem, seniore anno CCCLI. fato functum successori Audentio locum reliquisse, non tamen eum scriptorem; juniorem alterum ab anno CDVIII. ad annum CDXII. Episcopum, cujus decessor Asturius, successor autem Pentadius fuerit, huncque libris editis illustrem.

361. Verè, si tanta esset hujus scripti fides, ut tutò ei possemus assensum præstare, magis consentanea est aliis hæc relatio de utroque Olympio veteribus & fidelibus monumentis. Nam de priore Olympio series Toletanorum Episcoporum, cujus supra meminimus, fidem facit. Secundus ille fuerit scriptor à Sancto Augustino laudatus, circa annum CD. aut circiter florens, qui ad-

t Epist. 78.

u Vide Labbeum. De scrip. Eccl. 7.

x Hæresi 77.

y In Chron. ad ann. CCCXLVII. num. 160.

z Vide Ughellum Ital. sacr. tom. 4. In Epist. Mediol. col. 60. Baron. tom. 3. ad annum CCCXXXVII. 69. 71. & sequentibus. Julium Maternum auctorem operis De mysteriis & erroribus profanarum religionum ex conjectura existimantem.

b Baron. hoc anno num. 176.

c Adv. Luciferianos cap. 2.

a Ad annum CCCLVI. num. 1.

d Ad annum CCCLIX. nu. 166.

e Ad annum CCCLVI. num. 2.

sus Priscilliani hæresin stylum strinxerit. Hujus enim, si verum audivimus, anno CDXII. è vivis sublato, meminisse, uti jam demortui, Augustinus quidem potuit in libris *adversus Julianum Pelagianum* non ante annum ***** scriptis f. Quo cum rectè convenit Asturium in Concilio Toletano circa annum sæculare CD. celebrato subscripsisse Toleti jam Episcopum, Olympium verò alterius sedis. Hæc de Olympio, sive Barcinonensi sive Toletano, è tenebris utcumque in aliquam lucis usuram vindicato, sic à me dicta sunt, ut nolim harum Ecclesiarum alteri causam adjudicare. Nihil enim video adhuc in ulla earum partium solidæ ac certæ vetustatis argumentorum, quibus credere se veritas possit.

f Vide Henricum de Noris in Hist. Palæstina.

g Lib. 10. cap. 38. Hist. Hisp.

362. IX. Tandem ad scripta devenit Toletani Olympii. Scripsisse eum libros *De Fide*, seu *adversus hæreticos, ad Cælestinum consulem Bæticæ, qui postea martyr fuit*, Pseudo-Dexter ait. Cælestinus Bæticæ consularis lectus ei apud Moralem nostrum s hæc tempora percurrentem occasio fuit nuncupationem fingendi. Exstat quidem in codice Theodosii quædam Constantii lex *De honorum proscriptiois forma*, Cælestino consuli Bæticæ directæ: quod forsitan muneris nomen compendio notatum visum eidem Pseudo-Dextro fuit *consulem* significare: ita enim Bivarius edidit, non *consularem*; quæ tamen periodus in Cari editione Hispanensi deest. Ad eò inter-
 excriptiones hoc fabulosum Chronicon *vires acquirebat eundo*, ut Virgilius de fama ait. Ne autem fabula hic consisteret, quæsitum in Martyrologio Cælestinum oportuit aliquè, cum isto consulari, atque Olympii amico, liberaliter coagmentandum: ac præstò fuit Cælestinus inter alios martyres Maji die secundo appellatus. Haud enim decuit Olympium alii, quam futuro paulò post martyri, lucubrationes suas inscribere.

363. His autem jam dispulsis quæ ad pseudo-historicorum Olympium spectant, Gennadii Olympium scripsisse novimus *De Fide*, seu *fidei librum adversus eos qui naturam & non arbitrium in culpam vocant. ostendens, non creatione, sed inobedientiâ insertum nature malum*. Adversus Manichæos, aut proprius ac propius (ut ego existimo) adversus Priscillianistas, Manichæorum propaginem, Hispaniæ, ubi Olympius scribebat, veluti propriam. Fato cuncta & sideribus Bardefanes primus, inde Manichæus, subjecerat; à quibus Priscillianistæ hausere: neque evitari posse malum, naturæ ipsi à mala mente insitum, frustra-
 que esse liberum arbitrium. Pelagiani verò, ne in hanc voraginem præcipitent, miserè in contrarium partem decurrunt. Quare adversus eos precipuè insurrexere, qui cum in suis peccatis humanam voluntatem debeant accusare; naturam potiùs accusantes hominum, per illam se excusare conantur. ut S. Augustinus ait initio libri *De natura & gratia*. Sed Pelagianorum dogma libero concedens omnia arbitrio, gratiæ autem nihil, non minus pestilens fuit quam contraria tollentium libertatem: adversus quam hæresin Olympius fidei

opposuit scutum, quam etiam literarum sæcularium auctores (Augustinus ibidem ait, Sallustium h intelligens) graviter arguerunt, exclamantes: *Falsò queritur de natura sua genus humanum*. Hanc pestem, inquam, contraxerunt Priscillianus atque ejus affecte ab impio Manichæo, qui fatalibus stellis homines alligabat, opificiumque omnis carnis non Deo bono & vero, sed malignis angelis tribuebat, ut idem S. Doctor ait *De hæresibus ad Quod-vult-Deû* scribens i. Quare non temerè diximus, adversus hos sui temporis blasphemos calamum strinxisse Olympium. Cujus quidem aliud videtur opus, sermo ille *Ecclesiasticus*, ex quo verba desumpsisse Augustinum k jam notavimus.

h Initio De bello Augustini.

i Hæres. 70.

k Lib. 1. contra Julian.

364. Sed nonne ad Licentium poetam quasdam epistolas religionis & humanitatis plenas Hieronymus Paullus Olympio nostro tribuit? Ita videbitur ei, qui parum animadvertit Paullino eum has adscribere Aquitano, inter cujus opera vel hodie exstant l, uti & alia ad eundem S. Augustini m, in hujus quoque epistolis.

l Epist. 46. & inter Augustini 16. m Epist. 19.

365. Quinam tandem MARTINUS sit, sive MARTIANUS (antequam absolvamus caput hoc) Barcinonensis etiam Episcopus, ac scriptor clarus, discere aves, qui Franciscum Tarrafam legisse sic loquentem n: *Martianus per idem tempus in his Barcinonensis Episcopus, tam viâ quam sermone clarus, scripsit varia opuscula*. Sed subjungit: *Crediderim verò esse Pacianum*. Attamen Hieronymus Pujades in Catalonia historia o vulgari utrumque agnoscit, & Pacianum & Martianum, Tarrafæ opponens, S. Hieronymum utriusque meminisse. Ego in sancti doctoris libello *De scriptoribus Ecclesiasticis* Pacianum laudatum lego, Martinum seu Martianum non lego, neque in Episcoporum Barcinonensium albo Hieronymus Paullus olim hunc viderat p.

n De Regibus Hisp. in Theodosio Seniore. Hisp. illustr. 1. tomo pag. 339.

o Libro 5. cap. 24.

p Vide eum in Paciane sua tomo 1. Hisp. illustr. pag. 347.

CAPUT VIII.

De DEXTRO Paciani filio. Prefectum prætorio fuisse, non in oriente, quod falso supponit ejus Pseudo-Chronicon, nec in occidente toto, sed in Italia. Forma inscribendarum ab omnibus simul Augustis constitutionum imperialium refertur. Auctor hic Hieronymo ut celebraret Ecclesiæ scriptores. Omnimodæ ejus historiæ, quæ periit, aliquam partem à seculo ferè, tanquam germanum esset Dextri opus, intrusam dolo & ambitione inventoris, ut Hispaniam falsis cumularet honoribus, merum figmentum esse: de quo nos alibi.

366. H UJUSMET exeuntis sæculi abfque dubio est DEXTRI memoria, quam conservavit Hispanis sui historici magnus doctor Hieronymus: neque est aliquid solidum ac certum, quod movere nos debeat, ut hinc ad sequens sæculum quintum res ejus transferamus. Pacianum Episcopum Barcinonensem egregiumque scriptorem nuper laudatum dimisimus. Hujus filius Dexter fuit clarus parente optimo, clarus literis, & honoribus gestis in sæculo. Vetus, inquam, & verus Dexter, quem unus S. Hieronymus non

non semel aut sine peculiari elogio posteritati commendavit. Quod nomen jam hoc sæculo ex innocenti & laudabili, fatalitate quadam, in contrarium adeò degenerasse, ut ficititii ac sublesti proverbialis ferè appellatio sit, maximopere dolent probi ac ferio docti quique, Hispanique nominis verè amantes. Natus quippe ante octoginta fermè annos Dextri illius antiqui schemate sese venditans novitius alter, quem brevi, sive propitiâ sive sinistra famâ, pro varia hominum opinione, per totum Latini orbis spatium enormiter famosum volare fecit. Sed hic nondum nos Icaro huic cereis pennis audacissimè innixo verum historiæ solem in ruinam exitiumque opponemus, cum id peculiari opere à nobis procurandum sit. Sed germanum Dextrum Paciani filium mutatus ab Stridonensi magno encomiaste vivis coloribus describere opus & consilium est.

367. De patria nihil habemus dicere, nisi quod Paciano Barcilone Episcopo natus, nostras vulgò habitus sit, reclamante nullo, aut aliorum trahente. Sæculari autem militiæ dato nomine, variisque, ut solet, gestis reipublicæ muneribus, ad supremum tandem *μετὰ τὰ σκῆπτρα* (ut ait Zofimus,) *citra regium* auctoritatis culmen in occidente fuit assumptus anno Christiano CCCXCV. aut circiter. Hoc enim anno, quo Cos. fuere Holybrius & Probinus, diemque suum obiit Theodosius Imper. Dextro P.P. directæ sunt leges aliquot in codice Theodosiano, nempe Lex LIII. & Lex LIV. *De cursu publico*. Lex II. *De indulgentiis debitorum*. Lex II. *Si quis pecunias constavo*. Lex V. *De exsecutoribus & exactionibus*. Lex CXLVI. *De decurionibus*. omnes in eodem Theodosiano codice. In occidente diximus, non in oriente, quæ una è fabulis de Dextro jactatis. Nam cum hæ leges sive mandata Mediolani concepta sint, quæ urbs Italiae celeberrima ditionis fuit Imperatoris Honorii, ejusque occidentalis imperii proprie; in qua commoratum hoc anno eundem Honorium, exsequiasque Theodosio parenti celebrasse, non sinit nos ambigere S. Ambrosii ea, quam habuit coram eo laudatoria piissimi principis oratio; certissimum haberi debet Honorii hæc esse constitutiones ad præfectum suo in occidentalibus partibus, non in orientalibus, prætorio directas: quantumvis uterque Cæsar his inscriptus ex more sit. In qualibet enim alterutrius, vel cujuscumque ex pluribus Imperatoris, sanctione, ætatis, quâ nati sunt, aut quâ rebus quique præesse cœperunt, ordine servato, inscribebantur simul omnes, uti sanctionis auctores: quasi unius, ejusdem, atque indivisi Imperii divisisse inter se administrationis curam, non principatûs majestatem videri vellent.

368. Nec S. Hieronymus in *Apologia adversus Rufinum* secunda quicquam ait, nisi præfectum prætorio fuisse. *Ante annos ferme decem, cum Dexter amicus meus, qui præfecturam administravit prætorii, me rogasset*. Nec tamen totius occidentis præfecturam attribuit Dextro, quæ nulla hujus temporis tam *Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.*

ampla fuit; sed Italiae, ex divisione Constantiniani, fat vulgò notâ, quatuor præfecturarum. Idque inde colligitur, quod in laudata lege II. cod. Theodof. *De indulgentiis debitorum*, res ordinetur provinciæ Campaniæ, quæ ad præfectum Italiae spectabat. Nec remorari nos debet nota illa inscriptionis, harum legum, nempe LIII. & LIV. *De censu publico*, quibus aliæ similes sunt in eodem titulo. *Dextro P.P. O.* quæ quidem in ceteris deest. Vel enim O. litera per compendium significat *Præfecto Prætorio*, non *Prætorii*, legendum, vel si orientis præfecturam denotare aliàs solet q, hic saltem, ubi apertissime res ad præfecturam spectat Italiae, vitiosa & supposititia est.

q Ut observat Ursatius De Notis Romanorum pag. 366.

369. Hunc eundem, nec alium fuisse Dextrum existimo, ad quem anno quo Cos. fuere Valentinianus IV. & Eutropius, scilicet redemptionis nostræ CCCLXXXVII. Comitum per id tempus rerum privatarum, nuncupata fuit Lex II. in codice Justiniano *Ne rei dominicæ vel templorum &c.* sub Theodosio scilicet Magno in orientis partibus: nam Constantinopoli, ubi hoc anno is fuit, lex data legitur. Ad quod munus fortè, nisi & alia fuerint, non ad præfecturam, quæ nondum ei obvenerat, respiciens Hieronymus, anno CCCXCII. quo scriptores laudabat Ecclesiasticos, *clarum apud sæculum* pronun-
 ciavit nostrum. Dexter (inquit) *Paciani, de quo supra dixi, filius, clarus apud sæculum, & Christi fidei deditus, fertur ad me omnimodam historiam tenuisse, quam nondum legi.*

370. Hic ipse sic animatus vir in studia historica sollicitavit anxie magnum eundem Hieronymum ad colligendum ac describendum Ecclesiasticos scriptores, eo libello, quo vix alium utiliorem veteres membranæ nobis conservavere. Iccircò ei, quem hortatorem elucubrandi operis sibi fatetur fuisse, nuncupatione illius dignari æquum existimavit Hieronymus. *Hortaris Dexter* (ait in proemio) *ut Tranquillum sequens, Ecclesiasticos scriptores in ordinem digeram, &c.* Qui paulò infra Dextri eloquentiam non obscure annotasse videri potest, dum Ciceronem suum Dextri vocat. *Itaque dominum Jesum Christum precor, ut quod Cicero tuus, qui in arce Romane eloquentiæ stetit, non est facere dedignatus in Bruto, oratorum Latine lingue texens catalogum, id ego in Ecclesiæ ejus scriptoribus enumerandis dignè cohortatione tua impleam.*

r Inventio- nis historiam referunt Didacus Murillus in Hist. de N. S. S. S. del Pilar. cap. 4. & in Apologietici ejusdem Historie prologo. Franciscus Porto-carrero Vida de S. Ild. fons, in proemio. Joannes Calderon in præfatione Cæsar-augustianæ Dextri editionis. Frânciscus Bivarius in Apologia pro Dextro editionis Lugdunensis, & in Censura operi Luitprandi editionis Antuerpiensis, aliisque.

371. Omnimodam hanc talis viri historiam in deperditis habuere undecim ferè sæculorû, qui his delectarentur studiis, homines; quorum quidem ad aures nihil de Dextro & scriptis ejus aliud, quam quod à Hieronymo erga eum amor ac viri fama expresserat, pervenisse legimus. Quum repente, dum retrò proximum exiret sæculum, percrescere rumor cœpit de inventa in Germaniæ quodam angulo memorata historia r. Auctor rei Jesuitarum sodalis quidam, Hieronymus Romanus de la Higuera nomine, Toletanus patriâ, undique munitus vir subsidiis curiosæ omnis, quâ historica constat res, doctrinæ.

Amicis hic nunciavit primùm, atque inde amicorum ope quemvis alium per Hispanias certior fieri voluit, remissum sibi à Thoma de Torr-alba, ejusdem societatis, è Germania Wormatia urbe *Dextri Chronicon*, sive *Historiam omnimodam*, unà cum M. Maximi aliorumque continuatorum fragmentis. Offendisse aiebat hunc Torr-albam in quendam istius urbis civem, dum inter Germanos peregrinatur, qui penes se, Fuldensi è bibliotheca, ut referebat, acceptum hunc thesaurum fervabat; quem cum redimere ab eo velleret, frustra fuit, codicem exscribendi permissione contentus. Atque hujus exempli à Torr-alba excepti, sibi que officiosè, veluti ad præceptorem, ann. MDXCIV. transmisit, possessionem ubique jactabat, communicans inde per literas doctis sibi que familiaribus aliquot viris, fragmenta quædam, quæ ad momenta eorum pertinerent; ægrè se continens præ gaudio Higuera. Idem tamen post aliquot annos exempla alia hujus sui exempli è manibus abire permisit. Quorum aliquod Cæsar-augustæ repertum Joannes Calderon Franciscanus anno MDCXIX. typis in eadem urbe committi curavit primus.

372. Visâ tamen in publica hominum luce illustrium horum virorum, aliàs celebrium, tam propitia secunda que rebus Hispaniæ nostræ monumenta, veluti ex orci faucibus erepta, mirum quantum exultare, subsultare omnes, qui aliquo honoris sensu pietatisve tangerentur, statim fecere; provincias, urbes, Ecclesiarum collegia sacra, Religiosorum hominum cœtus efferre se, ac nova sibi delata in gremium, clarissimorum civium, sodalium, tutelarium, inclytarum actionum gestorumque olim famæ celebris ornamenta jactare, conferreque invicem & gratulari. Tanquam si Pyrenæi saltus igne iterum correpti, Hispaniæ, quanta est, fines omnes metallorum liquefactorum torrentibus inundavissent. Hinc eruditores curâ etiam sollicitare, ut ingruentem lætitiâ non cæca mente, sed oculatâ, sui que ac suorum bonorum conscia, suscepisse viderentur.

373. Eodem enim ferè tempore Rodericus Carus Utrariensis presbyter, Franciscus Bivarius Cisterciensis monachus, Thomas Tamajus Vargas regius historicus, propugnandæ, exponendæ, illustrandæ, atque ornandæ huic Spartæ industriam omnem, ingenique atque eruditionis vires, quibus pollebant maximis, contulere. Carus expedit certè rem edito Dextri ac Maximi systemate ex collatione aliquot mss. exemplarium, brevibusque Notis, sed elegantibus & ingenuis, munito, Hispani anno MDCXXVII. Bivario seriùs agenti volumen excidit satis grande foli Dextro impensum, Lugduni eodem anno. Cum præcessisset utique triennio integro Thomæ Tamaji justum opus, sub *Dextri defensi*, seu *Novitatum antiquarum* vulgari titulo, recens repertum Chronicon veteri auctori asserens, vera que esse maximo conatu contendens omnia in eo comprehensa, aut saltem falsa certò haud esse. Taceo innumeros, qui aliud agentes, historias nempe regnorum,

urbium, sacrarum familiarum, domorumve, generales, particulares, elogia, apologetica rerum Hispaniarum scribentes, Dextri versibus complevere omnes paginas, moneta hac uti legitima passim expensa, perque omnium sinus liberaliter sparsa.

374. At quamvis, huic facilitati res tam novas temerè credendi, non unus aut alter ex nostris, cui dextra in parte mamillæ cor saliret, indignatus, continere intra prudentiæ limites civium nostrorum philautiam, quæ verè judicii omnes faciebat partes, tam verbis præsentibus quam scripto, per literas diu procuravissent, victi demum suppressique, & quasi tacere compulsi sunt, prævalente suffragiorum numero, ac lenocinante cæco patriæ amoris novæ mercis cupiditate. Nisi quòd ante aliquot annos re penitiùs considerata, casu que repertis non quidem levibus suspitionis argumentis, negotium penè jam apud nos confectum retractari cœpit, advocatâ ad partes liberè sentiendi, quâ rationis compotes fumus ac dicimur, facultate; fereque jam eò res processit, ut admoneri se nostri cives non ægrè patiantur, à novis his chronologis historiæ nostræ non lætas vires, sed tumorem inditum; & quæ turgida & inflata sit, habitiorum falsò apparere.

375. Sed quia de his fabulis peculiariter agendum nobis est in censure ejusdem Pseudo-Dextri, *Omnimodam* veri & germani Dextri *historiam* loculis bibliothecæ nostræ Hispanorum scriptorum, deperditam hodie jam, aut latentem, inferimus tantùm, & ad alia pergimus; contenti annotasse obiter penes me esse illius Chronici, seu Chronicorum Dextri, Maximi, atque Luitprandi exemplum, quæ primò vel habuit, vel jactavit se habere, Hieronymus Higuera (an è Germania accepta non ausim dicere) idque ab editis sub eorum nomine in publicam lucem diversissimum.

376. Stupes, lector, demiratus confidentiam censuræ? Placaberis, spero, gratiasque mihi de indicio habebis, quum collatis inter se Dextri nomine inscripto & vulgari Chronico, nullam, ut præsert, jacturam passò, ac nostro altero acephalo, majorique ex parte mutilo, quod ad finem hujus bibliothecæ partis edi curabimus, perpensisque nostris suo tempore sufficiens pro hujus posterioris constantiori fide argumentis, ad occultum hætenus, aut nondum satis referatam temerariæ, aut veriùs impiæ, suppositionis mysterium, manu & oculis contrectandum introducèris. Quære id Chronicorum fragmentum ad calcem operis, præambulamque nostram annotationem.

CAPUT IX.

AVIENUM Hispanum fuisse non esse improbabile, ac Theodosiani ævi. Nostrum mare Latini dixerunt de mediterraneo. Multus hic in Hispania & Hispanis laudandis. Punicis libris doctus. His non nisi in Latinum conversis Plinium & alios fuisse usos. Avienus synchronos S. Hieronymi, dialogistâ forsan in Macrobi Saturnalibus, & ad Theodosium Macrobius directus Avieni liber Fabularum. Eibnicisme an Christianus? Phenomenon initium Platonem cum dictatis Christianis exprimens. Expenditur ejus alius locus Christianismum sapiens. Veterum eibnicorum mos imprecandi hostibus mala. Avieni poemata. Dionysii Afri & Arati Phenomena quinam in Latinum verterint. De ora maritima liber Avieni imperfectus. Versus ex prologo correctiores dantur. Livii interpretatio carmine Jambico. Fabularum liber an ejusdem sit? Joannis Balci Angli de Rufino quodam auctore inepta assertio. D. Petrus Melian laudatur, cujus est editio ultima operum Avieni. Non ejus videri Rerum Romanarum Rufi Festi epitomen Avieni elegantia. Pseudo-Maximi & Pseudo-Luitprandi de Avieno contraria & nugacia testimonia.

377. AVIENUM huc ad scriptorum Hispanorum augendum numerum, sub idemque Theodosii Magni, sive senioris, quo Dexter floruit, sæculum, non importunè advocamus. Nam & Hispanum natu fuisse hunc poetam, qui tribus libris suis nunc exstantibus versu lustravit (ut cum alio poeta dicam)

Quod cælum, quod terra tenet, quod continet equor,

non utique nos Hispani absque virorum haud infimi subfellii peregrè natorum prævia contestatione temerè assumimus: & hujus temporis eundem fuisse æqualem, postquam de patria, quod scito dignum sit, non vanè conjectari viros undique doctissimos ostendemus. Petrus Crinitus, & Lilius Giraldus, poetarum celebratores, Avieno apud nos patriam ex aliorum tribuunt opinione, quibus nec ipsi intercedunt. Hos sequuntur passim nostri: Damianus Goësius *De Hispania* ad Petrum Nannium scribens, Joannes Vafæus in *Chronico*, Alphonsus Garfias Matamoros *De doctis Hispaniæ viris* differens, Ambrosius Morales lib. 10. cap. 34. Joannes Mariana lib. 4. cap. 14. *Hispaniæ historiæ*.

378. Sed arenæ edificant qui testimonio ejusdem poetæ utuntur, ex quo in libello *Ore maritima*, mare illud quo Hispana ora alluitur, mare nostrum dixerit:

ut gurges hic nostri maris Longè explicetur, ut Atlanticus sinus.

Et rursus: *In usque glebam proruit nostrum mare. Necnon, &c.*

Si quis ad nostrum mare, Malacbeque portum semitam tetenderit.

Mare enim nostrum omnes promiscuè Latini auctores appellavere id quod ex oceano per fretum Gaditanum infunditur, ac mediterraneum, quasi inter Europam, Asiam, & Africam medium, vocamus. *Id omne, quod venit, quaque dispergitur, uno vocabulo nostrum mare dicitur.* ait Mela in principio *Operis geographici*. Et Orofius: *Unde mare nostrum, quod Tyrbenum vocatur, immittitur.* Passimque observatur à recentioribus geographis.

379. Meliori argumento patriam Hispanam tuentur, qui laudes huic genti datas, Gallis autem denegatas; presentemque observasse poetam, quod de nostra Tartesso seu Gadibus refert, id innuere colligunt. In *Descriptione orbis terræ*, sive Dionysii translatione, *magnanimos Iberos, truces autem Gallos* vocat.

Tellus Europa columnis Proxima magnanimos alit æquo cespite Iberos.

Et paulò post *Gallorumque truces populi per inhospita terræ Vitam agitant.*

Quæ autem de Gadibus stylo duxit, haussisse oculis se, his prodit in altero opere *Ore maritima*:

Ipsa Tartessus prius Cognominata est, multa & opulens civitas Ævo vetusto, nunc egena, nunc brevis, Nunc destituta, nunc ruinarum agger est. Nos hoc locorum præter Herculanæam Solemnitatem vidimus miri nihil.

Observavit rectè etiam Franciscus Bivarius auctoris tædium in versu exprimens Gallis populorum nominibus, cum de Hispanis nil hujusmodi conqueratur. Accedit quòd multus est in describendis quæ circa fretum, atque Herculis columnas sunt, nec ab his locis facile discedit, cum *Ore* opus, quod aggredditur, *maritima*, totius interni maris usque ad specialem Taurici ponti à se stetam, ut ex initio constat, ita prolixum sit; ut nisi singulis partibus haud lentè peragratis, vix potuerit ad exitum longissimæ viæ pertinere.

380. Forsan huic suspitioni opitulatur, quòd Avienus, uti in Hispania ortus, quæ Pænos tot sæculis sive commercio sive servitio coluit, monumenta Punicorum librorum familiaria sibi fecit, iisque usus fuit. Hæc enim sequitur in *Ore* descriptione; non quidem *Hannonis Periplo*, quem Græcè translatum, uti nunc exstat, consulere potuit, aut Jubæ operibus Græcè loquentibus; sed Himilconis, & aliis Punicorum Annalibus disertè laudatis.

Latè patere pelagus, extendi salum, Himilco tradit.

Et mox: *Hæc olim Himilco Pænus oceano super Spectasse semet, & probasse retulit. Hæc nos ab imis Punicorum Annalibus Prolata longo tempore edidimus tibi.*

Non enim Romanis patens aditus ad hos libros, nisi interpretationis auxilio, aut quòd jam apud eundem Jubam res in iis contentæ legerentur. Sallustius ideo Africæ origins se referre ait, uti ex libris Punicis, qui Regis Hiemi

s Lib. 5. De poetis cap. 80. t Dial. 4. De poetis pag. 191. u In Hisp. Illust. tom. 1. pag. 1166. x Ante ann. cccxiv. Hisp. Illust. tom. 1. pag. 650. y Hisp. Illust. tom. 2. pag. 109. z Pet. Melian in epist. nunc. edit. Avieni operum Bivarii ad Maximam pag. 188. a 7. 83. b 7. 56. c 7. 170.

d Lib. 1. c. 2. e Merula Cormog. par. 1. li. 3. Brietius in Parallelis geogr. par. 1. lib. 6. cap. 3. f Bivarius ubi proximè. g 7. 415. h 7. 422. i 7. 269. k Ita proger voluit Barthius lib. 28. Adv. 1. 4. & cõsonat 7. 592. l Ad Dextrum ann. ... m Ore marit. 7. 662. n Quem Solinus intelligit cap. 27. in fine, de quo Vossius De H. G. lib. 4. cap. 20. pag. 513. o Idem lib. 2. cap. 4. p 7. 382. q 7. 422. r De Jugurthino bello.

Hæmpsalis dicebantur, interpretatum sibi esset. Et Ammianus de Nili fontibus agens, Punicos libros, sed ex Jubæ fide, laudat. Rex autem Jubæ Punicorum confusus textu librorum à monte quodam oriri eum exponit. &c. Nec Plinius orbem, atque in eo Africam, descripturus, aut Himilconis, aut librorum Punicorum testimonio utitur, quantumvis & Hannonis & Jubæ utatur: legamus licet in elencho lib. 5. quo Africa describitur, inter alios auctores, Himilconis nomen. Hæc de patria Hispania; siquidem nonnisi conjecturis nos uti posse silentium auctoris in causa fuit, in tot geographicis locorum laudibus sui oblitus.

381. De etate autem non una sententia est. Nam præterquamquod secundo eum vixisse seculo Genebrardus, Thenerusque scriptum reliquerint, quos jure fugillat Vossius; ad Diocletiani tempora eum pertinere nescio quo motus existimavit Crinitus, ferèque idem credidit Vassus, & Joannes Mariana, eum sequentes. Sed ad hæc quæ nunc persequimur, attigisse, pertinereque S. Hieronymus dubitare nos ultra non finit, Avienum, uti equalem, laudans in commentariis Pauline ad Titum epistole. Hemistichium (inquit) in Phenomenis Arati legitur, quem Cicero in Latinum sermonem transtulit, & Germanicus Cæsar, & nuper Avienus. Quod adverbium ad centesimum usque annum retrorahi posse audebit nemo dicere. Nuper enim, ut Festus ait, est quasi noviper, quamquam dicamus novissime. Ita enim legendum, non quasi noviter, quod aliàs editur, Jovianum Pontanum b sequutus & bonos codices Gerardus Vossius in Etymologico monuit posthumo.

382. Adstipulantur conjecturæ. Nam idem videtur noster atque Avienus collocatur, cum aliis Theodosiani ævi, Saturnaliorum Aurelii Theodosii Macrobi operis, ac Theodosius hic, ipse ille, ad quem directus est Fabularum Avieno inscriptarum liber. Ex more hujus ævi, quo pluribus nominibus, proprio tamen uno tandem posito, nuncupari amabant, annotante viro clariss. Jacobo Sirmondo in Notis ad Sidonii operum præfationem. Certè ex Macrobi opere isto constat, Avienum eo tempore, quo dialogista agere jussus fuit, juvenem adhuc esse. Verecundiam enim Avieni probi adolescentis juvare Servius enogatur lib. 6. cap. 7. cui convenit libri 7. caput 4. Macrobius autem Theodosium æqualem Imperatori Theodosio Magno, & ejus filiis vixisse, ex l. Unica tit. De prepositis sacri cubiculi Theodosiani codicis, quæ Honorii atque Theodosii est, constat: quippe quam pertinere ad Saturnaliorum scriptorem, cum Scalligero, Pontano, Vossioque, Jacobus Godefredus in ejusdem legis commentario censet. Ejus enim temporis sunt Vettius Pretextatus, Flavianus, Cæcina Albinus, admissi ad colloquendum in dicto opere, ut ex inscriptionibus constat, quas Isaacus Pontanus in Notis ad ejusdem cap. 17. lib. 1. produxit.

383. Displicet autem nobis valdè, quod Avienus hic Saturnaliorum dialogista ethnicum hominem præ se fert, ut alii omnes,

quorum non alius per totum opus, nisi de diis gentilitatis sermo. Avidissimè enim credimus Avienum poetam Christianum fuisse, aut Christianorum dogmatum gnarum & amantem. Nil quippe sonant magis quam Christianam philosophiam, Theologiamque revelatam, quamvis sub Platonis aliorumve doctrinæ velo explicitam, queque Aratorum Phenomenon principium de Deo & invocatione ejus, ac primordiis rerum continet. Quo enim respiciunt, nisi ad Trinum Deum?

Inseruit vitè hunc primum, medium, atque secundum Vox secreta canit, sibi nam permistus iur. mque, Et fultus sese geminum latus, unus & idem est Auctor agendorum, propriique patvator amoris.

Ita enim partim ex Grotio, partim ex Barthio, legimus. Quemnam verò alium, quam Mosen expressit de conditione rerum sic loquens?

Insociabilium discretio justa deorum. Cujus & extremum tellus opus, ignea cujus Lævina sunt latè sol & soror: ille diei Tendat ut infusi rutilum jubar, altera noctis Ut face flammanti tenebrosos rumpat amictus. Scio quid solidi, vereque Christiani, philosophia veterum non prorsus vana, lumine ipsius naturæ Deive ejus auctoris intus perfusa, sub mendacium deorum imaginibus latens, posteris aliquando referandum, commendaverit. Nusquam tamen propius ad Christianum accedentis sermonis quicquam me legisse memoriæ teneo.

384. Aliunde etiam Christianum mihi se probat Avienus. Nempe ubi Dionysius Afer, cujus Periegesis Græcæ paraphrasis Latina est nostri auctoris Descriptio orbis terræ, dum de cetis seu balenis circum Taprobanem Asiæ insulam natantibus, atque illac præternavigantibus infestissimis ageret, occurrere iis hostes imprecatur, sic scribens:

Δουρανέων τοι παῖδες ἑλισσομένοι πρὸς ποίτην Κείνοισ ἀντίστασαν ἀλώμενοι.

Latinè: Hostium filii agitati per mare Illis incurrant vagantes.

E contrario hanc pestem, vel inimicos fugere desiderat noster his versibus, qui parum correctè usque nunc editi fuere; nec alio commodo sensu lectione donari posse videntur:

Fervent Erythrei marmora ponti Tota feris: hæc ut rigida juga maxima mowes Nubibus attollunt, latus omne & terga tumescunt: Instar in his rupis spinæ tenor arduus adstat; Molibus in celsis scrupus quoque creber inhorret. Ab ne quis rapidi subveclus gurgitis unda Hæc in terga sali remum contorqueat unquam. Ab ne monstrogenis, hostem licet, inferat æstus Fluctibus.

Christianè hic & Euangelicè, quod in auctore suo ethnicum erat, expressit. Amicos enim diligere omnium est, (ait Tertullianus libello ad Scapulam) inimicos autem solorum Christianorum.

385. Myriade hunc urgere locum possem testi-

testimoniorum, imprecationis hujus veluti proverbialis: quod quidem actum Pareo in electis Plautinis, & Ruperto in observationibus ad Sallustii Catilinarium esset rursus agere, apud quos plura, Sophoclis, Xenophontis, Homeri, Græcorum; Ovidii, Plauti, Virgilii, Ciceronis, Horatii, Propertii, Latinorum, profant. Inter alia Horatius quàm convenit Dionysio!

Hostium uxores, puerique caecos Sentiant motus orientis Hædi, & Equoris nigri fremitum, & trementes Verbere ripas.

Albinovanus de morte Drusi. Urbs genit, & vultu miserabilis induit unum. Gentibus adversis forma sit illa precor Rursusque:

Hostibus eveniat longa senectia metu. Similiter observo Appulejum loquutum. Diophanes (ait) Chaldeus mente viduus, necdum suis; hostes (inquit) & omnes inimici nostri tam dira, immo vero Ulysseam peregrinationem incidunt. Senecæ quoque id è Consolatione ad Marciam observavimus: tanquam dirum omen respiciat, & in capita inimicorum, aut ipsius intempestivi monitoris, abire illa jubeat. Q. Serenus Sammonicus in Medicina sua metrica:

Infandum dictu, cumctis procul absit amicis, Sed fortuna potens omen convertat in hostes.

Ad quos versus Rob. Keuchenius & Theogniclis, Æschyli, Achillis Tatii, & Cornelii Taciti alia cumulat. Christianorum, inquam, solorum proprium: nam & vir etiam à Deo inventus juxta cor suum arcanum hoc nondum intellexisse videtur, quum, Averte (ajebat) mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos. Nisi David non privatas injurias, sed in Deum factas desiderabat ipsum ulcisci; aut fortè illo sæculo id licitum fuit, in quo, ut idem ait Tertullianus, impatentia occasionibus legis fruebatur. Hæc ferè suadent mihi, ut existimem nostris sacris additum fuisse Avienum; quod potuit grandior factus, postquam majorum sacra coluisset adolescens.

386. Scripsit Avienus Descriptionem orbis terræ hexametris versibus, Dionysium Afrum (alii Alexandrinum, five aliunde, de quo Suidas variè) hoc est ejus περὶ ἀστρονομίαν, non ut Priscianus grammaticus, adstrictè ac breviter, sequenti tempore, sub Zenonis nempe & Anastasii imperio; sed fusè magis, attemperatoque in paraphrasin stylo, in Latinum sermonem transferens, seu potius (ut Barthius ait) seipsum sapius quam auctorem suum sequens. Dionysium sanè commentario doctissimo illustravit Eustathius Thessalonicensis ille Episcopus, qui parem in poetarum Græcorum principem navavit operam. Edidit hunc cum Dionysio Robertus Stephanus, variantesque poetæ lectiones adjecit. Transtulere, uti jam dictum, primum Avienus, postea Priscianus, quem alii Remnium Fannium grammaticum, & inter alios Valentinus Curio, qui Dionysii Græca cum Latina ista interpretatione, Cæliique Calpurni annotationibus Basileæ typis propriis

anno MDXXXII. edidit, & Guilielmus Morelius existimant. Abel quidam Mattheus è recentioribus suam & ipse interpretationem edidit, Græcis inherens, quod & Andreas Papius Gandensis, Lævini Torrentii ex forore nepos, sed elegantius, fecit; cujus tam Dionysii, quàm paraphrasis, quisquis ille sit, Priscianus, aut Remnius, aliisve, cum doctis Notis editio Antuerpiensis Plantiniana anni MDLXXV. in manibus omnium est. Quæ, quia Dionysianos fontes adire eum qui Avieni libro isti operam dederit necessarium est, diligenter annotavimus. De Avieni autem ipsius editionibus postea. Qui quidem, ut in superiore libro Dionysium sequutus, terrarum orbem, sic

387. Arati Phenomena iisdem hexametris versibus interpretatus, astrorum omnium constellationes, & quibus cadentibus, tota orbis devolutione, quænam astra surgant, prognosticaque tempestatum, eleganter descripsit. Aratus à Sola Ciliciæ urbe Solensis dictus, cujus & patriæ inter alios meminit Galenus in Exhortatione ad bonas artes, & Antipater in epigrammate quodam Græco. Antigoni Gonatæ Macedonum Regis familiaris fuit. Eudoxum Gnidium ille sequutus fuit. Quod innuit noster de Jove loquens:

Hic primum Gnidii radium senis intulit astris. &c.

Et postea: Quæ rursus ingenio, numerisque; Solensibus idem Juppiter efferrè melius dedit.

388. Phenomena hæc Arati primus in Romanum sermonem convertit M. Tullius Cicero, cujus fragmenta tantum exstant; quæ tamen interpolavit supplevitque, ut integram daret interpretationem, propriis versibus, quo loco deerant Ciceroniana. Hic cl. Hugo Grotius. Interpretatus quoque idem opus fuit Germanicus Cæsar, qui, si Jano Rutgerio credimus, Cæsar Domitianus erit, qui parentem Vespasianum alloquutus in operis ingressu fuerit, non Drusi filius is, quem Tiberius adoptavit, ad quem Giraldus inclinat. Nam Germanici nomine Domitianum fuisse nuncupatum ex Quintiliano & Martiale è compertum habemus. E recentioribus Aratum carmine vertit Latino Nicolaus Alanus Anglus, editum Parisiis apud Andream Wekelum MDLXI. in 4º. Commentarios quoque in Phenomena quamplures edidisse dicuntur, quorum catalogum cap. 32. De scientiis mathematicis Gerardus Vossius dedit. Horum exstant Hipparchus, & Achilles Tatii fragmentum, quos Petrus Victorius ex bibliotheca Medicea, ac Theon Alexandrinus, quem J. Valderus (nescio ubi) anno MDXXXVI. & Morelius Parisiis MDLIX. edidit. Germanici verò paraphrasi Aratiana cum scholiis quibusdam fruimur, quorum scholiorum scriptor, vel ipse auctor versionis Germanicus, (ut agnovit olim Lactantius, censuitque Policianus) vel Cælius (aliis Calpurnius) Bassus fuere. Avienus verò noster post tot insignes Arati interpretes (quibus & Julium ipsum Cæsarem tam Julius Firmicus

s Lib. 22. t In Chron. in Avicero P. 5. u Lib. 2. De vir. illust. c. 47. x Ubi supra. y In Chron. ante annum cccxv. z Lib. 4. c. 14.

a Verbo Nuper. b In Actio. c Verbo Nuper.

d Tomo 2. tit. 8. lib. 6. pag. 31.

e In Syn. tagmate Av. Aratorum, notis. que ad Avienum paraphrasin, pag. 81. f Lib. 18. Adv. cap. 2.

g In re poet. nostri Barthius lib. 57. Adv. cap. 15.

h f. 606.

i f. 793.

k Noster in editis.

l Statius 1. Achil. 8. 55. scapulam ecce dixit. m Aliis rupis. n In editis. An equis nullo sensu. o In edit. Nec. p Edit. Avienus.

q Pag. 80. ad cap. 9.

r 3. Cap. 25.

s Lib. 2. Metam.

t Sub tit. De fracturis & luxis sanandis.

u Cum cujus vestris editus fuit Amstelod. 1702. lib. 2.

x Psal. 53.

y De patientia cap. 6.

a Lib. 2. Anthol. c. 46. ad aliud incerti lib. 2. cap. 6.

b Lib. 2. Var. lect. cap. 9.

c Dial. 5. De poetis cap. 9. d Lib. 10. cap. 1. e Lib. 8. epig. 67. & aliis.

f Lib. 1. De falsa relig. cap. 11. g Cap. 38. Miscell.

In Prefat. lib. 1. Mashecos & lib. 8. cap. 5.

1 Pag. 51.

De his. L. 6. lib. 1. cap. 9.

1 7. 71.

micus h, quam Suidas annumerari volunt) non inutiliter bonas horas in eodem collocavit opere, Arati optimum non solum paraphrasen, sed & interpretum agens, ut Scaliger ad Manilium inquit i.

389. In ea, quæ princeps fuit, ut credimus, Arati edit. Veneta MCDLXXXVIII. in 4º. cujus Labbeus meminit, Græcum ejus fragmentum tantum, & Ciceronis quod exstat, publicata fuere. Sed vidimus nos in Vaticana bibliotheca non quidem Arati Græca, sed Arateanam Avieni interpretationem, Orbis descriptionem, & Oram maritimam, de qua jam dicimus in eisdem anni MCDLXXXVIII. editione Veneta Thomæ de Blavis de Alexandria in 4º. Veneta quoque alia editio unius Avieni paraphrasis in Arati Phænomena anni MDXCIX. in Bodlejana sive Oxoniensi exstat bibliotheca. Arateorum syntagma, hoc est Arati Phænomena cum interpretatione Ciceronis, Rufi Festi, & Germanici Morelius edidisse Parisiis fertur anno MDLIX. in 4º. Prodiit quoque ex officina Sancti-andreae MDLXXXIX. Attamen ex Hugonis Grotii manu locupletius acceptum Raphaelengius typis Plantinianis Lugduni Batavorum edidit MDC. in 4º. in quo Aratus, Cicero, Germanicus, Avicenuſque noster conspiciuntur: interpositæ item Germanici versibus figuræ celestium imaginum ex Sufiano quodam veteri libro. Omnia hæc cum eisdem Grotii eruditissimis Notis. Proprio autem Marte Avienus elucubravit, aut elucubrare cepit

390. De ora maritima, jambicis versibus, Probo directum opus, cui Taurici Ponti notitiam tantum ab eo querenti, descriptionem totius oræ maritimæ ab oceano per omnes Europæ plagas usque ad Tauricum ipsum Pontum, ut videtur, mittere aggressus, fragmentum tantum hujus operis nobis reliquit. Probum hunc non alium ab eo consulari Vossius existimabat *, ad quem Claudianus scripsit. Ego autem nullum reperio hujus nominis, sed Probinum tantum, cui nuncupata legitur hujus poetæ quedam epistola. Constat fanè ex Avieno ipso cognatum sibi, ac filii loco esse Probum, ubi ait:

His addo & illud, liberam temet loco
Mibi esse, amore sanguinisque vinculo.

Quæ carmina huc adduxi, ut corruptiora darentur; quæ quidem in editis corruptissima sunt. Percurrit descriptio hæc ab oceani confinio, & freti Herculei angustiis ad Massiliam usque in Galliæ ora: reliqua desiderantur. Quæ hic legis, Hispaniæ plura loca, & locorum situs, absque hoc fragmento, esset, ignorarem. Ea enim, ut jam monuimus, ex Punicorum libris decerpit, & ex Græcis, quæ non habemus, geographicis, quorum ipse notavit in aditu libri nomina.

391. Scripsisse autem hunc post Descriptionem orbis ipse fatetur auctor i.

— reliqua porro scripta sunt
Nobis in illo plenius volumine,
Quod de orbis oris partibusque fecimus.

Quæ duo, & alia forsitan opera à se edita, cum ad Aratum describendum accessisset, indicavit his versibus:

O mihi nota adyti jam numina Parnassæi,
O per multa operum mea semper cura Cæ-

manæ,
Jam placet in superam visus sustollere cælum.
Nam præter hæc omnia (improbi laboris opus.)

392. Livium totum jambis expressit, ut Servius ait in illud Maronianum ex lib. 10.

Hinc Helenem petit, & Rheti de gente vestusta
Auchemolium.

393. Fabularum Æsopiarum liber ad Theodosium, hoc est, Macrobius, directus, esse quoque existimatur nostri Avieni. De nuncupatione quod diximus, præter alia superius annotata, comprobare mihi videntur Theodosii ejusdem laudes præfationi consignatæ, qui in utroque literarum genere (poëtica scilicet & oratoriâ) & Atticos Græca eruditione superare, & Latinitate Romanos dicitur. Quod bene adaptatur Macrobio Saturnaliorum scriptori elogium. Hujus sententiæ sunt, Giraldu reprobantes, qui Theodosium Imperatorem credidit appellatum, Sirmondus, quem supra adduximus, & cum Pithæo, qui dubitanter; Paullus Colomesius, qui absque ulla hæsitacione affirmavit Cimeliorum Literariorum cap. 38. Exemplo autem Socratis, qui quasdam Æsopi fabulas versibus expressit Elegiacis, unde distichon servavit Diogenes Laërtius in ejus Vita, post Gabriam, qui Græcis & ipse versibus, Phædrumque, qui Latinis aliquam earum partem transfudit, quadraginta duas Avienus selegit, atque elegis translata dedit. In mss. codicibus appellatur auctor & Avianus, & Avianus, sive etiam Avianus. ut Giraldu ait m. Avianum laudat Accursius alicubi n. Fabularum auctorem. Avienum Mythologum citari in mss. & apud Petri Danielis Servium monet Barthius o. Joanni autem Baleo Anglicorum scriptorum pessimæ fidei collectori in mentem venit, ut Rufinum quendam poetam Britannum, tam hujus Fabularum libelli, quam alterius De oris maritimis supra memorati operis auctorem jactare ausus sit, reprehensus hoc nomine à Jacobo Uferio in De primordiis Britannicarum Ecclesiarum cap. 16. p. Sed pro Avieno stat idem cum ceteris genus operis, idem auctoris genius, qui gauderet (ait Vossius q) aliorum inventa Latinis versibus reddere. Joannes item Saresberiensis lib. 7. cap. 24. De regis curialium. Sed Barthius Aviano, ac nil minus, quam nostro Avieno, Fabulas adjudicari debere ait r. Cum ad hujus spiritum & nervosissimam dictionem collatæ eæ fabule sint vix trama figuræ. Causatur alibi s, ut judicium hoc tueatur, quod Fabularum auctor Christianum se prodatur. Quæ tamen distinctio nota parum contra nos urget, qui Avienum talem suspicati sumus. Præterit & nominis diversitatem. Sed & in his facilis est unius literule in aliam lapsus, ut Vossius advertit. Nec ideo tamen Barthii judicium nos audacter improbamus, aut Fabularum scriptorem nostrum omnino volumus Avienum; Avianum licet istum non inelegantem idem Barthius credat t. At quod hujus tamen loci est,

m Dist. 4. pag. 191.
n In s. Della
o Ad Scat
p Lib. 5. Theb. 1.
q Ubi supra.

P Pag. 757.

r Lib. 46. Ato. cap. 16. in fine.

s Lib. 19. cap. 24. & lib. 27. cap. 1. & lib. 30. cap. 7.

t Lib. 50. cap. 7.

non

non dissimulamus, eundem Barthium commentatiunculas quasdam vidisse Albi cujusdam in Flavii Aviani (ut in prisca schedis vocatum ait) has Fabulas, unde lib. 39. Adv. cap. 7. ac 13. producit, examinatque nonnulla. Isaacus Nicolaus Neveletus ad eandem Fabulas aliquid Notarum edidit.

393. His poetæ operibus adjungi solet etiam in vetustissima editione, quam vidit Barthius, cujusque lib. 1. Adv. cap. 7. meminit, in Epigrammatum quoque & poematum veterum collectione à Pithæo edita, & in ultima Matritensi, paullo post laudanda, cum hac epigraphe quoddam carmen: Refus Festus Avienus v. c. Flaviano Murmecio v. c. suo salutem. Quod quidem (Barthius ait) pro dedicatione Oræ maritimæ habuerunt typographia nascente grammatici non satis circumspiciti, ut Crinitus, homo mirè ambitiosus in his quæ novit, in vita Avieni. Et hoc sapit quidem Avieni nostri phrasin; quo ab amico Africana sibi vesta navi malo-granata ut mittat, æger ipse, & fellito, ut ait, oris sapore, affectus rogat. Annectuntur alia duo: Sirenum allegoria, Avieno non indignum carmen, & ad amicos aliud de agro suo, quod incipit: Rure morans quid agam, &c. quod cum Martialis inter opera edi consuevisset, jam ejecerunt possessione tanti nominis viri eruditione præstantes. Scriberium vide sis in fine Notarum ad lib. 4. hujus poetæ. Cuncta hæc opera poetica editio Matritensis continet anni MDCXXXIV. quam vir eruditus D. Petrus Melian, in conventu juridico Guatemalensi regius, ut vocant, Auditor, à se ornata ad D. Laurentium Ramirezium de Prado Indiarum Concilii senatorem nuncupatoriâ satis eruditâ epistolâ direxit.

394. Sed eadem antiquissima, uti jam diximus, Veneta continet Thomæ de Blavis Alexandrini editio anni MCDLXXXVIII. in 4º. si excipias tamen Fabulas, unâ cum Arati versione à Germanico, atque alia à Cicerone facta; Quinti Sereni Sammonici medico opere metrico, & Hygini astronomico. Præcedit in ea ad Avienum Victoris quædam epistola Pisani Paulo Pisano fenatori Veneto directâ. De orbis terræ partibus Venetiis olim, & fortè primum, prodiit liber Avieni anno MDII. in folio. Descriptio orbis terræ unâ cum ora maritima & fabulis Antuerpiæ MDCXXXII. in 4º. Interpretatio Arati, hoc est Phænomena, Venetiis MD. in folio, emendata à Morellio Parisiis MDLIX. in 4º. & MDLXIX. in folio. Inter astronomica veterum scripta MDLXXXIX. in 8º. Fabulæ seorsum cum Notis Neveleti Parisiis MDCX. item MDCXXX. Quæ omnes editiones sunt in Barberina bibliotheca Romæ.

395. Rufi Festi autem nomen, quod fuit Avieno, seu Festi Rufi, quorundam u excitavit mentes, ut eundem hunc habere auctorem suspicentur Epitomen rerum Romanarum, quæ Sexto Rufo vulgariter, verum à Raphaële Volaterrano Festo Rufo adscripta legitur. At cum hujus epitomes seu breviarii auctor Joviani & Valentiniani ejus successoris ætate scripserit, seque Valentiniano Cæ-

u Vossium De H. L. lib. 2. cap. 8.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

fari, cui librum inscriptum voluit, profiteatur * ego graviosem se jam esse; non video quomodo possit cum eo compingi Avieno, qui à Saturnaliorum scriptore juvenis adhuc dicitur. Valentinianus enim senior iste anno CCCLXXV. extinctus est. Saturnalia autem scripta sunt quo tempore Symmachus maxime florebat, qui Consul fuit cum Titiano anno CCCXCIV. tamque is, quam Cæcina Albinus, Imperatoribus Honorio & Theodosio urbi præfectus, ob gesta hæc jam fortè munera, dignitatēve iis gerendis parem, civitatis Romanæ lumina à Servio grammatico ejus operis dialogista compellantur. Itaque idem homo Festus sub Valentiniano jam senex, non potuit Theodosianorum ævo Cæsarium audire juvenis. Quâ etiam differentia ætatis ab alio Avieno recentiore distingui-mus; cum & concurrat cognominis diversitas. Is fuit Gennadius Avienus, quem consularem vocat Sidonius lib. 1. ep. 9. quia Consul fuerat cum Valentiniano juniore septimum anno CDL. quo Theodosius obiit Arcadii filius, ut constat ex leg. Ultim. Cod. De officio prætorum :

396. Ceterum quod ad ingenium spectat, aliasque animi dotes, Avienus tener adhuc ætate eâ doctrinâ, & alacritate, modestiaque apud Macrobius depingitur; ut si idem sit cum poeta nostro Macrobianus ille, jam tunc specimina ediderit non vulgaris aliquando futuri vatis. Quidnam verò laudis ab Scaligero audierit, jam ostendimus. Crinito est poeta eruditus & elegans. Giraldo tolerabilis, & dignus, saltem ob rerum cognitionem, ut aliquando legatur. Jejunè quidem, & parum æquè, cum ab aliis ampliores sit laudes meritus. Barthium audiamus y: Luculentum & grande carmen est Avieni Periegesis ex Dionysio descripta, potius quam conversa. Dignum cum reliquis ejusdem poetæ subiectum est. Scilicet Scaligeri, quam eum heroem literarium aliquando molitum, aut pollicitum, certè ex iis discernimus quæ Phædro ab se edito adjecit Francisus Raphaelengius z. Qui plura notat hujus poetæ acumina & elegantias, subjiciens: Talia multa hic præstantissimus poeta sepulta ferè inscitiâ librariorum & typographorum. Idem alibi a: Præstantissimus, & magni omnino oris vates, in iis est Rufus Avienus qui spiritum capiunt. In Jambis verò venustus & eruditus. Vulgo minus utilis habitus; certè vel à doctis ipsis varissimè nominatus, ob mendorum, credo, copiam.

397. In Arati quoque paraphrasi non minus luculentus auctor eidem videtur Barthio b graveque atque eruditum hoc scriptum, sed tamen vix difficilioris, & que Afrum quid spiret. Simillima sunt quæ de Orbis descriptione, atque in genere de quocumque ejus censet opere c. Multa non tam bona, quam optima, vel & optimis meliora, nobis suppeditant poemata Rufi Avieni, scriptoris luculentissimi, poetæ verò adeo excellenti spiritu, ut nominatam sese ipsum vix videatur capere. Et postea: Talium immensa est vis apud Avienum: Est enim poeta admodum generosus & splendidus, quod in rebus tot difficultatibus nominum impeditis, & insuper alieni operis interpres, mirificè de-

x In fine de peris.

y Lib. 28. Adv. cap. 16.

z De Scaligeri hac destinatione vide etiam lib. 49. cap. 13. in fine. a Lib. 28. cap. 12.

b Lib. 36. cap. 12.

c Lib. 46. cap. 16.

X

mon-

monstravit. Utinam verò exstarent, quæ magis capacia tanti ingenii idem scriptor edidit. Idem alibi d doctrinæ uberem vocat, nec ferè quicquam in eo legere (ait) quin eruditior abscedat; parumque, aut ne vix quidem, cognitum eum pluribus, antiquitatis qui sese crederent consultissimos, dolet. Insignis ingenii vatem in ad Staium animadversionibus e, atque item plenioris utique oris & spiritus quam qui interpretatione alienorum operum se deberet consumere. Convenit in styli laudatione Philippus Brietius, dum post Crinitum, Giraldum, & alios, de poetis Latinis censet. Stylus Rufi Avieni (ait) tersissimus est, expeditus, & tempora meliora sapit. Multos idem Barthius avere ait & hunc cum perpetuis animadversionibus, eaque formâ, quæ talem decet poetam, exornatum, in publicum dare. Nec nos olim desperabamus quicquam è penu nostra, quæ huc facerent, experturi vires industriæ depromere, si nacti essemus ms. aliquem codicem, qui hætenus latuit.

398. Sed quousque tandem invidebis nobis (ajunt ii, quibus ex nostris civibus confictia arridet Chronica Toletani fetus) luculentissimum de Avieni rebus Maximi Cæsar-augustani testimonium, quod aliorum agmen ducere debuit? Horum autem expostulatio tantum valet, quantum Pseudo-Maximi auctoritas, quæ nulla est. Rejecimus quidem nos ficulnearum harumce nugarum ostensionem simul & refutationem in hunc locum, ne parum hoc fermenti mediis rebus immistum massam totam inficeret. Pseudo-Maximus ait h: In regione Pedana (aliàs Pedania) in Oretania Hispaniæ floruit olim sub Castino Episcopo Toletano Rufus Magnus Festus Avienus, qui scripsit De oris Hispaniæ & Situ orbis vario carminum genere. Sed hæc multiplici ex capite arguimus falsi. Primò, defuit ex Maximo codicis Estepani. Deinde absurdum est nulla alicunde occasione habitâ, id quod olim factum fuit, historicum, maximeque chronologum, sive annalitam, rebus, quas uti nunc factas profequitur, immiscere.

399. Quæ autem Pedana regio pars Oretaniæ in Hispania? Ita enim habet princeps editio Cæsar-augustana. Carus autem edidit: In regione Oppidana, & in Oretania. quasi Oppidani populi, quorum mentio est in celeberrimi Alcantaræ urbis super Durium pontis Romana inscriptione, significantur. Bivarius tamen in regione Pedana (retinuit) in Oretania: portionem, seu regionem, ut interpretatur, Oretanorum hanc fuisse, quæ apud nos nunquam audita est, mordicus tenens. Cui tamen à Pædo vetusto Romani agri oppido Pedanis Hispanis originem, & ab Avia Vaccæorum municipio Ptolemæo i cognito, seu Bæticæ. Plinio κ, aut à fluvio Gallæciæ Avia nomen Avieno, seu Aviano ingeniosè, ut alicui videbitur, deducunt, credant per me illi, qui doctrinâ & ingenio abuti in nihili rebus commendatione aliqua dignum existimant.

400. Præterea Luitprandus in assignanda poetæ patria non parum à Maximo aberrat.

Obiit Rufus Festus Avienus (ait) vir catholicus, & Hispanus, civis Eboracensis, in Carpetania Hispaniæ eodem anno & die quo S. Augustinus ascendit ad celos. In sua civitate sepultus est præfente Majoriano Archiepiscopo Toletano in æde S. Leocadiæ. Oretanos namque & Carpetanos populos invicem confundere, quod necesse est ei qui utrique horum auctorum adhibere fidem velit, geographia recta non permittit. Nec Avienus, quomodo nosler vulgò hætenus audit, sed Avianus ab Avia formatur.

401. Deinde ait Pseudo-Maximus sub Castino Episcopo Toletano cum floruisse. Pseudo-Luitprandus verò, eodem die & anno, quo S. Augustinus (hoc est CDXXX. xxviii. Augusti) diem suum obiisse. Quæ duo esse simul nequeunt. Castinus enim non ante annum CDL. teste eodem Pseudo-Maximo, viginti nempe annis post mortem Avieni, Toletanus creatus fuit Episcopus. Ethiopem lavat Bivarius, qui non sub Castino Episcopo, sed sub eodem adhuc magistro militum in Hispaniis agente (idem enim cum Episcopo is fingitur) ut album scilicet nigro conciliet, floruisse Avienum jactat. Cum enim Castinus militum magister bellum gesturus cum Wandalis anno CDXXII. missus in Hispaniam fuerit, reque in Bætica malè gesta vidus Tarraconem aufugerit; quis sanus credat sub hoc homine floruisse eum aptè dici, qui nec in Bætica, nec miles erat? aut sub Castino Episcopo Toletano idem esse auctori, quod sub Castino tunc temporis duce, postea Episcopo? Quare damnatâ istâ sic absurdâ temporis notâ, pro Castino Audentium, vel Gregorium, qui Theodosio Imperatori equales vixere Toleti præfules, substituere aliàs placuit. Nam quod in Pseudo-Luitprando legitur, sub Majoriano contigisse poetæ obitum, æquè contrarium est Toletanorum præfulum, quam hi auctores persequuntur, historiæ. Maximo enim annus CDXXXV. primus est Majoriani Episcopatus. Neque is potuit diem suum ante quinque annos obeuntis Avieni sepulturæ interesse. Historici nempe nostri, seu somniores potius, Andabatarum more in sese ipsos invicem irruunt, ac sine missione decertant.

402. Prope finieram de Avieno dicere, quum recordatus sui laudatorum alicubi fragmentorum Avieni De urbibus Hispaniæ mediterraneis. Sed quæ verè sint ex Hieronymi Romani ab Higuera Jesuitæ Toletani suspectis mercibus. Hæc enim ait o se accepisse ex bibliotheca Cardinalis Carrasæ ex Urbe ad se adducta. quorum ipse his locis Historiæ Toletanæ in ora memoratæ unum & alterum exscripsit. Sed quia nunc non est sub oculis prædicta historia, mutuabimur ex aliis aliqua forsitan non ab istis diversa. Apud alteram urbem Toletanæ Historiam, quam fabulosam non injuriâ dicimus, utpote, bona quamvis auctoris fide, inventionum ficulnearum pannis consutam, D. Petri de Roxas, Mauræ Comitæ, cap. 9. lib. 4. dum de Circensibus ludis Toletanis agitur, ex Sexti Rufi Avieni fragmētis comprobandæ huic antiquitati hoc præteditur:

Adver. 1. to. alias 250.

m Vide Plinium lib. 3. cap. 1. & 3. Ptolemæum lib. 2. cap. 6.

n De Petro Melian in Prefar. ad Aviani opera.

o Lib. 3. cap. 2. Hist. Tolet. M. & lib. 5. cap. 23.

p Pro Pæpi, quod editum est. q Hæc dicere voluit, ut credimus. r Sclitor, ut sensus conflet. s Iud paras.

t Lib. 21. c. 5.

u Lib. 3. cap. 2. & 3.

x Lib. 2. Geog. cap. 6. y In Hannibal's Vita. z Lib. 3. Geog.

aa Lib. 3. Hist.

b In Karpæ, & in Karpæsiis.

c In Antiquis Hispaniæ.

d Florianus nosler hanc sequitur lib. 3. c. 41. Nonius c. 45. Hispaniæ. Alderet. lib. 3. Origin. Hisp. c. 3. & 12. Ant. Nebriff. in Lex. geograph. Roderic. Toletanus lib. 1. cap. 3. Mariana lib. 1. cap. 4. Refendius in defensionibus lib. 1. Act. Lexic. Gerundenfis lib. 1. Hispaniæ. Par. alipomenon. Brietius in Paralclis Geograph. Roder. Sanctus lib. 1. c. 3. e Lib. 20. Origin. cap. 12.

Hinc Carpetani, carpenti è nomine & usu Sic dicti, quod nobilitas hoc ferret equorum, Qui patriæ decus exstiterant, qui gloria Civici. Bætones hoc zephyrogenios, hoc Susana tellus Mittit, inoffenso solum iuga prendere cursu. O quoties Romæ, atque alibi, prævertere palmas Jâ partos prope fulmineis didicere quadrigis!

403. Sed suppositos Avieno fuisse hos verus, res ipsa clamat quæ iis præcipuè continetur; carpenta scilicet, quæ Romæ & aliis locis in usu fuere, à Carpetanis Hispaniæ populis nomen habuisse. Quod enim aliqua veri similitudine id censeret possit, in primis transformandum fuit gentis nomen à Carpetanis in Carpentanos, quod utique poeta facit, absq; aliquo Latinorum auctorum, quibus Carpetani constanter audiunt, exemplo. Consulti quidem Livius passim, & (cui magis quàm aliis credendum est, quippe in Hispania procuratori non semel aut bis) Plinius, & inter Græcos Ptolemæus, concurrunt: quibus utique Latinis scriptoribus in geographia nostra magis deferri debet quàm Græcis Plutarcho & Straboni, Carpetanos efferebantur. Immo, quantumvis non parum transformato nomine, n literam Polybius, Karpæsiis, Carpesios vocans, subtraxit: quod loci deveniens Livius lib. 21. cap. 5. Carpetanos pronuncia-vit. Non enim Carpesii & Carpetani alius & alius fuit populus, quamvis apud Stephanum b diversi videantur. Hic tamen Carpetanos Karpæsiis appellat.

404. Planè in vero Carpetanorum nomine Ambrosius nosler Morales hinc atque il-linc varia nominis enunciatione distractus he-sit, & ad carpenta, ut falsus iste Avienus, quodammodo respexit, eò magis quod nusquam lapidi insculptum gentis nomen aut numis-mati impressum videre sit, cui præstare magis fidem, quàm scriptis libris deberemus. Ne-que tamen id sufficit ut à Latinorum d constan-tanti scriptura discedamus, & Isidorus Archie-piscopus Hispalensis sequutus videtur, quando carpentum non à Carpetanis, quos nullos sciebat esse, sed à quavis alia deduxit origine. Noviores item alii etymologistæ eruditione viri præstantes nil aliud in mente habuerunt minus quàm Carpetanos Hispaniæ populum Romanorum carpentis appellatio-nem peperisse, aut Romana carpenta Hispaniæ genti & provinciæ. quod Morales fieri potuisse ægrè credit.

405. Planè, si à Carpetanis, sive, ut volunt, Carpetanis, aut ab hujus populi car-pentis, à quibus nomen ipse mutuaverit, Ro-manis carpentis cum usu advenerit appella-tio; vix est ut hoc etymon haud passim Ro-mæ notum esset, neque ut Ovidius conjectu-râ usus ad Carmentam Euandri matrem ocu-los conjecerit Fastorum 1. libro dicens:

Nâ prius Ausonias matres carpenta vehebât.

Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor. Quo ipso denotat antiquiora in urbe esse carpentorum usum nomenque, quàm ut ab Hispania, ignoto penè Romanis usque tunc regno, videantur propagata. Et convenit Livius libro 1. dum de Tullia Regis Tarqui-nii uxore ait: Carpentis certè in forum invec-ta Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

evocavit virum. Atque item lib. 5. antequam Hispania carpenta sua Romanis exhibere potuerit, honorem (ait) matronis habitum ut pileto ad sacra ludosque, carpentis festo profectoque uterentur. Neque vice versa rationem aliquam congruam aducent hi, qui genti Hispanæ à Romanis carpentis factam appellationem contenderint, nullo hujusmodi exemplo inter tot populorum peragrata à Romanis, ac demum subjæta sibi Hispaniæ nomina religio-sè ubique observata.

406. Quare, ut carpentis, hi quos diximus, ita Carpetanis aliam originem nostrates alii quærunt. In Hispania Tartessum fluvium, hodie Bætium, dictum olim Carpiam alicubi docuit Pausanias: unde Carpesios Livii s, Polybii, & Stephani h, & Carpetanos alio-rum dictos fuisse, propagatâ fluvii ad populos nomenclaturâ, ut ferè solet, non temerè dixeris. Stephanos Carpetanos à Carpeia urbe appellatos credit, quam alibi Calpeium vocat i. & τὴν πόλιν Καλπειαν. τινες τούτους Καρπι-τανούς, ὡς Καλπειανούς, φασί. id est: & urbem Cal-piam. (sive Calpeiam.) Quidam bos dicunt Car-pianos aut Calpianos. Ita enim credo esse le-gendum in Græco, Καλπειανός. Item in verbo Καρπέα. Καρπέα ἔρηται ἐν τῇ Κάλπῃ. ὅτι τινες Καρπειαν τὴν πόλιν εἶπεν, & Καρπιτανούς τὸ ἔθνος. Carpeia. Dictum fuit in Calpæ: ubi aliqui di-cunt Carpiam urbem, & gentile Carpetanos. Aut si Græcæ linguæ impressa jam eo tem-pore, si Deo placet, vestigia sequamur; à καρπῶν, fructuum vocabulo Carpetanorum flu-xisse nomen non difficile factum est, uberem terram designaturum. Quæri etiam potest ori-go genti ab Africana urbe Carpi, quæ (ut aliq; alibi ejusdem nominis) non obscura est in provincia ipsa Africa, unde Carpitani Epi-scopi hujus gentis Concilii interfuerunt, & cum Carthaginensibus novis Hispaniæ incolis anti-quioribus indigenis communicatum existima-ri. Sed nobis arridet magis vernaculum His-paniæ gentis, nec aliunde acceptum vocabu-lum fuisse, cui vel hodie principium acceptum ferre videntur loci quidam apud nos Carpio appellati in Bætica & Castella.

407. Neque Avienus potuit germanus cre-dere inter carpenta & Carpetanos commune aliquid esse. Accedit quod neque eidem po-tuit in mentem cadere, ut carpenta cum equis circensibus jungeret: diversissima enim sunt carpenta & currus, vel in Græcis vel in Romanis ludis usurpati, quos bigas, trigas, quadrigas, ab equorum numero vocare mos fuit. Carpenta enim frequenter mulæ, quan-doque & equi, ac boves trahebant; sed matro-nis aut magistratibus gradatim & cum pom-pa ducendis sedentibus, eaque majoris operæ & commoditatis, quàm currus levissimi cir-censium agitatorum, quibus nonnisi stantes innitebantur. Plusculum hic morari poteram, testimonia veterum auctorum, quibus omnia hæc comprobantur, adducens; nisi ea, & quicquid ad rem spectat, in locuplete atque erudito De re vehicularia commentario lib. 2. cap. 11. ac sequentibus, ubi de circensibus curribus, & cap. 17. ubi de carpento agit, Joannes Schefferus Argentoratensis collegis- set.

d Lib. 49. cap. 13.

e Lib. 1. Theb. 7. 635. & lib. 2. 7. 38. pag. 274.

f Lib. 4. de Poetis Latinis ante Acutis di-cta poetarum. g Lib. 49. cap. 13.

h In Chron. ad ann. CDLX. num. 4.

i Lib. 2. cap. 6.

k Lib. 3. cap. 1.

f Lib. 6. g Lib. 13. h Ubi supra.

i In Karpæ.

set. Planè carmina ista per me Avieni erunt, si auctor aliquis carpenti vocabulo in circensu re usus ostendatur.

408. Quinimmo nec allusio nominis Romani vehiculi ad Hispanum populum tale argumentum est, quod Galli non eadem vi urgere possint, ut Carpentum & Carpentorastæ, eorum urbs in Provincia, quæ Carpentras nunc audit, ejusdem sint originis. Nam & propria Gallorum vehicula significare volens Florus, non aliud quàm carpentorum nomen usurpavit. Ante hunc diem (lib. 1. cap. 18. ait) nihil nisi pecora Volsorum, greges Sabi- norum, carpenta Gallorum vidisses. nempe ante Tarentinum bellum & Pyrrhum debellatum, ex eoque ditissimum triumphum reportatum. Aut propria septentrionalium gentium. Nam & Cimbris idem auctor Florus lib. 3. cap. 3. & Britannis cap. 10. attribuit. Mirum autem valdè est qua securitate noster Mauræ Comes, cui hocce Avieni primum fragmentum debemus, quasi notissimum affirmaverit, ludos Carpentos, hoc est, Toletanos, Herculi dum apud nos regnaret exhibitos, originem dedisse ludis Olympicis Romanorum; idque unico auctore nixus, qui adhuc latitat, censoriæ hujus ætatis virgulam timens.

409. Secundum Avieni fragmentum idem ipse Mauræ Comes adducit lib. 2. cap. 2. hujusmet Historiæ Toletanæ, quod nec minus pro- dit auctorem, etiam correctum à nobis, & è pluribus erroribus editionis purgatum.

Et Carpetanos inter provecta sub auras Toletum labor Alcide, præclareque gentis Metropolis, cingente Tago se undique jactat, In qua tardigrados conspectat parte Triones. Hanc pater Alcides (ut dicunt) condidit urbem. Mox ubi tergemino victor Gerione perempto In Latium meditat iter. Dionysia quondam Primum dicta fuit de fundatoris honesto Nomine. Toletum alii dixerunt coloni.

Ex Historia Toletana Hieronymi de Higuera, & ex Alphonfi Tellii Menesii Historia Orbis, qui per Higuera profecit, desumere se istud fragmentum non dissimulat Mauræus Comes. Nec aliunde potuit, quàm ab auctore ipso carminis, qui domi hæc Toletanæ urbis adulatoria machinabatur elogia, fumum pro igne ut venditaret, & quicquid sibi in buccam venerat, antiqui alicujus scriptoris falso sigillo munitum, vænale proponeret. Id quod manifestum redditur collatis in unum, quod nunc facimus, his, tanquam ex Avieno mutuatis versibus, qui omnes Toletum clamant, ac si unius hujus urbis laudibus constaret urbium mediterraneorum Avieni descriptio. Neque enim ex his fragminibus aliquod hactenus Spartam aliam adornans in publicum prodiit, aut, quod factum fuisse debuit, in manus D. Laurentii Ramirezii pervenit, quum Avieni operum editionem Petri Meliani operâ usus adornabat; cui Ramirezio tam fuit Higuera, & quicquid ab eo processisset, charum, & luce dignum.

410. Interea triplicem urbis nomenclaturam hic habemus. Primam ab Hercule, (aliquam enim ille imposuit) secundam à

Dionysio, seu Baccho, Dionysiam; tertiam Toletum, à nescio quibus colonis impositam. Quod inter aniles nostrorum historico- rum, qui omnia noscere se gloriantur quæ olim facta sunt, fabulas, haberi debere auctor sum. Planè absurdè dicitur Toletum urbem se jactare Tago undique eam cingente, cum statim audiamus hoc fieri qua parte septem- trionem respicit. Undique enim haud cingitur, quæ ex unica tantum cæli plaga cingitur. At si fundavit Hercules, utique nomen imponere debuit. Quomodo ergo à Dionysio primum fuit appellata? nam Dionysium ab Hercule necessariò distinguimus. Non igitur imputandum Avieno est, quod impotentia quadam gloriosissima quæque & antiquissima suæ urbi arrogandi, carminis auctor finxit.

411. Interim è duobus his fragmentis ex hoc opere Descriptionis mediterraneorum urbium Hispaniæ, quod Avieno imputatur, de- sumptis, constat hexametris versibus id for- matum fuisse. Quo magis novum videri de- bet, hanc Historiam Mauræi Comitit Toleta- nam legentibus, hujus fragmenti ultimò dicti continuationem quandam produci ejusdem libri 2. cap. 14. non jam hexametris, sed jam- bicis constantem versibus: in quo tamen hal- lucinatus fuit Comes differentiæ securus. Nam tertium hoc fragmentum jambici car- minis, Ore maritime, quod notissimum Avie- ni poemation est, D. Thomas Tamajus, criti- cus melior, adscribit. In quo etiam nos Hi- gueræ subodoramur genium, & inventa sua ubique ingerendi ac intrudendi cacoëthen, in quo & ejusdem Tamaji judicium sic ab eru- ditione ejus alienum desiderabunt omnes me- cum, qui hocce Avieni Ore maritime carmen legentes consideraverint quàm iniquo expli- care loco Pseudo-Avienuis, veri corruptor, ver- sum suorum aciem aggressus sit. Lacuna enim quam his aggestis implere voluit, nil minus quàm supplementum hoc admittit. Oculis tu, lector, fidem præsta, & ride.

412. Descripta jam Hispaniæ ad mare interius, quod mediterraneum vocamus, orâ maritimâ, quæ Pyrenæis, juxta veterum quo- rundam geographiam, concluditur monti- bus; oram inde Narbonensis Galliæ descri- pturus, sic Avienus inquit:

Post Pyrenæum jugum Jacent arene litoris Cynetici, Easque latè sulcat annis Roschinus.

Fluvius hic idem existimatur cum eo quem Strabo lib. 4. Ruscinonem appellat: undè for- san legendum sit, annis Roscinus. In Avieno sequitur:

Hoc Sordicene, ut diximus, gleba solum est. Stagnum hic palusque quippe diffusè patet, Et incolæ istam Sordicem cognominant. Præterque vasti gurgitis crepulas aquas (Nam propter amplum marginis laxæ ambitû Ventis tumescit sæpe percellentibus) Stagno hoc ab ipso Sordus annis effluit.

Quæ sequuntur ea sunt quæ hiant, & quò dolus malè confusus infeliciter sese ingerere voluit.

Ru..... effluentis ostiis

.....

Sinuatur alto, & propria per dispendia Cespes cavatur, eripit unda longior, Molesque multa gurgitis distenditur.

Quo loco, si unius dumtaxat verbi duorumve in disrupto versu, & unius tantum post hunc integri versus dispendium factum fuit, ut editio significat, apertus est planè sensus poetæ, qui ait: eâ parte quâ in mare effluit amnis Rusicino, venientem ex alto ac terras cavantem pontum quendam finem formare. Prosequitur namque:

Tres namque in illo maxime stant insule &c.

413. Stupebis, lector, cum Toletanæ ur- bis quandam specum, Herculis à vulgo dictam, huic lacunæ superædificatam, plaudentibus etiam qui analphabeti non sunt, conspexeris. Thomas Tamajus, & Mauræus idem Comes, immo & Petrus Salazarius Mendozius, ex eodem fonte omnes, carmina ista produxerunt ad specum Toletanæ speciem trans- formatam; sed quia fons turbidus perpetuò fuit, alio quidem & alio modo, vixque sibi con- stantiam. Repræsentabimus nos hic unam & alteram, ut magis appareat inconstantia ejus, cui jam hoc, jam placebat aliud, atque inter- rim permittebat è manu sua tam diversa excidere, & ad amicorum pervolare. D. Tho- mæ Tamaji editio ita habet ex codice sibi monstrato à D. Bartholomæo Castrio Toleta- no canonico:

Toletum opus victoris Alcide ***

Hec dicta... à conditore. H...*

Spatia per longinqua vastum spatium carvo

Sinuatur intro, & propria per dispendia

Cespes cavatur, eripit unda longior,

Molesque multa gurgitis distenditur.

At Mauræo Comiti felicius contigit, ut in- tegrum (quod illi visum fuit) hocce fragmen- tum fortiretur, apud quem sic legitur:

Toletum, opus victoris Alcide, vado

Cingitur. Hæc dicta nunc Dionysia

A conditore. At spatia per longissima

Vastum cavatur antrum; at unda longior

Molesque multa gurgitis distenditur.

Quibus significare ajunt, magnam aquæ vim intra specum ipsam aliquando detinuisse eos, qui huc penetravere.

414. In primis compertum esse cunctis debet, quo tempore & loco de Ruscinone Galliæ Narbonensis fluvio agebat, in poetæ mentem non venisse, nec venire potuisse, de Toletana specu, hoc est, maris oram legen- ti, de quadam parte urbis, quæ in meditullio est Hispaniæ, nulla sibi porrecta divertendi occasione, agere: id quod fati est ad furcillis ejiendendam è poetæ area notham, sive hujus sit, sive illius, messem huc dolo immissam. Deinde non injuriâ temeratorem Avieni, mer- ces suas importunissimè atque ineptissimè quovis loco introducuntem, sibilo excipiemus. Qui quidem an hic an alius fuerit, scire nunc nil nostra interest, cum ab Avieno imputata ei testimonia ista mendacio dicta repulerimus: quod quidem & de Dextro censentes cap. 13. charact. 9. sect. 3. admonuimus.

415. Hoc nobis certum est, curiosè quon- dam, & ante jactatam Dextri & aliorum in- ventionem, quod anno contigit MDXCIV.

Hieronimum Romanum Higuera ab Hieronymo Blanca Cæsar-augustano historico per literas quæsisisse de hoc opere Avieni. Epi- stolam habemus manu exaratam, è codice mi- scellaneo D. Josephi Pellizerii transcriptam, in cujus fine, Si forte ad tuas manus (ait) de- venit libellus aureus, vel excusus vel manuscri- ptus, Festi Rufi Avieni De urbibus Hispaniæ, qui ms. erat inter schedas doctissimi Surite, me admone: item de Latino Rbase historico Arabe. Ad quam interrogationem Blanca ita respon- dit: Sed sic habeto Suritam nostrum hac ipsa in re (de Itinerario Antonini & geographia Hi- spaniæ loquitur) plurimum operæ ac studii po- fuisse: nam & Itinerarium ipsum ad veterum quatuor exemplarium fidem restituit, & plenissi- mis illustravit commentariis; quos doctissimus Schotus, qui ex vestratibus est, & in vestro Valentino collegio diversatur, sibi à Surite filio commodatos, ad Plantinum jam pridem, ut ac- cepti, Antuerpiam misit excudendos. Facillimè inde poteris quod cupis expromere, & illum quoque Festi Rufi, ac Latini Rbase forsitan, quam quæris, notitiam. De iis namque, nec de aliis, quæ sciscitaris, adhuc nihil comperi, tamen ipsius Surite schedas, & alia quæque potui scrutatus sum. Hæc Blanca, qui Hieronymo Surite ante annos novem, scilicet MDLXXX. in urbe Cæsar-augustana defun- cto, supellectile sua libraria monasterio S. En- gratiæ, in cujus Ecclesia sepulchrum elegerat, legato relicta, successerat in chronographi munere, æquè ac in rerum antiquarum & to- tius eruditionis studio, in eadem urbe ma- nens, & qui scrutatum se fuisse Surite sche- das, nec reperisse quicquam de Festi hoc af- firmat opere. Qua considerata re mihi facile persuadeo, hujusmodi de Festi Descriptione urbium Hispaniarum notitiam ad faciles Hieronymi Higuera aures fraudulenter illusorie- que alicunde pervenisse.

CAPUT X.

De AURELIO PRUDENTIO Poëta. Calagurritanus potius quàm Cæsar-augustanus. Expen- duntur pro qualibet harum urbium argumen- ta. Gesta ejus & munera. Andrea Resendii laus. Ephebus Romam se contulit, inde in patriam aliquando reversus. Scholasticus pro Advocato. Militia etiam de togata. Prudentii opera. Ejus laudes. Reprehenduntur aliter sentientes. De ara Victoriæ: quamdiu steterit Romæ. Contra Symmachum Pruden- tius scripsit. Dietsne hic AMOENUS? Et an ejus Enchiridion veteris & novi Testamen- ti? Prudentii enarratores atq; editiones. Pseu- do-Dextri de hoc fabulæ, atque item Pseudo- Juliani, & Pseudo-Maximi. Francisci Bi- varii parum sana interpretatio, & Prudentii correctio cujusdam carminis.

416. TEMPUS jam est Prudentio loquim dandi, quo Christiano poeta mag- ni nominis Hispanæ Musæ, adhuc magis quàm Juvenco, exultant. AURELIUS PRUDEN- TIUS is CLEMENS integra est appellatione, AMOENUS quoque per attributionem ab inferiore læcu-

κ Editū est proverte, nullo sensu. l Malè pro præclaraque. m In gente positū legitur. n Pro sese. o Tardigradus editum est p Pessimè editum haud. q Ter geminè malè. r Pro Dionysii.

u Notis ad Luit-prandum pag. 166. x Lib. 2. cap. 14. y In Prologo hist. Cardinalis Petri Gundif. à Médoza.

z Versus hic non constat pedibus.

s Sordicem editū est malè.

saeculo, ut creditur, dictus. Patriam quæris in Hispania? vulgò ambitur inter Cæsar-augustam Aragoniæ regni principem, & Calagurrim Castellæ. Utraque enim ejusdem tueretur se Prudentii testimoniis: utraque suffragatores hujus concessi à Deo sibi honoris habet. Pro Cæsar-augusta stant Antonius Nebriffensis^a, Aldus senior, qui vitam auctoris compendio scripsit, editionique suæ Venetæ præfixit, Lucas Hofiander^b, Georgius Remus^c, quos Weitzius laudat^d, Xyftus Senensis^e, Antonius Posselinus^f, Centuriatores Magdeburgenses^g, Jacobus Spiegelius^h, Joannes Vasæusⁱ, Ludovicus Novius^k, Alphonsus Garfias Matamoros^l, Joannes Henrichius^m, Georgius Fabriciusⁿ, strenuusque assatim hujus partis defensor Martinus Carrillo, in *Vita S. Valerii Cæsar-augustani presulis* cap. 2. Calagurrim alii præferunt, uti Ambrosius Morales^o, Joannes Marieta^p, Melchior Goldastus^q, Arnaldus Oihenartus^r, & si qui alii. Utramque enim harum urbium suam, & oppidum suum Prudentius vocat. Qui Cæsar-augustanis favent, versibus his nituntur ex hymno IV. De XVIII. martyribus Cæsar-augustanis:

Bis novem noster populus sub nro
Martyrum servat cineres sepulchro.
Cæsar-augustam vocitemus urbem
Res cui tanta est.

Ac de S. Vincentii Valentia passio, Cæsar-augustæ nato, infra:

Noster est, quamvis procul hinc in urbe
Passus ignota.

Rursusque de iisdem martyribus:

Hunc novum nostræ titulum fruendum
Cæsar-augustæ dedit ipse Christus.

417. Ad patriam verò Calagurritanam nos è contrario vertere oculos faciunt hæc hymno I. De Emerico & Chelidonio M.M. Calagurritanis, in fine, carmina:

Hoc boni Salvator ipse, quo fruamur, præstitit,
Martyrū cum membra nostro cōsecravit oppido,
Sospitant que nunc colonos, quos Iberus alluit.

Immo in eodem illo Cæsar-augustanorum M. M. hymno suam Calagurrim appellat. quod maximè notandum est. Nec aliter posse discordantia hujus auctoris loca in concordiam redigi, quam si dicamus, non eum nomine proprio, sed communi urbis aut oppidi, ad cuius usum pangebant carmen, loquutum fuisse, cum martyres suos, aut suæ urbis appellaret. Quod Gennadii his innuitur^s: *Fecit & in laudem martyrum sub aliorum nominibus. Cæsar-augustæ scilicet nomine, quum xviii. martyres Cæsar-augustanos, & cum iis Vincentium levitam; Calagurrim, quum Emericum & Chelidonium; sicuti & Tarraconis, quum Fructuosum, Augurium, & Eulogium cecinit martyres. Nemo enim dixerit Prudentium Tarraconensem esse, quantumvis in hymno VI. horum postremo loco dictorum martyrum hæc legerit:*

O triplex honor, o trifforme culmen,
Quo nostræ caput excitatur urbis,
Cunctis urbibus emimens Iberis.

418. E nullo ergo ex his locis, quin contradictione impliceris, patriam exculpas; sed

ex eo quòd in eodem illo, quo Cæsar-augustæ urbis nomine, ad usumve ejusdem, xviii. martyres celebrat, suam vocat Calagurrim. Res clara est. Cum Christus in postremum iudicium venerit, exituras fingit obviam ei Hispaniæ & aliarum gentium urbes cum martyrum vernaculorum ossibus, ut animabus suis copulentur.

Africa Carthago tua promit ossa
Ore facundo Cypriane doctor.
Corduba Aciscum dabit & Zoëllum,
Tresque coronas.

Tu tribus gemmis diadema pulchrum
Offeres Christo genitrix piorum
Tarraco, intexit cui Fructuosus
Sutile vinclum. &c.

Parva Felicis decus exhibebit
Artibus sanctis locuples Gerunda.
Nostra gestabit Calagurris ambos,
Quos veneramus.

Calagurrim suam poëta dixit, quòd patria ejus esset, quam & profiteri voluit, ne dubitaretur, etiam cum auspiciis nomineque Cæsar-augustanæ urbis martyres ejus caneret.

419. Natalium quidem tempus, ætatem, vitæ gesta, atque exercita munera inclusit eleganter idem in præfatione *Catbermerinon*, quæ instar commentarii eorum omnium est:

Per quinquennia jam decem,
Nō fallor, fuimus: septimus insuper
Annum cardo rotat, dum fruimus sole volubili.
Instat terminus, & diem
Vicinium semio jam Deus applicat.

Quid nos utile tanto spatio temporis egimus?
Ætas prima crepantibus
Flevit sub ferulis, mox docuit toga
Infectum vitis falsa loqui, non sine crimine.

Tum lasciva protervitas,
Ac luxur petulans (heu pudet ac piget!)
Fedarvit juvenem nequitiæ sordibus ac luto.

Exim iurgia turbidos
Armârunt animos, & male pertinax
Vincendi studia subjacuit casibus asperis.
Bis legum moderamine
Frenos nobilium reximus urbium,
Jus civile bonis reddidimus, terruimus reos.

Tandem militiæ gradu
Erectum pietas principis extulit,
Assumptū præpius stare jubens ordine proximo.

Hæc dum vita volans agit,
Irrepsit subitò canities seni
Oblitum veteris me Saliæ Consulis arguens,
Sub quo prima dies mihi.

420. Annus ergo (ut hinc exordiar in quo Prudentius desinit) poëtæ natalis, annus quadragesimus octavus, aliis quinquagesimus supra trecentessimus fuit. Hic enim Flavium Salleam cum Flavio Philippo habuit Consul. Cujus Salleæ, seu Saliæ nomen in corrupto Prudentii versu illo hæctenus latens, primus, quod sciam, Andreas Refendius noster, unaque Prudentii natale tempus, referavit. Antè eum quippe ita legebatur:

Oblitum veteris Messaliæ Consulis arguens,
unde crassissimo errore Aldus, ab eoque decepti Xyftus Senensis ac Centuriatores, Messaliæ Consullem fuisse hunc prædicant; Massiliam fortè intelligentes, uti Hofiander^t, in

eaque

u In Urbibus.
in Burdegala.

eaque municipalem consulatum, juxta illud Ausonii^u: *Consul in ambabus*. Victor Giselinus, ut conclamatum locum reliquit, Georgius Remus hallucinatus fuit, *Saliæ* Consullem ibi deprehendens, sed ad Cæsar-augustæ consulatum nos amandans. Noster verò Petrus Mantuanus excusari non potest, qui præ germana ista lectione & sententia, tantum ut Joanni Marianæ detraheret, nescio quid de *Saliæ* Hispaniæ Tarraconensis juxta Cantabros flumine dictum poëtæ magnâ injuriâ imputat. Sed neque hic solus; sed & Ferrarius in *Lexico geographico*. verbo *Calagurris*. Porro Andreas (ut dixi) Refendius, Lusitanus, vir omnis antiquitatis callentissimus, de mendo, simulque de vera restituenda lectione Joannem Vasæum Brugensem monuit, ut ipse in *Chronico Hispaniæ*^x, dum ad Prudentii ætatem venit, fuit professus, ejus huic emendationi, quam tamen acceptam ei non referunt, omnibus aliis criticis magno consensu assurgentibus. Huic quidem Refendio, non autem Vasæo, cur non gratias correctionis habuit Pulmannus, & qui ab eo de hac re monitus deinde fuit, Giselinus? Belge nempe hi, suo, quam Hispano, gratificari maluerunt.

421. Hæc ergo scribebat carmina anno CDV. aut CDVII. sub Imperatoribus Arcadio & Honorio, rebus divinis carmine ducentis vacans, post profana gesta munera, juventutemque non omnino moderatè transactam. Rectè ergo se puero apostatam veræ fidei Julianum rerum habenis præfuisse innuere voluit in *Apotheosis* elegantibus versibus^y. Ephebus enim jam potensque sui in urbem se contulit, & quod dignius est, jam Christianus, ne ab ethnicismo venisse eum in castra Ecclesiæ credat aliquis. Nam Romam tendens, visitavit is in Foro-Cornelii (Imola hodie Romandiolæ) Cassiani martyris sepulchrum. Cujus hymnum sic orditur:

Sylla forum statuit Cornelius, hoc Itali urbem
Vocant ab ipso conditoris nomine.
Hic mihi cum peterè te, rerum maxima Roma,
Spes est oborta prosperum Christum fore.

Clauditque ita:
Audior, urbem adeo, dextris successibus utor,
Domum revertor, Cassianum prædico.

422. Advocationem Rome, ut credimus, exercuit, unde scholastici, quod quidem atque advocati est, eum vocant nomine, tam Beda^z, quam Walfridus Strabo^a. Vocabuli notionem, tam Græcis quam Latinis communem, doctis haud ignotam, S. Macharii tantum confirmamus testimonio ex homilia xv. ubi gradatim ab unoquoque in spiritualibus procedi argumento scholastici profectus docet. *Qui literas primum (ait) in votis habet, pergat primum ad ediscenda signa; ubi si primus fuerit, pergat ad scholam Latinorum, estque omnium ultimus. Rursum illic ubi fuerit primus, pergat ad scholam forensensem, estque in ea rursus omnium ultimus & tyro. ἔτα ὅταν γέννται σχολαστικός, ὅταν ᾖ σχολαστικὸν ἀρχαῖος & ἐχάτος ἐστὶ. deinde ubi fuerit scholasticus, omnium causidicorum est novitius & ultimus.*

423. Militiam quoque armatam exercuit

z De reform.
metrica.
a De rebns
Eccles.

y y. 517. &
sequentibus.

se visus fuit quibusdam^b, falsis æquivoco militiæ vocabulo, quo poëta utitur. De militia enim togata seu palatina intelligendus est: forteque aliquod ex his munus fuisse sibi injunctum significaverit, de quibus titulus est in Theodosiano codice^c, *De privilegiis eorum qui in sacro palatio militarunt*. Non ergo audiendi sunt^d qui præfecturam urbanam, aut e prætorii, neque qui^e consulatum gessisse nostrum poëtam dicunt, decepti tum principe (Theodosium ego intelligo, aut Honorium) vocabulo, tum notâ illâ solenni V.C. Prudentio affixâ, quæ non *virum consularem*, sed *virum clarissimum* significare posita est in veteribus monumentis. Petrum quoniam Crinitum pariter fefellit id quod de munere suo Prudentius ait, ut præfecturam ei militiæ attribuat.

424. Mansit certè in urbe usque ad Arcadii & Honorii imperium, sub quorum posteriore scripsisse Romæ vulgò creditur adversus Symmachum libros duos. Relationem olim is fecerat, dum urbi præfesset, ad Valentinianum, Theodosium, & Arcadium Augustos pro veteri deorum cultu, & pro conservanda ara Victoriæ, adversus Christianos. Hoc tamen incertum nobis est, uti de scripti hujus tempore disquirentes postea monerimus. Inde potius hanc ejus in urbe præsentiam colligimus, quòd *Catbermerinon* laudatam præfationem anno CDV. scribens nihil adhuc de discessu suo ab urbe, quod opportunè debuit, subjecerit.

425. Reversus tandem fuit in patriam Calagurrim; ibique sub Valeriano antistite hymnum edidit Hippolyti martyris. Et quidem à Roma absentis ea sunt ex eodem hymno verba^g:

Innumeros cineres Sanctorum Romula in urbe
Vidimus, o Christo Valeriane sacer.
Et quæ ad Valerianum^h:

Quod lætor reditu, quod te, venerande sacerdos,
Complecti licitum est, scribo quòd hæc eadè,
Hippolyto scio me debere, Deus cui Christus
Possè dedit, quod quis postulet, annuere.

Idem cenfeo de hymno Cassiani M. Ea enim ex fine, quæ huc olim laudata, iterum advertimus, apertè id ostendunt:

Audior, urbem adeo, dextris successibus utor,
Domum revertor, Cassianum prædico.
Valerianum verò præfulem, & quidem urbis suæ, alloquitur in superiore Hippolyti hymnoⁱ, ut ex his patet:

Rorantes saxorum apices vidi, optime Papa.
Et in fine^k:

Sic me gramineo remanentem denique campo,
Sedulus egrotam pastor ovem referas.
Ad quem quod ultrà ait, calidis votis eum rogans, ut Hippolyti diem natalem in Ecclesia sua anniversarium colat, Calagurri poëtam ad proprium urbis patriæ antistitem dirigere preces manifestum reddit^l.

Si bene commemini, colit hunc pulcherrima
Roma
Idibus Augusti mensis, ut ipsa vocat,
Prisca more diè, quæ te quoque, sancte magister,
An-

b Aldo in
tit.

c Lib. 6. tit.

d Georg. Fabricius in eom.
ad poetas

e Nebriffensis in hunc locum.

f Aldus, Giraldus: sed videtur Alciatum

lib. 3. Disp. cap. 4. Fabricium

4. Vasæum in Chron. Hispano

ad ann. cccxi. Giselin. hic alii apud Weitzium.

g Hymn. 11.

h y. 179.

i y. 127.

k y. 241.

l y. 231.

a In Nasis ad hymn. 5. Laurentii.
b Epis. Ecles. Hist. cent. 4. lib. 1. cap. 26.
c In Epistol. ad Weitzium. In editione sua.
d In Biblioth. verbo Anselmi Prud. lib. 4.
e In Apparat. Cent. 4. cap. 10. col. 681.
f In Interp. ad hymn. de mirac. Christi.
g In Chron. Hist. an. cccxi.
h In Hispania cap. 82.
i In Apolog. getico.
m In Hist. vie par. 2. seculo 4. cap. 3. pag. 367.
n In Prudentii vita. qui tamen nescio unde habuit, Numantium altas dicit.
o Lib. 10. c. 41.
p Lib. 21. cap. 23.
q Apud Weitzium.
r In Notis. Vasconie lib. e. cap. 7. pag. 139.

s De scrip. Ecles. cap. 11.

t Epis. Ecles. Hist. cent. 4. lib. 1. cap. 26.

Annua festa inter dinumerare velim. Crede, salutiferos feret hic venerantibus ortus, Lucis honorate premia restituens. Inter solennes Cypriani, vel Chelidoni, Eulaliæque dies, currat & iste tibi. Sic te pro populo, cuius tibi tradita vita est, Orantem Christus audiat omnipotens.

426. In quo enim quum Cypriani Carthaginensis, Eulaliæque Emeritenfis, Chelidonii festum diem à Valeriano in sua illorum utriusque urbe celebrari ait, Calagurrim velut intento designat indice, cuius Chelidonium & Emeterius martyres fuere, non autem Cæsar-augustam. Hujus enim posterioris antistiti, festos ejusdem Ecclesiæ dies martyrum Prudentius memorans, non potuit non exemplis uti, aut Vincentii, aut Enkratidis, aut xviii. vernaculorum ejus martyrum, quos aliis hymnis, uti proprios Cæsar-auguste urbis, prædicaverat. Mirari tamen hic subit hereticos omnia hæc martyrum Christiani ac veteris cultus documenta, quæ auctor quarti, & incorrupti adhuc, ut ajunt, sæculi, tot operum suorum locis sparfit, tanquam Sirenum scopulos furda pertransisse aure, iisque antiquitatis testimonis, quibus planissimè ipsi novitatis arguuntur, erroris & superstitionis jam surgentis attribuire notas m.

427. Obiit Prudentii ignoratur tempus. Attamen Victor Gifelinus suspicatus fuit, usque ad Stiliconis proditorem ac necem minimè eum vixisse, quæ anno tertio decimo supra quadringentesimum accidit; idque conjectatur è servata, neque deleta, in opere Contra Symmachum n exaggerata ejusdem Stiliconis laude, quam publicè omnes inscriptiones ita conceptæ jussæ sunt omnino abdicare. Placeret utique conjectura ista, si equè uti delere vestigia hujusmodi lapidibus impressa, ita revocare in sinum exempla librorum per manus jam omnium volitantium, in censorum auctorumque potestate esset.

428. At quam vanè hic noster confunditur Prudentius cum alio cognomine Turiafonensi antistite! Philippus nempe Ferrarius (vestigia relegens nostratum Tarracæ & Truxilli) in Topographia. verbis Tarraco & Turiafo; quibus consentire aliquot antiqua Breviaria monet Bivarius ad Maximi Chronicon anno DLXXII. pag. 538. eundem credidit Aurelium Prudentium Clementem poetam cum Prudentio Episcopo Turiafonensi, inferioris valde ætatis. Bivarium consule.

429. Sed jam accedamus ad Prudentii laudes, famam, atque operum & styli virtutes. Gennadius insigni eum donavit elogio isto: Prudentius vir seculari literatura eruditus, composuit Ἀποκατάστασις, de toto veteri & novo Testamento personis excerptis. Commentatus est autem in morem Græcorum Hexæmæcon, de mundi fabrica, usque ad conditionem primi hominis, & prævaricationis ejus. Composuit & libellos, quos Græcâ appellatione prætitulavit: Apotheosis, Psychomachia, Hamartigeneia. idest: De divinitate, De compugnantia animi, De origine peccatorum. Fecit & in laudem martyrum sub aliorum nominibus irvitorum ad martyrium librum unum, & hymnorum alterum: specialiter

tamen intentione adversus Symmachum idololatricam defendentem. Ex quorum lectione agnoscitur palatinus miles fuisse. Hæc Gennadius. Quem ex more Honorius exscripsit Augustinus in P. Prosper item Pithæci meminit: Prudentius lyricus poeta noster, Hispanus genere, illustre ingenii sui robur exercet. Beda nobilissimum Hispaniarum scholasticum vocat, uti supra diximus. Sigebertus: In Hispania Prudentius lyricus poeta claruit.

430. Quoad stylum, mirè is laudatur ab his qui virtutes ejus perpenderunt: & tamen à Lilio Giraldo alicubi melior omnino Christianus quàm poeta audit. Neglexisseque dicitur desiderio pietatis ac fidei, lingue castitatem & eloquentiam. Ubi nam, vellem, non tacuisset vir doctissimus; quem minimè bonum de eloquentia & orationis puritate judicem Georgius Fabricius hac de causa vocat. Hic & Leonardi Quercetani cujusdam, qui malè de Prudentio censuit, hominis obscuri, recordatur u, Petrique Summontii, nihil poetæ magno præter nudam religionem relinquendum. Impudenter & impiè Floridus lib.3. Variar. lect. cap.6. qui Sanazarri comparatione sacros omnes Latinos poetas bonum loco habet, & unicum ejus ad summum Pontificem epigramma innumeris Prudentiorum, Aratorum, ac Juvencorum myriadibus præfert. Aliis x non semper observasse videtur mentiras syllabarum. Cujus tamen licentiæ non pauca exempla Prudentio imputari non debere, sed editionibus, Joannes Fredericus Gronovius inter observationes suas ad Ecclesiasticos scriptores y, & Gaspar Barthius lib.21. Adv. cap.4. contendunt: sicut & condonari hujusmodi peccata debere poetæ sacro, cujus argumentum, & pleraque eleganter & argutè dicta eluunt, si quæ ejus verè sint, maculas syllabarum, rectè ait Possévinus. Frigidior est etiam Gasparis Schioppii de Prudentio existimatio z: quippe cui tolerabilis sanè poeta est, & qui aliis ætatis consuetudine abripitur, aliis præcorum verborum usui, & Lucretii imitationi nimium indulget. Rigidaque & insolentior Philippi Brietii a, qui valde indignatur Sidonio, quod eum Horatio conjunxerit. quod est profectò (ait) in bove & asino terram arare.

431. At neque hæc, neque Giraldi censura, neque Politiani, aut Francisci Floridi, quibus Jacobus Gaddius De scriptoribus adheret, minis æque aliæ retardavere solidas aliorum maximorum in hac dijudicandi facultate virorum laudes. Erasmo b tantum spirare Prudentius videtur, tum sanctimonie, tum sacre eruditionis, ut mereatur inter gravissimos Ecclesiæ doctores annumerari. Item c: unus inter Christianos verè facundus poeta. Joanni Sichardo d ingeniosissimus & elegantissimus. Taubmano e Omnium Christianorum poetarum prudentissimus est atque eruditissimus. Christophoro Adamo Ruperto f lac Muse Christianæ. A Josepho Scaligero g bonus audit poeta. Barthius tamen in celebrando poeta nostro, imensisque laudibus ad poeticum culmen efferendo, primas tenet. Dabimus ex eo aliqua

lib.8.cap.11.& 12. Sanctissimum vocat auctorem, nemi-

p De script. Eccl. cap. 17. q In Chron. ad ann. 11. Arcad. & Honorii. r In opere Gram. s In Chron. ad anecdotum.

t Verbi que inter elegia adducit in edit. Prudentii Joannes Weitzius.

u In annotatione Achil. dialogi Joannis Pontani.

x Aldo in vita. Barthio 1.23. Adv. cap. 14. Possévinus in Apparatu, verbo Aurelius Prudentius. Brietio lib. 4. De poetis Latinis. y Cap. 5. pag. 60.

z In conspectu de schol. & prædicator. ratione.

a De poetis Latinis lib. 4. ante acurè dicta poetarum.

b In hymno de natali Jesu.

c De poetis liter. instit. d Scholæ ad Pfy-com. e Apud Tob. Magium in eponymico logico. verbo Prudentius. f In observ. ad Floridum lib. 1. cap. 12. pag. 387. g Primis Scaligertianis pag. 86.

neminemque eo (ait) divinius de christianis rebus unquam scripsisse. lib.9. cap.20. sibi charissimum, vatem eruditissimum, longèque omnium dulcissimum Christi olorem, sanctissimum, suavissimum, & eloquentissimum. lib.12. cap.5. Horatium Christianum. lib.43. cap.2. & lib.50. cap.11. divinum scriptorem divinumque poetam. lib.54. cap. 12. nullo non nomine, tempore, loco, studio commendabilem. Quem illustrare, & correctum dare ingenii esse minimè vulgaris censet lib.11. cap.15. In quo est poeta (libro 21. cap.14. inquit) recondita eruditio, rarus in verbis lepor, in phrasi latinitas non impura, nisi qua imitatione sacre loquelæ fregit volens regulam, & qua à barbarie exscribentium, secus quàm voluit, non raro scribere coactus est. Pindarum quoque divinum, sicuti & Horatium, eo loco quo diximus, appellat lib.8. cap.11. Sed quod Horatio comparat, imitatus videtur Sidonium ita animatum erga Prudentium, ut ex his liquet epistolæ 11. libri 2. Nam similis scientie viri, hinc Augustinus, hinc Varro, hinc Horatius, hinc Prudentius, lectitabantur. Idem Barthius h, divinum Christi olorem i, doctissimum vatem, & nullo veterum minorem, si vanitates veritatis negotiis præponere voluisset. Prætermitto alia Ritterhusii, Remi, Becmani, Mosellanici, Tiraquelli, Gifanii, Turnebi, Gifelini k.

432. Marcus quidem Hopperus ad editionem Hannovianam hujus poetæ carminum præfatus, sic disertè de his omnibus censet l: Vis ne carnis adversus concupiscentiam armari? in Psychomachia, que primò occurrit, te exerceto. Vis Domini nostri Jesu Christi miracula, & imensa que humano generi præstitit beneficia cognoscere, laudesque ejus decantare? Cathemerinon repetito. Vis sanctorum martyrum exemplis fidem & constantiam tuam in religione Christiana corroborare? Peri-stephanan inspicio. Vis hereticorum falsa vitare dogmata? Apotheosin & Hamartigenian legito. Vis horrendas gentium superstitiones & idololatrias cum detestatione admirari? Ea que contra Symmachum scripsit cognoscito. Vis denique sacras utriusque Testamenti historias è εἰρημῶν memorie mandare? Enchiridion, quod postremum est, evolvo. Hæc ergo jam ordine pangamus.

433. Edita sunt à Prudentio vario carminum genere, & quidem Græcis titulis, ψυχμαχία, quod Gennadius interpretatur De compugnantia animi. Elegantiùs poterat De pugna animæ. Qui liber docet, verbis ipsius poetæ in præfatione,

Quo milite pellere culpas Mens armata queat nostri de pectoris antro, Mexorit quoties urvatis sensibus intus Seditio, atque animum morborum rixa fatigat. Continetque fidei cum idololatria, pudicitie cum libidine, patientie cum ira, superbie cum humilitate, luxurie cum sobrietate, avaritie cum largitate, concordie cum discordia, decertationes. Carmen hoc eximium inter omnia antiquitatis monumenta Barthius vocat lib. 21. Adversar. cap. 11.

434. Καθμερινῶν hymni. Gennadius hymnorum librum appellavit. Quotidianum officium, seu per diem dicendas odas includit. Scilicet ad Galli cantum, hymnum mar-

tutinum, ante cibum, post cibum, ad incensum cerei paschalis, ante somnum, jejunantium (hoc utitur Breviarium Isidorianum seu Gothicum, per ferias hebdomadæ distributo) post jejunium, hymnum omni hora, in exsequiis defunctorum, hymnos tandem Kalendis Januarii, ac die Epiphaniæ dicendos.

435. Περὶ σεβῶν, five De coronis liber. Gennadius: Fecit & in laudem martyrum sub aliorum nominibus. Quatuordecim hymni sunt, dicti, primus Emeterio & Chelidonio M. M. Calagurritanis. II. Laurentio archilevite. III. Eulaliæ virgini. (Prostat is in Breviario Isidoriano) IV. Decem & octo M. M. Cæsar-augustanis. V. Vincentio martyri. VI. Fructuoso Episcopo Tarraconensi, & Augurio, & Eulogio diaconis. VII. Quirino martyri & Episcopo Sisciano. VIII. Pro loco ubi martyres passi sunt, qui baptisterium dicitur. IX. Cassiano M. in Foro-Cornelii. X. Romani martyris supplicium omnium longissimum: quem quidem Aldus separasse videtur ab aliis Περὶ σεβῶν hymnis, Romani martyris tragediam vocans. XI. Passio Hippolyti martyris, ad Valerianum Calagurris Episcopum. XII. Passio Petri & Pauli Apostolorum. XIII. Passio Cypriani martyris Episcopi Carthaginensis. XIV. & ultimus, Passio Agnetis virginis.

436. Ἀποθεosis. Gennadius, De divinitate vertit, sicut & Trithemius, Eisengreiniusque. Barthius tamen vellet, De divinatione legi. Hoc enim strictè significat ἀποθεosis. Non enim disputat (ait ille Adversariorum lib.41. cap.24.) an sit, vel que sit divinitas; sed scopus auctoris egregiè est demonstrare divinitatem Christi, quod is divino honore colendus sit, nec dispar patri, licet humana natura deitate recepta sit, que vera est ἀποθεosis. Continet ea post præfationem, hymnum in infideles, contra heresin que patrem passum esse affirmat (Patripassianorum vocant) contra Unionistas; id est Sabellianos hæreticos: contra Judeos; contra Homuncionitas, Christum asserentes hominem tantum. De natura animæ adversus Phantasmaticos, qui Christum negabant verum habuisse corpus hominis. De resurrectione carnis humane.

437. Ἀμαρτιγενεια. De origine peccatorum, ait Gennadius. Scilicet adversus Marcionitas, qui duplicem Deum affirmabant, alterum qui prava effinxerat, alterum qui recta itidem condens induxerat, ut ille ait. In cuius fine operis diferta ignis alterius ab inferno igne distincti mætio, quàm intimè purgatorii olores torquet hæreticos m! Malè hunc librum in duos Trithemius distinxit, Græcum alteri, Latinum alteri titulum adaptans: immo & præter hos tertium alium adversus Marcionitas confingens: qui tres unus dumtaxat est promiscuæ istius inscriptionis liber. Latina autem jam inscriptione

438. Contra Symmachum libri duo. Relationem fecit Q. Aurelius Symmachus, aliis C. Aur. Avianus Symmachus, urbi præfectus, ad Valentinianum, Theodosium, & Arcadium Augustos pro veteri deorum non abolendo in urbe cultu, restaurandaque arâ Victoris, quæ nunc inter ejus epistolas sexagesimæ

m Vide Magdeburg. Cætur. cent. 4. cap. 10. col. 685.

n Lib. 2. p. 711. ubi Gifelinus.

o De script. Eccl. cap. 13.

h Ad Statium lib. 2. Theb. p. 425. i Ad lib. 5. p. 725.

k Que Weitzius collegit in sua editione.

l Exstat quoque in altera Weitzii edit. Hannoviana.

m Vide Hosiandrum epis. Eccl. histor. cent. 4. lib. 1. cap. 26.

Primæ locum obtinet. Id contigit anno CCCLXXXIV. quo Symmachus præfecturâ urbanam administravit, vel sequenti, ut postea dicemus. Huic tamen relationi statim iussu Valentiniani Augusti S. Ambrosius epistolâ aliâ eundem ad Augustum datâ respondit, quæ & cum aliis ejusdem S. Doctoris operibus, & cum Symmachi epistolis edi solita est. Resumpsit verò ipsum argumentum carmine tractandum poëta noster, ut hac occasione usus ethnicorum superstitiones Musarum etiam armis debellaret. Sed an protinus, quæritur, an aliquo temporis factò intervallo? Annalium Ecclesiasticorum auctor magnus post Aldum credit sub Honorio jam Casare huic eum incubuisse operi, atque ad hunc respicere versus istos ex lib. 2.

Quod genus est sceleris jam nesciat aurea Roma

Tu precor, Ausonii dux augustissime regni; Ut jam triste sacrum jubeas, ut cætera, tolli. Perspice, nonne vacat meriti locus iste paterni? Quem tibi supplendi Deus, & genitoris amica Servavit pietas: solus ne premia tantæ Virtutis caperet, Partem tibi, nate, refero Dixit, & integrum decus intactumque reliquit. Arripe dilatam tua, dux, in sæcula famam: Quodq; patri superest, successor laudis habeto. Ille urbem vetuit tantorum sanguine tingi: Tu mortes miserorum hominû prohibeto libari.

Exstat namq; constituto Theodosii unâ cum filiis Arcadio & Honorio De tollendis paganorum sacrificiis, quæ est lex 12. in cod. Theodos. De paganis, sacrificiis, & templis. ad quam videtur poëta respexisse. quod nobis certissimum est.

439. Ut res plana fiat, noscere debemus primò n, Valentinianum seniore, qui creatus fuit Imperator anno CCCLXXIV. indulgisse Romanis idolorum cultoribus ut staret Victoriæ ara in Capitolio, ut innuit ipse Symmachus in relatione, quamvis ignorationem ejus excuset Ambrosius o. Secundò, prohibitum postea fuisse hunc ritum, unde occasio Symmacho data, cum præfectus urbi esset, de restituenda eadem ara preces porrigendi ad prædictos Augustos, Valentinianum juniorem senioris filium, qui anno CCCLXXVI. inauguratus imperio, Theodosium, qui à Gratiano & laudato Valentiniano anno CCCLXXIX. collega assumptus fuit, & Arcadium Theodosii filium, si vera est relationis inscriptio. quam post ann. saltè CCCLXXXIII. quo Gratianus occubuit, factam fuisse oportet: non enim antea Valentinianus Theodosiusque sine Gratiano rempublicam gesserunt. Anno sequenti præfectus primùm urbi in occidente fuit Symmachus, ut ex inscriptionibus legum Theodosiani codicis liquet p. Forteque continuavit proximo anno. Non enim ejus ulla aliâ præfecto urbis nuncupata lex contrarium suadet; uti suadet quidem de anno CCCLXXXVI. Sallustii nomen inscriptum datis Mediolani, hoc est à Valentiniano Imperatore occidentis, legibus q. Intra hoc biennium igitur adivit, senatus nomine, Valentinianum Symmachus pro restituenda Victoriæ ara. Tertiò, S. Ambrosium statim re audita

intercessisse, libello dato, apud Imperatorem, ne id fieret, atque inde pleniore scripto persuasisse.

440. Quartò, Prudentium nostrum non statim, sed post plures annos metrico suo huic ejusdem consilii vacasse operi. Nam & consulatûs Symmachi versu isto è libro 1. r

Ipse magistratum tibi Consulis, ipse tribunal Contulit.

quem gessit anno CCCXCI. debellatorum item Theodosio Maximi Eugenique tyrannorum non obscure meminit his versibus s:

Quum princeps gemini bis victor cæde tyranni Pulchra triumphali respexit mania vuln.

Quorum ultimus Eugenius ann. CCCXCIV. victus & occisus fuit: item Holybrii consulatûs, qui in annum incidit CCCXCV. his t:

Quin & Holybriaci generisq; & nominis heres Adjectus fastis, palmata insignis ab aula, Mentis ante fores Bruti submittere fasces Ambu, & Ausoniâ Christo inclinare securim.

Quo eodem anno, cum Theodosius fato functus sit, jure id colligimus fuisse quod supra ex Baronio & aliis monuimus, Honorio, qui in rebus occidentis genitori successerat, carmen hoc, de quo loquimur, Prudentium direxisse. Quinimmo & victoriæ juxta Pollentiam urbem de Alarico Gottho ab Stilicone reportatæ, tamquam recentis facti mentio ibidem habita u, non ante annum CDIII. quo ea contigisse dicitur, nec diu post opus hoc editum fuisse persuadet. Cui occasione non alia quidem dederit ejusdem Symmachi ad Honorium directâ supplicatio; sed, quod magis credimus, veterem Prudentius, jamque ab ipsa origine refutatam, carminis sui novum argumentum sumere voluit styli exercendi gratiâ. Nec finxit se eo tempore scribere, quo recens nata fuit occasio. Si enim huc intendisset, minime debuit res tot postea annis patratas inculcare. Sed vivum, dignitateque florentem, nec minus famâ doctrinæ atque eloquentiæ virum inhærare adhuc idolorum nugis considerantis, dolentisque illius vicem, poëta nostri consilium fuit, id quod Ambrosius prosa oratione olim exhibuerat religioni officium, versibus nunc replicare, quò non solum argumentis solidissimis confringeret vanitates ethnicas; sed & plenis erga Symmachum honoris & existimationis verbis pertinaciam ejus offensâ veritate catholici dogmatis emolliret.

441. Isaacus Grangæus ad hos Prudentii libros commentarios elucubravit, qui seorsum ab aliis poëta editi sunt Parisius MDCXIV. in 8°. Hactenus certa sunt Prudentii opera nunc exstantia. Perit quippe

442. In hexameron opus, cujus Gennadius his recordatur. Commentatus est & in morem Græcorum hexameron, De mundi fabrica, usque ad conditionem primi hominis & prævaricationem ejus. De operibus nempe sex dierum, carmine, ut intelligo, cum Gennadius hoc inter & cætera opera non distinguit; digno maiestate atque elegantia styli, eruditioneque singulari poëta nostri argumento, & in quo adhuc magis quam in metè sacris eloquentia potuit per omnem naturæ finum

finum vela expandere. In morem Græcorum dixit Gennadius, quòd usus noster fuerit Græca inscriptione, quâ usi sunt Basilius, Gregorius Nyssenus, & si qui alii. Perit quoque is, quem è Gennadio scripsisse nostrum constat,

443. Invitatorius ad martyrium liber. In quo non minorem fecit jacturam Christiana in Deum Regem martyrum pietas.

444. Controvertitur tamen ejusdemne sit, an alterius Prudentii, cognomento Amæni, qui ita cognominatus inscribitur, operis auctor,

Diptychon, aliis enchiridion, veteris & novi Testamenti historiarum, aliis Tetrasticha de veteri & novo Testamento: quod singulis tetrastichis historias utriusque Testamenti præcipuas, veluti memoriæ causâ, comprehendit. Historiarum librum Trithemius vocat. Hoc significasse Gennadius creditur quum ait: Composuit διπτοχάων. De toto veteri & novo Testamento personis excerptis. A διπτός id & ἔχει interpretantur, quasi duplicem cibum, Aldus, Xyftus Senensis, Possevinus, Labbeus, jam laudati. Dirrochaum vidit & Aldus alicubi falsò scriptum. Haubertus autem Gifelinus primus contendit legi debere apud Gennadium διπτοχάων, cui utraque manu Goldastus plaudit; nec improbat Labbeus.

445. Enchiridion, hoc est, Manuale, legitur inscriptum operi x, juxta pentastichon, quod præfationis vicem supplet in Weitzii editione.

Incipiunt tituli libri manualis Amæni, Excerptis quos personis tetrasticha claudunt. Primus Adæ elato de crimine narrat & Evæ. Tum singillatim numerata vocabula multa Provida personæ pandit descriptio rituum.

Alia enim præfatio quæ incipit: Immolat Deo Patri, quibusdamque editionibus huic Enchiridio præfigitur, aut, ut in Aldina, subjungitur, alterius loci est, non hujus; quod liquet ex carminis genere, quo hoc manuale utitur, hexametri, cui perperam adaptatur præfationis illud:

Nos citos jambicos Sacramus, & rotatiles trochaos, Sanctitatis indigi, Nec ad levamen pauperum potentes.

Gifelinus & Barthius rectè censent Peri-stephanon libro hanc præfigi debere, uti præfixa est in ejusdem Gifelini & Weitzii editionibus.

446. Duçti verò Amæni isto agnomine, distinguunt quidam hunc à Prudentio Clemente, atque item quòd non sic excultus & elaboratus hic eis liber videatur, ut cæteri, qui compertè ejus sunt. Ita existimavit G. Fabricius, & Melchior Goldastus, & postremus aliorum Philippus Brietius z, Amænum alterum à Prudentio poëtam, & ipsum Hispanum, comminiscens. Sed Gifelinus è collatione hujus cum aliis Prudentii libris apprehendit, persuasitque frustra esse, qui germanum hujus factum aliâ exponunt. Quod hodie creditur, admittuntque Aldus, Labbeus, Barthius a, qui & ipse parallela legit b loca hujus cum aliis libris, idem exem-

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

plis alibi e commonstrans tralaticium hoc fuisse inter recensitores aut exscriptores veterum auctorum, generis eorum aut styli notandi gratiâ, hujusmodi agnomina, sive attributiones vulgatis nominibus appingere: quibus semel papyro commissis proclive fuit, posteros, uti veris nominibus, aures accommodare. Ita Ovidius Geta, Stadius Aquilianus, Martialis Cocus, Perſius Severus, Petronius Arbitrator, uti Prudentius Amænus, quia omnium Christianorum poëtarum amantate & varietate lyricorum carminum longè sit princeps, Barthius ait.

447. Joannes Trithemius ultra hæc tributa nostro poëta passim opera, auctorem eum facit singularium librorum De anime natura, atque item De resurrectione carnis, quæ verè partes sunt Apoteoseos: necnon De martyribus, qui primus est Peri-stephanon hymnus, in eoque jam comprehensus libro. Item De statu anime, cum hoc principio: Errat quisquis animas. atque De spe veniæ orationis, sive libri, hoc initio: O Dee cum-Eliparens. Laudat quoque is cum Eisengreino De sancta Trinitate libros duos; qui nusquam exstant, quemadmodum nec epistolæ ad varios.

448. Primus qui novo more duorum ab hinc sæculorum explanare ardua Prudentii Clementis fuit conatus, Antonius Nebriffensis noster forsan est, qui Annotatium-culas in Cathemerinon, Peri-stephanon, & Psychomachiam elucubravit, quæ editæ sunt Lucronii MDXII. iterumque Antuerpiæ cum scholiis Joannis Sichardi in aliqua poëta carmina MDXL. cujus Sichardi operâ eodem anno seorsum Henricus Petri Basileæ publicaverat. Omitto nunc, quia nusquam est, veterem Prudentii scholiastem, bene veteris ævi plura documenta præferentem, quem vidisse videtur Barthius, qui laudat in Annad- versationibus ad Statium d. Erasmus Margari-tæ Roperæ, Thomæ Mori, ut credo, filia, direxit commentaria in hymnos de natali pueri Jesu, ac de Epiphania, qui ejus operum quinto volumine leguntur: & in Bibliotheca VV. PP. Jacobi quoque Spiegelii Selestadensis, Imperatorum Caroli ac Ferdinandi à secretis, commetarius exstat sat prolixus in unum illum, qui omnis bore, seu de gestis & miraculis Christi inscriptus est, hymnum. Post hos Georgius Fabricius Chemnicensis expositionem quatuor hymnorum, Matutini, Antefonnium, Omnis bore libri Cathemerinon, atque item Romani martyris (in quem & exstat Joannis Murmellii commentarius) è libro De coronis, seu Peri-stephanon, & Adamus Siberus Grimmensis professor scholidia (uti vocat) in primum, seu ad Galli cantum. II. Matutini. V. Ad incensum. IX. Omnis bore. XII. Epiphania, dedere.

449. Laudabiliorem cæteris ante se omnibus operam huic Spartæ ornandæ Victor Gifelinus Flander San-fordianus navasse his planè videbitur, qui commentarium ejus in Aurelium Prudentium Clementem legerit; tamenetſi digni, ne id diffimulem, Gasparis Barthii reprehensione c ob hujus tituli præ-

n Baronius ann. CCCLXXI. num. 130. Gothofredus in comm. ad leg. 7. cod. Theod. De paganis.

o Epist. 30. seu Resp. ad Relationem.

p Chronologiam ejus in editione Gothofredi consulas in hoc anno.

q Ibid. hoc anno.

r 7. 624

s 7. 417.

t 7. 556.

u Lib. 2. f. 695. & 714.

x Hoc locum auxisse in editionem suam Sichardus ait.

y lib. 2. Adv.

z Lib. 4. De præc. Latin. ante acutè dicitur poëtarum.

a Ubi proxi-
miat.
b Lib. 8. cap. 22.

c Lib. 6. cap.

d Lib. 10. Theb. 7. 657.

e Lib. 9. cap. 20. & animadv. ad Statii lib. Theb. 2. 79.

sumptionem, qui *Notas*, non *Commentarium*, debuit operi inscribere, atque item quod affirmare ausus sit nullum ferè auctorem hoc poëta esse emendationi faciliorem. Adhibuit quidem Gifelinus, cum se accinxisset novæ atque emendationi formandæ editioni, antiquas omnes editiones pluraque manu exarata volumina, usufque operâ fuit Theodori Pulmanni typhothetæ Plantiniani eruditi & industrii, necnon & Cornelii Valerii publici Latinæ linguæ professoris doctissimi, qui vocabula omnia quæ ab Ecclesiasticis auctoribus hausit poëta, quæque à Latinæ linguæ puritate longius abesse judicabat, seorsum annotata cum Gifelino communicaverat. Certè Barthius (uti optimè in hunc poëtam animatus fuit, eidemque pluribus locis lumen in *Adversariis*, & aliis animadversionibus suis, sive correctionis, sive illustrationis, intulit) si *Notas*, quas meditari se alicubi dixerat, fuisset re exsequutus; Papinianis forsân & Claudianis haud inferiores Prudentianas ejusdem haberemus animadversiones.

450. Andreas item Resendius criticus, & poëta celebris famæ, Vasæo affirmante, premebat, dum viveret, in *Prudentium commentarios*. Necnon & Hauberti Gifanii haud contemnendas *Notas*, indicemque ad Prudentium remansisse apud filium Pragæ, cum ejus parens in ea urbe ineunte Augusto MDCIV. catholicè obiisset; famâ pervulgatum est, cujus Possévinus meminit. Hunc defectum non tam Georgius Remus Adversariis, *Notis* Adamus, Theodorus Siberus in hymnum *De exsequiis defunctorum* commentariolo, Andreaeque Wilkii in quosdam *Apotheosæos* versus expositione, quam Joannes Weitzius tandem supplere conatus fuit, formata editione ante alias emendatione; quam collatis cum antiquioribus typorum scetibus, manuscriptis Heschelii, Bongarsii, Gruteri, Ritterhusii, Becmani, & aliorum codicibus, adjunctisque cæterorum omnium, qui ad hunc poëtam quomodolibet illustrandum ingenii sui operas contulerant, lucubrationibus, plenissimis suis ac doctissimis *Notis* Hannovianis hæredum Joannis Aubrii formis anno hujus sæculi tertio decimo in publicum emisit. Cui quidem majoris ornatus causâ excerptas à se ex Caroli Widmani & Jacobi Bongarsii codicibus, *Jonis* cujusdam *magistri veteres* perpetuas *glossas*, integrique hujus systematis subjecit *indicem*. Omissit Weitzius tamen Jacobi Mejeri Flandri *Annotationes* in *hymnos duos trochaicos* nostri poëtae, *De miraculis*, & *duorum martyrum*, Lovanii excusas cum propriis aliis versibus MDXXXVII. in 8°. Ita referunt Antonius Sanderus *De scriptoribus Flandriæ*, & Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica*; malè rem explicantes. Et tamen post tot & tantorum virorum operam Barthius existimabat parum adhuc in hoc poëta corrigendo profectum fuisse.

451. Editionem principem eam habeto, quam Venetiis anno MDI. Aldus Manutius è sua officina in 4°. emisit, ad Danielem Clarium Ragusii literas profitentem, præfixa

præfatione *De metris quibus Prudentius usus est*, atque item poëtae vitæ. Codicem Aldus ex Anglia sibi missum expressit, primumque hunc è sacris poëtis, unâ cum *Prosperi Aquitani quibusdam super S. Augustini sententiis epigrammatibus*, in lucem venire fecit. Sequitur Lucroniensis Hispana ea, quæ auctorem Antonium Nebrissensem habuit, anni ejusdem sæculi duodecimi. Basileensis apud Catandrum anni MDXXVII. cum scholiis Joannis Sichardi, & cum iisdem Henrico-petrinæ, Gesneri epitomator Gifelinusque meminere. Idem Gifelinus Daventriensi usus est, ante septuaginta annos, cum id referret, publicatâ. Veterum quoque poëtarum Christianorum opera omnia, atque eorum fragmenta, per Georgium Fabricium collecta, emendata, digesta, & commentario exposita, Joannes Oporinus an. MDLXIV. Basileæ edidit. Antuerpiana sequitur ejusdem anni, Colontensisque à Mylio procurata cum Theodori Pulmanni Victorisque Gifelini emendationibus & *Notis*, ejusdemque Gifelini commentario: ex quorum emendatione in Lugduno-Batava quoque officina Raphelengius MDXCI. in 16°. emisit. Hannovianam à Weitzio procuratam anni MDCXIII. jam laudavimus, quæ instar omnium esse poterit, ut præmittamus alias querere. Nisi quod duas Colonienfes apud Birchmannum annorum MDLXXXV. & MDXCIV. in 8°. quod earum meminerit Georgius Draudus, & Joannis Jansonii Amstelodamensem anni MDCXXXI. in parva consueta ab eo Latinorum veterum auctorum forma, quod penes me sit, non est animus illaudatas relinquere.

452. Est quidem in Vaticana bibliotheca ms. antiquæ fati notæ codex, cui affixus est numerus 5821. Prudentii omnia opera continens. In cujus primo folio notam hanc legimus recentioris manus. *Joannes Antonius Mariettus Societ. Jesu presbyter hunc librum cum Prage degerem accepi dono à Christophoro Colero viro doctissimo: cumque illum cum aliquot manuscriptis variis in locis diligentissimè contulerim, & nominatim cum celeberrimo vetustissimoque illo quod Ratisbone in S. Emeriani bibliotheca asservatur; & optimæ notæ, & ante multos annos ab exercitatissimo antiquario conscriptum esse censeo. MDCXVIII. idibus Julii.* Hucusque nota. Quod quidem tacere non debui, ne ignoraretur hinc peti posse novæ adhuc Prudentii editioni, si quæ fiet, aliquale ornamentum. Poëtam nostrum, nescio an integrum, vernaculâ Hispanâ linguâ dedit Ludovicus Diez de Aux Cæsar-augustæ MDCCXIX. in 8°.

453. Segregavimus ex more id quod veræ & antiquæ historiæ de Prudentio nos docent, ab eo, in quo simia illarum, novorum Chronicorum artifex Toletanus, ludificari voluit. Ex Chronico Pseudo-Dextrii non ullus aut alter locus huc pertinet. Præ quibus omnibus haberem, si antiqui illius auctoris esset, fragmenti Estepani hunc, quem subjecimus, utpote sinceriores, & ex Prosperi Pitheani Chronico desumptum. Ad annum

num v. c. MCXLIX. qui Christianæ redemptionis CCCXVII. est, *Prudentius lyricus poëta Hispanus noster ingenii sui robur exercet*. nec ultra aliquid. Vide cui fundo superædificata Pseudo-Dextrii quatuor hæc testimonia fuere.

Anno CCCLXXX. 7. *Floret Fl. Prudentius, patre Cæsar-augustano matre Calagurritana natus (Saliâ Consule) Cæsar-augusta*. Ita sibi conciliare visus fuit discordantes de patria ejus opiniones: quem & *Flavium*, inaudito antea prænomine, appellare libuit.

Anno CCCLXXXVIII. 7. *Prudentius Toletus, Cordubâ, ac Cæsar-augustâ in Hispania egregiè gubernatis, sit dux, & habetur orator celeberrimus, & poëta mirificus. Anno CD. petit Romam*. Ad locum id respicit è præfatione *Cathemerinon* jam adductum, quo bis se urbium nobilium frânos rexisse gloriatur. Sed jam à Dextro isto tres urbes, non duæ sunt, & poëtam suo more agit, id quod non est fingendo. *Leges* sis scholiastæ hunc nodum solventem, & altum ridebis. Quid autem significet ducem Prudentium factum, neque ipse dixerit patrator doli, neque scholiastæ sciunt. Qualis namque fuerit poëtae militia, jam monuimus.

Anno CCCXCVI. 3. *Prudentius lyricus Cæsar-augustanus Romæ scribit*. Nempe, qui non ante quadringentesimum annum Romam venerat, ante quatuor annos Romæ scribebat.

Anno CDXXIV. 12. *Prudentius Româ Cæsar-augustam rediens, ad sedem Cæsar-augustanam S. Mariæ plenus dierum & illustrum operum, post multas pugnas cum omnibus hæreticis sui temporis habitas, tranquille moritur*.

454. Nec his contentus, Pseudo-Juliani ore Prudentium inauguravit præfulem Cæsar-augustanum; in *Adversariis* hic seriem texens hujusce urbis Episcoporum. *Nam S. Athanasio (ait) primo Theodorus & c. Costo Cassius, Cassio Valerius, vel Valerianus III. Valeriano Flavio Aurelio Prudentius Clemens civis Cæsar-augustanus; poëta celebris, ab anno CDX. ad annum CDXXIV. obiit primâ Novembris, cum esset aliquantò septuagenario major. Sepelitur cum lacrymis in æde sanctæ Mariæ de Columna. Huic successit Vincentius Arianus, & alii multi sancti Pontifices*. Quid enim non audent effrenata mentiendi libido! At huic Prudentii nostri post Vincentium III. præfultui nihil validius opponi potest Pseudo-Dextrii postremo testimonio, ibique de dignitate ista seu munere silentio. Quinimmo & apertissimo altero ad annum CDXXIII. ubi ait hoc anno Vincentio Cæsar-augustano Valerium subrogatum fuisse. Quod admitti nequit, si Prudentium ab anno CDX. ad CDXXIV. huic sedi præfuit. Repugnat non minus Pseudo-Maximi auctoritas, (etiam in fragmento nostro Estepano extans) qui *Valerio III. Petro, Petro Simplicium, successisse, ad annum CDLX.* (in

fragmento ad annum CDLIV.) seu Chronico scripsit.

455. His enim fabularum viperis historiæ sinceritatem sævè mordentibus, ex iisdem alexipharmaca opponere recta persuadet criticæ medicinæ ratio. Valerius quidem (esto sit hujus nominis tertius, quod aliis nunc disputandum relinquimus) Cæsar-augustano Concilio in Priscillianii causâ circa annum CCCLXXX. celebrato interfuisse legitur, qui in Conciliorum editionibus præ se fert Cæsar-augustani præfulis titulum. Inter hunc & Vincentium, qui anno DXVI. Tarracoenfi subscripsit Synodo, non ulla mentio Cæsar-augustani Episcopi præter illum, cujus tacito nomine Ascanius, ceterique Tarracoenfis provinciæ præfules, datis ad Hilarum Papam; qui ann. CDLI. creatus fuit, literis, meminere; uti discimus ex tabulis Episcopalibus Cæsar-augustanæ Ecclesiæ. Nonne silentium hoc de viro celeberrimæ suo ævo famæ Prudentio pontificium ejus Cæsar-augustanum redarguit atque refellit? Cætera quoque Juliani absurdissimè conficta sunt. Valerium alio nomine vocat Valerianum; quod huc trahat Valerianum Episcopum, quem poëta noster in hymno *Hippolyti martyris*, uti proprium antistitem, alloquitur.

456. Haud minus falsum & absurdum est Vincentium Arianum huic sæculo quinto assignari à Juliano. Hic enim ille Vincentius est, quem de Episcopo Cæsar-augustano apostatam Leovigildi Gotthorum Regis perversione factum in *Gotthorum historia* Isidorus prodidit. Qui quidem Leovigildo æqualis, quem regnare cœpisse circa ann. DLXVIII. historiis credimus, pessimè consuitur cum Valerio Prudentii (uti incogitanter Pseudo-Julianus ait) ex anno CDXXIV. successore, nisi sequis sæculo integro is superferat. Quod neque pertinacissimi ficulneorum auctorum defensores facile admiserint. Hujus pretii est Toletana merces, quam nostris hominibus tam carè, hoc est contra fidem & famam, ineuntis hujus sæculi malignitas vendidit.

457. Bona verba, ais: nam quod à Dextro audivimus, Prudentium in ædem S. Mariæ Cæsar-augustanam se recepisse, satis perspicuè ex ejusdem verbis comprobari ait Bivarius. Arrectis jam ad stare auribus video te, curiose lector, herbam porrecturum, si verè promissor rem præstiterit hoc tanto hiatu dignam. In *Enchiridio* ait eum sic scribere (potius, uti jam diximus) è prologo *Peristephanon* hæc laudat carmina)

*Me paterno in atrio
Ut obsoletum vasculum caducis
Christus aptat usibus;
Sinitque parte in anguli manere.
Munus ecce sicile
Inimus intra regiam salutis.*

Quid est munus mire (ait Bivarius) intra regiam salutis; nisi intra domum Dei scribere, in cuius angulo se manere affirmat? quod & Dexter annotat. Suspicio in Prudentio legendum:

*Me materno in atrio
Christus aptat usibus caducis.*
Pro:

m In edit.
Concil. Hisp.
Loayse pag. 71

n Inter Hilarum
epist. tom. 10
4. Concil. editionis Labbei
col. 1033.
o Apud Martinum Carrillo
in Hist. S. Valerii, pag. 226.
Ant. Augustinum in epist. ad Blancam t. 3.
Hisp. illust. pag. 835.

p Sub era
dex.

f Lib. 11.
Theb. 7. 9.

g Lib. 9. cap.
20. in fine.

h In Chron.
Hispan. ann. CCCII.

i In Appar.
verbo Aurel.
Prud. Clement.

k Ad lib. 2.
Theb. 7. 713.
pag. 637.

Me paterno in atrio &c. quandoquidem in templo matris Cbristi angulo debebat, ut Dexter scribit.

458. Doleo vicem probi ac sanè docti viri, qui tam parum feliciter otio suo & studiis est usus. Domus Dei, seu regia salutis, atque ejus atrium, sive angulus, de Ecclesia Christianorum dicuntur: quod carminis totus contextus clamat. Nec subrogari materni vocabulum paterni loco potest; cum prima hujus syllaba brevis, illius autem longa sit. Quærendum ergo fulciendæ huic Dextri fabulæ aliud solidius munimentum, quod criticis æquè ac poëtis tale videatur.

CAPUT XI.

Falsò adscribi hujus quarti sæculi scriptoribus Hispanis S. MELCHIADEM Papam. Errores plurimi in Primo Episcopo Cabilonensi notantur. Hujus Pontificis epistolæ duæ falsò ei tribuuntur. VIGILANTIUS hereticus, contra quem scripsit S. Hieronymus, non Hispanus, sed ex Convenis Galliarum. Ubinam loci hæc urbs. S. Hieronymus exponitur, & ex conjectura emendatur. Baronii & aliorum de patria Vigilantii parum recta sententia. DESIDERIUS & RIPARIUS catholici adversus Vigilantium scriptores. Pseudo-Dextri errores ac temerarie præsumptiones. LACTANTIUS FIRMIANUS falsissimè ab eodem Hispanis ammitteratur. Pseudo-Haubertii alii scriptores traducuntur, LETUS, AULUS SEGUNTINUS, AMANDUS, JOANNES Salari: presbyter, SIGANIUS, ÆTHERIUS Easonensis, & alter JOANNES.

459. UTI scriptores verè nostrates effusè atque gratanter amplectimur; ita eos qui civitati nostræ subdolis, aut malè sanis quorundam famæ suæ prodigiorum hominum artibus adscriptos fuisse novimus, curatum abire res domesticas, & patriam ornatum, non permittimus tantùm, sed & solidis argumentis adigimus.

460. Ex his est hujus sæculi auctor MELCHIADES; quem sanctum Ecclesiæ universalis pastorem ab ann. CCCXI. usq; ad CCCXIII. ex quo tempore Primus Episcopus Cabilonensis in sua Sanctorum Topographia Mantuæ Carpetanorum falsò adscripsit, mordicus nostri homines errorem hunc tueri, peregrinòque Pontifici Hispanam civitatem impingere datâ operâ contenderunt. Primus ait: Mantua Hispaniæ Tarraconensis mediterranea civitas. Hic Melchides Papa ortus, Romæ Masi sub Maxentio martyr. Frustra sunt, oculisque non vident, qui Franciscum Maurolycum ad partes vocant. Hic enim in Martyrologio suo nil de patria Melchiadis. Neque ex eo tantùm quod Martyrologio huic Topographiam illam Primi vulgò subjungi voluit, Cabilonensis errores, qui frequentissimi sunt, Maurolycus suos fecit. Unde injuriosi ei sunt, qui unâ cum Cabilonensi hujuscæ rei auctorem hunc proferunt. Et tamen uno hoc teste fidei sic lubricæ tota hæc Melchiadem Africanæ patriæ auferendi persuasio nititur. Liber enim Pontificalis, quod unicum habemus talium rerum, cujuscumque illud sit, monu-

mentum consulere, Melchiadem, aliàs Meltiadem, natione Afrum vocat: itemque alterius libri De vitis Pontificum auctor, quem Luit-prando attribuunt; conformesque his sunt, neque ultrâ sciunt, Ecclesiastici omnes scriptores. Si qui verò ita judicio suo abusi sunt, ut duorum ab hinc sæculorum, eumque tot errorum maculis sædum, scriptorem, sive Damaso sive Anastasio bibliothecario, aut alii, cui nemo hætenus vetustatem auctoritatemque denegavit, præferendum putaverint; jure eos meritoque testimonii hac in re dicendi facultate dejicimus.

461. Sed cuicumque alii præferendus est Dexter, ais. Atque ego tibi non repugno, si Dextri verum germanumque dictum pro Hispana Melchiadis patria laudetur; non illius Dextri, quem Toletanus Prometheus in hoc veteris idolum, quod fascinati quidam homines adhuc adorant, efformavit. Hujus enim Chronici auctor, eo tantùm consilio facti, ut palpi nobis obtruderet, sive falsum primùm fingendo, sive quæ ab alio dicta olim temerè ac falsò de rebus nostris fuissent, confirmando aut interpretando, inter veri & falsi confinia hunc terminalem lapidem figere sibi imposuit, ut Melchiadem origine Afrum, domo verò Hispanum, hoc est Mantuæ in Carpetanis natum, Afris parentibus, pro conciliatione veteris cum nova historia jactaret. Non unum ejus legitur hujus sententiæ testimonium in vulgaribus editionibus. Anno CCCXLVIII. Melchides, qui postea fuit Rom. Pontifex, in Hispania nascitur. Anno CCXCIX. Melchides genere Afer in Hispaniæ urbe Mantua Carpetanorum ortus foret Romæ gloriâ sanctitatis & doctrinæ. Et ann. CCCVIII. In sede Petri Cajo successit Marcelinus, &c. Eusebio Melchides, domo nataliòsque Hispanus, genere verò Afer. Cui quidem parentis sui primogenito auctori sacramentû dixerunt cætera omnis fabulorum Thraconum cohors, Luit-prandus, & Julianus, nequeque alterius, atque adeò magis monstròsæ originis fœtus, Haubertus Hispalensis.

462. At horum pseudo-historicorum fides, quod toties confirmamus, eo infirmior est Cabilonensis fide, quòd hic falli potuit, fallere noluit, hi autem vale dicentes vero, datâ operâ fallere voluere. Falli inquam Cabilonensis potuit, & falsus sepe fuit; cujus quidem negligentia eum semel hic expostulare reum sustinemus, ne ultrâ hujus Topographiæ præjudicio vani homines vana nobis pro certis commendent. Attacum vel Acium eam dixit y Beticæ urbem, quæ Acci est. Abylam z eam in qua passi sunt Vincentius cum Sabina & Christetide, in meditullio Hispaniæ, unam ex columnis Herculis fuisse credidit, quæ in freto sunt. Asturiam a, Hispaniæ illam civitatem ubi decollatus fuit Felix M. pro Gerunda; Almeria b non solum Abdera, sed & Vega, pro Virgi forsan; Eliturgium c, sive Licurgium, sive Terrigium, pro Iiturgi; pro Italica Bæticæ d, unde Geronius martyr est, Gallican-Flavianum Tarraconensis Hispaniæ posuit. Hispali e Justum & Rufinum figulos M. M. tribuit, quæ Justa & Ru.

Rufina sunt forores, ibidemque Hermenegildum Gotthorum principem martyrem, Braulionis Cæsar-augustani Episcopi fratrem appellavit. Iconium f, quæ Isauriæ est, Hispaniæ urbem, indeque Quiricum & Julittam fecit martyres, quod deinde Tharso attribuit. Osmai h vel Goxoma, pro Osma, sive Uxama urbe dixit. Oficerdam i Hispaniæ Tarraconensis supra Saguntum (Osera nunc vocant) confundit cum Hospitali-Roncevallis, in quo quiescere ait Rolandû, in Pyrenæis montibus. Muniliam & Helodem vocat k Aragonenses virgines & martyres, quæ Numilo & Alodia sunt. Secubie ait l inventum corpus S. Vincentii, quod in mare projectum est: quod quidem Valentia contigit. Salmanticam m translatum scripsit fuisse id, quod in ea urbe nunc floret, gymnasium, è Toletopropter abusiones quæ ibi fiebant. Tarraconem, Arelatum vocavit n. Hos de Hispanis tantùm rebus crassissimos Primi Cabilonensis errores collegimus, ne per alias nunc provincias vagaremur, cum satis hominem istè animadversiones prodant.

463. Planè autem Melchiadis mentionem ea propter hic fecimus, quia inter scriptores Pontifices is vulgò habetur; non sanè propter epistolam quæ ejus nomen, & hunc titulum præfert in veteribus Conciliorum editionibus: De primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini Magni Imperatoris circa eandem. Hanc enim sic stupidè finxit, quisquis finxit, (Isidorum collectorem ipsum Baronius putat o) ut Melchiadem an. CCCXIII. aut circiter vitâ functum, de Concilio Nicæno & Constantini è Roma in Constantinopolin profectio, tam sequioris temporis successibus, loqui fecerit. Quare jam hodie ista epistola recentiorum Bini & Labbei, cæterarumque editionum castris ejecta optimo jure fuit. Notaveruntque Gratiani errorem, qui hac usus est cum hac epigraphe in cap. Futuram 12. quæst. 1. viri doctissimi p. Durat tamen, nec talis damnationis fulmine icæ adhuc alia epistola, quæ unica superest hujus Pontificis nomine ad omnes Hispaniæ inscripta Episcopos. In quo tamen, cum lacinie recentiorum satis appareant, maximèque fragmentum satis grande ab Homilia quadam De Pentecoste, sive Eucherii Lugdunensis Episcopi, sive Eusebii Gallicani, aut Emisfeni, sive tandem Faustii Regiensis, quod ambiguum est, desumptum atque eò absque ullo artificio conjectum, veilat lectorum aures; nil temerè præsumperit, qui cum magno Annalium Ecclesiasticorum scriptore hanc epistolam silentio damnaverit q.

464. Intrudunt alii parum æquo jure nobis & Hispanis natalibus VIGILANTIUM hæreticum, qui verè Gallus patriâ fuit. Hic libellis quibusdam in publicum datis, virus falsorum dogmatum adversus beatorum provivis intercessionem, venerationem martyrum, vigiliarum in eorum sepulchris cereorumque diurnum usum, continentia propositum, per aliquas Hispaniarum & Galliarum plagas sparserat: de quo à Desiderio & Ripario presbyteris, quarundamque Catalonia

Ecclesiarum rectoribus, admonitus magnus Ecclesiæ doctor Hieronymus; hos errores Apologetico scripto libro, veluti malleo contudit, qui & obloquentem ac detrahentè sibi, quòd Origenis frequentaret libros, epistola quadam in ordinem reduxit s. Unde nobis plura de eo homine, atque ejus natalibus & peregrinationibus constant. Lingua is quidem politus, Gennadio fuit auctore t, non sensu Scripturarum exercitatus. sive, ut censebat Hieronymus u, imperitus, & verbis, & scientiâ, & sermone inconditus, ne vera quidem potens defendere.

465. Quibus autem placuit nostratem eum dicere, illud favet, quòd cauponem eum Calagerritanum Hieronymus vocat, eundemque mutum Quintilianum, qui ex ea urbe fuit. Certissimum est tamen advenisse huc è Gallia, in eaque natum. Hieronymus principio libri x: Multa in orbe monstra generata sunt. Centauros, & Sirenas, ululas, & onocrotalos in Esaiâ legimus &c. Cæcum describit Virgilius. triformem Gerionem Hispaniæ prodiderunt. Sola Gallia monstra non habuit, sed viris semper fortissimis & eloquentissimis abundavit. Exortus est subitò Vigilantius, seu potius Dormitantius, qui immundo spiritu pugnet contra Cbristi spiritum, &c. Quid clariùs potuit ab eo dici, ut mirari se significaret Galliam, quæ monstra nunquam produxerat, hujus monstròsi partus matrem repentè factam? Atque id magis confirmat, patriâ eum ex Convenis Galliarum urbe fuisse asfirmans. Verbis sancti viri, quantumvis prolixioribus, non parcam: illa enim causam continent, & adversariæ partis jugulum feriunt. Nimirum respondet generi suo, ut qui & latronum & Convenarum natus est semine, quos Gn. Pompejus edomita Hispaniâ, & ad triumphum redire festinans, de Pyrenæis jugis deposuit, & in unum oppidum congregavit: unde & Convenarum urbs nomen accepit. Hæc urbs Convenarum, sive Lugdunum-Convenarum, hodie est S. Bertrand de Comminges: à regione hujus nominis in Aquitania, Pyrenæorum ad radices, Bertrandoque Episcopo veteris urbis instauratore sic vocata; de qua diligenter egit Arnaldus Oihenartus in utriusque Vasconie notitia lib. 3. cap. 1. y & cap. 12. z In Aquitania eam collocant geographi omnes a, & auctores Gallie Christiane, in Episcopis Convenarum.

466. Ac ne putes de genere tantùm, non de patria Vigilantii loquutum S. Hieronymum fuisse; pergendum est in ejusdem, quæ sequuntur, verbis. Hucusque (ait) latrocinetur (Vigilantius) contra Ecclesiam Dei; & de Vectonibus, Arbæcis, (Arevacis forsan b) Celtiberisque descendens, incurset Galliarum Ecclesiâ, portetque nequaquam vexillum Cbristi, sed insigne diaboli. Non rectè judicio meo hæc nonnulli intelligunt c, quasi Hieronymus dixerit, è devictis gentibus Vectonum, Arevacorum, Celtiberorumque in unum collectis formatam à Pompejo Convenarum fuisse urbem. Apertè enim Hieronymus ait è Pyrenæis illum jugis deposuisse, quos convenire in unum illud oppidum voluit. Vectones autem, & Arevaci, ne nunc de Celtiberis agam

q Die x. Decemb. r Bivarius ad Dexterum anno cccxviii. Ludov. Jacobus in Biblioth. Pont. verbo Melchides. Alph. Ciaconius De vitis Pont. in Melchiade, Carus ad Dexterum eodem anno, & anno cccxix. Bleda Hist. de S. Ildaro labrador. lib. 1. cap. 1.

s Num. 18 in partitione, seu comm. 2. apud Bivaria.

t In Chron. ad an. dcccxxv. u In Chron. num. 72. x In Chron. ad an. cccxlviii.

y In Asta. cum. z In Abyla.

a In Asturia.

b In Almeria.

c In Eliturgium. d In Gallican-Flavia.

e In Hispania.

f In Iconio. g In Tharso. h In Osmai, & in Osma. i In Oficerda.

k In Ofca. l In Secubia.

m In Salmantica.

n In Tarracone.

o An. cccxiii. num. 80.

p Baronius tom. 3. ad an. cccxi. n. 80. Covarrubias cap. 3. Practic. 6. 1. & lib. 4. Variar. c. 16. Villa-Vicentius de Sudio Theolog. lib. 4. cap. 3. obser. 4. Cusanus lib. 3. Concord. cathol. cap. 2.

q Uti Labbeus damnat, & olim Blondellus in Pseud-Isidoro.

r Tom. 2. operum Multa in orbe &c.

s Eodem tom. 2. Justum quidem fuerat &c. t De script. Eccles. cap. 35.

u In libro Adv. Vigilantium.

x Adv. Vigilantium.

y Pag. 384. z Pag. 517. a Plinius lib. 4. cap. 19. Prolem. lib. 2. cap. 7. Strabo lib. 4.

b Moretum vide in Cypriano Apologetis. Congref. 10. pag. 304.

c Oihenartus ubi proxime lib. 3. cap. 1. Sammarthani fratres in Convenarum Episcopis.

agam, longissimo à Pyrenæis montibus terræ spatio distant. S. Hieronymus nil aliud significare voluisse credendus est, quàm Vigilantium in Hispania his, quorum meminit, populis hereses suas seminasse, posteaque in patriam, vicinaque patriæ urbi loca remeasse.

467. Tribus his populis Vetonibus, Celtiberis, & Arevacis, apud Plinium etiam conjunctis, nollem quidem de possessione hujus Hieronymiani loci movere controversiam. Nec tamen dissimulare possumus pro Vetonibus, Vasconibus legi posse; quorum urbs Calagurris fuit, quam Vigilantium forsitan incoluit: iccirco; non verò quòd inde domo fuerit; campo Calagurritanus, & in perversum propter nomen viculi mutus Quintilianus ab Hieronymo dictus. Exemplo inde utitur apologista maximus urbis alterius à Pompejo ex hostibus seu latronibus sub jugum missis, uti Convenæ fuerant, conditæ: unde formamus argumentum alterum pro Gallicanis hæreticis hujus natalibus. Fecit hoc idem Pompejus etiam in orientis partibus, ut Cilicibus & Isauris piratis latronibusque superatis, sui nominis inter Ciliciam & Isauriam conderet civitatem: (quod & Strabo refert in 14.) sed hæc urbs hodie servat scitu majorem, & nullus in ea ortus est Dormitantium Gallie vernaculum sustinet. Dormitantium uerò originem & irrisoriè eundem Vigilantium sepe vocat; nullumque hujus notæ hominem natum ait Pompejopoli, uti fuit Convenis Galliarum natus.

468. Cum hæc tam apertè dicta sint, & Gennadius Gallum natione Vigilantium disertè vocaverit, consentiantque, uti æquum est, recentiores quamplures; non video qua excusatione utar pro magno viro contrarium sentiente Baronio Cardinali, qui Gennadium erroris accusat, Hispaniæque hunc civem impingit; ne Tarrafa meminerim; aut pro Joanne Mariana & Joanne Vasco, qui natione Gallum credunt, patriâ verò, uti ex S. Hieronymo colligi ajunt, Pampilonensem; cujus Pampilonis apud Hieronymum nunquam fit mentio.

469. Ridiculus autem est Pseudo-Dexter, qui his emolliendis variantium opinionum difficultatibus invenit primus Calagurrim in Gallia. Vigilantium hereticus Calagurritanus (ait) ex Gallia. Ad quem locum frustra est Bivarius, Calagurrim hic intelligens Nassicam ad radices Pyrenæi montis, in Barcinonensi conventu olim sitam, (quod & Josepho Moreto placuit) non Calagurrim alteram Fulariam Vasconum, quæ Ibero alluitur, & nunc superest. Hæc enim non minùs quàm altera Hispaniæ Tarraconensis fuit urbs, ut ex Cesare constat. De utraque autem Calagurri adeas, quæso, Hieronymi Surite Notas in Antonini Itinerarium, Moralem libello De antiquitatibus Hispaniæ, & Ludovicum Nonnium Hispaniæ suæ cap. 81. Quare non ullam istarum habuisse ante oculos Dextrum suum, fateatur necesse est Bivarius. Potuit quidem ejus formator ad Calagorgim Aquitaniæ, cujus apud Itinerarium habetur mentio, fictionis aciem intendere. Attamen, si

eidem Itinerario credimus, in milliarium numero, hæc à Convenis, quam Vigilantium patriam fuisse ab Hieronymo didicimus, quadraginta duobus distabat passuum millibus.

470. Attamen post hæc scripta delata ad nos sunt nova quadam Parisiis hoc anno MDCLXXXI. edita viri clarissimi Petri de Marca Parisiensis antistitis opuscula, in quorum numero Dissertatio quedam est De Vigilantio, quem quidem in Calagurri parvulo vico Sancti Bertrandi de Comenges proximo natum fuisse noviter contendit: quod mihi perplacet: nec creditu difficile est Calagurrim triplicem fuisse.

471. Vigilantio saltem id debemus, ut notos fecerit S. Hieronymo & orbi Christiano DESIDERIUM atque RIPARIUM presbyteros, in vicinia Barcinonensis urbis rectores Ecclesiarum. Horum alter Riparius de Vigilantio blasphemias suas Barcinone disseminante, ac de vicinis Ecclesiis jam inde infectionem contrahentibus, ad Hieronymum primus deulifese videtur, ut constat ex S. Doctõris epistola ad eum data, quæ breviter refutat apostasie capitibus, monet eam ut Vigilantii scripta ad se remittat longiori volumine proficindenda. Inde jam, nec tamen ante biennium, non Riparius tantum, sed cum eo Desiderius, prolixâ epistolâ per fratrem Sifannium remissâ de iis omnibus quæ opus essent, eundem Hieronymum certiores fecerunt, cujus is meminit in Apologetico adversus Vigilantium, unius noctis lucubratione, ut ait, dictato. Non possum (ait) universa percurrere, quæ sanctorum presbyterorum literæ comprehendunt De libellis illius aliqua proferam. Ad Riparium est & alia Hieronymi epistola, unde scimus viri magni confessione Christi cum adversus hostes catholice fidei bello bellasse.

472. Exstat quoque ad Desiderium, si non alius est, quedam alia, in quæ summis laudibus eloquentiam ejus extollit. Quotus igitur ego (ait) vel quantus sum, ut evellere vocis merear testimonium, ut mihi ob eo palme eloquentiæ deferatur, qui scribendo deservissimè, deterruit ne scriberem? Adhortatur ibidem eum, ut cum Serenilla sorore, virgine, uti conjicimus, Deo sacra, Palestina loca sanctamque Hierosolimam visitatum veniat, deque libris suis à Desiderio desideratis, quod utbanè ac benignè debuit, responderet. Idem Desiderius est is, qui obsecratus fuit Hieronymum ut in Latinum ex Hebraico sermone Pentateuchum transferret: quod ex ejus translationis prologi initio constat. Legitur & inter sancti doctoris opera Scripturam Ecclesiasticorum quidam catalogus Desiderio inscriptus: qui doctorum hominum judicio nothus est, Hieronymoque indignus. De his duobus presbyteris, quia ad Catalanos pertinent, Hieronymus Pujades in Chronico universali ejusdem provinciæ lib. 5. cap. 20. ac tribus sequentibus curiosè disseruit, ut alios nunc præteream.

473. Sed Vigilantii, Desiderii, ac Riparii hoc sæculo meminimus, quia Pseudo-Dexter huic affixit, non quòd vera hæc res eorum gestæ ad id pertineant. Quod aliud telum est,

est, quo supposititium scriptorem ferimus. Hieronymi enim Apologeticus conceptus fuit postquam Arcadius Imperator (verbis utor ejusdem Hieronymi) ossa beati Samuelis de Judea transtulisset in Thraciam. quod quidem factum fuisse non ante annum CDVI. Baronius refert, argumentisque confirmat.

474. Pudet refellere quæ Pseudo-Dextri aliorumque similibus abortivorum hujus nostræ ætatis auctorum fide sola, quæ nulla est, innituntur. Triginta circiter scriptores catholici (ait ille) contra blasphemias Porphyrii philosophi scripserunt. In his nonnulli Hispani. Quinam autem hi, adjungere noluit, ne imprudens laqueo decipulæve alicui pedem inferret. Hæc tamen periit frons Hauberto dicto Hispanensi, commentitio eidem chronologo qui Hispanos Porphyrio-mastigas Paullatum, Felicem, & Euthymium nominat. Paullatus, Felix, Euthymius Hispani scripserunt contra Porphyrium (ait) hereticum. Ignoravit hos nempe fidei catholice propugnatores Hieronymus, qui nihil hujusmodi videtur ignorasse, Gennadius item & alii, qui suppleverunt, ampliaveruntque ejus catalogum. Ne nunc Eusebium vix aliorum, quàm Græciæ civium, laudatorem commemorem. Lactantium confutasse olim Porphyrii blasphemias tacito ejus nomine, directisque contra eum libris Methodium Tyri, Eusebiumque nuper laudatum Casareæ, Apollinaris, Laodiceæ, Syriæ Episcopos antiquitati credimur. Triginta verò fuisse qui confutaverint, juxta cum somniis habemus.

475. Immo LACTANTIUM ipsum FIRMIANUM Hispanum dicere non erubuit Pseudo-

Dexter. Lucius Cæcilius Lactantius Firmianus Hispanus, Crispi Caesaris Constantini filii magister, pauper (inquit) & abjectus Nicæa moritur. Quæ verba intulit in portentosum Chronicon suum Haubertus, nuper à me adductus, Hispanensis. Nullus, fateor, ex antiquis, quo natus ille loco sit, unquam disertè dixit. Sed tamen Hieronymus ea de illo tradit, quæ in alium, quàm in Africa natum hominem, vix cadere possunt. Auditor fuit Arnobii, qui Afer, & in urbe Sicca ejusdem Africae florentissima rhetoricæ artis professor celebri fama tunc vigeat: accitus inde Nicomediam, ut eandem ibi artem doceret. Adolescentulus in scholis Africae Symposium scripsit; & Hædæporicum, hoc est, iter ex Africa usque ad Nicomediam. Hæc omnia, quæ ex Sancto Hieronymo habemus, Afrum non obscurè produnt Lactantium.

476. Laudat quoque Pseudo-Haubertus Hispanos hujus sæculi pseudo-poetas, LÆTUM in Pharo Celtibero circa Iberum, an. CCCXV. AULUM SEGUNTINUM anno CCCXXXIX. AMANDUM RODAMIA circa Gerundam, anno CCCLXXVIII. Tresque alios, quos barbarie affectatâ valdè concionarios, quod idem est ac poetas, vocat. JOANNEM presbyterum Salarie in Autrigonibus, anno CCCXLIII. SICANIUM Libyæ CCCXXXI. ÆTHERIUM diaconum oppidi Easo circa oceanum, CCCXC. JOANNEM itidem presbyterum valdè (ut loquitur) historicum, anno CCCLV. Quæ omnia ipso aère vaniora monumenta chimericorum hominum eadem, quæ producuntur, operâ, dissipantur & excinduntur.

e Hic & in Epist. ad Riparium præambula.

f Bernardus Lutzemburg. in Catalogo Heretic. v. Vigilantius Bergom. lib. 9. Sabellius ennea-de 7. c. 8. Beuter in Chron. Esp. par. 1. cap. 27. Pujades lib. 5. Chron. Catalon. c. 20. Bivarius ad Dextrum ann. cccclxxviii. n. 11. Morales lib. 10. cap. 44. Lupus tomo 2. ad Concil. pag. 1182. g Tomo 5. ad ann. cdvii. num. 45. h In Hispan. cap. 80. i Lib. 4. c. 20. k In Chron. an. cccclxxxviii. l In Congressibus Apologeticis congreg. 10. pag. 317. m Lib. 1. Bellor. civil.

n In itinere ab Aquis Tarbell. Tolofam.

o Tom. 2. acceptis &c.

p In fite. q Circa medietatem.

r Eod. tom. 2. Christi &c.

s Tomo 3. Lectio sermo &c.

t Tom. 4. Vis nunc acciter

u Erasmo in Scholiis ad hunc, Mariano Victorio, Pofsevino, Labbeo & aliis.

x Ad ann. cccxciii.

y Ad annum cccxciii.

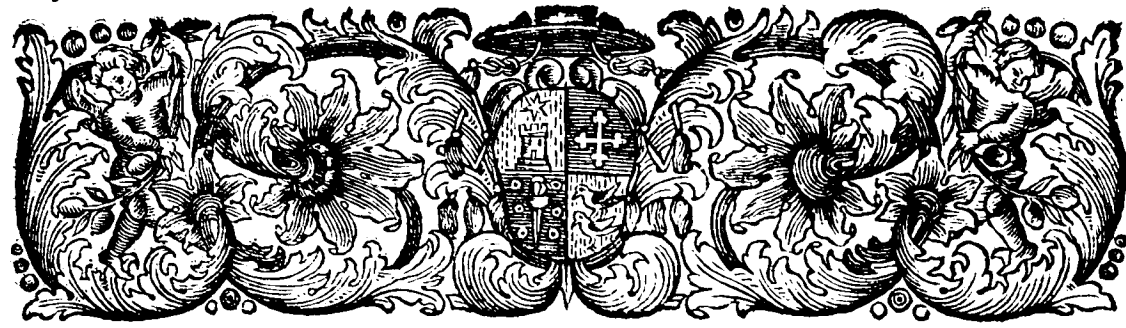
z In eodem Apologetico.

a Ad hunc annum cdvii. num. 45.

b In Chronico ad an. cccxciii.

c S. Hieron. De scriptor. Eccl. cap. 81. 83. 104.

BIBLIOTHECÆ

V E T E R I S

H I S P A N Æ

LIBER TERTIUS,

De scriptoribus sæculi quinti.

CAPUT PRIMUM.

De OROSIO, qui Paullus audit nomine. *Tarracone an in Lusitania natus ambiguum esse: Potiorem tamen causam videri Lusitanorum & in his Bracarensem. Idatius exponitur. Sancti nomen, honoris, non pietatis. D. Gaspar Ivañez de Segovia Marchio Acropolitani, & Franciscus Maria Florentinus laudantur. Orosii peregrinationes ad S. Augustinum, ad S. Hieronymum, indeque iterum ad S. Augustinum. Orosius ne hic noster, an alius martyr ex Africa Romam transportatus fuerit? Orosii Historiarum libri Hormestæ appellatio undenam his advenit? Cujus varie apud varios transformationes referuntur. De ejus editoribus & illustratoribus, ac de aliis ejusdem operibus. Joannis Garnerii editio operum Martii Mercatoris, atque ejus industria commendantur. Liber Apologeticus De arbitrii libertate Orosii est. quamvis confusus cum libro Augustini De natura & gratia. Alia ei opuscula seu verè, seu per errorem attributa. Supposititia & ficta que de Orosio apud Pseudo-Dextrum & Pseudo-Maximum leguntur, scilicet de tribus aut quatuor Orosiis, de anno ortus nostri. Francisci Bivarrii anxietas in transferendo de loco ad locum Pseudo-Dextri testimonia que veris verum temporibus non constabant. multa iterum de successibus Orosio equalibus, ac de Erote & Lazaro Gallicanis, non Hispanis Episcopis, occasione refellendarum ejusdem pseudo-historici ineptiarum. Fictitius quoque alius Pseudo-Maximi Orosius nostri ex sorore nepos.*

ERE ab initio hujus quinti sæculi OROSIVS, quem Paullum appellavit, nescio unde nomen hoc mutuata, sequior ætas, clarere cœpit, pietatisque non minus quam doctrinæ

nomine celebrari. Patria hujus in obscuro est, fatali quadam illustrium quorumcumque virorum quasi necessitate, contententibus undique urbibus, silentio ipsorum controversis insam præbente, decorem sibi & ornamentum ab eorum natalibus quærere. Vulgò quidem apud exteros Tarraconensis audit, ac plerisque nostrorum: eo solùm inditio, quòd in recensendis septemtrionalium gentium in meridiales Romanæ ditionis plagas incurfionibus, sive potiùs inundationibus, lib. 7. cap. 22. Tarraconem suam appellavit. Ex quibus nos quoque in Hispania (ait) Tarraconem nostram ad consolationem miserie recentis ostendimus. Cui testimonio communiter magis creditur à recentioribus a in assignanda ejus patria. Nonnemo tamen olim fuit, qui Cordubensem affirmaverit, quam opinionem Vafæus, & Garibajus referunt, sed tantum ut obelo figant.

2. Majoribus copiis pro Lusitanis ejusdem pugnatur natalibus, nec sine historicis argumentorum auxiliis. S. Augustinus ad Euodium epist. 102. Ut Hieronymum de anime origine confuleret usum se fuisse ait occasione cujusdam sanctissimi & studiosissimi juvenis presbyteri Orosii, qui ad se ab ultima Hispania, id est, ab oceani litore solo sanctarum Scripturarum ardore inflammatus advenerat. Idem ad Sanctum Hieronymum epist. 28. Nam inde ad nos (ait) usque ab oceani litore properavit. Venisse autem eum è patria liquet ex his Commonitorii ad Augustinum. Dum considero qualiter actum est quod hic venire, agnosco cur venerim; sine voluntate, sine necessitate, sine consensu de patria egressus sum occulta quadam vi actus, donec in istius terre litus allatus sum. Non quidem ignorabat Augustinus quodnam Hispaniæ litus allueret oceanus, longeque hunc à Tarraconis vicinia, quæ interiore mari,

Deu

a Joan. Gerundensis in Paralip. Hispania initio Tomi I. Hist. illustr. Franciscus Tarraconensis in Arcadio. Vafæus in Chron. Hispaniarum. Volaterranus lib. 18. Anabrop. Marinus Siculus De laudibus Hist. lib. 6. Bergom. lib. 9. Supplem. 28. ann. c. 17. Nennius Hist. cap. 85. Morales lib. 11. cap. 17. Ludovic. Pons Icart Grandexar de Tarracone, cap. 24. Garival lib. 7. cap. 57. Pujades Chronica de Catalunya lib. 6. cap. 14. Gaspar Estam Antiquedades de Portugal. cap. 69. num. 5. Miræus in Scholæ ad Gemadum. Labbeus Dissertat. De scriptor. Eccles. part. 2. pag. 174.

mari, nunc mediterraneo, pulsatur, abesse, eamque non ultimæ Hispaniæ, immo Africæ limiti, quem incolebat Augustinus, ferè vicinioris urbem esse. Atque huc usque dicta videntur sanè Tarraconem excludere. Cetera quæ sequuntur, Bracaram adstruere Orosii patriam. Nimirum Avitus, qui epistolam scripsit de inventione reliquiarum S. Stephani, Bracarenfis fuit presbyter. Idatius in Fastis consularibus, Honorio X. & Theodosio VI. auctor est, & exstant ex his gestis epistolæ supradicti presbyteri (Luciani) & S. Aviti presbyteri Bracarenfis, qui tunc in Hierosolymis degebant. Certè hic videtur alter ex duobus his Avitis esse, quos cives suos Orosius vocat in Commonitorio proximè laudato. Quem locum operæ pretium est expendere, quòd & huic controversiæ non parum deserviat, & causam aperiat exitus Orosii è patria, & ad Augustinum profectiois, unde sibi famam ad posteros, scribendique occasionem comparavit.

3. Infecerat Priscilliana heresis infanis dogmatibus suis Hispanam gentem, nondum extincta etiam post (ut Severus ait) heresiarcham, & ejus præcipuos sectatores vindice gladio sublatos. Inter hæc de animarum origine multa insaniebat. Res erat etiam inter doctissimos anceps. Tunc (ait Orosius) duo cives mei, Avitus, & alius Avitus, cum jam tam turpem, & per se ipsam veritas sola nudaret, peregrina petierunt. Nam unus Hierosolymam, alius Romam profectus est. Reversi, unus detulit Origenem, alius Victorinum. Ex his duobus alter alteri cessit: Priscillianum tamen ambo damnarunt. Victorinum parum novimus, quia adhuc penè ante editiones suas Victorini sectator cessit Origeni. Hoc est, Avitus sectator Victorini, alteri Avito sectatori Origenis cessit. Cæperunt ex Origenem (inquit) magnifica plura proponi, &c. Inde jam argumentantur ii, quibus non placet horum alterutrum Avitum esse illum, qui de Stephani protomartyris reliquiis elucubravit, Bracarensem presbyterum, ab Idatio laudatum. Malè enim adaptari putant Sancti elogium ei Idatio, quem falsas Origenis opiniones in reditu à Hierosolymis cives suos docuisse Orosius conqueritur.

4. Amicus noster exquisitæ eruditionis vir D. Gaspar Jvañez de Segobia Marchio Mondexarenfis, qui in Dissertationibus suis Ecclesiasticis b plenè atque acriter Orosii rerum à Pseudo-Dextro conturbatarum, innumerisque fabulis sædatarum, vindicem egit, argumento ex contradictione sanctitatis & erroris reponit, Sancti appellationem honoris aliquando causâ, non sanctitatis titulo conferri per hæc tempora consuevisse: quod multis confirmat in Notis ad epistolas Martyrologio præfixas c Franciscus Maria Florentinus, præstanti eruditione nostri temporis hagiologus, dum de sanctitate Cæsarensi Eusebio in iis tributa jure ambigit: atque iterum in Notis Junii d, Leone laudato Allatio, viro nostri temporis celeberrimo. Nos subjungimus injuriosos esse erga hunc Avitum Origenis defensorem, qui eò tantum quòd Origenis placita de animabus, atq; earum principio

commendaret, hæresis ei notam inurunt. Quinimmo Augustinus, quem non minus quam alios hac re super stringebat anxius dubitationis nodus, tantum abest ut Avitum cum Origene suo hic damnaverit, ut potiùs excusare quodammodo videatur. Immo eundem Avitum recantasse palinodiam, recessisseque à defendendo eo, quem prius commendaverat dogmate, Orosii hæc ex eodem opere ostendunt: Isti verò Aviti duo, & cum his Sanctus Basilus Græcus, qui hæc beatissimè, (fortè pro rectissimè) docebant, quædam ex libris ipsius Origenis non recta, ut nunc perintelligunt, tradiderunt.

5. Qui cum Sancto Basilio componuntur, indigni prorsus hæresis notâ sunt. Nugantur enim qui de Græco quodam Basilio ad Hispanias cum Avitis appulso verba hæc intelligunt. Demus tamen Orosianum unum è duobus Avitis eundem esse cum Avito Bracarenfi, quem Idatius laudat, non hinc constare. Certè hic ipse Bracarenfis Avitus Idatianus, qui historiam inventionis memoratarum Stephani protomartyris exuviarum è Græco Luciani presbyteri convertit in Latinum, ad Balconium Bracarensem Episcopum cum universo clero ejusdem Ecclesiæ literas dedit, quæ in Annalibus Ecclesiasticis habentur e, in quibus literis sese ait frequenter venire voluisse ad eos è Hierosolymis, ubi degebat, impeditum tamen fuisse hostium per Hispanias diffusorum timore: & tamen Dominum Deum sibi indulgisse, ut dilectissimus filius (verba ejus audis) & presbyter meus Orosius, usque ad has partes ab Africanis Episcopis mitteretur; cujus mihi (ait) cbaritas & consolatio vestrum omnium presentiam reddidit. Vix potuerunt hæc enunciari de alio, quam de Balconii & cæterorum cive, quin sinceræ relationi vis inferatur. Quare hanc partem sequuntur viri docti f, non quidem Lusitani omnes, sed & non Lusitani, quæ verè urgentioribus conjecturis nititur, cum è contrario una Tarraconensis urbis, cum nostræ adjecto, facta extra Hispaniam ab Orosio mentio, de Hispana loqui urbe Hispanum scriptorem commodissimè significare possit.

6. Nostrum non est argumenti judicem agere circa institutum vitæ Orosii, sæcularifine, an regularis presbyteri, eos inter, qui ex eremitarum à magno Augustino institutorum, ut ajunt, familia, atque eos, qui sub schemate canonicorum regularium ejusdem sancti doctoris doctrinam exceperunt cum arguantur g. Quasi necessarium fuerit non aliter agere discipulum universalis doctoris, quam adhaerentem alicui ex duobus his vastæ ac frugiferæ Ecclesiæ arboris, ut ajunt, ramis. Scimus quidem venisse ad S. Augustinum, veluti à Deo ductum, juvenem, & veri cupidum, satisque doctrinæ philosophicæ atque theologicæ, necnon historiæ totius subsidiis instructum. Consuluit Orosius magnum hunc doctorem de rebus fidei Hispaniæ, cum sermone, tum quoque de scripto, in eo, qui cum titulo Commonitorii ad Augustinum

Tom. 5. ad an. cdxv. num. 3.

f Brito Marchio Lusitan. tomo 2. lib. 6. cap. 27. Acuña Hist. de Braga part. 1. cap. 58. Ant. de Purificatione Chron. de los Ermitaños. cap. 1. §. 1. Bernardus de Braga apud Estarzo cap. 70. num. 1. Cardofus in Hagiol. Lusitano to. 3. die. Padilla cent. 5. cap. 9. Marquez Del origen de los Ermitaños. cap. 10. §. 3. Marchio Acropolitani Dissert. Eccles. part. 1. dissert. 4. cap. 1. num. 8. & seq. g Vide Herrera in Alphabeto Augustiniano pag. 226. Marquez Origin de los Ermitaños. cap. 10. §. 3. pag. 171. La Gandara Cifre Occident. part. 2. lib. 6. cap. 7.

b 1. parte dissertat. 4. cap. 1.

c Pag. 65.

d Die xxl. pag. 626.

finum libellus inter hujus epistolas legitur; cui sanctus doctor libellum alium reposuit pro responsione contra Priscillianistas & Originistas ad Orosium inscriptum. Docuit nempe eum quod potuit, in re sibi & docto cuique obscurissima, remissitque plenius instruendum Hierosolymas cum literis ad Hieronymum, illius sæculi doctrinæ omnis veluti oraculum. Quæ omnia ex epistola ad Euodium, & ex iisdem ipsius literis ad Hieronymum directis constant. Ad hujus secundi Gamalielis Christiani pedes veluti alterum Paulum multum profecisse Orosium, nec minus quam sub Augustini disciplina, res ipsa persuadet.

7. In Palæstina divertenti alterum & alterum præter expeditionis suæ præcipuam causam expediendum fuit rei momentum. Pseudo-Synodus Diospoli coacta Pelagium per eos dies absolverat. Inventæ quoque fuerant circa idem tempus sanctissimi protomartyris Stephani, sanctorumque Gamalielis ac Nicodemi Christi discipulorum, Abibonisque Gamalielis filii venerabiles reliquæ, de quarum inventione miraculosa Lucianus presbyter quidam sanctus Græcè libellum ediderat. Utraque res eum fructum Orosio peperit, ut rediens ad Augustinum, haberet, quo tam ab Ecclesia universalis, fidei res expediendo, quam à quibusdam particularibus nuper religioso isto thesauro us communicando meritum reportaret. Erotis enim & Lazari Galorum Episcoporum, qui tunc temporis peregrè illic agebant, literas de Pseudo-Concilio istius Palæstini, seu Diospolitani gelsis S. Augustino nunciatas tulit secum in Africam regrediens. Quibus commotus ac rei indignitate Augustinus Carthagine Synodum convocavit. Quæquidem iterum infesta & abominanda Ecclesiæ tam Pelagii quam Cælestii nomina dogmataque declaravit, ut ex epistola ad Innocentium Pontificem totius Synodi data nomine compertum habemus, confirmatque Marius Mercator, horum temporum æqualis, cap. 3. Commonitorii Imperatori oblatis super Cælestii nomine. Libellum item Luciani Græcum ab Avito presbytero Bracarensi vulgarem omnibus Græcè nescientibus factum de prædictæ inventionis historia, necnon & reliquiarum aliquam partem Aviti ejusdem mandato functus, ad Balconium Bracarensem Episcopum, totiusque hujusce urbis clerum, transportavit. quod ex epistola ad eos Aviti, superius jam à nobis laudata, confirmare possumus.

8. Duobus ferè annis, ut creditur, tota hæc peregrinatio, hoc est à XIV. ad XVI. supra quadringentesimum, aut paulò ultra, Orosio constitit. Bene accurateque hæc digestis annorum spatia gesta que ad Marii Mercatoris operâ Joannes Garnerius. Vanum etenim, & Ilias mendaciorum est id totum quicquid commentitius Dexter de Orosio pluribus, anno nativitatis junioris (sic eum appellat) nostri, profecionis ad Augustinum, tempore, & causis, vanissimi, & malefani cerebri mortalis confingere non erubuit. De quibus paulò post.

9. Reverfus è Hierosolymis vix committere potuit, quin ad Augustinum in Africam rediret, eumque, uti diximus, de quæstionibus cum Hieronymo collatis, ac de Pelagianorum rebus certiore redderet. Cogitavit inde in patriam, vectusque navigio usque Minoricam insulam, constitit aliquamdiu in Magonis portu: sed postquam transcebi ad Hispanias, sicut desiderabat, nequit, remeare ad Africam de novo statuit. Quæ verba sunt Severi Episcopi Minoricensis in quibusdam literis ad omnes Episcopos, in quibus refert Judæorum conversionem in hac insula ad intercessionem Stephani protomartyris sub adventum Orosii, cum parte sacrarum ejus reliquiarum factam. Venientem ergo eum ex Africa in Hispanias, sive ab hostibus Gothis & aliis nationibus timor, sive in his grassantibus, sive alia causa, repedare ipsum coegit in Africam. In qua per me manserit usque ad obitum diem: nulla enim ejus in patriam reditus exstat via aut vestigium. Nam & Raphael Volaterranus Carthagine diem suum obiisse Orosium, indeque Romam asportatum ejusdem corpus, scriptum reliquit. Decessit in Africa apud Carthaginem; sepultus vero (ait) Romæ in templo Eusebii ad tropæa Marti. Sed crediderim potius confundi hunc nostrum à viro docto cum Orosio martyre, cuius sacras reliquias eo in templo asservari fama est, ut mox dicemus. Atamen huic nostro judicio repugnabit fragmenti Estepani, si aliqua est, fides, in quo legitur diversissime ab editis vulgaribus Pseudo-Maximi nugis, ad ann. Christi CDLXXI. Paulus Orosius nonagenario major adhuc Tarracone superest.

10. Quod autem præcipuè ad Bibliothecæ rem attinet, Orosius hortatu Augustini, ad comprimenda ethnicorum, Symmachi fortasse, atque aliorum similibus, blasphemata ora, quibus calamitatem omnem Romanæ reipublice ab hostibus aquilonaribus excitatam, christianæ religioni adversus veterem idolorum superstitionem invectæ acceptæ haberi debere vociferabantur, sive (ut verbis ejusdem Orosii dicam) præsentia tempora veluti malis extra solitum infestissima, ob hoc solum quod crederetur Christus & coleretur Deus, idola autem minus colerentur, insanabant, ex ipsa profana omnium gentium, præcipueque Romana historia, opus quoddam aggressus fuit sub titulo

11. Historiarum septem libros adversus hanc paganorum persuasionem, ad eundem Aurelium Augustinum directos. Ex quorum præfatione constat, cum Augustinum ei auctorem harum lucubrationum fuisse, tum argumentum operis. In eo enim ait se collegisse, quæcumque aut bellis gravia, aut corruptis morbis, aut fame tristitia, aut terrarum moribus terribilia, aut inundationibus aquarum insolita, aut eruptionibus ignium metuenda, aut icibus fulminibus plagiisque grandinum seræ, vel etiam parricidiis flagitiisque misera, per transacta retro sæcula reperisset. Non aliam libri inscriptionem asserere ex Gennadio possumus, neque item ex eis qui post Gennadium scripsere. Gelasius Papa o historiam adversus paganorum vanitatem; Freculphus Lexoviensis P adversus

gentes: Gotfredus Viterbiensis historias simpliciter, appellant. Alii Chronica vocant, ut Engelbertus Abbas Admontensis in Speculo virtutum ms. apud Barthium lib. 36. cap. 17. Martinusque Polonus in præfatione sui Chronici.

12. Adhæsit verò ei vulgaris illa Hormestæ, seu Ormestæ: in quo nomine, neque Græcis neque Latinis cognito, crux fixa olim fuit judicio utentibus, & in veteres memorias inquirentibus omnibus, qui duobus his sæculis vixere. Non enim antiquitus, sed ante duo hæc triæve inolevit, ut Orosianæ huic historiæ peregrina hæc epigraphe tribueretur. Vix enim reperire sit antiquiorem aliquem scriptorem, cui nota fuerit P; si non ante aliquot sæcula scriptus sit codex ille Oxoniensis, cujus Thomas Jamesius meminit in Bibliotheca Oxoniensi. Trithemius q certe ita vocat, Gesnerus r, Balæus s, alii. Exclusiv autem cognitione hujus vocabuli, partim arrisit Orchestram mundi, nonnulli Hormatbum legi debere, & in corrupti tituli occasionem inquirere.

13. Orchestram commodè nuncupari hoc opus primus excogitavit Stephanus Vinandus Pighius in Hercule suo Prodicio; & post eum inter alios Andreas Schotus in præfatione suarum Notarum ad editionem Moguntinam, de qua postea. Quod subinde nomen, veterem, & ab auctore ipso venientem, Chronici accevisse titulum magistrorum recentiorum operâ, quibus nulla, aut penè nulla fuit antiquitatis reverentia, conjectatur lib. 3. Variar. lectionum cap. 3. in fine Thomas Reinefius, neque indoctè quidem, nam quemadmodum in orchestra (ait) omnis generis spectacula, seria, ludicra, exhibentur; ita in isto commentario, seu in theatro, omnis generis historiæ, rerum Romanarum vicissitudines, infortunia, bella, cædes, victoriæ, & eventus producuntur & narrantur. Barthio tamen hoc seriò displicet lib. 36. cap. 16.

14. Gerardus Joannes Vossius non Orchestram, sed Hormatbum, Ὅρματῶν, legi posse, aliquando conjectabatur: hoc est catenam, seu seriem; quòd historia series rerum sit; desperans tamen se aliis id facillè persuasurum. Excurret idem ad corruptæ inscriptionis causas, suspicatus, germanum De miseria hominum titulum, per compendiarium scribendi rationem, quod moris fuit, exaratum, in hoc Hormestæ monstrum degenerasse: nam libros hosce De miseria hominum alicubi inscriptos legi à nonneminè didicerat. Barthius ab Omnis historiæ titulo Hormestam corruptè invallere potuisse, proximè laudato capite haud improbat. Bonifacius cap. 31. De scriptoribus Rom. historiæ depravatam hoc vult ab Orbis miseria, seu potius ex Or. m. ista, sive, Orosii mundi historia. Nec sine exemplo esset (infit Vossius) si ab Homisda aliquo libri, quem alii excriferunt, possessore, titulus operi adhæsisset.

15. De tempore scriptionis censeo statim à suo in Africam adventu Augustini hortatu aggressum opus fuisse: deque eo tempore accipere nos debere quod lib. 5. cap. 2. de se ait, ma-

nere tunc in Africa, quæ eum tam libenter exceperat, quam ad eam confidenter accesserat; absolvisseque postquam redisset in Africam è Palæstina circa annum CDXVII. hoc est v. c. MCXVIII. ut ipse ait in fine, observatque Baronius ad annum CDXV. nu. 62. Quo nimirum tempore Augustinus operi magno De civitate Dei sedulo deditus, undecimum ejus librum formabat, ut ex eodem Orosio liquet in præfatione. In his Orosii libris descriptio existat totius orbis in tres ejus partes, Europam, Asiam, & Africam: quam ferè iisdem verbis Æthicus habet in Cosmographia; cujus ætas cum incerta sit, non facillè dixeris quisnam eorum ab altero desumpserit, annotante Josia Simlero in editione sua Basileensi anni MDLXXV. Æthici jam dicti cum aliis geographis. Certè hujus commentarii nomine insignem gratiam ab Ecclesia & piis omnibus nosfer inii, laudesque consequutus fuit. Gelasii enim judicio est vir eruditissimus. Gennadio, eloquens historiæ cognitor: sicut & Prospero, apud quem pro cognitor, melius conditor legitur. Cassiodoro u, Christianorum temporum & paganorum collator. Cujus verbis & sensu eo se libentius uti Joannes Saresberiensis ait x, quòd Christianus sciret, & magni discipulum Augustini, propter religionem fidei nostræ, veritati diligentius instituisse. Venantius item acuminis eum laudat nomine lib. 8. ep. 1.

Quod tonat Ambrosius, Hieronymus atque coruscet, Sive Augustinus fonte fluente rigat, Sedulus dulcis, quod Orosius edit acutus, Regula Cæsarii linea nata sibi est.

Nihilominus accusatur nimis facilitatis in credendo, ac plerumque fides ejus præstringitur à summis viris y.

16. Hujus historiæ editionem antiquissimam Venetam Bernardini de Vitalibus Barthius vidit z nescio cujus anni. Sequuta est, ut credimus, alia Veneta anni MCDLXXXIII. in folio Octaviani Scoti operâ, & hanc tertia quæ anno MD. in folio etiam prodit. Deinde laudatur alia Parisiensis MDX. ab Oihenarto in Notitia utriusque Vasconie a (qui & meminit ms. codicis Navarrici Parisiensis Collegii) illam & vidit Christianus Daumius scribens Thomæ Reinesio b. Sequitur illa Eucherii Cervicorni MDXXVI. Colonienfis, ad quam Gerardus Bolsvinge Reckelinschusens præfatus, sese ait ex tribus vetustis codicibus, unoque ex illis Colonienfis bibliothecæ, qui propter antiquitatem vix jam legi poterat, monstra priorum editionum sustulisse, ac defectus supplèssè: quod nonnullis demonstrat exemplis. Vidimus nos in bibliotheca Romanæ Sapientiæ. Gerardi hujus, & Joannis alterius Cæsarii viri doctissimi operam in hoc auctore navatam Franciscus laudat Fabricius Marcoduranus, qui post utrumque illustrando huic commentario incubuit: postque aliam Parisiensem editionem, Joannis Parvi anni MDXXIV. Gesnero notam, & alteram Petri Vidovæi MDXXXIV. ipse suam Coloniam MDLXI. in 8o. apud Maternum Cholinum cum annotationibus emis-

h Vind. Ba-
tiodium tom.
ad ann. CDXV.
39.

i Epist. 102.
& Epist. 101.

q Apud B.
r In Biblioth.
s De scrip.
Anglia. cent. 2.
cap. 16.

p Hormestæ
nuncupatione
in Patavinis
codicibus ms.
non reperiri
monuit Tho-
masius in Bi-
blioth. Paravi-
na pag. 16.
q De scrip.
r In Biblioth.
s De scrip.
Anglia. cent. 2.
cap. 16.

t De H. L.
lib. 2. cap. 14.
in Hist. Pelag.
lib. 1. cap. 17.

l Baronius
tom. 5. ad ann.
ecc. 10.
ecc. 10. 2. 35.
cdxv. 4. Rivius
in vita S. Au-
gustini. Henricus
de Noris in
Hist. Pelagianæ
lib. 1. cap. 7.
m Dissert. 2.
De Synodis ha-
bitis in causa
Pelagianæ.

u De divin.
test. cap. 17.

x De nugis
curial. lib. 2.
cap. 18.

y Baronius
sape, Lipsio ad
Tacitum 4. An-
nal. Adde Cas-
saubonum, &
Vossium De H.
L. lib. 2. cap. 14.
Poffevinum in
Apparatu.
z Lib. 36.
cap. 17.

a Lib. 3. cap.
8. pag. 446.

b Inter ep.
Reinesii ad
Daumium ep.
9.

o Cam. Cur.
Rom. in cap.
Sæpt. 3. di-
stinct. 10.
p In Chron.
tom. 2. lib. 9.
cap. 12.

fit, & cum Historiarum adversus paganos titulo, atque iterum ibidem MDLXXXII. apud eundem Cholinum in 8º. In quo opere multa passum fuisse Orosium ab homine alioquin non inerudito, sed ex ingenio grafante, Barthius conqueritur toties laudatus. Accesserunt Ludovici Lautii presbyteri Gandensis Notæ antiquioribus Fabricianis in editione quæ ultima Moguntia apud Cholinum prodiit anno MDCXV. ab Andrea Schoto recognita.

17. De translatoribus è Latina in alias linguas, credamus, si lubet, Guilielmo Camdeno, atque Gesneri epitomatori, Alfredum Anglorum Regem historiam Orosii in vernaculam gentis suæ convertisse. Exstat & Gallicè edita Parisiis apud Philippum de Noir MDXXXVI. in folio. Labbeus forsitan meminit in Bibliotheca nova ms. pag. 308. Italicè forsitan conversa est, at certò Hispanicè, neque ea tamen publici juris facta, cum ms. reliquerit Didacus à Jeyes Toletanus, uti & S. Augustini De civitate Dei libros, de quo in altera Bibliothecæ hujus parte mentio est. Custodiuntur in bibliothecis codices hanc historiam continentes. In Venera S. Antonii Thomafino teste, bina exempla sunt caractere eleganti scripta, alterum in S. Georgii in alga; alterum in Cardinalis Bessarionis: necnon in Medicea, cujus exstat catalogus, est Orosius De calamitatibus totius mundi inscriptus. Thomafinus quoque ait asservari alios mss. codices in bibliotheca S. Joannis in Viridario Patavii.

18. Superest & Orosii Commonitorium jam supra memoratum ad Aurelium Augustinum, in quo ei refert adventus sui ad eum ex Hispania usque causam, consulitque de gravissimis quæstionibus in gente sua controversis. Qui libellus inter opera sancti doctoris conspicitur.

19. Apologeticus autem liber De arbitrii libertate contra Pelagium constantiore fama Orosii esse, quam non esse, dicitur. Quamvis enim Petrus Wastelius Carmelita, ut Spartam suam Joannis Hierosolymitani Episcopi defensionis apparatus adornaret, hunc librum abdicare suo auctori, utpote adversus fidem historię peccantem, necnon Nestorianæ ac Novatianæ hæresis suspitione laborantem, demumque in optimæ famæ virum Joannem injuriosum acerrimè sit conatus, quem ducem habuit Joannes Baptista de Lezana in Amalibus Carmelitanis, hæreticę Labbeo, & aliis aqua; communiter tamen placuit, judicio etiam sagacissimorum hujus sæculi hominum, ut ferus Orosii sit legitimus. Ita post veteres, Vincentium Bellovacensem, S. Antoninum, Trithemium, Gesnerumque, de hoc libro censent discussâ maturè re ii ferè omnes, qui Pelagianæ hæresis historiam conscripserunt. Vossius nempe lib. 1. cap. 17. sicuti & De Hist. Latinis lib. 2. cap. 14. Henricus de Noris ejusdem Historię Pelagianæ lib. 1. cap. 7. & accuratè magis Joannes Garnerius dissertatione 6. De scriptis adversum hæresin Pelagianam cap. 3. quod est De Orosii scriptis, unâ cum Marci

Mercatoris, quæ exstant, operibus i, Parisiis ante paucos annos primum publicatis. Eò enim contulit vir magnæ diligentia ac eruditionis quicquid dissipandis Wastelii criminationibus satis superque sit.

20. Eos ferè omnes dixi hæc ire, qui Pelagianæ historię operam dedere. Excipendus etenim Cornelius Jansenius est Iprensis Episcopus, cui minus accuratè hanc rem perpendenti ea propter visus fuit Apologeticus non esse Orosii, quia Hierosolymitani sub Joanne conventus à Diospolitana Synodo diversi meminere; cum certissimum sit, & à S. Augustino saepe, aliisque comprobatum, diversa hæc duo Concilia, sive conventus fuisse eodem anno, scilicet CDXV. habitos. De quo eosdem auctores consulere lector poterit. Dignum igitur Orosio commentarium jure existimavit Garnerius, non grandem quidem, sed verum dogmatumque ita plenum censens, ut nulli ferè ejusdem ævi lucubrationi cedat, nullis præstet, ad invidiam usque nonnullorum.

21. Planè in hunc librum, exscriptoris, ut suspicari datur, incuria, ex libro Augustini De natura & gratia fermè septemdecim, ab tertio usque ad decimum nonum, incidere capita; quibus è medio sublatis, de sensu nihil tollitur, sed omnia coherent. Primum se hujus observationis auctorem Vossius modestè, sicuti semper solet, jactat. Petrus autem Wastelius Andream tribuit Schoto. Rectène? Nam editioni Moguntinæ anni MDCXV. ab eo recognitæ assumentum hoc, ut in anterioribus, adheret adhuc. Nisi postea animadvertit, curaveritque, ne in sistema veterum Patrum, uti debuit, rescissis admitteretur; quod Garnerius videtur innuere. Non enim excerpta ex D. Augustino credenda hæc sunt ab Orosio: qui enim excerptit, aut collectanea facit, non verbis auctoris, quem transcribit, sed suis loqui solet. Quod aliter hic fit: nam Orosius sibi ea quæ magni doctoris sunt attribuit. Idem verò Apologeticus est cum libro De libero arbitrio (quamquam hic titulus non placeat Henrico de Noris, eò scilicet, quòd pro gratia potius sit) non duo diversi, ut Possévinus credidisse videtur: apud quem quod opus audit De origine anime, non aliud est à Commonitorio. Trithemius De ratione anime vocavit. Adhæsit primum Orosii operibus hic Apologeticus liber Lovanii MDLVIII. deinde Colonia MDLXXII. tandemque in Moguntina Cholini editione anni MDCXV. exstat quoque inter veterum patrum opera tomo 15. editionis Colonienfis, & in supplemento editionis Parisiensis.

22. Inter opera S. Augustini Dialogus legitur sexaginta quinque questionum (ut inscriptio habet) sub titulo Orosii percontantis, & Augustini respondentis. Hic tamen neque Augustini, neque Orosii est ex communi sententia.

23. Aliàs quædam attribui nostro solent: nempe Quæstiones de Trinitate & aliis sacre Scripturæ locis, ad Augustinum, quæ cum ejusdem responsione anno MDXXXIII. Parisiis prodierunt ex officina Michaëlis Vascosani. Incipit: Licet multi & probatissimi viri &c. De situ

situ antiquæ Babilonis & Carthaginis Orosio tributa cujusdam orationis in membranis annorum CC. exarata in bibliotheca mss. Latinorum Antonii Augustini mentio est. De Adam librum ejusdem laudat Franciscus Ximen in libro De les dones, Valentinâ linguâ scripto. Qui & Epistolarium ei attribuit. Epistolas ad S. Augustinum, quas & Trithemius laudat, intelligo. Ab eodem Trithemio affigitur nostri operibus In Cantica Canticorum Commentarius, cui statim credidere Gesnerus & Possévinus. Sed hunc Honorii esse, non Orosii, Honorii inquam Augustodunensis, qui (ut ipse de se ait) Cantica Canticorum ita exposuit, ut prius exposita non videantur, imposuisseque Trithemio, aut ante eum alii, corruptam inscriptionem, censuit à Geverarto Elmenhorstio admonitus Vossius De historicis Latinis lib. 2. cap. 14. cum prius in Pelagianæ historie lib. 1. cap. 17. suspicatus fuisset in codicem aliquem, qui pro Orig. corruptè scriptum Oros. haberet, Joannem Trithemium incidisse. Similiter videtur Vossio peccatum ab scriptore cujusdam codicis ms. bibliothecæ collegii Benedicti Cantabrigiæ, in quo Orosium De viris illustribus, pro Honorio, ut credit, inscriptum, ex Thoma Lamelio refert.

24. In Apologetico etiam laudato hæc leguntur: In libris quos ad Marcellinum scripsi, sicut potui, explicare curavi. Unde aliud Orosio contribuendum opus emergere dicas. Sed verba hæc ex libro S. Augustini De Natura & gratia sunt, uti monuimus, atque ad ejusdem libros tres ad Marcellinum De peccatorum meritis & remissione referenda sunt.

25. Quid verò huic de Orosio veritatis telæ falsi è Toletana officina historici subtraxerint, ne id prætermittamus, per summa capita colligendum est. Primò Pseudo-Dexter ex uno Orosio duos, aut forsitan tres, finxit: seniore historici nostri patrem Flavium Paullum Orosium, hujus fratrem S. Orosium, tertiumque Paullum Orosium juniorem historicum nostrum, prioris filium. Præter hos alium Orosium monachum tamquam ex eadem familia, Orosii historici ex sorore nepotem laudat Pseudo-Maximus. Sed in omnibus his miserè conturbavit rationes suas harum fabularum inventor. De primo illo S. Orosio: S. Orosius (ait) Orosii Tarraconensis patruus Romæ floret. De secundo Paulo Orosio seniore: Sanctus Paullus Orosius senior resedit Romæ. Ejus ex uxore filius Paullus Orosius Carthaginæ mortuus Romam delatus est. De tertio nostro juniore præcedentis filio P: Sub Paciano Barcinonensi Episcopo nascitur Paullus Orosius junior, Tarraconensis civis, discipulus S. Augustini. Deinde post aliquot annos causam ejus in Africam profectiois enarrans, Paullus Orosius (ait) acceptis literis Episcoporum Herodis (Erosi potius) Prudentii, & Lazari; Herodis inquam Derrosani, Prudentii Ilerdensis, Lazari Vicensis, ex Concilio Toletano dudum habito collectis canonibus, ad Episcopos Africanos ad quoddam generale Concilium congregatos festinè se confert. Postea

que: Paullus Orosius Fl. Lucii Orosii filius, consanguineusque Paciani patris mei, civisque Tarraconensis, mirificè auspiciatur Hormestam, idest mundi Chronicon, quem suscepit scribendum hortatu literisque S. Augustini. Hæc in Pseudo-Chronico isto postrema Orosii memoria; cujus mortem is, qui præmortuus fuisse contigitur Dexter, Pseudo-Maximo referendam relinquit. Hic ait: Paullus Orosius Tarraconensis civis centenario major, veniens ex Africa Carthagine Spartaria moritur. Unde ut sanctus vir Romam adportatur, & in Ecclesia S. Eusebii, ubi patruus Orosius (ita legi debet) jacebat, sepelitur.

26. Cuncta hæc anachronismis, & contradictionibus, ac fictionibus scatent. Sancti Orosii memoriæ, qui nostri fingitur patruus, causam dedit Orosius presbyter ille, qui unâ cum Gregorio Eusebium sub Constantio martyrem sepelivit in cœmeterio Callisti viâ Appiâ, uti legitur in fastis Ecclesiasticis xiv. Augusti. In Ecclesia, seu titulo S. Eusebii Romæ asservari corpora SS. Eusebii, Orosii, atque Paullini, è monumentis ejusdem Ecclesiæ Baronius ad hunc diem in Notis prodidit. Orosii nomen, invitavit Pseudo-Dexter, ut intimandum affumeret ex Orosiorum Hispanorum fuisse hunc genere. Sed qui Orosii hujus in ea Ecclesia sepulti meminere, martyrem eum vocant.

27. Hujus frater Paullus Orosius historici pater ab eodem Pseudo-Dextro dicitur. Is tamen sibi non constat. Nam alio loco eum Flavium Lucium Orosium, alio Paullum Orosium vocat. Jam hic se prodit non obscurè novitas. Nullus enim eo sæculo, ac pluribus sequentibus, scriptorem hunc alio quàm Orosii nomine appellavit: adeò ut nescire me fatear, unde hoc Paulli nomen, veterum silentio damnatum, editiones Orosii operum primum exculpsent. Quod quidem nullus dubito antiquis codicibus auctoribus factum. Decimo quidem sæculo jam invenitur cum Paulli nomine in Chronico Abbatie Senonensis, quod Dacherius edidit tomo 3. Spicilegii. Et Flavii quidem prænomen eadem, qua sanctitatis elogium, temeritate inditum fuit seniori huic Orosio.

28. Jam ad Paulli nostri Orosii res deveniendo, natus is fingitur an. CCCLXXXIV. sub Paciano Barcinonensi Episcopo. Hæc ad hunc annum legimus in prioribus editionibus Cesar-augustana & Hispalensi. Sed Bivarius, ne auctorem suum damnaret inepta & absurda dicentem, retrò ad annum CCCLXX. arbitrio illo traxit, quo extricata tur se ab his plagis, quæ frequenter in hoc Pseudo-Chronico lectoribus tenduntur, fuit persæpe usus. Nam qui potuit natus eo anno CCCLXXXIV. post sedecim alios, scilicet anno CD. tam immaturus gerendis rebus, usque maximi momenti, adolescens ad Augustinum legatus trium Episcoporum destinari? Iccircò is, qui solvi non poterat, abscondendus nodus fuit. Natum verò eum dici sub Paciano, hoc est Tarraconensem Orosium sub Paciano Barcinonensi alterius Ecclesiæ Episcopo, non nisi amaxario ineptiarum exciderit.

28. Jam

c Bibliotheca Veneta pag. 14. & 59.

2 Lib. 3. Historiarum in edit. Joannis Hierosol. operum Brunell. fect. 5. pag. 168. Ad ann. CDXV. De script. Eccles. in Paul. Crofo. Lib. 12. Spect. Hist. cap. 6. Parte 2. Hist. cap. 10.

1 Pag. 114. Erosi part. 1.

1 Vossius ubi præcipue, Notæ ad op. de S. Augustini Epistolas, quæ ad S. Augustin. lib. 2. cap. 14.

1 De script. Eccles. in fine.

m De H. L. dicto cap. 14.

n Ad ann. CCCLXX. num. 2. Ad ann. CCCLXXII. num. 2.

p Ad ann. CCCLXX. num. 5. in edit. Bivarii, ut in aliis anterioribus ann. CCCLXXXIV.

q Ad ann. CD. num. 2.

Ad ann. CDXVII.

In Chron. ad ann. CDLXXI.

t Adonis, Uuardi, marty. Roman.

u Conventus in Rom. Pompil. Totus in Roma moderna, pag. 473.

x Baron. d. die xiv. Aug. Totus ubi proximè. y Ad ann. CDXVII. z Ad ann. CCCLXXI.

a Videantur Augustinus, Hieronymus, Prosper, Genadius, Geladius, laudati, Cassiodorus De div. test. cap. 17. Herm. Contractus anno CDIII. Marian. Schotus anno CDXVI. Siebertus CCCLXX. Hugo Floriacensis in Honorio. Freculphus Lexov. tom. 2. lib. 5. cap. 12. Vinc. Bellovacensis Spec. Hist. lib. 18. e. 6. Joann. Saverbriensis lib. 6. Palæstr. cap. 18. in fine.

29. Jam verò de Orosii ad Augustinum expeditionis, & à patria peregrinationis causa, temporeque dicturus larvatus Dexter, miserè se tot mendaciis, quot verbis, illaqueavit. Quoad tempus enim, rem an. CDXIV. ante quatuordecim narrat gestam. Meridie verò clarius est, Orosium ex Hispania ad Augustinum profectum, postquam consulisset eum de animæ origine, & aliis apud Hispanos controversis, missum ab Augustino fuisse ad Hieronymum in Palestinam. In qua cum versaretur, apud Joannem Hierosolymitanum, sive ab eo coactam in ea urbe Synodum, de damnatione Cœlestii in Carthaginensi Concilio ante paucos annos facta, vocatus eò, retulit: gestorum in Diospolitana pro Pelagio Synodo testis fuit; inventionem reliquiarum Stephani, & aliorum iisdem diebus contingentem, Luciani Græco libello Latinè reddito Ecclesiæ occidentali communicavit, reversusque tandem in Africam fuit renunciaturus Africanis patribus quæ temerè in Pelagii causa Diospoli fuerat factum. Cinnus hic rerum, uti diximus, ad annum CDXIV. tresque alios hunc consequentes pertinent. Africanis patres Cœlestium damnaverant anno CDXII. Constat ex epistola Concilii Carthaginensis ad Innocentium Papam anno CDXVI. datis, ubi ante *fermè quinquennium* de Cœlestio iudicatum disertè refertur. Conventus ille Hierosolymitanus, atque inde Diospolitanus, anno CDXV. habitus sunt, eodemque anno inventio sacrarum Exuviarum contigit. Lucianus inventor id apertè docuit in sua relatione, affirmans revelationem de illarum loco sibi factam III. Nonas Decembris, consulatu Honorii X. ac Theodosii VI. qui in hunc annum incidit, cum Joannes in *Lidda* esset, quæ est *Diospolis*, Synodum agens. Tantum abest ut pater Orosii ad Augustinum expeditioni quadringentesimus Christi annus aptè assignetur.

30. Ajunt tamen, qui hujus anachronismi scopulum evitare sibi posse videntur, profectio ad Augustinum ex Hispania hoc anno sæculari contigisse, apud eum tamen mansisse in Africa usque ad XIV. ejusdem sæculi annum, quo destinatus fuit ab eo ad Hieronymum. Frontem hominis partium studio duratam! sed Augustinum ei opponimus, qui intra breves cancellos adventus ad se Orosii, & in Asiam profectio tempora restrinxit his verbis ex literis ad Hieronymum per eundem Orosium remissis ^b: *Ecce venit ad me religiosus juvenis &c. famâ excitus, quod à me posset de his quæ scire vellet, quicquid vellet audire. Neque nullum cepit adventus sui fructum. Primò ne de me multum famæ crederet: deinde docui hominem quod potui; quod autem non potui, unde discere posset admonui, atque ut ad te iret hortatus sum. Et in epistola alia ad Euodium Uzalensem Episcopum ^c: Occasionem quippe cujusdam sanctissimi & studiosissimi juvenis presbyteri Orosii, qui ad nos ab ultima Hispania, idest ab oceani litore, solo sanctorum scripturarum amore inflammatus advenit, amittere nolui, cui ut ad illum quoque pergeret persuasi.*

31. His tam perspicuis testimoniis lumen adhuc accendit dereliquisse Hispanias Orosium post Wandalorum in eas irruptionem, quæ ann. contigit CDX. sive Honorio VIII. & Theodosio Coss. ut Prosper & Cassiodorus affirmant, quibus consonat annus urbis conditæ ab eodem Orosio his malis assignatus lib. 7. cap. 40. Orosius enim ante discessum expertum se cum sua fuisse Hispania barbarorum sævitiam, disertè docet in Commonitorio ad Augustinum toties laudato: *Dilacerati graviss (inquit) à doctoribus pravus quàm à cruentissimis hostibus sumus: Et apertè magis: Ego ipse, qui hæc pro asserenda omnium temporum alternata calamitate percenseo, in relatu tanti mali, quo vel ipsa morte, vel formidine mortis accepta totus mundus intremuit, numquid illacrymavi oculis? &c. Et paullo post: Cum tamen si quando de me ipso refero, ut ignotos primum barbaros viderim, ut infestos declinaverim, ut dominantibus ablanditus sim, ut infideles præcarerim, ut insidiantes subterfugerim, postremò ut persequentes in mari, ac saxis, spiculisque appetentes, manibus etiam penè jam apprehendentes repentinâ nebula circumfusis evaserim, cunctos audientes me in lacrymas commoveri velim &c. Hæc omnia sibi ante discessum ab Hispaniis contigisse Orosius ad Augustinum ait. Et Dextrum suum adhuc excusare perget Bivarius? Non, credo, nisi plumbei cordis fuerit, his, quæcumque sibi ostenderentur, ultrà repugnaturum.*

32. Audivimus quidem ab ore ipso peregrè ab Hispania euntis Orosii ^a, se sine voluntate, sine necessitate, sine consensu de patria egressum, occulta quadam vi actum, donec in litus Africæ allatus fuit. *Hæc demum* (prosequutus) *in eum respici inllectum, quod ad te venire mandabar.* Item ab ipso Augustino ^e, solo sacrarum Scripturarum ardore inflammatum ad se venisse. Planè hæc falsa erunt, aut Dexter falsus, qui ait, acceptis à quibusdam Episcopis Hispaniæ literis, collectisque ex Toletana Synodo canonibus ad Africanos patres in Concilio generali congregatos festinè se contulisse. Id enim officium præstaturus non potuit non cum voluntate & cum consensu patriam relinquere: neque occulta vi adactus, nesciensque ad quem iret. At quorum Episcoporum literis? Erotis scilicet Dertusani, Prudentii Herdensis, & Lazari Vicensis. Portentum audaciæ, aut saltem imperitiæ! Exspectabam Eutropii & Paulli nomina: de quibus: *sed quoniam domini mei* (Orosius inquit in Commonitorio limine) *filius tui Eutropius & Paulus Episcopi eadem, quæ & ego puer vester, salutis omnium utilitate permoti commonitorium jam dederunt de aliquantis hæresibus &c.*

33. Hæc ad Augustinum ille, cum ex Hispania recens venisset, exarabat. Nihil horum. Eros, seu Heros, & Lazarus Galliarum fuere Episcopi, Heros Arelatenfis, cujus Prosper meminit in *Chronico* ^f, adjunctus non jure eum his infulis spoliatum; Lazarus Aquensis, quorum utriusque Zosimus Papa meminit in epistolis ad Africanos Episcopos, disertè eos referens, cum alienigenæ essent, intra Gallias sacerdotia vendicasse, quibus

^d In Commonitorio ad Augustinum initio capitis adducto.

^e Epist. tota ad Euodium.

^f Coss. Honor. IX. & Theod. V. ann. CDXII.

^g Tomo 1. Conciliorum. Biniæ editionis pag. 875. & seq. & apud Baronium tom. 5. ad ann. CDXIII. non. 19.

bus sese ipsi propriâ sententiâ abdicaverint, Pontificali judicio deinde submotos. Lazarum quoque Aquensium civitatis sacerdotem hoc est Episcopum, disertè appellat. Gallos item vocat Episcopos S. Augustinus in libro *De gestis Palestinis*, sive *Pelagii*, à Velfero publicato. *Sancti fratres & Episcopi nostri Galli Eros & Lazarus.* Hi in orientem abeuntes Pelagium accusavere coram Eulogio Cæsareæ Palestinæ metropolita, cogendæque hac super re Diospolitana ejusdem provinciæ Synodi causa fuere, in qua Pelagio iniquè absoluto, converterunt se ad Augustinum Patresque Africanos, literis ad eos datis, quas occasione usi adornantis per eos dies reditum suum ad Augustinum Orosii, per eum direxerunt. Hæc literæ sunt Erotis & Lazari, quas in Africam ex Palæstina tulit Orosius, ut in memorata Carthaginensis Concilii ad Innocentium Papam epistola disertissimè refertur.

34. Neque ergo Hispani Episcopi Eros & Lazarus, neque eorum literis ex Hispania, sed ex Asia seu Palæstina, in Africam Orosius transfretavit instructus. Aperta hæc & distincta in Ecclesiasticis monumentis, quibus fidem præstare cogimur, magis sunt, quàm ut ab oscitante, verèque historia ignaro, omniaque susque deque habente Toleti cive, atque ævi nostri Dextro, in dubitationem aliquam afferri unquam possint. Quid ad hæc Bivarius? rem suam agit, ac dummodo causæ suffragetur, apta an inepta excusatione utatur, insuper habet. Pulsos nimirum ex Gallicanis Episcopatibus Erotem arguitur & Lazarum novas in Hispania sedes Dertusanam Vicensemque adeptos fuisse. Ego tamen id tantum ab eo doceri vellem, quoniam tempore has sedes obtinuerint. Respondere enim necesse est ei ante quadringentesimum, seu sæcularem annum. Eo quippe anno acceptis eorum, jam tunc Hispanis Ecclesiis præpositorum, literis, in Africam se contulisse Orosium, suus ejus Dexter attestatur. Atqui hoc falsissimum esse non minus certum est, quàm Erotem & Lazarum Galliarum fuisse Episcopos. Eros anno quo Honorius IX. ac Theodosius V. consules fuere (hoc est CDXIII.) cum Arelatenfi oppido Episcopus præsideret (Prosper ait) à populo ejusdem civitatis insons &c. pulsus est, inque ejus locum Patroclus ordinatur, amicus & familiaris magistri militum &c. Non igitur ante annum hunc Episcopus fuit Arelatenfis, nedum ex Arelatenfi Dertusanus.

35. De Lazaro in Epistola ad Africanos patres hæc ait Zosimus Papa ^h: *Vetus Lazaro consuetudo est innocentiam criminandi. Per multa Concilia in Sanctum Britium Coepiscopum nostrum Turonica civitatis (hic fuit S. Martini successor) diabolicus accusator inventus est. A Proculo Massiliensi in Synodo Taurini oppidi sententiam calumniatoris excepit. Ab eodem Proculo fit post multos annos sacerdos, tyrannici iudicii defensor, civitatis Aquensium &c. stetitque in eo hæcenus umbra sacerdotii, donec in tyranno patroni staret imperii; quo loco post internecionem patroni sponse se exiit, & propria cessione damnavit. Hæc Zosimus, nec aliter in alia de Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.*

Proculi damnatione; Memoria Britii Turonensis, & Concilii Taurini celebrati, ordinationisque Lazari post multos annos factæ à Proculo, evincunt planè sæculari anno quadringentesimo nondum Aquensi Ecclesiæ præfulem datum fuisse Lazarum, nedum ut jam eo tempore dimissâ Ecclesiâ istâ Gallicanâ Vicensem Hispanam sit adeptus.

36. Britius S. Martini successor fuit in Ecclesia Turonensi, qui Martinus non ante ann. CCCXCVII. sive, ut quibusdam etiam placet, CD. ultrave, in vivis esse desit. Quare Taurinensis Synodus, quo tempore Britius jam Turonis sedebat habita, duobus non plus annis sæcularem quadringentesimum præcedere potuit. At Lazarus, qui hac in Synodo sententiam calumniatoris, ut Zosimus ait, excepit, post multos annos à Proculo Massiliensi ordinatus fuit Aquensium Episcopus; qua temporis designatione biennium illud trienniumve, à CCCXCVII. ad CD. significatum, nemo sanus crediderit. Utrumque verò sub tyranno Constantino, qui anno CDVIII. aut circiter, imperio in Britannia arrepto in Gallias transiit, Arelateque anno CDXII. à Constantio magistro militum Honorii victus & captus fuit, in sedibus suis Arelatenfi & Aquensi mansisse, tam ex Prospero quàm ex Zosimo constat. Lazarus enim à Zosimo dicitur *tyrannici iudicii defensor, ac post internecionem patroni sponse se exiisse, & propria cessione damnasse. Qui Zosimus de Erote ibidem: De Erote verò omnia similia idem tyrannus &c. Novimus item è Prospero, Erote remoto Patroclum Arelatenfis Episcopum datum in Constantii magistri militum gratiam, hoc est postquam Constantino capto eam urbem ingressus fuit.*

37. Eventitata autem sinceriore hac Pseudo-Dextri verborum, de Erote & Lazaro in Hispania sæculari anno jam præfulibus, explanatione; Bivarii aliam in excusandis nugis acumine suo abutentis, quibusnam excipiemus verbis? *Ceterum hoc anno CD. nondum, ut credo (ait) venerant in Hispaniam: & Dexter, cum eos Dertusanum & Vicensem vocat Episcopos, ad tempus, quo scribebat ipse Chronicon respicit, non ad annum legationis Orosii. Viden' ut malè sobrii auctoris sui verenda pallio cooperire conetur pius interpres? quo equidem sepe uti habet opus: absurdæ ac præpostere excusationis parum pro dignitate doctrinæ suæ, ingeniique, eruditionisque securus. Dexter ait Orosium acceptis literis Episcoporum Erotis, Prudentii, & Lazari; Erotis, inquam, Dertusani, Prudentii Herdensis, Lazari Vicensis, in Africam se contulisse. Quorum sensum aliò detorquens quàm verba sonant, hoc est ineptissimè, Bivarius, quid aliud quàm sinistra amplectitur, dextrâ metit segetem, propugnantque tradit Dextri sui causam. Quem, si germanus esset, puderet utique tam absurdè excusari.*

38. Idem deinde ait Bivarius, ex epistola Carthaginensis Concilii ad Innocentium Papam scripta haberi fuisse hos in Hispania Episcopos, ut jam (infic) dicam. Quod tamen nusquam est, dici verè nequit. Quare Bivario excidit, A a quod

i Epist. 6.

x Dista epist. 4.

^b Inter Augustini ep. 28.

^c Epist. 102.

quod in se sumpserat, nos docere. Sed quid putas, impingere in hunc scopulum, ut navim rumperet, Pseudo-Dextrum fecit? Epistola nimirum illa Africanorum, seu Carthaginensium patrum ad Innocentium Pontificem data, quam pessimè is digesserat. In qua cum legisset ad eos in Ecclesia Carthaginensi congregatos, ut Synodum haberent, venisse Orosium cum literis Erotis & Lazari; falsò existimavit de recenti ejus ex Hispania adventu sermonem haberi, cum in eadem epistola de gestis in oriente in causa Pelagii & Cœlestii diserta mentio fiat: quorum aliqua pars in Palæstina agens, qui ex Africa eò venerat, Orosius fuit. Quod & ex epistola constat Sylvani & Numidiæ Episcoporum ad eundem Papam.

39. Quod verò de *Hormesta mundi* Dexter addit, æquè eum, ut cetera, impuros barbarorum ac recentium sæculorum latices hausisse ostendit. Nec verò constat Orosium ann. CDXVII. auspiciatum fuisse opus istud, cum potius absolverit, ut in superioribus dictum fuit. Centenario autem majorem ex Africa venientem Carthagine Spartaria mortuum, quod ajebat Pseudo-Maximus, Romamque inde asportatum, & in Ecclesia Sancti Eusebii sepultum fuisse audiens, quis non statim vestigia hic Raphaëlis Volaterrani relecta deprehendit, de Orosio id referentis, quod Paullo nostro perperam, uti censemus, attribuit, Baroniique Cardinalis Orosii martyris in Ecclesia ista S. Eusebii memoriam celebrantis, uti jam diximus?

40. Aliud ejusdem Pseudo-Maximi facinus in medium producere fas & æquum est, non alienum ab Orosii rebus, quas absolvere lubet. Orosius (ait ad annum Christi DC.) monachus *Benedictinus*, ex sorore S. Orosii presbyteri *Tarraconensis filius*, floret in *Celtiberia*, ad quem S. Gregorius Papa literas dat. Qui genus duxit ab oppido *Lusitanie dicto Montefancto*, Græcè verò Orosio. Quod Braulio etiam commentitius in Additionibus ad Maximum confirmat numero 40. Exstant S. Gregorii Magni duæ epistolæ, altera 1^a ad monachos in Christi-monte insula constitutos, altera 2^a ad Symmachum, in iisque Orosii Abbatis mentio. Quem ut arbori Orosiano ingereret, quid non ineptiarum & absurditatum admisit nugivendus? Paulli nempe Orosii, qui, uti ejusdem Pseudo-Maximi dictatis convincamus, obiit anno CDLXXI. ex sorore filius esse minimè is potuit, qui anno DC. hoc est triginta ferè super centum annis post avunculi obitum florere dicitur. Quod sic palmarium agnoscere mendacium debuit potius interpres Bivarius, quam deprehensa difficultate ad incongruas verborum Latinorum explanationes confugere. At, bone Deus! Orosii pridem à Pseudo-Dextro *Tarraconensis*, jam à Pseudo-Maximo *Lusitani* sunt? & Mons-sanctus (hodie *Mon-Santo*), in *Guardiensis* Episcopi diocesi) tam vetus oppidum est, ut Orosius originem dederit; idemque oppidum bina habuerit nomina (mirum!) Latinum alterum, alterum Græcum? O caput helleboro curandum! omnia igitur in *osius*

terminata nomina Græcæ originis sunt, licet in medio Latio, sive Latino orbe nata; Græcæque nomenclaturæ natalem locum proferre debent n Ambrosius, Fulgofius, &c.

CAPUT II.

De AVITO Bracarenfi & Luciano presbytero Joannis Tamaji frequentes ac crassi errores. Georgius Cardosus reprehenditur, Por-tugallia bagiologus. Plura nunc certi dogmatibus antiquos patres latuere. SEVERI Minoricensis Episcopi epistola. Pseudo-Dextri etiam in hoc audacia. De ISIDORO Cordubensi Episcopo. Dubium an talis homo existit. S. Augustini non est sermo de Assumptione Mariæ Virginis, qui Isidorum laudat. Hic enim laudatus in eo sermone Isidorus Hispanensis est. Pseudo-Dexter hic etiam sistitur refellendus, de consuetis duobus Isidoris Cordubensibus, ex uno, aut nullo. De Isidori Hispanensis Chronico aliqua presumuntur, & de ejusdem Allegoriarum libro. Pseudo-Maximi Orosius Legionensis Episcopus chimericus. Bivarius frustra ingenio utitur in occultandis planorum dolis & erroribus.

41. SEVERUS Minoricensis Episcopus, & AVITUS Bracarenfis presbyter, ab Orosii rebus separari non debent. AVITUS enim, uti jam diximus, Luciani libellum *De inventione reliquiarum S. Stephani protomartyris & Nicodemi, & Gamalielis*, in Latinum sermonem transtulit. Idatius in *Fastis consularibus*, Honorio X. & Theodosio VI. *Coff. His Consulibus* (ait) *Stephanus primus martyr revelatur S. presbytero Luciano die VI. feriæ, quæ fuit tunc III. Nonas Decembris, in Hierosolymis, S. Joanne Episcopo presidente. Et existant in his gestis epistola supradicti presbyteri, & S. Aviti presbyteri Bracarenfis, qui tunc in Hierosolymis degebat.* Gennadius^o post laudes Luciani, Avitus (ait) presbyter, homo Hispanus genere, ante relatum Luciani presbyteri scripturam (Revelationem prius appellaverat) in Latinum transtulit sermonem, & addidit epistolâ suâ per Orosium occidentalibus edidit. Eadem Honorius⁹, & Florilegii auctor¹, & Marianus Schotus⁵.

42. Hanc interpretationem Lucianæ operis, unâ cum aliqua parte inventi corporis, hoc est pulverem carnis atque nervorum, & quod fidelius certiusque credendum est (idem ait) ossa solida ac manifesta, sui sanctitate novis pigmentis vel odoribus pinguiora, remisit Avitus per Orosium civem suum ad Balconium, atque universum clerum & plebem Ecclesiæ suæ Bracarenfis, nuncupatâ his epistolâ, quæ in Annalibus Ecclesiasticis^t, & apud Surium^u, & alios^x legitur, quemadmodum & ipsa Aviti è Luciani Græco sermone interpretatio, quam cum Vaticanis quatuor codicibus diligenter Baronius contulit. Lucianus rogatum Aviti, quem *patrem & sanctum Dei cultorem* vocat, relationem istam edidit, atque in ea fatetur sibi ex reliquiis sancti protomartyris à Joanne Hierosolymorum Episcopo *parvos de membris ejus articulos, ac terram cum pul-*

pulvere, ubi omnis ejus caro consumpta est, donata fuisse.

43. Lucianum hunc Aviti *homopolum* Joannes Tamajus qua fronte dixit? hoc est ejusdem cum eo civitatis. Quod verbum Græcæ originis aded non intellexit Georgius Cardosus Lusitanæ Sanctorum historicus, aliàs diligens, antiquitatis verò non admodum fagax, ut *homopolum* Tamaji, *homem celestia*, quasi *hominem poli*, sit interpretatus². An verò hæc sacra pignora in Bracarensem Ecclesiam aliquando pervenerint, nunquam dicitur, nec Bracarenfes sciunt^a; nisi commissa sint cum aliis in capsa argentea hujus sedis metropolitane, aut in Valentie oppidum ejus diocesis eo tempore translata, quo ibi collegiata fuit erecta Ecclesia, cujus aliquod vestigium exstare in ejus dedicatione sub *Inventionis S. Stephani protomartyris* titulo, Lusitani observant. *Abundium Avitum* hunc appellant, nescio unde docti, Joannes Vafæus^b, & Joannes Mariana^c: (Morali^d *Abundius* tantum est) ex quibus, non ex antiquitatis adyto, id novit supposititius poëta is, quem *Aulum Halum* nominant: de quo loqui paulò post recurret.

44. Diximus nihil solidi afferri, ut distinguamus hunc ab alio Avito, cujus Orosius meminit in Commonitorio ad Augustinum. Certè hic Orosii civis fuit, ut ex laudato opere constat, sicut iste, de quo nunc agimus, Bracarenfis fuit, civis & ipse, ut existimamus, Orosii; forsânque ille Avitus, ad quem epistolam quandam^e S. Hieronymus scripsit, de his quæ cavenda essent Origenis libros *αρεῶν ἀρχῶν* legentibus; cujus epistolæ nec abludit argumentum ab Aviti illius proposito, qui ab Hierosolymis reversus in patriam, Orosio affirmante^f nescio quid de animarum origine ex Origenis doctrina jactavit. Pseudo-Dexter, ne hanc distinguendorum inter se auctorum aleam subiret, contentus fuit dicere ad ann. CDXXIX. *Et multi presbyteri vocati Aviti florent civis Tarraconenses.* In quo eum parum vidisse mecum contendent, qui non è Tarracone Orosium, qui horum, uti civium suorum, meminit; sed aliunde fuisse credunt. Unde cadit etiam nobis fides Aviti mentionis in fragmento Estepano factæ hujusmodi^g: *Avitus Tarraconensis presbyter floret.*

45. Miror utique Joannis Tamaji securitatem in temerè fingendis quæ non sunt, ut Avitum hunc in catalogum Sanctorum referat, eique memoriam Junii decimæ septimæ diei assignet^h. Est quidem in fastis sacris mentio hac die *Aviti presbyteri & Confessoris*, sed Aurelianensi urbi tributa. Indène porrecta fuit ansa fingendi cujusdam sub nomine Auli Hali carminisⁱ, quo & *Abundii* nomen, & Aviti mortis dies annusque exprimitur? Nullus dubito. Post carmen enim legitur: *Obiit sanctissimus presbyter Hierosolymis xv. Kal. Julii, Valentiano & Anatolio Coss. Era CDLXXVIII. hoc est Christi CDXL.*

46. Temerè item & falsò Tamajus Lucianum eum, qui Græcè de revelatione sibi facta & inventione reliquiarum scripsit, *Hibliotheca vetus Hispana* Tom. I.

spanum vocat^k, & Aviti Hispani *homopolum*, hoc est civem, seu concivem, ut ita cum recentioribus loquar. Impudentiam fictionis Lucianus ipse arguit & Græcus sermo, quo usus fuit. *Lucianus* (inquit) *miseri cordiæ Dei indigens, & omnium hominum minimus, presbyter Ecclesiæ Dei, quæ est in villa Capbargamala in territorio Hierosolymorum, S. Ecclesiæ, & omnibus sanctis qui sunt in Christo Jesu in universo mundo, in Domino salutem.* Hispanus enim homo ad universæ Ecclesiæ directus Episcopus, cur Græco potius quam proprio gentis sermone relationem conceperit? *Capbargamala* autem, hoc est *Villa Gamalielis*, viginti passuum millibus à civitate Hierosolymis fuit, ut in eadem relatione dicitur (*Capbarsemelie* alterius villæ mentio ibidem fit, & *Capbarnaum* in Euangelio, ejusdem formationis) cui credere relationi debemus, non Halo, aut Tamajo, qui scimus qua religione tunc temporis ordinabantur addicebanturque Ecclesiis cives presbyteri, non alienigenæ.

47. Avitum quoque unâ cum Orosio legationem ad Augustinum contra Priscillianistas & Origenistas explevisse idem falsissimè Tamajus tradit. Qui & ridiculè confingit Basilium quendam Græcum unâ cum duobus Avitis in Hispaniam venisse, cui Basilio Origenianæ doctrinæ commendationem tribuerit Orosius. Quem enim Basilium Orosius in Commonitorio appellat, sanctus Basilus est. Avitos duos, alterum, qui è Hierosolymis, alterum qui è Roma redierat, priorem quidem Victorini cujusdam, posteriorem autem Origenis dogmata in patriam attulisse Orosius dixerat, brevique Victorini asseclam cessisse alteri, qui Origenem docebat. *Cæperunt ergo ex Origene* (ait) *magnifica plura proponi &c. Didicimus enim de Trinitate doctrinam satis sanam &c. Tunc deinde Scripturarum solutiones satis sobrias. Omnia hæc statim à sapientibus fideli pristinorum expurgatione suscepta sunt. Sed inquit: Remansit sola offensiva; de nibilo credere tunc persuasum erat esse animam, non tamen persuaderi poterat factam esse de nibilo, argumentantes, quia voluntas de nibilo esse non possit. Hoc penè usque ad nunc manet. Isti verò Aviti duo, & cum bis S. Basilus Græcus, qui hæc beatissimè (an relictissimè?) docebant, quedam ex libris ipsius Origenis non relecta, ut nunc perimelligunt, tradiderunt.*

48. Respuunt quidem omnem de Avitorum Basilique heretico dogmate suspicionem aut notam Orosii verba: nec Basilus dici sanctus ab eo debuit, cui hæretici loco esset; aut honoris hic titulus, non sanctitatis, juxta id quod jam supra observatum est, videri potest, qui uni Basilio, nulli autem ex Avitis tribuitur, cum omnes in eadem navi, ut proverbium ait, vehantur. Non ergo de aliquo in Hispaniis præfente Basilio, sed de doctrina è libris S. Doctoris ab altero ex Avitis commendata Orosius accipiendus est. Certè Basilus, doctor Ecclesiæ magnus, in eo pretio habuit Origenem, ut unâ cum Sancto Gregorio Nazianzeno flores ejus è libris decerptos, ac *Philocalia Origenis* inscriptos, in vulgus ediderit.

1 Lib. r. ep. 49. m Lib. r. ep. 50.

n Pessimo exemplo utitur auctor. Verum enim est Avitum purum purum esse Græcum nomine.

o De script. Eccles. cap. 47.

p Cap. 46.

q De script. Eccles. cap. 46. t Matthæus Westmonast. ad an. cdxviii. s Ad an. cdxvi.

t Tom. 5. ad an. cdxv. n. 3. u Tom. 4.

iii Ang. Britto De Monachia Lus. fit. 2. par. lib. 6. cap. 27.

y In Martyr. Hisp. 17. Jun.

z Tomo 3. Hagiol. eadem die xvii. Jun. pag. 728.

a Vide Cardosum in Hagiol. Lusit. tomo 3. die vii. Jun.

b Chron. an. cccclxxxviii. c Lib. 4. c. 20. d Lib. 11. cap. 17. in fine.

e Tomo 2. oper. S. Hier.

f In Commonit. ad Augustinum.

g Ad an. cdxxi.

h Tomo 3. Martyr. Hisp. xvii. Jun.

i Apud eundem Tamajum ibidem.

k In Asia Abundii Aviti. l In Textu ipso Martyrologi.

rit, quæ Græcè & Latinè tum Parisiis MDCXVIII. Joanne Tarino Andegavo interprete, tum Cantabrigiæ MDCLVIII. excussa formis sunt.

49. Incerta multa primis sæculis fuere, controversaque inter Ecclesiæ ipsos patres, quæ nunc certa sunt. *Ipsi etiam Apostoli Domini* (Augustinus ait Orosium de interrogatis instruens^m) *præ cæteris electi, & lateribus coherentes, ejusque ore pendentes, multa reperuntur improbanda dixisse.* Quinimmo eorum quibusdam, quæ in Avitis taxavit Orosius, nil reponit Augustinus tam severe censuræ: quandoque & remota à sensibus nostris summo studio negat indagandaⁿ, de origine animæ quæstionem discutere se nolle ait^o. Cujus quidem quæstionis hodierna de creatione earum, eo quo infunduntur corporibus tempore, firma persuasio adeo veteres latuit, ut Philastrius hanc hæresin dixerit^p, ipse doctor doctorum Augustinus nihil compertum sibi non uno loco q sit professus, Gregoriusque Pontifex, animam ab Adamo descendit, an singulis detur, incertum inter patres remansisse, atque in hac vita insolubile affirmare neququam dubitaverit^r. Solem item & lunam, sideraque alia sensu & ratione censerit an non idem Augustinus certum sibi non esse ait^s? Quæ & alia in defensionem Origenis, non ubique adprobatus, Petrus Halostæus collegit^t, & nos huc advocamus, ne in S. Basilii facta cum Avitis, quorum opinioniones averfabatur, apud Orosium mentione, non Græcum illum doctorem magnum, sed alium quempiam ab eo significatum cum Bivario u Tamajoque x incautus credat aliquis.

50. SEVERUS Minoricæ Hispaniarum insulæ Episcopus memoriam sui, Judæorumque ejusdem insulæ conversionis, nunciis rei literis ad omnes Episcopos totius orbis terrarum anno CDXVIII. qui post consulatum Honorii XI. & Constantii II. à Severo audit (revera Honorium XII. Theodosium VIII. Consules habuit) inscriptis ad posteros laudabiliter propagavit. Eo nimirum tempore, quo Severus huic Ecclesiæ recens fuerat impositus, advenit eò ex Hierosolymis veniens, sed tamen, ut existimo, Africâ prius tactâ, & munere sibi olim imposito Augustinum & alios Africæ Episcopos de rebus Palæstinis admonendi diligenter impleto, noster Orosius. *Hic B. Stephani reliquias* (ait Severus) *quæ nuper revelatæ sunt, cum ad Hispanias portare constituisset, ipsas sine dubio martyre inspirante in memorati oppidi (Magonæ) Ecclesia collocavit.* Accensum deinde narrat presentiam sanctorum pignorum fidei zelum adversus Judaicam pravitatem. Eminebat inter alios Judaicæ sectæ addictos istius insulæ ac loci incolæ Theodorus quidam, non solum inter Judæos, sed & inter Christianos etiam præcipuus, qui in civitate ipsa omnibus curiæ muniis, atque adeo defensoris, fuerat functus. Post quasdam inter partes turbas tactus is Spiritus sancti lumine, non solum se, sed & universum apostatam populum Ecclesiæ gremio commisit. Rem totam è Severi epistola, quæ non

brevis est, nec perfunctoriè concepta, meliùs discēs. Quam quidem totam è Vaticanis schedis habitam Cæsar Cardinalis Baronius Annalibus suis y prudentissimè voluit insertam. Meminit ejusdem epistolæ Euodius Uzalensis in Africa Episcopus in libro I. *De miraculis S. Stephani* cap. 2. z

51. Sed & huc penetravit Pseudo-Dextri præpostera temeritas, cujus partes fuere Hispanum nomen, quo ea se cumque verteret, jure, vel injuriâ, sive illius, sive aliorum, intrudere. Magnum audi sis Apollinem^a: *Innocentius Hispanus ex urbe Carpetanorum Eboræ, metu Gotthorum urbes Hispanias incendium ad insulam Minoricam cum multis sociis fugiens, convertitur ad fidem, quem non multo post sequutus est Theodosius Judæus.* Perpetua nempe Dextri Toletani cura & consilium fuit, atque injuriosum satis genti nostræ, Judæorum Hispanorum ampliari fovereque memoriam, origines ad extremam antiquitatem prorogare, virosque ejus gentis posterorum committere monumentis. Sed quis non videt è Severi ipsius his verbis desumpta, quæ de Innocentio audivimus? *Duo quidam primarii Judæorum (ait) Meletius Theodori frater, & Innocentius, qui Hispaniarum cladem nuper effugiens cum famulis suis ad banc insulam venerat, (sicut nunc ipsi etiam cum sacramentorum terribili interpositione confirmant) ad unam speluncam, vel potius rupem, convenerunt &c.* Nihil novi, aut Severo indicti, nisi quod Innocentium ait Eborensem, quem dumtaxat ex Hispania in eam insulam appulisse Severus nos docuerat. A cujus relatione discrepat Innocentium ante Theodorum conversum fuisse. *Theodorum* inquam, non *Theodosium*; quod habent omnes Dextri editiones. in eo etiam sublette fidei, veroque contrariæ.

52. Ad Orosium scripsisse *Commentarium in libros Regum ISIDORUM* Cordubensem Episcopum Sigebertus Gemblacensis scriptum reliquit^b, auctor sæculi duodecimi. Nos, qui fontes scrutari amamus, non alium ab hoc invenire potuimus. Mirum sanè videri debet scriptorem hunc per tot sæcula inter diligentissimos scriptorum nomenclatores, Hieronymum, Gennadium, Isidorum, Ildephonsumque Hispanos, Honoriumque item Augustodunensem, ignotum atque indictum transiisse; tandemque uni homini Belge post octingentos ferè annos sese manifestasse. Sigeberti verba: *Isidorus Cordubensis Episcopus scripsit ad Orosium libros quatuor in libros Regum.* Unde Trithemius didicit, & in album suum intulit, adeoque, sive à Sigeberto docti, laudant quoque Xystus Senensis, Gesnerus, Possavinusque, nostrarumque rerum scriptores Petrus Mexia^c, Joannes Vaseus^d, Joannes Mariana^e.

53. Vereor autem ne falsi omnes fuerint Sigeberti auctoritate, quemadmodum & ipse lecto Sermone quodam *De assumptione Mariæ Virginis*, qui inter S. Augustini opera vulgò editur. In eo legas: *Nam illum Evangelii versiculum, quem Simeon dixit ad Domini matrem: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, beatæ recordationis Ambrosius cum*

y Tomo 5. ad an. CDXVIII. num. 49.

z Inter S. Augustini opera tomo 10. edition. Plant.

a Ad ann. CDXVIII. 11.

b De script. Eccles. cap. 11.

c In vita Cæsar. Roman. d In Chron. ad an. CDXX. e Lib. 6. cap. 7. in fine.

*tractaret, ait: Nec historia, nec litera docet Mariam gladio vitam finisse. Hinc & Isidorus, incertum, inquit, per hoc dictum utrum gladium spiritus, an gladium significet persecutionis. Qui sanè offenderat hunc Sermonem Augustini inscriptum nomine, quem germanum sancti doctoris existimavit opus, in eoque laudatum Isidorum, non potuit non Isidorum aliquem Augustino antiquiorem, equalémve concipere. At cum hæc verba Isidoro tributa reperiantur nunc in libro Isidori Hispal. Episcopi *De ortu & obitu patrum utriusque Testamenti*^f, cadit omnis de Augustino auctore illius Sermonis persuasio. Non enim potuit adducere is in testem Isidorum duobus sæculis eo juniorem. Quare hunc Sermonem (quem Xystus Senensis legitimum credit^g) cuius alii recentiores adjudicant. Communit^h Fulbertus Carnotensis, qui ineunte sæculo undecimo vitâ functus est, creditur auctor. Sed in codice Cluniacensi S. Autberto, seu Ambrosio Autberto, & cujus in *Apocalypsin* decem libri extant, nomine inscriptum, legi, auctor est Joannes Mabillonus Benedictinus in *Actis SS. hujus ordinis*ⁱ. Exigam ergo Isidorum hunc ex scriptorum nostrorum decuria? Minimè gentium, sed monebo tantum quid hac in re timeam fieri potuisse. Nam quod Isidorum Hispalensem juniorem quidam vocitent, haud confirmat seniore eo alium fuisse; cum hi sint recentiores tantum, qui semel admissi Cordubensi Episcopo, junioris notam apposuerit Hispalensi, ut ab altero, quem seniore iccirco mos increbuit appellare, distinguerent.*

54. Nec opponantur nobis Pseudo-Dextri quisquiliæ, hoc est fictionum absurdissimarum architecti. Ait is ad an. CCCLXXXIV. *Isidorus senior Cordubensis continuat Chronicon à primo consulatu Theodosii.* Rursusque ad annum CDXXIII. *Scribit per hæc tempora Isidorus junior Cordubensis Episcopus Allegoriarum librum Paulo Orosio Tarraconensi. & super Lucam scripserat.* Tandem ad annum CDXXX. in fine Chronici: *Florebant opera Isidori junioris Episcopi Cordubensis super Lucam & Reges. Moritur anno Domini CDXXX. Micuñ egregiæ doctrinæ, & opinionis mirabilis sanctimonie. Successit in sede pontificali Cordubensi Gregorio viro sanctissimo doctissimoque anno circiter CD. Fuit Pontifex annis XXX. Secuit nimirum in duos unum, aut, si Deo placet, nullum, quem agnoscere debeamus, Isidorum: alterum seniore Cordubensem tantum civem, & historicum; alterum juniorem, hujusmet urbis Episcopum, bibliorumque explanatorem. Priori Chronicon, posteriori Allegoriarum, & in Lucam commentarios attribuit. Sed nos hæc omnia è Pseudo-Dextro prius, & ejus interpretibus, deinde veritatis flabello eventilabimus.*

55. In primis Dexter fragmenti nostri Estepani ne verbum quidem de Isidoro habet isto, aut Isidoris, qui ejus ævo adscribuntur. Immo Gregorii Cordubensis, cui successisse Isidorus hic junior fingitur, mortis relatione anno CDXXX. absolvitur. *Gregorius Cordubensis (ait) moritur.* Ad hæc, Cæsar-angu-

stana editio princeps, Isidorum Chronici auctorem senioris, Cordubensem Episcopum Allegoriarum scriptorem, cum junioris, tum deinde senioris, compellat nomine. Consulenda enim hæc est, uti simplicior, & auctoris mentem erroreque simillimè referens. Quare Rodericus Carus in sua Hispali, senioris notam tribus his in locis retinuit, unum eundemque hominem credens. In quo diserte auctorem, quem propugnabat, deridendum aliis dedit; cum senioris appellationem non ulli Isidoro, nisi respectu alterius junioris, conferre potuerit verus ipsi creditus Dexter.

56. Quare Bivarius oculator, animadvertens contradictione & absurditate, regulâ plumbeâ usus, non murum ad ipsam, sed ad murum ipsam, Lesbiorum morem sequutus, adaptavit. Neque enim potuit aliter quam à destruendo, impressaque falsi vestigia delendo, Dextrum in aliquam tolerabilem veri speciem erigere. Quinimmo, si Bivario credimus, non quidè an. CD. sed CCCLXXXVIII. Isidorum in sede Cordubensi subrogatum Hygino fateri debemus. Verba enim illa huic posteriori anno affixa: *Hyginus Cordubensi successit Gregorius senior. Scripsit ad Orosium super anno CCCLXXX.* non de Gregorio aliquo, sed de Isidoro accepisse videtur, cum Isidori hujus operum seriem enarrans^m tribuerit ei *super annum CCCLXXX. ad Orosium* aliquid; quantumvis Gregorii nomen, quod in anterioribus etiam editionibus legitur, in textu servaverit. Sed jam in res ipsas impressionem faciamus.

57. Bivarius Chronicon istud Isidori senioris Cordubensis id esse existimat, quod Lucas Tudenfis edidit, Eusebiano appensum; quæ duo suis ipse verbis post Ildephonsi & Juliani Episcoporum appendices continuavit. Quod Bivario inde fit probabile, quoniam valdè differt hoc Tudenfis ab Isidori Hispalensis vulgari. Non animus est anticipare hic de Chronico Isidori ea quæ ad Hispalensis præfulis tempora devenientibus sedulo pertrahenda sunt. Quare in id tempus lectori face-re satis differimus; hoc tantum nunc opposites Bivarianæ conjecturæ Isidori, Tudenfis Chronicon ab initio mundi ductum, ad Heraclii usque Imperatoris, sive Sisebuti, aut Cintilæ Gotthorum Regum pertingere ætatem. Isidori autem Cordubensis id, quod nunc primùm Dexter laudat ficulneus, à primo Theodosii consulatu initium habuit. Reliqua videamus.

58. Theodosius primùm, quo anno quintum Gratianus, Consul fuit, hoc est CCCLXXX. n Quod ergo pretium operæ, aut quænam notatu digna res post quadrien-nium consignare literis, ab eo consulatu Chronicon suum continuare Isidorum? De-buit hæc nota fieri anno ipso primi consulatus, occasione sumpta ex ipso Chronici principio, quod ad manus esset. Quare enim hoc anno CCCLXXXIV. potius quam alio è subsequenteribus, chronologi hæc laus Isidoro tribuatur, non aliqua ratio congrua reddi potest. Inde jam alteri juniori Cordubensi Episcopo Allegoriarum librum Pseudo-

m Lib. ad Oros. contra Priscill. & Orig. genit. 1.

n Cap. 11. o Ibidem.

p De heret. sect.

q Hic & lib. 10. De Genesi ad lit. cap. 3. 10. & 23. ep. 23. ad Hieron. ep. 25. ad Eusebium ep. 175. & 260. lib. 2. Retra. 1. cap. 45. Videndus doctiss. Henricus de Noris in *Vindiciar. Aug. cap. 4. § 3. r Lib. 1. ep. 54. Secundaria.*

s *Enchirid. ad Laurent. cap. 48. Noris cap. 4. § 2. t In Origene defenso lib. 3. cap. 7. & lib. 4. quart. 1. pag. 237.*

u Ad ann. CD. pag. 426. x Tomo 3. Mar. Hisp. die xvii. Jun. pag. 541.

f Cap. 68.

g Lib. 4. Biblioth. verbo Isidorus senior. h Labbeus in *dis. de script. Eccles. in Fulberto.*

i Sæculo 3. parte 2. pag. 266.

x Num. 3.

I Num. 5.

m In comm. ad annu. CCCLXXXIV. 2. pag. 407.

n Bar. tom. 4. ad hunc annu.

do-Dexter falso adjudicat, qui Sancti Isidori est Hispalensis. Offenderunt quidem novatoris oculi in eo, quod nuncupatus sit ab auctore opus *domino sancto ac reverendissimo fratri Orosio*, illicoque excogitatus fuit Isidorus alius historico Orosio æqualis; cum debuisset potius æqualis Isidoro quæri Orosius aliquis. Et ad manum fuit Abbas ille, de quo Gregorius Magnus hujus temporis Pontifex, cum ad monachos insulæ Montis-Christi, tum ad Symmachum Defensorem scripsit o, de quo in alterius Orosii rebus fusè egimus. Fratrem certè nominat p, quod insolens Episcopo ad non Episcopum loquenti. Sed cur non potuit hæc scribere Isidorus ante Episcopatum, aut Orosius Abbas ea dignitate aliquando augeri? Sed nec pertinaces sumus, ut hunc necessariò dicamus hac nuncupatione appellatum. Existat quidem vestigium evidens temporis Gregoriani, in ea hujus operis allegoria de servis Evangelicis, quibus talenta Dominus commiserat. *Alii in primo sermo (ait q) sensus cordis & corporis acceptos, in secundo intelligentiam & opus, in tertio rationem intellexerunt.* quæ defumpta ex S. Gregorio sunt, quod & Joannes Grialius in notulis observavit r.

59. Instat Bivarius: Non meminit hujus *Allegoriarum* libri Braulio, nec Ildephonus. Meminit utique Braulio dum tribuit Isidoro *De nominibus legis & Evangeliorum librum unum, in quo ostendit quid memorata persone mysterialiter significant.* Colludamus verò interrim cum Pseudo-Dextro, & ab eo quæramus quisnam ille Orosius Isidori senioris amicus. Paullus Orosius Tarraconensis, ait. Historicusne is celebris famæ, de quo tam nos multa in superiori capite? Qui potui alium his disertis verbis: *Paullo Orosio Tarraconensi, significare velle? respondisset incunctanter, si in vivis esset, Bivarii Dexter.* Minimè quidem è latere surgens ait Pseudo-Maximus, sed Orosio Legionensi Episcopo. *Sanctus Isidorus Senior (inquit s) dedicat librum Allegoriarum Orosio Episcopo Legionis Septimæ-Gemine in Hispania.* Bivarius hic inter malleum & incudem positus, necesse habuit Paullum alterum Orosium Tarraconensem, qui Episcopus fuisset Legionis urbis, ab historico ejusdem nominis & cognominis, ejusdem urbis, atque ejusdem temporis diversum admittere. Cui per me iis, quibus anima pro sale sit, credere liceat.

60. Præterea, est ne idem opus *Allegoriarum* hic liber cum eo in *libros Regum* commentario ad-Orosium directo, quem Siebertus Isidoro seniori attribuit? Nam si idem, quare ita vocat Siebertus, cum allegoriæ ad utriusque Testamenti omnes libros pertineant? Aut si diversum, cur in *Reges* commentariorum Dexter non meminit? Sunt quidem inter Isidori Hispalensis opera *mysticorum expositiones sacramentorum, sive Quæstiones* in plures libros veteris Testamenti. In quibus *Quæstiones* sunt in *Regum* libros. Et fortasse Siebertus hanc partem vidit, confuditque inadvertenter cum allegoriis Orosio nuncupatis, credititque alium Isidorum Hispalensi

antiquiorem, & Orosio æqualem, auctorem operis.

61. Non tamen his contentus Pseudo-Dexter, in *Lucam* quoque hunc Isidorum suum seniore scripsisse ait. Dicam quid imposuerit levissimo nugatori. Auctor Sermonis jam laudati *De assumptione Virginis*, quem aliis sancti Augustini, non jure quidem, cum Fulberti Carnotensis, Ambrosii Autberti, alteriusve sit, magni doctoris operum editores inseverunt, pro *Lucæ* verbis his: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius, explanandis, Isidorum post S. Ambrosium adduxit. Quod Pseudo-Dextro ad Isidori sui in Lucam commentarios fingendum satis superque fuit.* Sed jam nos adnotavimus Isidori verba, quæ in Sermone isto laudantur, in Isidori Hispalensis libro *De ortu & obitu patrum*, quin opus sit ad aliquem in *Lucam* commentarium recurrere, disertè legi. Reliqua Pseudo-Dextri de pontificatu & morte Isidori senioris, quàm illum ad temerè confingendum libido fallendi, tam nos procliviter ad refutandum, merisque annumerandum fabulis, veri studium trahit.

CAPUT III.

De ANONYMO quodam poeta Hispano à Sidonio laudato. Merobaudes fortè hic Idatii, cujus exstat carmen de Christo. Merobaudes Valentiniani dux junior alius, magister utriusque militiæ. Bacaudæ & Bacauda quid? Sidonii Apollinaris ætas. Pseudo-Dextri de Merobaudæ cæco fabula. DRACONTII Hexæmëron liber. Ab Eugenio Toletano auctus. Vossio quare incertum qua ætate vixerit. ASCANII Tarraconensis Episcopi ad Hilarum Papam epistolæ duæ.

62. **H**UJUS profectò ineuntis sæculi, aut superioris exeuntis, ANONYMUS quidam poeta Hispanus est, quem Sidonius Apollinaris, sæculi hujusmet quinti scriptor, alias parum aut vix notum, verbis suis immortalæ reddidit. *Excusatorium* ille carmen ad *Felicem Magnum* direxit, quod totum in referendo quæ nollet canere, aut quibus canendis rebus, quibusve imitandis poetis impar esset, potius quàm in proprio aliquo argumento consumpsit exornando. Post alia nempe ad *Felicem* ait, nullum ex anteriorum temporum magnis poetis hoc in carmine illum lecturum, neque item ex iis quos parentum ætas tulerat; quorum tres numerat, primum Gallum, secundum Ligurem, tertium Hispanum.

*Nec qui jam patribus fuere nostris
Primo tempore maximi sodales:
Quorum unus Bonifacium sequutus,
Necnon præcipitem Sebastianum,
Natales puer borruit Cadarcos
Plus Pandionias amans Athenas.*

Varium hujus poema non vulgari effert laude. Ignoratur tamen ab interpretibus, quemnam hujus sæculi, quod innuit, poetam significet. Pergit:

*Non tu hic nunc legeris, tumquæ fulmen
O di.*

*O dignissime Quintianus alter,
Spermens qui Ligurum solum & penates,
Mutato lare Gallias amasti,
Inter classica signa, pila, turmas
Laudans Aëtium, vacansque libro,
In castris bederà ter laureatus.*

Neque hic alicui notus, quantumvis diserto appellatus nomine, Quintianus. Pergit jam ad tertium:

*Sed nec tertius ille nunc legetur,
Bætim qui patriam semel relinquens,
Undosæ petiit sitim Ravennæ:
Plofores cui fulgidam Quirites,
Et charus popularitate princeps,
Trajano statuum foro locarunt.*

63. Planè nihil hinc aliud colligere *Bibliothecæ Hispanæ* in argumentum licet, quàm Bætis accolam celebrari à Sidonio, ejus famæ & excellentiæ vatem, ut statuam in foro Trajano principis sui ac senatus decreto cum eximiiis aliis poetis meruerit. Nullum quidem hætenus è nostris vidimus, quem de hoc homine ita claro folicitaverit conjectandi amor. Unus, quod sciam, Jacobus Sirmondus, dum ad Sidonium Notas edit, Merobaudem suspicatur à poeta laudari. *Fuit enim hic (ait t) poeta & ortu Hispanus, ut tradunt.* Vellem non tacuisset rei auctores, cum ego non ullum inveniam. Merobaudem certè eum innuit, de quo Idatius in Chronico u: *Asturio magistro utriusque militiæ gener ipsius successor ipsi mittitur Merobaudes, natu nobilis, & eloquentia merito, vel maxime in poematis studio, veteribus comparandus: testimonio etiam provectus statuaturum.* Vix potuit aliter magis proximè ad Sidonianam anonymi illius poetæ laudem. Quem fortè innominatum reliquit metri lege prohibitus. Exstat quidem in Collectione carminum Christianorum poetarum *De Christo* carmen hac inscriptione notatum: *Merobaudis Hispani scholastici de Christo.* Fortè huc habuit oculos Sirmondus, quum retulit de Hispana Merobaudis patria quorundam opinionem, atque hunc eundem credidit cum Merobaudæ Idatiano. Pseudo-Dexter autem somnia videns, & hic comminiscitur x Merobaudem cæcum poetam lyricum Barcinonensem.

64. Quibus partim exornandis, partim in ordinem reducendis, quisnam hic homo fuerit, annotare opus. Merobaudis sub Juliano obitùs tempus meminit Philostorgius y, referens eum cum aliis cadaver Juliano deportasse in Ciliciam. quod anno CCCLXIII. contigit. Eo militum ductore usus fuit Valentinianus (teste Ammiano z) Quadis bellum inferens; cujus quidem Valentiniani propinquus fuit: quod unus Sextus Aurelius Victor, five hujus *De vita & moribus Imperatorum Romanorum* operis epitomator, expressit a. Obeunteque diem suum Valentiniano anno CCCLXXV. superstitibus, rerumque habenas moderantibus, Valente ejusdem fratre, Gratianoque filio, auctor cum Cereali fuit, ut Valentinianus junior, senioris idem filius, & Gratiani frater, adhuc quadrennis (aliis novem annis natus b) ignaris Augustis, nec tamen factum postea impro-

bantibus, Imperator proclamaretur, ut ex Ammiano Marcellino c, Sexto Victore (qui tamen non Cerealem facti socium, sed Equitium appellat) aliisque constat; propter hoc meritum biennio post factus Consul. Bino etenim consulatu illustre produunt fasti Merobaudem, semel cum Gratiano IV. anno CCCLXXVII. cujus Ammianus lib. 31. meminit d, & in lapidibus e fit memoria, iterumque cum Saturnino an. CCCLXXXIII.

65. Noster autem sequenti post ultimum consulatum anno, an alius aliquis ejusdem nominis, Aegypti dux fuit? ut ex leg. 43. *De appellationibus* in codice Theodosii apparet. Certè ad Consulem nostrum pertinet quod Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosio dicto de ejus obitu posteris tradidit. Narrans hic quæ à Maximo Galliarum tyranno sævè gesta fuissent; *Quod si cui ille (de Maximo ait f) pro cæteris sceleribus suis minus crudelis fuisse videtur; vestrum is, vestrum, Vallio triumphalis, & trabeate Merobaudes, recordetur interitum: quorum alter post amplissimos magistratus, & purpuras consulares, & contractum intra unam domum quendam honorum senatum, vitâ sese abdicare compulsus est; alteri manibus satellitum gulâ domi fractâ, &c.* Posteaque: *sed in illos speciales putaretur habuisse odiorum causas tyrannus. Steterat enim uterque in acie Gratiani (quem is occiderat) & Gratianus utrumque dilexerat.* Hæc de hoc Merobaudæ invenimus dicere: à quo diversus est Mellobaudis è Francorum Regibus, quo etiam usus fuit Gratianus amico, bellicarumque in Germania expeditionum socio, ut ex eodem Ammiano liquet s.

66. Alius item à seniore isto junior Merobaudes, ad quem pertinet Idatii adductum testimonium, & si Deo placet, Sidonianum elogium. Superior obiit jussu Maximi, qui extinctus fuit à Theodosio an. CCCLXXXVIII. Junior autem hic anno CDXLII. Olympiadis nempe CCCV. anno III. subrogatus ab Idatio dicitur Asturio magistro utriusque militiæ focero suo fuisse, qui brevi tempore potestatis suæ (apud eundem auctorem ponè legitur) *Aracellitanorum frangit insolentiam bacaudarum. Mox nonnullorum invidia perurgente ad urbem Romam sacra præceptione revocatur.* Ex Hispania, ut existimo, ubi hoc bellum adversus rebelles gerebat. Ita enim appellabantur rebelles, & *bacauda, sive bacauda* rebellio, de quo viri docti agunt h. Nam eundem Asturium ad Hispanias missum Tarraconensium cæcidisse multitudinem bacaudarum, paullò antè i Idatius dixerat. Hariolati sumus de hoc Merobaudæ intelligendum, si de aliquo hujus nominis intelligendus est, Sidonium. Convenit enim utrobique eadem carminis pangendi existimatio, atque item statux honos poetæ decretus. Sidonius ait:

*Plofores cui fulgidam Quirites,
Et charus popularitate princeps,
Trajano statuum foro locarunt.*

Idatiusque: *Testimonio etiam provectus statuaturum.*

67. Præterea Merobaudes alter, Valentiniano & Gratiano equalis, eorumque propinquus

o Lib. 1. ep. 49. & 50. p. Observat Bivar. ad Maximimi annum cxxxii. num. 2.

q a parte ex libro Testam. pag. 252. edit. Matritensis.

r In eadem edit. Matrit.

s Ad annum cxxxii. num. 2.

t Pag. 14.

u Theodosii junioris anno xix.

x Ad annum cxxxii. num. 7.

y Hist. Eccl. lib. 5. p. 1.

z Lib. 30. pag. 455. edit. Hæburg. Lindebrogii.

a In Valentiniano juniore.

b Vide Baronium anno cclxxv. nu. 6. Gothif. in Philostorgii lib. 9. cap. 17. & lib. 11. cap. 1.

c Lib. 30. in fine.

d Pag. 482. ejusd. edit. e Apud Gruter. pag. 25. nu. 6. & pag. 370. num. 3.

f Cap. 28.

g Lib. 30. pag. 448. & lib. 31. pag. 487.

h Bocartus in Geographie sacre altera parte, lib. 1. cap. 42. pag. 743. Boxhornius Origin. Gallicanar. cap. 2. pag. 21. Sirmondus ad Sidonium lib. 6. ep. 4. i Olympiad. cccv. anno 1.

quus (ut ex Victore novimus) ejusdem cum
is gentis, hoc est Pannonius, fuerit. *Cibalis*
enim Pannoniæ inferioris urbe Gratianus
Valentiniani senioris pater natus, ut ex eo-
dem Sexto Aurelio constat. Barbaræ autem
originis homo vix potuit ad eam Latini car-
minis excellentiam eniti. Sed tamen huic
nostræ conjecturæ illud obstat dicas, quod
Sidonius celebrare voluisse videtur non fuisse,
sed parentum ætatis virum, ut ex his colligi-
mus:

*Nec qui jam patribus fuerit nostris
Primo tempore maximi sodales.*

Quod an malè adeptatur ei, qui anno, uti
diximus, CDXLII. in Hispaniis bello præ-
erat, cum eo ipso tempore Sidonius floreret?
Non malè quidem: nam potuit uterque Me-
robaudes cum Sidonio pariter vivere, verum
ætate impares esse; & parentem Sidonii Apol-
linarem, qui præfectus Galliarum sub Hono-
rio fuit, Merobaudes charum & familiarem
habere. Obiit enim Sidonius, ut creditur,
anno CDLXXXII. viridi adhuc ætate: nam
quo anno Consul fuit Asterius (scilicet
CDXLIX. cum Protogene (adolescens se-
se, immo *nuper ex puero*, hoc est quindecim-
cennem, aut circiter, ad Nammatum scri-
bens, fuisse ait. Convixit igitur Merobaudi
jam viro, reipublicæque majoribus honoribus
opportuno, adhuc adolescens: quod satis est,
ut non ineptè Sidonius de eo dixerit sodalem
sui parentis primo tempore, hoc est in ado-
lescentia, existisse.

68. Hunc autem, ut finiamus, aut al-
terum, Bætica provincie civem, immo Bæ-
tis accolam, Sidonius celebrat; quem relicta
patriâ Ravennam se contulisse ait, statuan-
que in foro Traiani habuisse. At Merobaudi
scholastico carmen *De Christo* tribuitur. Sed
non impossibile est scholasticum, hoc est ad-
vocationis munus eum gessisse, qui militaria
munera postea gesserit. Nam Idatius de Me-
robaude suo non tacuit, *eloquentie merito* eum
clarum fuisse. Cæco autem Barcinonensi quid
faciamus? Tenebris nempe suis remittentem,
& commendabimus, finemusque cæcum cæ-
cum ducere, ut ambo in foveam cadant.

69. Dracontius sub Theodosio juniore,
qui ad usque quinquagesimum hujus sæculi
annum vitam extendit, poësis laude inter
Christianos floruit vates. Superfuit rei testes,
breve hoc Isidori testimonium: *Dracontius*
*composuit heroicis versibus hexæmeron creatio-
nis mundi, & luculenter quod composuit scripsit.*
quod Honorius, ut solet, brevaviit. Item
opus ipsum ab Isidoro laudatum, quod ma-
nibus omnium teritur, *Hexæmeron*, sive
opus *sex dierum*, heroico carmine. Huic sub-
jungitur alter libellus elegiacis versibus ad
Theodosium Augustum, in quo veniam pe-
tit, si quod in superiori opere incautus erra-
visset, precaturque condonari sibi, quod in
eo de triumphis illius nihil dixerit. At illos
De creatione sex dierum duos libellos, Euge-
nius Episcopus Toletanus junior, (tertium
alii ab Eugenio primo hujus urbis Episcopo,
sancti Dionysii sodaliti, appellitant) quos an-
tiquitas protulerat vitiatos (ait Ildephonfus,

Toletanus & ipse præsul m,) *ea que in-
convenientia reperit subtrahendo, immutando,
vel meliorando, ita in pulchritudinis formam
coëgit, ut pulchriores de artificio corrigentis,
quam de manu processisse videantur auctoris.*
Cujus viri sanctissimi judicio de utroque pœ-
ta non parum detrahit *ipsum ipsa*, quæ do-
cet affatim quantum valuerit unufquique
& convictus barbaræ gentis, sub qua natus
Eugenius fuit, consideratio. Subjungit Ilde-
phonfus: *Et quia de die septimo idem Dra-
contius omnimodo reticendo semiplenum opus cuius
est reliquisse; iste & sex dierum recapitulatio-
nem singulis versibus renovavit, & de die se-
ptimo que illi visa sunt eleganter dicta subjun-
xit.*

Hoc ita curatum opus primum pro-
diit Parisiis ex bibliotheca S. Victoris (uti Ges-
nerus scriptum reliquit n) deinde Bastiæ
cum veterum poëtarum Christianorum ope-
ribus à Georgio Fabricio, & in Bibliotheca
veterum PP. à Margarino Bignæo, editionis
secundæ 9 tomo 8. Tandem Jacobus Sirmondus
Eugenii collectis versibus Dracontium
unâ cum iis edidit Parisiis anno MDCXIX.
in 8°. Dracontii nempe utrumque librum,
cum secundum seu posteriore primus Mi-
chaël Ruitzius Azagrius publicaverit, ut ipse
in *Notis ad Corippum* ait. Nescio an Sir-
mondianam istam præcesserit alia Joannis
Weitzii, adiectis ejus Notis, cujus ipse me-
minit in præfatione ad *S. Hilarii Prælatiensis
Genesis*, Francofurti editam ann. MDCXXV.
Thomas sanè Reinesius hanc editionem alicu-
bi laudans 9, Sirmondianâ priorem facit.

71. Unde, cum tam liquidè de auctoris
ætate constet, mirum videri debet adeò per-
spicuum rem uni Vossio latuisse, qui in fine,
seu ultimo capite *De ætate poëtarum Latino-
rum*, in quod incertè ætatis eos conjecit, qui
post Carolum Magnum vixere, hunc notifi-
simum Theodosiani temporis poëtam in hunc
album contulit. *Mirè eruditum* vocat eum
Gaspar Barthius, licet intricatorem, lib. 23.
cap. 19. *Fuit enim plurimum ingenii (ait) in Chri-
stianis veteribus vatis, & quidem sepe adeò
excellens, ut dum illustrare voluit quedam,
omnia confundant. Sanè Dracontius (subjungit)
adeò acutè & nervosè de plerisque incidentibus
loquitur, ut vix se ipsum satis intellexisse videat-
ur. Tantum abest, ut ab iis potuerit sententia
ejus percipi, qui nostra ætate in ea re studue-
runt.* Deprehendit idem excellens criticus no-
stri temporis, dum in *Adversariorum* opere
ad Dracontium nostrum illustrandum ter
recurrat 1, vestigia non unius manus: quare
id, quo utimur, archetypon, haud credit
poëta, sed ab Eugenio interpolatum.

72. Planè quum adscribimus poëtis no-
stris Dracontium, non ullum è veteribus se-
quimur. Nam nec Isidorus, nec Ildephonfus,
nec Honorius, qui olim meminere, unde do-
mo fuerit, monent. Neque item è recen-
tioribus Gesnerus Bellarminusque. Ad quos
ignotus fortè superioribus sæculis pervenit:
ideo neque ejus mentionem fecisse videas
Philippum Bergomensem, Liliam Giraldum,

R-

Raphaëlem Volaterranum, Paullum Lan-
gium. At noviores, nescimus planè unde
moti, Miræus in Notis ad Isidorum, & Lab-
beus in Dissertationibus ad Bellarminum,
Margarinus Bignæus in editione Bibliothecæ
Patrum, aperte Hispanum vocant. Novimus
tamen ad partes quis Bivarium traxerit: nem-
pe ficulneus Maximus, quem, si esset alicujus
fidei, non admittere rei auctorem piaculum
esset. Apage ergo Maximi hæc ad annum
CDXXX. *Dracontius presbyter longævus mo-
rietur Osca.* Et ad annum DCXII. *Dracon-
tius alter poëta Hispanus mirus habetur.* Que
duo testimonia eidem, an duobus Dracontii
dicta sint, non audeat Bivarius hariolari. Apa-
ge etiam credentis Maximo Pseudo-Hauberti
nugas, qui ad eundem annum CDXXX.
num. 24. *Sanctus vir Dracontius (ait) Osca
Celtiberorum obiit, ubi erat presbyter.* Quod
ipsum habeto de Juliano dictum, qui Adver-
sario 498. hunc Dracontium poëtam eundem
asserit cum Dracontio vicario Africæ sub Va-
lentiniano & Valente ann. CCCLXX. cujus
mentio in Theodosiano codice.

73. Ascanius Tarraconensis metropolita-
nus Episcopus unâ cum aliis hujus provinciæ
ad Hilarum Papam unam & alteram epistolam
direxere anno hujus sæculi LXV. Prior que-
relam continet de Sylvano Calagurris Episco-
po, in ultima parte, ut ajunt, ejusdem pro-
vinciæ constituto, qui ante septem aut octo
annos cuidam urbi Episcopum nullis peten-
tibus populis dederat; item alienum presby-
terum, Tarraconensi clero jam aggregatum,
Episcopum similiter ordinaverat; nec admo-
nitus de eo quod contra patrum regulas in-
justè perpetravisset, emendare voluerat. Al-
tera epistola preces continet, quibus confir-
mari à se factum in Barcinonensi Ecclesia
quærit Ascanius. Nundinarius Episcopus
Barcinonensis Ireneum quendam à se or-
dinatum presbyterum cujusdam municipii
Ecclesiæ addixerat. Hunc moriens non hæ-
redem tantum reliquerat, sed & supremis ta-
bulis in locum suum, ut subrogaretur, optave-
rat. Quod cum omnis clerus, & plebs ejusdem
civitatis, & optimi plurimi provinciales, ra-
tum haberi desiderarent; Ascanius ait se as-
sensum præstavisse, & Episcopum eum Barci-
nonensem ordinasse.

74. Lectæ sunt hæc duæ epistolæ in Con-
cilio Romano, die anniversario Hilari Papæ
ordinationis, ut moris fuit, congregato,
Flavio Basilisco & Hermimerico Cos. anno
CDLXV. Cujus quidem Synodi judicium se-
quutus Pontifex unicâ duabus respondit lite-
ris. Priori quidem improbens Sylvani Cala-
gurritani præsumptionem ordinandi Episco-
pos citra conscientiam metropolitani: tem-
porum autem necessitati, *honoratorumque &
possessorum* (verba ejus audis) *Turiasonensium,
Cascantensium, Calagurritanorum, Virgiliensium,
Tritiensium, Legionensium, & Civitatisensium* fa-
ctum excusantium deprecationibus hoc nunc
condonans, ut ordinati non removerentur;
nihil autem deinceps contra Apostolica præ-
cepta & Nicænos canones tentaretur. Alteri,
ait Ireneus malè promotus ad Ecclesiam suam
Bibliotheca veteris Hispanæ Tom. I.

rediret, aliisque pro more de clero proprio
Barcinonensibus eligeretur Episcopus. Sin-
gulariter etiam Ascanium aliâ reprehendit,
non parum severâ, & auctoritatis plenâ epi-
stolâ. Quæ omnia scripta in Hilari Papæ
epistolis, rebusque ejus tempore gestis, legi
possunt.

CAPUT IV.

De IDATIO, sive HYDATIO historico Lemicensi
ex Gallæcia. *Quenam urbs ista? Papii
Massoni error, atque item Georgii Cardosi
multiplex in Idatii rebus. De hujus ætate,
& peregrinatione in Palestina, atque item
in Hispania Episcopatu, & rebus gestis.
Chronicon Eusebii continuavit. Quisnam au-
ctor Collectionis historice ex Idatio. Quis
autem Toromachus, ex quo & idem proficit,
nisi Gregorius Turonensis? Variæ hujus Col-
lectionis editiones, ante eam que primum facta
est Idatiani germani Chronici à Ludovico
S. Laurentii Cordubensi. Eiusdem Idatii
Fasti consulares. De Cynegio præfecto Orien-
tis Hispano apud eundem Idatium clarissimum
testimonium. Diversus Idatius hic ab Idatio
Claro Emeritensi Episcopo. De TURIBIO
Asturicensi Episcopo & ejus epistola, è qua
multa notantur observatione valde digna, de
Apostolorum quibusdam actis ab hæreticis
confictis. Leonis Papæ ad hunc epistola, at-
que item alia de eodem Martini Toletani Epi-
scopi. Idem Turibius Asturicensis Episcopus
cum Leonis notario. Bivarii hallucinatio.
Bracarensem, quam primam dicimus, præ-
cessit alia Synodus in eadem urbe. Turibius
Palentinus ab Asturicensi diversus. A Pseu-
do-Juliano de Turibio hoc posteriore inconsue-
tè & falsè dicta. Joannes Tamajus
reprehenditur. De duobus Turibius item, Astu-
ricensi & Palentino. CEPONII Episcopi car-
men de fabula Phaëtonis ad Satanam ac-
commodata.*

75. **A**RCADIUM & Honorium, eorum-
que successores, ad Leonem usque,
IDATIUS ætate æquavit chronographus. Alius
hic ab Idatio, atque item Ichacio, superioris sæ-
culi, qui Priscillianum & ejus asseclas, non so-
lùm piè, ut ad se reversi converterentur, sed &
sævè, parumque Ecclesiasticis viris convenien-
ter, ut publico etiam supplicio maëtarentur,
oppugnare. Hydatium, si idem est, vocat
Leo Pontifex 1, quasi *ἀπὸ τοῦ ὕδατος, ab aqua*,
fit. Atque ita in exemplari suo antiquissimi
Idatiani Chronici scriptum fuisse, Jacobus
Sirmondus nos docet. Apud Sigebertum quo-
que sic scriptum alicubi est, & in Fredegarii
Scholastici Chronico, non Idatium, quo-
modo & vocatur quidam alius Galliarum
Episcopus, qui subscripsit synodicæ epistolæ
hujus gentis Concilii ad Leonem Papam 11.
Cui quidem scripturæ calculum suum Bar-
thius obtulit lib. 51. *Adversar. cap. 4.* Limi-
censis noster à patria *Limica* vulgò audit,
Gallæciæ urbe, aut *Lemicensis* à *Lemica*, uti
legitur in editionibus ejusdem Chronici au-
ctor loqui 1. *Idatius provincie Gallæciæ, natus*

2 Tomo 4. C6-
cil. edit. Lab-
beanæ Paris.
col. 1032. 1034.
1062. & 1063.

1 Epist. ad
Turibium, de
qua postea.

11 Tomo 3.
Concil. Labbe-
anæ edition. col.
1312.

12 In præfat.

Bb

in

in Lemica civitate, &c. A Lemica veterum proclivis fuit in Lemicam deflexio. Ptolemæus quidem in Lemicis Galleciæ populis Forum-Limicorum collocavit y juxta Tydem, in Grujis, seu Graviis, ut Plinius vocat z. Et nonne à Limia fluvio huic oppido nomen? Certè hujus meminit hoc loco idem Plinius a, quem & Aminium, seu Limeam, aut oblivionis dictum alibi adnotat b. Limiam item vocat oblivionis cognominatum Pomponius c. Plura de isto flumine noster conjectatus fuit Florianus Doçampus, ut erat antiquæ omnis geographiæ apprimè gnarus, lib. 3. Chronici sui Hispanici vulgari lingua scripti, cap. 28.

76. Alius hic à Letbe, sive oblivionis quæ flumine, in Bætica, quem hodie, affixo Arabico fluvium significante nomine, Guadalete vocamus. Planè hæc similitum vocabulo sive attributione annium confusio errare fecit doctissimum aliàs virum Papirium Massonum, in libello, seu Historiola calamitatum Gallie d, Idatium Lemice in Bætica Episcopum laudantem.

77. Vetus hoc oppidum Lemica, vel Forum-Limicorum; Idatii autem ævo jam Lemica, quin oppidum sit Ponte de lima huic flumini, vel hodie sic dicto, inter Minium Duriumque adjacent, ponteque, unde ei nomen, utramque ripam committens, non video quid adduci in medium possit. Id enim medio ferè itinere, Tydem inter & Bracaram veteris Gallaciæ urbes, ab ostio Limiæ, ubi Viana conditum est oppidum, marique tribus leucis distat: adeò ut non alii melius conveniat modesta illa Idatii professio, uti extremum plage, ita extremum se dicentis & vitæ.

78. Quàm ergo à veri orbita deerravit Georgius Cardosus Lusitanæ hagiologus, vir diligens, sed in examinandis ultra conditum Portugalliæ regnum Lusitanæ antiquitatibus obesæ ut plurimum naris! Fefellit utique eum Pseudo-Juliani flagitiosissimi totius nostratris historiæ temeratoris præjudicium, qui Lamecensem nostrum hunc Idatium Episcopum vocat e: quasi ex eodem loco (hoc est Lamego, Episcopali nunc urbe) patriâ fuerit. Quod non faciliè debuit credere f vir in geographia Lusitanæ atque Galleciæ veteris non prorfus hospes. Idatius enim Gallaciæ se esse provinciæ, atque in civitate Lemica natum, clarissimè professus, Lamecensis urbis natales, quæ extra Gallaciæ fines, & ultra Durium amnem, Gallacos à Lusitanis, juxta Plinium g cæterosque omnes geographos, disfermantem, urbs hodie visitur, falsò sibi tributos, æquè clarè ac indubitanter docet.

79. Hierosolymam idem ductus (à patre forsan) ut ait ipse, infantulus, vidit Sanctum Hieronymum; quem post aliquot adhuc annos beato mansisse in corpore, hoc est supersitem fuisse, ait in præfatione Chronici. Itemque in ipso Chronico h repetit non solum Hieronymum, sed & Joannem Hierosolymitanum, Eulogium Cæsareensem, Theophilumque Alexandrinum, Episcopos clarissimos, & infantulum se & pupillum vidisse. Quod quidem indicat, non uno aut altero tantum anno mansisse eum Hierosolymis,

Palestinave, sed eousque dum infantilis & pupillaris, quæ ponè sequitur, ætatis aliquam partem in iisdem partibus transegerit. Idque simul viventibus laudatis patribus oportet factum: quorum cum Hieronymus anno hujus, quod percurrimus, sæculi xx. aut circiter i, Joannes Hierosolymitanus post annum xv. sicut & Eulogius Cæsareensis (uterque enim Diospolitane Synodo hocce anno coactè interfuerit *) Theophilus Alexandrinus xii. Epiphanius omnibus his maturius ad beatos translatus, paucis annis post sæculi secundum l tertiumve (Idatius ejus, uti viventis, anno vi. hoc est Olympiadis CCXCVI secundo meminit) vitâ functi referantur, in priores ejusdem ineuntis sæculi annos, quibus convivebant alii aliis, referenda saltem est Idatiana in Palestiniæ regionibus peregrinatio. Unde agnoscere debemus ante quadragesimum seculare eum fuisse ortum. Quod & nobis Episcopatus tempus magis adhuc postea confirmabit.

80. Tantum abest, ut Suævus gente fuerit, quod ridiculè Hagiologii suæ tele Cardosus intexuit m; cum natus è Galleciis patribus diu ante irruptionem Suëvorum in Hispanias fuerit, quæ quidem irruptio, eo ipso auctore, Coss. Honorio VIII. ac Theodosio III. erà CDXLVI. hoc est anno CDIX. contigit. Nollem utique laboriosum, pium, & probum hominem adeò sibi ipsi in Idatio exornando defuisse, ut non semel, aut bis, sed quot vitæ Idatiæ inculcavit capita, toties ferè à veritate ipsa redarguendum se dederit. Nescio enim quo inductus, idolorum, florente adhuc ætate, cultorem Idatium, orthodoxorum quorundam Episcoporum persuasione reduxisse gradum, seseque ad Ecclesiæ gremium anno CDXIX. convertisse, fingit. Ubiam etenim ad hunc annum (qui est Olympiadis CCXC. tertius) aut aliquem alium, in Chronico verba illa: Idatii ad Deum conversio peccatoris, quæ ei à Cardoso imputantur? Certè in iis, quas ad manum habemus, editionibus, nil tale superest; nec, si superesset, conversionem magis significare positum fuisset ex ethnicismo ad Christianismum, quàm ex secularis & profane, intra Christianismi tamen limites, ad spiritualis & Ecclesiasticæ vivendi normæ professionem.

81. Sacris enim initiatus, parem se fecit gerendo Episcopali muneri. Sed ubinam? Ab ipso enim nil ultra novimus, quàm summi fuisse præfulem creatum officii: uti in præfatione loquitur. Nec libellus ille De XII. scriptoribus, qui Isidorus & Ildephonso subijci solet, ultra aliquid quàm provinciæ Gallaciæ Episcopum vocat. Aquis-Flaviis nonnullis videtur n. Inde scilicet quòd, ut jam docebimus, in hujus oppidi Ecclesia captus à Suëvis, ab iisque liberatus, in eandem redierit o. Sed non tale est hoc fundamentum, cui statim assurgere debeamus. Præsertim cum Sigebertus Lemica Hispaniarum urbis Episcopum disertè eum fecerit p, idque alii è recentioribus frequentiores admittant. Intolerandum saltem, omni que veri specie vacuum est, quod Cardosus Pseudo-Maximi & Pseudo-Juliani auspiciis

spiciis, datâ operâ contenderit, tum Lamecensem (hoc est Lamego urbis) tum deinde Bracaremsem antistitem, egisse Idatium. Hæc enim ficulneæ mercis compendia sunt. Pseudo-Maximus, Lamecensem vocat Episcopum, nescio an advertenter. Juliano etiam commentitio, sive ignoranter excidit, sive persuasum fuit, Lamecensem appellari debere Idatium, non Lemicensem, Episcopum. Unde ait s: Idatius ex Lamecensi Episcopum Bracarensis successerat an. CDLVI. Valerio. Et alibi t: Florebat per hæc tempora Castinus Episcopus Bracarensis, qui successerat Idatio anno CDXCIV. Conveniuntque his alia ejusdem testimonia u de Bracarensi Episcopatu, rebusque in eo gestis. Quæ quidem statim redarguet gestorum Idatii series, ac mortis tempus.

82. Videor sanè mihi tempus consecrationis Idatii non temerè in ann. CDXXVII. aut proximum huic alium conjicere, ex ipsius in præfatione Chronici his verbis: Ab anno I. Theodosii Augusti in annum tertium Valentiniæ Augusti (is est CDXXVII.) Placidie Regine filii, è supradicto à nobis conscripta sunt studio, vel ex scriptorum stylo, vel ex relationibus indicantium. Exin immerito adlectus ad Episcopatus officium, non ignarus &c. Jam Episcopus à Gallaciis suis missus ad Aëtium ducem Romanorum se contulit, sollicitaturus, ut apparet, Romana adversus Suëvos, qui pacem cum Gallaciis initam, arrepta occasione, ut ipse loquitur x, conturbaverant, auxilia, aut saltem amicable officia. Id contigit anno CDXXXI. Rediitque anno sequenti unà cum Cenforio duce ad Suëvos legato: cujus & Episcoporum Gallacorum interventu datis obsidibus Hermericus illius gentis Rex pacem Gallaciis reformavit y. Dicere hinc Cardosus poterat non è Suëvorum, sed è vernacula Hispaniarum gente Gallacum fuisse Idatium. Ille autem Cenforius ipse cum Fretimundo anno CDXXXVIII. iterum redeuntibus ad Suëvorum Reges Gallecotum parti, cui Rex adversabatur, pacem restauravere.

83. Anno CDXLV. in Asturicensi urbe Gallaciæ deprehensis quibusdam Manichæi (Priscillianæi semper intelligere possumus) dogmatis reliquiis, Idatius noster ac Turibius (Asturicensis) Episcopi rei acta ad Antoninum Emeritensem direxere. A quo forsan, sive potiùs à Turibio ipso, per diaconum hujus Pervincum certior factus Leo Pontifex, cum acta illa de Manichæis per provincias ipargere, tum quoque ad Hispaniarum Episcopos per eundem Turibii diaconem Pervincum scripta sua contra Priscillianistas deserri curavit. Exstat quidem Leonis epistola ad Turibium data Coss. Alypio & Ardabure, anno scilicet CDXLVII. quâ eum veluti legatum Apostolicæ constituit sedis, ad cogendum ex omnibus Hispaniæ provinciis Concilium, in quo examinari jubet secundum ea quæ ad Turibii scripta responderat, an essent aliqui Episcopi, quos nefandum hujus hæresis contagium pollueret. Si autem aliquid, quod absit, obstiterit, quominus possit celebrari generale Concilium; Gallaciæ saltem in unum conveniant Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

sacerdotes: quibus congregatis (ait) fratres nostri Idatius & Ceponius imminèbunt, conjuncta cum eis instantiâ tuâ, quo citius, vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus afferatur.

84. Idatium autem & Ceponium quare præcipuos habuerit Pontifex, major in eis fidei zelus, doctrinæque vires in causâ fuerint. Cui confirmandæ rei non parum deservit ejusdem Turibii epistola ad eosdem Idatium & Ceponium directa, quam primus edidit ex MS. codice monasterii Æmilianensis Benedictinorum regius historicus Ambrosius Morales lib. II. Historiæ suæ Hispanæ cap. 26. Scripta fuit ea, ut colligimus, cum primùm Turibio in mentem incidit hujus pravæ sectæ suspicio, quâ conceptâ Idatium statim & Ceponium, quibus scilicet ante alios deferebat, Episcopos de eo admonuit, scriptum à se opusculum contra blasphemias, quæ in libris quibusdam ab hujus sectæ hominibus confictis continebantur, insurgens, examini eorum subjiciens. De quo postea nos in Turibii rebus opportuniore loco agemus. Quâ excitatus, aliundè ve, Idatius examinandæ rei, & ad Antoninum Emeritensem examinandæ deferendæ, uti jam ex eodem docuimus, animum appulit. De hujus Leoninæ delegationis fructu, in Turibio tractabimus. Manentibus autem inter Suëvos adhuc & Gallacos, atque item Romanos duces, quorum partibus Gotthi adhærebant, discordiæ seminibus, anno CDLXII. a Idatius noster in Aqua-flaviensi Ecclesia (Chaves hodie dicunt in provincia Inter-amnensi) à Frumario Suëvorum duce instinctu quorundam delatorum captus fuit, tribusque mensibus detentus, donec contra votum & ordinationem, ut ait, eorundem delatorum, restitutus fuisset eidem oppido Aqua-flaviensi.

85. Nostrum tandem Idatium decessisse sub Leone Imperatore ultima jam penè senectute, ait ille anonymus qui XII. scriptorum vitas Isidori & Ildephonsi catalogis subjunxisse videtur. Qui cum Leo anno CDLXXIV. hoc est Olympiadis CCCXIII. secundo, diem suum obierit, nostri que Idatii Chronicon Olympiadis CCCXII. initium, annum scilicet CDLXIX. non excedat; à vero non abludit hoc ipso anno decessisse nostrum, continuatæque à se perenni cura singulis annis opus è vivis exemptum abruptisse. His qui prætulere Pseudo-Juliani nugas, Idatii vitam quinque alios & viginti annos, usque ad CDXCIV. prorogantis, planè dignus erit cui falsator ille magnus Apollo sit.

86. Chronicon quidem Eusebii Idatius, quod S. Hieronymus è Græco transfulerat, locupletaverat, simulque continuaverat, in manus sumens, Chronicon illud ei appendit, quod à primo anno Theodosii, quem annum Hieronymus tantum non tetigerat, exordio sumpto, totis * * * * * annis, usque ad Leonis octavum prosequutus est. Ita enim auctor ille, cui elogium Idatii debemus, quem (an rectè?) Isidorum Vossius b Schorlque c dicitur. Quod quidem vero magis conforme est, quàm, ut Sigebertus ait d, progressum eum usque ad annum CDXC. Quem, Vossii rectissimo judicio, exinde suscepisse errorem

y Lib. 2. cap. 6.

z Lib. 4. cap. 20.

a Lib. 4. cap. 20.

b Lib. 4. cap. 28.

c Lib. 3. cap. 1.

d Tomo 1. Coetæ. Gallie scrip. Duchesni pag. 99.

e In Chronico num. 241.

f Ut facit Hagiolog. tomo 3. die vi. Maji pag. 101.

g Lib. 4. cap. 20. & 22.

h Arcadii & Honorii anno XII. sive Olymp. cccxvi. num. 4.

i Baronius tomo 5. ad an. cdx. Labbens tomo 1. De scriptor. Eccl. pag. 424. i. Baron. to. 5. ad an. cdxv. num. 19. Labbens De script. Eccl. tomo 1. pag. 582. i. Baronius ad an. cxi. num. 24. Labbens De script. Eccl. tomo 1. pag. 47.

m Ubi supra die vi. Maji pag. 101.

r Ad annum CDXLVII. 47.

s In Chron. num. 241.

t Num. 258.

u Chron. num. 166. 170. 175.

x Olymp. cccii. 3.

y Olymp. ccciii. 2.

z Olymp. ccciv. 2. & 3.

n Labbeo in Dissert. De scriptor. Eccl. in l. 4. de i. tomo 1. pag. 406. Eccl. appellatione Aqua-flaviensis Episcopi editi fuit in quadam editione Gallicæ apud Carthagini vi. Maji pag. 101. o Olympiad. cccx. anno 11. sive Majoriani 11. p De vitis illust. cap. 18.

a Olymp. cccx. 2.

b Lib. 2. de H.L. cap. 17.

c In edit. Idatii tomo 4. Hisp. illust. pag. 208.

d In Chron. ad an. cdx. cui creditur Vossius in Chron. Hispan. cap. 4.

videtur, quod in aliquem indicisset codicem, ubi Idatiano textui aliquot anni ab alio adjecti fuissent. Certè id, quod in manibus habemus, Chronicon, ultra Leonis VIII. (redempti orbis CDLXIV.) extendit se usque ad Leonis XII. aut XIV. Anthemiique tertium aut quartum, Olympiadis CCCXII. annum secundum. Nec ultra protenditur is auctor, qui sub emendicato Idatii nomine datus nobis ab Andrea Schoto in Hispanie illustratae fuit systemate, qui non tam breviator, quam deformator Idatii appellari debuit. Qui quidem ipse ille est Gallus, cujus sub Caroli Magni imperio factam collectionem historicam ex Idatio secundo volumine lectionum antiquarum e Henricus Canisius edidit: quantumvis Canisianus hic auctor, utpote qui ex Idatio & aliis, ut ipse ait, opus suum confecert, ad Justinianum usque pertigerit.

87. Id verò Chronicon ab initio usque ad Valentini III. Placidie filii tertium annum, qui fuit CCCXXVII. vel ex scriptorum stylo, vel ex relationibus indicantium se confecisse ait; reliqua jam factum Episcopum, rebusque ipsis immixtum, propria innuit experientia doctum literis commendasse. Planè ex hoc Suevica in Hispaniarum regione Gallæcia dominæ gentis proprius quam universali Chronico, hi qui res nostras hujus ætatis persecuti sunt, veluti Isidorus, aliique, adeo profecerunt, ut hujus verbis ferè utantur. Quare ut oculatum veracemque inter optimos illius ævi scriptores merito esse numerandum Papirius Massonus jure ait, meminereque olim ejus hujus operis, præter anonymum & Sigebertum laudatos, Fredegarius Scholasticus in excerptis ex Gregorio Turonensi, cujus mox meminimus, & in Chronico, uti & Rigordus, Philippi Galliarum Regis chronologus. Excerpta ex hoc Chronico à quodam Gallo Caroli Magni æquali primus dedit foras Henricus, ut dictum fuit, Canisius volumine secundo Antiquarum lectionum.

88. Auctor hic opus quoddam quatuor libris distinctum, Collectionem dictum historicam chronographicam, ex variis collegit, quorum tertius ex Idatio præfert collectus specialiter, quartus ex Toromacho, sive, ut legendum est, Toronaco, idest Gregorio Turonico, seu Turonensi Episcopo, ut monuit alicubi Andreas Duchesnius, in cujus quarti principio etiam Idatii meminit Fredegarius Scholasticus hujus partis, seu quarti libri auctor, ut nuper diximus. Hæc est mera deformatio Idatiani germani Chronici, quod nondum eo tempore lucem viderat; cui adjunctam videas apud Canisium præfationis quandam umbram, ex ea que suo tempore integra publicata fuit, ineptissime compactam. At hæc omnia vitia compendii præfationisque in editione sua Eusebiani Chronici Josephus Scaliger, nisi fallor (codex enim sub oculis non est) retinuit. Hanc enim & Canisii Antiquas lectiones, non sine utriusque editionis collatione, sequutus est Andreas Schotus in ea, quam dedit in Hispanie sue illustratae quarto volumine, à Francisco ejus fratre publici juris facta.

89. Sed, quod mirere, post Chronographicam illam Galli collectionem ex Idatio usque ad Justiniani tempora, non quidem tribus quatuorve libris, ut apud Canisium, sed duobus dumtaxat comprehensam, quorum secundus ea omnia que Canisianus tertius ex Idatio deformato continet, Schotus, quasi daturus novum aliquid, sub titulo Idatii Lemicensis in Gallæcia Episcopi Chronici, eandem ipsam Galli collectionem cum Canisiana præfatiuncula parum advertenter nobis iterum ingessit, annotans se ex chirographo Frederici Lindembruchii Hamburgensis, qui Lutetiæ exscripsit ex veteri codice, descripsisse. Animadvertendum tamen est, in his duabus Canisii Schotique editionibus collectionis hujus ex Idatio, quandam fini rhapsodiam adungi, que abest ab Scaligeriana, meratque fabulas de Theoderici Gotthorum Regis, gente Macedonis, ortu, Idatioque patricio ejus alumno, Belisario, Justiniano, & aliis, continet.

90. Primum ergo post tres istas malè breviate Chronici Idatiani publicationes, Canisianam, Scaligerianam, & Schotinam, prodiit tandem integrum & sanum Idatii Chronicon à Theodosii senioris initio usque ad Leonem productum, cum pulcherrima eiusdem auctoris præfatione, in Romana urbe, Ludovici S. Laurentii (vulgò S. m. Llorente) Cordubensis curâ anno MDCXV. ex codice, uti ait ille, Parisiensi desumptum: triennioque ferè exacto iterum Jacobi Sirmondi eruditissimi viri operâ ex Sebastiani Cramoyis officina Parisina anno MDCXIX. in 8º. Cui adjunguntur ejusdem Idatii Fasti consulares (de quibus postea) & Marcellini Comitis alterum Chronicon, Sirmondi que ad eos Notæ. Qui quidem eundem codicem, unde Romanus profecit editor, non quidem Parisiensem, sed verè Metensem, scilicet Metis scriptum, eumque antiquum, archetypon se habuisse fateatur. Huius ms. Labbeus meminit in Bibliotheca librorum manuscriptorum. Alterum ad manus habuit ante annos septingentos exaratum Papirius Massonus. Deinde conformavere duas alias ejusdem Chronici editiones, ad exemplar quidem Romanum, Prudentius Sandovalius Benedictinus, Pampilonensis Episcopus, qui eodem, aut sequenti, quo Romana prodiit, anno, Idatii hoc, unâ cum Sebastiani, Sampiri, & Pelagii, Hispanorum Episcoporum, antiquis Chronicis, Pampilone; ad exemplar verò Sirmondianum Andreas Duchesnius tomº 1. Historie Francie cogitantur scriptorum, anno MDCXXXVI. Parisiis recoxerunt. Laudatur quoque alia Parisiensis ex eadem Cramoyiana officina, que nuper dictam dedit anno MDCXXXI. Confer cum his, lector veri amans, inventum recentioris cujusdam Gallæci scriptoris p, qui ut Theodosii Imperatoris natales ad Gallæcos suos traheret, ut apud Idatium legitur; non uno contentus Idatio teste, tres, non minùs, pro uno Idatios, Chronicorum fabricatores singulorum, somniavit: quo trium testimoniorum nodo difficilius rumpendo ingenia deliberrantium, cui nam parti fides adhibenda

x Pag. 160.

l Pag. 161.

g Tomo 1.

r Cosr. Theodosio Aug. 2. & ipso Cynegio an. CCCLXXXVIII sive era CDXXVI.

m Pag. 1.

n Uri refert ipse in Hist. Samar. Gallie pag. 54.

o Edidimus tandem nos in nostra Collect. Max. Concil. Hist. tomº 2. pag. 188. Romæ anno proximo præterito MDCXCV. CAR. DINAL. DE AUGUST. p. Fr. Philippus de la Gandara Nihilario, armaz. y traçador de Galicia lib. 1. cap. 27.

esset, Idatio uni, an cæteris omnibus Italicam Bæticæ hujusce Imperatoris patriam dicentibus, adstringeret.

91. Fastos etiam Consulares scripsisse Idatius dicitur. Hos in codice quo usus fuit, integros, à primis nempe urbis Consulibus ad secundum Anthemii consulatum continuantes, habuit Sirmondus; nec tamen, editurus cum Idatii Chronico, integros dedit; sed excerptum ex iis à consulatu Antiochiani & Orfiti, quo Aurelianus dictus fuit Imperator, usque ad Mariniani & Asclepiodori, quibus Cos. decessit Honorius. At hujus defectum supplevit Philippus Labbeus in Bibliotheca librorum manuscriptorum, toto opere, quantum est, ex codice Collegii Jesuitarum Claromontano publici usus facto. Fastos autem hosce Idatii esse auctoris, non ullo veteris codicis testimonio, sed solâ Sirmondi conjecturâ nititur; neque tamen eâ tenui aut contemnendâ. Pertingunt quippe fasti ad Anthemii imperium, in quo & Chronicon definit. Præterea utitur in fastis epochâ eræ Cæsaris, quæ Hispaniensis propriè est. Quæ duo vellunt aures, ut his Idatium, nedum ut Hispanum aliquem adscribamus auctorem.

92. Adjungimus nos Sirmondianis hisce conjecturis pro patria Hispania Cynegii v. c. orientis præfecti obitûs factam curiosissimè magna que cum laude mentionem, quem Hispanum existimamus, dignumque ut inter Hispanos hic laudetur iisdem civis Idatii verbis. His Consulibus (ait) defunctus est Cynegius, præfectus orientis in consulatu suo Constantinopoli. Hic universas provincias longi temporis tabe deceptas in statum pristinum revocavit, & usque ad Ægyptum penetravit, & simulacra gentium everit. Unde cum magno fletu totius populi civitatis deductum est corpus ad Apostolos die XIV. Kal. Aprilis. Et post annum transtulit eum matrona ejus Acanthia ad Hispanias pedestre. Quod quidem ad natales Hispanos Acanthiæ & Cynegii conjugum admittendos animum nostrum non leviter pungit.

93. Ab Idatio hoc diversus fuit, quod initio capitis monebamus, Idatius alter, cognomento Clarus, Priscilliani & sequacium ejus hyperapistes clarissimus, Episcopus Emeritæ urbis, de quo fusè egimus superioris libri cap. 5. ex S. Isidoro & aliis. Hos autem malè confundunt Trithemius, Alphonus Gasias Matamoros, & si qui alii.

94. Non tanti est, ut advertamus, quod ne verbo quidem uno fieri debuit, Ithacium Ossonobensem Episcopum tertium ab his, ac diversum fuisse, cum claram utriusque simul habeat mentionem Sulpicius Severus, ab iisque ambobus accusatum, pertinaciterque usque ad gladii sententiam exagitatum Priscillianum referat.

95. Ab his autem diversum quoque alium Idatium constituit Amb. Morales, & ex eo Cardosus, y, centum annis hoc nostro, qui Chronicon scripsit, inferioriorem, breviusque Chronici Regum Suevorum auctorem: quasi hoc opus aliud à Chronico sit Idatiano; nisi alteram illam brevem Suevorum historiam,

quæ S. Isidori germanus fœtus est, significare voluerint. Planè ea quæ ex Chronico hi laudant in hac desideratur. Pertinet forsitan hic nota Gasia Loaysæ in Concilio apud Lucum, ubi ait se descriptionem quandam dioecesum Hispaniæ ex libro dare Ovetensis, seu forsitan Toletanæ Ecclesiæ. Cujus titulus est Itacius, in quo historia Regum Wandalorum & Alunorum in Gallæcia, & postea Suevorum, & demum Gotthorum, scribitur. In qua id legitur, quod ex Idatii hæc historia Morales se ait habuisse, nempe Lucum Augustum à Wandalis conditum.

96. Ab Idatio proclivis est ad TURIBIUM transitus, qui non solum ætate pares, sed munere & zelo in extirpandis Gnosticorum & Priscillianistarum erroribus fuere. Hic primus de malo isto latenti admonuit Idatium & Ceponium Episcopos scriptâ epistolâ, quam publicavit Ambrosius de Morales lib. 11. cap. 26. cum hac inscriptione: Incipit epistola de non recipiendis in auctoritatem fidei apocryphis scripturis, & de secta Priscillianistarum. Inde que Amalios Ecclesiasticis Baronius intulit. Ea quidem eleganti stylo (contra id quod alicui ex nostratibus excidit) scripta continet plura memoratu digna. Primum, Turibii peregrinationes, ex quibus ait opimos fidei doctrinæque se collegisse fructus: quam intra Hispaniæ provincias cur restrinxit Baronius? Secundum reperisse eum in patriam reversum nihil penitus imminutum fuisse ex illis traditionibus, quas olim catholica Ecclesia damnaverat, quasque jam dudum abolitas esse credebat. Immo etiam (ait) pro uniuscujusque studio & voluntate præva dogmata velut quibusdam hydrimis capitibus pullulare cognosco. Cum alii veteri errori blasphemiarum suarum augmentum contulerint; alii verò integrum eum usque adhuc retentent; alii verò, quos ex parte aliqua ad respectum sui contemptio veritatis adduxit, ex illius sensibus retinendo nonnulla, reliq. is vinculentur. Mali hujus nondum extirpati causam adjungit, quam tertio loco observamus. Quod quidem per mala temporis nostri, Synodorum conventibus decretisque cessantibus, liberius crevit, & impiissime, quod est cunctis deterius, ad unum altare diversis fidei sensibus convenitur. Monet inde, vernaculorum suæ hujus Gallæciæ partis hæreticorum libris apocryphis, quos ad vicem sacrorum Evangeliorum legerent, multas blasphemias contineri, ne de aliis loquatur, quos occultos fortè servabant, solis, ut ipsi ajunt, perfectis patentes.

97. In quarto hoc articulo observatione digno, S. Thomæ (Apostoli) actorum meminit, ubi dicitur sanctum Apostolum non baptizasse in aqua, sed in oleo. Quod quidem (ait) isti nostri non recipiunt, sed Manichæi sequuntur, que hæresis eisdem libris utitur, & eadem dogmata, & bis deteriora sectatur. Meminit item aliorum, scilicet S. Andrea actorum, illorumque qui S. Joannis vocantur, quos sacrilego Leucius ore conscripsit, atque item alterius libri, qui vocatur memoria Apostolorum, ex quibus Manichæi & Priscilliani, vel quæcumque illis est secta germana, omnem bare.

z In Collect. Conc. Hisp. pag. 135.

a Lib. 11. cap. 59. b In collectione pag. 137.

c Tomo 6. ad an. CDXLVII num. 3. d Padilla cent. 5. cap. 20 fol. 351.

e Pag. 601. & 640. f Pag. 601.

g In præfat.

h In libello De calam. Gallie supra laudato.

i Tomo 1. Hist. Francie in præfat. ad excerpta Fredegarii ex Gregor Turon. pag. 722.

s De script. t In Apologetico.

u Lib. 2. Hist. Eccles.

x Lib. 11. cap. 57. & 59. y Dicto tomº 3. Hagiol. die vi. Maji pag. 102.

heresim suam confirmare nituntur. Specialiterque de dicto libro Memorie Apostolorum, ait, destruere totam legem veteris Testamenti, & omnia quæ sancto Moyse de diversis creature factorisque divinitus revelata sunt. Quamvis enim mirabilia illa atque virtutes (quæ in his libris scripta sunt) sanctorum Apostolorum, vel esse, vel potuisse esse non dubium sit; ita dissipationes assertionesque illas sensuum malignorum ab hereticis constat insertas.

98. His è Scripturis subiungit, diversa testimonia blasphemis omnibus plena (quod quinto loco observamus) sub titulis suis adscripta digessi, quibus etiam, ut potui, pro sensus mei qualitate respondi. Quod ideo necesse habui paulo latius vestris auribus intimare, ut vel postea nemo quasi inscius verum dicat se simpliciter huiusmodi libros vel habere vel legere. At Turibius opus suum ita descriptum Idatio & Ceperio dirigens, eos precatur, ut cum aliis fratribus communicent, & quæ sint veræ fidei principiis solidata sic amplectantur, ut contrariam ignorantiam excusationem spirituali gladio refecare, & ignota divini verbi virtute comperescere possint. Quæ omnia, digna quidem scitu, nec passim obvia, quia non aliunde magis liquidò haberi possunt, veluti descriptione aut paraphrasi comprehendimus. Videtur tamen nondum Turibius ad Episcopalem Asturicensis urbis dignitatem hoc tempore ascendisse: siquidem ad Episcopos scribens, non quidem fratres eos, nec se aliter quam Turibium nuncupavit.

99. Hinc nata examinis cura de quibusdam Manichæis sive Priscillianistis, ab Idatio & Turibio, jam tunc Episcopo Asturicensi, facti; cujus quidem acta sese ad Antoninum Emeritensem remisisse utriusque nomine, Idatius in Chronico reliquit scriptum, & nos in Idatii mentione docuimus. Quemadmodum & Leonem Papam, qui tempore isto sacris præerat, literis Turibii monitum, eam ad hunc epistolam scripsisse, quæ inter Leonis XIII. loco nunc legitur. Ex qua quidem noscimus Turibium diaconum suum ad Papam cum literis destinasse, quibus adiunxit Commonitorium quoddam, & diversum ab hoc, uti videtur, libellum. In his scriptis fidei, quantum potuit, diligentia (ut Leonis verbis utar) damnatas olim opiniones decem & septem capitulis comprehendit. Hos laudat Turibii libros Montanus Episcopus Toletanus in epistola ad fratres & filios Palentini territorii scripta, cujus infra redibit mentio.

100. Quibus quidem strictim pertractatis, eleganterque argumentorum pondere afflictis, docet apocryphos libros istos, in quibus Dicitinii (corruptè Dicitinii legitur) tractatum quandam comprehendit, debere ab Episcopis omnino interdicti, atque ignibus concremari; adiungitque se fecisse ad publicam pervenire notitiam Manichæorum quorundam, quorum cum Priscillianistis unum prorsus nefas est, una obscenitas, & similis turpitudine, ut ipse loquitur, sollicitissimis inquisitionibus, sui que ipsorum oris confessionem deprehensam convictamque turpitudinem. Cui quidem conveniunt Idatii hæc: Per Epi-

scopum Romæ tunc presidentem gesta de Manichæis per provincias dirigitur.

101. Pergit inde Leo Turibio imponere, ut literis Apostolicis, quas se direxisse ad Episcopos Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitanos, atque Gallæcos (excidit Bæticorum, quæ alibi est, mentio) de generalis Concilii celebrando congressu ait, susceptis, eas sollicitè ad eorum manus pervenire faciat, ministrum in hac re Pontificium destinans. Nec aliter intelligendi sunt Concilii Bracarenfis patres, cum Leonem Papam per Turibium notarum sedis sue ad Synodum Gelliæ contra impiam Priscilliani sectam scripta sua direxisse ajunt: de cuius vocabuli & muneris ratione curiosè agit, alia quavis suggerens, magnus Annalista, aut notario quidem suo ante Episcopatum Asturicensi jam præfule usus etiam Leo fuit, præferens eum aliis, quòd sibi ob hunc titulum familiaritatis plusquam aliis obnoxius fuisset.

102. Quare minùs audiendi sunt, qui à Turibio Episcopo diversum alium Sedis Apostolicæ notarum comminiscuntur, per quem literas ad Turibium Episcopum Leo transmiserit. Id enim per diaconum Turibii Pervincum fuisse adimpletum Idatius disertè refert, paulò post laudandus: unde falsitas deprehenditur Luitprandini Adversarii 17. Turibium hunc notarum laudantis, à Ceperio factum Tudensem archidiaconum, eisdemque Ceperonii in eadem Ecclesia Tudenfi successorem. Quem tamen Bivarius accipit de Episcopo Asturicensi, huic uni archidiaconatus Tudenfis, deinde ejus urbis Episcopatus, tandem Asturicensis, muneribus consignatis: intolerabili errore, & in viro ita diligenti, egregieque in Turibii rebus exponendis versato, vix dissimulando. Turibium enim, qui vivo Ceperonio erat Asturicensis Episcopus, ut ex Leonis constat epistola, ejusdem Ceperonii Tudenfis præfule facit in hac ultimo dicta Ecclesia successorem ex Tudenfi archidiacono.

103. Sequitur in Leonis epistola: Si autem aliquid, quod absit, obsiterit, quominus possit celebrari generale Concilium; Gallæcie saltem in unum convenient sacerdotes: quibus congregatis, fratres nostri Idatius & Ceperonius imminubunt, conjuncta cum eis instantia tua, quo citius vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus afferatur. Hæc datæ fuere literæ Alypio & Ardabure Consulibus, hoc est anno CDXLVII. Quo ann. scilicet tertio CCCVI. Olympiadis, Idatius id ipsum contigisse docuit. Romane Ecclesie XLIII. præsidet Episcopus Leo. Hujus scripta per Turibii Episcopi diaconem Pervincum contra Priscillianistas ad Hispanienses Episcopos deferuntur. Inter que ad Episcopum Turibium de observatione catholice fidei, & de heresim blasphemis disputatio plena dirigitur: que tamen (subnequit) ab aliquibus Gallæcie subdolo probatur arbitrio. Quo Idatii testimonio, post Baronii tempora publici juris factò, egregie confirmatur rem ita gestam.

104. Sed tamen Idatio nihil acceptum debemus de executione jussorum Leonis in

in Hispania, Turibiique legationis effectis. Immo rem subdolè ab aliquibus innuit peractam in Gallæcia. Bracarenfis tamen Concilii, quod primum audit, in ea urbe an. DLXI. sub Ariamiro Suevorum rege habiti, actis docemur, non solum Gallæciæ Synodum istam, sed & veluti nationalem alteram cæterarum quatuor, quas diximus, provincialiarum coactas, ex qua ultima ad Balconium Bracarensem Fidei regulam contra Priscillianam heresim, cum aliquibus capitibus directam fuisse tradunt: quo scilicet alteri Gallæciæ Synodo seorsum habito conformem Pontificiis capitibus fidem se profiteri reliqua contestaretur Hispania, Diserteque Bracarenfis hæc Synodus, integris XVII. Leonis Papæ capitibus in compendium redactis, Priscillianam heresim adhuc non omnino exstinctam de novo improbens, Dicitinii illius tractatum meminit, quos ipse (ait) antequam converteretur scripsit. Is nempe est Dicitinius Episcopus, cujus in Toletano congressu retradationem, veræque fidei professionem inter alia continent confusa, & ex variis contexta, Toletani primi Concilii acta; quæ & Fidei hanc, de quo dicimus, ad Balconium directam, ex Toletano alio longè diverso Concilio Regulam, primi illius actis immistam habent. De quo Dicitinio alibi nos docuimus, quum de Priscilliani sectatoribus & hyperaspistis egimus. Adeo quippe altas insania hæc fixerat, in ea præsertim Hispaniæ provincia, radices, ut non importunum huic malo remedium se apportare hujus temporis Episcopi existimarent.

105. Quinimmo hoc ipso sexto sæculo, quo habita est Bracarenfis Synodus, in Palentino etiam Tarraconensis Hispaniæ territorio perditissima ista Priscilliani secta tam actis quam nomine adhuc laudabatur, ut verbis ac testimonio utar Montani Toletani Episcopi, qui Toletanæ Synodo anno DXXVII. sub Amalarico celebratæ pro munere præfuit, ex epistola ejus ad ejusdem Palentini territorii fratres (ut præfert) & filios inscripta, & cum actis laudatæ Synodi ad nos transmiffa. Libenter enim hujus hic meminimus; quia scilicet Montanus eo præcipuo argumento damnatæ sæpè hæresis laudatores urget, quòd ignorare non possent beatissimi ac religiosissimi viri Theoribii (ita vulgò editur) Episcopi ad sanctum Papam urbis Romæ Leonem libros editos, in quibus (ait) hanc sordidam heresim explanavit, aperuit, & occultam tenebris suis, perfidieque nube velatam, in propatulo misit. Quæ quidem verba Montani tam clara sunt pro Turibii nostri navata in re opera, & conscriptis libris, ut mirer, qui possint oculis utentes, hunc, de quo loquitur, Leonis æqualem quinti sæculi Turibium, cum illo confundere, ad quem inscripta est alia ejusdem Episcopi Montani epistola quantumlibet de eadem secta loquentis, ac Turibii hujus alterius sui temporis, hoc est sæculo sexto florentis, meritum in profligandis Palentini territorii Priscillianistarum reliquias commendantis. De quo nos cum ad hanc ejus ætatem devenimus, iterum mentionem faciemus.

106. At cuncta hæc veræ historiæ irrefragabilibus documentis roborata meræ fabulæ erunt, si Pseudo-Julianum aliquo pretio habebimus. Hic namque non solum distinguit, quod & alii faciunt, Turibium Episcopum Asturicensem à Turibio Leonis Papæ notario; sed absurditatibus ferè totus confans, Leonis ad Turibium, ejusdemque Turibii ad Idatium & Ceperonium epistolas, integramque Leonis legationem, non Asturicensi illi, sed notario attribuit, quem monachum postea fuisse dicit, & patria Brigantinum in Gallæcia; cujus quidem posterioris, ex longa peregrinatione, in Hispanias reditum, datamque ab eo ad Idatium & Ceperonium epistolam, non ante ann. CDLXXII. ponit. Cum ex supra notatis certissimum sit anno CDXLVII. aut circiter hæc omnia per Episcopum Asturicensem Turibium Leonis nomine expedita, & Concilia duo illa, sive unum (ut interim id quibusdam demus) coacta Leonis auspiciis adversus Priscillianos fuisse; quæ quidem Concilia, & Leonis epistolam ad Turibium necessario præcesserat alia Turibii ad Idatium & Ceperonium, siquidem in hac nullam is facit, quod maxime debuit, nec Leonis ad se datæ epistolæ, nec celebratarum antea Synodorum mentionem.

107. Præterea qua fronte Pseudo-Julianus ait Toletanæ isti Synodo auspiciis Leonis habitæ Idatium præfuisse Bracarensem Episcopum, cum ex eadem Synodo directâ illa Fidei professio, cujus supra meminimus, ad Balconium Bracarensem Episcopum fuerit? Duo nempe, si hunc nugatorem sequimur, Bracarenses Episcopi: alter assidebat fratribus in Concilio, alter præsidebat domi filii. Nihil hinc Tamajus noster martyrologus in Turibii mentione, nisi sequitur cæcus cæcum: & quia tamdiu post Leonis obitum Turibii monachi sui reditum planus collocat, ausus fuit Tamajus dicere, quòd S. Leonis notarius in Hispaniam missus, peregrinationibus tempus terens, Leone jam è vivis sublato, in eam appulerit. Fidelis forsitan, & prudens minister Leonis Pontificis Tamajus visus fuit, qui ante CDLXI. quo Leo decessit, annum, in Hispaniam missus, plusquam decennium peregrinando contriverit, demumque anno CDLXXII. aut circiter, Leonis tot ante annis vitæ functi de rebus urgentissimis ad Turibium, reliquosque omnes Hispaniarum Episcopos datas olim literas, strenuissimus, ac muneris sui diligentissimus notarius advexerit. Nos tamen libenter finimus judicium Tamaji approbare eos, qui suo uti nequeunt.

108. Turibii demum commemorationem infertam habent dierum Ecclesiasticorum fastis plures olim Hispaniarum Ecclesie. Unde jam sic in Romano legitur Martyrologio XVI. die Aprilis: Palentia S. Turibii Episcopi Asturicensis, qui opè S. Leonis Papæ heresim Priscilliani ex Hispania penitus profligavit, clarisque miraculis in pace quievit. Quod fortè ex additionibus Molani ad Usuardi Martyrologium magnus vir desumpsit. Nollent aliqui ex nostris Palentiæ hanc memoriam à Baronio

e Observat Bivar. ad Maxim. ann. CDLXIII. num. 6. §. 30.

f Olymp. cccv. ann. Christi CDXV.

g Eiusdem Epist. cap. 16.

h Cap. 15.

i Olymp. cccv. num. 1.

k In Concilio Bracaren. de quo infra.

l Ita sentit Padilla cont. p. cap. 22. in fine.

m Tomo 6. ad an. 11. v. 11. num. 11.

n Morales lib. 11. cap. 26. Locat in Notis ad epistol. Montani ad Turibium, Cœcellor. cont. pag. 91. Tamajus in Mart. Hispan. de xv. Apr. pag. 68. Mariana lib. 5. De los puntos de España, cap. 9. Quos improbat Bivarius ad Maximum anno CDLVI. num. 6. §. 16. pag. 154. Ad Maximum anno CDLVI. n. 6. §. 22. pag. 157. & c. §. 30. pag. 159.

p In Collectione Loaisæ pag. 116.

q In editione Loaisæ pag. 47.

r Lib. 2. cap. 5.

s In editione Loaisæ post Concil. Tolet. 11. pag. 88.

t Loaisæ in motis ad hanc epistolam in hac sua editione pag. 91.

u In editione Loaisæ pag. 89.

x Rectè distinguit Morales lib. 11. cap. 26.

y In Chron. n. 230. & 247.

z Num. 247.

a Unius Concilii Nationalis meminere Garibajus lib. 8. cap. 7. Mariana lib. 5. cap. 4.

b Dicitio num. 247.

c XVI. April. tom. 2. Martyr. Hisp. pag. 663.

d Asturicensis, Palentine, Burgenfis, Seguntina, Segobienfis, meminit Padilla cent. 5. cap. 23. fol. 167.

e Bivarius ad Maximum ann. CDLVI. n. 6. pag. 154. §. 15.

ronio adscriptam, quæ Asturicæ propria est. Turibius enim Palentinus, non Episcopus, sed monachus, ab Ildephonso laudatus, diversus omnino est ab Asturicensi nostro, distinguitque Ildephonsus ipse, qui & miraculum ab eo veſtarum absque ullo detrimento vestis ardentium prunarum, donec coram sedis sue sacro altari totius Miſſæ celebritatem per semetipsum expleret, quo exprobratum ei falso impuritatis crimen fuit dilutum; non quidem alicui ex duobus Turibiis, sed Montano urbis Toletanæ attribuit præſuli. Iccirco vereor ne verbis Ildephonsi perperam intelletis, qui de Turibio & Montano in eodem capite ac simul loquitur, posterioris Toletani miraculum priori Asturicensi, duove similia eorum singulis, quod parum verisimile est, recentiores nonnulli h. citatis etiam actorum in legendariis, ut vocant, Ecclesiarum antiquis exstantium testimoniis temerè attribuant. Ildephonsi enim Archiepiscopi Toletani de Montano, ejus ante unum sæculum decessore, quod exstat, præ aliis omnibus haberi debet.

109. Item alteriusne, monachi videlicet Palentini, an nostri sit Asturicensis Episcopi alterum illud miraculum excreſcentis ad nutum & preces sancti Dei ecclesiastæ Carrionis fluminis, Palentinæque, quam alluit, urbis partem, simulque protervos Priscilliani sectatores fæda inundatione obruentis, examinare nostrum non est, qui Bibliothecam, non Martyrologium scribimus. Præſto sunt, ex quibus dubiæ rei momenta peti, & in examen vocari poterunt. De venerabili autem Dominicæ crucis fragmento, seu potius brachio, ut refertur, integro, quod à Turibio Asturicensi ab Hierosolymis portatum magna veneratione usque nunc colitur in monasterio S. Turibii Libanensis, seu de Lievana in Asturiis dicto, latè quoque à nostris agitur.

110. Priusquam hinc abeam animadversione non indignum existimo minus rectè dici successisse Turibium in sede Asturicensi Dictinio Episcopo. Hic enim anno CD. quo habitum fuit Toletanum quoddam Concilium, perperam primum dictum, è vivis jam sublatus, atque ideo cum titulo bonæ memoriæ appellatus fuerat: cum è diverso Turibius noster ante annum CDXLVIII. vix potuerit Pontificales infulas ejusdem urbis adipisci. Absolvam de Turibio utroque hucusque dicta, si tantum ostendero Pseudo-Maximi, qui se imprudenter fingit jam dictarum ambiguitatum conscius, putidissimæ simulationis notâ insigne testimonium quod sequitur: S. Turibii Palentinæ sedis Episcopi ex monacho Benedictino, cujus anniversarius dies est 1. Novembris, memoria celebris habetur in monte Libanensi, ubi corpora sanctissimi monachi, & Episcopi non monachi, jacent. Sapiunt ne ista alium, quam Toletanum hujus temporis calamum?

111. Nec major habenda fides ei, qui nuper pro certo posuit Turibium Asturicensem auctorem epistolæ ad Idatium & Ceponium, de quo agimus, Italum Taurinensem

fuisse ex nobili de Becutis, etiam nunc exstante familia. Hic est Andreas Rosotus à Monte-regali Cisterciensis monachus, in *Syllabo scriptorum Pedemontanorum* anno MDCLXVII. Monte-regali edito, testem rei producens unum Guilielmum Baldezanum in *Ecclesiastica historia*, quæ ms. exstat in Ducis Sabaudie bibliotheca. Sed non legerunt hi laudatam ad Idatium & Ceponium epistolam, ubi apertissime patriam Hispaniam Turibius proficitur.

112. CEPONII jam laudati Episcopi carmen illud esse existimatur *De fabula Phaëtonis*, ad Satanam de cælo detrusum relata, ut observavit nostri temporis Thomas Reinesius epistolâ 83. ad Christianum Daumium, eruditorum Germaniæ, ut audit, flos. Barthius monachum fuisse Ceponium credidit: cui adversatur hic Reinesius, atque iterum epist. 86. & epist. 90. Ceponii carmen istud vulgaturus erat, si vixisset, laudatus Barthius lib. 109. *Adversariorum*, uti Daumius refert epist. 89. nescio quid adiciens de commentario ejusdem ad Papiniam, in quem forsitan & id conjecit. Idem Daumius epist. 93. non totum Ceponii carmen à Barthio Adversariis ineditis commendatum fuisse ait, immo reliquum in alios tomos aut libros reservatum; qui tamen versu 136. & sequentibus atatem suam indicare videtur his verbis:

Vincit, ovat Ecclesia Christi,
Que quadragesis toties luſta sub annis,
Incipit in quinto latè florescere sæclo.

CAPUT V.

Falsò adscribi nostræ genti CLAUDIANUM poetam hujus quinti sæculi, Alexandrinum, suffragantibus Pseudo-Dextro, & consilio Hauberto Hispanensi. Eorundem temeritas in Hispania SEDULIUM Scotum, & Pseudo-Luitprandi CEREALEM Afrum, attribuendo. Castulensis Episcopus unde is dictus? LEPORIUS item Afer aliunde fuit, non Hispanus. PROSPERI Aquitani natales à nonmine Hispaniæ malè adscripti, sicuti etiam FULGENTII Ruspenſis Episcopi. SEVERUS Lamecensis Episcopus commentum est pseudo-historicorum recentium. De Haubertini scriptoribus Hispaniæ temerè adscriptis: scilicet BERGUDIO AULO, STEPHANO diacono, GAUDENTIO diacono, LUCIO MARCO oratore, AURELIO philosopho, MAURICIO, MARIANO poeta, ANTONINO diacono, CAMARIANO AELIO, & LABARINO poeta. VERUS, vitæ Eutropii auctor, non Hispanensis, sed Arausicanus in Gallia Episcopus fuit. Tribemii error.

113. LAUDAVIMVS eos scriptores, qui sunt. Nunc ad suos permittemus abire, immo usurpatæ civitatis damnabimus, quos aut inadvertenter aut adulatoriè in censum Hispanæ gentis quidam conjecerunt recentiores.

114. CLAUDIANUS poeta celeberrimus, Theodosii filiorum æqualis, hoc est ineuntis hujus sæculi, in primis remittendus est Ægyptiæ suæ genti, & Alexandrinæ urbi, quam

1 Carm. ad Felicem.

m Parrasius vitæ ejus, Bergom. lib. 9. Chron. Sabellicus enecad. 7. lib. 9. Vadianus De Poëtica Vives ad 5. Aug. De civ. Dei lib. 5. cap. 26. Pet. Mexia in vita Theodosii, Salmastius pref. in exercit. Plin. & alii d. Barthio laudati in sua edition. StanKius De Rev. Rom. script.

n Politianus, Petrarca, Londinus, Collutius apud Barthii in Claudiani vita. Quos taxat Jo. Ludov. Braccianus notis ad Politiani Nutriciæ. o Bergom. lib. 9. Hartm. Schedel. in Chron.

p Lib. 7. Romæ triumphantis.

q Hisp. Illust. tom. 1.

r Anno ccccxi. num. 1.

s De civ. Dei lib. 5. cap. 26.

t Lib. 5. Hist. cap. 35. Attamen Thomas Mazza Dominicanus, vitæ hujus poetæ adnexuit Apologiam pro ejus Christiana religione. u Jo. Ludov. Vives in D. Aug. lib. 5. De civ. Dei cap. 26.

x Anno ccccxi. III.

y Labbeum vide in Dissert. De script. Eccl. verbo Sedulius.

z Cap. 9.

ejus patriam, cum Apollinaris Sidonius, qui eum *Pelusiaco satum* dixit *Canopo*, tum Suidas, cæteri que ab iis noviores laudant. Florentini quidem cives arroganti urbi suæ parentem ejus, sive originem, nullo autem vetustatis documento. Alii Ægyptium eum natalibus, Florentiæ habitasse excidit. Genere tandem Hispanus audit apud Blondum, cui statim credidit noster Tarafa, dum Theodosii res persequitur in tractatu suo *De Hispaniæ Regibus*; eaque res jam aliquibus videtur maximè certa, ex quo Pseudo-Chronico Dextri Toletani fuit insertum: *Claudianus poeta ex Hispania oriundus Romæ floret*. Poëtæ originem civi ejus & æquali Dextro credemus utique: novitio & abortivo Toletanæ urbis partui cras credemus. Sed neque hic subſtitit Thraſonica mentiendi audacia. Nam, quod ante aliquot annos erumpere fecit è lethæa abyſſo Gregorius Argæzius Lucroniensis Benedictinus, Hauberti Hispanensis Chronicon, patriam quoque Claudiani apud nos constituit. *Claudianus poeta Juliobrigæ natus Romæ floret*. Quod interpretatur Argæzius Lucroniensis: *Juliobrigæ*, id est, *Lucronii*. ut hinc verti in dubium possit, inventor sine Antonii Lupiani, an scholiastis Argæzii Haubertus ita primum conceptus fuerit. At egregiam se navasse operam in re comprobanda, tam Bivarius quam idem Argæzius putant, quod Hispaniæ laudes apud Claudianum sæpius recurrentes collegerint. Cum verè Hispanis Imperatoribus Arcadio & Honorio, Augustæque familiæ id urbanè & obnoxie, ne dixerim adulatoriè, datum fateri fatius sit. Adeo ut ex his qui ethnicum, & idolorum cultorem, cum Augustino & Orosio & Claudianum jure credunt, non nemo existimet, carminis illius in Christi laudem, quod incipit: *Christe potens rerum* &c. auctorem quoque eum fuisse in Christiani Imperatoris gratiam compositi; quemadmodum de Triboniano dicitur, tam recta & plura de religione Christianorum in *Pandectis* Justiniani Imperatoris Christiani, quantumvis paganum, inferuisse.

115. SEDULIUS quoque sacrorum carminum, *Paschalis* inquam operis, poeta, si aures Toletani Dextri præſtamus fabulis, Oretanus Episcopus in Hispania fuerit. Is enim hæc habet: *Fædudio Pontifici Toletano succedit Isidius monachus Palestinus, qui Sedulium amicum suum, & Oretanum Episcopum, prædicationis gratiâ Toleti detinet, qui dono Dei in poësi oratoriaque præclarus multos libros componit*. Eadè ferè in Chronico suo ad an. CDXXXVIII. Pseudo-Haubertus effutivit. Proclivis sum ut credam, Episcopali munere in Hispania tributo, Hispanos quoque natales subindicare voluisse auctorem. Sed tam falsum est ortum apud nos Sedulium, quam Episcopum alicubi fuisse. Scotiam ejus in Hibernia originem quidam agnoscunt scriptores: alii non lique sibi ajunt. Nec si Hispanus fuisset, Isidorus dissimulasset catalogum paucorum scriptorum scribens. Cujus etiam testimonio nusquam sacris eum præfuisse contendimus. Presbyterum enim dumtaxat vocat, eque ut *Ge-Bibliotheca vetus Hispana* Tom. I.

lasmus Papa *venerabilem virum* tantum, non Episcopum. Aterius item Consul, qui demortui poetæ carmina inter chartulas, ut ait, dispersa, collegit ac vulgavit (ut ex epigrammate codicis cujusdam Rhemenſis Sedulianis carminibus subſtecto, perque Jacobum Sirmundum publici juris factò, liquet) Sedulium præſulem *Justi Sedulii* tantum titulo vix appellasset, Pontificalibus ornatum infulis virum laudaturus.

116. CEREALEM, quem anonymus laudat Isidoriano & Ildephonsino scriptorum Ecclesiasticorum catalogis subſtinctus, æque falsò Pseudo-Luitprandus *Castulonensem*, hoc est in Hispania Episcopum, vocat. Hujus meminit præter memoratum anonymum Gennadius, quibus fidem adhibere, quam suppositio illi, præſtat. Gennadius, *Cerealis* (ait) *Episcopus natione Afer, interrogatus à Maximiano Arianorum (aliàs Africanorum) Episcopo, si paucis posset, vel divine Scripturæ testimoniis, absque disputatione dumtaxat assertione, fidem catholicam assignare. Quam ille in nomine Domini, suffragante sibi veritate, non paucis testimoniis, sicut Maximianus irridens petierat, sed copiosis, tam veteris quam novi Testamenti indicis approbavit, & libello edidit*. Anonymus autem explicitè magis, *Cerealis* (inquit) *Castulensis Ecclesiæ Episcopus. Hic dum apud Carthaginensem Africæ provinciæ urbem venisset, de fide S. Trinitatis cum Maximiano Ammonitarum (loco Arianorum, seu Africanorum Gennadii) Episcopo concertatus est, respondens propositionibus ejus, non eloquiorum argumentis, sed testimoniis sanctarum Scripturarum. Exstat hoc ipsum idem opusculum XIX. responsionum capitibus præsignatum. Quod quidem Cerealis opus adhuc superest in Bibliothecis sanctorum & veterum PP. legendum*.

117. At quem Afrum natione fuisse è Gennadio novimus, æquali, tamque idoneo scriptore, cur tribuemus ei Hispanam Ecclesiam, eaque relicta, in Africam, & Carthaginem navigationem, eique uni extero tot inter Africanos antistites adversantem super fide sanctæ Trinitatis, ejusque propugnandæ forma, & ad certamen provocantem Ariannum Episcopum? Non quidem id statim persuasisset germanus Luitprandus; immo scripturam tentarem, & criterio panderemus ingenii vela, ne parum verosimile auctor dixisset. Aut enim Gennadius, qui nationem Cerealis Africanam, & Episcopatum exprefit, munus istud ab eo peregrè gestum non tacuisset; aut anonymus, qui non gentis, sed Episcopatus meminit, gestorum à Cereali in Africa mentionem facturum, si aliunde huc advenisset, id minimè dissimulasset. Deest quidem in Africanæ Ecclesiæ monumentis, præsertimque in *collatione Carthaginensi* catholicos inter & Donatistas, quæ verè albus est Africanarum Ecclesiarum, *Castulensis* nomen. Abest tamen, nec parum, hoc à *Castulonensis* nomine, quod *Cereali* imputatur. Quare si admoendus est correctorius stylus, quærendaque domestica hominis Africani Ecclesiæ; *Castellana* non una prope est, quarum alicujus Severinus Episcopus eidem collationi

a Labbeum vide ubi supra, ubi de Sedullo factis multa. b Cap. 10.

c In Chron. ad annum cmlx. seu erz. caxcviij.

d De script. Eccl. cap. 96.

Cap. 180. subscriptus legitur. In notitia autem Episcoporum Africæ à Sirmondo cum opusculis quinquè dogmaticis veterum scriptorum Patris MDCXXX. edita, inter Episcopos Numidiæ Honoratus, itemque Petrus inter Mauritanæ Cæsarensis, necnon & Felix inter Mauritanæ Sitifensis, omnes cum Castellani titulo recensentur, præter alios Ecclesiarum Castro-Seberianensis, Castelli-Mediani, Castelli-Tatportensis, & Castello-Ripensis, ejusdem Mauritanæ Cæsarensis. Cum enim à Castello dicta sit necessariò Castellana Ecclesia; non minùs grammaticè Castellensis quàm Castellanus appellari potuit ejus Episcopus.

118. Eiusdem audaciæ, & propositi gemellorum istorum omnium pseudo-historicorum communis fuit, LEPORIUM, quem è Pelagianismo reduxit S. Augustinus, Uticensem in Bætica Episcopum à Pseudo-Dextro fingi. Quem verè Afrum domo, ut ex S. Augustino ipse fatetur Bivarius, & neque scriptorem, sinamus alibi extra Bibliothecam Hispanorum scriptorum de Episcopatus sui Uticensis loco causam agere.

119. Miror tamen quòd istorum aliquis PROSPERI AQUITANI nomen in hoc nostrorum scriptorum censu nondum sit professus. Cum aliquando auditum sit natalibus eum fuisse Hispanum. Lillii Gregorii Giraldui dialogo v. De poetis hæc sunt verba: Quo eodem Leonis tempore in Italia Prosper claruit, qui ex Hispania originem duxit, vel (ut rectius alii tradunt) ex Aquitania, &c. Verùm cum ille à Gennadio audiat homo Aquitanie regionis, & ab Isidoro lib. 6. originum, ubi de Cyclo Paschali natione Aquitanus, nec ullus, quem viderim, alius, funem contentionis cum Gallis seu Aquitanis trahere velit, nec nos trahemus.

120. Impudentius verò mendacium fingi non potuit, eo quod in FULGENTIO Ruspensi Episcopo dictum fuit à Juliano archidiacono Toletano hypobolimæo. S. Fulgentius Episcopus Ruspensis in Africa (in Chronico ait num. 159.) natus civitate Toletana, patribus, avis, & proavis Tolentis, qui cum Regibus Wandalarum trajecerat, in Africa obiit minor octogenario, lumen Ecclesie. Non sic audacter ejus collactaneus Maximus, qui originem, non verò patriam in Hispania Fulgentio assignavit, scribens in Chronico ad annum CDLXXXIX. Fulgentius oriundus Toletanus Lepte, patribus tamen Hispanis ex ordine senatorio ad Africam transmigratis, monachus, & post Episcopus factus Ruspensis, multa pro fide patitur. Bivarius autem in Commentario, ut Juliano hunc conciliet, apud istum legit: natus in civitate Leptana, loco Toletanae. quod editum fuisse supponit: quod verum non est: nec improbat parentes Fulgentii seu avos unà cum Wandalis olim venisse in Africam è Toletano, ubi Duum-viri, seu è Duum-viris (sic enim interpretatur eos è senatorio fuisse ordine) Carthagineque Africana domum fixisse, ubi & eadem sanguinis prerogativam gavissi, Leptim inde Byzacene provincie transmigrantes, Fulgentium ibi filium genuere. Fucus

hic Bivarii quo obducere voluit fædissimum, si quod unquam, mendacium.

121. Cui quidem, ut excusemus aliquo modo errorem recentioris horum Chronicorum architecti, ansam porrexit ille, qui sepius aliàs decepit eum, in foveam erroris secum præcipitans, Equilius Episcopus catalogi sanctorum auctor, apertè docens, in civitate Toletana Hispanie Fulgentium natum. Quocum cespitavit etiam Cabilonensis, & Maurolycus Abbas, & hos duces sequuti, qui è nostris absque examine omnia credunt. His si præ antiquis scriptoribus fides habita fuit à supposititiis Juliano & Maximo, ineptæ hi quidem stoliditatis convitio traduci, si autem ab iis non inadvertentibus renunciatum veritati dolo fuit, & noviorum error sponte admissus & commendatus, ut etiam non bona fide partibus adhererent; perversæ ac præposteræ charitatis in patriam titulo notari merentur. Præstasset utiq; ab Isidoro non discedere, qui Afrum palam Fulgentium vocavit, uti & Honorius Augustodunensis. Immo Ferrando, aut si quis est alius, vitæ auctori, plusquam centum Equilinis & Maurolycis cunæque catervæ noviorum credere. Quo sanè viso, & ad rem adducto, Bivarius nil retardari debuit famæ suæ prospiciens, quin contestatum ab æquali & discipulo Fulgentii genus ejus & patriam ex animi sententia contra falsæ originis assertores propugnaret, & inventis frugibus velle adhuc glandibus pasci desineret. Verbis Ferrandi non potuit quicquam luculentius & expressius concipi. Beatus igitur & verè Fulgentius, nobili secundum carnem genere procreatus, parentes habuit ex numero Carthaginiensium senatorum. Avus demique ejus nomine Constantinus, dum Rex Geisericus memoratam Carthaginem visitor invadens (acta sunt hæc anno CDXXXIX. P) senatores plurimos, immo cunctos, amissis omnibus bonis ad Italiam navigare compelleret, inter ceteros etiam ipse impostam peregrinationem libenti voluntate suscepit, volens saltem facultatibus perditis, non perdere libertatem. Post cujus obitum, duo ex filiis ejus spe recuperandæ hereditatis Africanam provinciam repetentes, manere jam intra Carthaginem minime potuerunt, domo propria donata sacerdotibus Avianis. Sed possessionibus suis ex parte per auctoritatem regiam repetitis, ad Byzacium perrexerunt; ibique in Tellepte civitate unus eorum nomine Claudius, ex conjugis nomine Mariama (aliàs Marriana) Christiana scilicet & honesta femina, istum, cui tanta gloria debebatur (Fulgentium) feliciter genuit. Itaque Tellepte (non Toleti, nec item Lepti, quod habet Maximus, & Bivarius credidit) Byzacene provincie metropoli, ignota quidem & indicta geographis antiquis, sed è conciliaribus Ecclesie Africanæ monumentis notissima, natus Fulgentius fuit; avus Gordianus ex senatoribus Carthaginensis urbis à Wandalis patriam pulsus in Italiam transit; inde pater Claudius in Africam rediit, & cum Carthagine manere non posset, in Telleptensem se recepit urbem. Anne ulla rima in his, per quam ad Fulgentii res à discipulo commemoratas penetrare Toletum possit? Cæci ipsi viderint.

122. Sed non contentus transformator multiplex nos ter scriptores vertere solùm facere, ac transportare de loco in locum; SEVERO Malacitano Episcopo, à S. Isidoro inter scriptores laudato, cognominem alterum comminiscitur Lamecensem Episcopum, eundemque scriptorem, cui prioris illius librum De virginitate ad sororem tribuit, verbis sui Dextri. Severus Episcopus Malacitanus (Bivarius vellet Lamecitanus) scripsit librum ad sororem de virginitate. atque item sui Maximi: Severus Episcopus Lamecensis floret scriptis: interfuit primo Concilio Toletano. Quibus comitem se dedit novioris alterius sceturæ Haubertus in Pseudo-Chronico suo ad ann. CDXXXII. quem florere ait XLIV. annis postquam scripsisset Episcopus ad sororem laudatum opus. Severus quidem unus fuit, isque Malacitanus, auctor libri De virginitate ad sororem, nullus autem & nusquam homo alter Lamecensis, cui obtruditur idem opus. Quod perfunctoriè hic dictum, ad Severi Malacitani tempora devenientes, sedulà magis operâ persuadere curabimus.

123. Desunt hic pro Colophone merces aliæ ex Hauberti ejusdem Hispalensis penu: ex quo ad hoc sæculum hæc pertinent:

BERGUDIUS AULUS civis Calagurritanus, vir eloquens, obiit Rome. Ad ann. CDXVIII. Cæsariè in Vardulis obiit STEPHANUS diaconus rhetorictus. Ad annum CDXXXIX. 6.

GAUDENTIUS Trafonensis diaconus concionator (sic lego pro concionator) floret. Ad ann. CDXXXI. 8.

Hispani nascitur LUCIUS MARCUS orator. Ad annum CDXXXI. 13.

AURELIUS philosophus Juliobrigæ nascitur. Ad ann. CDXXXV. 15.

Succesit (Joanni Episcopo Flavio-brigenfi) MAURICIUS Cancionarius. Ad an. CDXLVII. 1.

MARIANUS poeta patriæ Calagurritanus discessit è vita. Ad ann. CDL.

Obiit Dertuse ANTONINUS diaconus concionarius. Ad ann. CDLVIII. 2.

CAMARIANUS AELIUS Cancionarius obiit Cuntandæ. Ad ann. CDLIX. 3.

LABARINUS poeta moritur Maviæ. Ad ann. CDLXII. 2.

Sed has merces habe tibi, lector, si quis præstigiatoribus anres commodas.

124. Huic quoque sæculo imputandus esset VERUS, auctor vitæ S. Eutropii, quamvis duplici errore Joannes Trithemius, & hominem, & qua vixit, ætatem ignoraverit. Hunc Hispalensem fuisse antistitem existimavere laudatus Trithemius, qui addit sub Pipini Regis Francorum tempus eum vixisse, Joannes Eisengreimius, Lucius Marinæus Siculus, Frisiusque: falsi quidem ex eo quòd Eutropium istum, cujus gesta Verus descripsit, eundem cum eo crediderint, qui Servitanus Abbas, & ex Abbate Valentinus in Hispania Episcopus fuit, de quo nos alibi. Sed, si verum amamus, Verus iste ac Eutropius unus post alium Arausicani in provincia Gallica Episcopi fuere. Sigebertus, qui inter scriptorū collectores primus Veri meminit. Verus Episcopus (ait y) vitam Eutropii Episcopi Arausicani Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

Galliarum urbis, illustrem virtutibus ac miraculis, descripsit luculento sermone. Nihil potuit expressius de Eutropio, cujus ad diem xxvii. Maji Beda, Ufuardus, Ado, mentionem fecere: quorum posteriores duo, ut jam nullus ambigere hac de re valeat, hunc fuisse Eutropium annotarunt, cujus vitam Verus descripsit.

125. Configemus & hic Lusitanorum forsitan persuasionem eorum, qui hagiologo suo Georgio Cardoso nihil non credunt, viro quidem probo ac diligenti, sed quem Dextro & hujus farinae inventis haud fidem præstare piaculum fuit. RUFINUM hic, Aquileiensis Ecclesie in Italia presbyterum, quem studia sacrarum literarum & versiones in Latinum plurium Græcorum patrum operum antea satis commendaverant, Origenis autem defensi errores, & cum Maximo doctore Hieronymo super his contentio plurimum postea depressere, qui quæ ante annum hujus quinti sæculi vicesimum, quo idem S. Hieronymus obiit, decessisse creditur: hunc, inquam, Rufinum patriam fuisse Lusitanum affirmat. Scilicet ex Concordia oppido, unde & Paullus inde dictus Concordiensis fuit, senex ille centenarius major, ad quem S. Hieronymus vitam Paulli eremite à se conscriptam cum literis suis direxit. Cum verè tam Paullus quàm Rufinus Itali ex Concordia Carnorum colonia oriundi fuerint.

126. Quisnam autem ansam erroris hagiologo Lusitano porrexit, si nescis, ille est, qui fucis ac dolis suis historiae nostræ sinceritatem corruptit Dexter. Nempe hic alicubi effutiverat, Paullo Concordiensi Lusitano S. Hieronymum scripsisse. Quo semel admisso (hunc scilicet Paullum Lusitanum fuisse) pronum ac proclive fuit ad Rufinum porrigere manus Lusitanum hagiologum, cum ex S. Hieronymi epistola quadam ad Florentium constet, utrumque, & Paullum & Rufinum, eandem patriam agnovisse. Scripsit (inquit) mihi & quidam de patria supradicti fratris Rufini, Paullus senex, Tertulliani suum codicem apud eum esse. Quos eisdem esse, de quibus loquimur, nullus ambigas. Sed etsi nihil adversus hujusce rei auctorem Dextrum excipere haberemus, cui hic inter alios fallendi locus plurimum placuit, ut geographicam rem æquivocis nominibus hac illac adplicatis, bona ex parte convelleret, falsum esse quod de Paulo toties improbatus blateravit scriptor, quodque de Rufino ejus cive, atque utroque Lusitano, Cardoso bona fide collegit, res ipsa loquitur. Quamvis enim demus in Lusitania Concordiam, Ptolemæo, & Concordienses stipendiarios, qui & Boccori, Plinio fidem habentes; ad alteram Italiae Concordiam, eamque celebriorem, atque in Italia degentibus, inque ea gestas res enarrantibus, notioem, vocamur; dum de Aquileiensis Ecclesie presbytero, qualis fuit, Gennadii & aliorum testimonio Rufinus, quæritur. Concordia etenim in Carnis populis, & Aquileia, Romanorum utraque colonia, simul nulloque interjecto, à Ptolemæo, necnon & à Plinio, & Mela, &

Cap. 180. prima cognit. in edit. ultim. Labbeana tomo 2. Concil. col. 1399.

f Ad annum CDVII. In comment. hujus loci.

h De script. cap. 84.

i Topographia, verbo Hispania & Carthago nota. x In martyri. Juliani. l Marieta de SS. Hispan. lib. 7. cap. 93. l In Hist. de Toledo lib. 7. cap. 30.

m De script. cap. 14.

n De script. cap. 16. lib. 1.

o Aliis Genfericus.

p Chiffetium vide in Notis.

p Cap. 30.

q Ad ann. CCCLXXXVIII. 5.

z Hagiologo tomo 3. die xx Junii.

a In Chron ad annum CDXVIII. nu. 4.

b Lib. 2. Geog. cap. 5.

c Lib. 4. cap. 22.

d De script. Eccles. cap. 17.

e Lib. 3. cap. 1.

f Lib. 3. cap. 18.

g Lib. 2. cap. 4.

h Lib. 4. de
vita S. Marti-
ni.

Venantio Fortunato^h, similiter laudantur. Cum verò propinquam Aquileiæ habeamus hujus nomenclaturæ urbem, insanum esset ex orbis terrarum fine & ultima Hispania presbyterum, non ex usu eorum temporum, matrici Ecclesiæ adscribendum corrogare.

i De script.
Eccles. cap. 13.

127. Nec de PAULO aliter credere nos irrefragabilis Hieronymi permittit auctoritas. Quem ex Italia Concordiæ esse apertissimis his docet verbis, de Tertulliano loquensⁱ: *Vidi ego quandam Paullum Concordiæ (quod oppidum Italia est) senem, qui se beati Cypriani, jam grandis ætatis notarium, cum ipse admodum esset adolescens, Romæ vidisse diceret, referreque sibi solitum, nunquam Cyprianum absque Tertulliani lectione unam diem præterisse.*

&c. Quid clarius potuit de Paulli patria dicere? aut se de eo Paulo loqui, quem toties senem, & grandævum, & centenarium adhuc majorem, quique Cypriani notarium grandiorum ipse adhuc adolescens Romæ videre potuisset, literis ad eum & alios datis appellat. Quid verò ad ostensum hoc lumen ab ore Hieronymi promanans, noctuæ nostræ, quæ meridie mero tenebras sibi ipse clausis oculis faciunt? Pseudo-Dextro uni credunt de Paulli natali loco, qui & alibi Concordiæ in Lusitania, quæ nunc Besulci dicitur, Donatum ait^k & ejus socios fuisse martyrum passos. Cum Martyrologiorum antiqui codices clament Concordiæ in Italia hos esse martyres, tabulæque hujus Ecclesiæ; quæ post coloniæ veteris excidium ab Attila perpetratum ab anno superioris sæculi LXXXVI. ad portum Gravarium in litore translata fuit, de qua re sedulè agunt Februarii Acta sanctorum Autuerpiensia^l, & cum eis martyrologi omnes^m. Et nihilominus Lusitaniæ suæ Cardosus, atque Hispanæ genti Tamajus, adscripsere. Neque Bivarius Dextri propugnator negat S. Hieronymum de Paulo dixisse, Concordiæ in Italia à se visum. Conjectatur tamen potuisse Paullum Concordiæ in Lusitania ortum conferre se in Concordiam Italiæ, & ab hac appellari, eo quòd parochiam in ea regeret. Cui rei comprobandæ operam ludit Cardosus, plura exempla eorum qui alicubi degerent non inde oriundi, quasi hujus observationis aliquod esset opus, ex historiis colligens. Et tamen in Lusitania Paullum fuisse, quo tempore ad eum scripsit Hieronymus, contendit.

k Ad annum
cxlv. num. 2.

l Die xvii.
Febr.
m Vide Fer-
rarium De
sanctis Italia
xvii. Febr. Lu-
bitium in No-
tis ad Marty-
rolog. ca die.

128. Omnia hæc scilicet auctoritate unius Pseudo-Dextri stant aut cadunt; quæ cujus sit pretii non omnibus adhuc pendere locus aut voluntas fuit. Quare hic nos è Sancti Hieronymi aliis testimoniis Italum Concordiensem Rufinum fuisse, contra id quod è Dextro se colligere Lusitani existimant, comprobabimus. In epistola ad Rufinum directaⁿ, *Diu te Romæ (ait) moratum sermo proprius indicavit. Nec dubito spiritualium parentum ad patriam revocatum desiderio, quem matris luctus ire prohibebat; ne magis coram doleres, quod absens vix ferre poteras. De qua autem patria intelligat, ipse infra ostendit. Frater meus Paullinianus (inquit) non dum de patria reversus est: & puto quòd eum Aquileiæ apud sanctum Papam Chromatium videris. Sanctum quoque presbyterum Rufinum (eiusdem nominis alium, ut infra dicemus) ob quandam causam per Romam Mediolanum misimus, & rogavimus ut nostro animo & obsequio vos videret. Degebat ergo Rufinus in patria, quòd è Roma traxerat eum parentum spiritualium charitas, nec nisi in ea regione Italiæ ubi eum Aquileiam pertransiens Paullinianus videre, & ad quam Rufinus alter per Romam venturus Mediolanum facile declinare potuisset. Alias Hieronymus, qui Romanæ Rufini moræ prius, & Aquileiæ urbis inde meminuit, tam longæ in Hispaniam usque intermediæ peregrinationis, si patria hæc Rufini esset, mentionem non utique prætermisisset. Necnon & idem Hieronymus adversarium sibi jam expertus, quem hucusque tam benevolè complexus fuerat, in apologia contra eum scripta excusationem accusans quæ usus fuit Rufinus ne Romam veniret, ab Anastasio Papa vocatus, ex Aquileia, aut (quod magis credimus) Concordiæ, hæc ait: *Et nisi post triginta annos (in Hierosolymitana seu orientis peregrinatione consumptos) parentibus redditus, nollet eos deserere, quos tam tardè viderat; ne inhumanus putaretur aut durus; & tam longi itineris labore fragilior, ad iterandos labores esset infirmus, ipsum venire noluisse.**

129. Quam non veniendi objectam causam ironice traducit postea Hieronymus; locum, ubi Rufinus degeret, & unde divelli, ne parentibus dolori esset, recusaret, aperte significans. *Illud verò ridiculum, quòd post triginta annos ad parentes se reversum esse jactat homo, qui nec patrem habet nec matrem, & quos viventes juvenis dereliquit, mortuos senex desiderat, nisi parentes militari vulgarique sermone cognatos & affines nominat; quos quia non vult deserere, ne inhumanus putetur aut durus, iocundò patriam derelicta Aquileiæ habitat.* Et tamen non continuè: nam & Concordiæ in patria egisse, cum vocatus Romam venire noluit, hæc alia suadent: *& rogavimus Romam, ut eam illustrares presentia tua, oppiduli tui amore contempseris.* At ne ignoraretur quo loco esset oppidulum ejus, à quo Romam accedere vocatus abnuerat, *Periclitatur (inquit Hieronymus) Romæ illa probatissima fides ejus: & hic supinus & lassulus post triginta annos per mollissimum Flaminiam iter effedo venire non potest; sicque præterit longi itineris lassitudinem, quasi triginta annis semper cucurrit, aut biennio Aquileiæ sedens præteriti itineris labore confectus sit.*

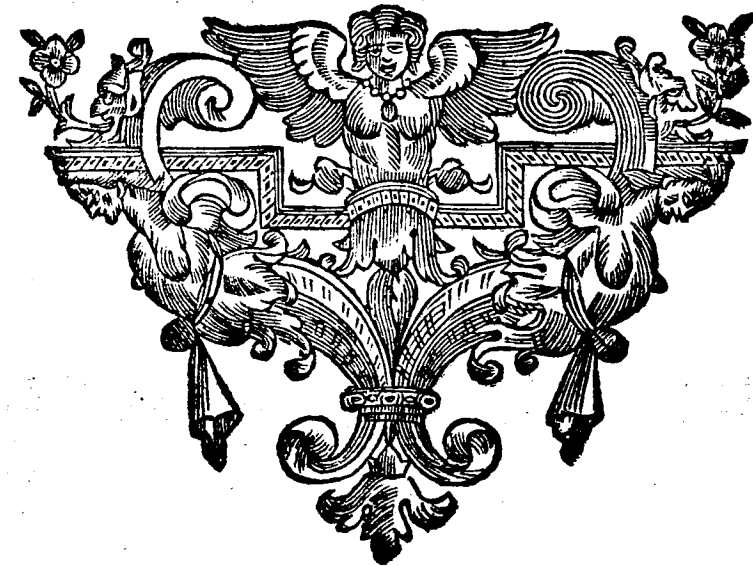
130. Collige nunc lector veri amans quæcumque è Hieronymi ore audisti, nec tibi dubium erit Rufinum è tricennaria per orientem peregrinatione vocatum in patriam desiderio parentum, Romæ prius fuisse; deinde cum ad Aquileiæ viciniam, ubi patriam habebat Concordiam, venisset, partim in hoc, quod oppidulum ejus vocat, partim in ipsa urbe Aquileia per biennium commoratum. Unde recusavit Romam redire, præterens adhuc post biennium lassitudinem, reditu

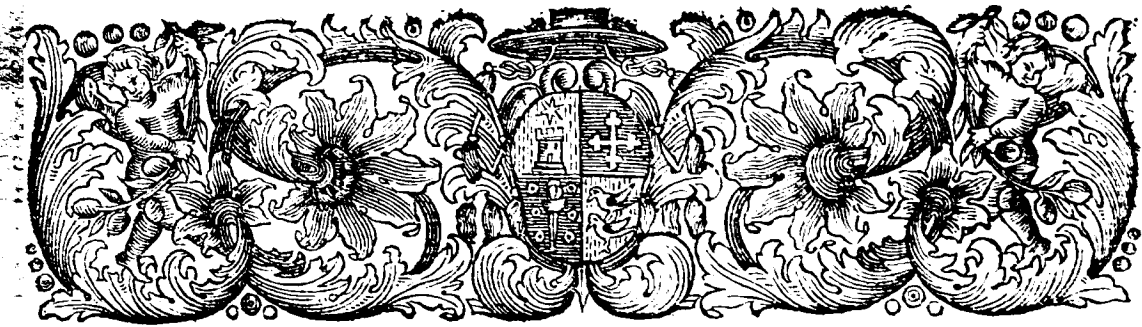
n Epist. 66.

ab

ab oriente contractam, cujus causâ neque etiam mollissimum per Flaminiam (hodie Romagna est) iter tolerare potuisset. Adeo quidem hæc sunt perspicuè significata, ut nec resurgens verus Dexter hircere contra fuerit ausus. Sed removeamus, qui restat, scripulum circa Rufini patriam. Inter Marri Mercatoris, Sancti Augustini æqualis & discipuli, quæ ante paucos annos in lucem edita sunt, opera, *Commonitorium est adver-*

sus hæresin Pelagii & Celestii; cujus ferè principio Rufini fit mentio his verbis: Hanc ineptam & non minus &c. quæstionem Rufinus quidam natione Syrus Romam primum invexit. At quamvis alter illustratorum Mercatoris Rigberius multum fudet in conciliando cum aliis hoc de patria Rufini testimonium; facile sese expedit alter Garnerius, Mercatorem de alio Rufino intelligens, cujus supra ex Hieronymo jam meminimus.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER QUARTUS, De scriptoribus sæculi sexti.

CAPUT I.

De ORENTIO sive ORIENTIO. An hic ORESIUS, ad quem Sidonius scripsit. De sale Hispano, & Egelesta Plinii. Fortè idem cum ORONTIO, qui inscriptus legitur in duobus Hispaniensibus Conciliis. Orentii Commonitorium. Quale hoc vocabulum? Venantii Fortunati de hoc nostro carmen. De quatuor fratribus Episcopis, ELPIDIO, JUSTO, NEBRIDIO, & JUSTINIANO. Justiniano scilicet Valentino: in quo queritur de tempore habitæ in hac urbe Synodi, ac de nomine Theudi, an sit idem cum Theoderici, adjuncta terminatione ric, sive ricus, Gottborum propria. In Conciliis Episcopos omnes secundum ordinationis tempus sedisse. Joannes Baptista Perezus laudatur. Justiniani Responiones ad Rusticum pervenire. De Justo Urgellitano, ejusque in Cantica Cantorum expositione: Pseudo-Maximo non Urgellitano, sed Ausonensi Episcopo. De Nigridio, sive Nebridio, Egarensi, & Elpidio alterius urbis, Episcopis. Pseudo-Juliani & Pseudo-Liberati fabulæ.

Venit in nostras à te profecta pagina manus, quæ trahit multam similitudinem de sale Hispano in jugis cæso Tarracoenisibus. Nam recensenti lucida & salsa est, nec tamen propter hoc ipsam mellea minus: sermo dulcis, & propositio acer. Nisi Tarracoenis jugæ, non de urbi huic vicino, sed de Tarracoenis totius provincie, hoc est citerioris Hispanie, aliquo intelligamus monte. Quamvis enim Hispanie in genere salem hunc fossilem, seu salites montes, Solinus, Agellius, Vegetius, Cato, Petrus Venerabilis, cum Plinio attribuunt; videtur tamen Sidonius Plinii hunc locum habuisse ante oculos: In Hispania quoque citeriore (ait) Egeleste caditur glebis penè translucentibus, cui jam pridem palma à plerisque medicis inter omnia salis genera perhibetur. Si Bernardino Gomezio Miedes, & Ambrosio Morali credimus, Egelesta Conchenis diæcesis, diæcæ scilicet Hispanie citerioris, oppidum Iniesta est.

2. Sed Oresio, non Orientio, scripsit Sidonius: ita enim habere omnes libros, tam vulgatos quàm manuscriptos, admonuit Joannes Savaro. Quare Vossio non videtur idoneè id probari. Neque ego causam meam faciam. Proxima tamen hæc duo sunt nomina, idemque studium potest. Petit enim à Sidonio epistolæ auctor nova quædam sibi carmina mitti: qui poetæ proprius amor. Nec id, quo tandem utitur Vossius, argumentum, Oresium Sidonii excludit; sed tantùm difficile quodammodo reddit, quod Oresius Sidonii, & Orientius noster, Orontius ille sit Illiberitanæ civitatis Episcopus, qui cum hoc muneris titulo, Tarracoenis, & sine eo, Gerundensis, subscriptus Conciliis legitur. Quod itidem Baronius Cardinalis prioris sententiæ auctor existimavit, & cum eo ex nostris plures. Quò verè propendisse video Tolc-

EXTUM sæculum hoc libro percurrendum est, quod & multos & celeberrimis conferendos, Hispanie nostre scriptores, ac viros clarissimos peperit. Horum primum

ORIENTIUM colloco, cujus Commonitorio fruimur versibus exarato. Sunt qui credant hunc Oresium esse, ad quem direxit Sidonius Apollinaris eam epistolam, quæ incipit: Venit in nostras &c. Unde colligi poterit eum, cui inscribitur, sive Tarracoensem patriam fuisse, sive Tarracone, aut in ejus urbis agro tunc temporis commoratum. Ait enim Sidonius:

a Baronius ad annum CDLXXXIV. n. 126. b Lib. 9. ep. 12.

h In Juliani Advert. 433.

i Vol. 5. Antiq. lecton. n. Cap. 9.

l Tomo 4. Bib. VV. PP.

m Ad ann. CDLXXXIV. num. 137.

n De script. Eccles. cap. 34.

o In Notis ad Sidon. lib. 8. ep. 11. pag. 90.

c Testimonis videndis apud Savaronem in notis ad hanc epistolam, & Bivar. ad Maximum pag. 240. d Lib. 31. cap. 7. e In libris De sale. f In fine Descriptionis Hispanie, 2. par. Hist. sive post lib. 12.

g De vet. petr. tempor. 2. par. De petr. Latin. cap. 5. pag. 65.

p Lib. 2. epist. 11. Lupo.

q In editione Paris. MDCLXXXIII. pag. 5.

r Lib. 43. num. 9.

Tolctanum pseudo-chronographorum ficulneorum parentem h.

3. Negari non potest quin persuadere arduum sit, tria hæc, Oresius, Orientius, & Orontius, unius hominis esse nomina. Oresii Abbatis librum De sex cogitationibus sanctorum vulgavit Canisius: Oresii, sive Orisiesii, monachi Gennadius meminit, libri De institutione monachorum auctoris, qui inter patrum scripta editus est. De cætero ad hæc duo tempora, & id quo scripta fuit Sidonii epistola, & id quo habitum utrumque fuit Concilium, unum eundemque hominem pertinuisse nil absolum continet. Sidonius enim, ut bene putavit rationem temporis Baronius, anno CDLXXXIV. epistolam ad Oresium dedit nondum Episcopum, quod ex nuncupatione constat: quem annum inter & DXVI. quo Tarracone, & DXVII. quo Gerundæ conventum ad Concilium fuit, triginta duo tréve anni dumtaxat numeranter: quos quid impedit eum superfuisset, qui juvenis potuit cum Sidonio commutare literas? Sed incerta pro certis affirmare recta mens non patitur.

4. Debemus quidem Orientii notitiam è laudatoribus scriptorum uni Sigeberto, qui hæc de nostro breviter: Orentius (ita vocat, non Orientium) Commonitorium fidelibus scripsit metro heroico, ut mulceat legentem suavi breviloquio. Vocabulo scilicet ævi sui, immo à Christianis facilius usurpato, Commonitorium inscribens, quod ex veteribus glossis idem est ac ὁμοῦνος ἰσὺν Græcorum. ὁμοῦνος ἰσὺν commonitorium, ut observavit Barthius lib. 18. cap. 7. Sirmondi glossæ aliter interpretabantur, & ἑρῶν ἰσὺν scilicet ἑρῶν ἰσὺν, epistolam quæ ali-quid præcipitur. quod exemplis codicis Theodosiani, & Zenonis Papæ epistolæ confirmat. Sidonius quasi mandatum daturus Musæ Phœbi nomine,

Dilecte nimis & peculiari Phœbus commonitorium Thalie.

carminis fronti affixit. Gelasius Papa ad Faustum magistrum, Constantinopoli legatum ejus agentem, Commonitorium, quasi mandatum, dedit, instruens eum de his quæ agenda essent: quæ est ejus Papæ epistola 4. Et Lanfrancus Cantuariensis in Anglia præsul epist. 26. nec si licuisset, (ait) commonitorium, quod in festivitate S. Martini habere voluisset, fieri potuisset. Cæterum commonitoria à commo-nendi officio propriè dicta, tum Vincentius Lirinensis, tum Orosius ad Augustinum, & Marius Mercator ad Theodosium Imp. scripsere. Quare his omnibus non una significatione commonitorium esse, annotavit ad Mercatoris opus Notis Joannes Garnerius.

5. Quod autem hodie habemus Orentii Commonitorium, contra quod Sigebertus monuit, non totum heroicis, hoc est hexametris versibus, constat; immo & elegiacis, hoc est distichis, permiscetur. Unde suspicabatur Barthius lib. 18. cap. 7. quicquid elegis conceptum est, posse legitimum auctoris non haberet: ac in promptu sibi esse ait alia argumenta quæ id docere possint. Scriptorem autem eruditum cenfet & nitidum alibi de eo loquens, cui nempe illustrando duo integra

Adversariorum eruditissimorum dedit capita. Ad eumque referri debet Venantii Fortunati hoc dictum in De vita S. Martini Episcopi lib. 1.

Hinc quoque conspicui radiavit lingua Seduli. Paucaque persinxit florente Orientius ore.

6. Latebat quidem adhuc in schedis opus, cum infisteret Amalibus suis formandis Baronius. At inter priorem & alteram editionem emicuit foras Orentii Commonitorium è Martini Antonii Del-rii viri clarissimi manu, cum brevibus ejus Notis Antuerpiæ apud Trognesium MDXCIX. aliàs MDC. in 12°. Unde jam Annalibus Ecclesiasticis adjunxit auctor hujus editionis mentionem. Sed prodiisse iterum cum Laurentii Ramirez de Prado Notis nos docuit Mireus, quas non vidimus. Fortasse eadem hæc est cum editione Salmantina an. MDCIV. in 4°. cujus mentionem alibi factam invenio. Legitur sanè jam in editione ultima Coloniensi Bibliothecæ veterum PP. volumine quinto, & in ea posterioribus. Habuit quoddam hujus operis exemplum ad manus in bibliotheca Galesiana repertum Philippus Labbeus, cogitabatque dum viveret, librorum helluo, cum editis conferre.

7. Justiniani Imperatoris tempore, Theudiique, sive Theudis, Gotthorum in Hispania Regis, qui ab ann. DXXXI. ad DXLVIII. imperium produxit, ELPIDIO, JUSTO, NEBRIDIO, & JUSTINIANO, fratres uterini, fluere, omnes Episcopi, & literis ad posteritatem clari. Quorum chronographum S. Isidorus egit. JUSTINIANUS (ait) de Hispania Ecclesiæ Valentinæ Episcopus, ex quatuor fratribus & Episcopis eadem matre prognatis unus, scripsit librum Responzionum ad quendam Rusticum de interrogatis questionibus: quarum prima responsio est De Spiritu sancto: secunda est Contra Bonosiacos, qui Christum adoptivum & non proprium dicunt: tertia responsio est De baptismo Christi, quem iterare non licet: quarta responsio est De distinctione baptismi Joannis & Christi: quinta responsio, Quod Filius, sicut Pater, invisibilis sit. Floruit in Hispaniis temporibus Theudæ principis Gottborum.

8. In primis natales Hispanos ex una & eadem matre, Pontificalesque infulas in omnibus quatuor fratribus (tribus nempe illis, quos jam laudavimus, cum Justiniano, quod proximum huic Justii elogium manifestum reddet) apertissimis verbis nos docuit Isidorus. Quare qui Valentiniæ urbis originem disertè iis tribuunt, Isidori testimonium laudare nequeunt; multoque minus qui eodem patre genitos, sive germanos fratres, affirmant. Valentinum Episcopatum huic nostro Justiniano contigisse Isidorus certè ait. Franciscus Bivarius eundem credit cum eo qui Valentino Concilio interfuit erà DLXXXIV. sive an. DXLVI. (ut præsertim titulus) coacto, in quo inter alias subscriptio legitur Justinii Episcopi post Celsinum, quem Celsum existimavit esse Toletanum primæ sedis antistitem. Tempus quidem convenit: floruit enim Justinianus sub Theude, qui hoc anno Gotthis, ut vidimus, præerat.

s Cap. 6. lib. 27. & cap. 9. lib. 43.

t Vide ad en. CDLXXXIV. n. 138.

u Ibidem.

x In Biblioth.

y Novæ Biblioth. ms. pag. 63.

z De script. cap. 20. & 21.

a Vassus in Chronico ad an. oct. rectè id expressit.

b Joannes Marieta lib. 5. cap. 11. Escolanus lib. 2. Hist. Valens. cap. 9. §. 7.

c Gaspar Escolanus, ibidem, Mariana lib. 5. cap. 7. qui germanos fratres vocat.

9. Sed nondum in tuto res. Nam *Justinus* & *Justinianus* diversa sunt inter se nomina, quemadmodum *Celsus* & *Celsinus*. Nec *Celsus* eo anno, qui refertur, aut Episcopus Toletanus, aut in vivis erat; cum successor ejus Montanus an. DXXXVII. aliis DXXXIV. Toleti habuerit Concilium sub Amalarico Rege Theudis decessore. Quid quod & Valentinum istud Concilium anno decimo quinto Theoderici Regis habitum dicitur? Nullus enim hujus nominis Rex Gotthorum post Theodericum Italiae, qui pro tutore Amalarici nepotis Hispanias tenuit, annoque DXXXVI. fato functus est. Quare afixum erant numerum improbandum, Valentinum hoc Concilium ad hujus Theoderici tempora, id est ad annum ejus imperii in Hispania xv. Christi DXXXIV. Binius retraxit, reddita in Notis ratione; quem imitatus fuit in editione sua Philippus Labbeus. Eandem Theodericianæ etatis notam sequuti, anno DXXXV. adscripserunt Concilium Ambrosius Morales lib. II. cap. 45. & Joannes Vafæus in *Chronico* g.

10. Ego tamen nondum video, cur ab affixa era discedere propter Theoderici nomen debeamus: maximè cum codex ms. *Conciliorum Hispanie* Lucensis, qui alios omnes bibliothecæ regie (uti Loaisa ait^b) antiquitate superat, quique descriptus fuit, & Romam missus, cum decreto Gratiani emendando Gregorius XIII. Pontifex operâ usus doctissimorum virorum incurberet, disertè habeat *Theudis* (ita enim appellat) non *Theoderici* nomen. Fortassequè inter Gotthos duo hæc nomina promiscuè accipiebantur. *Theodim* certè Procopius^l, *Theodim* Jornandes^m, quem *Theudem* alii appellant, incrementum id, seu terminationem nominis, videntur Gotthi adjuxisse, uti in Eurico, Alarico, Amalarico, Athanarico, Giserico, & aliis. *Ric* enim huic genti *divinam* significabat. Accedit firmandæ rei, quod xv. Theudis currit omnino cum era DLXXXIV. five anno DXLVI. Amalarico enim, cui Theudis successit, quinquennium dominationis, hoc est ab era DLXIV. usque ad DLXIX. ab anno scilicet DXXXVI. ad DXXXI. S. Isidorus in *Chronico* attribuit; quo anno ingressus Theudis decimum quintum imperii agebat, anno DXLVI. five erâ DLXXXIV. Quam quidem Concilio præfigunt omnes mss. codices; & re sedulo examinata Gaspar Escolanus in *Valentini regni Historia* o, & alii p.

11. At erit tunc Justinianus noster idem ille, qui Justinus audit in subscriptione? Nullus dubito eundem esse. Quamvis enim Valentinus ejus Concilii Episcopus Celsinus ille videri possit primo loco positus, qui, utpote in sedis suæ Ecclesia, præesse aliis debuerit; quod hinc persuasi nonnulli ex nostris historicis⁹ credidere; verosimilius est ab antiquitate ordinationis locum omnes, nullo excepto, fortiri Episcopos consuevisse, uti & placuisse Joanni Baptistæ Perezio Episcopo Segobriensi, summæ industriæ purgatissimi que judicii viro, novimus^r. Nec morari nos debet, uti Escolanus^s, quod Celsinus Valentinus

Episcopus Toletano tertio Concilio interfuerit. Hic enim ab isto alius omnino est, qui post quadraginta tres à Valentino Concilio transactos annos recentiores inter Episcopos Toletano subscripti. Planè *Responsionum ad Rustici interrogata* Justiniani opus cum aliis consumpsit ætas, immo, absque Isidoro esset, memoriam quoque ejus tenebris damnasset. Rusticum verò, cui directus liber, eum esse Lugdunensem Episcopum Rusticum, quem in hujus Ecclesiæ cathedra circa ann. CDXCIV. floruisse, Baronius ex Ennodio Ticinensi diacono ad hunc annum, observavit, non facile persuadet Bivarius (cui Julianus consonat^u) iis, qui apud Isidorum nullam hujus dignitatis mentionem, sed Rustici nudum tantum nomen legerint; cum neque vero sit consentaneum directas ei adhuc privato responsiones fuisse, qui semi-sæculo ferè integro antequam Justinianus noster literis munereque clarus haberetur, Lugdunensibus antistes præerat.

12. Pergit S. Isidorus reliquos Justiniani fratres laudare, Justum præsertim. *Justus* (ait) *Urgelitanæ Ecclesiæ Episcopus Hispaniarum, & frater prædicti Justiniani, edidit libellum Expositionis in Cantica Cantorum, totum valde breviter atque apertè per allegoriarum sensum discutens. Hujus quoque fratres NEBRIDIUS & ELPIDIUS quedam scripsisse feruntur, quibus, quia incogniti sumus, magis reticendo fatemur.* Hæc Isidorus. Hic est Justus, qui Ilerdensi suæ provinciæ Tarraconensis Concilio anno DXLVI. interfuit, & absque sedis mentione secundo post Sergium metropolitanum loco subscripsit: necnon & secundo, ut vulgò audit, Concilio Toletano an. DXXXVII. expresso dignitatis nomine; Toletano inquam Concilio, non ut Episcopus hujus provinciæ, sed occasione, ut suspicor, adventus sui in curiam regiam.

13. Unde in more fuisse antiquo gentis nostræ confirmari non ægrè potest, ad subscribendum synodalibus decretis præfules etiam alterius provinciæ fortè advenientes invitari consuevisse. Quod quidem, cum Justo Urgelensi, tum ejus fratri Nebridio Egarenensi, tunc temporis contigisse inscriptiones hujus Toletani Concilii ostendunt. *Justus* (inquit) *in Christi nomine Ecclesiæ catholice Urgelitanæ Episcopus, hanc constitutionem cæsacerdotum meorum in Toletana urbe habitam, cum post aliquantum temporis advenissem, salva auctoritate præcorum canonum, relegi, probavi, & subscripsi.* Quod & fecit, professusque est isdem prorsus verbis, Nebridius Egarenensis. Huic ergo Synodo Toleti sub Montano habitæ Justi mentionem, non verò, quod Labbeo excidit^y, Montani ad Theoribium epistolæ debemus. Pariter atque Ecclesiæ falsis sanctitatis ejus testimonium, diem ei xxviii. Maji assignantibus.

14. Porrò *Commentarius, sive mystica expositio in Canticum Cantorum Salomonis, à Menrado Molthero restitutus, Hagennæ MDXXIX. in lucem prodidisse dicitur.* Habemus quoque eum inter *orthodoxographa veterum Theologorum opuscula Basileæ an-*

no MDLI. recoctum, & in editionibus *Bibliothecæ veterum Patrum*.

15. Præmittuntur operi una & altera epistola: prior ad Sergium, qui dubio procul ille est, qui Ilerdensi Concilio jam laudato, in quo intervenit & noster Justus, præfuit, quique in canonibus Barcinonensibus^z, circa idem tempus, ut creditur, in aliqua alia Synodo ejus urbis decretis, *metropolitanus*, hoc est, Tarraconensis audit Episcopus. Edidit hanc epistolam & in *Spicilegio* suo Lucas Dachorius volum. 3. inter *Miscellaneas* pag. 119. sub nomine Justi ad Sirgam Papam^a. Altera est ad Justum diaconum, cujus postulatis ut morem gereret, operi se accinxerat. *Breve* quidem opus, sed *elegans & eruditum, ac pium*, ut cum Xysto Senensi, Possævino, & Labbeo loquar. *Urgellum* five *Orgellum*, alias *Urgelo*, & *Urgela*, in descriptionibus *provinciarum Hispaniæ*^b, *Urgel* Episcopalis vel nunc *Cataloniæ* urbs est, quæ *la seu d'Urgel*, five sedes Urgellensis, etiam audit. Inde *Urgelitanus* Justus ab Isidoro, & in Conciliis nuncupatus, quandoque & *Urgelitanus*^c. Apud veteres non ullam reperi hujus loci mentionem.

16. Quid tamen de Maximo censebimus, apud quem ad annum DXL. tam in editis, quam in fragmento Estepano, Justus non *Urgelitanus*, sed *Ausensis*, five *Aucensis*, laudatur? Unde occasio Bivario in *Commentariis*^d data prolixius contendendi nil contrarium à Maximo hic dictum. At quidem novum, & hæctenus ignotum, Ausensem, five Ausonensem (*Solsona* hodie) urbem, Urgelitanæ ditionis, seu diocesis fuisse. Extortum scilicet homini erudito & ingenioso commentum re- & dixeris, ut auctorem suum five jure five injuriâ tueatur. Aquam tamen cribro fert. Si enim Ausona urbs nondum gaudebat Episcopali cathedra, minimè potuit ab ea nuncupari Episcopus Justus. Quare vel Tamajus ab eo hic discedit^e. In fragmento Estepano sic legitur: *Justus Episcopus Aucensis floret erâ Cæsaris DXLI. Hic est annus DIII. Non ita legitur sedis nomen in editionibus Cætar-Augustana & Hispanensi, quas Bivariana sequitur; sed Ausensis. At hæc adjunxerunt, in Hispania, juxta malè sanum auctoris turbandi omnia propositum. Sed Justus hic, si aliquis fuit, nec Estepanus nos decepit Maximus, Ausensis in Vasconia Gallica Episcopus fuit, in cujus Ecclesiæ catalogis^f Justinus quidem hoc tempore sedisse dicitur. Hic potius videtur, aut certè Ausensis, quam Ausonensis significatus. Notæ sunt è divisionibus Hispaniarum Ecclesiarum^g in Tarraconensi provinciæ tam Ausona quam Auca, urbes Episcopales.*

17. Nec laboriosa Bivarii disquisitio de Ausonensi & Urgelitana urbibus, olim ab eodem Episcopo, ut contendit, administratis, verum attigisse nobis videtur. Promiscuè enim in Conciliis, five hujus, five illius, sepe & utriusque, laudantur Episcopi. Neque alicujus eorum absentia satis probat ei urbi Episcopum tunc temporis defuisse. Præterea ineptum esset ab ea urbe, in qua sedes non erat, *Bibliotheca vetus Hispana Tomo I.*

appellari Episcopum: ab alterutra enim appellari tantum contingit, quum unitæ duæ Ecclesiæ sunt. Non ergo Ausonensis & Urgelitanus pro arbitrio appellari Justus potuit, nisi utramque olim fundatam Ecclesiam in unam tempore ejus coaluisse dicamus. Quod obstinatè negabunt ii qui Hauberti Hispanensis *Ecclesiarum Hispaniæ seriem* (& plures quidem sunt nondum fraudis conficii) continere aliquid veræ historiæ censebunt. Ibi namque & Ausonensium & Urgelitanorum à primo aut secundo Ecclesiæ usque sæculo derivatorum antistitum catalogus prostat, & in utroque *Justus*.

18. Tertius ex fratribus ab Isidoro NEBRIDIUS laudatur, quem ab eodem^h scimus Episcopum fuisse, non autem cujus urbis. Sed Egarenensis in eadem Catalonia Ecclesiæ antistes ex Conciliis apparet; Nibridius tamen vocatus. In Tarraconensi anni DXVI. subscriptus legitur *Nibridius minimus sacerdotum, sanctæ Ecclesiæ Egarenensis minister*. Nec dubito quin jam tunc Episcopus: hoc enim *sacerdotis* appellatione ævo isto significabatur. Aliàs si pro Episcopo Egarenensi intervenisset, minimè id prætermittere debuit. Quod magis apparet ex Gerundensi anno sequenti DXVII. coacto, cui *Nigradius Episcopus* (quis enim alius?) subscriptus legitur. Idem post decem alios annos Toletanæ sub Montano habitæ Synodo interfuit cum titulo jam *Egarenensis Ecclesiæ Episcopi*. quo fortè ob humilitatem prius abstinerat. Huic successisse videtur Taurus, qui anno DXLVI. Ilerdensi subscripsit, *Agarenensis*, pro *Egarenensis*, appellatus. Præmortuus ergo Justo & Justiniano fratribus, qui anno isto superstites adhuc erant, ut vidimus.

19. Turbat aliquantulum, quod in canonibus Barcinonensibus, quos Loaisa edidit absque temporis, quo promulgati sunt, notatione, *Nibridius Barcinonensis* convenisse ad eos statuendos cum aliis dicitur. Loaisa his assignavit eram DLXXVIII. five an. DXL. Certè hujus temporis esse dubitare non sinunt eorundem Episcoporum, Sergii metropolitani, Nibridii nostri, Casotii (aliàs Casonii) Staphili, Joannis, utrobique nominatorum subscriptiones. Mihi tamen vix dubium est quin pro *Barcinonensis* nuncupatione Nibridio attributa, *Egarenensis* emendari debeat, aut saltem inter exscriptorum manus *Barcinonensis* Episcopi (Paterni forsitan, qui Ilerdensi interfuit) nomen, Egarensisque titulus, quo Nebridius fuit nuncupandus, intercederint. Egarensem Episcopum diximus, uti ex tot insignibus mss. codicibus Loaisa edidit, cum antea in excussis & alibi legeretur, five *Agragensis*ⁿ, five *Bigerrensis*^l. Unde turbæ inter nostros, qui editionem istam præcesserunt. Joannes Vafæus^m *Agagrensem*, quod nihili vocabulum est, Ambrosius Morales alibiⁿ de *Biguerra* in Occitania, alibi^o autem *Agathensem* in eadem provincia, vocat. quod posterius & Joanni Marianæ^p & Miræo^q placuit.

20. Certè Galli r Tigradium quendam in albo habent Agathensis suæ Ecclesiæ, quæ

e Vide Loaisæ præfatione De codicibus ms. quibus fuit usus in edic. Concilior. Hisp.

* Vide que notavimus ad hoc Concilium in Colte. Max. Concil. Hisp. tom. 2. pag. 290. CARDINAL. DE AGUIRRA.

f Tomo 4. vol. 1617.

g Ad ann. dxv.

h In præfatione supradicta.

i Loaisa in dicta præfatione in Conciliorum serie n. 9. Joannes Baptista Perezus Segobriensis Episc. vir rerum Hispanarum doctissimus, in *Brevi Chronologia Gothica Hisp. Regum* apud me ms. ex qua Loaisa profecit.

k Sic videtur Escolano *H. Valent. re. g. lib. 2. cap. 9. lib. 1. De bello Gotthico. m. lib. De bello Getico.*

o Lib. 2. cap. 9. 6. 9. Pujades *Hist. de Catal. laña* lib. 6. cap. 46. dum loquitur de Ilerdensi Concilio eodem anno celebrato.

q Benter. *H. Valent. Morales* lib. 11. cap. 45. Vafæus in *Chron.* ad ann. dxv. Mariana lib. 5. cap. 7. r Apud Escolanum lib. 2. c. 10. 6. 4. s Ibidem.

y Editionis Loaisæ pag. 100.

d Ibidem pag. 93.

a Et nos Tomo 2. *Collecion. Max. Concil. Hisp.* pag. 273. cum Notis. CARD. DE AGUIRRA.

b Plures adducit Loaisa ex mss. in editione *Concil.* pag. 132. & sequentibus.

c In Conciliis Tolet. xiiii. & xv.

d Pag. 262.

e In *Martyr. Hisp.* ad diem xxviii. Maji.

f Apud Oihenartum in *Notis Vasconie* lib. 3. c. 8. pag. 449. San-Marthanos fratres in *Gallia christiana* tom. 1. pag. 98.

g Apud Loaisæ edition. *Concilior.* pag. 133. 135. 139. 143.

y *Dissert. de scriptor. i. tom. pag. 671.*

h Cap. 25

i Pag. 93.

n In *Toletana* pag. 85. edit. Loaisæ. l In *Tarracon.* pag. 71. m In *Chron.* anno dxl. n Lib. 11. cap. 47. & 49. o Lib. 11. cap. 43. p Lib. 5. cap. 7. q Notis ad Isidor. r San-Marthani fratres in *Agathens. Episc.*

Agde nunc est in Orcitania; sed quem alium à nostro Nibridio fuisse necessariò fateri debent. Tigradius enim hic anno DLXXXIX. Narbonensi Concilio, eodemque anno magno illi Toletano, quo abrogata & damnata fuit Arianorum heresis, interfuit. Nigradium autem, de quo loquimur, ab anno DXVI. usq; ad DLXXXIX. hoc est plusquam septuaginta annos, Ecclesiæ suæ, qualiscumque ea sit, præfuisse, vix naturæ ratio, nedum historiæ, admittit.

21. Quartus sequitur ELPIDIUS, quem & Nebridium nonnulla scripsisse Isidorus tantum noverat. Idem reticuit, nescivisse, quo loco egisset Episcopum. Et nos contenti esse debemus ignorare id, quod magnus ille hujusmet sæculi vir ignotum habuit. Pseudo-Julianum autem sibi interim excipiamus, qui Elpidium hunc Nebridii fratrem) ne dubitarem de alio eum loqui) Lugdunensem fuisse Episcopum ausus est fingere; & quod videri magis mirum debet, Bivario persuasit. Qui tamen proprio ipse telo se contudit, Elpidium ex catalogo Lugdunensis Ecclesiæ quendam statuminandæ Juliani fidei advocans, qui vel Bivario ipso verbis disertis affirmante, in eâ Ecclesia circa ann. CDXXV. sedit antistes. Et hunc tamen fratrem Bivarius credidit Nebridii, qui ad ann. DXXXVII. Justique & Justiniani, qui ad DXLVI. vitam saltim perduxere. Parum scilicet famæ suæ prospexit, qui tam absurdis admisis anachronismis Maximi sui famam servare quomodocumque voluit.

22. Pseudo-Julianum locupletare Pseudo-Liberatus voluit (chimericus, seu veriùs portentosus alius omnis certæ historiæ juratus hostis) qui & Gerundenfes natu, Wifredique & Hermefendæ Gotthorum parentum filios, Nebridium ex Egarenfi Barcinonensem, atque Elpidium (item ut Julianus) Lugdunensem, Episcopos, omnesque Benedictinos monachos fuisse, reliquit facile credulis scriptum. Apage has, non dixerim nugas, sed Hispanarum antiquitatum atque ingenuitatis dehonestamenta, ob quæ priùs imprudenter admiffa, pertinaciterque inde retenta, ab exteris, immo à segacioribus nostræ gentis, tam malè audimus. Tempus erit quum immane hoc dictuque mirabile monstrum scriptoris, ad tenebras suas, è quibus ante aliquot annos emerfit, detrudemus.

CAPUT II.

De APRIGIO sive APRINGIO Pacensi præfule. Pacis-Julie, an Augustæ? Andrea Resendii laus. Aprigii in Apocalypsin commentarius ex parte existans, cui insuta est bona pars ex Victorini cujusdam in eundem librum commentario. De LICINIANO Carthaginensi anti-fite, & ejus epistolis. Ambrosii Moralis religiosu & utilis expeditio in Gallæciam & Asturias jussu Philippi II. Regis. Liciniani epistola ad Epiphanium ansam dedit Pseudo-Maximo fingendi hunc esse Euphemium Toletanum Episcopum. Eiusdem duæ aliæ, altera germana, ut videtur, altera secus. Martinus

Vasquius Siucla portionarius Ecclesiæ Hispalensis laudatur. Pseudo-Juliani, atque ejusdem Pseudo-Maximi fitiones de Liciniani rebus. In Dominico Carthaginensi Africæ Episcopo error Ambrosii Moralis ex Parvino malè intellecto, ac Pseudo-Maximi insolens temeritas. De SEVERO Malacitano præfule, & fitione alio SEVERO Lamecensi. Franciscus Bivarius à Pseudo-Dextro deceptus. S. Isidori præfatis exponitur. De EUTROPIO Valentino Episcopo.

23. EJUSDEM Theudis Gotthorum Regis avo in vivis & in honore APRIGIUS erat, quem alii APRINGIUM vocant, Pacensis Episcopus; de quo hæc S. Isidorus: Aprigius Ecclesiæ Pacensis Hispaniarum Episcopus, disertus lingua, & scientiæ eruditus, interpretatus est Apocalypsin B. Joannis Apostoli subtili sensu atque illustri sermone, melius perè quam veteres ecclesiastici viri exposuisse videntur. Scripsit & nonnulla alia, quæ ad notitiam nostræ lætionis minime pervenerunt. Claruit temporibus Theudi principis Gotthorum. Eadem habet Honorius Augustodunensis. Pax ista, à quo Pacensis Episcopus Apringius, Pax-Julia olim dicta in Lusitania, vetus Episcopalis sedes; è cujus à Mauris extinctæ cineribus alibi renata est sacerdotii dignitas, nempe in ea urbe, quam Badaxèz ad Anam fluvium in Estremadura provincia nunc appellamus. Sed hanc Pacem-Augustam priùs, quæ ab Strabone Paz-augusta, deinde corrupto à Mauris vocabulo, Bax-augus initio, sequiori autem avo Badaxèz appellatam nonnulli è nostris credunt. Alii posteriori huic Paci-Augustæ Pacenses omnes, quicumque in veteribus existant monumentis, Episcopos, Pace aliâ insuper habitâ, tribuere non verentur. Andreas autem Resendius, vir eximie eruditionis & judicii, hanc Paz-augustam Strabonis eandem fuisse cum Pace-Julia Ptolemæi, Itinerarii ab Antonino dicti, & inscriptionum, validissimè contendit. Quæ ad rem nostram non valdè res pertinet.

24. De Commentario in Apocalypsin, cui Isidorus non dubitavit, aliàs inter ejus libri interpretationes eo antiquiores, palmam concedere, nihil dum certi hætenus fuit intimatum. Nam quod in Apocalypsin vastæ molis opus existare in quibusdam Hispaniæ bibliothecis, è Vaticano codice exscriptum, plures è nostris adnorant; non Apringii, sed Beati, eo longè inferioris, quippe qui decimo floruit sæculo, Apringiumque in eo laudat, opus esse vulgò jam existimatur. De quo nos alibi. Verum autem & germanum, ut credebatur, Apringii commentarium, ex codice quodam Barcinonensi desumptum, Ludovicus de S. Laurentio Cordubensis, Ecclesiæ Hispalensis portionarius, vir doctus, editioni, dum viveret, paratum habebat. Quod ejus exemplum cum præfatione adhuc in literariis posita, Hispali transcripsimus ex Martini Vasquii Siuclæ amici nostri, virique eruditissimi codice, qui, ut credo, D. Emmanuelis Sarmiento de Mendoza, ejusdem Ecclesiæ Hispalensis canonici magistralis, olim fuerat,

De Aprigio

De Liciniano

De Morali

De Antonio

In Genes

De Gualtero

f Baronii in Notis ad Martini

illi forsàn à Ludovico S. Laurentii relictus. In hac præfatione hic ait se desumpsisse suum exemplum ex Barcinonensi codice pergamento literis Gothicis exarato; quod quidem ipsum ex vetustissimo alio ms. codice Barcinonensis Ecclesiæ exscriptum fuisse annotaverat exscriptor in fine libri. Commentarius ipse hanc habet præfatiunculam: Biformem divine legis historiam duplicis sacramenti mysterio differendam non nostræ humanitatis fragilitas aliter poterit enarrare, nisi ab eo auctore suæ legis Dominico Jesu Christo modum dicendi, & sermonem sumat eloquii. Unde Apocalypsin S. Joannis expositurus, habitatorem ejus invocò Spiritum sanctum; ut qui illi secretorum suorum arcana revelare voluit, nobis in terris viam pandat, ut possimus quæ scripta sunt inculpabiliter differere, & vera etiam Deo magistrante depromere. Initium itaque libri, de quo agitur, ita scribitur. Hoc eodem initio hunc commentarium conceptum se vidisse innuit Labbeus in Novæ Bibliothecæ ms. parte 1. pag. 25.

25. Sciendum tamen est, hanc expositionem nostri codicis non eundem habere auctorem. Quod nobis judicium diligens fecit integri operis consideratio. Planè ad quinque priora, & quinque postrema libri capita explanationo accurata est, & omnibus numeris (quod dici solet, & in præfationum simpliciter, & sine proverbii figura, propter numeros five sectiones capitum sacri libri usurpamus) absoluta: media autem alia undecim, à sexto ad decimum septimum, non sic; sed saltuatim, nullaque ordinis & absolutionis habitâ, quæ in cæteris, uti jam diximus, bene sibi constat, ratione concepta sunt. Quæ quidem omnia, seu veriùs à numero 7. cap. 5. usque ad num. 3. cap. 17. quicquid crasso hoc filo consutum Aprigianæ legitur telæ, apud Victorini, nescio cujus, commentarium in eundem Apocalypsin librum reperiri observavimus, qui Parisiis apud Mauricium de Porta editus est anno MDXLV. unâ cum Theophylacti Commentario in Prophetas majores, exindeque cum aliis veterum patrum lucubrationibus in Bibliotheca. Hinc in eam suspicionem ducor, ex ista Pseudo-Victorini (nam præjudicata jam doctorum hominum persuasio est non esse hunc librum Victorini Petabionensis in Panonia Episcopi à S. Hieronymo laudati) qualis ea est, paraphrasi, commentarium Apringii in hac parte mancum & hiantem ab aliquo codicis possessore suppletum, seu potiùs infarctum fuisse. Nullus enim noster Apringius pulcherrimo, & omnibus suis sensibus integro capiti corpus adeò macrum informeque subjecisset, quod deinde sic validis, & affabrè elaboratis pedibus niteretur.

26. Scripsisse autem nostrum non modò in Apocalypsin, sed & in Cantica, Joannes Trithemius, ex eoque Xyftus Senensis, docuere: quod certè Isidorus eos non docuit, si non is commentarius comprehendatur inter alia illa, quæ ad notitiam lætionis suæ (ut ejus utar verbis) non pervenisse sanctus ille præful adjunxit. Hæc habuimus de Apringio dicere.

27. LICINIANUS, SEVERUS, & EUTROPIUS, triga Episcoporum sibi invicem amicitia & Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

literarum consuetudine conjunctorum, paulò inferioris temporis est; scilicet Mauricii Imperatoris avi, cujus initium in annum DLXXXII. cædes in DCII. incidit; quo tempore Leovigildus & Reccaredus Gotthorum in Hispania Reges vixere. De LICINIANO, quem & LUCINIANUM aliàs audire infra videbimus, hæc Isidorus; Licinianus Carthaginis Spartariæ Episcopus, in Scripturis doctus, cujus quidem nonnullas epistolas legimus; De sacramento denique Baptismatis unam, & ad Eutropium abbatem, postea Valentie Episcopum, plurimas. Reliqua verò industriæ & laboris ejus ad nostram notitiam minime pervenerunt. Claruit temporibus Mauricii Augusti. Occubuit Constantinopoli, veneno, ut ferunt, extinctus ab amulis. Sed, ut scriptum est, justus quacumque morte præoccupatus fuerit, anima ejus in refrigerio erit. Hæc tantum certa & comperta de Liciniano haberi debent; quibus prava fingendi, ac de historia ludendi cacoëthes nostrorum temporum, plura addidit, quæ à prudentibus viris, justo pretio, hoc est nullo, habentur. Sed antequam iis referendis ac refellendis accingamur, ea quæ Isidorus commemoravit exornanda sunt, novioribusque monumentis conferenda.

28. Perit quidem Liciniani epistola De sacramento Baptismatis. Librum vocat suo more Trithemius. Respondit nempe istâ ad epistolam Eutropii, in qua (ut idem Isidorus ait) petit ab eodem pro qua re baptizatis infantibus Chriftismatis unctio tribueretur. Similiter desiderantur plurimæ aliæ ad Eutropium abbatem (de quo paulò post agemus) quas omnes vidisse se ait Isidorus.

29. Epistola B. Liciniani de libro regularum ad S. Gregorium Papam, fuit quondam in ms. Codice Ovetensis Ecclesiæ, in quo scriptum est Pastorale Gregorii hujus Papæ sanctissimi; cui subjectum folium titulum huic tantum hodie habet, ipsius autem operis spem involavit nobis temeraria illius manus, qui reliquis foliis codicem spoliavit, de quo Ambrosius Morales pro merito lamentatur. Verba ejus vernacula: En la libreria de la Iglesia de Oviedo està un codice del Pastorale S. Gregorii, y al cabo està un titulo para solo lastima; pues dice: Epistola B. Liciniani de libro Regularum ad S. Gregorium Papam. Esto era muy bueno, y de autor Español, y nunca impresso: mas no hay mas de una hoja; todo lo de mas falta. Hæc ille in sacræ illius expeditionis, quam Philippi II. Regis jussu & auspiciis in Gallæciam, & Asturias, ac Legionensè regnum fecit, relatione apud me manuscripta. Joannes Baptista Perezius, quem in superioribus merita commendavimus laude, in Notis ad Isidori hunc locum, ubi de Liciniano agit (quæ quidem Notæ ejus sunt, non Garfiæ Loaisæ, cui minùs rectè eas Bivarius tribuit) hæc inquit: Hujus Liciniani (ita enim appellat, promiscueque, ait, tam sic quàm Licinianum appellatum se reperisse) epistola ad Papam Gregorium edita est cum ipsis Moralibus. Tum inde: Ego verò præterea habeo & hujus Liciniani, atque Severi ejus collega, doctissimam scriptam ad Epiphanium

h De scriptor. cap. 29.

i Cap. 32.

hanc epist. edidit Dacherius

s In Chron. num. 274.

t Apud Sanctos marthanos fratres Gallicæ Christi. tom. 1. pag. 293.

ii In Pseudo-Chronico ad ann. DLXVII.

phanium diaconum, ubi angelos probat esse incorporeos.

30. De priore illa ad Gregorium Papam epistola, quam si aliqua sancti Pontificis operum editio, quam Perezus viderit, repræsentavit, aliæ subduxerunt, interque eas ultima Parisiensis, monendus es, lector, extare eam secundo tomo Dacheriani Spicilegii inter Miscellaneas pag. 368. hoc principio: Librum Regularum, &c. In ea librum Pastorale Gregorii, quem Regulatum appellat, se legisse ait, summeque probasse; necnon & De Moralium, sive Homiliarum super Job, ejusdem opere ex S. Leandro Episcopo Spalensi de urbe regia (Constantinopoli) illac prætereunte audivisse; quod & alia Moralia opera, quorum ipse auctor in isto libro meminit, transmitti ad se ab eo enixè precatur. Inter alia, occasione Homiliarum in Job, Habemus (ait) libellos sex S. Hilarii Episcopi Pictaviensis, quos de Græco Origenis in Latinum vertit, sed non omnia secundum ordinem libri S. Job exposuit. Et satis miror hominem doctissimum & sanctum ut de stellis nœvias Origenis transferret. Mibi, sanctissime pater, nullo pacto suaderi potest, ut credam astra celi spiritus rationales, que neque cum angelis neque cum hominibus facta esse Scriptura sancta declarat.

31. Hæc Licinianus, unde confirmatur dubia hucusque res inter eruditos neotericos, an scilicet Origenes ad Jobi libros quicquam commentatus fuerit, aut ejusdemne sint in Jobi librum tractatus tres, aut ab his diversa commentaria à Joachimo Peronio Latine reddita, quibusde Labbeus videndus alique. Cum ex hac Liciniani epistola rectissime colligatur sex non minus confectos fuisse ab Origene hoc super Propheta libellos, quos S. Hilarius ex Græco verterit. Neque enim S. Hilarius falsus fuisse credendus est in alienis libris Origeni tribuendis, qui & ejusdem commentaria in plerisque Psalms, Erasmi judicio, in Latinum convertit. Hi autem sex libelli à Liciniano visi, an iidem cum iis aliquo modo sint, qui inter Origenis nunc leguntur opera, non facile est dijudicare. Sed ad aliam ejusdem Liciniani ad Epiphanium epistolam, cujus Perezus meminit, devenientibus, hic jam repræsentare opus est ex fronte ista; scilicet Perezii his verbis, quæ de hac epistola jam produximus, erupisse, &c. aut saltem his conformia esse fragmenti nostri Estepani hæc verba è Maximi Chronico: Exorto errore quod nulli essent spiritus; Epiphanium Toletanæ Ecclesiæ scribit ad Licinianum & Severum Episcopos, qui illi respondent.

32. Dixi, è Perezii nota, desumi potuisse hunc Pseudo-Maximi, si jam talis in fragmento est, locum; aut si aliquid germani & certi hoc fragmentum continet, de qua re alibi agendum est, convenire omnino inter utrumque auctorem in designando ei, qui de argumento isto cum Liciniano & Severo contulit, Epiphani nomine. Hinc autem si ad vulgares Maximi editiones recurramus, statim oculos diversitas ferit, subitque ani-

imum detestatio impostoris, qui pro Epiphanio, Euphemium, & in locum ignoti muneris ab eo in Ecclesia Toletana gesti, quod lacuncula illa absorpserat, Pereziusque diaconatum è codice suo vocaverat, Episcopatus honorem subrogavit. Audi sis Toletanum partim phrygionem, partim correctorem, aut corruptorem potius veteris, sive à se primum elaboratæ, Maximi telæ p: Exorto errore quod nulli essent omnino spiritus; Euphemius sanctæ Ecclesiæ Toletanæ presul scribit ad Licinianum Episcopum Carthaginis Spartariæ, & Severum Malacitanum Episcopum, viros doctissimos; ipsique Severus & Licinianus respondent Euphemio. Epiphanius nempe diaconus, sive Toletanæ, sive alterius Ecclesiæ, Toletanus Episcopus Euphemius repente factus, nonne ficulneum transformatorem & ludionem de impudentissima falsitate palam convincit?

33. Perezus addit, habere se alteram (epistolam) ad Vincentium, non Cesar-augustinum, sed Ebusitanæ insulæ Episcopum, credentem epistolas quasdam de celo cecidisse. Hæc edita est unâ cum Luitprandi operibus à D. Laurentio Ramirezio à Prato regio fenatore, viro clarissimo, sub titulo epistolarum quorundam presulum, quas collegit, scholiisque illustravit Julianus archiepiscopus S. Juste, addiditque notas D. Laurentius Ramirez de Prado. iterumque in commentariis posthumis Francisci Bivarii ad Maximi Chronicon. Quæ quidem satis prodit rebus & stylo vetustatem quam præferret.

34. Non ita quidem altera ejusdem Liciniani nomine ad eundem quoque Vincentium Ebusitanum inscripta, quæ in utraque hac Luitprandi Maximi que editione superiori epistolæ subjicitur; quæ quidem palato cuivis, id, quod est, statim sapit; fervans nempe confictæ ab aliquo, qui, ut genium logo-dædali Toletani secundaret, pro Pseudo-Dextri & sequacium de Jacobi majoris epistola canonica novo dogmate novum producere testem & assertorem voluit, signa & lineamenta omnia; de quo ad judicium eorum provocamus, qui non præjudicio aliquo prius occupati duarum epistolarum inter se collationem facere non gravabuntur. Habemus nos utriusque exemplum ex libro descriptum, qui Francisci Bivarii olim fuit, & in Eminentissimi domini, ac venerabilis memoriæ viri D. Balthassaris de Moscoso & Sandoval S.R.E. Cardinalis, ac Toletani antistitis, tunc verò Giennensis adhuc Episcopi, post ejusdem Bivarii obitum, operâ Petri Xalon Abbatis Nucalensis monasterii ejusdem Cisterciensium Ordinis, cum literis xxvii. Novembris MDCXXXIX. pervenit manus. Ex quo libro Martinus Vasquius Siruela Portionarius Hispalensis Ecclesiæ, qui tunc in laudati magni presulis familia erat, permisso illius has transcripsit cum aliis epistolas, à quo nos postea habuimus; ex Siruelæ nota exemplo suo affixa observantes ipsa Bivarii manu scriptas ibi esse; ne aliquis veterem aliquem fibi codicem seu archetypum fingat. Ambrosius quoque Morales lib. II. cap. 70. se vidisse affirmat in vetustissimo codice Gotthico Com-

plutensis Sancti Ildephonfi collegii majoris ejusdem nostri Liciniani quicquam operis adversus Vincentium Cesar-augustinum Episcopum Arianismo infectum, contra quem & Severus scripsit, ut infra dicitur.

35. Licinianum ex Isidoro novimus Carthaginis Spartariæ fuisse Episcopum: unde Hispanos natales non temerè colligimus. At Securæ ortum quis credet, quantumvis Adversariis Pseudo-Juliani fascinatus; quæ quidem talia sunt, ut forex se suo ipsius judicio prodat. Lege sis quingentesimum sexagesimum tertium cum duobus sequentibus. Ex eodem Isidoro scimus in Constantinopolitana curia diem suum obiisse, veneno, ut fama fuit, sublatum.

36. Nec temerè suspicantur auctores historię nostrę, qui non aliis, quam certis antiqui illius evi documentis innituntur, exilium ei, cum aliis summis antistitibus, Leovigildo Ariano Regi propter catholicam professionem doctrinæque dignitatem perosis, fuisse indictum. Nam & Leander & Fulgentius, inter se, ac Regine fratres germani, Massonaque Emeritensis, Joannes Biclarenis Abbas, alique, pars ab Hispania expulsi, pars relegatione omnium, præter certum locum, damnati exilium pertulere. Leander quidem Hispalensis Episcopus contulit se Constantinopolin, quò & Licinianum venisse ex Isidoro constat. De illo quidem ex præfatione librorum Moraliū super Jobum S. Gregorii Papæ ad eum directa certissimum haberi debet Constantinopolin eum perductum ab injuncta sibi pro causis fidei Regis Wisigothorum legatione. quo non Leovigildum Ariarium, ac fidei hostem; sed Hermenegildum ejus filium catholicum significatum auctores nostri jure quidem existimant. Cujus quidem nomine, tunc jam parenti Leovigildo adversantis, potuit Leander in exilio suo apud Imperatorem Tiberium fidei causam agere: sed quominus Pseudo-Maximo libentes credamus, tam Leandrum quam Licinianum, uti legatos plebium catholicarum, Constantinopolin se contulisse, ipsa auctoris nondum idonea reputata fides facit.

37. Præterea quem Licinianum rectè Isidorus Carthaginis Spartariæ Episcopum, falsissimè nuncupavit Pseudo-Maximus fragmenti nostri Carthaginensem metropolitanum, aut vulgaris Bivarianæ editionis Carthaginis Spartariæ metropolitanum: ubi reliquæ Carthaginis rectius habent. Aut enim Licinianus Toleti fuerit presul; quæ metropolis aut semper fuit, aut saltem tunc temporis erat, Carthaginensis provinciæ (quod nullus hucusque dixit) aut ambitio hæc nominis ficulnea restringenda est ad Isidorianam phrasin; ita ut Licinianus Carthaginis Spartariæ Episcopus, Euphemius verò Carthaginensis provinciæ metropolitanus, audiant. In quo mihi consentientes Toletanarum rerum vindices me habiturum spero. Nihilominus ramen, Toletano quantumvis favens, Bivarius admittere non dubitavit secessionem aliquando fecisse à Toletano metropolita quosdam ejus provinciæ Episcopos, ipsumque Cartha-

ginis presulem pro metropolitano agnovisse: Licinianumque primum Carthaginensium Episcoporum hoc jure usum credidit. Quæ quidem novum hierarchiæ in Hispaniarum his Ecclesiis ordinem non fabulosus, sed veracibus antiquitatis testibus confirmare debuit. Quandoquidem ex Gundemari Regis decreto nullum ad hujusmodi divisionem argumentum idoneum confici alibi contendimus. Id saltem Bivarius jure improbat Licinianum è Carthaginensi ad Valentianam, aliàs ad Malacitanam, Ecclesiam translatum fuisse: quod scribunt Vaseus, & Morales, S. Isidori testimonium laudantes. falso etenim hoc uterque Isidoro imputat.

38. Liciniano Dominicum successisse, ne id omittamus, Pseudo-Maximus, & alii hujus sectę chronologi, vanissima temeritate finxerunt. Cui suspectus est Dominicus (ille ait) ex presbytero Hispalensi, homo jam atate ingravescens. Hic sanctus vir subscripsit tertio Concilio Toletano, in quo heresis ab universis Gothibus est abjurata. Duo hic notanda. Prius est: Dominicum vocavit Hispalensem presbyterum Maximi artifex, Ambrosio Morali credens, qui ipse errorem admittit ex malè intellecto quodam Onuphrii Panvini testimonio, ut observavit ad hunc locum Franciscus Bivarius, sagax ille quidem in deprehendendo Moralis errore, atque ejus occasione; non ita sagax aut ingenuus, ut annotaret, sicuti deceperunt malè intellecta verba Onuphrii Moralem, ita Moralis præjudicium Pseudo-Maximum decipisse. Posterius est, ad confirmandam Carthaginis urbis metropolin, quæ aliunde nequit comprobari, Pseudo-Maximum, quo loco refertur, quinquam primarium sedium Episcopi Concilio Toletano III. interfuerint, Domini Carthaginis Spartariæ metropolitani, nomen in actis Concilii ipsius nusquam apprens, callidè inferuisse.

39. Cujus quidem Domini fingendi occasio & fundus, uti diximus, error Moralis fuit. Panvinius nempe scriptum reliquerat, anno Christi DXCV. Synodus Toletana, quæ Ariana heresis ex Hispania, auctore Ricardo Rege expulsa est, & Hispalensis. Dominicus, Carthaginis Episcopus, vir sanctus. Hic dubio procul Dominicus est Carthaginensis in Africa Episcopus, familiaritate ac literis S. Gregorii Papæ celebratissimus. Malè autem intellectis Panvini his verbis Morales Dominicum ad Hispaniæ historiam pertinere existimans, sic de eo retulit, ex vulgari Latino: Frater Onuphrius Panvinius laudat in historia sua Ecclesiastica, uti virum hujus temporis valde conspicuum sanctitate, Dominicum Hispali natum, & Carthaginis in Africa Episcopum. Ego id quod de hoc viro sancto dicitur, non satis intelligo, neque habeo unde quicquam ultra sciam. Dispicuit sanè Toletano Maximo ingenua ista docti equè ac probi hominis confessio: ejusque de Hispaniensi vocabulo, quod Synodo Panvinius, Dominico autem Morales falso attribuit, erroris securus, è Dominico Carthaginis, uti Onuphrius, sive Africanæ Carthaginis, uti Morales, habent, Episcopo, Hispalensem Domi-

Ad annum DLXXVII.

Edita à nobis est primum hæc epistola ex ms. Eccl. Tolet. tom. 2. Collect. Max. Concilior. Hisp. pag. 429. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Ad annum DLXXXI. nu. 7.

Morales lib. II. cap. 70.

Pag. 529.

Ac in nostra Collectione Max. Concilior. Hisp. pag. 429. CARDINALIS DE AGUIRRE. s. Pag. 511.

Ad annum DLXXXI. nu. 7.

Ad annum DLXXXI. nu. 7. Ubi proxime, & ad annum DLXXXVIII. nu. 6. & de Dominico Liciniani successore ad ann. DXCV. z Vide Bivar. ad Maximum pag. 286. 9. 49.

Ibid. 9. 50.

In Dextri censura, ubi de Episc. Tolet. & Pentadio. c. In Chron. ad an. DXCI. d. Lib. II. cap. 19.

Ad annum DLXXXVIII. n. 6.

Pag. 665. 6. 40.

Ad annum DXCV.

Plures epistolæ Gregorii ad eum scriptas collegit Bivar. hinc pagin. 665. 9. 39. i Lib. II. cap. 3. in fine. k Fr. Onuphrius Panvinius in pose en su historia Ecclesiastica en este tiempo por un muy señalado en sanidad à Dominico natural de Sevilla, y Obispo de Carthago en Africa. Yo no entiendo bien lo de este santo, ni tergo de donde dar mas noticia del.

Dominicum Carthaginis Spartariæ antistitem fabricavit, nemini hucusque notum; decipereque volens, simul ipse miserabiliter fuit deceptus.

1 Cap. 30.

40. SEVERUS (apud Isidorum sequitur¹) *Malacitanæ sedis antistes, collega & socius Liciniani Episcopi, edidit libellum unum adversus Vincentium Cesar-augustanæ urbis Episcopum, qui ex catholica fide in Arianam pravitatem fuerat devolutus. Est & alius ejusdem De virginitate ad sororem libellus, qui dicitur Annulus. Cujus quidem fatemur cognovisse titulum, ignorare eloquium. Claruit temporibus prædicti Imperatoris (Mauricii) quo etiam regnante vitam finivit. Hæc ille, quibus utique laudatum nos clarum ævo suo Episcopum dimitteremus, cujus nullum ex duobus his libris hodie superest, nisi remoraretur ad alia properantes malus ille fabularum genius, quem toties ab historia nostræ gentis fugare nitimur.*

41. Hic ex uno Severo Malacitano duplicem Severum ridiculo ausu finxit. Apud Dextrum legitur ad ann. CCCLXXXVIII. in editione Cesar-augustana: *Severus Episcopus Malacitanus scripsit librum ad sororem De virginitate. Ita & Carus edidit in sua Hispani, non dissimulato in hujus loci nota errore illius, qui Dextro inseruisset id quod plusquam ducens post ejus mortem annis contigit. Bivarius retinuit Malacitanæ lectionem, sed in ora libri monuit de altera, nimirum Lamecitanus. Confirmatque ita scriptum à Dextro fuisse, adducto Maximi testimonio isto de eodem, ut credit, Severo: Severus Episcopus Lamecensis floruit scriptis. Interfuit primo Concilio Toletano. ad annum scilicet Christianum CDXXXII.*

42. Monitua ejus ad Dextrum legerat, Bivarius, animadversoque Cari hac de re iudicio; cum ad Maximum commentaretur, duplicem mistus fuit Severum asserere: priorem, seu seniore, Lamecensem in Lusitania; alterum, seu juniorem, Malacitanum in Bætica Episcopum; seniorisque Dextrum & Maximum, posterioris Isidorum meminisse ait. Opponentibusque hujus Isidori testimonium de Severi Malacitano, sui temporis æqualis, opere *De virginitate ad sororem*, quod ipsum Dexter sui sæculi Severo attribuit, sic inauspicatò absurdeque respondit, ut planè quidvis agere aliud videatur, quam Latina Isidori verba, sensu suo, qui apertissimus est, donare voluisse. Supponit nempe Isidorum de libro isto sic loqui, ut Malacitani Severi, quantumvis ei inscriptum, opus esse non crederet. Sed sancti doctoris sermo ita perspicuus est, ut vim sibi tam absurda interpretatione fieri non patiat. *Est & alius ejusdem De virginitate ad sororem libellus, qui dicitur Annulus. Cujus quidem fatemur cognovisse titulum, ignorare eloquium. hoc est, Severi hunc librum, qui verè ejus esset, titulo tenus sibi cognitum, nunquam vidisse. Hæc phrasid Isidori est. In epistola quadam ad Braulionem: quia non sui dignus tua perlegere eloquia. Et infra: quia non perlegi eloquium tuum. Et*

in alia ad eundem: *per eum eloquia tua suscipiens, hoc est literas.*

43. Accede nunc, vel è trivio grammaticæ, & nobis dic, rectène Bivarius interpretatus Isidorum his verbis fuerit: *Nam tametsi dicat librum sub Severi nomine suo tempore circumferri De virginitate ad sororem; tamen non solum ipse vulgare placitum non approbat, verum ex phrasi ejusdem esse negat. Vix credo Bivarium, hominem verè doctum, nec iudicii inopem, ea sibi persuasisse, quæ aliis, dum sæpe sæpius his nugis credit, persuadere voluit. Nec dissimile est, quod Maximi verba hæc: Severus Episcopus Lamecensis floruit scriptis, eo quòd anno CDXXXII. affixa sint, quo jam existere Idatium hujus Ecclesiæ Episcopum ex Chronico ejusdem constat, sic interpretatur, ut florere scripta ejus, non verò superesse adhuc eo anno ipsum, Maximus dixerit. Quas latebras passim quærere opus est ei, cui falsa verorum specie semel imposuere.*

44. EUTROPIUS sequitur, duobus jam laudatis Liciniano ac Severo æqualis, quem & sic describit Isidorus¹: *Eutropius Ecclesiæ Valentianæ Episcopus, dum adhuc in monasterio Servitani degere, & pater esset monachorum, scripsit ad Episcopum Licinianum, cujus supra fecimus mentionem, valde utilem epistolam, in qua petit ab eodem pro qua re baptizatis infantibus Christiatis unctio tribuatur. De hac epistola in Liciniano diximus. Adjungit Isidorus: Scripsit & ad Petrum Episcopum Irtabincensem (Ercavincensem legendum) De distributione monachorum sermone salubri compositam epistolam, & valde monachis necessariam. Joannes Biclarenis in Chronico²: Eutropius abbas monasterii Servitani, discipulus Sancti Donati, clarus habetur. Idem in referendis Concilii Toletani III. sub Reccaredo Gothorum Rege actis, damnataque in eo Ariana impietate: Summa tamen synodalis (ait) negotii penes sanctum Leandrum Hispanensem Ecclesiæ Episcopum, & beatissimum Eutropium monasterii Servitani abbatem, fuit. Quo quid illustrius, atque Eutropio honorificentius dici potuit? Summa enim apud universam gentem auctoritate, doctrinæque ac sanctitatis merito vigere oportuit eum, qui cum abbas tantum esset cujusdam monasterii, tot inter totius Hispaniæ presules, unus Leandro metropolitano Hispanensis Ecclesiæ, doctissimo, sanctissimo, ac Regis avunculo, æqualis visus fuerit, qui cum eo summam rerum conciliarium gubernaret, ac pestilentissimæ sectæ ab Hispaniæ limitibus generalis exturbationis modum & formam præscriberet. Beatissimi quidem, sicut & sancti elogium, quo Biclarenis de Eutropio loquens utitur, viventibus adhuc, sed Episcopis, vix autem aliis, tributum videas. Beatissimi sacerdotes in Concilio isto tertio à Reccaredo appellantur ii, qui interfuerunt Episcopi. Extra hos de Eutropio dictum eo tempore, quo Leander sanctus dumtaxat audit, beatissimi præconium, eximium quid planè continet.*

45. In excusis Conciliorum editionibus, & in codicibus aliquot mss. quos Morales con-

suluat

o vide lib. 12. Hist. cap. 3.

suluat subscriptiones deerant, cum Leandri, tum Eutropii. In ea autem, quam è pluribus manu exaratis libris diligenter à Loaisa correctiorem & locupletiore habemus, Leander jam visitur, Eutropius adhuc desideratur: quod me parum movet, cum videam hoc tempore usque ad Concil. Toletanum VIII. anno DCLIII. habitum, in omnibus hujusmodi sacris congressibus non aliorum quam Episcoporum legi nomina. Pseudo-Maximum scio longam hinc texere abbatum, presbyterorum, diaconorum seriem, Eutropiique inter alios, qui Concilio interfuerunt. Nunc verò de subscriptionibus agimus.

46. Valentinum autem Eutropii præstulatum, absque Isidoro esset, ignorarem. Qui omnino constituendus est post laudati Concilii hujus tempora, scilicet annum DLXXXIX. & ante annum DCX. quo jam inter alios Martinus, aliàs Marinus, Valentinus, Toletanæ Ecclesiæ in tota provincia Carthaginensi primatum agnovit^p. Longius enim vix est ut producamus, inter Marinum, & qui an. DCXXXIII. & sequentibus quarto, quinto, sextoque Toletanis interfuit, Musitacium collocantes. Abstineo autem de Eutropii monachatu^q, quod res alterius argumenti est, deque Servitani monasterii loco nunc differere, intentis ad fontes historicorum nostrorum contentus digitis.

CAPUT III.

Quod DONATUS Servitanus abbas nihil scripserit, alteriusque sit Donati Regula ad virgines: in quo erravit Haubertus Miræus. De MARTINO Dumienfi abbate, Bracarenfi Episcopo, qui, quamvis è Pannonia, apud nos floruit. Venantius Fortunatus de Martini nomine, & Sanctus Isidorus de patria, expositi. Pannonia Quiris, pro Pannonia Romanis subdita apud eundem Venantium. Synodi apud Lucum acta corriguntur. Bracarenfis idem aliquando & Dumienfis Episcopus: Leovigildi Gothorum Regis adversus catholicos persecutionis tempus. Pseudo-Maximi insignia mendacia de Martino & Suëvorum Regibus. Commenta quoque de eodem Luitprandi & Juliani taxantur. Dipryebon Toletanæ Ecclesiæ ab hujus ultimi impostura vindicatur. Liber Martini De differentiis virtutum, seu De formula honestæ vitæ, & alii tribui olim Senecæ. Epistole, capitula ex Græcis Synodis. Opuscula alia, quasi ejusdem essent, à Joanne Tamajo edita, quoddamque ejus parum Christianum.

47. SED Eutropius, quem Hispanum non temerè credimus, dum in Hispania, tum abbatem, tum Episcopum, nusquam aliunde ad nos venisse constat, à præceptore, seu decessore suo DONATO separari nolle, si, uti jactatur, scriptor ille esset. Quantumvis enim Afer natu, aut educatu, in Hispaniam se contulit cum septuaginta monachis, copiosisque librorum codicibus, in eaque auctor fuit Servitani monasterii in eo tractu qui Valentinum hodie regnum est, usque hac regula observantiæ monasticæ,

ibi que apud nos vixit, & mortuus fuit, miraculis clarus. Quod totum Ildephonfi, & Joannis Biclarenis, & elogia continent.

48. Hic tamen nullus pertinet ad Hispanam Bibliothecam. Non enim rectè Haubertus Miræus in notis ad Ildephonfi locum istum collegit Donati nostri esse Regulam ad virgines, quam ex vetusto codice Colonienfis monasterii canonicorum regularium Corporis Christi descriptam se habuisse ait; cujus hoc initium. *Sanctis à me plurimum venerandis Christi virginibus Gualstrudæ, omni que sue Congregationi in cœnobio à famula Dei Flavio constructo, Donatus. Hæc enim est Donati Vefontine urbis in Burgundia Episcopi, Flavie illius filii, quæ monasterium condidit: quod constat ex Jona monacho in vita S. Columbani cap. 13. quæ inter venerabilis Bedæ opera reperitur^u; subque ejus nomine edita hæc Regula est in codice regularum^x, quem à doctissimo viro Luca Holstenio edition, quum è vivis abiit Romæ, paratum, Eminentissimus Cardin. Franciscus Barberinus post mortem ejus typis mandari curavit.*

49. Donatum utique, si auctor fuisset hujus Regulæ, non recusarem albo nostro inscribere. Nam & Martinum Pannonium, eo quòd inter nos doctrinæ & sanctitatis veluti flos tempore suo fuit reputatus, eò libenter admittimus. MARTINUS hic DUMIENSIS à monasterio, cui præfuit abbas, & Episcopus, seu BRACARENSIS ab Ecclesiâ, quam deinde administravit, & Gallicienfis à provincia^y, hoc mervit à S. Isidoro Hispanensi elogium: *Martinus Dumienfis monasterii sanctissimus Pontifex, ex orientis partibus navigans in Galliciâ venit (malè in aliis^z Galliam) ibique, conversis ab Ariana impietate ad fidem catholicam Suëvorum populis, regulam fidei & sanctæ religionis constituit; Ecclesiâ confirmavit, monasteria condidit, copiosaque precepta piæ institutionis composuit. Cujus quidem ego legi librum De differentiis quatuor virtutum, & aliud volumen epistolarum, in quibus hortatur vitæ emendationem, & conversionem fidei, orationis instantiam, & eleemosynarum distributionem, & super omnia cultum virtutum omnium, & pietatem. Floruit regnante Theodemiro Suëvorum Rege, temporibus illis, quibus Justinianus in Republica^a, & Athanagildus in Hispaniâ imperium tenuerunt. Adjungerem, pro evi more, Martini nomini aliud Martii nomen, adductus his Venantii Fortunati ad eum scribentis^b: aliterum ad occasum Deus plantasset Elysium, in quo fortior Adam, idest Martius Martinus, inexpugnabilis accola Christi &c. Nisi Martium allegoricè à Martiali virtute dictum potius existimarem.*

50. Præstat singulis lucem aliunde immittere. Ex Pannonia^c (regnum Hungariæ nunc est) fuit Martinus; nec aliud importat, quòd ex orientis partibus venisse ad nos dicatur, cum istis Isidori verbis prorsus significetur, quum ad Hispanias se contulit, in oriente & Palestina diu peregrinatum fuisse. Gregorii Turonensis verbis id confirmabimus, totamque Isidorianam historiam. Hoc tempore (ait lib. 5. Hist. Francor. cap. 38. de Leovigildi

De script. Eccles. cap. 4. In Chron. ad ann. v. Justiniani.

u Tomo 3. x Parte 3. pag. 78.

y In hoc hallucinatus fuit Baronius die xxi. Junii lit. H. tres Martinos ex unico faciens. z In edit. Biblioth. Eccles. Migei.

a Republica pro Rom. Imperio. Joannes Biclarenis anno 11. Mauricii in Chron. Leovigildi Rex filio Hermenegildo ad Republicanam commigrante, Hispaniam pugnaturo ingreditur. b Lib. 5. Carm. in princip. c Sonnant quidam Pannonias in Hispania propter Stephani locum, quem corruptum esse docuit Ludovicus Nonnius Hispaniæ suæ c. 1. Vide Cardosum in Hagiologio Lustrano 2. tom. die xx. Martii pag. 246.

p In edit. Loayse pag. 259.

q Videndi Morales lib. 11. cap. 60. Escolanus lib. 9. Hist. de Alecia cap. 20. 67. Joannes Mabillon. in pref. ad Acta S. S. Ord. S. Benedicti 6. 6.

r Mariana lib. 5. cap. 11. Morales lib. 11. cap. 60. Vafius ad ann. DLXXX. Beuter lib. 1. Hist. de España cap. 27. Malvenda De Avicristo lib. 16. Escolanus ubi proxime 9. 8.

m Cap. 32.

n Anno 11. Mauricii.

ildi in catholicos sevientis agens tempore) & beatus Martinus Galliciensis Episcopus obiit, magnum populo illi faciente planctum. Nam Pannoniæ ortus fuit, & exinde ad visitanda loca sancta in orientem properans, in tantum se literis imbuat, ut nulli secundus suis temporibus haberetur. Exinde Galliciam venit, ubi cum B. Martini reliquiæ portarentur, Episcopus ordinatur. In quo sacerdotio impletis plus minus xxx. annis, plenus virtutibus migravit ad Dominum. Versiculos, qui super ostium sunt à parte meridiana in basilica sancti Martini, ipse composuit. Hæc Turonensis. Eadem ferè Aimoïnus monachus lib. 3. Hist. Francorum cap. 39. adjuncto tamen ordinatum eum Episcopum in Basilica que prima apud Hispanos in honore S. Martini dedicata est. Patriam asserit quoque Venantii Fortunati carmen. l. lib. 5. ad eundem nostrum, quo celebrat ejus Apostolicum in Gallæcia munus, & florentem sub eo catholicam ibi religionem, ubi inter alia:

Pannoniæ, ut perhibent, veniens ex parte Quiritis, Est magis effectus Galli-Suëva salus. Pannoniam Quiritem dixit pro ea quæ Romanis suberat, uti Rempublicam absolutè pro Romanorum ditone, ut vidimus. Immo ipsum epitaphium, quod plures laudant, Pannonius favet. Pannonius genitus, transcendens æquora vasta, Gallæcia in gremium divinis nutibus actus, &c.

51. Professus fuerat olim catholica Ecclesiæ fidem Recchiarus Suëvorum Rex, qui anno CDXLVIII. regnare cœpit. Sed Remismundi tempore circa annum CDLXIV. Ajacis Galatæ Ariani, qui de Gallicana Gotthorum regione venerat, dolosis artibus, Arianae perfidiæ labem tota Suëvorum gens contraxerat; usque dum Theudemirus, seu Ariamirus, regni habenas suscepit. Qui confestim (ait Isidorus in brevi Suëvorum historia) Arianae impietatis errore destructo, Suëvos catholice fidei reddidit, immitente Martino monasterii Dumienfis Episcopo, fide & scientia claro, cujus studio & pax Ecclesiæ ampliata est, & multa in Ecclesiasticis disciplinis Collocæ regionibus instituta. Idem in Chronico floruisse ait sub Justino minori apud Gallæciam Bracarensem Episcopum prudentiâ & doctrinâ catholice fidei clarum. De constructione monasterii Dumienfis memoria fit in Toletano Concilio x. f

52. Valdè autem miror quòd in Concilio Bracarenfi primo anno DLX. hoc est Theudemiri, seu Ariamiri tertio, celebrato, nulla hujus conversionis mentio fiat, sed Priscillianæ tantum condemnationur dogmata, Ecclesiasticæque disciplinæ quædam regulæ constituantur. Huic certè subscriptus quinto loco, Martinus noster Dumienfis monasterii Episcopus est, qui non unum hoc dumtaxat eo jam tempore condiderat, cum in eodem Concilio de monasteriorum consuetudinibus perspicua mentio habeatur, Isidorusque in Suëvorum historia multa fuisse ab eo monasteria condita annotatum reliquerit. Post no-

vem item annos h Synodus apud Lucum coacta sub eodem Rege designavit unicuique Episcopo suam dioccesin, ubi ad Dumio familia servorum vi. spectare dicitur. Mendum ego existimo, pro familia Suëvorum Regum. Nam alias in Wambæ Gotthorum Regis divisione earundem dioccesum vetus hæc Suëvorum inserta ita concipitur: Ad sedem Dumiensem familia regia. Erat enim prope regiam urbem Bracarensem monasterium, regiæque ipsius parochia.

53. Ascendit postea ex Dumienfi ad metropolitanam sedem Bracarensem Martinus ante annum DLXXII. quo munere isto factus secundo Bracarenfi Concilio interfuit. Post cujus obitum Bracarenfis & Dumienfis Episcopi seorsum laudati Conciliorum in actis leguntur. Joannes autem Vasæus notavit, in Concilio Toletano xvi. Felicem Bracarensem simul & Dumiensem Episcopum in historiæ Roderici Toletani ms. codice se vidisse, quo loco vulgares editiones Conciliorum, & inter eas Matritensis Loaisæ, Bracarensem & Portucalensem cathedras huic Felici adscribunt. Eundem verò esse Martinum Bracarensem & Dumiensem ex Concilio x. Toletano constat paulò antè laudato; in quo fit mentio testamenti ejus, quod succedentibus ex ordine Regibus exsequendum commiserat. Qui ob conservatam Dumienfis dignitatem, ut creditur, cum Bracarenfi, non ab alio quàm à Dumienfis monasterii Pontificatus munere nuncupatus apud Isidorum legitur. Itcirco & abest in Bracarenfi secunda Synodo Dumienfis Episcopi mentio; quia idem cum eo erat is, cujus fit, Bracarenfis.

54. Mors ejus, si Gregorio Turonensi hujus temporis æquali fidem non denegamus, ad Leovigildi annos, quibus in catholicos ille sæviebat, referri omnino debet; immo ad Childeberti junioris Francorum Regis quintum, qui Baronio annus fuit Christianus DLXXXIII. n. alii DLXXX. sive ad Childeberti vii. qui fuit Chilperici atque Gruntanni xxi. ut disertè ait Aimoïnus, hoc est annum DLXXXII. juxta Labbeanum computum. Sed operæ pretium est ex serie annorum Leovigildi ostendere non ante hos annos persecutionem catholicorum contigisse in Hispania. Cœpit is regni habenas anno Justinii junioris iii. qui est redempti orbis DLXVIII. ut ex Isidori & Joannis Biclarenfis liquet Chronicis. DLXXII. Liubane fratre atque regni consorte defuncto, toti Hispaniæ præesse cœpit. DLXXIX. devictis tyrannis requiem sortitur. DLXXX. Hermenegildus Leovigildi filius uxorem ducit, & adversus parentem insurgit. DLXXXI. habuit Toleti Leovigildus Concilium Episcoporum sectæ Arianae. DLXXXIII. Adversus filium copias contrahit. DLXXXV. capta Hispali filium exsilio Valentia urbis deputat. DLXXXVI. Suëvorum regnum extinguit, & provinciam facit. Eodem anno Hermenegildus occiditur. DLXXXVII. regni sui xviii. Mauricii Imperatoris iv. Leovigildus obit. Sequimur in his chronologiam

Joan-

Joannis Biclarenfis, atque in novioribus Labbei.

55. Leovigildum ergo ampliando bellis imperio extirpandisque externis hostibus occupatum usque ad annum DLXXIX. verisimile est tunc primum, occasione rebellantis (ut veteres loquuntur) sequenti anno Hermenegildi filii, catholicos persequi cœpisse. Neque hic tergiversabuntur qui Pseudo-Maximo credunt. Hic enim exilia Joannis ejusdem Biclarenfis & Massonæ Emeritenfis anno DLXXIX. aliorum autem antistitem catholicorum anno DLXXXI. immo & obitum Martini nostri Bracarenfis, dicto anno DLXXIX. assignata habet, convenitque Pseudo-Julianus. Quocum stare nequit ferries gestorum vitæque Martini apud nos actæ ab eodem Pseudo-Maximo constituta. Ponit hic auctor (vulgaris quidem editionis, non fragmenti nostri, qui Martini nusquam meminit) hujus adventum in Hispanias anno DXXXI. Recchiarium Suëvorum Regis tempore.

56. Hunc Rechillanis vocat filium, atque institutum in fide catholica eum fuisse à nostro Dumienfi, Suëvosque hoc ipso anno, hoc est Recchiarium & ejus filium Ariamirum, cum palatinis & populo Arianae heresi in Concilio quodam, quod Aubertus Bracarenfis Episcopus collegit, renunciâsse. Hoc tam insanum est mendum, ut refelli ex proposito vix dignum sit. Pseudo-Maximi verba in ora legi possunt. Consulto enim eò rejecimus, ne lectorem stupidissima fictione gravemur. Rechilla Suëvorum Rex anno CDXLVIII. ut supra annotavimus, Recchiaro filio vacuum regni sedem reliquit moriens, centum ferè annis ante Martini Dumienfis ætatem. Isidorus disertè: Erat CDXXCVI. (annus est Christi quem prius diximus) Recchiarus Rechillanis filius catholicus factus succedit in regnum annis IX. accepta in conjugium Theuderedi Regis Gotthorum filia. Hic Theuderodus ille est, qui prælio obit cum Attila commisso. Recchiaro extincto, partim Maldra, partim Franta, hisque Rechimundus, unaque Frumarius, succedere. His subrogatus Remismundus anno CDLXIV. Ajace Galata Ariano hæretico instillante bibit hanc hæresin cum tota gente. Isidorus iterum: Multis deinde Suëvorum Regibus in Ariana heresi permanentibus, tandem regni potestatem Theudemirus suscepit, qui confestim Arianae impietatis errore destructo, Suëvos catholice fidei reddidit, immitente Martino monasterii Dumienfis Episcopo &c.

57. Post Theudemirum regnasse Mironem postea ait, qui Leovigildo Hermenegildum Hispali obsidenti suppetias ivit: quæ res anno DLXXXV. contigit. Unde vulgaris Hispaniæ historicorum observatio est, perivisse Regum Suëvorum, qui Ariana tabe marcuerit, plusquam centum annorum memoriam; cujus observationis ipse (mirum!) meminit Franciscus Bivarius, qui ad locum hunc Maximi nil non audeat, ut hanc ejus historiam ostendat vero consonam. De hoc tamen hiatu & prochronismo plusquam centum annorum, qui à Recchiaro ad Suëvorum sub Theuderodo Martini Dumienfis operâ conversionem interfunt, ne quid quidem loquutus. Eruditionem hominis & industriam, quas semper amplectimur, infelicissimè impensas! Notâ autem dignum est, Maximi Estepanum fragmentum in Suëvorum Regum successione rectâ incedere, atque Isidoro prorsus convenire. Post Maldrum anno CDLX. & Remismundum CDLXX. laudatos, nullam alterius facit, quàm Theudemiri electionis anno DLVIII. mentionem. Unde rectè colligas ad hos fontes, si qui nondum infecti sunt, recurri debere.

tum annorum, qui à Recchiaro ad Suëvorum sub Theuderodo Martini Dumienfis operâ conversionem interfunt, ne quid quidem loquutus. Eruditionem hominis & industriam, quas semper amplectimur, infelicissimè impensas! Notâ autem dignum est, Maximi Estepanum fragmentum in Suëvorum Regum successione rectâ incedere, atque Isidoro prorsus convenire. Post Maldrum anno CDLX. & Remismundum CDLXX. laudatos, nullam alterius facit, quàm Theudemiri electionis anno DLVIII. mentionem. Unde rectè colligas ad hos fontes, si qui nondum infecti sunt, recurri debere.

58. Nec solum in eo fallit planus. Falsum enim est Martinum anno DXXXI. ad nos venisse; cum triginta, nec plus, annos Hispaniensis incolatus tribuere ei debeamus; quibus quidem ab anno DLXXX. aut DLXXXIII. uti diximus, quo diem obiit suum, deductis, prope DL. in Hispaniam primum appulisse credendus est. Triginta Hispaniensis incolatus annos diximus, quos scilicet in Pontificatu vixit, Gregorio Turonensi teste. Nam quo tempore advenerunt in Hispaniam reliquiæ S. Martini, hoc est statim atque Martinus noster eò quoque venit, Episcopus ordinatus fuit, ut idem Turonensis ait. Fallit ergo Maximi formator, qui totos novem annos monachum, nondum tamen abbatem Dumiensem, nedum Episcopum, fingit semi-sæculum integrum in Hispania vixisse.

59. Falsum quoque est Martinum in Gallæciam venisse cum reliquiis S. Martini Turonensis Episcopi. Venit cum reliquiis S. Martini Turonensis in Hispaniam, ille ait. Cui adversatur res ipsa, uti gestam retulit Gregorius Turonensis lib. i. De miraculis Sancti Martini cap. ii. Tunc commonitus à Deo B. Martinus, de regione longinqua, qui ibidem nunc sacerdos habetur (vivo enim eo hæc scribebat) advenit. Sed neque hoc credo sine divinitate fuisse providentia, quod ea die se commoverat de patria, quâ beata reliquiæ de illo loco (Turonis, ubi corpus ejus) levatae sunt: & sic simul cum ipsis pignorum Gallæciae portum ingressus est. Quorum verborum ille necessarius est sensus, eodem die quo Regis familiares portum Gallæciæ cum S. Martini reliquiis sunt ingressi, Martinum alterum ex orientis partibus, hoc est Palæstina (quod ajunt x. Isidorus ac Turonensis ipse Gregorius) venientem in eundem portum appulisse. Confirmat Venantius Fortunatus in epistola ad Martinum, è Turonis, ut videtur, scripta, quæ initio lib. 5. ejus operum legitur. Precatur eum, ut pro se ad S. Martinum oret. Est enim (ait) vobis ratio consequens, ut per vos illinc nobis redeat spes patrocinii, quia ad vos hinc prodiit pars patroni. hoc est sancti patris reliquiæ. Ad vos, non vobiscum, verè dixit.

60. Nec minus temerè dicitur à Pseudo-Maximo nostrum hunc fuisse Benedictinum monachum, sive Benedictini ordinis monachorum patrem. Nam præterquamquòd Maximi germani sæculum hanc loquendi formam nondum admiserat (quod nec Bivarius latè

d Tamaus xx. Martii in Martyr. Hisp. pag. 315. & 329. Mabillon. in Actis SS. Benedictini. i. tom. pag. 261. Joannes Bapt. Perceus in scholiis ad S. Isid. De scriptor.

e Isidorus in Hist. Suëvorum, Idatius anno iv. Severi, seu Olymp. cccxi. anno iii.

f In edit. Loaysæ pag. 502.

g Plures numerant Tamaus xx. Martii pag. 313. Cardotus in Hagiolog. Lugd. 1740 die xx. Martii pag. 247.

h Ed. dev. anno DLXIX. i In edit. Loaisæ pag. 129. k Multra morosè de his verbis Tamaus in Martyr. xx. Martii pag. 315. l In eadem edit. pag. 129.

m In eadem edit. pag. 171.

p Ad ann. DLXXIX.

q In Chron. ad hunc ann. num. 4. & 5.

r Ad ann. DXXXI. Martius post Dumienfis Episcopi venit cum reliquiis S. Martini Turonensis Episcopi in Hispaniam ad Gallæciam ad Ricchiarium Rechillanis heretici successorem, quem Ricchiarium in fide instruit in urbe Avienfis regia, prius Obobrigi dicta. Tunc Suëvorum fit solennis renuntiatio & abjuratio heresi Arianae, & facti catholice confessione, ut post facta est sub Reccaredo Rege Gotthorum catholico cum eisdem ceremoniis. Abjuraverunt primum Rex & Regina, & Ariamirus coram filiar. deinde heretici Episcopi, post palatini, & populares in Concilio, quod collegit Regis imperii Aubertus Episcopus Bracarenfis, atque quam proficeretur in Belgium cum aliis Episcopis. s In Hist. Suëvorum. t Ed. m. Isid. Hist. Suëvorum. u Loaisa in Notis ad Concil. Lucesæ pag. 130.

n Labbeo in Conc. Chronol. hoc anno. o Lib. 3. De Gestis Francor. cap. 19.

p Ed. dev. q Anno Justinii iii.

x Locis supra laudatis.

y Ad ann. DLXV.

z In Comm. ad epistolam Maximi pag. 77. & seqq.

a Pugnare tamen pro Benedictinorum hac colonia Joan. Mabillonus Ad Acta SS. Benedictini. tom. 1. pag. 267. Cardofus in Hagiol. Luff. 1110. xx. Martii. b 9.3. n. 94.

c Benedictinum exilium Prudentius Sandovalius in Pannonicis tit. S. Benedicti in Hispania fol. 10.

d Ad 70.

e In c. 11. de

f Vide eum De vita illa. S. Bonifacii, & hunc Pseudo-Luitprandi errorem taxantem Tamajum in Martii p. 229. de Garibay lib. 1. cap. 19. Cardofus in Hagiol. Luff. 1110. xx. Martii. p. 227.

g De quo late pluribus ad 71. De Eusebio Affronum lib. 1. de Antonius Caldon De las exilias de San. 7. ago lib. 1. cap. 1. nu. 12. Jeyes Caren de S. N. 11. tom. 1. anno D. 1110. fol. 221. Cardofus in Hagiol. Luff. 1110. xx. Martii.

hac de re agens differtur.) Martinus ex Pannonia egressus ad visitanda loca sancta in orientem profectus fuit, exindeque Gallciam venit, ut ex Turonensi & Indoro constat. Unde haud potuit institutum vitæ, qui ea in parte orbis ignotus adhuc fuerat, ad nos portare. Fateor pro Benedictinis adduci à Joanne Mabillone ad Acta SS. ordinis S. Benedicti doctissima præfatione à Bonifacii IV. Papæ testimonium ex Ivonis decreto, quo Martinus Pannoniensis ita laudatur Episcopus simul & monachus, cum Gregorio Papa, & Augustino Anglorum Apostolo, statimque S. Benedicti monachorum præceptoris regula; ut de eodem horum omnium instituto & familia Bonifacius sensu videatur. Quare abstinemus sermonem alterius otii controversiæ, annotasse contenti Martinum ab Isidoro dici copiosa præcepta pie institutionis (monachis forsan) composuisse.

61. Supposititium quoque Luitprandus & Julianus licere sibi somnare aliquid in Martini rebus credere. Luitprandus Britonensem seu Mindonensem cathedram ante Dumientem ei attribuit, Alphonfi Veneri Dominicanæ erroris auctor, qui Mindonensem vocavit Episcopum, quod putaverit forsan idem importare Dumieulis ac Mindonensis Episcopatum appellationem: quod non ita esse observavit inter alios Joannes Vassus in Chron. Hisp. cap. 20. Haubertus quoque Miræus in Auctario Bibliothecæ cap. 146. Trithemium laudans Mindonensem dixit Martinum fuisse Episcopum. Malè quidem, cum Trithemius id non dixerit. Britonium scilicet in Gallæcia urbem intellige, non alteram cognominemque in Asturiis. Que si alicujus momenti essent, ne Maximi vacillaret fides, statuere oporteret, Martinum è Britonensi Episcopo, Dumientem abbatem, è Dumienti abbate Dumientem Episcopum devenisse.

62. Insolenter magis Julianus, In Missa Sancti Jacobi (ait Adversario 307.) post Hilariū sic mentio Albanensi Episcopi Cesar-augustani, & Hilariū Gumerensis, & Martini Dumieulsi. De diptycho Toletano loquitur, quod sic habet: Pro spiritibus pauperum, Hilariū, Albanensium, Martini, Ambrosii, Augustini, Fulgentii, Leandri, Iuliani, &c. Noti sunt isti heroes Ecclesie, & ubicumque Christiana fides viguit, ore omnium celebrati. At Julianus pro Athanaio Magno Alexandrino, Martinoque Turonensi, & Hilario Pictaviensi Episcopis, Athanasium quendam S. Jacobi supposititium discipulum Cesar-augusti ab eo relictum, Hilariū nescio quem Guimarensem, ac Martinum nostrum Dumientem in diptycho laudatos asserere non erubuit. Ita de sacris hodie ludere, quorundam hominum ludus est. Diem mortis ejus anniversarium, xx. scilicet Martii mensis, celebrant aliquot Gallæciæ & Portugalliæ Ecclesie: quod Morales docet lib. 11. cap. 62. Inventionis sancti corporis & translationis dies colit Bracarenfis Ecclesia, teste hagiologo Lusitano.

63. Deveniamus jam ad Martini Dumientis, seu Bracarenfis, opera.

Primum est De differentiis quatuor virtutum cardinalium liber, quem Isidorus laudat, ad Mironem Regem Theudemiri successorem (Trithemio h ad ipsum Theudemirum) scriptus, creditusque olim Senecæ philosophi, uti de eo loquentes annotavimus. Sed Martini nostri esse concurs jam doctiorum sententia est: qui prodiit solus Venetiis ex officina Francisci Ziletti anno MDLXXXVI. De formula honestæ vitæ inscriptus; quo nomine auctor ipse donavit, ut ex epistola nuncupatoria, de qua mox dicemus, constat, in 12°. Hunc titulum agnovit & Joannes Trithemius. Exstat & in Bibliotheca VV. PP. tom. 6 item Basilee curante Gilberto Cognato Nozoreno, & alibi excusus, itemque cum Boëthii Eponis Frisi heroicis questionibus, ac Labbeus in dissertatione De scriptoribus Ecclesie. Huic operi metricum veluti proloquium habes in Joannis Tamaji Martyrologio Hispano. Epistolam verò ad Mironem Regem Gallæciæ, quæ desiderabatur in omnibus editionibus, in lucem protulit è ms. ced. Uticensis in Gallia monasterii Joannes Mabillonus, editamque habemus in Spicilio Lucæ Dacheri volum. 10. de qua agit ipse in præfatione ad lectorem. Alter ab hoc est, ejusdemque auctoris, atque existimatus idem Senecæ.

64. II. De moribus liber, qui Parisiis prodiit cum Leodegarii à Querco libro commentario, simulque alius liber De paupertate, nescio cuius, MDLVI. in 4°. apud vicinam Petri Attaignaut: quod in Bibliotheca sua Gallica Verderius monet. Confundunt cum superiore libro nonnulli, nuperque Lebdeus, ut ibidem diximus.

65. III. Epistolarum liber, cuius Isidorus mentionem habet, desideramus, propter nobilissimum & piissimum, quod continebat, argumentum, ac propter hominis ingenium & elegantiam styli meliore raro dignum. Unam ex his mirè extollit ad se nullam Venantius Fortunatus in principio lib. 5. ad nostrum scribens cum Gallicæ Episcopi titulo. De qua inter alia: Quis loquitur de periculis, episcopatibus, entremematis, jyllogumque perplexis, que laborat quibusdā Miro, quo rotundus Cæsar. Quod apud illos est profanum, hic profanum, quod illi dicitur, hic in contemptu. Domesticum esse illi deinde ait, corrupto & manco quantumvis loco, quicquid Plato, Aristoteles, Chrisippus, Pittacus philosophi docuerit: præterterre magis autem ejus stylium Hilariū, Gregoriū (non quidem Magni Pontificis Romani, sed aut Nazianzeni, aut Nysseni) Ambrosii, Augustini que dogmata. Reliqua vide.

66. IV. Capitula collecta ex Grecis Synodis ad Nitigium, alias Nigesium, atque item Nitigium, Lucensem Episcopum (qui in Concilio Toletano III. laudatur à Pantando Bracarensi pro eo subscribente) vel universum Concilium Lucensis Ecclesie. Non quidem Græcus Martinus, ut pars credidit, & nos supra tetigimus; sed in oriente diu versatus, ita se literis (ait Gregorius Turonensis: hoc est Græcis) imbut, in nulli fecerunt suis temporibus habere. Videns ergo canones veterum

h De scrip. Eccles. cap. 19. Exstat in Vaticano cod. sub M. Tullii Ciceronis nomine. CARDUS DE AGUIRRE.

i De scrip. Eccles. cap. 19.

q Cap. Episcopus dist. 64. cap. Non debet dist. 65. cap. Si quis ordinatus dist. 92. cap. Episcopus 7. 9. qu. 2. & alii, quæ collegit Loaisa in edit. hujus libri, notatque Anton. Augustinus in Fudio de Collectoribus canonum par. 2. epistome juris Pontif. & Rod. de Cunha de decorem in cap. Si quis presbyter. dist. 24. q. Porro in Collect. nostra Concil. Hisp. tom. 2. pag. 127. & 129. Caad. de Aguirre. Meminit ad Maximum anno DCCC. pag. 577. nu. 52.

n Quædam nobis primò edita est epistola Martini ad Nitigium, ad Bonifacium Episcopum scripta, tom. Collect. Max. Concil. Hisp. pag. 504. Caad. de Aguirre. Notat Loaisa in Notis ad Concil. Lucense pag. 130.

p Cap. Episcopus dist. 64. cap. Non debet dist. 65. cap. Si quis ordinatus dist. 92. cap. Episcopus 7. 9. qu. 2. & alii, quæ collegit Loaisa in edit. hujus libri, notatque Anton. Augustinus in Fudio de Collectoribus canonum par. 2. epistome juris Pontif. & Rod. de Cunha de decorem in cap. Si quis presbyter. dist. 24. q. Porro in Collect. nostra Concil. Hisp. tom. 2. pag. 127. & 129. Caad. de Aguirre. Meminit ad Maximum anno DCCC. pag. 577. nu. 52.

r De scrip. Eccles. cap. 19.

s Miræus in Notis ad Sigieram cap. 10. De scrip. Eccles. & in Martiano cap. 117.

Illius gentis, & linguæ Conciliorum vitia quædam, five male, five obscure, five tandem haud integrè interpretationis ab Latinis translatoribus contraxisse; novam post Dionysium Exiguum, & Ferrandum diaconum Carthaginensem aggressus est versionem è Greco Latinam, quæ ea quæ per scriptores (ipse ait in epistola ad Nitigesium) immutata essent, simplicius & emendatius restitavit, novoque ordine res quasque digessit, nonnullaque ex Hispanis Conciliis Toletano I. & Bracarenfibus adjunxit. LXXXIV. capita sunt, quæ passim à Gratiano, & aliis decretorum collectoribus ex hac Martini versione afferuntur: non tamen quasi ab ejus collectione, & interpretatione, sed quasi ex Concilio Martini Papa desumpta, sic enim fert titulus quamplurimum canonum P. Ratio hujus æquivocationis ea est, quod Episcopi & Papæ nomina eo promiscuè accipiebantur tempore, vereque Martinus ad Concilium Lucense hoc direxit opus. Quod quidem exstat in Conciliorum, quotquot factæ sunt, editionibus post Hispanam Loaisæ collectionem ad calcem Bracarenfis II. Synodi, & in appendice tomi 1. Bibliothecæ jur. canon. Justelli, exhibitis è regione Græcis fontibus.

67. V. Sententiæ quoque Ægyptiorum patrum. Ex incerti Græco in Latinum etiam hæ ab eodem translata. Has Heribertus Rosveidus in appendicem libri sui De vitis patrum conjecit è Toletanæ Ecclesie altero, & monasterii S. Floriani in Germania altero codicibus antiquis desumptas. Alium vidit ante annos CD. manu scriptum in Nucerini Benedictinorum monasterio Franciscus Bivarius. Incipit: Abbas Joannes dicebat ad discipulos suos.

68. Fecit quoque vitas patrum Græcorum Paschasii cujusdam operâ in Dumientiæ cenobio degentis è Græco transferri. Exstant hæ libro 7. De vitis patrum, capitibus XLIV. contentæ, in quarum prologo ad nostrum directo Paschasius auctorem sibi operæ his impensæ Martinum fuisse docet.

69. Quod ipsum existimare pronum est de altera ejusdem summi translatione illius operis, quod in eadem Rosveidi collectione totum ejus quintum absolvit librum, qui interrogationes & responsiones patrum continet monachorum: de quo Sigeberti hæc intelligenda veniunt: Martinus Episcopus transtulit per manum Paschasii diaconi interrogationes & responsiones plurimas SS. Ægyptiorum patrum in Dumientiæ cenobio. Rectè id Bivarius annotavit, qui Paschasium hunc eundem cum eo arbitrat, qui Eugypio presbytero mittenti ad se libellum de S. Severini Noricorum Apostoli vita, rescripsit eâ epistola, quam Vitæ ejusdem S. Severini à se anno MDXCV. publicatæ Marcus Velferus Augustanus præfixit, atque aded Pannonium, uti Martinum & Eugypium, fuisse. Cum aliis Cardofus Luffitanus eundem quoque cum eo judicat, cuius S. Gregorius meminit lib. 4. Dialog. cap. 40. & 41. cujusque memoriam in Fastis suis habet Ecclesia die xxxi. Maji. Aliis aliter placet.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

70. Quinque etiam alia Martino tributa opuscula primus edidit Joannes Tamajus ex codice, qui olim fuit Garbæ à Loaisa, quem cum ferè aliis centum à manu ejus haeredum se redemisse ait, & ad bibliothecam Excellentissimi Domini D. Didaci de Arce Reinoso Placentini Episcopi, & Generalis Hispaniarum Inquisitoris transtulisse. Hæc sunt:

VI. Pro repellenda jactantia liber. Incipit: Multa sunt vitiorum &c. cujus continuatio verius quam diversus est alter.

VII. De superbia, qui incipit: Qualis electus &c.

VIII. Exhortatio humilitatis. Incipit: Quisquis natus Dei &c.

IX. De ira ad Vitimirum Episcopum. Incipit: Dum simul positi &c.

X. De Pascha.

Inter quos libellos, verè pulcherrimos, ita eminet De ira ille ad Vitimirum Episcopum, & styli elegantia & sententiarum acumine, ut non dubitem excerpta continere eum è libris Senecæ ejusdem argumenti: quod quidem, cui conferre otium sit, reddere sibi notum poterit. Nullis ad hoc ibi utitur sacra Scripturæ testimoniis, ut in aliis solet, ut ethnicum verè, non Christianum, audire tibi videaris. Certeque non Christianum est, quod excusationem offensæ illaræ his verbis præterdit: Amicus est; fecit quod noluit. Inimicus est; fecit quod debuit. Postremum enim hoc longè ablutit à Christiano dogmate.

71. XI. De correctione rusticorum opusculum plures laudant, & Joannes Tamajus vidit carmen pro ejus quasi præfatione scriptum; quod quidem, & alia Martini nostri ætis ab eo inserta, non quidem ejus commatis sunt, nisi nos judicium fallit, cuius alia passim ab eo, ut antiquitatis monumenta, vanè jactata, cum satis ipsa suum auctorem prodant. Et in isdem ætis aliam, quam Tamaji elegantiam & judicium plura redolent.

72. XII. Carmina denique Martini quædam, unâ cum Dracontii & Eugenii Sirmionensis edidit Parisiis MDCXIX. Versiculi (Turonensis ait) qui super ostiam sunt à parte meridiana in Basilica Sancti Martini, ipse composuit.

73. Diffusus nos, quam pro exteri elogio. Sed Sævorum, hoc est magnæ Hispaniarum plagæ, verè Apostolus, germano civi æquiparamus. Plura alii docent, quos consulere lector poterit.

CAPUT IV.

De LEANDRO Hispanensi Episcopo. Quale ejus genus. Vix Gothicum. Theoderici Gothorum & Ostro-Gothorum Regis adventus in Hispaniam incertus. De Theodora Leandri mariti falso exponi quasdam inscriptiones Hispanenses. Frequens error Bivarrii. De Leandri patria, & circa eam ægentibus Xysto Senensi & Trithemio. Monachum fuisse Hispanensibus datum antistitem, & Constantinopolin ablegatum: non quidem interfuisse ejusdem ambis V. Generali Concilio, quod à Luca Thodensi

Joannes Tamajus 1020. Hisp. die xx. Martii pag. 317. & sequentibus. 3 pag. 129.

Y Morales lib. 11. cap. 62. Garibay lib. 9. cap. 19. Bracaren. in S. Martini lectionibus apud Cardofum die xx. Martii pag. 244.

Z Collegerunt omnes Tamajus, & Cardofus die xx. Martii.

denſi deceptus ait Morales . At in Toletano III. ducem Reccaredo fuiſſe ad renunciandum Arianiſmo . De amicitia , & ad eum epistolis S. Gregorii Pape , & moris anno . Ejuſdem opera . De trina aut unica baptizandorum merſione S. Gregorii verbum quoddam ex Concilio Toletano caſtigatur . Pſalterium pro officio diurno Eccleſiaſtico . Joannes Mariana defenditur à reprehenſione Cardinalis Baroni .

74. SUEVORUM Apoſtolum Martinum Dumienſem jure LEANDER ſequitur , Gotthorum & ipſe Apoſtolus , cujus ope & induſtria factum fuit , ut Ariana hæreſi olim in ipſis foribus Chriſtianismi deſponſatæ , libelli repudium ea gens mitteret . Natus hic Severiano patre Carthaginenſis provinciæ Hiſpaniæ , ut Iſidorus frater loquitur . Rodericus Toletanus & Lucas Tudenſis addidere Ducem fuiſſe hunc Severianum provinciæ Carthaginenſis : quod fuerit juxta morem illius etatis & gentis , quo Luſitanicæ Claudius , aliufque Provinciæ apud Joannem Biclarenſem , Paullus item Narbonenſis , Duces , hoc eſt , harum provinciarum adminiſtratores b , cognominantur . Quod autem horum uterque adjungit , Severiano Theodericum Amalium , Oſtro-Gotthorum Regem parentem fuiſſe ; illum ſcilicet , qui cum in Italia dominaretur , pro Amalarico nepote ſuo Gotthicum ſimul Hiſpaniæ ſceptrum aliquot annis tenuit ; non omnibus probatur : quærentibus nempe cur hic Theodericus , ſi maſculam habuit hanc ex matrimonio , uti dicemus , prolem , Amalaſunthâ filiâ , & Athalarico ex ea nepote , relictis heredibus , deceſſerit ? Ambroſius Morales c in his eſt (& hunc alii ſequuntur d) qui & contendit nunquam in Hiſpaniam veniſſe Theodericum , atque adeo , neque Sanctinam Severiani matrem , ut volunt , in Hiſpania uxorem ducere potuiſſe . Sed S. Iſidori Gothorum hiſtoria adventum ſaltem innuere videtur e . Quo & aliis argumentis validè inſurgit adverſus Moralem Bivarius f .

75. Regio autem Gotthorum ſanguine ortos Severiani filios S. Ildephonſus forſan

ſcriptum reliquit in ſupplemento ſeu continuatione Iſidoriani Chronici apud Lucam Tudenſem lib. 3. ſi verè Ildephonſi eſt . Certè nihil Gotthici ego video in Severiani , Turtureſque uxoris , eorumque filiorum Leandri , Fulgentii , Iſidori , Florentinæ , Theodoræ nominibus ; quæ omnia Romano-Hiſpanæ ſunt formæ & originis ; cum è contrario Gotthicum jam ſonent Leovigildi ex Theodora filii Hermenegildus , Reccaredusque . Quamvis pro Leandri origine , Theodericique adventu in Hiſpaniam , quæ duo præter Rodericum Toletanum & Lucam Tudenſem , Alphonſus à Carthagine g , Rodericus alter Palentinus h , Laurentius Padilla i , & quidam alii k , diſertis verbis tradunt , alii non difficulter admittunt , in quibus Andreas Reſendius eſt in epistoſa ad eundem Moralem , pseudo-hiſtorici Toletani toto agmine depugnant ; Maximus nempe l tam vulgaris quam fragmenti noſtri m , Luitprandus n , Julianusque o , adjungentes ex penu ſua fabularum abundantiffima Sanctine , aliàs Sanctivæ , aut Sanctiæ nomen , ejus nobiliſſimæ Toletanæ urbis ſæminæ , quam duxiſſe Theodericum Lucas unus Tudenſis affirmaverat ; & conſtruxiſſe hanc Benedictinis Caradignenſe S. Petri monaſterium . Sed poſterius hoc Annalium Benedictinorum auctor ex ipſa temporum ſerie refutat p , benefactricem iſtam ſui ordinis Theudis , qui Amalarico ſucceſſit , potiùs quam Theoderici Amali uxorem conjeſtatur . Interim quàm ridicula eſt Pſeudo-Hauberti affectatio , Principem Leandrum laudantis q , quum de ejus forſan ortu verba facit !

76. Severiani autem conjugem Theodoram appellavit , neſcio unde doctus , Rodericus Palentinus Epicoſopus . Quo arrepto nomine blaterones noſtri Luitprandus & Julianus mutos pro more ſuo moverunt lapides , ut pro Theodoræ hujus proſapia roarentur à neohericis teſtes . Sed quonam patræ fraudis ſucceſſu judicium lectoris eſto . Superiori ſæculo egeſti ſunt de terra in ſuburbio quodam Hiſpalenſis urbis , S. Bernardi nuncupato , ſepulchrales duo hiſce titulis reſcripti lapides :

PAVLA CLARISSIMA FEMINA
FAMVLA CHRISTI VIXIT ANNOS
XXIII. MENSES DVOS RECESSIT
IN PACE XVI. KAL. FEBRVARIAS
ERA DLXXXII.

CERVELLA CLARISSIMA FEMINA
FAMVLA CHRISTI VIXIT ANNIS
PLVS MINVS ANN. XXXV. RECESSIT
IN PACE III. KAL. FEBRVARIAS
ERA DC.

77. Diſtum , factum . Pſeudo-hiſtoricus ſtatim Toletanus Maximi perſonâ ſibi adaptatâ , Theodoram iſtam Severiani conjugem Cervellam cognominavit u (Cervilia eſt in fragmento noſtro x) atque iterum ſub Luitprandi larva hæc effutivit y : Paulla de genere clariffimo Gotthorum mater fuit Theodoſiæ Cervellæ conjugis Severiani , parentum Leandri &c.

Et infrâ z : Flavius Marcus Cervella Dux Gotibus ſplendidiffimo genere duxit uxorem Paullam ſæminam clariffimam , ex quibus nata eſt Flavia Theodora Cervella uxor Ducis Severiani , ſæmina clariffima . obiit Hiſpali uterque &c . Quibus præſtigiis ludificati Bivarius a , & ſi qui alii ſcalpunt ſibi his nugis aures , optimè cum iſtis vetuſtis monumentis convenire Luitpran-

prando , invicemque lucem ac robur ſibi mutuare jaſtant ; cum potiùs debuiffet ſuſpicari Luitprandum ad ſpeculum vetuſtatis , ſervatæ his lapidibus , vultum ſibi finxiſſe , corporaque hiſce umbris ab eo quaſita . At quàm inanè ac infeliciter ! Flavius Marcus Cervella is eſſe à Bivario dicitur , qui Dux Theoderici ſenioris cum Gotthorum exercitu ad Hiſpanias contra Suævos fuit miſſus , Idatio teſte b ; qui Paullâ iſtâ , cujus epitaphium Hiſpalenſe jam vidimus , uxore ducta , Theodoram Cervellam Severiani genuit conjugem , Hiſpali tandem fato ſunctam .

78. Somnia hæc ſunt , quæ nos ſtatim , Tertullianus uti loquitur , evacuabimus . Primò , Dux ille Gotthus ab Idatio laudatus , non Cervella , quod nomen diſtortum fuit , ut lapidi adaptaretur , ſed Cyrilla , uti editum eſt ab Scaligero c , aliàs Cyrilla d , dictus ; quod quantum à Cervella , Romanæ potiùs quam Gotthicæ originis , abeſt ? Cyrilla nomen barbarum eſt . Nam & hujus nominis Arianus antiſtes , qui confeſſus fuit neſcire Latinè cum catholicis congreſſurus , ex lib. II. Victoris Tununenſis De perſecutione Wandalica bene notus eſt . Alterius quoque Cyrille , ſive Cyrolæ , impoſtoris in Hiſpania meminit Gregorius Turonenſis De gloria confeſſorum cap. 12. Secundò , hic Theoderici ſenioris Dux , qui Olympiadis CCCV. anno I. hoc eſt orbis redempti CDLXI. juxta Idatii computum , in Hiſpania bellum adminiſtrabat , Paullam lapidi inſcriptam habuiſſe uxorem dicitur , quæ non ante annum DX. quinquaginta ſcilicet poſtquam ementitus conjux jam ſummus erat belli Dux in Hiſpaniis , nata eſt . Etatis enim hæc habens XXXV. erâ DLXXII. five anno DXLIV. uti ex lapide conſtat , è vita deceſſit . Tertio , Theodora Cervella Paullæ hujus , uti credi volunt , filia , Severiani Ducis uxor , ſanctorum Leandri & fratrum mater , ſi ea Cervella eſt , cujus ſepulchri titulum continet alter lapis , erâ DC. five anno DLXII. ſi verò Pſeudo-Maximus non falſus eſt e , anno DLXVIII. in vivis eſſe deſiit , & quidem annis tantum XXXV. ut inſcriptio habet , nata , hoc eſt . anno DXXXVII. aut DXXXIII. in lucem edita . Cum autem Leander , teſtimonio Maximi , ortus fuerit anno DXXXIV. f alterutrum eſſe oportet verum ; aut quòd inſcriptio ad Leandri matrem non pertineat , aut quòd ea filium primo ætatis anno , ſeptimove pepererit . Hoc Bivarius conſiderans , ne ad hunc lapidem famæ cymbam frangeret , reſſit alibi g à priori dictato , & hanc lapidi inſcriptam ſuſpicatus fuit Theodoræ Cervellæ pseudo-hiſtoricum , aut ſororem , aut neptem eſſe .

79. Notâ quoque dignum eſt , in Maximo fragmenti noſtri obitum poni Theodoræ hujus Cervellæ (ita habet exemplum quo utimur , non Cervellæ) anno DLXII. quem ipſum lapis inſcriptum habet , in vulgato autem Pſeudo-Maximo anno DLXVIII. uti jam diximus , cum ut inconfantiam formatoris uterque prodat , tum quò in prioribus curis cum ad inſcriptionem oculos habuiſſe conjeſtari valeamus . Tandem horum lapi-

dum argumentum pro confictis Leandri Cervella matre , & Paulla avia , diruit funditus obſervatio Gregorii Argaizii h & aliorum , ſcilicet Famulæ Chriſti appellationem in vetuſtis Chriſtianorum epitaphiis virginem , aut ſaltem viduam jam Deo ſacram , indicare . Quod malè convenit Paullæ Theodoræ matri , multoque minùs Theodoræ ipſi , Leandri ac tot filiorum parenti . Quam , ſi poſt viri mortem votis Deo ſe obſtrinxiffet , non utique omiſiffet Leander filius in Regula ad Florentinam ſororem directa , communem genitricem , cujus , uti jam dicemus , meminit , in exemplum religioſi ſtatus ei proponere , uti propoſuit quidem in aliarum virtutum .

80. Credamus itaque nos potiùs Leandro ipſi de matre ſua referenti , Turturem eam appellatam i . Simplicitatis filia eſt (ad ſororem ait in fine Regulæ k) que Turture matre nata eſt . In eadem una perſona complurium neceſſitudinum uteris officio . Turturem pro matre reſpice . Turturem pro magiſtra attende , & que te quotidie Chriſto affectibus generat chariorem , quæ nata eſt , reputa matrem . Ab omni procella , ab omni mundano turbine , in ejus te ſinibus conde . Si tibi ſuarve ejus lateri adberere , ſit tibi dulce ejus gremium jam proſectæ , quod erat infami gratiſſimum . Non potuit clariùs . Quare Bivario , pervicaci aliàs in horum auctorum inventis conſtancer aſſerendis , Maximi edita Theodoræ cognomento Cervella diſpicuit lectio l , pro eaque Turturem cognomento Cervellam ubique ſubſtituendam exiſtimavit .

81. Carthagine Leander natus creditur , in qua parens dominabatur . Quare de patria exciſa loquens ad Florentinam , eam omnino ſignificare urbem videtur . Unde , quaſi unica in orbe terrarum Carthago eſſet Africana , Leandrum noſtrum exiſtimavere Afrum Xyſtus Senenſis m , & ante eum Joannes Trithemius n , mero meridie caligantes ; æquo jure cum Joanne Eiſengreinio & Magdeburgenſibus Centuriatoribus in hoc ſphalmate conjungendi , quibus Iſidorus frater Leandri , Archiepiſcopus Hiſpalenſis , germanus audit . At non Carthaginem , ſed Bigaſtrum , ſeu Murciam , locum fuiſſe Leandri natalem , Pſeudo-Maximo , qui velit , credat . Certè in fragmento noſtro ita legimus ad annum DXXXVIII. Leander Severiani filius Murciæ in Hiſpania naſcitur ex matre Theodoſia . Pro quibus vulgaris , habitior jam & doctior in ſiculnea officina factus , hæc habet ad annum DXXXIV. Leander Severiani Ducis filius , & Fl. Sancia nepos , Murciæ , que Bigaſtrum Gotibus dicta eſt , natus ex matre Theodora ſæmina nobiliſſima , in eade S. Mariæ ſuburbana tingitur . In quibus non ægrè deprehendas mangonis artificioſum , ſive olim ſuas , ſive alterius merces , ut pluris venderet , ementito fuco polientis . Ego verò nil video , cur recedendum ſit nobis à Carthagine ; quam ſub Agilane anno DLII. hoc eſt diu poſt Leandri ortum , exciſam fuiſſe , Bivarius non improbabiliſſe contendit o .

82. Fratres habuit Fulgentium , & Iſidorum , de quibus ſuo loco erit agendum , Florentinam quoque ac Theodoram , quarum prior

a De ſcrip. Eccl. cap. 29.

b Morales lib. 12. c. 4. fol. 100. Pantinus, ſive Loaiſa in Noſis ad Concil. Toletanum VIII. pag. 454. & Hiſp. diſp. 7. tom. 2. pag. 195.

c Lib. 11. cap. 40. d Antonius Jeyes Annal. Benedictin. ad ann. DXXXVII. fol. 83. Mariana lib. 5. cap. 7. Padilla cent. 6. cap. 2. Pellizerius in Maximo ſuo fol. 10. e Erâ DLXIX. his verſis : Inde Italiam reſertens &c. f Ad Maximum ann. DIX. pag. 270.

g Apud Moſalem lib. 11. cap. 53.

h Apud eundem c. 56.

u Ad ann. DLXVIII. n. 1. x Ad ann. DLXII. y Adverſ. 242. aliàs 216.

g In Anacephal. Reg. Hiſp. cap. 26. h Par. 2. Hiſp. Hiſp. cap. 19. i De Sanctis Hiſp. fol. 24. k Beuter. lib. 1. Hiſp. cap. 27. Sandovalius in fundat. monaſter. ord. S. Benedicti, & fundat. S. Petri de Cardena fol. 35.

l In Chron. annis DIX. n. 2. & 3. DXXVI. n. 6. DXXVIII. num. 2. DXXXIV. num. 6. m An. DXXII. DXXIV. & DXXXVIII. n Adv. 244. o 250. 252. & aliis ſequentibus , aliàs 219. 224. 226. p Adv. 559. q 561. & in Chron. n. 259. r Ant. Jeyes ubi proxime.

s In Chron. anno DXXXIV. Leander Princeps filius Severiani Ducis, &c. t Ubi ſuprà

b Anno II. Majoriani .

c Unâ cum Eufebii Chronico .

d In editio- ne Prudentii Sandovalii Pampelonenſi .

e Ad ann. DLXVIII. num. 1.

f Ad eundem ann. pag. 497.

g Ad hunc ann. num. 6.

z Adv. ... aliàs 257.

a Ad Maximum ann. DIX. pag. 276.

h In Comment. ad Pſeudo-Haubertum Hiſpali ſive Pſeud. Eccl. de Eſp. tom. 1. par. 1. ad ann. mundi MDCCLIX. pag. 323.

i Cui conſentunt Hiſpanarum Eccl. ſive Bre- viaria que vidit Bivarius pag. 280. in princ. k De qua infra .

l Pag. 497.

m In Biblio- theca lib. 4. n De viris Illuſtribus ord. S. Benedicti lib. 2. cap. 9.

o Ad Maxi- mum ann. DIX. pag. 287. & 288.

prior sacra Deo virgo, sacrarumque Deo virginum parens fuit; posterior Leovigildo, antequam Rex Gotthorum creatus fuisset, nupta, binam ei prolem, seu cœli gemmam potius, Hermenegildum Christi martyrem, Reccaredumque patris in regno successorem, Catholicumque primum Gotthorum regem peperit. Hoc affinitatis vinculum, non aliud, credimus, Severiani soboli cum Gotthici Regibus intercessisse. Vix enim est, ut Severianus, ipse etiam si discesserit à Gothica nomenclatura, non ullum ex tot liberis Theodericianam originem nomine reddere sustinuerit. Quam observationem nostram libentes iterum inculcamus, quia nusquam venisse aliis in mentem credimus.

83. Professione monachus fuit, Isidori fratris testimonio. Maximi fragmentum brevissimè ad ann. DLIX. five erà DXCVIII. Reccaredus Hispali nascitur. Leander fit monachus. Quæ est germana hujus primùm inventi lectio. Quam disertis verbis, & sub ejusdem eræ nota, laudat Prudentius Sandovalius, iis testimoniis ex Chronico Maximi ab Higuera ad se transmissis utens, quæ ad ordinem suum Benedictinum, & fundationes veterum Gotthici temporis in Hispania monasteriorum pertinerent. Vulgatus ac recoctus Maximus his non contentus alia addidit: Reccaredus Leovigildo Hispali commoranti nascitur. Leander ibidem fit ex palatino monachus Benedictinus. idque ad annum DLXII. five eram DC. Ita priores editiones, ad palatum magis auctoris sui. Bivarius autem in sua, & Benedictinus subduxit verecundiã ductus, quã inventor caruit; & tamen alibi reliquit. Obscurum enim & incompertum hucusque est monachus Leandri institutum. Silent enim veteres non subleste fidei memoriæ. Unde porrecta Benedictinis conjectandi anfa, hujusce ordinis monachum fuisse; non temerè quidem, uti de re in medio posita, & à nemine interim vindicata, contententibus; nisi Pseudo-Maximi malè fido patrociniò ad agendam, fortè non malam, causam, uti pertinaciter velint. Quibus tamen aliàs resistitur. Nos ad alia properantes ferram reciprocare contentionis nolumus, quod & de Leandro agentes fecerunt docti viri & prudentes, qui Acta sanctorum edere pergunt.

84. Ad Archiepiscopatum Hispalensem Leandrum fuisse assumptum notius est, quàm quo anno. Habebat hanc urbem Leander veluti alteram patriam, si verum est Severiano patri jam natam prolem huc simul cum eo in exilium venisse; de quo nihil constanti fama dicitur. Vero mihi videtur simile Leovigildo jam rerum domino, & quia Regi affini, quantumvis Ariano, grata res futura erat, hanc viri, aliàs sanctissimi doctissimi-que, electionem placuisse. Divinoque nutu præcipue id factum videtur, ut Hermenegildum ex forore nepotem, ea urbe, ut credimus, à Leovigildo patre, ut habitaret ibi cum Ingundæ uxore, donatum, ex Arianismi orco ad vivificam hauriendam veræ fidei auram extrahere posset. Gregorius Turonensis ait dedisse Ingundi & Hermenegildo vi-

ro ejus Leovigildum (novercæ Gofvinthæ, nî fallor, ut subtraheret odio) unam de civitatibus, in quam residentes regnarent. Ad quam cum abiissent (ait) cepit Ingundis predicare viro suo, ut relicta heresis fallaciã catholicæ fidei veritatem agnosceret. Quod ille diu refusans, tandem commotus, ad ejus prædicationem conversus est ad legem catholicam. At cum Gregorius Pontifex & Isidorus eandem conversionem Leandro, quod rationi magis congruum videtur, attribuat; necessarium est Ingundem, Leandrumque unã cum Hermenegildo eodem loco fuisse, quam sedem Leandri Hispalensem hoc argumento ducti non temerè dixisse videmur. Quod nobis adhuc amplius confirmat Hermenegildum in eadem hac urbe à patre obsessum, in eamque maximam belli molem, uti Biclarenfis scribit, conversam fuisse.

85. Hinc, cum primùm excitata est inter Hermenegildum catholicismo recens additum, & Leovigildum patrem discordia, apertumque deinde bellum, in Hermenegildi gratiam, zeloque religionis ardens Leander, creditur Constantinopolin ad Tiberium Imperatorem, qui unus jam post Justiniani expeditiones, Italiamque obtentam, totius Romani orbis imperio præerat, navigasse. Aliis Mauricius videbitur, quem hoc anno vitã sancto Tiberio successisse, posterioribus curis Baronius docuit. Nam ea in urbe in Gregorium tunc diaconum Cardinalem Pelagii II. Apocrisiarium, nec diu post Pontificem Ecclesiæ summum, incidens, præcipuoque amicitia vinculo eum complexus, reportavit ab eo in Moralium librorum in Job, quos Leandro jam factus Pontifex nuncupavit, præfatione hanc veteris Constantinopolitanæ consuetudinis memoriã: Dudum te, frater beatissime, in Constantinopolitana urbe cognoscens, cum me illic Sedis Apostolicæ responsa constringerent, & te illic injuncta pro causis fidei Regis Wisi-Gotthorum legatio perduxisset; omne tuis auribus, quod de me displicebat, exposui. Quæ indicant non ab alio, quàm à catholico principe Leandrum eò missum fuisse; ut apud Græcum Imperatorem catholici principis causam ageret, ab eoque Romanorum apud nos ducum copias, quæ magno numero, & pluribus locis erant, in afflictæ Hispaniarum Ecclesiæ auxilium exposceret. Quod in annum DLXXXIII. Annalium Ecclesiasticorum auctor conjecit. Res successu caruit; immo conniventibus ipsis Romanis, seu Græcis, uti Gregorius Turonensis rei auctor vocat, Hermenegildus in parentis manus devenit, & post aliquot carceris menses, quod veritati renunciare nollet, morti traditus est.

86. Cavendum interim à Luca Tudenfi moneo, qui Gotthorum historiæ Isidori verbis sua intexens, transmeasse Leandrum in regiam urbem ait ad Constantinopolitanum præsulum cætum. Cui credens Morales addidit, quintum generale id fuisse Justiniani anno XXVII. celebratum, quò veniens Gregorius Leandro innotuit. At cum anno DLIV. habitum id Concilium fuerit, triginta ferè annorum intervallo discessum fuit ab utriusque

x Dialog. lib. 3. cap. 31. y In Chron. Era DCXXVII

z Anno Mauricii primo.

a Vide Annal. tom. 7. ad ann. DLXXXVI. num. 10. ubi retrahat quod prius dixerat de anno mortis Tiberii.

b Lib. 1. Hist. Francor. cap. 39.

c Suberã DCXXVII. Hist. Illust. tom. 4. pag. 10. d Lib. 12. cap. 5.

horum Constantinopolitana peregrinatione, dum fidem Tudenfis Morales sequitur, nullumque aliud ab hoc in ea urbe celebratum scit Concilium.

87. Nondum liquet, an Leander ante Leovigildi obitum, qui anno DLXXXVI. aut sequenti contigisse dicitur, à Constantinopoli ad nos redierit. Si autem aliqua fides esset Maximo, quem representat fragmentum nostrum, ab anno DLXXXI. quo cum aliis exilio pulsus ab Hispania perrexisset dicitur Constantinopolin, in ea urbe mansit usque ad DLXXXVIII. ac Leovigildi mortem. Cui consonat vulgaris Maximus. Resque videtur ita contigisse, cum nec Rodericus Toletanus, nec Lucas Tudenfis, aliter sentiant. Moriens ergo Leovigildus, aut verè, quod à quibusdam creditur, aut imperfectè, nec usque ad obtinendam salutem, quomodo S. Gregorius loquitur, pœnitens, saltem obtestatus Reccaredum filium dicitur, ut non alios morum & vitæ duces, quàm Leandrum & Fulgentium fratres sequeretur; quod Toletanus disertè reliquit scriptum, licet unum Leandrum Tudenfis expresserit.

88. Tunc ergo revocatus ab exilio nostro cum aliis catholicis Episcopis, Reccaredum fide sibi & propinquitate, tum etiam parentis præcepto obnoxium, eò induxit, ut congregato Gotthicæ totius ditionis Toleti Concilio Arianam hæresin proscriberet. quod factum est anno DLXXXIX. aut DXC. quod ex Isidori Gotthorum historia colligitur, in eo quod Tertium Toletanum LXXII. Episcoporum audit. In quo ait Biclarenfis: Summa synodalis negotii penes S. Leandrum Hispalensis Ecclesiæ Episcopum, & beatissimum Eutropium monasterii Servitani abbatem, fuit. Eidem nostro Leandro totam Gotthorum conversionem Isidorus frater attribuit, cujus fide atque industria factum esse ait, ut populi gentis Gotthorum ab Ariana insania ad fidem catholicam reverterentur. Quibus ferè verbis utitur Martyrologium Romanum. Præfuisse autem eum uti Apostolicæ sedis legatum, Tudenfis scribit, Baroniusque absque controversia credi debere ait. Sed cum extra Gotthorum hoc fuerit morem in cæteris Conciliis adeò apud nos frequentibus observatum, neque Gregorius ad Leandrum de Reccaredi conversione certior eum facientem post habitum Concilium rescribens, verbum quidem ullum de hac legatione habeat; verosimilius est, in eo Concilio quod in aliis factum. Iccircò non primo ante alios, uti legatus Apostolicæ sedis debuit, loco, sed post Massonam Emeritensem, Euphemiumque Toletanum, tertio subscriptus in editione Loaisæ legitur. Neque enim dubito, quin vir diligens manuscriptorum codicum fidem sequutus in eo fuerit, præsertim cum & ipse agnoverit, quod & alii animadvertunt, deesse in excusis Leandri nomen. In eo Concilio habuit sermonem, de quo paulò post dicemus.

89. In idem sanè tempus incidit Gregorii assumptio in Pontificalem thronum, ad quem statim de vera Reccaredi conversione, ac fu-

per baptismo quædam Leander scripsit, epistolamque ab sancto Pontifice responforiam eam habuit, quæ lib. 1. Regessi num. 41. hodie legitur, tenerimi erga se amoris testem, quo impulsus Gregorius post alia ait, quamvis absentem corpore, præsentem eum sibi semper se intueri: quia stultus ejus imaginem intra cordis viscera impressam portabat. Morales in Jobum commentarios, quos eidem Leandro nuncupaverat, iccirco nondum se remittere ait, quod cum prius per homilias digessisset opus, in librorum ductum id permutare meliori postea consilio decrevisset. Hos ipsos paulò post misit per Probinum presbyterum, unã cum libro Regule Pastoralis, quem in Episcopatus sui Romani exordio se scripsisse refert. Est apud Gregorium 46. lib. 4.

90. Nec dubito quin ejusdem temporis sit alia ad Reccaredum gratulatoria de ejus conversione scripta epistola 127. lib. 7. in qua ejusdem Probini meminit, quamvis hæc ad epistolas indictionis 11. quæ in annum incidit DXCIX. (transacto decennio, inquam, à Reccaredi conversione, & post Leandri fortè obitum) maximã digestoris incuriã transvolaverit. Idem dicimus de tertia illa, quæ hodie est 126. ejusdem libri 7. ad Leandrum nostrum. Continet ea quidem eximias ejus laudes. Sanctitatis tuæ suscepi epistolam (ait) solius charitatis calamo scriptam. Ex corde enim lingua tinxerat, quod in chartæ pagina resundeat. Boni autem sapientesque viri cum legerunt affuerunt, quorum statim viscera in compunctione commota sunt. Cæpit quisque amoris manu in suo corde te rapere, quia in illa epistola tuæ mentis dulcedinem non erat audire, sed cernere. Accendebantur, & mirabantur singuli, atque ipse ignis audientium demonstrabat qui fuerit ardor dicentis. Nisi enim prius in se faces ardeant, alium non succendunt. Ibi ergo vidimus quam charitate tua mens arserit, quæ sic & alios accendit. Adjungit tamen: Vitam verò vestram, cujus ego semper cum magna veneratione reminiscor, minime noverant; sed eis altitudo vestri cordis patuit ex humanitate sermonis.

91. Pertexui lubens tot epistolæ verba, quibus nonnisi vera, & absque ullo fuco, loqui sanctum de sancto decuit. In fine ait se ad eum ex benedictione B. Petri Apostoli pallium transmittere ad sola Missarum solemnia utendum. Cujus rei meminit in paulò ante laudata epistola ad Reccaredum. quod & antiquæ consuetudini (ait ille) nostris moribus, & ejus bonitati atque gravitati debeamus. Nec mirum videri debet, Leandro à tot annis jam metropolitano, nunc primùm à Gregorio pallium decerni. Hic enim honos non, ita ut hodie, præco illo sæculo quibuscumque metropolitans recens electis concedebatur; sed aut ob egregia merita, aut Regibus postulantibus. Idem enim Gregorius ait lib. 7. epist. 5. unde desumptus fuit canon Prisca consuetudo 100. distinct. Prisca consuetudo retinuit, ut bonor pallii, nisi exigentibus causarum meritis, & fortiter postulantibus, dari non debeat.

92. Paulò post Toletanum celebratum, habuit in Bætica sua Leander illud Concilium, quod Spalense primum nominant, in

r Observant auctores De a. 55. in vita Leandri ca. 15. die 111. Martii.

s Plura alia collegit Alterra Notis ad epist. S. Gregor. 53. lib. 4. pag. 179.

p De las Fundaciones de la Orden de S. Benito fol. 26.

q Ad ann. DLXXXI. num. 4.

r Ant. Jeyes Ann. de S. Benito cent. 1. Sandoval. Fundaciones de S. Benito. Bivar. ad Maxim. an. DLXII. num. 16. Conf. Cajetanus in Tribus Bened. ord. luminibus pag. 22. à quibus non dissentit Morales lib. 12. cap. 5. & Joannes Tannius in Mart. 179. Hist. die xxvii. Feb.

s Videndi Hermenegildus à S. Paulo Defensa por la Religion. de S. Gerouimo de España tit. 9. cap. 8.

t Tomo 2. Mart. die xlii.

u Lib. 5. Hist. Francor. cap. 38.

e D. anno DLXXXI. f Dist. anno DLXXXVIII.

g Lib. 2. cap. 14. & 15. h Sub era DCX. i Turonen. lib. 8. cap. ult.

x De Concilio anno vide Moralem lib. 12. cap. 3. Loaisæ in Notis. Auctores De actis 55. to. 2. Martii ad diem 111. pag. 277. Anno VIII. Mauricii Imp.

m De script. Eccles. cap. 28.

n Die xxvii. Febr.

o Ad annum DLXXXIX. n. 9.

p Morales videndus lib. 12. cap. 3. fol. 95. Mariana lib. 5. in fine.

q Morales ubi proxime fol. 97. Baron. ad an. DLXXXIX. num. 44.

cap. 3. decretum nunc ediri Concilii Toletani super clericorum uxoribus laudatur, quod Concilii III. Tolertani caput 5. est. Sed quod ex eo nunc superest, pars quædam tantum videtur, ad Pegasium Astigitanum Episcopum absentem, quod ejus nempe Ecclesiæ res tangeret, missa: cuius Pegasi, five ætate five ægritudine gravati nomine, Concilio etiam Toletano Servandus interfuerat diaconus. Coactam hanc Synodum erâ DCXXXVIII. hoc est anno DXC. five altero post habitam Toletanam, ex subscriptionibus liquet. Egregium in paucis virum, propriis ejus virtutum coloribus veluti depingit Breviarium quoddam Romanum pervetustum, quod in bibliotheca Vallicelleni Congregationis Oratorii asservatur, videruntque auctores doctissimi operis de Actis Sanctorum. Fuit enim vir timore plenus, prudentia summus, elemosynis deditus, in judiciis æquus, in sententia parcus, in oratione jugis, & divinis laudibus mirabilis, in dubietate divinarum officiorum ad corrigendum facillimus, omnium Ecclesiarum defensor eximius, in comprimendis superbis erectus, in pietate multum affluens, in viris charitatis ita se charum exhibens, quod ex charitate nulli postulanti aliquid denegavit. Floruit sub Reccaredo viro religioso, &c. vite terminum Hispani clausit die III. Idus Martii erâ DCXL. (errorem paullo post notabimus) atque intra Ecclesiam sanctarum Justæ & Rufinæ, in qua diu Deo deservierat, tumulatur. Ubi multa beneficia ipsius & beatarum virginum meritis præstantur. Hæc Breviarium. Servatur hodie sanctum corpus in cappella Regum dicta, in templo Maximo.

93. Leandri autem mortis annus omnino ignoraretur, nisi ex Isidori successoris in Ecclesia Hispanensi Pontificatus & mortis tempore non obscure colligeremus in annum hujus sæculi XCVI. aut circiter, incidisse. Nempe Isidorus obiit erâ DCLXXIV. five anno DCXXXVI. ut scribit Redemptus vite ejus auctor. Tenuit autem is Hispanensem Ecclesiam ferè XL. annis, ut S. Ildephonsus ait: qui, si ab eo demantur, quem nuper diximus restabit an. DXCVI. aut DXCVII. pro ingressu ejus ad Episcopatum. Forteque tunc temporis vacabat Ecclesia, quum celebratum fuit hoc anno DXCVII. quartum Concilium Toletanum; iccircoque abest Hispanensis in eo subscriptio, cum ex metropolitanis interfuerint Massona Emeritensis, Migetius Narbonensis, & Adelphius Toletanus. Unde colligi potest totius Hispaniæ & Galliæ Gothicæ Concilium fuisse, quantumvis fedicim tantum Episcopos ad id convenisse in actis legatur. Et huc inclinasse videtur Pseudo-Maximi formator.

94. Qui autem ad ann. DXCIX. Leandri vitam prorogant, eo moventur, quod epistola illa, quam diximus, Gregorii Papæ ad Leandrum, indicatione secunda scripta dicatur, quæ in hunc annum incidit. Paullo tamen antea monuimus necesse esse, ut epistolarum Gregorianarum digestorem incuriæ aut erroris in hoc admitti posulemus. Pseudo-Haubertum, qui annum DC. adscripsit Leandro

fatalem, non moramur. In die obitus fasti Ecclesiæ non conveniunt. Exteri omnes, scilicet Beda, Ufuardus, Ado, Notkerus, Wandelbertus, diem xxvii. Februarii; Hispanæ omnes Ecclesiæ diem xiii. Martii huic assignant, de quo auctores videndi De Actis SS. dicta die xiii. Martii.

95. Scripsit Leander, ut Isidorus ait, in exsiliu sui peregrinatione Adversus hereticorum dogmata duos libros, eruditione sanctarum Scripturarum ditissimos: in quibus vehementi stylo Ariana impietatis confodit atque detegit pravitatem: ostendens scilicet quid contra eosdem habeat catholica Ecclesia, vel quantum distet ab eis religione, vel fidei sacramentis.

96. Item (Isidorus idem subjicit) aliud laudabile opusculum adversus instituta Ariarum, in quo propositis eorum dictis suas responsiones opponit. Quæ duo opera edax absupit ætas.

97. De institutione virginum & contemptu mundi libellum ad Florentinam sororem, titulorum distributionibus (idem ait) prenotatum. Qui hodie iisdem titulis five capitibus distinctus superest: idem & unus bifariam inscriptus; instituit enim virginem, adhortatus eam præcipue de mundanarum omnium rerum contemptu; non duo opera, quod (prejudicio fortan Honorii Augustodunensis, qui non rectè Isidorum expresit, fidem habentibus) Francisco Bivario & aliis visum fuit.

Isidorus enim apertissimis verbis, quæ non admittunt aliam interpretationem, enunciauit Leandrum scripsisse unum ad Florentinam sororem De institutione virginum & contemptu mundi libellum; ut necessarium non sit recentiores appellare idem sentientes. Hunc librum Hieronymus de Torres Pincianus edidisse in 4°. refertur; is, ut credimus, qui B. Cyrilli De adoratione in spiritu septemdecim librorum indicem concinnavit, ac Toleti foras emisit. Postea verò Christophori Broveri operâ anno MDCXVI. ex officina Gregorii Albini in lucem prodiit. Item in Collectione, seu Codice Regularum, collectum olim à S. Benedicto Anianensi abbate, & à Luca Holsthenio V. Cl. bibliothecæ Vaticanæ primo custode digestum, anno MDCLXI. Vitalis Mascardus typographus Romæ edidit. Prodiit etiam vernaculâ Hispaniæ linguâ è Prudentii Sandovalii Benedictini monachi, Tudensis postea, ac Pampelonensis inde præfulis, interpretatione cum hoc titulo: Instruccion que S. Leandro Arzobispo de Sevilla dio à su hermana santa Florentina de la vida y observancia de las monjas, sacada de la Regla de San Benito. Pincia: MDCIV. in 8°. quamvis nil habeat libellus iste, unde colligere possimus hanc originem. Manuscriptus existat in codice Ovetensis Ecclesiæ, item in Toletanæ, Regiæ Escorialensis, & S. Emiliani Benedictinorum monasterii, & fuitque olim in bibliotheca Olivariensi.

98. Scripsit Isidorus paullo inferius persequitur epistolas multas ad Papam Gregorium: De baptismo unam. Librum appellat Gesneri epitomator, aitque credere se apud Mathæum Gresserum existare, quò alludit Possevinus, in Germania servari ms. se legisse

refe-

* Epist. 47.

referens. Huic epistolæ S. Gregorius respondit eâ quæ in lib. I. Regesti hodie legitur. Unde possumus argumentari materiem Leandri epistolæ eam fuisse, quam suppeditabat Gotthorum vetus in Arianismo ritus, ter pueros in baptismali aqua mergendi, quæstioque idemne an aliter in posterum observari satius esset. Nescimus Leandri in re sententiam: placuisse tamen eam Gregorio hæc ejus ostendunt verba: De trina vero mersione baptismatis nil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis. Quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. Suspiciari tamen ex his possumus Leandrum sensisse abrogandum esse trinæ, ac subrogandum unicæ mersionis morem. Quod confirmant sequentia Gregorii: Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulture sacramenta signamus, ut dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduanæ temporis exprimitur. Quod si quis forte etiam pro summæ Trinitatis veneratione estimet fieri, neque ad hoc aliquid obsistit baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismo in aquam vel ter vel semel immergere; quando & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in una potest divinitatis singularitas designari. Indifferenter scilicet ad utrumque se habet ritum ter aut semel mergendi. Sed quia Arianismi tempore trinæ usus erat apud Gotthos mersionis; ideo adhærens, ut credimus, Leandri sententiæ concludit sanctissimus Pontifex: Sed quia nunc bucusque ab hereticis infans in baptismo tertio mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo: ne dum mersiones numerant divinitatem dividant, dumque quod faciebant faciunt, se morem nostrum vicisse gloriantur.

99. De sententia Gregorii constat. Verba autem hæc ultima obscuri sensus verè sunt. At ea aliquantulum expeditiora erunt, si morem vestrum legamus, quomodo in Concilio Toletani IV. cap. 6. transcriptum hoc Gregorii testimonium exstat. Confirmavit enim, decrevitque tenendum & observandum id quod olim ad S. Leandrum S. Gregorius rescripserat, Concilium hoc Toletanum sub Sisenando habitum erâ DCLXXI. five anno DCXXXIII. cui S. Isidorus Leandri frater præfuit, his verbis: Propter vitandum Chriftmatis scandalum, vel heretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismi mersionem: ne videantur apud nos qui tertio mergunt, hereticorum probare assertionem, dum sequuntur & morem. Quæ satis explicant verborum Gregorii allatorum sensum. Fortè catholici inter Gotthos degentes semel tantum infantem aquæ immergebant, ab aliis occidentalis Ecclesiæ populis in hoc diversi; quorum morem ad eos, qui ex Arianismo conversi essent, extendi æquius esse ait Gregorius, quam ut abrogata unica catholicorum antiquorum mersione, & in trinam Arianorum (quamvis & illa esset ferè in occidente communis) transformata, gloriarentur novi ex Arianis catholici, aut qui adhuc remaneret Ariani, morem illorum se vicisse. Agunt de hoc diverso inter alias & alias gentes & Ecclesias Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

ritu plures viri doctissimi, quos super argumentum istarum Leandri & Gregorii epistolarum consulere lector poterit. Nec prætereundum est eò inductum per idem tempus fuisse Joannem Constantinopolitanum Episcopum, virum abstinentiæ & elemosynis inæstimabilem, ut Græcè scriberet De sacramento baptismatis, & ad Leandrum nostrum dirigeret, S. Isidoro teste. in quo nihil (ait) proprium posuisse, sed tantummodo antiquorum Patrum replicasse de trina mersione sententiam.

100. Subjungit Isidorus: Alteram (epistolam) ad fratrem, in qua præmonet cuiquam mortem non esse timendam. Trithemius, Eisenreinius, & Arnoldus Uvion, De contemptu mortis, seu De contemnenda morte, librum vocant. Frater, ad quem directa est, nisi Isidorus ipse sit, Fulgentius erit, Astigitanus postea Episcopus: de quo Leander ipse in fine libelli ad Florentinam sororem, deprecatus eam, ne se reditus in patriam olim destructam (Carthaginensem urbem capere debemus) cogitatione percelli permetteret, hæc ait: Miserum me doleo, qui ibidem communem fratrem transmisit Fulgentium, cujus pericula jugi formidine pertimesco. Tutior tamen erit, si tu securior & absens pro illo oraveris. Latebat fortè in paterno aliquo prædio Fulgentius, eò ab Leandro missus, cum Ariana sæviret persecutio; quem solari frater, & animare ad mortem contemnendam epistolâ istâ voluisse videtur.

101. Ad ceteros quoque Coepiscopos (Isidorus prosequitur) plurimas promulgavit familiares epistolas, & si non satis splendidas verbis, auctas tamen sententiis. In eo, quod à Leandro habemus, Instructionis virginum opusculo, in affectatum certè, at ingeniosum eloquentiæ genus emicat, quod acumine delectat & pungit, fucumque omnem, dum rem assequatur, spernit.

102. In Ecclesiasticis officiis (ut cum eodem sanctissimo encomiaste loquamur) idem non parvo elaboravit studio. In toto enim Psalterio duplici editione orationes conscripsit. In sacrificii quoque laudibus, atque psalmis, multa dulcissime composuit. Incurrimus in eum, qui existimaret, Isidorum his docuisse à Leandro formatas ad duplicem Psalmodum editionem orationes. Alii pro Psalms orationes, five pro Psalterio integro confecisse eum duplicis formæ orationes, interpretantur. Psalterii autem nomine officium Ecclesiasticum diurnum, propter Psalms infumptam majorem ejus partem, ita dictum, ab Isidoro significatum fuisse nos magis credimus. Appellaverit id veteres tum cursim, & synaxim, & collectam, necnon Missam, tum quoque psalmodiam, uti docet in opere suo divine psalmodiæ vir dignitate, dum viveret, ingenio, eruditioneque præstantissimus Joannes Bona S. R. E. Cardinalis amplissimus, mihi- que multis nominibus venerabilis. Ideo officio Isidorus mancipatæ diurno officio Leandri operæ aliam illam sacrificio, hoc est Missæ, impensam. Unde conjectari rectè possumus, sancti hujus antistitis plura esse ex his,

Notat Lo-
xia ibidem.

u Vide diem
xiii. Martii pa-
gina 280.

x Vide Ro-
dericum Caro-
lib. 2. de las ar-
tiguadas de
Sevilla, Quin-
tanadueñas, de
los Santos de
Sevilla.
y Auctores
De actis SS.
die xiii. Mar-
tii pag. 280.

z De virit-
tribus cap. 8.

a Joan. Bapt.
Perezus in No-
tis ad Isidorum
De scriptor.

b Bivario in
Notis ad Ma-
ximum ad an-
no. xxxix. num. 4.
pag. 178. idem
credidit Vene-
rus in Enchiri-
dio.

c Arn. Uvion
in Ligno vite
lib. 5. cap. 75.
Morales lib. 12.
cap. 5. Marieta
De los SS. de
España lib. 5.
cap. 21.

d Parte 1.
pag. 152.

e Laudat Pe-
rezus in Notis
ad Isidor.
f Pluteo 30.
nu. 16. ex ejus
Iudice, quem
habemus.

g Bivar. ad
Maximum ubi
supra.
h Verbo Leā-
der.

i In Appa-
ratu to. 2. ver-
bo Leander.

1 Joan. Azor in
Opere morali,
Casalius De
vet. sac. Chri-
stian. ritib. part.
2. cap. 5. pag. 12.
Josephus Vice-
comes De Ba-
ptismo lib. 4.
cap. 8. Arcudius
De concord. u-
triusque Eccl.
lib. 1. cap. 9.
Loaisa in Notis
ad Conc. Tolet.
IV. pag. 367.
m De scripto-
Eccl. cap. 26.

n Quod cre-
didit Laurentius
Padilla De
los SS. de Es-
paña fol. 25.

o Laurentius de Padilla
De SS. Hispan.
fol. 25. Hizo o-
raciones a dos
ediciones del
Psalterio.
p Alphonsus
Venerus in En-
chiridio. Tri-
themius.
q Morales
lib. 12. cap. 5.

r Lib. 1. cap.
2. §. 2.

s Quod & fe-
cit Morales di-
sto cap. 5.

his, quæ in utroque libro Missalis & Breviarii Gotthici, sive Mixt-Arabici, ab Isidoro fratre formati, vel nunc leguntur. Valde autem à vero exorbitant b, qui verbis Isidori male intellectis, quæ tandem produximus, diversum ab aliis, De laude sacrificiorum opus Leandro attribuit.

103. Exstat quoque, aliis deperditis, Homilia, seu sermo ab eo habitus in Toletano Concilio III. Incipit: Festivitate hanc &c. Qui quidem Baronii à iudicio, stylo inculto, sed evadito, veluti rudi rastro vertit auri fodinam. Et alibi c: Simpliciter & impolito stylo (ut sæculi hujus barbarie sylvestris conditio ferebat) sed divinam scientiam valde referto, & sapientiam mirificè exornato, instar arboris, licet cortice durioris, tamen pomorum pendulorum fecunditate pulcherrime. Repertam à se hanc Homiliam in codice bibliothecæ Sfortianæ idem ait Baronius. Fuit & in codice alio ms. apud Resendium, ut ille in epistola ad Quevedum refert; quem editum habemus in collectione etiam Garfiae Loaisæ, & in Actis Sanctorum Bollandi & sociorum f, & in Hispano Tamaji Martyrologio g. Improbavit quidem Baronius hanc Joannis Marianæ factum transferendi hunc sermonem cultiori stylo, ut historiæ suæ intexeret. Sed verè is morem non fuit eorum transgressus, qui idem, ac sibi ubique simile, corpus historiæ architectantur, non aliud genus magis liberum, ex variisque coëvorum auctorum testimoniis, velut in centonis formam, quales sunt admirabiles summi viri Annales, perductum: longiorem quoque sermonem, qui alibi legi poterat, ad mensuram operis sui contraxit. De Leandro jam satis multa propter viri excellentiam.

CAPUT V.

De JOANNE BICLARENSI Scalabitano, atque de ejus Constantinopolitana peregrinatione, altera ex duabus S. Isidori testimonii probatur lectio. De ejus monachatu Joannis Mabillonis genuina confessio. Ab eo scriptam monachis Regulam specialem, atque item Chronicon. Hallucinatio Antonii Possivini & Gerardi Joannis Vossii confundentium hunc cum Joanne Gerundenfi Paralipomenon auctore. De ejus Gerundenfi pontificatu & morte. Concilii Barcinonensis tempus. De monachatu Joannis Agaliensi Pseudo-Maximi impostura. Neutiquam hunc Hermenegildi principis præceptorem fuisse. Philadelphii Mugnosii Siculi levitas in credendis fabulis. De TARRA monacho. De PELAGIO Tyrassonenfi Ecclesiæ archidiacono. Supposititii Pseudo-Hauberti scriptores, SEVERUS poëta, FELIX diaconus, ORONTIUS orator, FABRICIUS Episcopus, AULODIUS presbyter, RUFINUS diaconus, PETRUS presbyter, AMANUS item presbyter, GUDESTIANUS similiter. Ejusdem Pseudo-Hauberti de JULIANO POMERIO Toletano Episcopo fabula. VICTOR TUNNUNENSIS falso Hispaniæ adscribitur.

104. CUM Leandro, & aliis catholicæ Hispaniarum Ecclesiæ luminibus,

maximè floruit hoc sæculo JOANNES, cum à monasterio, cui præfuit, BICLARENSIS, tum ab Ecclesia, quam rexit, GERUNDENSIS vocatus. Natione is Gotthus, non cognomento, fuit; quod alicubi legitur i; patriâ Lusitanus, Scalabi (quod Santaren hodie est, Portugalliae municipium in paucis nobile) in locum editus. Cum ad ætatis justæ, hoc est adolescentiæ, annos pervenisset, Constanti-nopolin, quasi ad doctrinarum omnium mercatum, sese contulit. Qua in urbe restitit usque dum Græca & Latina eruditione (ut Isidorus ait k) nutritus, septimo demum l anno in Hispanias reversus est eodem tempore quo incitante Leovigildo Ariana fervebat insania. Loquutus de eo tempore Isidorus nonnulli videbitur, quo Arianorum Episcoporum Concilio Toletum vocato Leovigildus stabiliendis blasphemæ hujus sectæ rationibus prospiciebat; quod in annum hujus sæculi primum super octogesimum m incidit. Saltem ex ejusdem Joannis infra laudando Chronico liquidum redditur n anno DLXXII. qui fuit Justinii Imp. junioris septimus, jam Constantinopoli eum fuisse, in qua se vidisse ait multorum hominum millium inguinali quadam plaga exstinctorum stragem. Qui annus cum per novennium integrum alterum illum precesserit, quo habitam diximus Arianam Toleti Synodum; plusquam septem oportebit annos Constantinopolitanæ Joannis peregrinationi cum Isidoro assignare. Idque sine temerarii ausus nota commitemus, alteram, quæ in plerisque codicibus o atque editionibus profat, lectionem præferentes, quæ non septimo demum anno, sed post decem & septem annos in Hispanias reversum esse Joannem nostrum habet. Quod ferè omnes historici nostrates credunt p, & exterorum quidam q. Nec difficilis est lapsus exscriptorum in numerali nota. Quæ lectio verosimilior est. Qui enim adolescens, quod Isidorus ait, sedecim, aut circiter nempe annis natus, Constantinopolin perrexit, septennii dumtaxat elapso tempore vix potuit in primæ juventæ annis, ita robore constantiæque animi atque doctrinæ valatus reverti, quem Leovigildus inter tot viros catholicos, eisdemque literis & dignitate conspicuos, ut renunciaret veræ fidei, veluti peculiari appeteret cura, propositique pervicacem odio & pænis prosequeretur. Quod quidem tricenario majori optimè congruere videbitur, atque item decem aliis annis in exilio, cui destinatus fuit ab eodem Leovigildo, transactis, jam quadragenario majorem Gerundenfi Ecclesiæ præpositum à Reccaredo fuisse.

105. Ita id contigit: quod licet à nobis quadantenus præsumptum, Isidori nunc verbis integrè referimus: Joannes Gerundenfis Ecclesiæ Episcopus, natione Gotthus, provinciæ Lusitanæ, Scalabitanus. Hic cum esset adolescens, Constantinopolin perrexit, ibique Græca & Latina eruditione nutritus, post decem & septem annos (fortè septimo decimo demum anno, quod ab altera lectione minus distet) in Hispanias reversus est, eodem tempore: quo incitante Rege Leovigildo, Ariana fervebat insania. Hunc ju-

i Tamajus cognomento Gotthum appellat in Mar. Syr. Hist. vi. Maji, Actis quibusdam nullius fidei laudatis.

k De script. Eccles. cap. 31.

l Ita habent editiones Isidorianæ, Parisiensis Sonni MDLXXX. Antuerpiensis Miræana anni MDLXXXIX. & Colonienfis Suffridi Petri Libelli de script. Eccles. anni MDLXXX. quas sequuti sunt Baronius anno DLXXIV. n. 8. Bivarius ad Maximianum an. DLXXVI. pag. 495. Hier. Pujades Hist. Cataloniæ lib. 8. cap. 62. Ant. de Purificatione in Chron. ord. eremit. Portug. lib. 2. tit. 6. §. 5. m Tiberii xv. Leovigildi xii. in quo videndus ipse Biclarenfis.

n Ad annum Justinii VII. o Ita editum est in accuratissima omnium aliarum editione Matritensis anni MDCCXIX. & Parisiis à Jacobo de Breul in non una editione, quarum ultimam vidimus anni MDCCVII.

p Morales lib. 12. c. 18. Mariana lib. 5. cap. 13. Vafæus in Chron. anno DLXXXIX. Garibai lib. 8. cap. 24. Cardofus in Hagiol. Luff. vi. Maji, Domenec De SS. Cataloniæ lib. 2. Maji v. q. Miræus in Notis ad hunc locum.

prædictus Rex cum ad nefandæ heresis credulitatem compelleret, & hic omnino resisteret, exilio trusus, Barcinonem relegatus, per decem annos multas insidias & persecutiones ab Arianis perpeffus est. De relegationis in aliquam urbem pœna egimus quondam nos lib. 1. De exilio cap. 14. Qui postea (Isidorus profequitur) condidit monasterium, quod nunc Biclaro dicitur. Hujus vel hodie superest, cum nominis, tum antiqui templi vestigium, in oppido Vall-clara Cataloniæ principatûs, duabus leucis ab nobili municipio Mont-blanch distito, nec procul à Populetano Cisterciensium amplissimo ejusdem tractus monasterio: quod ex Hieronymi Pujades r, docti ac industrii Catalanorum historici, observatione didicimus. Ubi congregata monachorum societate (ait Isidorus) scripsit regulam ipsi monasterio profuturam, sed & cunctis Deum timentibus satis necessariam.

106. Hinc jam sibi Benedictinus, ut plurimum, ordo pridem persuasit, rem suam in Joanne & monasterio Biclarenfis agi, nulloque alio, quam factæ monachorum mentionis argumento utuntur, ut aliis persuadeant s. Supposititius quoque Maximus Agaliensi adscripsit monasterio, emissum inde studiorum causâ Constantinopolin confingens t. Sedet aliis u, Augustinianum fuisse Dumienfis monasterii, hujus familiæ ab iis existimati, monachum. Alii tandem x continentis se in vestigiis veterum, nec de monachatu dubitantes, formam ejus ignorare se innuunt, quorum nos nullis obnoxii partibus castra sequimur. Id quod è Benedictinis ipsis. vir doctissimus Joannes Mabillonus, Congregationis S. Mauri in Gallia monachus, nuper fecit, quum Acta SS. ordinis sui à Luca D'Acherio collecta ipse integris quatuor voluminibus juxta seculorum ordinem digessit, notisque suis & observationibus illustriora reddita in vulgus emisit. Cum enim syllabum præmitteret Sanctorum prætermifforum in primo Benedictino sæculo, seu tomo primo, quorum quidem nomina in Calendario ejus ordinis reponi consuevere; supposititios tamen ipse ejusdem ordinis existimaret; Joannem inter alios Biclarensem abbatem eò intulit, Pseudo-Maximi testimonio liquidissimè denegata fide: cujus viri modestiam, de qua ipse in præfatione operis sectione 12. rationem sanctè reddit, amplecti atque imitari satius esset eos, qui non ex dubiis tantum certa, sed ex falsis quoque vera fingere, præpostero rerum domesticarum amori, obsequentes amant.

107. Id tamen prætermittere animus non est, quod ad bibliothecam pertinet. Isidorus ait Joannem congregata monachorum societate Regulam ipsi monasterio profuturam scripsisse. Quod quidem Regula vocabulum averfantes, neque admittentes aliam in illo monasterio, quam Benedicti parentis regulam à Joanne introduci & observari potuisse, Benedictini scriptores, Trithemius, Uvion, Menardus, & externi alii y, qui hos sequuntur, exhortationes, sive exhortatorium ad monachos librum, vocant. Quos jure volunt Isidoro & Honorio Augustodunensi, qui Regulam di-

r Lib. 6. Chron. uiv. Cataloniæ cap. 62. in fine.

s Ita censent Trithemius De vir. illust. Benedicti. lib. 2. cap. 15. Arn. Uvion in ligno vite, Menardus, Sabellicus Eusebiæ 2. lib. 8. Domenec ubi supra, Mariana lib. 5. cap. 13. Pujades Cardofus, Tamajus, jam laudati, Jeyes in Benedicti. Chronici tomo 1. ad ann. DCCIX. cap. 2. Bivari. ad Maximianum anno DLXXVI. pag. 496.

t Ad ann. DLXXVI. u Hier. Roman. Hist. Eccles. Hist. lib. 3. cap. 10. apud Jeyes, & Bivarium ubi proxime, Ant. de Purificatione Hist. erem. Portugallia lib. 2. tit. 6. §. 5.

x Eisengreinus in Caral. est. veris. Platina in Bonif. iv. Tarrasa De Regibus Hisp. in Siffruto, Vafæus in Chron. ann. DLXXXIX. Morales lib. 11. cap. 70.

y Venerus in Enchiridio temporum. Eisengreinus, Domenec, Pujades.

fertè vocant, posthabitos Morales noster z aliique. Et in more hujus etiam temporis fuisse, non sub illius, alteriusve jam notæ regulæ instituto haberi monachos; sed utcumque asceterii præfecto placuisset, plurimæ, ac diversæ, quas fervaverunt nobis veteres libri, ostendunt regulæ. Permansisseque vel ad hoc sæculum, quod Cassianus de suo ait lib. 11. De institutis cœnobiorum cap. 11. tot propemodum typos ac regulas, quot monasteria cœleque essent. Ut jam neque eremitarum, neque Benedictinorum, neque aliorum religiosorum cœtum sodales, in monachi nomenclatura solidi quicquam fundamenti sibi olim jactum existimare posse videantur.

108. Chronicon item scripsit, sive historiam brevem xxii. annorum, ab anno scilicet primo Justinii junioris usque ad Mauricii octavum, hoc est à DLXVII. ad DLXXXIX. Isidorus: Addidit & in libro Chroniconum (scilicet Eusebii, quem S. Hieronymus, Prosper, Victorque Tunnunensis ordine continuavere) ab anno primo Justinii junioris principatûs usque ad annum octavum Mauricii principis Romanorum, & quartum Reccaredi Regis annum, historico compositoque sermone valde utilem historiam. In hoc se scribere auctor ait quæ temporibus ejus acta essent, ex parte que occultata fide providisset, & ex parte que ex relatu fidelium didicisset. Andreas Schotus id primus è Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca, unâ cum Victoris Tunnunensis Episcopi Chronico alio exscriptum, Germanis, hoc est Marco Velfero Reipublicæ Augustanæ senatori clarissimo, communicavit. Quo, ut credimus, exemplari Henricus Canisius usus est in editione sua Antiquarum lectionum, inter quas hodie legitur, atque item in Hispaniæ illustratæ quarto, volumine, quod Franciscus, Andrea frater, Schotus publicitus dedit a. Valde autem ab isto Chronico diversum est Joannis Gerundenfis Paralipomenon Hispaniæ opus, de quo aliter existimasse magnum historicorum historicum Gerardum Joannem Voffium b mirarer magis, nisi apud Possivinum servari hoc in Vincentii Pinelli bibliotheca cum De origine rerum Hispanicarum alio titulo manuscriptum legisset.

109. Et multa alia scribere dicitur (Isidori ultima verba audis) que ad nostram notitiam minime pervenerunt. Ita est (non scripsisse, quod alicubi legitur c) in editionibus Isidorianis pluribus. Quæ si vera est, indicat lectio adhuc fuisse in vivis Joannem nostrum, quum bonas horas Isidorus scriptoribus recensendis collocabat. Hoc autem factum oportuit non diu post annum sequentis septimi sæculi XXI. aut circiter, quousque ejusdem Joannis Gerundenfis Episcopi facti vitam extendimus. Fuit enim à Reccaredo, aut ejus imperii tempore, cum restitutus, tum Gerundenfis Ecclesiæ infulus ornatus. Quod quidem veluti in altera jam patria munus gerens, Cefar-augustano II. & Barcinonenfi Concilio an. DCCII. interesse potuit, esseque Joannes ille, qui abfque ulla sedis nota subscriptus eis, ultimos inter, quasi recens creatus antistes, legitur. Nisi aliò nos avertere faciat Galani mentio, quæ

z Disto lib. 1. c. 70. Ant. de Purificatione ubi supra.

a Nosque in collect. max. Concil. Hisp. tomo 2. pag. 421. cum Notis quibusdam, sive monitu ad lectores, apprimè necessario. CARD. DE AGUIRRE. b De H. L. lib. 2. cap. 23.

c In Parisiensis Sonni ann. MDLXXX. d Parisiensis Breulii, Matritensis emendatissima, & in editionibus libelli De script. Eccles. Miræana, & Suffridi Petri.

b Venerus ubi proxime, Trithemius;

c In editione Loaisæ pag. 229.

Et in nota Concil. Hisp. tom. 2. pag. 311. CARD. DE AGUIRRE. d Ad ann. DLXXXIX.

e Ibidem n. 20.

f Die XIII. Martii pag. 277. g xxvii. Februarii. h Dicto n. 11.

quæ in Barcinonensi præfertur, in Cæsar-augustam autem postponitur Joannis mentioni. Non alius certè est *Joannes peccator de Gerunda* in Barcinonensi altero anni DXCIX. cum aliis nomen suum professus. Idem Concilio Toletano, sive Toleti solenniter confirmato Gundemari Regis de Toletanæ Ecclesiæ dignitate decreto ann. DCX. statim post metropolitanos subscripsit.

110. At quominus interfuisse eum credam Egarensi post quadriennium celebrato, Joannis subscriptio facit. Mumio in ejus actis postposita; quem Mumium Calagurritanum Episcopum in superiori Toletano Concilio Joannes noster Gerundensis multis locis præcesserat. Nec iccirco intercedere ista quatuor annorum fuisse eum fato functum temerè contendimus: potuit enim alterius quàm Gerundensis Ecclesiæ Episcopus, à nostro alius, Mumio tunc locum cedere.

111. Nec verum est quod à quibusdam affirmatur Joanni successisse Staphilium, & interfuisse hunc Barcinonensi Concilio, quod paulò post Toleti anno DCX. confirmatum à patrum cœtu Gundemari decretum celebratum fuisse temerè jaçant. Concilium enim hoc Barcinoni adscriptum, cujus x. canones brevi cum præfatione, quæ Staphilii Gerundensis meminit in editione Matritensi e, ex unico Hispanensis Ecclesiæ codice defumptus legimus, non hujus est, sed superioris temporis, quo nondum fortè natus erat Joannes, nedum Gerundæ præsul, aut vitæ functus. Sergius enim metropolitanus Tarraconensis tam huic quàm Ilerdensi Eræ DLXXXIV. sive anni DXLVI. Concilio præfuit, Casonius item, sive Casotius Empuritanus, Joannesque Cæsar-augustanus, utriusque interfuisse. Non ergo Joannis nostri Staphilii, sed Nonniti successor fuit in Gerundensi sede: quod S. Ildephonsus disertè nos docet. Qui Nonnitus, cum Toletano IV. anno DCXXXIII. suum nomen inter antiquiores Synodi patres decimo loco affixerit; non solum jam eo tempore, sed & pridem, Joanni successisse credendus est. Eoque magis, quod Conantius Palentinæ Ecclesiæ antistes, qui ipse post Nonnitum subscriptus legitur, Gundemari decretum ante XXIII. confirmaverit.

112. Quamvis enim inde arguamus subscribentium nomina inversa quandoque esse, nec locum suum servare, ut vel ex his Nonniti & Conantii subscriptionibus palam fit (præcedere enim debuit Nonnitum Conantius, non è converso, cum anno DCX. posterior hic jam Palentinus, prior autem ille nondum Gerundensis Episcopus, sed Joannes noster, fuerit) nihilominus tamen Nonniti hoc inter antiquiores patres subscriptum nomen, haud utique novum, sed multorum annorum Episcopum fuisse eum indicat. Nonniti S. Ildephonsus ait *Svinthilæ & Sisenandi Regum temporibus* floruisse. Svinthilæ regni initium in annum incidit hujus sæculi XXI. Circiter ergo hunc annum diem suum obiisse Joannem credimus, vacuumque locum successori Nonnito reliquisse, non anno

DCXXXI. Svinthilæ ultimo, ut Joanni Tamajo placuit Hispaniæ martyrologo, adducta ex quodam Garfiæ Loaisæ ms. codice actorum historiâ. Nam præterquamquod

timeo Danaos, & dona ferentes uti apud Virgilium Trojani, ejusdemque fili acta & quod subsequitur carmen in Joannis laudem videntur, hujus hoc anno XXXI. defuncti successor Nonnitus minimè potuit, biennii ferè spatio transacto, antiquiores inter muneris Episcopos Toleti sedere. Planè vitæ ejus, contestata etiam miraculis h, sanctitas locum sibi fecit in Ecclesiæ fastis, quorum dies Maji sexus i vulgò ei assignari solet.

113. Pseudo-Maximum scio inter eorum nomina, quos Toletanum tertium Concilium sub Reccaredo habitum inter Episcopos admisisse contendit, Joannem monachum Agaliensem, abbatem postea Biclarensem, & Episcopum collocasse. Quis autem non videt formatorem Toletanum suppositione ista non hujus tantum monachi, sed & aliorum abbatum, presbyterorum, diaconorum, in Concilio presentium, veterum omnium codicum constanti de his silentio insultare voluisse; ut Benedictinum nomen, sic aliàs venerabile, nec ornandum, seu verius cnerandum, fabulis, sonare omnes conciliarium cœtum, domorumque religiosarum angulos faceret? Is tamen dum vel diaconos appellat, & monachos, atque item abbates Benedictino ordini falsò adscriptos, non utique debuit, si germanus esse auctor videri voluit, Episcopos, quorum præcipuè recordari debuit, præmittere: sed fatum hoc impostorum est, non sic posse verum assimilare, quin fraudem incuri ipsâ fallendi prodant. Eodem sanè habendum loco auctores fumus, id quod sine ullo veteri testimonio scriptum alicubi legitur est, Joanne nostro usum præceptore fuisse Hermenegildum principem. Is enim ex oriente, quò se adolescens contulerat, non ante illud rediit tempus, quo Leovigildus pro Ariana secta catholicis omnibus, ac vel ipsi filio severa quæque minabatur, belloque persequutus est, aut vinculis jam constructum habebat.

114. Misereor planè hominis vices, cum in *Theatri genealogici regni Siciliæ* volumine 1. & familia de *Castellet*, D. Philadelphi Muñoz scriptum lego meminisse Joannem Biclarensem quorundam nobilium Gotthorum Barcinone atque Tarracone suo tempore degentium, adductis quoque ex lib. II. fol. 85. his ejus verbis: *Inter alios claros viros provincie Tarraconensis erat cum ceteris jam supra nominatis in aula regia nobilis de Castellet*. Quæ ab aliquo excepta sunt, qui se Biclarensem, ut palpum huic & aliis familiis obtruderet, mentitus est.

115. Vixit quoque sub Reccaredo Rege TARRA monachus quidam, cujus ad eundem Regem directam epistolam se reperisse in duobus antiquis codicibus Ambrosius Morales lib. 12. cap. 22. admonuit.

116. PELAGIUS Tyrassonensis Ecclesiæ archidiaconus scripsit vitam S. Prudentii patri

h Domeneç vi. Maji. i Uvion lib. 3. *ligni vite*, & Benedictini alii, Tamajus, Cardofus hac die.

k In Chron. ad ann. dxc. pag. 66g. edit. Bivarit.

l Apud Escolanum 1. par. *Hist. Valent.* lib. 2. c. 1. num. 6. Cardofum in Hagiol. *Lustr.* vi. Maji Escolanum reprehendit Joan. Tamajus eod. die pag. 84.

* Hæc epistola penes nos est ex codice Toletano descripta, sed aded, aut ex scriptorum incuria, aut facolorum vicio deformata, ac erroribus scaturis, ut vix aliqua ejus sententia elici possit. CARD. DE AGUIRRE.

trui sui; ejusdem Ecclesiæ Episcopi; quam extare ms. in quibusdam insignioribus Hispaniæ bibliothecis docent nos Alphonfi Ciaronii schedæ ad *Bibliothecam universalem*; sed publicavit demum Franciscus Bivarius ad *Maximi Chronicon*, & Joannes Tamajus die XXVIII. Aprilis in *Martyrologio Hispano*. Bivarium consule in commentario ad dictum Maximi Chronicon ann. DLXXII. pag. 538. ubi de Pelagio isto & exemplis hujus ab eo scriptæ Prudentii vitæ.

117. Patitur & hoc sextum sæculum à fabularum mangonibus, ut, quod non fuit, productor dicatur scriptorum quorundam, in malè sano eorum cerebro, tanquam in Jovis capite apud mythologos Minerva, verè natorum. Pseudo-Haubertus enim & hic producit suas copias chimæricorum militum, quos à sacramento sibi dicendo longè habet historica veritas. Anno DXXIV. *Belliforamine in radice montis Jubaldæ obiit SEVERUS poëta insignis & doctus, qui scripsit carmine Regum Gotthorum & Suevorum vitas*.

Anno DXXXVII. num. 26. *Cæsar-augustæ obiit FELIX diaconus Ecclesiæ S. Salvatoris. Fuit cancionarius, & valdè doctus*.

Anno DLXVIII. num. 15. *In urbe dicta Orcelis obiit ORONTIUS orator*.

Anno DLXXVI. FABRICIUS Episcopus in *Gallecia per hoc tempus librum Gotthorum Regum scribit*.

Anno DLXXXV. num. 16. *Barcinone obiit AULODIUS presbyter valdè cancionarius*.

Eodem anno num. 24. *Valerie inter Carpetanos obiit RUFINUS diaconus valdè orator*.

Eodem anno num. 48. *Romeniæ in Carpetania floret PETRUS presbyter valdè cancionarius*.

Eodem anno num. 52. *Toleti obiit AMANUS presbyter. Fuit valdè cancionarius, simul theologus*.

Anno DXCVI. num. 2. *Pampilone in Vasconibus obiit GUDESTIANUS presbyter, filius Andalini civis. Fuit valdè cancionarius*.

Nugatorem insulsum omnes, credo, risu & sibilo excipient, qui non lolio visitant.

118. Sed hæc sunt prorsus vana, & absque ullo rei fundamento. At quod & ipse ait de JULIANI POMERII Toletano apud nos Pontificio, veri hominis falsam historiam continet, à qua vel Pseudo-Maximus abstinuit calamum. Jam successerat (hic ait m) in *Toletana sede primaria Montano viro celeberrimo Julianus*. Hucusque fragmenti nostri Maximus. Sed assuta fuit huic forsitan veteri panno lacinia ista è Toletana seu ficulnea textrina: *Cujus patruus Julianus cognomento Pomerius in modum dialogi librum composuit. Hic Julianus habuit amicitiam cum Vero presbytero, cujus alterius Juliani mutuis interrogationibus librum, quem supra dixi, Julianus cognomento Pomerius natione Gallus composuit. Reddidit nempe Isidorum n, qui Gallum & ipse vocat, cum Maurus gente & ortu fuerit, in Galliis tamen presbyter, Julianus Pomerius, teste Gennadio o, & Cypriano in *vita S. Cæsarii Arelatensis* p. Obtinuit quidem error quondam confundentium hunc Pomerium cum*

m Ad ann. dxxxv. num. 1.

n De script. cap. 12.

o De script. cap. 98.

p Apud Surium xxvii. Aug. tomo 4.

Juliano Toletano antistite, sequentis septimi sæculi scriptore celeberrimo: quem dissipavit lumine distinctionis immisso Ambrosius Morales noster q, & alii: de quo nos in Juliani Toletani rebus, cum eò sit perventum. Sed nihil horum compescuit Pseudo-Hauberti licentiam, quin alicubi de successore Montani loquens hæc diceret: *Julianus cognomento Pomerius monachus Benedictinus succedit in sede Toletana Montano. Fuit historicus insignis, natione Gallus*.

119. In quibus verbis dicere non ausim, impossorè Julianum Pomerium illum intellexerit, de quo Gennadius & S. Isidorus loquuntur, an alium ejusdem nominis & patriæ, Archiepiscopum Toletanum, & hunc à Julianio sequentis sæculi ejusdem sedis præfulè distinctum. Ad hanc verò posteriorem partem magis inclino. Quis enim potuit ad Julianum Pomerium illum respicere, eique ann. DXXXIV. Episcopatum adscribere Toletanum, quem constat à Gennadio, viventem quidem adhuc, sed circa ann. CDXCIV. quo is scripsisse catalogum suum juxta virorem chronologiâ creditur, laudatum; quemq; Isidorus post ejus mortem iterum de eo referens, non potuit non, si Toletanus idem fuisset Episcopus, hujus dignitatis munere ornatum agnoscere. Quamvis cum fabulatoribus ratione agere, id verè sit cum ratione insanire. Attamen cum in catalogo Toletanorum præfulum Julianum quidam successor appelletur Montani; vero magis consentaneum est Pseudo-Haubertum nugis Pseudo-Maximi adhærere voluisse, atque his verbis confirmasse Julianum Toletanum esse illum ex cujus & Veri mutuis responsionibus (ut ille alter ait) Julianus senior Pomerius, istius Juliani patruus, librum *Dialogorum* composuit. Hoc admisso, habendæ quidem Pseudo-Hauberto maximæ gratiæ sunt, qui Toletanæ sedi Gallum Episcopum, eumque monachum Benedictinum, historicumque insignem, nomine tenus hucusque notum, ostenderit & constituerit; sed utique eæ gratiæ, quas Luciano habere luna debet, qui tot gentium colonias, non ullo senatusconsulto triumvir creatus, in ejus orbem deduxit.

120. Post dissipatam superiorem à malignitate immisam genti nostræ fabulorum herorum plagam, nollem utique gravem ac sincerum historicum commissi non sponte erroris taxare. Sed quæ admoneri æquum est, ne alii decipiantur, non silebimus; quemadmodum nec sileret ille, aut retractare erubesceret, si dum superstes fuit lapsum se esse animadvertisset. Stephanus Garibajus lib. 8. *Hist. gener. Hispaniæ* cap. 24. de VICTORE Tunnunenfi Episcopo loquens, qui ubi Prosper reliquerat, historiam prosequutus est, Hispanum natione fuisse eum temerè ait. Constat quidem de loco Episcopatus in Africa ex Isidori *Catalogo scriptorum* t: quamquam verum ejus loci nomen mirè variantibus manuscriptis codicibus ignoretur. quod Vossius docet u. Sed natales ei apud nos fuisse, unus Garibajus, quin aliquem laudare possit rei auctorem, affirmavit.

q Lib. 12. cap. 38.

r In Chron. anno dxxxiv.

s Ex cap. 98 de Theodulo, id colligit Jacobus Uferius De Britann. Eccles. primord. c. 13. pag. 461. & 462.

t Cap. 25.

u De H.L. lib. 3. cap. 3.

121. Ut alium etiam suspectum hujus seculi vel nullius auctoramenti scriptorem subiciamus; ARTUAGUS Gotthus, monachus, ut noviores jactant, sine ullo antiquo vade, ordinis S. Augustini, scripsisse dicitur, cum ea omnino perierit, *Gotthorum Regum historiam*: cujus meminit Ambrosius Morales lib. 12. *Hist. Hispanæ* cap. 18. in fine; (ex quo alii) monens tamen hujus notitiam se desumere ex *Chronico ordinis S. Augustini*. Hujus autem Artuagi vindicibus sive assertoribus in examen vocatis, principem inter alios postulant locum ii, qui (si Deo placet) antiquiores sunt. Quo in ordine præcedit Maximus, qui audit Cæsar-augustanus Episcopus, aut potius verum amantibus chimera ficulnea, Toleti ante octoginta annos concepta, de qua latè jam in superioribus egimus. In ejus Pseudo-Chronico ad annum Christi DLXXXIV. legitur: *Artuagus, cognomento Gotthus, ex ordine S. Augustini monachus, Toleti floret opinione sanctitatis*. In Luitprandi similis farinæ Chronico ad annum DCXXXIII. (nempe integris quadraginta novem annis postquam florere jam eum nos docuit Maximus) *Prima die Maji moritur sanctè compositeque Artuagus monachus Augustinianus Cislæ Toletanæ*. Nonnihil & appositè addiditve jam prius inventis Julianus Petri ex eodem cerebro cum duobus jam appellatis natus; specie quidem, ut calculum adderet mendacii suffragatoribus, rei autem ut sibi ipsi mentiretur iniquitas, juxta sacrum elogium, fratrumque suorum everteret fidem. Hic ad annum DCLIX. num. 325. *Hoc tempore primâ Januarii moritur Toleti Artuagus monachus Augustinianus, vir apprime fervens zelo fidei*.

122. Nimirum, si Maximum sequimur, florebat opinione sanctitatis sub finem sexti seculi anno DLXXXV. Vixit tamen adhuc, si Luitprando aures damus, usque ad sequentis seculi tricesimum sextum; si autem Juliano, usque ad ejusdem quinquagesimum nonum. Primo item die Januarii obiit, Juliano; primâ verò Maji, Luitprandi testimoniis. Quæ formarum diversitates ejusdem officinæ instrumentis passim datâ operâ sunt impressæ, ut fictionis suspensionem inter se variantia quodammodo dispellerent; nisi dicas mendacem sui immemorem, quod non oportuit, alio & alio loco diversa & contraria posuisse.

123. Item apud Julianum habemus de Artuagi scriptis quicquam aliud, neque illud pauci, dummodo non illudamur, habendum. In collectione etenim *variorum carminum* ad calcem monstroforum operum posita, nunc verò (ait) post hæc carmina sequuntur quedam epistolæ, quarum prior est *Artuagi monachi Gotthi ad D. Isidorum, quæ sic incipit: Reverendissimo domino Isidoro &c.* nec ultrâ aliquid. Quid autem rei sit detruncatum hoc loco Julianum apparuisse, ac subductam oculis promissam epistolam, indagasse mihi videor. Toletanus horum omnium artifex audierat (seu, uti suspicor, quod Hieronymum Romanum Augustinianum in historia hujus ordinis legerat) Salmanticæ in eremitarum bibliotheca quandam asservari epistolam ad Isidorum Hi-

spalensem directam, hujusque Artuagi nomine inscriptam, cum isto initio sive nuncupatione; cujus rei notitiam hucusque sibi datam, Juliano suo, cum domi formaretur, annunciandam aliis commisit, cum tenorem epistolæ ipsius, quo carebat, non posset. Notam confirmandæ huic suspicioni adjungam Hieronymi Higeræ, quem semper intelligimus quum Toletanum inventorem taxamus. Lumen is quasi daturus pseudo-scriptorum suorum mysteriis, Luitprando breviores notulas infixit: quarum una ad hujus auctoris verba ista ad annum DCXVI. *Extruso per vim Isidoro Episcopo Hispalensi, viro doctissimo sanctissimoque, Gordianus in sede Hispalensi per vim intruditur. S. Isidorus Malacæ exsulat. Papa Deus-dedit scribit epistolam ad Gordianum intrusum*. Ita habet, unâ cum aliis D. Laurentii Ramirefii Pratenfis, in Antuerpiensi Luitprandi operum editione: *Ex epistola Deus-dedit Gordiano Hispalensi. Hoc manifestè patet ex libris epistolarum summorum Pontificum Romæ impressis: nec mirum aliqua tactuisse scriptores, quæ in dies magis tempus vetegit. Idque confirmatur ex epistola Gotthica ms. quam habent Patres Augustiniani Salmanticenses Artuagi Gotthi Toletani monachi Augustiniani ad eundem Isidorum. Id credo factum per vim factionum Arianorum, & restitutum anno sequenti operâ & potentia Regis Sisebuti. Credo dirâsse in exilio pauculos quosdam menses, post verò restitutum*. Hucusque Higeræ ad Luitprandum nota.

124. Ex qua deducitur non ignotum sibi olim esse hanc epistolam Salmanticæ penes Augustinianos exstare dici, deque Gordiano intruso ad Isidorum exsulem verba facere: non tamen totam illam se vidisse, aut exemplum ejusdem adeptum se esse ait; quo cum careret ille, minimè potuit per Julianum suum aliis communicare. Res autem ipsa docet, neque ad Gordianum Hispalensem Episcopum directam illam Papæ Deus-dedit epistolam fuisse; neque Artuagi alteram, quâ hic asseritur Gordiani Episcopatus & Isidori expulsio, ullam fidem mereri. Notabimus quidem nos in S. Isidori mentione lib. 5. cap. 3. Gordiani hunc Episcopatum Isidoro in exsilium abeunte sub catholico Rege Sisebuto absonum vero prorsus esse: neque aliquo alio, quàm hujus epistolæ Deus-dedit Papæ argumento fictionem inniti, quam (ut semper solent absque ullo examine Toletani alii pseudo-historici) gestiens amplexus fuit Luitprandus. Hanc autem epistolam, quantumvis *Gordiano Hispalensi* apud Gratianum, qui eâ utitur cap. 1. causâ 30. quæst. 1. Decreti legatur inscripta; *Hispaniarum* aliàs, vel *Hispaniensi* præ se ferre, tum in Anselmi ac Burchardi decretis, tum in fragmento epistolæ, quod est in collectione Conciliorum, jam annotatum voluere ii qui notulas ad laudatum decretum Gratiani post ejus emendationem composuerunt. Et hac lectione usi narraverunt factum alii.

125. Planè tenor hujus epistolæ vix stat cum perpetua Ecclesiæ totius persuasione, factò conjugum dissolvi matrimonium neutiquam

quam posse: cum hic sancitum legatur, eorum, qui susceperunt proprios filios in baptisate, non tantum separari conjugium debere (propter cognationem spirituales contractam) sed post annum restituta dote virum aliam feminam ducere, uxoremque alii viro nubere posse. Quæ è difficultate malè se expediunt veteres hujus libri declaratores, Hugo & Joannes Turre-cremata, & è novioribus Basilius Pontius Legionensis lib. 7. *De matrimonio* cap. 40. ex num. 8. Garibajus autem nuper laudatus alio prorsus sensu, cum legitimo non ausus fuisset, parum aptè donavit epistolam dicto loco.

126. Aliis placuit cum Alexandro secare gladio nodum hunc Gordianum glossemate rejecto, ut Baronius ad annum DCXVII. negans hoc ultimum in Gratiano reperiri. Sed ne haud necessariis nos misceamus, enervando argumento, quod ex epistola Deus-dedit ad adstruendum fit Gordiani (S. Isidoro repulso) Episcopatum Hispalensem; satis superque virium suppeditat inscriptionis epistolæ incertitudo, cum alii esse potuerint per id tempus Hispaniarum, sive Hispanienses, Gordiani nomine, præfules; ac Pseudo-Luitprandus nullius momenti scriptor sit, huic soli ut id credamus. Facto enim contigisse, ut regnante Sisebuto optimo Gotthorum Rege vir Ecclesiæ nostræ primas, intruso per vim alio, sedis suæ exsilium pati coactus fuerit; intrusoque summus Pontifex tam humanè, *fratrisque charissimi* appellatione donato, rescripserit, fidem omnem excedit.

127. Unde pronum est suspicari, immo & absque hæsitacione ulla credere, alteram Artuagi epistolam, quâ consolatus dicitur in exsilii sui calamitate S. Isidorum, supposititiam & falsam esse, nulliusque auctoris, nedum Artuagi. Verus enim, si uspiam fuisset Artuagus, atque ejus sanctitatis homo, Hispalensi magno antistiti, atque item S. Ildephonso Toletano æqualis, Toleti degens ipse & scribens, quò potuit non inter scriptores

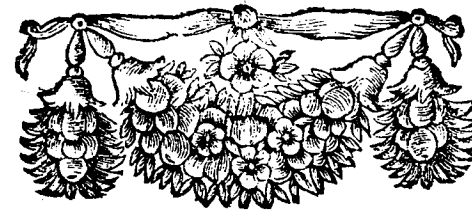
ab eodem S. Isidoro laudari, apud quem Maximus Cæsar-augustanus Episcopus propter unam *Gotthorum* conscriptam *historiam* locum fortitus fuit: aut saltem ab Ildephonso, qui prætermittos ab Isidoro collegit ætatis suæ viros illustres, & postquam decesserat Artuagus ipse diem suum obiit? Sed ajunt laudari hunc, si minus ab antiquis, quorum testimoniis non deserimus, saltem ab Augustinianis scriptoribus, qui, postquam confirmatus fuit eremitarum ex diversis congregationibus coagmentatus ordo, de rebus suis & illustribus viris commentati sunt; in quibus inter alios numeratur Jordanus à Saxonia dictus, sæculi XIV. in libro *Vite Patrum* inscripto, ac Romæ anno MDLXXXVII. edito. Hunc testem appellat Bivarius², *Jordanum Saxoniæ ferratensem* perperam pro *Saxonia* vocatum; non tamen quòd hunc auctorem, cujus ne quidem patrium cognomen habebat notum, viderit; sed ex Hieronymi Romani Augustiniani Chronico hujus sui ordinis, quod ms. reliquit. Falsò autem dicitur à Jordano Artuagum alicubi laudatum. Quicquid enim is de antiquo ordine usque ad unionem scriptum posteris dedit, exhibuit in Chronico suo Augustiniani ejusdem ordinis^a Josephus Pamphilus, qui & ipse observationes quasdam adjecit^b. Nulla autem apud eos mentio de illo fit.

128. Ambrosium Coriolanum, hujusmet religiosæ familiæ generalem præfectum, qui *De viris* ejus *illustribus* librum scripsit, alterum Artuagi assertorem ex eodem Romano appellat Bivarius. Quem cum nos sub oculis non habeamus auctorem (esto ille, & qui nostrâ & parentum ætate Augustinianas res literis tradiderunt, Artuago suffragentur, quos significasse Ambrosius Morales voluit, dum ex *Augustiniani Chronico* hujus memoriam se ait excerpere) noviorum sanè positio hæc, nullis munita veterum testimoniis, imbecillior est quàm ut rem ante mille annos gestam fuisse sanis hominibus persuadere possit.

² In Notia ad Maximæ Chron. ann. DLXXII. num. 8. pag. 490.

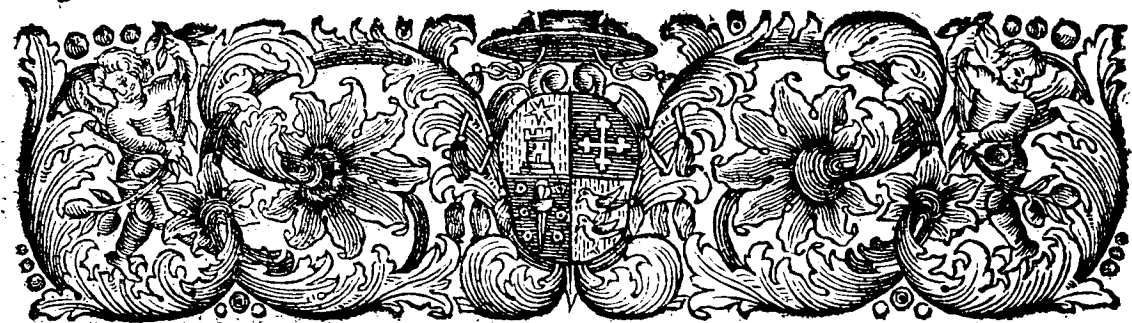
^a Rom. edit. MDLXXI. fol. 25. & 26.

^b Fol. 27.

² De fide hujus epistolæ disseruius in *Collect. maxim. Concil. Hisp.* tomo 2. pag. 461. ubi ostendimus supposititiam esse, aut saltem vitiatam. CARRON. DE AGUIRRE.

^y Garibajus lib. 8. cap. 28. Spondanus in *epit. Baronii* ann. DCXVII.

BIBLIOTHECÆ

V E T E R I S

H I S P A N Æ

LIBER QUINTUS,

De scriptoribus sæculi septimi.

CAPUT PRIMUM.

De Fulgentio Astigitano præfule, SS. Leandri & Isidori germano fratre. S. Leandri verba de eo obscura exponuntur. Nihil compertum de Fulgentio Episcopatu Carthaginiensi. Confundi solere hunc cum Fulgentio Carthaginiensi Episcopo Ruspensi. Hujus, non Fulgentii nostri, mentionem fieri in Concilio Toletano XV. adversus Pseudo-Julianum, & in Hispanensi II. Pseudo-Maximi de Fulgentio nuga. Hispalis non inverosimiliter Fulgentii patria. Breviaria tantum Hispana de scriptis ejus agere, non scriptorum laudatores. Breviariis non facile credi debere, quæ in Fulgentio plura absurda continent. Cujusnam fuerit è Fulgentiis liber De incarnatione ad Scarilam. Alia opuscula nostro adscribere recentiores. Mythologicum opus utrum horum habeat auctorem, an nullum. A Bivario inadvertenter dictum caruisse Ruspensem Græcis literis. Judicium eruditorum de hoc opere. Epitaphio cuidam SS. Leandri, Isidori, ac Florentinæ insertam fuisse à Pseudo-Juliano mentionem S. Fulgentii ostenditur. De Conantio Palentino antistite, & qualia ejus opera. Melos, melodus, melode, & melodi. ma quid? Psalmi nova significatio.

LN Conciliaribus hujus ineuntis sæculi conventibus, quod ab anno DC. usque ad DCC. pertinet, sanctitate morum ac doctrina conspicui plures Ecclesiarum præfules, totidem veluti super candelabrum ardentissimæ ac fulgentissimæ faces, emicuerunt: Isidorus nempe Hispalensis, Fulgentius ejus germanus frater Astigitanæ, Conantius Pa-

lentinæ, Maximus Cæsar-augustanæ, Pontifices. At quod Isidorus cæteris supervixit, præmittemus ei fratrem Fulgentium natum majorem, deinde Conantium, & Maximum.

2. FULGENTIUS, Leandri, Isidori, Theodoræ Reginæ Gotthorum, & Florentinæ sacræ Deo virginis frater, Severiani Carthaginiensis provinciæ Ducis ex Turtura, seu Turture filius, de quorum stirpe satis multa in Leandri mentione dicta sunt. Astigitanus fuit Episcopus ante annum DCX. saltem creatus, quo anno Synodo Toletanæ sub Gundemaro Rege ad confirmandum hujus decretum habitæ, decimo tertio loco, deinde Hispalensi secundæ celebratæ anno hujus sæculi XIX. quarto loco subscripsit, in cujus secundo capite de controversia inter eum & Cordubensem Episcopum agitur. Hucusque Fulgentii ex sacris istis monumentis proceditur mentio. Persuasio quidem vetus jam est urbis & Ecclesiæ Carthaginiensis translatum eod ex Astigitana sede nonnunquam fuisse; immo & adjungit aliquis rediisse tandem ad veteris sponsæ thalamum, relicta Carthagine. Nos quicquid veteris ævi documenta de Fulgentio nostro continent, uti certa proferemus; ceteroqui non facile admittentes omnia passim quæ absque his ore dumtaxat feruntur hominum, tandemque falsa & supposititia palam arguentes.

3. Sanctorum Leandri & Isidori fratrem Fulgentium fuisse, non solum ex Braulionis Cæsar-augustani Episcopi vita, seu elogio Isidori, quo ait hujus duos officiorum libros ad germanum suum Fulgentium Astigitanum Episcopum fuisse ab eo directos; sed ex Leandro ipso constat in Florentinæ sorori scripta regula, quæ manibus omnium teritur. Exsulaverant nempe olim cum communibus parentibus è loco in locum translati uterque,

Flo.

Florentina & Leander. Monet ergo hic sororem, ne de reditu in patriam, unde eam olim Deus ejecerat, cogitet: quod de tempore illo, quo sedatus jam fuerat ab Arianis timor, intelligo: matremque in exemplum ei adducit, quæ visuram se nunquam eam patriam esse, unde causâ salutis exierat, sæpius obstari solitam ait. *Tu quæso (infert) cave soror Florentina quod mater timuit, & malum quod illa experta fugit, tu prudenter evita.* Ac statim de Fulgentio subjungit: *Miserum me! doleo, qui ibidem communem fratrem transmissi Fulgentium, cujus periculi jugi formidine pertimesco. Tutior tamen erit, si tu securior & absens pro illo oraveris.* Fateor me in hujus exilii causis & historia plurimum semper hæsisse. Innuit quippe sanctus vir Leander capite isto *Regule* ultimo, matrem inde, unde exsul abiit, causâ salutis exiisse, in peregrinationeque Deum agnovisse. An quæ Ariana secta olim adhæserat, in calamitate exilii errorem suum detestata est? Vix affirmare audeam hoc solo motus, quod ad pietatis majorem, quàm prius habuisset, sensum non absurdè referas, testimonio-

4. Quale autem id exilium fuerit, & à quo in quem locum, vix certò dicitur. Carthagine Spartaria, cui Severianus Dux veluti limitaneus præerat, expulsos utrumque conjugem cum filiis Leandro & Florentina (de aliis non temerè affirmaverim) aliò se contulisse vulgaris fama est. Urbis relicta calamitatem describit idem Leander, deploratque his verbis: *Ego tamen expertus loquor sic perdidisse statum & speciem illam patriam, ut nec liber quisquam in ea superstit; nec terra ipsa solita sit ubertate fecunda: & non sine Dei iudicio. Terra enim, cui cives erepti sunt, & concessi extraneo, mox ut dignitatem perdidit, caruit & fecunditate.* Franciscus certè Bivarius, si demas quæ is è supposititiis adtuere pergit auctoribus, de hac exilii re cæteris luculentius egisse mihi videtur; sed non undique, dum rei obscuræ lux ab eo immiissa.

5. Nec procul specie veri est, Leandri enunciatum hoc de Fulgentii reditu in patriam (Carthaginiensem scilicet urbem) occasionem dedisse, ut Episcopus ejusdem fuisse urbis, quæ excisa tunc temporis, ac sine Episcopo erat, uti alibi diximus^a, crederetur. Cujus moris transeundi Episcopos in aliam ex alia Ecclesia non multa eo tempore apud nos exempla ostendi possunt. Quare civi potius quàm præfule cultum ei datum Carthagine affirmantibus non habent valida, quæ opponant, argumenta, Carthaginiensis pontificatus assertores^b. Quibus tamen secundare Pseudo-Maximus^c volens Fulgentium, admittit utrobique sacris præfuisse; non tamen ex Astigitana in Carthaginiensem, sed è converso è Carthaginiensi in Astigitanam transferri se permisisse. Id ipsum confirmare videtur^d alibi Pseudo-Julianus^e, alibi negare.

6. Sed quia & mendacium, famæ instar, vires acquirit eundo, Pseudo-Luitprandi Adversario quodam^f intimatur credulis S. Fulgentium bis fuisse Episcopum Carthaginiensem^g. S. Fulgentius bis fuit Episcopus, Carthaginiensis, & Astigitanus. Tom. I.

ibaginiensis primò, inde Astigem translatus, & postremo Carthagine, ubi paucos annos vixit, videlicet in Episcopatu. Quamquam enim Delio natatore opus sit ad expiscandum plani sensum; perspicuò tamen affirmat, postquam Carthagine functus esset Episcopi munere, Astigitanæ Ecclesiæ, tandemque iterum Carthaginiensi, præfuisse. Confirmavit Pseudo-Julianus de Liciniano loquens Adversario 563. *Præcessit in sede Dominicum, & Fulgentium bis Episcopum Carthaginiensis.* Quæ somnia sunt hominum Fabulino Deo litantium, controversiisque, seu differentis inter noviores natis conciliationis lumen inferre gestientium. Sunt enim è nostris qui^h Astigitanum prius, Carthaginiensem deinde Episcopum, sunt & quiⁱ ordine inverso fuisse ajunt.

7. Nata etiam fortasse est persuasio hæc de Fulgentii Episcopatu Carthaginiensi, occasione alterius Fulgentii Ruspensis in Africa Episcopi^k, gente, hoc est avorum origine, Afer, hic Carthaginiensis, natus tamen ipse Lepti Byzacenæ provinciæ metropoli. Hunc alicubi Carthaginiensem nuncupatum offendentes ignari antiquitatis homines facili lapsu ex Africana in Hispanam Carthagine, eque patria seu originis loco in gestum præfule munus, eque Fulgentio Carthaginiensis Africæ cive in Fulgentium Carthaginiensis Hispanæ Episcopum excidere potuere. Mirum enim de Fulgentio utroque quàm passim jaçentur quæ falsissima sunt. Equilinus Episcopus Fulgentium Ruspensem ait^l in civitate Toletana in Hispania natum, quem Maurolycus sequitur^m, de quo nos alibi. Ambrosius Morales, diligentissimus aliæ historicorum, eum, qui Ruspensis tantum Ecclesiæ fuit Episcopus, creditⁿ & Carthaginiensi Ecclesiæ præfuisse^o. In Fulgentio quoque Astigitano non facile dixerim quidnam deceperit Alphonsum à Carthagine Burgensem Episcopum, ut in *Anacephalæosi*, post agnitionem ejus Astigitanum Episcopatum, Tingitanum quoque in Africa, *illius civitatis, quam bodie (ait) Tanger vocant*, postea tribuerit^p.

8. Eiusdem imprudentiæ est de Fulgentio nostro interpretari mentionem (quod enixè quidam contendunt ex nostris) apud Toletanum XV. Concilium factam his verbis: *Terentium sanè, quartumque capitulum (epistolæ scilicet Benedicti Papæ II. de Juliano Toletani præfule, qui huic præerat Concilio, libro De tribus substantiis ad eundem misso, de quo agit Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 13.) contuentes, non solum sensum, sed & ipsa penè verba ex libris beatorum Ambrosii atque Fulgentii nos prælibasse monstravimus, quibus ea prædictos viros dogmatizasse scimus. Quos quia celebres in toto orbe doctores feriatæ Ecclesiarum Dei vota percensent; non illis est succensendum, sed potius succumbendum; quia omne quod contra illos sapitur, à rectæ fidei regula abhorreere sentitur.* Ignoramus quidnam hæc duo continerint capitula. Quare nec dignoscere possumus quænam hic Ambrosii & Fulgentii Ruspensis testimonia significentur. Hic autem Fulgentius unà cum Ambrosio laudatus,

^h Vaseus ubi proximè, Laur. de Padilla jam laudatus: Maurolycus, Breviaria quædam apud Roam proximè laudandum, & Bivar. ad Maxim. 492. ⁱ Roa lib. 2. ^j De Ecija y sus santos cap. 5. fol. 92. ^k Ita credit Morales lib. 12. cap. 5.

^l Lib. 2. Catalogi sanctor. cap. 32. ^m 1. die Januarii.

ⁿ Lib. 12. cap. 5.

^o Quem errantem sequutus est Anton. Quintana-dueñas in *Sanctis Hispalensibus*, apud auctores *De Actis SS. die xv. Januarii* ipse tamen xv. Januarii.

^p Idem error est auctoris *Valerii historiarum* lib. 4. tit. 4. cap. 7. & Roderici Saucii par. 2. *Hist. Hisp.* cap. 19. ^q In edit. Loaisie pag. 671.

Gg

tus,

tus, absque dubio Fulgentius est Ruspensis, quantumvis Pseudo-Julianus novorum errori velificatus testimonium suum his exhibeat...

urbe contingens pontificatus quodammodo juxta morem veterem confirmare videntur, quo assumebantur è clero, aut claustris propriis, Ecclesiarum Episcopi.

Fulgentii, nova Carthago quem reddidit auri, Teque nimis felix postmodum patre fuit. Sed merces hæ sunt supposititiæ è Juliani ficulnei penu in ea collectione carminum...

12. Resistitque Carthaginensibus Fulgentii natalibus Leander frater in fine Regula, dum Florentinam utriusque sororem ait ea ætate abstractam fuisse à patria, scilicet Carthagine, ut quamvis ibidem nata fuerit, recordari ejus haud posset.

13. Fulgentii obitum post ann. DCXIX. necessariò ponimus, quo Hispanensi Concilio interfuit, & ante DCXXIII. quo subscriptus legitur Toletano IV. Abentius Astigitanus.

14. Iisdem Breviariis tantum (quod mirere) acceptam Fulgentii multiplicis eruditionis peritiæque linguarum, atque item quorundam ejus operum notitiam ferimus.

r Num. 23. s Sanctus de Ecija lib. 2. cap. 5. fol. 91.

t Can. XIII. pag. in edit. Loaisæ 130.

u Lib. 12. cap. 5.

x Ann. Dev. y In Anastasio. z Ann. DXVII. a In Zenone. b 1. Januar.

c Ita in Concilio, ut apud Braulionem, ubi supra, Rodericus Tolosanum lib. 2. cap. 2. cap. 14. Lucam Tudeensem. et a. dex. Marianam lib. 6. cap. 1. Sandovalium Traditione de la Regla de S. Leandro. Alph. a Carthagine in Anacephal. cap. 26. d Post ann. DLVI. e Ann. DCXI.

f In edit. Juliani Petri Martini pag. 171.

g Ann. DLIII.

h Palentino & Salmanticensi è Bivariorum laudata ad Maximum pag. 452. & aliud Hispanense à Roa in Astigitana lib. 2. cap. 5. fol. 96. & 97. i Junge peritioribus Seguntinum, quod laudat Morales lib. 12. cap. 5. k A Bivariorum adductum pag. 452. ad Maximum. l Lib. 2. cap. 5. fol. 92.

m Martinus Siculus De laudib. Hisp. lib. 6. Vascus anno 1721.

n Trithemii, Bellarminum, Gesnerum, Labbeum.

o De causis corrupt. art. lib. 2. & De trad. discipl. lib. 5.

p Lib. 11. cap. 6. De locis theolog.

q Hist. calamit. Gallie 1. tomo Historis Francie.

r In locis histor. ante lib. 9. M. Hisp.

s Ita in Hispanensi Breviario referri docet Roa ubi supra, & in tribuendo Palentino Bivariis agnovit. Quævis enim Isidori nomen pro Leandri subrogasset in textu, aliter editum esse annotavit in ora pag. 453. Notantque errorem utriusque Roa & Bivariorum in Dominiano.

t Fulgentii obitum à Leandro simili errore dixit Venetus in Enchiridio.

u Apud Morales lib. 12. cap. 5.

que Breviaria hæc suum Pseudo-Maximo expedire, apud quem legitur: Linguarum Græcæ, Syriæ, Hebræicæ, Arabicæ, Latineque peritissimum Fulgentius habetur, in vulgari editione, non in meo fragmento.

15. At jure quidem optimo Franciscus Bivarius, necnon & Joannes Bollandus in Actis sanctorum tomo 1. die xv. Januarii mirantur hunc tantum eruditionis, doctrinæque sacræ, ac tot editarum lucubrationum in sacra Biblia merito virum silentio fuisse damnatum ab scriptorum Ecclesiasticorum omnibus encomiastis, nec ab Isidoro tantum fratre natu minore, qui Fulgentio tot annis supervixit, & in catalogo Leandro fratri neutiquam subduxit laudis munus, viventemque adhuc Maximum Cæsar-augustanum, fortasseque Joannem Biclarensem commendavit; sed nec ab Ildephonso, Isidori & aliorum, præcipue Hispanorum, succenturiato antiquioribus Eusebio, Gennadio, atque huic eidem Isidoro celebratori; neque tandem ab anonymo, qui tredecim aliorum appendicem adjunxit (si tamen hic alius ab Isidoro est, de quo in Isidoro) ut omittamus cæteros non hujus temporis scriptorum collectores.

16. Ea certè mihi hoc in silentio crux figitur, ut non verear de relatione Breviariorum dubitare, qui quidem fontes sunt, è quibus historici recentiores biberunt. Solennis quidem recitatio harum historiarum in Ecclesiis, aut foris, admissioque in Ecclesiasticos libros, non eatenus, quicquid continent, vero mancipant; quin sæpissime incerta, immo & falsa quædam absurdaque in iis legantur. Quem insigniter, ac ut viros probos judicioque subacto utentes decuit, locum pertractarunt, Ludovicus Vives, Melchior Canus, Papius Massonus, Ambrosius Morales, aliique hujus commatis. Nec extra has ipsas nostrorum Breviariorum de Fulgentio lectiones quærendæ sunt suspitionis adversus eandem causæ; cum falsissimum id quidem eò admissum fateri oporteat, Leandrum nempe Fulgentio fratri morienti adstitisse; cum diu post decessum Leandri unà cum Isidoro altero fratre, atque ejusdem Leandri successore, Fulgentius Concilii duobus Hispanensibus Toletanoque, uti diximus, interfuerit.

17. Nec item vero videtur simile Braulionem (alii Laurum vocant) è Cæsar-augusta, quod ibidem annotatur, Episcopum, ad Carthaginem usque Spartariam ab eodem morti se preparante invitatum venisse. Immo neque Braulio Episcopus erat Cæsar-augustanus, cum Fulgentius circa annum DCXX. ut ibi quoque notatur, decederet. Hic enim, Ildephonsi teste, duravit in regimine Ecclesiæ Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

suæ temporibus Sisenandi (qui an. DCXXXI. regnare cœpit) Cimbræ, Tulganis, & Cindasvindi Regum. Falsissimum quoque est vixisse, hoc est floruisse, Fulgentium Justiniani tempore. Is enim, si de primo hujus nominis quærimus, obiit an. DLXVI. Secundus autem, Rhinometus dictus, non ante DCLXXXV. Constantino Pogonato successit. Quid tandem de linguæ Arabicæ notitia Fulgentio tributa dicemus, quæ nullis forsitan à libris eo tempore, sed ex commercio tantum gentis, quacum nullum habuit, addisci potuit? Breviarium ordinis Dominicanum habet Reccaredus Regem interfuisse Fulgentii exsequiis, qui Reccaredus multis antè annis obierat. Non ergo injurii erimus Ecclesiarum traditioni, si non statim, tot inter lapsus, referentem de Fulgentii operibus lectionum auctorem recto talo incesisse credimus.

18. In Cordubensis verò Ecclesiæ bibliotheca plusquam quingentorum annorum codex librum Fulgentii nostri De fide Incarnationis Dominicæ, ac de aliis quæstionibus sibi à Scarila quodam propositis conservari dicitur. Ambrosius Morales primus rei auctor est, qui, cum Cordubensis patriæ esset, virque in paucis ingenuus & verax, firmum quidem, & quantum potis est, grave pro inscriptione libri testimonium perhibet. Quid autem si ea non recta sit? Potuit enim scriptor alterum pro altero Fulgentium capere, abjudicareque germano parenti opus. Cum verè id jam ediderit, tanquam Fulgentii Ruspensis, Guilielmus Camerarius, & Scotus cum aliis veterum Patrum monumentis apud Sebastianum Huré in 12. cum præmissa epistola operis præambula sic inscripta: S. Fulgentii Ruspensis Episcopi responsio ad interrogationes Scarilæ de mysterio Incarnationis, & vilium animalculorum auctore. Immo & Petrus Franciscus Chiffletius Jesuita, editionis hujus Camerarianæ infcius, tredecim ex eo, tanquam inedita adhuc, nec minus existimato Ruspensis, fragmenta, simul cum aliis Fulgentii ejusdem è libris adversus Fabianum, Alcuini confessione fidei, Rhabani Mauri libro Adv. Judæos, & anonymi commentariolo De damnatione Berengarii, Divione an. MDCLVI. in lucem edidit. Neque obest quòd non hic inter alios ejus libros, cum ab Isidoro, tum à Ferrando vitæ ejus scriptore, laudetur. Plura enim Isidori notitiam fugisse testatur ipse his verbis: Hæc tantum ex pretiosis doctrinæ ejus floribus carpsimus. Sors melior, cui delicias omnium librorum ejus præstiterit Deus. Ferrandus quoque: Aliaque multa digessit (ait) quæ si quis scire voluerit, in ejus monasterio veraciter scripta reperiet.

19. Pseudo-Juliani auctoritate, quæ nulla est, prudens nemo hic utetur, agentis Carthagine Fulgentium nostrum scripsisse librum De Incarnatione, dedicatum Scarilæ monacho Benedictino abbati S. Leocadiæ.

20. In monasterio etiam S. Salvatoris de Oña in Castella veteri exstare ait Sandovalius Pampilonensis Episcopus Fulgentii Expositionem in totum Psalterium Gotthlicis characteribus exaratam. Quod si vero constat, un-

x In eodem Palentino apud Bivarium, & in Dominiano.

y Morales dict. cap. 5. Roa dict. cap. 5. fol. 92. Bivarius pag. 655. Frac. Padilla dicta cent. 7. cap. 13. Mariana lib. 6. cap. 11.

z Adv. 562. a In Hispania interpret. quam edidit, Regule S. Leandri.

* Expositio nem hæc nuper nos per literas postulatavimus ab illius monasterii Præfeto: quam si quando adepti fuerimus, animo hæret in lucem emittere, simul cum aliis ineditis opusculis apud nos exstantibus, si nobis facultatem præstiterit.

o Interdixit tres deos. CARDINALIS DE AGUIRRE.

de tanta iis monachis honesti & laudabilis incuria, qui latere hunc apud se thesaurum, cuiuscunque Fulgentii sit, hætenus tolerare?

21. Præterea Franciscus Bivarius ex diversis Ecclesiarum Breviariis sermones quinque se producere ait^b, ne pereant. Primus est *De Sancto Stephano protomartyre*, ex Breviario Salmantino, qui alius verè est, eodem licet initio insurgat, à Ruspensis sermone de eodem protomartyre, qui editus inter ejus opera legitur. Secundus *De communi Apostolorum* ex Breviario Conchenfi, qui incipit: *Delectat tantorum*, &c. Sed hic fragmentum est ejus, qui Ruspensis nomen præferunt in editione hujus operum. Tertius item *De communi Apostolorum* ex Salmantino & Palentino, incipit: *Apostolica dignitatis*. Quartus ex eodem Breviario Salmantino *De communi Confessorum*. incipit: *Catholicae Ecclesie operarios*. Quintus in *Purificatione B. Virginis Mariæ*. incipit: *Si subtiliter à fidelibus*. Cujus principium tantum Bivarius edidit, quoniam editus est in Laurentii Surii *Homiliario* sub Ambrosii Ausberti, seu Autberti, nomine à Sigeberto laudati^c. Conchense item *Breviarium* (subjungit idem Bivarius) in *lectionibus festivitatis Purificationis beatissime Virginis lectione IV. elegans in ejus laudem testimonium S. Fulgentii recenset his verbis*: Exsurgat in medio doctorum egregius Fulgentius, & dicat: Quid autem putas, qualis enim fuerat, vel nunc sit ista persona, quæ sanctis omnibus proponitur imitanda. Hoc autem instruere fas est, quod anima ejus & caro, quam delegit, & habitaculum sibi fecit sapientia Dei Patris, ab omni malitia & immunditia fuerit purissima, &c. *Quæ sanè verba* (infert ille) *cum in operibus S. Fulgentii Ruspensis minime reperiantur, tamen & ipse de laudibus Mariæ ex partu Salvatoris sermonem habuerit; restat ut Carthaginensis nostri esse credatur, excerpta forsan ex libro De fide incarnationis D. N. JESU CHRISTI, quem in bibliotheca Cordubensis Ecclesie Ms. servari diximus.*

22. Sed cum hæc Bivarii collectio non multum urgeat, sermonesque hi omnes eodem stylo, quo Fulgentii Ruspensis ii quos habemus, concepti sint, de quo ad criticorum judicium provocare possum; nil video cur Breviaria, eo solum quod Fulgentium laudant Episcopum, sive Carthaginensem Episcopum, lectionum earum auctorem, de Fulgentio nostro intelligenda sint, cum Carthaginense hoc illius pontificium qui asserat, nullus fide dignus ac vetus auctor appelletur. Joannes enim, vulgò dictus *Primus*, Episcopus Cabilonensis, primus rei auctor est, qui anno MCDL. opus suum *Topographiæ* scribebat, ut in ea dicitur, verbo *Cabalium*. Unde Breviaria, nisi antiquiora sint, desumere id potuere: atque è contrario Fulgentius Ruspensis, Carthaginensis quoque Episcopus falsò creditus, nonnunquam fuerit, uti jam diximus.

23. Præfert quoque Fulgentii nomen opus *Mythologicum*, sive *Mythologiarum* libri tres, de quorum auctore jam olim dubitatur.

Fulgentium Ruspensem credidere Joannes Trithemius^d, Lilius Giraldu^e, Petrus Equilinus^f, Gesnerus^g, & antiquior his Sigebertus Gemblacensis^h, qui quidem hæc addit in laudem operis: *Hic certe omnis lector expavescere potest acumen ingenii ejus, qui totam fabularum seriem, secundum philosophiam expofitarum transtulerit, vel ad rerum ordinem, vel ad humanæ vitæ moralitatem*. Sed adversatur major pars eruditorum, credentes nihil iis libris contineri theologo, nedum Fulgentio isto, dignum: quod censent Joannes Molanusⁱ & Antonius Possévinus^k. Iccirco Joannes Cochleus in principe Fulgentii operum Norimbergensi editione an. MDXIX. hoc opus non inclusit: quam, exceptis quibusdam, sequutæ sunt cæteræ.

24. Fulgentio autem Astigitano Episcopo id tribuere non dedignantur nostri quidam historici^l. Et favet, quod vulgò inscribantur, ut Molanus ait^m, *Fulgentio Episcopo Carthaginensi*, qualem credunt fuisse nostrum; item quod in bibliotheca Mediceaⁿ simile huic opus, quod ejusdem auctoris esse existimatur, uti mox dicemus, *Flavii Fulgentii expositio antiquorum sermonum* audiat, quod *Flavii* nomen ad originem nostri Fulgentii, ut volunt, regiam, facile est applicare. Nec non & disertis verbis harum partium est Toletanæ figlinæ Maximus^o. *Librum Mythologicum componit Fulgentius Episcopus Carthaginis Spartariæ*. Quod tamen deest in fragmento nostro. Considerat ad hæc Bivarius hic versatus, tam Græcum libri nomen, quam materiem ejus, indicare artificem *omnium linguarum*, & consequenter *Græcarum fabularum peritissimum*. Neque enim, ut nosster Fulgentius, Afer ille literarum humaniorum (ait) studiis fuit delectatus. Parum quidem advertenter, cum apud Ferrandum Ruspensis Vitæ auctorem legere potuisset hunc à matre Græcis literis imbuendum in primis traditum; & quamdiu totum simul Homerum memoriter reddidisset, Menandri quoque multa percurreret, nihil de Latinis permisit literis edoceri. subjungitque, *quoties ei Græcè loqui placebat, sic aptè verba eum proferre, ut quasi quotidie inter Græcos habitare putaretur*. Nec alià, quam Græcâ doctrinâ, quod se ab eo argumento expediret, opus habuit mythologus. Joannes item Bollandus, sive auctores *De actis Sanctorum* die xv. Januarii, quædam ex opere isto loca expendunt, ex quibus colligere se putant, Astigitano id potius convenire, quam Ruspenti. Inde verò maximè, quod *Galageticos impetus* dicat auctor se olim quassavisse: quos interpretantur de bello Gallos, sive Francos inter & Gothos. Fulgentius tamen Carthagine aut Hispali degens procul erat à bellico à Gallis, aut è Gallo-Francis timore.

25. Nolim ergo, his tantum conjecturis, Fulgentio Hispano adscribere, ne dicam intrudere, nostros homines parum attentè id opus, quod aliàs non multum honoris, reclamante licet Sigeberto, valeat auctori suo conferre. Malè enim accipitur *Mythologiarum* hic auctor à viris limati ac subacti judicii, Bero-

d De script. e Dial. 5. De possis.
f Lib. 1. Cap. 55. cap. 32. g In Bibliotheca.
h De script. cap. 28.

i In pref. ad edit. Plantin. Oper. S. Fulgentii §. 10.
k In Apparatu.
l Bivarius Ad Maximum pag. 710. Roa dict. cap. 5. fol. 92. Nec Theophil. Raynaud. De bon. & mal. libris. part. 1. erot. 10. n. 210. contradicit.
m Editio Basil. MDXXXV. Plantiniana MDLXV. in §. cū N. Marcello cura Hadr. Junii.
n Ut est in catalogo hujus bibliothecæ pluteo 33.
o Ad annum DCIII. num. 4.

Beroaldus ad Appulejum notis: *Non probo eruditionem (ait) perinde atque parum conducibilem, parumque apud eruditos plausibilem*. Floridus Sabinus rigidè nimis appellat eum omnium Afrorum ineptissimum, atque magis saxeam, quam lapideam Nioben, cujus orationem solutam, æquè ac pessimi poetæ carmen, deridendum arbitratur. Utrumque vidit Jacobus Gaddius Florentinus, & in librum suum *De scriptoribus non Ecclesiasticis* admisit.

26. Frequentior tamen his est in deprimendo mythologo, simulque libelli *De prisco sermone* auctore, qui idem existimatur, nec moderatior Gaspar Barthius. Hic enim alibi *P curiosæ diligentie hominem vocat, memorie verò prorsus infelicis*. Alibi^q: *utiliorem, quam eloquentiorem*. Alibi^r: *tanta documenta sue stultitiæ hoc uno libello (De prisco sermone scilicet) dedisse, ut nec minimam partem auctoritatis merito habeat*.

27. Tandem de *Mythologiarum* opere, cum laudasset quoddam exinde versus, utinam (ait^s) *plura scripsisset talia Fulgentius præferis illis Mythologiarum libris, qui ratione nulla, solo acumine reguntur*. atque item *magnam vim stultitiam, & verborum & rerum in his contineri*. Stylus item asper & horridus æquè distat à Ruspensis lacteo, ac à nostri Fulgentii eo qui in his sermonibus, quos ei Bivarium adscribere diximus, apparet. Nec movere nos debet, quod Episcopo Carthaginensi tributum ab editoribus fuerit opus; cujus erroris causam supra ostendimus: nec item quod Flavii nomine appelletur auctor in bibliothecæ Mediceæ codice. Id enim, si verum sit, scriptum pro *Fabio Flavium* fuisse suspicari possumus. *Fabius enim Fulvius Fulgentius Placiades* vulgò appellatur *Mythologiarum* scriptor. Quæ tot nomina unde Fulgentio Astigitano? Neque enim eam se vocandi ambitionem alibi gentium circa hæc tempora vigentem nostris Hispanis placuisse video. Præcipuè eximii fratres, non ultra quam Leander, Isidorus, Fulgentius, æquè ut cæteri Ildephonfus, Eugenius, Julianus, Braulio, Maximus, audivere. Certius ergo est, neque Africanum, neque Hispanum Fulgentium his nugis styli, quem mythologus affectavit, delectatum auctorem esse operis, sed grammaticum aliquem *Fulgentium Placiadem*, aut *Fabium Fulvium Fulgentium Placiadem* nomine, quorum priore appellatum eum se vidisse in Gemblacensis bibliothecæ quodam codice Molanus scripsit.

28. Habemus tandem quod opponere nonnullus valeat scriptoris titulo, quo nostrum condecorant. Walafrius Strabo sæculi noni scriptor literas dedit metricas ad Gotteschalchum monachum, quæ leguntur in editione Coloniensi *Bibliothecæ veterum PP.* tomo 9. col. 999. ubi eum alterum vocat Fulgentium, seu Fulgentium secundum,

31. CAJETANI.

Cruce hæc alma gerit sanctorum corpora fratrum Leandri, Isidorique priorum ex ordine vatium: Tertia Florentina soror Deo vota perennis,

sive quod ita vocaretur, sive quod obtinisset hoc nomen ob eximiam doctrinam.

Velox Calliope viam frequenta, Qua Fulgentius invenitur: illum Post cunabula longius meantem Quæstisti, &c.

Atque item:

Addita sunt, Fasti, Fulgenti dona secundi, Quod tua suspensis ingessit epistola nobis.

Unde colligi datur, Fulgentio primo Ruspenti secundum hunc, qui dat, alterum medii temporis scriptorem non cognovisse. Reperiuntur quoque hæc literæ in *Collectione scriptorum qui nono sæculo De prædestinatione & gratia elucubraverunt*, volum. 2. pag. 47. Alios, qui de mythologici hujus operis auctore censuerunt collegit Vincentius Placcius *De scriptoribus pseudonymis* pag. 197.

29. Agnoscimus quidem doctrinæ commendationem in Fulgentio nostro. Nam Rodericus Toletanus lib. 2. cap. 14. Leovigildum Regem ait, *dum infirmitate acriter torqueretur præcepisse filio Reccaredo, ut Episcopos ab exilio revocaret, & Leandrum Hispanensem, & ejus germanum Fulgentium Astigitanum, qui in doctrina Ecclesiastica fulgebat insignis, tanquam patres audiret, & eorum monitis obediret*. Et Lucas Tudenfis: *Tunc temporis Fulgentius Astigitanus Episcopus in nostro dogmate claruit*. Quæ quidem propria Tudenfis verba sunt, non ex Isidori Chronico desumpta, quod aliàs transcribit. Sanctitatem quoque ejus confirmat perpetuus quamplurimum nostrarum Ecclesiarum cultus, quantumvis in die multum varians. Octavo enim & xiv. xv. xvi. tandemque xix. Januarii mensis celebrant ejus festum, præter alias, Ecclesia Hispalensis, cujus diocesis Astigi, vulgò *Ecija*, urbs hodie est: Carthaginensis, vel quia natalis urbs, vel quia existimata etiam sedes: Placentina, quia in ejus territorio, scilicet in *Borzocana* oppido inventa sub Alphonso XI. tam ejus quam sororis Florentinæ corpora: Benedictinus etiam Ordo.

30. Absolvam de Fulgentio dicere, si prius monuero epitaphium quoddam sanctorum S. Fulgentii fratrum circumferri, in quod cum incidisset Pseudo-Juliani architectus, Fulgentii mentionem intrusit, reclamante ipso veteri monumento. Editum id reperies in *Collectione variorum carminum*, quæ à Juliano facta dicitur, ad calcem hujus auctoris *Operum*, quæ Parisiis prodierunt an. MDCXXVIII. typi expresserunt. Sed integram & puram ex ms. codice Gotthico Nicolai Fabri, à se, ut asserit, habitam, diu antea Romæ ediderat Constantinus Cajetanus in *sanctorum trium Episcoporum religionis Benedictine luminum Isidori, Ildephonfi, & Gregorii Ostiensis* vita & actis. Alteram è regione alterius dabimus, ut Pseudo-Juliani dolus statim feriat candidorum lectorum oculos, & quidem characteribus id, in quo discrepant, distinguentes.

JULIANI.

Cruce hæc alma gerit geminorum corpora fratrum Leandrum, Isidorum pariterque ex ordine vatium Tertia Florentina soror, devota perennis.
Et

CAPUT II.

Et posita consors sic digna quiescit
 Isidorus in medio disjungit membra duorum.
 Hi quales fuerint, libris inquirito lector,
 Et cognosces eos bene cuncta fuisse loquutos:
 Dogmatibus sanctorum cerne crevisse fideles,
 Ac re . . . domino, quos impia jura tenebant.
 Utque viros credas sublimes vivere semper,
 Aspiciens sursum pictos contende videre.
 Obiit felicitis memoriæ Leander Episcopus
 die III. Kal. Martias erâ DCXLI.
 Obiit sanctæ memoriæ Isidorus Episcopus
 die II. Non. Apriles erâ DCLXXIV.
 Obiit piæ memoriæ Florentina Deo vota
 Kal. † Septembris erâ DCLXXI.

32. In Fabri codice deerat S. Fulgentii mentio, tam in carmine quàm in subjecta nota sepulchralium uniuscujusque memoratorum diei & anni. Quæ quidem inter Pseudo-Juliani manus de novo emicuit in duplici illo versu, reliquis malè cohærente. Etenim tria tantum subjecta huic inscriptioni fuisse corpora evidenter exinde apparet, quod *Isidorus* medius distinguere dicitur membra duorum^u jam laudatorum Leandri & Florentinæ fratrum. Quem ergo Fulgentium locum assignabimus? Præterea si Fulgentium laudaturus erat poeta, cur præcedere id fecit?

Hi quales fuerint, libris inquirito lector, &c. quasi è libris non esset etiam dignoscendus cum aliis Fulgentius? Malè autem qui cum aliis convenit, pejus sibi binus constar versus. Quid enim sonant hæc Latinis auribus?

In quibus hic recubat Fulgentius: inspice tres hos
 Spe certa, plenosque fide, super omnia charos.
 Profecto indigna sunt quæ S. Ildephonso tribuantur, uti Pseudo-Julianus attribuit; immo totum epitaphium barbariora, quàm Ildephonsinum fuit, septimum scilicet hoc, quod pertractamus, redolet sæcula. Hastenus de Fulgentio.

33. Sequitur CONANTIUS Palentinus Episcopus, de quo vix aliud habemus, quàm S. Ildephonsi hoc elogium: *Conantius post Murilam Ecclesie Palentinæ sedem adeptus est; vir tara pondere mentis, quàm habitudine speciei gravis, communi eloquio facundus & gravis, Ecclesiasticorum officiorum ordinibus intentus & providus. Nam melodias sonis multas noviter edidit. Orationum quoque libellum de omnium decenter conscripsit proprietate psalmodiarum. Vixit in Pontificatu amplius triginta annos, dignusque habitus fuit ab ultimo tempore Wittericij, per tempora Gundemari, Sisebuti, Svinthilæ, Sisenandi, & Cinthilæ Regum.* Hæc Ildephonsus. Sedit ergo in Palentina Ecclesia ab anno DCIX. aut DCX. quo Wittericus obiit, usque DCXXXIX. sequentemve, quo Cinthila.

34. Anathematizavit inter alios Arianam hæresin Murila Episcopus Palentinus in Toletano Concilio III. cui diem suum circa id, quod annotavimus, tempus, obeunti subrogatus Conantius subscriptus legitur Toletano alii, quo confirmatum est Gundemari decretum anno DCX. loco nono inter eos qui ex Carthaginensi provincia, ante universalem patrum totius Gotthorum ditiosis conven-

O quàm compositè concors hæc digna quiescit!
 Isidorus medius disjungit membra priorum.
 Hi quales fuerint, libris inquirito lector,
 Cognosces & eos bene cuncta fuisse loquutos:
 In quibus hic recubat FULGENTIUS: inspice tres hos

Spe certa, plenosque fide, super omnia charos.
 Dogmatibus cerues borum crevisse fideles
 Ac reddi domino, quos impia jura tenebant,
 Atque viros credas sublimes vivere semper,
 Aspicias puros, rursus contende videre.

tum, Toletani antistitis majestatem ac metropolitanam auctoritatem de scripto sunt professi^x. Item Toletano, quod quartum vulgò audit, anno DCXXXIII. undecimo loco, sive infra metropolitanorum ordinem quinto, ac post triennium anno primo Cinthilæ Regis, Toletano V. provinciali statim post Eugenium metropolitanam ejus urbis præfulem: tandemque Toletano VI. nationali DCXXXVIII. secundus in Episcoporum ordine post Protasium Valentinum, quantumvis hujus tam antiqui præfulis nulla fiat in anterioribus sacris conventibus^y mentio, sed Musitatio^z cum Valentini Episcopi appellatione, ejusque Conantio multo inferioris in subscribendi ordine. Quo magis confirmor in turbato ab exscriptoribus, aut olim minus observato, prædixæ tenore.

35. Edidit Conantius melodias sonis multas. Melos carmen est: Persius in Prologo:

Cantare credas Pegaseum melos
 Inde Melodæ, melodus, modulator, atque etiam adjectivum melodus, modulatus, a, um, Latinis. Modulatis impulsibus Sidonius dixit^a. Melodes fæmininum Ausonius^b.

Te fabulantem non Ulixes linqueret,
 Liquit caentes qui melodus virgines.

Hinc melodia passim in usu, & melodima, pro cantu seu modulatione^c. Formavit ergo noster ad Ecclesiastica officia, sive hymnos sive alia metrica, aut prosaica, musicisque adaptavit modulis, ut in Ecclesia canerentur. utramque enim & poëticam & musicam artem videtur Ildephonsus ei tribuere, uti & Joanni Cæsar-augustano^d. In Ecclesiasticis officiis quædam eleganter & sono & oratione composuit.

36. Præterea libellum orationum decenter composuisse ab eodem dicitur, *De omni proprietate psalmodiarum*. Quod interpretari possumus, de singulis ad singulos psalmos orationibus ab eo compositis, sive de orationibus ab eo adaptatis in officio Ecclesiastico iis que prius canerentur. Psalmus enim intelligi potest id omne quod cantatur ad organum, Isidoro teste lib. 6. *Originum* cap. 19. nisi orationes non de eo quod Christianis sonat intelligamus; sed de quibuscumque compositionibus, aut sermonibus ad Ecclesiastica officia spectantibus: quæ multa ac proluxa sunt in libris nostris antiqui ritus Isidoriani, uti loquutum nuper observavimus in Joanne Cæsar-augustano.

^x In editione Loais pagin. 275.

^y In Tolet Gundemari, ac Tolet. IV. & V. z Tolet. IV. & Tolet. V.

^a Lib. 9. ep. 15. ^b In Prologo for. Neposiano gram. carm. 16.

^c Vossius De vitis sermonis lib. 1. cap. 25.

^d Cap. 8.

De MAXIMO Cæsar-augustano Episcopo. Hujus scripta, & in his Chronicon Gotthorum, perisse. Monachus ei falso tribuitur. Distinguntur, eorum etiam confessione qui hunc adstruere amant, duo Maximi, qui Concilio Toletano III. interfuisse dicuntur, alter monachus, alter archidiaconus, inde Episcopus Cæsar-augustanus. Maximo cognomen MARCI unde inditum à pseudo-historicis. Marci discipuli S. Benedicti à Maximo diversitas: quod & veterum testimonio & historicis rationibus palam fit. S. Benedictum sacerdotio baud ordinatum. Angelus de Nuce Archiepiscopus Rosanensis laudatur. Item D. Josephi Pellizerii consilium & industria in affligenda hac fabula Marci utriusque in unum coagmentatione, utilitatis & magne diligentie nomine laudatur.

37. AD MAXIMUM Cæsar-augustanum præfulem devotum est, cui præparamus quandam prolixiorum lucubrationem, unde præcipienda sunt nobis aliqua pro rei necessitate, ut productio in medium vero Maximo, abjiciamus cetera quæ ei superinducta sunt, confictitia omnino, & fabrefacta in eorum cerebro, qui vera aut falsa, sive adulatoria dicere ac scribere, sinceritate lectorum abutentes, pariter habent.

38. Verus ergo Maximus ille est, quem commendavit potteris S. Isidorus in fine libelli sui *De scriptoribus Ecclesiasticis* adhuc superstitem. Maximus (ait) Cæsar-augustane civitatis Episcopus, multa versu prosaque componere dicitur. Scripsit & brevi stylo historiam de his quæ temporibus Gotthorum in Hispaniis acta sunt, historico & composito sermone. Sed & multa alia scribere dicitur, quæ nondum legi. Hæc Isidorus. Habentur Maximi subscriptiones in Conciliis Barcinonensi anno DXCLX. Toletano Gundemari anno DCX. Egarensi DCXIV. celebratis. Nec diu postea vixit: nam Joannes ejus successor duodecim annis eidem Ecclesie præfuit, Sisebuti ac Svinthilæ regum tempore, qui Sisebutus ann. DCXII. regnare cœpit. Braulio autem Joannis frater & successor ann. DCXXXIII. Concilio Toletano IV. interfuit Episcopus.

39. Perit omne id quod versu prosaque scribere Maximum docuit nos Isidorus, & quod aliis desiderandum magis esset, *Historia Gotthorum* ab eo conscripta. Nisi quod fragmento Chronici, Dextro (uti, cum de eo ageretur, monuimus) in codice Adami Centurionis Estepani Marchionis adscripto, integrum, ac nulla ex parte mutilum, idemque Maximo Cæsar-augustano tributum, aliud Chronicon, sive continuatio prioris, subjicitur. Quod quidem ab an. Christi CDXXX. sive erâ CDLXVIII. usque ad ann. DCVI. hoc est eram DCXLIV. annuatim historiam omnem duorum ferè sæculorum profecit. Priora autem ejus usque ad annum CDLVI. ex Properi Tyronis Chronico, paucissimis exceptis, desumpta sunt.

40. Id tamen, quale est, quo de nos alibi, fundus utique sive area est, cui Pseudo-Dextri vulgaris Chronici formator, eodem temeritatis ac petulantia filo in manus sumpto, vulgare etiam nomine Maximi signatum Chronicon superstruxit. Oculis subjectum opus, quod in fragmento nostro legitur, in calce hujus voluminis, & cum vulgari collatum, ipsum se cuiusque prodet, quamvis pertinacissimè reluctanti, embryon esse olim conceptum, quod additis seu mutatis faciei ac totius corporis lineamentis, abortivum adhuc, vereque monstruosum, enixa est tandem audacissima fallendi, ac de rebus etiam sacris ludendi, cupiditas. Non tamen hic est locus singula quæque mendaciorum capita coarguendi, aut quatenus alterum alteri contrarium, sive ab illo diversum fit, exponendi. Id enim majoris molis opus tempore alio indiget ad sui abfolutionem. Nec tamen generalia quædam capita refutationis, quod velut specimen & fundus integræ ac solidæ sit, à lectoribus desiderari hunc in locum venientibus permittemus.

41. Tria verò in primis circa Maximum ipsum, hujus argumenti, quod Bibliotheca tractat, profus germana, necessariò admonenda sunt, ne hic desiderentur. Primum est, Maximum Cæsar-augustanum Episcopum Benedictinum non fuisse monachum, qualis Pseudo-Maximus Toletanus sæculo nostro apparuit. Secundum, neque appellatum fuisse Marcum Maximum. Tertium, diversum consequenter ab nostro esse Marcum S. Benedicti discipulum, qui carmine quodam virtutes almi parentis exposuit.

42. In primis non fuisse monachum satis innuit S. Isidorus de monachatu tacens, quod in cæteris, quos laudat, monachis nunquam commississe legitur, ut videre est in Martino Dumienfi, Leandro fratre, Joanne Biclarenfi, Eutropioque. Quod quidem S. Ildephonsus exemplum sequutus, idem de Donato, Joanne Cæsar-augustano, Maximi fratre ac decessore, Helladio, Justo, duobusque Eugenii Toletanis; Nonnitoque Gerundensi, Episcopis, adnotare non omisit. Præterea Joannes Trithemius, qui libris IV. *De viris illustribus ordinis S. Benedicti*, eorumque secundo *De doctoribus & scriptoribus* egit, & Arnoldus Uvion qui ligno vitæ suo eundem lapidem volvit, & Antonius de Jeyes, qui in *Chronico Benedictini ordinis* locupletissimo Hispanâ linguâ scripto Benedictinorum omnium virorum illustrium res gestas & commendatione dignas diligenter collegit, nullam hujus fecere mentionem. Quamvis enim alicubi à Trithemio fateatur se non omnes laudasse, propter ingentem eorum multitudinem; vix tamen pretermittere eum potuisse dicas, quem in celeberrimo Isidoriano scriptorum catalogo non potuit non sub oculis habere.

43. Ad hæc, qui laudant, omnes, antequam fermentum Toletanum massam totam corrumpere, Episcopatus dignitatem; nullus autem ei monachi professionem attribuit. Plures e orâ libri affigimus. Quibus omnibus

cum

d Cap. 144.

e Matamoros Apologerico, Morales lib. 12. cap. 7. Genebrardus in Chron. anno DCVI. Anton. Augustinus ad Blancam epist. tom. 3. Hisp. Illustr. Loais Notis ad Concilium Barcin. pag. 147.

cúm se ipsum Hieronymum Romanum de la Higuera Toletanum, quem multiplicis ac multicipitis hujus fabulæ auctorem vulgaris fama fert, jure optimo præferimus. Hic enim primus inventor Chronicorum Dextri & Maximi, quum in eo se jactat, & Maximi meminit, altum de monachatu fileit. Exstat quippe ejus *Historia* adhuc inedita *Toletane urbis* & regni vernaculo sermone concepta, ac pluribus voluminibus comprehensa, de qua, dum illustrarem Dextri res, notitiam dedimus; unde nobis in rei testimonium verba quædam huc transferre non parvum operæ pretium duximus: quibus de Concilio III. Toletano agens, eos omnes qui post Episcoporum ordinem ei interfuerunt, memoriæ advertit. *Interfuerunt quoque (ait) Concilio Rex & Regina, atque ii qui subiciuntur abbates: Eutropius Servitanus, ordinis (ut jam dictum fuit) Augustiniani, Exsuperius Agalicensis, Aurasius SS. Cosmæ & Damiani, sive (ut alii legunt) S. Crucis: qui duo abbates postea existerunt presules Toletani, Maximus abbas Cesar-augustanus sanctarum Massarum, Emilia S. Eulaliæ Barcinonensis, postea ejusdem urbis Episcopus, Theobristus abbas S. Eulaliæ Toleti. Omnes hi abbates erant Benedictini. Artuagius, cognomento Gottbus, Prior Cislæ Toleti, ordinis S. Augustini; qui valde opus hoc juxit suis sermonibus. Fulgentius item, & Maximus is qui Chronicon scripsit, archidiaconus Cesar-augustanus, Eugenius diaconus Ecclesiæ To-*

letanæ, Isidorus diaconus Ecclesiæ Hispanensis, Joannes monachus Benedictinus monasterii Agalicensis, postea abbas Biclarensis.

44. Hæc totidem Hispanis verbis (quæ vernacula è regione dedimus) *Historiæ Toletanæ* auctor, qui Chronicon istud primus è Germania accepit, & inter nos publicavit. Quibus disertissimam fecit distinctionem inter duos Maximos, alterum Cæsar-augustæ abbatem sanctarum Massarum, ordinis Benedictini, alterumque archidiaconum ejusdem Ecclesiæ Cesar-augustanæ, qui Chronicon scripsit. Unde autem hanc inter utrumque differentiam, integramque Concilii relationem auctor didicit, scire aves? Non aliunde, nisi à Maximi Chronico, quem, & Joannem Biclarensem paullo post laudat his verbis: *Totum hoc debetur diligentia, quæ usi sunt in scribendo Biclarensis, & Maximus Cesar-augustanus. Quisnam autem Maximus? Non ille quidem vulgaris, quem viritum terit publicus usus; sed ille quem reservavit nobis codex Estepani Marchionis, vix dixerim germanus, aut sincerus, propriæ loquens verba; sed tamen is, quo Higuera tunc temporis, uti vero Maximo, utebatur. Utriusque nos producemus hic testimonium, ut statim dignoscatur cuinam duorum Toletanæ Historiæ auctor notitiam Toletani Concilii patrum acceptam referat, quinamque duorum eum instruxerit, aut ab eo instruetus sit.*

M A X I M U S.

45. Ex codice Estepano.

Ex vulgari editione.

Item interfuerunt Rex Reccaredus, & Regina Badda, & abbates, Eutropius Servitanus, Exsuperantius Agalicensis, Aurasius Sancti Cosmæ & Damiani, qui postea fuerunt Episcopi Toletani, Maximus abbas Cesar-augustanus sanctarum Massarum, Emilia S. Eulaliæ Barcinonensis, qui postea fuit ejusdem urbis Episcopus, Elias abbas S. Leocadiæ Toleti, postea Episcopus Salmanticensis, Theobristus abbas S. Eulaliæ Toleti. Omnes isti ex ordine S. Benedicti. Item Fulgentius presbyter, Maximus Cesar-augustanus archidiaconus, Eugenius diaconus Toletanus, Isidorus diaconus Hispanensis, Joannes monachus Agalicensis, postea Biclarensis. Ex Palatinis verò Helladius &c.

Item interfuerunt eidem gloriosus Reccaredus Rex, & Badda gloriosa Regina, & abbates, videlicet Eutropius Servitanus, Exsuperius Agalicensis, Aurasius SS. Cosmæ & Damiani, M. Maximus abbas prius Benedictinus sanctarum Massarum Cesar-augustæ, nunc archidiaconus Cesar-augustanus, Stephanus abbas Reatensis, Emilia S. Eulaliæ Barcinonensis, qui fuit postea ejusdem civitatis Episcopus. Omnes isti ex ordine S. Benedicti. Elias abbas S. Leocadiæ Toletanæ. Item Fulgentius presbyter, Eugenius diaconus Toletanus, Isidorus diaconus Hispanensis, Joannes monachus Agalicensis, abbas postea Biclarensis, & Episcopus.

46. Jam vides, lector, incorporationem duorum in unicum archidiaconum, eundemque abbatem, Maximum; prioremque, auctorem Chronici ab Higuera existimatum, repente factum Benedictinum monachum. Inde natum oportuit discrimen inter epistolam Luitprandi Estepani codicis, fragmenti sui, sive continuationis ad Maximi Chronicon præambulam, atque eam quæ edita fuit. In hac enim laudatur *Maximus monachus Benedictinus, postea Episcopus Cesar-augustanus*; in illa verò antiquioris creationis *Maximus tantum Episcopus Cesar-augustanus*. Pariter ad annum DXCVI. Estepanus codex habet: *Simplicio Cesar-augustano successit qui hoc Chro-*

nicon scripsit. Quod quidem testimonium de anno consecrationis Maximi in editis deest.

47. Nec dicas, Luitprandum hunc Ticiensem in continuatione hujusmet Maximi Chronici, quæ habetur in fragmento paullo antè dicto nostro, sive Estepano codice, ad annum DCXXII. hæc habere: *Maximus ex monacho Cesar-augustanus Episcopus habetur clarus. Et ad annum DCXXIV. Maximus Episcopus Cesar-augustanus moritur.* Hæc enim hujus, cæterorumque ficulneorum auctorum, quos eadem gallina eduxit, enunciata retorqueamus optimo jure nos ad redarguenda in gemellis eorum vitia & convincenda mendacia; non autem eos in veritatis auctoramentum

tum admittere sanè possumus. Immo ex eodem hoc de Maximi obitu testimonio iterum apparebit, prioris, & ejus qui è nova factura posterius prodiit, diverfitas. In codice enim seu fragmento nostro, divisa est, ut vidimus, memoria vitæ, seu celebritatis, mortisque Maximi inter duos annos. At verò in vulgato Luitprando semel hæc, nec parum diverse concepta verba, aliud prorsus, valdeque diversum opus clamant. Ad annum nempe DCXXII. *Marcus Maximus (ait) monachus prius Benedictinus, & post Episcopus Cesar-augustanus, celebris post mortem habetur. Ille ipse nimirum qui alterius Luitprandi fide post biennium, nec antea, obiit.*

48. Equè falsum est appellatum fuisse **MARCUM**. Quod iisdem argumentis persuademus iis, qui prejudicio occupati ad partes non abierint. *Maximus* in primis, nec aliter audit in Concilio subscriptus, laudatissime ab Isidoro, Ildephonso, & Honorio, cæterisque supra adductis incorruptæ adhuc historiæ, etiam Benedictinæ, scriptoribus, atque aliis innumeris. Hieronymus item Higuera in *Toletana historia* non alio passim quam hoc unico *Maximi* appellat nomine, ut è verbis ejus antea relatis, consultoque opere ipso, ab iis, quibus copia ejus ab exemplorum possessoribus facta erit, omnibus ferè paginis conflare poterit. Consonat Estepanus codex, in Chronici nempe ipsa nuncupatione, quæ ita habet: *Epistola Maximi Cesar-augustani Episcopi ad Argebatum Episcopum Portugalesem pro suo Chronico. Sancto & venerabili fratri Episcopo Argebato Maximus. Chronicon Maximi Episcopi Cesar-augustani ab anno CDXXX. Nec aliter ipse vocat utrumque Maximum in mentione eorum qui Toletanis patribus adfuerunt, sicuti nec Luitprandus in additamenti seu continuationis paullo antè laudatis testimoniis. Tandem nusquam dictum auditumve fuit hominis hoc nomen, seu prænomen potiùs, usque dum Toletano-Fuldensis nomenclator auribus id recentiorum insufflavit.*

49. Cuinam autem, dices, antiquitatis monumento innixus *Marcum* sic repente apparere fecit eum, qui nudo tantum *Maximi* nomine, ex quo floruit ævo ad nos usque, signatus venit? Incredibili equidem atque insana temeritate imposuit emissariis suis, ut *Marcum* quendam S. Benedicti discipulum, qui brevi poematio almi parentis laudes paullo post ejus obitum comprehendit, Maximumque Cesar-augustanum Episcopum, Chronici, de quo loquimur, auctorem, in unum eundemque hominem à se coagmentatum bonis ac doli securis ævi sui mortalibus ostentarent, à quibus ad eorum posteros infelix eadem securitas propagaretur. Quod tertium fuit nostræ oppositionis caput. Interrogabuntur hic sigillatim testes ab impostore subornati pro re hacce historiæ albo adscribenda. Pseudo-Maximus ipse in epistola nuncupatoria ad Argebatum. *Vitam S. Patris nostri Benedicti versibus heroicis expolitam primò quoque ad Beatitudinem tuam (ait) transmittam. Et ad annum DCXII. num. 15. Euphemium*

ego quoque monachus Benedictinus, & in mea pueritia S. P. Benedicto charus, Archiepiscopum Toletanum de facie novi. Nihil horum in fragmento nostro.

50. Braulioni etiam, qui & ipse fuit Cesar-augustanus presul, tributum carmen de eodem Maximo.

Maximus hic situs est, dictus cognomine Marcus. Nobilis historicus, præco, poeta, vigil. Qui Benedictinæ soboles clarissima gentis, Cesaris hic fulgens presul in urbe fuit. Ambitione procul, meritis & grandibus auctus, Suscipit invitus pontificale decus. Vita gravis, mores nivei, præstantia vultus Dignum fecerunt presulis officio. Larga manus, doctrina decens, & lingua disertæ, Ingenium præstans, eloquiumque grave. Confectus senio superas revocatur ad arces, Cujus membra tenet dicta columna domus. In qua Pontificis præclari munere functus, Judicii extrema luce resurget ovans

Hic requiescit in pace famulus Dei M. MAXIMVS Cesar-aug. Episcopus. Obiit XIII. Kal. Octob. erà DCLIV. anno V. gloriosiss. Sisebuti Regis. Vixit annis circiter LXXII.

51. Alterum quoque, Helectæ ejusdem sedis Episcopo adscriptum, pro sepulchro ejusdem Maximi, quæ ex Joannis Tamaji Hispani martyrologi similibus frequenti mercatu fallax & adulterina merx est, prodens ipsa sui auctoris stribuliginem.

In tumulo jaces hoc, Marce, sed Maxime vatium Hesperia nostræ nomine & epibero. Cesaris-Augustæ qui natus, lumen eremi Occidui queris, munia sancta capis. Tu Benedicti patris charus, ejus ab ore Suxisti regulam, quam das & ipse tuis. Tu monachus, diacon, abbas, & presul, ubique Carmine prosequere notus, in astra cluis. Helecta te rogat antistes successor ut urbem Nostram protegere, nec sine fine sinas.

52. Auxiliares huic tuendo mendacio subrogaverit copias Luitprandus & Julianus ejusdem farinae historici. Prior in epistola ad Tractamendum Pseudo-Chronici sui nuncupatoria (non tamen codicis Estepani) qui ait: *ut queram tibi Chronicon Dextri, quod M. Maximus monachus Benedictinus, postea Episcopus Cesar-augustanus, prosequutus est. Idemque ad ann. DCXVI. in Chronico ipso: M. Maximus Cesar-augustanus Episcopus ex monacho S. Benedicti, scriptor Chronicorum, eximius concionator, vir pius & doctus, qui vitam S. Benedicti scripsit carmine, & multa prosa & versu, sanctè moritur. Idem Advers. 33 aliàs 32. Marcum Maximum vocat Benedictinum monachum, sapientissimum poetam, & Episcopum Cesar-augustanum. Posterior Julianus in Chronico num. 304. & 306. quibus locis Marci nomen bis tribuit Maximo, gemelli omnes in id intenti, ut semel sibi ipsi dictam à parente eorum communi fallendi legem obser-*

f In lib. cap. xi. Orosii hystorise presentes eius Concilio el Rey y la Reyna, y los abades juquientes. Eutropio Servitano de la orden (como queda dicho) de San Agustin, Exuperio Agalicense, Aurasio de S. Cosme y S. Damiano, (como otros leen) de Santa Cruz: los quales dos abades después fueron Arceobispos de Toledo, Maximo abad de Zaragoza de las Sctas Massas, Emilia de Santa Eulalia de Barcelona, que después fue Obispo de la misma ciudad, Theobristo abad de Santa Olalla de Toledo. Todos estos eran abades de S. Benito. Aurasio, por sobrenombre el Goño, Prior de la Cistia de Toledo, de la orden de S. Augustin, que ayuno mucho con sus sermones, à que se efectuasse. Orosio Fulgentio, Maximo, el que escribió el Chronico, arcediano de Zaragoza, Eugenio diacono de la Iglesia de Toledo, Isidoro diacono de la Iglesia de Sevilla, Juan monje Benito del monasterio Agalicense, que después fue abad de Valclara. Exsuperius. Aurasius.

g Todo esto se deve à la buena diligencia que tuvieron en escribir Val-clara, y Maximo Cesar-augustano.

In edit. Oper. Maximi Bivariana in Additionibus pag. 8.

Tomo 5. die XVIII. Sept.

parent, Maximumque transformandi propo- situm enixe prosequerentur. Sed, bone Deus, quot simul umbræ unico veritatis lumine icte cadent, & in tenebras suas propellentur!

53. Marci monachi Casinensis, S. Benedi- cti discipuli, omnes ferè qui de sancti patris rebus gestis olim in literas aliquid retulere, mentionem faciunt; carmen ab eo conscri- ptum laudantes, quo Gregorianæ ejusdem sancti Patriarchæ historiæ quædam adjunxit. Idque carmen jam sæpius in typis vulgatum fuit. Nullus tamen eorum agnomen Maxi- mi, aut Cæsar-augustana abbatis, archidia- cono, Episcopive munera, usquam unquam ei adscripsit. Consulantur Paulus diaconus lib. 1. De gestis Longobardorum cap. 26. cujus verbis Adrevaldus utitur lib. 1. De miraculis S. Benedicti cap. 4. n Petrus diaconus libello De viris illust. Casinensibus cap. 3. Leo Mar- ficanus, sive Ostiensis, lib. 3. Hist. Casin- sis cap. 21. p Qui quidem, utpote ejusdem monasterii alumni, multoque magis hic pos- tremus Ostiensis, viris ejus illustribus lau- dandis addictus, ignorare haud potuere, nec dissimulare debere, hunc tam charum pa- renti discipulum, atque ejus encomiasten celeberrimum, in Hispaniam se contulisse, ibique tam præclaris fuisse honoribus parem existimatum. Cum verè, si ita res contigisset, primus agnoscendus esset è Benedictina fami- lia desumptus Episcopus, quod in laudem hominis & ordinis oppido illustrem cederet.

54. Adjunge similiter, de Marco Casi- nensi tantum monacho loquentes Aimoï- num Floriacensem in sermone quodam de S. Benedicto, qui carmen ejus intexuit, & in proemio lib. 2. De miraculis ejusdem san- cti patris Benedicti. S. Petrum Damianum serm. 8. de S. Benedicto, Sigebertum Gembla- centem De script. Eccles. cap. 33. recentio- rumque sæculorum Joannem Trithemium, qui quidem in opere De scriptoribus Eccle- siasticis, Marci monachi, & Maximi Cæsar- augustani Episcopi seorsum meminit; in al- tero autem opere De viris illustribus ordinis sancti Benedicti, nec Marci, nec Maximi, prio- ris quidem forsitan quòd paucorum versuum poëta vix annumerari dignus ei visus inter scriptores fuerit, quos in librum secundum coniecit; nec inter Episcopos, quorum cata- logum quartus continet, potuit eum lauda- re, cujus Episcopatum Cæsar-augustanum cum omnibus aliis familiæ suæ ac superiorum temporum scriptoribus ignorabat. Posterioris verò Maximi, quia nondum ex ficulnea lege dictum fuerat, ut qui nusquam talis auditus fuisset, Maximus Cæsar-augustanus Episco- pus, monachus esset. Arnoldus item Uvion- s Benedictinos monachos, Lilius Giraldu poë- tas laudans, Baronius Cardinalis, Joannes Gerardus Vossius, Antonius Possevinus (& quis non?) aut de uno Marco, aut de utroque distinctè loquuntur.

55. An ne ergo tot sæculorum, non si- lentio solum, sed & clarissimæ significationi denegabimus fidem, ut paucis heri & nudius tertius Toleti natis pseud-onymis scriptoribus, qui omnes eadem arant vitulâ, & ex uno di-

sci omnes possunt, viliter mancipemus? Ta- cent veteres, ais, non negant. Immo negant dum tacent. Ea enim vis est silentii, quum debuit res non sileri, ut infectam jure dica- mus. Quid enim si scriptor vite aut encomia- stes SS. Gregorii Magni, Athanasii, Basilii, Leandri, aliorum, laudatis eorum tyrocinis contentus, gesta ab iis prætermisisset munera Ecclesiæ maxima? Quid si sodalis sodalem ejusdem ferè temporis ob paucorum versuum confectioem posteris commendaret, de aliis autem taceret virtutibus, quarum is meritò nixus ad illustre quoddam dignitatis fastigium ascendisset? Siccine hominis, cujus carmen aureis literis in vestibulo Casinensis maximæ domus, attestante Leone Ostiensi, fuit in- scriptum, decessit statim apud Casinenses ip- sos memoria, ut non de eo aliter quàm de uno ex monachis eo loco demortuis, sint loquuti? quem ita conspicuum, ita celebrem longissimæ ætatis beneficio gestis honoribus, præsentia in Conciliis, lucubrationibus histo- ricis, magnisque virtutibus, historiæ nostræ lucumones depinxere? Insani simus si ita nos ludificari, ac duci tanquam bubalos, fune naso inserta, permittimus.

56. Omnino & argumentis uti affirman- tibus possumus. Marcus post S. Gregorium de S. Benedicti rebus scripsit. Ita nos cenfere debemus, si antiquioribus credimus. Sigeber- tus ait, vitam à Gregorio descriptam eum deflorasse heroico breviloquio, & pauca super- addidisse. Aimoïnus itidem aperte docet prin- cipem hujus argumenti Gregorium fuisse, & post eum aliqua exarasse versibus Marcum & Paulum Casinenses. Sanctus autem Grego- rius vitam S. Benedicti, hoc est secundum dialogorum librum, qui eam continet, jam Pontifex scribebat, circa annum sui muneris quartum, Christi DXCIII. quod ex libri 4. cap. 36. 47. & 55. liquidum est. Scripsit ergo & Marcus, si Maximus fuit, de Benedicto carmen, non adhuc Casini, sed cum ex mo- nacho & abbate archidiaconus Cæsar-augu- stanæ Ecclesiæ, forsantque jam Episcopus, in- conspectu esset universæ Hispaniæ. Namque anno DXCIX. hoc est sex annis post scri- ptam à S. Gregorio Papa S. Benedicti vitam, erat jam præsul Cæsar-augustæ Maximus: quod ex Concilii Barcinonensis prius laudata sub- scriptione constat. Quod quàm malè conve- nit cum celebrato à Casinensibus tam sicce jejuneque Marco monacho auctore carminis, omnes vident.

57. Præterea Marcus levita S. Benedicti audit ab eodem Aimoïno, diaconus scilicet; qualem eundem fuisse Benedictum parentem clarissimis documentis demum ostendit vir in paucis doctus ac prudens, mihi que semper colendus, dominus Angelus de Nuce, ex Casinensi abbate Rosanensis hodie Archiepi- scopus, in eruditissimis suis ad historiam Leo- nis Ostiensis Casinensem Notis. Verba Aimoïni: Dehinc Marcus quidam poëta ad eundem venerabilem Benedictum veniens, ejus- que magisterio se committens, aliqua in ejus laude, levita ipseus, versibus exaravit. Levita autem munus maximè distat ab Episcopali digni-

m In Biblio- theca Floriac. Joann. à Balco pag. 281. In edit. Cæmii. Proprii Martiniagi. tom. Romæ muse. in Com. ar. Franc. Bivarri ad Maximian. pag. 89. In Coronat. ad Leonis Ostien- sis Casinense Chron. Angeli à Nuce Appen- dices pag. 3. n In Biblio- theca Flor. pag. 15. o Editus Romæ cum notis Jo. Bapt. Marii mœlvi. p Paritibus tandem editus cum notis An- geli à Nuce mpxlxxviii.

q In ejus- dem Biblioth. Floriacensi pag. 281. & 283. r Ibidem pag. 30.

s In ligno vitæ lib. 3. c. 72. t Notis ad Martyrol. XXI. Martii. u De Hist. Lat. lib. 2. c. 24. x In Appa- ratu.

y Cap. 33.

b Libri Hi- spanæ linguæ vernaculi hæc est inscriptio: Maximo Obis- po de Zarago- za distinguido de Marco le- vita, y monge del Casino. Ma- triti editi MDCLXXI. in 4. Eandem di- versitatem comprobat in Prefatione ad librum 1. De las Antiqueda- des de España D. Laurentii de Padilla. c Ad Theo- mem.

d Pag. 156.

z Ad Viram S. Bened. à Gregorio M. scriptam c. 24. pag. 45. a Ubi suprà, scilicet serm. de S. Bened. in bi- blioth. Floriac.

fuisse. Sed jam nos ad alia. Hic aliis capiti- bus examinandus est Maximus.

CAPUT III.

De S. ISIDORO Hispalensi Episcopo. Patria ejus forsitan Hispalis. Germanorum quorundam crassus error, natu Germanum hunc fuisse contendendum. Vita ejus à Luca Tudensi scri- pta. Quam Leandro fratri charus. De ejus sub hoc educatione, & falso imputato ei mo- nachatu ex celle forsitan nomine aliis quàm monachis communi: item quòd S. Gregorii au- ditor fuerit, ex equivocatione cum alio Isi- doro Siculo. Apocryphum quiddam de ejus in Romam miraculosa transportatione. Hispa- lensem creatum fuisse Archiepiscopum. De Accephalorum heresi. Venisse Isidorum Ro- mam ad Concilium parum certa res. Neque Malacæ eum exsulem, neque Gordianum in ejus locum intrusum fuisse. Falsa inscriptio epistolæ Deus-dedit Pape ad Gordianum His- palensem Episcopum. De certo tempore ejus mortis, & in Legionensem urbem corporis trans- latione, contra Bononiensium traditionem. Fabula de Machometi ex Hispania Isidori metu fuga à pseudo-historicis credita, ex cer- tissima falsi istius prophete gestorum narratione refellitur. Francisci Bivarri obnoxium his fa- bulis ingenium, quamvis aliis perspicax. Isi- dori doctrine laudes ab antiquis & recentio- ribus reportate. Ravanni Corbejenfis inter- pretatio Isidoriani testimonii adversus Hinc- marum Rhemensem. Gratiano & canonici Juris scriptoribus magni habitum Isidorum. Martini Poloni testimonium de SS. Isidori & Ambrosii loco in patribus Ecclesiæ constituen- dis controverso incerta historia. In hujus Mar- tini Chronicon supposititia multa se intrusisse.

60. SANCTISSIMI Patris ISIDORI Hi- spalensis Archiepiscopi, Hispania- rum doctoris, gesta res vix poterunt brevi circumscribi commentario. Adeo autem uber est campus, ut etiam post magnos tot fer- tilissimæ segetis messorum, spicarum colle- ctorem aliqua laus maneat. Sequemur no- strum etiam hic morem, ut de patria, edu- catione, gesto Pontificali munere, obituque non nimis prolixè monentes, doctrinam, at- que ejus documenta impressa libris, exquisitè magis persequamur.

61. ISIDORUS (aliter in manu exaratis co- dicibus nomen hoc scribitur, sed malè) Se- veriani ac Turturæ filius, quibus parentibus (Hispano-Romanis, ut credimus, non Got- this) Leander natu maximus, Fulgentius, Florentina, Theodora, Hermenegildi ac Rec- caredi ex Leovigilda mater, germani fratres procreati sunt. Hispali natus vulgò creditur. In eam enim urbem fama est exsulem venisse, nondum eo nato, Severianum. Qui cum è nova Carthagine, ubi Ducem gerebat, pro- fectus fuisset; indidem fortè oriundum Isido- rum nonnunquam legitur. Qui verò Ger- manum natione asserit Joannes Eisengreni- nius, Hispanos taxans quòd suum velint, cui ferè crediderunt Centuriatores h, ipse sibi

e Isidorus, Hisidorus, & Ysidorus. Vide Constant. Ca- jetan. in SS. trinum o. d. S. Bened. luminæ pag. 47.

f In Brevia- rio Hispano, & Quignoni apud eundem Cajetanum pag. 14. g In Catal. ossi. veritatis. h Cent. 7. cap. 10. §. 3.

dignitate Maximi. Tandem id faciunt Hi- spanarum rerum hi buccinatores, Marcum confundentes cum Maximo, ut de natalibus hujus Hispanis dubitari possit. Qui enim di- sciplinæ se dedit almi parentis Casinum ha- bitantis, & in ea domo mansit, Italus cre- dendus est potiori jure quàm nostras. Bene- dictinis scilicet monachis talium cupidus (viros semper excipio hujus familiæ, quos continuo creat, subactò atque purgato judicio utentes) objecit quidem mendacissimæ historiæ archi- tectus hanc, ut cum Virgilio parum loquar mutato,

Melle soporatum, & medicatis fraudibus offè Cæsar-augustani præfulis Maximi, tum Marci, tum monachi hujusce ordinis; ne virorum intra claustra ejus degentium, passim doctissi- morum, ea quæ obtrudendo aliorum palpo simul dicta sunt, palato non saperent.

58. Qui autem de re plura, commenta- rium adire duplex, ac forsitan triplex, poterit amici olim, dum ante paucos annos viveret, nostri, D. Josephi Pellizerii Jacobæi equitis, regii chronographi, De duobus inter se diver- sis Marco & Maximo, ex quo pauca hæc decerpisse fas & æquum fuit, ex vernaculis nempe Latina, ut vulgaria magis fierent, sa- tisque nos proposito faceremus nostro. Ad- versus quem nescio quis larvatus olim infur- rexit, eorum sequutus morem, qui, ut Se- neca eleganter ait, personam, quam faciem, maluit, scriptoque libello sannarum magis quàm rationum pleno, arguti atque dicacis potiùs quam docti hominis laudem aliquam reportavit. Eruditi enim opusculi ante alia propositum naso suspendens, quasi huic tan- tum distinctioni Marci atque Maximi stabi- liendæ accinctus araverit littus arenarum cul- tor, ut ait Aufonius, hoc est rem inutilem vanamque sit sectatus, risui se totum, derisui- que omnium dedit. Hæc nempe latenti, se- que prodere erubescenti Aristarcho res inuti- lis & vana est occurso primo conficere mon- strum falsitatis, & ementiti, quod præfert, nominis redargutione, dicta ejus omnia & fidem evertere, qui pro viro maximo sese venditans, novam quasi, non solum profa- narum, sed & sacrarum quoque Hispaniæ to- tius rerum, historiam, ipsamque mendaciis scaturientem, nobis nuper ingessit. Operam & oleum Pellizerius ludit, gigantem hunc uno & altero ictu lapidis prosternens; ma- gnum autem operæ pretium facit is, qui fa- bulosarum quarundam originum detectarum invidiâ ferox, lapidem, quo ictus fuit, veluti canis mordet.

59. Huic deinde suo Maximo attribuit, Pseudo-Juliani ore, ficulneus transformator, quòd auctor fuerit Officii S. Jacobi Apostoli. In collectione scilicet variorum carminum ita habet d: Officium S. Jacobi Apostoli est compo- situm à Maximo Cæsar-augustano Episcopo. Prefatio est S. Isidori & hymnus. Quàm hic inculcari dignum est, mendacem memo- rem esse oportere! Idem enim ipse auctor in Chronico num. 17. Missam S. Jacobi à B. Isi- doro ait expurgatam, à Melantio editam, & à Serrano Asturio, Episcopis Toletanis, auctam Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

forfan, quia Gotthum existimavit, proprios fascinare oculos voluit.

62. Oris specie à puero commendatus, quod Ildephonfus non dissimulat de eo scribens, in cunis adhuc omen accepit, uti olim S. Ambrosius, aliique, doctrinæ atque eloquentiæ claritudinis tempore suo emicaturæ, in apum examine, quod visum fuit in os ejus ingredi, atque ex inde egredi, in cœlumque evolare; cujus rei auctorem Lucam Tudensem in ejusdem vita, quum hæc scriberet jam in Aprili Actuum Sanctorum à clarissimis viris Godesfrido Henschenio, Danieleque Papebrochio, ad quos misimus, edita, laudare possumus. Fama est ab eodem auctore confirmata, puerulum adhuc, sub grammatista forfan, cum abjecta immaturæ spem in literis proficiendi à propria domo extra urbem aufugisset, incidisse in cujusdam putei lapidem frequenti stillicidio perforatum, canalesque in ligno atritu funis aquam haurientis factos: quibus consideratis, & à superveniente quodam de causâ rei admonitum, confirmasse animum, hilaremque in domum rediisse, eo naturæ documento ad confirmandas labores improbo quascumque studiorum difficultates persuasum.

63. Quanta autem charitate eum devinctum sibi, cum parentes, tum Leander, à quo domi educabatur, habuerint, suavissima hæc ad Florentinam utriusque sororem de eo concepta hujus ostendunt verba: Postremo (ait) charissimam te germanam queso, ut mei orando memineris, nec junioris fratris Isidori obliviscaris, quem, quia sub Dei tuitione, & tribus germanis superstitibus (Leandro nempe ipso, Fulgentio, ac Florentina. At cur nihil de Theodora Leovigildi uxore?) parentes reliquerunt communes, leti, & de ejus nihil formidantes infantia, ad Dominum commoverunt. Quem ego ut verè filium habeam, nec temporale aliquid ejus charitati præponam, atque in ejus pronis dilectione recumbam; tanto cum charitatis dilige, tantoque Jesum exora pro illo, quantum visisti eum à parentibus terrenis fuisse dilectum.

64. Profecit verò sub Leandro tanto doctrinæ multiplicis, quam virtutum iis heroicarum dotibus, quas sequens vitæ sanctitas, singularisque facundia, ac per tot libros bonæ frugis plenos sparsa cumulatifimè eruditio, impressumque iis ingenium cunctarum rerum capax, mirabilis copia, nullique alii comparanda encyclopædiæ totius cognitio, ad posteritatem omnem propagavere. Sacris & profanis literis, Hebræis, Græcis, Latinis instructum opera clamant, monumentaque aliàs & Breviaria nostra in lectionibus expriment. Quamquam ob ignorationem Græcæ linguæ nonnulla in etymis peccasse à Bonaventura Vulcanio excusetur.

65. Duos autem educationem sanctissimi ac prudentissimi Leandri insignes adolescenti fructus attulisse novimus. Sub Leovigildi nempe, atque Arianorum sævitia & odio liberè permixtus ab eo fuit eloquentiæ doctrinæque viribus euangelii hostes palam impetere, non sine vitæ, quam Hermenegildus eidem prælio impendit, discrimine presentiffi-

mo. Re autem religionis sub Reccaredo in portum deducta, inclusus ab eodem Leandro fratre in cellulam fuisse memoratur, seu potius in domesticum carcerem, ad quem cunctarum disciplinarum magistri admittebantur instruendo juveni, & à sæculi blanditiis in ea ætate, in eaque ab hereticis pace adhuc magis cavendis, custodiendo. Sequimur in his ejusdem vitæ auctorem. Breviaria autem cohibitum à Leandro fuisse ajunt in propugnacione catholicæ doctrinæ, atque in eidem prosperiora servatum, ne absque ulla profectus spe fulgentissimum illud, tamdiu Ecclesiæ futurum lumen, quo minis tempore debuit, extingueretur.

66. Sed an à cellæ hac inclusione persuasum fuit nonnullis Isidorum in monachatu vixisse? Nam instituto suo asserunt Benedictini, immo & Carmelitani. Atque hi quidem nullo, illi colore aliquo. Regulam enim scripsisse fertur monachis, quæ non alia est nisi Benedictina, pro patriæ usu, & invalidorum animis decentiffimè (ait Braulio) temperatam. Negantque alii, quam religionem professis, usu olim venisse, ut religiosorum legislatores fierent. Attamen, ut pro suo agnoscerent, haud sibi persuasere Joann. Trithemius, Antonius de Jeps, alii: nec Arnoldus Uvion ex animi sui sententia, sed ex aliorum relatione, in partes ivit. At neque ceteri nostrarum rerum historici. Immo anonymus in S. Fructuosi abbatis, & Episcopi Bracarenfis, elogio quodam à Constantino Cajetano edito, religionis propositum Fructuoso, minime autem Isidoro attribuit; quos inter se sibi comparare intendit. Confirmatque Lucas Tudensis his verbis: Præterea pater existit clericorum, doctor & sustentator monachorum ac monialium. Quibus docuisse eum & aluisse monachos, præfuisse autem clericis, non obscure significat. Patris enim appellatio præfecto adaptari solet, uti abbatibus in can. x. Concil. Hispal. II. atque item can. xi. & alibi. Nec celle, quod initio diximus, nomen intra claustra restringendum est, cum ex Redempti relatione, quem infra laudabimus, constat Isidorum jam moriturum è cellula sua, hoc est camera domus Episcopalis, se fecisse in Ecclesiam deportari; cellulaque presbyterorum, & levitarum in can. xxiii. Concilii Tolet. iv. mentio fiat.

67. Braulioni tamen Caesar-augustano Episcopo attributum alicubi legimus epitaphium SS. Leandri & Isidori, quod scriptum existare ajunt ad finem Etymologiarum S. Isidori in libro Gotthico monasterii S. Dominici de Silòs: de quo nos supra meminimus S. Fulgentii res persequentes cap. i. Atqui è literis D. Antonii Zapata & Aragon ad Rever. Patrem F. Ludovicum de Mier Benedictinorum Hispanæ Congregationis Romæ Procuratorem xi. Februarii die anni MDCLVII. ex S. Emiliani monasterio datis, distichon illud: Crux hæc alma gerit sanctorum corpora fratrum

Leandri Isidori, priorum ex ordine vatium, ita legi in laudato Exiliensi codice comprobare possumus;

p Sandoval, Leander à S. Thoma in Benedictine Lust. additio. cap. 3. Cajetan. supra laudatus pag. 18. Quintana-duceñas in S. S. Hispalens. iv. Aprilis, & uti audio, Joannes de Citeros in Vita nondum edita Isidori, Tamajus in Martyr. Hisp. iv. Aprilis pag. 48. & 49. q Casanate in Paradiso Carmelitici decoris. Lezana in Annal. Carmelit. ad ann. DLXXXVIII. num. 4. r In Annal. Benedictin. ad annum MDCX. cap. 1. s Ligni vitæ lib. 2. t Egregiè pro hac parte designans. Fr. Hermen. de S. Paulo, Defens. ordin. S. Hieronymi ut. 9. cap. 8. u Pag. 6. in opere supra laudato. x Chron. lib. 3. in principio.

Crux hæc alma gerit corpora fratrum Leandri Isidori, priorum ex ordine abbatum &c.

Quas literas ejusdem Zapatæ manu scriptas penes me habeo. Nihil tamen id nos movet à saniore judicio; cum è manu ista tot malè sanæ fictiones prodierint; ordoque abbatum vix est ut imputari præ pontificali dignitate, quâ functi ambo sunt, sanctissimis viris ab ineptissimo & rusticissimo poëta, qui Braulio certè non est, mereatur. Quinimmo potius monachatu resistit adverbium illud negans, parum ex ordine abbatum. Breviter de his, ne hinc hæreamus cum aliorum invidia.

68. Nescio autem unde originem habuerit, scripsisse Marinum Siculum, Arnoldum Uvionem, Joannem Eisengreimum, Sancti Gregorii auditorem Isidorum aliquando existisse. Fortean quòd in utriusque operibus magna sit consensus non sententiarum tantum, sed & verborum. Observavit jam Lucas Tudensis lib. 2. contra Albigenes cap. 4. ad extraordinariamque Spiritus sancti operam id referre non dubitavit. Quo alluisse videbitur fortasse aliquibus Prudentius Trecentis Adv. Erigenam De prædestinat. cap. 2. b Frustra c, cum nec iccirco plagiarius sit qui frequenter alterius flores decerpere amat, uti Isidorus aliorum, præcipueque Gregorii, fecit, quem in paucis reveritus fuit. Nec dissimulavit ipse, dum præfatur in commentariis sua in veteris Testamentum, sumpsisse ea se ex Origene, Victorino, Ambrosio, aliis, ac nostris (ait) temporibus insigniter eloquenti Gregorio. Idem Braulio, sententiarum tres libros floribus (inquit) ex libris Pape Gregorii moralibus eum decorasse. Fortè quia Isidorus alius Siculus auditor S. Gregorii fuisse dicitur, ut ex Constantii Felicis Calendario, & Ferrario in Notis sui sanctorum catalogi die xv. Januarii constat, ad Sanctum Isidorum nostrum, uti ad notiorum altero, converterent se hujus rei auctores. Auctor quidem Vitæ refert cognitum Gregorio Isidorum ex epistola quam De beatitudine, Leandro instigante, ad eum direxit, adjungitque prodigium quoddam, ad Gregorii, sive ipsius Isidori, preces miraculo hunc portatum Romam nocte ipsa Dominicæ Nativitatis, dum officium matutinum à S. Pontifice in Ecclesia perageretur, & post commissos inter utrumque suavissimos amplexus eadem nocte ad Ecclesiam Hispalensem reversum, clericos suos canere adhuc matutinas laudes invenisse. Quod miraculum, nisi fideli nitatur alio testimonio antiquitatis, fidem non facile inveniet.

69. Ex iis autem, quas diximus, providentiffimè custodiè latebris, diem suum Leandro obeunte, ad successorem ejus in Ecclesia Hispalensi Episcopum, non sine vi, Isidorus fuit extractus. Quam cathedram quadraginta ferè annis tenuit, Ildephonso teste. Unde cum anno DCXXXVI. vitam cum morte commutaret, fateri cogimur, circa DXCVI. vacuum è locum fratrem Leandrum reliquisse. Præfuit quidem noster Toletano illi, quod pro confirmando Gundemari decreto coactum fuit, Concilio, anno hujus sæcu-

y Lib. 5. De rebus Hisp. z Lib. 2. Ligni vitæ cap. 24. a In catalog. seft. vovis.

b In edit. eorum auctor. qui nono sæculo De prædest. scripserunt tom. 2. pag. 215.

c Vide Theophilum Raynaudü De bon. & malis libris partit. 1. et. tom. 10. nu. 275.

d Referunt Aegid. Gózalez in Theat. Hisp. p. 20. Tamajus iv. Aprilis pag. 493. Quintana-duceñas in S. S. Hisp. pag. 150.

e Ubi supra cap. 9.

f Edit. Loaisæ pag. 265.

li x. deinde Hispalensi II. sub Sisebuto DCXIX. Cujus Concilii canon decimus tertius, occasione cujusdam eò intromissi Syri Episcopi ex Acephalorum secta, quem huic errori in eodem renunciassè patrum cœtu superius retulerat canon, investivam adversus eandem sectam continet, ab Isidoro, ut verosimile est, dictatam; quâ mirabili perspicuitate, copia, & vi doctrinæ, argumentorum exactis libris & sanctorum Ecclesiæ patrum testimoniiis, hæresim istam duarum in Christo naturarum proprietatem abnegantem, deitatemque passibilem asserentem, doctor eximius refutavit. Hujus sectæ inde appellatæ quòd ignoraretur ejus auctor, idem Isidorus præter alios meminit lib. 8. Etymolog. cap. 5. Qui & præfuit iv. Toletano Concilio Episcoporum LXX. aut circiter, anno DCXXXIII. sub Sisenando Rege celebrato.

70. Confirmasse verò ejus in Episcopum electionem, atque eundem in sedis Apostolicæ legatum & primatem creasse Gregorium Papam, vereor ne absque sufficienti fundamento in Breviario quodam, & à Luca Tudensi scriptum sit. Demus tamen postremum hoc Breviariis nostratibus, & natali loco Hispali, quod & Baronius admisit. Increbuit quoque apud Breviaria quædam nostra opinio, venisse aliquando Romam Isidorum à summo Pontifice Gregorio evocatum, cuidam ut Concilio interesset, ibique tanta auctoritate ac pondere sententiam dixisse, ut uni ei ceteri patres detulerint. Id quod Vitæ auctor, sive Tudensis five alius sit, confirmat, miracula in reditu ab eo parata in literas referens; admittuntque ex parte historici recentiores nostri. Quæ, non minus quam superiora, probabili (judicio nostro) ratione deficiunt, cum S. Gregorii postremis annis, quibus æqualis fuit Isidorus, atque item ejusdem successorum Sabiniani, Bonifacii III. Bonifacii IV. Deus-dedit, Bonifacii V. & Honorii I. sub quo extinctum est lumen hoc Hispaniarum, temporibus, non ullum generale Concilium in urbe celebratum fuerit, quò debuerit evocari præsul Hispalensis.

71. Nec mirum has persuasiones passim induere veritatis vultum in Ecclesiasticis etiam voluminibus, cum & inter decretales epistolas locum sibi quædam fecerit Deus-dedit Papæ ad Gordianum Hispalensem Episcopum inscripta (qui Deus-dedit ab anno vixit in Romano pontificatu DCXIV. usque ad DCXVII. dumtaxat, in medio ipso tricennario Hispalensi Isidori pontificatu) neque Gordianus aliunde quàm ex ista falsæ inscriptionis epistola suis, ut præfert, notus sit Hispalensibus antistes. Temere enim Isidoro tribuitur aliquanti temporis Malacæ exsilium, quo (ajunt) Gordianus ejus occupavit locum: quasi aliquam veri habeat similitudinem, tam Isidorum quàm Ecclesiam Hispalensem calamitatem hanc perpeti sub catholicissimis Regibus potuisse, aut Romanum Pontificem cum Gordiano hujus sedis usurpatore sic benignè commutasse literas.

72. Obiit absque ulla controversia sexto

g Ibidem pag. 294.

h Apud Cajetan. p. 14. Referunt Aegid. González in Theat. Hisp. Tamajus iv. Apr.

i Chron. lib. 3. in principio, & vita Isidori.

k Ad annum DCXXXVI.

l Brev. Caesar-august. ann. MDLVI. Alterum Hispanis generale apud Cajetan. pag. 15. Refert Padilla cent. 7. cap. 22.

m Morales lib. 12. cap. 21. Negant tamen Jo. Marieta de S. S. Hisp. lib. 5. cap. 24.

n Aliàs est Hispaniensem apud Anselmum, Burchardum, & Luitprandum. Vide notam Th. Tamaji ad Luitprandum pag. 37.

o Aegid. González in Theat. Hispal. Eccl. p. 27. Tamajus iv. Aprilis, & alii ex Luitprandi quibuslibet ad annum DCXIX. nu. 323. & in collect. carmin. p. 152.

h De script. cap. 9. Vide Berneggerum Miscellan. observat. 5.

k Unde hauserunt Vasquez ad annum DCXXXVII. Mariana lib. 6. cap. 7.

l In fine Regule.

m Auctor vitæ laudatus, Brev. Hispaniæ apud Cajetanum pag. 14. Caesar-august. anni MDLVI. justin D. Ferdinandi ab-Aragonia editum. u Infra laudando ubi De etymologiis. o Vitæ auctor.

supra tricesimum hujus sæculi anno. Eram enim DCLXXIV. quæcum iste concurrat, assignavit Redemptus ejus clericus, five archidiaconus (ad quem ipsius exstat Isidori alias inter epistola p) in sanctissimi presulis assumptæ ante obitum penitentis atque ejusdem obitus expositione lectu dignissima, atque eo quidem certissimo antiquitatis monumento. Hic primus fuit Chintile Regis annus: quare temporibus Heraclii & Chintile, seu Chintiliani, decessisse, Braulio rectè annotavit. Nec diversa ite Idephonsus, qui floruisse eum temporibus Reccaredi, Liubanis, Witterici, Gundemari, Sisebuti, Svinthiliani, & Sisenandi Regum, Chintilano, ait, prætermisso. Vix enim ad ejus ætatem pertinere Isidorum credidit, sub cujus regni exordium ad superos abiit. Convenit quod decesserit pridie nonas Aprilis, & post quartum à Paschate diem, quod eo anno pridie Kalendas ejusdem mensis fuisse observavit vir doctissimus Joannes Grialius q, & post eum, immemor tamen illius operæ, Constantinus Cajetanus r.

73. Qui ab hoc anno discedunt, Tudenfis nempe, & Cæsar-augustani Breviarii auctor, qui eram DCLXX. seu annum DCXXXII. Breviarium commune Hispaniæ antiquum, qui annum DCXXXV. scriptor jam laudatus ejus Vite, qui DCXXII. Arnoldus Uvion, qui DCXLII. vel circiter, constituere Isidori postremum, in restam, quam offendimus, viam reducendi sunt. Nam & è Conciliorum actis liquidò constat vixisse adhuc an. DCXXXIII. quo Toletano IV. Concilio interfuit, diemque suum ante annum DCXXXVIII. obiisse, quo habitum fuit sextum Toletanum, Honorato jam sedis Hispanensis antistite s. Ambrosius quidem noster Morales anno uno mortem anticipat, scilicet DCXXXV. quoniam sequenti celebratum credit Toletanum Concilium sextum. Hispani autem sepultus, post aliquot sæcula translatus Legionem fuit, & in templo ab ejus nomine dicto magna cum religione, & miraculorum ostentis, Ferdinando I. Castellæ simul & Legionis Rege, in resurrectionis spem depositus.

74. Id cum fit certissimum, querendus est Bononiensi urbi amplissimæ Isidorus alter, quem in sua Cælestinorum sacra eade in posterum veneretur. Quamvis enim hujus scriptores t constanter affirmant Isidorum nostrum Romam redeuntem Bononiæ obiisse, Benedictini cujusdam monachi Chronico circa annum MCLXXX. in eadem Ecclesia relicto fidem habentes; non ejus notæ hic auctor est, qui perpetuè tot sæculorum, quæ nobis favent, confessioni contrà stare audeat, videri dignus possit, quem tot sic magni nominis concedant historici. Rem à Cajetano u actam non iteramus: qui quidem auctor ad alium Italo-Siculum Isidorum Episcopum supra à nobis memoratum, qui xv. die Januarii suum in fastis x habet locum, Bononienses homonymiâ deceptos manuducit, cui ejus germanus frater Octavius Cajetanus in *Vitis sanctorum Siculorum* y vix consentit: aliter atque Ferdinandus Ughellus in *Italia sacra* z. Patres Jesuitæ doctissimi qui *Acta*

Sanctorum edere pergunt adeundi sunt ad IV. Aprilis diem.

75. Sed quia Isidorianæ historiæ enarratoribus libenter ea quæ de eo comperta sunt exponenda relinquimus, eò ferè intenti, ut de falso, aut non ita certè jactatis, quod non sic vulgò agitur, hæc legentes bona fide moneamus, explodenda succedit nunc, antequam stylum enumerandis Isidori operibus accingamus, de Machometo in Hispaniis Cordubæ, aut alibi, ab eodem viso fugatoque, quorundam hominum traditio, quibus de antiquis rebus dijudicandi ac censendi non summa fuit sagacitas. Lucas Tudenfis Episcopus, qui duodecimo sæculo vixit, nisi fallor, traditio, nis prora & puppis est. Hic in Chronico suo, quo Isidorum, ejusque Idephonsinam appendicem interpolavit, sub era DCLXXIV. Machometum in exordio suæ prædicationis adisse Hispaniam, Cordubæque suæ perditionis sectam docuisse, refert: Isidorum autem revertentem factum quosdam præmississe qui eum caperent: Machometum verò à diabolo admonitum aufugisse, & per Africam ad propria repedasse. Idem sub era DCLIII. & Sisebuto Rege, *Machomet ab Hispania turpiter fugatus* (ait) *in Africa nequitiam nefariæ legis stultis populis prædicavit*. Hanc ipsam pseudo-historiam reperire est in vita Isidori, quam sæpius laudavimus, incerti auctoris, aut forsitan ejusdem Tudenfis, qui colloquium Machometi cum diabolo fati prolixum, tanquam si præsens tunc iis adfuisset, aliaque non minus absona & incongrua, intexit.

76. Nec mirum si tam novæ ridiculæque, & absurdæ rei calculo suo ficulneo Toletana pseudo-historicorum tribus faverit. Maximi hæc sunt a: *Machometus, homo impius & flagitiosus, grassatur per Hispanias*. Quæ quidem in fragmento nostro desiderantur. Luitprandus sæpe b: *Machometus, qui virus erroris sui fundens per Hispaniam, Cordubæ, Hispani, Toleti cepit seminare, ab Auresio Toleti Archiepiscopo Toletano (Toledo potius) pulsus; catholiceque doctores verbo & scripto nefarium errorem persequuntur*. In fragmento nostro paullò aliter conceptus hic locus exstat, defuncte omnino quæ de catholicorum doctorum scriptis audivimus. Item alibi post octennium transactum c: *Machometus pseudo-propheta Cordubæ prædicat*. Defunt in fragmento. Tandemque innuit Hispanias reliquisse morosum hunc tot annorum hospitem, & ad annum DCXIX. libros erroris sui in Arabia vulgasse. Tudensem sequutus fuit, vt solet, auctor *historia generalis* d, cui Alphonfus noster X. sapiens nomen dedit.

77. Hac via pergunt, fabulæ huic plaudentes, è recentioribus nonnulli e. Ex quibus omnibus, aut nullius prorsus, aut saltem lubricæ plerumque fidei, testimoniis, cinnus hic fabularum colligitur; pseudo-prophetam illum nequissimum plusquam septennii spatium errores suos docentem apud nos contrivisse, Toletoque ab Auresio Episcopo ejectum anno DCVII. adhuc tamen anno DCXV. Cordubæ prædicasse, atque Africam inde petivisse.

f S. Antonius in Hist. tit. 13. cap. 2. §. 6.

g Vide Mascard. De præbar. to. 2. conclus. §. 1. n. 29.

se. Adjungunt alii f, cum occurrisset is Isidoro nostro, prognosticum ab hoc ex vultu ejus factum, pestem aliquando illum hominem Ecclesiæ futurum. Unde jurisconsultorum filii ad firmandum ex oris fæditate judicium delicti exemplo isto passim utuntur g. Quas tamen historiæ tenebras oriens veritatis sol statim dissipabit.

78. Pseudo-propheta hic posthumus Abdallæ patri ortus est anno DLXVIII. aliis DLXX. in valle, ut appellant, *lapidosa*, urbis Mecchæ Arabiæ Felicis. Usque ad octavum ætatis DLXXVI. five DLXXVIII. scilicet, educatus fuit ab avo Abdelmutalib, deinde hoc decedente, à patruo Abutalib. Adolescens, ut alere se, atque uxorem ducere posset, locavit operas Chadighe femine diviti; à qua impositus curæ camelos pascendi, sive & caravanam, seu Kaphilam (ita vocant camelorum expeditionem aliò portantium onera mercimonii causâ) ducendi, Chadighe adeò placuit, uti & ei ætatis annum xxv. agenti, nempe DXCV. aut DXCV. nuberet, ex quo septem peperit liberos, vixitque in matrimonio ejus xxiv. annis, usque ad DCXVII. five DCXIX. Priusquam autem Machometus huic conjungeretur, occasione in Syriam aliasque regiones propinquas vehendi merces, cum Judæis & Christianis de religionis re contulit; nec tamen usque ad ætatis annum quadragesimum, Christi DCVIII. aut DCX. spiritu diabolico abreptus pseudo-prophetare cœpit. Novem tamen ei tantum homines per quadriennium crediderunt. Anno autem DCXII. aliis DCXIV. ætatis XLIV. manifestavit se, adversus eos qui dictam sibi legem aversarentur vi admota. Sequentibus usque ad DCXXII. cum Coraisitis, hoc est idololatriæ, continuo decertans, parvo tamen Islamismi, seu sectæ suæ profectu, hoc tandem anno migravit, aufugitve potius, ex Meccha Medinam, annum agens ætatis LIV. five LII. postquam contra eosdem Coraisitas, Judæos, aliosque intra Arabiam prosperè bellum ferè semper gerens, extinctus demum est anno Hegire, hoc est fuge in Medinam, undecimo, Christi DCXXXIII. aliis DCXXXI. Sisenandi Gotthorum Regis primo tertiove. Constant hæc omnia ex Arabibus, Græcis, Latinisque scriptoribus. Annum exitus à Meccha in Medinam, hoc est Hegire, primum constituunt omnes accuratè id pertranscantes vicefimum secundum (supra sexcentesimo à Julii die xv. h Undecimo autem Hegire obiisse eum tradit Elmacinus (qui Muhamedis Abugiataris antiquiorem aliam defloravit) in *historia Sarracenicâ* lib. I. cap. I. quod tempus mortis anno concurrat DCXXXIII. aut circiter, habito ad Arabicorum vulgarium annorum diversitatem respectu. Unde annis Arabicis sexaginta tribus, seu vulgaribus LXI. quos eum vixisse idem refert Elmacinus, detractis, eadem diversitate annorum considerata, quorum Arabicus undecim diebus minor vulgari est, sexagintaque Arabici totidem vulgaribus ferè biennio minores sunt, annus DLXXII. Machometo natalis deducitur.

79. Quadragesimo verò ætatis, hoc est in-

tra spatium quod intercedit inter annum DCVIII. & DCX. instillare nefaria dogmata quibusdam tantum, clamque cœpisse, & profectu quidem adeò exiguo, ut intra novem consisteret; ferè omnes domesticos; vocationis autem, ut loquuntur Arabes, seu furoris potius, quarto anno palam offerentem se, & ad legis promulgationem vi & armis usum, per singulos usque ad sexcentesimo vicefimum secundum, five Hegiram aut fugam, partim sermone inducendis, partim gladio cogendis, ad Islamismum (sectam hanc ita vocant perfdi Machometani) dedisse operam, idem narrat Elmacinus i; cui ferè in omnibus convenit Georgius Abulfarajus in *Historia dynastiæ*, quam Thomas Erpenius vulgarem dedit ex Arabica k. Immo & ipse Machometus in Alcorano expressit l se usque ad hunc annum in patria mansisse. *Utique transigi apud vos* (ad Mecchenfis ait) *tempus, aut ætatem*. nempe, ut interpretatur Beidavi Arabum doctissimus, *spatium quadragesima annorum*; indeque proverbium apud eosdem invaluit Arabas: *Non suscitatur propheta, nisi post annos quadragesima*. Idem ex Ben-Casem tradit Gabriel Sionita *De urbibus & moribus orientis* cap. 8. m Exstant in publicis bibliothecis plures falsi prophete rerum descriptores, Seid Mustapha filius Hæsenis, aliis Genabi, Mirchondi, five Emir Choand auctor *Muhamedim*, five vite Muhamedis, & alii.

80. Consulantur hæc à peritis historiæ. Nil, credimus, de peregrinatione hac, five expeditione Hispanica, angulis excussis omnibus invenient. Laudat quoque Petrus Bellonus libro 3. *Memorabilium* cap. 1. Turcicum librum magni apud eos habitum, *Afear* nomine, totius vite Machometi ordinem continentem: in quo non alibi peregrinatus ille extra Arabiam, quam in Syria, Palestina, Ægypto, Persiæque fuisse legitur. Hinc excluditur cum prædicato Machometi in Hispaniis ante hanc ætatem, tum quòd jam id egerit anno DCVI. ut ait Pseudo-Maximus. Quod autem sequitur tempus usque ad fugam anni DCXXII. Mecchæ, aut in locis vicinis, operi mansisse intentum, idem Elmacinus fati innuit, & è nostris Rodericus Toletanus in *Historia Arabum* n. Narrat inde Elmacinus & Abulfarajus res ejus gestas singulis annis usque ad decimum, aliis undecimum, Hegire, quo decessit. Quo temporis intervallo minus potuit ab ea regione, in qua bellum gerebat præsens, abscedere. Similiter Græci cum Theophane historici res gestas Machometi omnes intra Arabiæ fines constituunt, non alibi grassatum referentes; ipsi tamen in errorem, quandoquidem Arabibus credere de sui prophete rebus fatius existimamus, delapsi, dum obtinuisse nefariam hanc sectam vivo Machometo xxix. annis, primus Theophanes in *Chronographia* o scriptum reliquerit. Cujus verba ferè descriperunt è Græcis Cedrenus in *Compendio* p, & Constantinus Porphyrogeneta q: è Latinis Anastasius Bibliothecarius r, & Paullus Diaconus s. Sic nempe partiti hoc tempus, ut Anastasii verbis Latinis hæresis hæc tenuisse dicatur partes Ethri-

i Eodem cap. 1. n. 4. & sequentibus.

k *Dynastia* IX. pag. 101. & sequentibus. l Sur. *Fone* pag. 340. verba asserti Hottingerus in *Hist. orientalis* lib. 2. cap. 4. pag. 398.

m Apud eundem Hottingerum p. 440.

n Cap. 3. 4. 5. & 6. in corpore *Hisp. illustr.* tom. 2. pag. 162. & cum Elmacino.

o Edit. Paris. pag. 278. anno Heraclii XXI.

p Edit. Paris. pag. 421.

q *De adm.* Imp. cap. 17.

r In *Historia* edit. Paris. pag.

s *Hist.* lib. 18.

p In edit. Paris. Jacobi de Breul. pag. 488.

q In Notis ad Redempt. hæc *Relatio* nem. editionis Matrit. Paris. Breulii ante operum elenchum. r Ubi supra pag. 38.

s In hoc obitu anno DCXXXVI. consentiunt cum Redempto Baroniis tom. 8. ad hunc ann. Padilla cent. 7. cap. 22. fol. 118. Ribadeneyra in *Flora* SS. IV. Aprilis auctor catal. *Regum Gothorum* in edit. Concil. Loaisæ.

t Donatus Puniellus in *Chron. Eccl.* S. Stephani Bonon. Uvion. lib. 2. *Ligni vite* cap. 24. & alii in *Actis sanctorum* laudati die IV. April. in commentarii prævii §. 2. num. 6. u Ubi supra pag. 39. & sequentibus. x Uvion lib. 3. *Ligni vite*. Constant. Felix in *Kalend.* Ferrarius in *cat.* SS. hoc die.

y Tomo 1. pag. 225. z In *Epist.* Bononiens. tom. 1. tit. 1. fol. 11. in *Petro Epist.*

a Ad ann. DCVII. num. 2.

b In Chron. ad ann. DCVII.

c Ad ann. DCXV.

d a. pag. cap. 40.

e Alph. Spina, Warnerus de Rolevink. Quintana-dueñas, Bleda. Vafæus, & quedam Breviaria apud Tamajum IV. Apr. pag. 493.

h Cum pluribus Riccius in *Chronol. reform.* lib. 1. cap. 24. Jacobus Gollus in notis ad Alfergani elementa astronomica pag. 55.

Ethribi, sub ejus promulgatore, primum occul-
tè amiss decem, & bello similiter decem, & ma-
nifestè novem, hoc est xxix. annis. Cum ve-
rè à pseudo-prophetiæ initio, seu quadragesi-
mo ætatis Machometi anno, ad sexagesimum
tertium aut quintum, quos ei Elmacinus assi-
gnat, nonnisi xxiii. aut xxv. effluxerint.

81. Sed esto, nullus Machometanis ex-
peditionibus fines præscripserit. An non à
ratione ipsa ducimur, aut verius cogimur,
ad eliminandam longè ab historiæ castris Hi-
spaniensis ejus expeditionis fabulam? Quo
enim linguæ commercio nifus Machometus
Arabs camelarius, non Græcæ, non Latinæ
gnarus, Hispanam gentem Arabicæ infciam,
dudum Christianam, & jam catholicam, sub
Reccaredo Rege victoriosissimo equè ac piis-
simo, literis & armis florentem, sagacissimam
ac propositi tenacissimam, stupidis dolis suis
& machinationibus, Gabrielis archangeli sibi
apparentis legemque dictantis, absurdissima-
rumque aliarum inventionum, quæ in Alco-
rano continentur, præstigiis, vix penes Ara-
bes barbaros, nulliusque religionis doctri-
næ compotes, fidem habituris, decepturum
se, & ad suam, bestiarum potiùs quam homi-
num perverissimam sectam, è Christianæ le-
gis throno præcipitaturum speraverit?

82. Inhiabat illè Chadighæ uxoris divitiis,
quæ nupta ei mansit ab anno ante inspiratio-
nem, ut loquuntur Arabes, quinto decimo,
usque ad annum post eam nonum (uti Abu-
nazarus scribit). scilicet ab ætatis vicefimo
quinto ad quadragesimum nonum, sive ut
rationi chronologiæ communis juxta differen-
tiam paullo antè assignatam insistamus, ab
anno DXCIII. usque ad DCXVII. aut cir-
citer. Inhiabat libertati asserendæ gentis suæ,
inhiabat imperio, & quidem occasionem na-
ctus provinciæ tot inter idololatrarum, Ju-
dæorum, Nestorianorum, Jacobitarum, Mel-
kitarum, sive Græcorum, & orthodoxorum
diffidia fluctuantis, bellorumque inter Co-
roam Persarum & Heraclium Romanorum
Imperatores tunc temporis sævientium, non
temerè potuit rebus turbatis fruiturum se
sperare. Ac decipient nos vaniloqui dicentes,
Machometum, sive consilio proprio, sive dia-
bolica persuasione, invitanti è proximo huic
ampliandarum rerum suarum spei sic temerè
inepteque renunciâsse, derelictisque patria &
gente sibi nota ac devota, apud quam divitiis
& cognatione florebat, populum alium
in ultimo occidente positum, nullis viribus,
nulla Hispani sermonis, aut morum, aut na-
tionis cognitione tentare nugivendulum ani-
mo suo proposuisse, novennaliqûe intervallo
temporis frustra, veluti Ixionem alterum,
lapidem hunc versasse? Apage, ut scriptori-
bus, sive supposititiis, sive ex antiquitatis
ignoratione sibi ipsis facillè illudentibus,
qui tam absurda hæc nobis admittenda propi-
nant, in meridie literarum ac doctrinæ omnis
perspicaciter jam videntibus, assurgamus; &
non potiùs cum vilissimis his mercibus suis
illuc eos amandemus, ubi homines plumbei
& vècordes habitant,

Vervecum in patria crassoque sub aère nati.

83. Francisci quidem Bivarrii, hominis
eruditione præstantis, miseratione sæpiùs tan-
gor, qui sagax, neque vulgariter instructum
ingenium ita his obnoxium terriculamentis
habuit, ut vel non leviter ab hujus fabulæ
absurditate permotus, non ausus tamen fuerit
hoc in manus arrepto Ariadne filio aliquan-
do sese in lucem è labyrinthis ficulneo To-
letanæ historiæ his tenebris vindicare. Aliter
prorsus ii de hac censent fabula, quorum
ingenia (ut cum jurisconsultis loquar) in tu-
telam suam jam venerunt.

84. Doctrinam sanctissimi patris Isidori
opera ejus produnt tot retrò sæculis, & usque
nunc clarissima, quæ omnis posteritas, di-
rectis ad sæculum, quo vixit, oculis admi-
rata, & nunquam non admiratura est. Hinc
theologi, jurisprudentes, philologi, gramma-
tici, perennem aquam ad areolas suas deriva-
vere. Immensam ejus eruditionem, ac sin-
gularem pietatem omnes pari loco, eoque
summo, habent. Veteres, sibi que æquales,
& quos sequiora tempora protulerunt, histo-
ricos, conciliares congregationes, summos
Ecclesiæ antifites, & summos quosque om-
nium gentium, & quarumcumque disci-
plinarum scriptores, adeò sibi devinxit vene-
ratione sui, fructuosæque operæ nunquam
limitatâ aut cessante beneficentiâ noster Isi-
dorus, ut vix alius, è primi etiam subfellii
& dignitatis patribus, nomen suum frequen-
tioribus omnium ordinum laudibus com-
mendatum ad posteros propagaverit. Potuit-
ne magnificentius quicquam his Concilii To-
letani viii. decem & septem dumtaxat post
ejus obitum annis celebrati verbis de eo con-
cipi? Nostri quoque sæculi doctor egregius, Ec-
clesiæ catholice novissimum decus, præcedentibus
etate postremus, doctrinæ comparatione non in-
fimus, & quod majus est, in sæculorum sine do-
ctissimus, atque cum reverentia nominandus Isi-
dorus, &c.

85. Quid verò de ejusdem eloquentia
S. Ildephonsus, ejus, ut fama est, in Hi-
spalensi collegio discipulus? Vir (inquit) de-
core simul & ingenio pollens. Nam tantæ jucun-
ditatis affluentem copiam in eloquendo prome-
ruit, ut libertas admiranda dicendi ex eo in stu-
porem verteret audientes, ex quo audita bis,
qui audisset, nonnisi repetita sæpius commenda-
ret. Quid Braulio, Cæsar-augustanus Epi-
scopus, ejus, & ipse, ut creditur, auditor?
In quo quiddam sibi antiquitas vindicavit, im-
mo nostrum tempus antiquitatis in eo scientiam
imaginavit, vir in omni locutionis genere for-
matius, ut imperito doctoque secundum quali-
tatem sermonis existeret aptus, congrua verò
opportunitate loci incomparabili eloquentia clarus.
Quem Deus (inferius ait) post tot defectus Hi-
spaniæ novissimis temporibus suscitans (credo
ad restauranda antiquorum monumenta, ne us-
quequaque rusticitate veterasceremus) quasi
quandam apposuit destinam, cui non immeritò
illud philosophicum è nobis aptatur. Nos,
inquit, in nostra urbe peregrinantes, errantesque
tanquam hospites, tui libri quasi domum sedu-
xerunt, ut possimus aliquando, qui, & ubi es-
semus, agnoscere. Tu etatem patriæ, tu descri-
ptio-

x Ambr. Mora-
les lib. 12. cap.
21. fol. 128. Frã.
ciscus Padilla
cent. 7. cap. 22.
fol. 218. Maria-
na lib. 6. cap. 3.
Rodericus Car-
rus ad Maxi-
mum folio 215.
& mirè quod
Joannes Ta-
majus iv. Apr.
Pag. 493.

y Libro De
script. seu De
viris illustrib.
cap. 9.
z Ita legitur
pro is in pluri-
bus exemplari-
bus.

a In elogio,
seu vita ejus
una com operi-
bus S. Docto-
ris.

b Culcimen-
tū, aut subtra-
tionem credo.
Ita Chorippus
loquitur, ubi
ad eum viri
docti, & Vitru-
vius habere
hoc verbum in
ms. dicitur lib.
5. De architec-
ta. cap. ult. ut no-
rat Philander.
Hic autè vin-
cula interpre-
tatus displicuit
Barthio lib. 15.
Advers. cap. 11.
Hujus vocabu-
li mentio est in
Chron. Fonta-
nellens. apud
Dacherium to-
3. Spicil. pag.
193. immo a-
pud ipsum Isi-
dorum lib. 2.
Sentent. 40. in
antiquis exem-
plaribus quos
vidit Loaisa.
Vide hujus no-
tas lit. G. &
Fulgentium e-
pist. 1. cap. 2.
quem videtur
Braulio expres-
sisse.

c Ciceronis
lib. 1. Acad.
quest.

ptiones temporum, tu sacrorum jura, tu sacerdo-
tum, tu domesticam publicamque disciplinam,
tu sedium, regionum, locorum, tu omnium divi-
narumque humanarumque rerum, nominum gene-
ra, officia, causas aperuisti. Quod, Marco
Varroni datum olim à Cicerone, elogium
quàm nostro Christiano Hispaniarum Var-
roni conveniat, propter maximum præcipuè
Erymologiarum opus, deinde videbimus.

86. Britannia Episcopi ad Leonem IV.
qui Romæ sedit anno DCCCXLVII. & se-
quentibus, testimonia Augustini, Hieronymi,
& Isidori nostri scribentes, laudaverant. Qui-
bus ille respondit d: Tunc si illorum, quorum
meministi, dicta Hieronymi, Augustini, Isidori,
vel ceterorum sanctorum doctorum similium, re-
perta fuerint, magnanimitè sunt retinenda ac
promulganda. Quam Leonis approbationem
jure extollit mirè Isidorum commendans Hi-
spanus quoque Prudentius Trecentis Episco-
pus in libro De prædestinatione adversus Joan-
nem Scotum Erigenam cap. II. cujus verba in-
frà dabimus. Sub idem tempus Hincmarus
Rhemensis Episcopus De prædestinatione simi-
liter scribens cap. 9. Isidorum quodammodo
taxavit, virum quantumvis doctum fateatur,
& legentibus in multis proficuum, de assensu
dato eorum operibus, adversus quos olim
Prosper Aquitanus scripserat, eò quod in li-
bris Sententiarum dixerit geminam esse præde-
stinationem, sive electorum ad requiem, sive
reprobatorum ad mortem; quasi prædestina-
tionis favens, qui ante merita aliquos ad mor-
tem, eodem modo atque aliquos ad vitam,
prædestinari dicebant. Injuriam autem sanæ
catholicissimi doctoris doctrinæ famæque illa-
tam ab Hincmaro ratio ipsa dispulit, eaque
sultus Ratramnus monasterii Corbejenfis mo-
nachus, De prædestinatione ad Carolum Cal-
vum lib. 2. sub eandem Hincmari ætatem
scribens, non solum Isidorum de prædestina-
tione malorum ad pœnam propter prævisa
peccata, ex more loquendi sanctorum patrum,
latissimè ac liquidissimè interpretatur; sed &
ipsum sanctum vitæque meritis & sapientiæ lu-
mine præclarum appellat.

87. Prudentius uti diximus Trecentis,
seu Tricassinus, antistes, eidem argumento,
& explicandæ Isidori sententiæ addictus in
laudato adversus Erigenam opere, B. Isido-
rum ait, sicut doctrinæ & fidei, ita dignitatis
atque officii S. Gregorii Papæ Magni socium,
ejus doctrinam in causa fidei catholicis omnibus
congruentem multa amositate temporum, & pro-
babilem & susceptam, & à Leone Papa no-
viter commendatam, ejusque auctorem cum
sanctis patribus, eodem honore & dignitate
annotatum referens. In Conciliis pluribus
Gallicanis ejusdem ferè temporis, quod Ca-
roli Magni & Ludovici Pii Cæsarum religio
prosperavit, laudatur, ejusque testimonia re-
feruntur. Præcipuèque Aquigranense sub
Ludovico Pio ann. DCCCXVI. celebratum
verbis ac documentis clarissimi nostri doctoris
magna ex parte constat. Isidori Pacensis no-
stri, aliis junioris, testimonio jam ante sæcu-
lum integrum scribentis, magnus Hispaniæ
vocatus doctor fuerat. Regino item Pru-
Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

d Epist. 2. ad
Episcopos Bri-
tannia quæ
verba desum-
psit Gratianus
in cap. De li-
bello 20. dist.

e Habemus
editum, cum
alibi in Biblio-
theca veterum
Patrum tum in
Parisiensi edit.
an. MDCL. Eo-
rum qui nono se-
culo De prædest.
& gratia scri-
pserunt 1. tomo
pag. 230.

f Vide Mar-
garin. Bignau
in epist. nuncu-
pat. editionis
suz Parisiensis
operum S. Isi-
dori.

mienfis abbas decimi sæculi historicus Chro-
nicorum libro suo ad annum DLXXII. Sub
his etiam Regibus (ait) Isidorus Hispalensis
Ecclesiæ Episcopus floruit, nulli modernorum do-
ctorum postponendus, qui multa de fide, regulis,
Ecclesiasticisque disciplinis disputavit. Lucæ
Tudensis Episcopi Chronicon & elogium ejus
continet amplissimum, qui versus affert casci
sanè sæculi, quibus ille appellatur,
Sidus bonestatis, lux morum, & sol probitatis.
Meminit quoque cum laude magna Roderi-
cus Toletanus h doctorem nullius scientiæ exper-
tem vocans lib. 1. cap. 9.

88. Jam Gratianus decretorum compila-
tor Ecclesiasticæ disciplinæ regulas ordine de-
scripturus, populoque Christiano veluti album
sanctarum legum propositurus, non auctor,
sed collector tantum selectissimorum veterum
patrum documentorum, ac sententiarum,
ex nullo alio plures quàm ex Isidoro nostro
decerpsisse flores deprehenditur, à viris nempe
diligentibus, qui cum curiosè id observassent,
Indicem eorum Isidori locorum, quos Gra-
tianus in concordantiam suam discordantium
canonum (nomen id fecit olim decreto suo)
coacervavit. Quin immo Gregorius IX. Papa
in decretalibus suis Isidoro sæpiùs utitur.
Meminerit alii Chronicorum scriptores, ad
Isidori ætatem devenientes. Hermannus Con-
tractus ad annum DCXX. Sigebertus ad
DCXXXVII. Guilielmus Malmesburiensis,
Vincentius, Antoninus, Petrus Equili-
nus, & omnia Martyrologia; Romanum
ante alia his verbis: Hispali S. Isidorus
Episcopus sanctitate & doctrinâ conspicuus, qui
zelo catholice fidei & observantiâ Ecclesiasticæ
discipline Hispanias illustravit.

89. Atque egregiam ante omnia laudem
continet, quod Martinus Dominicanus Gnes-
nensis in Polonia Episcopus, indeque Polo-
nus dictus, Innocentii IV. Pontificis pœnitenti-
arius, circa ann. MCCL. Chronicon suum
de summis Pontificibus scribens, ait, Bonifa-
cio VIII. Romano Pontifice deliberante de
his, qui doctorum Ecclesiæ numero & no-
mine essent cohonestandi, fuisse qui Am-
brosio Isidorum præferendum, aut quatuor-
certè aliis quintum adjiendum, judicarent.
Quod quidem Joannis Marianæ verbis retu-
limus lib. 6. cap. 7. Hispanæ historiæ. Cui opi-
nioni (subjungit ille) fidem tanti viri eruditio
facit in omni literarum genere excellentis: &
quoniam in eo numero duo patres Italici generis
sunt, nullus ex occidente. Non utique laudat
auctorem rei Polonum Joannes Mariana.
Fertur tamen ab aliis rei auctor, quamvis
revera hocce testimonium in Antuerpiensi
Suffridi Petri anni MDLXXIV. editione,
quam ad manum habeo, & nescio an in
aliis, desideretur.

90. Nec novum est, ut in id Chronicon
(fortè an per malitiam non dixerim) sup-
posititia multa sese immiserint, quæ in an-
tiquioribus, & incorruptioribus mss. libris non
leguntur, uti tabella de Joanne Anglico Pa-
pa, sive Joanna Papiſſa, tot argumentis, ac
veterum codicum documentis debellata, præ-
ter alios à Blondello, acri aliàs hoste catho-
lici

g Lib. 3. in
principio.

h Lib. 1. cap. 9
& lib. 2. cap. 17.

i Exstat in
editionibus Pa-
risiensibus Bi-
gnæi, & Breullii
& in Matritensi,
& apud Con-
stant. Cajetan.
Triade Epist.
Benedicti. pag.
35.

k Vide Bi-
gnæum in dict.
epist. nuncupat.
l Lib. 2. De
gest. Angl. cap.
10.
m Lib. 5. per-
biff.

n
o Lib. 4. Ca-
tal. 55. cap. 10.
p Die iv.
Aprilis.

t Videnda
descriptio hu-
jus gentis eo
tempore apud
Greg. Abulpha-
raliū in Hist.
dynastiarum
jam laudata,
Dynastia 9. pa-
gina 100.

u Apud Hor-
tingerum lib. 1.
cap. 1. pag. 318.

fici nominis, & à Labbeo viro doctissimo, tum etiam, quasi per transfennam, à Petro Lambecio præstantissimo hujus ætatis Germanicarum rerum, præsertimque Austriacarum, Cæsareæque bibliothecæ illustratore lib. 2. *Comm. de bibliotheca Cæsarea* cap. 8. ^q Laudavisse utique hujus ipsius rei auctorem Luitprandum ex *Advers.* 169. editionis Matritensis Thomæ Tamaji, si is verus Luitprandus esset, & non stupida adeo mentis nugator, ut Luitprando decimi sæculi scriptori mentionem ejus facti, quod Bonifacio VIII. sæculi decimi tertii Pontifici adscribitur, appingere non sit veritus. Iccircò forsitan prætermisit hoc Adversarium D. Laurentius Ramirez de Prado in altera editione Plantiniana.

91. In recentioribus Jacobus Gaddius Florentinus scriptorum non Ecclesiasticorum ^r descriptor, cum exemplar Episcopi numeris omnibus absoluti, tum doctrinæ multiplicis eruditio- nisque immensa virum vocat. Xystus Senensis ^s, eximia sanctitatis & eruditionis, divinarum Scripturarum peritissimum, & in legendis, colligendis, coaptandisque dictis ac sententiis, & rapsodiis veterum patrum ex innumeris & immensis eorum voluminibus desiderium habentem inexplabile, & vires omnino inexhaustas, Andreas Resendius ^t virum magnum appellat, & rerum multarum bene peritum, nec elegantiorum tam expertem literarum, ut insolenti fastidio sit à dicendi testimonio ablegandus. Quod propter vellicatum à non paucis Isidorum ob aliquas minus feliciter deductas origines in vasto *Etymologiarum* opere, de quo nos infra dicemus. Idem alibi jure meritoque multa tum eruditionis, tum diligentia hominem vocat. Raphaël autem Volaterranus, non tam doctrina, quam vitâ philosophum, & in dicendo non tam rudem quam inexaratum, haud omnino rectè, censuit. Stylum enim ejus sæculi quis in eo reprehenderit? Aut cuiquam videbitur is non doctrinâ philosophus, qui moribus & pietati præscripsit regulas, universis Ecclesiæ sæculis merito suscipiendas? Quantum verò favet Josephus Scaliger ^u! Isidorus multa (ait) ex veterum libris, quibus hodie caremus, eaque optima transcripsit. Ideo illum velim habere. Doctis utilissimus est.

CAPUT IV.

S. ISIDORI operum editiones referuntur. Joannes Grial quàm de iis benemeritus. Etymologie, seu Origines, à Braulione digesta. Martini de Roa abnorme de auctore harum judicium. Excipiuntur & avertuntur jacula grammaticorum adversus hoc opus. Etymologias quibusdam ineptas alii excusant. Etymologiarum duo genera. Plura ex ora librorum in eos admitti, & ex negligentia exscriptorum prævalere potuisse; quod in Isidorianis etymologiis factum insignibus exemplis manifestatur. Laudari impensè has ab iisdem grammaticis. Operis excellentia editionesque; & illustratores Alvarus Gomezius, Antonius Augustinus, Petrus Ciaconius, Antonius Covarrubias, Joannes Grial. Differentiarum duo libri.

De natura rerum, seu De mundo, aliàs Rotarum, quæ explicetur titulus. Chronicon unum, non duplex, Isidori. Rejicitur Bivarrii ex Pseudo-Dextro assertum de Isidori duobus Episcopis Cordubensibus, eorumque seniore Chronici auctore. Isidoriani hujus editiones. De viris illustribus liber, cujus portio est anonymi appendix de tredecim scriptoribus. De ortu & obitu Patrum liberum certissime nostri Isidori esse, uti & De regibus Gotthorum, Wandalorum, & Suevorum historiam, obnitatur licet contra D. Josephus Pellizerius, cujus argumentis satisfiit, maximeque Pelagii Ovetensis testimonio, cujus relationis fides plurifariam servatur. Braulioni prænotationem S. Isidori librorum non jure abjudicari. De Pellizerianis Chronici & Gotthorum historiæ auctoribus curiosè exquiritur. Isidori & Biclarenis verba de Hermenegildi principis tyrannide probo sensu donantur. Tyrannus idem quod Rex apud veteres. Libri Sententiarum. Quæstiones in vetus Testamentum. His usum Bedam, non Eucherium, ut falsò invaluit. De Bedæ questionibus in Scripturæ quosdam libros observatio. Allegoriarum liber falsò adscriptus Isidoro Cordubensi. De fide catholica liber ad sororem. Quædam de psalterio Romano in usu olim Hispaniæ, immo & sacrorum librorum translatio à vulgari diversa. Libri alii. Synonyma, epistolæ. De usu panis azymi in Eucharistia quædam notantur. Regula monachorum. De conflictu vitiorum & virtutum liber, uti neque Sanctorum Leonis, Ambrosii, Augustini, quorum operibus adjungi solet; ita neque Isidori esse, forteque Ambrosio Haupterto attribuendum. De incertis aliis, itemque illo De ordine creaturarum ad Braulionem Episcopum urbis Romæ. Inquiritur in hunc titulum. Roma quælibet forsitan regie urbs dicta, uti Hierusalem quælibet Ecclesiæ cathedralis. Falsò adscripta Isidoro à Constantino Cajetano in Regulam S. Benedicti commentaria. De institutione jejunii quadragesimalis opus à Boxbormio laudatum. S. Æmilianus Vercellensis Episcopus ex Aragonia. De missalis & breviarii, que vocant Isidoriana, auctoribus. De lege Wisi-gothorum seu libro judicum, Hispanè Fuero juzgo. De collectione epistolarum decretalium malè nostro Isidoro adscripta. Ambrosii Moralis lapsus in recognoscendo Escorialensi Codice. De Mercatoris & Peccatoris nominibus huic inditis collector. Quisnam is fuerit ex Blondelli conjectura. Glossaria Isidoro tributa. Fingenda de Avicena, & Isidori libris medicis, & Theodiseli facinore, ac de translatione primatialis dignitatis ab Hispalensi in Toletanam Ecclesiam.

92. CLARISSIMI Hispaniarum doctoris operæ præsentaverant viri bonorum studiorum amantes, & inter hos Secerus Hagenoæ MDXXIX. ut constat ex Gesneriana Epitome, primus, quod sciam, in unam compagem contulit, ac publici usus fecit Margarinus

rinus Bignæus Gallus, theologus doctor Parisiensis, in regia illa urbe an. MDLXXX. cum docta fati atque eleganti præfatione Parisiensem istam editionem sequuta est altera Matritensis anni MDXCIX. quam procuravit Joannes Grial Ecclesiæ Calagurritanæ canonicus; hancque ante multos annos Philippi II. Regum prudentissimi jussu à viris totius Hispaniæ doctissimis atque eruditissimis per partes adornari ceptam, quorum unus tandem superstes Grialius, defunctorum adjutus, necnon suis perfunctus laboribus, diem suum ante editionis tempus obeunte Philippo rei auctore, sub ejus filii & successoris Philippi Regis III. auspiciis in publicum emisit. Huic tertia successit five altera Parisiensis anno MDCII. quam iterum, nempe quartum, præsentavit anno MDCXVII. Antonius Hierat Colonienfis typographus. Editionis hujus Parisiensis secundæ curam habuit Jacobus du Breul monachus S. Germani à Pratis, qui Margarino Bigneo, quem nuper laudavimus, in nondum olim perfecto correctionis munere succedens, manuscriptique nonnullis Paulli Petavii, Papirii Massoni, & aliorum codicibus ad rem bene gerendam adjutus, Margarinianæ editionis veluti exemplum, correctius tamen & luculentius, necnon quibusdam de novo editis libellis locupletatum; in vulgus dedisse videri potest. Quare nos editioni nostræ Hispanæ, quam Breulius non vidit, quamque tot viri præstantes, quot singulos, partibus singulis incubuisse, eosque quampluribus ex tota Hispania & Italia conquisitis exemplaribus manu exaratis usos, loco suo annotabimus, adhærere in subnotando operum elencho satius duximus. Hæc nempe illa sunt:

93. *Etymologiarum* libri xx. Quo quidem immensæ molis opere, adhuc magis quam cæteris aliis notior ac celebrior est Isidorus. Hinc enim exordium sumit editio nostra, quamvis ultima hæc fuerit viri maximi lucubratio, eique nondum, ut videtur, absolutæ immortuus fuerit. Scripsit (S. Ildephonus ait) quoque in ultimo ad petitionem Braulionis Cæsaris-augustani Episcopi librum *Etymologiarum*, quem cum multis annis conaretur perficere, in ejus opere diem extremum visus est conclusisse. Librum quidem rectè: nam Braulioni debemus quòd in libros digesserit. *Etymologiarum* codicem (Braulionem ipsum audimus) nimia magnitudine distinctum ab eo titulis, non libris: quem quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum ipse reliquerit, ego in viginti libros divisi. De quo quàm exiliter modesteque existimavit auctor, Braulioni librum nuncupans? En tibi, sicut pollicitus sum, nisi opus de origine quarundam rerum ex veteris lectionis recordatione collectum, atque ita in quibusdam locis annotatum, sicut exstat conscriptum stylo majorum. Unde Originum titulo plures, *Etymologiarum* hoc opus laudantes, uti gaudent; & in his Baronius Cardinalis ^z, præter innumeros, errare non neminem ^a ex nostratibus fecit, diversumque ab isto alium Originum commentarium ab Isidoro elucubratum existimare. Sed cum *Etymologias* tam Ildephonus quàm Braulio, auctoris æquales, appellaverint, non est cur hinc recedamus. 94. Invaluisseque hanc annotationem inde colligere possumus, quòd auctor *Chronici Fontanellensis* cænobii Norimanniæ in Galliis provinciæ, quem Lucas d'Acherius edidit ^b, vixisseque nono sæculo existimatur, donasse huic loco Ansegisum sui temporis abbatem Isidori *Etymologiarum* codicem unum, inter alios libros, tradiderit. Fortassisque hanc appellationem Braulio affixit operi à se editioni parato, &, sicuti membra secrevit, ita caput adaptavit, paullulum ab auctore, qui Origines sese mittere reliquit scriptum, desectens, aut ab Isidoro nondum appositum titulum ipse supplevit. Cum autem de auctore hujus operis ita clarè constet, Martinus de Roa vir eloquens doctusque quidnam in mente habuit, cum Isidoro Cordubensi adscribere non fuit veritus? Sed *Etymologiarum* ad nomen totumque opus attenti, grammaticorum, quos cura hæc sollicitat, filii dudum immaniter exclamant, Isidorumque multis accusationum jaculis petunt. Eos in quinque capita Joannes Grial collegit, strenueque, aliorum exemplis usus, quos præ oculis habuit Isidorus, refellit, aut saltem declinavit. Quem lector, operè magnum pretium facturus, adire poterit.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

95. Scio Joannem Kircmannum ^e feretri etymon ^f suspendisse naso, quod tamen non improbat Vossius ^g; Nicolaum Rigaltium negligentia, cum aliis Isidorum, tum in eo culpasse ^h, quòd scorpion sagittam dixerit ⁱ, quæ potius machina est sagittas projiciens; cui tamen calculo suo favet Stewechius ^k, Joannem Schefferum ^l reprehendisse, quòd pharum Ægyptiam ab usu navibus igne prælucendi, hoc est à *phos*, *lux*, & *phar*, videre, dictam crediderit ^m; quod tamen non spernendum etymon vocavit Martinus ⁿ. Fuit & qui *cretionem* in re legali à decretionem, seu decernendo, quod ille ait ^o, dictam haud admiserit. Et tamen à juris ipsis auctoribus ^p, duo hæc nomina *cernere* & *decernere* promiscuè sumuntur, observante in iis Alciato. De aliis taceo. Sed cum, ut idem Martinus in præfatione sui Lexici annotavit, duo sint etymorum genera, alterum eorum quæ talia sunt *divinis*, hoc est *potentia*, à quibus potuerit nomen duci; alia verò *temporalia*, sive *acta*, ad quæ vocabulorum auctores verosimiliter respexerunt; Isidorus sanè posteriora hæc, ut plurimum, confectatus, si quæ veterum aliquis docuit, aut ipse proprio studio colligere potuit; cum tamen sciret omnium nominum *etymologiam* (ut ipse ait lib. 1. cap. 28.) non reperiri, eò quod multa ad arbitrium humane voluntatis, non secundum qualitatem, quæ genita sunt, nomina acceperint, ad posterioris quoque generis etyma non improbabiler elicienda divagari mentem permisit. Qui cum (ait sapienter Grialius) omne scriptorum genus diligentissimè pervolvaret, optimum ratus, si parum eruditi sæculi hominibus brevem facilemque viam ad disciplinas omnes aperiret, ut simul & rerum & verborum notitiam traderet, quæque liceret, in ipsis vocibus hæerere omnia ostenderet,

Ii 2 deret,

q Pag. 160. & seqq.

r Tomo 1.

s In Biblioth. sancte lib. 4.

t Lib. 1. L. 15. tan. antiquitat.

u In Primis Scaligeranis pag. 65.

x Apud Michaëlem Sonium.

y De scriptor. cap. 9.

z Ad annum MDCXXIII. num. 70. to. 8. Annal. a Franciscu Padilla cent. 7. Hist. Eccl. Hisp. cap. 22. fol. 227.

b Tomo 3. Spicilegii vet. script.

c Pag. 244.

d De primis partu Cordubens.

e Lib. 2. De Tusere Roman. cap. 9.

f Apud Isidorum lib. 18. cap. 9. & lib. 20. cap. 11.

g In Etymologico.

h In Notis ad Tertull. Scorpiam, in principi Lib. 13. ca. 8.

k In Comm. ad Vegetii lib. 4. cap. 22. De re milit.

l De re navali in addendis ad lib. 3. pag. 337.

m Lib. 15. cap. 2.

n In Lexico. verbo Pharus.

o Lib. 4. cap. 24.

p In leg. Is qui heres s. penult. & leg. Pupillus. De adquir. hered.

deret, nihil aptius visum, quam si vocum enu-

96. Quid quod in hoc Isidoriano opere plus sibi forsitan quam in aliis licere cujus-

97. At non deerrasse auctorem, sed leviter emendari debere eorum, qui transcripserunt...

98. Et plane hoc deducendarum originum opus ita arduum ac difficile est, ut, si virum eximie eruditum Ægidium Mena-

gium confusas, nullus hucusque argumenti hujus enarrator, quantumvis præstantissimæ...

99. Verè igitur non Isidoriani, hoc est jam semibarbari temporis, etymologicon hocce videtur opus, sed plane miraculo comparandum...

100. At quæ in Hispania totis ferè vigin-

s In epist. nuncupatoria Originum lib. 2. que Gallice.

t Cap. 5. §. 14

u Pag. 411. col. 2.

x Ad lib. 12 Theob. v. 312.

y In epist. nuncupat. sum editionis Isidori Etymologiarum, & Marci Capellæ.

z Ad lib. Theob. 6. v. 241.

a Principem hanc existimat D. Josephus Pellizerius, qui penes se habet in libro suo Maximo Obispo de Zaragoza, &c. in prælatione.

ti annis navata ab iis, quibus adornandi hanc Spartam injuncta cura fuit viris doctissimis, opera digna quidem est uberiore adhuc laude. Namque Alvarus Gomezius, cui ad gerendam strenuè rem propter insignem ejus eruditionem vocato magna veterum codicum tradita copia fuit, Antonium Augustinum Tarracone, ubi erat antistes, Petrumque Ciaconium Romæ degentes consulere in mandatis habuit. quod & fecit. Sed Augustinus XII. libro immortalis est; Ciaconius autem dici vix potest quantum opis attulerit, cum de restituendo hoc opere in primis olim cogitasset. Alvarus ergo istorum laboribus, & Antonii Covarrubiæ Toletani scholarchæ, magni Didaci Covarrubiæ jurisconsultorum phœnicis germani fratris, nostrorum omnium, quot sunt quotque fuerunt (ait Grialius b) undecumque doctissimi atque elegantissimi, aliorumque communicatione adjutus, annotationum in omnes XX. libros magnæ molis corpore relicto (ait idem) defunctus est. Sed quia in enumeranda (ut subjungit) scripturarum, conjecturarumque varietate (triginta aut eò pluribus MSS. libris omnes eos, qui intervenire, fuisse usos constare ait) multus ubique esset labor omnis susceptus fuerat, inemendatum reliquisset, huic latifundio perpurgando, conferendoque colonis ipse (Grialius) datus fuit. Tantorum virorum lucubrationibus hæ notæ constiterunt, quas primùm dedit Matritensis editio, quasque jure meritoque minimè ambiciosas, tamen eruditissimas notas, in animadvertionibus ad Gulielmi Brittonis Philippida c Gasparr appellat Barthius. Prodierunt quoque eadem notæ in editione Parisiensi Jacobi de Breul.

101. Specialem in lib. 4. qui de medicina agit, commentarium edidisse Symphorianum Camperium alicubi legimus. Nec non quandam totius Etymologiarum operis secundum alphabeti literas, incerti auctoris in bibliotheca, ut suspicamur, Vaticana, ac septimo Latinorum voluminum pluteo, asseruari acceptum referimus manu Alphonfi Ciaconii exarato codici Variarum annotationum, qui cum aliis ad S. Isidorum Hibernorum ordin. Min. Romæ custoditur. Nec indignum observatione est, in catalogo quodam Græcorum librorum apud Antonium Verderium in Supplemento Gesnerianæ Bibliothecæ Isidori Hispani de theologia etymologicum comprehensum conspici. Quod de ea parte, ubi theologica tractantur origines, intelligere possumus. Sed cujusnam frugis Græcos docere Latina etyma? Excerpta etymologiarum quædam conservat codex Bibliothecæ Casareæ, uti apud Petri Lambecii lib. 2. commentarium de ea cap. 8. pag. 934. legitur.

102. Manuscripti codices Etymologiarum plures passimque reperiuntur in bibliothecarum angulis. In S. Ildephonsi Complutensis d septingentorum ferè annorum, in e. S. Benedicti Pinciano monasterio, in Medicea f, in Renati Morean medici Parisiensis g, in Patavina S. Joannis canonicorum Lateranensium h, in Veneta S. Antonii i in Medio-

lanensi Ambrosiana Longobardicis literis majusculis descriptus. Sed de Etymologiis jam satis. Sequuntur in eadem Matritensi editione

103. Differentiarum, sive De proprietate sermonum libri duo. Totidem enim Braulio agnovit. Ildephonsus librum appellavit. Male qui tres numerant. In his subtili discretionem (ait Braulio) ea que confuse usu proferuntur, sensu discrevit. Exemplum se Catonis secutum, qui primus de his scripsit, Isidorus ipse ait. Prior liber grammaticus ferè, alter & philosophicus & theologicus est. Quare in Chronico Fontanellensi x superius laudato, Differentiarum spiritualium & carnalium liber audit. Ad editionem regiam Matritensem, ut Grialius notat, prioris libri cura demandata fuit Petro Pantino, posterioris Rolando Vicelio, regis cappellani, quorum singuli duorum MSS. codicum ope adjuti notulas addiderunt. Apud Gasparem Barthium codex alius fuit manu exaratus in membranis, quem is, dum viveret, edere cogitabat, de quo in cap. 1. lib. 32. & cap. 6. & 14. lib. 39. Adversariorum admonemur. Barthius tamen, si editionem Matritensem vidisset, pleraque aut omnia illorum, quæ in isto ejus codice vitiosa mancave reperta sanare aut supplere intendit, sana & integra reperire potuit. Tanti plerumque constat in malæ notæ libris ingenium exercere, aut potius defatigare velle. Optimè autem censuit Barthius l, non pauca in commentario isto, vel de Catone, ut præfatio docet, vel de aliis majorum gentium scriptoribus ducta esse; proindeque servari, blattarumque imperio eripi, ac subduci dignum. Nescio tamen unde Fulgentio id opus à S. Isidoro fratre inscriptum è nostris cuidam constiterit m.

104. De natura rerum liber ad Sisebutum Regem. Braulio: De natura rerum ad Sisebutum Regem librum unum, in quo tam de Ecclesiasticorum doctorum, quam etiam de philosophorum indagine obscura quædam de elementis absolvit. Meminit & Ildephonsus. Idem est cum Cosmographiæ opere, quod laudat cum aliis Trithemius, & præferre Pithœanum codicem Scriverius monuit in Animadversionibus ad Vegetium n. Aliter De mundo inscribitur. Sed, quod mirere, in MS. Paulli Petavii, quem idem Scriverius laudat, Rotarum liber appellatur. Quo etiam titulo insignis est apud anonymum auctorem Chronici Fontanellensis o inter libros ab Ansigiso abbate eidem relictos. Ejusdem (Isidori) Rotarum ad Sisebutum Regem codicem unum. Quare non est cur in Notarum transformemus, quam Scriverius suspicatus fuit germanam esse appellationem, codici Petaviano restituendam, cum Chronicon non viderit. Si scalpello quidem agendum esset, præferrem ego, ut Rotarum, ex Natura rerum, compendiosè scripto eruperit. Temperandum tamen censeo, & à rotis, seu circularibus figuris, quibus multis auctor ad mensium tempestatumque ac cælorum ordinem, nec non plagas veterum utitur designandas, Rotarum titulum ab ineptissimo aliquo scriptore fabricatum existimo. Hinc verò multa Nigidii, Var-

x Apud D. Acherium Spicilegii tomo 3. pag. 220.

l Lib. 39. cap. 14.

m Auctori libri ita inscripti: Valerio De las historias escolasticas lib. 3. tit. 6. c. 6

n Vesaliensis ultima editionis anni MDCLXX. tom. 2. post Stewechii commentarii pag. 54. o Tomo 3. Spicilegii Dacheriani pag. 241.

b Epist. ad lectorem oper. S. Isidori.

c Lib. 5. pag. 344.

d Morales in prologo 2. tom. sub tit. De los libros antiguos. e Idem en el santo viage. ms.

f Apud Spizelium in Arcan. Biblioth. dotedis pag. 95. g Labbeus in Biblioth. ms. pag. 217. h Spizelium ubi supra pag. 225. i Thomasmus pag. 13.

q De vesta p. nuncup. L. L. cap. 14.

r Lib. 5. In sic. cap. 6.

Varronis, Suëtonii Tranquilli, deperditorum librorum fragmenta posse hauriri, dignum quæ opus viri docti censurâ, idem Scriverius nos docet. Hujus emaculandi, & ad editionem Matritensem disponendi, tota cura fuit Joannis Grialii, qui notat, scholiis bene longis ab eo, cui commissum fuerat, auctum, sibi in manus datum: *quæ quia emendationi parum serviebant, placuisse iis qui hæc regio jussu curabant, illis rejectis, librum ex quatuor codicibus, inter quos erat ex Ovetensi Ecclesia Longobardicus pervetustus, à se reformari, notisque, quæ ex usu essent, affigi.* Servatur MS. in bibliotheca Ambrosiana Mediolani.

105. *Chronicon*, ab origine rerum usque ad sua tempora: in quo Julii Africani, Eusebii Cæsarensis à S. Hieronymo aucti, aliorumque continuatorum, præcipue Victoris Tununensis Episcopi, vestigia relegens, in breve compendium MMMMDCCLXXXIV. ann. historiam, usque ad annum scilicet Heraclii Imperatoris quintum, & Sisebuti Gothorum Regis quartum, sive eram DCLIV. redegit. Nam quod hujus ipsius Chronici anacephalæosis sive summarium *Etymologiarum* libris P insertum, adusque Heraclii XVII. sive aliàs XVIII. extendatur, aut etiam Chronicon ipsum duodecim tredecimve istorum annorum, qui à quinto ad XVII. sequentemve Heraclii annos intercesserunt, auctario, non in uno aut altero codice locuples ostendatur; non quidem alteram & alteram ab auctore factam editionem, multoque minus ex *Etymologiis* desumptum fuisse hoc Chronicon, ut Bellarmino q placuit, improbante Labbeo r, aut quod alii temerè censuerunt, alterum & alterum Chronici auctorem, diversumque opus indicat. Potuit enim Isidorus *Etymologiis* post omnia alia, ut ex Braulione jam notavimus, opera, intentus, adungere olim editis brevem illam diversi, quodque interim transcurrisset, brevis temporis notulam. Aut alius forte: quod & vero similis credit Vossius s, exinde quod in veteribus suis optimæ notæ MSS. extrema lib. 5. verba, quæ in Breuliana editione legas, desiderantur. Indeque, hoc est, à codicibus *Etymologiarum*, eadem accessio curiosæ alicujus manus operâ ad Chronici exemplum aliquod transvolasse. Unde factum credas, quod vel ipsum Chronicon aliâ & aliâ conclusione absolutum in diversis MSS. codicibus ad posteros venerit.

106. Diximus quidem Chronica duo, nec unius auctoris hæc esse, ab aliquo temerè existimatum. Franciscus Bivarius hic est, quem, ut suus ejus Dexter vel semel falsum sese, quod erat, proderet, dura coëgit necessitas inviam hanc viam duce illo ingredi. In Pseudo-Dextro nempe legitur t: *Isidorus senior Cordubensis continuat Chronicon à primo consulatu Theodosii.* Quod quidem in fragmento nostro Estepani codicis, de quo sæpe meminimus, nusquam apparet. Nimirum excidit parum cauto inventori, ut *senioris* titulo Isidorum Cordubensem Episcopum, qui Dextrum ætate præcessisse dicitur, quemque verus Dexter laudare poterat, cohonestaret. Ita enim vocari solet à distinguendis hunc

ab Hispalensi nostro Episcopo, qui *junior* vulgò audit. Nec tamen ita vocare Dexter potuit, cui junior hic noster, utpote duobus inferior sæculis, haud notus fuit.

107. Gordianus certè nodus: quem tamen Bivarius ne scinderet, novis difficultatum nexibus majorem in modum implicuit u. Einum quippe Isidorum Cordubensem, notum utrumque Dextro, quorum junioris respectu senior is, quem hoc loco laudat, fuerit, tertium ab his duobus nostrum Hispalensem, quartumque Isidorum Pacensem, Chronici & ipsum, ut loco suo dicemus, auctorem, editis omnes libris claros, constituit. Primum scilicet Isidorum natu quidem, non munere ibi gesto præfuls, Cordubensem, scripsisse, seu continuasse Chronicon à primo consulatu Theodosii, à Dextro his quæ dedimus verbis significatum ait. Secundo, non civi tantum, sed Episcopo ejusdem urbis, *Allegoriarum* libros, Hispalensis inter opera vulgares factos, *super annum CCCLXXX. ad Orosium opusculum*, & *super libros Regum*, atque *Evangelium Lucae commentaria* deberi, eandem Dexter locum existimat: inde jam colligens tres non minus Isidoros Chronicon scripsisse: primum nempe illum ex Cordubensibus *continuationem Eusebii & Hieronymi*, quam & fecerunt Prosper, Victor, Idatius, Marcellinus Comes, à principio Theodosii usque ad suam ætatem; atque id censet à Luca Tudensi Episcopo, quasi Hispalensis esset, non Cordubensis Isidori, ut putat Bivarius, Chronico suo insertum.

108. Movetur inde ad id credendum, quod scribere se Isidori Hispalensis Chronicon Tudensis affirmat; cum tamen ea quæ is profert, longè ab Isidorianis diversa sint. Ac verè quidem atque maximè diversa sunt: (ut id jam Bivario demus) animadvertendum tamen eo modo inter se Chronica hæc differre, uti integrum opus à compendio, sive uti germanum opus ab eo differt quod interpolatum aut ampliatum ab altero quodam est auctore. Ampliatio autem hæc an Tudensis, an alterius sit, quærentibus, liberè dicam Tudensis calamum mihi non sapere, quæ Isidoriano Chronico apud eum inseruntur, sed sæculi latinioris & cultioris auctorem. At cum Isidoriana ferè omnia in hoc, ut ita dicam, interpolato extant Chronico, vero magis consentaneum videtur Isidori Hispalensis germanum Chronicon illud esse, quod in omnium est manibus; alterius autem eo junioris operâ in eam formam redactum: quam totam Isidorianæ manus esse Tudensis credit. Hoc inquam vero similis est, quam quod alius existimare possit Bivario adherens, Isidorum Cordubensem scriptum reliquisse id Chronicon, quo usus Tudensis fuit, atque idem defloratum sive excerptum ab Isidoro Hispalensi hoc esse Chronicon, quod ejus nomen præfert.

109. De Isidoro Cordubensi, quem primus Sigebertus laudat Gambiacensis, Dexter autem unus Chronici auctorem finxit, quod supra commodiore loco dictum, nunc non repeto, contentus hoc solum annotare hic, adju-

u In Comment. ad hunc Dexter locum pag. 405.

x In Biblioth. ms.

y In Vaticana, ni fallor, cod. 698. ut in schedis Alph. Ciaconii legitur.

z In Chron. Hisp. cap. 4.

a In prologo.

adungereque olim de Cordubensi ac seniore, ut audit, Isidoro dictis, Joannem Ægidium Zamorensem Franciscanum, qui innumera vidit & annotavit de Hispanis rebus, & in *Adversaria* sua adhuc inedita conjecit, non nisi duos Isidoros tractatu laudatorum Adversariorum sexto agnovisse laudasseque; nostrum scilicet Hispalensem seniore, ut vocat, alterumque, juniorem à se dictum, qui Pacensis est, qui ad Arabum in Hispanias irruptionem rerum in orbe gestarum memoriam continuavit.

110. Superfedemus & isto in loco amici nostri ac viri clarissimi D. Josephi Pellizerii regii chronographi sententiam de auctore hujus Chronici Isidoro alio Pacensi Episcopo in medium adducere & examinare, paullò post facturi lectoribus satis, quum de historia Gotthorum agemus. Celeberrimum sanè Isidorianum hocce Chronicon, quod cum *Chronologie* titulo Basileæ anno MDLXXVII. in 8°. Thomas Guarinus, fereque ante integrum sæculum, anno scilicet MCDLXXIV. cum titulo *De temporibus*, ut apud Labbeum x legitur, alius ediderat, Notis suis illustrius Matrili cum *Sententiarum*, de quibus jam dicemus, libris, de novo publicavit Garsias Loaisa, cum Philippi III. dum adhuc pater magnus viveret, in literis magister esset, nondum sedi Toletanæ Ecclesiæ, quam postea obtinuit, initiatus. Deinde cum iisdem Notis in Matritensi editione omnium operum, & in Breuliana Parisiensi prodiit.

111. In bibliothecarum latebris y frequentia reperire est hujusce operis exempla. Quæ ad unum auctorem Isidorum nostrum omnia referri debent, quamvis in senioris & junioris Isidori nuncupationibus auctori attributis subsistant hæreantque viri docti, quorum in albo Joannes Vassæus est; qui tamen industriè se ab his vadis expedivit z. Notâ verò dignum est, quod Fredegarius Scholasticus, qui Gregorii Turonensis Episcopi continuavit historiam, Isidoriani hujus Chronici facta mentionem vix de ejus auctore certum se esse ostenderit. Itaque (ait a) B. Hieronymi, Idatii, & cujusdam sapientis, sive & Isidori, immoque & Gregorii (an Georgii, hoc est, monachi?) *Chronica à mundi origine diligentissimè percurrrens* &c. De Roderici autem Toletani testimonio ex libri 2. *Historie* suæ *De rebus Hispaniæ* fine, alibi, cum de Isidori Pacensis Chronicis agemus, lectorem monebimus. Attamen eo superior monachus auctor Chronici cujusdam adhuc manu exarati, quod *Exiliense* vulgus vocat, optimæ quidem fidei, sub Alphonso VI. sive sæculo undecimo conscriptum. qui auctor agens de Constantini Imperatoris rebus, quod in *Chronico* (inquit) *lucide declaratur, quod Isidorus Christi famulus Hispalensis Ecclesiæ Episcopus ab exordio mundi ad usque Heraclii Romani Imperatoris & Sisebuti Hispanorum religiosissimi principis tempus compendiosè scripsit.* Habemus nos editionem Italicam hujus Chronici cum hoc titulo: *Chronica de Sancto Isidoro minore, con alcune additione cavate del Testo & Istorie de la Biblia & del libro de Paulo Orosio, &*

de le Passioni de li Sancti. Editum fuit opus in civitate Friuli anno MCDLXXX. in 8°. Sed interpolat multa Isidoriano textui, continuatque opus interpres usque ad Frederici II. Imperatoris obitum annumque MCCL.

112. *De viris illustribus*, S. Braulio agnoscit *De viris illustribus librum unum, cui nos ista subjunximus.* nempe Isidori ipsius elogium. Hunc ad librum brevissimè auctor, ut solet, sic præfatus est: *Quamvis superius plurimi veterum tractatorum inter Græcos & Latinos scriptores doctissimi annotentur; tamen reor ipse etiam paucorum memoriam facere, quorum lectionem recolo me attigisse.* Matritensis editio hanc primùm, nisi fallor, præfationem, atque item hunc librum XLVI. capitibus constantem dedit, qui aliàs XXXIII. tantum absolvitur. Nempe tredecim, totidemque auctores, *Xystus videlicet Papa, Macrobius, Philastrius, Theodorus Mopsuestenus, Tyrannius Rufinus, Vergundus, Victorinus, Idatius, alter Idatius, Eusebius, Cerealis, Ferrandus, Petrusque, & Marcellinus*, quos liber incerti auctoris Isidoro & Ildephonso appendi solitus comprehendit, in editione ista Matritensi huic Isidori *De viris illustribus* libro initium dant, cæterisque XXXIII. editionum aliarum præponuntur. Excepto tamen quod quintum caput de Hosio est Cordubensi, decimum quartum de Marcellino. Quæ duo capita editiones aliæ in unum confuderunt. De Hosio & iis quæ de eo Marcellinus scripsisset consutum. Cætera conveniunt. Unde non jam opus erit, quare hunc anonymum, cum Isidorum possumus æquumque sit, laudemus. Quam restitutionem acceptam ferè Isidorus noster debet uni MS. codici *Montis-sancti* Galistæi oppidi Cauriensis diocæsis, ut in Notis legitur viri doctissimi, cui liber hic fuit commissus, Joannis Baptistæ Perezii, Episcopi aliquando Segobricensis; cum autem de his ageret, adhuc Toletani canonici. Addidit idem Perezius Annotationes, quas Philippus Labbeus *doctissimas* vocat b. Huic libro S. Isidori appensum à Braulione habemus ejusdem sancti viri elogium.

113. Editus est cum aliis operibus nec non & in collectionibus c eorum qui *De scriptoribus Ecclesiasticis* catalogos confecerunt; in quibus post Hieronymum & Genadium, tertius Isidorus, atque huic annexi Honorius Augustodunensis, & Sigebertus Gemblacensis monachus, ac tandem Henricus de Gandavo Tornacensis archidiaconus, conspiciuntur. Neque absque fructu erit moneri horum catalogorum lectores, Gemblacensi Sigeberto incognitum fuisse Isidori hunc libellum, æquè ac Honorii alterum. unde plures ab Isidoro dicti apud Sigebertum laudati etiam leguntur. Quod Suffridus Petrus Cartusianus in editione sua non semel observavit d, confirmantque apud utrumque memorati Hosius Cordubensis, Julianus Pomerius, Proba Adelphi uxor, Possidius, Proterius, Eughipius, Fulgentius Ruspensis, Justinianus Imperator, Martinus Dumiensis, sive Gallicensis, Gregorius tandem Pontifex. S. Ildephonsi verò appendicem cum suis

b In dissert. De script. Eccles. pag. 646.

c Auctore Suffrido Petro Cartusiano Colon. ann. MDCLXXX. Alberto Mirao Antuerpie MDCCXXX.

d In dedicatione epist. & ad Gennadii cap. 98.

p Lib. 5. c. 37.

q De script. Eccles. in Isidoro.

r Dissert. De script. Eccles. tom. 1. pag. 645.

s Lib. 2. de H. L. cap. 25.

t Ad ann. eccles. XLIV. n. 8.

fuis mantiffis, Juliani, qui Ildephonfi, ac Felicis, qui Juliani elogia formavere, de qua suo loco, ex editione Matritensi S. Isidori operum, omnes qui ab ea hos de novo recuderunt auctores, addidere. Exstare in schedis mss. hunc librum Isidori, tum Cantabrigiæ in collegio S. Benedicti, tum Oxonii in collegio Mertonensi scribit Voffius e.

Senensis ait κ, volumine tertio ejus operum edita; quæ exceptiones illæ ex Isidoro conjectæ videntur: in quo libro quædam sunt iisdem verbis enunciata, quibus auctor utitur libelli nostri; præsertim capite De divisione Apostolorum, & quod S. Jacobus ad annunciandum Evangelium in Hispanias venerit. Auctor quoque sermonis De Assumptione Mariæ Virginis, inter sancti Augustini alios ab editionibus repræsentati, qui creditur Fulgentius esse Carnotensis, undecimi sæculi scriptor, de gladio qui Mariæ Virginis animam Simeone prophetante pertransire debuit, hæc habet: Hinc & Isidorus, incertum, inquit, per hoc dictum, utrum gladium spiritus, an gladium significet persecutionis. Legitur autem apud Isidorum in hujus libro cap. 67. aliis licet concepta verbis, eadem sententia. Quod quidem incertum est utrum pro materiali gladio dixerit, an pro verbo Dei valido, & acutiori omni gladio accipiti. Eiusdem planè temporis testimonium est relictum nobis in monumentis Exoniensis in Anglia Devonienfis agri cœnobio apud scriptores monastici Anglicani. Unde constat inter libros huic monasterio donatos à Leofrido loci Episcopo reperiri legique in donationis instrumento, quod Anglicè prius atque inde Latine producitur, librum Isidori etymologiarum, & passiones Apostolorum. quod ultimo dictum opus hic ipse, nec alius, liber est de obitu patrum. Obiit autem Leofridus, ut ibidem annotatum legitur, anno MLXXI.

κ Biblioth. sacra lib. 4. in Bedæ.

1 Tomo. 1. pag. 227.

117. Historia de Regibus Gothorum, Wandalorum, & Suevorum. Quam nemo hætenus Isidori nostri Hispanensis esse in dubium vocavit. Braulionis certè præfatio seu prænotatio in sancti doctoris opera, seu mavis vita ejus, aut elogium, ab eodem Braulione formatum, ut, quem admodum inibi legitur, Isidori libro De viris illustribus subjungetur, inter alia hoc opus agnovit. De origine Gothorum (ait) & regno Suevorum & etiam Wandalorum historia librum unum. Cui conspirant veteres libri omnes, nec dissentit ullus, prodiitque in lucem primum, ut credimus, ex bibliotheca Petri Pithei cum libris XII. Legum Wisigothorum Parisiis apud Sebastianum Nivellium MDLXXXIX. in folio. Quare nollem regium historicum, mihi quæ amicissimum, D. Josephum Pellizerium, hac tritissima nostrorum & exterorum hominum viâ relictâ, difficilem & avium calcare locum, ut nimis aliquando ingenio indulgere conjecturisque solet, maluisse m. Cum ægrè, ac ne vix quidem, præstare possit, valida quamvis, & evitatu difficilia tela contorquens, hoc posse præscribi sæculo communi omnium præteritorum persuasioni, quæ Isidoro favet Hispanensi. At quia maximè huic, quæ nunc à nobis agitur, causæ interest impressionem viri sanè efficacis, ac præjudicatæ tot illustribus monumentis famæ, non indiligenter excipere; age dum videamus quibus utatur machinis ad aheneum antiquitatis hunc murum impetendum.

118. Habet is uti certum, neque Chronicon, neque historiam hanc Gotthorum, Suevorum, & Wandalorum, Isidori præfulis Hispan-

m In libro vernaculæ lingue inscripto: Maximo Obispo de Zaragoza distinguido de Marco Monje de Monte Casino edito Valentia MDLXXXI in 4. lib. 1. num. 29.

Hispalensis esse. Redditque suæ hujus existimationis has causas. Prima est. S. Ildephonfus in libro De viris illustribus Isidori opera recensens hominum non meminit. Secunda. Braulionis non est id, quo ad contrarium asserendum, vindicandaque Isidoro quæ verè ejus sunt, opera toties utimur, elogium. Nisi enim hoc admittamus, Ildephonsum eodem Braulione juniorem scriptorem, & qui ab eo haurire potuit Isidorum talia scripsisse, quomodo de silentio excusabimus? Accedit tertia, quam existimavi plusquam cæteras evincere rem, Isidoro Pacensis Ecclesiæ Episcopo, qui proximè sequenti sæculo, Mahometanis jam rerum dominis, in Hispania vixit, disertissimis verbis adscribi ab antiquissimo quodam scriptore, & in vetustissimo manu exarato codice, saltem Chronicon, historiamque Wandalorum & Suevorum. Hic est Pelagius Ovetensis Episcopus duodecimi sæculi sub Alphonso VI. Rege Castellanorum & Legionensium scriptor, seu compilator potiùs cujusdam Chronici ex variis aliorum eo antiquiorum, quod ille rerum ad suum usque tempus gestarum per brevi locupletavit augmento. Liber est penes Pellizerium ab ipso met Pelagio, uti suspicatur, scriptus, quem & nos apud eum vidimus. Inscriptio hæc est: Liber Chroniconum ab exordio mundi usque erâ MCLXX. Præfatur inde auctor Pelagius: Charissimi fratres. Si Chronicam hanc, quam aspiciatis, bono animo eam legeritis, inveniatis quomodo junior Isidorus, Pacensis Ecclesiæ Episcopus, sicut in veteri Testamento & novo legit, & per Spiritum sanctum intellexit, ita ab Adam usque ad Noë, & usque ad Abraham, Moysen, & David, & usque ad adventum nostri Redemptoris, & de iudiciis & Regibus in Israël, & de Romanis regibus sive Imperatoribus, & de Evangelicis, & Alanis, sive & Suevis Hispanis Regibus, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissimè scripsit. Et B. Isidorus, de quo nunc Legionensis gaudet Ecclesiæ, De Regibus Gothorum à primo Athanarico usque ad catholicum Regem Wambanem Regem Gothorum, prout potuit plenissimè scripsit. Hucusque is apud Pellizerium laudato jam loco.

119. Sed aliunde scimus, ejusdem Pellizerii testimonio n, ita Pelagium continuasse: Et à prædicto Rege Wambane usque ad catholicum Pelagium Regem Gothorum B. Julianus Toletanæ sedis Archiepiscopus, qui arcem cum sanctorum pignoribus, quæ nunc Ecclesiæ Ovetensis gloriatur, cum Rege Pelagio sæpiùs in Asturias trastrulit, & sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, prout potuit plenissimè scripsit. Et à Pelagio Rege usque ad Adephonsum castum, & catholicum Regem Gothorum Sebastianus Salmanticensis Episcopus, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissimè scripsit. Et ab Adephonso Casto usque ad Weremundum Regem podagricum Sampirus Ecclesiæ Asturicensis Episcopus, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gotthis Regibus, prout potuit plenissimè scripsit. Et à Weremundo podagrico usque ad Adephonsum Regem filium Raymundi Comitis & Urracæ Regine Pelagii Bibiatheca vetus Hispana Tom. I.

lagius Ovetensis Ecclesiæ Episcopus, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gotthis & Arragonensibus Regibus, prout potuit, plenissimè scripsit.

120. Hoc ex testimonio unum tantum è duobus quæ assumpsimus comprobari videntur, Chronicon haud Isidori esse Hispanensis Episcopi, sed alterius Isidori Pacensis; alterum verò, scilicet nec ejusdem esse Gothorum historiam, adeò non probatur, ut ejus eam esse clarissimè hinc doceamus. Et B. Isidori, de quo nunc Legionensis gaudet Ecclesiæ (inquit, ad translationem sancti ejus corporis ab Hispali ad urbem usque Legionensem tempore Ferdinandi I. cognomento Magni, Alphonfi VI. patris, respiciens) de Regibus Gothorum à primo Athanarico usque ad catholicum Regem Wambanem &c. scripsit. In quibus verbis, quod de historiæ continuatione usque ad Wambanem Regem prodidit, Isidoro Hispanensi adscribens, errorem intolerandum continet. In quem non minus incurrit epistola Adephonfi Regis Magni, quam Sebastiano directam Salmanticensi Episcopo præambulam is voluit cujusdam à se formati Chronici, de quo postea dicemus quam in editione Dulciani à se publicati Chronici Pellizerius in lucem protulit. Isidorus enim Hispanensis obiit anno DCXXXVI. Wamba autem non ante annum DCLXXII. inauguratus fuit Rex Gotthorum.

o B regione ipsius Chronici primo folio.

121. Jam, ut apparet debiliora hæc esse quam ut rem tantam conficere, hoc est Chronico suo Isidorum Hispanensem spoliare possint, argumenta hæc tria, hinc ab ultimo ordiemur; contententes hoc Pelagii testimonio abdicantis Isidori Hispanensi Chronicon, & Suevorum & Wandalorum historiam, atque Isidoro Pacensi adjudicantis, nihil enorme magis & exosum (quod pace doctissimi nobisque charissimi capitis dictum volumus) inveniri potuisse. Nullam enim prorsus in hac parte præstandam esse fidem auctori hujus præliminaris epistolæ (qui nec Pelagius forsitan Ovetensis, sed alius est) nec ipse Pellizerius inficiari debet; apud quem cæterorum omnium ejusdem epistolæ circa Chronicon, quæ in unum ibi compilata sunt, auctores enunciatorum omnino decoxit fides.

122. Primò namque Isidorum Hispanensem, quod paullò ante annotavimus, putat epistolæ auctor usque ad Wambanis, qui tot annis post ejus obitum potitus fuit rerum Hispanarum, tempora, historicum egisse. Secundo B. Julianum Toletanæ sedis Archiepiscopum à prædicto Rege Wambane usque ad Pelagium, primum Sarracenorum domitorem historiam continuasse. Quod quidem absurdissimum est mendacium: revera enim S. Julianus res Wambanis in Gallia gestas tantum literis mandavit, uti Felix in ejus vita scriptum reliquit p. Immo ipse Julianus tertio Egicanis Regis anno, Christianæ salutis DCXC. vitâ concessit. quod idem affirmat Felix. Tantum abest ut ad Pelagii Regis potuerit etiam tempora stylo pertere. In quo Pellizerius noster q, epistolæ vitia dum recenset, minus quam solet perspicaciter vidit.

p Appenditur viris illustribus Isidori, & Ildephonfi post appendiculam Juliani. q In observ. prædictis ad Dulcidi Chronicon fol. 16.

e De H. L. lib. 2. cap. 25.

f Lib. 4. cap. 30. sal. 55.

g In Notis ad catalog. Isidori, De script. Eccl. tom. 2. Hispan. illustr.

h In scholis ad Photii Biblioth. cod. 1.

i Lib. 2. Com. men. de Bibliothec. Cæsarea cap. 8. cod. 57. pag. 874.

123. Tertio, huic Juliano, qui tot ante annos ad superos abiit, sanctorum Hispanie reliquiarum exportationem in Ovetensem Ecclesiam unâ cum Pelagio procuratam, epistola tribuit; cum certè *Urbanus*, ille dictus fuerit, non *Julianus*, presul Toletanus, qui huic translationi presuit, ut apud Roderici historiam lib.4. cap.3. legitur, cujus etiam Urbani per id tempus invasè ac debellate à Machometanis Hispanie doctrina & sanctitate florentis, Pacensis Isidorus in ea, quæ certò ejus est, epitome historiarum meminit. Pelagius autem, sive alius, qui Salmanticensis Episcopi Sebastiani iis quæ de Weremundo scribebat, relationem, tanquam pictacium importunissimè asserere voluit, *De arca reliquiarum è Toledo in Asturias translata*, qui Julianum pro Urbano hunc pium sacrorum pignorum exportatorem vocare visus fuit, in vitio cubat, rectèque lectio restituendus est: quod ante nos Ambrosius Morales observavit.

124. Quarto, ibidem tribuitur Sebastiano Salmanticensi, quem nuper appellavimus, continuatio rerum Hispanicarum à Pelagio usque ad Adephonsum cognomento Castum, hujus nominis secundum, in quo & labi eum Pellizerius existimat, cum hæc pars verè auctorem habeat Adephonsum III. aliàs Magnum, Legionis Regem, qui ad Sebastianum eam direxit. Huic uni epistolæ tot fædæ erroribus, totiesque in designandis Chronicorum, quæ laudat, formatoribus aberranti, nullo quidem jure corrigendit Pellizerius fidem aliquam in Isidoriano Chronico ab Hispalensi in Pacensem transferendo, priorique illi Wandalorum & Suevorum abjudicanda historia nos præstare. Præterea non æquo jure nobiscum ab eo agitur, pertendente constare sibi ac veritati epistolam in asserendo Pacensi alteri Isidoro alterius Hispalensis existimato ad hunc diem Chronico; sibi autem non constare in adscribenda eidem Hispalensi nostro (quod Pellizerius inficiatur) Gotthorum historia.

125. Habemus enim Braulionem utrumque opus inter nostri alia recensentem. Quis enim approbabit non scripsisse hunc eam prænotationem S. Isidori librorum, quod in animum sibi prius inductum alterum adversus possessionem Hispalensis telum Pellizerius vibravit? Primum (ita est) *Prænotatio* ista in editione Matritensi lucem vidit; sed ex antiquis libris, quos optimæ notæ consuluerunt hi qui apud nos curam editionis habuerunt. Stylus quoque, istius quæ vixit Braulio, ætatis auctorem prodit; nec dissimilis est ab eo, quo scripta ab eodem Braulione habemus, cum vitam S. Emiliani, tum hymnum in ejusdem laudem, quod breviario Gotthico sive Isidoriano insertum legitur, & epistolas, quæ cum Isidorianis editæ sunt. Quale autem illud est, quod ex adverso nobis opponitur? Braulionem, si auctor esset *Prænotationis*, minimè accommodatum (in more enim hoc non habent Christiani encomiastæ) Sancto Isidoro ethnicum illum seu philosophicum, ut vocat, elogium, quod

nempe Tullius de M. Terentio Varrone *Questionum* primo libro *Academicarum* usurpat, & superiori capite adduximus; Braulionis sanè ipsius studia & genius convincunt planè uti eum potuisse disciplinarum sæcularium testimoniis, quas in præfatione vitæ S. Emiliani ex parte se attigisse modestè agnoscit; nec minus in usu habuisse; qui in eadem vitæ præfatione utitur versu isto cujusdam (ut ait) veterum poetarum:

Hoc opus, hoc etenim forsam me subtrahet igni. Appositissimum præterea est, Isidoroque applicari sanctissimo Christianorum Varroni prorsus dignum vetus illud, Romano olim dictum à Cicerone; par & circa idem indagandarum originum, par & circa idem argumentum sese prodens doctrina.

126. Nec urget, quòd S. Ildephonsus horum operum, tam Chronici quam historiae mentione cæterorum Isidori operum non auxerit catalogum. Unde duo sibi Pellizerius exculpit, quæ nobis opponat. Alterum est, non prætermisurum Ildephonsum laudare talia opera, si Isidorus auctor eorum esset, quæ eo plausu pretioque tunc temporis, quo recens scripta fuerant, excipi debuere, quo vel nunc habentur. Alterum est, Braulionis non esse *Prænotationem* superius laudatam inde etiam colligi, quòd cum Braulio præmortuus Ildephonso fuerit, & post illius mortem libellum Ildephonsus suum *De viris illustribus* (quorum & ipse Braulio pars est) ediderit, non potuit non Ildephonsus ex Braulionis hac *Prænotatione*, si ab eo scripta esset, utriusque hujus tam utilis commentarii notitiam haurire, atque ad elogium Isidori suum derivare. Cum ex contrario Ildephonsi silentium, tam Isidorum, ut hæc libris decedat historicis, quam Braulionem ut *Prænotatione* ista, constringere videatur. Quibus tamen deterreri non debemus. Facile enim contingere potuit brevissimam hanc *Prænotationem* in schedis Braulionis relictam ad Ildephonsi manus ante scriptum Isidori elogium non pervenisse. Cum neque etiam omnium Isidori operum notitiam ille habuerit. Certum enim est de pluribus eum tacuisse, quæ certè illius sunt; puta libello *De viris illustribus*, duobus *De officiis Ecclesiasticis*, necnon quibusdam epistolis.

127. Dispulsis Pellizerii contra veterem Isidoro Hispalensi propitiam, suisque viribus satis armatam, persuasionem machinationibus, jam videamus, quòd hinc ille abiens mentis ictum iniecerit. Fortè ingenium æquè ut doctum hominem sic urgebimus, ut & abscedere isthinc, ut ab iniquo loco, fatius ducat. Varius quidem ille, neque iudicii constans, tam Isidoro Pacensi, cum Pelagii suo codice, quam Isidoro alteri secundo Hispalensi, & Cæsar-augustano Episcopo, hæctenus ignoto, Chronicon asseveranter; historiam autem Gotthorum Cæsar-augustano Episcopo Maximo, a ex conjectura tantum adscribit. Quam posteriorem partem in Maximi rebus disquirendam nunc relinquentes, de Chronici hoc gemino auctore pauca dicemus.

b Pampilonæ in folio.

128. Isidorus equidem Pacensis Episcopus, cui Pelagii Ovetensis codex ms. & huic plus æquo fidens Pellizerius, Chronicon Isidorianum attribuit, ipse Isidorus est Pacensis, cujus exstat epitome *Imperatorum & Arabum* à Prudentio Sandovalio edita, cum cæteris Hispaniæ antiquis aliorum Episcoporum Chronicis. Quod opus confer, sodes, lector cum Chronico; & ipse tibi facillimo negotio ejusdem non esse auctoris utrumque persuasibis. In Chronico enim nihil est quod scabrositate & barbarie Latinas offendat aures; sed omnia ævum doctrinæ & faciendâ subactum redolent. Epitome verò plena est iis ubique verborum & orationis vitiiis, ea barbari jam sæculi, & sub Maurorum dominatione gementis Hispaniæ vestigia passim ostendit, ut qui cum Chronico velit comparare, atque ad eandem scriptoris manum utrumque opus referre, profectò is omnem sibi prius abjudicare Latini sermonis sensum debeat. Immo injuri sumus, quum magis favemus eidem Pacensi, qui ipse adversus blandientes sibi, testimonium pro suo Chronici auctore S. Isidoro luculentissimum reddit. Loquens enim de anno nativitatæ Christi versus finem epitomes, quum epochas colligit, & anno præfato (inquit) *Octaviani XLII. Christum natum secundum historiam Ecclesiasticam domini Eusebii Cæsarensis Episcopi in libro I. erà VI. vel nunc secundum Chronicam Domini Isidori adseverant* &c. Qui quidem XLII. Augusti Octaviani annus in Isidoriano vulgari Chronico huic almo natali assignatus legitur.

c Principio præteritis.

129. Non puto desideraturum ulterius quid claritatis aut fidei Pellizerium nostrum; ut Pelagio Episcopo suo, aut ejus, ut arbitror, prælocutori, dicam erroris, & insidiæ Isidoro Hispalensi offensiois impingat. Nisi Pelagii tot sæculi posterioris affirmationem præ Isidori Pacensis ferè Hispalensi æqualis habeat. In qua eadem navi Alphonsum vehi Regem Magnum, laudatæ prius epistolæ ad Sebastianum Salmanticensem auctorem, non temerè dixeris. Omittimus in præsentiarum examini subjicere distinctionem duplicis Isidori, quorum alterum *Pacensem*, alterum *de Beja*, vocat doctus vir (quasi diversæ sint Ecclesiæ *Pax & Beja*) proprio loco discutiendam.

130. Quisnam verò alter ille est Isidorus Hispalensis, qui pellexit ad se mentis aciem viri aliàs oculati & sagacis, cum à sanctissimo hujus Ecclesiæ antistite profectus esset? Remittit quidem se is pro hujus quæsti solutione ad ea quæ dicturus fuit, cum in observationibus ad Dulcidium istis, ad seriem Gotthorum, qui unus ex titulis sive partibus illius est, accederet; quò editæ quæ sunt hæctenus non pertingunt. Hispalensis certè Ecclesia non alium cognoscit, facilève admittit Isidorum inter suos Episcopos: quod verò ad Cæsar-augustanam pertinet, ipsa viderit. Habemus planè adducta recens Isidori Pacensis verba, qui altero post Hispalensem floruit sæculo; quæ quidem non alium ab eo, qui celebratissimus erat Hispanorum scriptor, dominique ob venerabilem viri famam com-

Bibliotheca vetus Hispania Tom. I.

pellatione præ quolibet alio dignus, Isidorum significare posita nemo sanus neget.

131. Dicam semel quod res est, & ansam dedit nostrorum recentis ævi historicorum frequentibus in laudandis Chronicis veterum horum Episcoporum æquivocationibus. Horum nempe omnium hoc fuit propositum, ut his quæ jam ab alio descripta essent, ea tantum adjungerent quæ ad suum usque ævum in Hispania contigere. Sed ne, eo membro tantum historiae à se formato, reliqui à legentibus artus caputque maxime desiderentur, initio ducto ab Isidori Chronico, quod res omnes mundanas usque ad Sisebutum continet, subjunxerit unusquisque, tum atque eodem filo historiæ veluti ducto, uno quæ Ildephonsus, si id admittimus, & quæ Julianus Toletanus antistes usque ad Wambanem, tum quæ alii telam prosequentes ante se conscripserunt. Qui codices ita ex variis variorum compacti historiis, unum tamen compilatoris, & ultimi continuatoris, sive ab eo, sive ab aliis nomen & nuncupationem in fronte fortiebantur. Puta Sebastiani Salmanticensis is codex, quem Sebastianus; Pelagii Ovetensis alter is, quem Pelagius, cum sua quisque eorum continuatione, descripsissent. Quos cum separatos vidissent codices primi, qui eos in schedis mss. consulere, facillè decepti sunt, existimantes unumquemque eorum Episcoporum codicibus inscriptorum non postremam Chronicorum illam partem seu continuationem, sed integram à principio rerum, aut saltem post Isidoriani Chronici tempora reliquam telam pertexuisse. Unde est quòd Ambrosius Morales, qui ante alios his Episcoporum Chronicis fuit usus, sæpius de eisdem rebus & Regibus loquens duos trève eorum in testimonium adducat, quasi de eisdem omnes rebus ac tempore scripserint. Sed quia de his quæ decerpit Ambrosius Morales, & laudavit, Episcoporum Chronicis opportunior nos exspectat locus, cum ad Isidori Pacensis res commentarius noster appulerit, videamus jam quisnam historiæ Gotthorum, Wandalorum, Suevorum auctor Pellizerio fuisse videatur.

132. Gotthorum historiæ suspicatur eandem fuisse cum ea quam scripsisse Maximum Cæsar-augustanum S. Isidorus annotavit. In quam conjecturam facillè descendit, ex quo Isidori non esse opus præjudicio quodam sibi persuasit. Nec non ut Pseudo-Chronicon hoc sæculo vulgatum, quod Maximi auctoris titulo sese venditat, subrogato eo quod germanum putavit loco isto, quem credulorum hominum facilitate non contemnendum occupavit, facillè deturbaret. Sed nihil nobis usque dum necessitatem injicit quærendi alium historiæ Gotthorum auctorem, cum Isidoro hanc apertè, unâ cum Wandalorum & Suevorum Braulio, & persuasio vulgaris omnium, tribuat. Nec tanti sit, ut vidimus, ea præfatio ms. codicis historiæ Pelagii Episcopi Ovetensis, ut Isidoro Pacensi, & hanc Gotthorum, & aliarum gentium historiæ adscribamus, cui præfatio illa non minus quam Chronicon adscribit. Satis enim jam debilitata manet hujus fides, quæ revera Isidorum ju-

K k 2 nio-

r Ut est in editione Sandovalis Pampilonensis pag. 50. Quamvis non uti Sebastiani assumptum, sed uti Sampiri textum agnovit Morales lib. 12. cap. 71. fol. 206. s. Lib. 12. cap. 71. fol. 206.

r In hisdem observat. ad Dukidii Chron. fol. 74.

u Ita in Notis ad librum De viris illustribus Isidori, cui hæc prænotatio subjicitur, affirmavit Joannes Bapt. Perezus. Editæ est in comment. ar. Bivarri ad Maximum pag. 475.

y In lib. de Maximo Cæsar-augustano fol. 29. vers. pagina. z In observat. ad Dulcidium fol. 16. a Libro de Maximo fol. 29.

d In Maximo Cæsar-aug. lib. 1. num. 29. & 32. e De viris illustribus seu De script. Eccl. cap. ult.

niorem Pacensem Episcopum, evo, sermone, operibus ab Isidoro Hispanensi toto cælo diversum, non eo iudicio, quo res pertractari debuit, distinxisse videtur. Stylus enim historie huius cum stylo Chronici, ceterorumque Isidori operum, & cum genio eius, quo sanctissimus scriptor floruit, evi, maximè convenit. Pacensis autem barbariem tam longè post se relinquit, ut in proverbio est ^f, *ὡς ἀγρίος τὸς ἀρτίος τὰς ἐπιείδης νύξ*.

Quantum aquila culicem vincit ala præpeti.

133. **Esto** igitur Isidori nostri unus & idem liber, ut ex Braulio colligimus, harum trium nationum historia. *De origine Gothorum* (ille ait) *& regno Suevorum*, & etiam *Wandalorum historia liberum unum*. Similiter auctor in præfatione ad Sisenandum Regem: *Quia de origine Gothorum Hispanorum* (sic lego conjunctim) *Suevorum*, *Wandalorum*, & *Alanorum*, & *qualiter rexerunt Hispanias*, tibi fieri notitiam postulasti &c. Quam editam in Tudenfis Lucæ Chronico initio libri secundi, quartum *Hispaniæ illustratæ* volumen exhibet s. Neque resistit aliquis adhuc, eo quòd de Hermenegildo principe ita loquatur auctor ^h. *Hermenegildum deinde filium imperis tyrannizantem, obsessum* (Leovigildus) *exsuperavit*. In quo sibi crucem frustra figunt, qui de Christi martyre, eoque ex forore nepote, Isidorum non tyrannidis verbo usurum existimat.

134. Excusat enim exemplo è Roderico Toletano ⁱ, qui huic locum excripsisse videtur, Joannes Grialius ^k. Sed cum non inde sequatur Isidori historiam esse, quod vindicare debet (potuit enim Rodericus, quin pro Isidoriana haberet, verba exinde ista fumere) convenientius est, ut Isidorum tueamur usitatâ vocabuli, tam apud Græcos quàm apud Latinos, acceptione, qui *regis & tyranni nomine promiscuè usi sunt*. Tyrannum pro iusto principe à Platone positum annotavit Bessarion Cardinalis lib. 4. *Adv. calumniatorem Platonis* cap. 10. idem ex Aristotele, ejusque *Ilzoge* à Boethio versa, confirmat Loënis lib. 5. *Miscellaneorum* cap. 1. Virgilius lib. vii. *Æ*. 266.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni. Horatius lib. 3. *carm.* 17.

Littoribus tenuisse tyrim

Late tyrannus.

Avienus in descriptione orbis *Æ*. 665.

Hanc super est tellus Ithaci vetus aula tyranii. Plura dabunt exempla Vossius in *Rhetorica* ^l, & Daufquius ad Silium Italicum ^m. Pro omnibus tamen, ad rem Isidori habeo Joannem Biclarensem, qui non aliter loquutus fuit de Hermenegildo anno III. Tiberii Imp. *Filius ejus Hermenegildus factione Goseimbæ Regine tyrannidem assumens in Hispali civitate rebellionem facta se recludit*. Improbavit fortasse principis factum Biclarensis, qui tunc in Hispania florebat, quamvis à Rege hæretico malè multatus, ut supra diximus.

135. Surgit autem ex adverso alius, vero haud simile esse Isidorum omisisse Hermenegildo principi testimonium tribuere, cum tam idoneè posset, martyrii. Grialius suspicatur deesse aliquid huc pertinens. Quicquid sit de omissione ista, qualiscumque fuisset historie

auctor, dummodo catholicus, ex postulari dignus est. Ea tamen brevitate constat opus, ut summa tantum capita, quæ ad res gestas Regum pertinent, attingere voluisse videatur. Certè has omnes historias Isidori nomine inter opera in omnibus editionibus legimus, præstantque post veterem Parisinam editionem, cujus supra mentio facta fuit, in *Hispaniæ illustratæ* semel volumine 3. ⁿ iterumque in Chron. Lucæ Tudenfis lib. 2. volum. 4. Necnon à Philippo Labbeo editæ sunt longè auctiores, ut ait, & emendatioris hætenus editis, ex codice ms. collegii Claromontani Parisiensis societatis Jesu, in *novæ bibliothecæ manuscriptorum* volum. 1. ^o cum præfatione quadam, in aliis editionibus non apparente, eaque legi dignissima, *De laude Spaniæ*. ita enim illius ætatis homines loquebantur.

136. Quas quidem tres editiones non parum alias ab aliis discrepare observavimus. Prima illa, quam ex editione alia præcedenti, ut existimo, Petri Pithœi, harum historiarum & codicis legum *Wiji-Gothorum*, Joannes Pistorius 3. voluminis scriptorum *Hispaniæ illustratæ* compilerat descripsit, ita incipit: *Gothorum antiquissimum esse regnum* &c. Apud Tudensem sic: *Gothorum antiquissima origo de Magog* &c. Labbeana, hoc est, ultima trium editionum, quarum meminimus, paulò aliter: *Gothorum antiquissimam gentem certum est, quorum originem quidam de Magog* &c. que quidem absolvit *capitulatione* quadâ de Gothorum rebus gestis ac virtute; quæ quidem apud Lucam Tudensem initio historie Gothorum collocata sunt. Pithœana quoque editio ad eam pertingit *DCLII*. hoc est ad Sisebuti Regis mortem; Tudenfis & Labbeus Svintilæ successoris elogium adjungunt, & hic postremus Riccimiri mentioem, quem parens Svintila socium sibi regni delegerat, de quo altum aliàs silentium. Eadem inter duorum Regum memoriam differentia est Chronici ab *etymologiis* quod jam de hoc opere agentes notavimus. Wandalica non minus differt Pithœanæ editionis historia ab aliis duabus, saltem in principio. *Suevica* ubique eadem est. Unde colligi æquum est ex scriptores in describendis his S. Isidori monumentis mirè sibi induruisse. Planè monachus anonymus scriptor Chronici quod Exiliense vocat sæculo undecimo, ubi de Paullina adversus Wambam rebellionem loquitur, magnam errorem admisit, Isidori historiam hanc in testimonium adducens, qui ante Wambanis imperium decesserat, cujusque non utique, sed Juliani Toletani præfulis ea est quam innuere voluit relatio. Verba Exiliensis monachi: *Scripta sunt in libro B. Isidori, quem inter alios quatuordecim à se editos, de Wandalorum, & Suevorum, Gothorumque gestis diligenter composuit*. Quæ quidem aliàs reprehendenda in Julianæ ab Isidorianis non distinguendis, quæ simul atque eodem quasi textu scripta habuit, in id saltem adduximus, ut has historias Isidorum confecisse undecimo credi, ac certum haberi, sæculo confirmaremus. Nec indignum observatione est, quòd quatuordecim tantum libros Isidorum scripsisse referat.

137. *Sententiarum* libri in Braulio quidem

n Pag. 147.

o Pag. 67.

p Vide Loaisam in Notis, in principio.

q Pag. 75. & seq. in editione *Eorum qui prædestinationem scripserunt*.

r Tomo 3. *Spicileg.* pag. 211.

s Tomo 1. *Spicil.* pag. 27.

t In Notis ad lib. 1. cap. 19. lit. R.

u In Arcanis bibliothecar. *recoctis* pag. 95. x Refert in lib. *Del santo viage*.

^v: Ildephonfus *librum* expressit. *De summo bono* id etiam opus aliquando nuncupatum, ab his illius primis verbis, ut Hebræi solent, *Summum bonum Deus est*. Quem titulum Parisiis apud Joann. Petitem sortitum fuit anno MDXIX. in 12°. & apud Petrum Rainauld MDXXXVIII. Quomodo nuncupatum exemplum existat in bibliotheca canonicorum Lateranensium S. Joannis in viridario Patavii, Thomasio teste in *Bibliotheca Patavina* ms. & alterum in cœnobio S. Francisci Pincianæ urbis, uti refert Morales in suo libro *ms. Del santo viage*. Sed secundum sententiarum librum laudaverunt patres Toletani Concilii VIII. decretorumque omnes collectores, & mss. codices p non alio appellant opus nomine; quod existat & in Ratramni *De prædestinatione* lib. 2. ^q & *Chronico Fontanellensi*, quod Lucas d'Acherius edidit ^r, & in Jonæ Aurelianensis lib. 1. *De institutione laicali* cap. 10. apud eundem s.

138. Pluribus veteribus manu exaratis libris usus est ad correctionem atque editionem Garsias Loaisa, quæ Augustæ Taurinorum unâ cum Chronico, & ad utrumque opus doctissimis ejusdem Loaisæ Notis, anno MDXCIII. in 4°. procurata fuit, indeque Matriti & Parisiis iterum tertioque repræsentata. Gothicos duos codices præsertim is laudat ^t, alterum Ecclesiæ Toletanæ eâ CMLIII. exaratum, qui etiam nunc ibi aservatur, ut ex catalogo, qui penes me est ms. constat; alterum adhuc isto antiquiorem Ovetensis collegii Salmantica. Ambrosius Morales in *Itinere* suo se vidisse testatur duos alios in monasteriis S. Facundi, & S. Isidori Legionensis. Est etiam exemplum quoddam in Ambrosiana bibliotheca. Magna ex parte hoc opus constat ex S. Gregorii sententiis; sed & Augustino, & aliis utitur. Quod quidem produisse Lipsiæ anno MCDXCIII. & Venetiis MDLXXXIII. Gesneriana monet epitome.

139. *Mysticorum expositiones sacramentorum*; seu *Quæstiones in vetus Testamentum*. Scilicet in quinque *Pentateuchi*, *Josue*, *Judicum*, *Regum*, & *Esdræ* libros. Ildephonfus: *Sacramentorum expositiones sacramentorum, qui dicitur, Quæstionum liber*. Braulio: *Quæstionum libros* duos appellat. Joannes Grialius videtur distinguere; sed nulla, ut credimus, congrua ratione. In *Pentateuchum* inscriptum habent codex bibliothecæ Mediceæ, teste mihi Spizelio ^u, aliisque S. Isidori urbis Legionensis, quem vidit Morales ^x. Ibidem separatim est in alio codice, quod ad libros Regum pertinet. Eadem est, ut credo, *explanatio in historiam divine legis*, saltem ea pars quæ *Pentateuchum* exponit, cujus cum titulo isto libri mentionem reperi in schedis Alphonfi Giaconii, quæ Romæ in cœnobio S. Isidori Minorum fratrum Hibernorum à Luca Wadingo eò illatæ, custodiuntur, quas Rever. Pater Franciscus Haroldus *Annalium Franciscanorum* continuator, doctus vir & mihi valdè charus, benignè ostendit. *Quæstionum* titulum in uno Olivæ monasterii codice Grialius reperit; cum octo ille non minus

libris manuscriptis usus sit in emaculando isto opere. In Ambrosiana bibliotheca Mediolanensi legitur ms. codex *super Pentateuchum, Jesu Nave, & Regum interpretationes S. Isidori* inscriptus. *Glossam* (ita vocat) Isidori ex hoc libro ad illud 4. *Regum* 2. *Ascende calve*, puerorum Israëlitarum ad Elisæum, laudat Raimundus Martini Dominicanus XIII. sæculi scriptor in *Pugionis fidei contra Judæos* 2. part. cap. 3. §. 12. Quædam scilicet Isidorus persequitur in opere isto, ex iis quæ in Scriptura figuratim dicta vel facta sunt, & sunt plena mysticis sacramentis, ut ipse ait ^y. Nam quæ ad literam pertinet, jam aliàs contextuerat, ut infra dicemus.

140. Vir doctissimus Joannes Grialius animadvertit primus, opus hoc, ut creditur, Isidorianum vagari jam cœpisse, non solum inter Bedæ, sed etiam inter S. Eucherii Lugdunensis Episcopi, S. Augustini æqualis opera. Ita est revera. Nam quæ Eucherio falso tribuuntur in *libros Regum commentaria* literalia, & mystica, seu allegorica, quæque fortasse Bedæ sunt, quicquid allegoricum literali enarrationi subiectum habent, eadem ipsæ sunt *mysticorum sacramentorum* Isidorianæ *Expositiones*, ex quibus auctor subtemen telæ suæ fecit, ut historicum ac mysticum sensum simul in eodem commentario haberet. Diximusque Bedæ videri hoc opus, nisi alius datur nobis Anglus eo superioris, hoc est septimi sæculi scriptor, his ejus commentarii verbis credentes, quæ tum Eucherianam inscriptionem planissimè falsam convincunt, tum hujus, quam posuimus ætatis, auctorem produunt. Ad lib. 3. *Regum* illud cap. 7. *Et quatuor rotæ per bases singulas, &c. Rotæ basibus* (inquit) *suppositæ ad portandum luteum templi à terra sustollebant*. Cum nostris nuper temporibus B. Papa Gregorius *evangelicis roboratus eloquiis Romanam rexisset Ecclesiam. Rotæ eadem curribus Dei subnixæ longè portabant, cum reverendissimi PP. Augustinus, Paulinus, & ceteri socii eorum isdem evangelicis confirmati eloquiis, jubente illo, venerè Britanniam, & verbum Dei incredulè dudum commiserere gentibus*. Ad quæ advertere debuerunt qui editionem Eucherii Romanam (Manutii credo anni MDLXIV.) & quæ ab illa emanarunt, procuravere. Satis verò his indicatur verbis Britannum de Gregorii Magni, & Augustini Britannæ Apostoli, hoc est de suo ferè sæculo, scriptorem loqui. Quod cui tribuendum sit, si à Beda discesserit, qui non amplius uno sæculo post Gregorium floruit, haud facilè invenias. Nec parum confirmat quæ de Anglo auctore tradita sunt id quod de Tyle insula ad Britannæ septentrionem posita, occasione retroactæ umbræ in horologio Achaz Regis ab Isaia propheta cap. 20. lib. 4. *Regum*, quasi ab auctore rei gnaro, atque ab inde venientibus certiore facto, referuntur. Hæc per *transennam* de Pseudo-Eucheriano isto opere Isidori mysticis gemmis distincto.

141. Bedæ etiam operibus contribui solent *Quæstiones in Genesim*, reliquosque *Pentateuchi*, atque iem in *Josue*, *Judicum*, & *Ruth*,

y In præf.

f Philetis de animalibus Græci script. apud Erasmi in *Adagiis*.

g Pag. 40.

h Erâ dicit.

i Lib. 2. cap. 24. k In præf. ad lect. suæ Matrit. edition.

l Lib. 1. pag.

m Lib. 4. pag. 194.

Rub, necnon; & in quatuor Regum libros, quæ volumine eorum operum octavo editæ leguntur. Eæ tamen, si Genesin demas, nil aliud continent, quàm Isidorianas, quibusde loquimur, Expositiones, exceptis brevissimis præfationibus in singulos biblicos libros. Quas quidem ab alio esse auctore inde colliges, quòd in ea, quæ Deuteronomio præponitur, auctor annotat, quòsdam ex Hebræis, pro quinque Legis, nonnisi quatuor libros agnoscere; quia Deuteronomium (ait) repetitionem eorumdem precedentium quatuor librorum, & quasi quoddam legis mediatorium dicunt. Quæ eadem verba primo statim capite repetuntur, quam vix commisisset tautologiam auctor, si præfationis idem auctor fuisset. Genesim autem aliâ formâ enarratur ibidem legitur; nempe explicationibus literalibus & allegoricis ex Augustino, Ambrosio, Gregorio, sæpiusque ex Isidoro desumptis; quem quidem, uti alios, disertè vocat quandoque & sub titulo Recapitulationis, seu Recapitulationis spiritualis, quo nonnisi Isidorianas has Expositiones intelligit.

142. Quid ergo dicemus? Bedam, seu alium hujuscæ, quâ Genesin, formæ commentario cæteros percurrere libros proposuisset, nec tamen ulterius promovisse? Sic videtur. Nam quæ sequentes libros enarrant, Isidori nostri, vel ipsius Bedæ testimonio, sunt. Theophilus Raynaudus in opere De bonis & malis libris, quem Placcius sequitur, non ita distinctè de his loquitur, sed omnino Bedæ adjudicat. In bibliotheca monasterii de Spina Cisterciensis ordinis apud nos, insigne volumen est Expositionis super Pentateuchum, sive catenæ ex diversis, pleurumque ignotis, auctoribus, quos inter sæpius Isidorus (ex his ut credo commentariis) adducitur. Falsò autem existimavit, ne id omittamus, Ambrosius Morales hoc Mysteriorum sacramentorum, sive Questionum idem esse opus cum altero De summo bono. Nec minus omiserim, quòd quidem Prologus in Machabeorum libros, Hieronymi operibus contribui solitus, Isidori esse dicatur à Roberto Coco Anglo, ut refert Vincentius Placcius De scriptor. pseudonymis pag. 209.

143. Allegoariarum quarundam sacræ Scripturæ liber. In hoc opere Isidoro Hispanensi asserendo Braulionem ducem sequimur, qui ait eum scripsisse De nominibus legis & Evangeliorum librum unum, in quo ostendit quid memoratæ personæ mysterialiter significant. Quod germanum argumentum operis est, quod laudamus. Negant alii, sed parieti inclinato, ut sic dixerim psalmi verbis, & maceria depulsa Pseudo-Dextræ innixi, cujus suppositivum Chronicon ad annum CDXXXIII. hæc habet: Scribit per hæc tempora Isidorus junior Cordubensis Episcopus Allegoariarum librum Paulo Orosio Tarracoeni. Quæ tamen nihili esse habenda, jam superius, cum de Isidoro isto Cordubensi ageremus, nî fallor, demonstravimus, de Orosio, ad quem directus fuit liber, probabilia suggerentes. Stylus certè & œconomia operis non dissidet ad Isidori alius.

144. De fide catholica ex veteri & novo Testamento libri duo contra Judæos ad Florentinam sororem. Marinæus Siculus malè Floram vocavit. Florentiam æquè malè princeps editio, de qua infra. Ildephonfus: Libellos duos ad Florentinam sororem contra nequitiam Judæorum. Braulio. Contra Judæos, postulate Florentinæ germanæ suæ proposito virgine, libros duos, in quibus omnia quæ fides catholica credit, ex legis & prophetarum testimonio approbavit. Inscriptionem tamen hanc, quam posuimus, Joannes Mariana, cujus hæ partes fuere, è duobus codicibus Gotthicis ante sexcentos annos descriptis prætulit; ut è Notis constat, quas breves, sed oppidò eruditas, ad editionem Matritensem subjunxit. Eandem inscriptionem præfert codex, de quo statim, Barberinæ bibliothecæ. Necnon testimonium de Christo & Ecclesia olim nuncupatum videtur ex Chronico Fontanellensi d ubi inter alios, ab Ansigiso abbate eo in monasterio relictos libros S. Isidori, unâ cum Etymologiarum, & Rotarum (hic est De natura rerum, ut supra notavimus) hujus tituli codex laudatur. Manuscriptus exstat in amplissima & selectissima Francisci Cardinalis Barberini Romana bibliotheca inter mss. codices numero 230. detrito per antiquitatem titulo. Inscriptum quoque opus S. Isidori contra Judæos, idque antiquissimè scriptum, servatur, Thomassino teste, in Veneta S. Antonii. Quo titulo insignitum opus prodiit Venetiis MCDLXXXIII. in 4.º apud Petrum Lofsein, scilicet ex duobus prior tantum liber mutilus, & non parum varians. Appendunturque Judæorum quædam blasphemæ fabulæ de Christo, & Maria ex libris Thalmud, quæ edi minimè debuere.

145. Duo sanè addiscenda ex hoc opere suggestit nobis doctissimus annotator. Alterum est, Isidorum in referendis psalmodum locis, quædam ex Psalterio Romano, qui Gothorum tempore apud nos, & in usu erat omnium Hispaniæ Ecclesiarum, desumpsisse. Hoc illud est psalterium ex quo psalmi recitantur etiam nunc Romæ in basilica principis Apostolorum, Mediolaniq; & ubicumque in usu est Ambrosiani ritus officium, in occidentalibus olim Ecclesiis ferè vulgare: de quo eruditè, ut solet, vir clarissimus D. Joannes Bona S. R. E. Cardinalis, dum viveret, mihiq; multis nominibus excolendus Rerum Liturgicarum lib. 2. cap. 3. & æqua doctrinæ atque eruditionis laude inclutus Josephus Maria Suarezius Ex-episcopus Vasioensis, in principe totius orbis templo S. Petri de urbe, dum viveret & ipse, vicarius, specialiter quadam observatione agunt. Alterum est, etiam in aliis sacris libris aliam, quam vulgarem nunc in Ecclesiæ usu, versionem ante oculos Isidorum habuisse; cum præsertim lib. 2. cap. 19. verbis illis utatur ex propheta nescio quo, de Judæis non cognoscentibus pastorem suum, facti sunt mihi in sagittam reciprocam, quod nusquam apud prophetas testimonium his verbis exstat. Cujus varietatis alia exempla idem Jo. Mariana in Notula hujus capituli quadam collegit: suspicatus tamen

d In Spicilegio d'Acheniti. pag. 241.

e Notis ad cap. 2. lib. 1.

tamen alludi ad illud Osee cap. 7. num. 16. Reversi sunt, ut essent absque jugo, facti sunt quasi arcus dolosus. Potuit & ad simile, & quasi proverbiale illud Davidis prophetæ ex Psalmo 77. v. 57. Et averterunt se, & non servaverunt pactum; quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravum. Hic enim est sensus verborum Hebræorum כִּשְׁפָה רִמְיָהוּ כַּהֲנָנִי, sive Græcorum, μετεςπαρῆσαν εις τόξον ερεβλόν, ut Isidorus clariùs interpretatur: In arcum pravum (ait) vel dolosum, qui scopum non petit, sed fructus percussit eum qui tetendit. Eadem ista sunt apud Oseam Hebræica verba; idemque est sagitta reciproca veteris versionis & Isidori. Editum fuit hoc opus cum aliis sancti doctoris Hagenoë apud Secerium MDXXIX.

146. Proemia in libros veteris ac novi Testamenti. Braulio: Proemiorum librum unum, in quo quid quisque liber sanctæ contineat Scripturæ, brevi subnotatione distinxit. Idem Sigebertus. In Ildephonso de eo nihil. Sequitur in hoc fuit argumentum S. Hieronymi in Prologo galatæ. Emendavit & ex septem codicibus inter se collatis, editioni maturavit idem qui superiores De fide duos libros, Joannes Mariana societatis Jesu, Hispaniæ decus singulare. Manuscriptus est in Ambrosiana bibliotheca Mediolanensi.

147. De Ecclesiasticis officiis libri duo ad Fulgentium fratrem Episcopum. Nec hujus recordatus est Ildephonfus, cum ex inscriptione satis liqueat germanum Isidori opus esse. quod agnovit quidem Braulio his verbis: Ad germanum suum Fulgentium Episcopum Astigitanum officiorum libros duos, in quibus originem officiorum, cur unumquodque in Ecclesia Dei agatur, interprete suo stylo non sine majorum auctoritate elicit. Nec sine consilio, Braulionis verba subjungimus, pro expositione argumenti Isidorianorum operum. Meminit & Sigebertus. Hujus operis caput 29. ad opus suum De divinis item officiis integrum transcripsit Alcuinus, uti observavit Possévinus in Apparatu sacro, & Caroli Magni mentione. Meminit & Jonas Aurelianensis Episcopus lib. 11. De institutione laicali cap. 1. quem Dacherius edidit. Hos edidit primus anno MDX. ut reor, Joannes Cochleus cum titulo De divinis officiis è vetusto codice, in quo & erant Amalarii Treverensis ejusdem argumenti libri, ut ipse ait in epistola ad Robertum Ridlejum, artium ac theologiæ doctorem, Gutheberti Episcopi Dunelmensis à secretis, editionis suæ nuncupatoria; quam epistolam conservavit in omnium operum à se adornata editione Margarinus Bigneus. Prodiit quoque cum aliis ejusdem argumenti scriptoribus De divinis similiter officiis inscriptus Colonia MDLXVIII. Ex duobus codicibus mss. opitulatus fuit accuratè horum librorum emendationi Joannes Grialius.

148. Synonymorum de lamentatione animæ peccatricis libri duo. Ildephonfus: Librum lamentationum, quem ipse Synonymorum vocavit. (Synonymam vitiosè olim hic legebatur: fortè Synonyma) Braulio Synonymorum libros duos, quibus ad consolationem animæ, & ad spem

De script. Eccl. cap. 55.

f Tomo 7. Spicilegii pag. 64.

percipiendæ veniæ, intercedente orationis exhortatione, erexit. E decem codicibus, quibus ad reddendam, quàm potis fuit, correctissimam hujus operis editionem usus est Joannes Mariana, unus Dialogum inter rationem & appetitum, tres Soliloquia, reliqui omnes Synonyma appellant. Ita & vocatur in Concilio Tolitano VIII. cap. 2. & apud Gratianum non semel. Ita vocat ipse auctor in quadam ad Braulionem epistola. Et confirmat prologus auctoris. Venit nuper (ait) ad manus meas quædam schedula, quam Synonyma dicunt, cujus formula persuasit animo quoddam lamentum mihi vel miseris condere: imitatus profectò non ejus operis eloquium, sed meum votum.

149. Ciceronis quidem nomine ad Lucium Veturium inscriptus circumfertur libellus, in quo voces synonymæ colliguntur, ad quem respexisse Isidorum codices duo ex prædictis Joannis Marianæ indicant, ita legentes in prologi initio isto: quædam schedula Ciceroni: sed magis est ut glossema sit ab eo, qui libellum jam laudatum, Ciceroniquè tributum legisset, Isidoro affixum. Sed nec Soliloquiorum nuncupatio contemnenda est: hæc enim videtur causilla cur Gratianus in cap. Inanis 12. De penitentia dist. 3. quasi ex S. Augustini Soliloquiorum libro, hæc verba desumpserit. Inanis est penitentia, quam sequens culpa cõinquinat. & quæ sequuntur; quæ & Petrus Blefensis in libello De confessione eidem sancto doctori attribuit; Cum non ejus, sed Isidori in fine prioris horum librorum sint. E contrario Jonas Aurelianensis Isidori synonymis tribuit quæ Augustini sunt lib. 11. De institutione laicali cap. 18. nisi utriusque sint. Imitatus forsitan est Boëthii librum De consolatione philosophiæ. ut tamen pietati simul & eloquentiæ facultati de tam salutari negotio congruenter copiosèque loquendi prodesset. Italicè Synonyma hæc leguntur verba per Josephum Alchaïnum Venetiis MDLXX. cum aliis. Sequuntur in nostra editione

150. Epistole quædam, quarum neque Braulio, neque Ildephonfus, neque Sigebertus meminere, utpote vix inter opera reputandarum. At quæ aliis longior est,

Prima est ad Leudefredum Episcopum: De muneribus, scilicet, in Ecclesiâ, & in monasterio ex ordine adimplendis. Hanc Isidoro adscribentes laudant Gratianus in cap. 1. 75. distinctione, Ivo Carnotensis epistolâ 73. Edidit hanc Garfias Loaisa in Conciliorum Hispanorum Collectione ex Laurentinæ regiæ bibliothecæ ms. codice perantiquo. Hic fortè est qui in subscriptionibus Toletani Concilii IV. Leudesicus audit Cordubæ Episcopus.

II. Braulioni archidiacono.

III. Ad eundem.

151. IV. Ad Massonam Emeritensem antistitem, gravissimum ejus ætatis virum. Explanat hæc Ancyritani Concilii sententiam, & an post lapsum restituenda sit, an non, Episcopo sua dignitas. Eadem utitur, cum Burchardus lib. 19. cap. 73. & Ivo lib. 3. tit. 11. cap. 17. suorum decretorum, tum Algerus præfatione in librum De misericordia tum

g Cap. In malis 5. 22. quæst. 4. cap. Omne genus 16. 22. quæst. 2. cap. 1. dist. 11.

h Aliàs Massona vocatur, de quo nomine Ant. August. ad Rhabani Penitentiale. Tamajus de Vargas in Notis ad Paulum Emeritensem cap. 9. Cajetan. infra citandus.

2. Parte 1. erotem. 8. pag. 146. a Descriptis, & scriptoribus anonymis & pseudonymis pag. 215.

b Ambrosius Morales in lib. Del santo viage ms. c Lib. 12. cap. 21. fol. 126. pag. 24.

Justitia, in *Analectis* Joannis Mabillonii, ubi male editum est ad *Messanum Episcopum*, cum Gratianus in cap. *Domino* 28. distinct. 50. ubi *Massanus* quoque pro *Massona* perperam legitur, & in cap. *Hoc ipsum* 11. 33. quest. 11. Cujus capituli titulus quicquam amplius continet. Legitur enim ibi descriptum esse ex *Isidoro ad Massonem Episcopum in præfatione ad librum De summo bono*. Quinam nuncupaverit *Sententiarum*, sive *De summo bono* libros, an *Massonæ*, an alii, nondum liquet; attamen epistola hæc nihil, quo præfationi assimiletur, continet. Fragmentum inde legitur in *Penitentiali* Rhabani Mauri cap. 1. quod Antonius Augustinus edidit, & in ejusdem epistolæ ad Heribaldum Antiodorensem Episcopum (quam edidit cum Petrus Stevartius tum ad calcem Reginonis *De Ecclesiasticis disciplinis* Stephanus Baluzius) cap. 10. Integram dedere Joannes Grialius, & Jacobus Breulius, atque item Henricus Canisius *Antiqu. lecturæ* 5. volumine; tandemque Constantinus Cajetanus. Exstat quoque inter S. Bonifacii martyris Episcopi Moguntini epistolas. Comprehendit quoque eam in Vita S. Isidori ejus auctor, quem sæpè laudavimus, ubi tamen pro *Nicetio* *Massonæ* famulo, & epistolæ ejus gerulo, *Vincentium* habet liber ms. noster. Est quidem notula hæc addita epistolæ, datam fuisse sub die xi. Kal. Martii anno III. regnante nostro *Victorico* glorioso Rege. quæ, si ex vero est, annum designat DCVI. nam *Wittericus*, seu *Victoricus*, anno DCIII. regnare cœpit.

152. V. *Helladio ceterisque cum eo congregatis*, ut de Cordubensis Episcopi in crimen carnale delapsi causa agerent. Hic est Helladius Toletanus Episcopus, qui nostro Isidoro equalis vixit sub Sisebuto, Svinthila, & Sifanando regibus, ejusque præcipue cura fuit Concilium cogendi in suffraganei præsulis dirimendo negotio. Quod vero Isidorus rem à se non alienam existimaverit, poterit eo quis reducere, ut Apostolicam sibi delegationem, seu primatis jura, commissa innuere aliquo modo videatur.

153. VI. *Claudio* duci clarissimo ejus temporis, noto ex historiis nostris, & ex S. Gregorii Magni epistolâ 124. lib. 7. De obediendo eum Isidorus monet quibuscumque prælatis in rebus quæ non manifestè mala sunt, ac de non communicando hereticis, etiam sub specie eis salutis viam commonstrandam.

154. VII. *Redemptio archidiacono*, de usu panis azymi in occidentali Ecclesia ad conficiendam Eucharistiam. Quæ Isidori epistola quantè esset auctoritatis ad perpetuum hunc panis azymi Ecclesiæ Hispanæ usum asserendum, contra id quod ex Conc. Tolet. XVI. cap. 6. conjectabatur olim doctissimus Cardinalis Joannes Bona in *Liturgicarum rerum* lib. 1. cap. 22. nemo non videt; si non ille hanc, ut supposititiam, configeret; similiterque Joannes Mabillonius Benedictinus, qui azymi causam adversus eum egit¹, hoc aliàs validissimum futurum ab epistola argumentum inter alia dubiè fidei conjecerit, epistolamque suspectam, penèque spuriam merito

videri, ob injectam controversiæ inter utramque Ecclesiam super azymo & fermentato, quæ non ante XI. sæculum orta fuit, mentionem, affirmare non dubitaverit. Hic ille Redemptus fuerit archidiaconus Ecclesiæ Hispanensis, qui obitum S. Isidori brevi narratione, quam ad nostra usque servatam habemus tempora, descripsit. Agebat forsan eo tempore in curia regia Isidorus, ut ad Hispani existentem archidiaconum convenienter scripserit. Ejus autem in curia versantis testimonium in epistola quadam ad Braulionem exstat, quæ 10. est Isidorianarum.

155. VIII. *Eugenio Episcopo* Toletano, qui Helladio & Justo successerat. De auctoritate summi Pontificis tractat. Hujus fragmentum *Historiæ suæ de Albigenis heresi* Lucas Tudenis olim inseruit: quod & Joannes Mariana hoc sæculo fecit lib. 6. cap. 6.

156. IX. *Braulioni Episcopo*. cui subnectitur Braulionis alia ad *Isidorum*, de qua, & aliis ejus, in Braulione agemus. X. & XI. *Eidem*. Subjungitur harum prior Braulionis altera, quæ Isidoro respondet, librumque *Etyimologiarum* ab eo flagitat. Cui Isidorus posteriori satisfacit. De aliis epistolis, quum absolvemus quæ Matritensem editionem componunt, mentionem habebimus.

157. *Regula monachorum*. Braulionis testimonium pro ea est. *Monastica regule librum unum, quem pro patriæ usu & invalidorum animis decentissimè temperavit*. Hujus recognitioni Petro Ciaconio viro cl. contigit, de quo, atque hujus, & sua opera Joannes Grialius, *Regulam* (inquit) *monachorum in codice tantum uno prius repertam admodum depravatam P. Cbacon ex Smaragdo & libro Sententiarum patrum bona ex parte direxerat; cujus operam nos alterum codicem nacli, & quidem Longobardicum, sed & ipsum tamen mendis oppido deformem, permultum proveximus*. Quam, cum ex hac editione Hispaniensi, unà cum notulis, ad suam Parisiensem derivaverit Breulius, quam de causa inter ea quæ primùm tunc prodirent, asterisco notavit in operum elencho? Plura quidem sunt unde Regulam istam ab Isidoro esse descriptam novimus. Conveniunt hic non solum res, sed verba, cum aliis ejus libris, de quo in notis brevissimis admonemur. Smaragdus quoque in *Diamate monachorum*, seu *Expositione in S. Benedicti regulam*, decimi sæculi scriptor, Isidori hanc laudat, & in ejusdem argumenti opere Petrus diaconus Cassinensis; Gratianusque ejus verbis utitur in cap. *Cum excommunicato* 18. 11. quæst. 3. Ante hos S. Benedictus quoque Anianensis abbas in *Regularum sua concordia* ab Hugone Menardo in lucem edita, noni sæculi auctor.

158. Exstat apud nos Gotthicis characteribus exarata, inter alias *PP. Regulas*, in monasterio Sancti Petri Caradignensis, & in alio Sancti Petri de Arlanza, uti affirmant domestici testes Benedictini^m. Ex Colonienfi domus canonicorum regularium codice, qui exscriptus fuerat ex alio S. Maximi prope Trevirensis urbem, antiquissimo, habuit exemplum suum, quod in *Codice regularum* ejus-

^m Vide Bivar. ad Maximam pag. 85.

ⁿ Secundæ partis pag. 196

ejusdem S. Benedicti Anianensis ediditⁿ eruditione vir inter paucos celebris Lucas Holstenius, bibliothecæ Vaticanæ, dum viveret, vice-præfectus & ad S. Petri canonicus, quem nos adhuc superstitem nacli Romæ sumus. Incertum verò an huc pertineant ex epistola ad Braulionem hæc Isidori verba: *Quaternionem Regularum per Maurentionem primicerium direximus*. Hanc Regulam conformem non esse Regulæ S. Benedicti notavit Benedictus Haftenus lib. 10. *Disquisit. monasticarum* tract. 6. disq. 3.

159. *De consuetu vitiorum & virtutum* liber, cujus meminit unus Sigebertus. Hunc (ex quot aut qualibus veteribus libris ambigitur) Cyprianus Suarez Jesuita emendavit, atque editioni apparavit, sine illa tamen appendice, sive epilogo, ut vocant, quo liber absolvitur, sæpè aliàs editus. In quo factamento Anglicorum, non Isidoriani avi nominis, & Mediolani, qua in urbe agere se qui scribit, non obscure significat, Isidorum hujus saltem partis non esse auctorem plenè comprobatur. Profectò libellus hic, non Sancto Leoni solum Papæ, inter cujus opera editus fuit Parisiis, anno MDXI. Venetiisque MDLIII. sed & S. Augustino, cujus etiam operum tomo nono legitur, à Lovaniensibus iustâ censurâ confixus, & S. Ambrosio in editione Romana MDLXXXV. falsò adscribitur; cum nullius eorum styllum sapiat, nedum eorum alicujus esse possit *Appendix* illa quæ Sancti Benedicti etiam meminit. Verisimile est S. Ambrosii Autperti esse, abbatis S. Vincentii ad Vulturum in Benevento; cui quidem anonymus auctor Chronici hujus monasterii sæculo XI. scripti librum *De consuetu vitiorum* tribuit P. Unde forsan error hunc Ambrosio Mediolanensi adscribendi. Joannes Grialius^q conjectabatur eundem hunc Latinum in hanc linguam conversum, cum Græco esse S. Joannis Chrysostomi ejusdem inscriptionis, quem ipse Isidorus noster ei tribuit, libro, recisa appendice. Arnoldus Uvion^r S. Gregorio adjudicare fatius duxit. Constantinus tandem Cajetanus Benedictinus^s *Appendicem* ex mss. Casinenfi & Mantuano approbans, propriumque operis limbum credens, Mediolanensi alicui scriptori adjudicat. Nos ampliamus. Sequitur tandem in Matritensi nostra editione

160. *Expositio in cantica canticorum Salomonis*. brevissima quidem ea, sed pulchra, & satis apta. Quam Isidorianis idem Cyprianus Suarez, alicujus ms. libri sequutus fidem contribuere non dubitavit, auctoritatem quoque Braulionis illius *prænotationis* ad Isidori opera, in quam offenderat, & uberiorem quidem eam, quàm hucusque edita fuit, perplexis objiciens, ubi *cantica canticorum facunda expositione* Isidorum elucidasse scriptum se legisse ait. Quæ sic brevi paraphrasi congruenter adaptari verba Grialius non credit.

161. Est tamen prolixior quàm ut in brevioris hujus locum subrogemus, *Commentarius alius in cantica*, cujus ignoratur quidem verus auctor; is scilicet, qui operibus Gregorii Magni ab aliquo tempore unà cum

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

aliis in *Regum* libros, & in psalmos inseri solet; quem tamen ejus non esse, contra vindicantium aliorum sententiam, Petrus Guffanvilæus Carnotensis presbyter in exornata à se postremæ S. Gregorii operum Parisiensis editionis præfatione ad tertium volumen, & ad hanc Canticorum explanationem acriter defendit. Quo cum fiat idem hoc opus in mss. codicibus tributum S. Isidoro legi Jacobum Pamelium observasse; de quo testis est Vincentius Placcius *De pseudonymis scriptoribus*^t.

162. Præter superiora, quæ habet Matritensis editio, sunt & alia tributa Isidoro, sive edita jam, sive in schedis adhuc, opuscula: Jacobus de Breul hæc adjecit in Parisiensis:

163. *De contemptu mundi*. Quod idem est opus cum *Synonymis*, aliquantulum licet varians, ut ferè sunt quæcumque ex antiquis ad nos pervenerunt.

164. *Norma vivendi*. Idem de hac dicendum; videlicet excerpta continere ex *Synonymis*; quod vidit ipse Breulius, & Bellarminus admonuit.

165. *Exhortatio penitentiæ cum consolatione & misericordia* (legerim ex misericordia) *Dei ad animam futura judicium formidantem*. Quam ex ms. codice bibliothecæ S. Mauri Fosstatis Nicolaus Faber transcribi curavit. Nec abhorret ab stylo & instituto, ac more nostri piissimi scriptoris. Auctor vernaculus libri *Valerio de las historias* inscripti meminit, inter alia Isidori opera, *De consolatione animarum* libri 6.

166. *Lamentum penitentiæ, duplici alphabeto editum, exceptis tribus literis, idest A. B. N. in quibus aliquantis versibus multiplicatur, ubi exorat pro indulgentia peccatorum*. Metricum opus more ætatis, quæ sonum tantum, non strictas profodiæ leges observabat. cujus hoc initium

*Audi Christe tristem fletum,
Amarumque canticum,
Quod percussus & contritus
Modulatur spiritus,
Cerne lacrymarum fluxus,
Et auscultata gemitus.*

Omnia sunt ex. hujus tenoris hexasticha. Quod ipsum carmen, multis tamèn strophis mutilatum, sexaginta duas nempe continens, habemus nos in opere illo quod vitam sancti Isidori Lucas Tudenis Episcopus inscripsit; cujus exemplum (uti jam monuimus) ante aliquot annos ad clarissimos sanctorum illustratores Godefridum Henschenium, Danielemque Papebrochium, quarto diei Aprilis inferendum, quod factum fuit, transmisimus. Illic Tudenis hæc leguntur verba: *Præterea futurorum providens utilitati, innumerabiles ferè sententiis & verbis præclaros edidit libros, quos enumerare longum est. Tamen eos B. Braulius Cesar-augustinus Episcopus in parte enumerat. Scripti postquam edidit alphabetum rudium, alphabetum verbalium, alphabetum theologicarum distinctionum, atque alphabetum librorum, oratione finem faciens, orationis, scripsit, alphabetum futurorum plangens Gotthice gentis errores,*

L1 simul

¹ Edit. Mogunt. à Nicolao Serazio procuratore anni MDCXXXIII. epist. 72.

¹ In Dissert. De pane Euchar. azymo, & fermentato. cap. 6. edita Parisiis anno MDCCXXIV. in 8.

simul everſionem, in quo quotidie Domino pſalle-
bat, quod in hoc opere duximus annotandum.
Sequiturque carmen jam dictum, sub hoc ta-
men titulo; *Incipit alphabetum orationis ad
temptamenta repellenda aduersarii, & Dei gra-
tiam promerendam, editum à sancte recordatio-
nis Isidoro Hispanensis Ecclesie Archiepiscopo.*
Huius hymni Morales meminit, seque in
libro manuscripto collegii S. Ildephonsi Com-
plutensis hunc legisse ait x. Quo magis mirari
subit, desiderari eum in editione regia Matri-
tensi. Existare etiam in Tigurina bibliotheca,
tum *synonyma*, tum *exhortationem peni-
tentis*, tum demum alphabetum hoc, & ora-
tionem, de qua jam dicimus, Conradus Ges-
nerus in *bibliotheca* sua scriptum reliquit.

167. *Oratio: pro correptione vite stenda
semper peccata.* Utitur quidem in hac ora-
tione auctor Psalmorum interpretatione vul-
gata, quod non aliàs Isidorus solet, uti nota-
vimus. Penitentia autem etymologia descri-
ptioque iisdem verbis hic & in cap. ultimo
sexti libri *etymologiarum* legitur. Eiusdem sa-
nè auctoris hæc omnia cum synonymis esse
facile mihi cum Breulio persuadeo. Appen-
ditur huic alia perbrevis *contra diaboli insi-
dians oratio*. Quæ alia editio hæc Breulii Pa-
risiensis, quasi tunc primum edita essent, asteri-
scopo notavit. Cuncta habet Matritensis quæ
præcesserat, & ex qua Breulius profecerat,
nostra. Præter hæc omnia hucusque edita duo
alia opera prenotatio Braulionis laudat, sci-
licet.

168. *De numeris* librum unum. in quo
(ait) *Arithmetica propter numeros Ecclesiasti-
cis scripturis insertos ex parte tetigit disciplinam.*
Item

169. *De hæresibus* librum i. in quo *majo-
rum sequutus exempla* (inquit) *brevitate quæ
potuit diffusa collegit.* In quo ultimo facta
est, ut existimare datur, non parva iactura.
Lucas Dacherius Benedictinus in *Spicilegio*
suo *veterum aliquot scriptorum* primo volumi-
ne S. Isidoro tributum edidit

170. *De ordine creaturarum* librum xv.
capitibus comprehensum, quem ait y se ha-
buisse è codice non procul ab auctoris ævo
exarato Rhemenſis S. Remigii Benedictini sui
ordinis monasterii. At quod ibidem in ora-
libri monet, citatum hunc librum se anno
MDCLXV. reperisse ab Ænea Episcopo Pa-
risiensi in tractatu *contra Græcos*, sed sub alio
titulo, nempe *Isidorus in fide catholica*; ve-
reor ne referendum potius sit ad libros *De
fide catholica contra Judæos* ad forem di-
rectos, quos sepius laudavimus. Stylus qui-
dem ævum Isidori sapit: quædam tamen sunt
de statu animarum post mortem, ac de pur-
gatorio igne in fine operis, quæ non omnino
mihi arrident.

171. Nuncupatio autem illius ad *Brau-
lium Episcopum urbis Romæ* concepta, suspi-
cionem suppositionis jam Labbeo movit. Sed
è contrario hæc ipsa dedicationis novitas ad-
vertere animum facit, si quod in rerum no-
strarum antiquis literis relictum sit huius rei
vestigium. Videtur enim in quo verisimilitu-
do apparet nulla, consilium fallendi, quod

verisimilia quærit, inde abfuisse. Dacherius
addidit explicationis gratiã (ut ipse fatetur in
præfatione) *urbis Romæ*, hoc est, Cæsar-au-
gustæ. Planè Romæ urbis in Hispania me-
minit *legum Gothicarum* liber, *Forum Judi-
cum* apud nos appellatus, quod in vernaculam
antiquissimo habemus sermone conversum.
In ejus enim proœmii lege ii. hæc verba sunt:
*Doncas establecemos que de aqui adelante de-
benſer es leidos en la ciudad de Roma, ò en
aqueſ lugar, donde mirio el otro Rey con consejo
de los Obispos &c.* hoc est, *stabilimus ergo quod
in futurum (Reges) eligi debent in urbe Roma,
sive in loco illo, ubi defunctus Rex obierit, cum
consilio Episcoporum &c.* Hæc est illa Wisi-
Gothorum lex, quæ cum aliis similibus edi-
ta est, proſtatque item in *Hispanie illustratæ*
volumine 3. z Deest tamen in his editionibus
proœmium illud, adjunctum forſan ab eo
nostræ, recuperari jam per partes cœptæ à
Mauris, Hispaniæ Rege, cujus auspiciis ius-
ſiue, unã cum Gothorum jurisprudentiæ
codice, cui adhuc adherere consilium fuit,
nova illa de Regis electione sanctio fuit pro-
mulgata.

172. Romam verò pro regia curia, sive
urbe, in qua Imperii sedes erat, dictam exi-
ſtimo. Proinde ibi, aut in eo loco, ubi de-
functus Rex obiisset, electionem fieri novi
Regis debere placuit. Eodem planè sensu *se-
dis Romuleæ* nomine usum legimus Cixilanem
Toletanum Episcopum in vita S. Ildephonsi.
*Cujus statim virtus enucleata cluens in sede Ro-
mulea refluxit, & veluti facula ardens omnem
Hispaniam perlustravit.* Quibus verbis fulſiſſe
Ildephonsium prius Toleti in urbe regia, dein-
de per totam Hispaniã, aptissime significavit:
quod & Joannes Mabillonus Benedictinus,
vir eruditione præstans, ad oram in editione
hujus *Vite inter Acta SS. Ordinis Benedictini*
à se observatum significare voluit. Nempe
uti *Roma* in profanis antonomasticè regia
urbs quælibet, sic in sacris *Hierusalem* dicta
metropolitana quælibet inter nos Ecclesia, ut
apparet ex principio Conciliorum, Hispanen-
ſis ii. Emeritensisque sub Reccesvindo a.

173. Quid hoc tamen ad Cæsar-augustæ
Ecclesiam quæ nunquam tempore Gottho-
rum, nedum Braulionis, regia urbs fuit?
Quare inscriptionem ad *Braulionem urbis Ro-
mæ Episcopum* istam Rhemenſis codicis meri-
tò suspectam habuit Lucas Dacherius in
proœmio ad lectorem hujus primi *spicilegii* sui
voluminis. Nisi dixeris eas quoque urbes, quæ
aliqua Romæ urbis prærogativã, sive sacrã
sive profanã, quandoque functæ essent, *se-
cundæ*, sive *alterius Romæ* appellationem ab
obnoxiiis aut officiosis hominibus promeruiſ-
ſe. In epitaphio Ivonis Cardinalis apud Tre-
viros sepulti hic versus legitur:

Roma secunda mihi dedit exsequias venerandas.
apud Browerum lib. 14. *Annal Trevirensium.*
Gerardus in *De miraculis S. Adelhardi* cap. 6.
Exinde (ait) *huiusmodi fama ita longè lateque
cepit vulgari ut Corbeja* (Corbejenſe monaste-
rium) *meritò duceretur altera Roma appellari.*
Exemplum aliud de urbe Turonensi, *secunda
sede Romanæ urbis*, in quodam codice ms nun-
cupa-

b Pag. 16.

cupata, Joannes Mabillonus Benedictinus af-
fert in *Analectis* suis *veteribus* b, quibus &
superiora duo accepta ferimus. Perplacet qui-
dem conjectura doctissimi Henschenii dum
de Isidoro nostro agit die 4. Aprilis, & hoc
libro in commentario prævio num. 9. suspi-
cantis, siquidem hunc Isidoro non abnege-
mus, inscribi potuisse Bonifacio Papæ ejus
temporis, confundi que cum hoc in ms. codice
Braulionis nomen, errore ducto ex initiali li-
tera B. quæ erat exaratum. Certè si ita esset,
facillimo negotio ex his falebris emergeremus.

174. *Exegesis in Missæ canonem*, Parisiis
editam per Carolum Guillard MDXLVIII.
in 8o. vidimus in bibliotheca sapientiæ Ro-
manæ.

175. *De prælatis* librum, unã cum Vale-
riani Cimeliensis *De bono discipline* sermone,
& Dosithei magistri libro continente *Hadria-
ni Imperatoris sententias & epistolas*, Melchior
Goldastus Haiminsfeldius emendata à se
omnia & illustrata Genevæ anno MDCII.
in 8o. edidisse dicitur. quem non vidimus.
Barthius tamen laudat lib. 28. cap. 13. *Ad-
versariorum*.

176. *De miraculis Christi* librum Isidori
præ se aliquando tulisse nomen auctoris li-
quet ex monumento quodam Anglicè scri-
pto, sed Latinè translato: quod in *monastico
Anglicano*, & memoria Exoniensis, agri De-
voniensis, monasterii, olim Benedictinorum,
proſtat c. Hæc est donatio eidem facta à Leo-
frido Episcopo ejusdem loci prædiorum, or-
namentorum, librorumque è quorum nume-
ro est difertis verbis nominatus *liber Isidori
de miraculis Christi*. Obiit hic Leofridus an-
no MLXXI.

177. *Commentarios literales*, sive in ma-
jorem partem sacrorum librorum, sive in
Pentateuchon, seu quinque libros legis, scri-
psisse eum ostendere forſan possumus ex his
quæ ad *mysticorum expositiones sacramentorum*
præfatus posuit, verbis: *Et quia jam pridem
juxta literam à nobis sermo totus contextus est,
neceſſe est, ut præcedente historie fundamento al-
legoricus sensus sequatur.* Joannes Grialius in
Notis hic de horum iactura conqueritur, nisi
fortè id (ait) *glossæ sunt, quæ vocantur ordina-
rie.* At Straboni Fuldenſi glossa hæc ordinaria
communiter tribuitur. Isidori hæc verba sic
non malè intelligimus forſan, ut scribere fe-
cerit per amanuenses suos Biblia sacra, hoc
est textum sacrorum librorum, & in fine
cujusque capituli sive sectionis *expositiones* suas
has *mysticas*, veluti glossam, subtexti. Quo
videntur ea ex initio capituli i. respicere: *Cre-
atura cæli & terræ quomodo historialiter ab exor-
dio principii condita sit, legimus; sed qualiter in
Ecclesia spiritualiter à doctoribus accipiat in-
telligamus.* Joannes quidem Trithemius com-
mentariorum in omnes sacros libros aucto-
rem facit: quod ad proœmia, seu proœmio-
rum librum, sive ad *mysticorum expositiones
sacramentorum* referri posse jam animadvert-
runt alii d. Neque enim tam amplum & il-
lustre, ut sonat, opus Ildephonsus Braulio-
que illaudatum reliquissent. Idem habemus
dicere de *Commentariis in Evangelia & Paulli*

d Morales
lib. 12. cap. 21.
fol. 126. Bellar-
minus *De scri-
pt. Eccles. Pa-
dilla.*

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

*epistolas doctissimis, quorum Eisengreinius
difertè recordatur.*

178. Similiter Trithemius aliorum, quæ
nusquam aliàs innotuere, operum Isidori me-
minit; quem Eisengreinius ferè transcribit.
Nempe

De sancta Trinitate. lib. i.

De officio Missæ. Nisi is *Missale* sit Got-
thici ritus, de quo infra dicemus.

Sermonum. lib. i.

De astronomia. Hic fortè est liber *De na-
tura rerum*. Attamen in Medicea bibliotheca
Isidorus de astris reperitur c.

De grammatica & vocabulis. Idem forſan
cum *differentiarum* libris, aut *Glossariis*, quæ
Isidoro tribuuntur, de quibus mox agendum.

De hæresibus. Jam ex Braulione fuisse hoc
opus, ac periisse, collegimus.

De corpore & sanguine Domini. lib. i.

Decretum Canonum. Loquitur fortè de *col-
lectione epistolarum decretalium*, quæ ei falso
tribuuntur, ut mox videbimus.

De proprietate rerum. lib. i.

Ecclesiasticorum dogmatum lib. i. Opus hoc S.
Augustino, & Alcuino, & Fulgentio, &
Gregorio Papæ, præter Isidorum tribui soli-
tudo docet Vincentius Placcius *De scriptis &
scriptoribus anonymis & pseudonymis* f. Nec his
contentus, alia quidem (ait) *multa scripsit,
quæ ad notitiam meam non venerunt.* Certè Brau-
lio eodem ferè modo loquutus videtur. *De-
nique de his* (ait) *quæ ad notitiam nostram ve-
nerunt, ita commemorari.* Joannes Eisengrei-
nius ad Trithemii catalogum addidit *bisto-
riam Longobardorum*, è Lucio Marinæo, ut
credimus, qui Gothorum aut *Vandalorum* *hi-
storias* per errorem ita significavit g.

179. In Ambrosiana Mediolanensis ur-
bis amplissima bibliotheca hæc alia, indicta
hactenus, inveniri opera legimus.

Soliloquia de institutione bone vite. Non
aliud existimamus ab *synonymorum* libris.

De regulis canonicorum. Fortè liber 2. *De Ec-
cles. officiis*, qui de personis tractat Ecclesiæ.

De sapientia liber secundus. Ita hoc opus
designatur in catalogo.

Dialogus de conscientia summentis corpus Christi.

180. Auctor Valerii *historiarum* supra lau-
datus duo alia Isidoro attribuit, quæ Hispano
sic sermone quo scripsit, effert:

*Del proposito de la perfeccion de la virgini-
dad*, ad sororem Florentinam. In quo dece-
ptus fuit, ut videtur, S. Leandri libro *De in-
stitutione virginum*, eidem Florentinæ directo.

De los nombres de las leyes. Neque hic
alius est ab *Allegiarum* libro, è cuius præfa-
tione hæc sunt, quæ dedere ansam errori:
*Quædam notissima nomina leguntur legis, Evan-
geliorumque &c.*

181. In *martyrologio Hispano* Joannis Ta-
maji h nunc denuò producta videmus quædam
S. Patris carmina, quæ ex mss. se dare ait. Cu-
jus liberalitati occinere libet *Virgilianū* illud:

— *Timeo Danaos & dona ferentes.*
Non enim tales sunt, quales videri volunt,
manuscripti Tamaji codices. Quod quidem
à me haud calumniosè dici sepius testatum fa-
cimus.

— *Timeo Danaos & dona ferentes.*

Non enim tales sunt, quales videri volunt,
manuscripti Tamaji codices. Quod quidem
à me haud calumniosè dici sepius testatum fa-
cimus.

— *Timeo Danaos & dona ferentes.*

Non enim tales sunt, quales videri volunt,
manuscripti Tamaji codices. Quod quidem
à me haud calumniosè dici sepius testatum fa-
cimus.

— *Timeo Danaos & dona ferentes.*

Non enim tales sunt, quales videri volunt,
manuscripti Tamaji codices. Quod quidem
à me haud calumniosè dici sepius testatum fa-
cimus.

— *Timeo Danaos & dona ferentes.*

Non enim tales sunt, quales videri volunt,
manuscripti Tamaji codices. Quod quidem
à me haud calumniosè dici sepius testatum fa-
cimus.

— *Timeo Danaos & dona ferentes.*

Non enim tales sunt, quales videri volunt,
manuscripti Tamaji codices. Quod quidem
à me haud calumniosè dici sepius testatum fa-
cimus.

e Vide ejus
catalogum
pag. 41.

f Pag. 155.

g De laudi-
bus Hispanie
lib. 4.

h Die iv.
Aprilis in actis
S. Isidori pag.
491.

x Lib. 12
cap. 21. fol. 127.

z In fine.

c Pag. 223.

y In præfa-
tione ad lecto-
rem.

a Observant
Franc. Padilla
cent. 7. cap. 12.
& 47. Thomas
Tamaus in
notis ad Paul-
lani diaconum
Emeritensem,
pag. 97.

182. Tribuit quoque Constantinus Cajetanus Benedictinus in libro cui inscripsit: *Sanctorum trium Episcoporum Religionis Benedictinæ luminum vitæ & actiones* 1, Isidoro nostro ex tribus uni, ultra *Regulam monachorum*, hujusmodi aliud majoris adhuc molis opus, scilicet in *Regulam S. Benedicti commentaria*, ut eò magis sanctissimum presulem ordini ac professioni Benedictinorum vindicare possit. Sed verè fragmenta illa, quibus, tanquam sectiones horum commentariorum fuerint, (ut Cajetanus credit) Petrus diaconus Casinensis & Smaragdus S. Michaëlis in Lotharingia abbas, in *expositionibus* ejusdem regule usi sunt, quæque idem Cajetanus in unum collegit, non aliunde quàm ex *Regula monachorum* desumpta esse nemo utrumque textum columnatim ibi, & quasi παραλληλως adductum, conferens inficiabitur. *Non quidem* (Cajetani verbis) *illorum breviarium quoddam, aut illis stylo subiectoque similia; sed, uti demum ille ait, verius eadem cum Regule monachorum verbis. Quamvis enim tria quatuorve horum segmentorum sine parallelo ex regula sint, ea ex aliis S. Isidori libris partim habita, nec diffitetur ipse Cajetanus; partim ex Regula ipsa esse monachorum locupletiore his capitibus apud eos qui citant Smaragdum Petrumque Casinensem, ratio ipsa persuadet; quin Isidorum, Regule peculiaris formatorem, Benedictinæ explanandæ muneri se adidisse, nullum aliud ab his fragmentis fundamentum rei producentibus statim credamus. Nam & quod in præfatione commentarii sui Petrus diaconus posuisse dicitur (habere se ex bibliotheca Casinensi ms. Cajetanus ait¹) breviter se Regulam expositorum, quia in hujus rei negotio operam dederunt (inquit) *Paullus Casinensis diaconus, Rhabanus Maurus, doctor Isidorus, Stephanus, ac Paullus, abbates*, commodè possunt intelligi; quatenus ad Isidorum pertinent, de *monachorum Regula* ab eo descripta, unde, nec aliunde, testimonia desumit auctor, quæ ad illustrandum & instruendum monachi propositum in Regula Benedictina contentum, ei deservire poterant; quantumvis ad Benedictum nihil Isidorus, nec hujus ad istius Regulam respectus ullus fuisset. Potuit quoque Petrus Casinensis in hoc cum aliis decipi, ut ex Regula ab Isidoro præscripta monachis, interpretem eum Benedicti egisse suspicaretur.*

183. Idem Constantinus Cajetanus quasi prætermissa post editiones omnes ejusdem S. Doctoris septem alia opuscula, unà cum ejus vita & actis produxit: nempe *Sermonem brevissimum S. Isidori in die natiuitatis Domini*. Legi eum in Alcuini *Homiliario* Cajetanus monet Gesneri fide in *Bibliotheca*.

184. *Sermonem de sanctis angelis*; e duobus codicibus bibliothecæ Vaticanæ, quorum alter antiquior signatus numero 3836. hanc habet inscriptionem: *Incipit sermo S. Isidori in S. archangeli*. alter verò recentior signatus numero 1269. hunc habet titulum: *Sermo S. Isidori Episcopi in S. Michaëlis archangeli*. Atque utrobique divisus est in tres sectiones,

feu lectiones, pro nocturnorum usu. Vidit & in aliis Casinensis monasterii mss. lectionariis Cajetanus.

185. *Fragmenta commentariorum in Regulam sancti Benedicti*. de quibus paulò antè quæ scire opus fuit annotavimus.

186. *De conversis ad monachos librum*. Edidit hunc Henricus Canisius ex ms. codice monasterii S. Galli apud Helvetios, laudatus ob id à Possivinoⁿ. Sed utrumque falli Cajetanus monuit, cum liber hic *De conversis* inscriptus pars quædam sit libri primi *sententiarum*, nempe undecim priora hujus opusculi capita è totidem dicti libri 1. *sententiarum* capitibus, à septimo nimirum usque ad decimum septimum, necnon caput 12. *De superbia*, & 13. *De fornicatione*, è tricesimo octavo ac tricesimo nono desumpta sint.

187. *Epistolam ad Masonem Episcopum De restauratione sacerdotis*. Ait se hanc edidisse, licet à Grialio & Breulio prius integram editam, ut varias lectiones è diversis codicibus, quorum lectionem sequuti sunt editores, observaret.

188. *Prologum & argumentum quoddam libri synonimorum*, ex ms. codice Vaticanæ bibliothecæ signato numero 628. Prologus deest in Breulii editione. Utrumque autem in Matritensi, sed inverso proflat ordine. Neutrum putat Cajetanus Isidori esse: sed quàm non rectè id de eo quod incipit: *Veni nuper ad manus meas*, existimet, quilibet iudex esto.

189. *Orationem, vel confessionem S. Isidori Episcopi & doctoris*, è codice Sublacensis bibliothecæ: similem eam cæteris hujus argumenti superioribus opusculis, & à penitentibus in ore & corde habendam. Hanc iterum edidit, integramque, ut ait, ex codice Gothico Garfiae de Loaisa, volumine 2. *Martyrologii sui Hispani* Joannes Tamajus Salazarius. Latet adhuc eidem tributum.

190. *De institutione jejunii quadragesimalis liber*. De quo hæc Marcus Zuërius Boxhornius in Notis ad scriptores *Hist. Aug.* in *Cloadio Albino* Spartiani. *Non possum (ait) eruditum & Ecclesiasticæ antiquitatis studiosum lectorem hoc loco gaudium meum celare; repertum nempe à me esse superioribus diebus illustre & bene longum Isidori Hispalensis Episcopi fragmentum De institutione jejunii quadragesimalis, quod alibi, & commodiore loco, si vitam Deus dederit, publici juris faciam*. Hæc ille. Inter sermones quoque S. Isidori, quorum Sigebertus, & ex eo Trithemius, recordati sunt, cur non collocabimus

191. *Sermonem in natali S. Emiliani Episcopi Vercellensis*; qui incipit: *Vir Ecclesiasticus & crucifigi mundo per mortificationem propriæ carnis debet &c.* Nam reperiri hunc in tabulario antiquissimo Ecclesiæ Vercellensis affirmant Joannes Stephanus Ferrerius, hujus urbis & ipse Episcopus, in *S. Eusebii Vercellensis, ejusque in eo Episcopatu successorum, vita & rebus gestis*, dum res gestas narrat istius S. Emiliani, quem undecimum facit ejus Ecclesiæ antistitem, & hunc ex *Lybio* Aragoniæ oppido oriundum fuisse ait, atque interfuisse Conciliis Romanis III. IV. & VI. sub Sym-

Symmacho Papa annis DI. DII. & DIV. & quod ejus corpus inventum fuit ac translatum in cathedralem Ecclesiam ann. MCLXXXI. XVI. Kal. Junii, ejusque diem festum in eadem Ecclesia III. Idus Septembris quotannis celebrari. Hæc omnia Ferrerius. Quæ quidem Aragoniæ regni, peculiarisque ejusdem sancti presulis loci natalis, cives non ignorare equum est.

192. *De partibus quoque orationis librum* Isidoro adscriptum reperiri cum aliis aliorum in cod. 99. bibliothecæ D. Caroli de Montchal Tolosani presulis refert Labbeus in *Specimine antiquarum lectionum, seu Bibliotheca nova* MS. P. Præterea extra editiones Isidorianas leguntur alla non minoris ponderis & fructus lucubrationes, quarum doctor sanctus auctor dicitur. Et est certè auctor

193. *Orationis synodalis in Concilio Hispalensi secundo dictæ*, de qua Braulio: *Quo verò summe eloquentiæ, & quot jaculis divinarum scripturarum, seu patrum testimoniis, Acepbalitarum hæresim confoderit, synodalia gesta coram eo Hispali acta declarant; in qua contra Gregorium præfatæ hæresis antistitem eam asseruit veritatem*. Tribuitur quoque ei

194. *Missale & Breviarium*, quibus Ecclesiæ Hispaniarum in sacris celebrandis, & quotidianis precibus persolvendis usè fuere ex Concilio Tolotani IV. decreto illo (ut creditur) quod canon secundus continet, *De uno ordine in ministeriis vel officiis in cunctis Ecclesiis celebrando*. Cum enim hæresis Arianorum non potuisset non ordinem omnem rectum in Ecclesiastica disciplina observandum turbare, varietatemque, erroris sequelam, ubique inducere; nihil magis curandum fuit catholicis presulibus quàm sacrum omnem ritum, & cæremonias, tum fidei rectæ conformes, tum universis Gothicæ ditionis, tam in Hispania quàm in Gallia provinciis uniformiter observandas præscribere. In quo vix dubitari potest, quin Leander, dum vixit, Arianismi exturbator, muneri suo satisfecerit. Sed cum Isidorianum communiter hocce audiat *Missalis & Breviarii Gothici officium*; denegare non possumus Isidoro nostro præcipuum aliquem hujus fabricæ, doctissimæque atque gravissimæ, simul & piissimæ compositionis, honorem & laudem. Quod confirmat Guitmundus lib. 3. *Adv. Berengarium*, cujus hæc verba: *In quodam Missali Hispano, quod dicunt sanctum dictasse Isidorum &c.* Elipandus quoque eo longè superior in epistola quadam ad Albinum, seu Alcuinum, orationem quandam in vigilia Paschatis cani solitam eidem sancto viro tribuit.

195. Quamquam, ut verum fatear, nollem ex Concilii decreto isto supra dicto factum admittere, ut hæc Isidoro conficiendi perpetui ritus sacri (quod vulgò existimant) cura demandaretur, ne eam, & quæ inde natum est, haud exigui laboris & contentionis opus intra sic breve tempus, quod à celebrato Concilio usque ad sancti presulis intercessit obitum, necessario frestringamus. Vero etenim mihi similis est, pridem jam eum, post antiquiorem aliorum operam, incubuif-

se huic rei conficiendæ, cum Concilium celebraretur, sive in usum jam tempore Concilii hunc ritum venisse Isidorianum; eò autem direxisse sanctionem suam Toletanos patres, ut per universam Gothici nominis ditionem eundem *orandi ordinem atque psallendi* (Breviarium indicatur) eundem in *Missarum sollemnitatibus modum* (Missalis significatur liber) observari præciperent. Nisi enim jam promulgatus, aut in usu esset ritus aliquis approbatus, quo uti deberent sacri homines, frustra fuisset de evitanda diversitate, atque ex ea scandalo, legem dicere. Eminentissimus tamen S. R. E. Cardinalis Joannes Bona vix auctorem admittere vult Isidorum lib. 1. *Rerum liturgicarum* cap. 11. eo quòd inter libros ei tribui solitos, & ab Ildephonso & Braulione laudatos, hujus mentio absit laboris; tum quòd in Missæ S. Martini quadam oratione, confessoris sanctissimi ætate eam fuisse confectam satis indicetur; tum demum, quòd & Leandro, & Ildephonso, & Juliano Toletano, & Petro Ilerdensi, Missæ & orationes, sive earum libri, tribuantur. Ad quod minime applicuissent animum sancti viri & Episcopi, si jam ex conciliari decreto publicis privatisque sacris, quem transgredi fas non esset, præscriptus ordo fuisset. Accedit, diversum esse Mixt-arabici Missalis, quod idem vulgò cum Isidoriano creditur, ordinem, ab eo quem libri 1. *De ecclesiasticis officiis* cap. 15. Isidorus servari tempore suo apud universum orbem prodidit. Quod, tum Jacobus Pamelius, indicatis iis in quibus differrent, partibus, in *Latinis suis liturgiis*, tum Joannes Grialius in Notis ad istud Isidori testimonium, quod nuper laudavimus, annotaverunt. Quæ omnia sanè cum judicio excogitata, quantumcumque solidam incepti & absoluti officii laudem Isidoro nostro denegent; Isidorianum vulgò datum iis libris, & ab ultima antiquitate derivatum nomen id saltem conficere apud omnes recta ratione utentes debet, ut inter alios huic negotio deditos non ultima Isidori laus habeatur.

196. Quod autem, post præscriptum semel ordinem sacramentorum, orandi atque psallendi, necnon & Missarum, & quotidianarum precum per horas recitandarum ex Concilio sanctionem, adhuc sancti doctique antistites formandis orationibus atque Missis vacarent, sibi que viderentur operæ pretium facere; ita interpretari possumus, ut id ipsum, quod nunc solet, eo tempore acciderit. Romana enim hodierna Ecclesia nihil turbato in substantialibus regulis ordine, tandem à B. Pio V. sanctissimo Pontifice stabilito, plures Missas, officiaque integra, aut eorum partes, pro diversis Ecclesiis, aut pro universo fidelium cœtu, frequenter postquam approbata sunt, vel permittit recitare, vel præcipit.

197. Quare inter Elipandum, & qui cum eo contenderunt olim Francofordiensis Concilii antistites, è diversis, Toletanæ præsertim Ecclesiæ, presulibus, præter Isidorum Hispalensem, derivata olim Gothici ritus fuisse dogmata planè convenit. Ex libello Eli-

i Pag. 17.

x Pag. 16. & sequentibus.

1 Pag. 20.

m Tomo. . .
Ansig. lectio-
num.
n in Appen-
dix.p Supplem.
4. pag. 198.r Tomo 1.
pag. 642.q Baronius ad
ann. DCXXXIII.
cum nostris
historicis in-
frà laudandis.o Romæ edi-
to libro ann.
MDCII. apud
Aloisium Zan-
nuetum in 4.

Sym-

Elipandi Toletanæ Sedis Episcopi, hæc sunt quæ recitant Francofordienſes PP. in epitola eidem directâ: *Item prædeceſſores noſtri Eugenius, Ildephoſus, Julianus, Toletanæ ſedis antiftites, in ſuis dogmatibus ita dixerunt in Miſſa de Cæna Domini, qui per adoptivi hominis paſſionem dum ſuo non indulſit corpori. Item in Miſſa de Aſcenſione Domini &c.* Sed quia hic locus non eſt de hoc inſigni ſacræ vetuſtatis monumento pluribus agere, quod captivitatibus tempore inter Mixt-arabes, hoc eſt Chriſtianos Arabibus ſubditos, ſemper retentum, & promiſeuè in tota Hiſpania diu in uſu habitum, vel hodie in Toletanæ Eccleſiæ cathedralis cappella quadam ab inclytæ famæ viro D. Franciſco Ximenio Ciſnerio Hiſpaniarum primatè conſervandæ huius rei memoriæ cauſâ ædificatæ, atque item alia Eccleſiæ Salmantinc cappella ſolemniter ex præſcripto uſurpatur, frequenter id argumentum exornantes auctores, cum noſtri, tum quoque exterorum nonnulli, adiri poterunt.

198. *Codex item legum Wiſi-gothorum, ſeu Gotthica lex, aut Gotthicum Jus.* Quod juſſu Siſenandi Regis à Toletanis ſexaginta duobus patribus in eodem Concilio Toletano quarto, cujus præſes Iſidorus & pars magna fuit, ordinatum & promulgatum falſo creditur, errore hauſto ab inſcriptionibus veterum codicum, qui opus Siſenando tribuunt. Cum enim duodecim libri, quibus totum continetur opus, majorem partem Cindafvindi, ac Reccefvindi ejus filii legibus conſtet, qui Siſenando atque Iſidoro ætate poſteriores fuere; omnino tenendum eſt, aut Egicanis tempore conſectum volumen, (quod Ambroſius Morales exiſtimat) aut ejus filii Wittizæ, cujus eſt Lex 3. tit. 1. lib. 6. Nam quod ad Alphonſum Caſtum ab quibusdam deſcenditur, congrua nulla ſuſtineri ratione poteſt. Porrò collectionem iſtam, quam Latinam, tum in *Veterum legum Septemtrionalium populorum* codice, qui editus eſt Francofurti ann. MDCXIII. duobus voluminibus comprehenſam, tum in *Hiſpaniæ illuſtratæ* tertio volumine à Joanne Piſtorio cum inſcriptione *codicis legum Wiſi-gothorum* editam habemus; quæque *liber Judicum* apud nos audivit, quo nomine in quodam Concilio ſub Ferdinando Rege I. Legionis & Caſtellæ, in Caſtro Cojanza prope Ovetum habito appellatum legi Morales idem refert.

199. Aliquando noſtri majores in vernaculum gentis ſermonem convertentes, pro Latino *libri Judicum*, Hiſpanum *Fuero Judgo*, ſeu *Juzgo*, titulum inſcribere; quaſi *Forum* (ideſt leges: ita enim quodcumque legum ſyſtema, quod ſervandum promulgaretur, appellabant) *Judicum*, hoc eſt, quod ſequi deberent Judices. Potuit fanè Iſidorus auctor eſſe quarundam ejus codicis legum, quas æquales ei Reges in publicum edidiſſent. Unde Lucas Tudenſis potuerit *Hiſpaniarum legiſlatorem* vocare. Atque hæc fortalſe illæ ſunt, quæ ſub *antiquarum* epigraphe, ſine ulla promulgatoris mentione, per totum ubique opus ſparſæ conſpiciuntur. Sed, ne certum aliquid hac re ſuper ſtatuerè poſſimus,

iis quæ Siſenandi Regis, ſub quo Iſidorus floruit, nomen fronte gerunt, inſcriptionibus fidem habentes, ipſa partium, è quibus corpus coagmentatum eſt totum, inſpectio perſuadet. De hoc *Foro* ſeu *lege Wiſi-gothorum* laudare interim contenti erimus eos, qui peculiariter de re iſta diſſerunt, ſcilicet ante alios Ambroſium Moralem lib. 12. cap. 20. & 61. Joann. Marianam lib. 6. cap. 5. Bernardum Alderete lib. 2. *Del origen dela lengua Caſtellana* cap. 2.

200. Magis adhuc certum eſt Iſidorum noſtrum non eſſe illum Iſidorum Peccatorem, qui auctor *collectionis epistoliarum decretalium* vulgò laudatur. Cui præſignitur *ordo quidam de celebrando Concilio*. Huius falſæ perſuaſionis fundamentum poſuit Hincmarus Rhemenſis Episcopus in epistolâ illius, ſeu libri potiùs, ad Hincmarum Laudunensem Episcopum cap. 24. *Cum de ipſis ſententiis plena ſit (inquit) iſta terra, ſicut & de libro collectarum epistoliarum ab Iſidoro, quem de Hiſpania allatum Riculphus Mogimimus Episcopus in huiusmodi, ſicut & in capitulis regis, ſtudioſus obtinuit, & iſtas regiones ex illo repleri fecit.* Clariùsque ſignificans de quonam Iſidoro loquatur, in opusculi *De præſbyteris criminosis, de quibus approbatio non eſt*, cap. 21. *Scriptum nanque eſt in quodam ſermone (ait) ſine exceptoris nomine de geſtis S. Sylveſtri excepto, quem Iſidorus Episcopus Hiſpalenſis collegit cum epistolis Romanæ ſedis Pontificum à Sancto Clemente uſque ad B. Gregorium. Hincmarus autem fide auctor in primis dignus videtur, qui ferè ducentis annis poſt Iſidori obitum florebat. Quare ultra Joannem Gerfonem, plures cum eo ſenſere. Quorum ſententiam in *apologetico adverſus Blondellum* pro his epistolis & collectione Bonaventura Malvaſia Bononiensis Franciscanus tueri prolixè conatur lib. 1. pag. 35. & ſequentibus. Reſiſtunt alii Iſidorum Hiſpalensem diſtinguentes ab Iſidoro Mercatore, ſeu Peccatore, quomodo aliàs audit qui collectionis nomen ſuum inſcripiſſe fertur. Eo magis quòd ſanctiſſimo Episcopo, ſuique ævi fulgentiſſimo lumini, vix tribuere has merces audeant, quæ aliis ſuſpectæ, aliis omnino falſæ ac ſuſpiciendi bonæ ex parte ſunt.*

201. Attamen diſtinguere poſſumus, utrumque extremum declinantes, Iſidorum Hiſpalensem eſſe quidem auctorem *collectionis epistoliarum decretalium*, quæ ejus præſefert nomen, ſed non ejus formæ & extensionis, quam revera à quocumque alio poſtea induiſe videtur. Dionyſius quidem Exiguus ante ſæculum ediderat ſuam illam principem *decretorum compilationem*, in qua *Apoſtolorum canones, Græca Concilia* in Latinum converſa, tum *Africana* Latina, tum denique *Pontificum Romanorum à Syricio uſque ad ævum ſuum decreta* eum comprehendit novimus. Veſtigia Dionyſii per me fuerit Iſidorus ſequutus in germana ſua (ſi quæ illa fuit) collectione, ubi Dionyſianis illis addidiſſe videri poteſt *Africana, Gallicana, & Hiſpana Concilia, epistolæque Romanorum Pontificum*, qui poſt Damafum univèrſali Eccleſiæ præſuere. Namque

que huiusmodi collectionis exemplar, abſque illis epistolis, quæ ab antiquis ante Damafum & Syricium Pontificibus conſcriptæ feruntur, cum Antonius Auguſtinus, Magnus Apollo harum literarum, alicubi ſe vididiſſe affirmavit, tum in Eccleſiæ Urgellensis bibliotheca etiam nunc adſervari Stephanus Baluzius præſatione ad Reginonis *De Eccleſiaſticis diſciplinis* libros, docet. Eſcorialenſis quoque alterius codicis, qui monaſterii S. Æmiliani priùs fuerat, Ambroſius Morales meminit, quem pro uſu Alphonſi Regis VI. ante ſexcentos ferè annos ſcriptum, Iſidorianam iſtam continere collectionem exiſtimari vulgò ait, eo præſertim argumento, quòd nulla ibi epistola decretalis legatur, quæ Iſidori ætatem excedat.

202. Hic tamen poſtremò dictus codex, illas ne epistolæ veterum Romæ Episcoporum, quæ ſibi adhuc fidem fruſtrà quærunt, gremio exceperit, Morales non dixit; in quo vellem eum accuratatione fuiſſe majori uſum. Sed nondum ejus doctiſſimi viri ævo in mentem venerat eruditio antiquorum monumentorum cenſoribus, ut de auctoritate harum epistoliarum dubitarent. Apponam tamen brevem auctoris ejus collectionis, ſeu libri, quem ſe vididiſſe Morales ait, prologum, unde expiſcari poſſimus, cujuſnam operis auctoriſve ſpecimen ſive indicium faciat. *Sedis Apoſtolicæ præſulum conſtituta, quæ ad fidei regulam, vel ad Eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, in hoc libro diligenti cura collecta ſunt; ita ut ſingulorum Pontificum quotquot decreta à nobis recepta ſunt, ſub uniuſcujuſque epistolæ ſerie præſertim titulis prænotarentur. Eo modo, quo ſuperiùs præſcorum patrum canones noſtro ſtudio ordinati ſunt. Quatenus lectoris ſtadium faciùs intelligere poſſit, dum capitulis propriis diſtincta intendit. Hæc ibi. Quæ cum legiſſem, & ad veteres alios ſimilium decretorum collectores oculos intendiſſem, ſi forte aliquis eorum ita præſatus fuiſſet, inveni iſdem ferè verbis conceptam præſationem Dionyſii Exigui ad ſuam decretorum collectionem, ſive ad Julianum epistola tituli S. Anaſtaſiæ præſbyterum.*

203. Quòd autem ad Gregorii Papæ tempora Eſcorialenſis codicis collectio illa pertingat, nos non movet. Nam licet Dionyſius Exiguus Syricii tantum, & Innocentii, Zoſimi, Bonifacii, Cæleſtini, Leonis, Gelafii, & Anaſtaſii conſtituta, uſque ad annum ſcilicet CDXCVI. libro ſuo comprehenderit; alius tamen his adjunxit Hilari, Simplicii, Felicis, Symmachi, Hormiſdæ, atque Gregorii decreta; quem *juniorum Gregorium* appellans auctor, abundè ſignificat loqui ſe de præſenti Pontifice. Quare oportet renunciare nos conjecturam ſuam Ambroſio Morali, & de Eſcorialenſi codice nihil deduci ad Iſidorianam collectionem poſſe, pro certo agnoſcere. Ejus fanè auctor, tum *Iſidorus Mercator* (in codice quodam bibliothecæ Vaticanæ, quem exiſtimo citare Alphonſum Ciaconium in ſchedis ſuis à me ſuprà laudatis, notato numero 698. non *Mercator*, ſed *mercatus ſervus Jeſu Chriſti* legitur) tum etiam *Iſidorus Peccator* audit in libris manu exaratis, atque

ultimum quidem, ſæculi fortè ſui more: nam & Fulbertus Gemeticenſis in *vita B. Achadyi* ejusdem monaſterii abbatis *Fulbertum* ſe *peccatorem* vocavit. Similiter Rhabanus libro *Pænitentium* ſe inſcripſit. Eodem modo Concilii Pariſienſis III. aliorumque Gallicanorum patres majori ex parte ſeſe actis *peccatores* ſubſcripſerunt; ſicuti Willelmus abbas Metenſis ad Gregorium VII. Papam epistolâ in *Analeſtis* Mabillonis h.

204. Si ergo Iſidorus noſter alicujus *decretalium ac decretorum* auctor eſt *collectionis*, abſcindi omnino ab ea oportet quicquid ſuſpectum ſuppoſitionis eſt, & ut magnus Baronius loquitur, *germano rectæ rationis temporis ſigno minime ſignatum*. Quomodo enim ferri poteſt hoc ejus eſſe Iſidori, qui anno DCXXXVI. vitâ deſceſſit, opus, cujus in præſatione mentione fit Agathonis, non ante annum ejusdem ſæculi LXXIII. Papæ Romani, quemadmodum & in *ordine Concilii celebrandi*, qui eidem præſationi ſubjicitur conneſtiturque, atque omnino ejusdem auctoris eſt, Concilii XI. Toletani anno DCLXXV. celebrati, quidam deſignatur canon ab archidiacono recitandus. In quo antiquitatis monumento, ſcilicet *ordine* iſto, obſervamus, pro canone ſeu capite uſurpatum *era* vocabulum; legenda nempe indicit de Conciliis agendis capitula ex canonum codice, *ideſt ex Concilio Chalcedonenſi era XVIII.* (reperitur lex de Concilio ſingulis bienniis celebrando canone XVIII. ejus Concilii) *Item ex capitulis orientalium PP. quæ Martinus Episcopus Bracavenſis de Græco in Latinum vertit era XVIII.* (reſpondet in ea collectione idem caput) *Item ex Concilio Toletano IV. era III.* (ſimiliter hoc reſpondet caput in hoc Concilio) *Item ex Concilio Agathenſi era XVI.* Sed hic corrigendum eſt *era XL.* Nam in capite ſeu canone XL. hoc eſt, ultimo huius Concilii, neceſſitas indicitur ſingulis annis colligendæ Synodi. Fortè dicta *era* ſeu *era*, quaſi diviſio, ſeu ſectio: nam Græcis *αἰώνος* ſectæ eſt.

205. Sed, ut revertamur, ea quæ Iſidoriani temporis non ſunt, ſuperaddi poſtea forſan potuere. Quòd mihi pronum eſt credere, cum videam *ordinem Concilii celebrandi* ex can. IV. Concilii Toletani IV. cui præſuit Iſidorus, majorem partem formatum fuiſſe: deſintque ibi quæ de inferioris ævi ſacris monumentis, veluti additamenta, recentior aliquis in eundem ordinem conſecit. Fuit ergo huius ordinis, quomodo primum conceptus fuit, auctor Iſidorus noſter, reliqua verò alterius. David Blondellus, damnatæ apud orthodoxos omnes vir memoriæ, exactiſſimus tamen harum *decretalium epistoliarum à Clemente I. uſque ad Syricium*, quas Iſidorus hic primus foras protulit, inſpector & cenſor, multis probat decretalium hunc collectorem minime fuiſſe Iſidorum noſtrum, neque alium ullum Hiſpalensem Episcopum, tum etiam nec Hiſpanum, ut os iis obſtruatur, qui Rhemenſi credentes Hincmaro genti noſtræ hoc mangonium improperant. Conſectatur inde non improbabiliter Germano-Francum,

e Lib. 12. cap. 25. fol. 127j

z In editione Hincmarii operum Pariſienſi anni MDCCIV. tom. 9. poſteriore pag. 476.

a Pag. 791. eodem tom.

b Vincent. Bellovac. & ex eo Equilinus lib. 4. *cap. 10. Joachinum Vadianus in Favagine antiquitatum* tom. 3. *ſcript. rer. Alem. G. Goldaſti* pag. 12. ubi & Annotator Bartholomæus Scobingerus, Genchardus in Chron. anno MDCVIII. alii apud Malvaſiam pag. 37.

c Baronius tom. 1. ad ann. 11. num. 2. & ad annum MDCCXV. n. 5. 6. 7. & 8. in *Notis ad martyr.* iv. Aprilis. Volſius De H. L. lib. 1. cap. 25. Morales lib. 12. cap. 21. fol. 127. Mariana lib. 6. cap. 5. Thomas Tamajus ad *Luitprandium* pag. 83. Labbeus *De ſcript. Eccl.* tom. 1. pag. 643. Gonzalez in *introduc.* ſeu *Apparatu ad decretalis* num. 45.

d Baronium, Antonium Auguſtinum, Antonium Contium, Peronium Cardinalem, Petrum Marca, Sirmodium, harum reprobatoreſ laudat Philippus Labbeus in *Diſſert. hiſtorica ad Belarmini ſcript.* in Iſidoro Hiſpalenſi de qua re nos in *Juſtiano Hypobolimo* ſect. ubi de primatu Toletano n.

g Vide Malvaſiam apologetra Blondellum pag. 32.

h Pag. 247.

i Ad ann. CCXXXVII.

k In hanc præſationem prolixè nos commentati ſumus tom. 1. *Collect. max. Conc. Hiſp.* à pag. nempe 32. uſque ad 162. ubi quæcumque ab Iſidori Hiſpalenſis everſoribus adduci ſolent, maturè diſſuntur, ac penitiùs enucleatur. CARD. DE AGUIRRR.

l In Prolegomenis Pſeudo-Iſidori cap. 2. m Cap. 3. n Cap. 4.

s Vafſus in Chron. Hiſp. ad ann. MDCXVII. Mariana lib. 6. cap. 5. Morales lib. 12. cap. 19. Alvarus Gomez De *rebus geſtis Ximenii* lib. 2. in fine. Villegas in *viſ. S. Iſidori*, Eugenius de Robles *Del of. ſicio Mozarabe*. Card. Bona *Rer. Liturgic.* lib. 1. cap. 2.

t Lib. 22. cap. 61.

u Pag. 241.

x Lib. 22. cap. 20.

y Lib. 3. Chron. in principio.

o Cap. 5. p. 27. cum, vel Gallo-Francum esse °, forteque Benedictum illum levitam P, qui Autgarii Moguntini præfulis jussu Gallicano capitulorum Ansegisi abbatis operi postremos libros tres adjunxit, Ludovicoque, Lothario, & Carolo, Ludovici Pii filiis, circa annum DCCCL. dedicavit.

206. Ac demum in Mercatoris titulum defigens mentis aciem, suppositas ab eodem Benedicto, seu quovis alio, has merces Isidoro cuidam Hispano suspicatur q, qui cum frater Eulogii Toletani Episcopi, ac inclyti postea martyris, esset, Sarracenorum fugiens tyrannidem unâ cum altero germano fratre Alvaro usque ad ulteriorem Franciam, Moguntia aliquamdiu exsulavit mercaturam exercens, circa id ipsum tempus, quo Benedictus ille diaconus cum Autgario suo eiusdem urbis Episcopo in vivis erant. Que omnia ex Eulogii jam laudati martyris quadam ad Willesindum Pampilonensem præfulem epistola, circa annum DCCCL. exarata, necnon & quibusdam compertæ fidei chronicis & monumentis alia convenire aliis accuratè confirmat. Hujus inquam Isidori Mercatoris, sed nihil aliud quam liberam à Sarracenorum jugo vitam sibi è peregrinatione Moguntina quærentis, doliq; aut inscii aut conscii, nomine, abusum fuisse istius collectionis, decretaliumque epistolarum in ea contentarum auctorem, ut inde increbuerit fama, de Hispaniis (quod Hincmarus ait) allatam, à verò existimat non ablutere.

207. Aliquantulum tamen obstat, quòd Hincmarus, ut vidimus, Ricolphum Moguntinum Episcopum eum fuisse ait, qui collectarum epistolarum librum ex Hispania allatum obtinuit, & Gallias eo replevit. Ricolphus autem annum hujus noni sæculi decimum quartum, aut decimum quintum prætergressus non fuit; quod idem Blondellus agnoscit r. Quòcum stare vix posse videtur ab Isidoro Eulogii martyris fratre, post aliquot annos s à Ricolphi obitu in eam regionem veniente inditum formatoris dolo fuisse nomen huic operi, atque id pro Hispana merce venditatum. Aut fateri quidem compellimur, si Blondelli conjecturam, cæteroqui sagacem, non improbamus; Hincmarum perperam Ricolpho adscribere, quod successoris ejus Autgarii, alteriusve factum fuerit. Minime quidem, ait ad aurem aliquis, & quòd importunè fundimus verba. Nam Luitprandus, antiquitatum ille inter vindices Hispaniarum, apertè docet quisnam Isidorus fuerit hujus collectionis auctor. Isidorus Setabitanus (ait ille in Chronico t) qui interfuit Concilio XVI. Toletano, composuit ordinem Concilii, & collectionem Conciliorum, que dicitur Isidori Peccatoris, seu Mercatoris, quo cognomento vocatus est super Isidori nomen. Quo nihil potuit expressiori ad fictionis vultum stylo, veluti ungue, duci, aut quod hoc tempus nostrum, quo ambigi cœptum fuit de auctore collectionis, ac de Mercatoris & Peccatoris agnominibus, magis referret. Planè simplicitatis vultus innato statim se colore prodit, cerussam & purpurissimum omne respuit, nec incrustari

amat, sed apparere. Germanus certè Luitprandus nihil dixisset ultra quam Isidorum Setabitanum epistolas decretaque Pontificum collegisse. Et cur potius interfuisse hunc Isidorum uni decimo sexto Concilio Toletano à Pseudo-Luitprando annotatur, quàm & interfuisse decimo quinto, cum utriusque subscripserit? Planè collectio ista primùm forsan prodit Parisiis ex officina Francisci Regnault MDXXXV. in 8°. hoc est tomo primo editionis Conciliorum, quam fecit u.

208. Præfert & Isidori nomen Glossarium quoddam, seu Glossæ liber dictus Isidori, qui frequens in manibus eruditorum est. Hunc tamen compilationem esse à pluribus, nec semel aut simul factam, criticis placet sagacioribus. Cujus tamen aliquam partem quin Hispanensi attribuiam, hoc est, prima operis elementa, & quod antiquissimè in eum librum conjectum novis accessionibus fundamentum præstruxit, agrè inducar. Thomam Reinesium consule sis lib. I. Variarum lectionum cap. 8. & lib. 2. cap. 14. quibus locis plura ex eo Glossario restituit acutè ac eruditè, cæterorum omnium id existimans opinatissimum, lectionisque minus impeditæ. Immo & Gasparem Barthium lib. 16. Adversariorum cap. 24. ubi Isidori alterius cujusvis, non inhumani auctoris, opus profusè necessarium ad dignoscenda Gothica verba, quæ in Latinam linguam irreperunt, censet; & lib. 19. cap. 22. quo loco ex iis glossis, si accuratè inspiciantur, multa disci posse, ait, aliis locis minus obvia, aut frustra querenda, qui & lib. 26. cap. 15. multa esse, inquit in Glossario isto Isidori junioris egregia, multa ridiculè corrupta, omnia non negligenda iis qui latinitatis, præcipuè cadentis, intellectui student. tandemque lib. 4. cap. 9. ubi ad Isidorum Hispanensem, auctorem Glossarii primum, uti nos, inclinat; quibus omnibus locis par istud celeberrimorum hujus ævi criticorum pluribus hujus libri plagis desperatis, salutem & medicinam, ex conjectura tantum, quæ sapè viros etiam sagacissimos fallit, attulerunt. Editum hoc existat Glossarium in auctorum lingue Latine corpore postrema editione Colonienfi anni MDCXXII. Antea tamen admiserat in suam S. Isidori operum editionem Breulius, non item in Matritensem Grialius. Est & in Glossariis Vulcanii.

209. Ut finiamus, quid à vero potuit abnormius excogitari, quàm quòd in fragmento, seu continuatione Isidoriani Chronici, quæ S. Ildephonso attribuitur Episcopo Toletano, Tudenfisque Lucas inseruit suo, ita legitur: Successit beatissimo doctori Isidoro Theodiscus, natione Græcus, varietate linguarum doctus, exterius locutione nitidus, interius autem, ut exitus demonstravit, sub ovina pelle lupus voracissimus. Nam libros quosdam De naturis rerum, & arte medicinæ, necnon & De arte notoria, quos pater Isidorus facundo stylo composuerat, & nedum ad publicum venerant, in odium fidei corruptit, resicans vera & inserens falsa, atque per quendam Arabum nomine Avicennam de Latino in Arabicum transtulit. Hic in his & aliis pluribus infidelis inventus, &

u Adileor. collect. tom. 1. cujus bona pars in dicitur iis que Isidoro opponi solent, insumpta est. Invenies forsitan que animum tuum confirmant, que inter implicita ac prærupta iter expedit. Cata. DR. AGUIRRA.

x Morales lib. 12. cap. 21. fol. 127. Maria. na lib. 6. cap. 7.

y De quibus plures agunt. Del-rius De magia lib. 2. quæst. 24. Tor-re-blancæ lib. 1. cap. 14. Jo. Alberghinus in Manuale quæstionum cap. 18. sect. 3. §. 1.

erroneus in articulis fidei comprobatus, per Synodum ab Archiepiscopali dignitate degradatus est. Asserebat enim Dominum nostrum Jesum Christum cum Patre & Spiritu sancto non esse unum Deum, sed potius adoptivum. Hic, ut dictum est, privatus honore sacerdotii ad Arabes transit, & sectæ pseudo-propheta Machometi adhaesit, & plura docuit detestanda sub Imperatore Heraclio. Tunc temporis dignitas primatiæ translata est ad Ecclesiam Toletanam.

210. Profectò indigna hæc sunt quæ gravem suorum temporum antistitem Lucam, uti ab Ildephonso profecta deceperint, ut historicis melioris commatis nostris placet x. De Avicennæ hac fabula dicemus infra cum lib. 8. cap. 2. ad eos auctores devenimus à nobis erit, qui è sæculo undecimo Hispaniæ perperam adjudicantur. Ridiculumque profusè est Theodiscum in libris De medicina & rebus naturalibus in odium fidei vera ressecasse, atque inseruisse falsa; cum hoc potius ad scriptos ab eo de rebus sacris libros esset referendum. Quid enim medicina, aut ars illa, quam appellat notoriam (superstitiosissimam illam intellige y quam sub Salomonis clavicle nomine explanavit integro libro Cornelius Agrippa) cum fide, & contra eam erroribus? Aut qua fronte Lucas admittere potuit, execrandæ doctrinæ librum notoriæ hujus artis sanctissimo Isidoro absque injuria maxima posse adscribi? Nisi De arte notaria legendum sit, hoc esse quæ per notas scribere docet: quam, præter Latinos, Hebræi etiam inferioris sæculi cognoverunt. de qua re Mullerus lib. 2. Miscellan. cap. 13.

211. Theodiscum sanè, sive Theodiscum, Honorati Hispanensis post S. Isidorum Episcopi successorem, synodali sententia, sub Cindasvintho Rege in exilium missum, dignitatemque primatiæ, quam ab antiquo habuerat, totius approbatione Concilii, Toletanæ Ecclesiæ confirmatam, Rodericus Toletanus antistes docuit lib. 2. cap. 21. Nil tamen de falsatis ab eo Isidori operibus. Immo Græcum, hoc est, Romanæ ditionis hominem, eo tempore, quo recens sub Sisebuto & Svinthila Romanum in Hispania imperium omnino disjectum fuerat, recuperatæque omnes eorum à Gotthis urbes, quod Isidorus ipse in Chronico, & Gotthorum historia, necnon & alii affirmant, in sedem Hispaniarum nobilissimam, primatiæque dignitate fulgentem irreperere potuisse, aut vocatum fuisse, ut statim credamus, vix eò tam magnus auctor duxerit. Inter enim annum DCXXXVIII. quo sexto Concilio Toletano Honoratus, & DCXLVI. quo septimo Antonius, Hispanenses interfuere antistites, tragœdiam hanc recitatam fuisse oportet: quæ duo Concilia, Cindasvinthi temporibus, hoc est post integram Hispanam ditionem à Svinthila Gotthis vindicatam, coacta sunt.

212. Increbuit hæc forsan de corruptis Isidorianis libris fama, ob ei aliquando ab Hincmaro Rhemenfi calumniosè atque injuriâ objectum, de quo supra nos opportunè monuimus, in prædestinationis negotio erro-

Bibliotheca vetus Hispana. Tom. I.

rem. Quamvis directè altera de Christo adoptivo Dei filio hæresis apostatæ huic impu-
tetur à Luca Tudenfi. Quod nec sine difficultate mihi est. Quis enim potuere recens damnatum in Theodiscii causa execrationeque conciliaris decreti sententiâ errorem, paullò post aliquo tolerabili prætextu suadere ac tueri Elipandus Toletanus, Felixque Urgellensis, Episcopi, quorum hæc de adoptione Christi abominanda, & ex Arianæ sive Nestorii rogo excitata hæresis fuit? Quorum quidem tota historia vix admittere posse videtur præjudicium id quod refertur in Theodiscii causa non ita pridem factum. Cur enim, si Elipandus & Felix dissimulaverunt recenter judicatæ rei conscientiam, nullus eorum, qui sumptis in manus orthodoxæ fidei armis, perniciosissimam, & in Hispaniis redivivam hæresin opportunè conati sunt excindere, argumento isto & exemplo confirmatæ demum rei conciliari canone apud Hispanos ipsos, fortasseque Toleti, cujus Ecclesiæ Elipandus præerat, & in qua celebrabantur jam eo tempore vulgò Concilia, & abdicatione Theodiscii tam celebris Ecclesiæ præfulis memoriæ posterorum commendatæ, usus unquam fuit?

213. Exstat enim, hucusque licèt ineditum, in aliquot bibliothecis nostræ Hispaniæ opus insigne vastumque adversus Elipandum, ejusque hanc de adoptione Christi hæresin, Beati presbyteri, Heteriique Uxamenfis Episcopi; ex quo nusquam comprobatum legi Theodiscum huic eidem luto hæsisse, poenamque impietati suæ consentaneam luisset. Præterea, non solum Ragenespurgenfis, seu Ratisponensis in Bajoaria ann. DCXCII. cujus Alcuinus paullò post laudandus meminit, verum etiam Franco-fordienfis anno DCXCIV. coactæ Synodi sub Hadriano I. Papa & Carolo Magno Francorum Rege, eidem huic impietatis prosterndæ belluæ laudabiliter incubuere. Unde ad posteros emanarunt epistolæ plures, vel nunc in corpore Conciliorum exstantes, Hadriani videlicet Papæ, Paullini Aquilejensis, Petrique Mediolanensis, cum cæteris Italiæ Episcopis, necnon Galliar, & Germaniæ Episcoporum ad Hispaniæ directæ Episcopos, qui Felicianam istam luem contraxerant, tandemque ipsius Caroli Regis nomine alia ad Elipandum eosdemque Hispaniæ Episcopos directæ. Nec in ulla harum tamen Synodi hujus Hispaniæ adversus eundem in Theodisclo Hispanensi compressum errorem celebratæ vola aut vestigium exstat.

214. Alcuinus item, Caroli ejusdem Magni magister, librum inscripsit seu epistolam ad Elipandum, necnon & contra Felicem Urgellitanum libros VII. qui sub nomine Paullini Aquilejensis vulgati in Bibliotheca patrum fuerunt, aliaque sunt ejusdem Alcuini huc spectantia in ejus operum editione Parisiensi; immo & in eorum appendice Paullini jam laudati Aquilejensis contra Felicem libri III. aliisque Adversus Elipandum, libellus continentur. Quos omnes in tam controversa & famosa ejus ævi quæstione, latere potuisse

M m

Fe-

r Cap. 5. pag. 27.

s Scilicet anno DCCXXVII. ut Blondellus admittit p. 30.

t Erã DCCXXVII. sive ann. Christi DCCXXVII.

Felicis & Elipandi causam jam olim fuisse præjudicio Theodisclii causæ in Concilio, quod ajunt, damnatam, incredibile prorsus videtur. Latuisse autem, obstinato isto universorum, quæ contentio hæc peperit, monumentorum silentio persuaderetur. Elipandus autem & Felix, ut supra tetigimus, qua fronte adversus Concilii hanc sanctionem judiciumque, nulla ejus mentione, vel ad interpretationis aliquo eludendum colore, habitâ, coram tota Hispaniarum Ecclesia insurgere, libellumque doctrinæ suæ, Ildephonsi etiam, Eugenii, Julianique, Toleti Episcoporum testimoniis munitum, ad Carolum dirigere ausi sunt; quo eodem Eugenio, ut Toleti Episcopo, Concilium illud Theodisclio infensum fuisse habitum, rationem temporum sequenti affirmare cogimur?

215. Tandem movet salivam, quominus Pseudo-Ildephonsi, seu, quod verius credimus, Lucæ ipsius Tudensis, relationi de Theodisclii impietate atque exitio credamus*, id quod in fine audimus: *Tunc temporis dignitas primatiæ translata est ad Ecclesiam Toletanam*. Quæ ipsa legitur rei causâ apud Rodericum Toletanum lib. 2. cap. 21. Unde Lucas Tudensis per me desumpserit. *Hinc (Cindasvinthus Gotthorum Rex) perfidum (Theodisclum Hispalensem) Episcopum synodali sententia in exsilium misit, & dignitatem primatiæ, quam ab antiquo habuerat, totius approbatione Concilii Toletanæ (ait) Ecclesiæ confirmavit*. Nam, ut antea docuerat, Rex ille à Romano Pontifice privilegium obtinuit, ut secundum beneplacitum Pontificum Hispanorum primatiæ dignitas esset Toleti, sicut fuerat ab antiquo. Suspecta enim quodammodo hæc mihi sunt è Roderici calamo venientia, qui perpetuam hanc Toletanæ primatiæ prærogativam ita acriter omni tempore tutatus fuit, ut brevissimo etiam, quod laudavimus, capite, bis eam, neque necessariò, expresserit. Ecclesiæ quidem Toletanæ aliqua major aliis, citra primatiam, dignitas à Regum in ea urbe regiam suam habentium accessit præsentia. Inde ibi crebrò acta Concilia, quæ aliquo modo erant regni totius comitia, interveniebantque his Reges, & curiæ magnates; non à primatiæ munere: quod neque nomine tunc in Hispania notum. *Primas* enim pro metropolitano, non pro metropolitano principe, ubicumque in Conciliis ejus dignitatis mentio est, accipitur. Nec si revera esset, metropolitani antiquiores recentioribus antistitent sedendi ordine; sed omnes Toletano antistiti, si talis fuisset, loco cederent.

216. Pariter honori regiæ curiæ atque ejus antistitis datum, quod convicinos Toletanæ sedis Episcopos (è suffraganeorum numero scilicet) singulis per annum mensibus in eadem urbe commorari debere statutum fuerit, can. 5. Toletani Concilii septimi: quod item Toletani Episcopi Reges urgerent, & quod Episcopis in propriis sedibus decedentibus, quos iis successores elegerent Reges, eos non expectata uniuscujusque pro-

vinciæ Concilii, quod in more antea fuerat, approbatione, ne plus æquo electiones protelarentur, salvo tamen uniuscujusque provinciæ jure, Toletani deinceps ordinarent Episcopi: quam ei prærogativam Toletani XII. Concilii patres canone 6. decreverunt. His saltem delati Ecclesiæ huic honoris gradibus veluti munita est via, qua recuperatâ à Mauris Toletanæ urbis tempore in eam emerfit primatiam totius Hispaniæ dignitatem, quam divinæ Incarnationis anno MLXXXVIII. Urbanus ei Pontifex Romanus tandem concessit. Dicta hæc sunt liberè ab studio partium^a, ac saltem ne inflitæ ob indignum ejus antistitem Ecclesiæ Hispalensis urbis pœne famam, à Luca Tudensi & Roderico Toletano Episcopis propagatam, absque ullo examine susciperemus.

CAPUT V.

De BULGARANI Comitibus epistolis mss. De RED-EMPTO, qui de obitu S. Isidori scripsit. Et de SISEBUTO Gotthorum in Hispania Rege. Atque item JOANNE Cæsar-augustano Episcopo, Braulionis fratre. De canonibus paschalis. ARTHUAGI monachi incerta memoria. JUSTUS Toletanus Episcopus diversus à Justo diacono apud Isidorum. Pseudo-Luitprandi oscitantia in exscribendis S. Ildephonsi verbis. PAULLUS diaconus Emeritensis. BRAULIO Cæsar-augustanus presul. Ad hunc epistola S. Isidori explicatur. Anceps questio de quoniam S. Emiliano is scripserit. Additionum Braulionis nomine ad Maximii Chronicon confictarum insigne documentum. EUGENII duo Toletani, quorum junior scriptorum album ornat. Fagmentum de Itinerario Antonini ab Eugenio correcto. FRUCTUOSUS Bracarenensis Episcopus an Benedictinus. Hujus regula à Benedictina multum differt. Joannes Mabillonius taxatur. FRUCTUOSUS alter senior fictivus. Pseudo-Juliani de Fructuoso nuge. Anonymi carmen.

217. TEMPORIS quo Isidorus Hispalensis floruit, æquales aliquot, ex quocumque lucubrationum genere dignos qui recensentur, nunc subjiciam.

218. BULGARANUS Comes sub Gundemaro Rege (biennium hic Gotthis, usque ad annum DCXII. imperavit) Galliæ Narbonensis præfectus, plures epistolas ad diversos direxit, quæ ad nostram usque ætatem adhuc ineditæ in quodam Ovetensis Ecclesiæ codice membranaceo ante quingentos annos jussu Pelagii Episcopi ad usum Alphonfi Castellæ ac Legionis Regis VI. exarato, atque in alio codice Complutensis S. Ildephonsi collegii, Ovetensi isto antiquiore, servatæ sunt. Quibus quidem epistolis, quarum una ad Regem, duæ ad Episcopum quendam nomine *Illustrem*, aliæ ad alios scriptæ, leguntur^b, nonnulla illius temporis gesta, nec aliunde nota, manifestari, Ambrosius Morales, rei auctor, & oculatus testis, lib. 12. cap. 11. Historiæ suæ nos docuit.

^a Uti fecit Franciscus Padilla Hisp. Eccl. hist. cent. 7. cap. 31. & 32. & post eum Rodericus Caro De las antigüedades de Sevilla lib. 2. cap. 14.

^b Bulgarani epistoliarum in apud nos habentur, ex codice Ovetensi exscriptarum: quarum prima est ad Episcopum quendam Franciæ. II. ad eundem. III. ad Episcopum ne scio quem. IV. & V. ad Agapium Episcopum. VI. ad Gundemaro Regem. Quas omnes simul cum aliis diversorum, quas inter *avêndora* servamus, publici juris aliquando facimus. CARD. DE AGUIRRE.

219. Eiusdem Isidori clericus fuit RED-EMPTUS, qui brevem *Narrationem beatissimi Pontificis obitus* nobis reliquit; ad quem, cum additamento *archidiaconi* directâ legitur epistola quædam ejusdem Isidori *De usu panis azymi in occidentali Ecclesia*: quam tamen aliqui eapropter non admittunt, quia res ista inter utramque Ecclesiam diu post Isidori ætatem agitari cœpta est. Conservata fuit *Narratio hæc obitus* in eo, quo de nuper loquuti sumus, Ildephonsini apud Complutum collegii septingentorum annorum, ut creditur, codice; cujus Ambrosius Morales cum rei notitia meminit lib. 12. cap. 21. c. Exstatque in editionibus Isidorianis Matritensi ac Breullii Parisina.

220. SISEBUTUS quoque Rex Gotthorum, non minus quàm dignitatis culmine, armorumque præstantia, literis atque eruditione, Latinæque linguæ peritiâ inclutus, inter scriptores loco suo donandus est. *Etenim fuit (Isidorum audis a) eloquio nitidus, sententiâ doctus, scientiâ literarum magna ex parte imbutus*. Quare idem Isidorus libro suo *De natura rerum* ad eundem directo sic præfatur: *Dum te præstantem ingenio, facundiaque, ac vario flore literarum non nesciam, impendis tamen amplius curam, & quedam ex rerum natura vel causis à me tibi efflagitas suffraganda*. Isidorus alter Pacensis Episcopus in Chronico seu *Epitome Imperatorum & Arabum* vocat eum *virum sapientem, & nimium literaturæ deditum*. Quæ Rodericus Toletanus lib. 2. cap. 17. verba exscripsit. Anonymus Benedictinus in *Chronico abbatiæ S. Remigii Divionensis* f ad annum XII. Regis Theoderici (quantumvis Sisebodium nuncupet) *virique sapientis, & in tota Hispania laudabilis, valdeque pietate pleni elogio commendatum dimittit*. Gundemaro hic suffectus regnum Gotthorum octo cum dimidio annis usque ad DCXXI. tenuit, belli & pacis artibus, religione, justitiâ, & benignitate, clementiaque in paucis clarus. De rebus ejus gestis nunc disquirere non est præsentis argumenti.

221. Quod enim ad bibliothecam ejus pertineat nomen, unus & alter vetus codex apud nos servatus, in iisque aliquot ab eo auctore profectæ, cum epistolæ, tum alia contenta opera, in causâ sunt. Ii sunt toties laudati libri Ovetensis Ecclesiæ, & Complutensis collegii, quos vidit Morales, lib. 12. cap. 3. & in epistola ad Andream Refendium g, & in prologo ad secundum historiæ suæ volumen, ubi de libris antiquis agit, consulendum. Tertium adjungo, quem reperiri ajunt^h in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca. In his omnibus exstant Sisebuti Regis Epistolæ ad Cæcilium Mentesanum Episcopum, ad Cæsarium Patricium Romanum, sub quo fuisse tunc videtur quicquid intra Hispanias Romanæ erat, hoc est, Imperatorum, ditionis; ad Eusebium Barcinonensem antistitem, ad Theudilam & Sandrimerum quosdam, ejus argumenti omnes, quod apud eundem Moralem interim videri potest, dum præteritè incuriæ nostræ vindex aliquis sacra hæc anti-

quitatis monumenta luci non ultrâ invidet. Ita nobis animo hæret, si aliquando licuerit accuratius ea cõferre cum mss. Gotthicis bibliothecæ Toletanæ, unde nevis ac sphalmatis deformata, crassissima exscriptorum infectâ, ad nos pervenerunt. Epistolarum inscriptiones sũt: I. *Ad Episcopum Mentesanum, qui se reclusit in monasterio. II. ad Cæsarium Patricium, rescripta per Ansemundum. III. ad Eusebium Episcopum. IV. ad Theudilam, cum ex laico habitum in monasterio accepisset. V. ad Adalvaldum Regem Longobardorum. VI. Theudilam Reginam, pro fide Christi, per Totilanem directâ. CARD. DE AGUIRRE.* In Chron. ann. DCXII. & DCXIII. In Append. ad Greg. Turonensem anno Theoderici Regis VIII. In apographo nostro ex Toletano autographo transcripto, Sisebuto Rege composita dicitur Vita hæc S. Desiderii. Quapropter nõ est cur Sisebuto huic nostro opus hocce invideamus. CARDINALIS DE AGUIRRE. n. De Script. Eccl.

222. Legitur cum his etiam *Vita & martyrium S. Desiderii Viennensis in Gallia Episcopi*, quem Theodericus Rex, instigante Brunichilde ejus avia, ab exilio insulæ, quò missus antea fuerat, reductum, lapidibus obrui fecit Lugduni xxiii. die Maji an. DCXII. Cujus, Sisebuto æqualis, martyris Beda, Usuardus, Ado in Martyrologiis, Romanumque II. die Februarii, post Sigbertum^k & Fredegarium Scholasticum^l, meminere. Joannes tamen Mariana noster eò inclinare videtur, ut magis esse alterius Sisebuti hanc vitam putet, nullâ tamen hujus sui-judicii ratione proposita. Quæ cum in antiquissimo non uno codice, ut jam diximus, ad Regem Gotthorum referatur, illeque doctrinam suam & pietatem & eloquentiam gravissimorum scriptorum ore posteris commendaverit; nihil est cur de alio auctore solliciti simus^m. Scripsisse autem eum ulterius aliquid historicum, aut geographicum, inde colligere posse videmur, quod Joannes Ægidius Zamorensis Franciscanus in Adversariis (qui liber vastus immensæque lectionis in schedis adhuc bibliothecarum latet ineditus) seu in tractatu I. *De præconis Hispaniæ*, de Carpentania provincia loquens, quæ tamen (inquit) sicut referunt Plinius & Sisebutus, ad Carthaginensem provinciam pertinet.

223. Sub Sisebuto, & Svinthilano ejus successore vixit JOANNES Cæsar-augustanus Episcopus, Maximi successor, Braulionis fratris decessor, de quo S. Ildephonsus: *Joannes (ait n) in pontificatu Maximum sequitur, Ecclesiæ Cæsar-augustanæ sedem ascendit, primò pater monachorum, & ex hoc presul factus in regimine populorum; vir in sacris literis eruditus, plus verbis intendens docere quàm scripsit, tam largus & bilis dato, quàm bilis etiam vultu. Unctionem namque Spiritus Dei, quæ fovebatur intrinsecus, tam largitate numeris quàm habitudine vultus adeò præferebat, ut & datum gratia commendaret, & non datum gratia excusaret. In Ecclesiasticis officiis quedam eleganter & sono & oratione composuit*. Hoc est, non solum duxit stylo, sed & musicam modulationem cantui præscripsit. *Annotavit inter hæc (subjungit) inquirendæ paschalis solemnitatis tam subtile atque utile argumentum, ut lectori & brevitatis contracta, & veritas pateat patefacta*. E Concilii Toletani IV. canone 5. constat, solere in Hispaniis de solemnitate paschali varietatem existere prædicationis, hoc est publicationis: *diversa enim observantia laterculorum paschalis festivitatis interdum errorem parturit*. Proinde (eidem Concilio) placuit, *ut ante tres menses Epiphaniarum metropolitani sacerdotes literis invicem se inquirent, ut communi scientiâ edocti, diem resurrectionis Christi & comprovincialibus suis insinuent, & uno tempore celebrandum annuncient*.

224. Vulgarius est, quàm ut hic inculare sic necesse, cum Græcorum, tum Latinorum veterum, hanc circa rem studium, Hippolyti Portuensis, Prosperi, Anatolii Laodiceni, Theophili Alexandrini, Victoris M m 2 Aqu-

* Hanc de Theodisclio fabulam fibulo nos olim explo-dimus in Col. lect. Max. Cor. et. Hisp. tom. 1. pag. 85. & seqq. ubi totum negotium ad exactam criteri trutinam examinavimus. CARD. DE AGUIRRE.

z Desunt hæc parenthesi contenta in quibusdam libris.

c Pag. 115.

d Hist. Gotthor. erâ dcl.

e In Heraclio erâ dcl.

f A Dache-rio edito to. 1. Spicil. pag. 377.

g Tomo 2. Hisp. illustratæ pag. 1022.

h Martinus Ximena in Annalibus Eccl. Gienensis. pag. 35.

o Confirmat. Concil. Bracar. II. cap. 9. Arelaten. I. cap. 1. Carthagin. III. cap. 1. & v. cap. 7.

Aquitani, Dionysii Exigui, aliorumque; de quibus late hujus argumenti enarratores, atque inter alios Ægidius Bucherius Jesuita in De doctina temporum, seu in Victoris, & aliorum canones paschales commentario, egit. In difficili ergo & controversa re, cujus post tot doctissimorum hominum vigilias nondum tota constabat ratio, nonnullam, atque adeo laudabilem posuisse operam Joannes Cæsar-Augustinus videri debet. Ildephonsus inde ait: Duodecim annis tenuit sedem honoris, adeptus vitam gaudii, ad quam ambelavit desiderabili voto. Substituit in sacerdotio temporibus Sisebuti & Svinthilæ Regum. Inter annum scilicet DCX, quo Maximus, tunc Cæsar-Augustæ Episcopus, Toleti decretum Gundemari Regis confirmavit, ac DCXXXIII, quo Braulio Joannis nostri frater & successor Toletano IV. Concilio interfuit. Sisebutus quidem anno DCXII. Svinthila (ut Reccaredi II. trimestre imperium cum Ildephonso nunc omittam) anno DCXXI. regnum obtinuit, DCXXXI. vitâ functus.

225. ARTHUAGUM quendam, cognomento GOTTHUM, usque ad Svinthilæ tempora sanctitate ac literis floruisse, scriptamque reliquisse Gotthorum historiam, ex Augustiniani ordinis Chronicis Ambrosius Morales lib. 12. cap. 19. refert. Cislæ monasterii, olim Augustinianorum, ut ajunt, nunc Hieronymianorum, Toletani fuisse alumnum credi voluit Pseudo-Maximus p; cujus quidem verba in Estepano codice ita concepta: Arthuagus q cognomento Gotthus, ex ordine S. Augustini floret. (quæ si aliquo probabilitatis solonitantur, hæc saltem ex ordine S. Augustini, uti glossema, omnino erunt furcillis rejicienda) ita leguntur in Bivariana editione; Arthuagus cognomento Gotthus, ex ordine Sancti Augustini, Toleti floret opinione sanctitatis. Aliàs r: Scisla Toleti floret sanctitate. Pseudo-Luitprandus item s: Prima die Maji moritur sancte compositæque Toleti Arthuagus monachus Augustiniani Scisla Toletane. Tandemque Pseudo-Julianus ferè iisdem verbis t.

226. Et hanc, similemque aliam, ex his fontibus derivatam, alterius Artinodi ejusdem Cislæ domus cœnobitæ noticiam jactant Augustiniani u, cum quibus nunc non agimus, sed solum quæ in hac historia falerbarum & vadorum est significare intendimus. Arthuagum ann. DLXXXIV. sanctitate floruisse (quod Maximus ait) jam monachum, quibus saltem virilis ætas, seu tricennaria, innuitur, vix convenire cum eo ad quem prorogasse dicitur ætatem, hoc est, DCLIX. anno, inficias nemo iverit, qui non in macrobiorum Dextri & sequacium reipublicæ constitutionem, cum eorum auctorum juratis defensoribus, conspiraverit. Nam ætatis plusquam centenariæ tempus hi duo anni, quorum postremum ejus vitæ ultimum Pseudo-Julianus prodit x, includunt. Necessè est ergo ut testimonium hoc resutantem conferamus nos ad Pseudo-Luitprandi chronologiam, qui anno DCXXXII. emortualetm Arthuago dixit. Sed Luitprandus, si germanus aliquis Chronici auctor, in Estepano

fragmento servatus non ultra ann. DCXXX. progreditur: quare frustra eum, uti veri anni, Arthuagi obitus sequestrem & arbitrum consulemus. Deinde prima die Januarii decessisse eum Julianus ait, prima die Maji Luitprandus. Quæ conciliare inter se ipsa invicem pergant, qui solidi quicquam horum nominum præstigiis atque umbris attribuere non verentur.

227. Fertur & hujus met Arthuagi epistola ad Isidorum Hispalensem Episcopum data ab Augustiniani Salmantinæ urbis haberi. De qua hæc Hieronymus Romanus de la Higuera Jesuita, in suis ad Luitprandum Notis, quæ in Rameriziana Antuerpiensi hujus operum omnium editione leguntur; Ex epistola Deus dedit Gordiano Hispalensi, hoc (Isidorum nempe extrusum à sede sua, Gordianumque hunc intrusum fuisse) manifestè patet ex libris epistolarum Romanorum Pontificum Romæ impressis: nec mirum aliqua tacuisse scriptores, quæ in dies magis tempus retegat. Idque confirmatur ex epistola Gothica manuscripta, quam habent PP. Augustiniani Salmanticensis, Arthuagi Gotthi Toletani monachi Augustiniani ad eundem Isidorum. Quid autem Gothicae adjecto significare de epistola ista voluerit Romanus rei auctor unicus, cujus scriptis aliquis interrogandus erit. Nam si Gotthica lingua scriptam fuisse eam accipiamus, quisnam ejus interpretem Augustiniani Salmanticensibus aut Romano Higuera præstitit? Vix enim est ut è contrario credam de Gotthica scriptura seu caractere, doctum latinittatis hominem sic loquutum.

228. Præterea ex domesticis nullus, quod sciam, neque Thomas de Herrera z, qui cœnobii Salmanticensis tabularia, omniaque vetera monumenta consuluit, hujus epistolæ meminerunt. Unum Higuera conformare Julianum, hoc est, vas figulo suo, noveris. Nam in hujus Collectione variorum carminum, importuno fatis loco, hæc leguntur: Nunc vero post hæc carmina sequuntur quedam epistole, quarum prior est Arthuagi monachi Gotthi ad D. Isidorum, quæ sic incipit: Reverentissimo domino Isidoro &c. Sequuntur tamen post hanc notam adhuc alia carmina, nec deventum unquam fuit ab auctore ad præmissas epistolas. Extra hos duos, qui mutuo sibi morem gerunt, nullam hujus epistolæ noticiam invenias.

229. Sisenando, qui Svinthilæ successit, Gotthorum Rege, Justus, Helladii successor in Episcopatu Toletano, à S. Ildephonso elogium hoc promeruit a: Justus post Helladium discipulus ejus illique successor innexus est, vir habitudine corporis ingeniique meritis decorus atque subtilis, ab infantia monachus, ab Helladia ad virtutem monestice institutionis affatim educatus pariter & instructus, in Agaliensi monasterio tertius post illum rector est factus. In Pontificatu autem mox illi successor inductus, vir & ingenio acer, & eloquio sufficiens, magna spe profuturus, nisi hunc antè longævam vitam dies abstulisset extrema. Quid verò hæc dotes ad bibliothecam si quæris, audi jam elogii clausulam: Scripsit ad Ricbilanem Agaliensis monasterii

sterii patrem epistolam debita & sufficienti prosecutione constructam, in qua patenter adstruit susceptam gregem relinquere penitus non debere. Existit rector (hoc est Toletanus præsul) annis tribus, & tempore Sisenandi obiit, qui Rex post hunc die nono decimo defunctus abscessit.

230. Concilio IV. Toletano Justus ejus urbis jam Episcopus interfuit, quod sub Sisenando habitum fuit anno DCXXXIII. Hunc iterum S. Ildephonsus laudat in proemio suæ ad Isidorum De viris illustribus additionis, Gerontii presbyteri ei adversantis facinus horribili pœna vindicatum à Deo memorans, Justumque Toletanum Episcopum ab altero Justo, Helladii ejusdem Ecclesiæ antistitis diacono, qui æquè Episcopo suo haud impunè insultavit, apertè distinguens, ut in tam aperta re Higuera prolixa quadam ad Luitprandi id ipsum confirmantis quoddam segmentum b notâ non multum indigeamus. Paullisper tamen manendum est in alio ejusdem Luitprandi testimonio c de Justo nostri Toletani præsulis pontificatu, quod convincendæ imposturæ hujus Chronici unum fatis mihi videtur. Eligitur (ait) præsul Toletanus S. Justus monachus Benedictinus ex monasterio Agaliensi, rector patrimonii. Hic longè alius à seculari, qui vir sanctus, pius, innocens, & optimis moribus instructus, præest tres annos suis monachis. Potuit ne stupidè magis Ildephonsi de Justo intelligi ac exponi relatio? Rectorem eum Ildephonsus dixerat in Agaliensi monasterio factum ab Helladio tertium, extitisseque rectorem (Toletanæ sedis intellige) annis tribus. At rectorem patrimonii Luitprandus exposuit, tribusque annis monachis suis præfuisse. Patrimonii rector inter Gotthos nullus, sed Comes patrimonii seu patrimoniorum, ut ex Conciliorum liquet subscriptionibus d. Demus tamen rectorem aliquando dictum, qui revera patrimonium regebat principale; hoc tamen nihil proficit Justo causæ, qui ab infantia monachus, Ildephonso teste, neutiquam potuit huic muneri præesse. Rexisse item annis tribus (suam scilicet Ecclesiam) ita refertur à Luitprando, quasi de præfectura monasterii S. Ildephonsus sit loquutus. Quo nihil potuit ab ejus excogitari mente magis devium.

231. Hujus temporis PAULLUS ille est EMERITENSIS diaconus, qui De vita & miraculis patrum Emeritensium librum nobis reliquit. Hunc à multis desideratum primus edidit Barnabas Moreno de Vargas Emeritensis urbis decurio, qui ejusdem quoque historiam conscripsit, Matrili anno MDCXXXIII. in 4º. Deinde iterum D. Thomas Tamajus de Vargas, vir clarissimus, ad veteres, cum Gotthicæ tum Latine scripturæ membranas collatum, ac propriis notis illustratum, Antuerpiæ apud Joannem Meursium MDCXXXVIII. in 4º. Octo scilicet exempla is ad manus habuit, quatuor Gotthicis literis, totidem Latinis exarata. Ambrosius Morales in scholiis ad S. Eulogii Toletani Episcopi & martyris caput primum libri 2. Memorialis sanctorum, alterius quoque ejusdem operis meminit. Paullus hic Emeri-

tensis (ait) diaconus, cum Emeritensis Ecclesiæ antistitum ejus historiam scripsisset, tum etiam de aliis sanctis viris quædam adjunxit. Existat etiam ejusdem confessio catholica. Quæ duo opera mss. non parum antiqua, in S. Ecclesiæ Toletanæ bibliotheca habentur. Eadem multò vetustiora in nonnullis aliis bibliothecis conspeximus. Laudant Paulli hanc historiam, cum idem Morales aliis locis f, tum alii, tam nostri quàm exteri scriptores g. Inter quos Hieronymus Romanus Augustiniani De republica Christiana agens lib. 1. cap. 15. in suis mundi rebus publicis, quoddam hujus operis exemplum ms. se redemisse ait, & veluti ex orci faucibus eripuisse à quodam bibliopola Complutensi, dum perdere id jam vellet; atque cum aliis libris Toletanæ Ecclesiæ donasse. Eaque eo videtur proposito ab auctore formata, ut exemplis rerum domi, hoc est, in urbe Emeritensi, mirabiliter patrarum fidem eorum confirmaret, quæ de Italiæ suæ miraculis S. Gregorius libris IV. dialogorum collegerat. Quos libros non alium habuisse auctorem, præter alia argumenta h, non Isidorus tantum in libello De scriptoribus Ecclesiasticis, sed & in prologo Paullus noster, ejus sancti Pontificis æquales, egregiè comprobant. Latè agit de aliquot Emeritensium Pontificum, præsertim Paulli, Fidelis, & Massonæ, rebus gestis.

232. Diaconum se ipse appellavit cap. 1. Ego indignus & omnium peccatorum primus, levita Christi &c. diversusque fuit à Paulo Emeritensi Episcopo, cujus ipse cap. 4. meminit. Scriptorem autem nostrum hoc vixisse tempore inde vulgò colligitur, quod in Renovatione Emeritensium antistitum seriem absolvèrit, qui Innocentio, ut in eodem Paulli ultimo capite docemur, ei, quem Gundemari decreto anno DCX. subscripsisse novimus, successit, locumque suum reliquisse videtur Stephano, qui Concilio Toletano IV. anno DCXXXIII. interfuit. Non tamen video cur Paullum sub hoc Stephano, potius quàm sub alio vixisse & scripsisse, necessariò admittere debeamus. Fortè enim in Renovatione successoribus non eam animi virtutem invenit, quæ decessorum virtutibus æquiparari digna esset. Non enim historiam Emeritæ urbis præsulum, quæ omnes comprehendere debuit, sed De vita & miraculis patrum Emeritensium, ut habent omnes ferè mss. codices, scribere voluit. Et forsàn inferiorem aliquando ætatem significare videtur auctor ipse, cum de Leovigildi loquens tempore, ante multa jam curricula annorum id contigisse dicat. Nos tamen à conjectura doctorum virorum non facile discedentes, Paullum hoc sistimus evo Stephani Emeritensis præsulis, & Sisenandi Regis, Conciliique Toletani IV. cui uterque interfuit. Ambrosius tamen Morales S. Fructuosi res gestas memorans i, qui Bracaræ Episcopus factus fuit anno DCLVI. in Toletano decimo Concilio, Paullum hunc Emeritensem diaconum auctorem laudat miraculorum ejusdem sancti viri, tot postea annis adhuc florentis. Sed errorem hunc puto magni hujus historici. Paullus enim De vitis tan-

p In Chron. ad an. DLXXXIV. num. 2. q Abbreviatu ita cor. legitur in codice isto.

r Ita citat Ramirezius in Notis ad Luitprandum anno DCXXXII. n. 46. s In Chron. ad an. DCXXXII. num. 46. t In Chron. ad an. DCXXXII. num. 327.

u Marquez De origine cremitarum cap. 11. 6. 2. & 3. Hier. Roman. in Augustiniani. histor. cent. 3. Vide Bivarium ad Luitprandi an. DLXXI. num. 8. & DLXXXIV. nu. 2. Ramirez ad Luitprandum anno DCXXXII. nu. 46. & ante eos Jordanus Saxoferracensis, & Amb. Coriojanus, quos Romanus laudat.

x Num. 327.

y Ad anatum DCXXXII. n. 48.

b Anno DCXXXII. n. 48.

c Eodem ann. DCXXXII. num. 51.

z Auctor Historie cœnobii S. Augustini Salmanticensis.

d Recense Comitum patrimoniorum in Concil. VIII. & IX. Vituli Comitum patrimonii Conc. XIII. & XVI.

a In libello De script. Eccl.

e Hisp. illust. tom. 4. pag. 282

f In Prolegom. tom. 2. sub titulo Las ayudas que tuvo, & lib. 11. c. 72. g Baronius ad an. DLXXXIX. tomo 7. Mariana lib. 5. cap. 17. Padilla cent. 7. cap. 17. pluresque alii, quos Tamajus collegit in principio Notarum.

h De Dialogorum S. Greg. lib. 5. L. abbeus De script. tomo 1. pag. 391. Mabillon. Prefat. ad acta S. Benedicti. §. 2. tomo 1.

i Padilla dicta cent. 7. cap. 17. fol. 203. Tamajus in fine Scholiorum pag. 116.

k Cap. 50. principio.

l Lib. 12. cap. 35.

tantum *Emeritenſium patrum* ſcripſit, ut vidimus, nec ullum in hoc ejus libro verbum de ſancto Fruſtuoso repræſentant editiones. Qui autem miracula ſanctiſſimi Bracarenſis antitiſtis literis tradidit, auctor Vitæ ejus eſt, quem idem Morales S. Valerium monaſterii S. Petri de Montibus abbatem fuiſſe ſuſpicatus eſt, ut in S. Fruſtuosi mentione infra monebimus.

233. Laudatur apud ſanctiſſimum ſcriptorum historicum Ildephonſum BRAULIO, frater Joannis ſuprà laudati, cujus in *Ceſar-auguſta decedentis* (Ildephonſus ait ^m) adeptus eſt locum, vir, ſicut germanitate conjunctus, ita non minimum ingenio memoratus. Clarus & iſte habitus canonibus & quibuſdam opusculis. *ſcripſit vitam Æmiliani cujuſdam monachi, qui & memoriam hujus, & virtutem illius ſancti viri ſuo tenore commendat pariter & illuſtrat. Habuit ſacerdotium ſerè viginti annis, quibus explevis clauſit diem vite præſentis. Duravit in regimine temporibus Siſenandi, Cimbile, Tulganis, & Cindafvindi.* Subſcriptio ejus legitur in Conciliis omnibus hujus, quo vixiſſe reſertur, temporis, Toletanis IV. V. & VI. In VII. ſub Cindafvintho anno DCXLVI. deſt Ceſar-auguſtani Episcopii nomen. In VIII. ſub Recceſvintho anno DCLIII. Tajo Episcopii Ceſar-auguſtani jam apparet. Quantum ejus de Eccleſia meritum in iis fuerit cœtibus, Iſidorus Pacenſis Episcopii ſatis docet, qui de quarto loquens, quod Siſenandus cœgerat, *huic ſanctæ* (inquit ⁿ) *Synodo inter ceteros Braulio Ceſar-auguſtani Episcopii claruit; cujus eloquentiam Roma urbium mater & domina poſtmodum per epistolare alloquium ſatis mirata eſt.* Et paullo inferius de Concilio Toletano VI. ſub Chintilane: *Huic Synodo Braulio Ceſar-auguſtani Episcopii præ ceteris illuſtris excellit, atque piam doctrinam Chriſtianiſ mentibus decenter infundit, cujus & opus nunc usque Eccleſia legit.* Que duo teſtimonia in unum rededit ea exſcribens Rodericus Archiepiscopii Toletanus lib. 2. cap. 19. *Huic Synodo (ſextæ, juxta noſtrarum editionum ordinem, quam ipſe tamen quintam vocat) Braulio Ceſar-auguſtani Episcopii præ ceteris illuſtris (ait) effuſit, atque piam doctrinam Chriſtianiſ mentibus decenter infundit; cujus & opuscula nunc usque Eccleſia veneratur. Hujus eloquentiam Roma, urbium mater & domina, per epistolare alloquium eſt mirata.*

234. Nihil verò aliud infuſione illa doctrinæ ſignificatum nobis exiſtimo, quam quòd ſextæ hujus Synodi canones Braulionis ſtylo ſint formati. Fuit enim, ut ex aliis ejus apparet, notatque Andreas Reſendius ad *Quevedum* ſcribens ^o, non paullo caſtigatoriſ, ac limatoriſ eſt illius aliis ſtyli. Et fatetur ipſe verſus finem præſationis S. Æmiliani Vitæ, de qua ſtatim agemus, *diſciplinæ ſecularium ſtudium ex parte ſe adtigiffe.* Archidiaconus hic erat, cum S. Iſidorus literas ei direxit, quæ inter Iſidorianas leguntur; Ceſar-auguſtaniæ urbis, ut credimus, & Joannis germani fratris, ut contra Truxillum noſtrum cenſuit is, qui in magno opere *De actis Sanctorum* die XVIII. Martii *ſynopſin de Braulione*

histicam formavit; cujus & conjeſturam de quibuſdam in errore cubantibus S. Iſidori hujus epistolæ ad Braulionem directæ verbis, ſerè eſt ut probemus. *Postulavi te* (ait Iſidorus) *ut mihi decadem ſextam S. Auguſtini tranſmitteres.* & ſtatim ſubjungit: *Poſco ut quoquo modo me cognitum ei facias.*

235. Quæ cum nequeant de S. Auguſtino ante duo ſæcula vitæ ſuncto intelligi, neceſſarium videtur ut ita corrigantur: *Poſco ut quoquo modo mihi cognitam eam facias.* Attamen libentiùs ea intacta relinquerem, cum cognoscendi, ſive incogniti verbum idem Iſidorus ita uſurpare amet. De Juſto enim Urgellitano ait cap. 21. *Hujus quoque fratres Nebridius & Elpidius quædam ſcripſiſſe feruntur, è quibus (malim, de quibus) quia incogniti ſumus, magis reticenda fatemur.* Sicut enim incognitum hoc loco, pro nondum docto, ſeſe dixit, ita & cognitum ſe S. Auguſtini ſextæ decadi ut faciat Braulionem rogavit. Niſi hoc eodem ſenſu levior iſta alia mutatio placeat: *quibus quia incogniti ſumus*, in Juſti elogio, aut *me cognitum de ea facias*, in ad Braulionem epistola. Cum eſſet ergo jam Episcopii Ceſar-auguſtani ſcripſit

236. S. Æmiliani præſbyteri vitam (qui anno DLXIV. centenariò major ad ſuperos abiſſe dicitur) cum epistola dedicatoriâ ad Fruminiatum præſbyterum, quem *dominum* ſuum, & *germanum* appellat. Unde Bivarius rectè collegit ^p, non ſolum Joannem deceſſorem in Episcopatu, ſed & hunc Fruminiatum fratres Braulionem habuiſſe. Quod ſignificâſſe in principio ejusdem Vitæ is videtur, Joannem *germanum majorem natu communem* ^q, hoc eſt, ſuum & Fruminiati, appellans. Edita hæc primùm Vita fuit, ut credimus, à Prudentio Sandovalio Benediſtino, Tudenſi, ac Pampilonenſi poſtea Episcopii, regio chronographo, in libro *Fundationum Benediſtini ordinis in Hispania ſub Gothorum imperio*, ſive originum Hispaniæ Benediſtinarum, cum de monaſterio S. Æmiliani cucullati (vulgò *de la cogulla*) ageret. Quem hac Braulionis hiſtoria deſcriptum communis Caſtellanorum perſuaſio eſt ^s, quamquam Aragonenſes ^t non hunc Æmilianum, cujus corpus in monaſterio dicto aſſervatur, eique monaſterio nomen dedit; ſed alterum Aragoniæ regni eremitam, cujus ſacra pignora in oppido *Torre-la paja* diœceſis Turiaſonenſis exſtant, Æmilianum Braulionis eſſe contendunt.

237. Quam utique magnis animis decertatam hucſque controverſiam non eſt inſtituti noſtri ut propriam faciam, aut cum Pſeudo-Maximi gladio nodum ſolvam; qui poſt ortam controverſiam ab inventore ſuo formatus, aut deformatus, ut morem ſuoque parti gereret, alterum & alterum Æmilianum laudâſſe ad annum DLXII. & ad annum DLXXVIII. non contentus, hæc addidit poſtremo iſto loco, ubi de Æmiliano Aragonenſi agit, quæ novitatem ſuam apertiffimè produnt: *Fuit alius antiquior etiam præſbyter & abbas S. Benediſti* (Maximumne ita loquutum credis?) *de quo ſuprà dictum eſt.*

p Ad Maximum anno DLXXVIII. n. 2. pag. 562.

q Aliter hoc verbum alii accipiunt. Vide Bivar. ibidem ad an. DLXXVIII. n. 2. pag. 565. r *Primeria parte de las fundaciones de los monasterios de S. Benito.* Martit. ſinet. s Venens in *Enchiridio*, Morales lib. II. cap. 58. Mariana lib. 5. cap. 9. Mariana *Santos de España* lib. 6. cap. 6. Santoro, Villegas, Tamajus plures laudat, Bivarius ad *Maximum* an. DLXII. pag. 468. Mabillon. in *actis S. Benediſti* tom. I. pag. 205. in *obſerv. præſertim ad hanc vitam*, Padilla cent. 6. cap. 31. & in *addendis* huic centuriæ, in principio volum. 2.

t Michael Martinez del Villar *Del Patronato, antiguedades, razones ilustres de Calatrava, y su Arzobispado* fol. 128. Lanuza *hiſtorias de Aragón* tom. 2. lib. 4. c. 3.

x Ad annum DLXXI. num. 7. pag. 478. y Pag. III.

z Pag. 205.

In fragmento ſanè noſtro, ſeu Eſtepano, ita ſemel fit Æmiliani mentio ad ann. DLIII. S. Æmilianus monachus & præſbyter in *Cantabria moritur*. Suppoſititium Helecanem pariter habeo, qui huic etiam diſpellendæ quaſtionis intentus, Vercellenſem Episcopum eum eſſe garrit, qui apud Aragonenſes colitur, vel à Bivario ^u ipſo malè acceptus.

238. De Æmiliano agunt quidem, ac de ejus vita à Braulione conſcripta, Uſuardi, & Romanum, martyrologia. Prodiit ſecundò in commentario Franciſci Bivarii ad *Maximi Chronicon* ^x, tertio in *Martyrologii Hispani* Joannis Tamaji de Salazar ſexto volumine die XII. Maji ^y, tandemque in *Actis ſanctorum ordinis S. Benediſti* Lucæ Dacherrii & Joannis Mabillonii operâ collectis & evulgatis volumine ſeu ſæculo I. 2. *Hymnum* quoque in *ejusdem ſancti viri laudem* compoſuit Jambico ſenario metro, ut in hujus vitæ nuncupatoriæ epistolæ fine auctor ait. Tranſiit hymnus hic, ut creditur, ad Iſidorianum Breviarium feſtumque hujus ſancti viri Æmiliani, ubi & nunc legitur. Incipit:

O magne rerum Chriſte rector inclyte,
Parens Olympi, perpetim cui ſidera, &c.

Editus exſtat in Bivarii ad Maximum commentario poſt Æmiliani vitam prædiſtam.

239. *Vitam SS. MM. Vincentii, Sabine, & Chriſtetidis.* Huic enim ea tribuitur, quæ aliàs abſque auctoris nomine circumfertur, in codice quodam Toletanæ Eccleſiæ, quem *Smaragdinum* appellant: de quo Bartholomæus Quevedo, ejusdem canonicus, vir planè doctus, Andream Reſendium olim monuit, ut ex Reſendii ad eum reſponſoria conſtat epistola ^a, tali viro digniſſima, cujus paullo antè meminimus. Reſendii verba: *Age, Braulio ſanctus Ceſar-auguſtæ Pontifex, ut ais, horum trium martyrum hiſtoriam poſteritati mandavit, & Braulionis nomen liber Toletanæ Eccleſiæ, Smaragdinus appellatus, oſtendat. De auctore certi nihil habebam, nec Eccleſiæ noſtræ Eboenſis lectionarius, ſanè ante annos trecentos viginti ſcriptus, nomen auctoris præfert. Credo tamen libro iſti Smaragdino oppidò non inuitus.*

240. In bibliotheca monaſterii S. Æmiliani cucullati ſervatur ingens codex MS. *Vitæ patrum* inſcriptus, cujus fini hæc nota affixa legitur: *Explicitus eſt liber iſte à Braulione Episcopii Ceſar-auguſtano evâ ſexcentiſimâ ſeptuageſimâ quartâ.* hic eſt an. DCXXXVI. Quamplures veterum patrum tam Græcorum quam Latinorum vitas continet, quorum major pars in Roſweidi hujus argumenti ſyntagmate jam publicata fuit.

241. Inter alia eſt libellus *De adventu SS. Apoſtolorum Jacobi, Petri, & Pauli in Hispanias.* Item *De vita vel mirabilibus ſancti ac beatiſſimi Æmiliani præſbyteri & confeſſoris, qui obiit Vergegii pridie idus Novembris.*

242. Sequitur aliud opusculum, ſeu carmen, *De vana ſæculi ſapientia*, ejusdem forſan auctoris. Immo omnia in eo codice contenta, paucis exceptis quæ ſuis queque auctoribus diſertè adſcribuntur, Braulionis eſſe exi-

ſtimabat is, qui de codice iſto Æmilianenſi monuit olim nos oculatus teſtis D. Antonius Zapata & Aragon, vir antiquis literis exercitatus, plurimè habendus, ſi obtinuiſſet à ſe è manu ſua non emittere quædam Chronica uti in ſchedis reperta, quorum fides apud eruditos nulla omnino eſt.

243. *Paſſionem ſanctorum innumerabilium Ceſar-auguſtanorum martyrum, qui paſſi ſunt ſub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus die III. Kalendas Novembris*, ante paucos annos unâ cum commentario ad leg. 12. cod. *De religioſis & ſumptibus funerum Ceſar-auguſtæ* edidit Joannes Ludovicus Lopez jurifconſultus Ceſar-auguſtani exculti judicij doctriinæque, quam habuit ab amico noſtro D. Joanne Luca Cortefio ex codice ejus membranaceo quingentorum, & ampliùs, ut videtur, annorum, Gothiciſ literis ſcripto. Hanc ſeptimi ſæculi redolere ſtylum affirmatè, & Braulionis noſtri ſibi videri, ex conjeſtura exiſtimat laudatus D. Joannes Lucas, cui conſentit Joannes Ludovicus *Paſſionis* editor, in præluſio ſecundo, & in Notis quibus eruditè hoc opusculum, germanamque antiquitatis gemmam illuſtravit. Id quod vel tantorum virorum præjudicio nobis arridet. Planè Joannes Tamajus *acta hæc innumerabilium MM.* die III. Novembris, proſus tamen diverſa, deprompſit.

244. De epistolâ Braulionem, aliqua diximus cum in Iſidoro verſaremur. Exſtat quidem inter Iſidorianas Braulionis una & altera ad eum ſcripta, quæ varia continent, & in his præcipuè urgentiſſimam expoſtulationem, urbanis tamen verbis conceptam, ut *Etymologiarum* librum, jam, ut fama ſparſerat, abſolutum, ad ſe mitteret, ceſſaretque poſt ſex annos, quibus exſpectaverat opus hoc, cujus promotor fuerat, ultrâ ſe fruſtrari. Inter epistolâ & ea venit laudanda quæ ad ſummum ejus temporis Pontificem, Iſidoro Pacenſi & Roderico Toletano teſtibus, ſcripſiſſe dicitur; quamque, illorum verbis jam adductis, *Roma urbium mater & domina ſatis mirata eſt.* Qui quidem Pontifex neceſſariò erit Honorius, qui ab anno DCXXXVI. uſque ad annum DCXXXVIII. Romanam rex Eccleſiam; ſi de rebus in Concilio IV. Toletano, quod anno DCXXXIII. celebratum fuit, peractis, concepta fuit epistola, ut ſubindicare Pacenſis videtur; ſive aliquis ex tribus Honorii ſucceſſoribus, Severinus puta, Joannes, Theodorùſve, qui æquales inde Braulioni vixere. Ejusdem aliam ad Fruſtuosum Bracarenſem præſbyterum datam ſe vidiffe in archivo S. Juſtæ Toletanæ ſinxit more ſuo Pſeudo-Julianus Adverſ. 488.

245. De labore hujus magni præſulis in etymologiarum S. Iſidori magiſtri ejus opere exantlato, diximus jam in Iſidoro. *Etymologiarum* (ait) *codicem nimia magnitudine diſtinctum ab eo titulis, non libris; quem quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum ipſe reliquerit, ego in viginti libros diviſi, in præſatione ad ſancti Pontificis opera. Præter hæc reliquiſſe Braulionem & alia opuscula, non ſolum Ildephon-*

n In epitome Imp. vel Arabum ſub Siſenando.

o Epistolâ quæ edita eſt inter Reſendii opera pag. 177. & Hiſp. illuſt. tom. 2. pag. 109.

a Laudatis ſuprà locis.

phonfus, sed & Isidorus Pacensis, ex eoque Rodericus Toletanus, referunt.

246. Circumfertur etiam Braulionis nomine inter ficulneas merces Toletani Chronicorum pseudonymorum auctoris, ad calcem illius, quod Marci Maximi titulo insignitur, appendix quædam veluti additionum potius quam historiæ continuationis, additionibus aliis similibus, quæ Helecanem, seu Helecam, ejusdem Cæsar-augustanæ urbis nono sæculo Episcopum præferunt auctorem, ita commisturam, ut Bivarius ipse fateatur in Maximi editione, difficile admodum sibi fuisse de uniuscujusque auctore dijudicare. Planè non hæc torst difficultas editores Cæsar-augustanum & Hispalensem; quibus præter segmenta seu Adversaria sex priora, quæ Braulioni, cetera usque ad finem omnia Helecani adscribuntur. Mirè autem variat Matritensis Bivariana à duabus istis prioribus in collocatione Adversariorum: ut videantur planè non ex uno fonte exempla fuisse omnia derivata; sed ab eodem auctore, seu inventore, ad diversos, eo ordine qui sibi placuisset distributa, promanasse.

247. Conficta hæc omnia sunt ab eo qui cogitationes suas, plerumque temerarias, sive potius insanas, ne frustra vanales proponeret, eis titulum affixit veteris alicujus nominis, quod pretium his conciliaret, curiosoque abstrusarum rerum provocaret. Evangelicorum nempe hominum genealogias, propinquitates, peregrinationes, ordines, dies mortis, formasque, quasi memorata ab aliis, quæ somniavit ipse, falsò & absurdè prodit. Aliorum sanctorum virorum historias ad arbitrium suum fingit. Ut natus de aliis, hinc inde urgentibus documentis, quæstiones refecandi sibi palmam arroget, ex uno duos homines compingit. Denique is gemellus Dexter, atque Maximi, omnes eorum artes fallendi atque mentiendi gnavus exercet. Cujus experimentum rei unicum hic extare velim, interim dum copia non datur hos veritatis hostes styli clavâ conficiendi. Helecanis verè ad segmenta hoc pertinet quod nunc exagitare intendimus; sed in Helecanem Braulionem, qui cum eo coagmentatus est & commistus, sive unus & idem cum eo est, urgemus.

248. Agitur apud nos & Gallos jam diu quæstio de S. Vincentii levitæ ac martyris Hispani, Valentie prius tumulati, hodierno sepulchro. Lusitani Ulyssipone se id habere, Galli se in Castrensi Aquitanorum oppido jactant. Qua super re, ne sim prolixus, Andream Resendium adeas, lector, in epistola doctissima ad Quevedum data, cujus non ita pridem mentionem fecimus. Utrobique cum sacra colantur pignora, Vincentio martyri, cognominum aliorum celeberrimo, adscripta, credit sibi laudi futurum Pseudo-Braulio hic, de quo agimus, si unius & alterius Vincentii, Valentie olim terre conditi & asservati, indeque prioris ad promontorium sacrum Lusitanie, posterioris ad Gallias translati, composita ad historiæ similitudinem fabulâ, partes dudum sine missione invicem ad-

versantes, in concordiam redigendi sibi consilium succederet. Eò tendunt ea quæ num.7. Bivarianæ editionis de duobus Vincentiis referuntur, altero Ofcensi ex Hispania, Agenensi altero ex Gallia, sub eodem Valerio Cæsar-augustano præfule archidiaconis, utroque autem post martyrium in Valentia Hispanie nostræ sepulto. Quibus adjungit: *Hispanus prius allatus est ad promontorium sacrum: hic verò (Gallus) ad Gallias ad monasterium Castrense anno circiter DCCCL. Hispanus DCCLVII. obsidente Valentiam Abderegmane.* Annum audis, quo ex Valentia urbe Vincentius Agenensis ad Castrense oppidum fuit exportatus. Et tamen hujus translationis mentionem Juliano Archiepiscopo Toletano, qui ante ducentos annos ferè vixerat, paulò post attribuit. *Toleti fuit à Gundemaro edificatum (templum) in laudem S. Vincentii Hispani levitæ: & à Juliano Archiepiscopo Toletano alterum in honorem S. Vincentii Agenensis in edita parte urbis regie, cujus devotissimus fuit, & fecit illi hoc carmen:*

*Vincenti, pateris constans qui martyr Agemi,
Et levitæ sacer sanguine ad astra volas;
Mucro tibi caput eripuit funestus; at illo
Laurea sacra tibi non moritura datur.
Gallia te genuit, docuitque Augusta ministrum
Cæsarea, & Valeri sub pietate viges.
Gallia teque iterum recipit sacra verba docentem:
Maximianus inops mentis at ense necat.
Post cineres te præsul amas quoque; Murila veſtat.
Ipse Valentinus ad sua tecta vigilat.
Tandem te ad patrios revocat volventibus annis
Andualdus ovans, jussus & ipse, lares.
Ora pro nobis Vincenti &c.*

249. Hæc illa translatio est ad Castrense oppidum ex Valentia, sive ex Cæsar-augusta, quam fecit Audaldus monachus Gallus monasterii Conkittas, aliàs Okatas nuncupati, post annum DCCCLV. regnante in Galliis Carolo Calvo; cujus translationis historiam ab Aimoïno monacho^b, qui hoc ipso tempore vixit, & ab ore ipsius Audaldi, quæ retulit, se accepisse ait, scriptam, Jacobus Breulius monachus S. Germani à Pratis primus publicavit, exstatque iterum edita in magno *De actis sanctorum* opere xxii. Januarii^c. Idem Aimoïnus eandem historiam carmine composuit, in cujus initio annum sic expressit:

*Bis quadringentis decies quinisque volutis,
Quatuor inque super cyclis à præfule Christo,
Virgineo semperque sacro de germine nato,
Audaldus fuerat tali de nomine notus
In Castro monachus.*

250. Cessante adhuc, lector, impostorem pessimè in fingendo cautum, & anachronismo duorum sæculorum risui sese dantem, naso suspendere? Julianus Toletanus Episcopus Quirici successor, qui *Prognosticum futuri sæculi*, ac *De sextæ ætatis comprobatione* librum, aliâque scripsit, anno III. Egicanis Gotthorum Regis, florente adhuc in Hispaniis eorum imperio, erâ DCCXXVIII. (hoc est anno Christi DCXC.) diem vitæ clausit extremum, quod Felix, ejus in eadem Ecclesia Toletana successor, prodidit^d. Et hic, si ficulneas

^b Diverso ab Aimoïno Floriacensi ætatis interioris, de quo Labbeus multis altero volum. De scriptor. Eccles.

^c 2. tomo Januariar. pag. 400.

^d Exstat cum S. Ildephonsi libello *De scriptor. Eccles.*

Braul-

Braulioni aut Helecani bibulas commodamus aures; de translatione S. Vincentii reliquiarum ab Audaldo carmen fecerit, quam anno DCCCLV. uti Aimoïnus, aut circiter annum DCCCL. ut hic ipse rei absurdus & incautus enarrator agnoscit, contigisse compositum est. Reliqua hujus appendicis additionum, sive Braulionis, sive Helecanis præferant nomen, hoc pede, lector, modulòque metiri debebis, faterique non injuriâ dictum ab auctore synopsis historiæ ex *Actis sanctorum* jam laudatæ: *Multo autem magis indubitanter audemus asserere illas decem annorum (ab era CCCXLII. ad eram CCCLII.) additiones, fictitio, quod sub Maximi Cæsar-augustani nomine prodit, Chronico subtextas, ab eadè prodisse officina, unde & Pseudo-Dexter, & alia similis figmenti portenta prodire.* Nos ad alia. Dies S. Braulionis festus agitur xviii. Martii in Cæsar-augustana Ecclesia, uti nos docent Aragonenses ipsi^e, non xxvi. ejusdem mensis, ut per errorem primus scriptum reliquit Thomas Truxillus, qui & errare fecit Baronium, hic autem Pseudo-Luitprandum, Pseudo-Luitprandusque demum Joannem Tamajum, ut notatur in *Synopsi historica* jam laudata nu. 20. Plura addunt nostri historici de regio Braulionis sanguine, miraculis in electione & obitu; sed quæ vetustatis fundamento deficiunt.

251. EUGENIOS duos, Toletanæ sedis, alterum post alterum, præfules, S. Ildephonsus miris extulit laudibus, quorum prior Cinthilæ, Tulganis, ac Cindafvinthi Regum tempore huic præfuit Ecclesiæ. Non hic prior Eugenius scriptor fuit, quamvis scientiâ clarus & ingenio callens. *Numeros enim, statum, incrementa, decrementaque, cursus recursusque lunarum tantâ peritiâ novit, ut considerationes disputationis ejus auditorum in stuporem vertent, & in desiderabilem doctrinam inducerent.*

252. Primum Gotthis inter Toletanos antiſtites hunc Eugenium (eo enim antiquiorem alium haud noverunt) sequutus est alter sive secundus Eugenius, vulgò tertius. Quem ita describit Ildephonsus: *Item Eugenius alter post Eugenium Pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ regie clericus esset egregius, vitâ monachi delectatus est. Qui sagaci fugâ urbem Cæsar-augustanam petens, illic martyrum sepulchris inhaesit, ibique studia sapientiæ, & propositum monachi decenter incoluit.* (monasterium incoluisse innuit S. Engratiæ, aliàs sanctarum Massarum xviii. martyrum Engratiæ sociarum, quod tunc temporis præcipuo cultu frequentabatur. Vide Anton. de Jeps cent. 2. ord. Benedictini ad annum DCLVII. cap. 1.) *Unde principali violentia reductus, atque in Pontificatum adſcitus, vitam plus virtutum meritis quam viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore; sed validè fervescens spiritûs virtute.* Deinde refert ejus opera, quibus nos postea, & absolvit his caput: *Clarus habitus fuit temporibus Cindafvinthi & Recesvinthi Regum, ferè duodecim annis tenens dignitatem simul & gloriam sacerdotis; sicque post lucis mundialis occasum in basilica sanctæ Leocadiæ tenet habitatione sepulchrum.* Erâ nempe *Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.*

DCLXXI. hoc est anno DCXXXIII. Toleri adhuc sedebat Justus, cum celebraretur quartum Toletanum Concilium, Sisenandi tempore. Inter hunc annum & DCXXXVI. necessariò ei successit prior Eugenius, qui Toletano V. provinciali præfuit, sextoque nationali anno DCXXXVIII. tertio loco subscribens interfuit. Diem autem suum ante annum DCXLVI. obiens vacuum jam hoc anno reliquerat Eugenio nostro locum: quo scilicet, tertius etiam ordine subscribendi, septimi Toletani pars fuit. Falsus ergo Pseudo-Luitprandus, qui ad ann. DCXLIX. Eugenii prioris mortem constituit. Patet autem non hunc, sed posteriorem esse hujus Concilii Eugenium, ex eo quòd in sexto posterior Eugenio legitur Honoratus Hispalensis, in septimo verò Antonius Hispalensis Eugenium præcedit; quod, nisi decedente post Antonii creationem priore Eugenio, contingere haud posset. Ordo enim inter metropolitanos juxta ordinationis ætatem servabatur prædriæ. Interfuit quoque Toletano viii. anno DCLIII. Recesvinthi tempore. Præfuit nono provinciali DCLV. decimoque nationali DCLVI. sub eodem Rege. De his omnibus agit Rodericus Toletanus Episcopus lib. 2. cap. 22. Isidorus autem Pacensis, quamvis crebra memoret facta sub Eugenio Concilia; unum tamen octavum descripsisse videtur, licet de Episcoporum numero inter ejus Chronici & Conciliorum editiones aliquantulum interfuit.

253. Die xiii. Novembris, quo obiisse dicitur, celebrat viri clarissimi sanctitatem Ecclesia Toletana, ejus olim sedes, ab anno MDCXIII. Habeturque ejus memoria in additionibus ad Usuardum, in Romano martyrologio, & aliis, quæ noviores laudant. In divorumque numerum eum relatam fuisse Vasæus annotavit in Chronico ad ann. DCLI. Cujus rei auctorem producere debuit, ne Ambrosio Morali, qui sciebat nondum ætate sua festum de eo in Toletana Ecclesia diem agi, temerè ac sine auctore ullo id scripsisse videretur. Idem Joannes Mariana observat lib. 6. cap. 9. sed nonnisi ad memoriam ejus Sancti à martylorogis factam Vasæus respexit; recentioribus nempe, Maurolyco & aliis nostratibus, non primo Cabilonensi, aut Equilino, aut Galeſinio. Exstat quidem in Romani martyrologii ab Alexandro de Peregrinis facta editione Veneta anni MDLX. Natum quoque Eugenium è regie stirpis parentibus, avunculumque S. Ildephonsi fuisse, iis credendum relinquimus, qui Pseudo-Juliani nenas^h aliquo pretio habent, aut quicquid alicubi scriptum est, è larario ipso Veritatis desumptum existimant.

254. De operibus verò sic prosequitur Ildephonsus: *Studiorum bonorum vim persequens, cantus pessimis vsibus vitiatos melodie cognitione correxit; officiorum omisso ordines curamque discrevit. Scripsit De sancta Trinitate libellum, & eloquio nitidum, & rei veritate perspicuum, qui Libyæ & orientis partibus mitti quantocius poterat (ubi forsitan Arianorum hæresis, aliâve Trinitati sacrosanctæ inimica,*

N n

etiam-

^f Quintana-duenas Santos de Toledo figlo 7. dia xiii. de Nov. pag. 297. g Idem Quintana-duenas & Tamajus hoc die.

^h In Colle. veter. carm. ad finem edit. ejus operum. Vide Moralem lib. 12. cap. 34. principio, Marian. lib. 6. cap. 9. Padilla centur. 7. cap. 45.

etiamnum serpebat) nisi procellis resultantia freta incertum pavidis iter viatoribus distulissent. Scripsit & duos libellos: unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa concretos, qui ad multorum industriam ejus ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Cuncta hæc periere. Nisi ex aliquo eorum sint testimonia illa que de resurrectione carnis, & beatitudinis statu, S. Julianus ejusdem Ecclesie Toletanæ presul egregio & sacro preceptorum suo Eugenio adscribit lib. 3. Prognosticorum futuri seculi cap. 17. & 24. Unum autem existat, de quo tandem Ildephonus: Libellos quoque Dracontii De creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea que inconvenientia reperit subrabendo, immutando, vel meliora conjiciendo, (consciendo melius est) hæc in pulchritudinis formam coegit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo semiplenum opus visus est reliquisse; iste & sex dierum recapitulationem singulis versiculis renovavit, & de die septimo, que illi visa sunt, eleganter dicta subjunxit. Cujus viri sanctissimi judicio de utroque poëta non parum detrahit ad hanc ipsa, que docet assatum quantum valuerit uniusquisque eorum facultate pangendi carminis, etatisque barbare sub qua natus Eugenijs fuit, consideratio.

255. Dracontium temerè ajunt gente Hispanum fuisse nonnulli, credentes auctoribus heri & nudius tertius confictis; quorum ex numero Haubertus Hispanensis fabulosissimus omnium ceterorum ad annum Chronici sui CDXXX. num. 24. S. vir Dracontius (ait) Oscæ Celtiberorum obiit, ubi erat presbyter. Pertinet ad eundem poëtam Julianus archipresbyter Toletanus Adversario 498. Dracontii autem hoc opus inventum videtur fuisse anno MCDXCIV. in Bobiensi cœnobio Longobardie, si non aliud est Dracontii varium opus, quem inter alios ibi tunc repertos libros Raphaël Volaterranus in Geographia sua, sive Commentariis, versus finem enumerat. Meminit sanè Dracontii noster Isidorus, operisque ejus De creatione mundi, cap. 24. De scriptor. Eccles. Multa de Hexamero Dracontii Gaspar Barthius lib. 7. cap. 20. lib. 9. cap. 7. & lib. 23. cap. 19. Adversariorum. Quem quidem poëtam ad incerte etatis auctores minimè debuit Vossius referre; cum ex versibus ejus constet sub Theodosio juniore, qui ad quinquagesimum quinti seculi annum vitam produxit, ipsum floruisse.

256. Editum fuit duobus libellis constans, cū Eugenijs recognitione, & septimi diei appendice, aliisque ejusdem poëmatis. Ex bibliotheca S. Victoris Parisiensis primùm prodit auctore Gesnerio, deinde Basilie cum poëtis Christianis aliis Georgii Fabricii operâ, & in Bibliotheca veterum patrum editionis secundæ anni MDCXXIV. quam præcessit altera editio Jacobi Sirmondi Parisiensis anni MDCXIX. Horum aliqua carmina inseruit actis Eugenijs ad diem xiii. Novembris Joannes Tamajus Salazarius. Poëtica sanè ejus facultas pro captu illius temporis tam ex his

apparet, quam ex carmine quodam artificiosè elaborato, quod ex ms. codice Michaëlis Ruizii Azagrii dedit nobis Ambrosius Morales lib. 12. cap. 34. in quo singulorum versuum initiales & postremæ literæ EUGENIUS MISELUS conficiunt.

Excipe Christe potens discretâ corpore mente
Ut possim piceæ pœnam vitare barabr
Grandis inest culpa, sed tu pietate redunda
Ilue probra pater, & vitæ crimina toll
Non sim pro meritis sanctorum caribus exsu
Iudice te prosit sanctorum videre tribuna
Nis, lector, uno qui sim dignoscere vers
Signa priora lege, mox ultima, nêsse valebi

257. Michaël enim Ruizius Azagra paraverat olim editionem horum Dracontii & Eugenijs carminum ex codice Gotthico ante septingentos annos, ut ipse credebatur, scripto, quæ quidem cum epistola ejus ad decanum & capitulum Toletanæ Ecclesie Kalendis Aprilis MDLXXVII. data vidimus in MSS. bibliothecæ Villumbrosanæ tomo 7. Miscellaneorum. Adjunxerat & breves notulas: non utique à veteri proposito edendi deterritus notitiâ duarum editionum que præcesserant, Gallicæ & Germanicæ, de quibus certior factus fuit ex Belgio à Benedicto Aria Montano, cū exemplum Parisiense ad se transmissum agnoverit mutilum sanè & incorrectum editum fuisse, ac in eo alterum Dracontii librum, & epistolam Eugenijs, præstationemque deesse: sed omnia hæc supplevit editione sua Sirmondus, correctiore, ut existimo, quam illa esset ab Azagra promissa. Nescio autem an Sirmondianam hanc præcesserit Joannis Weitzii, alia adjectis ejus Notis, cujus ipse meminit ad S. Hilarii Pictaviensis Genesim, Francofurti anno MDCXXV. editam. Thomas sanè Reinseus, vir singularis eruditionis, hanc editionem alicubi laudans, Sirmondianâ priorem facit.

258. More autem suo Pseudo-Julianus, hoc est incautus & immemor, id quod priori Eugenio Ildephonus, posteriori ipse attribuit, dum non solum magnum poëtam, in quo se continere debuit; sed & magnum astrologum vocat, confundens utriusque inter se laudes. Posterior enim poëta, prior autem astrologiæ doctrinâ insignis fuit.

259. Missam S. Hippolyti martyris scripsisse etiam dicitur instante Protasio Tarraconensi metropolitano; ad quem data epistola xx. Maji erâ DCLXXXVI. hoc est anno DCXLVIII. extare dicitur in codice Gotthico MS. S. Æmiliani cucullati, qui hodie ad regiam Scorialensem bibliothecam pertinet.

260. Merè autem nuge impostoris Pseudo-Juliani hæc sunt, quæ his verbis ejusdem supposititii Chronici continentur: S. Eugenijs correxerat Itinerarium provinciarum factum jussu Trajani Antonini Augusti, & senioris Theodosii Imperatoris. Nam quicquid de Itinerarij istius auctore, inter varios omnium ætatum scriptores nunquam non controverso, divinare huic fabulatori, eruditum antiquitatis hominem ridiculè ostentanti, licuerit; nullo tamen ve-

* Habemus & nos acrostichidem hanc inter Eugenijs poëmata, cum epitaphij titulo. CARD. DE AGUIRRE.

* Epist. ad Daunium pag. 18.

† In Chronico num. 320.

m Quinta-na-duenas ubi supra pag. 291. n. Num. 329. ad ann. DCXXX. o. Flodoardus lib. 1. Hist. Rhemenf. cap. 1. Etico tribuit. Videndi Vossius De H. L. lib. 3. pag. 691. Barthius lib. 4. c. Advers. 23. Uferius De Britann. Ecl. origin. cap. 5. pag. 78. Simelius ad Etici Itiner. Schorus ad hoc Antonini Itiner. à Surita illustratum.

teri monumento, sive inciso, sive fuso, sive scripto, usquam unquam auditum lectumve fuisse credimus Antoninum aliquem, sive pium, sive philosophum, multoque minus iis inferiores, Trajani sibi adaptasse nomen. Leguntur quidem passim inscripti lapides Pii P, quibus se se Hadriani filium, Trajani nepotem, Nervæ pronepotem, philosophique P, quibus Antonini Pii filium, Hadriani nepotem, Trajani pronepotem, Nervæ abnepotem vocant: hoc tamen fuit familiam, seu adoptionis honorem jactare, ac posteris transmittere; non tamen ita sese nuncupatos ostendere velle.

261. Suppar fuit Eugenio huic, à quo jam discedimus, S. Fructuosus, qui Bracarenfis cū esset Ecclesie metropolitanus, unâ cū Eugenio interfuit Concilio Toletano x. Editus hic è nobilissimo, immo & regio sanguine, ducis cujusdam exercitus Hispaniæ proles, spreto mundi fastu monachale institutum amplexus, primùm sese Conantio Palentino Episcopo viro sanctissimo spiritualibus disciplinis imbuendum tradidit. Condito hinc monasterio Complutensi (vulgò de Compludo non longè ab Asturica Castellæ veteris urbe, in regione illa que Bergidum olim, nunc autem el Bierzo audit) in honorem SS. MM. Justini & Pastoris, non ibi solum concurrentes undique ad portum religionis viros saluberrimis ordinationibus innocentissimæque vitæ exemplo viam salutis docuit; sed & plura alia monasteria construxit, quæ vitæ ejus auctor Rufiniansense, Visumense, Pheonense, Gaditanum, Nonum, ac Turonium disertis, plurimæque alia generalibus verbis appellat, neque solum viro- rum hæc, sed & feminarum aliud cœnobium ædificavit.

262. Evectus è monacho ad pastoralè munus, Bracarenfis metropolitane Ecclesie imponitur in locum Potamii, auctoribus Toletani decimi Concilii, quod habitum fuit anno DCLVI. sub Reccesvintho Rege, patribus; in quorum decreto vocatur ipse jam Dumienfis Ecclesie Episcopus; quamvis de hac ejus sede in actis ejus altum silentium. Ad quam quidem præambulam metropolitæ dignitatem non ita pridem ascendere potuit, cū in octavo Toletano ante triennium celebrato, Avianchimari Dumienfis Episcopi nomine subscriptus legatur Osdulphus ejus procurator. Floruit sub Reccesvintho & Wambane, locum, ut apparet, Leodicisio relinquens, qui Bracarenfis tertio præfuit, quod anno DCLXXV. celebratum novimus. Magnis virtutibus atque insignibus miraculis per totam Hispaniam vixit clarissimus, obiitque ob sanctitatis famam dignus ut à Bracarenfis, apud quos primùm habuit sepulcrum, & à Compostellanis, ad quos post aliquot sæcula exportata ejus venerabilia ossa fuere, decima sexta Aprilis die quotannis colatur.

263. Vita ejus existat ab anonymo scripta, qui res, quas narrat, à Bene-nato & Juliano presbyteris, & à Cassiano abbate primo ejus discipulo, se excepisse ait. Quem quidem S. Valerium esse, monasterii S. Petri de Montibus abbatem, de quo postea acturi sumus in Bibliotheca veteris Hispana Tom. I.

sæculi sequentis scriptoribus, ex eo quod cum alijs operibus hæc Vita legatur, Ambrosius Morales, cum eoque Sandovalius, & Tamajus, non temerè conjectantur. Scabrosa quidem ea est, & Gothicum sonans; quod verò cōtra Latine grammaticæ regulas peccat, ad exscriptores libens retulerim: nec omnino similis est alijs S. Valerii, que existant in Concordia regularum, notante viro nostri temporis planè docto Joanne Mabillone in Actis SS. Benedictinorum, qui post u Prudentium Sandovalium & Joannem Tamajum hanc vitam in iis actis tertio edidit. Miraculorum autem ejus enarratorem non hunc, qui vitam scripsit, eaque exactè refert, sed Paulum Emeritensem diaconum laudavit, quod mirum est, Ambrosius Morales lib. 12. cap. 35. deceptus forsitan eo quod in eodem codice monasterii Carracedani Cisterciensis ordinis, qui subministravit ei laudatum S. Fructuosi ab anonymo, sive à S. Valerio conscriptam vitam, Pauli etiam Emeritenfis liber De vitis PP. Emeritensium simul fuerit; unde æquivo-co ansa data. Certè ea omnia miracula, que è Paulo is refert, legimus apud Vitæ auctorem; quem cur clarissimus historicus ante oculos habens, non ejus, sed Pauli, in quo nihil horum occurrit, testimonio usus fuit? Paullus ne etiam, præter Emeritensium patrum vitas de Fructuoso quicquam scripsit? Ego neque affirmare neque negare ausim, præcipuè cū ex eodem Paulo Morales referat Fructuosum carmina quædam scripsisse, de quibus postea, que quidem in auctore Vitæ non invenimus laudata.

264. Benedictini suo asserunt Fructuosum ordini: quod vellem, ut amplissimæ & religiosissimæ familiæ res sponte omnium feliciter cederet, solidioribus, & ab antiquitate venientibus fundamentis innixum. Liber enim ejus, qui existat unicus, regula monachis data, diversa prorsus est à Benedictina. Quæ frustra fuisset sic prudenter copiosè que à sancto parente Benedicto formata, si sub ejus vexillo militantes ita citò aliam vivendi normam sibi præscribere & arrogare præsumturi erant. Ac profectò aërem verberant qui has illorum, quos huic ordini addictos vixisse contendunt, Isidori nempe, Leandri, ac Fructuosi nostri, regulas, veluti additionum seu commentationum Benedictinæ regulæ loco habent. Quid enim importat hanc cum illis in uno aut altero convenire, cū plurima, & ferè omnia, diversa sint? Inurbanè omnino aut inciviliter, ne dicam arroganter & irreligiosè, Fructuosus, Leander, atque Isidorus parentem sectæ suæ providentissimum tractassent, si vel ea que Benedictus præscripserat alijs verbis effentes, vel ab iis que præscripserat discrepantia commendantes, tam verba ejus quam præceptiones, parvipendere se palam significassent.

265. Ad regulam (ais) patrumque instituta Fructuosus provocat. Non statim hæc regula Benedictina est, sed forsitan veterum monachorum documenta, quos imitatus & emulatus, vel auctoris Vitæ ejus testimonio, Fructuosus apparet. Audi illum ab initio ipso: Nn 2 Post.

* Morales lib. 12. cap. 35. Sandoval. Fundaciones de los monasterios de España del orden de S. Benito 1. parte, Tamajus in Martirolog. Hisp. die xvi. Aprilis. t. Seculi 11. pag. 581. in observacione previa. u Ubi proxime. x Haberaus quoque ea in magno opere De actis sanctorum xvi. April.

y Ut ipse ait ubi proxime.

z Quod è Henchenii votum est xvi. Aprilis ad vitam Fructuosi.

a Mabillon in præfatione ad SS. Benedictini. Acta tomo 1. pag. 36.

b Cap. 8. prioris Regule & 15. posterioris.

* Epistolam Eugenijs ad Regem (Reccesvinthum forte aut Chindasvinthum) de emendatione Dracontii inter apographa nostra habemus ex codice Gotthico bibliothecæ Toletanæ. Item præstationem ad idem opus versibus scriptam, licet ætate non accipiamus. Ac tandem recapitulationem septem dierum, ad finem libri Dracontii appensam. CARD. DE AGUIRRE.

i Ult. cap. De etate poëtar. Latin. * Habemus penes nos, ex codice supra laudato, poematiorem Eugenijs sequicenturiam; inter que lepidissima multa, & nullo non sale condita: quæ aliquando è tenebris situate, in queis tandem lænerunt, emerisera speramus. Simulque epistolam quandam ad Protasium Episcopum. CARD. DE AGUIRRE.

Postquam antiquas mundi tenebras superme ve-

266. In prioris partis cap. i. regularis tradi-

267. In eodem cap. 8. regulæ Fructuosi

filiis absque periculo vivere in monasterio. quod-

268. Precipuum hæc regula est sepius

269. Pro omnibus adi sis, lector ingenue

n Regula S. Fructuosi

p Penes nos habemus ex codice Gothico

q Advers. 310.

r Quamvis hoc credit Mabillonius

s Maximus ad ann. de. num. 1. Julianus

y In Chron. num. 313.

Conspargunt aras, adolentque altaria donis n.

270. Fragmentum quoque existat quod-

271. Paulo Emeritensi diacono acceptam

272. Existare quoque ait in Complutensi

273. At quam impudenter idem Pseudo-

274. Nodum quoque plusquam Gordium

tyr in Gallia Narbonensi factus, locum Au-

275. Sed Petrum illum Narbonensem

276. Attamen inde, ne in præceps sese-

277. Attamen inde, ne in præceps sese-

2 Ubi supra

b Exstat in codice regula-

c In ejusdem

d Pag. 223.

e Ant. a Purificatione

f Cap. 18.

g Ms. exstat pluribus in locis

i De Vita

2 Pag. 677.

a De script. Eccles. cap. 8.

Bracarensem, & adhuc in vivis erit. Vixit enim, eodem Pseudo-Juliano testis usque ad DCXLVI. Quoniam ergo abiit Petrus, quum sub ann. DCXXXI. aut circiter, & Sisenandi initia, locum fecit in Bracarenfi Ecclesia Juliano? Nam plena tunc temporis erat Narbonensis, cui jam diu præfuerat, præfuitque etiam usque ad DCXXXVIII. annum, quo sexto Concilio Toletano interfuit, Selva. His salebris cum se extricaverint, Achillem eorum nonnihil habebimus. Et jam satis multa. Sed tanti constare solet, ea quæ antiquitatis specimine sese venditant, fide, quam forte invenerunt, exauctorare.

277. Neque dedecet laudare hic poetam ANONYMUM qui nomine Chintilani nostri Gotthorum Regis carmen formavit, quod cum velo ab eodem Romano destinato legeretur. Produxit carmen id, hætenus invisum, ex codice monasterii Elnonenfis in Belgio Joannes Mabillonius Benedictinus, Gallus, nunquam sine præcipue laudis elogio nominandus, inter Analetha sua vetera. Quod ita incipit sub hoc lemmate: In velo, quod à Chintilano Rege Romam directum est.

Discipulis cunctis Domini prelatas amore Dignus Apostolico primus honore coli; Sancte tuis, Petre, meritis hæc munera supplex Chintila Rex offert. pande salutis opem. Sed quod advertere debuit vir eruditissimus, hætenus pertinet carmen tetraſtichon velo scribendum. Cetera alterius telæ & argumenti sunt, nempe illius poetæ, qui planè voluit sub exemplis rerum inter se disparatarum significare adhuc difficilius esse ac indecentius Rusticum Euceriæ conjungi.

CAPUT VI.

De S. ILDEPHONSO Toletano præfule, atque ejus rebus gestis & scriptis. De virginitate S. Mariæ contra tres infideles liber. Quinam bi infideles. Laudatur Alphonsus Vasquez de Miranda abbas S. Anastasie. Plura de his operibus Ildephonsi. Missæ quædam in codice Toletano: & quidam hujus temporis Missæ. Epigrammatum Ildephonso adscriptorum quædam supposititia & falsa: immo & germana alia corrupta & adulterata. Pseudo-Juliani adulatoria levitas in formanda S. Ildephonsi stirpe. De Bonito Arvernensi Episcopo ejusdem ac Pseudo-Luitprandi somnia. Additio ad Chronicon S. Isidori quale opus. Roderici Toletani locus depravatus corrigitur. Joannis Gerundensis Episcopi error notatur. Francofordiensis Concilii non æqua de S. Ildephonsi doctrina opinio. Liber adversus eos qui disputant de perpetua virginitate Mariæ, non est Ildephonsi. Hujus & aliorum sui temporis in Hispania scribentium phrasibus & eloquentia describitur. Paschasio Raberto hic liber jam hoc tempore adjudicatur. Pseudo-historicorum licentia in assignanda Ildephonso hujus scripti occasione multis refellitur. De modo parturitionis Deipare anceps etiam inter catholicos judicium. S. Amando Trajectensi antistiti salso tributa in Hispaniam adventus & munus Episcopi. Francia non de tota Gallia tunc

dicta. De Genesis amobus, Arvernensi Episcopo & Corbejensi abbate, eorundem pseudo-historicorum signenta.

278. SANCTUS ILDEPHONSUS Toletanus antistes sequitur, qui sub iisdem Regibus Cindasvintho & Reccesvintho maxime floruit, cujusque postremi nono anno (ut Julianus ait, Episcopus & ipse Toletanus, in brevi ejus elogio) ascitus in Pontificatum, novem annis & duobus fere mensibus clarus habitus, vitæ meritis, & retentatione a regiminis, expleto octavodecimo ejusdem principis anno, decimo Kalendarum Februariarum viam universæ carnis fuit ingressus. Ordinatus igitur an. DCLIX. ad superos abiit an. DCLXIX. die Januarii XXIII. ad quem diem refertur ejus memoria in Romano Martyrologio, quam & reperiri apud vetustissimum Adonis Martyrologii exemplar Joannes Mabillonius prodit. Planè ea quæ de rebus sanctæ ac laudabiliter ab eo gestis dicuntur, conservantque libri recentiores, omnia è duobus celeberrimi sui temporis viri encomiis derivata sunt, quorum auctores fuere, prioris quidem Julianus is, quem diximus, post Quiricum Ildephonsi successorem Toletanus antistes, ei, quem descripsit, coævus; posterioris Cixila, & ipse aliquando, hoc est sub Maurorum tyrannide, ejusdem Ecclesiæ præfectus, qui è coævus dividit. Nonnihil etiam S. Eugenii III. de quo loquuti jam sumus, quædam carmina præstant. Luitprandum, Julianumque, & si quos alios pseud-onymos adorat cæca noviorum supersticio, pariter cum his haberi debere auctores sumus, qui nec unius quidem sæculi ætatem habent, neque ipsi auctoritatem olim notis præstare possunt; sed ab ipsis, quum in ordine suo sese continent, mutuò accipere contenti esse debent.

279. Natum Toleti ex nobilissimis parentibus Stephano & Lucia Ildephonsium fama fert; sub Rege nimirum Witterico, anno hujus sæculi septimo. Lucia soror germana dicitur fuisse Eugenii III. Toletani præfulis, qui puerum Ildephonsium, primis à se literis ac pietatis amore, cum adhuc ipse in Ecclesia Toletana, priusquam Cæsar-augusta induisset monachum, Ecclesiastico munere distineretur, imbutum, ad S. Isidorum Hispalim disciplinis omnibus instruendum remisit. Hinc ille evadens, qui jam inde apparere cœpit, vir omnibus doctrinæ & sanctitatis numeris absolutus, Toletum rediit; & sub Helladio antistite monachale institutum in SS. Cosmæ & Damiani monasterio, quod & Agaliense audit, ejusdem urbis amplexus fuit. Helladius levitæ ordinem ei contulit sub vitæ suæ finem, qui Sisenandi principio, hoc est circa annum DCXXXI. contigit, quod Ildephonsus ipse de Helladio loquens sibi testimonium præstitit. Abbas deinde electus sui monasterii, non alterius, (aliis aliter placet) quod à Juliano aperte dicitur, è monachorum præfectura, Eugenio ejus avunculo diem suum obeunte, ad Toletanæ Ecclesiæ regimen invitus, principalique (uti Julianus idem vocat) violentiæ cedens, trans-

a Alias generatione: sed nihil mutandū. Retentatio pro retentione; frequentativum pro simplici. Sic alibi notare pro notare in Prologo: retentare pro tempore in Montano. b De Adis SS. Benedicti. sæculo II. in Vita S. Ildephonsi. pag. 516. lit. d. in Notis.

c VI. vifum Pseudo-Luitprando in Chron. etiā dclxlv. d Animadvertit hoc Morales. lib. 12. cap. 39. confirmantque Adæ Breviarii Asturicensis. MS. apud Tamajū xxiii. Jan. pag. 247.

e De Vitis illi. cap. 9.

f Tamajo. tomo Martyr. Hisp. die xxiii. Jan. pag. 255 & 256.

fertur. Abbas adhuc interfuit monasterii Complutenfis à S. Fruſtuoso erecti dotationi, sæculi hujus anno sexto super quadragesimum g; inde Toletano Concilio VIII. anno quinquagesimo tertio, necnon & IX. circa annum DCLVII. ut è subscriptionibus constat.

280. In pontificio Toletano, cui post biennium initiatus creditur, veluti facula ardens, ut Cixila loquitur, omnem Hispaniam castimoniam scilicet, prudentiam, Christianamque universæ doctrinæ, hæroicarumque omnium virtutum radiis perlustravit. Ut dignus habitus sit, stupendis duobus sibi à Deo collatis beneficiis signatam & consecratam sui memoriam posteris transmittere. Sacrum enim celebranti coram Reccesvintho munus Leocadia virgo & martyr apparuit, locumque sepulturæ hætenus frustra quæsitum ostendens, gratias viro sanctissimo pro defensa Deiparæ matris virginitate, quod paulò antè libris editis præstiterat, ejus nomine habuit. Cujus martyris sanctissime, civis suæ, veli fegmentum cultello h raptim a Rege ministrato ab Ildephonso præcisum, servari apud Ovetum in arca sancta reliquiarum constans fama est. Nec diu post in Ecclesiam die festo expectationis partus B. Mariæ Virginis ad peragendum matutinum officium veniens, eandem filii Dei matrem in Episcopali cathedra sedentem oculis mortalibus conspiceret, sibi que benignè alloquentem audire, ac de thesauro cœlesti acceptam vestem, quâ ipse in hoc solenni festo solus uteretur, sibi porrigentem, adorare promeruit: quod cum aliis per eum ab Spiritu sancto peractis miraculis retulisse sibi Urbanum & Euantium Cixila testatur; quorum prior ab Isidoro Pacensi dictus Toletanæ Ecclesiæ veteranus melodicus, hoc est cantor; Euantius autem ejusdem Ecclesiæ archidiaconus, doctrinæ, & sapientiæ, sanctitatisque, & in omni secundum Scripturas spe, fide, & charitate, ad confortandam Ecclesiam Dei Hispaniam, jam sub captivitate gementem, uterque clarus. Hos auctores Cixila habuit, quorum testimonio fidem rei adstrueret: quantumvis de ea filuerint Julianus, & Isidorus Pacensis.

281. Egregiè autem confirmat famam rei ubique vigentem duodecimi sæculi scriptor Hermannus monachus, quem historicum Vossius ignoravit De miraculis sanctæ Mariæ Laudunensis, in epistola ad Bartholomeum ejusdem Ecclesiæ Episcopum. Cum dudum (inquit) in Hispaniam ad videndum gloriosum Regem Ildephonsium (Alphonsus hic Aragoniæ Rex, atque item Castellæ per Urracam uxorem) Felicie materteræ vestre filium, profectus, felicissimum ab eo promissum suscepissemus, quod si secundò ad eum videndum revertere mihi, daret vobis corpus B. Vincentii levitæ & martyris, necnon & casulam pretiosissimam, quam B. Dei genitrix S. Ildephonso Toletanæ civitatis Archiepiscopo dederat ob remuneracionem trium libellorum, quos de virginitate sua composuerat, &c. Sed de hac re commentaria o nostrorum hominum quæso adeas lector; ne nos ampliùs ea quæ ad bibliothecæ

g Morales lib. 12. cap. 26.

h In prosa quadam facti olim officii, quod adducit Tamajus pag. 260. ganipulo Regis id facti dicitur. Ganivete de mesa vocabulum est nostræ gentis antiquatum. i In Chron. ad etiā dclxlv. k In elogio laudato. l In Chron. ad etiā dclxxx. ubi de Ildepho. Jo. m Apud Sanmarthanos fratres in Gallia Christiana in Episcopis Laudunensibus sol. 620. pag. 2. n Felicia Sæciii Ramirezii Regis uxor, Alphonſi parens, filia fuit Hilduini Rocicis in Gallia Comitit, ut ex eodem Hermanno lib. 1. cap. 2. cujus verba legi possunt apud Sæmarthanos; unde apparet Suritæ error, qui lib. 1. Annal. Arag. cap. 19. Feliciam Uggellensis Comitit natam fuisse credidit, quem sequutus fuit Hieron. Blancas in Aragon. rerum commentariis, & Sancio IV. Rege.

o Integer hujus argumenti liber exstat Francisci Portocarrero Jesuitæ; lætæque Petrus Salazar de Mendoza in Vita S. Ildephonsi. Collegit omnes Tamajus hæc die xxiii. Januarii, & xxiv. sequentis.

argumentum ex Ildephonsi rebus gestis pertinent differamus.

282. Scripsit (Julianus ait) quamplurimos libros luculentiore sermone potissimos, quos idem in tot partibus censuit dividendos, idest:

283. Librum profopopæie imbecillitatis propriæ. qui deperditus fuit.

284. De virginitate S. Mariæ contra tres infideles libellum. Hic liber primùm, quod sciam, editus est ab æquè pio ac docto viro Michaële Alphono Carranza Valentino, instituti Carmelitarum; qui quidem collatis inter se duobus mss. codicibus, altero Gregorii Mirandensis Valentini, Fidei rerum Judicis, altero Hieronymianorum Gandiensium, prodire eum fecit Valentie an. MDLVI. in 80. ita inscriptum: Sanctissimi patris nostri Ildephonsi Toletanæ Ecclesiæ Archiepiscopi libellus De illibata ac perpetua virginitate sanctæ ac gloriosæ genitricis Dei Mariæ virgiis, adversus tres infideles (haud credimus Græca ista ab Ildephonso esse, sed à noviore aliquo, qui græcificare importunè voluit) ordme synonymorum conscriptus. Adjunxit & Vitam, quam & emisit Hieronymus Welæus Lovanii anno MDLXIX. cum eodem hoc libro. Anno sequenti MDLVII. à Basilio Melanio, Congregationis Casinenſis monacho, Basileæ in 80. etiam publici juris iterum factum hunc eundem libellum scio.

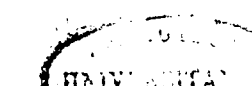
285. Post aliquod tempus Franciscus Fevarentius Minorita cum aliis Ildephonso, non ita rectè, adjudicatis, Parisiis apud Nivellium MDLXXVI. & Bigneus nono volumine Bibliothecæ veterum PP. MDLXXXIX. recuderunt. Inscripſit tamen in his variat. Nam quæ De illibata est apud Carranzam & perpetua virginitate, &c. in Fevarentii & Constantini Cajetani libris mss. De laudibus erat B. Virginis Mariæ. In quodam ejusdem Cajetani codice annotavit is, qui olim excrisperat, se Gomeſanum abbatem Ildensem in finibus Pampiloniæ esse, qui libenter conscripserit libellum à S. Ildephonso Toletanæ sedis Episcopo dudum luculentissimè editum, in quo continetur De laude virginitatis sanctæ Mariæ perpetuæ virginis. Sed infra de hac nota iterum.

286. Tres hi infideles quinam fuerint, compellatio ipsa eos argumentis extra dubium ponit. Jovinianus nempe Helvidiusque, noti admodum superioris ævi hæresiarchæ, & à Maximo doctore Hieronymo peculiaribus libris confutati, ac tertio loco Judæus quidam, sectæ suæ tantum appellatus nomine, hic sistantur, & ex adverso maxima vi atque impetu sermonis doctrinæque impugnantur. Primus olim negaverat q Mariam Deiparam in partu virginem permanſisse. Secundus post partum semper virginem fuisse. Tertius verò integritatem in puerpera omni tempore sacrilegus respuebat. Jovinianum igitur primo capite (libellos appellat Hermannus monachus supra adductus) Helvidium altero, Judæum tertio, & his quæ tertium sequuntur, refutat. Hic enim postremus hostis proſtigandus fuit majoribus copiis argumentorum, in quo etiam Jovinianus & Helvidius seorsum prius impetiti de novo prosternerentur.

p In SS. triz Episc. Benedict. ord. vis à Constantino Cajetano edita pag. 241.

q Joviniano hanc heresin S. Augustinus adscribit, quævis S. Hieronymus in libris adv. eum scriptis non meminerit, ut Erasmus notat in argumento horum librorum. r Helvidius affirmabat Deiparam post editum Salvatoris à Josepho cognitam, ut è libro Hieronymi adv. eum constat, volum. 2. ejus oper.

z Edita Parisiis anno MDCLXXX.

287. Verè enim in hoc versari debuit Marianæ integritatis tota defensio, ut verum Dei filium ex ea natum disputatio stabiliret: hoc enim uno dato, quis deinde sanus inficiaretur potuisse Deum in claustra se penetrare incorruptæ matris, atque inde formatum sibi corpus æquè inviolato pudore virginis in dias luminis oras educere? Hoc ergo inculcandum prolixius fuit Judæo infideli, quod sectæ ejus maximè repugnabat; & per Judæi corpus cæterorum cæcæ mentis Antidicomarianitarum, quomodo Epiphanius in *Panario* appellat, jugula petendum. Hi enim posteriores Christum in ore Christianismumque habentes, ferè ab omnibus Mariæ propugnatoribus, Ambrosio præsertim epistolarum lib. 10. epist. 79. & 81. Hieronymoque *Adversus Helvidium*, tanquam assecræ Hebraicorum dogmatum traducuntur. Ita nempe de his tribus veri hostibus hoc libro debellatis rectè sensit Alphonsus Vazquez Mirandensis, defæcati judicii ac plurimæ doctrinæ, Mercenariorum sodalis, abbas, cum viveret, S. Anastasiæ in regno Siciliæ, conscripto vernaculo libello *De S. Ildephonso ejusque scriptis* agens cap. 4. libri 4. Idem Gabrieli Vaqueo Jesuitæ venit in mentem in commentario ad tertiam S. Thomæ partem disp. 121. cap. 11. nisi quod Cherintum aut Carpocratem, qui ambo fatum ex Josepho & Maria Jesum Dominum nostrum Judæica persuasione olim docuerant, ut ex Epiphanius 1. *Adv. hæreses* libro, & aliis constat, in persona Judæi, quem hic appellat Ildephonsus, configi asseveravit. Verùm hæc ejus sententia planè impugnatur ex hujusmodi operis cap. 3. & 4. in quorum utriusque principio de diva Virgine ad Judæum dicitur, ex stirpe five gente ipsius eam esse: quod non bene accommodes ei, qui verè non est Judæus origine, sed secta aut heresi dumtaxat. Ego magis puto non privatum aliquem, sed totam sectam Judæorum, conficto sibi ex iis uno, quem argueret, tot capitibus ab Ildephonso refutari. Nec aliter rectum sensum habere capituli septimi ad Judæum verba hæc possunt: *Nam de passione, contumeliis, cruce, clavis, morte, & sepultura, quid tibi jam loquar? cum te fecisse illa non dubites.* Et mox: *Quando de homicidio innocentis reus teneris, & hanc mortem ejus à te quidem crudeliter illatam, ab illo autem sponte susceptam, &c.* Quod vidit etiam Gomefanius ille transcriptor libri hujus *De virginitate*, quo usus est Cajetanus, jam à me vocatus ad testimonium, sepèque vocandus.

288. Hi ergo sunt tres illi infideles, quibuscum in hoc libro congredi voluit Ildephonsus. Sive quod ex devotione in beatissimam Dei genitricem novos sibi hostes ex veteribus etiam profligatis suscitare voluerit, quo styrum pietatis, veluti declamatores solent, exerceret. Quò quidem vocasse eum genius videtur proprius, ut in laudandis paulò infra epistolis ejus clarebit, atque item è testimonio Quirici Barcinonensis tunc adducendo, & ex Gomefani presbyteri verbis infra producendis; demumque ex testimonio frag-

menti *De translatione reliquiarum à Toletis in Asturias*, quod inferius quoque à nobis sistetur; sive quia impudens horum heresis novos aliquos sortita esset, sive in Hispania, sive extra Hispaniam, hoc tempore sectatores. Planè hanc posteriorem partem it qui ficulis adhærescent Chronicis, mordicis tenebunt. Frequenter enim horum Luitprandus & Julianus inculcare amant, Ildephonsum cum Theudio & Helladio Gotthis hæreticis Narbonâ venientibus congressum scriptis fuisse. Quibus dedit fundamentum Rodericus Toletanus lib. 11. *De rebus Hispaniæ* cap. ult. his verbis: *Hujus tempore cum Helvidius & Pelagius à Gallis venientes plerasque partes Hispaniæ infecissent, virginitatem beatæ Virginis infamantes; B. Ildephonsus illis occurrens, sacrarum Scripturarum testimoniis, & linguâ mellisua, & gratiâ in labiis suis diffusa, eorum dogmata confutavit, & ab Hispania confusos abegit.* Quod sequitur *Historia generalis* Alphonsi X. Regi communiter attributa. Neque id tenentibus cum Roderico enixè adversabor: de quo tamen opportunior alius hanc rem expediendi locus paulò postea occurret.

289. Jam ut confirmemus aliis testimoniis hoc opusculum S. Ildephonsi esse, Ambrosius Morales alicubi testatur se vidisse manu exaratum codicem, in quo exscriptus erat hic liber *De virginitate Deiparæ virginis*, manu ipsâ Atilani Senticæ, sive Zamoræ Episcopi, viri sanctissimi, de quo præfixa ibi admonuit eum notula. Porro is liber, quo usus fuit Cajetanus, perantiquo eo, manumque exarato, non sine exscriptoris nomine consignatus venit ad posteros. Exstat enim ad calcem adnotatio, ut jam indicavimus, prolixior ea quam ut hic integra referatur; sed quæ id continet Gomefani abbatem Ildensem rogatu Gotthifcalci Episcopi illac (in finibus Pampiloniæ, ut jam diximus) ex Aquitania in Galliciâ invitendi Sancti Jacobi corporis gratiâ transeuntis conscripsisse hunc libellum; eundem verò Episcopum transtulisse eum ex Hispania in Aquitaniam erâ CMLXXXIX. (sive anno CMLI.) tempore hyemis, diebus cæptis Januarii mensis, quibus ipsis diebus obiit Gallicianensis Rex Ranimirus. Hæc ferè Gomefani notula. Hic est Ranimirus, seu Ramirus II. Legionis Rex, qui obiit Januario mense anni CML. Quare ad hunc numerum reformanda est era, seu annus notulæ, ne clarissimus refragetur documentis à Morali adductis.

290. Membranaceum alium codicem literis Gotthicis ante DXL. annos exaratum servari ad sanctæ Trinitatis Toletanum cœnobium Hieronymus Higuera testatur in Notis ad Luitprandum, nempe à Salomone archipresbytero, ut credimus, Toletano, erâ MCV. sive anno MLXVII. quod idem alibi monet in iisdem Notis. Meminit ejusdem libri Isidorus Pacensis in Chronico his verbis: *Quod prænitente presidente tunc sanctissimo Ildephonso, mellisue os aureum in libris diversis eloquentiæ, atque de virginitate nostræ domine Mariæ semper virginis, nitido politoque eloquio*

s Luitprandus in Chron. anno DCLXI. num. 101. & anno DCLXVIII. num. 111. Julianus in Chronico num. 337. & 338.

t Exstat in laudata Vita tri non Episcop. Benedidivior. pag. 141.

u Lib. 16. cap. 20.

x Ad annum DCLXVIII.

y Ad annum CMLXXXIX. z Erâ DCCXXXIII ut in editis à Sandovalio, revera erâ DCCXIII.

a Ita Sandovalius ex codice, ut videtur, corruptissimo edidit. Aliter Miræus.

b *Hispania illustrata* tomo 2. pag. 224.

c *En el sa-vo viage*. Ms. d Refert ipse ubi supra pag. 139.

e *Spec. hist.* lib. 7. cap. 120.

f Tomo 2. *Hispania illustrata*.

eloquio ordine synonymo (sic lego, pro synonyme) persflorentem, &c. Corrupta hæc & improprio loco posita sunt, ut ex Roderico Toletano lib. 2. cap. ult. & lib. 3. cap. 12. inter se collatis his quæ ex Isidoro, ut in more habet, utrobique scripsit, liquet.

291. Auctor *historiæ translationis reliquiarum à Toletis in Asturias*, quæ Sebastiani Salmanticensis (sive ea sit Alphonsi III. cognomento Magni, de quo nos suo loco) historiæ inserta legitur apud Sandovalium editorem in mentione harum quæ in arca sancta conditæ sunt apud Ovetum reliquiarum, inter aliâs pallium laudat, quod dedit ipsa Regina. cæli Ildephonso Toletanæ sedis Archiepiscopo pro laudibus in honore sanctæ ipsius virginis celebratis, ubi ipse sanctus Episcopus gloriosus contulit adversus hæresiarchoas Helvidium atque Lovinianum, &c. ubi Helvidium atque Jovinianum legi debere manifestissimum est. Ms. exstat in Ecclesiæ Eborensis bibliotheca, teste Refendio in epist. ad Quevedum, item in cœnobio de la Mejorada Ord. S. Hieronymi prope Ulmetum. Alium codicem fuisse ad S. Franciscum Pinciæ urbis Morales alicubi refert. Antiquissimo alio usus fuit Constantinus Cajetanus.

292. Culpabunt forsitan aliqui synonymorum coacervationem in hoc libro, cum ex rhetorum regulis dedecet eandem rem pluribus idem significantibus verbis exprimere. At in hoc sequutus fuit Ildephonsus Isidororum magistrum. Et licet quandoque in magna animi commotione non satiari loquentem prius quam omni, quo potis est, modo, & verborum differentiâ, quæ concepit intus foras producat. Talia patiebatur Ildephonsus, quum exorbitavit à frequenti loquendi usu, amoris erga beatam Dei matrem ignibus extra se veluti positus. Qualibus agitati affectibus chori aliquot in Euripidis tragediis leguntur. Pergamus ad reliqua opera cum Juliano.

293. *Opusculum de proprietate personarum Patris, & Filii, & Spiritus sancti. De sancta Trinitate* vocat Eisengreinus.

294. *Opusculum adnotationum in sacris, & Opusculum adnotationum in sacramentis.* Quæ duo opera disertè Julianum distinxisse confirmat Ms. Casimirensis codex, quem vidit Cajetanus, Vitæ hujus, & sic edidit Mabillonius; agnovitque utrumque Vincentius Bellovacensis. At Parisina editio, & Matritensis S. Isidori operum, quæ hanc & exhibent cum Isidori & Ildephonsi catalogis, unum dumtaxat *Annotationum in sacris* librum; Francofordiensis pro eo alterum tantum *Annotationum in sacramentis*, cui Henschenius calculum addit, agnovere.

295. Librum *De cognitione baptismi* unum. Hunc Ms. exstare in bibliotheca Carmelitarum excalceatorum Claromontensium in Arvernens, cum libris quibusdam Ferrandi diaconi, ex Ludovico Jacobo à S. Carolo refert Labbeus in bibliotheca Ms. pag. 207. *De gubernatione baptismi* Francofordiensis editio habet. Alii omnes *De cognitione* habent.

296. *De progressu spiritualis deserti* alium. *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. I.

297. *Opusculum annotationum actionis diurnæ.* Fortè diurni temporis exercitia spiritua-liter impensæ. Francofordiensis habet: *actionis diurnæ*: quomodo edidit Henschenius. Mabillonius hunc librum omisit. *Quod totum* (ait Julianus) *partis primæ voluit volumine comectendum. Deinde* (ait) *partis secundæ*

298. *Liber epistolarum* est, in quo diversis scribens, enigmaticis formulis egit, personisque interdum induxit: in quo etiam à quibusdam luculentiora scriptorum responsa promeruit. Exstat quidem ad calcem Pseudo-Juliani systematis variorum carminum collectio ab eo facta, in quo ait quasdam epistolas & carmina ex libro Gotthico membranaceo S. Justæ Toletanæ se collegisse, atque Fuldam (fundus hic fictionis) misisse. Desunt quidem eæ in hac editione, nec ultra carmina & eorum explanationem ab eodem Pseudo-Juliano factam, quicquam aliud. Sperabam promissorem hunc fortè aliquid Ildephonsinum è penu illa sua S. Justæ commentitiæ bibliothecæ locupletissima depromere voluisse. Maximè postquam in expositione epitaphii S. Isidori eundem Julianum referentem se ad quasdam Isidori ad Ildephonsum, hujusque ad illum, aliquot epistolas legissem. Sed cum in editione operum Luitprandi à D. Laurentio Ramirezio procurata, eisdem, ut credo, epistolas, quarum spes nobis facta fuerat sub *epistolarum presulum à Juliano collectarum* titulo vidissem; excidisse me curiositatis voto comperi.

299. Delevit ergo invidia etatis clarissima futura sanctissimi doctoris monumenta, è quibus historia ejus temporis apprimè illustraretur. Attamen exstant ex his duæ ad Cyricium, sive Quiricum Barcinonensem Episcopum, quarum prior respondet illius gratulatoriæ ob sibi remissum *De virginitate Virginis Mariæ* opus; alterâ verò suavoriæ ejusdem epistolæ de edendis similibus aliis operibus respondet. Quatuor has Cyriaci, seu potius Quirici, & Ildephonsi, è bibliotheca Corbejenfis in Gallia monasterii, primus, nisi fallor, in lucem protulit Lucas Dacherius in *Spicilegio* suo. E prima sanè Quirici constare videtur, libro, de quo ad se transmissio gratias habet Ildephonso, nihil præsentis cum præsentibus æqualit usve hæreticis congressus occasionem dedisse. Verba ejus hæc nonne aperti sensus? *Atque, ut ita dicam, ea quæ opaca videbantur pro sui quantitate mysterii luce clarius manifesta, ac nota pusillis & magnis effecerit; ita ut ex hoc bebetescat Jovinianus, dissipetur Helvidius, simulque & incredulus ac mente perfidus decidat Judæus.* Quiricus hic Barcinonensis Episcopus Tolet. X. Concilio interfuit anno DCLVI. quo adhuc abbas Ildephonsus erat. Huc refero epistolæ hujus primæ hoc initium: *Cum à vobis remeans* (hoc est à Toletano isto congressu) *ad ovis credidi loca rediissem, ita laboris magnitudine fessus, &c.* Unde titulum ei epistolæ inscriptum hunc: *Rescriptum Cyriaci Episcopi Barcinonensis ad Ildephonsum Toletanæ sedis Episcopum pro opere De virginitate S. Mariæ*, germanum auctoris non esse, sed exscriptoris, præter insolitam designandi hoc loco

g Parte 2. *Adversarios* pag. 143.

h Pag. 55.

i Tomo 2. pag. 207.

loco argumentum epistolæ formam, id planè convincit, hoc nondum fuisse tempore Toletanum antistitem Ildephonsum. Quod mihi confirmat secundæ, quæ Quirico Ildephonsus respondet, & quartæ similiter responsoriæ epistolæ inscriptio: sanctissimo ac honorabili domino Quirico Episcopo Ildephonsus famulus vester. Non enim se famulum, sed potius fratrem, alterius Episcopi Episcopus Ildephonsus, dignitatis suæ memor, quantumvis humillimus, appellasset. Fateor inveniri hunc servuli demissum nomen in Quiricii tertiæ epistolæ titulo, reciprocamque domini appellationem in hacce, & quarta Ildephonsi. Sed excusabilis est Barcinonensem Episcopum se submisisse Ildephonso superioris ordinis metropolitano, quàm vice versa: ac domini compellatio alterius ad alterum in vulgari consuetudine semper fuit.

300. Quarta quidem Ildephonsi epistola truncata ad nos pervenit eo, quo minus debuit, loco, ubi nempe excusat Quiricio quòd necessitate temporum, & incumbendum malorum metu scriptioni non incumberet. Ne autem id prætermittamus, aliam Quirici Barcinonensis Episcopi ad Tajonem Cæsar-augustanum epistolam protulit ex bibliotheca Thuanæ Joannes Mabillonius *Analectorum* secundo volumine, quæ is Tajoni respondet, & gratias habet pro remisso ad se *Collectaneo* quodam ex operibus SS. Gregorii & Augustini, de qua in Tajonis rebus mentio iterum occurret. Prosequitur Julianus:

301. Partem sanè tertiam *Missarum* esse voluit *hymnorum atque sermonum*. unde in albo isto operum collocamus.

302. *Missas* aliquot. Solenne erat tunc temporis *Missas* confici pro aliquo festo die Christi Domini, Mariæ Deiparæ, aut Sanctorum. Meminit quidem duarum Cixila, ubi statim in officio (abbatis) clarens, duas *Missas* in laudem ipsorum dominorum (SS. Cosmæ & Damiani martyrum, quibus monasterium dedicatum) quas in festivitate ipsorum psallerent, miro modulationis modo perfecit, quas *Missas* infra adnotatas habemus, ait. Item alterius paullò post meminit *Missæ* de sancta Leocadia. Ipse verò manibus (inquit) statim complexans & astringens, talia fertur deprecare vota, vociferans cum omni populo, & clamans: Deo gratias. Vivit domina mea per vitam Ildephonsi. Et id ipsum repetens clerus vehementer psallebat, alleluja, & Canticum, quod ipse dominus Ildephonsus nuper fecerat: Speciosa facta es, alleluja: & odor tuus ut balsamum non mistum, & alia que in ipsa *Missâ* subter adnotata in laude ejus depromserat. Unde videmus non verba esse Leocadiæ martyris, ea quæ vulgò ei tribuuntur: Vivit domina mea per vitam Ildephonsi; sed populi acclamantis eidem martyri è tumulo veluti resurgenti.

303. Idem paullò post cujusdam *Missæ* de Maria Virgine, sive de ejus *Annuntiatione* meminit. Præstat verba audire gravissimi historici, ad quem oportet, veluti ad fontem, sæpius recurrere. *Superveniente verò die sanctæ & semper Virginis Mariæ* (hic est à Gotthis

in X. Concilio Toletano institutus dies B. Mariæ Virginis, aliàs incarnationis Verbi divini in ejus sacro utero, cum non aliud sit, ajunt patres Concilii, festum matris, quàm incarnatio Verbi, xv. Kal. Januarii in tota Hispania, post tot alios Deiparæ sacros dies, vel nunc celebris sub titulo *Expectationis partus*, aliàs *de nuestra Señora de la O*, ut vulgus loquitur, propter antiphonas ab hoc die, quarum principium ab O. litera, seu vocandi interjectione concipitur, usui præscriptas) ante tres dies tribus diebus *litanias* peregit, & *Missam* supra scriptam (fortè subter scriptam: hujus enim non prius meminerat) que in ejus laude decantaretur perfecit, quæ est septima. Hunc autem habueritne in iis, quæ de B. Virgine, an in omnibus de aliis solennitatibus ab eo formatis *Missis* numerum, non satis explicuit.

304. Adjungemus tamen nos opportunam notitiam libri ms. Ecclesiæ Toletanæ, qui, ut ex ejus indice, quo utimur, apparet plutei xxx. vicesimus nonus est. *Breviarium Mozarabis* hic partem continet, & ab ea titulum habet. In pagina autem ejus nona moderno caractere hæc habentur, partim Latino, partim vulgari Hispaniæ sermone: *Hic liber continet sequentia.*

- 3. } *Missæ* de B. Virgine Maria.
- 4. }
- 5. }
- 6. }
- 7. }

Officium Annuntiationis mense Decembri. Mas largo que en el Mozarabe.

Officium in Assumptione B. Mariæ.

Officium in Nativitate Domini.

Officium S. Stephani. No tiene principio, y otras dos hojas suyas estan atras enquadernadas entre la *Missâ*: Qui non. De nuestra Señora.

Officium S. Joannis Evangelistæ.

Officium Circumcisionis Domini.

Officium in Capite anni.

Officium in Apparitione Domini, sive Epiphania. Yen medio del hay seis hojas, que son de arriba de la *Missâ* 2. ò 3. de nuestra Señora. Sequitur ad hæc, Latina hæc nota Joannis Bapt. Perezii, olim bibliothecarii, viri doctissimi ac diligentissimi, quod ex ejus subscriptione manifestum redditur: *Hic liber in magno pretio habendus: nam septem Missas de B. Maria credo esse compositas à D. Ildephonso; primum ex stylo, deinde quia Cixila Archiep. Toletanus in vita D. Ildephonsi ait illum edidisse septem Missas de B. Maria. Vocant autem Mozarabes Missas, non totum officium, sed quedam quasi præambula, sive adhortationes ad celebrandum tale officium.*

Perez. De quo antiquarum rerum, præcipueque sacrarum, curiosos, divique Ildephonsi devotos admonere hic operæ pretium duximus.

305. Quibus nec ignotum est quid scriptum reliquerit Franciscus Portocarrero Societatis Jesu in libro vernaculo *De S. Mariæ Virginis descensu in Ecclesiam Toletanam*, scili-

1 Hoc est, Longius quam in Breviario Mozarabico.

m Hoc est: Principium non habet, ac du alia ejus solia per errorem ligata fuerunt inter idissimam: Qui nõ &c. Deiparæ Virginis.

n Hoc est: Inque ejus medio sex solia inserta sunt, quæ ad *Missam* S. Mariæ Virginis secundam tertiumque pertinent.

o Quæ *Missæ* se nominis acceptio adjungenda est his, quas doctissimus vir Joannes Bona S. R. E. Card. post alios collegit lib. 1. *Rel. Liturgic.* cap. 2.

p Cap. 12.

scilicet visam fuisse *Wormatiæ* à Thoma de Torr-alba ejusdem Societatis in quodam *Missali* Gotthico Juliani Petri manu descriptam *Missam* quandam compositam ab Isidoro Hispaniensi, & modulatam cantu per dominum Ildephonsum præfulem. Merces tamen has *Fuldor* Wormatienses, Torr-albæque, & qui cum eo habuit *Gerraanicum* hocce commercium, Hieronymi Romani de la Higuera, nomina, roto hoc opere profcripta volumus, jureque tam severè cum iisdem agi, quotiescumque occurrit occasio (& occurrit sæpe) contendimus.

306. *Hymnos*. Meminit Cixila, ut vidimus, *cantici*, quod Ildephonsus fecerat in Leocadiæ virginis laudem; fortè ejus, qui immisus fuit in *Breviarium* Gotthicum, vulgò dictum *Isidorianum*.

307. *Sermones*. Præferunt aliquot Ildephonsi nomen qui ejus non sunt, ut mox dicemus. Julianus jam loquitur: *Uterioris demique partis liber est quartus versibus prosaque concretus, in quo epitaphia & quedam sunt epigrammata æquè adnotata. Scripsit autem & alia multa, que, variis rerum ac molestiarum occupationibus impeditus, aliqua cæpta, aliqua semiplena reliquit.* Cujus fide affigimus scriptorum, quod continuamus, albo.

308. *Epitaphia & epigrammata quedam*. Quorum nonnullis gaudere datum posteris esset, si germanam obtulisset poetæ magis pii quàm terfi & facundi prolem *Collectio* illa *variorum carminum* à Juliano (archipresbytero S. Justæ, & Chronici auctore) facta, & scholiis explanata, quam editioni ejusdem Chronici, & Adversariorum, libellique *De eremitoribus* Ramirezii subjecit. Continet ea collectio carmina, sive epigrammata, & epitaphia decem & septem, ex quibus duodecim Ildephonso tribuuntur. Ea nunc ad obrusam examinabimus, quam Hieronymus Romanus de la Higuera, hujus collectionis, ut contondimus, cæterarumque Julianarum fabularum, sive auctor, sive propola, in *historia* sua *Toletanæ urbis & regni* opportunè suppeditavit. Is cum historiam hanc scriberet, inciderrat jam in hæc epigrammata, ut fatetur ipse lib. 12. cap. 5. sibi ostensa à predicatorum quodam sodali, necnon & ad se ex Germania transmissa. Verba Higuere vulgaria orè affiximus. Describit quoque ea, quæ ex his germana & vetera sunt Ambrosius Morales ex codice quodam Michaëlis Ruizii de Azagra, cujus sæpè meminit. Hic tamen ea tantum laudat, quæ S. Eugenium auctorem præferunt, Ildephonsi autem nullum, quod viderim. Higuera Ildephonsi quedam, sicut & Eugeniana alia, *historiæ* inseruit; quæ nobis dux viæ erit ad pertingendum quò veritatis vocat amor.

309. Primum quod incipit: *Lucæ sacravit supplex Euanius adem* &c. *Supposititium* est, continetque cogitationes

omnes, quas de S. Ildephonsi stirpe & cognatione conceperat artifex; indignum ut imputetur sanctissimo viro, à quo omnis mundanæ superbiæ & arrogantæ fastus abesse debuit. Parentum enim & avorum, & fratrum, atque fororum meminit. Aviam *Blessillam* illustri de sanguine Gotthorum natam, patrem suum *Stephanum*, unâ & *Ophilonem* materteræ suæ *Euantix* conjugem, *Athanagildi* Regis filios fuisse ait, *Athanagildum* quoque, uti diximus, avum, qui *Arianus* vixit, nulli pietate secundum vocat, construxisseque ait alterum *Eulaliæ*, alterum *Justæ* martyribus templa. Verbo dicam: *Ervgii* meminit, qui Rex Gotthorum inauguratus anno DCLXXXI. duodecim nempe annis post Ildephonsi obitum, fuit. Consequitur scholium *Pseudo-Juliani*, in quo prius dicta confirmare secundo ac tertio epigrammate, quæ S. Eugenii germana proles sunt, contendit.

310. Inseruit duo hæc *historiæ* suæ *Toletanæ* Hieronymus de la Higuera, aliter tamen in laudata *historia*, aliter à *Pseudo-Juliano* contrectata loquuntur. Namque, ut alia omittam parvi ad rem momenti, selquidistichon hoc:

Hanc in honore Dei supplex Euanius adam sacravit, fabricans banc in honore Dei.

Hic patrios cineres præciso marmore clausi, quod ita effert historiæ Toletanæ, necnon exemplum quod nos habemus ex schedis D. Joannis de Fonseca, qui & ipse descripsit ex eo exemplo, quod Ambrosius Morales ex codice Azagrii exculpfit, mutatis in tertiam primæ personæ verbis sic protulit Pseudo-Julianus:

Hanc in honore Dei supplex Euanius adem sacravit, fabricans banc in honore Dei.

Hic patrios cineres præclaro marmore clausi, Magna hæc inter utrumque differentiâ, quod in priore ac vera forma Eugenius patrem suum Euanium loqui facit, compellereque Nicolaum parentem in eo versu:

Nicolæ genitor pro te devotio summa est.

In posteriore autem & adulterata loqui Eugenius fingitur, laudareque Euanium, uti avum forsân; Nicolaum verò certè ut patrem; quem se ex his versibus exculpfit sensum in subiecto scholio *Pseudo-Julianus* ostendit.

311. Qui autem vera Eugenii corruptit, aut corrupta inventa commentariis aucta edit, idem S. Ildephonso primum hoc falsò imputavit carmen, eo quòd certissimum nobis est, consilio, ut ad Euaniam Ildephonsi materteram, & Ophilonem ejus conjugem, Athanagildi Regis filium, Toletanorum procerum, & Hispaniæ magnatum; ad Euanium verò ejusdem Ildephonsi avunculum, Barrosrum, claræ apud eandem Toletum urbem familiæ, origines referret, ut constat ex *Pseudo-Juliano* subiecto hoc stemmatisimo:

Existat apud Bivar. in comm. ad Dextrum pag. 345.

r Paris. MDCXXVIII. apud Sonnium.

s Afflo hallo en un libro antiguo, que me dió el P. Fr. Domingo de Medelín, gran sereno de Dios, y P. Maestro de la orden de S. Domingo, que vive en el monasterio de S. Pedro martyr de esta ciudad: lo qual fue tomado de unos versos que me truxeron de Alemania con titulo de S. Ildephonso, y dicen de esta manera, &c. t Tomo 2. ante lib. 2. sub titulo: De las ayudas para lode à qui adelante fol. 10. pag. 2. & lib. 12. cap. 24. fol. 247. pag. 2. in fine.

u Morales lib. 12. cap. 52. in fine, & cap. 53.

x Abauctoribus nostris, Morali lib. 12. cap. 39. Mariæ na lib. 6. cap. 10.

EUANTIUS

NICOLAUS ex Blefilla
Cindafvinthi genuit

Julian.
pag.145.
& 147.

EUGENIUM III. Arch.
Tolet. Julian. pag. 145.
& 147.

EUANTIAM, quæ ex
Ophilone Athanagil-
di filio peperit (Ju-
lian. pag. 147.)

LUCIAM, quæ ex Ste-
phano Athanagildi
Regis filio suscepit

EUANTIUM, qui ante-
quam fieret archi-
diac. Tol. ex Euphra-
sia genuit

OPHILONEM. Unde
Toletani. (Julian. pag.
147. & 148.) ex quo

RECCAREDUS

VITULUS

ELLAS

PELAGIUS

VITULUS II.

WIMIRANUS

HELECA

RODERICUS

GUTERIUS RODERICI, sub Comite Ferdinan-
do Gundisalvi Castellæ Comite, qui Guterius
ex conjuge sua Roderici Armildez filia pro-
creavit Quirinorum Toleti urbis familiam;
qui Rodericus ipse etiam ex Ophilone &
Athanagildō veniebat, ut alibi monet idem
Pseudo-Julianus*. Alia est hæc Quirino-
rum (vulgò *Chirinos*) familia, cui obrudere
voluit, regiam Gotthorum propaginem ei
appingens.

ILDEPHONSUM Arch.
Toletanum. Julian.
pag. 145. & 147.

NICOLAUM Barrofo-
rum progenitorem.
Julian. pag. 146. Luitp.
Adv. 140. alias 123.

312. Arbor hæc è cerebro auctoris hujus
collectionis germinavit, ramis suis latissimè
luxurians, quæ, quò tempore formabatur ab
eodem (si Deo placet) *historia Toletana*, in-
tra brevem hanc, neque ambitiosam sanè
pompan, quam stemmatismus alter hic sub-
jectus præfert, se continebat; atque eam qui-
dem, à primigenia exorbitantem, seu potius
ei contrariam.

NICOLAUS, qui subscripsit
Concil. Tolet. III.

EUANTIUS Comes Scantiarum Cindafvinthi
Regis, qui ex Blefilla genuit

EUGENIUM III. Arch.
Toletanum

LUCIAM, quæ ex Ste-
phano procreavit

EUANTIUM Comitem.

CAXILONAM Cindaf-
vinthi Regis uxorem.

S. ILDEPHONSUM Ar-
chiep. Toletanum.

313. Primam ergo Ildephonsini stemma-
tis descriptionem carmine illo primo, scho-
liisq; ad eum subjectis contentam, pro no-
tis & mendacibus; carmina autem duo, se-
cundum nempe ac tertium, Eugenio adscri-
pta, pro legitimis & germanis ævi illius reli-
quiis lector habeto.

314. Quartum ordinè carmen, sive Ilde-
phonsi secundum, de hospitali domo ab Ste-
phano & Lucia parentibus ædificata, quod
incipit:

*Lucia cum Stephano genitrix, sed avunculus
illam, &c.*

germanum illius, quem ostentat, esse vide-
tur; adduciturque ab auctore *historia Toleta-
na* tamquam ad se ex Germania cum aliis
remissum, non ut partem collectionis Juliani,
quam ut architectaretur nondum ei in men-
tem venerat.

315. Prætermisso quinto, quod Venan-
tius Fortunatus idoneum, in quo *Euantiæ*
nomine collector abuteretur, suppeditavit,
quodque miris modis truncatum in hoc habe-

316. Ex historia Toletana.

*Præfulis Helladii tumba requiescit in ista
Corpus, at illius spiritus astra tenet.
Toleti RECTOR fuit hic dum degit in aula,
Ex monachoque ABBAS Agaliensis erat.
Hinc Toletanam rapitur violenter ad urbem
Confectus senio, sed pietate vigens.
Corporis exuvias martyr Leocadia cepit.
Ista domus Reges Pontificesque capit.
Unde die extremo surget redivivus ad auras,
Ut capiat meritis præmia digna suis.
Ildephonsus ego, quem fecerat ille ministrum,
Persolvi sancto carmina pauca seni.*

317. Quæ insurgunt majori caractere, ea
sunt, in quibus alterum discrepare ab altero
observari debet. Integrum distichon de Hel-
ladii ætate novit unus collector. Quod autem
notâ, seu potius rifu dignum judicamus, RE-
CTORIS nomen & munus est in LECTORIS mu-
tata, quarto nempe carminis illo versu:

Ex monacho Lector Agaliensis erat.

Nam in tertio, quin scribere is voluerit *Re-
ctor*, erroremque typorum esse, minimè du-
bitamus. At ex monacho lectorem Agalien-
sem factum Helladium fuisse, credi eundem
collectorem voluisse, hujus affixum scholion
palam facit; siquidem hoc lectoris officium
apud Benedictinos idem esse cum arcarii aut
œconomi, idque ex Isidoro in libro *De offi-
ciis* constare ait. Sed impostura est quæ ve-
ræ sit lectioni. *Rector* enim pro abbate apud
eundem Ildephonsum significare consuevit.
Lectoris autem pro arcario aut œconomo, ne-
que Isidorus in libro *De officiis*, neque alius,
credo, aliquis mentionem habuit. Equidem
insani esset hominis memorare Helladium
arcæ, non autem toti monasterio præposi-
tum fuisse.

318. Septimum pro Eugenii sepulchro
factum germanum videtur Ildephonsi, quan-
tumvis Morali invisum, agnovitque purus ad-
huc labis Toletanus historicus. Nec adeo to-
tum germanum dicimus, sed qua parte ab
eodem historico uti tale agnitum olim fuit.
Tetraffichon ille vocat, quod octastichon
apud collectorem apparuit; quare secundum
& quartum disticha vix in censum aliorum
duorum retulerim.

319. Octavum pro SS. Leandro & Mas-
sone metropolitanis Hispalensi & Emeriten-
si. Nonum de S. Fulgentio. Decimum de
S. Isidoro. Undecimum de S. Florentina.
Duodecimum de S. Leocadia martyre Tole-

mus systemate, de quo alio loco arguemus
incautum scriptorem; sextum carmen pro
Helladii Toletani præfulis sepulchro, verum
est antiquitatis monumentum; id tamen ab
eo, quod fuit scriptionis Toletanæ historiæ,
cui insertum habemus, y, tempore non pa-
rum declinasse inter collectoris manus depre-
henditur. Utrumque dabimus, ac diversita-
tem notabimus.

Ex collectione Juliani.

*Præfulis Helladii tumba requiescit in ista
Corpus, at illius spiritus astra tenet.
Toleti LECTOR fuit hic dum degit in aula:
Ex monacho LECTOR Agaliensis erat.
Hinc Toletanam rapitur violenter ad urbem
Confectus senio, sed pietate vigens.
Corporis exuvias martyr Leocadia cepit.
Ista domus Reges Pontificesque capit.
Unde die extrema surget redivivus ad auras,
Ut capiat meritis præmia digna suis.
JAMQUE OCTOGINTA SENIOR TRANSEGERAT
ANNOS:
GLORIA PONTIFICUM, FAX ANIMOSA DEI.
Ildephonsus ego, quem fecerat ille ministrum,
Persolvi sancto qualiacumque seni.*

tana, pro supposititiis habeo.
320. De carmine decimo tertio, quod
incipit:

*Crux hæc alma gerit geminorū corpora fratru.
hoc est de Leandro, Isidoro, & Florentina
eadem sepulturâ conditis, neque Ildephonsi,
nec alterius antiqui esse, quâ formâ apud
collectorem apparuit, ab ea quæ ex codice
Nicolai Fabri propria forma fuit, non parum
diversâ, diximus jam, cum de Fulgentii re-
bus ageremus.*

321. Decimo quarto tandem factum vi-
detur, ut, si quæ aliis præstita, huc demum
venientes omnem fidem, qui ratione utun-
tur, abrogarent. Eò enim direxit mentem
confictor carminis, ut S. Bonitum Episco-
pum Arvernensem, cui, sicut & Ildephonso,
Deipara Maria cappam miri candoris appa-
rens ei donasse dicitur, ex eadem, quâ Ilde-
phonsus gente & familiâ, hoc est Ophilonis
& Euantiæ S. Ildephonsi matertera, nepotem
fuisse. Forsan ut cappæ cœlestis, à Deipara
Virgine semel Ildephonso concessæ, donum,
siquidem in altero repetendum fuit, de fami-
lia tamen, quæ est lex fidei-commissorum,
non exiret. Constat quidem ex Boniti acto-
rum historia ab æquali conscripta, Theo-
dato & Syagrio parentibus editum eum fuisse
in *senatu Romano dumtaxat nobili profapia*,
ut illius anonymi utar verbis. Quæ quantum
distent à Gothica stirpe, & Athanagildo Re-
ge Gotthorum proavo, nullus non videt.
Et nonne ridiculum est ac demens, ut Ilde-
phonsum credamus, Syagriæ sororis matru-
elis nomine hos versus pangentem, ob præ-
nunciatam olim Bonito, dum adhuc in ven-
tre matris esset, à sacerdote quodam sancti-
tatem, hæc inter alia concepisse:

*Mira canum puera seclis volventibus ævi
Eventura: Deus sospitet ista mihi.*

For.

* In Chron.
num. 179.

z Ut in Ju-
no cap. 8.

a Exstat quo-
que in Notis
Ramirezii ad
Luitprandum
pag. 110.

b Lib. 7.
cap. 1.

c Apud Sa-
rium & Bol-
landum xv. Ja-
nuarii. Item
Franciscum
Lanovium De
SS. Francis
Cancellariis.

Fæmineo levi sexui facile id concederemus, gravissimo ac prudentissimo Ildephonso minime possumus. Neque stetit hic de Bonito fingendi licentia. Ille enim ipse, qui apud Julianum in scholio isto, cum à Virgine Dei genitrice vestem accepit, Arvernorum erat Episcopus, Toletanus idem Episcopus, non Arvernorum, sed patriâ dumtaxat Arvernus, apud eundem Julianum, necnon & Luitprandum in Pseudo-Chronicis suis publicatur. Hæc tamen hujus loci propria non sunt, sed ejus quo Julianus legitimitatis causam dicit.

d Julian. n. 440. 441. 442. Luitprand. ad an. 800. cap. 113.

322. Præter hæc attributa Ildephonso à Juliano encomiaste, duo alia existant opuscula, quorum is non fuit recordatus; fortè quod non justa opera, sed veluti additiones essent, ut revera sunt, scilicet

323. Libellus De viris illustribus, aliàs De scriptoribus Ecclesiasticis, sive additio ad ejusdem argumenti librum S. Isidori. Cujus in præfatione ipse se prodit auctor, successorem se alterius Eugenii in sede gloriosa Toletanæ urbis referens. Sequitur tamen animadversione isthæc ampliatio dignissima: Quam (inquit) non ex hominum numero gloriosam dico, cum hæc etiam gloriosorum illustret præsentia principum; sed ex hac quod coram timentibus Dominum iniquis atque justis habetur læcus terribilis, omnique veneratione sublimis. Id propter exhibitam sibi ea in Ecclesia, sive Leocadiæ martyris, sive Deiparæ Mariæ præsentiam, dubio procul, innuens tantum, ait. Unde colligas libellum hunc post alteram ex duabus his apparitionibus, hoc est sub vitæ finem, exaratum ab eo fuisse. Qui quidem editus est, atque edi semper solet, cum laudato S. Isidori libello. mss. ejus exempla habuere Romæ Cæsar Cardinalis Baronius, & Alphonsus Ciaconius, apud quos vidit Arnoldus Uvion. Cajetanus item habuit ex bibliotheca Casinensi, qui & refert in Vaticana, sine auctoris tamen nomine, reperiri. Andreas quoque Refendius aliud penes se habuit.

e Refert ipse in Ligno vite lib. 5. cap. 63. f In Viris illustribus pag. 140. g Exist. ad Quedam pag. 224.

324. Supplementum item seu continuationem Chronici ejusdem S. Isidori usque ad sua tempora, deinde edidit cum Lucæ Tudensis Chronico Franciscus Schotus, Andreæ frater, hujus operæ succenturiatus in publicandis Hispaniæ, ut vocant, illustratæ auctoribus. Lucas enim Tudensis Ecclesiæ Episcopus Berengariæ Reginæ jussu scripturus mundi Chronicon jecit pro fundamento hujus operis id quod ab Isidoro scriptum noverat. Est quidem aliquantò diversum hocce, quod Tudensis pro Isidoriano nobis dedit, ab eo quod vulgò ei tributum circumfertur. Sed aliqua de hoc diximus, cum in Isidoro versaremur. Differunt quoque hæc duo in conclusione: nam Isidorianum vulgare Heraclii quintum annum, ac Sisebuti quartum, hoc est eram DCLIV. non pretergreditur; Tudensis autem alterum Sisebuti reliqua, & qui post eum regnavit, Svinthilæ totum Imperii ac vitæ tempus adjecit. De qua differentia quid sentiendum sit, non facile dixerim. Planè huic existimato à se Isidori Chronico hucuf-

que pertingenti, quod duobus ipse Lucas divisit libris, tertium appensurus, incipere hinc ait Continuationem Chroniconum B. Isidori per B. Ildephonsum Archiepiscopum Toletanum compositam. Isthæc ab initio Sisenandi usque ad Reccefvinthi mortem extenditur.

325. At si revera Ildephonsi est aliqua ex parte (quod non aliâ quàm Lucæ ejusdem Tudensis auctoritate affirmare possumus) certè plura sunt novæ & alienæ manus antiquis confuta, quæ Ildephonsi non esse pro comperito habemus; utpote primò Machometi pseudo-prophetæ in Hispanias adventum & prædicationem, ejusdemque expulsionem S. Isidori operâ. Hoc enim præterquam quod insipidum esse figmentum loco suo demonstravimus; minime Isidorus ipse tacuisset in Chronico, aut Gotthorum historia, quorum illud ad an. DCXVI. hæc verò usq; ad DCXXVI. quos quidem tempus huic anili fabulæ Machometi in Hispanias expeditioni præscriptum jam præcesserat. Nam quod apud eundem Lucam Tudensem libri primi fine, & intra cancellos, ut significatur, laudati Chronici Isidoriani ad eram DCLIII. legatur, Sisebuti tempore Machometum ab Hispania turpiter fugatum, in Africa nequitiam nefariæ legis stultis populis prædicasse; ejusdem commatis est cum Ildephonsinis assumentis ejusdem Tudensis, sive alterius, rumores vulgi, non veras hujus perverfi hominis historias sequuti. Nec aliter hi censebunt de hac additione, qui perpetuò exercitam Ecclesiæ Toletanæ super alias primatiales dignitates, tamquam Palladium Hispaniæ quoddam, tuentur. Hic enim disertè enunciatum legimus Hispani Sæctum Isidorum primatiæ dignitate floruisse.

i Ubi de S. Isidoro libro 3. cap. 3.

326. Paria sunt commenta quæ adjunguntur de corruptis ab Avicena sancti doctoris De medica arte libris, translata ob apostasiam Theodiseli ab Hispanensi Toletanam in Ecclesiam primatiali sede, & obtento per Cindalvinthum à Romano Pontifice privilegio, ut secundum beneplacitum Hispanorum Pontificum primatiæ ista dignitas vel Hispani vel Toleti esset, quam idem Rex Toletanæ adjudicavit: cujus rei tam seriæ, & quæ ex beneplacito, uti dicitur, Pontificum Hispanorum, simul intelligo congregatorum, expediri debuit, ne minima quidem nota aut vestigium in Cindalvinthi & Reccefvinthi, necnon Wambanis, & successorum, Conciliis Toletanis relicta est.

327. Demum Ildephonsus moriens decimo octavo Reccefvinthi Regis anno, ut vidimus, nisi Pythagorica usus aliqua metempsychosî, minime potuit additionem hæc Reccefvinthi obitus relatione concludere, quod Tudensis credidit. Hanc enim sequitur hæc hujus auctoris nota: Hucusque B. scripsit Ildephonsus. &c. Aliter Rodericus Toletanus, cujus hac re super verba corruptissima sunt in vulgatis editionibus: Et cum B. Isidorus scripsisset Gotthorum originem usque ad annum quintum Regis Svinthilæ, S. Ildephonsus scripsit tempora Gotthorum, Alanorum, Wandalorum, & Suvorum, à quinto anno Svinthilæ usque ad octavum decimum Reccefvinthi, [ut Isidorus junior

x Hæc illud. tom. 2. pag. 52. l Quæ sic leguntur intra ansulas, descriptæ in mss. Schotus adnotavit in margine suæ editionis Francofurtensis. Similiter errat historia generalis 2. parte cap. 50. & Joannes Egidius Zamorensis m. verbis Roderici corruptis usus.

junior, qui à principio mundi incipit Chronica usque ad octavum decimum Reccefvinthi annum fideliter prosequutus, & usque ad destructionem Hispaniæ per Arabes ipse scripsit. Quæ ita corrigenda esse censeo: Et cum B. Isidorus scripsisset Gotthorum, Alanorum, Wandalorum, & Suvorum originem usque ad annum quintum R. Svinthilæ, S. Ildephonsus scripsit Gotthorum tempora à quinto anno Svinthilæ usque ad octavum decimum Reccefvinthi annum, & Isidorus junior prosequutus usque ad destructionem Hispaniæ per Arabes ipse scripsit. Quæ sic lecta recto currere talo, aliter sibi non constare, nemo non videt. Hæc nos de hac additione habuimus dicere; quam quidem admittunt præter laudatos Episcopos Toletanum ac Tudensem, Historiæ generalis auctorem, Joannem Egidium Zamorensis in fragmentis suis mss. Joannes Gerundensis in prologo Anacephalæosis Hispaniæ, qui, quum de ejus historiographis tractat, addidisse ait Isidoriano operi de Gotthorum successibus aliqua Ildephonsum Toletanum & Sulpicium. Qui emendandus est, ut pro Sulpicio Julianum, sive Isidorum juniorem scripsisse credendus sit. Alii hoc totum, quod sub Ildephonsi nomine sese venditat, Lucæ Tudensi attribunt, quorum è numero est Laurentius de Padilla in Vita S. Isidori.

m In opere de los Santos de España.

328. Ad Officium, seu libros Ecclesiasticos Isidoriani, ut vocant ritus, Breviarium scilicet ad Missale, nonnulla contulisse Ildephonsum, inde colligere possumus, quod in epistola synodali, quam ad Hispaniarum Episcopos Francofordiensis Concilii sub Carolo Magno habiti patres undique eò collecti pro damnanda hæresi Felicitis Urgelitani atque Elipandi Toletani antistitum nuncupavere, allegatis ab eodem Elipando pro se in libello fidei suæ ad Carolum eundem Magnum directo sanctorum Eugenii, Ildephonsi, atque Juliani testimoniis, sic reponitur: Sequitur in eodem libello vestro: Item prædecessores nostri Eugenius, Ildephonsus, Julianus, Toletanæ sedis antistites, in suis dogmatibus ita dixerunt in Missa de Cæna Domini: Qui per adoptivi hominis passionem &c. Sequuntur testimonium unum atque alterum ex hac Missa, & ex alia de Ascensione Domini, quibus adjungitur: Et cætera, quæ ex parentum vestrorum dictis posuistis; ut manifestum sit quales habeatis parentes, & ut notum sit omnibus, unde vos traditi sitis in manus infidelium.

n Vindicavimus nos olim S. Ildephonsum ab ea labe, quæ iniustus fuerat à patribus Concilii Francofordiensis, à Felice & Elipando per errorem facti deceptis. Vide tom. 11. Collect. Max. Concil. Hisp. pag. 669. & 670. CARD. DE AGUIRRE. o Tom. 9. ad an. 800. ex num. 6.

329. Injuriâ exprobrant calamitatem captivitatis, tamquam penam falsæ doctrinæ ab antiquis patribus, qui verè sanctissimi & catholicissimi fuere, traditæ; quos datâ operâ tuetur Baronius ab impressione hac synodalis censuræ in tales Hispaniæ doctores, una tantum fide Elipandi eorum doctrinâ abutentis, tam acriter factâ. Id quod censendum pariformiter est de iis quæ adjungunt Francofordienses patres: Et melius est testimonio Dei Patris credere de suo Filio, quàm Ildephonsi vestri, qui tales vobis composuit preces in Missarum solemnibus, quales universalis & sancta Dei non habet Ecclesia. Nec vos in illis exaudiri putamus. Et si Ildephonsus vester in orationibus

suis Christum adoptivum nominavit; noster vero Gregorius Pontifex Romane sedis, & clarissimus toto orbe doctor, in suis orationibus semper eum unigenitum nominare non dubitavit. Quibus, quod æquum fuit, Baronius, & alii è nostratibus responderunt, aliis, sancti præsertim Ildephonsi nostri, laudatis testimoniis, quæ adoptionem carnis eo modo quo Elipandus sentiebat, & Francofordienses patres intellexerunt, ab ejus mente doctrinæque omnino excludunt. Quæ cum Elipandus sæculo suo, hoc est sequenti, in styllum venerit, retractanda erunt. Interim enim adduximus eo consilio tantum, ut ostenderemus Ildephonsum in rituales & Ecclesiasticos libros non nihil operæ contulisse.

330. His tamen, quæ verè ei tribuuntur, adjunxit nostra ætas quædam alia, quæ vel nec ejus, nec alterius unquam fuere, vel nulla congrua ratione ejus esse evincere possumus. Franciscus quidem Fev-ardentius Gallus, ordinis Minorum, Ecclesiasticæ totius historiæ sacrarumque disciplinarum peritissimus, merito suo pietatis doctrinæque à magno Baronio laudatus, superiore sæculo Parisiis edidit anno MDLXXVI. è Nivellii officina S. Ildephonso adscriptos, primò librum contra eos qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, & de ejus parturitione. II. Homiliam contra eos qui mendose affirmant Mariam Virginem contra legem Dominum peperisse. III. Sermones sex de Assumptione B. Mariæ. IV. Sermonem duplicem in Nativitate B. Mariæ. V. Sermonem de ejusdem Purificatione. Quod opusculum editum quoque inter veterum Patrum opera habemus.

p Ubi supra ad an. 800. num. 10.

331. Nec non Petrus de Alva & Astorga, ejusdem Franciscanorum ordinis, Hispanus, in magno opere à se tantum initiato, Bibliothecæ virginialis, hoc est eorum auctorum collectione, qui peculiaria in laudem Deiparæ matris opera scripsere, Coronam B. Mariæ Virginis Ildephonsi nomine in lucem edidit. Pseudo-Julianus quoque vitam S. Eugenii decessoris sui, hoc est junioris, scripsisse eum credi voluit. Nuper vir doctissimus Joannes Mabillonius Benedictinus Revelationem quandam Ildephonso cuidam Hispano Episcopo tributam, unâ cum dissertatione De pane Eucharistico azymo & fermentato, Parisiis anno MDCLXXIV. in lucem emissa, publicavit. Quæ omnia singillatim absque ulla verisimilitudine adscribi ei, aut ejus esse credi, jam persuadere contendam.

q 9. volum.

332. Certè, ut ordine agamus, eaque præstruamus quæ legitimitatem comprobare videntur, librum contra eos qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, & de ejus parturitione, olim pro Ildephonsi commentario agnovit Vincentius Bellocensis Episcopus lib. 7. Speculi biflor. cap. 120. Necnon & Michaël Alphonsus Carranza Carmelita Valentinus, is qui libros De virginitate perpetua B. Mariæ jam laudatos in lucem primus edidit, in eo tractatu, quo de eodem mysterio neophytum instruere voluit, superiorique subjunxit, aliquo exinde utitur Ildephonso adscripto testimonio. Ac præstò est huic sufful-

r In explicitone epigram. Ildephonsi de Eugenio, seu in Collectione Var. arm. pag. 150.

ciendo iudicio historia, quæ scripto isti porrexisse occasionem dicitur. Rodericus enim Toletanus lib. 2. cap. ultimo hæc ait: *Hujus tempore cum Helvidius & Pelagius à Gallis venientes plerisque partes Hispaniæ infecissent, virginitatem B. Virginis infamantes; B. Ildephonsus illis occurrens, sacrarum Scripturarum testimoniis, & lingua melliflua, & gratia in labiis suis diffusa, eorum dogmata confutavit, & ab Hispaniis confusos abegit.* Deinde narrat B. Mariæ factam ei apparitionem, & gratias habitas ob defensionem ejus virginitatem.

333. Sed plura, & graviora sunt argumenta, quibus persuademur, quominus librum hunc in album Ildephonsinorum operum admittamus. Primum & masculinum quidem ex stylo est, quæ vera & germana doctissimorum iudicio auctoris censetur sui nota. Verè enim sermo is, quo Ildephonsus utitur in opere *De virginitate*, quod indubitè ejus est, tam distat ab illo alterius libelli adversus disputatores editi, ut mirari subeat homines eruditissimos nunquam hujus differentia sensum ad animi sui examen reduxisse. Illius quidem stylus, characterem ejus ætatis, & Gothicæ latinitatis, quæ vixit, & quæ imbutus fuit Ildephonsus, præfert manifestissimum; nempe Latinæ orationis jam declinantis ad ruditatem & scabrositatem genus quoddam, longè discedens ab antiquæ veræque Romanæ dictionis puritate ac facilitate. Hoc genus, scilicet, quod verbis aut insolentibus, aut improprie usurpatis, maximè delectatur, phrasi horret, dictioneque insuaviori, numerosque non tam in structura totius, quod oportebat, orationis, servat, quam in exitum periodi cujusque laboriosa anxietate compingit. Verbis consonis, aut certè ejusdem naturæ & generis, nisi orationes cadant, mutuoque respondeant, sermo frigidescit, ac sine lumbis esse, prorsusque *avertendus*, creditur.

334. Accedit affectata etiam verborum congeries, inopsque, ut sic dicam, copia, cujus negotium in eo totum fuit positum, ut circumloquendo, anxique molitione quicquid pervium esset ac simplex, distuque facile, verborum cumulus involveret. Hic istius ævi eloquentiæ characterissimus fuit, quo Ildephonsus, & pater serè omnes, in Hispania maximè, usi sunt. Ævum nos, non homines carpimus. At verò ductum libelli *Adversus disputatores* nulla affectatio, sed forma illa simplex & aperta dicendi, quæ apud alias gentes, & inferioris sæculi scriptores invaluit, eaque perpaucis verbis insolentioribus aspera, comitatur.

335. Sed ne hujus argumenti pondus intimatio hæc generalis extenuet, age, videamus singularia ista in exemplis clara. Primo loco verba ex libello *De virginitate* parum Latina, Latinè usurpata, hæc notamus: *Connectatio* pro copula, ut credimus; *fatuosissimus*; *foetosa* pro foeta (quod S. Isidori exemplo in quodam hymno dixit) *rememoratus*, quasi recordatus, aut reminiscens; *inconstabilis*; *tantumdem* pro tantum; *ducere* pro ducere; *vetustatus*, quasi antiquatus; *plausibilis* pro libens; *audientia* pro audiendi sensu; mo-

nitaciones pro monitiones; *almificus*, pro sanctificans; *impudoratus* pro eo qui pudore caret, quem Isidorus in glossis *expudoratum* dixit; *evadens* passivè pro evadibili; *implenitudo*, & *impromptissimus* haud negant hic plenitudinem aut promptitudinem, aliaque.

336. Sequuntur affectatè dicta & redundanter. *Quid copiosa frugis infamis?* (nam sic malo quam jugis) *audientie tue intulisse*: de Anna prophetissa ait, *comitatu, conjugis non longeva, duodecies septies viduitatis amositate longinqua & obsecrationibus opulenta*. Item: *Licet ego non explicaverim omnes talium & tantorum innumeros & inominabiliter existentes veridicos testes &c.* *Stellam novo nativitatis exordio, novo processione apparatu prolatam*. Hæc notatu digniora sunt, quibus paria resperfa alia per integrum librum facile quivis observabit. Quæ quidem omnia hucusque dicta volui, ut styli hoc genus, quæ illius temporis elegantia fuit, divo nostro, istius operis fabro, consignarem. Quod piorum omnium veniã dictum sit, virique sanctissimi, cujus hæc vel impolita sermonis vestigia relegens avido ore pronus exosculor. Planè in opusculo altero adversus eos qui disputarent de Mariæ parturitione, diversa omnia, genus scriptiois profus alterum, oratio liquidior & simplicior, vix ullum quod offendat aures verbum, nulla omnino affectatio aut circumducendi res, aut versus pariformiter absolventi.

337. Secundò, movet hujus operis apud Julianum aliorum descriptorem silentium. Vix enim credibile est adeò sedulum & curiosum recensitorem librorum, quos quidem absolutos & integros reliquisset, nostri Ildephonsi, absolutum hunc & integrum, in eoque periclitantis in beatam Virginem pietatis articulo emissum, ignorasse aut pretermisisse. Unum enim laudat is libellum *De virginitate S. Mariæ contra tres infideles*, qui manifestissimè alius ille est, & ab hoc diversus. Nec Isidorus Pacensis divagatur ab isto unico opere, laudans eum, quem *De virginitate nostræ Domine Mariæ semper Virginis nitido politoque eloquio, ordine synonymo* (vides quod eloquatur) *persforentem libellum*. Pelagio similiter Ovetensi, aut Sebastiano Salmanticensi nullum aliud opus cognitum dixerit; quo scilicet meruit sanctissimus doctor cappæ cœlestis Marianum donum, quàm id quo contulit (verba ejus audis) *adversus heresiarchas Helvidium atque Jovinianum*, qui verè hostes sunt ab Ildephonso sibi in eo, quem unicum contendimus ejusdem esse librum, ad concertationis exercitationem propositi. Quibus iisdem notis deprehenduntur haud quidem ad aliud opus eidem Ildephonso scribens Quiricus^s, necnon & Hermannus monachus ad Laudunensem Episcopum directis literis respexisse.

338. Tertiò, Ildephonsimne tam peregrinum existimabimus, herentemve in dimittendo carmine, cujus artis tam studiosus nobis à Juliano describitur, cui hæc exciderint? *Hinc est sanè quòd Ecclesia ex auctoritate sanctorum patrum, canit de nativitate ejus*: (Christi Domini) & gaudium matris habet cum

^s In epistola illa apud Dacherium 1. tomo Spicil. pag. 308.

^t Legitur apud Cajetanum laudato loco, & apud Mabillonium laudato item volum. 2. De Actis SS. Benedictin. pag. 520.

virginitatis pudore, ubi alii quamegregii viri emendaverunt, cum virginitatis honore. Agnoscis versum ex Paschalis operis Sedulii secundo libro, nempe illius hymni, quem sancta Dei genitrici Ecclesia canit, *Salve sancta parens &c.*

Versus hic est, nec aliter constare potest:

Gaudia matris habes cum virginitatis honore. Quid ergo dicemus de illo vitio? an existimasse auctorem, qui carmine utitur, hanc labem apud Sedulium ipsum contractam, an scelus? Utrum videbitur, absurdum dixeris. Planè Ildephonso, artis non ignaro poetice, federe non potuit, lapsus fuisse adeò turpiter Sedulium.

339. Rursus è contrario, quis prudens & sanus credat ab Ecclesia, hoc est universo Christiano orbe, tot literis ac disciplinis præstantium virorum, sive vitiatum, sive vitiosum susceptum in usus suos hunc versum; eo quidem tempore quo nondum extincta erant, vel in Hispania ipsa, poetice artis lumina? Præterea quòd Ecclesiam dixerit ex auctoritate SS. Patrum hunc hymnum, seu hymni versum, canere; si loquatur Ildephonsus; de eo Ecclesiæ ritu, & psallendi consuetudine loquutus videri debet, quæ ex constitutione duorum Toletanorum, quarti & quinti, Conciliorum, tam in Hispania, quàm in Narbonensi provincia Gotthorum ditionis (unde ii, quos improbasse liber dicitur, heretici venire) constanter viguit, non de Ecclesiastici officii, nempe Romani, extra eos limites vulgata forma. Atqui in Gotthico Missali libro nunquam fuit iste Sedulii receptus hymnus.

340. Quartò, hunc librum, de quo loquimur, non Ildephonsi, sed Paschali Ratberti Corbejensis abbatis, qui sub Ludovico Pio vixit, partum esse, Joannes Mabillonius & Lucas Dacherius Benedictini, sæpe jam preconio solidæ virtutis à nobis excepti, certissimis alter, ut putat^u, argumentis, conjecturis alter^x usus, contendunt. Orta nempe fuit Ratberti tempore in Germaniæ partibus nova sententia de modo nativitatis Christi Salvatoris ex utero Deiparæ Virginis, dogmatizans Christi infantiam per vaginalis januam vulvæ, humane nativitatis verum non habuisse ortum, sed monstruosè de secreto ventris incerto tramite luminis in auras exiisse: quod non est nasci, sed erumpi, ut Ratramnus inquit, Corbejensis & ipse monachus, Ratberto æqualis, in libro, *De eo quòd Christus ex Virgine natus*, contra ita sentientes elucubrato, & à Luca Dacherio primo Spicilegii sui volumine in lucem edito y. Adversus hunc Ratramni librum, sive alium alterius, qui virginitatem quidem asserbat Mariæ in partu cum catholicis, sed malè interpretabatur, id ipsum, quod confiteretur negans, dum diceret *eam communi lege naturæ puerperam filium edidisse*; quæ verba ejus sunt opusculi nostri, cui insistimus, auctor calanum strinxit.

341. Descriptum hunc in bibliothecæ Corbejensis apographis Mabillonius vidit cum hac inscriptione: *Venerabili matrone Christi unã cum sacris virginibus Vefona* (legendum *Bibliotheca vetus Hispania Tom. I.*

Suiffona Mabillonius existimat) *monasticè degenibus P. R. monachorum omnium peripsema. Questionem, charissimæ, de partu B. Mariæ Virginis mihi nuper allatam vobis persolvere decrevi, quoniam vos eam plurimum amare non ambigo: ut ex hoc sciatis, quantum vos diligam longè diu ab utero vester alumnus, multo jam senio confectus.* Grandioribus nempe his in literis P. R. Paschali Ratberti nomen latere Mabillonius certè judicat. Immo Dacherius ait, binos ejusdem bibliothecæ Corbejensis codices MSS. Paschali Ratberti nomen præfixum habere. Extra verò rem concertationis cum hæreticis, quod volunt hi, quibus Ildephonsus videtur auctor, librum consistere, inde is colligit, quòd fratres, non hostes, in eo impetantur. Verba ejus audis ex eadem præfatione: *Sed quia quorundam nunc fratrum rursus impudica quasi percunctando laborat temeritas; decrevi ad vos, matronæ Christi, de his scribere, quæ ipsi curiosius (verbum attende) contra ejus pudicitiam, quam religiosius (fortè irreligiosius) conantur explorare.* Sed quæ sequuntur infra, extra controversiam ponunt, opere isto, non Ildephonsi, sed Paschali, sive alterius (ut nos interim hoc demus refragantibus huic posteriori de Paschasio auctore iudicio) impeti ac refutati Ratramnum, ejusque istum *De eo quòd Christus ex Virgine natus* est Dacherianum librum. Quod manifestissimè ex his utriusque similibus notis & sententia constat.

342. Prioris illius *De parturitione, sive adversus eos qui disputant &c.* hæc sunt: *Dicunt enim non aliter B. Virginem Mariam parere potuisse, neque aliter debuisse, quàm communi lege naturæ, & sicut mos est omnium feminarum, ut vera nativitas Christi dici possit: aliàs autem inquirunt, si non ita natus est ut ceteri nascuntur infantes, vera nativitas non est, & ideo ne phantasia pueretur, aut ne sicut aqua per alveum transisse, ita per uterum Virginis absque nascens ordine credatur natus; pium est sentire sic eum lege naturæ natum fuisse, quomodo nascuntur ceteri infantes, & eam sic peperisse, sicut reliquæ parium mulieres. O caeca pietas! (infir) quæ tam impie sentit de Maria Virgine, & caeca præsumptio, quæ tam impie loquitur de Christo!*

343. Audi nunc Ratramnum cap. 1. postquam Germanorum sententiam retulisset: *Jam ergo (infert) nec verè natus Christus, nec verè genuit Maria.* Et mox: *Ita nec ipsa mater diceretur integra, nec Salvatoris nativitas ex matre perfecta.* Et cap. 2. *Non peperit autem, si partus aliter quàm per naturæ januam processit. Siquidem jam talis ortus non Virginis est partus, sed proprius, videlicet ipsius infantis egressus.* Liber totus hoc ferè argumento urget adversarium. Perpetua multorum sæculorum diversitas inter auctores catholicos hoc super articulo, de Christi Domini nativitate & Mariani partus modo, huic dedit controversiæ locum inter Germanos illos, Ratramnum & Paschadium, hoc sæculo motæ; quam pars major nostrorum theologorum cum D. Thoma corum Principe tandem diffiniverit.

344. Quintò, cum Hermannus monachus

^u In observationibus de quibusdam Ildephonsi scriptis tomo 2. De Actis SS. Benedictin. pag. 519. & in præfatione partis 2. sæculi III.

^x In præfatione ad lectorem primi tomi Spicilegii.

^y Pag. 318.

^z 1. parte 9. 28. art. 2. junct. 1. part. 9. 98. art. 2. ad 4. Suarez in 3. part. tom. 2. q. 25. art. 8. disp. 13. sect. 1. Vaquez in 3. part. tom. 2. q. 28. art. 3. disp. 121. cap. 5. Durandus in 2. sent. dist. 44. q. 6.

chus ad Bartholomæum Laudunensem scribens referat, se auspiciis ejus quævisse, & in Catalaunensi urbe reperisse tres libellos, quos *De virginitate Virginis Mariæ* Ildephonfus composuerat, & ob quorum remunerationem casulam pretiosissimam ab eadem Dei genitrice acceperat; satis innuit non aliud esse hujus argumenti opus Ildephonfinum, novoque huic invento libros ejus multiplicandi, quos *De virginitate, & parturitione* diversos scripsisse fingitur, antiquam ejus evi persuasionem præscribere.

345. Sexto, plena sunt erroribus, cum in historia, tum in theologia commissis, quæ de hoc libro referuntur apud eos auctores, qui recens erupere, ut quamplurimos veterum in libris nodos incidere, vel falsa pro certis venditare ausi, tanquam Dei è machina proficientes, acclamarentur. Nec enim contenti Roderici Toletani vestigia sequi, nova ipsi posuere, quibus sufflaminandis jam insitimus. Hujus tempore (ait Rodericus^b) cum *Helvidius & Pelagius à Gallis venientes plerasque partes Hispaniæ infecissent, virginitatem B. Virginis infamantes; B. Ildephonfus illis occurrens, sacrarum Scripturarum testimoniis, & lingua mellisua, & gratiâ in labiis suis diffusa, eorum dogmata confutavit, & ab Hispaniis confusus abegit. Unde & in festo gloriose Virginis &c.* Quibus prosequitur de Virginis sanctissimæ apparitione, Ildephonsoque ab eadem Virgine Maria cœlesti veste ob ejus virginitatem defensionem remunerato.

346. Planè nullus dubito, quin hæc historia vera sit, perversique è Gallis heretici Helvidianum virus jam ab Hieronymo dissipatum per Hispanias disseminare conati sint. Nullo enim operæ pretio, aut potius temerè, Ildephonfus hæresin extinctam, etiam ut stylo configeret, è tumulo excitare, atque hominum advertere mentibus præsumpsisset. Sed quod Helvidium & Pelagium propriis hos nominibus fuisse Rodericus scripserit, errore factum existimamus. Nomine veterum Deiparæ virginitatis allatrantium hereticorum, Helvidii nempe & Joviniani, proposuit sibi arguenda, iterumque damnanda, Ildephonfus, ut sub utriusque Antidico-Mariani heresiarchæ larva, nova illa, quæ proprio vocare nomine fuit designatus, hominum excinderet monstra. Facient præbet Pelagius Ovetensis: *Comulii adversus heresiarchas Helvidium atque Jovinianum*. Quibus Ildephonfus adjunxit innominatum tertium hostem, sub Judæi appellatione, in communionem triumphi, ut in cunctis suis propugnatoribus impudentem illam hæresin debellaret. Hinc Roderico in mentem venisse credimus, quod hæreticum alterum ex Gallis illis, quibus noster occurrit Ildephonfus, Helvidium appellatum crediderit.

347. Quod item Pelagium pro Joviniano dixerit, errore id factum suspicamur. Hoc sensu accepisse videtur eum Joannes Magnus Archiepiscopus Upsalensis in *Gothorum & Suevorum historie* ab Olao fratre ac successore ante sæculum editæ lib. 16. cap. 21. *In cujus tempore (ait) duæ hereses, Pelagiana & Helvi-*

diana, ex Gallis in Hispanias irrupentes, maximam Hispaniarum partem corruperunt. Historici autem plerique^d nostri videntur in Roderico legisse pro *Helvidio Helladium*, propriaque non rectè putant recentium nomina hæc, quibus ille usus fuit: quamquam alii Helvidium retineant^e.

348. Aliter autem qui Luitprandi & Juliani nomina ætate nostra subiit, ut vetustatis mantellum fabulis sive cogitationibus suis obduceret. Hi enim non *Helvidium & Pelagium*, sed *Theudium & Helladium* appellant. Luitprandus: *Hereticos Narbonæ venientes, natione Gothos, Theudium & Helladium, per Hispanias terribimè vagantes, & de virginitate B. Mariæ Virginis temerè sentientes, quod more ceterarum mulierum dilatatis claustris vaginalibus peperit Christum Dominum verum Deum & hominem filium suum, sermonibus, & quatuordecim editis libris* (ita habet Thomæ Tamaji editio Matritensis; at Ramirezii Parisina loco eorum, *sermonibus quatuordecim, & editis libris*) *Ildephonfus, diversis ab illo (soliloquiorum) incipiente: Domina mea, viriliter confutat, & castigatos jussu Regis Reccevisinthi catholici serenissimique principis totâ Hispaniâ cogit exsilare*. Nec semel tantum, sed & iterum post septennium ex Hispania, quod redierant, signateque ab Elbora ejectos (quod in gratiam Carpetanorum suorum, ac Talaveræ urbis civium dictum puta) Pseudo-Luitprandus refert^b. Eadem ferè Pseudo-Julianus^h: *Hereticos Gallos Theudium & Helladium loquentes de parturienti modo B. Virginis Mariæ, editis libris, quos ad moniales Delivienfis (Debiensis aliàs) monasterii in agro Toletano positi dedicârât, confutat. Concilium multorum Episcoporum contrahit, in quo interfuit ipse Ildephonfus & multi Episcopi, inter quos fuit unus S. Amandus primus Episcopus Trajectensis, deinde verò Castellonenfis in Hispania, vir doctus & sanctus*. Et infra: *Multis habitis concionibus sanctus Ildephonfus defendit mirabilem parturitionis modum B. Mariæ Virginis, contra illos hereticos, dicentes more ceterarum mulierum peperisse; nihilominus permansisse virginem: quod fieri non potest*.

349. Somnia hæc sunt in cerebro ejus nata, quem toties damnamus. Helladium nempe vocavit hereticorum alterum, eò quod in Roderico Toletano ita pro Helvidio, quæ vera lectio est, alicubi legitur; Theudium verò alterum, sua unius fide, quæ nulla est; quasi factò ex parte sibi bono nomine in Roderici auctoritate, quod reliquum assis fuit mendacio commodare tutò posset. Ad hæc injustè agunt ficulnei historici cum suppositiis suis Theudio & Helladio, hæreticos eos vocantes, propterea quòd B. Mariam cæterarum more sceminarum peperisse Christum Salvatorem, absque tamen virginitatis suæ detrimento, contenderent. Nam neque ipsius libri auctor (Ildephonfus eis) amplius quam impudicam in percontando temeritatem, eamque eorum, quos fratres (quantum ab hereticis compellatio hæc distat!) fugillare ausus est; clarissimè hanc distinguens ab hereti-

^c Perperam pro nominibus Luitprandianis horum hereticorum laudat Jo. Magni Thomas Tamajus in Notis ad Luitprandi Chron. anno dclxi. pag. 62. d. Morales lib. 12. cap. 39. Padilla cent. 7. cap. 48. Valseus in Chron. ad ann. dclxii. Mariana lib. 6. cap. 10. Portocarrerus De Desensione Deip. in Eccles. Toletana. Vazquez in suo Ildephonso lib. 4. cap. 3. necnon & Vazquez theologus in 3. par. disp. 221. cap. 2. e. Marieta lib. 5. de SS. Hisp. cap. 50. Higuera in Notis ad Luitprandi ann. dclxi. num. 113. f. In Chron. ad ann. dclxii.

^g Ad ann. dclxviii. h. In Chron. num. 338.

ⁱ Immo præter, ne calumniosè audiamus, legendum. k. Num. 341.

reticorum causa; & Helvidiana jam ab Hieronymo debellata hæresi.

350. Neque defensoribus catholicis tam antiquæ quam nostræ ætatis sententia hæc destituitur. Planè ita existimasse videntur Tertullianus *De carne Christi* cap. 4. & *Adv. Marcionem* lib. 3. cap. 11. & 16. Hieronymus epist. 22. ad Eustochium *De custodia virginitatis*, Leo Pontifex ad Leonem Augustum epistol. 97. cap. 3. Gregorius Nazianzenus orat. 51. sive ad Chelidonium epistolâ 1. Epiphanius hæresi lxxviii. 1. Damascenus item in oratione *De dormitione Mariæ*. Durandus ex scholasticis^m, Gregorium & Ambrosium laudans. Huncque parturienti modum, laxatis, sicut & concipiendi, non luxatis membris, & absque eo quòd laderetur integritas, in statu innocentia S. Augustinus admisit, ex quo S. Thomas 1. parte quæst. 98. art. 2. ad quartum, Riccardus in secundum sent. dist. 20. quæst. 4. & alii recentioresⁿ. Ratramnus certè Corbejenfis monachus, cui oppositum diximus hunc, Ildephonfi existimatum, verè Paschasii Ratberti, librum, aliter sentiens de nativitate Christi Domini, quàm de solenni & communi (attamen integra) parturitionis forma, *veneni novæ perfidie* appellatione notare non dubitavit. Verè articulus catholicus semper incontentroversus, quòd servata fuit, sicut in conceptione, ita & in partu, Mariæ integras: de miraculi autem forma, quâ divinus fœtus è claustrò vaginali fuit solutus, liberum fuit unicuique argutari; quamvis hodie jam recentiorum calculo prævaluerit sententia de miraculo penetrationis, de quo ad scholasticos^o recurrere te lector moneo.

351. Quàm verò sapiunt recentem manum, putidaque affectatione ea turgent, quæ Luitprando imputantur! Ildephonsum nempe P sermonibus quatuordecim, atque editis libris diversis ab illo Soliloquiorum, incipiente: *Domina mea*, hereticos illos viriliter confutasse. Ad Ferdentii editionem S. Ildephonfi operum respicere hic nugatorem, in qua tredecim ei sermones adjudicantur hætenus invis, nonne vides? Quamvis enim non omnes hic editi mysterium hoc agant intermerati & purissimi partus, sed vel assumptionis, vel nativitatis, ut jam dicemus; non adeò strictè ponendæ sunt cum eo rationes, qui nullâ aliâ, quàm libidinis suæ, ratione circummagi se passus fuit. Numerum autem decimum quartum pro decimo tertio typographo libenter imputamus. Item q composuisse S. Ildephonsum ad privatam devotionem suam *soliloquiorum* librum, sive *synonymorum*, ac postea *sermones*, ac *libros elegantiori sermone* (ut declinaret telum à diversitate styli) *contra hos hereticos*.

352. Quod autem de Concilio additur hæc super re Toleti habito, falsissimum est, non ea solùm ratione, quòd cum aliis superioris ac inferioris sæculorum Toletanis in veteribus libris servatum non habeamus, nullaque ejus mentione apud scriptorem aliquem integræ fidei, neque etiam in his falsò creditis Ildephonfi libris & sermonibus, eo tempore celebratum comprobetur; sed præ Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

fertim quia ex Concilio Toletano xi. Wambanis anno quarto, idest redempti orbis DCLXXV. sexto autem post Ildephonfi obitum coacto, toris antea xviii. annis nunquam convenisse Hispanos patres manifestissimè constat: quo intervallo temporis, præter Wambanis quadriennium, Ildephonfini Pontificatus novennium contineri quis non videt? Et tamen id non animadvertentes, pro Juliano Concilio stant adhuc ex nostris quidam^r, eo solùm moti quòd parum verisimile iis videatur, toto Ildephonfi tempore, talis Pontificis, lucem Conciliorum extinctam fuisse. Vero tamen hi, non conjecturis fidere suis, debuere.

353. Cujus farinae historicis credere quando desinent tot experimentis edocti? Cum vel unum hoc satis deberet esse, quòd Amandum, Trajectensem prius Episcopum, deinde verò Castellonensem in Hispania, virum doctum & sanctum, interfuisse huic Toletano Concilio insulsus idem fabulator Julianus^s effutire non dubitaverit. Planè sæculo isto S. Amandus floruit, vitamque usque ad annum ejus octogesimum quartum (alii septuagesimum nonum præferunt) produxisse creditur^u. Episcopus tamen hic fuit dumtaxat urbis Trajectensis in Belgio sub Siegerto Austrasiæ Rege, ac post triennium, circa annu DCXLIX. annuente, ut creditur, Martino Papa, ei renunciavit^x, privata, sed actuosissimæ per sanctæque actæ vitæ deditus, nunquam extra Galliam, Vasconesque à meridie, Belgium à septentrione, Romam ab oriente pervagatus, nedum ut in Hispania (ubi ubi Castellonenfis collocetur sedes^y) humeros olim oneri subductos inconstanter iterum supposuerit.

354. Nullus forsàn Amando plures sortitus fuit vitæ ac rerum à se gestarum scriptores. Baudemundus abbas Blandiniensis, qui testamentum ejus scripsit, Alanus, Harigerus abbas Lobienfis, Philippus Bonæ-spei abbas, profa oratione; Milo autem presbyter Elnonenfis versu, in his enumerantur: qui hodie omnes exstant, & in *Actis sanctorum Antuerpiensibus*, ac *Benedictinorum Parisiensibus* Joannis Nabillonii, vel primùm vel iterum prodire. Cum autem horum nulli Hispanienfis hujus habitationis, habitæque in e gente dignitatis mentionem debeamus; profectò stipes truncusve is fiet, quem tot admonitum testibus, ipsaque rei incongruentiâ, doli tamen adhuc Toletani præstigiatoris ludificentur.

355. Allucinatus forsàn vir fuit, occasiones undique captans ornandi, vel fabulis, suam Spartam, (Hispaniam nostram scilicet) ex eo quòd præful sanctissimus Amandus sacram quandoque expeditionem in Vasconas fecerit. Quam interpretantur noviores^z Pseudo-Juliani dicto audientes, de gesto in Hispaniâ Castellonenfis Episcopatus munere (*Castellon de Empurias* in Catalonia) atque interim coacto Toletano, & ab eodem Amando eodemque subscripto, Concilio. Sed res non obscurè narratur ab ejus historicis. Baudemundus: *Audivique ab eis gentem quam Vacca-*

^r Higuera in Notis ad Luitprandum anno dclxi. num. 101.

^s Num. 338. in Chronico.

^t Mabillo-nus in Notis ad vitam S. Amandi pag. 723.

^u Vide *Acta SS. Antwerp. edit. vi. Februarii in S. Amando* §. 2. x. *Ibid. §. 2.*

^y Disputant Tamajus Salazarus 1. tomo Martyr. Hisp. vi. Febr. Franciscus Ruspuerta in *Hist. Eccles. Giemenfis* tæc. 7. cap. 2.

^z Tamajus vi. Febr.

2. Alias V. eijam.

jam 2 appellabat antiquitas, quæ nunc vulgò nuncupatur Vasconia, nimio errore deceptam; ita ut auguriis vel omni errori dedita, idola etiam pro Deo coleret. Quæ gens erga Pyrenæos salutaris per aspera & inaccessibilia diffusa erat loca, fretaque agilitate pugnandi, frequenter fines occupabat Francorum. Hæc de situ gentis, quam aggressus fuit gladio armatus veritatis Amanus. Cui cum prædicasset Evangelium, nec proficeret, brevi ad fines Francorum ait revertium. Similiter ceteri. Hæc illa est peregrinatio in Hispania, ut visum fuit; in cuius brevi circulo Pontificatum pacificè gestum Castellone, curamque purgandi novo errore Hispaniam, ita longè hinc, Toleti nempe, convocato Concilio, belluli nostræ antiquitatum Ecclesiasticarum gentis vindices comprehenderunt. Profectò alia cura fuit Amandi, Vascones nempe suos (Aquitanus enim is patriâ) ut ab idolorum ac demonum cultu averteret; non ut peregrinam gentem, Hispanos, Marianæ parturitionis formam, quæ inter adiaphora est, eo conatu doceret.

356. Nec fallaris cum Pseudo-Juliano, rem intra Hispanias & ad saltus Pyrenæos, qui ad nos pertinent, gestam credens, eo maximè quòd Francorum fines occupasse frequenter hos Vasconas, Baudemundus, atque idem cum aliis, remeasse hinc Amandum in fines Francorum, sive in Franciam, scriperint. Francia enim, eo ferè tempore, Francis Regibus subiecta ditio audiebat, quorum imperio Vascones vix parvare, immo frequenter in eorum fines impetus faciebant. quod ex Arnaldi Oihenarti utriusque Vasconie notitia b liquet. De Ristrude abbatis Marcianensi, in Vasconia edita, quæ causa ei fuerit in Franciam veniendi diciturum se auctor vitæ ejus c Hucbaldus Elnonensis annotat monachus. Unum hoc expressimus de ista Franciæ acceptione testimonium, ne innumeris lassaremus legentes.

357. Duplex fuit (non negamus) Vasconia, cis Pyrenæum Hispanica, ultra illum Gallica: quod notum geographis. Sed Baudemundum de hac posteriore agere, neque extra illam se extendisse Amandum, monachus Milo clarissimè significat. Narrans enim hanc ipsam Amandi expeditionem ait:

Eia, age, Vaccejam latè, mea Musa, vagantem Fidentem frenis, torquentem tela lacertis, Pande, rogo, & vulgo vulgari voce notato. Si demas, nutesque apices, Vasconia fertur. Quæ gens dura satis, variis incurfibus instans, Ictibus ac telis hostilia tela rependens, Extremis fuerat Francorum finibus hostis.

Amandi nempe tempore: eadem autem postea subacta; nam subjungit:

Sed nunc vulnificis substrata est pacifica armis, Frenaque consilio tandem conducta salubri, Non laniat morsu, sed pacis in oscula tractat. Quod ad Vascones Gallicani limitis pertinere, non verò ad Hispanici, qui nunquam Francis subiecti fuere, certissimum est. Dagoberti tempus fortè respicit Milo, qui ferocissimos etiam Vacceos ditioni suæ hostili gladio subegisse, in actis S. Eligii Noviomenfis Episcopi à S. Audoëno Rothomagensi conscriptis re-

fertur d. Notum quid de Vaccejis, in cuius nomen Vascones successisse, præter Baudemundum, Fredegarius e, & alii produunt, & Vacca, sive Vacca, eorum urbe, Isidorus scriptum reliquerit f, in cuius testimonium plura conferunt viri eruditi g.

358. Non ergo ad nos pertinet Hispanos S. Amandi illa brevis atque irrita expeditio Vasconica; quantumvis duplex forsàn ea fuerit, prima cum à Dagoberto in exsilium amandatus, sanctæ Ristrudis (hoc est Vasconiam) aggressus est patriam, uti Hucbaldus in hujus Vita loquitur: quod circa annum DCXXXIV. ex sententia fuit Henschenii h. At eo tempore Castellonenfis in Hispania Episcopus Perseverantius erat, qui anno DCXXXIII. Concilio quarto Toletano præfens, anno DCXXXVI. quinto per procuratorem interfuit. Ante hunc autem annum Amandus ab exsilio revocatus fuit, & in curiam à Dagoberto vocatus i. Non ergo hujus prioris Vasconicæ expeditionis tempus ac tangit, ut fallat, Toletanus impostor. Nec item posterioris: quam licèt alius Castellonenfis Episcopus, Marcus nomine, qui ab anno DCXLVI. usque ad DCLVI. Conciliis septimo, & sequentibus, usque ad decimum subscriptus legitur, nò excludat admittentibus Amandum circa annum DCLXV. (quod observat idem Henschenius n) ad Vasconas rediisse, ibique Evangelium prædicasse; re tamen ipsa & successu istius prædicationis, uti supra monuimus, convincitur non potuisse hujus temporis esse somnium hoc Amandi Pontificium. Unde hanc fabulam de Castellonenfi ejus sede in Hispaniis meritò refutat Henschenius 1.

359. Sed neque finem sibi fallendi præscribens ullum Pseudo-Julianus, eundem S. Amandum anno etiam DCL. (sic enim admittimus legi verba ejus debere) Castellonenfi jam præesse apud nos Ecclesiæ jactat. S. Amandus (ait m) Episcopus Castellonenfis in Hispania per id tempus floret, ad quem literas mittit S. Martinus Papa. Certè hic Pontifex ad Amandum, Trajectensem tunc Episcopum, deprecantem ut huic Ecclesiæ renunciare sibi liceret, literas misit, quas Philippus abbas in vita Amandi n, necnon & Milo ejusdem biographus o, conservavere. Pergit tamen is auctor: Contrahitur Amando impulsore Concilium contra Monobelitas anno Domini DCL. Hæc illa est Lateranensis Synodus statim à Martini Papæ I. inauguratione convocata, non impulsu Amandi, quod fingit Pseudo-Julianus, ipsaque jam laudata evertit epistola, sed Maximi abbatis, ut scribit Thophanes, atque ex eo Baronius p.

360. Nondum tamen finis. Nam quod dicimus ex Luitprando, præter synonymorum libros, scripsisse Ildephonsum libros alios & sermones elegantiori stylo adversus hos hereticos, constare idem ait q ex literis Genesii, secundi hujus nominis, Lugdunensis (qui dictus est etiam Abelardus) abbatis Corbejæ prius, post Episcopi Urcitani. Hunc Luitprandi locum unum ex his noveris, lector, qui inter manus figuli sui Toletani aliam & aliam vultus formam

d. Ret. Francorum 1. vol. pag. 631. e. In Chron. ad an. DCCLXVI. eodem volum. Ret. Franciar. pag. 778. f. Lib. 9. Orig. 2. g. Marca Hist. de Bearu. lib. 1. cap. 12.

h. Die vi. Feb. 9. 10. De Amandi rebu. pag. 831.

i. Ut ibidem Henschenius monet.

n. 5. 14. pag. 835.

1. 9. 22.

m. In Chron. num. 336.

n. Tomo 2. De actis S. S. Februarii die vi. pag. 866. o. In Actis S. S. ord. S. Benedicti Mabilonii sæculo seu tomo 2. pag. 719. Exstat quoque tomo 6. Concil. edit. Labbei column. 2. 83.

p. Tomo 8. ad an. DCCLX. num. 5. & 6.

q. Num. 103.

r. Quem reperies apud Thom. Tamajum in Notis Luitprandi pag. 61.

nam induit. Apud enim Franciscum Portocarrerum Jesuitam in libro De descensione Beatæ Virginis in Ecclesiam Toletanam cap. 14. hæc è Luitprandi Chronico verba transcripta sunt, quæ vel ex illis quæ præmissimus non parum mutatis, erupere; vel Luitprandus idem nunc ait, nunc negat. Genesius primus Episcopus Arvernensis admonet D. Ildephonsum per literas de heresi Joviniani per quosdam excitata Arvernensis, qui dicebant beatam Virginem in partu corruptam mansisse, & eos tendere in Carpetaniam, ut urgentem (seu potius vigentem) in sanctissimam Virginem suis falsissimis rationibus labefactarent, & omnino perderent. Quæ cum in mss. suis Luitprandini Chronici libris Thomas Tamajus non haberet, jure ait nescire se unde ista Portocarrerus hauserit. Et bene est quòd recentem alicujus manum subodoretur. Recens quidem ea, sed ejusdem auctoris Chronici est, jam hoc jam illud cogitantis, codicique quæcumque in mentem venirent committentis, nec rarò ad aliquem amicum, ita nunc, postea ad alium aliter, concepta transmittentis.

361. Vides unum & eundem S. Ildephonfi monitorem, apud unum & eundem rei scriptorem Luitprandum, jam Genesium Abelardum, Corbejæ abbatem, sive Lugdunensem Episcopum, hujus nominis secundum; Urci tamen deinde apud nos antistitem; jam Genesium primum Episcopum Arvernensem fuisse. Genesius quidem, Ildephonfi æqualis s, Arvernorum Ecclesiam rexit; sed neque ordine primus, neque altero ejusdem nominis prior. Quò igitur tendant insanæ hæc molitiones, haud facile est dijudicare. Nam & Lugdunensis hic idem fuisse Episcopus, nisi fallor, dicitur à Luitprando; quò quidem per me Julianus respexerit, Genesios duos Lugdunenses Archiepiscopos fuisse referens t, alterum altero antiquiorem. Planè quod jactatur de Genesii literis ad Ildephonsum, ad Laurentii Surii hæc respicit in S. Boniti vita xv. Januarii: Hunc autem locum (de Magnilocensi monasterio loquitur, Manlieu hodie, diocesis Claromontensis) jam pridem Genesius nobilissimus Pontifex (Arvernorum) in solo proprio voluit esse monasterium &c. Quæ tempestate heresis Novatiana, sive incuria sive ignorantia quorundam, in Arvernorum irrepit urbem: impurum quoque Joviniani dogma illic exstitit. Contra quas hereses in eodem Magnilocensi monasterio edita exstat epistola (cujus non dicit) quam fortassis operæ pretium fuerit quandoque in lucem proferre. Hæc parum diversa in prototypo anonymi apud Bollandum xv. Januarii, quem Surius more suo reformavit. Atqui ea est epistola, quam innuere voluit Pseudo-Luitprandus u, ad Ildephonsum à Genesio directam.

362. De Amando autem & Genesio huc ista congeffimus, ut constaret quanta hinc inde moverit, quanta invicem sibi opposita incautè ac stolidè infelicibus his lucubracionibus fabulator intulerit, eo dumtaxat fine, ut Ildephonso librum hunc De parturitione Virginis Deiparæ vindicaret. Quem ejus non esse, primus, ut credo, Joannes Baptista Po-

za, ingenio vir atque eruditione singulari, alias studiis infelicissimus, observavit x, atque hunc sequutus est Theophilus Raynaudus y, uterque Jesuita, rationibus agentes; tandem quæ rationibus & scriptis libris, qui Paschasio Ratberto disertè adjudicant, Lucas Dache-rius z, & Joannes Mabillonus a, Benedicini; quantumvis Baronius b, Bellarminus, Possévinus, & alii, Fev-ardentii editionem admiserint.

363. Ejusdem Fev-ardentianæ editionis sunt, equeque Ildephonfi nostri non sunt, sermones XIII. scilicet 1. De parturitione ac purificatione S. Mariæ. 2. Contra eos qui mendose affirmant Mariam Virginem contra legem Dominum peperisse. 3. De Assumptione B. Virginis. 4. De eadem Assumptione, super illa verba Lucæ cap. 10. Intravit Jesus in quoddam castellum. 5. De eadem Assumptione. 6. De Nativitate. 7. De eadem. 8. De Purificatione, super illa verba Lucæ cap. 11. Postquam impleti sunt dies purificationis Mariæ. Audi Joannem Baptistam Pozam, cujus verba damus c, quia Elucidarium Deiparæ, unde hæc sunt, in censuram incurrit sacrosanctæ fidei patrum, neque in manibus omnium est. Reddit ille causas, quare Ildephonso abjudicet hos sermones. In sermone 1. de Assumptione (ait) minus cautè de adoratione corporis est loquutus. Ibidem voces sunt peregrinæ, & inconcinna phrasis, à legitimo spiritu Ildephonfi aliena. Sermone 11. ait, de carnis incorruptione jam me supra satis in priore tomo dixisse credo &c. Ecce ubi non sermo ad plebem, sed fragmentum alicujus scripti. Sermo 111. ex centonibus compilatus ab Ambrosio & Augustino desumptis. Ser-mone 1v. insinuat B. Virginem necdum corporis resurrectionem obtinuisse. Et tandem sermone 1v. hunc errorem expressè profitetur. Ser-mone v. ait: Non audent ministri tartarei hodie attingere suos captivos, quos recolunt redemptos illius sanguine, qui pro mundi salute est dignatus nasci de Virgine. Sermo vi. cum habet errorem, quem diximus supra in sermone quarto, & ex fragmentis Augustini est. Sermo 1. & 11. De nativitate Virginis nihil ferè habent, quod ad ortum Mariæ pertineat. Plura capit ex Augustini sermone secundo De Assumptione, cujus nomen dissimulat. Ser-mone de Purificatione peculiariter quedam scribit de peccato originis, & tamen erroneam illam doctrinam sectatur, quæ negat Christi corpus in momento perfectum & absolutum. Quadraginta (inquit) dierum numero corpus Dominicum in utero Virginis formatum credimus; cujus oppositum scripserat in Synonymis. Quæ omnia persuadent non esse opuscula Ildephonfi. Hæc ille, cui nos suffragamur. Jam ex aliis, quæ falsò attribuuntur eidem nostro Pontifici Toletano, vita est S. Eugenii, ejus decessoris, quam solus ei tribuit opposititius Julianus d.

c. Elucidarii Deip. lib. 4. tract. 4. cap. 6.

x. In Elucidario Deip. Virg. Maria lib. 4. tract. 4. cap. 6. y. De bonis & malis libris part. 1. erotem. 10. num. 228. z. In præfat. toni 1. 3. p. 11. e. gii.

a. In Actis S. S. Benedicti. præfat. part. 2. sæculi 11. pag. 13. b. Ad ann. DCCLXVI. num. 8. & 10.

c. Elucidarii Deip. lib. 4. tract. 4. cap. 6.

d. In Variar. carmin. collect. pag. 150.

e. Ut ex præfat. constat.

b. Lib. 3. cap. 2. & 2.

c. In Actis S. S. Benedicti-norum Mabilonii tomo 2. pag. 947.

mine, quæ foetum ejus esse, neminem, qui sapiat, dubitaturum ait. Fidem insuper obstringit se in lit. I. Ildephonfi initiali (alphabeti enim ordinem sequitur) tomo 4. hæc editurum opuscula. Miror quidem Ildephonfi tot amatores & illustratores, Toletum frequenter adcurrentes, aut ibi commorantes, Toletanæque bibliothecæ custodes, hæc latere potuisse. Planè in catalogo penes me ms. hujus bibliothecæ ita habetur: Corona B. Virginis cum ejus psalterio parvâ formâ. Et in ora libri annotatur: Titulus psalterii est: Incipit psalterium B. Mariæ semper Virginis, editum ab Ildephonso Toletano Archiepiscopo, unaquaque die devota mente canendum. In margine signantur dies, in quibus dicendum est. In Dominica die, feriâ IV. feriâ VI. & in die Sabbathi.

365. Est in eodem catalogo alius codex, Corona B. Mariæ inscriptus, reperiunturque simul, nisi nos numeri fallunt, pluteo 1. num. 13. & 14. inter ms. theologicos. Attamen nemo est qui ignoret (ait Baronius f) qui antiquorum codicum habet usum, sæpe sæpius solere contingere, ut non unum vel duos, sed tres, quatuorve, & amplius habeat idem volumen diversorum auctorum tractatus, & aliquos ex illis inveniri sub nomine unius auctoris exscriptos; ut, nisi quis oculos lynceos habeat, sæpe accidat, ut inscripto auctori tribuatur quicquid inferius eodem codice continetur. Quare non inde quod psalterium sit Ildephonfi, Corona ejusdem erit. Sunt, fateor, in Corona ista, non minus quam in germano & certo Ildephonfi foetu De perpetua B. Mariæ virginitate libris, vocabula quædam ejusdem formationis, à puritate Latinæ linguæ exorbitantis, Gothicisquæ sapientis, uti inter alia nectura, pro nexu, quam connectationem vocant laudati libri De virginitate. Sed plura alia sunt, quibus magis deferendum est quam huic indicio, aliis etiam scriptoribus, non tantum illius, quam sequentium etiam sæculorum communi.

366. Carmina interserit, aliena etiam, plerumque prosæ orationi; quod secundum Ildephonfi styllum non est, quamvis editor non distinxerit. Talia sunt de nomine Mariæ s. De nomine Mariæ (ait quidam) Maria nomen aurum-fragrans & aromaticum-velut pigmentum cælicum-ut sol est, luce fulgidum, & mortuis vivificum-& monachis mellissimum-sanctum & anagogicum-divinum & estaticum. Et alibi: Porta clausa post & ante-via veris invia: -fusa rore cæli tellus-fusum Gedeonis vellus-deitatis pluvia-placa Maria maris stellæ-ne involvat nos procella-& tempestas omnia. Iota itidem capitis noni oratio metrica est, quantumvis malè sibi constantibus versibus. Et auctor: Hos (inquit) quos tibi offero versus, domina digneris suscipere: ut nec sonus constet, & aurium judicium falli possit. Quæ rithmica poësis avi non est Ildephonfi. Utitur aliorum testimoniiis frequenter, quos haud nominat; nec difficile fuerit cum cura legentibus observare unde illa sint. Ut cap. 11. Cujus stellæ patrocinium quidam servitor tuus, & laudator devotus, in suis opusculis nos corde

attento flagitare admonet, dicens: In periculis, in rebus dubiis, respice stellam, invoca Mariam, non recedat à corde, non recedat ab ore.

CAPUT VII.

De S. VALERIO abbate, & ejus operibus. De S. JULIANO Toletano antistite: non quidem Pomerio cognominato, nec monacho. Ejus opera. Reprehensus propter quoddam ejus opus Romæ Julianus, validè se alio scripto defendit. Cujus rei historia curiosè enodatur. Baronii Cardinalis erratum è Petri Siculi prava versione. Pseudo-historicorum de eadem re nuge. AVTAKIEMOV liber, usurpato aliis scriptionis titulo. Alia opera. IDALIU Barcinonensis, FELIX Toletanus, & TAJO Cesar-augustinus, Episcopi. Carmen sepulchrale Hispanense suppletum à pseudo-historicis. Libri quinque Sententiarum ex S. Gregorii operibus Tajoni tributi. Quando scripti. Carmen quoddam hujus operis præfationi ab eo affixum.

367. ACCEDIMUS ad Wambæ Gothorum victoriosissimi & catholicissimi Regis tempora, qui LXXII. hujus sæculi anno electus, LXXXI. vitam cum morte commutavit, Ervigio locum vacuum relinquens. Sub hoc maximè floruisse scimus S. VALERIUM, abbatem vulgò dictum celebris monasterii S. Petri de Montibus. De quo insignis hæc memoria in eodem usque nunc legitur marmori inscripta *.

368. Insigne 1 meritis B. Fructuosus postquam Complutense condidit cœnobium (diximus de eo in mentione S. Fructuosi cap. 5.) sub nomine S. Petri, brevi opere in hoc loco fecit oratorium. Post quem non impar meritis Valerius sanctus opus Ecclesiæ dilatavit. Novissimè Gennadius presbyter cum duodecim fratribus restauravit. Erâ CMXXXIII. Pontifex n effectus à fundamentis mirificè, ut cernitur, denuo erexit, non oppressione vulgi, sed largitate pretii, & sudore fratrum hujus monasterii. Consecratum est hoc templum ab Episcopis quatuor, Gennadio Astoricensi, Sabario Dumienfi, Frumino Legionensi, & Dulcidio Salmanticensi, sub erâ novies centena decies quaterna & quaterna, IX. Kalendarum Novembris. Videndi de eo Ambrosius de Morales lib. 12. cap. 51. Mariana lib. 6. Hist. Hisp. cap. 8. & 14. Arnoldus Uvion lib. 2. De ligno vitæ cap. 79. Tamajus die xxv. Februarii. Sandoval in Fundationibus Benedictinis, ubi de monasterio S. Petri de Montibus. Scripsit hic sanctus abbas, inter alia opera,

369. De vana seculi sapientia p librum, in cujus fine verba de se ipso faciens, ex Asturicensis urbis territorii quodam loco se esse oriundum ait, eremiticam egisse vitam vicennio integro variis persecutionibus agitatum, demumque in cellulâ pedem fixisse, quam S. Fructuosus juxta oratorium Sancto Petro Apostolo in Bergidensi eremo à se dicatum olim construxerat. Manet ibi nunc sub Benedictinorum regula Sancti Petri de Mon-

Montibus dictum, totaque Hispaniâ inclutum monasterium; ex oratorio nempe in Ecclesiâ, ut in monumento jam laudato legitur, dilatatum. Cui Ecclesiæ adhæsisse etiam tunc operâ ejusdem, monasterium, ex quo abbas in ea Ecclesia Valerius dicitur, verò simile est. Inde eum honoris causâ deducere, & in Toletanum orbem secum perducere conatus fuit ejus Episcopus, Isidorus scilicet Asturicensis. (interfuit is Bracarenfi Concilio Wambanis tempore an. DCLXXV.) pervicissetque precibus jussioni paribus, ut ab amata Rachelis suæ amplexibus avelleretur, nisi Deus ad se vocato Episcopo quieti & solitudini servi sui opportunè prospexisset. Hæc in compendio sunt quæ ex eo opere Valerius de se communicatum posteris voluit. Fortè hujus De vana seculi sapientia libri fragmentum est illud in quo de hypocrisi quorundam sui temporis monachorum altè conqueritur, à Tamajo adductum in Martyrologio Hispano die xxv. Februarii, qui & typis mandavit

370. Epistolam sive tractatum de institutione novæ vitæ, ex quodam ms. codice, in cujus ora notaretur, hanc non Isidori Hispanensis, cui adscribitur, sed potius Valerii esse. Scripsit item

371. Vitam Sancti Fructuosi abbatis Dumienfi, posteaque Archiepiscopi Bracarenfi. Hanc edidit primus è codice monasterii S. Petri de Arlanza anno Christi DCCCCXII. manu exarato Prudentius Sandovalius Pamplonensis Episcopus q, atque exinde in Martyrologium suum Hispanum r Joannes Tamajus misit. Tertiò habemus editam, nec parum emendatorem, à Joanne Mabillone in Actis SS. Benedictinorum s. Tandem in Actis Sanctorum die xvi. Aprilis. Valerii autem nostri esse creditur ex conjecturis tantum. Unâ enim cum aliis ejusdem operibus profat, non solum in codice illo Arlanzenti, sed & in alio monasterii Carraceti Cisterciensis ordinis, non procul à S. Petri de Montibus dicto, quem Morales vidit t, scripta. Consonat & stylus utriusque operis, uti visum Morali, item quod Bene-nati & Juliani, atque item Castiani, S. Fructuosi familiarium, ac discipulorum testimonio sic utitur vitæ auctor, ut & ipse familiares eos in eodem Bergidensi tractu, in quo monasterium S. Petri est, habuisse facilè appareat. Reperiuntur in iisdem codicibus, atque in alio Ovetensis Ecclesiæ, quem & vidit Morales u, sub S. Valerii jam nomine,

372. De vita & sancta peregrinatione feminæ cujusdam, sanctæ Eucherie x nomine, ad Bergidenses monachos polixa epistola.

373. Historia brevis Dona-dei abbatis y.

374. Item De quibusdam miraculis & revelationibus duorum monachorum Maximi & Bonelli, cujusdamque S. Fructuosi z famuli.

375. Poëtica quædam alia opera se reperisse in eodem codice Ovetensis Ecclesiæ Morales ait.

376. In psalmos fortasse scripsit: si quidem prologum ad eos Valerii nostri se vidisse in codice illo Ecclesiæ Ovetensis Morales

scriptum reliquit in libro cui titulus est: El santo viage, agens de libris Ecclesiæ Ovetensis mss.

377. In concordia regularum S. Benedicti Anianensis abbatis, quam vir doctissimus Hugo Menardus publicavit a cap. tertio, quod est De generibus monachorum §. 7. dicta, hoc est, fragmentum S. Valerii De genere monachorum insertum legitur, quod septimum genus quoddam eorum, & quidem prioribus pejus, descriptum it, quo satis ostendit se alia se antea descripsisse. An verò ex aliquo eorum operum, quæ jam memoravimus, hoc sit fragmentum, illi viderint qui mss. codices habent ad manum, Mabillonius certè aliquantum variare hujus segmenti styllum ab eo quo utitur vitæ Fructuosi auctor admonuit b; sed solæ quibusdam, quæ tribui exscriptoribus possunt, è vita ista sublatis, & in rectum sensum reductis, quod Mabillonius ipse fecit: in quoniam autem alter ab altero auctore differat, non facilè invenio. Saltem de legitimitate inscriptionis fidem faciunt hæc ejus fragmenti verba: & cum in ista ultima extremitate occidentis scriptorem se esse satis prodit, hoc est Gallæciæ terrarum ultimæ finibus inclusum, quod observavit & c Menardus *.

378. Jacet sanctum ejus corpus, non quidem in suo S. Petri de Montibus monasterio, sed in Ecclesia quatuor ferè milliaribus inde distita S. Michaelis archangeli; ubi magna religione & peregrinationibus frequentibus, uti & solenni festo die xvi. Aprilis in Asturicensi Ecclesia ritè colitur.

379. Valerio subjungimus celeberrimum suæ ætatis virum, orbique Christiano benotum, JULIANUM Toletanum antistitem, quem Felix, & ipse aliquando eidem fedi præfectus, graphicè descripsit eo elogio, quod Ildephonfi De scriptoribus Ecclesiasticis libello subjici consuevit. Distinctum esse hunc à Juliano Pomerio, quem cum laudasset sub nudo Pomerii nomine Gennadius e, revocavit iterum in scriptorum catalogum sub integro Juliani, cognomento Pomerii, nomine S. Isidorus f, quinti sæculi scriptorem, Mauritanum, sed in Galliis florentem, nemini dubium est g. Attamen non pauci contendunt, Julianum quoque Toletanum, de quo agimus, Pomerium similiter fuisse cognominatum, quos inter Bellarminus h, & Labbeus i, & Barthius lib. Adversar. 19. cap. 14. Innituntur nempe Roderici Toletani testimonio, qui & lib. 3. cap. 13. sic appellat, & libri 4. capite 3. detulisse ait Urbanum pariter Toletanum Episcopum ad Asturias ob Maurorum metum scripta B. Ildephonfi & Juliani Pomerii, quo nomine verisimilius est non alium quam nostrum intelligi. Sed planè Rodericus, aut falli æquivoco nominis, aut glossemate ascititi cognominis à transcriptore aliquo sedari potuit. Saltem is auctor in causâ videtur fuisse aliis k, ut ex duobus eundem facerent, in quo errore confirmati sunt exinde quod alter Prognosticum scripserit futuri sæculi, ut ex Felice, alter Prognosticos tres de future vitæ

f Ad annum cxxxii.

g Cap. 1.

h Cap. 6. i Editum tamen est via veris in via; alia que malè distincta. In fine pro omnia fortè legendum obruar.

x Apud Moralem lib. 12. cap. 55. Ita apud Moralem.

m Est annus dcccxcv. n Astoricensis, ut postea dicitur.

o Erâ cmxxv. est an. cmv.

q De las fundaciones de S. Benito en España. Tomo 2. die xvi. April. s Sæculo 11. pag. 581.

t Uti refert ib. 12. cap. 55.

u Lib. 12. cap. 51.

x Eucherie est in codice Carraceti, unde nos exscriptam habemus hanc epistolam, lucem aliquando, unâ cum aliis monumentis, visuram. CARD. DE AGUIRRE. y Habemus etiam hanc historiam inter vivendos ex eodem codice. CARD. DE AGUIRRE. z Hujus exemplar apud nos est ex eodem codice Carraceti. CARD. DE AGUIRRE.

a Parisiis apud Dionysium Bechet MDCCXXXVIII.

b In observat. prævis ad S. Fructuosi vitam sæculo 1 S. S. ordinis S. Bened. pag. 581

c In fine præfationis De concordia auctore &c. pag. 66.

* Acrostichidem quandam inter ejus opera apud nos habemus, cujus summæ litteræ sunt: MISER VALERIUS, cujus aliquando copiam vulgo faciemus. CARD. DE AGUIRRE. e De script. cap. 98.

f De script. cap. 12.

g Rationibus tamen agunt Morales lib. 12. cap. 58. Vossius De H. L. lib. 1. cap. 27. Baronius ad vii. Marti. Valerius in Chron. Hisp. ad ann. dclxxxv. Padilla Hist. Eccl. de España centur. 7. cap. 66.

h De script. ad annum dclxxx.

i Dissert. De script. tom. 1. pag. 652.

k Trithemio De script. Eccl. & ut videtur, Matamoros De Adamis &c. Roderico Sancti Palæt. Episc. part. 2. Hist. Hispan. cap. 33. Alph. à Cathagena Anacephal. Reg. Hisp. cap. 40. Justo Martineo Siculo De reb. Hisp. lib. 5. Padilla De los 12. ros de España fol. 30. Eisenreino in catal. testium verit.

contemplatione libros, ut ex Honorio, post Isidorum, constat. Planè nullus dubito, quin si Toletano huic nostro præfult *Pomerio* nomen fuisset, id Felix vitæ scriptor non retinisset. Quinimmo tertium *Pomerium* obruit Pseudo-Julianus in Chron. n. 369. duobus non contentus. Frustrà tamen jacitur rete ante oculos pennatorum, ut sacro utar eloquio.

380. Increbuit apud posteros fama, Julianum ex traduce Judæorum, uti idem Rodericus Toletanus loquitur, productum fuisse; quod cum annotare idem vitæ auctor omiserit, subdubitari à quibusdam video. Plures tamen Roderico credunt, nec temerè; cum Isidorus ei Pacensis n. iisdem verbis auctor rei fuerit. Natus autem, baptizatus, & educatus Toleti, tam literarum quàm veræ sapientiæ studiis, sub Eugenio secundo Ildephonfi decessore, unà cum Gudila diacono, quem strictissimo amicitia vinculo habuit obstrictum, mirè profecit. Avebant ambo sese addicere monastice vitæ; sed frustratam fuisse eorum devotionem apertissimis verbis ait Felix. Quare impotentia quadam favendi rebus suis actos jure dixeris, qui catalogo Benedictinorum Julianum adscribunt.

381. Atque ideo alium fuisse oportet Julianum S. Michaëlis abbatem, qui Toletano Concilio undecimo inter alios subscriptus legitur in eadem Ecclesia Toletana. Levita fuit, presbyter, ac demum post Quiricum, qui anno obiit DCLXXXI. electus antistes; usque in sacerdotio isto virtutibus verè pastoralibus instructum se prodidit, quas vitæ scriptor sigillatim enumerat, usque ad Egicanis tertium scilicet annum, redemptionis verò humanæ DCXC. Pontificii ejus ultimum. Interfuit, & ante alios subscripsit, quatuor Conciliis Toletanis, duodecimo, anno DCLXXXI. decimo tertio, an. DCLXXXIII. decimo quarto, anno DCLXXXIV. Ervigii Regis primo, quarto, & quinto, necnon decimo quinto, Egicanis primo, redemptionis autem Christianæ DCLXXXVIII. sanctorum legitur albo adscriptus, non solum in *Breviario Toletano* die viii. Martii, & aliis nostrarum Ecclesiarum; sed & apud Usuardum vi. ejusdem, ita: *Civitate Toletæ depositio Juliani Episcopi, qui apud ejusdem loci incolæ famosissimus habetur*. Lipomanum, Suriunquæ xxiii. Junii, & recentiora Martyrologia cum Romano die octavo.

382. Plurima is reliquit doctrinæ suæ monumenta posteris commendata, quæ tamen magnam partem periere. Et ex illorum serie, quam Felix accuratè persequutus fuit, scripsisse eum *sancti spiritus ubertate repletum, & irrigui fontis affluentiâ præditum*, ut idem ait Felix, Latino, & ultra vires illius ætatis elegantis sermone, ingenioque facili, copioso, atque suavij, quod Joannes Mariana censuit, novimus.

383. *Prognosticorum futuri seculi librum*, ad B. Idalium Episcopum (Barcinonensem) directum, habentem in capite epistolam, quæ ipsi est directâ, & orationem. Superest quidem hoc *Prognosticon futuri seculi*, quomodo id ab auctore appellatum ex epistola constat

Idalii Barcinonensis Episcopi, ejus, ad cujus preces sese operi accinxit Julianus, quam nobis conservavit codex monasterii Corbejenfis, indeque Dacherius in *Spicilegium* suum immisit. Quæ ipsa, credo, est epistola ipsi (hoc est Juliano nostro) ab Idalio directâ, cujus meminit Felix. Ac descripsit quidem is germanis notis Prognosticum. *Cujus codicis opus (ait) discretum in tribus libris habetur, ex quibus primus de origine mortis humanæ est editus, secundus de animabus defunctorum, quomodo sese habeant ante suorum corporum resurrectionem, tertius de suprema corporum resurrectione*. Non hæc divisio ab alio quàm ab auctore, quantumvis Felix id subindicare videri possit, quod ex Idalio hac de toto opere censura, quam subjecimus, constat. *In quo quidem quamlibet primus liber quadam ex parte peccantibus asperitatem metumque incutere videatur; duo tamen subsequentes libri maximâ fiduciâ Christianorum relevant corda ob spem futuræ resurrectionis, & regni, quod se fidelibus Christus daturum promisit*.

384. Editum est hoc *Prognosticon* in bibliothecæ VV. PP. volumine nono; olim tamen Lipsiæ in Germania publicatum per Michaëlem Blum anno MDXXXVI. in 4°. secundò Parisiis MDLIV. cujus editionis Morales meminit, & ad hanc Andreas respexit Resendus, quom in ad Quevedum epistola doctissima, eoque viro dignâ, sublata sibi refert à Parisiensi quodam hospite ante annos viginti suum hujus libri codicem, quem librum postmodum ait se recepisse typis excusum; non tamen à mendis, quibus scatebat, repurgatum. Tertio inde Duaci MDLXIV. per Ludovicum de Winde, auspiciis tamen & operâ Boëthii Eponis Belgæ doctissimi; qui tamen ignorasse mihi videtur superiores editiones. Manu exarati operis hujus codices aservantur apud nos in monasterio Spine Cisterciensium, quem vidit Morales, ubi preponi huic aliud opus *De doctrina novitiorum* inscriptum asseverat. Vidimus nos unum & alterum in 4°. & in 8°. penes Martinum Vasquium Siruelam Hispalensem portonarium, eruditissimum virum. Exstat & alius in bibliotheca Basilicensi, de quo Spizelius testis est. Alius ille est, quem Resendus sibi involatum dolebat.

385. *Responsionum item librum, ad quem supra (Idalium) directum, in defensionem canonum & legum, quibus prohibentur Christiana mancipia dominis infidelibus deservire*. Cautum id Toletano Concilio III. cap. 14. & IV. c. 66. lege 13. & 14. (quæ Sisebuti sunt) tit. 2. lib. 12. *Legum Visi-gothorum*. Post hæc omnia Ervigius Rex primo regni sui anno prohibitionem eandem instituit, pœnâ tamen capitis, quam Sisebutus transgressoribus indixerat, sublata, & in molliorem transformata, leg. 22. & 13. & 16. tit. 3. eodem lib. 12. Quam spero illustratum & confirmatum ivisse Julianum veterum testimoniis & congruis argumentis in his responsionibus.

386. *Apologeticum fidei, quod Benedicto Romane urbis Papæ directum est*. Et occasione hujus scripti

387. *Aliud item Apologeticum De tribus capitulis, de quibus Romane urbis præsul frustra visus est dubitasse*. Res sic se habet. Sub Agathone Papa & Constantino Pogonato Imperatore Constantinopoli habita fuit sexta Oecumenica Synodus contra Monothelitas, qui negabant in Christo esse duas voluntates, duabus naturis, divinæ atque humanæ, correspondentes, anno DCLXXX. & sequenti. Cujus præcipuam actorum partem, idest diffinitionem, Leo II. Pontifex, qui Agathoni diem suum obeunti anno DCLXXXII. post septem menses eodem anno successerat, ad Hispaniarum Ecclesiam solenniter misit, ut prædicta synodalia instituta, auctoritate etiam hujus nostratis Ecclesiæ suffulta manerent, ut loquuntur PP. Toletani decimi quarti Concilii capite secundo. Leonis epistolas ad Episcopos Hispaniæ unam, ad Quiricum tunc adhuc in vivis agentem, Toleti præfulem, alteram, Simplicio quoque Comiti tertiam directam, Gasparis Loaisa noster ex codice cœnobii Sancti Joannis Regum Toletani publicavit in Notis ejusdem Concilii. Quarta ad Ervigium Regem adjecta est ab aliis. Exstantque omnes in communibus editionibus Conciliorum x. Quas injuriâne exclusit Baronius, & Leoninis compertæ fidei monumentis inquirendi non est hic locus.

388. Allatæ sunt Leonis hæc literæ ad Hispanias hyeme exeuntis an. DCLXXXIII. aut ineuntis DCLXXXIV. post nuper dimissum Concilium Toletanum decimum tertium, quod Novembri mense anni DCLXXXIII. sub Ervigio Rege, & Juliano, jam tunc præfule Toletano, habitum fuit; ut colligi datur ex canone tertio sequentis decimi quarti Concilii. Cum autem importunum esset dimissos è Toletana urbe & nationali Concilio patres adhuc hyemali strictâ gelu. terrâ, ut ajunt, singulos provinciarum conventus iterum convocare; placuit interim Juliano nostro *Apologeticum* scriptum ad eundem Romanum Pontificem, Constantinopolitanæ fidei confirmatorium, dirigere, interim dum cogendæ Synodi ex diocesis suæ Episcopis opportunitas adveniret. Hujus *Apologetici* mentio existat in ejusdem decimi quarti Toletani Concilii capite quarto. *Placuit proinde illo tunc tempore (ajunt PP.) apologetica responsionis nostræ responsis satisfaciens Romano Pontifici ea ipsa gesta (Constantinopolitana) firmare &c.* Sed cuinam Pontifici? Non Leoni, qui paullo post datam epistolam, cujus antea meminimus, eodem scilicet anno DCLXXXIII. Junio mense obierat; sed Benedicto II. ejus successoris, qui post decem à Leonis obitu menses anno DCLXXXIV. fuit creatus Pontifex. Ita expressè Felix in hujus *Apologetici* mentione.

389. Paullo post eodem anno convocata diocesanorum provinciæ Carthaginensis Synodus ab eodem Juliano (quod est inter Toletana decimum quartum Concilium) cui & vicarii cæterarum provinciarum metropolitanorum suorum nomine interfuerunt; Constantinopolitana eadem acta, necnon & *Apologeticum super iisdem præmissum*, ple-

nè laudavit & approbavit. De *Apologetico* autem hocce Juliani scripto non ita solidè placuit Benedicto Pontifici. Quinimmo Juliano rescribens, cuidam ejus homini nonnulla verbis intimavit, quæ in laudato *Apologetico* exorbitare quidem à recto Ecclesiæ dogmate sibi viderentur; nempe quòd dixisset auctor, *voluntatem genuisse voluntatem in divinis*, sicut & *sapientiam sapientiam*; item *tres substantias in Christo esse*, corpus scilicet, animam, atque deitatem, duoque alia, quæ ignoramus. De quibus omnibus explicatè magis proditis, ac recto sensu donatis, veterumque patrum testimoniis confirmatis, Julianus ipse statim ad Benedictum responsonem adornavit, cujus meminit ipse, Toletanorum, qui Concilio decimo quinto interfuerunt, patrum ore; atque ipsum est alterum, sive secundum *Apologeticum*, cujus Felix meminit, *De tribus capitulis, de quibus Romane urbis præsul frustra visus est dubitasse*; cujusque tenorem contextumve, patres iidem Toletani si actis ejusdem xv. Concilii intexerent, operæ pretium sese facturos existimavere. Quo de rectè, ut solet, Ambrosius Morales lib. 12. cap. 58. aliisque a.

390. Rem quoque narrat Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 14. *Ejus in tempore (Ervigii Regis) librum de tribus substantiis (ab uno è tribus capitulis, quod majores forsan turbas dederat, ita denominatum) quem dudum Romam miserat primas sanctissimus Julianus, & minus cautè tractando Benedictus Papa Romanus indixerat reprobandum (non eo usque perductam rem fuisse Concilium innuit) ob id quòd voluntas genuit voluntatem; sanctus Julianus veridicis testimoniis in hoc Concilio ad exactiorem præfati principis per oracula eorum quæ Romam transmiserat, verum esse firmavit, & Apologeticum fecit, & Romam misit per suos legatos presbyterum, diaconum, & subdiaconum, viros eruditissimos, & in omnibus Dei servos, & in divinis Scripturis imbutos, cum versibus etiam acclamatoriis, secundum quod & olim transmiserat De laude Romani Imperatoris. Quod Roma dignè & piè recipiens, cunctis legendum indixit, atque Imperator acclamando: Laus tua Deus in fines terræ, lectum sepius notum fecit. Qui & rescriptum domino Juliano per supra factos legatos cum gratiarum actione, & cum honore remisit, & omnia quæcumque scripsit iusta & pia esse deprompsit*.

391. Cæsar Baronius & increpat Rodericum eo quòd durè nimis expresserit Benedicti Papæ de *Apologetico* sententiam, reprobandi usurpato nomine; quòdque minus cautè hanc eum interposuisse, inconsultè idem scripserit. Sed durius planè concepta sunt Concilii xv. Toletani hæc de eadem re verba, quæ tacito Benedicti nomine, quod decuit, cætera Rodericianis longè magis aculeata sunt. *Jam verò si post hæc, & ab ipsis dogmatibus patrum, quibus hæc prolata sunt, in quocumque dissentiant, non jam cum illis est amplius contendendum; sed majorum directo calle inherentes vestigiis, erit per divinum judicium amatoribus veritatis responsio nostra sublimis; etiamsi*

I Vaseo ad ann. DCLXXXV. Fisa Hist. de Toledo lib. 2. cap. 74. Thoma Tamejo Verdad de Dextro pag. 125. Joanne Tamajo ad diem viii. Martii. Mariana lib. 6. cap. 18. Morales lib. 12. cap. 58. Did. Rodriguez de Almela Valerio de las Historias lib. 1. cap. 5. Ad eam DCLXXXV. in rebus Ervigii Regis. Arn Uvion. in Ligno vite. Menardus lib. 7. Observat. ad Martyrologium Benedictinum fol. 206.

p Vide Tamajum hac die pag. 125.

q Tomo 1. pag. 311.

u Pag. 650.

x Noviss. Paris. tomo 6. column. 1246. y Ad ann. DCLXXXIV. nu. 16. tomo 8.

r Lib. 12. cad. 58.

s Relect in relatione suâ itineris inedita.

t In Arcanis bibliothecarum relectis pag. 40.

z Baronius hoc anno DCLXXXIV. n. 2.

a Cap. 5. & seqq. b Cap. 11.

c Vide quæ consequuntur Symbolum 6. Post hujus, in edit. Loaisæ pag. 662. d Baronius ad ann. DCLXXXV. num. 5. 6. 7. Loaisa in Notis ad xv. Conc. Toletanum. Baronius ex Baronio, ut solet, in notis ad Benedicti Papæ vitam. Vázquez in 3. part. dist. 37. cap. 3. in fine. Padilla cent. 7. cap. 65. e Deesse aliquid videtur. f Quæ forsan.

g Ad ann. DCLXXXV. nu. 5. 6. & 7.

etiamsi ab ignorantibus emulis censeatur indocilis. Quæ aliquantò liberiora, quàm ut Juliani modestiam (fuit absque dubio is auctor) erga Romanum Pontificem decerent, Joanni Marianæ visa sunt h. Non autem dubito quin in errore cubet ejusdem Roderici lectio vulgaris, dum Imperatori (Constantino scilicet Pogonato, aut Justiniano ejus successor) Constantinopoli degenti, id quod Romæ factum fuit, nempe Apologetici à Juliano transmissi, lectionem & approbationem, quæ quidem non alii quàm summo Ecclesiæ præfati, ad quem directum fuerat, compete- bat, incongruenter attribuit.

392. Clarissimus vir mihi quæ pro Theodoro nostratis historiæ Ambrosius Morales, ad hunc locum veniens observavit plura in libris Roderici vulgaribus menda contra veterum, quos se se vidisse testatur, manuscriptorum codicum fidem, atque, inter alia, istud, quod nunc arguimus, de Imperatoris importunè facta hoc loco mentione, cujus loco mentionem Pontificis laudati codices disertè habent, inolevisse. In duobus etiam codicibus Toletanis, altero cœnobii S. Joannis Regum ordinis S. Francisci, altero bibliothecæ templi maximi, ex quibus variantes lectiones curiosissimè olim decerptas apud me habeo, pro illis: atque Imperator acclamando &c. constanter legitur: atque Imperatori acclamando. quam lectionem absurdi nihil continere contendimus; si nempe summus Pontifex lecti & approbati Julianæ opusculi exemplum, cum acclamatione seu elogio; Laus tua Deus in fines terre, ad Imperatorem Constantinum religiosissimum principem, qui Constantinopolitanæ magnæ Synodi congressum, & Monothelitarum damnationem promoverat, testimonio ei futurum, ultimæ orbis terrarum Hispanæ Ecclesiæ, cum Græca & universali conspirantis, transmissit.

393. Nisi placeat Rodericum ex Isidoro Pacensi, è cujus ore verba sæpius capere amat, corrigere; ut atque summo Imperatori acclamando, quomodo editum est in Sandovalis Isidoro, legatur. Sergium quidem Papam laudant Morales & Mariana, atque hic Rodericum in re laudans, ad cujus manus jam Petri regentis cathedram liber pervenerit. Ego in Roderico Sergii nomen haud invenio. Item cum hic post Benedicti, &, qui Benedicto successerunt, Joannis V. & Cononis obitum, non ante annum DCLXXXVII. exaltatus fuerit, vix admittendum existimo, alii quàm Benedicto Apologeticum directum, quod ait Felix, aut ab alio quàm à Joanne ejus successore, qui Novembri mense DCLXXXVI. in Pontificatum ascendit, receptum fuisse. Quòcum bene convenit quòd Julianus ipse inter patres Toletanos anno DCLXXXVIII. Concilium xv. celebrantes, ante biennium sese scriptum illud ad partes direxisse asserit. Has sanè (inquit *) quatuor specialitates capitulorum (tria tantum libri titulus apud Felicem cur expresserit scire aveo) quæ ut à nobis solida efficerentur, boriati sunt, quid à quo fuerit doctore prolatum, congesto in uno responsionis nostræ libro catholicorum

dogmate patrum ante hoc biennium parti illi porrexissimus dignoscendum.

394. Unum autem & alterum, antequàm ab Apologetici hujus mentione discedamus, annotare opus. Primum est Pseudo-Julianum falsa dicere in suppositio Chronico, quum ita ait. S. Julianus mittit Apologeticum cum expositionibus ad Papam Sergium, & carmine ad Imperatorem Heraclium Justinianum in laudem ipsius. Respondent illi eleganti epistole m. Similia Pseudo-Luitprædus ad an. DCLXXXIX. Sergius, uti jam monuimus, ann. DCLXXXVII. cathedræ Petri fuit impositus. Julianus verò in Synodo Tolet. sequenti an. DCLXXXVIII. habita, professus fuit se ante biennium Romam direxisse. Non ergo ad Sergium, nondum eo tempore Pontificem, quod ait Julianus, mittere potuit, nisi ter scripsisse Romam asseramus antistitem Julianum; semel quidem cum confessione Ecclesiæ Hispanæ, seu Constantinopolitani dogmatis approbatione; iterum privata destinatione Benedicto dirigens Apologeticum jam dictorum; tandemque tertio eundem Concilii nomine & auctoritate præsignatum, cum Sergius jam esset Pontifex. Quod quidem innuere videtur Isidorus Pacensis.

395. Planè tamen à vero abit in eo, quòd Justinianum II. cognomento Rhinotatum, hoc est, naso truncatum, Constantinum Pogonati filium, Heraclium Justinianum appellat. Silent enim de hoc agnomine Græci omnes & Latini; quo tamen alicubi, scilicet apud Lucam Siculum, veterem historicum, appellatum fuisse Constantinum saltem Pogonatum patrem, testimonio contendit potest Baronii Cardinalis n. Hic est Petrus Siculus, non Lucas, De vana & stolidâ Manichæorum heresi scriptor, quem cum Latina versione publicavit primus Ingolstadii Mattheus Raderus o, quemque laudatus Cardinalis nunc Lucam, nunc Petrum, annotante Vossio in De historicis Græcis p, vocat. Sed sefellit summum virum is, qui ei Græca Siculi Latine subministravit. Que enim Latine apud Baronium sonant, de singulis è vestigio refert (Episcopus Colonæ Armeniæ) ad Imperatorem Justinianum Augustum, qui post Heraclium Constantinum imperii sceptrâ gubernavit, Græcè aliter habent, scilicet: ἀνίσταται πρὸς τὸν βασιλῆα Ἰουστινιανὸν, τὸ μετὰ Ἡρακλεῖον Κασιδιάρτην. Quæ Raderus vertit: De singulis è vestigio refert ad Justinianum Augustum, qui post Heraclium imperii sceptrâ gubernavit. Mimine quidem Heraclii nomine Constantinum Justiniani junioris patrem, ac in imperio antecessorem, significare voluit, quod existimavit Baronius; Græcus auctor; sed cum Justinianos duos, alterum ante alterum post Heraclium imperio præfuisse nōset, posteriorem hunc intellexit subindicavitque. Nec novum est aut infrequens, cum bono illo Homero, pseudo-historicos dormire nostros.

396. Prosequitur idem hypobolimæus Julianus, misisse Julianum Toletanum unâ cum Apologetico, & ejus expositionibus, carmen ad Imperatorem in laudem ipsius. Quin immo & ad Sergium Papam carmen aliud, Isido-

Isidorus Pacensis ansam dedit. Apologeticum factum Romæ (Romam dicere voluit) per suos legatos &c. Iterum: cum versu acclamationis q, secundum quòd & olim transmisserat, De laude Imperatoris, mittit. Hac super Isidori area (bone Deus!) quàm sumptuosè ædificavit Pseudo-Juliani architectus! Proxiam quidem totius rei narrationem, cum duplici carmine, altero ad Justinianum Imperatorem, altero ad Sergium Papam, tanquam Chronici partem, ab Hieronymo Higuera in Notis ad Luitprandum r exhibitum legimus. Quæ quidem olim, ut coagmentaretur postea corpori, formata, prætermissa est tamen eò immitti, & in armariis Toletani Promethei tanquam truncus iners relicta; è quibus tandem à Ramirezio s educta, insignem oppidò figlinæ Toletanæ indicem atque vestigium chartis impressit. Tota enim illa, quæ uti Julianæ Chronici portio ab Higuera laudatur, è Chronico nunc abest. Quare nec præstabilimus ei fidem, quæ & auctori ipsi parum digna, & inepta etiam Julianæis quilibet commiseri, visa est.

397. Qua in censura, interim dum nobis de codice Juliani Archiepiscopi carminum aliquo præjudicatæ auctoritatis non aliàs constat, duo illa carmina, ad Imperatorem, & ad Sergium Papam, comprehensa velim, tanquam supposititia & recentioris manus. Non enim alia, quàm è Juliani Pseudo-Chronico excepta verba producere voluit notæ auctor Higuera; quantumvis partem ejus rotundo, uti vocant, partem vero cursivo charactere, quasi non ejusdem auctoris verba essent, typographus per errorem ediderit. Quod enim se è manuscripto libro sanctæ Justæ carmina ista deprompsisse auctor ait, non ad Higueram, qui nullâ fuit unquam S. Justæ bibliothecâ aut codice usus; sed ad eum, qui simulavit se Julianum sanctæ Justæ archipresbyterum, absque dubio referri debet. Sed jam pergamus ad alia opera.

398. De remedii blasphemie libellum, cum epistola ad Adrianum abbatem.

399. De sextæ ætatis comprobatione (aliàs demonstratione) adversus Judæos; qui habet in capite (ait Felix) orationem & epistolam ad dominum Ervigium Regem. Describit & ipse argumentum & partitionem operis. Est tamen (ait) idem codex tribus libris distinctus. Nam primus eorum habet veteris Testamenti quamplurima documenta, quibus absque aliqua supputatione annorum Christus Dei filius non nasciturus, sed jam natus, patulè declaratur. Secundi verò series libri decurrit per ostensam Apostolorum doctrinam, quæ dilucidè monstrat Christum in plenitudine temporis de Maria Virgine natum, non in annis à principio mundi collectis. Tertii quoque libri excursus sextam ætatem, in qua Christus natus est, haud dubiè adesse veris documentis ostendit; in quo quinque præteritæ ætatis seculi, non in annis, sed præfixo generationum limite, distinguuntur. Huc usque Felix.

400. Existat opus inter Veterum patrum opera volumine quarto, quod & olim, ac primum lucem viderat Hagenoæ per Joannem Secerium MDXXXII. in 8º. unâ cum Testa- Bibliothecæ vetus Hispana Tom. I.

mento xli. Patriarcharum filiorum Jacobi, per Robertum Lincolnensem Episcopum è Græco in Latinum converso. Suam huic editioni commodavit operam Menardus Moltherus Augustanus, vetusto exemplari usus Laurentii, monasterii Eberbacensis in Phenigoia abbatis, præfationemque multa cum operis commendatione adjecit. Laudavit quoque olim Isidorus Pacensis in fine sui Chronici. Sic enim (ait) sanctissimus Julianus Toletanus Episcopus in librum t, quem contra Judæos de sex ætatibus seculi scripsit, dicens &c. Sequuntur verba ipsius Juliani, ac post integrum ejus testimonium, denique (ait) sanctissimus, & valdè in hoc opere pretium u doctissimus Julianus sic in libello inquit, quem supra fati sumus. At quæ libro tertio hujus demonstrationis continetur, annorum supputationem, paulò aliter digestam, & emendatiorem eâ, quæ apparuit in editionibus Bibliothecæ SS. PP. Parisiensis & Colonienfis, inventam à se in ms. exemplari, annotatum voluit Philippus Labbeus in Nova bibliotheca mss. librorum, sive specimine antiquarum lectionum x. Possesivum consule in Apparatu, Barthium lib. 19. Adversariorum cap. 14. ubi & multis aliis operis vasti ac doctissimi locis quædam ejus sanat, explicat, illustratè testimonia. Absolutum sanè hoc à se opus fuisse anno Domini DCLXXXVI. sub Conone Pontifice Romano, jussuque Ervigii Regis, testatur ipse auctor in epistola præliminari ad Ervigium, & in fine libri tertii.

401. Librum carminum diversorum, in quo sunt hymni, epitaphia, atque de diversis causis epigrammata numerosa. Ita Felix. Andreas noster Refendius ad Bartholomeum Quevedum scribens z ait, se in Germania vidisse carminum Juliani libellum, sed apud hominem, qui neque unius diei usuram præstare voluerit. Venetiis in bibliotheca S. Antonii, quæ fuit Cardinalis Grimani, opusculum quoddam Juliani Toletani Ecclesiæ Episcopi existare docet Thomassinus a, cui annexitur (ait) opusculum carminibus exaratum antiquissimo characterè. Quæ verba an huc pertineant, lectoris judicium esto. De carminibus ad Sergium Papam, & ad Justinianum Juniorem Cæsarem directis, interim abstinemus, dum non ostendatur nobis unde ad posteros ea pervenerunt, censuram adjicere.

402. Librum epistolarum, plurimarum, ut ait Felix.

403. Librum sermonum; in quo (idem ait) est opusculum modicum de vindicatione domus Dei, & eorum qui ad eam confugiunt. De eodem argumento est liber Responsionum, de quo infra.

404. ΑΥΤΗΡΕΜΕΝΩΝ librum, de quo Felix. Item librum (ait) De contrariis; quod Græcè ἀντιμαρτυριῶν voluit titulo adnotari; qui in duobus divisis est libris, ex quibus primus dissertationes continet veteris Testamenti, secundus, novi. S. Isidorus lib. Originum 2. cap. 31. Contrariorumque genera quatuor sunt, quæ Aristoteles anticimena, idest opposita, vocat. Sive τὰ νεῖμενα apud Græcos ii sunt loci, sive Sacræ scripturæ, sive aliorum auctorum, qui explicandi proponuntur, Quos

h Lib. 6. cap. 17.

i Lib. 12. cap. 18.

s Edit. Loais pag. 671.

1 Num. 361.

m Epistola forlan.

q Malè apud Sandovalis editionem versus acclamatio.

r Ad ann. DCLXXXVII. pag. 369.

s Edidit hic Luitprandi opera cum Hieronymi Higuera Notis ad Chronicon, Antuerpiæ MDXXI.

n Ad ann. DCLXXXV. null.

o Anno MDCLIV.

p Lib. 4. cap. 19.

t. Libro.

u Angre- tiolo?

x Pag. 2. edit. Paril. MDCLIII. y Tomo 1. pag. 986.

z Existat epistola bene docta tomo 2. Hist. illustrata

a Bibliotheca Veneta pag. 9.

quos vulgò dicimus *Textus*. S. Joannes Chry-
sostomus homilia 39. in *Genesis*: "Εδρετε ἀγαπᾶ-
ται πῶς ἰδὲν ἀρῶν τῶν παρὰ τῆ θεῆς γραφῆ κειμένων
hoc est, vidistis, dilectissimi, quomodo nihil
est otiosè in divina Scriptura positum. Ex quo
præcipuè testimonio hunc vocabuli usum
aliud agens confirmavit vir doctissimus ac
diligentissimus Petrus Lambecius Cæsareus
Leopoldi I. Imperatoris chronographus &
bibliothecarius *Commentar. de bibliotheca Cæ-
sarea* lib. 6. b. Ἀντιμύμνα igitur contrapostita,
sive opposita, utriusque Testamenti sunt, quæ
explanantur, testimonia.

405. Editum fuit jam olim absque aucto-
ris nomine Joannis Alexandri Brassicani ju-
risconsulti operâ Basilæ MDXXX. Deinde
ex officina Colonienfi Cervicorni in 8°. anno
MDXXXII. ex codice, nî fallor, Fuldenfi
longè antiquissimo. Parisiis quoque cum Ju-
pilio Africano in *Genesis* prodit. Sed An-
dreas Schotus Juliano Toletano restituit, ut
infereretur cum ejus nomine magnæ veter-
um patrum bibliothecæ Colonienfi, in cu-
jus xv. volumine nunc legitur. Felicis quippe
fidem sequutus, habuit & alium rei sponso-
rem, Samsonem abbatem in libro adhuc in-
edito, sed à Garfia Loaisa in bibliotheca To-
letanæ Ecclesiæ reperto, adversus Hostige-
sium Malacitanum Episcopum, qui sub an-
no DCCCLXIV. scriptus fuit.

406. *Xyftus* tamen Senensis hoc Ἀντιμύ-
μνων opus, quod incipit: *Cur in Genesis septem*,
Richardo tribuit Cluniacensi monacho, qui
floruit XII. sæculo sub Adriano IV. Papa,
& Imperatore Frederico I. cui tamen uni-
cum, quod exstaret, historicum opus Philip-
pus Bergomas^d, & Raphaël Volaterranus e-
tribuere. Alphonfus Castrensis^f Salviano
Massiliensi eadem adscribit Ἀντιμύμνα. Nec-
non & similiter inscriptum opus edidisse olim
Bertharium Casinensem abbatem, testes sunt
Leo Ostiensis lib. 1. cap. 33. *Chronici Casinen-
sis*, & Petrus Diaconus *De viris illustribus
Casinensibus* cap. 12. quod Berthario huic ad-
scriptum possedisse olim D. Constantinum
Cajetanum testis est Leo Allatius in *Apibus
Urbanis*, & vel nunc exstare in Casinenfi bi-
bliotheca, D. Angelus de Nuce Rosanensis
Archiepiscopus, amicus noster, vir optimus &
eruditissimus, in Notis ad Leonis Chroni-
con^g monitum voluit. Fortasse tamen hic
diversus liber est à superiore, quantumvis si-
militer inscriptus. Ut ut sit, procul dubio esse
debet, Ἀντιμύμνων opus Julianum Toletanum
scripsisse.

407. *Librum item historie* (prosequitur
Felix) *de eo quod Wamba principis tempore in
Gallia exstitit gestum*. Inferuit historiæ suæ
hanc historiam Lucæ Tudentis, ediditque
cum nota diversi auctoris Franciscus Schotus
in quarto volumine *Hispanie illustratæ*, seor-
sumque, & Duchesnius postea inter *scriptores
historiæ Francorum* tomo 1. h in multis autem
diversè. Incipit: *Solet virtutis esse animorum in-
citamentum* &c. Vestigiaque exstant, vel in
principio ipso, æqualis eorum temporum ge-
storumque scriptoris. *Hac de re* (inquit) *ut
timidis & pigris mederi possit, relationem præ-*

*teritæ rei nostris temporibus gestam inducimus,
per quam ad virtutem subsequencia secula provo-
cemus. Affuit in diebus nostris Wamba &c.*
Quam quidem Juliani historiam in Wamba-
nis in Toletanam urbem ingressu triumphali,
& illis verbis: *eternis proscriptionibus reco-
gnoscat*, tam priore Schoti, quam posteriore
Duchesnii editione concludi, non rectè, ju-
dicio meo, existimabimus. Julianæ enim
prorsus est, quod ad finem hunc in utraque
editione præscriptum sequitur, deestque in
Duchesniana, exstat verò in Schoti alia; sed
tanquam Lucæ Tudentis jam scriptura sit;
incipitque: *Perfidorum denotata transgressio* &c.
Quod cuicumque, vel minùs attentè legenti,
statim liquidò apparet. His quidem nunc pri-
mùm à nobis Juliano restitutis Lucas prædi-
ctus sermonis sui tenorem ibi tandem atte-
xit: *Et quia præpediente malignitatis auctore
&c.* Et historiam hanc publicè eo tempore,
quo dicimus, juris factam esse non animad-
vertit, cum *De historicis Latinis* scriberet,
Vossius, dum ignorare an lucem vide-
rit, attamen propediem visuram sperare se
ait.

408. Hic & Pseudo-Luitprando argutari
in mentem venit; sed quam frigide & incogi-
tante! *Sanctus Julianus scripsit vitam S. Il-
dephonsi. Felix præterea scripsit vitam S. Ju-
liani Toletani Episcopi. Idemque adiecit Chro-
nico, quod sic incipit*: In nomine Domini in-
cipit Chronicon, quod S. Julianus composuit.
Illud: Natus est autem Witiza; alii tribuunt
Gunderico, *Nihil de additione certè hæcenus
reperitur*. Falsus est & stupiditate sua se prodit
planus. Julianus non scripsit Chronicon, sed
de uno Regis Wambanis bello Gallico hi-
storiam. At in quo historia & Chronicon dif-
ferant, germanus Luitprandus ignorare non
potuit, quod pueri sciunt.

409. Hic non tamen moratur in hujus
loci notis Pater Higuera. Ait enim: *Chroni-
con quod nomine Wulsæ circumfertur, etiam est
Juliani, nisi quod illud de Witiza additum est
à Gunderico, quamquam hoc ultimum tanquam
incertum relinquit*. Scripsit igitur, si fidem huic
habemus, Chronicon Julianus noster. Ita
videtur is censuisse de Wulsæ Chronico, &
hanc suam sententiam ut proferret, impo-
suisse huic suo Luitprando, necnon gemello
ejus Juliano ad ann. DCXCII. num. 359. de
quo nos alibi. Verba etenim illa, quæ Fel-
cis esse aut Gunterici annotat, in Juliano
hac, qua de loquimur, historia, non legun-
tur. Fortè autem in illa sunt, quæ Wulsæ ad-
scribitur, neque hæcenus prælo subjecta fuit;
sed tamen proprium hoc fuisse nomen illius,
qui perbreve Gotthorum usque ad Hispani-
æ excidium, sub quo vixisse creditur, histo-
riam scriptam reliquit, & absque ulla causâ
Juliano attribui, loco suo, ubi de Wulsâ no-
bis agendum erit, confirmabimus. Profectò
hæc Juliano historia, veluti continuatio Isido-
rianæ de Gotthorum Regibus historiæ, atque
Ildephonsi appendicis, habita fuisse videtur:
immo & cum Isidorianis confusa. Chronici
etenim Exiliensis auctor anonymus Isidoro
tribuit, & Gotthorum ab eo scriptæ historiæ
Wam-

i Lib. 2. De
H. L. cap. 47.

k In Chron.
ad ann. cmlx.
num. 361.

Wambanis adversus rebellem Paullum ge-
ta, uti jam diximus in Isidoro.

410. *Librum sententiarum ex decade Psal-
morum B. Augustini breviter summamque colle-
ctum*. Ita Felix obscurâ sententiâ. Nisi decadè
tantùm primam Psalmorum innuere voluerit.

411. *Excerpta de libris S. Augustini contra
Julianum hereticum collecta*. Hi sunt elabora-
tissimi illi Augustini, vel ipsius judicio¹, *con-
tra Julianum* Eclanensem Episcopum libri
sex, de quibus post alios Henricus de Noris
Augustinianus noster agit lib. 1. *Historiæ Pela-
gianæ* cap. 21.

412. *De divinis judiciis libellum ex sacris
voluminibus collectum, in cujus principio* (inquit
Felix) *est epistola ad dominum Ervigium Comi-
tatis sui tempore* (hoc est cum sub Wambane
Comes adhuc & privatus esset, ut constat ex
fine, quem assignavimus historiæ Juliano
de Wambane Rege in Lucæ Tudentis Chro-
nico) *pro eodem libello directâ*. Hic postea Er-
vigius adversus Regem conspirans, exaucto-
ravim eum, & monasterio inclusit judiciorum
divinorum securus, Casilone autem filiâ &
herede in uxorem datâ Egicæ Wambanis
confobrina, justaque regnandi formâ pii qui-
dem atque modesti principis appellationem
obtinuit.

413. *Librum responsionum contra eos qui
confugientes ad Ecclesiam persequuntur*. Opor-
tet diversum opus hoc esse ab eo, quod ap-
pellavit Felix *De vindicatione domus Dei, &
eorum qui ad eam confugiunt*, de quo supra,
ejusdem tamen argumenti. Quæ quidem duo
scripta pro sacrarum ædium immunitate oc-
casionem forsan dedere Concilii Toletani XII.
patribus, quos inter fuit Julianus noster, de
hac re, canone nempe decimo, cavendi; cum
scilicet Reccesvinthi Regis quadam lege, quæ
nunc decima sexta est quinti tituli sexti libri
Legis, ut liber audit, *Wisi-gothorum*, minùs
ad religionem templorum attentè aut piè san-
citurum non ita pridem fuisset.

414. *Librum Missarum de toto circulo ami
in quatuor partes divisum, in quibus aliquas ve-
tustatis incuriâ vitiatas ac semiplenas emenda-
vit atque complevit, aliquas verò ex toto com-
posuit*. Hæc Felix. Pars igitur fuit Julianus
integri corporis *Isidoriani* (quod nomen vul-
gò assumpsit) *libri Missalis*, quo Mixt-Ara-
bes usi postea sunt, de quo egimus in Isidori
& Ildephonsi monumentis.

415. *Librum item* (Felix tandem ait)
*Orationum de festivitibus, quas Toletana Ec-
clesia per totum circulum anni est solita celebra-
re, partim stylo sui ingenii depromptum, partim
etiam molitâ antiquitate vitiatum, studiosè cor-
rectum, in unum congestit, atque Ecclesiæ Dei
ædibus ob amorem reliquit sanctæ religionis*. Hunc
librum, & vasto quidem volumine, in To-
letanæ Ecclesiæ bibliotheca servari docuit me
olim Hieronymus Romanus de la Higuera,
historiam ejus adhuc ineditam Toletanæ ur-
bis & regni in schedis legentem. In eo au-
tem, qui penes nos est, accuratissimè tran-
scripto ejusdem bibliothecæ catalogo nihil,
quod ad hunc Orationum librum respicere
videatur, offendimus.

416. Adjicienda sunt ad Felicis hanc li-
brorum Juliano enarrationem, quæ aliàs de
his legitur. Hujus namque esse pro certo ha-
betur

417. *Appendix ad librum sive additionem
S. Ildephonsi De viris illustribus*. sive potiùs
unicum ejusdem sancti viri elogium. Quod ta-
men Cardinalis Baronius Juliano alteri, hoc
est Toletanæ Ecclesiæ, non quidem Episco-
po, verùm diacono, attribuit^m, exstareque
ait loco præfationis in volumine S. Ildephonsi
operum, quæ in lucem protulit Franciscus
Fev-ardentius. MSS. libri, vel Juliano diacono,
vel Juliano Episcopo adscribunt. Nec
diversi sunt inter se. Julianus enim, quum Il-
dephonus ad superos abiit, diaconus adhuc
fuisse refertur, unde potuit elogio inscribere
Julianum diaconum. Patet id quod assumi-
mus ex Felice. *Post decessoris sui obitum di-
vine memoriæ Ildephonsi à decimo septimo ferme
anno Reccesvinthi principis, necnon & per omne
Wambanis imperii tempus, usque ad tertium
regni gloriosissimi Egicani Regis annum, in leviti-
ci, presbyterii, ac Pontificatus honore consistens
celebre nomen obtinuit*. Sunt & codices, qui
Felicis duo hæc elogia, & Ildephonsi & Ju-
liani, attribuuntⁿ. Ediderunt hanc appendi-
cem Lipomanus & Sarius die XXIII. Junii.
Quæ & exstat in catalogo scriptorum Eccle-
siasticorum, qui editus fuit in S. Isidori ope-
rum Matritensi editione, unde Miræus ad
suam transtulisse videtur.

418. Henricus Canisius ex codice biblio-
thecæ Bavaricæ MS. publicavit 1. tomo *Biblio-
thecæ SS. PP.* Bignæi, Juliano nostro adju-
dicans,

*Commentarium in Nabum Prophetam; at-
tamen mutilum, aut vix ceptum: quatuor
enim tantùm expositionem Prophetæ ver-
suum laudatus codex continebat. Sed de Ju-
liano hæc satis.*

419. Ad Idalium Barcinonensem Ep-
iscopum direxisse Julianum jam audivimus
cum *Prognosticum futuri seculi*, tum quoque
Responsionum quandam librum. Quiquidem
IDALIUS, & ad nos pertinere videtur, si vera
sunt quæ de eo Hieronymus Paullus, vir do-
ctissimus, ducentis ab hinc ferè annis, & Fran-
ciscus Tarrafa, Hieronymi Pujades testimo-
nio^o scriptum reliquere; plura nempe ipsum
elucubrâsse opera, è quibus pauca exstant.

420. Habemus certè unam & alteram
epistolam, quarum prior ad Julianum dire-
cta est, cujus supra mentionem fecimus, in
Spicilegio Dacheriano^p conservata ex MS. li-
bro Corbejenfis monasterii. Posterior hæc
sequitur in eodem *Spicilegio* ad *Zunifredum
Narbonensis primæ sedis Episcopum*; mittens
ad eum Juliano Toletanæ primæ sedis Epi-
scopi, hoc est metropolitani, *Prognosticon fu-
turi seculi*. In qua epistola notandum est
parvam tunc fuisse urbem, quæ nunc adeò
increbuit, Barcinonem: *liquidem ait, cum
devotus essem in hac civitatula, cui indignus
presideo*. Hunc Narbonensem antistitem Su-
nifredum vocat Rodericus Toletanus lib. 3.
Histor. Hisp. cap. 12. & 13. ex eoque *Galliæ
Christianæ* auctores. Concilio quidem is in-
ter-

m Tomo 8.
ad an. DCXLII.
num. 43.

n Notæ
consule Jo.
Bap. Perezii
ad hoc Ilde-
phonsi elogiū
in edit. Matrit.
Oper. S. Isidori
tomo 2. pag.
137.

o Lib. 6.¹
De la corona de
Castalya.
cap. 122.

p Tomo 2.
pag. 313.

b Pag. 71.

c Libro 4.
Bibliothecæ.

d In supplē-
mento lib. 12.
ad an. MCLXX.
e Anthropolo-
gia lib. 20. sub
tit. Benedictus,
ejusque ordo
multiplex.
f Lib. 4.
Adv. hereses.

g Cap. 33.

h Pag. 321.

terfuit Toletano decimoquinto primus post metropolitanus: quod Concilium cum celebratum fuerit anno DCLXXXVIII. Idalii in eo locus fati indicat antiquioris ordinationis prerogativâ cæteros præcessisse. Certè in huic proximè antecedenti Nationali, quod inter Toletana decimumtertium audit, ante quinquennium habito, Laulfus diaconus ejusdem Idalii vices egit. In XII. similiter torius Hispaniæ, quod in ann. DCLXXXI. incidit, ejus nomen desideratur; sed neque ullius Barcinonensis existat Episcopi. Quare ab anno DCLXXIV. successisse Raymundo Idalium credit Pujades, vixisseque usque ad annum DCXC. vel circiter.

421. Eundem Julianum Toletanum antistitem laudavit, sive elogio ornavit, FELIX, & ipse Toletanus post Hispanensem (quod ex Concilii XVI. hac in urbe celebrati constat actis) præsul. Subjicitur vulgò id elogium Ildephonsi libello *De scriptor. Ecclesiast.* & Juliani ejusdem *De Ildephonso* appendici. Erat in vivis adhuc anno DCXCIV. quo celebratum fuit Concilium Toletanum XVII. cui hunc interfuisse, subscriptiones licet intercederint, Rodericus Toletanus docet. Hunc Felicem Pseudo-Luitprandus Iriensem fuisse ante alia Episcopum, Juliani que Chronicon nonnihil auxisse, concionatorem magnum, necnon acerrimum Fidei defensorem, ac B. Virginis Mariæ clientem existisse, credere nos voluit. Iriæ fuit revera Episcopus Felix quidam, ut ex subscriptionibus Conciliorum Toletanorum XII. anno DCLXXXI. XIII. DCLXXXIII. XV. DCLXXXVIII. novimus. Hunc tamen Felicem Iriensem, Hispanensibus inde maectum infulis, ut credamus, aliis testimoniis pervincendum est. Quale autem Juliani Chronicon idem continuaverit Felix, edoceri cupimus, qui nec fidem habemus Pseudo-Juliano, eundem libelli de XII. scriptorum Vitis auctorem jactanti.

422. TAJUS Cæsar-augustanus antistes, S. Braulionis successor, notior est quam ut necesse nunc sit referre, missum vulgò jactari eum à Cindasvintho Rege, sive à Concilii VII. Toletani patribus, Romam, cui tunc præerat Pontifex Theodorus, venisse pro quærendis S. Gregorii *Moralium in Jobum* libris, qui olim ab auctore ad Leandrum Hispanensem antistitem remissi jam non invenirentur; revelationem ei Romæ in Ecclesia S. Petri factam, locumque ab eodem Sancto Gregorio digito monstratum, in quo exemplar Romanæ bibliothecæ consignatum latebat. Cujus rei historia vulgò edi solet inter sanctissimi doctoris opera in *Moralium* limine, atque apud auctores rerum Hispanarum celebris est, de qua nos infra.

423. Hujus carmen in sepulchro apponendum Honorati, quem *germanum suum, Cæsar-augustanumque* vocat, atque insuper *Hispanensem Archiepiscopum*, in additionibus ad Maximi Chronicon legimus. Epitaphium certè quoddam in lapide Hispanensi semel atque divulso servatum fuit mutilum à Benedicto Aria Montano, posteaque à Joanne de

Torres, uti refert in Notis ad hocce carmen Rodericus Carus: sed neque in illo Honorati nomen, nec Hispaniæ urbis mentio ulla. Insuper, non omnino conveniunt epitaphium hocce lapidi insculptum in iis quæ legi possunt, & epitaphium quod Tajoni tribuitur: quod utique necessarium esset, unum ut existimaretur idemque Tajonis carmen Honorati sepulchro destinatum. Quare potius credimus fabricatum hoc Tajonis nomine carmen sepulchrale ab eo, qui vidisset Hispani, aut exemplum habuisset, mutilæ illius inscriptionis ab Aria Montano inventæ, atque deletas & fugientes literas ex conjectura eum supplevisse, ut inscriptio esset Honorati Episcopi Hispanensis sepulchro adaptata. Cujus cogitationis nostræ censuram eruditus viris relinquimus examinandam. Certè Rodericus Carus in Nota ad hocce epitaphium suppositionem & imposturam clarissimè arguit.

424. Huic eidem Tajoni adscriptos fuisse scio ab Joanne Mabillone Benedictino in Notis ad *Analecta sua vetera*, libros *quinque Sententiarum ex S. Gregorii operibus*. Hos aliàs vocari *Collectaneorum* constat: nam extare in bibliotheca Parisiis antiquissimo & optimæ notæ codice exaratum *Collectaneum ex operibus Sancti Gregorii à Tajo Cæsar-augustano Episcopo anno DCL. compositum*, docuit nos Petrus Guffanvillæus Carnotensis presbyter in præfatione ad tertium tomum operum magni doctoris editionis ultimæ Parisiensis anni MDCLXXV. Post quam laudatus nuper Mabillonus altero in publicum dato *Analectorum* volumine publicavit *Tajonis Episcopi Cæsar-augustani præfationem ad Quiricum Barcinonensem antistitem, in quinque libros Sententiarum à se collectos ex operibus Sancti Gregorii Papæ*, cum initio ipsius operis. Quod quidem pretiosissimum antiqui illius ævi fragmentum haberi debet, cum in hac præfatione mentio fiat cujusdam Froiæ rebellionis adversus Reccesvinthum Regem, & Vascanum è Pyrenæis montibus à tyranno promotorum in Hispaniam, præcipuè Tarraconensem proximam, incurfionis, victoriæque de his à quodam Regis duce reportatæ: de quibus Rodericus Toletanus breviter lib. II. cap. ultimo. Quo quidem tempore ait se in urbe Cæsar-augusta inclusum ob hostium metum per nocturnum otium S. Papæ Gregorii Romensis sententiarum capitula in quinque libros discreta uno codicis textu colligendo decerpisse; ita ut ab ipsa protoplasti formatione Hierusalem & Babylonis cives, electos scilicet ac reprobos, virtutibus ac vitiis deditos, discreto rationis ordine protulerit; monetque se ubi ad supplenda titulorum capitula in Gregorii opusculis reperire minimè potuit, ex libris S. Augustini pauca congerere curasse.

425. Hæc totidem ferè verbis ille: cujus & affixum præfationi carmen hoc edidit Mabillonius: *Quisquis amat sacram lector addiscere legem, Hunc nostri studii librum percurrere legendo: Repperies facile quicquid cognoscere malis. Florea cuncta gerit [tum] præta virentia gestat. Pascit*

Pascit amantis oves sincera animalia Christi, Offendit patriam celsam, regnumque potentem, Tartareos ignes, & tristia non finienda. Entibi Christus adest regnum conferre beatis, Impius è contra horrenda suplicia confert. Sublimis anima conscende ad regia cæli: Impiger adcurve, careas ne præmia tanta; Et picci fontis horrendas despice flammæ.

426. E quibus utiq; constat non viri tantum doctum, sed & poetam idoneum Tajum fuisse. Sequitur principium & primus titulus primi sententiarum libri, quod *Deus incommutabilis, summus, & æternus existat*, paucaque è textu verba, necnon & Quirici responsoria epistola; de qua in Quirico dicimus. Mirum autem videri debet, nullam, occasione laudandi Gregorium atque eo utendi, factam ab eo mentionem repertorum à se miraculose Romæ librorum *Moralium* sancti doctoris, cum id contigisse Cindasvinthi auspiciis feratur; hæc autem jam Reccesvintho Rege scripserit. Subnectit omnibus his notam Mabillonius, admonens se opus istud in codice illo Thuanæ bibliothecæ vidisse; primumque sibi videri Tajonem, ad cujus exemplum alii cum Petro Lombardo collectiones hujusmodi aliàs condiderint, commendatque hanc præfationem uti rebus Hispaniis illustrandis utilem.

427. *Tagii sententiarum volumen*, quod Fontanelleni monasterio donasse Ansigifum ejusdem abbatem circa ann. DCCXXXIII. ex Fontanelleni Chronico Dacheriano constat, de hoc eodem opere intelligendum est.

428. Nihili autem sunt fragmenta, ut jactant, hujusmet Tajonis, quæ cum aliis Braulionis & Helece Cæsar-augustanorum præsulum Pseudo-Julianus laudat in Chronico num. 414. alludens ad epitaphium Honorati Hispanensis, de quo supra diximus.

CAPUT VIII.

Falsò attribui scriptoribus nostris VERECUNDUM, seu VERGUNDUM Episcopum Africanum à Pseudo-Luitprando, RECCESVINTHUM abbatem ab eodem, GAUDIOSUM Turiassonensem Episcopum à Pseudo-Braulione. De hoc & S. VICTORIANO ejus magistro quedam annotantur. Venantii Fortunati carmen ad Victorianum hunc pertinens producit. Spata verbum Pseudo-Hauberti fabula impudens de BONIFACII IV. Pontificis Hispani natalibus. Argazii contumacia & temeritas. Pseudo-Haubertini hujus sæculi scriptores, LIBERATUS & BERITUS monachi. Eiusdem Pseudo-Hauberti in SOPHRONIO Hierosolymitano Patriarcha impudens mendum.

EXSTAT, in septimo isthoc sæculo non unus alterve, qui nomen invaserit Hispanum, in ordinem suum reducendus auctor.

429. Primus est VERECUNDUS, aliàs VERGUNDUS, cujus recordatur anonymus (quem Isidorum, nec alium, diximus) de XII. scriptoribus Ecclesiasticis, qui Isidoriano & Ildephonsino syllabis appendi solet. Vergundus

(ait) Africanus Episcopus studiis liberalium litterarum disertus, edidit carmine dactylico duos modicos brevesque libellos, quorum primum De Resurrectione & judicio scripsit, alterum vero De penitentia, in quo lamentabili carmine propria delicta deplorat. Posteriores hunc vidit in codice Ovetensis Ecclesiæ Joannes Baptista Perezus, cujus hoc erat initium:

Quis mihi mæsta dabit lacrymosis imbribus ora? ut monet ipse in Notis ad hunc locum, quas cum crederet Garfiæ Loaisæ esse Haubertus Miræus, falsò hunc auctorem rei laudat. Hunc ipsum *De penitentia* librum cum scholiis Joannis (Michaëlem dicere debuit) Ruizii Azagrii à secretis Bohemiæ principum, viri doctissimi, possidere se, in nota quadam ad Luitprandi Chronicon, cujus statim nova mentio incidet, Hieronymus Romanus de la Higuera nos docuit.

430. At eundem fuisse Vergundum istum cum Verecundo Nicensi, provinciæ Byzacenæ Episcopo, trium capitulorum defensore, qui jussu Justiniani Imperatoris exsul Chalcedone diem suum obiit, Victore Tunnunenfi referente, idem Perezus, necnon & Azagrius is, quem scholia ad hunc auctorem scripsisse ex Higuera annotavimus, non temerè existimaverunt. Quem quidem bene potuit Isidorus eo posterior (si auctor is fuerit hujus operis) laudare. Non autem Verecundum monachum, S. Eugenii Toletani præsulis diaconum, quem postea fuisse Uticensem in Africa Episcopum, hujusque præconi argumentum, cum Pseudo-Luitprando suo idem Hieronymus Romanus finxit. Pseudo-Luitprandum audi sis: *Verecundus Episcopus Uticensis in Africa, vir magnus ingenio & piis editis libris, moritur. Qui prius scripserat: Floret Toleti archipresbyter Verecundus, cujus meminit S. Isidorus. Fuit postea idem Episcopus Africanus.* Juxta quæ duo testimonia Hieronymus Romanus de la Higuera in Nota ad prius istud, archipresbyterum Toletanum hunc, & Uticensem Episcopum fuisse contendit, atque eundem cum laudato in appendice *De viris illustribus* Vergundo. In Isidori *De viris illustribus* libello dicere debuit cum Luitprando suo.

431. Sed mirare jam viri docti crassissimum errorem. Hunc (Michaël Ruizius Azagra) putat fuisse illum, cujus meminit in Chronico Victor Uticensis. At fallitur. Utica in Italia est, non in Africa. Felix (quem auctorem credit appendicis) vocat Episcopum Africanum. Fallitur quidem ille adeò, ut vix credibile fiat ignorasse virum talem geographiæ amantissimum celeberrimam Africa urbem Uticam, à quo Uticensis, quod ibi sibi manus intulerit, Cato. Maximè eum alibi in schedis ejus legerim non ea propter reprehensum ab ea Azagiam, quod Uticam, sed quod Niceam & Nicensè urbem in Africa dederit, ut Victori Tunnunenfi secundaret, qui hanc sedem Vergundo tribuit: ut jam dicimus. Conveniunt ergo in assignanda Episcopatus plaga Pseudo-Luitprandus cum auctore appendicis, & Tunnunenfi Victore. At primus ille Uticensis, Victor (uti diximus) Ni-

q Lib. 6. cap. 123. & 127. r Cap. 132.

s Chronico ad an. DCXCIII. & DC.

t Chronico num. 163.

u Roderic. Toletan. lib. 2. cap. 20. Mariana lib. 6. cap. 8. Morales lib. 11. cap. 25. Padilla tens. 7. cap. 36.

z Edit. Hispan. fol. 372. Matrit. Bivari. pag. 56.

y Tomo 1. pag. 317.

3 Exstat apud nos epistola quadam nondum edita, cum hæc inscriptione: Sanctissimo & venerabili domino meo Eugenio Episcopo Toletano urbis, Tajuus ultimus servus servorum Dei Cæsar-augustanus Episcopus. Quam aliquando publici juris faciemus. CARD. DE AGUIAR.

a In Notis ad hunc anonymam cap. 6.

b In Chronico post Consul. Basilii anno undecimo & duodecimo.

c Ad an. DCXLVII.

d Ad an. DCXXXVI.

In Theatro Scaligeriano, & 4. tomo Hisp. illust. & alijs.

centem, quod vulgò editur, sive Juncentem, uti legisse videtur in mss. codicibus, quibus urebatur, Joannes Baptista Perezius, vocant. Quicquid sit, transmigrationis hujus auctor ex Toletana Ecclesia ad Uticensem Vergundi, seu Verecundi, unicus assertor Higuera est, ficulneæ, immo falsissimæ, rationi subnixus.

f Ad Ann. DCXVIII. num. 117. g In Chron. num. 349.

432. Majori opera contentum fuit, ut crederemus de RECCESVINTHO abbate. Pseudo-Luitprandus: Reccesvintus abbas Benedictinus Bracarenfis floret. Pseudo-Julianus ambitiosè magis: Reccesvintus abbas Bracarenfis patriæ ex Benedictinis floret. Poëta & orator egregius, cujus ad Ildephonsum existant epigrammata, & nonnullæ epistolæ spirantes pietatem. Scripsit etiam in laudem XVIII. martyrum, & S. Ucatridis Bracarenfis, qui SS. MM. omnes prius jacuerunt in B. Virgine de Pilari. Hæc ille Julianus, qui lucem post Higuera obitum vidit, non verò ille, quem sub oculis eidem erat Higuera, quum Toletanam formabat historiam. Urgemus frequenter, jureque fictitios auctores istos ejus Higuera testimonio, qui primus excepisse eos, laudasse, atque aliis communicasse, totius Hispaniæ judicio & existimatione verè creditur. Meminit is lib. 13. cap. 6. Reccesvintii abbatis his verbis, quæ ex vernaculis Latina dedimus: Hoc tempore floruit quoque Reccesvintus abbas ordinis S. Benedicti urbis Bracarenfis, magna vir existimationis ac doctrine, quem Julianus ait archidiaconus his diebus floruisse. Devotissimus fuit quorundam Sanctorum, fecitque in eorum laudem quoddam epigramma, quod una cum aliis S. Eugenii III. circumfertur. Misit hunc Liuba Bracarenfis metropolitanus uti præcipuum suum vicarium ad Concilium istud Toletanum. Intelligit xiv. sub Ervigio anno hujus sæculi octogesimo quarto.

h Vulgaria hic in margine apponere placuit. En este tiempo floreció también Reccesvinto abad de la Orden de S. Benito de la ciudad de Braga, persona de mucha cuenta, y leticia, de quien dice el arceidiacono Julian, que floreció en estos dias. Fue muy devoto de algunos Santos, y como tal les hizo cierto epigrama que anda con los epigramas de San Eugenio tercero. Embióle Liuba metropolitano de Braga por su principal Embaxador a este Concilio, &c. Et postea: Esto he dicho por la obligacion deste abad, que era grande, y mayor fueran el y ellas naturales de Braga, que no lo he yo podido averiguar. Tandemque post hymni seu carminis mentionem: Ambrosio de Moraes (ait) haze estos versos de San Eugenio. Yo no los hallé sino entre los de Reccesvinto, entre otros que compuso à Santos.

gat? Fuerit ergo Reccesvintus saltem abbas, Liubaniq; Bracarenfis in Toletano xiv. Concilio vicarius, interim dum ad hæc nota & comperta, poetam quoque illum, & hymni laudati auctorem existisse, atque adeò bibliothecæ nostræ albo inferri dignum, alius quam Higuera, etiam Luitprando atque Juliano symmictis suis expoliatus, persuaserit.

434. S. GAUDIOSUS Turiasonenfis Episcopus discipulus fuit S. Victoriani abbatis ejus monasterii, quod ab eodem fundatore nomen habuit, totius regni Aragoniæ celeberrimi & antiquissimi; qui Victorianus quinto sæculo, aut sexto ineunte, ex Italia ad Celtiberos veniens, intra idem sæculum ad superos abiit: sanctus autem Gaudiofus, agente etiam ex novorum incomptæ originis auctorum agmine, Maximo Cæsar-augustano; utpote S. Victoriani ejusdem discipulus, hoc eodem tempore floruit. Et tamen ausus fuit, anachronismi securus, Pseudo-Braulio in additionibus ad eundem Maximum hanc de S. Gaudioso crudè & indigetæ fictionis offam evomere: Miraculis multum fulget S. Gaudiofus Episcopus Turiasonenfis, S. Victoriani in teneris annis discipulus, postea adultior uxorem duxit, gratissimus Mauricio Augusto factus est præfectus prætorio Africæ. Postmodum relicta uxore Syrica, electione populi clerique Turiasonenfis, ac Gundemari gloriosissimi Gotiborum Regis, Stephano suscipitur. Vivens mortuusque multis miraculis nobilitatur. Obit in pace sanctus vir era DCLXVIII. Fuit adhuc secularis Gregorio Magno charissimus, ad quem scribit epistolam, & ejus perhonorificè meminit.

435. Sed quid nobis cum Braulione hic & Gaudioso, qui de scriptoribus commentamur? ais. Mane, quæso, & quæ adjunguntur audiens, ipse tibi responsum dabis. Exstant Gaudiofi literæ ad Iudorum Hispanensem, Maximum, Braulionemque Cæsar-augustanum, & Fulgentium Astiganum, de rebus sacris, & quedam poemata, contraque eorundem ad ipsum eorum responsiones. Putidissimum hoc de sancto isto Tirafonenfi præfule commentum oppugnavit jam D. Josephus Pellizerius amicus noster in opere suo De Maximo Cæsar-augustano Episcopo distincto à Marco leviita Castrensis monasterii, vernacula Hispaniæ linguâ scripro, cui nos aliqua non inutilia adjungemus. Sufficere quidem posset redarguendo mendacio ætas Victoriani atque ejus discipuli Gaudiofi, si hæc satis appareret. Neque enim quinti, aut saltem sexti sæculi, homines naturâ possunt ad septimum pertinere, nisi res ad primæ ætatis Mosaicæ patriarchas deducatur. Sive enim sequimur veterem quandam relationem Vitæ ejus, quæ servatur in tabulario ejusdem S. Victoriani monasterii, inde habebimus venisse eum in Hispanias regnante Theoderico Rege anno CDXLII. octogenariumque obiisse.

436. Duæ tamen istæ anni & Regis notæ malè inter se cohærent, atque ideo, aut pro Theoderico corrigendum est Theodoredò, qui in Catalaunico cum Attila Hunnorum Rege quinquagesimo primo anno hujus sæculi commisso prælio cecidit, aut, si Theodericum fervare

fervare malumus, pro anno CDXLII. annus CDLXII. leni mutatione restituendus. Quò cum optimè conveniet S. Gaudiofi, qui discipulus fuit S. Victoriani, parentem, Guntham nomine, Theoderici Regis (hujus scilicet de quo loquimur) Protospatharium fuisse, uti epitaphio S. Gaudiofi ab eo tempore, quo facta fuit ultima ejus corporis ad S. Victoriani monasterium translatio, inscriptum repererunt ii, qui anno MDLXXIII. Gregorius XIII. P. M. auspiciis, ut ad Ecclesiam Turiasonensem venerabilia transportaret ossa, ejusdem sepulchrum aperuere. Sive communem nostrorum historicorum opinionem approbamus, qui anno DCVI. exstruendum S. Victoriani laudatum monasterium existimant à Gelaico Rege Gothorum. Sive tandem aliâ viâ progredimur, quâ nos ducit, in Actis sanctorum Benedictinorum, & mentione S. Victoriani Joannes Mabillonius doctissimus eorum historicus & illustrator, existimantes Venantii Fortunati epitaphium, quod inscribitur P, Victoriani abbatis monasterii Agaunensis, ad nostrum pertinere. Notatur quidem ad oram libri à Browero editore inscriptum aliàs sic: abbatis de monasterio Asanæ. quomodo & se deprehendisse in membranceis poetæ libris Mabillonius confirmat. Asanæ autem, sive Asanense monasterium, id est, de quo loquimur, ab Asanio Aragoniæ regni vico juxta flumen Cinga olim dictum, prius quàm S. Victoriani, à quo ampliatum est, appellationem fortiretur.

o Vide Pelizerium De duobus Maximis lib. 2. n. 34 fol. 64.

i In Chron. ad an. DCCXIV.

k Num. 11.

p Inter Venantii opera libri 4. carmen undecimum.

q Franciscus Didacus de Ainsa in Historia Osenfis urbis lib. 2. versus in Latinum apud Bollandum De Actis SS. die xii. Januar. pag. 740. Zurita lib. 1. Annal. Aragon. cap. 13.

l Anno DCCXX.

m Valentia edito MDCCLXXI. per Benedictum Maest in 4.

n Fol. 44.

r In Gallia Christ. tomo 4. pag. 14.

s Apud Bollandum ubi proxime in Actis cap. 2. pag. 740.

Ad hæc Mabillonius existimat sibi haberi debere ab Hispanis gratias eo quòd ignotum hæctenus nobis civem restituerit VICTORIANUM. Talem enim esse, & non Italum, ut vulgò creditur, innuere Venantium autumat, dum plurima per patriam monachorum examina fudisse eum, bisque semis oves rexisse patrio moderamine lustris ait. Nondum tamen id nobis persuadet vir doctus, qui scimus nonnisi unius Afanensis apud nos monasterii auctorem, sive ampliatorem, ferri Victorianum; unde plura monachorum examina per patriam Hispanam fudisse is non verè dici poterit. Nec rectè ad patriam Hispaniam refertur à Mabillonio, quòd patrio, hoc est, paterno (ita credimus) moderamine id monasterium, Afanense nimirum, in quo vitâ functus fuit, rexit. Forfan Venantius virum famâ in Galliis clarum, civem Galliarum existimavit, & ad plura in his structa, uti jam diximus, cœnobia respexit.

439. Floruit verò, ut ad argumentum S. Victoriani ætatis transeamus, sub Justino Junio circa ann. DLXXV. quo anno Sigbertus ejus meminit, Venantius Fortunatus, quem ex eunte hoc sæculo sexto Pictaviensem Episcopum obiisse idoneis rationibus Browerus existimat. Quo igitur tempore Venantius hocce ad superos translatus jam Victoriani epitaphium scripsit, necesse est Gaudiosum ejus discipulum monachatum jam additum fuisse. Nihil enim aliud significare credendum est id quòd de Gaudioso dicitur, Victoriani videlicet discipulum fuisse, nisi quòd sub ejus institutione & regula monachum & ipse sit professus. In epitaphio supra laudato in sepulchro S. Gaudiofi reperto, quod semigothicè scriptum erat, ita habetur: Ab eisdem parentibus B. Victoriano infra annos pueriles docendus est traditus; qui pii patris prius alumnus crescente merito, Tirafonenfi Ecclesie præficitur Episcopus.

t Vitæ ejus cap. 6.

440. Memini hoc ita interpretari ficulneos auctores, ut puerilem in schola, non religiosam in claustrò, educationem Gaudiofi à Victoriano curatam intelligant. Quòcum stat, ut post tempestivam à discipulatu Victoriani dimissionem, Gaudiofus sæculo additus uxorem duxerit; civilibus, & inter hæc Prætorii Africæ præfecturæ, functus sit muneribus, tandemque Turiasonenfis creatus antistes decesserit; quæ omnia sive Helece, sive Braulionis supposititiorum verbis, tam in eo quòd antea de Gaudioso deprompsimus, quàm in præcedenti de S. Victoriano, fragmentis, repræsentant nobis fabulosissimæ hujus historiae auctorum editiones.

u In Addition. ad Maximum num. 32 & 33.

441. Dispellemus mox offusam hanc errorum & fallarum assumptionem de Gaudiofi vitæ sic vario tenore caliginem. Parum autem verisimilia aut inter se conformia de ætate ab his jactari, nunc contendimus. S. Victorianus obiit, horum fragmentorum fide, anno septimo Regis Athanagildi, hoc est DLX. * ab hinc ad DCXXX. quo obiisse dicitur S. Gaudiofus, septuaginta intercurreunt. His verò nunc eos annos addere opus est, quos S. Gaudiofus in ætate habebat, quum

x Vide Morales lib. 11. cap. 56.

S. Victorianus ad superos fuit vocatus. Certè ad id prodendum non nisi conjecturis agere possumus, iis tamen sobriis ac verosimilibus. Si Gaudiofus parentem habuit (cur enim epitaphio sic antiquo, & ignota prius nomina sancti viri parentum, aliaque ejusdem gesta præferenti fidem non habebimus?) Guntham, Theoderici Regis Spatharium, hoc est corporis custodem, sive corporis custodum, aut prætorianorum, quos Romani vocabant, militum Præfectum & Comitem, ut videre est in Concilii XIII. Toletani subscriptionibus (ab *Spatha* Germano, seu Gotthico verbo, aliis Gallico, sive etiam Græco, cujus meminit non solum Tacitus, Vegetius, Isidorus, Apulejus, & à Græcis Diodorus; sed & Anastasius Bibliothecarius in Gregorio II. rebus) ab quo Guntha & ejus uxore filius Gaudiofus in disciplinam Victoriano traditus ibidem dicitur; res ergo agitur sub Theoderico acta Ostro-Gothorum Rege in Italia, qui pro Amalarico ex filia nepote regnum Wisi-Gothorum in Hispaniis & Galliis dominantium, diu, scilicet usque ad annum DXXVI. quo obiit, Ducum suorum operâ usus rexit.

442. Ab hujus Theoderici morte, Gunthæque apud eum exercitio munere, annis plus centum usque ad Gaudiofi obitum Gunthæ filii intermedii, suspicionem statim cuique injiciunt, malè sibi veram ætatem sancti Episcopi, & Braulionis pseudo-historiam convenire. Accedit quòd in epitaphio etiam dicitur superfuisse Gaudiofo matrem, à qua & marito ejus Guntha traditum olim fuisse in disciplinam S. Victoriano audivimus. Qui ergo potuit Neumantia uxor ejus, qui Theoderici Regis, ineunte sæculo sexto, familiaris fuit, usque ad tricesimum sexti sæculi annum, quo è vivis abiit filius Gaudiofus, vitam extendere? Immo non ita senem obiisse eum, hymnus in missali quodam antiquo monasterii S. Victoriani versibus, ut appellant, Leoninis confectus indicat; nempe versu isto:

Donatus sub Agila, translatus sub Petronilla.
Agilam intellige Gothorum Regem, qui occisus fuit à suis anno DLIV. ² sub quo Gaudiofum obiisse verosimile est. Petronillam verò, sub cujus regno translatio facta dicitur, illa erit, quæ cum unica esset proles Ranimiri, cognomento monachi, ann. MCXXXVII. Remondo Berengario Comiti Barcinonensi nupta, regnum Aragonense in domum illius transtulit; ipsa tamen sola regium nomen & auspicia retinens, ut historiæ tradunt hujus gentis. Ideoque in Dipthycha Turiasonenfis Ecclesiæ, & apud Aragoniæ historicos ² vulgò dicitur sanctus Gaudiofus Episcopatus scilicet anno DXXX. initiatus. Quo tempore anno DXXXIII. eum floruisse, apud Maximum, non eum solum qui editus fuit, sed & Estepanum nostrum, legimus. Ad quem locum Bivarius hæret nescius modi Maximum cum Braulione conciliandi.

443. Epitaphium subjunximus, ne hic desideretur, alias quærendum in parum noto extra Hispaniam libro Pellizerii nostri de

duobus Maximis: *In nomine nostri Jesu Christi. In hoc loco clauduntur ossa gloriosi Gaudiofi Episcopi, cujus spiritus in mansionibus summi Patris feliciter spatiatur. Hic genere Iberus, nobilissimo patre Guntha nomine progenitus, qui fuit Theoderici Gothorum Regis Spatharius, non minus illustri matre procreatus, Neumantia nomine. Ab eisdem parentibus B. Victoriano infra annos pueriles docendus est traditus. Qui pii patris prius alumnus, crescente merito Turiasonenfi Ecclesiæ præficitur Episcopus. In quo regimine post multa temporum spatia causâ visendæ matris ad proprios lares revertens, incumbente ægitudine diem clausit extremum sexto Kal. Novembris, sepultusque est in Ecclesia B. Mariæ in proprio prædiolo, quod Scurrius nominatur. In quo loco invadentibus omnem Hispaniam infidelibus Mauris diu sub neglectu delinuit. Postea Dei virtute, inimicis Christi à Pyrenæis montibus longiusculè expulsi, quidam vulgares homines rusticana præsumptione, fidelitatem animo, inde effossum ad propriam Ecclesiam detulerunt, quæ est in villa Fossateni, sub honore S. Martini Episcopi fundata. Unde multis emeris annis, præmissa divina revelatione à tribus religiosi monachis ad monasterium S. Victoriani nocturno silentio est delatum VII. Kal. Octobris, & hoc vasculo collocatum; quatenus ubi cineres magistri honorificè coluntur, ibidem discipuli ejusdem honoris participio fruantur; & cum magistro sit præsens precantium exauditor, qui magistri virtutum cum viveret fuit promptus imitator. Amen.*

444. Haberi certè hæc pro certiore aliis S. Gaudiofi historia, quam scripturæ antiquitas, & inventionis locus non parum commendant, & ad ejus obruzam apocrypha quæque de eo jactata dirigi debent. Unde cadit fabula illa de S. Gaudiofi cum S. Gregorio Pontifice familiaritate, quæ fabulatore venit in mentem ob lectam hujus sancti Papæ ad Gaudiofum quandam epistolam, quâ impune se abufurum credidit ad transformandos alios in alios homines Chemiæ suæ artificio. Legebatur olim hæc inscriptio epistolæ 74. libri primi Gregorianarum, indictione IX. hoc est anno DXC. aut sequenti scripta, hoc modo: *Gregorius Gaudiofo maternæ Africa. Manifestissimo errore. Sed in Romana, & aliis, quæ sequuntur sunt, restituta fuit vera lectio: Gregorius Gaudiofo magistro militum Africa. Nugator ad hanc respexit, ut statim liquet, quum ait Gaudiofum adhuc sæcularem Gregorio Magno charissimum fuisse, per honorificamque sui mentionem ab eo in quadam epistola meruisse.*

445. Prorsus hic Gaudiofus tam alius fuit à Turiasonenfi Episcopo, quam ab utroque alius ego sum. Sed hoc est germanum horum auctorum cacoëthes, ut plures aliarum gentium, aliarum conditionum, & generis mortales in unum coagmentare iis ludus sit. Noster Gaudiofus in Hispania natus, ut in epitaphio legitur; Africanus alter, ad quem literas dedit Gregorius, ut ex illis verbis constat. *Et quidem maximas Deo gratias referimus, cum tales habere proprios provincias habitatores agnoscimus, qui ingenua nobilitate polleant,*

& po-

& potentibus viris adhaerent, provincialibusque suis ad remedium adepta temporum opportunitate consistant. Nec verba hæc exprimere nata sunt præfecti prætorio munus, quo gavifum à Mauricio Imperatore Gaudiofum nostrum fuisse blateravit Braulionis fima. Adhærere enim potentibus viris, consiliumque, ut & in superioribus refertur, administratoribus ejus provinciæ dare, non est ejus qui cum summo imperio rebus Africanis præfesset. Et in hoc dignoscendo munere, & ab alio magistri militum distinguendo, miserè decepit fabulatore sua ipsius somnolenta securitas.

446. Magistris militum cura data est militum à Constantino Magno, relicta provincialium curâ prætorio præfessis, ut ex Panciroli ad Notitiam commentario ^b constat. Consistere autem, seu adistere, quod idem hic significat, provincialibus suis adepta temporum opportunitate proprium fuit pietatis munus, ab eo exercitum, qui non ipse præerat iis, sed pro iis apud prætorio præfectum officia interponere opportuna consueverat. Et fruebatur quidem hujus præfecturæ dignitate Gennadius quidam, cujus forsitan Theophilactus Simocatta lib. 7. cap. 6. historiæ suæ meminit, hoc ipso tempore, quo Gaudiofus militum fuit magister; quamquam non jam sub Latino isto præfecti nomine, sed exarchi, quod idem sonat, Græco, cui inscriptas ejusdem libri primi, sive ejusdem anni, septuagesimam secundam, & septuagesimam tertiam epistolas, Gennadio patrio ^c exarcho Africa nimirum, legimus. De qua muneris appellatione, & à Justino Imperatore usu, non hic eruditorum compilamus scrinia. Non ergo vel ipsa Pseudo-Braulionis narrata inter se coherent; nec aliqua verisimili inductione confirmatur Gaudiofum Turiasonensem Episcopum secularia munera obiisse, aut coævum Gregorio, Isidoro, Fulgentio, atque vero Braulioni fuisse, cum iisdemque commutasse literas, poemataque scripsisse.

447. Diximus jam sæpius Braulionis hæc & aliorum suppositita monumenta Hieronymum Romanum de la Higuera nominare auctorem debere. Quod nunc in Gaudiofi rebus insigni alio argumento persuasissimum faciam. Exstant ejusdem Higuere opuscula multa manu exarata, in quibus Vitæ sanctorum quorundam, & inter alias, S. Gaudiofi hujus Vita, ex tabulis, ut ait, Turiasonenfis Ecclesiæ deducta, quampluribus autem propriis cogitationibus, in quibus expressissimè suum, aliàs notum, genium ostendit, formata. Ibi ex hoc Braulionis, quod olim fabrefecerat, immo potius Valderedi, cui quidem id tribuit, fragmento, non solum munus istud præfecturæ ab eo gestum comprobatur; sed & profectum eum ab Hispania uxorem duxisse Syricam nomine, quâ relicta, non dubitavit bonus vir Pseudo-Valderedus asserere Gaudiofum in Hispania rediisse, & in Episcopum Turiasonensem inaugurari se permisisse. Verba fragmenti: *Postmodum relicta uxore Syrica, electione populi clerique Turiasonenfis, ac Gundemari gloriosissimi Gothorum Regis, Stephano sufficitur.*

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

448. Hominis inventum quæris jam noscere quò respexerit? Et jure quidem. Solet enim horum commentitorum librorum artifex non ex nihilo chimæras suas struere. Exstat nempe inter S. Gregorii epistolas quædam Anthemio subdiacono directâ, quæ libri primi quinquagesima tertia est. Fundus hæc fictionis. Refert ibi sanctus Pontifex, hujus epistolæ latorem Gaudiofum quemdam sibi insinuasse quòd filios suos vellent sibi vindicare sanctæ Romanæ Ecclesiæ actores, quasi nati ei fuissent ex ejusdem Ecclesiæ ancilla Syrica nomine: quam tamen documentis probaverat, à domina sua fuisse per literas manumissam. Committit ergo Anthemio ut hominem tueatur, nec permittat Ecclesiam revocare, quas defendere potius debebat, libertates. Hæc summa Gregorianæ hujus epistolæ, quam de Gaudiofo nostro, gravissimo & sanctissimo viro, conceptam fuisse, Hieronymus Higuera cum Valderedo, sive Braulione, suis, contendit: dummodo Gaudiofi omnes qui hoc tempore ubi vis gentium vixerint in unum & eundem Gaudiofum Turiasonensem antistitem compingantur, quid decuerit magis de tanto viro credere susque deque habens. Gaudiofus ergo nobilissimo patre genitus Theoderici Spathario, & qui natalium splendori præfecturæ Africanæ dignitatem addidisse fingitur, Syricam libertinam, hoc est paulo antè mancipium, duxerit, adeoque abjectæ conditionis fuerit, ut actores Ecclesiæ Romanæ litem ei de filiis ex Syrica genitis, quasi de ejusdem Ecclesiæ servis, moverint, si has nugas sequimur. Quæ quidem nec tempori convenientia concipiunt, ut sibi caveant. Nam epistola hæc anno DXC. indictione IX. (cujus sunt omnes libri primi) data est, quo anno vindicias egisse suorum filiorum Gaudiofum credemus, qui, ut diximus, ante annum ejusdem sæculi LIV. Episcopus jam Turiasonenfis è vita decesserat? Hæc de Gaudiofo, ut rem obscuram quomodocumque illustraremus, nec extra rem scriptorum, quorum albo temerè adscriptum à Pseudo-Braulione indicare & comprobare opus fuit.

449. Sed & huic sæculo merces suas supposititorum Hispaniæ scriptorum intrusit fictitius ille & ridiculus Hauberrus Hispanensis, dehonestamentum historiæ nostræ, nisi figmenti fraus jam apparuisset, paulò post futurum. BONIFACIUM planus hic Papam hujus nominis IV. quorundam operum auctorem existimatum ^d, Hispanum ex Toletis, sive Valeria urbe, fuisse, impudenter finxit. Bonifacius (ait ^e) prius presbyter in Ecclesia Valeriansi in Carpetania, post monachus Agaliensis, creatur Papa. Fuit filius Joannis medici Toletani, & Ildibildis uxoris ejus. Ad quem locum deveniens Argaius interpres & annotator, arroganter se jactat, præque hoc uno stramentitio Hauberto fanores ac certiores historiæ atque geographiæ veteris auctores, antiquissimosque pontificalium rerum enarratores, quibus tota credit Ecclesia Christiana, nauci habet. Cum enim nescio ubi legisset Bonifacium patriâ Valeriansem fuisse, de Valeria Italia provincia id negat posse intelligi,

R r 2

cum

^y Loaisa in Notis ad Concil. viii. Tolet. pag. 461. Spelmanus in Glossaria. Stewechus ad lib. 3. Vegetii cap. 14. Menagius in Originibus linguæ Gallicæ.

^z Morales lib. 11. cap. 57.

^a Surius lib. 2. cap. 1.

^b Parte 1. Orientali c. 30.

^c Post alios Petri Guffanvillei in Notis ad epist. 32. lib. 1. in ultima Paris. editione anni MDCLXXV. S. Gregorii operum.

^d De quibus Biblioth. Pontif. auctor. in Bonifacio IV. pag. 28. ^e Ad ann. DCVI.

cum neque de urbe possit, quæ in eadem Italia hoc tempore nusquam fuit. Quamvis enim Valeriæ urbis Ptolemæus meminerit, Plinii tempore ea jam non exstabat; siquidem ejus deest apud eundem mentio. Iccirco recurrendum esse ad Valeriam Hispaniæ ait, fidemque Hauberto, & plurimas gratias habendas.

450. Huic plumbeo gladio scutum veritatis ferreum opponimus. Anastasius Bibliothecarius, Bonifacius (ait f) natione Marforum de civitate Valeria, ex Joanne medico &c. Et postea: Hic domum suam monasterium fecit, quod & ditavit. Luitprandus, sive alius in ejusdem argumenti libro, Bonifacius (inquit) natione Marforum ex civitate Valeria, ex patre Joanne medico. Et quidem Valeriæ urbis Marforum apud Strabonem (non Ptolemæum, ut Argæizius ait) lib. 5. mentio est, uti & viæ Valeriæ, quæ à Tiburtinis Marfos usque & Corfinium Pelignorum metropolin ducebat. In ea (via Valeria) Latine urbes sunt, Valeria, & Carseoli, & Alba, inquit ille. Sed Plinius non meminit Vespasiani tempore, cum Marforum urbes recenset lib. 3. cap. 12. At non statim inde fit non fuisse; cum ejus iterum factam inveniamus mentionem in Anastasio Bibliothecario, qui sæculo vixit nono, hodieque ostendantur vestigia ejus, lacu forsitan Fucino (hodie de Cellano, in Aprutio) cui adiacebat, uti olim Archippe oppidum, cujus rei meminit Plinius g, haustæ. Quod producit Itali descriptores Leander Albertus h, & Ferdinandus Ughellus i. Alii, ut Cluverio, aliter placuit, Vicovaro nempe Ursinorum oppidum, Valeriæ succenturiatum, in quo assentientem habet Sabellicum k, quamvis eum non laudet; immo Variam pro Valeria, apud Strabonem Cluverius idem pretulisset, nisi Anastasius obstaret, cui majorem, quam Argæizius, adhibebat fidem vir doctissimus.

451. Quicquid autem de Valeria urbe credamus, complexio illa nationis Marforum, & Valeriæ apud Anastasium & Luitprandum minimè potest, nisi obtorto collo, ad Hispaniam, & Valerenses nostros, quorum recordatur Plinius l, sive Valeriam urbem trahi. Unus ergo Haubertus vera dixerit, Argæizio fide-jubente, cæteri tanquam umbræ prætervolabunt, Sabellicum m nempe, Equilinus n, Stella & Platina o, Volaterranus p, Gobelinus Persona q, Onuphrius Panvinius r, Baronius s, Genebrardus t, Donatus Bossius u, Trithemius x, alii; quos Italos, rerumque suarum gnaros, Hispani sequuntur omnes, qui de Bonifacio & Pontificum vitis scripserunt. Ludebatur nempe hæc fabula inter Benedictinos ab eo qui Bonifacium IV. Benedictinum fuisse monachum, Joanni Trithemio, & aliis, contra saniorum y opinionem facile credens gratam rem his, quorum vivebat quadræ, se facturum censuit, si & eum civitate Hispana donaret, Toletanisque, & Agaliensi monasterio civem & sodalem quoquo modo assereret.

452. Sequuntur alii Haubertini literarum pseudo-heroës, totidem supposititiæ historiæ

segmentis laudati, quorum verba huc transferre libuit.

453. Anno DCXIV. LIBERATUS monachus Benedictinus Pampilone obiit. Fuit valde historicus. Hic ille est Liberatus, qui pro tuenda Dextri, Maximi, & Hauberti desperata causa, nuper è tenebris caput extulit; de quo erit infra tractandi locus.

454. Anno DCXCVII. Florebat hoc eodem anno BERITUS monachus, qui scripsit vitas Regum Gotthorum & Suevorum.

At quod impudentissimum & absurdissimum est mendacium sequens continet nota.

455. Anno DCXXXIII. SOPHRONIUS monachus Æmilianensis Romæ consecratur Episcopus Hierosolymitanus. Pertinet quidem is ad scriptores, utpote qui præter Vitam S. Mariæ Ægyptiacæ, SS. Cyri & Joannis martyrum, quasdam epistolas & orationes Græco elucubravit sermone; de quibus Bellarminus, Possevinus, Labbeus. Hic celeberrimus Asiæ suæ vir Damasci in Phœnicia natus, quod omnis comprobabit paulò post antiquitas, eo solum, ut hanc fabulam luderet, Hauberto in mentem venit, quia in vita S. Æmiliani presbyteri à Braulione Cæsar-augustano conscripta Sophronii cujusdam monachi habetur mentio; à quo inter alios viri venerabilis res gestas se didicisse fatetur auctor. Patria quidem ejus adeò fuit Græcis, cujus linguæ & Ecclesiæ erat, nota, ut vel in factis suis Ecclesiasticis, quorum tabulis, ob sanctitatem vitæ, & in Ecclesiam universalem insigne viri meritum, inscripserant, annotatum habuerint.

456. Menologium Græcorum ex interpretatione Cardinalis Sirleti xi. die Martii: Eodem die S. Patris nostri Sophronii Patriarchæ Hierosolymitani ex regione Phœnicia urbe Damasco, multiplici eruditione, divinarum literarum scientiâ, & pietate insignis. Res ejus gestas, eorundem cum natalium mentione, tam Græcorum Menæa, quam novum ejus Ecclesiæ Anthologium, continent. Menæorum elogium in magno opere De actis Sanctorum die xi. Martii z habetur. Nos ex Anthologio hæc damus: Σωφρόνιος ὁ ἐν ἁγίοις, πατὴρ ἡμῶν, γενόμενος ἀπὸ τῆς χώρας Φοινίκης, ἀπὸ πατρὸς ὀνόματι Δαμάσκου, εὐσεβῶν καὶ σωφρόνων γονέων καὶ υἱῶν. Ὁρῶντις ὅτι ἂν ἐμαθεῖ πᾶσαν Ἑβραϊκὴν καὶ Χαλδαϊκὴν γράφην. Ἐἶτα τὴν μαθήραν τῆ μεγάλου Θεοδοσίου κατέλαβεν, ἐν ἣ πᾶσαν διήλθε γράφην. Ἐπειτα ἐπὶ τῷ Ἀλεξανδρείαν ἀπῆλθε, πλείονος γνώσεως ἐπιέμενος. διὰ δὲ τῷ γνώσει, καὶ τῷ ὑπερβάλλουσιν αὐτῷ ἀρετῶν ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων γίνεται. τῆς δὲ ἁγίας πόλεως πολιορκουμένης, πάλιν πρὸς Ἀλεξανδρείαν πρὸς τὸ ἅγιον Ἰωάννην τὸ ἐπίμονα ἀπέρχεται, καὶ μετὰ τῷ τελευτῶντα ἐκείνου πάλιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὑποστέλλεται. πολλὰς δὲ βίβλους συγγράφας ἔγραψε, καὶ διαφόρους ἁγίους ἐγκωμιάσας, καὶ συνθεὶς τὸ ὑπὲρ ἀνθρώπων δῆμιον τῷ κυρίῳ τῆς ὁσίας Μαρίας, καὶ καλῶς τὸ ποιῆσαι τῆς τῷ Χριστῷ ἐκκλησιαστικῆς χειραγωγείας, καὶ ἰθυῖας ἐν εἰρήνῃ πρὸς κύριον ἐξεδήμιωσε. Hoc est: Sophronius, qui inter Sanctos est, pater noster; natus in regione Phœnicia, & urbe Damasco, pium & prudentem genitorum (patri Plinthis, matri autem Myro fuere nomina, uti Menæa habent) proles fuit. Cum autem ingenio polleret, ebraicæ & Christianas omnes

segmentis laudati, quorum verba huc transferre libuit.

Annos literas didicit. Inde cœnobium magni Theodosii ingressus, omnem ibi percussit Scripturam. Postea in Alexandriam venit plenioris doctrinæ cupidus, ac propter scientiam & excellentem virtutem Hierosolymitanus Episcopus fieri meruit. Alma autem ista urbe obsidione cinctâ, iterum in Alexandriam ad Joannem sanctum Eleemosynarium se contulit, ac post ejus obitum denuò Hierosolymam rediit. Post plures libros scriptos, diversisque Sanctos encomiis celebratos, compositamque supra humanam vitæ sanctæ Mariæ (Ægyptiacæ) narrationem, & Christi Ecclesiæ gregem pulchrè gubernatum, directumque, in pace ad Dominum & corpore abiit. Hucusque Græci libri Ecclesiastici, quamvis non uno anachronismo à vera historia deviantes a.

457. Magnus quidem hic fuit Sophronius, qui adhuc privatus, & monachus Alexandriæ manens, Cyro Alexandrino Patriarchæ, Monothelitarum hæresin, quæ Christo unicam tributam voluntatem, suscitanti, deinde Sergio Constantinopolitano etiam Patriarche, eadem labe infecto, cum ipse jam esset factus Hierosolymorum antistes, validissimè usque ad mortem resistit; de cujus rebus gestis agunt Theophanes b, Cedrenus c, Nicephorus Callistus d, Maximus martyr e, Græci omnes, & cum eis Baronius Cardinalis multis locis f, Franciscus Combesius in Hist. hæresis Monothelit. disp. 1. § 8. auctores De Actis SS. die xi. Martii. Quæ omnia ita contraria sunt Haubertine absurdissimè de Sophronii monachatu apud Hispanos, immo & patriâ (nam & id subintelligere voluit) & consecratione in Episcopum Romæ factâ inventioni, ut ferè pudeat in refellendis his tempus terere. Sed respondendum stulto est juxta stultitiam ejus, ne fortè his qui omni spiritui credunt, suam ipsius affricare insipientiam possit. Planè tantum abest, ut à nostris oris, & Hispanis natalibus & commoratione transferit sanctus & inclytus vir Sophronius ad Hierosolymorum infulus, ut de omni vita ejus in oriente gesta omnino liqueat.

458. De patria Græcos audivimus. In studiis sacris, præter alios, Joannis Moschi, sive aliàs Evirati, fuit discipulus, qui Moschus in Theodosii monasterio, uti Sophronius, monachali instituto nomen dederat. Theodosium verò hunc abbatem & archimandritam omnium, quæ sub Hierosolymis sunt, cœnobiorum, vocat elogii prædicti Moschi auctor g. Quicquid Moschus λεμισαριον, vel Praum, suum, sive utriusque, ut credunt plures h, opus eidem Sophronio inscripsit.

459. Sanctus item Joannes cognomento Eleemosynarius in Patriarcham Alexandrinum, anno DCX. hoc est Heraclii Imperatoris primo, electus, cum ab initio ipso suæ administrationis singulis duobus hebdomadæ diebus omnes qui supplicare ab eo aliquid vellent ad se admitteret, atque aliquando accedente nullo tristis & lacrymans vespere recessisset, præstò fuit Sophronius, qui jam tunc Alexandriam venerat, & unâ cum Joanne Moscho consiliarius ac domesticus erat Patriarchæ, eundem sanctissimum præfulem

consolaturus. Quod iis verbis Leontius Neapolis Cypri Episcopus, S. Joannis hujus Eleemosynarii vitæ scriptor, atque æqualis, narrat i. Nullo verò audente rogare caussam, cur esset tristis, divinus qui aderat Sophronius; Quid est, inquit, o vir divine, quod te afficit molestia &c. Et postea: Cum itaque sacrosanctus intellexisset Sophronius, quid sibi vellet quod ab eo dictum fuerat, Te potius, inquit, letari oportet, o beatissime domine, quod tibi commissum gregem feceris vivere in tanta pace, ut nullus de re aliqua cum vicino habeat controversiam. Dixerat idem prius, misisse ei Deum viros sapientes, & semper memorandos Joannem & Sophronium, quibus tamquam patribus indiscretè obediebat k. Joannem Moschum scilicet, & Sophronium nostrum, ejus contubernalem & individuum comitem. Idem Leontius in principio vitæ amborum meminit, uti ejusdem Joannis Eleemosynarii clararum actionum post ejus obitum celebratores.

460. Rursus de eodem adhuc etiam monacho sensisse videtur (ne quidem abruente nuper laudato viro hujus nostræ ætatis à Græcis patribus, & totâ doctrinâ, optimè merito, Francisco Combesio l) S. Maximus martyr horum temporum, & Sophronii equalis, in epistola quadam m. Ceterum habetis (ait) apud vos benedictum dominum meum patremque ac magistrum abbatem Sophronium, hominem verè pro nominis ratione sobrium, & castum, sapientemque veritatis patronum, atque invictum divinarum dogmatum defensorem, qui adversus omnes hæreses opere simul atque sermone strenuè defungi certamine valeat; cui etiam præter alia omnia ornamenta ingens divinarum librorum copia in promptu sit &c.

461. Idem adhuc monachi gerebat schema, quum Cyro Alexandrino unius Christi voluntatis hæresin pro concordia aliarum in Ægypto vigentium hæresum stabilire cogitanti catholicum opposuit dogma. Nec eo contentus, ad Sergium Constantinopolitanum Patriarcham cum literis ejusdem Cyri, sermoneque de re ipsa cum eo habiturus accessit. His itaque præordinatis (ait Sergius ipse ad Honorium Papam scribens n) Sophronius venerabilis monachus, qui (ut ex nunc auditis didicimus) Hierosolymorum presul est ordinatus (nec enim hætenus ejus ex more syrolica suscepimus) apud Alexandriam tum temporis positus cum prefato sanctissimo Papa (Cyro) &c. adversatus est. Et quæ de veniente ad eum, & coram de his agente Sophronio annexit. Convenit Maximus martyr ad Pyrrhum Sergii successorem datis literis o, ubi ait Sophronium admonuisse Sergium humilitate; quæ ejus habitum decebat, ad ejus vestigia provolutum, ne vocem hæreticorum renovaret.

462. Post reditum à Constantinopolitana urbe, cum scilicet ad Honorium hæc scriberet Sergius, Hierosolymis promotus fuit à clericis, & reverendis monachis, & fidelibus laicis universis sanctæ hujus civitatis Christi manu & violentiâ eum cogentibus. quæ verba ejusdem Sophronii sunt ad Honorium Papam, sive ad eundem Sergium Constantinopolitanum (nam directâ modò uni, modò alteri epi-

f De Vitis Pontificum.

g Lib. 3. cap. 12.

h Lib. 1. Italicæ sacre tomo 1. in Marforum Episcopis. k Ennead. VIII. lib. 3.

l Lib. 3. cap. 3. m Ennead. VIII. lib. 6. n Lib. 4. Cap. 161. o In Bonif. IV.

p Lib. 22. Comm. urb. q Cosmodromie eccl. vi. cap. 35.

r De Pontif. Romanis pag. 27. s Ad ann. DCVII. tomo 8. Act. 1.

t In Chronog. lib. 2. u In Chronog. ad ann. MCCCXXXIX. scripto. x Lib. 4. De vitis illustribus ordin. S. Bened.

y Vide Millionium ad Acta SS. Enead. tomo seu faculo 2. in Italicæ prævio SS. p. eternissimum.

1 Apud Baronium eodem tomo 8. ad ann. DCX. num. 9.

k Verba raris in Actis S. S. cap. 2. n. 17.

l In Notis S. Maximi pag. 712. tom. 2. m Ad Petrum illustrem postea voluit in Operum S. Maximi Paris. editionis anni MDCLXXV. pag. 306.

n Apud Baronium tomo 8. ad annum DCXXXIII. n. 19.

o Exstat apud eundem ibidem nu. 53. & in S. Maximi oper. tomo 2. pag. 132.

a Ut observatur ab auctore De actis S. S. cap. 4. n. 42.

b In Chronog. anno DCXXVII.

c In Comp. hist. anno XXV. & XXVI. Heraclii.

d Lib. 17. cap. 5.

e Disp. cum Pyrrho.

f Tomo 8. ad annum DCXXXIII. n. 8. & seqq. ann. DCXXXVI. & n. 5. ann. DCX. n. 9.

z In fine Actuum S. Sophronii tom. 2. Martii.

g Quem scripsit Photius cod. 489. sed plenius in Vitis PP. Rosveidus edidit. h De auctore Prati plura in opere de Actis SS. in Sophronio XI. Martii cap. 1. Labbeo que de scriptis in Joanne Moscho.

p. Apud Ba-
rcen. eodem an-
no nup. xx.

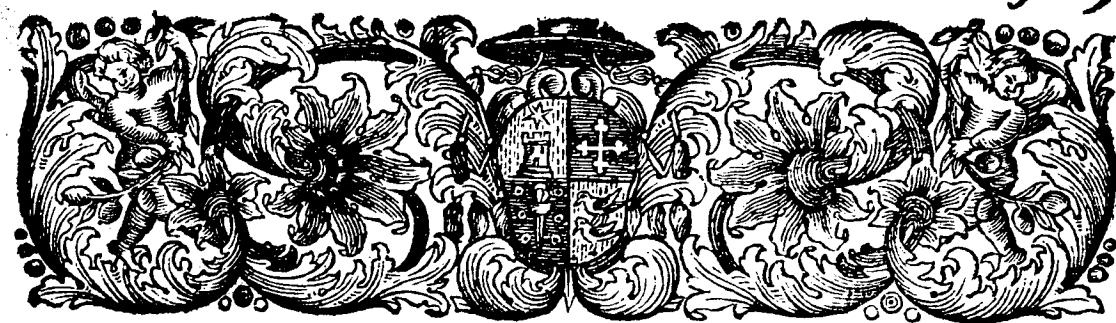
ri epistola legitur) scribentis? Sophronius ergo, si totius veræ historiæ ac monumentorum veterum auctoritati fides præstanda sit, Damascenus patriâ, Theodosiani juxta Hierosolymam cœnobii monachus, Joannis Moschi discipulus, & omnium ferè ejus peregrinationum, ut ex *Prato* liquet, comès; Alexandriæ diu commoratus, Græcè, uti vernaculo sermone, non solum ad Græcos, quibuscum semper vixerat, sed & ad Latinos, qualis Honorius Pontifex erat, scribens, non quidem ab eo, sed à clero & Hierosolymorum tota Ecclesia in Patriarcham sanctæ civitatis admotâ vi promotus.

463. Si autem præ his omnibus Hauberti sint quisquiliæ, nihil horum, sed in Hispania natus; certè monachus Æmilianensis monasterii, Romæque in Patriarcham consecratus fuerit. Quod vel audacissimis hujus pseudo-

historiæ propugnatoribus admittere nec in mentem veniet. Immo hunc Sophronium Asiæ sue, sicut & Joannem Constantinopolitanum Patriarcham, Græcis natalibus restituere satius videbitur; de quo ultimo hæc apud eundem ridiculum Haubertum anno DCLXXII. S. JOANNES monachus *Benedictinus*, & abbas *S. Mariæ (de Valvanera)*, ut interpres explicat) *Episcopus Constantinopolitanus, natione Hispanus, floret*. Ad illum fortè manus porrexit avidas, qui post Thomam anno DCLVIII. huic Ecclesiæ præfectus dicitur. Sed hic syncellus, & custos vasorum in ea Ecclesia ante pontificatum fuit. Cur non (inquis) Benedictinus monachus gerere ista potuit munera? Cedo unum hujus sectæ hominem inter Græcos florentem; & auctore me, Haubertus saltem loco isto non desipuerit.

BIBLIO-

BIBLIOTHECÆ

V E T E R I S

H I S P A N Æ

LIBER SEXTUS,

De scriptoribus sæculorum octavi,
noni, ac decimi.

CAPUT PRIMUM.

Subjugatâ à Mauris hoc seculo Hispaniâ, infrequens literis & scriptoribus locus datus. GUNTHERICO, SINDEREDO, CONCORDIO, Toletanis præsulibus relictis, CIXILA ejusdem urbis Episcopus laudatur, vitæ S. Ildephonsi auctor. Pseudo-historicorum de Egilane Eliberitano Episcopo curiosum figmentum. PETRUS PULCHER incertus auctor. SERVANDUS Auriensis præsul, quale opus historicum & genealogicum reliquisse dicatur. JULIANUS diaconus, LUCAS cognomento, Græcus Thessalonicensis, à Floriano de Ocampo laudatus, quamquam fide subnitatur, atque item Bernardi Britti LAIMUNDUS, horum temporum historici.

I. **A**GGREDIMUR fatale atq; infelicissimum Hispaniæ nostræ octavum sæculum, quo vix in eunte, ira divini numinis ad vindictam sui, atque erratorum Gothico-Hispanæ gentis punitionem, quæ ab antiqua illa morum doctrinæque integritate, tot Conciliis ac legibus confirmatâ, sub Witiza & Roderico iniquissimis Regibus miserrimè præcipitaverat, è vicina Africa accitos Mauros, seu Arabes, Machometi asseclas, nobis intulit, hostes teterrimos; vultumque omnem felicissimi regni, atque Gothici sic ad eum diem florentis imperii, ad exterminationem usque lacrymabiliter defædavit. Quod hostium Christianæ fidei jugum octavo isto cervicibus suis impositum, multis deinde sæculis Hispania tulit, vixque tandem

decimo quarto excussit. Nec miraberis, lector, magnæ hujus calamitatis defuisse tempore viros illos doctrinâ olim inter nos ac toto terrarum orbe inclytos, quorum nomina huic albo infereremus. Raras igitur scriptorum spicas, quibus malignum ab austro & oriente veniens pepercit sydus, ac tritura Sarracenorum non decussit, legere nunc erit nobis opus, ac veluti disciplinæ ignis ferè extincti striduras quasdam historiæ hujus gremio, ne pereant, confovere.

2. Numerantur in his Toletanæ urbis quidam antistites, Gunthericus, Felicis, de quo sæculo diximus a superiore, successor, Sinderedus, Concordius, Petrus Pulcher, Cixila, Elipandusque; sed numerantur, & sic ordinantur fide sola pseudo-historicorum nostri sæculi.

3. GUNTHERICUS nempe, aut Gundericus, ab Isidoro Pacensi b & Roderico Toletano c sanctitatis morum ac mirabilium supra naturæ vires operum nomine laudatus, tanquam auctor epitaphii decessoris sui Felicis; de quo epitaphio distichis novem comprehenso, atque ipsius Gunderici rebus, multis blaterat Pseudo-Luitprandus d.

4. SINDEREDUS Romanus, olim ejusdem Gunterici archidiaconus Toletanus, composuisse dicitur apud eundem Pseudo-Luitprandum e. Gunderico epitaphium, notus alias ex catalogis Toletanæ Ecclesiæ præsulum f, & ex Isidoro Pacensi g, malè ab eo habitus ob derelictum gregem suum Arabum hostium metu.

5. CONCORDIUS item quasi scripserit hominiam in laudem S. Toribii ex monacho Palentini Episcopi, ejusdem malè consuti Luitprandi testimonio h. Omnes quidem hi præ-

a Cap. 7.
lib. 5.

b In Chron.
erâ dccxxxix.
c Lib. 3. cap.
24.

d Ann. dcc.
decs. dcciv.
dccvii.

e An. dccvii.
f Morales
lib. 23. cap. 7.
g Erâ dccx.

h An. dccix
præ-

presules fuere Toletani, sed quod eos inter scriptores recententi falso & sramentitio auctori denegemus fidem, à doctis & prudentibus viris, ut spero, iniquitatis non arguemur. Aliter cum Cixila, Petro Pulchro, atque Elipando agemus; qui non modò Pontificum ejusdem Ecclesiæ, sed & scriptorum albo jam olim, & ante nugatoria ista Chronica, quæ suis, unde exierunt, damnamus sæpè atque addicimus tenebris, immissi laudantur.

6. CIXILA, Concordii successor, aliàs i CIXILANES, cujus nomen, ut omittamus interim supposititios Luitprandum ^k, & Julianum ^l, in catalogis exstat, atque item in hymnis Isidoriani officii, auctor est brevis *Vite, seu gestorum S. Ildephonsi Episcopi Toletanensis sedis metropolitani*, quo titulo descriptam in antiquissimo S. Æmiliani cucullati codice ante sexcentos annos manu exarato legi ajunt ^m, adjectumque: à Cixilane Episcopo ejusdem urbis edita x. Kal. Februarii. quomodo scriptum in eo libro, unde emanavit hoc apographum, fuisse videtur. Exstat item eodem modo, atque ab eodem auctore appellata, in schedis Toletanæ sedis bibliothecæ ⁿ. Concurrunt vestigia ætatis ab auctore ibi relicta: nam audivisse ea se, quæ de Ildephonso scribit, ab Urbano & Euvantio, quorum circa eram DCCLXXV. sive annum Christi DCCXXXVII. Isidorus Pacensis meminit, refert.

7. Toto autem cælo errant illi codices, quos ad manus habuerunt Constantinus Cajetanus, & Franciscus Fev-ardentius, quorum alterius, Cajetani nempe, ms. codex ^o pro Cixilæ nomine præferebat *Eladii* nomen; alter, scilicet Fev-ardentius, in editione sua S. Ildephonsi operum Juliano Pomerio Toletanæ sedis diacono hanc Vitam adscribere, libro forsàn aliquo deceptus, non dubitavit. Cum Helladius Toletanus Episcopus Ildephonsum præcesserit, Juliani autem, non Pomerii, sed hoc tantum noti nomine, scriptum de Ildephonso elogium diversum prorsus sit ab Cixilanis de vita & gestis ejusdem opusculo, cujus initium est: *Ecce dapes mellifue*, &c. atque huic Juliano convenire nequeat Siseberti Episcopi mentio in hac Vita facta, qui Juliano posterior fuit. Editum hoc post Pseudo-Juliani Chronicon à viro eximio D. Laurentio Ramirezio à Prato habemus, & in Constantini Cajetani in *De SS. trium Episcoporum, Isidori, Ildephonsi, & Gregorii Ostiensis vita & actionibus*. Sed pridem ante hos unà cum laudati Ildephonsi libro *De laudibus B. Virginis* Basilii Melanivii Casinensis monachi Basileæ ann. MDLVII. publici juris fecerat.

8. Hæc de Cixilane certa & comperta. Quibus autem liberit ex cœnosis pseudo-historicorum ficulneæ scaturiginis fontibus haurire de eo alia, meras fabulas discent. Cujusmodi sunt ^p, Carolum Francorum Regem magnum desponsasse Toleti uxorem Galianam Galafri Regis filiam, à Cixilane Christiana fide prius imbutam; cui consulantur putidissimæ fictioni alia forsàn opportu-

nior occasio dabitur ^q, consecrassè Toleti sancti martyris Thyrsi templum, quod ut civibus suis persuaderet olim factum, occasione usus cæmentorum quorundam veterum à fossoribus aliud agentibus inventorum Hieronymus Romanus de la Higuera, fabulose hujus totius historiæ ac ficulneorum historicorum, ut creditur, artifex, nihil non movit. Attamen re comperta, deridiculo auctor habitus, & in ora libri hac super inventione ab eo confecti, qui vel hodie servatur in Ecclesiæ Toletanæ bibliotheca, jussu collegii ejusdem sacri monendæ posteritati notata impostura fuit: de quo etiam nos alibi proprio loco dicemus ^r. Habuisse item Cixilane ann. DCCLXXVI. Toleti Concilium ex mandato literisque Adriani Papæ contra Egilane Episcopum Eliberitanum nolentem die sabbathi à carnibus abstinere, ad quod ex omnibus Hispaniæ partibus fuit concursus: in quo etiam, Juliani testimonio, actum est de canonibus pœnitentialibus Theodori Anglorum Archiepiscopi.

9. Scire aves, lector, undenam arripuerit hæc omnia confingendi ansam? Nempe Baronius Cardinalis ^s, dum scripturam ab Adriano I. hujus nominis Papa, quæ vel nunc exstant, epistolarum meminit, deperditarum quarundam aliarum summaria tantum in Vaticana bibliotheca servari docuit; unde novimus scripsisse eum *ad Egilam in Hispania Episcopum, ipsumque hortatum fuisse de Fide orthodoxa tuenda. Pro jejunio sextæ ferie ac sabbato celebrando. Item ad eundem, seu Joannem presbyterum, de conservatione continentie in Hispaniæ partibus epistolam scripsisse, ac de Paschali celebritate, ut eo tempore celebraretur, quando à Romana celebratur Ecclesia. Item eum (inquit nota hæc) monuit de prædestinatione hominis, sive ad bonum sive ad malum, de coïnquinatione eorum tam in escis quam in potu, de diversis erroribus, & eorum pseudo-sacerdotibus, qui vivente viro ^t sortiuntur uxores; de libertate arbitrii, atque aliis multis capitibus in partibus illis contra Fidem catholicam exortis. In fine ipsos hortatur, ut omnes sint conformes, ut canones sciant, ut omnes non obediētes salubribus præceptis excommunicent.*

10. Verum tot inter Hispanæ Ecclesiæ sub Sarracenorum jugo tunc gementis, & ignorantie tenebris circumseptæ, vitia nostris pastoribus ab Adriano imputata, nil aliud prorsus Toletanum doluit figulum, quam Egilæ nomen duabus his epistolis Adriani incriptum; ne fortè aliquis suspicari posset eundem cum Cixilane nostro hunc esse Egilam, qui quidem ita promeruit de tot capitibus violati pastoralis muneris, habitæque negligenter curæ pregravis admoneri. Id quod nonnulli jam in mentem venisse, moderno, ut ait, ac docto homini, conqueritur ipse, quod loquimur, Hieronymus Romanus *Toletanæ historiæ* adhuc ineditæ lib. 14. cap. 11.

11. Inde huic evertendæ conjecturæ, que quidem aliorum ^u etiam animis sedit, omnes intendit mentis nervos, in historia quidem ista Toletana, rationibus dumtaxat usus, quæ rem parum, aut ne vix quidem, promovent, qua-

^q Luitprand. ibidem, Julian. num. 397.

^r Luitprand. ibidem, Julian. num. 394. & 395. & 399.

^s Tomo 9. ad ann. DCCXCV. num. 9.

^t Ita legitur.

^u Thomæ Tamaji. *Notæ ad veteres antiquas* fol. 126.

Quarum tamen levitati pondus dare aliquod muneris sui esse existimans, quanto dein molimine, ut dedecus hoc Toletanæ Ecclesiæ tollerere procurarent, Luitprando & Juliano emissariis suis imposuit! Nimirum Egila quidam fuit vivis, ne res dubia esset, coloribus describendus ^x, ut in urbe *Tadera* sive *Secura* natus, Agaliensis abbas & Eliberitanus tandem creatus Episcopus existimaretur, non Cixila Toletanus, is qui dedit reprehensionem, aut saltem epistolis, causam.

12. Attamen observatione dignum puto, nihil eorum, in quibus Hispani exorbitabant, præter unum de sabbathino carniæ esu, cum tam multa ex Baronii relatione constent, Luitprandum Julianumque inculcasse. Nondum enim ad manus eorum formatoreis Baronii Annalium volumen hoc nonum, cum distringeretur his plasmandis, forsàn pervenerat. Nuncupatus enim ab eximio annalista hic tomus fuit Henrico Galliarum Regi IV. circa annum sæculi anterioris ultimum, quo Mariam Mediceam, ut ex ipsa nuncupatoria epistola colligere pronum est, conjugem duxit. Certè cum Toletanum scriberet historiam ante hunc annum aut circiter Higuera, nondum Baronium viderat, nec vidisse item tunc videtur, cum dabat aliis suis libris operam, qui tam longè ab Adriani epistolarum scopo dirigere eos istum fecit.

13. PETRUS, cognominatus ab oris specie PULCHER, descriptusque à nonnullis ^y in Toletanorum presulum albo, ut Cixilæ successor, aliis decessor, qui tamen in catalogis que apud hanc Ecclesiam servantur, deest, scripsisse dicitur *De paschalis recta celebratione ad Christianos Hispani habitantes, qui à vero computo deerrabant, libellum elegantem*, uti apud Vasæum legimus, qui nullo alio nititur antiquo rei auctore. Quantumvis enim Morales noster Vasæo imputet Isidorus Pacensi laudato id affirmasse; nullum tamen nos apud Vasæum Isidoriani testimonii ad hanc rem adducti vestigium deprehendimus. Quod enim paulò ante Pacensem in testem appellaverit, ad visos Cordubæ hoc anno tres soles omnino pertinet. Verumque est quod Morales Vasæo modestè opponit, in codice suo Isidoriani hujus Chronici bene antiquo desiderari hujus scripti mentionem. Nec item ea fit in Sandovaliana ejusdem editione. Unde Joannes Mariana ^z præstaretne fidem rei, ambiguum habuit. Pseudo-historicos nostros ^a ad hunc librum iniecisse oculos, cum Petrum Pulchrum, scriptorem nobilem, doctrinæque præclarum appellavere, certum haberi debet. Cæterum Elipandus, quem inter scriptores Toleti presules revera dicendum esse antea affirmavimus, quia ferè ad sæculi finem vixit, post alios paulò antiquiores infra describetur.

14. SERVANDUM Auriensem Episcopum fama est, non satis certa, Roderico Gotthorum ultimo Regi à Confessionis sacramento ministrum fuisse, ejusque lateri hæsisse in eo prelio, quo à Sarracenis debellata fuit Hispania, immo & historiam, sive *Hispanicarum rerum* usque ad ætatem suam (vixisse autem *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. I.

dicitur post fatale hoc prælium quatuor supra viginti annos) ex Idatio præsertim, *Historiæ compendium* scripsisse. Exstat quidem, qualis ea est, adhuc in schedis manu exaratis, cujus exempla in magno pretio non ante multos annos apud eos haberi, qui in describendis nobilibus ab antiquitate venientibus familiis operam ponunt ^b, rectè memini. Adjunctum enim legitur, veluti historiæ appendix, domorum quarundam, seu palatiorum, ad quæ veteres referuntur, sive referri amant, familiæ (*Solares*, à solo, vulgus vocat) quoddam summarium.

15. Liber qui exstat non ille Latinus est, quem Servandus composuisse dicitur, sed interpretatio ejus vernacula, hoc est, proprio Galliciæ sermone, à Petro quodam Seguinto ejusdem Auriensis Ecclesiæ antistite anno MCL. facta. Qui Seguintus suæ interpretationi tractatum & ipse addidit, de iisdem familiis testeras conferens, sive stemmata gentilitia, & successiones earum, aliarumque ad suam usque ætatem. Deferuit tamen jam apud eosdem, qui olim auro contra carum non habuerent, utendi eo in genealogiis, ut vocant, deducendis amor & cupiditas ^c; pluramque observata fuere, tam in Servandi, quam in Seguinti scriptis, vel parum vero similia, vel eventibus ipsis aliis certis, eorum ætate, à quibus referuntur, posteriora. De quo tamen quia librum non vidimus, judicium nostrum abstinemus. Nihilominus & ipsi ejus propugnatores ^d fatentur, sædatum jam exstare ac deturpatum additionibus & commentis pluribus ineptis.

16. JULIANUS, præter alia cognomina, diaconus Toletanus, hujus temporis reputatur auctor fuisse cujusdam alterius historiæ, seu *Hispanicarum antiquitatum*, rerumque upud nos, & à Pelagio quoque, primo post captivitatem Rege, olim gestarum *commentarii*. Id omnes notum habent historiis nostris, pars obnoxii, pars ambigui. Unus enim Florianus Docampius, Caroli V. Cæsaris & Hispaniarum Regis chronographus, ejus scripto isto usus fuisse dicitur, quod aliis commendavit; nulli verò codicem, requisitus etiam hoc super ab amicis, ostendit. De quo Ambrosius Morales jure eum expostulat lib. 13. cap. 7. ut postea dicemus. Floriani verba de hoc auctore Latina è vulgaribus dabimus, syllabumque eorum omnium locorum ejus, ubi Juliani testimonium pro rebus à se narratis laudat, subjiciemus. Qui velut quædam erit argumenti ejus, quo de agimus, operis tabella, è disjecta vi tempestatis nave, si quæ fuit, servata.

17. Hæc nempe Floriani ex prologo *Generalis Hispaniæ Chronici* ^e vernaculè scripti, seu potius incepti, verba sunt, Hispanis ad oram collocatis respondentia: *Post dictum Julianum rerum Hispanicarum seriem prosequutus fuit, ceteris melior, Julianus alter, diaconus, & ipse Toletanus, hujusce urbis civis, quantumvis natione Græcus, quod ipse in principio Chronici sui indicare videtur; quo quidem, antequam temporis sui res gestas aggrediatur, antiquitates Hispaniæ plerimas summarie colligit,*

^b Videndi D. Josephus Pellizer in *el Memorial de la casa, y servicios del Marqués de Ribar Don Joseph de Saavedra*, Egidijs Gonzalez de Avila in *Theatro Ecclesiæ Auriensis* tomo 3. *Theat. Ecclesiæ Hispaniæ* pag. 383. & in *Ecclesiæ Composit.* tom. 1. cap. 2. pag. 30. *Cardoso in Hagiologio Lusitano* die 14. Maji lib. 6. *Gandara Nobilitate de Galicia* lib. 2. cap. 1.

^c D. Josephus Pellizer in *Bibliotheca veterum librorum* fol. 145.

^d Gandrea ubi proximè.

^e In prologo fol. 5. *Despues del Julianio subrecho prosequio la relacion de los hechos Españoles, mucho mejor que todos, otro Julianio diacono, tambien Toledano, morado en aquella misma ciudad puesto que Griego de nacion, segun el parecer declaran en el principio de su Chronica, dentro de la qual, primero quetrate los acontecimientos de sus tiempos, recapitulo sumariamente muchas antiguedades Españolas, donde se muestra leido, y muy exercitado en letras, y ciencia de la gente Griega. Despues de lo qual viene de lo qual viene à contar la mayor parte de los trabajos, y victorias del santo Rey D. Felipe, en cuya edad el dize que fue, con la entrada de aquellos Alarabes, y Moros Africanos, que diximos arriba.*

ⁱ In *Ms. C. p. 115* codicis S. Æmiliani. ^k An. DCCLXXV. DCCLXXV. ^l In Chron. no. 390. & 399.

^m In editione quæ facta fuit post Juliani Chronicon ad oram libri. ⁿ In *De defensione Del. in Ecclesiæ Toletanæ* cap. 18. Morales lib. 12. cap. 39. in principio. ^o Pluteo. 79. num. 15.

^o Meminit ipse in vita S. Ildephonsi.

^p Luitprand. ann. DCCXXXV. sive era DCCCXVII Julianus n. 395.

^x A Luitprand. ad annum DCCLXXXVI. Julian. in Chron. num. 388. 391. ac 396.

^y Vasæus Chron. ad ann. DCCXXV. Morales Vasæo laudato lib. 13. cap. 7. *Lección ad decret. Guedenari* pag. 280. *Concilio Hispaniæ*, Pifa in *Hist. Tolet.* lib. 3. cap. 5. *Tamajus de Vargas Novedades antiguas* fol. 126. & ad Luitprandum. pag. 132.

^z Lib. 7. cap. 6. ^a Luitprand. ann. DCCXVI. Julianus num. 384.

non parum se in doctrina & literis Græcis versatum ostendens. Post inde is Pelagii Regis sancti, sub quo vixisse dicitur, laborum ac victoriarum majorem partem, Arabicorumque & Maurorum Africanorum, de quibus diximus, ingressum narrat. Hoc illius operis argumentum hinc fuisse novimus.

18. Testimonio autem ejusdem Juliani diaconi Florianus sæpe utitur; nempe

Lib.1. cap.38. ait Julianum prædictum de origine Calpes, in freto Herculeo antiquissimæ urbis, multa narrare.

Lib.2. cap.31. in Turdetanorum gentis etiam nostræ mentione.

Lib.3. cap.32. Dum legationem Hispanorum ad Alexandrum Macedonem destinatam refert.

Cap.41. Quum de Asturum, five Asturum populo, atque ejus rebus gestis agit.

Lib.4. cap.5. Hamilcarem Annibalis patrem in Sicilia bellum adversus Romanos gesturum, ex Balearibus insulis, cum Hispanorum duobus millibus, atque earundem insularum trecentis fundibulariis solvisse, ex eodem Juliano memorat.

Cap.9. Distinguere eum ait Carthaginem, cognomento veterem, ac Dertusam urbes, quas nonnemo inter noviores confundere voluit, quasi una eademque esset Ilercaonum urbs, Tortosa hodie dicta.

Cap.10. Dum de Turdetanis sub Hamilcare militantibus ædificata mentionem habet.

Cap.14. Eundem Julianum, dum de Barcinonis fundatore agit Hamilcare cognomento Barcino, plura collegisse ait Latinorum poetarum de hac re carmina.

Cap.44. Quum de anno agit, quo Annibal cum exercitu Pœnorum & Hispanorum Italiæ expeditionem aggressus fuit.

19. Novem his, nec aliis, ut credo, locis Juliani diaconi Florianus meminit. In eorum autem quibusdam recordatur etiam alterius Juliani, quem Pomerium in prologo appellat, earundem Hispanicarum antiquitatum illustratoris, quemque eundem esse cum eo existimavit, qui res sub Wambane Gotthorum Rege contra Paullum rebellem gestas luculenter enarravisse scimus. De quo supra diximus quæ de hac re scire oportuit, cum de Juliano Toletani Archiepiscopi, hujus de Wambane historiæ vulgò existimati auctoris, rebus ageremus.

20. Sed vide sis nunc de Juliano isto, & ejus hoc à Floriano laudato Chronico, quid Ambrosius Morales, probitate non minori quàm doctrinâ & industriâ vir, quem Floriano ante tempus defuncto in continuandæ Generalis Historiæ cura Philippus Rex secundus subrogavit, libri 13. cap.7. existimaverit. Verba ejus vulgaria in ora posita Latine ita sonant: Florianus de Ocampo ait in suo prologo, quandam historiam horum temporum penes se habuisse Juliani Thessalonicensis, qui florebat tunc Toleti, sanctæque ejus urbis Ecclesiæ erat diaconus. Habeo tamen de hac re dicere, mecum plures Floriani amicos videre hunc librum desiderasse, quem nunquam nobis ostendit, nec

postea visus ab aliquo fuit. Quinimo in ejusdem Floriani schedis non unquam existisse hunc librum, vestigia plurima deprehendi.

21. Nescio culpæ quid in his verbis D. Laurentius Ramirezius de Prato, cætera vir doctissimus, spiritui tamen (quod veniâ ejus dixerim) cuiumque credens, invenerit; cujus nomine probitate conspicuum & pietate virum, quarum virtutum in omni vita sua, & quæ supersunt ab eo, scriptis, documenta clarissima ostendit vivus, posterisque reliquit, ob hoc sincerè interpositum de Juliano Chronico judicium deridiculo habuerit. Si enim historicis non licet de rebus dubiis ambigere, & nullo præjudicio, etiam doctorum hominum, impediri, quominus id, quod mente conceperint, eloquantur; frustra calamum in manu arripimus, & veritati, proprio historiæ genio, sacramentum dicimus. De hoc sanè Juliano Thessalonicensi quicquid habent auctores nostri, ex Floriano hauserunt; cætera ignotus ivit per omnem ætatem, & cum assertore suo interit. Petrus unus de Medina in libro Grandezas de España inscripto, Julianum Lucam vocans laudat eum, quod scripserit Medinam Sidoniam, quæ Assido vetus fuit in Bætica, ex antiquissimis fuisse nostri regni urbibus: quod in Floriano non dum reperi.

22. Neque enim morantur nos pseudo-historicorum ficulneorum ea testimonia, quæ potius succollandæ Floriani fidei apud Moralem vacillant, quàm asserendo hujus sæculi scriptorum albo Thessalonicensi Juliano Toleti diacono nata, facta fuere. E quibus est Luitprandi illud: Floret Toleti Julianus Lucas, qui multa de utroque Beroso collegit & continuavit. Et Juliano quoque hoc: Hinc auspiciatur suam historiam Julianus Lucas Thessalonicensis, & in sancta Ecclesia Toletana celeberrimus archidiaconus; qui vixit seculo sanctissimi Regis & reparatoris Hispaniæ Pelagii. Quasi non contentus fuerit horum verborum artifex uno fabulis doliisque confuto Beroso Anniano, quin & alterum nobis hoc loco intrudere voluerit. Tamajus autem suspicatur posse intelligi pro altero Beroso Lucium illum Valerium Hispanum à Pseudo-Dextro laudatum, qui Berosi fragmenta in quinque partes digessit. Sed frustra lavat Æthiopem. Potius credo Luitprandum voluisse præstigiis suis fallere eos, qui sciunt Annianum Berosum ab eo Beroso, cujus in veterum scriptis fragmenta conservata sunt, toto cælo differre, idque memoratis duobus, hætenus inauditis, pro uno Beroso. Hæc enim est ejus & similibus fallendi ars, Salomonico, sed pravo, judicio, infantem, hoc est veritatem dividere, ut partium rixas quoquo modo sedare possint.

23. Adjungimus pro arguenda Juliani etiam apud suum Florianum fide, D. Josephum Pellizerium regium chronographum, virum scriptis suis perennaturum, affirmare alicubi habere excerpta, seu eclogas, ex Juliano hujus Chronico ipsa Floriani manu scripta; quorum tamen, sive in iis contentorum, nullam habitam ab eo in Chronico Hispaniæ men-

f Florian de Ocampo dice en su prologo, como suyo una historia de los tiempos de un Julian Thessalonicense, que florecia agora en Toledo, y era diacon en la santa Iglesia. Lo que se dezir desto es, que muchos de sus amigos de Florian desearon ver este libro, y nunca nos lo mostrò, ni despus ha parecido; antes hallè yo en sus papeles unas cartas de no haver havido tal libro.

g In Notis ad Luitprand. ad Pelagium num. 15. alius 34.

h Garibey lib.9. cap.1. Mariana lib.7. cap.6. Paulus Eipinoia historia de Sevilla 1. par lib.2. cap.1.

i Luitprandi in Chronico an. DCCXIII. & Adver. 14. alius 36. Juliano in Chron. num. 234. & 235.

k Ad ann. DCCXVIII.

l In Chron. num. 234.

m Ad ann. ecc. pag. 316. in Bivariana editione.

n In libro Trofeo de la verdad fol. 86. horum quoddam excerptum assert. fol. 82.

mentionem Pellizerius tradit, simul & miratur. Quasi hujus mercis pretium apud ipsum etiam Juliano proxenetam viluerit.

24. Juliano Lucæ diaconi in Historicis Latinis suis Vossius ex Floriano meminit. Quem Julianum eundem cum Juliano Petri archidiacono S. Justæ Toletanæ urbis à Petro Marca in Historia Benevarensi, ut ait, laudato fuisse, non rectè censuit Christophorus Christophori Sandius in Notis & Animadversionibus ad dictum Vossii opus.

o Pag. 276.

CAPUT II.

De FELICE Urgellensi Episcopo, atque ejus heresi, Christum Dei filium adoptivum blasphemè appellante: cui consensit ELIPANDUS Toletanus Episcopus. De Concilio Francofordiensi sub Carolo Magno. Elipandi & Felicis heresis quibusnam Conciliis & scriptis refutata fuerit. BEATI presbyteri, & HETERII Uxamensis Episcopi commune opus de hac re. Levana hodie Lievana in Asturiis. Beatus an monachus. Paullinus Aquilejensis exponitur. Iberia etiam Italia dicta. Pseudo-historicorum Luitprandi & Juliano ad excusandum Elipandum stultæ machinationes. Ludovicus Pius Caroli Francorum Regis ex Idegarde filius, non ex Galiana Toletani Regis nata. Concilium Toletanum hujus temporis fictitium. Ficulnei generis, sive Higuerarum Toletanorum civium, jacta fundamenta. ARCARICI Bracarenfis Episcopi supposititiæ literæ ad Elipandum.

25. ENATUS verò, cum exiret hoc sæculum, novus ob ignorantiam gentis error de persona Christi Domini nostri, puriorem Christianitatis aëra, quo illius ætatis fides vivebat, infecit. Quæ tamen anam dedit aliter ac rectè sentientibus cudendi monumenta doctissima; scriptisque suis pudentas, si brevi non succurreretur, futuras maculas extergendi. FELIX URGELLENSIS atque ELIPANDUS TOLETANUS antistes mali fundus occasioque. Deceptus enim uterque contagione forsan insidentium cervicibus, aut è proximo blasphemantium Machometanorum, Jesum Christum adoptivum Dei filium appellare ac docere non erubuerunt. Quorum primus Felix in Concilio Ratisponensi semel, idemque iterum cum Elipando, sive eorum heresis, in Francofordiensi damnata fuit.

26. Rem luculentius aliis Jonas Aurelianensis in libris Adversus Claudium Taurinensem statim in limine his verbis narrat, nec sine eximia quadam nostræ gentis laude: Disertissimos viros, & eloquentissimos, atque catholicæ & Apostolicæ fidei invictissimos defensores, Hispaniam protulisse, manifestum est; quorum imitanda exempla, & documenta sequenda, quia in promptu habentur, & Ecclesiæ amplectuntur, ab eis, Christo favente, non ab jure sancta salubriter instruitur & fovetur Ecclesia. Sed quoniam se Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

pissimè, & heresiarchas simplicitatem catholice fidei perverfis dogmatibus commaculare conantes, & multifarius superstitionibus auctoritati sanctæ Dei Ecclesiæ contra eumes creavit, & hætenus creare non cessat; cunctis valde fidelibus dolendum est. Ut igitur cæteros omittam, emerfit ex eadem Hispania tempore sanctæ memoriæ Caroli piissimi atque invictissimi Augusti quidam Felix nomine, actu infelix, Urgellitanensis civitatis Episcopus, qui juncto scelerato errori Elipando Toletanæ urbis Episcopo, secundum humanitatem non esse proprium filium Dei, sed adoptivum predicare ausus est, & hac virulenta doctrina uterque Hispaniam magna ex parte infecit.

27. Narrat inde Felicem propinare Gallis & Germanis conatum veneni hujus haustum; Caroli ejusdem Magni jussu, & Adriani I. Papæ auctoritate congregatam Synodum (Ratisbonæ, sive Raignisburgi: nam ita vocat Alcuinus) cum erroris sui auctore Nestorio præsentem condemnasse. Quando hæc habita Synodus fuerit observavit Jacobus Sirmondus, nempe anno DCCXCII. Immo ductus inde Felix Romam, coram Adriano in Basilica S. Petri heresin confessus, eam abdicavit, libereque redire in urbem suam fuit permittus, uti refert Eginhardus in Annalibus suis, sub Ludovico Pio conscriptis, quem auctorem, quia ignotus antea fuit, non ullo nomine Baronius, & alii appellant. Qui & scripsisse de errore suo libros ad Elipandum directos ait. Urgellis est (inquit) civitas in Pyrenæi montis jugo sita, cujus Episcopus, nomine Felix, natione Hispanus, ab Elipando Toleti Episcopo per literas consultus, &c. valde incautè ac inconsideratè, & contra antiquam catholicæ Ecclesiæ doctrinam adoptivum non solum pronunciarit (Christum Dei filium) sed etiam scriptis ad memoratum Episcopum libris pertinacissimè pravitatem opinionis suæ defendere curavit.

p Advers. Elipandum. lib. 1.

q In Notis Conciliorum Gallie tom. 2. pag. 160.

r Editus fuit inter Germaniæ scriptores abique nomine à Justo Reubero, deinde sub Eginhardi à Duchesnio tom. 2. Script. France pag. 233.

s Ante editionem auctoris cæteran. Gallie Duchesnii. t Tomo 9. an. DCCXCII. num. 10. Morales lib. 13. cap. 26. u Ad ann. DCCXCII.

28. Ex quibus verbis natales Hispanici Felicis adeò indubitati esse debent, ut frustra sit, profapia eum fuisse Gallum Joannes Tamajus volens. Ab eo enim interpolata Vita fuit Beati, in qua hoc legimus edita die XIX. Februarii, quamquam affirmet se eam ex legendario Asturicensi desumpsisse. De quo iterum quum de Beato agemus. Exstant quidem in appendice operum Alcuini epistolæ & confessiones Felicis Episcopi Urgellensis & Elipanti Archiepiscopi Toletani. (Quam confessionem etiam Lalandus edidit in Supplemento Conciliorum Gallie Sirmondi.) Item epistola Felicis ad filiam in Christo charissimam. Nec non epistola Elipanti ad Felicem nuper conversum. Demumque Elipanti ad Alcuinum, sive Albinum. Alia responsiones continens prioris epistolæ ejusdem.

x Pag. 89.

29. Neque tum recens natus error hic: namque ab anno DCCLXXXIII. (si recto it calculus talo, ac nota numeri nos non fallit) in quodam codice ms. Toletanæ Ecclesiæ, in quo, uti & in aliis, conservatur magnum quoddam adversus Elipandi hunc errorem Beati atque Heterii, quibusde statim agemus, opus, epistola quædam legitur ab Eli-

pando Toletano Episcopo ad quendam abbatem, *Fidelem* appellatum, cujus loci ignoramus, sed in Asturiis manentem, Octobri mense hujus nuper laudati anni Toleti, ut videtur, scripta. Quo anno, Silone Rege Asturiarum defuncto, Mauregatus Alphonso catholici notus, Alphonso Casto ejecto, regnum usurpavit. Argumentum hujus epistolæ apud Ambrosium Moralem vide sis; quæ tamen hæcenus in schedis latet. Hoc autem primum scriptum fuit, quo Elipandus pro vasa sua sententia stylum strinxit, Beatum incusans eum, quem nuper laudavimus, unaque Heterium Oxomensis nuncupatum Episcopum, ejus amicum & asseclam, eo quod inconsulto præfule Toletano, immo contrasentiente, Asturiarum incolæ ipsi, quod veluti opprobrii loco jacit, quæ sibi viderentur, docerent populos; laudansque Arcarium quendam Episcopum prudentiæ & obsequii nomine, qui super utriusque Beati atque Heterii doctrina officiosè eum consulisset. Refert inibi se errorem alium circa celebrationem Paschatis, cujusdam Migetii, unâ cum aliis præfulibus, Hispani serpentem extinxisse; sperareque similiter extinguerent *Beatum* (sic à Beato appellat) in Asturiis hæresin. Huic sanè epistolæ reposcere si, quæ diximus, Beatus & Heterius, de quo paulò post dicemus, veræ sententiæ apologema.

30. Neque admonitus aut repressus Elipandus Felicis penitentia, immo eandem hujusce erroris causam iterum ipse tueri fatagens, ad Carolum Francorum Regem, immo & ad quosdam dedit Episcopos literas, in quarum (ait ipse Carolus) serie non satis elucebat, an quasi ex auctoritate magisterii nos vestra docere disposuistis, an ex humilitatis discipulatu nostra discere desideratis. Certè in his quæ Carolo Regi sunt directæ, ab eo petiit, ut libelli sui de re conscripti (idem est cum epistola) textus in præsentia ejus legeretur. Quod Carolus exsequutum sese ait, ex omnibus suæ ditionis Ecclesiis vocatis ad Concilium Episcopis, coramque iis recitatâ epistola. Hoc est Concilium illud Franco-furdense, seu Franco-fordienfe, anni DCCXCIV. celeberrimum, at non omni ex parte beatum; in quo sanctè quidem anathematizata fuit *impia ac nefanda hæresis Elipandi Toletanæ sedis Episcopi, & Felicis Orgellitani, eorumque sequacium, qui malè sentientes in Dei filio assererant adoptionem*; ut canon primus loquitur: temerario autem ausu catholicum de adoratione imaginum. Nicænæ secundæ Synodi generalis tunc forsan haud satis in Græco fonte intellectum dogma, in canone secundo damnatum.

31. Unde emanavere ad Elipandum, simulque generaliter ad Hispaniæ Episcopos, qui non omnes tamen luto isti hæsisse verosimilius est, refutatoris epistolæ; prima, quæ Episcopis dumtaxat Italiæ eo in Concilio cœuntibus adscripta, & ad provincias Galliciæ ac Spaniarum directâ: secunda Episcoporum Germaniæ, Galliæ, & Aquitaniæ Præfulibus Hispaniæ inscripta: tertia verò Caroli ipsius ad Elipandum responsoria, cujus ad eundem,

& ceteros in partibus Hispaniarum confacerdotas nuncupationem esse voluit. Quæ omnes in Concilio hujus actus conjectæ sunt, uti & Adriani Papæ I. alia, non jam ad Elipandum, sed contra eum, Galliciis Spaniisque (ita legitur) *Ecclesiis præfidentibus* inscripta, & ante Concilium jam dicti celebrationem, statim atque de missis ad se ab Elipando literis Carolus ipsum admonuit, exarata. Leguntur & aliæ ejusdem Pontificis tertio volumine collectionis Duchesnianæ *Historiæ Francorum*.

32. Strinxit & contra Elipandum calamitatem, multisque cum eo super dogmate isto Alcuinus egit. Alcuinus, inquam, Caroli Magni magister, quem ille hoc ipso tempore propter doctrinæ existimationem è Britannia evocaverat. Leguntur namque in hujus operibus Parisiensis editionis (ab Andrea Duchesnio procuratæ, tum ejus epistola ad Elipandum Toletanum Episcopum cohortatoria in catholica fide; tum alia Elipandi ad Alcuinum, continens responsiones prioris alterius. (de qua jam supra diximus) item libelli duo Alcuini contra epistolam sibi ab Elipando directam, quibus evacuat prævas illas assertiones. Nec non ibidem extant contra Felicem Urgellitani libri vii. sub nomine Paullini Aquilejensis, in Bibliotheca veterum Patrum vulgatis; quos idem Duchesnius Alcuino asseruit.

33. Sunt enim diversa, quæ adversus hunc errorem Paullinus ejusdem temporis scriptor Caroloque valdè charus exaravit, nempe libellus de sanctissima Trinitate adversus Elipandum Toletanum, & Felicem Urgellitani, amissiles, dictus sacro-syllabus (hæc est epistola superius memorata hujus Paullini, aliorumque Italiæ Episcoporum nomine ad provincias Hispaniæ destinata) atque item libri tres contra eundem Felicem Urgellitani Episcopum, cum epistola ad Carolum Magnum, quos jam laudatus Andreas Duchesnius ex codice ms. Puteanorum fratrum cum Alcuini operibus emisit in publicum. Agobardus etiam Lugdunensis præsul contra Felicem Urgellitani ad Ludovicum Imperatorem directum librum emisit.

34. Tantæ molis fuit redivivi apud nos erroris, ut jactabatur, Nestoriani machinationes, & falsissimas duorum Episcoporum assertiones veritatis malleo confringere. Et tamen post conciliare ac pontificium anathema (laudantur hac re super celebrata Concilium Narbonense, Romanum, Urgellense, Aquiligranense, apud varios) movebat adhuc in Hispaniis caput excetra erroris in discipulis quibusdam Elipandi, quos sese in Asturiis cognovisse, & quia post trinam admonitionem adhuc etiam in eodem errore permanebant, ut hæreticos devitasse, Jonas prodit Aurelianensis. Videantur tamen ab iis qui Elipandi errorem quodammodo excusari vellent, Franciscus Suarez, Gabriel Vasquez in *Commentar. Theologicis*, & post eos Joannes Eusebius Nierembergus in epistola ad D. Laurentium Ramirezium de Prato scriptam, & cum Luitprandi operibus ab hoc publicatam.

35. Nulli autem fuit inferius BEATI Hispani

d Edit. Paris. ultima: tom. 7. columna 1022.
e Ibidem col. 1014.

f Anni MDCXVI.

g Notat & Placcius De script. Pœd. onymis pag. 235.

h Anno DCCXXVII. in Gallia Christiana tom. 1. pag. 368. Synopsi Labbei pag. 373.

i Apud eundem Labbeum sub Leone III. anno DCCXIX.

k Apud Baluzii append. ad Agobardum.

l Apud Lalandum in supplement. Concil. Galliarum pag. 89. m In edit. Oper. Luitprandi pag. 518.

Spani de nostris Ecclesiis, super eadem re, atque his ipsis diebus, meritum, cujus, & HETERII (fuit hic Oxomensis Episcopus) liber existat *Adversus Elipandum*. Opposuit sese, uti jam diximus, novo Elipandi dogmati Libaniensis in Asturiis Beatus, doctus vir, ac testimonio Alcuini tam vitâ quàm nomine sanctus: & quia cum Heterio sibi erat intima consuetudo, ejus etiam nomen inscripsit operi, quod sub hac inscriptione officii plena in Toletanæ Ecclesiæ codice quodam nuper à nobis memorato legitur: *Eminentissimo nobis & Deo amabili Elipando Toletanæ sedis Archiepiscopo, Heterius & Beatus in Domino salutem*. Tantum abest, ut veritatis amantes viros irritaverit superba illa, supra à nobis dicta, Elipandi ad Fidelem abbatem, utriusque horum operæ reprehensoria epistola.

36. Primus, quod sciam, in lucem protulit antiquitatis hoc monumentum Petrus Stevartus in *Collectione insignium auctorum, tam Græcorum quàm Latinorum, de rebus Ecclesiasticis*. hac scilicet inscriptione: *Heterii Episcopi Uxamensis & Beati presbyteri adversus Elipandum Episcopum Toletanum de adoptione Christi filii Dei libri duo*. Deinde in *Bibliotheca Patrum* editionis quartæ Parisiensis tom. 4. & aliis. Ms. existat in duobus codicibus Ecclesiæ Toletanæ, quorum alterum vidit Morales, uti jam diximus, & Franciscus Piffa. Meminit hujus operis, ad Carolum scribens, ipse Elipandus, ut constat ex his Carolinæ responsionis verbis: *Exemplum mihi Constantini Imperatoris proposuistis, cujus initium Beatum Isidorum laudasse dicitis, & finem doluisse, quod ne mihi accidat per quendam Beatum (malè beatum in editis) quem Antiphrasium cognominastis, benignè suadetis*. Hac Antiphrasii compellatione, quasi irrisoria, usus fuerat Elipandus: *contradictorem* Latinè dixeris) Beatum significaturus. Immo & in eo conspirans Felix, qui Alcuino rescribens *Reverentissimo fratri Albino diacono, non Christi ministro, sed Antiphrasii Beati fidelissimi discipulo* epistolæ inscripsit, uti Joannes Mabillonius rectissime emendavit. Qui & de hoc ipso Antiphrasii nomine duo alia testimonia, epistolæ scilicet Elipandi ad Felicem, & Vitæ Alcuini, produunt Beati.

37. Laudat quoque idem opus Beati Alvarus Cordubensis, hæcenus ineditus, frequentis sæculi scriptor, variis in locis suorum operum, ut ait Morales, ibique eum notare, Beatum impeditore lingua fuisse, iccircoque ad scribendum quàm ad disputandum habiliorem & promptiorem. Nos hunc ejus locum non vidimus, quo ita de Beato censet, sed tantum quod in epistola r. ad Aurelium Flavium Joannem inter alia SS. PP. testimonia argumentum ejusdem epistolæ promoventia, *Iem* (ait) *ex libro Beati Heterii contra Elipandum* (lege sis *Beati & Heterii*; nam duo sunt: & Heterium & Elipandum cum nota aspirationis non incusamus) *quum dicit: qui me misit, mecum est &c.* Confirmatque emendationem, eundem laudans statim: *Iem superius nominatus Libaniensis Beatus. Quod si discutere volueris &c.* Et in alia ad eundem: *Sed ut Bea-*

n Ingolstadtii MDCXVI. in 4.

o Pluteo 30. num. 13. sub nomine Ezerii adv. Elipandum. p Vide Hist. Tolet. fol. 157. q Edit. Paris. col. 1055.

r Præfatione ad primam partem sæculi xv. de Actis SS. Benedictinorum s. 1.

tus Libaniensis presbyter dixit. Ibidemque mox: *Penè temporis nostri Beati Libaniensis presbyteri*.

38. Quibus locis five patriam five locum commorationis ejus indicat. Apud Sebastianum Salmanticensis Episcopum, five Alphonsum Regem, in Chronico, inter alios terræ tractus quò immissi denuò sunt sub Alphonso Catholico, Pelagii genero, fideles Hispaniæ populi, Asturiarum quibusdam angulis ob Saracenorum metum usque ad eum diem restricti, *Levanam* nominatam legimus. *Eo tempore populantur* (ait) *Primorias, Levana, Transimera, Supporta, Carranza, Burgis, que nunc appellatur Castella, & pars maritima Galliciæ*. Hodie non ullum certum oppidum, quod sciam, sed pars quedam Asturum, inter Oveti & Sanctæ Julianæ, five *Sanillane*, ut vocant, Asturias, totius provinciæ altissima & asperrima, novem longa, quatuor autem leucis lata, provincia de *Liebana* nuncupatur sub Ducis Infantatûs ditione. In eo tractu oppidum est, *Vallemcavatam* vocant, juxta *Saldana*, in cujus Ecclesia corpus quoddam sancti viri, quem *Santo-Vieco* populares corruptè, ut videtur, pro *Santo Beato* appellare amant, religiosè aservatur, seorsumque alterum ex ejus brachiis colendum palam ostendi plures affirmant. Monachum suum Benedictinum, Jepses, Uvion, & Menardus, immo hypobolimesus Haubertus in Chronico ad ann. DCCXCII. Mabillonius autem aliquando, & alii omnes non ejus instituti, presbyterum tantum fuisse ajunt. Sed retractavit judicium suum Mabillonius quum ad Beati accessit res gestas, priorè parte sæculi quarti, monachum & abbatem ex Alcuini, atque ejusdem Beati libris, ostendens. Ex legendario quodam Asturicenis Ecclesiæ Beati hujus actus, seu Vitam, ad Februarii diem XIX. quo vir sanctus colitur, Jo. Tamajus produxit. Sed qui parvam aut nullam fidem huic habent martyrologo, non faciunt ei ullam injuriam. Quò de infra agemus. Quibus aliter visum fuerit, Beati obitum anno DCCXCVIII. inde docti assignabunt.

39. Quod verò ibi, & apud eundem Haubertum anno DCCXCII. annotatum legitur, Heterium & Beatum pro catholicis Hispaniis missos Franco-fordienfi Concilio interfuisse, iisdem supra laudatis patrum eò vocatorum, & Caroli Regis præcipuè literis ad Hispaniæ Episcopos directis, redarguitur. Nulla enim Beati, uti præsentis, cum verè fiat, uti adversus Elipandum scriptoris, inibi mentio. Et ex eodem Carolo novinus convocatos in hunc cœtum omnes ejus ditionis, quæ tunc Francorum Regi parebat, Episcopos, necnon & ex Britannii aliquos, tandemque ex Italia Petrum Mediolanensem, Paulinum Aquilejensem, & ex Germania, Gallia, Aquitania alios, quin adjungat ex Hispania aliquos. Paullinus autem Aquilejensis quod ex *Hesperia* addit, *Liguriaque, Emilia, & Austria provinciis*, potius ad Italicam, quàm ad Hispanicam Hesperiam pertinet. Nam & ipse sedem suam Aquilejensem, five Foro-Julien-

s Val-cava. de vulgò.

t Morales lib. 13. & 27. Lobera in Histor. Legion. cap. 33. Tamajus in Martyr. Hisp. x. Feb. u Jepses in Chron. Eorund. ad annum DCCXXXIII. tom. 3. & ad ann. DCCXXXVII. cap. 3. tom. 1. Uvion in Ligno vite lib. 2. cap. 63. Menardus in Appendice Martyr. monastici lit. B. x In Actis SS. Bened. sæculi in parte 2. y Morales lib. 13. cap. 26. Mariana lib. 7. cap. 8. Tamajus in Martyr. Hisp. die XIX. Feb. pag. 184. Bollandus De Actis SS. eadem die.

z Confessio Mariana dicto cap. 26. & Tamajus ibidem.

a In sacro-syllab. seu epist. jam laudata Episcop. Italiæ contra Elipandum. b Liguria, Histriæ Hesperia, Æthiopia, vel Histria, Venetiæ, Æthiopiae volent alii legere

y Morales lib. 13. cap. 25. & 26.

z Cap. 26.

a Meminit hujus Adrianus Papa. ait ad omnes Hispaniæ Episcopos contra Elipandum. quæ Simonius edidit. 2. tom. Concil. Galliarum pag. 161. quæ postrema editio Parisiensis omnium Conciliorum exhibet.

b In epist. de qua infra.

c Rem forsan acutè tetigit post diversas hæc super differèntia utriusque Concilii conjecturas Ludovicus Maimbourg Societatis Jesu Gallus in *Historia Iconoclastiarum* volum. 2. lib. 5. ad an. DCCXCV. & plura coniert doctè animèd-versa post Simonium ad hoc Concilium Franco-fordienfe Notis Joannes Mabillonius in præfatione ad primam partem sæculi quarti *De Actis SS. Benedictinorum* s. 3.

liensem, quæ pars Italiæ vel nunc est, Hesperii oris accinctam paullò prius appellaverat.

40. Ex eadem certè constat Felicem scriptæ hujus synodalis Paullini stylo epistolæ, hoc est Concilii Franco-fordientis tempore, nondum verè pœnituisse, sive ad heresin suam unâ cum Elipando tuendam denuò lapsum fuisse; immo impœnitentem vitâ functum in Lugdunensi relegatione, Ado Viennensis auctor est. De Elipando aliter vulgò sentiunt. Profectò, si germana est Archarici Bracarenfis Episcopi ad eum epistola, quam Tamajus ex ms. codice se desumpsisse ait d, revera autem inter epistolas presulum, quas collegit, & notis illustravit Julianus (omnia officinæ Higuarianæ merces) à D. Laurentio Ramirezio edita jam fuerat; certè inibi Toletani Concilii ab Elipando coacti, retractatiq; coram patribus veteris erroris mentionem legimus: quæ omnia more suo amplificavit Pseudo-Luitprandi artifex, ac Pseudo-Juliani, pluribus in locis e, de quibus mox aliqua dicenda sunt, postquam annotabimus Beati, præter dictum opus adversus Elipandum (in quo notandum est cum Joanne Mabillonio facta S. Andreae, quæ recentiora creduntur, laudari) existare adhuc inedita in Apocalypsin commentaria, sive catenam, ut vulgari similis formæ scribendi verbo utar, ex sanctis patribus, quorum aliqui jam non exstantes ibi laudantur, atque iccirco magnum operæ pretium esset ea in publicum post tam longum silentium exire g: quod idem Mabillonius desiderabat.

41. At hoc esse Beati opus, quamquam desit omnibus in exemplis auctoris nomen, ambiguum haud est apud nostros. Argumenta sunt, primum Heterio nuncupatum fuisse, quocum Elipando Beatus obstitit, verbis his quæ indicant Vitæ consuetudinem & amicitiam: Hec ego, sancte pater Heteri, te petente, ob edificationem studii fratrum tibi dicavi, ut quem consortem perfruor ordinis, cogredem etiam faciam mei laboris. Secundum, servari codicem in Ecclesia Vallis-cavatæ membranaceum, in quo descripta sunt ante septingentos annos commentaria ista, famamq; ibi perpetuò viguisse, ejus ea esse auctoris, cujus est sepulchrum ibidem ac religiosè cultum sancti viri corpus. Codex hic descriptus fuit erâ MVIII. hoc est ann. Domini CMLXX. sed hunc se vidisse apud privatum quendam Hieronymus Romanus de la Higuera Historie Toletanæ adhuc ms. lib. 14. cap. 17. scriptum reliquit. Qui auctor ibidem conjectatur hunc eundem esse Beatum, cujus mentio fit in Martyrologio Romano & Ufuardi die ix. Maji. In castro Vindecino depositio S. Beati Confessoris. Beda, & ex eo Galestinus, Romæ habent. Sed castrum Vindecinum, seu Vindocinum, in Gallia est urbs Vendome, in qua parœcia est Beato dicata, & spelunca ostenditur, in qua vixit & sepultus fuit, Augustino Lubino teste in suo Martyrologio illustrato h. Dies quoq; diversa est. Similis alius codex fuit in monasterio S. Isidori urbis Legionensis, descriptus & is erâ MLXXXV. sive an. MXLVII. qui nunc est penes Excellentissimum Mar-

chionem de Mondexar. Exstant & duo alia hujus operis exemplaria: prius fatis antiquum in bibliotheca S. Ecclesiæ Ovetensis, & alterum in monasterio regio divæ Virginis de Guadalupe: quos omnes vidit Ambrosius Morales. Fuit & aliud in bibliotheca Eminentissimi domini D. Antonii S. R. E. Cardinalis de Aragonia, ut nobis retulit Martinus Vazquez Siruela, amicus noster doctissimus: & aliud adhuc est in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ, ut ex ejus catalogo, quem ms. servamus, liquet k.

42. Diximus multos esse in excusando Toletano antifite Elipando, aut amplificanda ejus pœnitentia, rebusq; ue ejus enarrandis, Toletanæ creationis pseudo-historicos, Julianum scilicet Luitprandumq; ex quibus aliqua hic dabimus, ut vanitatem eorum auctoris ostendamus. Archidiaconus Julianus ait l fuisse Toletanum sub Cixilane archiepiscopo Elipandum, quo tempore Carolus Magnus Toleti fuit, desponsavitq; Galianam Galasri ejus urbis Regis filiam, ex qua, ut quidam auctores ajunt, Ludovicus Pius Imperator natus fuit. Hæc magni Juliani eruditio est, quam Rupert nostri homines, unum veteres omnes contra niti & credi velle. Nichil certius est, m quam Ludovicum Carolo Regi ex Hildegardæ Suæva uxore procreatum, prope cujus sepulchrum Metis apud S. Arnulphum jacere dicitur; nihilq; a veritate magis absonum, quam Toleti Carolum aliquando fuisse, Galianamq; in uxorem duxisse. Hæc enim posterior una est ex anilibus fabulis, quæ temerè in aliquot ex nostris historiis n prorupere; jureq; prudentiores abjudicant o.

43. Texit deinde gesta Elipandi, aitq; eum Toletanum fuisse civem, sed ex genere Gotthorum (Gracchorum corruptè, ut credimus, editum fuit n) deceptumq; à Felice Vincentioq; scripsisse de adoptione Christi ad Carolum Magnum sibi amicissimum. Vellem quidem in epistola Caroli ad eum directâ vestigium hujus amicitie existare aliquod. Sub Elipando refert r Muz-arabes sub Sarracenorum jugo vehementissimè passos fuisse. Et tamen paullò post, (quod in altissima quiete ac rebus prosperis Christianorum obtinere à Mauris arduum fuisset) Elipandus in eadem Toletana urbe Concilium plurimum Episcoporum habuisse dicitur, atque eo quidem tempore quo (ait idem Julianus alibi t) Muz-arabes vehementissimè passi sunt injuriis Sarracenorum provocati, propter quod multi ad Asturias, alii ad Gallias fugere coacti sunt. ut ejus telo Julianum petam, quo cum Luitprandus, ejus ævi homo, ut fingit, conspirat omnino u, de his iisdem annis Concilio adscriptis loquens.

44. Postea idem Julianus missos ait ad Carolum Magnum cum Elipandi legatione & literis Gumefindum ejus archidiaconum, & Lupum Andreae ficulnei; cujus Andrea, Lupi patris, memoranda ibidem facinora & originem familiæ suæ De la Higuera, cui ficulnei Latinum cognomen convenit, & aliarum Hispanarum ejusdem stemmatis, Hieronymus Roma-

i Vide etiam lib. 13. cap. 27.

k Num. 31. 33.

l In Chron. num. 395.

m Eginhartus in Vita Caroli, versus finem, Paullus diaconus in fragmento de Caroli majoris & liberis tomo 2. Hist. Francorum pag. 202. San-Marthani fratres Histoire de la Maison de France. tom. 1. lib. 3. cap. 6. n Hist. general Alphonse Regis, Beuter, & alii ex Turpini fabulosa historia, in ejus cap. 1. & 12. & alii hæc habitatio Caroli Toletana cum aliis legitur.

o Morales lib. 13. cap. 20. Garibayus lib. 37. cap. 15. Mariana lib. 6. cap. 10. Pita in Historia Toletana lib. 1. cap. 17. Barreiros in Itinerario fol. 98. Vataus in Chron. ad ann. dcccxvii.

p Num. 401. & seqq. q In edit. unica Paris. MDCXXVII. r Num. 402. s Num. 411. t Num. 402. u Ad ann. dcccxxxii. num. 241. & dcccxxxvi. num. 251.

Romanus de la Higuera, Pseudo-Juliani architectus (ut creditur) conglomeravit; de quibus non alibi x. Mox y, Heterio Episcopo dumtaxat, nulla Beati veri auctoris habita mentione, tribuit Apologeticum adversus Elipandum. Immo Archaricum Bracarensem Episcopum literas ad eundem dedisse, & ab eo accepisse super questione de adoptione Christi, paullò post refert z.

45. At quia hujus ARCHARICI, sive ARCHARICI epistolæ duæ ad Elipandum in eam collectionem epistolarum conjectæ sunt, quas Julianus noster auctor procurasse, ac Notis illustratas in schedis reliquisse dicitur; hodie jam cum Luitprandi operibus à D. Laurentio Ramirezio à Prato juris publici factam, hic sistendum paullisper est; ne illaudatus à nobis hic scriptor Hispanus, si verè scriptor fuerit, dimittatur. Epistolæ quidem ab Archarico quodam præfule ad se scriptæ super Beato & Heterio Elipandus meminit in ea, quam superius laudavimus, ad Fidelem abbatem data. Multa tamen sunt, quæ novitatem & suppositionem in his epistolis, de quibus nunc agimus, redolent. In prima eminentissimi titulus Elipando tributus ab Archarico, fastus secularis eo tempore potius quam Ecclesiasticæ modestiæ proprius, quantumvis Ramirezius laudatus uberi nota hic præstò esse curaverit. Habemus enim Isidori, aliorumq; immo & Alvari Cordubensis ferè æqualis epistolas, quæ focco isto non ambulant.

46. Metropolitanorum item, Hispalensis, Emeritensis, Tarraconensis, mentio, quos consuluisse se Archaricus ait. De Tarraconensi etenim debellata à Mauris ab anno DCCXIX. ac funditus excisa urbe, quod vulgò scribitur apud Cataloniæ auctores a, ægrè id credimus, durasse Ecclesiam, nedum sedem metropolitanam. Emeritensis verò Episcopi post Maximum, qui florente adhuc Gotthorum imperio Concilii duobus Toletanis xv. & xvi. interfuit, nulla ulterior mentio. Everfa fuit à Mauris urbs, ut apud Rasin b Arabem historiographum legitur, eaque sub jugo illorum passa est, quæ in epistola quadam Ludovici Francorum Regis Pii, Caroli Magni filii, quæ inter Eginharti est epistolæ, ad Emeritensem universitatem data, recensentur c. De Hispali certum est Joannem sacra rexisse adhuc proximo huic nono sæculo, magni apud omnes, atque etiam Mauros, habitum, de quo nos suo loco doctrinæ ac monumentorum ejus laudem plura dicemus. Sed quicquid de durante in his urbibus Episcopali dignitate dicendum sit, quòd tamen duraret adhuc inter captivitatē & perpetui belli turbas illa sacræ politiæ veteris œconomia, & metropolitanorum inter se tot parasangis divisorum communicatio, & non potius super religionis capitulis promptius & expeditius inter vicinos antifites conferretur, vix mihi persuadeo.

47. Tertiò movet, Archaricum dicere se Adrianum Pontificem consuluisse, idque de eo tempore dicere, quo jam Adrianus ad Hispaniæ Episcopos, & Carolus Rex ad Eli-

pandum epistolas, quæ vel hodie exstant, (de aliis quippe nil scimus) scripsissent. Qua tamen in epistola Adriani oportuit utique non prætermitti, Archaricum ad eundem hac super re dedisse literas. Quod minimè factum ostendit Adrianus, qui epistolam suam ita inscripsit: Confacerdotibus nostris Gallicis Spanisque Ecclesiis presidentibus. In quibus dubio procul, & ante plures, venit intelligendus Bracarenfis. Immo universos, nullo dempto, statim ab initio, non sinceris sensibus ejus fidei communioni sociatos, ac totâ epistolâ temeritatis dementia delusos, querulos, obtrectatores, Deo odibiles, cæcos, scelestos, immites, & incompósitos esse ait, tandemq; nî respuerint, extremum omnium malorum anathema imponit. Nolim utique injuriosus esse magno viro & Pontifici. Certè apparet magnâ eum injuriâ Archaricum Galliciæ Episcoporum primatem affecisse, si ab eo consultus, nulla ejusdem facta mentione, generaliter universis ejus provinciæ Episcopis eandem erroris notam impingere non dubitavit.

48. Quartò, has dedit epistolas bibliotheca S. Justæ Toletanæ, ut legitur in Juliani Nota ad primam epistolam, quæ mera est mendaciorum, quæ ficulneus Julianus architectatus fuit, officina. Quare album calculum adhuc his denego, dum fontes legitimi desiderantur.

49. Persequamur jam quæ Julianus temerè de Elipando finxit, quibusque suam ipse fidem evertit. Actum fuisse ait d in Toletano Concilio isto, quod nobis nullum fuit, de mutando officio Gotthico, eo quòd patres Concilii Italiæ perperam intellexissent, aut verius imposuissent, ea quæ de adoptione Christi non dixere, sanctissimis Ildephonso & Juliano Toletanis patribus. Cespitavit hæc referens planus. Hæc enim sugillatio doctorum Ildephonfi & Juliani, quorum testimoniis peragere rem suam Elipandus atque ejus affecta contendebant, non in Italiæ ea, quam dicit, sed in Galliæ & Germaniæ Episcoporum ad Hispaniæ Episcopos altera epistola leguntur. Neque hi imposuere aliqua Ildephonso & Juliano, sed tantum illa eorum testimonia sibi non visa, quæ pro se adducebat Elipandus, non eo, quo sanè oportuit, loco habuere, uti habuit Cæsar Baronius e hac nostra ætate, & alii, qui ut has imputatas ab Elipando sanctissimis Pontificibus maculas ab opinione hominum abstergerent, religiosè ac prudenter elaboraverunt.

50. Quòd ergo pœnituerit Elipandum in Concilio isto, sic solenniter, videntibus & consentientibus Mauris congregato, hic nobis aqua heret. Scio in actis seu Vita S. Beati, quam ex legendario Asturicensis Ecclesiæ, ut ait, deductam, Joannes Tamajus XIX. Februarii, atque ex eo Actis Sanctorum inferere viri clarissimi operis magni compilatores, hujus Concilii Toletani mentionem haberi. Sed Joannis Tamaji hic mos fuit præposterè quidem judicii & abominandæ audaciæ, actis genuinis legendariorum ac Breviariorum inventa pseudo-chronicorum, quibus adhebat, inferere, tamquam hæc ejusdem texture & auctori-

c Morales dicto cap. 26. Mariana dicto cap. 3. d Die XIX. Feb. pag. 187.

e Luitp. ad an. dcccxi. & dccc. Julianus in Chronico num. 402. 411. f In observ. prævia ad Beati vitam pag. 734.

g Vide Ludovicum Alcazar in Apocalypsin pag. 89.

h Tabula v. pag. 108.

x In Juliano hypobolimo sect. ... y Num. 406.

z Num. 409. & 410.

d Num. 411.

e Ad ann. dcccxcv. n. 3.

quior, atque iccirco dictus *senior*, minus fuit notus. Quem incurrisse errorem eos qui *Generalem historiam* jussu Alphonfi Regis X. cognomento *sapientis*, composuere ^a, atque item Joannem *Ægidium Zamorensem* Franciscanum sæculi xiv. scriptorem ^b, qui *Historiam istam generalem* ducem erroris habuit, minus mirandum est, quàm hoc eodem hæssivo Pelagium Ovetensem Episcopum, duodecimi sæculi historicum: siquidem hic auctor est ejus operis sive *Chronici*, ex variis *Chronicis* coagmentati, & usque ad ætatem suam continuati, cujus & supra habuimus, & de rebus hujus Pelagii agentes mentionem habebimus. Qui sanè auctor in præfatione ita scribit: *Charissimi fratres, si Chronicam hanc, quam aspiciatis, bono (non dono, ut excusum est c) animo eam legeritis, invenietis, quomodo junior Isidorus Pacensis Ecclesiæ Episcopus, sicut in veteri Testamento & novo legit, & per Spiritum sanctum intellexit, ita ab Adam usque ad Noë, & usque ad Abraham, & David, & usque ad adventum nostri Redemptoris, & de Judicibus, sive & de Regibus in Israël, & inde de Romanis Regibus, sive Imperatoribus, & de Wandalis, & Alanis, sive & Suevis Hispaniæ Regibus, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissime scripsit.*

60. Quibus verbis non tantum generale, S. Isidoro Hispalensi attributum, ab exordio rerum *Chronicon*, sed & *Wandalorum, Alanorum, & Suevorum* historiæ eidem sanctissimo Hispalis præfati adscriptæ, Pacensi Episcopo, seu juniori Isidoro, adjudicantur. Quinimmo cum *particularis* hujus, de qua nunc agimus, Pacensis epitomes, tot inter chronographos, ex quibus systema suum historicum se confecisse Pelagius Ovetensis prodidit, nusquam meminerit; simile vero est quandam partem generalis *Chronici* jam laudati fuisse ab eo hanc epitomen existimatam. Profectò quidem nec oculos nec mentem habent qui ab eodem pectore atque eodem calamo *Generale* illud mundiale, ut ita dixerim, *Chronicon*, è nullo sermonis dehonestamento turpe, sed bene Latinum, simulque barbarum hocce aliud, vix semi-Latinum, Pacensis Isidori nomine publicatum, derivare potuisse, sive aliorum sive suis oculis credunt.

61. Huic errori proximus error est vulgaris typis factæ Roderici Toletani historiæ. Hæc enim fine libri 2. cum beato Isidoro, hoc est Hispalensi Gotthorum originis usque ad quintum annum Svintilæ Regis historiam adscripsisset, & S. Ildephonfo eorundem Gotthorum, Alanorum, Wandalorum, & Suevorum, à quinto Svintilæ anno usque ad xviii. Recesvinti rerum gestarum continuatione; subjunxisse creditur: *Et Isidorus junior, qui à principio mundi incipit Chronica, usque ad octavum decimum Recesvinti annum fideliter prosequutus, & ad destructionem Hispaniæ per Arabes ipse scripsit.* Ita enim concluditur hic liber Roderici secundus in editionibus. Quod quidem glossema est, furcillisque hinc ejiciendum, idque à mss. libris abest; quod in ora Franco-furtenfis hujus historiæ editionis in

Hispaniæ illustratæ annotatur systemate. Cum præsertim Hispalensem scripsisse *Chronicon* ab initio rerum, non utique Gotthorum tantum temporis, jam quum de eo egimus liquidò ostensum fuerit, Isidori verò hujus Pacensis operum nullo, ad quæ ipse refert se, nedum in hac epitome, qua de agimus, significetur ab illo usque primordio rerum historiam eum pertexuisse. Legerem planè libens Roderici testimonium istud inverso parum ordine, ut constet sibi, & sustineri possit: *Et Isidorus junior, quod à principio mundi incipit Chronicon, usque ad xviii. Recesvinti annum fideliter prosequutus* (ab Ildephonfo scilicet) *& ad destructionem Hispaniæ per Arabes ipse scripsit.* Quod verum est.

62. *Æquè*, sed alià quidem viâ, deerâsse mihi videntur, qui tot Isidoros multiplicant, quot ferme opera hujus nomine sciunt inscripta. In quorum numero habeo D. Josephum Pellizerium chronographum regium, mihi que, sine præjudicio tamen veritatis, amicissimum (dum viveret) caput. Qui in observationibus ad *Chronicon*, quod superioribus annis primus edidit, existimabatque Dulcidiū esse Salmanticensis Episcopi, septem non minus agnoscit. Primum Isidorum Cordubensem circa annum CD. ad libros quatuor Regum commentarii, & utriusque Testamenti allegoriarum auctorem. Hunc Pseudo-Dexter in duos divisit ^e, Cordubensem utrumque Episcopum, qui fortè nullus usquam unquamve fuit, uti de quinti sæculi scriptoribus loquentes suspicari nos diximus: Pellizeriusque Hispalensi est injurius, qui *allegoriarum* librum ei abjudicat.

63. Secundus ejusdem Isidorus est Hispalensis nuper laudatus, *etymologiarum* scriptor. Tertius verò alius ejusdem sedis Episcopus, eo junior, idemque Cæsar-augustinus antistes. Et huic quidem non tantum *Chronicon* Isidori nomine inscriptum, & ab exordio rerum usque ad Wambanis primum annum continuatum; sed & historiam Alanorum, Wandalorum, atque Suevorum, Isidoro Hispalensi equè tribui solitam, adjudicat. In quo inflictam Hispalensi magno Isidoro alteram à Pellizerio injuriam depulsavimus, dum de hujus viri sanctissimi rebus & libris commentaremur. Eoque magis quòd non alium nisi hunc Isidorum Ecclesiæ Hispalensis, nullumque Cæsar-augustinum in catalogis suorum Episcoporum annotatum habeant. Remittit quidem hujus dicti sui probationes ad ordinem Gotthorum Pellizerius; de quo nihil scripsit, neque eo loci, neque alibi; saltem *Chronicon*, de quo loquitur, id esse ait, quod, tamquam si Isidori Pacensis esset, Pelagius Ovetensis Episcopus centoni sito paullò antè laudato intexuit, ac Lucas Tudensis, tamquam si magni Isidori esset, continuavit, hoc initio conspicuum: *Brevem temporum seriem per generationes & regna primus ex nostris Julius Africanus &c. quæ quidem præfatio est ad Chronicon, non ipsum Chronici initium.* De his tamen satius erit eò lectorem nos remittere, ubi de sancto Hispalensi Archiepiscopo, & ejus *Chronico* abundè egimus.

64. Quartus Pellizerii Isidorus ille est, qui peccatorem sese appellans, collectionem epistolarum decretalium & Conciliorum edidit. Sed neque hunc fuisse usquam forsitan apud nos revera hujus operis auctorem, in Isidorianis quoque rebus annotatum relinquimus. Quintus ejusdem Isidorus est Setabitanus Episcopus, cujus esse inquit librum *De significatione nominum*. Sed est ne hic idem cum *allegoriarum* libro, quem *De nominibus legis & Evangeliorum* Braulio appellat; an glossarium, quod Isidori, seu Isidorianarum glossarum adnotatur titulo? Ampliamus interim ab aliquo qui ejus schedis utatur, docendi. Sanè auctor hujus Setabitanus Episcopi Luitprandus est ad annum DCLXXXI. cui tamen ille collectionem Conciliorum attribuit. Mirorque Pellizerium in hoc homine constituendo, quod aliàs minimè solet, Luitprando detulisse.

65. Sextus illi Isidorus Pacensis, de quo nunc sermo, qui scripsit *Chronicon Arabum* anno DCCLIV. quod verissimum est. Septimus tandem Isidorus alter *de Beja* Episcopus (cur non *Pacensem* & hunc dixerit ignoro, cum Pax, sive Pax-Julia, Beja sit) quem semper hoc dignitatis nomine Ambrosius Morales passim hujus historiam laudans appellare solet. Cujus esse ait Pellizerius *Chronicon*, quod sic incipit: *Sex diebus rerum omnium creaturam formavit Deus*, quasi hæc non essent ex initio illius *Chronici* verba, cujus præfationem esse diximus illam antea, uti *Chronici* ab hoc diversi principium, laudatam. Saltem hoc ultimum, duos nempe Isidoros ejusdem Pacis-Julie Episcopos fuisse, alterum epitomes Imperatorum & Arabum, quâ utimur, auctorem, junioremque alterum qui hanc continuaverit, quaque nos caremus, ex indicio tantum Moralis notum, ut admittamus persuadet bona fides candidi hujus historici, & quod is Arabum istum chronographum Isidorum non vidit, posteriorem verò in manibus semper habuit. Nec prior ille vivens & scribens erâ DCCXCIII. sub Constantino Leonis filio Imperatore orientis pertingere vitâ aut commentariis potuit ad Garfiam Legionis Regem atque eram CMXL. sive annum CMII. Si ergo Pseudo-Dextro ac Pellizerio aures dabimus, Isidori duo Cordubenses, duo Hispalenses, duo denique Pacenses erunt, scriptores omnes, ultra illum Setabitanum. Sed ego cras fortè, ut in proverbio est, hodie nihil credam.

66. Multiplicatione ista nunc afflictâ, duplicique Isidoro, Hispalensi altero, Pacensi altero, junioreque isto respectu illius senioris, contenti, ad aliâ ejusdem Pacensis opera nos conferamus. Meminit ipse unius, duorumve, ab hac epitome diversorum, nempe alterius epitomæ, sive epitomæ temporalis, ut ex his ejus verbis patet, cum de orientalium Arabum duce Belgi, & occidentalium ductore Humeja Abdelmelici filio, inter se præliis ageret. *Sed quia nequaquam (ait f) eam ignorat omnis Hispania, ideo illa minimè recensere tam ystræca (sic editum est) bella ista decrevit historia, quia jam in alia epitoma, qualiter cuncta extiterunt gesta, patenter & paginaliter manent notata.*

stro stylo conscripta. Et postea: *Quisquis ergo hujus rei gesta cupit scire, ad singula ad epitoma temporalia, quod dudum collegimus, cuncta reperiet enodata, ubi & prælia Maurorum adversus cultum (Christianum scilicet) dimicantium, cuncta reperiet scripta, & Hispaniæ bella eo tempore imminentia releget adnotata.* Ex quibus videtur in hac eum historia prolixè & specialiter de Maurorum cum Gotthis, & inter seipfos præliis, tractasse.

67. Aliud ab hoc opus, *verba dierum sæculi* nuncupatum, significari ab eodem de Arabum adhuc mutus credibus agente his verbis videtur: *Reliqua verò gesta eorum qualiter pugnando, & nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum sæculi, quem Chronicis præteritis ad singula addere procuravimus?* Dicas paraleipomena, seu prætermissa quædam in superiorum ætatum *Chronicis* hoc libro contineri. At habuerene ex duobus his aliquem aut Morales, qui toties Pacensi ea tribuit ^h, quæ in ejus edita epitome non leguntur, aut Joannes Mariana, qui ex Isidoro eodem Pacensi constare ait: *Reges nostros à Reccaredo descendere, ac postremum Regum Gotthorum Rodericum exstructum à Witiza parente ejus prope Cordubam urbem palatium amplificasse?* quæ duo etiam in epitome frustra quæsieris. Nil aliud, respondebo, quàm, ut rem acu tangere possis, exemplâ illa, quibus uterque auctor olim fuit usus, consuli oportere. Hæc autem de Isidoro Pacensi habuimus dicere.

CAPUT IV.

Hujus octavi sæculi scriptoribus falsò adjudicantur à pseudo-historicis VENANTIUS monachus, JOANNES Hispalensis antistes, GUDILA, sive GULLITA, Toletanus, ISIDORUS Setabitanus Episcopus, SEVERUS monachus, & LAIMUNDUS cognomento de ORTEGA. Hujus opus De antiquitatibus Lusitanorum: Quando, & à quibus inventum. Ejus suppositio detegitur pluribus argumentis. Bracara inde dicta.

68. **M**ISIT quoque huic sæculo manum cacoëthes fingendi scriptores Hispanæ gentis. Pseudo-Luitprandi hæc sunt: *Sub Egila soluit Toleti VENANTIUS monachus, qui fecit Homiliam S. Adelphi Toletani pontificis, quæ falsò adscribitur Petro Episcopo Ravennati.* Significare nempe voluit sermonem 126. eorum qui S. Petri Chrysologi Ravennæ Episcopi nomine circumferuntur, ingeniosissimi & elegantissimi. Incipit: *Habet hoc Adelphi antistitis sanctus animus.* Atque hunc quidem sermonem, Adelphi que nomen, in cujus laudem conceptus fuit, ad Toletanum Adelphiū referri non improbabiler posse credidit Toletanus Pseudo-Luitprandi ac similium profligatæ fidei librorum architectus. Sed quamvis non perflitorie hanc Episcopo urbis suæ laudem asserere, corrogatisq; undiq; officinæ suæ auctorum testimonii confirmare sit conatus; miserè is suis ipsius probationibus adeo se illaqueavit;

a 2. par. cap. 50. pag. 242.

b Tract. 6. Adversariorum mss. qui est De philosophorum, & Hispaniæ doctorum perspicacitate.

c A Pellizerio in observatione ad Chron. Dulcidiū Salmantic. fol. 15. Barcinone MDCLXIII.

d Fol. 16.

e Ad annum CCLXXXIV. n. 8. CDXXXIIII. n. 5. & CDXXX.

f Erâ DCCXXX. pag. 21. editio nis Sandovalis.

g Erâ DCCXXXI. pag. 22.

h Uti supra notavimus.

i Lib. 6. cap.

k Lib. 6. cap. 21.

l Erâ DCCXXXVI.

ut non aliunde opus sit refellendo huic falso argumenta colligere. Inde enim constat eundem Venantium, qui Adelphii laudes eo sermone compilasse dicitur, & circa annum DXCVIII. florente adhuc sub Reccareo Rege Gotthorum imperio, & post annum DCCLXXI. adulta jam captivitate calamitate, Adriani Pontificis tempore, hoc est duobus ferè post integris sæculis, vixisse.

69. Primum sic probò. Adelphius, & Sermonis auctor æquales fuere: nam hic grates ibi Adelphio habet, quòd in domum ipsius venerit, atque ejus *audientiam* (hec ejus verba) *concupierit*. Adelphius autem Toletanus factus fuit Episcopus anno DXCVIII. referente Maximo ad hunc annum. Qui ipse Maximus Venantii meminit. *In cuius laudem (Adelphii) Venantius Toletanus composuit homiliam, quæ incipit: Habet hoc Adelphii Pontificis sanctus animus, quæ falso inscribi solet Petro Ravennati cognomento Chrysologo. Et in fine Chronici: Venantius Toletanus eximius fuit concionator, quem rediens (Metis, quòd transferat, Toletum) optavit audire sanctus Adelphius Episcopus. Is ex Metensi civitate Toletum misit ad Venantium tunc Toletanum archiepiscopum &c. Gerræ, gerræ. Sed quæ ad minus evincunt, Maximi saltem hujus fide, quem dedit Fuldenis inventio, Venantium Adelphio, atque utriusque Maximam fuisse æquales. Maximus autem obiisse dicitur an. DCXVI. Huic autem concordat etiam Pseudo-Julianus, qui Venantium notat anno DCIII. Toletanam sedem Aurasio vacuam reliquisse.*

70. Alteram propositionis partem, nempe post ducentos ferè annos eundem auctorem homiliæ, hoc est Venantium, vixisse, Pseudo-Luitprandus nos docet. *Sub Egila (inquit) floruit Toleti Venantius monachus &c. Hunc autem Egilam, seu Egilanem, abbatem prius Agaliensem, Episcopum deinde Eliberitanum, eum esse, ad quem Adrianus Papa, scilicet hujus nominis primus, scripsit epistolam, idem testatur auctor. S. Papa Adrianus scribit ad Egilanem Episcopum Iliberitanum ex-abbatem monasterii Agaliensis Toletani. Adrianus autem in Pontificatum non ante annum DCCLXXI. assumptus, viginti quatuor annos administravit. Si ergo sub Egila Adriani Papæ equali monachum adhuc octavo jam exeunte sæculo egisse in monasterio Agaliensi Venantius dicitur; nec potuit Adelphium domi suscipere, nec Maximo esse notus, quæ omnia sub finem sexti sæculi contingere debuerunt. Hec autem mala conditio est mendacis, vestigia sepè sui, quibus deprehendatur, incautum relinquere.*

71. Hujus commatis, hoc est falsi, in Luitprando est, quòd sæculo isti JOANNEM adjudicat Hispanensem archiepiscopum Arabicæ linguæ callentissimum, & bibliorum sacrorum in hanc linguam interpretem, cum vel proximè sequentis, vel eo adhuc inferiorum, revera sit: quòde loco suo videbimus.

72. Fingit etiam larvatus alter historicus ejusdem farinae Julianus, GUDILAM, sive GULLITAM, Toletanum, historiam quandam sub

captivitatis tempora conscripsisse. *Obsessa mansit civitas (de Toieto inquit) plusquam tres annos; veneruntque utrinque res magnæ, quas Gullita Toletanus historie mandavit ad posteritatem, quæ monet adhuc in tabulario S. Justæ, unde hæc ego descripsi. Valdè suspicor pro Gullita substituendum Gudilam, scilicet ficulneum, cujus paullo antè meminerat Hieronymus Higuera, genus suum ficulneorum, sive (quod idem sonat vulgari lingua.) Higueraum, ut sic dicam, omnibus numeris absolutum, antiquissimum, patriæque proficuum describere voluit. Tabularium verò S. Justæ Toletanæ Lararium fuit prorsus Dec Fabulinæ, cui nullus, qui sapiet, ut spero, litare cupiet.*

73. Eidem auctori affigere lubuit huic sæculo ISIDORUM quendam Setabitanum Episcopum, eundemque cum eo, qui collectionem dedit epistolarum decretalium, & Conciliorum, cognomento Mercatorem, seu Peccatorem, comminisci. *Florebat Isidorus (inquit) Mercator, venitque ad ann. DCCCVIII. fuitque Episcopus Setabitanus (malè editum Sesabitanus) scripsit amico suo fideli (an Fidei?) monacho Benedictino, qui fuit collector ejusdem Isidori. Vixit plusquam CXVIII. annos, scilicet, ut dixi, ad an. DCCCVIII. die xv. Maji. Huic testimonio præterquam quòd veriora & solidiora, de rebus agentes S. Patris Isidori, & hac Isidoriano sub nomine vulgari collectione Conciliorum, opposuimus; repugnat quoque colliactaneus Juliani Luitprandus, qui ann. DCLXXXI. hoc est annis cxxvii. ante eum annum, quo vitâ functus à Juliano dicitur, Episcopum jam urbis suæ Setabis Toletano Concilio xvi. interfuisse ait. Nempe hi terræ filii sic se ipsi debellant.*

74. Scurra item pseudo-historicorum Haubertus centenariò annorum huic SEVERUM contribuit monachum Cæsar-augustanum; qui cum *valde concionator* (verbo ejus) esset, anno hujus sæculi DCCLIX. Romæ obiit.

75. Sed LAIMUNDUS dici ante alios debuit inter huic sæculo temerè adscriptos historicæ rei auctores. LAIMUNDUS, cognomento de ORTEGA, Lusitanus, omnibus antè ignotus auctor, nec ulli unquam visus, venit in posteritatis cognitionem, & è latebris emerit Alcobazienfis monasterii Portugalliæ amplissimi bibliothecæ, operâ Bernardi Britti ejusdem ordinis ac domus Cisterciensis monachi, & Portugalliæ clarissimi historiographi; qui primum in vestibulo monarchiæ suæ Portugalliæ vulgaris linguæ, quasi viam præstruendæ fidei rebus his, quæ testimonio hujus dicendæ erant, prudenter muniens, repertum à se in laudata bibliotheca Laimundi hujus multis libris constans opus de *Antiquitatibus Lusitanorum* Latinâ linguâ scriptum, Gotthicisque characteribus in membranis crassioribus exaratum, tabulisque vaccina pelle alba cooperitis, eneisque ornamentis exterius munitis compactum, non sua ipsius dumtaxat, sed & cujusdam Hieronymi de Souto, districtus ejus auditoris, ut vocat, sive Juridici, nec non & Francisci à S. Clara, ejusdem domus Alcobazie abbatis, simulque Generalis Ordinis sui

sui Cisterciensis per Portugalliam Reformatoris, attestationibus in publica instrumenta deductis comprobare curavit, posterisque rei novitatem haud equo forsan animo suscepturis, quomodo posset, commendare.

76. Ex his autem instrumentis deducitur inscriptum fuisse operi undecim libris contento: *Laimundum De antiquitatibus Lusitanorum*. cujus principium: *Lusitaniæ initium &c. finisque: Lusitaniæ gentes sub Mauris annis pluribus quieverunt. Ostendique ex ipso codice scriptum fuisse eum anno Christi octingentesimo septuagesimo octavo. Hujus verò auctorem Laimundum tempore eo vixisse ac scripsisse, cum Hispaniarum regnum Gotthicum in Maurorum ditionem miserabiliter sub Roderici Regis tempora conversum fuit; cujus Regis cappellanum se fuisse eundem ostendere videri alibi, nempe altera parte *Monarchiæ Lusitanæ* lib. 7. cap. 1. Brittus annotavit. His notis Brittus conspicuum reliquit novum suum atque illaudatum anterioribus sæculis Laimundum, qui ante octo sæcula floruerat: eum nempe, qui ab initio rerum & conditura Hispaniarum populi, immixtisque huc post diluvium Noachi nepotibus initium historiæ sumpsit, & ad ætatem usque suam, hoc est, usque ad Hispaniæ excidium, perduxit.*

77. Nec dubitari debet, hoc Laimundo adscriptum opus in laudata monasterii Alcobazie bibliotheca aliquando exstitisse, eo quòd Antonius Brandanus, & is Cisterciensis ejusdem domus, qui Bernardo Britto in scribenda Lusitanorum historiæ munere aliquando successit, liquidò id affirmat, adjungens, visum quandoque librum ibi à D. Fr. Augustino à Castro Bracarense archiepiscopo, cujus tunc adhaerebat lateri Gaspar Alvari à Lofada Portugalliæ archivi custos, à quo ipse certior de re factus fuit Brandanus. Et, quòd potiori loco habeo, testis oculatus Franciscus Macedo à S. Augustino Lusitanus horum temporum, multorum omnis generis librorum confector insignis, vir multiscius & eloquens, qui ante paucos annos Patavinus professor sub Venetis in eorum urbe principe, aut Patavii degebat, in quadam responsione ad Notas nobilis critici anonymi, (is est N. Sparverius Veronenfis, in *Apologiam Thomæ Mazzæ Dominicani pro Joanne Anno Viterbiensi Veronæ* anno MDCLXXIV. excusa pag. 41.) *In Lusitania nostra (inquit) nobilis quidam fuit Regum chronologus, monachus Cisterciensis (S. Bernardi vocant Ordinis) dictus Bernardus Britto. Hic multa in suis libris retulit cujusdam scriptoris antiquissimi (Laimundum appellabant) quæ quia inaudita antea fuerunt, & auctor ignotus, putabantur vulgò commenta, idque multi Britto cum summa exprobrabant, quasi ille auctorem illum confinxisset. Quinetiam contra scriptorem nonnulli eruditi. Pupugit hoc dictum quemdam ejusdem instituti monachum, qui bonorem & fidem Britti scriptæ quadam apologiâ vindicavit, probavitque Laimundum inveniri manuscriptum in regia bibliotheca insignis conventus Alcobazie, ubi ego eum ipsemet vidi, quem etiam reddiderant ambiguum ille cavillationes criticorum: ac exinde didici minus temerè de*

x Didac. Paiva Exame de Antiquedades.
y Bernardinum de Sylva Defensa de la monarchia Lusitana.

scriptoribus judicare. Huc usque Macedo. Quamvis mirum videri debeat Antonio Brandano ejusdem cœnobii sodali, atque ejus bibliothecæ libros quotidie contrectanti, Laimundi codicem latuisse, ut pro eo asserendo aliorum fide opus ei fuisset uti; ipsum autem codicem hoc nostro tempore Francisco Macedo ibidè representatum, quasi è tenebris iterum emeruisse.

78. Quicquid autem sit, librum contendimus ementito nomine antiqui auctoris, qui novæ sit conditura, in album legitimum veteris evi sætum, quo tempore ignoratur, intrusum, eum minime, aut non facile admittendum videri. Quòd multa neque eludenda persuadent. Primum fabulas Berofianas de antiquis Hispaniæ Regibus ab operis sui initio asserit, quæ primum ab Anniana Berofi publicatione auditæ sunt, & communi eruditorum omnium, qui aures acetolas habent, exceptis paucis, qui novo invento parum provide, idque in examen non dum vocantes, crediderunt, suffragio damnantur. Adeò ut necesse sit, huic si credimus, quisquillas Berofi cœno jam demersas, quære iterum, & aliquo existimationis loco habere. Quæ adeò indigna hoc erudito sæculo rerum catastrophe non multos ab orchestra fortietur plausores. Tam enim ille adhæret Berofiano confictorum Regum catalogo, ut & Laimundus & Berofus verax uterque, aut mendax & commentitius haberi debeat. Quid quòd ficcam & jejunam Berofi, qualis ille est, relationem, ea rerum singularitate atque expositione adjuvat & auget, ut Berofum alium eo, quem dicimus, antiquiorem, aut facti rerum locupletiore, ante oculos habuisse videatur, quem viæ duce in ultimæ antiquitatis dirumpendis tenebris sequutus sit.

79. Huic parti adjungimus, quòd & Fabium Prætorem sequitur ex libello de *Aureo sæculo*, quem dedit quoque nobis Annus, ut idem Brittus lib. 1. cap. 10. observavit; quem libellum quo loco habeat Vossius post innumeros è cap. 3. libri 1. *De Historicis Latinis*, docere. Urget secundò Laimundi fidem rarum illo sæculo, quo vixisse is dicitur, cognomen de Ortega, quòd ei nescio unde, calculo Britti, accessit, propinquum illi de Salazar, quo (ridentes dicimus) Laurentium inclytum Aragoniæ regni ac tertii Ecclesiæ sæculi martyrem indigitare ausus fuit, Gallus quidem scriptor, eique nimio plus in re adeò antiqua atque inpersuasibili deferens è nostris aliquis novæ cujusque rei sectator ardens, magni nominis aliàs historicus & philologus, cujus nomen, quòd in hoc non probamus, silentio involvere fatiùs duximus.

80. Pertinet ad rem itidem, quòd cum antiquissima & princeps Lusitanorum appellatio non ad totam, quæ à Romanis ita dicta fuit, in provinciarum distributione Lusitaniam pertinuerit, sed hæc à Lusitanis quodam hujus plagæ sive occidentalis Hispaniæ populo, ut Bætica à Bæti fluvio, & à Tarracone urbe Tarraconenfis, dicta, postmodum fuerit; Laimundus in enarrandis antiquissimis Hispaniæ rebus, describendoque mythico illo

s Num. 386.

t Num. 378. in Chron.

u Ad ann. DCCLIX.

lo Regum Berofianorum ævo, Lusitanie sue, quam laudare pergit, totum Lusitanie Romanæ tamdiu postea nate, tractum attribuat. Lusitanos autem peculiarem populum Lusitanie integræ, quam hi non soli, sed cum aliis habitabant, nomen peperisse non difficile est à Ptolemæo colligere. Apud quem inter Lusitanie jam tunc Romanæ populos, cum *Lusitani*, tum post Anæ fluvii ostia *Turdetani*, usque ad *Salaciam* & *Cetobrigem*, *Sacerum* ultra *promontorium*, quæ hodie *Alcazar do Sal*, *Setubal*, & *Cabo de S. Vicente*, in mediterraneo nunc Portugallie, immo & Lusitanie Romanæ, vocant, *Celtici* item, *Vergonesque*, quos *Vettones* intelligo, descripti habentur. Non ergo debuit Lusitanorum res veterimas Laïmundus describens, Lusitanie vocabulum, sic suo tempore extensum, jam tunc ad populum finibus contentum haud paullò brevioribus significandum usurpare. Ut colligere inde audeam Lusitanie seu Lusitanorum hunc laudatorem non temporis Gotthorum esse, ut jactant, quo iisdem Regibus Gotthis integra Hispania (hoc est, tres ejus prioris divisionis provincie, sive posterioris quatuor aut quinque) omnes penè indistinctè subiacebant. Eo enim quid opus fuit, aut quo exemplo, unius partis Hispanie cum aliis jam confusa, historiam subtexere? Immo ejus sanè temporis fuisse Laïmundum inde colligas, quo hæc ejus portio sub Portugallie nomine, jam in particularem Regum ditionem à Maurorum manibus ereptam ierat: quo tempore opportunum ac decens fuit propriæ gentis seorsum regnatæ laudes, resque olim gestas colligere ac literis consignare.

81. In hoc eodem Lusitanie nomine alio argumento Laïmundum premimus. Regio Interamnenfis, quam vocant, inter Durium & Minium amnes sita, Portugallie jam hodie portio, non utique ad Lusitaniam olim, sed ad Tarraconensem prius, atque inde ad Gallaciam pertinuit: quod intelligi debet non solum de eo tempore, quo Romanis paruum Hispani; sed etiam de eo, quo Gotthis Regibus. Nec nisi restaurata ea regione Interamnenfi à Maurorum imperio, stabilitaque peculiari Portugallie regno, auditum lectumve fuit, Lusitanie vocabulo Interamnensem istam regionem comprehendi. Portugallie enim novum regnum ejus incolæ, ut Latino verbo appellarent, Lusitaniam, à majori ejus parte, quam Portugallie regnum comprehendebat, tunc primum vocavere.

82. Quod cum ita sit, nonne debuit Laïmundus tempore Gotthorum de Lusitanie sive Lusitanorum rebus tantum scribens, ea solum in literas referre, quæ Lusitanæ tunc dictæ gentis propria essent? profecto id fines fuerit sibi prescriptos non transilire, & propositum exsequi. Contrarium tamen per omnes hujus historie sue libros agere cum dicit, qui Britium attentè legerit. Non minus enim res Interamnenfium, qui Gallici tunc erant, quam suorum Lusitanorum prosequitur, atque iis insisit, ut jam iterum inde conjectari pronum sit, non Laïmundum Gotthorum temporis, sed Pseudo-Laïmundum ejus,

quo Interamnenfes jam in Portugallie ditionem conjecti fuerant, hujus historie auctorem fuisse.

83. Sed persequamur tandem hunc leporem querere, vestigia ejus colligentes, quæ quidem nobis, ut capi posset, apud Britium reliquit. Adducit enim hic per totam historiam aliquot è libris Laïmundi testimonia, in quæ nobis inquirere relictus est locus. Primum est è libro ejus *Antiquitatum Lusitanarum* secundo. Audi sis, lector, Gotthici temporis stylum: *Celtis enim, quicquid patriæ nostræ hac ætate boni evenit, deberi necesse est. Illi enim turres fracassatas, si forte erant, levaverunt.* Et postea: *Quasi enim de novo Lusitaniam nostram ipsi fecerunt, & à populis alienigenis, qui tunc Wanduluziam tenebant, armis defenderunt non semel.* Canterius (ut dici solet) in porta. *Fracassare* verbum Italicum, & *fracasser* Gallicum, unde nos Hispani *fracaso* dicimus, Gotthicus scriptor, sagacium narium securus, usurpavit. Necdum inveni hoc annumeratum his, quæ corrupta latinitas, aut exterarum gentium colluvies, tribus his linguis novioribus infudit, quæ multi collegerunt viri eruditione ac inexplebili lectione clarissimi. Deinde Wanduluziam tunc temporis & ante Maurorum ingressum (qui, & non Wandali, hujus vocabuli auctores sunt, ut alibi dicimus) loco Bæticæ positam si testimonio aliquo idoneo Laïmundi assertores confirmare possunt, Laïmundus ipse verus & magno in pretio habendus per me scriptor esto: quo quidem verbo is, non hic tantum utitur.

84. In alio etiam testimonio, cujus idem auctor verba assert, novitatis suæ indicium Laïmundus præstat. *Bracadam, vel Bragadam* (ait lib. II.) *ut alii malunt, fundaverunt Asii, qui undis jactati buc appulerunt, & inito fœdere cum Grævis, postulavere sibi locum urbis, quo dato Bragada exurgit, indito illi nomine à fluvio Bragada, & oppido, unde originem traxerant.* Hoc planè est Joannis Episcopi Gerundensis somnium, quod ante eum nullus somniavit, unde Laïmundus tam absurdam rem haurire posset. Bracarios hic posuit Libycam gentem Bracadæ fluminis riparum incolam; Bracariosque istos Carthaginensium milites huc appulso Bracaram constituisse urbem; cujus rei testem Ptolemæum laudat versus finem lib. 3. *Paralipomenon Hispanie*. Quam opinionem in medio relinquit Vaseus, alii jure rejiciunt. Sed nec Ptolemæus Bracorum gentis Libycæ, nec nisi *Bagradae* (non *Bragadae*) fluvii meminit, quomodo frequentius appellant veteres. Callaicorum Bracariorum (non Bracariorum, uti alicubi editum ait) recordatur quidem Ptolemæus lib. II. (quem Gerundensis laudat) cap. 6. inter Durium & Minium gentis.

85. At hoc quid pertinet ad coloniam Bracorum Libycorum hic positam? Conjecturâ ergo hæc pars nititur unius Gerundensis, qui nimium sanè in originibus nostris deducendis ingenio suo & patientiâ lectorum eruditorum abusus est. Planè Bracares nomen Græcum; cujus nationis tota hæc Hispanie pla-

g Justinus lib. 44.

h Florianus lib. 3. cap. 26. Garib. lib. 5. cap. 10.

i Vossius lib. 1. De vitis sermonis cap. 2. Menag. in Orig. ling. Gall. Merula Cosmogr. part. 2. lib. 3. cap. 14.

z Apud Britium lib. 1. c. 27.

a Vossius De vitis sermonis, Menagius De originibus lingue Gallicæ.

b Vide Britium lib. 1. cap. 17.

c Lib. 2. cap. 6.

d Chron. cap. 11.

e Lib. 4. cap. 3. & lib. 4. c. 6. f Bochartum vide lib. 1. Chanaan cap. 24. pag. 512.

plaga, quod frequentia ejus lingue ostendunt nomina, incolatus fuit g, sive à Brachatis Gallis dicti, quod Florianus & Garibajus censent h, sive à Græco nomine *ερακος*, seu *ερακη*, quo velum, quod pudenda cooperit, significatur. *Bracaram* urbem Galli hodie *Bragues*, quomodo femoralia, appellant. Scio ab originum studiosis *brachas* Gallicum esse vocabulum i.

86. Existimat autem Vossius antiquissimum videri sibi orientalis linguarum divisionis nomen. Unde tam ad Hispanos, quam ad Gallos (omnes enim Europæ incolæ inde venere) derivatum qui dixerit, non ineptè censebit. Nihilominus tamen Britus Laïmundo suo adhærens, & Florianum sequutus, qui Himilconis Pœnorum ducis *Periplum*, sive meridialis & occidentalis Hispanie oræ maritimæ lustrationem, quam Carthaginensibus navibus fecisse dicitur lib. 3. cap. 11. descripsit, Florianæ huic narrationi alia quedam addit, & inter ea Pœnorum ab Himilcone in Interamnenfi provincia relictorum cum provincialibus pacem ietam, atque inde natam Bracæ urbis conditionem à populis Bragadis nuncupata. Planè Hannonis & Himilconis Carthaginensium fratrum *Periplus*, seu navigationes, habuit antiquitas, literis Punicis consignatas, unde ad Græcas transire potuerunt. Nam Hannonicæ Pomponius Mela & Plinius sepè, at verò alterius ab Himilcone descriptæ, Plinius idem & Festus Avienus n meminerunt. Quarum duarum folius prioris fragmentulum quoddam exstat non semel Basileæ excusum o, Italiceque à Ramusio in suis *Navigacionibus* p, quodque exspectare debemus insigniter ab Isaaco Vossio, Gerardi filio, uti ad Melam promissit, illustratum. Himilconis verò illa omnino periit; adeo ut fabulis annumerandam esse Camdenus censuerit, quem iccirco Bochartus q reprehendit, cum eam se legisse in *Punicorum annalibus* idoneus sanè testis Avienus tradat. Quem Avienum si demas, vix est ut ab aliis quicquam de Himilconis re geographica exculpere possis: & tamen Florianus Avienicis aliquid nescio unde superstruxit, quem Joannes Mariana exscripsit Latine lib. 1. cap. 21. Atque adhuc plura Britus Laïmundo huic, incertis (Florianus ut solet) auctoribus. De quo admoneri lectorem hujus Laïmundi testimonii occasione, non importunum existimavimus.

87. Alia innumera sunt Laïmundi fragmenta in utroque *Monarchiæ Lusitanæ* volumine per Britium historie huic intexta, partim è Latinis antiquis scriptoribus desumpta, quos haud semel non capit, è quibus est *Ælii Spartiani* locus in *Vita Adriani* de delectu Tarracone habito apud Britium lib. 5. cap. 13. qui non potuit aliter magis contra hujus Latini historici mentem concipi, de quo lectori judicium relinquimus; partim incertum unde deducta, totque gestis rebus Lusitanorum, indictis hætenus & inauditis, sive rerum circumstantiis, ut barbaro isto utar verbo, locupletia & ornata; ut otio suo non perfuntoriè abuti opus ei fuerit, qui Laïmundum

se finxit. Sed hanc rem admiraremur hodie magis si Dextros, Maximos, Luitprandos, Julianos, Haubertos, Liberatos, & hujusmodi monstra, nondum passi essemus.

88. At sistamus aliquantisper Laïmundum excusantes, qui potuit quidem plura veterum auctorum jam nunc deperditorum monumenta per ætatem adipisci; de quorum jactura noviores exquisitè queruntur; ut inde instructus historiam texeret Lusitaniam integram, & non laceram aut jejunam, utpote ex Romanorum, qui ad hoc tempus supervivere, libris dumtaxat confectam. Sed an ne Laïmundus, ut alibi veteres scriptores, quorum studium fuit, antiquissimos rerum eventus in commentariis suis præsentibus reddere, fidei suæ consulentes consuevere, aliquos rerum Hispaniensium enarratores antiquos, quorum relationibus ipse nitatur, in his suis *De Lusitanorum antiquitatibus* laudare solet? Passivum hoc enim est in quibuscumque historicorum vel geographorum lucubrationibus priscos appellari rerum auctores, ne lubrica maneat narratorum auctoritas. Legimus sanè omnia hujus, à Britto passim, perque omnes paginas adducta testimonia; nihilque invenimus hujusmodi, excepto quòd alicubi sequutum se ait r regestum quoddam antiquitatum à Reccaredo Gotthorum Rege confici jussum, collectâ ex pluribus Hispaniarum locis materiâ; quod quidem adhuc Roderici tempore, cui à confessionibus fuit, superstes erat.

89. At hoc certè mera fabula est ad arbitrium formata, tamque facilis rejici quam confingi. Quod palmari argumento evincimus, imputata Laïmundo ipsi altera veteris monumenti allegatione, quo miserè deceptus, nihilque in tenebris suæ fictionis videns, se profecisse loco alio affirmat s. Nempe dum res apud nos gestas eo tempore, quo de Romano Imperio Julius Cæsar Antoniusque decertabant, referre Britus pergit; nihil se è Romanis scriptoribus exculpturum. His enim annis cum res alibi gererentur reipublicæ, altum de Hispanis silent, sed ex uno Laïmundo suo, lectores admonet. Hunc tamen belli cujusdam tunc temporis inter Gallicos & Interamnenfes gesti memorem fidem sequi ait Catonis operum: quod ipse de se affirmat Laïmundus. Quæ verè affirmatio absurditatem continet enormis cujusdam parachronismi. Sive enim Catonem Cenforinum intelligat, cujus *De Historiarum*, sive *Originum*, atque item *De re militari* ab eo conscripti laudantur t, neque jam exstant, libri; sive Catonem Uticensem, à quo nihil in scripta redactum fuit, intelligat, uterque ante Octaviani imperium ac triumviratûs tempora. Et quidem Cenforinus cvi. ferè annis, hoc est, belli Punici tertii exordio, ut Plutarchus refert in ejus Vita, urbis nimirum condita dcv. Uticensis verò anno ejusdem urbis dcccvii. obiit. Vade nunc, & Laïmundo (Britte) fidem præsta, qui Catonem ejus rei auctorem laudat & sequi se ait, quæ sæculo integro post Catonis scriptoris, Cenforii scilicet, seque

r Apud Britium lib. 4. cap. 26.

s Apud eundem Britium lib. 4. cap. 24.

t Vossius De hist. Lat. lib. 1. cap. 5.

reque triennio post alterius, qui nihil scripsisse legitur, mortem contigit.

Hæc sufficiant pro necessitate de scriptore isto censendi, dum alios nondum amor corripit veram historiam ab his abominabilibus malè feriatorum hominum fictionibus distinctiùs & enucleatiùs expiandi.

CAPUT V.

De CLAUDIO Taurinensi in Italia Episcopo: ac de ejus erroribus, præsertim negantis imaginum sacrarum cultum. Adversus eum qui scripserunt. Claudius hic dicitur à Claudio Clemente Scoto. De tribus Claudiis Clementibus Thomæ Dempsteri opinio: & qualis in historia Dempsterus. ANONYMUS quidam Floris Sanctorum scriptor. De RODERICO LUGENSI. Historia De memorabilibus Hispaniæ hujus forsitan non est. Aegidii Gundisalvi lapsus. THEODULPHUS Aurelianensis Episcopus ex non vana conjectura Hispaniæ adscribitur. Carmen ejus circa hoc expenditur. De hujus Theodulphi operibus.

90. SCRIPTORES sæculi noni caput hoc, & quæ sequentur, elucidabunt. Primus verò ætate, & temporalis adhuc Carolo Magno, qui anno DCCCXIV. vitâ decessit, CLAUDIUS fuit TAURINENSIS Episcopus, pudendum genti nostræ, plusquam literis celebrandum, hominis Hispani nomen. Sed ita postulat bibliothecæ formandæ negotium, quæ non minùs pravè, quàm innocuè, aut utiliter sapientibus, dummodo scriptoribus, constat. Iconoclasta hic obstinatissimus, sive imaginum sacrarum hostis, Felices Urgellitani præsulis, de quo jam antea egimus, discipulus, ex Hispania nostra, unde ortum habuit, ad Italos venit Ludovici Pii destinatione, ut sacram, quâ vigeat, doctrinam Italos doceret, factus in eum finem Augustæ Taurinorum in Gallia subalpina, sive Pedemontana regione Episcopus.

91. Jonas Aurelianensis præsul, quem antagonisten Claudius habuit, cuncta hæc indubia reliquit in opere adversus ejus blasphemias conscripto. Quo feliciter (ait) imperante (Ludovico Imperatore Caroli filio) idem Felix (Urgellitanus) in quodam discipulo suo, nomine Claudio, utpote (ut verbis B. Hieronymi utar) Euphorbus in Pythagora, renascitur; qui unicus est non fidei catholica regulam (uti Felix præceptor Nestorianus hæreticus) Ecclesiasticas tamen traditiones quàm venenatis telis per eundem discipulum suum jaculari nisus est. De ejus patria & educatione & in Italiam profectio, atque infulis Taurinensibus, idem paullo post: Is itaque, de quo agitur, exortus ex eadem Hispania, ejusdemque Felices discipulatu ab ineunte ætate inherens, per aliquot temporis in palatio memorati gloriosissimi ac serenissimi, Deoque amabilis Augusti (Ludovici) in officio presbyteratus militavit. Sed ut aliorum utilitati doctrinam prædicationis Evangelicæ, quæ illi admodum inesse videbatur, consuleret; ipsius piissimi principis piissima devotione præsul Tauri-

nensis subrogatus est Ecclesiæ. Ibi reprobasse eum, serioque damnasse sacrarum imaginum crucisque salutarium signorum usum, Sanctorum reliquias, sepulchraque, profequitur. Quibus auditis, Theodemirum quendam patrem monachorum, ut ab eis desisteret, literis eum admonuisse ait. Theodemirum hunc postea fuisse Calagurritanum Episcopum pseudo-historici nostri contendunt; verè tamen is fuit pars Gallicanæ Ecclesiæ, ut ex Jonæ verbis lib. 1. Joannes Mabilionius, vir eruditissimus, in annotationibus ad *Analecta vetera*, prudenter vidit.

92. Claudium tamen ad has aliis literis sic insolenter respondisse Jonas profequitur, ut Gallos omnes & Germaniæ fideles idololatriæ vanarumque superstitionum laqueis irretitos esse jactaverit. Falsus tamen ipse Jonas, & in contrarium è via recta devians, qui imaginum usum non ad adorationem, sed ad instructionem tantùm cum Francofordiensi hujus temporis Synodo permittebat. Hujus Claudii literas hæc in grande ac prolixum scriptum transiisse hæc ejusdem Jonæ convincunt: *Fertur interea in segillatione ejusdem abbatis, totiusque Gallicanæ Ecclesiæ tantæ prolixitatis evomuisse libellum, ut magnitudine sua quinquagenis psalmis Davidicum superaret psalterium, de quo nomini quoddam excerptum in manus parvitatis nostræ est perlatum, cujus hoc est exordium: Titulus libri: Apologeticum atque rescriptum Claudii Episcopi adversus Theodemirum abbatem.*

93. Hoc scriptum Jonas refutavit tribus libris, *De cultu imaginum* in editionibus antiquioribus nuncupatis; revera autem primo *De imaginum cultu crucisque adoratione*. Secundo specialiter atque iterum *De crucis cultu*. Tertio autem *De peregrinationibus in urbem conceptis*. Quorum totus tenor, præcipueque jam dicta testimonia, & præfatio integra primi libri ad Carolum Regem Calvum, Ludovici Pii filium, cujus Ludovici jussu rem aggressus fuerat, directa ostendit perniciosissimum Ecclesiæ hostem Claudium fuisse; neque illum tamen vivere, cum hæc in publicum ederet (præmortuus enim fuerat superstitite adhuc Ludovico Pio, qui anno DCCCLX. obiit, aut paullo post ejus mortem: nam pervenisse ad an. DCCCXXXIX. falem habetur ex monumento quodam Herigarii Secusiarum Marchionis, cujus Ferdinandus Ughellus meminit; sed tamen reliquias ejus hæresis exstirpatum ire sese ait, adjungens de aliis ejus operibus æternâ infamiâ damnandis: *Sed quia, ut relatione veridica (inquit) didici, non modò error, de quo agitur, in discipulorum suorum mentibus reviviscit, quin potiùs eo docente hæresis Ariana pullulare deprehenditur, de qua fertur quædam monumenta librorum congestisse, & ad simplicitatem & puritatem Fidei catholicæ & Apostolicæ oppugnandam in armario Episcopi (fortè Episcopi) sui clandestina calliditate reliquisse; non sum ausus, quin monitu & hortatu filiorum sanctæ Dei Ecclesiæ, opus, quod prætermiseram, enucleatim discutiendum repeterem.* Hæc Jonas.

94. Ejusdem temporis scriptor Walafri-

u Luitpr. ad annu. dcccxi. Julian. nu. 437.

x Pag. 45.

y Baron. to. 9. ad an. dcccxxv. num. 61.

b Baronius tomo 9. ad an. dcccxxv. n. 62. Labbeus De script. in Dugalo.

c Inter ejus opera à Baluzio edita ann. mdclxiv. Parisiis post veteres editiones.

d Tomo 1. in Claudio Scoto pag. 227.

e Xystus Senen. lib. 4. Bibliotheca. Possesvinus in Apparatu. Bulæus, tomo 1. Hist. univers. Paris. in catalogo Academicorum.

f Amb. Casfin. in Triumpho cathol. veteris. Verbo Adoratio. Francisc. August. ab Ecclesia in Hist. Chron. Cardin. Episcoporum. Pedemont. post Præteolum in libro De hæresibus.

g Laudatus Labbeus, Th. Dempsterus in Hist. Eccles. Scotor. c. 304.

z Italia sacra tomo 4. in ter Taurin. Episcopos, col. 1432. a In præfat. 1. libri.

Strabo simile quid de Claudii obitu, suo ipsius judicio, etiam priùs quàm adversus scriptorum catholicorum telis confoderetur, damnati refert. At quia in apologetico ipso Claudii hæc verba ad Theodemiri, quod præcesserat, scriptum referenda leguntur, hoc dixisti, inquis, de Paschali Ecclesiæ Romane Episcopo, qui præfente jam corruit vita; necesse est Theodemirum ante annum hujus sæculi vicesimum quartum, qui ultimus vitæ Paschalis fuit, dedisse ad Claudium admonitorias suas literas; Claudiumque paullo post, Eugenio jam Pontifice hujus nominis II. ad nefandum apologeticum scribendum se accinxisse. Cujus hominis falsa dogmata, præter Jonam, Dungalus presbyter ejusdem temporis (Dugalus alius, & in his Barthio lib. 19. Advers. cap. 12.) & Eginhardus ipse Caroli Magni Vitæ auctor illustris, scriptis suis convellere curarunt. Prioris liber, pro cultu sacrarum imaginum adversus insanas blasphemiasque nennias Claudii Taurinensis Episcopi, Ludovico Pio, ejusque filio Lothario Imperatoribus dicatus, existabat olim in Petri Pitheci bibliotheca, editus jam inter veterum PP. monumenta tomo iv. bibliothecæ. Eginhardi autem libelli jam hodie non exstantis, De adoranda Cruce, quem cultum Claudius reprobabat, meminit Lupus Ferrariensis abbas epist. 4. ad eundem Eginhardum directa.

95. Hastenus Claudius Dei ac veræ fidei hostis. Sed nonne & quædam catholicè scripsit idem, priùsquam bonam exuisset mentem? Utique, si vera certa que dixerit vir diligentissimus Philippus Labbeus in dissertatione De scriptoribus Ecclesiasticis, à Bellarmino suo recedens. Nempe Labbei sententiâ idem fuerit Claudius Clemens, quem Bellarminus laudat, uti catholicum plurimum operum in sacros libros scriptorem, cum Claudio Taurinensi hoc Episcopo, de quo nunc agimus. Peccat autem valdè Labbeus: nam Claudium Clementem hunc Scotum natione fuisse agnoscit, quia alterum Taurinensem ex Hispania fuisse ex Jonæ scriptis liquidissimè constare, ante oculos habere debuit. Et hunc quidem Claudium Clementem Scotum, à Claudio Taurinensi Episcopo distinguere vulgò solent. Sed quicquid sit, inde ansam arripuit multorum error, qui Claudium Iconoclastam hæreticum, non Hispanum, quod fuit, sed Anglum, quandoque & Scotum, cum altero Claudio Scoto confundentes, appellant. Philippus quoque Labbeus in Novæ bibliothecæ manuscriptæ primo volumine Claudii cujusdam quoddam Chronicon breve ab initio mundi ad Christi natiuitatem pertingens, imperfectum tamen, edidit, quod Claudii hujus Taurinensis esse suspicabatur.

96. Thomas utique Dempsterus, ut largus fuit in constituendis Scoticæ suæ gentis illustribus famâ viris, tres non minùs similiter appellatos, ex Scotia omnes, ejusdem temporis, librorumque scriptores, laudavit. Primum S. Claudium Clementem Benedictinum monachum Alcuini collegam, qui in Academiis Parisiensi ac Ticinensi erigen-

dis navavit operam; cujus Trithemius, Paulus Langius, Possesvinus, Arnoldus Uvion, aliique apud eundem Dempsterum videnti, Cæsar quoque Egasius Bulæus in Historia universitatis Parisiensis non semel, meminere. Ad quem judicio meo spectant quæ ex MS. Indice Fuldensium abbatum communicavit nobis Christophorus Browerus in scholiis ad Rhabani carmen xiii. de Brunone, Einardo, Modesto, & Candido ad Clementem Scotum grammaticæ studendæ gratiâ destinatis; licet aliter Dempsterus existimaverit. Nam primi hi reviviscentium literarum instauratores, encyclopediam profitebantur, uti Beda, Alcuinus, alii, non designati grammaticam, quâ intrandum est ad scientiæ & sapientiæ arcem, docere. Labbeo autem in hoc displicet, quòd unum ex fundatoribus Academiæ Parisiensis eum plerique dixerint, quæ nulla tunc fuit, nec nisi aliquot post sæculis emerfit. Displicet etiam quòd Benedictinus monachus & Altifiodorensis Episcopus ab ipsidem audiat. Nos Gallis disputandum relinquimus de amplissimi sui gymnasii origine. Cæterum Clementis (si hic est Claudius Clemens) & Alcuini monachatum San-Gallensis monachus De gestis Caroli M. sub Carolo Calvo ejus nepote scriptor, quem Henricus Canisius edidit, subindicare videtur, præter supra jam laudatos eo recentiores.

97. Hunc Clementem ex Hibernia Scotum, atque Alcuinum, seu mavis Albinum, in secularibus, & in sacris Scripturis incomparabiliter eruditos ejusdem San-Gallensis elogio, honorificentissimè à Carolo M. exceptos fuisse, ut juventutem Gallicam sapientiam docerent, cum idem monachus auctor sit, proclivis sit aliquis ad credendum hujus esse, non Taurinensis Claudii Hispani, cujus nullum de literis sacris meritum in memoria hominum perduravit, quicquid commentariorum ad sacra Biblia sub Claudii laudatur nomine; scilicet, in epistola Pauli ad Galatas, Drunteranno abbati dicata, Parisiisque anno MDXLII. in 8°. indeque in Bibliotheca VV. PP. edita; item ad Romanos, duarumque ad Corinthios, in Evangelium S. Matthei, quæ in aliquibus Galliarum museis MSS. asservantur; & si vera Trithemius retulerit de ejus operibus, etiam in Genesin, Exodum, Numeros, Deuteronomium, libros Judicum, & Ruth, & in libros Josuè, sive commentaria, sive explanationes; tractatum item super Leviticum, cujus præfationem & epilogum præmanibus se habere Labbeus retulit.

98. In quo tamen hæremus, Claudii que Taurinensis esse opus cum Labbeo contendere possumus, ideo quòd directus dicatur anno DCCCXXIII. ad Theodemirum abbatem, qui esse videtur ille, quòcum concertationem De imaginum cultu Taurinensis noster paullo post habuit. Exstat quidem hoc jam tempore à Joanne Mabilione Benedictino, viro industriæ atque eruditionis singularis, edita in *Analectis veteribus Claudii Episcopi Taurinensis præfatio jam priùs laudata in libros informationum literæ & spiritus super Leviticum*, Theodemiro abbati directa, in

h Lib. 2. De Viris illust. Bened. cap. 28. i In Chron. Cirizensi ad finem. k Suprà laudatus. l In adjun. & ad Lignus vite. m Tomo 1. ad an. dcccxxv. pag. 146. & in Catal. illustrii Academicorum pag. 168.

n Tomo 1. Ant. lectio.

o Consentit Bulæus in Catal. Academic. Paris. laudato.

p Consentit idem Bulæus. ibidem.

q De script. tomo 1. pag. 228. & in Novæ Biblioth. Specimine parte 1. pag. 24.

qua Claudius noster manifestissimè iudicio meo sese prodit auctorem operis. Lamentatur enim apud charissimum, ut vocat, fratrem prædictum Theodemirum, cruciari se malorum hominum perversitate, ut sibi tedium sit vivere: & in ipso opere, cuius memoratæ præfationi appenditur quoddam fragmentum, adductis S. Augustini verbis ex libro *De vera religione*, de non colendis angelis, subiungit auctor: *Hoc fidei nostræ munitissimum atque altissimum sacramentum, & cordi nostro firmissimum character impressum, hanc adstruendo & defendendo veritatem, opprobrium factus sum vicinis meis, & timor notis meis, in tantum, ut qui videbant nos non solum deridebant, sed etiam digito unus alteri ostendebat.* Ex quibus jam apparet homo sanctorum spirituum adorationi cultuive infensus. Videtur autem hæc ante apologeticum eidem Theodemiro directum scripsisse, cum inciperet de cultu beatorum præposterè sentire.

99. Idem verò in præfatione memorat sese ad eundem Theodemirum *expositionum atque informationum literæ & spiritus in Exodo* libros quatuor ante biennium misisse; quorum initium fuit: *Post expositionem libri Geneseos.* Meminit quoque ibidem huius *expositionis in librum Geneseos* ante octo annos ex *dictis SS. PP. de litera & spiritu* tribus libris comprehensæ. Quæ quidem opera duo non usquam extare audivimus.

100. *Leviti* autem *commentarium* sese in codice Remigiano habere ait Mabillonius in annotationibus ad hæc *Analecta* ^r.

101. Quidni & suspicabimur eundem hunc auctorem habere *Commentaria in epistolam Pauli ad Galatas*, ejus nomine jam olim vulgatam; item *in epistolam ad Ephesios*, & *ad Philippenses*, cuius præfationem Ludovico ipsi Augustus nuncupatam edidit quoque Mabillonius? In hac quidem superioris *Commentarii ad Galatas epistolæ* meminit præterito anno à se elaborati. Expositiones verò in S. Pauli has, & fortasse alias omnes epistolas, asservari in Floriacensi bibliotheca idem Mabillonius testatur.

102. Fragmentum itidem præfationis in S. Matthæum in lucem emissum à Jacobo Usserio inter *Hibernicæ epistolas* idem refert. E præfatione sanè superius dicta in *epistolas ad Ephesios & ad Philippenses*, illa quidem ad vexationes Claudio propter ejus dogmata exhiberi cæptas pertinere videntur. *De cæteris verò epistolis licet plurima penes me teneantur excerpta, multa tamen adhuc supersunt perquirenda. Sed quia me anno præsentis præpedientibus peccatis meis graviter obligastis, & nimis anxietatibus dedisti mihi vivere non libet, neque Scripturas perscrutari licet.* Hæc ille.

103. In Vaticano etiam codice, cui affixus est numerus 5775. inter ms. Claudii Taurinensis nomine inscriptus est *Tractatus in epistolam ad Corinthios*, qui incipit: *Præcepto Domini admonitus* &c. & folio 97. incipit ad eisdem secunda cum hoc principio: *Sciens sanctus Apostolus.* Præcedit utrumque præfatio cum hoc titulo: *Venerabili in Christo, sinceræque charitate diligendo, Theodemiro abbati*

Claudius inspirante gratia Dei Episcopus &c. Sequitur epistola Theodulphi Terdonensis Ecclesiæ indigni Episcopi, qui, ut ait, fecit scribere. & prosequitur: *Offero cum pro amore Dei & consensu mei Joannis venerabilis Episcopi, qui huic Ecclesiæ, ubi ego præsideo, præfuit episcopus; & pro remedio animæ meæ B. Columbano confessori Christi, quatenus cum & præsentibus & futuri monachi inibi commorantes in sua habeant potestate.* &c. *Actus est anno ab Incarnatione Domini Jesu Christi octingentesimo sexagesimo secundo indictione decima.* Theodulphus Episcopus. Nota sequitur recentioris characteris ante CC. aut CCC. annos vulgaris. *Iste liber est monachorum S. Justine de observantia ordinis S. Benedicti, residentium in monasterio S. Columbani de Boviis, scriptus sub an. XLV. II.* Ex quibus constat librum fuisse seculo isto nono, quo in vivis Claudius erat, scriptum, quo quidem ignorari haud potuit hunc ejus scærum germanum esse.

104. Secundus Dempsteri Claudius Clemens Scotus alter est, cui Taurinensi Episcopo, ac Jonæ libris dilacerato is tribuit commentaria in epistolam ad Galatas, Ludovici Pii tempore scripta; cuius in Nortmannos susceptæ expeditionis recordatur auctor in præfatione. Hunc & ait inter Latinos poetas à Lilio Giraldo Ferrariensi laudatum. Sed, nisi fallor, unius Clementis poëtæ Giraldu meminit; hunc autem Appuleji familiarem, quem in *Floridis* suis idem laudat. *Sententiarum* quoque *Theologicarum* auctorem ait Dempsterus; contra quas scripsit Dungalus: item commentariorum in Matthæum libris tribus, quem primus (ait) *Baronius* *tomo x. Anualium*; quæque mihi meræ tenebræ sunt. Deinde accumulatur eidem lucubrationes in Pentateuchum, Judices, Ruth, Psalterium, Pauli epistolas omnes; *De Evangelistarum* item *concordia* libros XIV. *Memoriale historiarum*, summam quandam, ac tandem *homiliæ*. quod Bostonum tradere ait. Sed sciimus quid de Thoma Dempstero censuerint viri eruditissimi: cui scilicet (Usserius ait ^u) *familiaris fuit librorum, qui nunquam scripti sunt, ex ipsius otioso & prompta cerebro recensio.* qui alibi *x hominem multæ lectionis, sed nullius planè iudicii*, appellat.

105. Jam tertius & ultimus Claudius Clemens Dempsterianus, ejusdem & ipse cum duobus superioribus ætatis & nationis, ille est Clemens Scotus in Francia orientali hereticus, qui Bonifacio martyri Moguntino antiititi, & Germanorum apostolo, molestus & adversarius fuit in propagando Evangelii semine. Sed hic non æqualis, sed multo est antiquior duobus aliis; damnatus quippe à Zacharia Pontifice in Concilio Romano anni DCCXLV. Nec ad hunc, sed ad Clementem illum Alcuini collegam, pertinent quæ in indice Fuldensium abbatum Christophorus Browerus legit, ut supra jam annotavimus.

106. Ut finiamus tandem, Claudio Hispano Episcopo Taurinensi, quem unicum huius ætatis ita vocatum existimamus, alias etiam, quam nefarias de suis hæresibus lucubra-

brationes non denegamus; quantumvis omiserit Jonas, qui adversus eum fato jam functum scripsit, quemadmodum & Dungalus, aliquam ab eo pridem derivatorum operum catholicorum mentionem habere. Quod planè debuere, ut vel sic castrorum fidei desertorem iniquissimum validius premerent.

107. Alterum fortè dedit Gallie non Cisalpinae cum Episcopum tum scriptorem Hispania, sub eodem Caroli Magni, ac Ludovici Pii tempore, quo se jactare, atque efferre, quemque Gallis præ Claudio imputare possit. Is est Aurelianensis præsul, Jonæ decessor, THEODULPHUS, sive THEUDULPHUS, quem cum Hispanæ genti ex conjectura non imbecilli asseruero, rerum gestarum, & operum editorum nomine laudabo. Italum, facteur, credit fama vulgatio, cui Jacobus Sirmundus operum ejus postremus editor, & Philippus Labbeus ^z assensit. Remque confirmare videtur vetus Chronicon à Quercetano editum. *Floruit etiam* (verba hujus legis) *bis temporibus apud urbem Aurelianensem Theodulphus Episcopus, qui propter scientiæ prerogativam, quæ pollebat, à memorato Imperatore Carolo Magno ab Italia in Gallias adductus, & Floriacensem ab eo abbatiam, & Aurelianensem simul meruit episcopatum.*

108. Ceterum Joannes Mabillonius Galus Benedictinus monachus hac ætate nostra singularis eruditionis, qui in *Analectis* suis veteribus hanc de Theodulpho questionem primus, ut credimus, excitavit, anonymi hoc testimonio, quod nos ejus iudicio tomi quarti Francorum historie pag. 36. minimè invenimus, adducto. *At his obstat* (ait ^a) *quod Theodulphus ipse se ex Hispania ortum esse non obscure innuit in Pargensi ad iudices, his versibus:*

*Mox sedes, Narbona, tuas urbemque decoram
Tangimus, occurrit quò mihi leta cohors.
Reliquie Getici populi, simul Hespera turba
Me consanguineo sit duce leta sibi.*

ubi Theodulphus consanguineos vocat Hesperie populos in Septimania degentes, qui ex Hispania eò confluerant. Sed addit: *Nisi consanguineos dicit hoc nomine, quòd ex eadem gente tam Gotthi illi Septimanie populi, quam Ostro-Gotthi in Italia degentes, ex quibus procreatus esset Theodulphus, processissent.* Hæc pro utraque parte Mabillonius.

109. Nec dubium tollit epitaphium Theodulphi apud eundem ^b:

*Illius cineres saxo servantur in isto,
Qui quondam populis præsul & abba fuit.
Non noster genitus, noster habeatur alumnus:
Protulit hunc Speria, Gallia sed nutrit. &c.*

Nam Speria sive Hesperia utramque & Italiam & Hispaniam significat. Nobis autem nostram causam agentibus quidni Hispanum agnosceremus Theodulphum? Qui duarum gentium populos occurrisse sibi Narbone ait, nempe Getici populi reliquias, hoc est Gotthos, qui à Mauris expulsi Septimanie asylo se commiserant, simulque Hesperiam turbam, origine videlicet Hispanos, non Gotthici sanguinis, qui eodem confluerant. Utrumque populum, & Gotthicum, & Hispanum, *Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.*

se consanguineo duce, letatos haud poterat Italus dicere, quantumvis ex sanguine Ostro-Gotthorum in Italia olim dominorum procreatus fuisset.

110. Quicquid rei sit, *virum sui temporis undecumque doctissimum*, uti eum appellat auctor incertus *vite Ludovici Cæsaris* ^c, volentes non abdicabimus. Fuit is Floriacensis abbas, & ex monacho sedi Aurelianensi à Carolo præpositus. Nec inverisimile est hunc ipsum Theodulphum fuisse Episcopum, quem à Carolo missum ad Adefphonum III. Gallie & Asturiarum Regem, apud Sampirum in ejus historia legimus. *Sicut prædictus* (ait) *Magnus Carolus per Theodosium Episcopum nobis significavit.* Incurrit postea, Ludovico Piorum domino, in calamitatem carceris & exauctorationis, eo quòd cum Bernardo Italiæ Rege adversus Ludovicum patrum conspirasse diceretur, uti narrant Francici annales ^d.

111. Restitutus demum Ecclesiæ suæ à Ludovico, sive antequàm restitueretur, ut aliàs dicitur, veneno sublatu fuit ^e. Ante annum DCCXCIV. Aurelii præerat Episcopus; hoc enim anno Franco-fordienfi Concilio interfuit subscriptusque; immo ante annum DCCCLXXVII. si Theodulphus fuit ille ad Alphonsum missus: hoc enim anno erecta est Ovetensis Ecclesia in metropolitana, de qua re Theodulphus cum Alphonso egerat. Quemadmodum & an. DCCCXI. Caroli testamento subscripsit, & ante DCCCXXIII. decessit, successitque Jonæ, qui conventui Parisiensi de imaginibus hoc anno interfuit, uti Labbeus observat, auctores omnes qui de eo meminerunt è veteribus colligens. Opera Theodulphi primus omnia edidit Sirmundus anno MDCXLVI. in 8°. metricaque in sex libros distinxit, notisque illustravit. Quædam prius seorsum proderant. Eccilla.

112. *Capitala* ad presbyteros parochiæ sue, hoc est Ecclesiæ seu diocesis Aurelianensis. Quæ Baronius sub lemmate epistolæ tantum, utpote quæ multa contineret notatu dignissima, annalibus suis inferere non dubitavit, anno quidem DCCCXXXV. num. 5. cum citius debuisset, aliquo ex his annis, quo Theodulphus adhuc superstes erat. Joannes item Busæus cum quibusdam Hincmari epistolis Moguntia anno MDCII. Sirmundus iterum tomo 2. Conciliorum Gallia, & cum Labbeo Cossartius tomo 7. postremæ collectionis Conciliorum omnium ^f edidere. Legitur & in codice Vaticano Palatinae bibliothecæ num. 485.

113. *De ordine baptismi* ad Magnum seu Magnonem Senonensem Archiepiscopum. In codice ejusdem bibliothecæ Palatinae num. 278.

114. *De Spiritu sancto* ad Carolum Magnum Imperatorem. metrica, cuius facultatis nomine ab Hincmaro s promeruit, ut *orbodoxus & insignis poëta*, licet innominatus, audiret.

115. Carmina sunt ad diversos, & de diversis argumentis, inter quæ *Paranesis* ad iudices, seorsum edita anno MDCXIV. *Elegia* ad Aigulphum Bituricensem Archiepiscopum,

^c Ad ann. DCCCXV. tom. 2. Hist. Franc. pag. 294.

^d Apud auctores Gallie Christ. in Aurelian. Episcopis pag. 128. ^e Mabillonius ubi supra pag. 434.

^s De poësis dialogo 4. pag. mihi 187.

^a De script. Eccles. tom. 2. pag. 466.

^a Pag. 433. edit. Parif. an. MDCLXXV.

^t Labbeus in Bibliothecæ bibliotecarum pag. 159. Haltervordius in Specim. de Lat. Hist. pag. 8. ^u De Britanniar. Eccles. primordiis cap. 13. pag. 463. ^x Ibidem cap. 1. pag. 114.

^y Vide Baronium tom. 9. ad an. DCCXLV. num. 21. 24. 28. 37.

^f Col. 1136.

^g De divortio Lotharii, & Tarberge tomo 1. operum pag. 602.

pum, & alios, in carcere scriptæ, quas & Henricus Canisius voluit. 5. *Antiquarum lectionum* vulgaverat. *Hymnus*, ut in die Palmorum caneretur, compositus, unde est ille versus:

Fruge, ope, mundinis, pulchris & rebus abundans. Ad quem Lupus Ferrariensis abbas, Theodulphum laudans, alludit epist. 20. ad Altium, & alia ibidem videnda.

116. Quædam tamen Sirmondianis his adjunxit ex bibliothecæ monasterii S. Vitoni codice Joannes Mabillonius in laudatis veteribus *analectis*. Scripsisse Theodulphum *Annales Caroli Magni & Ludovici Pii*, Arnoldus Uvion in *Ligno vite* ait. Sed & Vossius annotavit *De historicis Latinis* referens. Ejus rei nec Siebertus meminit, nec Trithemius in *Catalogo*, nec Philippus Bergomensis in *Supplem. Chronorum* lib. 11. nec, quod sciam, veterum aut noviorum ante Arnoldum Uvionem ullus.

117. Sub Alphonso cognomento *Casto Rege Oveti* ANONYMUS quidam *Florem Sanctorum* scripsit, quem laudat Franciscus Bivarius in commentario ad Maximi Chronicon.

118. Anno hujus sæculi quadragesimo secundo Alphonso jam dictus obiit, cui successit Ranimirus primus. Ab hoc obtentam fuisse juxta *Clavijum* oppidum, à quo denominata venit ad posteros, clarissimam de Sarracenis victoriam, Hispanicarum rerum enarratores memorant. Huic prælio post biennium Ranimiri commisso RODERICUS EPISCOPUS LUCENSIS interfuisse dicitur, scripsisseque *De memorabilibus Hispaniæ* quandam historiam. Auctorem rei laudare possum *Ægidium Gundisalvi de Avila in Theatro Lucensis Ecclesiæ*. Sed quum idem alterius Roderici Lucensis Episcopi, qui prælio interfuit sub Alphonso VIII. Castellæ ac Legionis Rege ad *Navas Tolosanas* cum Mauris ad internecionem usque eorum anno MCCXII. commisso, quem similiter historice cujusdam auctorem ait, virum optimum hic, ut sæpe alias, lapsus credimus; cum præcipue nullus alius è nostris co-nperts diligentie scriptoribus Roderici hujus historie meminere.

CAPUT VI.

De S. EULOGIO martyre Cordubensi, vita ejus, & scriptis, Alvaro Cordubensi auctore. *Causa huic scribendi* Memoriale Sanctorum, & Apologeticum, aliaque. *Petri de Alva error tribuentis ei tractatum* De scriptoribus Ecclesiasticis.

119. AD sanctum Christi martyrem EULOGIUM devenimus, qui sub eodem Ranimiro atque ejus filio Ordonio I. hujus nominis, Oveti Regibus, præcipue floruit. Hujus vitæ & rebus gestis nihil desiderari certius potest: scripta quippe ab Alvaro Cordubensi ejus per familiaria; qui non incerta, & quorumcumque hominum narratione comperita, sed secum gesta & per se cognita narrare se ait. *Quia sicut de incertis temere referre sententiam periculosum fore profiteor; (subjungit)*

ita de cognitis suppressere ea que nosci debent, vacuum periculis esse non reor. Et mox (quæ memoriâ tenere omnes, qui sanctorum hominum vitas hodie proferunt, ante omnia deberent) *Quoniam melius est de multis præclaris nihil facinoribus dicere, quàm ex parvis bonis multa falsa differere; tutiusque est omnia que gesta sunt præterire, quàm ea que non fuerunt, aliqua fingere.*

120. Eulogius Cordubæ natus è clara & senatoria stirpe, ad S. Zoili templum presbyter, multis & clarissimis virtutibus (ait Alvarus) floruit, magnis & laudabilibus operibus viguit. Sub doctrina, tum aliorum, tum etiam Spera-in-dei abbatis sanctissimi, unâ cum Alvaro domum ejus frequentans, evasit non solum in literis valde doctus, sed & in moribus, nunc clericum in Ecclesia, nunc inter cœnobitas monachum agens, ante alios probatus. Monachum Benedictinum quidam temere crediderunt; quod nec placet hujus familie prudentioribus.

121. Itaque ingruente persecutionis turbine, qui Christianis sub Habdaraghmane II. Rege Cordubæ, instigatione cujusdam Reccafredi Episcopi, anno hujus sæculi quinquagesimo excitatus fuit, contumelias, terrores plurimos, carcerem quoque infractus ipse sustinuit, magno animi robore invictos martyres, qui eum ad palmam præcesserunt, utriusque sexus, non solum ad martyrii subeundum agonem incendit, sed & decollatorum cadavera collegit, ac tumulo composuit. Seges hæc sanctorum Christi athletarum per reliquum Habdaraghmanis regnum usque ad Mahomadis filii tempora Cordubensem urbem prædictam lætissimo proventu fecundavit, ac inter tot decussa propinquerum amicorumque capitum culmina stetit ipse, dono Dei servatus, ut victorum triumphalia gesta stylo suo ad posteritatem omnem propagaret. Passus tandem ipse fuit anno, ut creditur, DCCCLIX. Martii die xi. caput scilicet ei solenni gentis more amputatum.

122. Inscripterunt albo martyrum ejus nomen Romanus martyrologus hac die, Ufuardus, sive aliquis alius qui eum auxit, die xx. Septembris, falsus ex eo forsitan, quod Eulogium alterum antiquiorem presbyterum, eremi cultorem, & in Vitis Patrum laudatum hac die obiisse ibidem legerit. Qui & errare post se alios recentiores fecit. *Erat ille vir (ait Alvarus) in omnibus professionibus principaliter, & non mediè decoratus, cumctis ex æquo deserviens, & cum præiret omnes scientiâ, humilior certè etiam infimis videbatur. Clarus vultu, & honore præcipuus, eloquentiâ fulgidus, & vitæ operibus luminosus: incitator martyrum & laudator; tractator peritissimus & dictator. Quis ardorem ingenii, quis decorem eloquii, quis fulgorem scientiæ, quis affabilitatem usualem officii, quocumque potuit prudentie dicere flumine? Que enim illi non patuere volumina? que potuerunt eum latere ingenia catholicorum philosophorum, hereticorum, necnon gentilium? Ubi libri erant metrici, ubi prosatici, ubi historici, qui ejus investigationem effugerent? ubi versus, quorum ille ignoraret canora? ubi*

ubi hymni, vel peregrina opuscula, que ejus non percurreret pulcherrimus oculus? Quotidie enim nova & egregie admiranda, quasi à rudibus & fossis effodiens, thesauros elucidabat invisos. Quanta docibilitas tam pretioso munere ornata inesset animæ, quanta & inexhausta cura solertiæ, nullus sapiens comprehendere poterat. Et (ò admirabilis suavitas mentis!) nunquam private scire aliquid volens, nobis omnia præstabat, vitia corrigens, fracta consolidans, inusitata restaurans, antiqua repriorans, neglecta revocans, & queque poterat ex antiquis viris gesta competere, satagebat operibus adimplere. Severitatem Hieronymi, modestiam Augustini, lenitatem Ambrosii, patientiam Gregorii in corrigendo errores, in sustentando minores, in demulcendo majores, in sufferendo horrores, unus idem se multipliciter varium exhibebat. Hactenus ex Alvari descriptione, verbis ejus potius quàm nostris doctissimum ac sanctissimum doctorem & martyrem ob oculos ponere animus fuit.

123. His virtutibus quoque inter homines meruit, ut etiam peregrinus, hoc est alterius urbis civis, famâ autem notissimus, à comprovincialibus Episcopis decedenti Wistremiro Toletano subrogaretur. Cujus tamen exercitio muneri eum arcuere, tum nata quædam obstacula, que non satis declarat Alvarus, tum majus omni dignitate atque excellentius à Deo ei per eosdem dies opportunè impositum martyrii diadema.

124. At hujus illustrissimi martyris operum inventionem lætissimo ac eruditissimo præfati D. Petro Pontio de Leon & Corduba Placentinæ urbis Episcopo, emendationem verò, expositionem, ac tandem editionem, summo viro Ambrosio Morali, magno Philippi Regis II. historico, atque Hispanarum rerum illustratori, debemus. Reperit ille in Ovetensis Ecclesiæ codice adeò antiquo, ut (quemadmodum ipse ait in Latina quadam & eleganti Ecclesiæ civitatis Cordubensi directa epistola de inventionis hujus nuncia) eo cum aliis, quos ante sexcentos penè annos scriptos fuisse constabat, collato, paucis retrò annis illi profus scripti fuisse viderentur. Ambrosius autem Morales hæc omnia opera, unâ & S. Eulogii vitam & martyrium, ab Alvaro descripta, aliaque similia, cum scholiis propriis oppido eruditè eidem Episcopo nuncupavit, Complutiq; in lucem emisit anno superioris sæculi septuagesimo quarto. Deinde Franciscus Scotus juris consultus, ab Andrea fratre instructus, post ejus obitum in Hispaniæ illustratæ systematis volumen quartum conjecit. Præcedit opera

125. *Vita S. Eulogii* per Alvarum Cordubensem descripta. De qua nos in rebus Alvari. Vitam hanc S. Martyris vidit in codice ms. septingentorum & amplius annorum Michaël Ruizius Azagra, cujus verba ex epistola ejus nuncupatoria Dracontii & Eugenii Toletani præfatis carminum ad decanum & capitulum Toletanæ Ecclesiæ in rei testimonium dabimus. *Admirabili quidem certè factò pervenit ante aliquot annos ad manus meas volumen satis magnum & vetustissimum, literis Gothicis in charta pergamena (ut vocant) const-*

scriptum, quod vel solius antiquitatis nomine est profectò venerandum, cum non ex conjecturis, sed fide argumentisque planè certissimè constet ante septingentos & amplius annos fuisse descriptum. In eo continentur varia opera diversorum auctorum ejus ætatis, quæ jam imperium Romanum declinare, barbariesque latè omnia occupare cœperat; eaque, præter unam D. Eulogii Cordubensis martyris vitam, carmine conscripta &c. Quæ cum scripta sint anno MDLXXVII. paullò post martyris obitum exaratum fuisse librum, si conjectura sua de antiquitate ejus Azagram non fessellit, oportet. Sequuntur deinde Eulogii ipsius monumenta (ut Baronius ait) præclarissima, que Apostolicum spiritum redolent, & purissimam pristinam illam sinceritatem præferunt.

126. *Memoriale Sanctorum*, tribus libris: primo in eum finem formato, ut ora eorum occluderet, qui martyribus, quorum gesta narrare proposuerat, martyrii gloriam adimere non verebantur, eo quod propria se ipsos voluntate discrimini offerrent, non ullâ violentiâ fidem suam negare compellerentur. Secundo refert agones eorum qui sub Habdaraghmane usque ad annum . . . passi sunt; cui tertium post intervallum aliquod temporis adjunxit novâ superadditâ materiâ eorum, quos Mahomad Habdaraghmanis filius usque ad annum DCCCLVI. martyrio affecit: sive (ut Alvarus ait) *passiones sigillatim martyrum claro fonte locutionis explicuit, & prosecutione sufficienti quæcumque acta sunt in martyribus Domini & dicta, sequuntur generationibus propelarvit.* Nec notatu indignum est Ambrosium Moralem editorem ex primo libro, atque item ex secundo, aliquot versus dempsisse, ubi sanctus martyr quæ pessimè de Christo Salvatore & sacratissima ejus matre Machometus tradidit ex nefando Alcorano persequeretur: quod ex sapientissimorum consilio se fecisse in scholiis ait, non æquè ob id reprehensus à viro doctissimo Thoma Maluenda lib. 1. *De Anti-christo* cap. 24. versus finem, quem laudat in notis & animadversionibus ad Vossium *De historicis Latinis* Christophorus Sandius pag. 294.

127. Ex omnibus his quinque tantum, Aurelii scilicet, Felicis, Georgii, Sabigotonis, ac Liliofæ martyrium ex libri 2. cap. 10. *Memorialis* Laurentius Surius, nonnullis aliunde additis, exscripsit xxvi. die Augusti. Desumpserunt autem ab Eulogio quorundam ex his sanctorum martyrum memoriam Breviaria Ecclesiæ Hispaniæ aliqua, ut notat Morales lib. 14. cap. 20. qui pius æquè ac disertus scriptor omnem horum trium librorum laudati *Memorialis* materiem distinctè & eleganter paraphrasticè in historiam suam à cap. 4. usque ad 26. libri 14. conjecit. Ex his iisdem Breviariis (nam Eulogii non meminit) Laurentius Padilla eorundem quinque martyrum, quorum item Nunilonis & Alodiæ sororum, martyria exscripsisse videtur. Sequitur

128. *Liber apologeticus SS. martyrum.* quo non solum Roderici & Salomonis novum post

h Pag. 376. & seqq.

i Lib. 3. par. 4. cap. 4.

2 Anno cdxlviii. n. 6. pag. 153. in principio.

1 Jeyes tomo 4. Hist. Ben. ad an. dcccxiij. cap. 1. Vide Ad. 55. edit. Antwerp. tom. 2. Martii die xi.

m Morales lib. 14. cap. 30.

n Rufino lib. 2. De vita PP. cap. 14. Palladio Lausiacæ hist. cap. 75. Ad. 55. die xi. Martii pag. 89.

o Tomo 4. Hist. illustratæ pag. 342.

p Pag. 217.

q In Notis ad Martyrol. die xi. Martii.

r Ad lib. 1. num. 4. & ad lib. 2. cap. 1. n. 7.

s De SS. Hisp. fol. 33.

post absolutum *Memoriale* triumphum commemorat: sed & rursus ultroneam sui exhibitionem, & Fidei confessionem sanctissimorum herum, à quibusdam reprehensam, meritoque evacuatam, tum iisdem, quibus in *Memoriali*, tum novis aliis argumentis, validè tueretur. Laudati martyres erant DCCCXCV. hoc est anno DCCCLVII. coronati sunt, ut ex libri fine constat. Deinde scripsit

129. *Documentum* martyrii, quod in carcere postius virginibus Christi *Floræ* & *Mariæ* ergastulo mancipatis dicavit. uti conceptus exibat in veteri libro titulus. *Documentum martyriale* appellat Alvarus¹; in quo SS. Virgines *Floram* & *Mariam* pro fide comprehensas ad martyrium verbis tenacibus sollicitavit. Sequuntur in editionibus

130. *Epistola*. Prima ad *Wiliefridum Pampilonensem* Episcopum è carcere data, ubi detinebatur, anno DCCCLII. In hac meminit duorum suorum fratrum *Alvari* & *Isidori*, qui olim apud *Ludovicum* Bajoariæ Regem (*Ludovici* Pii filium, *Caroli* Calvi fratrem) peregrinati fuerant mercaturæ causâ. Hic *Isidorus* est, cui suppositam à Gallis fuisse sub *Isidori Mercatoris* (aliàs *Peccatoris*) nomine collectionem epistolarum decretalium & Conciliorum, suspicatus olim solerter fuerat *David Blondellus*, de quo nos alibi. Meminit item *Josephi* fratris junioris, *Niolæ* & *Anulonis* fororum, atque *Elisabeth* matris. Hujus epistolæ mentionem facit in vita *Eulogii Alvarus*.

131. Attamen non tam ambiguum sese esse de hujus epistolæ fide, dum viveret, & *Analibus Hispaniæ* tandem edendis vacaret, quidem imperfecti remanserunt, *D. Josephus Pellizerius* (lib. 5. num. 52. & 53.) ostendit, quin immo certò sibi suppositâ constare ait ab eodem, qui *Juliani* Chronicon supposuit, auctore, spondens id à se probandum clarissimè, cum ad *Eulogii* tempora historia descendit: hæc enim anticipat occasione quadam data. In quo quidem præter argumenta quibus hanc censuram superioribus auctoribus contrariam egregius historicus *Petrus Abarca Jesuita* in *Regibus* suis *Aragonie* non dudum affixit de *Eneco Arista* loquens², is certè qui *Juliani* formator non temerè creditur, *Hieronymus Romanus* ab *Higuera*, diu post hanc *Eulogii* operum inventionem, & annum superioris sæculi septuagesimum, quo in publicum prodire, animum applicuit edendis fabulosis auctoribus, contra quos sæpius agimus.

132. Secunda ad *Alvarum* prædictum, cum qua remisit ei librum jam laudatum *documenti* martyrii.

Tertia ad eundem *Alvarum*, in qua gratias agit pro libro ab illo ad se misso, scilicet, ut existimamus, *Indiculo* (quomodo nuncupavit auctor *Alvarus*) *luminoso*, de quo nos opportuno tempore.

Quarta est ad hunc ipsum *Alvarum* de martyrio *SS. Floræ* & *Mariæ*. De qua in Vita hæc legimus: *Exstat super hoc illustriore stylo confecta, & mihi his diebus directa epistola, passionem earundem virginum, & ereptionem sacerdotum ipsarum virginum meritis continentem.*

Ibi metricos, quos adhuc nesciebant sapientes Hispaniæ, pedes perfectissimè docuit, nobisque post egressionem suam ostendit. Quæ ad orationis harmoniosum, & quasi metricum tenorè, referri possunt; aut cum *Morali* significare hymnos eum in carcere, *Hispanis* tunc temporis nondum in usu, composuisse.

Quinta ad *Baldegotonem*, *Floræ* jam laudatæ martyris sororem.

Sexta ad *Alvarum*, quem *arbitrum* vocat *scientiæ suæ justissimum*, mittens ei atque censuræ ejus subjiciens *Memoriale Sanctorum* ante alia opera memoratum. Subnequitur epistola *Alvari* responsoria. Hæc *Eulogii* sunt scripta quæ usque ad superius sæculum in schedis delitescentia *Petrus Pontius* laudatus *Placentinus* Episcopus, cujus elegans ad *Philippum Regem II.* directa epistola de inventione hujus veri thesauri cum iisdem edita est, & *Ambrosius Morales* *Hispaniæ* decus, & ornamentum pietatis, curiosæ posteritati laudabiliter communicarunt.

133. Nescio tamen ubi oculos habuit *Petrus Alva* & *Astorga* *Franciscanus* sodalis, ex operibus suis sat notus, dum in *Sole* suo *veritatis*, notante *Philippo Labbeo* in *Bibliotheca Bibliothecarum*³ (neque enim apud eum vidimus) ait se in bibliotheca *S. Ecclesiæ Toletanæ* *Eulogii* tractatum *De scriptoribus Ecclesiasticis* ms. vidisse. Qui valdè in hoc errat: verum enim si esset, non utique latuisset hætenus, hoc literarum meritis, inter tot eruditissimorum hominum, qui bibliothecæ præfuerunt, eamque contrectaverunt, manus, liber luce dignissimus; neque in prædicta bibliotheca invenitur: quod asseverare possum; habeo enim penes me catalogum diligentissimè formatum librorum illius omnium, tam manu exaratorum quam typis editorum, anno MDXCI. primum scriptum, postea anno MDCXIV. recognitum, denique anno MDCXXIV. denuò recognitum & auctum.

134. Elogia relique gestas *S. martyris* ac celebratoris *martyrum* *Eulogii* reperies apud *Constantinum Ghiniium* in *Natalibus sanctorum canonicorum*, *Martinum de Roa* *De Sanctis Cordubensibus*, *Joannem Marieta* lib. 2. *De SS. Hispan.* cap. 83. ac duobus sequentibus, apud *Toletanorum* præfulum descriptores⁴, & eos qui *Acta Sanctorum* publici juris fecerunt⁵.

CAPUT VII.

De SPERA-IN-DEO *Cordubensi*, & *SAMPSONE Malacitano*, abbatibus; *LEOVIGILDO presbytero*, & *CYPRIANO Cordubensi*; cui falsò tribuuntur plura carmina. Veri ejus factus recensentur, supposititii carbones notantur. *Joannis Tamaji* passivæ locutiones in his omnibus occurrunt. *Impudentes Pseudo-Juliani* & *Pseudo-Cypriani* de *Joanne* & *Paullo Hispanis* martyribus, & aliorum cum hoc pseudo-historicorum de *Rutilio martyre* & aliis fictiones.

135. DIXIMUS *Eulogium* consuetudine doctrinæ sancti *Spera-in-dei* abbatis multum *Cordubæ* profecisse; qui

qui & ipse inter scriptores numerandus pone eundem *Eulogium* opportuno venit loco. SPERA-IN-DEUS, sive SPERANDEUS, in *Cordubensi* hac urbe vocatus abbas, absque eo quòd sciamus an monachorum, & qualium, an verò clericorum fuerit præfectus, his venit notis ab *Alvaro Cordubensi* jam memorato in vita *Eulogii* martyris dignoscendus: Nam & abbatem bonæ recordationis & memoriæ (mortuum ergo jam, quum sic agebat) *Spera-in-deum* opinabilem & celebritate doctrinæ præconabilem virum, sæpius invisebat, auditorioque more ex illius ore disertissimo dependebat, qui ipso tempore totius *Beticæ* fines prudentiæ rivulis dulcorabat.

136. Hic tantus vir, vel inter *Machometanos*, & sub jugo eorum positus, haud veritus fuit (quod unum *Christianis* minimè permittebatur) adversus *Coranum*, seu *Sarracorum* legem, scribere. Cujus commentarii cum ejus & auctoris ejusdem recordatione *elogium* conservavit nobis primus liber *Memorialis Sanctorum* *Eulogii* martyris discipuli. Quam questionem (ait) vir disertissimus, magnum temporibus nostris *Ecclesiæ* lumen, *Spera-in-deo* abbas, cum contra *nugas* hujus nefandi (*Machometi*) *stylum* admoveret, & uno opusculo ex ejus deliramentis nonnulla niteretur arguere; in sexto ipsius libelli capitulo, quasi ex voce cultorum ejus objectionem inducens, ac deinceps suam proponens sententiam, ita disseruit dicens. &c. Sequitur inde locus, quo *Coranicum* voluptatum in *Paradiso* beatis suis præparatarum articulum acriter atque eleganti præ aliis æqualibus stylo urget ac refutat.

137. Alibi eundem vocat² *Eulogius doctorem illustrissimum*, quum scripsisse eum docet *Adulphi* & *Joannis* martyrum triumphalem obitum, & de matre eorum *Artemia* obiter loquitur. Quæ & ipsa (ait) geminum pignus per martyrialem obitum olim cælo præmiserat, (editum est promiserat) *Adulphum* scilicet & *Joannem*, qui in primordio regni principis hujus (*Habdaraghmanis* scilicet, circa annum DCCCXXV.) viriliter de hoste triumpharunt. Quorum, instar siderum cæli, gesta micantia ad emolumentum *Ecclesiæ* sanctæ, & exemplum debiliū, senex & magister noster, atque illustrissimus doctor (de quo in libro 1. meminimus) beatæ recordationis & memoriæ *Spera-in-Deo* abbas stylo latiore composuit. Pepercit ergo *Eulogius* calamo, ne rem ipsam repeteret; quo factum fuit ut perditio sancti abbatis nostri commentario, nihil de iis *SS. martyribus* *Hispalensibus*³ (quorum lib. 3. cap. ultimo *Memorialis* iterum fit mentio) ex *Eulogii* commentariis discere possemus. Quamvis non profus extincta sit eorum memoria. Ea enim ex *Ufuardi* ab alio quodam aucti, ex *Adonis*, aliorumque iis recentiorum *Martyrologiis*, xxvii. die *Septembris*⁴, festumque eorum apud plures *Hispaniæ* *Ecclesias* celebratur.

138. Exstat quoque in *Ecclesia Cathedralis Cordubensis* bibliothecæ antiquissimo manuscripto volumine *Alvari* ad *Spera-in-Deum*, hujusque ad *Alvarum* duplex epistola, quarum cum aliis *Alvari* exemplum apud nos habemus. Poposcerat *Alvarus* à

doctissimo præceptore, quem, ait, ab omnipotenti & prescico Deo, eorum, in quæ devenissent, temporum, ac verbi ejus (ita vocat) *esuriei*, validam appositum fuisse *desinam*, ut contra resurgentem illis diebus multiplicem heresin, cujus præcipuum & ferocissimum omnium aliorum erat caput, *Trinum* in *Unitate*, & *Unum* in *Trinitate* Deum negare, *Christum*que Deum ac dominum nostrum hominem tantum asserere, aciem styli, ut in aliis solebat caussis, stringeret. Respondet *Spera-in-deus* graviter & modestè, recusans quodammodo, *S. Hieronymi* verbis, *Dei* innarrabilia scrutari velle; aut saltem præterdens *Alvaro* ipsi potiùs id competere, qui verè ad id sufficiebat, nullamque tribulationem adversitatemve fuerat passus, cum è contrario ipsum multis modis ejus sæculi acerbitas contrivisset. Aggreditur tamen humiliter ea proferre, quæ credit, ac suppliciter enarrare in questionibus suscitatis quæ sentit. Malo tamen doctissimi commentarii fato contigit, ut trunca hoc loco remanserit

139. *Epistola*. Ab *Alvaro* scripta sic incipit: *Prescius & omnipotens Deus* &c. Sancti verò abbatis responsio ista: *Dum à tribulationibus validissimis*. Reparare tamen sese hanc nobis iacturam credi voluit *Joannes Tamajus* è legendario *Asturicensis* *Ecclesiæ* quodam, productâ martyrii *SS. Adulphi* & *Joannis* relatione. in qua tamen videre mihi videor plura *Tamajanæ* telæ: de quo testes voco eos, quorum palato non alienus sit hujusmodi dapsilium epularum gustus. Quod ipsum de *Cypriani* *Cordubensis* epigrammate, quod *Relationi* adjungitur, sentire nos, in mentione ejusdem *Cypriani*, quæ paulò post sequetur, admonebimus. De *Spera-in-deo* agit *Morales* lib. 14. cap. 3.

140. *SAMSON* quoque, abbas vocatus, rectorque, anno DCCCLXIII. *S. Zoilli* *Ecclesiæ* urbis ejusdem *Cordubensis* factus, his diebus, longoque postea annorum tractu, usque ad finem penè hujus sæculi, doctrinâ catholicâ *Bibliorum* sacrorum, & philosophiæ studiis floruit. Scripsit hic apologeticum tribus libris distinctum pro se adversus *Hostigesium Malacitanum presulem*, qui lupi gerens, non pastoris vices, lucro deditus, & ut facilius à *Christiana* plebe nummos extorqueret, cum *Sarracenis* conveniebat contra *Christianos* ipsos sibi subditos, suggerebat iis artes opprimendi hos vestigialibus, & jam satis odio fidei adversus fideles *Christi* oves inflammatis *Machometi* asseclis, novas ipse indignationis faces admovebat. Rem hujus defensionis, perpeffasque, instigantibus *Hostigesio* atque item *Servando* quodam *Cordubæ* *Comite*, à *Christianis* vexationes, multaque alia de *Concilio* *Episcoporum* *Cordubæ* coacto, & producta ibi *Samsonis* quadam fidei confessione, *Hostigesii* tamen vi & impotentia ab cæteris iniquè tunc rejecta, licet paulò post à pœnitentibus & ad se reversis laudatâ & approbatâ, *Samsonis*que ejusdem *Tuccitana* (*Martos* hodie est) relegatione, hic liber prosequitur; qui in vetustissimo codice *c. Tolentanæ* *Ecclesiæ*, in quo & *Heterii* seu *Beati* adversus

Num. 7.

Pag. 14.

Lib. 2. Memor. cap. 8.

Fol. 52.

Pisa in Hist. Tolet. lib. 3. cap. 8. Castejon De prim. Tolentan. tom. 2. parte 3. cap. 1. §. 6. 2 Tamajus, Bollandus & locii 11. Martii

2 Tamajus tom. 5. Martyr. Hisp. xxvii. Septembr.

b Morales lib. 14. cap. 4. & in Notis ad Eulogii lib. 2. Idem. cap. 8.

c Arcâ 30. num. 13.

d Morales lib. 14. cap. 3. & 31. & in Notis ad S. Eulogii lib. 1. num. 9. Roa Santos de Mat. 24. fol. 41. Martinus Ximena Anales de J. 2. pagin. 49. e d. lib. 14. cap. 3. & 31. lib. 15. cap. 7. & 21. videndi Mariana lib. 17. cap. 15. Baronius tomo 10. ad annu. dcccxc. num. 10. f Lib. 1. n. 9. g Lib. 15. cap. 27. legitur queque in Notis ad Luitprandi annu. dccc. lxx. num. 301. edit. Ramireziana.

h Lib. 2. L. 2. tit. 1. cap. 77

i Pag. 50. x Tria apud nos exstant ex Toletano codice sapius laudato, quorum primum est super sepulchrum Cypriani abbatis secundum Abbatem magistralibus, tertium Valentini presbyteri. CARDIN. DE AGUIRRE. I Ad annu. dccc. lxx.

si Num. 440.

n Num. 444.

versus Elipandum liber est ineditus adhuc, luceque dignissimus, conservatur d. Luculenter ea omnia quæ in eo continentur, cæteraque ad Samsonem pertinentia, non uno aut alio loco apud Moralem tractata reperiuntur e.

141. Vixit enim Samson usque ad eræ annum CMXXVIII. ut in quodam sepulchrali carmine, quod inter Cypriani Cordubensis alia superest, annotatum legitur, qui annus est hujus seculi nonagesimus. Sepulchrale hoc etiam carmen & in Notis ad Eulogium f, & in Hispanica historia s idem produxit auctor. Sed Anthropomorphitarum quoque hæresin, quæ veram Christi Domini humanitatem respuebat, incurrisse hos Christianorum, quos diximus, malè Christianos hostes, consequenterque hunc errorem hoc ipso apologetico libro Samsonis doctè non minus quam efficaciter everti scias. Hæc certiora sunt, quam damnatam in Concilio jam dicto Cordubensi hanc hæresin fuisse, quod in mentione Samsonis abbatis, quem Benedictinum existimavit, Arnoldus Uvion scripsit h; cum è contrario fidei hostes in eo prevaluisse ab eodem Samfone habeamus.

142. Necnon & quedam ejusdem Samsonis epigrammata in eodem legi codice Martinus de Ximena Jurado in Gemensibus animalibus i annotatum reliquit, sive epitaphia k & epigrammata, quomodo hæc effert è codice suo datis ad me literis D. Joannes Lucas Cortesius amicus meus, in paucis doctus. Falsum fanè est & ridiculum quod Pseudo-Luitprandus de Samfone finxit l, absolutum eum literis Toleti datis à Bonito presule Toletano, nempe, ut credimus significatum, à damnatione Cordubensis conventus prædicti aliquot Episcoporum. Perpetuum etenim sanctissime istius Ecclesiæ adulatoris consilium fuit, nunquam cessantem, aut controversum ejusdem primatum supra alias omnes Hispaniæ, etiam captivæ, Ecclesias frequenter asserere, factisque ipsis, quantumvis commentitiis, contabulire. Quod itidem hic fecit ore Juliani scribentis in pseudo-chronico m, noluisse Bonitum Toletanum interesse Concilio Cordubensi, in quo graviter erratum est contra Samsonem abbatem. Iterumque n Julianum Boniti successorum coëgisse Synodum in defensione Samsonis cum Concilio.

143. Emendicatis his à fictione suffragiis minimè indiget Ecclesia Toletana: verè enim, ut ex eodem Samfone liquet, viciniore tantum Cordubæ Episcopi eò tunc ad Concilium convenere, ut ex his colligitur, qui suis vocantur ab eo notis, Valentio Cordubensi, Reculpho Egabrensi, Beato Astigitano, Joanne Bastensi, Genesio Urcitano, Thedeguto Ilicitano, Mirone Afidonensi, hoc est de Cordova, de Cabra, de Ecija, de Baza, de Almeria, de Elche, de Medina-Sidonia, ut vernaculis urbium utar nominibus. At libentes etiam Juliano nos remittimus Samsonis atque ejus apologetici mentionem à Corduba Toletum Cypriani operâ transportati. In officina enim hujus Bibliothecæ mercibus istis licitator deest.

144. Æqualis & civis Samsonis, Eulogii, Sperandei, & Alvari Cordubensium, LEOVIGILDUS fuit presbyter, qui De habitu clericorum, atque ejus significatione libellum edidit. Superest hic adhuc non publici juris factus, malo antiquitatum nostrarum fato, in libro magne vetustatis Gothicis characteribus exarato, qui regia in bibliotheca Laurentina exstat o. Atque hunc eundem esse cum eo Leovigildo, qui in Samsonis toties dicto apologetico laudatur, Ambrosius Morales prudenter existimavit. Ego autem nullus dubito, quin ad hunc spectent versus Alvari Cordubensis, quos sub hoc lemmate habet codex meus: Versi in biblioteca Leovigildi ejusdem Alvari. Initium hoc: Sunt hic plura sacra, &c. Abstinerunt certè ab hoc manus logo-dædali Toletani.

145. His omnibus convixit CYPRIANUS p, Cordubensis Ecclesiæ archipresbyter, poëta suo tempore nonnullius nominis, cujus aliqua existant etiamnum germana, sive epigrammata, sive epitaphia, sive hymni, aliisque carmina in libris mss. aliqua eidem supponuntur ab eis, qui larvam antiquitatis sibi adaptantes, nihil magis quam fallere ac de historia ludere amant. Vir literis & probitate magnus, ac mihi per familiaris, quem nuper appellavi, D. Joannes Lucas Cortesius Hispanensis, regius nunc Matritensis in caussarum criminalium dicasterio judex, codicem quendam habet, qui fortè idem cum eo est, qui olim fuit Michaëlis Ruizii Azagræ, viditque Ambrosius Morales q, in quo carmina hæc Cypriani leguntur tantum, sub hoc lemmate:

146. Incipiunt epigrammata domini Cypriani Cordubensis sedis archipresbyteri r.

I. De Bibliis sacris repositis à comite Adulpho Cordubæ in Ecclesia S. Aijeli.

II. Item ejusdem ad petitionem Zoili filii sui in sinu bibliothecæ, quam scripserat Saturnino archidiacono.

III. Aliud epigramma sine titulo.

IV. Epigramma ad Comitem Guifredum, & illius conjugem Guifindam.

V. Item aliud ejusdem in stabellum ejusdem Guifindis Comitissæ.

VI. Epitaphium, quod idem in sepulchro domini Samsonis edidit metro heroico. Editum fuit ab Ambrosio Morali lib. 15. Histor. Hisp. cap. 27.

VII. Item epitaphium ab eodem editum super sepulchrum Hermildis famule Christi.

VIII. Item super tumulum Sancti Joannis Confessoris. Unicum est distichon apud Moralem legendum s.

IX. Hymni duo ejusdem in festivitate Sanctæ Leocadiæ virginis & martyris, civis, & patronæ urbis Toleti. Hos tamen desiderari in suo isto codice Cortesius adjunxit.

147. Hæc Cypriani carmina t sunt, quæ pro germanis ejus haberi debent, nisi producantur aliunde alia minimè suspecta. Qualia sunt ferè omnia, his exceptis, quæ in Martyrologio Hispano Joannis Tamaji passim leguntur. Quorum elenchum hic damus, ex codice quodam ms. carminum Auli Hali, & alio-

o Morales lib. 14. cap. 3.

p Morales lib. 10. cap. 21. & lib. 14. cap. 7.

q Refert in Notis ad lib. Memor. S. Eulogii in præfationis. nu. 6. & lib. 15. cap. 21.

r In exemplari nostro ex codice Toletano transcripto aliquatè latius, scilicet: Incipiunt epigrammata domini Cypriani Cordubensis archipresbyteri sedis, ad petitionem Adulpho Cordubæ. CARDIN. DE AGUIRRE.

s In Notis ad lib. Memor. S. Eulogii præfationis. nu. 6. t Omnia apud nos servantur ex codice Toletano (licet ob excerptoris inficitiam aliquibus mendis deformia) præter hymnos, quorum in exemplari nostro nulla mentio. CARDIN. DE AGUIRRE.

aliorum, quo ferè omnibus utitur paginis, uti ait, desumptorum.

TOMO III.

Die Junii III. Carmen quoddam producit De S. Isaaco monacho & mart. Cordub. quod ex conjectura tantum, aut Cypriano, aut Alvaro tribuit pag. 430.

XV. In tumulo S. Benildis mart. Cordub. pag. 533. Blasii Toletani Pontificis epitaphium. pag. 534.

XXV. Pro S. Gallicano Ovino, viro consulari, mart. pag. 604.

XXVI. In SS. Joannem & Paulum martyres Hispanos. pag. 620.

TOMO IV. Die Julii XVI. De S. Sisenando M. Cordubensi. pag. 144.

XX. De S. Paulo diacono & martyre Cordubensi. pag. 182.

XXV. De S. Theodemiro abbate & mart. Cordub. pag. 254.

Augusti II. De S. Flavio Rutilio M. Africano. pag. 340.

XXI. Epitaphium S. Samsonis abbatis. pag. 536.

Hoc est illud germanum ab aliis laudatum sacri poëtæ carmen, iccirco eximendum huic suspectorum notæ.

XXV. Ad S. Genesium M. Cordubensem. pag. 570.

TOMO V. Die Septembris III. Pro S. Sandalio mart. Cordub. pag. 39. Pro SS. Habundo, Marco, & sociis martyribus Cordubensibus. pag. 43. quod à se ait desumptum ex codice hymnorum SS. Cordubensium, non jam ex codice carminum Auli Hali, & aliorum, uti diximus.

XV. De SS. Emila & Hieremia mart. Cordub. pag. 190.

XVI. De SS. Rogelio & Leovigildo mart. Cordub. pag. 204.

XVII. In tumulo S. Columbæ Virginis & mart. Cordub. pag. 223.

XIX. De S. Pomposa virg. & mart. Cordub. pag. 272.

XXVII. Pro SS. Adulpho & Joanne fratribus mart. Cordub. pag. 342.

Octobris XIV. De Lupo & Aurelia ejus conjugæ mart. Cordub. pag. 525.

XIX. De S. Laura vidua & mart. Cordub. pag. 585.

TOMO VI. Decembris IX. Hymni duo in officio S. Leocadiæ antiquo Ecclesiæ Toletanæ Cypriano tribuuntur pag. 430.

XX. De S. Gregorio Illiberitano Episcopo. pag. 491.

XXI. De S. Amasindo abbate. pag. 524.

Quod carmen seu epitaphium ex parte publicavit Ambrosius Morales in postremo folio tomi tertii.

148. Fatetur quidem Joannes Tamajus habere se, beneficio D. Martini de Ximena Jurado, ea omnia carmina, quæ habet codex quidam Toletanæ Ecclesiæ, quem vidit Morales. Et licet in illis (ait u) hæc desiderentur elogia; in alio meo codice Ms. Auli Hali inter aliorum epigrammata recensentur cum titulo Bibliothecæ vetus Hispana Tom. I.

u Tomo 3. die xv. Junii pag. 534.

tulo superius scripto. Non enim in illo codice Toletano omnia Cypriani carmina inseruntur; sed tantum octo epigrammata diversis successibus, cum tamen alia plurima scripserit, ut ex hujus operis tabulis suis locis manifestè constabit. At cum probare hoc effet ei opus, adjungit, ut patet ex relatione Juliani archipresbyteri Toletani (idonei scilicet in causa testis!) qui dicto num. 284. x recenset hunc Cordubensem Cyprianum scripsisse hymnum, qui incipit: Letare Toletum. & hic haud quaquam in Toletano codice reperitur.

149. Putabam egere testibus probatissimis Julianum ut sua illi fides constaret, potius quam sufficere ejus testimonium, ut de re aliqua nonnullam fidem faceret. Sed confitentibus duo germana, quæ jam edita sunt, Cypriani carmina cum cæteris de Tamaji peni depromptis, non ægrè apparebit, prædicta duo, quæ subjecimus, temporis sui & auctoris lineamenta prodere, Tamajanis verò illis omnibus novitatis impressas durare notas.

y Epitaphium quod idem (Cyprianus) in sepulchro domini Samsonis edidit metro heroico.

z Quis, quantisque fuit Samson, clarissimus abbas, z Cujus in una manent hæc sacra membra sub aula

Personat Hesperia illius fame a fota. Fleete Deum precibus, lector, nunc fleete, peroro,

Aibera uti culpis valeat, conscendere tersis. Discessit longè notus, plenusque dierum: Sextilis namque mensis die vicesima prima, Sexti namque mensis primo & vicesimo sole.

Eræ CMXXVIII.

c Item super tumulum Sancti Joannis Confessoris.

Carceres, & dira Joannes ferrea vincla Christi amore tulit. Hæc functus in aula quiet scit.

150. Proprium in his duobus unius hominis, ejusque ævi sermonem agnoscis. Aula utrobique pro sepulchro, sive sacra aede, in qua sepulchrum. Functus in posteriore horum carminum pro defuncto. Alvarus enim coævus ita verbum usurpat d, aut functum telluri reddam humandum. Adamussum ergo reliqua examinare oportet Cypriano falso tributa. Quæ quidem, sive de martyribus Cordubensibus captivitate tempore concepta sunt, sive de aliis, quorum verè Hispanorum in obscuro gesta remanere, sive de aliis tandem, quorum natales ad Hispaniam non jure refert grex ille historicorum, quos toties evertimus, ab omni veritate sua vint, ut cum Lucretio loquar, sejuncta seque gregata. Nul- lum eorum carminum, si laudata demas Cordubensium sub Machometanis martyrum e- logia, confirmandis germanis olim cognitorum, & nunquam non à nobis susceptorum mar- tyrum, sive aliàs Sanctorum, quorum notitia clara est & constans, actibus formatum offen- des;

x Advertentiorum.

y Apud Moralem lib. 15. cap. 21.

z In nostro exemplari aliter: Cujus in una manent hæc sacra membra in aula. CARD. DE AGUIRRE.

a Faminis verbo utitur Alvarus in Carmin. pro bibliothecæ Leovigildi.

b Valeas fore.

c Apud Moralem in Notis ad lib. 1. Memorialis S. Eulogii martyris num. 9. præfat.

d In epistol. ad Joann. Hisp.

des; sed illis tantum, quæ intrusit nobis præpostera, immo damnanda prorsus scilicet Toletani ars per emissarios suos Dextrum, sequacesque, Dextri suscipiendis commentis. Quæ certissima nota est suppositionis, omnibus his profundissimè inhaerens auctoribus, qui ea ex officina, & quacumque alia ad ejus imitationem & exemplum deinde adaperata, profiluere. Quasi præviderint inventores, & talium mercium propolæ, clara aliàs gesta nullis egere testimoniorum, ut ita dixerim, substructionibus; iia tantum egere, quæ finguntur.

151. Necnon & in martyrum Cordubensium celebrandis agonibus id fuit Pseudo-Cypriani consilium, ut S. Eulogii verissimam narrationem, aliis ipsè, sed falsis eventibus, locupletare videretur. Exempli causâ, Eulogius de Benilde mart. pauca hæc dixerat: Denique hos (Anastasium & socios martyres, de quibus paullo prius) sequens Benilde, famina etate jam proveceta, & ut ferunt, non mediè timorata, sub professione ceterorum occubuit xvii. Kalendas Julii, erâ quâ supra (DCCCXCI.) quorum cadavera post aliquot dies ingenti concremata incendio, ad ultimum fluvii projecta dispersa sunt. Obscura hæc & pauca Pseudo-Cypriano forduere. Deo igitur plenus, sed illo deo, qui furorem insanum, non autem sanam inspirat poësin, rudere illi potius quàm canere de Benilde carmen illud placuit, quod martyrologus noster Junii xv. die protulit. En primum distichon, ut ex ungue leonem discas:

Corduba me genuit nascentem, me Corduba vivens Edocuit Christi dogmata sacra, fidem.

Affirmare ausim nullam prorsus vel afflictiſsimæ Latinitatis licentiam admittere potuisse ut nascentem pro nascentem, vivens pro viventem, usurparet: hoc tamen, quod ruditatem omnem & imperitiam grammaticæ artis ex æquo provocat, in martyrologi grammatica peregrinum non est.

152. Alterum exemplum. S. Eulogius de Sisenando mart. Cordubensi agens, ex Pacensi oppido eum ortum dixerat. Quod non iniquè de Pace-Julia Lusitanæ urbe interpretantur saniores. At cum sedisset nostro Tamajo quicquid ad Pacem (hodie Beja oppidum) Portugallia spectare posset, Paci-Augustæ Castellanos, & Extremadurensis suæ provinciae (Badajoz hodie) adjudicare; more suo hic egit Cypriani gerens personam, in carmine, quod ex parte dedimus, aliàs apud eundem Tamajum quærendum.

Sisenande, tuos custodit theca, levita, Artus sacros Acifeli in limine sancto, Quos pia feminei junxit audacia sexus. Pax-Augusta Dei nutu te provida nobis Concessit, &c.

153. Tertium exemplum. De Sancto martyre Paulo Eulogius egerat. Quem quidem sui ordinis monachum fuisse quidam Benedictini asseruere, reclamantibus aliis. Tamajus voluit Benedictinis occludere os carmine Pseudo-Cypriani, ubi clericus, non monachus, Paulus ille asseritur.

154. Quartum exemplum. Pauli hujus

cadaver cum beati Theodemiri Carmonensis monachi corpore apud sanctuarium martyris Zoili conditum fuisse (qui & ipse juvenis post sexta die, qua sanctus decedit Paullus, idest viii. Kal. Aug. fer. vii. erâ quâ supra, occubuit) nil ultra de eo referens, scribit Eulogius. Calagurritanum verò hunc aliquando fuisse antistitem, atque eum prorsus, quem vera de imaginum sacrarum religione admonentem Claudius Taurinensis impiissimo apologetico excepit, Pseudo-Juliano credens Antonius Quintanaduenas Sanctorum Hispanensis diæcesis historicus, scriptum reliquerat. Quod cum jure displicuisset Tamajo, ad Pseudo-Cypriani sui cucurrit hoplotheam, unde telum desumeret, quo feriret contra sentientis jugulum, carmen scilicet, quo nulla Episcopalis muneris, sed martyrialis tantum palmæ, habetur mentio.

155. Quintum exemplum. Adulphi & Joannis MM. Eulogius per transennam meminit lib. 2. cap. 8. Ideo egere prorsus hi Pseudo-Cypriani eo carmine, quod xxvii. Octobris legimus.

156. Sextum. De Emila & Hieremia Eulogius egerat. Quorum prior aliis Emila, Emilianus aliis audiebat. Neutrubi consistere amavit Tamajus; sed novum, & nullius linguæ nomen adinvenit Emiliam, quo sanctum vocaret martyrem primo isto carminis versu, quod Cypriani esse persuadere nobis voluit:

Emilias sequitur levita ex sanguine primus Cordubensis.

Sed sequitur, ut grammatici rectè loqui vel hinc jam discant,

Hieremias, qui gentibus unâ, Et quoque nobilibus Christi admirabile nomen Extollunt sanctum.

Abusus iste quoque adverbii, unâ cum & conjunctione, atque aliàs male collocati, hyperbatonque intolerandum, & strabiligo mera prioribus verbis contenta, quasi dicere vellet Hieremiam quoque, uti Emilam, genere nobili Cordubæ natum, omnia sunt, ita ut ovum ovo, similia Tamajanæ, atque illorum eloquentiæ, quibus frequenter è ms. suo codice diversorum carminum gemellis verificatoribus Tamajus utitur. Quod ex horum quibusdam representatis hic opportunè locis, patebit; indeque omnia ferè sub tot capitibus producta unius tantum cerebri unicam hydram esse.

157. Miraberis, lector, quantum sibi placuerit bellulus homo in hocce vitio sæpè atque sæpius barbarè utendi quoque adverbio. Juliani carmen de SS. Socrate & Stephano MM. die xvii. Septembris:

Per quoque verbera Christum.

Alterum ejusdem xv. Octobris de S. Caribina V. & M.

Quam quoque virgo servet.

aliud iv. Novembris de S. Claro M.

Ardua carpenti dum quoque voce premit.

aliud i. Decembris de S. Eufasio Episcopo & martyre.

Quos quoque cruce capit.

Aulus Halus non aliter loquitur viii. Novembris de SS. Castorio & sociis.

n Eodem cap. 6. lib. 2.

o In Chron. num. 43.

p Eod. to. 4. die Julii xxv. pag. 154.

q Lib. 2. cap. 12.

Claudius adberet, cui quoque turba sequens. item primo Septembris De Vincentio & Leoro MM.

Hos colit ut proprios Toletum regia sedes, Hos & Aquensis amat, ut quoque, matre suos.

Non alius sermo est incerti cujusdam, unius, five plurium, qui omnem ferè paginam Martyrologii complent. Sept. xxiv. de S. Firmino: Dum vitam civis, dum quoque presul agit.

Octobris iv. de Juliano Urbano præfule Toletano:

Qua quoque in astra volat.

xiii. ejusdem de S. Petro Episcopo Bracarenfi:

Quos quoque stipe foves.

iii. Decembris de S. Anthemio Episcopo & M.

Qui quoque membra secat.

Tamajus tandem non magis est elegans, quum proprio loquitur nomine iii. Novembris de imagine S. Dominici:

Sed undique fulges

Signis, vel vivens, vel quoque pictus eas.

& alibi pluribus locis. Idem dicimus de S. Columbae epitaphio die xvii. Septembris apud Tamajum, cujus martyris Eulogius meminit lib. 3. cap. 10. alteroque S. Pomposæ die xix. Octobris, memoratæ similiter ab Eulogio lib. 3. cap. 11. in quo non unum emicat signum Tamaji eloquentiæ.

158. Sunt & alia Pseudo-Cypriani carmina vestiendis nudis Sanctorum verè Hispanorum historiis excogitata. Hujus rei exemplum esto primum

S. Sandalio, quem Cordubæ celebrari martyrem, ejusque acta excidisse, vulgò refertur. Præstò igitur fuit Pseudo-Cyprianus huic defectui actorum supplendo in carmine illo, cujus lemma est: Pro S. Sandalio M. Cordubæ die iii. Septembris.

159. Alterum. Lupus & Aurelia Cordubæ in Hispania Octobris xiv. die laudantur in Martyrologiis Bedæ atque Adonis; quibus recentiores nil ultra de his addentes, consentiunt. Apertus invitavit campus Tamajum, ut liberè sub Cypriani persona divagaretur, eorumque conditionem, tempus martyrii, & quod maximè fuit pretii, habitationem martyrum, in Illipa urbe Tamaji patria his versibus comprehenderet:

Corduba, Lupe, tuos veneratur provida sacros Artus, & Aureliae conjugis ultro simul.

Insidias fugiens fallacis uterque Neronis,

Italiam linquens quæris in urbe lares.

Illipa vos capit alumnos Beturica, sed post

Corduba vos felix martyrioque rapit.

Quelibet urbs simul exhibere computabitur ingens,

Ille prout cuna, ista prout tumulus.

Natus in Zalamea oppido, quod Illipam olim fuisse credebatur, Joannes Tamajus (cum revera Julipa fuerit, de quo nos alibi) Lupum & Aureliam quoquomodo illic advocans, in solo suo edificavit, palpumque civibus suis obtrudere voluit.

160. Tertium. SS. Habundus, Marcus, & socii, Cordubæ celebrati jam diu martyres, quorum ex tabulis hujus Ecclesiæ Ferrarius meminit die xi. Julii. Horum quoque Cy-

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

prianus vestivit nudam aliàs memoriam apud Tamajum die iii. Septembris.

161. Ceterorum carminum Cypriano suppositorum causa & origo fuit eadem illa, quæ communis aliorum plurium, Tamaji credulitas, & fides habita pseudo-historicis Toletanæ officinæ; quibus ut majorem in modum auctoritas conciliaretur, non dubitavere dolis & inventionibus eò obniti plumbei cordis homines, & in id tantum nati, ut, quem admodum sepia solet, ne veritas deprehendi posset, effuso atramento historiæ aquam infusarent. Ad rem veniamus.

162. In primis notissimi sunt Romanæ urbis MM. Joannes & Paullus, quorum natalis dies Junii vicesima sexta est, item Gallicanus vir consularis, duxque Romani exercitus contra Persas & Scythas, qui sub Juliano Apostata, uti & memorati Joannes & Paullus, qui eum ad fidem converterunt, Alexandriæ tamen ipse Ægypti, xxv. ejusdem mensis passus fuit. Quorum acta martyrii quidam Terentianus, qui Joannem & Paullum capite cedi iussit, in scripta redegit, & usque nunc apud Surium aliosque die xxvi. Junii legimus. Hos tres habendi furiosa cupido incessit quondam bipedum omnium levissimum hominem, Juliani artificem, quem verbis his litare mendacio fecit, Adversariorum num. 8. SS. Joannes & Paullus (ait) & Ovinus Gallicanus vir consularis, quorum hic Alexandria, illi Romæ passi sunt, Hispani, Saguntini, & in aula Caesarum diu versati. Idem num. 399. Eodem tempore (dum Bracaram cum Archiepiscopo Toletano Bernardo venisset) cognovi sanctos Ovinum Gallicanum martyrem virum consulare, & Joannem & Paullum cognatos ejusdem, natos Bragantii non procul admodum Bracaræ, Romam delatos martyres fuisse clarissimos.

163. Quod mera fabula est, ipsa sibi invicem, eodem ipso, quo nata fuit, auctore litem falsi intendens. Neutiquam enim & Saguntinos, & Bragantinos, natu scilicet, esse potuisse palam est. Ideo conciliatio eorum, quæ temerè effudisset blatero, statim quæsitæ: Bragantiæ scilicet natos martyres originem suam ad Saguntum urbem retulisse. Cumque nec Terentianus actorum scriptor, nec alius aliquis, post Adonem & Usuardum, è recentioribus quicquam de Hispana horum patria expresserit, asserendo, ut sic dixerim, Julianæo mendacio Cypriani hoc statumine uti opus fuit:

In tumulo hoc jacet almus Gallicanus Ovinus, Qui fuit Hispanus, grandi ex origine quondam Saguntina, cujus urbs memorabilis actus Vidit, & illustres Consul bis, Roma triumphos; Cujus & ostia post fidei durasse trophæa Cognovit &c.

Item de Sanctis Joanne & Paulo a Paulle decus nostri, nec non venerande Joannes, Hispani proceres, Romani martyres almi, Amboque progenii Sagunta & origine, fratres Opibus illustres, fide & insuperabiles ambo. Vestri Hispania vestra cupit consortia semper, Et licet ossa tenet Roma, hic in corde jacetis.

164. Aliud carmen Cypriani ex his, in

XX 2 qui-

Lib. 3. Memor. cap. 9.

f Pro medicis.

g Lib. 2. cap.

h Ambros. Morales lib. 14. cap. 9. & in Notis ad Eulogii hunc locum. Marieta lib. 2. cap. 71. Roa De SS. Cordubens. fol. 117.

i Tomo 4. die Julii xvii. pag. 144.

k Lib. 2. cap. 6.

l Uvion & Menardus. m Jeyes Ann. Benedict. c. 4. ad an. dccccl.

s Baronii Martyrol. iii. Sept. & plures alii apud Tamajum eodem die.

t Vide tom. 5. die xiv. Sept. pag. 133.

u Plin. lib. 9. cap. 29.

x Sic apud Tamajum xxv. Jun. pag. 602. Pater Higuera in Martyrol. Hispano ms.

y Ovinus Gallicanus in inscript. apud Gruter. pag. 284. & Onuphrium in F. s. ad annum mxcvii.

z Grammatica Tamaji. a xxvi. Junii.

b Nostrom dicere debuit.

c Prageni Sagunta ex origine.

quibus cum pseudo-historicis conspirat, de Rutilio est martyre Africano, cujus Tertullianus unus meminit in libro *De fuga in persecutione* cap. 5. *Rutilius sanctissimus martyr* (inquit) *cum totiens fugisset persecutionem de loco in locum, etiam & periculum, ut putabat, nummis redimisset; post totam securitatem, quam sibi prospexerat, ex inopinato apprehensus, & præfidi oblatu, tormentis dissipatus (credo pro fugæ castigatione) dein ignibus datus, passionem quam vitârat, misericordie Dei retulit.* Ne quidem ullum verbum Tertullianus de locis fugæ martyris. Restabat ergo arguendi, aut somnandi potius, de his licentia; quod Pseudo-Dextri^d, & Pseudo-Maximi^e quadruplici testimonio ab eorum architecto fuit procuratum, Cordubam venisse Rutilium exsulem affirmantium. Nec deesse hic sibi Pseudo-Cyprianus voluit, fictionem fictione cumulans, & Italum natu eum affirmans in carmine, quod Augusti die secunda apud Tamajum legitur, incipitque:

*Italus en nostras Rutilius corpore casus
Trajani metu invisit &c.*

165. Aliud carmen est de S. Genesio M. Cordubensi, ut persuadere nobis eadem turba pseudo-historicorum voluit, ne S. Genesii titulo Ecclesia ejus urbis apud Eulogium & alios celebris, martyre cive casta & vacua esset. Eo igitur, quasi uno capite & uno ore, concursum ab his fuit^f, ut novus martyr Cordubensis sub Nerone, nusquam aliâ dictus, fingeretur; quasi religio esset non civibus aut exteris martyribus dicari templa; cum verè non Cordubæ tantum, sed & Toleti quoque, Maritimi, & Hispali, Salmanticiæque, & fortè alibi, Genesii martyris (Arelatensis, ut credimus, propter majorem viciniam, Galliaque Gothica, & Hispaniæ sub eodem dominii jugo antiquæ unionis) edes sacræ olim constructæ sint. Huic ergo novi martyris inventioni suffragium suum conferre Cyprianus supposititius non dubitavit in eo carmine, cujus hoc est principium: *Corduba te genuit Genesii post martyr, & ipsa Te quoque martyrio sublatum novit &c.*

166. De S. Laura martyre etiam Cordubensi carmen habemus Cypriani die XIX. Octobris; ne solus esset Luitprandus afferendæ huic nobilissimæ urbi novæ protectrici, utinam certæ. Luitprandum lege sis *Adversario* 281. g de hujus Lauræ corporis inventione in hac ipsa urbe.

167. Tribuit etiam Cypriano Tamajus hymnos duos, qui in veteri aliquo Toletanæ Ecclesiæ de S. Leocadia V. & M. officio legabantur, ut Juliano testimonium diceret, qui prius id notaverat *Adversario* 284. ubi & composuisse refertur Cyprianus alterum eorum, qui incipit: *Lætare Toletum*. ad petitionem Adulphi Comitis, Athanagildi abbatis, & Valentini presbyteri Toletano oriundorum, anno MCXX. Certè in elencho hujus poetæ carminum ad nos transmissis, cujus supra meminimus, hi duo hymni laudantur. Quare interim pro ei suppositis non habemus.

168. Et sanè Adulphi Comitis mentio est in primi, è germanorum serie, carminis

lemmate; nisi sumpta inde sit fallendi occasio. At, si Juliano aliqua haberi fides deberet, non quidem nos opportuno loco duodecimi sæculi poetam sæculi noni scriptoribus adscripsissemus, cum, ponè verba superius ex isto *Adversario* ejus adducta, hæc sequantur: *Obiit ipse Comes (Adulphus) anno MCIV. Cyprianus MLX. jacent Cordubæ.* Sed malumus nos cum Morali è via discedere, quam cum larvis istis ficulneis rectum tramitem sequi. Prius enim errori, posterius autem stoliditati atque insipientiæ imputaretur.

169. De Gregorio Eliberitano Episcopo, quem celebrat aliud Cypriani carmen apud Tamajum die XX. Decembris, satis multa jam dicta sunt, cum de Gregorio isto ageremus; quæ huc reduci possunt ad evertendam hujus carminis fidem.

170. Extra ordinem hujus ultimæ classis eorum carminum, in quibus auctoris temeritas cum pseudo-historicorum conspiravit temeritate, ponimus ultimum in laudem Amasindi abbatis conscriptum Cypriani supposititii carmen; quod Joannes Tamajus sigillo suo munivit, ut veluti germanum exciperetur, XXI. die Decembris^h. Hic est Amansvindus illic monachus, cujus repertum in montibus Malacitanis superiore sæculo epitaphium produxit primus Ambrosius Morales in annexo folio ultimi libri suæ *Hispaniarum historie*, deinde Bernardus Alderetus lib. 3. *Originis linguæ Castellane* cap. 18. & Martinus de Roa *historie Malacitanæ* cap. 14. Hujus quasi paraphrasin dedit auctor carminis, quod incipit: *Hac & Amasindi jacet urna corporis almi Compago insignis &c.*

Definitque: *Cui posui Cyprianus ego hoc in marmore carmen, Impetret ut mihi jam veniam celestis amicus.* Quod si verè Cypriani nostri esset, cum Amansvindum erâ MXX. hoc est anno DCCCCLXXXII. ad superos abiisse lapis ostendat, jam haberemus inde compertum, non hujus, sed undecimi saltem sæculi æqualem Cyprianum fuisse, & Amansvindo posteriorem. Sed planissimè hæc Tamaji merx est, quam profitetur ipsa ejus facilitas barbarè quicquid in mentem venerit in versus fundendi. Sed satis jam de Cypriano poeta Cordubensi, & Joannis Tamaji eidem suppositis carminibus.

CAPUT VIII.

De ALVARO PAULO Cordubensi. *An sit ex stirpe Gothorum, an Hebræorum? Studia ejus & cum Eulogio martyre amicitia. Omnia ejusdem opera adhuc manuscripta. D. Thomas Tamajus laudatur. Indiculi luminosi non alius auctor. Phrasis hujus scripti, & aliorum Alvari. D. Josephi Pellizerii conjectura de Eulogio auctore improbat. Alvari quædam epistola corrigitur, cæterarum notitia exhibetur. Joannis Tamaji levitas.*

171. SYNCHRONUS omnibus his fuit ALVARUS CORDUBENSIS, de quo memorie quicquid est, compilavit Ambrosius Mo-

i Eodem arguimento Higuera utitur in Notis ad Luitprandum anno DCCCXVI.

Morales lib. 14. cap. 3. Nobis tamen non omnia placent quæ de eo, uti comperta, referuntur. Ait Morales, illustri eum genere ortum Cordubæ fuisse, atque iccirco *serenitatis & serenissimi* vocabulo compellatum ab Eulogio eundem putatⁱ. Sed, si non alius est auctor epistolæ cujusdam, inter alias Alvari ad Eleazarum sectâ Judæum ex idololatra, quæ incipit: *Consectam mendacio &c.* fateri opus est, de genere Hebræorum esse eum, qui hæc de se ad Eleazarum: *Quia ex ipsa stirpe Israelitica orti parentes olim fuerunt nostri; sed ubi desideratus cunctis gentibus venit, illic jam venisse cognovimus.* Et clariùs expressiusque infra: *Et hæc dicimus, ut vestra frangatur superbia, & retundatur assertionis versutia. Cæterum liberior mihi responsio & brevior, immo clarior exstat, eò quòd ex Israël stirpe descendens cuncta mihi gloriâ dicta, quæ tibi tu applaudis excerpta. Prudenter intellige, & collige sapienter, & æquus arbiter esto. Quis magis Israël nomine censeris est dignus, tu qui diu ex idololatria ad summi Dei cultum reversus es, an ego, qui & fide & genere Hebræus sum? sed ideo Judæus non vocor, quia nomen novum mihi impositum est, quòd os Domini nominavit. Nempe pater meus Abraham est, quia majores mei ex ipsa descenderunt traduce. Expectantes enim Messiam venturum, & recipientes venientem magis illi videntur Israël esse, quàm qui expectabant, & venientem respuerunt, nec tamen eum expectare cessarunt.*

172. Aliquo autem modo videtur & mihi Gotthum se esse affirmare ad eundem Eleazarum rescribens epistolâ, quæ mutila est in postremo loco, & incipit: *Quæ stylus tuæ persecutionis. nempe his verbis: Sed ut me, qui sim ipse cognoscas, & amplius me tacendo devites, Virgilium audi:*

Mortem contemnunt laudato vulnere Getes. Necnon & illud:

Getes (inquit) quo pergit equo. Unde & illud exstat poetæ:

*Hinc Dacus premat, inde Getes, occurat. Ego sum, ego sum, quem Alexander vitandum pronuntiavit, Pyrrhus pertimuit, Cæsar exhorruit. De nobis quoque & noster Hieronymus dicit: Cornu habet in fronte, longè fuge. Quæ nisi ad genus scribentis referantur, quasi ludens jactaverit Gotthicam ferociam provocanti adversario pertimescendam, nescio quem alium idoneum sensum habeant. Cæterum quod de *Serenitatis* salutatione Alvaro attributa prius dictum fuit, alius omnino, quàm hodiernus est, stylus erat illius temporis; quo tam isto quàm *Excellentiæ & Sublimitatis* honore sese invicem non præcipuè alicujus dignitatis homines excipiebant.*

173. Exempla habemus in his ipsis Alvari, & aliorum ad eum, epistolis. Cujusdam inscriptio talis est: *Serenissimo omnium catholicorum domino meo Romano. Quem Romanum medicum vocat lemma epistolæ. Ad eundem, Anteriorum meorum (inquit) exordiens, serenissime domine erga vos &c. Paullò infra sublimissimum hunc ipsum vocat. Ac deinde: Mi sublimissime domine, dilectionem meam erga vos*

&c. Eiusdem generis fuit *Excellentiæ* compellatio. Spera-in-deus ad Alvarum: *Et ad ea quæ vestra excellentia posuit, reverentiam.* Animadvertendum est tamen quòd, sive à Gothica origine, sive aliam ob causam, videtur is Flavii & Aurelii cognominibus ab his, qui literas ei dabant, compellatus: sed proprio nomine Alvarum Paullum se ipse vocat in plerisque epistolis.

174. Sed quicquid de stirpe sit Gotthica, an Hebræa, modestè ipse in *Indiculo luminoso*, cujus auctor fuisse creditur, de suis studiis loquitur: *Quia nec in liberalium artium disciplina non excultum proprium ignoro studium, & nescientiam meam ipse non nescio, & quod magisterio humano non didici, exhibere aliis, utpote ignarus, non valui.* Sed licet eloquentiam desideremus in viro densis captivitatibus tenebris immerso; ingenium doctrinamque suspicimus. Sub Spera-in-deo, unâ cum Eulogio martyre, bona mente & seriis cogitationibus admodum profuisse eum aliâ novimus.

175. Calamitates etiam ab adversariis passus dicitur, de quibus ipse ad Romanum medicum: *Omnes adversantes mihi amicissimos feci, & quibusdam pacificis nexibus utens solertia animi, manu dilectionis contrarios amplectens, humilitate leniens, & affectione demulcens.* S. Eulogii martyris amicitia in primis claruit, scriptisque ejus vita & martyrio; cujus scripti frontem hac inscripsit notâ, conditionemque status sui laicalis & sæculo hærentis omnibus notum reliquit. *Profiteor (inquit) me non audita & dubia, sed visa & per me probata retexere: (de Eulogio) quoniam gratia Dei cooperante à primæ adolescentiæ flore charitatis dulcedine, & Scripturarum amore uno vinculo cordi innexi hujus vitæ, licet non pari ordine, tamen pari affectu, in cunctis questionibus duximus jugum. Sed ille sacerdotii ornatus munere, penitis virtutum in sublime evehctus altius evolabat, ego luxuriæ & voluptatis luto confectus, servâ tenuis repens hactenus trabor.* Conjugio autem adstrictum fuisse Alvarum, Joannes Hispalensis ei scribens innuere his videtur: *Salutare presumo per os vestrum omnem decorem domus vestre. Salutat vos domina Froisinda &c.*

176. Plura ex eodem Vitæ Eulogii exordio de communi utriusque sub Spera-in-dei abbatis ductu consuetudineque subjicere, quia de studiis concepta sunt, libet. *Agebamur (ut alia præteream in editis videnda) utriusque Scripturarum delectabilem (inquit) lusum, & scalmum in lacu nescientes regere, Euxini maris credebamur fragori. Nam pueriles contentiones pro doctrinis, quibus dividebamur (fortè in philosophorum placitis) non odiosæ, sed delectabiliter epistolatim in invicem egimus, & vbitmicis versibus nos laudibus mulcebamus. Et hoc erat exercitium nobis melle suavius, fœvis jucundius, & in ante nos quotidie extendentes multa inadabilia tentare in Scripturis puerilis immatura docibilitas egit. Ita ut volumina conderemus, quæ postea etas muta abolenda, ne in posteris remanerent, decrevit.*

177. Opera hujus Alvari nobis feliciter conservavit codex quidam Ecclesiæ Cordubensis à septingentis, ut colligere datur, annis scri-

k Fortè disciplina excultus.

* Falsò tribuuntur hi versus Virgilio.

h Pag. 114.

d Ad ann. cx. num. 5. & ann. cxvi. n. 5. e Ad ann. dxxii. num. 22.

f Luitprandus anno dclxviii. Julianus n. 376. in principio, & *Advers.* 129. 389. 481. Videndus Bivaricus in epist. ad Ramirezium in editione Luitprandi operum pag. 345. Tamajus xxv. Augusti.

g In editione Ramirezii: nam in altera Thomæ Tamaji multa, idque inter alia, defunt.

scriptus, quem vidit Morales, laudatque non uno loco. Codicem alium Toletanæ Ecclesiæ Thomas Tamajus laudat. Nos inde dimanans omnium, quæ ibi existant, habemus exemplum, transcriptum ex altero nobis communicato ex amplissima Francisci S.R.E. Cardinalis Barberini Romana bibliotheca, in qua asservatur; olim eidem purpuratorum magno decori, & literatorum ac literarum protectori beneficentissimo, Matrili, dum eò sanctæ memoriæ Urbani VIII. à latere venisset legatus, ab eodem Thoma Tamajo de Vargas regio chronographo, unâ cum aliis antiqui ævi monumentis Hispanis, ex apographo suo scriptum & oblatum.

178. Hujus conspectum hic dabimus, quemadmodum ex eo, quod fuit laudati Thomæ Tamaji, exemplo prodiit: *Aurelii Flavii Alvari viri illustris, patricii Cordubensis, S. Eulogii Archiepiscopi Toletani martyris amici, & studiorum college, opera omnia, quæ in bibliothecis Hispaniæ existant, à multis hætenus desiderata, nunquam edita, è codice pervetusto Ecclesiæ Cordubensis literis Gorbicis exarato, bona fide primùm transcripta, tandem è bibliotheca D. Thomæ Tamaji de Vargas historiographi regii, libenter communicata.* Nempe hac inscriptione insignitum habebat vir ille doctissimus, quod editioni præparabat, Alvari operum corpus, quo hæc continentur.

179. *Indiculus luminosus.* Incipit: *In defensione servorum tuorum Domine.* &c. Scriptus ab auctore anno DCCCLIV. ut ex his liquet: *Siquidem in hoc (ait) Incarnationis Domini anno octingentesimo quinquagesimo quarto, & erã, quæ currit, octingentesimâ nonagesimâ secundâ, anni Arabes lunares ducenti computantur quadraginta, solares verò anni ducenti.*

Ex qua summa supersunt anni solares sexdecim. Opus non est in computum hocce diligentius inquirere, dum Incarnationis erã Hispanæ, Arabumque, seu Hegiræ annos habemus. Alvari esse hoc opus negaverat olim Morales, ex eo maximè, quòd nullum in eo verbum de Eulogio factum reperitur, Alvari amicissimo capite; quod vix committere hic potuerit, idem cum illo argumentum tractans. Attamen postea renunciavit huic opinioni, cum historiam scriberet, & ex animi sententia hunc nostro librum adjudicavit. Jure quidem: ipse enim stylus & verbis & compositione cæteris Alvari scriptis simillimus, eademque res, idem utriusque tempus Eulogii & Alvari, necnon & mentio in Eulogii Vita existans, scripsisse Alvarum aliquod opus, quod ad historiam illius persecutionis pertineret, in tuto ponere videntur, non alium esse libri auctorem.

180. Quare has partes sequuntur frequenter nostri, excepto uno usque ad suum tempus Hieronymo Romano de la Higuera; eâ tamen ipsa inconstantia, quæ in aliis ejus operibus apparet, & maximè in præstituendo Indiculi hujus auctore. Nam si Luitprandum, Higuera opus, consulas, Bonitus Episcopus Toletanus; si autem ejus-

dem Julianum, Wistremirus, & idem Toleti præsul, fuerit. Necnon & unus idem Julianus id posterius in Chronico effert, & in epistola Chronici præambula pro Bonito stat. Et hunc hominem suspiciunt plures, de quo aptè cum Ennio dixeris: *Imus hinc, imus illinc: cum illuc ventum est, iri illinc lubet.* aut cum Græco alio: *Ajo, negoque, quidque dicam nescio.* Cujus quidem nihili auctoritas hætere tamen fecit Thomam Tamajum, virum falli præstigiis hinc minimè dignum; qui demum post inculcatam omnem viam, ad Alvarum flecit. Eoque movetur maximè, quòd *luminosi* hoc epitheton *Indiculo* adaptatum, quasi proprium, & uti tunc loquebantur, scriptorum aliorum Alvari verba sit. Hujus rei aliquot is exempla adducit, ex Vita nempe Eulogii, & ex ad eundem epistola quadam.

181. Ultra hæc, in alia ad Joannem Hispanensem in fine: *Atque luminester cuncta nobis oris vestri aperta sententia revelet.* Nec auctor Indiculi contentus fuit usurpasse tantum in lemmate hoc vocabulum; quin immo passim eo utitur. *Eleazarus* (alicubi ait) in lib. 2. *Machabæorum luminester docet.* Et alibi: *Et B. Joannes in sua epistola prima luminester docet.* Nec minus Indiculi nomen Alvarus usurpat in epistolis, & desideratum nobis amici *Indiculum* misit. Ad hæc *Invectio* nomine, quasi sermonem ad aliquem factum dixeris, sæpissimè tam Indiculi auctor, quam Alvarus aliàs utitur. In Indiculo hæc legas: *Cui rectè convenit illa in Israëlita gente exaggerationis invectio.* Et paulò post: *Et licet invectio accurata exerto opere in campum tota producat.* Et iterum post pauca: *Illecebrosa invectio non puduit.* Atque item: *Et contra reprehensionis invectioem stolidam.* Vix alius quam Indiculi hujus auctor sic sæpe loquutus fuerit, quemadmodum in epistolis Alvarum loquutum legimus. In una earum quas ad Joannem scripsit: *Ut tota contra hæc certet invectio vestra.* Et in alia ad eundem Joannem bis intra pauca verba: *Nunquam enim sedatur responsio, nisi prius convincatur invectio.* Et: *Sit flexuosa catenula, & catenatim contentio flexuosa, quæ nec invectioibus eluditur, nec responsionibus terminatur.* In epistola quoque ad Romanum medicum: *Et invectioes adversariorum apologetico retunderem opere.*

182. Quamplurima sunt, in quibus idem utrobique sibi respondet auctor, quæ, ut de re qua de agimus non ultrà dubitetur, subjungere operæ pretium est. *Sequipedi* nominandi casu, & plurativo numero, Indiculo sunt ii, qui sequuntur pedibus: *Et pro dogmate eruditus, & Christi sequepedis.* Et infra: *Nos verò Evangelici servi Christi discipulorum rusticavorum sequepedi.* Item de Machometi sectatoribus: *Quam impurissimi sectam impurissimè sequepedi ampliantes &c.* De iisdem mox: *Sequepedes fidei sue.* Eodem modo loquitur una ex epistolis ad anonymum Episcopum quendam: *Et ideo mi sublimissime domine, Apostolorum vicarie, & rerum opificis Christi sequepede &c.* Phrasis est Indiculi, opus præci-

r Fortè certè opere.

s In ms. nostro legitur, conversatur, male.

t In nostro cod. est sequepede.

præcidere pro finis. *Fine debito opusculum præcidamus.* Quem idmodum & epistolarum, quartæ scilicet ad Joannem Hispanensem, quo sine talia præcidit dicitur.

183. Adverbio seu præpositione *tenus* sæpè utitur hic, quem eundem credimus, scriptor. De beatis visione Dei fruentibus *Indiculus* ita loquitur: *Quietudine jam letantes æterna, & Regi suo facie tenus servientes.* Item *cælo tenus*, pro, usque ad cælum. *Ita hodie abundantia perfecti viri, ut sibi videntur, cælo tenus perferunt.* Pari modo *facie tenus*, pro *apparenter.* De Machometanis: *Pietatis speciem facie tenus ostendunt.* Et postea: *Facie tenus pietatem prætententem.* Similiter in Eulogii Vita, quæ certè est Alvari, *Terrâ tenus repens hætenus trabor.* Et in epist. ad Joannem: *Verbo tenus narrat.* Et in 4. ad eundem: *Et ipso nomine, facie tenus, quid sit, apertius indogetur.* quasi dicat, patenter. Et in 5. ad eundem: *A terra altius cælo tenus extendamus.* Et paulò post: *Astrologi cælo tenus voluerunt pennis volare.* pro, usque ad cælum.

184. Simillimi etiam commatis sunt in Indiculo, ut conatus adsuit. Et in epist. 4. ad Joannem: *quantum posse mihi exstitit.* pro, ut potui. Deponentia verba, *opinari, adversari, præconari,* & alia hujusmodi, utrobique legimus activè formata. Indiculi hæc sunt: *Fortasse aliquis opinat fuisse vitandum.* Et mox: *Opinaverint multa.* Epistolæ 4. hæc sunt: *Tam leviter opinasse.* Auctor Indiculi ait: *Veluti furiosi præconant.* Et mox: *Clamant, replicant, & præconant.* Alvarus in confessione: *Peccata detestas.* Et infra: *Adversare conetur.* Indiculus: *Ex numero ejus revertent.* Epist. 2. *Deus hominem non dedignat.* Epist. 4. *Et nec dum apprehendisse conquerunt.* Et postea: *Per regulas non ordiuit Donati.* *Euphrasie* Græco vocabulo Indiculus utitur: *Euphrasie suâ mileno sectarum ritu conflavit.* Sicut Alvarus initio epist. 4. ad Joannem Hispanensem, quod corruptum est in meo exemplari, sed non in *euphrasie* nomine. *Emperie vestre sumentes euphrasie.*

185. Verbo *innumerofitatis* tam Indiculi auctor his, *innumerofitatis licentiam tribuit,* de licentia plures uxores habendi Machometanis concessa, quam Alvarus epist. 15. ad Eleazarum: *Per diversitatem innumerofitates utuntur.* *Domus pro domus* In gignendi casu retinendū utrobique credimus; in Indiculo nempe: *Pudet namque insaniam illius domui sigillatim exponere.* & in epistola secunda: *Decorem domui vestre.* Alterius generis substantiva cum alterius adjectivis juncta, ut finiamus, passim, ita ut in epistolis, in Indiculo etiam leguntur. Ex Indiculo hæc selegimus: *Imitare decuit factum probabilem.* Item *conjugium quem &c.* Ex epistola 5. hæc: *Ad illum flectere articulum congruit, quod mentem macerat &c.* Ex 7. *Apostoli cum dictum.* Epist. 9. *Abundantiorem pretium.* Quæ grammatica est Alvari, difficillimè, cum aliis omnibus jam annotatis, duobus auctoribus communis; ut jam de Indiculi auctore amplius quærendum non sit.

186. Neque novæ amici nostri D. Josephi Pellizerii opinioni deferendum, qui ex eo

tantum quòd Alvarus in quadam epistola ad Eulogium scripta, sic incipit: *Luminosum vestri operis documentum;* suspicatur ad hoc Eulogii opus, quod *Indiculus luminosus* audit, respexisse videri. Planè errat vir eximius, mihi quæ præcipuo semper honore excipiendus; nam de *documento martyriali* Floræ & Mariæ sororibus virginibus nuncupato, quem librum Eulogius ei cum proxima retrò epistola invifendum remiserat, Alvarus, solenni suo *luminosi* vocabulo utens, loquitur. Nec facillè in Eulogio talem sermonis, quæ in Alvaro est, licentiam reperiemus. Nec tanti ponderis est, ut nos urgere debeat, auctorem Indiculi haud meminisse Eulogii, talis viri, quæ eandem olim navaverat operam; cum potuerit Indiculus hic ab Alvaro scribi, antequàm Eulogius *Memoriale* suum *Sanctorum* confecisset. Constat enim formatum Indiculum anno DCCCLIV. uti prius annotatum fuit, *Memoriale* autem tertium saltem librum post DCCCLVI. Suum autem Indiculum modè Alvarum suppressisse, ut nec ad Eulogii notitiam perveniret, non impossibile est.

187. At quod de Toletanis Episcopis Bonito & Wistremiro audivimus, Higuera ipsum, atque ejus, ut Alvari verbo utar, sequepedes torquebat maximè, tam utilis & docti opusculi auctore alium à Toletano fuisse Episcopo; & dummodo huic assererent, Wistremirus fuerit an Bonitus, pariter habuere. Mutilus tantè Indiculus ad nos pervenit, cum non tantum illius partis, quam habemus, finis; immo totus alter, sive secundus liber, desideretur, ut ex his constat: *Et quam hæc universalis sit nostra credulitas, in secundo hujus operis libro majorum firmabit auctoritas.* Et alibi: *Ac in secundo libro doctorum sententias congregemus, nostrasque operosas fabellas veracium stillatione firmemus.* Argumentum operis, defensionis illorum qui Cordubæ sese martyrio non perquisiti obtulerunt, pro quibus & Eulogius decertavit; dein prophetiarum de Machometo & ejus nefanda hæresi explicatio. Sequitur in codice Cordubensi

188. *Confessio* ejusdem Alvari, quæ incipit: *Excelsè Deus, ineffabilis,* &c. ad exemplum Isidorianæ, demississimi ac vero penitentia malleo contriti animi signa præferens manifestissima.

189. *Liber epistolarum:* quarum I. Inscribitur ad Joannem, seu Flavium Joannem Paullus Alvarus. Initium est: *Nosti, dilectissime, fomitem dulcedinis.*

II. Ad Joannem, quem hic primùm vocat *Spalensem.* Lemma: *Aurelio Flavio Joanni Paullus Alvarus.* Incipit: *Hætenus amicorum more.*

III. Est *Joannis Spalensis cum hac epigraphe: Aurelio Flavio Alvaro illustrisq; viro minimi Joannis suggestio.* Vides, ut Joannes & Alvarus invicem se *Aurelium & Flavium,* honoris, ut credere pronum est, causâ, non quòd ita appellarentur, vocent. Initium: *O magne domine.*

190. IV. *Ad eundem Joannem Alvari est cum*

1 In præfatione ante lib. 11. Hispan. sub epigraphe: *Las ayudas para lo de aqui adelante.* & lib. 24. cap. 3. m In Notis ad Luitprandum ann. DCCCLXIX. pag. 209.

n In Notis ad vitam Eulogii in fine.

o Lib. 14. cap. 3.

p Petr. Pontius apud Morelem in Notis ad Eulogii Vitam, ubi proxime. Rami-rezius ad Luitprand. ann. DCCCLXVI. num. 309. Tamajus huc magis inclinat ad ann. DCCCLXIX. pag. 203.

q Anno DCCCLXVI. num. 309.

cum iisdem nominibus. exordium corruptit vetustas. In meo exemplo legitur, non procul à vera lectione: *Enlocæ, emperie vestre sumentes euphrasiam, immo energie percurrentes epitoma, jucunda facta est anima. Libens legerim: Englocæ emperie vestre sumentes euphrasiam.* hoc est, *dulcissime peritiæ vestre sumentes (in manibus) eloquentiam.* Græcis ἐγγυαρο est *indulcoro, dulcedinem affero, ἐπαινεῖα peritia, prudentia.* Et forsitan his tribus Græcicæ linguæ verbis exordiri epistolam, languescente jam eloquentia, non putidum fuit. Longior autem aliis hæc est epistola.

V. *Ad eundem* similiter inscripta. Incipit: *Post disputationem inscientie nostræ.*

VI. Est *Joannis ad Alvarum*, cujus hæc inscriptio: *Illustri, eximio, celsoque Alvaro, Joannes minimis omnibus, in cunctis extremus.*

VII. *Alvari ad Spera-in-deum abbatem*, cum hoc titulo: *Domino dilectissimo, & in Christo patri Spera-in-deo abbati, Alvarus diens.* Initioque isto: *Præsciis & omnipotens Deus &c.* Diximus in superiori capite 7. quoniam Spera-in-deus abbas fuerit, quantumque eo magistro tam Alvarus quam Eulogius martyr Cordubæ in juventute profecerint.

191. VIII. *Responsio Spera-in-dei abbatis* mutila cum hac nuncupatione: *Illustrissimo mihi domino, ac venerabili, seu omni affectione Christi in charitate amplectendo, inclyto Alvaro Spera-in-deo.* Initium epistolæ: *Dum à tribulationibus.* De ea jam diximus in Spera-in-deo.

IX. *Alvari Romano medico*, cum hac epigraphe: *Serenissimo omnium catholicorum domino meo Romano Alvarus.* Exorditur sic: *Anteriorum meorum.* In hac epistola mentio Romanorum Cordubæ, cujusdamque principis, necnon & Servandi Comititis.

X. Sine titulo est, & videtur scripta cuidam Episcopo, quem vocat *Apostolorum vicarium, & rerum opificis Christi sequipedem.*

XI. *Alvari Saulo Episcopo*, cum hac epigraphe: *Sanctissimo domino meo Saulo Episcopo (Sauli u Episcopi) Paulli Alvari x suggestio.* Post acceptam in extremo vitæ periculo absolutionem, ut jure debuit, jam liber ægritudine ad Saulum Episcopum absolvendus iterum à censuris, nescio quibus, canonico ritu per hanc recurrit epistolam.

XII. *Rescriptum Sauli Episcopi Alvaro.* Incipit: *Multa nobis erant.* Abnuat absolvere Alvarum, remittitque eum ad eos, à quibus pœnitentiam in morbo susceperat; quod negat rectè factum præfente in urbe Episcopo sine ejus licentia. Insuper Pseudo-Episcopi cujusdam partibus adhesisse Alvarum innuit.

192. XIII. *Epistola Alvari Saulo Episcopo directa.* Exordium hoc: *Epistolam ex nomine vestro.* Improperat Saulo, quod cujusdam homunculi, pacis perturbatoris, & hæresum factoris, persuasione ac verbis, postulatam ab eo absolutionis officium negaverit. Item quod in pluribus veri Dei ministri partes non egerit.

XIV. *Alvari transgressori directa.* Lemma est: *Dilecto mihi Eleazaro Alvarus.* Principium: *In primis, mi dilecte.* Gallus Eleazar

fuit natione, sed Hebræus fide ex Christiano: quare eum transgressorem appellat. Totaque est de promissionibus & prophetiis jam adimpletis venturi Messie.

XV. *Rescriptum transgressoris Alvaro directum*, cum hac salutari oratione: *Dilecto mihi Eleazaro.* Initium: *Scriptisti mihi.* Hujus tamen paucissimos versus superesse fecit alicujus forsitan religio, superstitioni proxima, ne Judæi scriptum legeretur. Verè enim quatuordecim versus, qui in pagina sequebantur, cancellavit possessor libri, foliumque integrum subsequens exsecuit, tandemque quatuor aliis versibus epistolam absolventibus paginam, quæ volumen continuabat, multavit.

XVI. *Alvari alia Eleazaro directa.* *Dilecto Eleazaro Alvarus.* Initio isto: *Responsionis tue.* Retundit hæc Eleazari pro synagogæ erroribus argumenta. Scripta fuit anno DCCCXL.

XVII. Fragmenta duo epistolæ alterius Alvaro opposita ab eodem Eleazaro; cum ea, quæ inde potuit sine dispendio aliarum Alvari, similiter hæc oblivioni sacrificaverit, libri possessor.

XVIII. *Alvari alia transgressori directa.* Exorditur: *Confectam mendacio.* Lectu omnia in re Christianæ veritatis adversus perfidiam Judæorum dignissima.

XIX. *Transgressori Alvaro alia brevissima.*

XX. *Reciprocatio Alvari transgressori directa.*

193. Ante has epistolas in codice nostro carmina quædam sunt post hanc inscriptionem: *Incipiunt versi. Sequitur carmen filomelaicum in filomela laudem. Fragmentum alterius carminis. Disticha de gallo. Versi (ita semper vocantur, non versus) laudis vel precis. Versi Epimenedes, ægritudinis propriæ. Lamentum metricum proprium. Versi in bibliotheca Leovigildi. In Crucis laudem. Versi heroiici in laudem B. Hieronymi.* Omnia hæc in exemplari nostro, & in codice Cordubensi. Præterea scripsit Alvarus, uti jam vidimus,

194. *Vitam vel Passionem beatissimi martyris Eulogii presbyteri & doctoris, qui passus est erâ DCCCXCVII. anno Incarnationis Domini DCCCCLIX. sub Rege Mahomad die v. Idus Martii, quam ex codice ms. Ecclesiæ Ovetensis, hoc titulo insignem, & quasi operum Eulogii prodromum, Morales edidit, & post eum Schotus in Hispaniæ illustratæ quarto volumine, cum Notis ejusdem Moralis.*

195. Hanc consequuntur in eodem codice & editionibus, *Hymnus in diem S. Eulogii.*

Almi nunc redeunt

Festa polifera.

atque item epitaphium ejusdem. Omnia hæc, excepto postremo hocce vitæ Eulogii, latent adhuc. Neque D. Laurentius Ramirezius, neque D. Thomas Tamajus, nostrarum rerum diligentissimi, qui olim editionem meditati sunt, fidem suam liberaverunt. Fortè nos, si otium suppetat scholiis conficiendis, id præstabimus. Tribuitur quoque nostro Alvaro

196. *Liber scintillarum*, in codice membranaceo bibliothecæ monasterii S. Facundi (Saba-

(*Sabagun* vulgò) in Hispania; ubi post S. Gregorii expositionem in Ezechielem, hic liber extat cum hac inscriptione: *In Christi nomine, incipit liber Scintillarum Alvari Cordubensis collectus de sententiis sanctorum patrum. Scriptus dicitur v. Kal. Octobris erâ MCCXIII.* Opera exscriptoris hic laudatur, non tempus auctoris. Exempla duo alia Morales, qui & primum hoc vidit, laudat in relatione adhuc inedita suæ expeditionis regio nutu ad visitanda tabularia & cimelia Galliciæ, Asturiarum, & Castellæ veteris initæ, & in historia. Alterum exemplum servari ait Gothicæ scripturæ antiquissimum in monasterio de la Espina Cisterciensis ordinis quinto decimo à Pincia urbe lapide, alterum in Mindoniensi urbe. Editum opus fuit Basileæ absque auctoris nomine anno

197. Periere alia, scilicet ad Eulogium literæ, seu cum eo velitationes scholasticæ, quas tamen, & rithmicos versus, *etas (ut jam ex eo posuimus) muta abolenda, ne in posteros remaneret, decrevit.*

198. Meditabatur quoque adversus Alcoranum ex proposito scribere, ut ex his Induculi datur colligi: *Quæ omnia in alio opere enucleatius & limatiore^a investitione, si Deus vitam concesserit, differemus.* Et postea: *Pudet namque insaniam ipsius domui^b sigillatim exponere, nec expedit breviter aliqua ex multis deridenda jaculis impetere, cum nostris teneatur in mentibus tota quandoque fidelibus publicare.*

199. De Alvari obitu nihil habemus certi. Neque enim vel titivillitio quidem æstimari debet quod Pseudo-Luitprandus dixerit^c, obiisse Cordubæ sanctum virum patricium Alvarum iv. die mensis Maji, erâ CMVII. Christi verò DCCCCLXIX. Quantumvis ei temerè credens Joannes Tamajus, Martyrologio Hispano hac die uti Sanctum invexerit. Hæc sunt Toletanæ apothecæ: nam & nuper dictus Luitprandus^d, & symmista ejus Julianus^e, sanctum, & sanctitatis opinione Cordubæ florentem, ore rotundo appellant. Oscitantiam Joannis Tamaji nunquam fati demirari possum, qui cum in elogio dixisset de Alvaro, fuisse, ut quidam credunt, S. Eulogii fratrem; inde in Notis, seu actis ejus, hunc nostrum confundere non dubitavit cum Alvaro Eulogii fratre, qui, unâ cum altero utriusque fratre Isidoro, in Germania peregrinati sunt; de quibus Eulogius in epistola ad Wiliesindum Pampilonensem, ut in Eulogio diximus.

200. Cæcus utique est qui non videt, Alvarum ipsum fateri, se non ullo sanguinis, sed uno familiaritatis & mutæ consuetudinis vinculo, Eulogium habuisse sibi obnoxium. Clarissimè in Vita: *Aprimevo adolescentiæ flore charitatis dulcedine & Scripturarum amore, uno vinculo concordæ innexi hujus vitæ &c. duximus jugum.* Et infra, cum dixisset consuevisse Eulogium abbatis Spera-in-dei frequentare domum; *ibi eum (inquit) primitus videre merui, ibi ejus amicitie dulci inbasi, ibi illi individua sum nexu dulcedine.* Et quæ sequuntur. Putasne germanos fratres sic po-

tuisset fortè fortuna invicem sibi notos fieri? Sed nonne ipse Alvarus peregrinationis meminit fratrum Eulogii? *Nec ei successit monasteria patriæ suæ (ait) invisere, quin potius occasione fratrum suorum, qui ipsis diebus in Francia finibus exsulabant, indemptam viam arripuit.* Hæc in Tamajum non sine bile, cum actis Alvari colophonem ab eo hunc impostum mirabundi ad animum advertimus: *Unum notabis, quod licet fratres vocentur B. Eulogii Alvarus & Isidorus; non carnis nexu, sed contubernii vinculo fuerit.* Judicium hominis nugacitatis dediti! qui verè semel in eas angustias detrusus, unum eundemque de duobus Alvaris conficiendi, videns fortè superiora, quæ laudavimus, Alvari nostri Paulli cum Eulogio amicitie; non utique consanguinitatis, testimonia, fratrem verè germanum Eulogii alterum Alvarum abdicare, & à cognatione illius ejicere non dubitavit.

201. Eulogii autem hæc, quæ subjecimus, vindicias secundum naturalem utriusque, & Isidori & Alvari, cum Eulogio fraternitatem decerni præstabant. In epistola ad Wiliesindum, in qua de eorum in Togata Gallicæ partes arrepto itinere agit, *adeo ut in exilio meo (inquit) nihil præter affectuosam peregrinorum fratrum, & destitutæ familie præsentiam suspirarem.* Cujusnam familiæ? ostendit infra: *Igitur cum proprium revisere arcum, piæ matris Elisabeth, seu sororum suarum Violæ & Anullonis, juniorisque fratris Joseph urgeret affectus; cogis ut adhuc remaneam, nec sinis abire marem; sed viroque vulnere percussum cor meum tu jam mederi non poteras, cui & peregrinatio fratrum, & desolatio domesticorum, quotidianum afferebant lamentum.* At quantumvis demus fratres ab eo utrumque appellari potuisse charitatis ob nexum, uti patrem, aut matrem, sororesque, nec minus fratres sæpe alios, hoc tantum respectu, Eulogius idem vocasse legitur; hæc excusatio ad alium non pertinet, scilicet Alvarum, qui de Eulogio loquens in ejus Vita, uti jam diximus, fratres Eulogii Isidorum & Alvarum ineptè, nisi germanos, appellasset.

CAPUT IX.

De JOANNE Hispanensi verba Isidori Pacensis Episcopi, & Roderici Toletani eum exscribentis recta interpretatione ac declaratione donantur. An ille qui cum Alvaro Cordubensi literas commutavit? Transtulit optimo consilio Biblia in Arabicum. Nulle hoc tempore in Hispania vernacule, nisi Latina, Gothicæ, aut Arabicæ, lingue. Ex occasione de altero JOANNE Hispanensi plurimum Arabicorum operum interprete. Confunditur magnâ injuriâ Joannes Hispanensis hic Episcopus cum Toletano. Pseudo-Juliani novitas. Oscitantia à Thoma Tamajo observata. Vanitas hæc sederat Hieronymo Higuera Pseudo-Juliani archiepto. Cacit Almitran quidnam significet, nomen ab Arabibus Joanni tributum apud Rodericum Toletanum. Thome de Leon e

Societate Jesu eruditissima circa hanc rem epistola.

202. **Q**UO tempore vixerit magnus vir JOANNES Hispanensis Episcopus, non satis compertum habemus. At cum Alvari nuper memorati equalis & familiaris quidam, cui nomen Joannes, & cognomentum, à patrio forsan loco, Hispanensis fuit, qui cum eo plures commutavit literas, inter Alvari opera mss. usque nunc superstites, non absque fundamento idem cum eo, de quo agere intendimus, existimari possit; placuit post dictum Alvarum viri celeberrimi memoriam hoc loco habere, ut aliquo habeamus. Notus is è Roderici Toletani historię lib. 3. cap. 4.

203. Sed priusquam ejus verbis utamur, Isidorum Pacensem audire oportet, cujus testimonium Rodericus exscripsit, atque iis, quę Isidorus per etatem non fuit adeptus, locupletavit; forsan inde documentum aliquod temporis, quo vixit Joannes, exculpere valebimus. Recens à captivitate Sarracenicā, hoc est erā DCCLVII. vel anno DCCXIX. florentes literis & sanctitate quosdam viros historicus ille, qui semi-sæculo post hæc tempora vixit & scripsit, laudaturus, hæc habet: *Per idem tempus Frodoarius* (ita legendum pro *Fredericus*, quod Sandovalius edidit) *Accitanę sedis Episcopus, Urbanus Toletanę sedis urbis regię Cathedralis veteranus melodicus, atque ejusdem sedis Melantius archidiaconus, nimium doctrinā, & sapientiā, sanctitateque, & in omni secundum Scripturas spe, fide, & charitate, ad confortandam Ecclesiam Dei clari habentur.* Hęc Isidorus. Qui, qua etate huic incumbere operi, non alios adungere potuit, à Roderico deinde adjunctos, ut semel occasione data, magna quædam doctorum & sanctorum hominum per aliquot sæcula micantia in tenebris captivitatē sidera posteritati relinqueret consignata. *Eo & tempore, quo Urbanus in urbe regia presidebat, (ait) Ovantius archidiaconus Toletanus doctrinā, sapientiā, & sanctitate secundum Scripturas, spe, fide, & charitate precipuus habebatur, & Frodoarius Accitanę urbis religione & sapientiā predicabatur insignis, & usque ad tempora Almohadum, qui Imperatoris Adepboni tempore inceperunt, in pace instituta Evangelica servaverunt.*

204. Sistendum hic, ut viam sternamus futurę de tempore Joannis Hispanensis, quem statim Rodericus ad partes vocat, disquisitionis. Hęc eadem repetit in *Historię Arabum* cap. II. Rodericus adhuc magis Isidori verbis inherens: *Post idem tempus Frodoarius Accitanę sedis Episcopus, & Urbanus Toletanę sedis veteranus melodicus, & Euantius ejusdem Toletanę sedis archidiaconus, doctrinā, sapientiā, sanctitate, in fide, spe, & charitate ad confirmandam captivam Dei Ecclesiam clari habentur.* Planè, ut hæc tria testimonia sibi & inter se convenient, fateri oportet Isidorum in errore cubare, dum Toletanum archidiaconum Melantium, & Rodericum in *Historia Hispanię*, dum *Ovantium* pro *Euantio*, quod

Gotthicum & vulgare nomen fuit, & rectè conflatum fuit in *Arabum historia*, nuncupant. Deinde ambiguum nobis haud est, minime Isidorum vel Rodericum de Urbano dicere, quod *veteranus melodicus*, cantor nempe antiquus, Toletanę fuerit hoc tempore Ecclesię, qui ad Episcopalem postea dignitatem ascenderit, quomodo Roderici verba ex *Arabum historia* Morali nostro significare visa sunt. In eo quippe respondere aliis alia hæc debent testimonia, ut de Urbano loquantur Toletano tunc temporis presule. Rodericus enim ita intellexit Isidorum, dum ait: *Eo & tempore, quo Urbanus in urbe regia presidebat, Euantius &c.* Quod trahi possunt recta interpunctione donati, tum Isidorus, si per idem tempus *Frodoarius Accitanę sedis Episcopus, Urbanus Toletanę sedis urbis regię Cathedralis*, scilicet & ipse Episcopus; tum in *historia Arabum* Rodericus, si *Frodoarius Accitanę sedis Episcopus, & Urbanus Toletanę sedis*, legatur. Tunc enim temporis, hoc est sub Maurorum ingressum, ac recenti captivitate, Urbanum Toleti Episcopum fuisse, quantumvis in catalogo desit, compertum aliunde habemus.

205. Sequitur apud Isidorum, *veteranus melodicus, atque ejusdem sedis Euantius* (non Melantius) *archidiaconus &c.* suspicabar aliquando de *Veterano* quodam ita nominato, qui melodicus, seu cantor esset Toletanus, hic agi; sed verè intelligendum esse hoc de eodem Urbano munus certissimum est; quasi dixerit Isidorus, Toleti presulem agere Urbanum, qui prius fuerat cantor in eadem Ecclesia: nam si novus aliquis homo significatus his verbis fuisset ab Isidoro, Rodericus eum exscribens proculdubio laudasset. Proprieque de eo, quod exercuisset, munere ante Episcopatum, *veteranum* appellavit, ut miles multorum stipendiorum, postquam militare desinit, veteranus audit. Lucanus lib. I.

Quę sedes erit emeritis, quę rura dabuntur, Quę nosse veteranus eret?

Melodicus à melodia dictus cantor, seu præcentor, aut primicerius, uti hodie variis in locis variè munus vocant, quia cantorum choro præesset, aut cantum dirigeret. *Melodimate* usus est Glaber Rodolphus. Pari distinctione notandus Rodericus est; & *Urbanus Toletanę sedis veteranus melodicus*, seu *melodicus*, hoc est, tunc Episcopus, olim cantor Toletanus.

206. Pergit idem referre, horum antiquorum patrum institutionem & exemplum profuisse ad salutem Toletanis, & quarumcumque aliarum, quę sub Maurorum jugo gemerent, Hispanarum urbium civibus, usque ad Almohadum imperium, qui Alphonfi VII. nuncupati Imperatoris tempore, hoc est circa annum centesimum & quinquagesimum supra millesimum Hispanię investiti novę sætę homines, & in Christianos Mist-arabes grassatores, veręque religionis extirpatores sevissimi. Hęc est Roderici sententia de quatuor, & ultra, sæculorum statu fidelium inter Sarracenos loquentis; & usque ad tempora

f Lib. 11. cap. 7.

g Morales lib. 12. cap. 71. Mariana lib. 6. cap. 24. Garibajus lib. 9. c. 1.

h Vossius De vitis Lat. ser. lib. 3. cap. 25. Mactus in Latino Ecclesiastico. i Hist. Hisp. cap. 4. lib. 3.

k Mariana lib. 11. cap. 1.

Almohadum, qui Imperatoris Adepboni tempore inceperunt, in pace instituta Evangelica servaverunt. Tunc ait: *Et in isto medio fuit apud Hispaniam gloriosus & sanctissimus JOANNES Episcopus, qui ab Arabibus Cajet* (sic legendum ex mss.) *Almatran vocabatur, & magnā scientiā in lingua Arabica claruit, multis miraculorum operationibus gloriosus effulsit, qui etiam sacras Scripturas catholicis expositionibus declaravit, quas in formationem posterorum Arabicę conscriptas reliquit.*

207. Nullum ergo ex his quatuor sæculis constituit certò possumus Joannis etati, sed ex his aliquid tantum. Quamvis proclivius sit existimare, non aliud ultra primum (quod pluribus placuit¹) sive secundum servientis Hispanię sæculum Joannem produxisse; atque ei animum iniecisse, ut Arabica Bibliorum versione Christianis jam ferè arabizantibus, proprięque linguę oblitis, præstò esset. Facile enim desuescit usus vernaculi sermonis populo ei, qui alterius idiomatis populo subest; naturaque dominę gentis linguam, sive necessitate, sive adulatione, subjecta gens addiscere, tractuque non longi temporis vulgarem sibi facere solet. Præterea, ut Sarracenis ipsis lumen sacrarum accenderet Scripturarum, quo arrepto possent suę sætę densissimas tenebras veritatis face perrumpere atque dispellere.

208. Præterea Joannes Hispanensis, Alvari amicus, hoc sæculo, quod fuit captivitatis secundum, doctrina floruit multiplici; quod ex epistolis ejus ad Alvarum, & Alvari ad eum responsis constat, apud nos mss. uti in Alvaro jam diximus. In secunda epistola sic ad Joannem Alvarus: *Numquid deest tibi rhetorum faceta facundia, aut dialecticorum, quę ego novi, spineta contorta? ubi est liberale illud ingenium quasi tecum congenitum literarum? Exciderunt tibi philosophorum præcepta, & à mente elapsa est tot tantaque artium, quę te excoluit disciplina; ut nec iratus fortè valeas conceptum intrinsecus levigare furorem? Idem alibi m: *Virum prudentissimum & Romanę dialecticę caput.* Necnon alio loco: *Scientiā & liberalibus artibus illustratum appellat.* Ut minime dubitari possit, quin Joannes doctus vir fuerit, dignusque ad quem Joannis Hispanensis præfulis elogium à Roderico reportatum referri possit; cum ex conditione hujus temporis, quo amœbæis epistolis cum illo certabat Alvarus, ut videtur, adhuc privata, sublimiorem alteram Archiepiscopatus jam adeptus fuisset.*

209. At, ut nihil dissimulem, contendi ab aliquo jure posset, Joannem, quando literas cum Alvaro commutabat, uxorem habuisse; si vera sunt quę in Alvaro isto notabamus, eum scilicet non cœlibem fuisse, idque significari ex eo quòd ad eum scribentes salutari suo nomine decorem ejus domus desiderent. Similiter enim ad Joannem Alvarus: *Opto per te decorem domus vestrę salutari.* Ad quę Joannes: *Salutare* (respondet) *presumo per os vestrum omnem decorem domus vestrę. Salutat vos domina Froisinda cum filiis suis, qui sunt sani & incolumes, & tritici multitudine locupletes.* Vix credam de forore aut propinqua *Bibliotheca vetus Hispana* Tomo I.

fœmina, quę Joanni aliqua commoraretur, sermonem hic haberi. Quare, aut dicendum est, præmorta uxore sacris Joannem initiatum, ob virtutis ac doctrinę meritum in antistitem fuisse Hispanensis patrię suę cooptatum; aut fortè alium Joannem quærendum hujus temporis, cui utique non ineptè possit, ex conjectura saltem, pontificale munus adaptari. Certè ad eum non inviti pergimus Joannem, cujus uterque, & Alvarus & Joannes hic, de quo agimus, sub nomine *communis parentis* recordantur. Alvarus P: *Patrem nostrum communem domnum Joannem salutari exspecto.* Joannes ad Alvarum similiter: *Detrium vero ancillarum vestrarum migratione, ex ore patris communis audivi integrè.* Omnia tamen hæc suspicari quàm asserere malumus, & in re obscura, faciem aliquam, unde possit imitti lux accuratioris indagacionis, accendere.

210. Quantus autem vir fuerit Joannes hic Hispanensis, tum sacrarum, & Arabicę doctrinę peritiā, tum quoque innocentiam & sanctitatem vitę usque ad miraculorum experimenta probatę, quas virtutes existimatio & fama etiam inter fidei hostes comitabatur, Rodericus noster Toletanus sublimibus verbis, & re dignis, posteritati notum fecit. Duo ergo hic disquiremus. Primum de ejus operibus, præsertimque Bibliorum translatione: alterum de adscripto ei à Mauris *Cajet Almetran* cognomento.

211. Circa primum optimo consilio id factum consideramus, evanescente in dies linguę Latinę, hoc est vernaculę Hispanorum, usu apud eos, qui Sarracenis Arabicę loquentibus in captivis urbibus convivebant, Joannem nostrum translatione Bibliorum in hanc linguam facta opportunè cavisse, ne aliquando sacris libris, quorum intellectum haberent, Mist-arabes nostri Christiani carere possent. Miraberis forsan, lector, me vernaculum gentis nostrę Latinum sermonem appellasse. Certè hunc, aut Gotthicum, fuisse eum oportuit, qui Sarracenorum adventus tempore in vulgari usu erat: nam quod solet de proprio, & antiquissimo Hispanę gentis, etiam post Latinę seu Romanę linguę introductionem nondum eradicatione & abolito, inter nos jactari, suffragio id contententibus nonnullis Pseudo-Luitprandi^q, qui decem linguas, & inter eas *veterem Hispanam*, immo *Celtibericam* (bone Deus!) *Catalanicam*, & *Valenticam*, & Pseudo-Juliani^r, qui loquutos Mist-arabes cum Sarracenis Arabico, inter se autem *Hispano consueto* seu *vetusto* sermone ajunt, nullis idoneis rationibus, nullis ævi illius exstantibus documentis suadetur. Quicquid autem testimoniorum de Hispanę gentis lingua conceptorum producitur ab iis qui aliter judicant^s, ad sua tempora referendum est, quibus nondum Latina lingua Hispanę usum detraxerat; quod sensim oportuit factum, non repente, aut lata de eo lege. Et si Turdetani, hoc est, Bætis accollę, jam Strabonis tempore Romanis moribus ita affueverant, ut ne sermonis quidem vernaculi memores essent, ut ille tertio libro ait; quingentis, & amplius postea annis subdita, vel Romanis, vel

p Epist. 1.

m Epist. 4.

n Ibidem.

q Ad ann. DCXC.

r Ad ann. DCXCIX.

s D. Thoma Tamajo ad Luitprandum ubi supra, D. Josepho Pellizerio...

vel Gotthis gens qui potuit vernaculam illam partim jam obliteratam retinere? Non autem hic est locus ultra de re inquirendi.

209. Existimamus ergo, contigisse potius Gotthis dominatoribus, ut Latino-Hispanum gentis nostræ sermonem præ Gotthico suo in vulgarem assumerent (quod Concilia, leges, & pristina quæque monumenta eorum ostendunt) quam genti nostræ Hispanæ, quantumvis Gotthis subditæ, ut relicta Latinâ vernaculâ cum dominatore mallent populo Gotthicè loqui. Non tamen potuit inter Arabes linguæ suæ retinentissimos prevalere id, quod cum Gotthis nuper factum diximus. Oportetque idem nos de Christianis eius temporis, Arabes inter degentibus, existimare, quod de commorantibus in Christianorum urbibus Hebræis oculis & auribus credimus, vernaculum nempe illis esse prædicatum urbium linguam, non Hebræicam, quæ tantum in scholis arte & industria ab his qui curiosi sunt legis addisci consuevit.

210. Hoc ergo Joannis Hispanensis fuit propositum, ut Christianis arabizantibus Bibliorum Arabica versione opitulareretur. Quod eodem sæculo factum novimus à Rabbi Saadia, Gaon, sive *excellenti*, cognominato, & ab incerti nominis ac avi alio: qui duo totum Bibliorum corpus, tum ab aliis ex parte, qui aut legem, uti Harit Ibn-Sina, qui in Laurentiana regia bibliotheca est, aut singulares libros, sive ex Hebræo, sive ex septuaginta duorum virorum Græca versione, interpretati sunt. De quo adiri possunt qui de translationibus hujusmodi indagaciones suas in publicum edidere. Quorum tamen nullus nostri Joannis operæ notitiam habuit. Sed hi omnes è Græco, aut ex Hebræo, Joannes autem noster è vulgari Latino, uti credimus, in Arabicum, transtulere.

211. Animum tamen cogitatio subit, affirmaverit ne Rodericus, fecisse Joannem Scripturarum versionem, an expositiones in Scripturas. Verba enim illius in æquivoco laborare quis non videt? Qui etiam (ait) *sacras Scripturas catholicis expositionibus declaravit, quas in formationem posterorum Arabicè conscriptas reliquit*. Si enim, ut vulgò existimatur, posteriora hæc verba de conversis in Arabicam linguam sacris libris intelligamus; fateri omnino necessarium videtur, expositionum quoque in sacram Scripturam diversum à translatione opus, tribuere ei prioribus verbis Rodericum. Quod facit, duo inter se distinguens opera is, qui ante duo sæcula scripsit *Valerium historiarum vulgari linguæ*, Didacus de Almela noster.

212. Ad translationem quod attinet, ejus exempla ad nostram ætatem conservata fuisse, atque non uno loco in Hispania extare, Joannes ait Mariana. Hispanensis Ecclesiæ armariis consignatam agnoscit Paullus Espinosa in hujus urbis historia. Vellem tamen eos nobis dixisse, quibusnam Arabicæ linguæ peritis auctoribus, hanc interpretationem in schedis istis repertam, Joannis illam, neque aliam esse, ab impressis ei notis, aut nomine interpretis, asserere non dubitaverint. In

regia tamen Scorialensi extare catalogus ejus refert *librum Evangeliorum versus in linguam Arabicam à Joanne Episc. Hispan. qui ab Arabibus appellatur Zaid Almatrud tempore Regis Alphonfi Catholici*. Hunc autem minime volumus confundi per nos cum Joanne Hispanensi, notissimo quidem ob interpretationes quasdam ex Arabico in Latinum factas; astrologicorum maxime librorum, cujus tamen ætatem conditionemve ignoramus, inter etatis incertæ auctores inveniendi.

213. Ut ad posteriorem observationem de titulo *Cajed Almatran*, quem Joannes adeptus fuit à Mauris, transeamus; removendus in primis est quorundam error, qui hunc antistitem, Ecclesiæ Hispanensis decus maximum, cum Joanne alio Toletanæ sedis confundunt. Verè enim Joannes hic *Servus-dei* cognomento, ultimus, ut existimatur, Toleti Episcopus, non tempore tantum, sed & sanctitatis opinione cum Hispanensi concurrat nostro. Errorem autem agnovit D. Franciscus Pita *Historie Toletane* scriptor, Alphonsum Margadam *Hispanensis historie* scriptorem ob id quod in catalogo hujus sedis antistitem Joannem prætermiserit, incuriæ expostulans.

214. In hoc æstu variantium de Joannis sede auctorum, quoniam Toletanus logo-dædalus sese arripi confenserit vento, scire aves? Hæsit quidem, nec toto alarum remigio derelinquere ausus fuit veritatem in Roderici verbis manifestam. Cupidine tamen ea præpostera in quoquo modo faventem Toletanis rebus sententiam pedibus & manibus eundi, minime à se impetrare potuit, quin aliquem ventosissimæ fabricæ suæ angulum hocce mendacio confurcaret. Cum enim re-cta tuens Pseudo-Luitprandus, Joannem Episcopum Hispanensem sacras Scripturas de Latino in Arabicum transtulisse confessus fuerit; Pseudo-Juliano impositum fuit munus spargendi pulverem in cecutientium oculos, ne clarè viderent. Legitur enim apud eum: *Apud S. Lucam Toleti sepultus est Joannes, non presbyter, sed Archiepiscopus Toletanus, dictus Arabicè Almetran* (de quo loquatur hac nota prodit) *id est Primas. Habet epitaphium in pariete linguâ Arabicâ. Dicitur sanctus vir*. Hanc autem ad S. Lucæ Toleti templum inscriptionem Joannis cujusdam sepulcralem ad sæculum decimum tertium pertinere, ipsâ ex eræ affixæ notâ convincit Notis ad Luitprandum Thomas Tamajus.

215. Planè adulator profligatissimus Toletanæ Ecclesiæ concoquere non potuit, alii quàm Toletano datum olim Primatis nomen. Ita enim ei Arabicus *Cajed Almetran* sonabat titulus; de quo postea dicemus. Certè hic auctor, dum Toletanæ urbis & regni historiam conscriberet, quæ inedita adhuc in quibusdam Hispaniæ bibliothecis asservatur, valdè sibi placuit in tenendis Joannis Toletani partibus. Id tamen non ullo veteris auctoris testimonio, cum Juliani possit, confirmavit; sed rationibus tantum, quas nihili habendas, ipsa earum ostensio demonstrabit.

216. Primò, verba Roderici Toletani sermo-

sermone vulgari Hispano ita vertit, ut non fuisse Hispani, sed in eam urbem venisse Joannem Episcopum, sonent. Si autem id non est inficis ac simplicibus fucum facere, deformareque in alienum sensum auctoris sententiam, verboque, de historia ludere; minime quidem injuriam ei à nobis factam deprecari audebimus. Rodericus hunc respuit interpretem, cum apertè dicat: *Et in isto medio fuit apud Hispanim gloriosus & sanctissimus Joannes Episcopus, qui ab Arabibus Cacid Almetran vocabatur*. Ridiculum verè, atque homine Latine docto indignum dicerem, si, suo à Sevilla Hispanum, & fuit apud Hispanim Latinum, unum atque idem Higeræ significasse contenderem: quò tamen hæc ejus translatio persuasionem quorundam forsitan adiget.

217. Sed hanc tamen à se confictam, falsaque verborum Roderici versione munitam, Joannis à Toletò ad urbem Hispanim profectio, inani alia & vacua rei consideratione potius evertit quàm confirmavit. Servabatur (inquit) Hispani Bibliorum codex à quodam Servando Hispanensi presbytero emendatissimè scriptus, qui nunc in Toletana est Ecclesia. Hunc Servandus dono dedit cuidam Joanni, Archiepiscopi Hispanensis, ut nostro, ac declinantis Romanorum juris prudentiæ verbo utar, sobriano, qui postea fuit Carthaginensis, indeque Cordubensis Episcopus. Qui, Cordubensis cum jam esset antistes, ad Hispanensem Ecclesiam xx. die Decembris anni CMLXXXVI. misit eundem codicem, eâ dictâ conditione, ut nulli esset dareturve inde eum aliò deducendi facultas. Totum id ex nota eidem codici affixa constat, quam apud Higeram ipsum in Notis ad Luitprandiam CMLXXV. five annum CMXXXVII. aliud agentem legere est.

218. Hoc nempe ut confuleret, ac sequeretur sic emendatum Scripturarum sacrarum exemplum, venisse Hispanim suspicatur Joannem Toletanus historicus. Suspicionem utique non improbaremus, si venisse eum aliunde constaret. Sed nec ea vero aliquo fundamento nititur. Immo nota ista, cui soli conjecturam suam superstruxit, ipsa est quæ eam emolitur. Diu enim antequam Servandianum id, quod laudamus, Bibliorum volumen Ecclesiæ Hispanensi datum fuisset à Joanne Cordubensi Episcopo sub ea non alienandi, mutuòve dandi, aut extrahendi conditione, Joannes Servus-dei Toletanus Episcopus, quem Arabicum sacræ Scripturæ interpretem fuisse Higuera vult, mortem cum vita commutaverat. Creatus nempe Toleti præsul, sive juxta ejusdem Higeræ computum 5 anno CMLX. five juxta Luitprandi h, anno CMXXXVII. five juxta Juliani i, (adè non convenienti testimonia hæc) anno CMXLVI. obiit k, aut CMLVI. aut CMXLVII. aut tandem m CMLVI. Inter hunc autem ultimò dictum, atque eum annum, quo missus est liber Hispanim, tri-

ginta non minus alii intercesserunt. Ante quos defunctum vitâ Joannem Toletanum resurrexisse, atque Hispani Bibliorum versioni vacasse, fateri oportet eos, qui notam libro affixam Higeræ suspicioni favere contenderint.

219. Secundò ait, Joannis non ullam fieri mentionem in Episcoporum Hispanensium catalogis. Sed neque hoc urgeri nos argumento, maxime à Toletanis, facile permittemus, cujus Ecclesiæ præsulum catalogus in Joanne isto Servo-dei appellato deficit, cum aliunde constet plures ei Ecclesiæ præfuisse. Deficit certè in Davide, aliàs Daniele, Hispanensium captivitatis tempore Episcoporum albus, quin meminere Recafredi, cujus in Eulogii martyris Vita mentionem fecit Alvarus; quin etiam Stephani, quem in nota illa codicis Bibliorum Toletanæ Ecclesiæ memorati laudatum novimus, uti Paullus Espinosa, & ante eum Franciscus Paciecus Hispanensis canonicus, eruditione vir præstanti, quem ipse laudat, observaverunt, cæteris ob incuriam omisis adjungendum omnino hunc Joannem hujus Ecclesiæ præfulem optimo jure contendentes.

220. Producit tertio verba cujusdam nostræ gentis historici, qui *Compendium* (hic libri titulus) *historiarum* decimo quinto sæculo composuit, cumque ejus testimonio Alvari Gomezii viri eximie docti atque facundi, Toletani canonici, huc inclinantis non levis mihi ponderis auctoritatem. Hæc tamen, & antiquioris eo, sed minus exculti sæculi, auctoris opinio cedere omnino debet manifestissimo Roderici Toletani, qui fundus est rei, testimonio; cui pro merito asurgunt, ita, ut nos, intelligentes, præter paucos jam dictos, omnes cæteri p, cum *Historie generalis Hispaniæ*, Alphonfi Regis cognomento sapientis jussu formata, anonymo auctore. Apud quem verba hæc Hispana legimus: *Otro si, en Sevilla era Obispo D. Joan, bome de Dios, y de buena y santa vida, &c.*

221. In regia Scorialensi bibliotheca vetus asservatur, uti diximus, codex cum hoc titulo: *Liber Evangeliorum versus in linguam Arabicam à Joanne Episcopo Hispanensi, qui ab Arabibus appellatur Zaid Almatrud* (ita legi ajunt) *tempore Regis Alphonfi Catholici*. Nec spernendum est quod Ambrosius Morales huic rei confirmandæ ex scriptura & pictura cujusdam Conciliorum codicis ejusdem bibliothecæ lib. 15. cap. 31. adducit. Advocandus etiam, adversus Higeram saltem, ejus emissarius Luitprandus, *Joannem Episcopum Hispanensem, qui sacras Scripturas ex Latino transtulit in Arabicum*, disertè laudans q. In quo tamen testimonio reprehendendum est quòd Frodoarium Accitanum Episcopum Toleti floruisse contenderit cum aliis, quos in ordinem reducit Ambrosius Morales libro 13. cap. 7. Jam tempus est ad Arabicum Joanni datum honoris ac dignitatis cognomentum transeundi.

7 Auctori Compendii Historiarum vulgari lib. 8. tit. 6. cap. 7. Alvarus Gomezius apud Pita in Hist. Tolet. fol. 148. Higuera in Hist. Tolet. ms. lib. 17. cap. 5.

a De quo Loaisa Notis ad Gundemati decretum in corpore Concilii Hist. pag. 281. Tamajus ad Luitprand. anno CMLXVI. b Hier. Romanus de la Higuera.

c Ad ann. DCCLXVIII.

d Adversario 519. Confonat Chronic. num. 516.

e Ad ann. CMLXVI. P 25. 231.

f Dist. lib. 15. cap. 5.

g Lib. 15. Hist. Tolet. cap. 4. in fine, & cap. 5. in principio Era CMLXXV. five hoc anno. i In Chron. num. 502. k Ita Higuera d. lib. 15. cap. 8. l Luitprand. ad hunc ann. m Julian. num. 502.

n Thom. Tamajus ad Luitprand. anno DCCLXXI. pag. 205.

o Lib. 3. Hist. Hispanens. cap. 3. in fine.

p Vasæus ad ann. DCCLXVI. Morales lib. 13. cap. 7. & lib. 15. cap. 31. Mariana lib. 7. cap. 3. Pita Historia de Toledo fol. 140.

q Era DCCLXXVI. five anno DCCLXXIII.

t Hottingerus in Thesauri philolog. lib. 1. cap. 3. sect. 7. & in Differentiæ theologico-philologicis, dissert. 3. §. 56. Christ. Kortholt. De variis Script. sacre editionibus cap. 16. qui alios citat.

u Vasæus in Chronico ad ann. DCCLXII. Mariana lib. 7. cap. 3.

x Dist. cap. 3. in fine.

y Lib. 7. cap. 3.

CARTA DEL P. THOMAS DE LEON DE LA COMPAÑIA DE JESUS de Granada al Doctor Martin Vasquez Siveola racionero de la santa Iglesia de Sevilla: en que se trata del nombre de Cacit Almitran, que dieron los Arabes à Juan Arçobispo Hispalense en tiempo de la captividad.

222 NO fabrè encarecer quanto hê estimado su carta de V. M. tan llena de singulares noticias, y brotando por todas partes las luces de su insigne erudicion. Yo hê acreditado mucho el acierto de mi eleccion; y fino me hallára con el resguardo de quien llega à aprender, temiera el escribir en este punto. Pero con el seguro de que aun errando no errarè, pues es para ser enseñado; me atreverè à dezir lo que siento acerca de sus doctísimas interpretaciones de V.M. del nombre que los Arabes dieron al Arçobispo de Sevilla Juan, llamandole Cacit Almitran. Luego dirè lo que juzgo de la obra que este Arçobispo escribió en Arabe; y si hizo traduccion de la Biblia: ya que nuestra desgracia hà querido, que per-

diendose el libro, quedasse esto expuesto ala conjetura. Y concluirè suplicando à V. M. como maestro en todo, se sirva de darme mas luz y noticia de algunos autores que cita, y yo no hê visto, por haver carecido del calor de personas de su mucha leccion y eleccion.

223. Començando por el nombre Almitran, pareceme que V. M. siente muy acertadamente: y que sin duda alguna significa lo mismo que Metropolitano. Expresialo assi el autor del Nomenclador Copto-Arabico, intitulado السلم الكبير Scala magna, que publicò en dos lenguas Orientales con translacion Latina el Padre Athanasio Kirchero nuestro amigo. En la بابى, ò puerta septima, cap. 22. pone el orden de la Hierarchia Ecclesiastica entre los Orientales, como se sigue:

Table with 2 columns: Greek terms and Arabic terms with their Latin equivalents.
- ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ | البطريرك Patriarcha.
- ΠΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ | كبير الانبيا Antistes. Major Prophetarum. Hierophantes.
- ΠΙΠΡΟΤΟΣ | الاول الراى Primus. Caput.
- ΠΙΕΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ | المطران Metropoli. Decanus.
- ΠΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ | الاسقف Episcopus, &c.

224. Del language Copto, tan vecino al Griego, se conoce la interpretacion cierta del Arabe: y del contexto se conoce que la primera persona que nombra despues del Patriarcha, llamandola Kabir Anabia, es el Protosyncello, que en lo antiguo tenia la futura sucesion del Patriarcha, como el Rey de Romanos en el Imperio. A cuya imitacion los Califas de Bagdad y Damasco usaron tambien en su vida señalar successor, llamando à estos tales Serifes, como nota Zonaras. Todos aprendieron el estilo de los Hebreos: entre los cuales el summo Pontifice eligia su Vicario, ò successor; cuya jurisdiccion y autoridad era la segunda en aquella Iglesia: como consta del 4. de los Reyes 25. 18. Sarajam tulit sacerdotem primum, & Sopboniam sacerdotem secundum. Y en Jeremias cap. 29. 25. Dominus dedit te sacerdotem pro Joiade, ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitium, & prophetantem, ut mittas eum in nervum & in carcerem. Siente Escaligero Prologo ad Eusebium, y con el Ca. saubono, que al tiempo de la Passion Anas, que se llama Principe de los sacerdotes, era Vicario successor, y como Πρωτοσύγκελλος de Caiphaz: y añade: Πρωτοσύγκελλος apud Patriarchas Alexandrinum, Antiochenum, & Constantinopolitanum secundum proximè à Patriarcha locum obtinet: & olim ante Turcarum imperium erat Patriarcha designatus. Y en los Chronicos Turcicos año MDLXXXIV. Melietius Protosyncellus, Calogerus Græcus, & montis Sanctæ Catharinae frater, qui Alexandrinus Patriarcha speratur, crediturque futu-

rus. El llamar à este Protosyncello el autor de la Scala citado الانبيا, es por la amplitud de la palabra Arabe, que llama con nombre de Profeta al predicador, y al que explica lo oculto de la ley, como es notorio.

225. Despues en el texto citado se pone en tercero lugar al que nombra en Copto ΠΙΠΡΟΤΟΣ, y en Arabe, الاول الراى, y sin duda ninguna, fino me engaño, es el Primado, y primero de los Metropolitanos: como dà à entender la palabra Copta, y tambien la Arabe en sus origenes. Confirma esto Fr. Pedro de Alcalá en su Vocabulista. Primado. Alavili. Y aunque este autor comunmente usa del language vulgar Arabe, porque fue su profesion; no por esso dexa de saber el escolastico y Ecclesiastico; como muestra en las palabras de Patriarcha, Obispo, Dean, y otras. Consistia el ser Primado entre los Orientales en preceder à los Obispos y Metropolitanos de su provincia; y en participar algunos honores y preeminencias de los Patriarcas. En los canones Arabes del Concilio Niceno, traducidos y comunicados por Juan Bautista Elias al P. Francisco Turriano, el qual los publicò, se dice en el canon x. del Arçobispo y Primado de Cesarea de Palestina (no de Philipo junto à Damasco, que hoy llaman Balbec) vocetur ille Exarchus; idest major quàm Archiepiscopus. Tengo para mi que en el original por Exarchus està الاول. Y del Arçobispo de Seleucia de los Parthos, ò Mozal, en el canon xxxiii. dice: Honoretur qui

qui tenet sedem Seleuciae, quae est de civitatibus orientalibus: qui debet etiam appellari nomine catholico: & possit is ordinare Archiepiscopos, sicut faciunt Patriarchae. Y igualmente en el canon xxxvi. se le concede al Primado de los Ethiopes, que puede apellidarse catholico. pero negafese la potestad de elegir Metropolitanos. Y al Obispo de Hierusalem por reverencia de la ciudad santa, aunque estava sujeto al Primado de Cesarea, se le dà el titulo de Patriarcha y catholico. De donde se colige, que el nombre de catholico y patriarcha es uno mismo: y que con el igualmente que 'con el Abuna Papa, ò بابا se honran los orientales: como consta de la carta de los Nestorianos escrita en Mozal, y embiada con embaxada al Pontifice, y traducida del Syriaco por Andres Masia: el qual à la margen de las palabras Patriarcha, idest catholicus, dice: Syri indifferenter utrovis vocabulo utuntur, Patriarcha & catholicus. Ceterum Archiepiscopos vocant Metropolitanas, à Græcis mutuantes nomina. Y lo mismo nota Mireo in Notitia Episcopatum. Parece que el doctissimo Kirchero en el fin del Lexico Copto estrañò el nombre catholico escrito en Arabe: porque donde el escribiente del original ms. puso غبريال ابن ابي وناقله غيريال ابن ابي وناقله interpretata: Et tulit eum Gabriel filius Rescid cognitus in libro Kadlica. deviendo dezir: Patriarchae, vel Patriarchali.

226. Infierese lo segundo de lo dicho, que el nombre de Patriarcha no solo le tienen los tres principales del Oriente: sino tambien otros Metropolitanos, como el de Cesarea, ò Caesar. Al de Hierusalem llaman los Jacobitas S. Patriarcha. Y fuele residir en Damasco, ò Schan. Y aun fuele ser Arçobispo de Damasco el mismo que de Hierusalem. Y assi se hà de entender lo que dize Pedro Bellonio lib. 1. Observ. cap. 21. Jam dictum esse Patriarcham, qui Alexandriae praest, Memphis habitare, alterum Damasci esse, tertium Constantinopoli, cui omnes Calojeri montis Aibou per omnia obsequuntur. No advirtiendole esto Escaligero, cuyas son las Notas à este autor, que imprimio Carolo Clusio; llegando aqui dize: Nihil falsius quàm Patriarcham esse Damasci. Isti sunt tantum Patriarchae in toto orbe terrarum, Constantinopolitanus, Ρωμελιον Πατριάρχης, Antiochenus, των Συρον & των Μεσοποταμιων, Alexandrinus, των Κορδιων, Armenius catholicus, & Papa Romanus. Claro es que no habita en Damasco Patriarcha que originalmente lo sea, como tampoco el catholico ò Patriarcha de Armenia mayor es mas que Primado con el renombre de Catholico, como el de Ethiopia, de Seleucia, y otros. Y aun juzgan algunos, que las dos Armenias en lo antiguo no tenian mas que Metropolitanos, à quienes conflagrava el Arçobispo de Seleucia.

227. El autor citado de la Scala Copta, pone en quarto lugar del orden y Hierarquia Ecclesiastica à los Metropolitanos επισκοποι, y interpreta en Arabe المطران

Almetran. Con que falimos de qualquiera duda en la interpretacion deste vocablo: y aun yo vengo à conjeturar que en el lugar que V.M. cita de la paraphrasis al canon vi. Niceno, (no hê visto el libro) ha de escribirse no مطراب Metraba, sino مطرانا Metrana. Y es grande la autoridad que tienen en la Iglesia Oriental, pues no puede el Patriarcha conflagrarse, sino por mano de tres Metropolitanos. Y quando al pueblo de los Nestorianos, que son los del Patriarchado Antiocheno, falta este numero de Almetranes, embian al Pontifice Romano à pedir la conflagracion de su Patriarcha; como sucedio año MDLII. y refiere Andres Masia citado.

228. Aunque esta dicha es la primaria y principal significacion del vocablo Almitran, pero tiene tambien deducida y derivada desta primera la significacion de anciano, decano. Y assi el traductor Latino en el lugar alegado de la Scala Copta buelve: المطران Metropolitani, decanus. Y un Lexicon Arabe ms. que yo tengo contesta: المطران هو الشيخ Almetran, idest Senior. Y me parece que con esta significacion se engañò el autor (Juzgo que es moderno, y supuesto) que anda encubierto con titulo de Juliano Arcipreste. Dixole alguno que sabia Arabe, que Archiepiscopus Almitran era senior inter Archiepiscopos: y con la passion de la Primacia de Toledo añadió este testimonio, siendo assi que el vocablo Ecclesiastico, con que en Arabe se nombra el Primado, es Alavili, como havemos dicho, y no Almitran. Ni yo creo que haya havido Arçobispo Toledano celebre nombrado assi. Acuerdome de femejante interpretacion de Miguel de Luna en la que hizo del pergamino que se hallò aqui en la Turpiana: porque hallò على جميع الموكل Prefecto, ò Prelado sobre todos, interpretò Patriarcha de la Iglesia Santa. Y hizo Patriarchal la Iglesia de Athenas.

229. Passando de la significacion al etymo y origen de la palabra Almetran, tengo por cierto que se deduce del Griego, y està cercana la palabra μνησις, con que estos denotavan la ciudad metropolitana, como los Latinos con la de Matrix, Matrex, y Matra. Veo en el Chaldaico usada la palabra מטרופולין, como la pone Munstero en su Trilingue: pero no veo imitada la brevedad que buscò el Arabe por los Rabinos: los quales llaman מתרין al lugar ò ciudad cabecera de algun dominio: ממטלתומוקוס, como dice el Aruch. No se si tiene alguna conformidad el significar el Syro con el vocablo مطرانا Metrana lo mas noble y grande con esta misma derivacion. Pero tengo por totalmente superfluo recurrir al language Persiano; quando vemos que del Griego se deducen los nombres casi todos, que usa el Arabe en el ordè Ecclesiastico, como البطريرك Albatrarch, Patriarcha. اسقف Escep, Episcopus. الاغنيستس, Alagimostes, lector. الدباقي Aldiacon, diaconus. الارشدياقان Alarsch diacon, Archidiaconus. Y otros muchos que pone el Nomenclador Copto-Arabico citado. Y del ultimo se puede corregir un vocablo que

que está viciosamente escrito en el Arçobispo D. Rodrigo lib.4. cap. 3. *Et quidam archidiaconus sanctissimus, pro quo etiam Dominus miracula operabatur, qui Archieques Arabicè dicebatur.* La general buelve: Y llamavanle los Moros por su Arabigo *Arçobisq.* Así se imprimió. Há de dezir: *qui Arseb diacon Arabicè dicebatur.* Y con esto no me difundirè mas en el sentido de la palabra *Almitran*: que ya está pidiendo perdon lo prolixo deste discurso.

230. Passando à lo que entiendo del vocablo *Cacit*, daràme V.M. licencia para proponer à su erudicion las razones que me persuaden à no asentir à lo que en la fuya discurre con tan lindas noticias. Y generalmente no creo que el vocablo *قيد*, ó *قاید*, de donde el Español *Alcayde*, se use en lo Ecclesiastico entre los Arabes: y no quisiera que los lugares que V.M. trahe para comprobar lo contrario padecieran la equivocacion que yo imagino. Y primeramente de los originales, ó impresos ó manuscritos, del Arçobispo D. Rodrigo, que leen *Cacit*, y tiene recindad con que se llame el Arçobispo de Sevilla Juan *Cajed Almitran*, hago poca confianza por la viciosa escritura que à cada passo usan en el Arabe, como en lengua que no entendian, los escribientes: y quando la entendieran, no era posible sin amphibologia ajustar su pronunciacion à las letras Latinas, por la cortedad destas. Lo mismo digo de la historia general que mandò recopilar el Rey D. Alonso el Sabio, ó como quieren otros, D. Alonso el oneno: y extraño que diga V.M. trasladò della el Arçobispo D. Rodrigo, siendo al revés, que ella trasladò de D. Rodrigo.

231. Los demas lugares, donde se interpreta *Alcadius*, lo mismo, ó equivalente, à la palabra *Episcopus*, *Pontifex summus*, *Sacerdos*, recogidos de varios autores, que estan en el libro intitulado *Gesta Francorum*, padecen la equivocacion que aqui dirè. *Alcadi*, ó *Cadi*, es entre los Turcos y Arabes orientales el *Juez* que sentencia las causas segun sus leyes, remitiendo la execucion al *Bafsà*, ó Prefecto. Estos *Cadies* son como Ecclesiasticos, y los eligen de los *Muderes*, ó doctores, y hay dellos varios grados y ordenes, y son superiores à todos: en los reynos y provincias, como Grecia y Natolia, hay un *Cadi Lefcher*, que en Turquesco quiere dezir, *Juez supremo*. Y para esto hay apelacion de los juezes inferiores, y elige con plena potestad à los juezes inferiores de su distrito: como consta de Nicolao Nicolai del Delfinado lib. 3. cap. 14. Y dize que su dignidad entre los Turcos corresponde à la de los metropolitanos entre los Griegos. El supremo de todos estos juezes es el *Muphti*. Y así no interpreta mal Megisero en su Dictionario Turcico-Latino, *Muphti*, *Papa*. Y George Douza en su Itinerario fol. 27. *Muphti eam apud Turcas auctoritatem obtinet, quam Papa apud Latinos.* Esta es la hierarquia del juzgado y estado Ecclesiastico entre estos infieles. Entre los Africanos hay otro orden.

232. Acercandonos al punto, el *Alcadi*, ó *Cadi*, no tiene que ver, ni en la palabra, ni en su sentido, con *Cajad*. porque *Cadi* se escribe en Arabe y Turquesco *قاضي*, y segun varios grados se puede traducir, *quasi Episcopus*, *Pontifex*, &c. pero el *قاید* siempre es dignidad secular, *governador*, *general de guerra*, ó *consejero*. Y así todos los Lexicos distinguen estas voces: y aunque escritos con letras Latinas tienen afinidad alguna, en el Arabe no tienen homonymia. Fr. Pedro de Alcalá aun con la cortedad de las letras Latinas los distinguio bastantemente: *Alcayde*, *Cajad*. *Juez*, *Cadi*. Y el Autor del libro intitulado *Perdida de España* por Aben-Tarich, que compuso, ó interpretò Miguel de Luna, distingue bien y à cada passo entre *Alcaydes* y *Cadies* Arabes lib. 2. cap. 2. hablando de Abilgualit: *Quando iba à la Mesquita, salia el Alguacil mayor; luego el consejo de guerra, y el consejo de gobierno de sus reynos. El Cadi, que es justicia mayor suya, el Alcayde capitán general de la mar, el Alfaqui mayor.* Y en el capitulo 3. hablando de Almançor: *Ninguno osava pedir ante el, ni ante los Alcaldes de su gobierno, cosa injusta: y el sabado, pasada una hora del dia, se asentava en su audiencia real en su estrado: y su Cadi ó justicia mayor se asentava un escalon mas abaxo con los memoriales que havia recibido, teniendolos vistos, y llamando à las partes que proponian su justicia: y juzgava el Cadi.* Y en el cap. 13. donde pone una carta de Abilgualit: *Hacemos saber à los Alcaydes gobernadores de nuestros reynos, y a los Caudillos, Virreyes, gobernadores de la gente da guerra, Alfaqies, Cadies, Musties mayores y menores de las Mesquitas, hermitaños de las religiones de nuestra ley.* Segun esto el autor del libro *Gesta peregrinantium* no interpreta mal *Alcadium*, *quasi Episcopium*. El que interpreta *Summum Pontificem* yerra: sino es que fuesse *Cadi Muphti*. Los *Califas*, como el *Walid*, mas son principes supremos seglares, capitanes generales, que no Ecclesiasticos. Y así concluyo, que nunca he visto usada la palabra *قاید Cajad* en lo Ecclesiastico, sino *قاضي Kadi*. Y no sienta que está bien fundado el deducir deste vocablo el *Cacit Almitran*.

233. Lo que V.M. en la fuya añade, de que el vocablo *قاید Cajad* se halle denotando *santidad*, lo extraño aun mas. Y pareceme que en la prueva que se trahe de Constantino Porphyrogenneta, hay equivocacion, como en la pasada. Trata este autor, ó Theophanes, à quien alega de Ali-Ben Abit Taleb, que casò con Fatima hija de Mahoma, y llamale unas veces *Alem*, otras *كالي*, *Ali*. con que el lector imagina que son dos fugetos, y son uno mismo. Pone la contienda de Ali y sus hijos con Moabia Califa: y el que hazia las partes de Ali dize que era de los que llaman los Arabes *كادين*, *توتيس* *پيسوس* *و ديستوميس*. *كادين hoc est fideles, sanctos.* Pero quien no ve luego que este *كادين* es el Arabe *قديس*? como quando se dize: *قديس انطونيوس*. *Cades Anthonius*, *Sanctus Antonius*: ó así mismo *قديس مرقوريوس* *Cades Marcuris*, *Sanctus Mercurius*. Y en el vocabulario Copto-Arabe

bigo lit. C (Buscáse en este Vocabulario, como en muchos Arabes, comenzando por la ultima letra del vocablo, como en los nuestros por la inicial) *ΑΠΙΟΥ*, *απιου*: *قديس*. Y este vocablo, así proprio nombre como apelativo, es Hebreo: y significa siempre *santidad*. en que no me detengo.

234. Solo quiero advertir una correccion facil de un lugar del Nomenclador Copto-Arabe, que arriba citamos: y es en la puerta 8. cap. 24. donde pone la interpretacion de algunos nombres Hebreos que se encuentran en la Biblia, como *Salim Themam* &c.

ΚΑΛΤΗC. *القديس قديس*. y el interprete buelve: *Caldas, Sanctitas*. Sin duda deve leerse:

ΚΑΔΗC *قديس*. Por que en la Biblia: ni en Hebreo, no hay *Caldas*, ni *Caldes*, que signifique *santidad*, sino *Cades*. De aqui se infiere que del lugar del Porphyrogenneta no tenemos argumento de que la palabra *Cajed*, ni *Cadi*, en Arabe denote *santidad*. Es verdad que Juan Meursio pag. 20. de las notas que hizo al Constantino, confundio el *κადης sanctus*, *قديس*, con *κადης قضى Judex*: y así en conformidad de lo primero, y como una misma cosa con el, trahe un lugar del Chronico Constantinopolitano, en que se dize que el Turco *κασήρας φιλανος* *ε κადης πέρει*. *Constituit in urbe gubernatores & judicem*. Y otro de Malaxas en su historia de los Patriarchas, en que haze mencion del *Cadi*. Lo qual no tiene que ver con el vocablo de que usa Constantino, y significa *santidad*. Y todas las veces que se escriben nombres Hebreos ó Arabes con letras Latinas, está expuesto à muchas equivocaciones, como es sabido.

235. De todo esto colijo que el nombre con que los Moros llamaron al Arçobispo de Sevilla Juan en su lengua, no fue *Cajed Almitran*: porque *Cajed* no es voz que se podia aplicar à un pobre sacerdote cautivo: y tampoco da à entender concepto de santidad. Y así me persuado que le llamaron *قديس المطران Cadis Almitran*, sacerdote Arçobispo. Y fue facil en el texto original de *Cadis* hacer *Cacid*. Y à esto mirò el autor del Juliano Arcipreste en sus Adversarios num. 519. *Apud Sanctum Lucam Toleti sepultus est Joannes, non presbyter* (este presbitero, ó *Cadis*, es el de Sevilla) *sed Archiepiscopus Toletanus, dictus Arabicè Almitran, idest Primas*. Y así este autor distingue entre el que se dezia *sacerdote Almitran*, y *Arçobispo Almitran*. Y en el que se llamó sacerdote, ó *Cadis*, denota al de Sevilla. Y aunque este es mi parecer, siempre estará fugeto al que es tanto mejor, como el de V.M. Y esto lo he escrito para amigable conferencia. Y en la materia no hablarè mas.

236. En quanto à lo que escribio en Arabe este santo Arçobispo, yo no me persuado que haya version de la Escritura, ni que la traduxesse en Arabe: porque esto estava hecho mucho antes: y la usavan las Iglesias orientales de las Arabias: y se hà ido difundiendo con el imperio desta nacion. Y era superfluo emplearse en nueva version. Antes del falso Profeta Mahoma havia estas trans-

Bibliotheca vetus Hispana Tomo I.

laciones así del viejo, como del nuevo Testamento: y haze dellas mencion en su Alcoran. Y los Arabes, aun Mahometanos, las han tenido siempre en mucha veneracion. Y así me parece que el *Almitran* de Sevilla haria algunas exposiciones en Arabe sobre esta version tan antigua, en orden à instruir los Christianos: y esto me parece denota el Arçobispo D. Rodrigo, *sacram Scripturam catholicis expositionibus declaravit*. Sin dezir palabra de version. Y si permaneciera el libro con la abundancia que dize Mariana, pues dize que havia muchas copias en España, salieramos de duda.

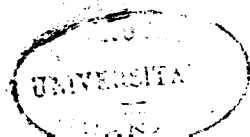
237. Bien veo que Luitprando y Juliano dizen que hizo version: pero estos dos libros los tengo por modernos, partos de un ingenio mismo, sin mas autoridad. Los demas se figuieron por mala inteligencia del Arçobispo D. Rodrigo, à que dio pie la historia general del Rey D. Alonso el Sabio. Los modernos que vieron la Biblia Arabe, y con notas, se persuadieron con así estas como aquella eran de un mismo autor. Sucediome ver aqui caso semejante: en S. Francisco, donde fue Guardian y murio, busquè algunos papeles de F. Francisco de Guadix. Dixeronne, con mucho gusto mio, que havia un libro grande en Arabigo. Traxeronmele, y luego en lo exterior vi una testificacion firmada de persona que fue compañero del dicho Padre Guadix: y dava fe como compuso aquel libro hallandose en Roma. Abierto, hallome con los Euangelios de la imprenta Medicea de Roma. Lo mismo pudo passar. *ε περι μὲν τέτων αἰς.*

238. Mucha envidia tengo de la abundancia de libros modernos que me dizen tiene V.M. El Antonio Giggejo, cuyo Tesoro de la lengua Arabe cita V.M. no le he visto: quisiera saber donde está impresso, y de que nacion, para diligenciar el verlo, ó haverlo. Tampoco he visto la paraphrasis del Concilio Niceno, ó sus canones: como ni otro librito Arabe con notas de Juan Seldeno, contra la supremacia Romana, de que me hà dado noticia el señor D. Nicolas Antonio. Pareceme tambien que tiene V.M. Lexico y grammatica Persiana. Yo los deseo: y estoy aguardando el Pentateucho Persiano del Tavosio, y Arabe de Saadias. Y así le suplico se sirva de avisarme donde estan impressos, y por que autor.

239. Una Roma entera de perdones y remission hà menester carta tan larga como esta: y si *μεγα εὐχρίων ἐστὶ μέγα κακὸν*; que será carta tan prolixa? respuesta tan dilatada? por el tiempo y *σπερματελογία*. De la una dilacion han sido la causa mis ocupaciones, de la otra tiene la culpa mi insuficiencia. Bien veo que la correccion devida hà de ser de las de una *litura delere potest*. Pero de *mano* de tan grande maestro mio, como reconozco en V.M. ferà aliento para la enmienda, y espuela para aprender. Guardeme Dios à V.M. como deseo y he menester. Granada y Octubre 28. de 1653.

D. Thomas de Leon.
Zz. CA.

Hè hallado para el proposito desta carta que dize el señor Obispo presidente D. Diego de Castejon en la Primacia de Toledo to. 2. parte 3. cap. 1. §. 1. pag. 546. hablado de Seniofredo, ó Seneredo, segun el Obispo de Toledo despues de la captividad de la ciudad, que Salazar de Medoza en un papel ms. habi do deste Prelado dize que los Moros se llamaron *Ceid Mudarrabim*, que significa en lengua Arabiga: el señor Primado.

ALPHONSO Regi cognomento Magno adjudicatur Chronicon, quod Sebastiani Salmanticensis nomen præfert, Joannis Mariæ D. Josephi Pellizerii, Joannis Tamaji, necnon & verborum ipsius Chronici auctoramento. Error & licentia in eo Pelagii Ovetensis. DULCIDII Salmanticensis Episcopi memoria, cui imputatur Chronicon, quod Æmilianense, sive Annales Complutenses, sive ex codice Albedensii desumptum vocare solent. Ad quod credendum nulla quidem necessitas; immo nec probabilis invitat conjectura. Carmen de Episcopis hujusce temporis in hoc Chronico servatum illustratur. Quædam de Castellæ veteris appellatione. D. Josephi Pellizerii cogitatis non assentimur.

240. ANNO hujus sæculi sexagesimo tertio habenas Hispanici, quod Christianorum tunc temporis erat, Imperii ALPHONSI, hujus nominis tertius, cognomento Magnus, à rerum gestarum claritudine id promeritus, in manus sumpsit, tenuitque ad duodecimum usque sequentis, quadraginta quinque annorum Rex victoriosissimus. Scriptor & hic non temerè creditur, & historicus; auctor nempe cujusdam brevis Chronici Sebastiani cuidam directi, quod ab Hispaniæ per Machometanos excidio usque ad Ordonii I. Regis mortem, quæ anno DCCCLVI. contigit, quique Alphonsum hunc, de quo loquimur, filium successorem habuit, sesqui-sæculi ferè res non inepto sermone profecit. Vulgò id Chronicon fuit non huic Regi, sed Sebastiani Salmanticensi Episcopo ab illis attributum, qui primi manibus schedas, quibus continetur, tractavere, moxque foras cum aliis misere.

241. Primus, quod sciam, è recentioribus, qui Hispanas res illustraverunt, Sebastiani Salmanticensis, ut Chronici cujusdam auctoris, meminit Florianus Docampus. Eum tamen à Pelagio ad Alphonsum II. Castum gesta conscripsisse ait; ceteraque ejus Chronici, quæ ab Alphonso isto usque ad Ordonium sunt, ei, quod sequitur, Sampiri Asturicensis Episcopi, quem Zafirium ait aliàs dictum, Chronico adjudicat. Idem Florianus lib. 2. cap. 32. quum irruptionem quandam Penorum & Gaditanorum in Turdetanos refert, horum ducem Baurium Caropum ait vocatum, sive, ut eum appellat Sebastianus electus Episcopus Salmanticensis in prologo suarum historiarum, Bocium Capetum. Qui prologus, & cum eo hujus hominis memoria, hodie nusquam est: uti alia quæ Florianus vidit unus. Ambrosius Morales, qui Florianus continuavit historiam, sæpius monet, usum se Chronico Sebastiani Salmanticensis; eique cuncta illa accepta fert, quæ in Chronico isto sub Sebastiani nomine typis, uti jam dicimus, edito continentur. Quod quidem dedit in publicum tandem è codice Ovetensis Ecclesiæ sub ejusdem Sebastiani nomine Prudentius Sandovalius Pampilonensis Episco-

pus, unà cum Isidori Pacensis, Sampiri Asturicensis, & Pelagii Ovetensis, Episcoporum, Chronicis.

242. Nec novus hic error, aut falsa persuasio de Sebastiani auctore; cum vel Pelagio Ovetensi Episcopo XII. sæculi chronologo, quo de statim dicemus, jam olim infederit. Nostris tamen diebus cum ad manus diligentissimi ac æquè doctissimi regii chronographi D. Josephi Pellizerii de Ossau & Tovar Cæsar-augustani, codex ille pervenisset manu exaratus, quem Sandovalius vidit unicum ad editionem suam conficiendam, fuitque olim amplissimi viri Gaspar de Loaila Toletani præfatus, necnon & Ecclesiæ Ovetensis, posteaque in summi quondam literis, pietate, integritate, prudentiâ viri D. Didaci de Arce Reinolo Placentini Episcopi, atque Hispaniarum Inquisitoris Generalis bibliotheca, quæ domi ejus relicta fuit, & à domino D. Ferdinando de Arze, summi Castellæ senatus consiliario, Didaci ex fratre nepote, Matrili possessa exstitisse dicitur; animadvertit, minus rectè adjudicari Sebastiani id Chronicon, in quo nihil aliud Sebastianus quam nuncupationis ei ab auctore factæ honorem, habuit. Quicquid enim ex Chronico isto, à Pelagii regno ad Ordonii I. regnum pertingente, insertum legitur collectioni, sive, ut appellavit Pelagius Ovetensis Episcopus auctor nuper laudatus, libro Chroniconum ab exordio mundi usque erant MCLXX. quo ipse in vivis erat, quem librum codex ille ms. continet, hac præambula Regis Alphonfi Magni, Ordonii filii & successoris epistolâ ad Sebastianum insignitur; quam huc subjici non parvum operæ pretium existimamus.

243. * Alphonfus Rex Sebastiani nostro salutem.

Notum sit tibi de historia Gotthorum, pro qua nobis per Dulcillum presbyterum petuit, pigritique veterum scribere voluerint, sed silentio occultaverint. Et quia Gotthorum Chronica usque ad tempora gloriosi Wambani Regis Isidorus Hispanensis sedis Episcopus plenissime edocuit, & nos quidem ex eo tempore, sicut ab antiquis & prædecessoribus nostris audivimus, & vera esse cognovimus, tibi breviter intimabimus.

244. Hujus fide epistolæ Sebastianum cedere Alphonso Regi, atque ei conscriptæ hujus partis historiæ laudem restituere debere, tum Pellizerius, tum Joannes Tamajus jure contendunt. Quos verè præcessit in agnoscendo magno auctore Joannes Mariana, qui contenta in eo Chronico Alphonso Regi attribuit, libro nempe 7. cap. 16. Alphonfi Regis (inquit) Chronicon edificasse ait, & Alveldam nominasse. Ad hæc respiciens Chronici verba in Ordonio Rege: Et ad civitatem, quam ille (Muza Maurus) noviter miro opere instruxerat, & Alvelde nomine imposuit, Rex cum exercitu ad eam venit &c. Item paullo inferius Mariana: Amajam, quam Alphonfi Chronicon Amagiam-Patriciam vocat. Ita dicta in eo legitur, dum urbes memorat, quæ olim ab Alphonso I. Catholico Mauris ereptæ in-

x Edita fuit prius à Joanne Tamajo in Martyr. Hist. tomo 3. die XIII. Maji, posteaque à D. Josepho Pellizerio in fronte Dulcidii Salmanticensis Chronici, Barcinone anno MDCLXXIII. editi.

y Tamajus dicto loco, Pellizerius in observ. ad Dulcidii Chron. fol. 1. & seqq.

z Lib. 7. cap. 7. & cap. 12. in fine.

a Lib. 7. c. 7.

b Lib. 7. c. 7.

colifque nudatæ, sub Ordonio hoc Rege de nudo habitari ceperunt. Similiter fecit aliis locis z, Alphonfi testimonio rebus narratis quesita auctoritate, præsertim cum de victoria in Pyrenæis saltibus à Caroli Magni Regis Francorum copiis, quod fama fert, Alphonfi Casti auspiciis reportata dicendum ei fuit, negandumque è Gallorum historiis id comprobari posse, nec ex vita Caroli ab Eginhartho conscripta, quod ex malitia inde detractum (ait a) crederem, nisi idem contigisset Alphonso Regi, cui Magno cognomen fuit, in eo Chronico, quod Sebastiani Salmanticensis Episcopo paullo post hæc tempora nuncupavit. Nec tacet eo usum codice Ovetensis Ecclesiæ, quod ipsum credimus à Sandovalio exscriptum. Præter scriptus (de Mauregado ait b) in D. Joannis, ut Chronici, quod Alphonfi Magni nomine vulgatum est, Ovetense exemplum habet. Vulgatum dixit de nondum edito, cujus rei causam ignoramus. Joannes item Baptista Perezus, vir in paucis eruditus & diligens, in quadam Chronologia Regum Gotthorum Hispaniæ, quam præfixit collectioni à se factæ Conciliorum Hispaniæ ex mss. codicibus desumptorum, ut Gasparis Quirogæ, cujus erat domesticus, Conchenfis præfatus, nomine ad Gregorium Papam XIII. mitteret, ad lectorem præfatus, notat se priores Reges ex Isidori, posteriores ex Wulfæ Episcopi Chronicis desumpsisse; & tamen de Wambanis morte, sequentiumque ad Rudericum usque Regum rebus gestis dicturus, Alphonsum III. Ovetensem Regem in Chronico auctorem adducit.

245. Pro Alphonso sunt & alia argumenta præter laudatam epistolam. Nullum scilicet Salmantici Episcopum nomine Sebastianum hoc sæculo vixisse. Integroque eo desolatam jacuisse urbem, donec anno seculari CM. à Magno nostro restaurata fuit, Dulcidioque in sacris subjecta. Quicquid de Sebastiani ætate Prudentius idem Sandovalius exquirat in foundationibus Benedictinorum monasteriorum, dum in S. Æmiliani versatur. Item initio Chronici, de quo loquimur, auctorem se non obscure Alphonsum Rex prodit. Initium dicimus, non ad Sandovalii editionem respicientes, quæ acephalum protulit Alphonfi hoc, aliàs Sebastiani, Chronicon; sed ad ms. Pellizerii, & aliorum, qui usi sunt, codicem, in quo à Roderici, Witizæ filii, Gotthorum ultimi Regis, regno caput historiæ sumitur. Ibi de Roderici mortis loco hæc legimus: De Roderico verò Rege nulli cognitum manet causa interitus ejus. Rude namque nostris temporibus, cum Viseo civitas & suburbana ejus à nobis populata essent, in quadam basilica monumentum est inventum, ubi desuper epitaphium sculptum sic dicit: Hic requiescit Rudericus ultimus Rex Gotthorum. Quid clarius potuit? Constat enim ex Sampiri continuatione, Alphonsum inter alias Vifensem urbem restaurasse. Urbes namque (ait de ejus Imperio loquens) Portugallensis, Bracarensis, Vefensis, Flavensis, Tudensis, Christianis populantur.

246. Neque enim Sebastianus præfuisse dicendus inde est deducendis in hanc urbem Bibliotheca vetus Hispana Tomo I.

colonis; quod falsa opinione præoccupatus Morales credit. Certè occasionem errandi tam ei quam Sandovalio peperit, tum effigies Sebastiani insulati, Chronici hujus principio è regione positi à Pelagio Episcopo in eo libro Chronicorum laudati ms. codicis, tum multò magis auctoritas Pelagii ipsius Ovetensis, qui tribus sæculis Sebastiani & Alphonso inferior hallucinatus & ipse fuit in existimatione veri auctoris; quem errorem etiam in aliis reddendo auctoribus, quod eorum esset in enarratione partium, è quibus collectionem hanc suam coagmentavit, sæpius commississe deprehenditur. Memini me alibi de Isidoro Pacensi commentantem verba præfationis ejusdem Pelagii, quæ, unde queque membra formati à se universalis historiæ corporis exculperit, suum lectorem admonet, in medium adduxisse, sphalmataque ejus opportunè notasse. Quæ verò huc pertinent hæc sunt: Et à Pelagio Rege usque ad Adephonsum Castum & Catholicum Regem Gotthorum Sebastianus Salmanticensis Episcopus, sicut à majoribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissime scripsit. Et ab Adephonso Casto usque ad Weremundum Regem podagricum Sampirus Astoricensis Ecclesiæ Episcopus, sicut à majoribus &c. de Gotthis Regibus, prout potuit, plenissime scripsit. Quibus verbis, aliter quam in editis est, dividi Sebastianum inter, veriusve Alphonsum & Sampirum, videmus. Cum præter Alphonfi Casti, etiam Ramiri & Ordonii res gestas Sebastianum tribuat Sandovalii editio, quorum utriusque horum auctorem Sampirum Pelagius laudat. Verè autem agente Alphonso se ab eo tempore, quo Isidori Hispanensis Chronicon desinit, historiam formasse, consentaneum est haud prætermisisse eum Ranimiri avi, atque Ordonii patris gesta literis tradere, suoque commentario includere.

247. Ut redeamus ad auctorem, Pelagio potior est ipsius Alphonfi de se testimonium, non in epistola tantum, sed & in textu ipso historiæ non obscure præstitum. Nec ideo quòd isto in loco hujus scriptionis ejus meminimus, cogitandum est nos existimasse factam ab eo circa hæc tempora. Ad initium quippe ejus regni, quod his annis contigit, quos profecimus, & Chronici materiam Ordonii excessu absolutam, dumtaxat respeximus. Immo scriptum Chronicon, postquam Vifensis urbs novis colonis ab Alphonso donata fuerit, quod factum ipse sibi jam arrogat in ejus vestibulo, dubitari non debet. Initio regni contigisse id Mariana prodit d. Morali post annum hujus sæculi XCVII. aut sequentem, quorum altero recuperata fuit à Maurorum manibus urbs Conimbrica, videtur. Nos ampliamus, contenti nunc admonere lectores, non integrum Alphonfi Chronicon esse id, quo utimur; sed bona sui parte, hoc est rerum Imperii Gotthici ab Wambane per Ervigium, Egicanem, & Witizam continuatarum, à Pelagio Ovetensi mutilatum, ne, ut de ejus consilio suspicamur, narrata, licet jejune, ab Isidoro Pacensi, de his Regibus, in Chronico, quod huic Alphonfi

c Apud Pellizerium ubi supra.

d Lib. 7. cap. 19.

e Lib. 15. cap. 24. & 27.

s Morales lib. 15. cap. 1. t Idem c. 33.

u In Prologo Hist. Hispaniæ.

præmisit in collectione seu centone suo, replicare videretur. Convenitque cum eo quod dicimus de ejus historiae jactura, testimonioque ei præbito ab ipso Alphonso auctore, co-dex ille quo usus fuit hujusmet Chronici Joannes Baptista Perezius supra laudatus: nam eo utitur, Alphonsum advocans de Wambanis morte, ac de Egica, Witiza, ac Ruderici tempore, & vitæ annis agens.

248. Quod attinet ad opus ipsum, quod existat, non satis certus sum Alphonfi esse telam, an Pelagii collectoris assumentia, quæ ibi statim à principio multa de arca reliquiarum sub ipsum Sarracenorum ingressum Ovetum exportata, posteaque de Ecclesia S. Salvatoris, aliisque in eadem urbe ab Alphonso Casto ædificatis, prolixè narrantur. Planè autem id quod de Pelagii martyris corpore in quandam earum Ecclesiarum præcursori Joanni Baptistæ dicatam solenni translatione relationi illi inseritur, quæ edita fuit sub hoc lemmate: *De arca reliquiarum è Toledo in Asturias translata*, Alphonfi esse non potest, cujus tempore nondum puer hic Beatus fuerat passus: martyr enim factus fuit anno CMXXV. Quare Pelagii glossèma putamus. Nisi dicendum potius sit omnia hæc Pelagii esse, Chronico Alphonfino ab eo inserta, præ charitate illa, quâ, præful Ovetensis cum esset, thesaurum arcæ illum ibi servatum posteris intimare desiderabat.

249. Sed an de Chronico isto Alphonfi Regis, an de alio quovis, sive Latino sive Hispano, Prudentius idem Sandovalius intelligendus est, cum in historia foundationis monasteriorum sui ordinis Benedictini, loquens de monasterio S. Petri Caradignensis fol. 37. antiquissimam, quæ vix intelligatur, *Regis Alphonfi Magni historiam* laudat? Vereor quidem ne isthec fuerit integra, de qua solliciti sumus, ejusdem Alphonfi historia. Certè illam Prudentius in Compostellana Ecclesia existare ait.

250. Ne ab historicis discedamus, famâ clarus sub eodem Alphonso Rege Magno DULCIDIVS fuit Salmantinus antistes. Hic, dum adhuc Toleti esset presbyter, missus anno DCCCLXXXIII. fuisse legitur ab Alphonso ad Abub-Alichum Sarracenorum ducem, qui auspiciis Almundaris Cordubæ Regis, aliàs Mahomad, verè Mahomadis filii, Christianorum limites ingressus, pacis tamen conditiones idem offerebat. Cordubam usque venisse is dicitur, & icto pacis fœdere, corpora beatorum martyrum Cordubensium Eulogii & Leocritiæ secum in Ovetensem urbem transportasse: cujus rei existat Samuëlis cujusdam ejusdem urbis civis relatio f. At cum sequentibus annis Dulcidii Salmantice Episcopi memoriam quædam ejus ætatis monumenta conservaverint; vero quidem videtur simile, è presbytero eum in istius urbis Episcopum evectum fuisse.

251. Plura de Dulcidio amicus noster D. Josephus Pellizerius in opere paulò post laudando. Sed quod suspicatur, presbyterum Toletanum, quomodo in Chronico jam proferendo audit, fortè significare Toleti

Episcopum, vix est ut vulgaris eo tempore stylus loquendi confirmet. Cumque Salmanticensibus infulis aliquando credamus decoratum, non absque injuria Toletanarum infularum hanc translationem admiserimus. Neque exempla ab eodem adducta Episcoporum legationibus impensorum cogere nos debent, ut à propria verbi significatione recedamus. Interfuit Salmanticensis præful Dulcidius & consecrationi templi maximi Compostellani; quo servatur S. Jacobi Majoris corpus venerandum; & Ovetensi Concilio, in quo indulgentiâ Joannis Papæ VIII. sedes hujus urbis in metropolitanam erecta fuit; quæ circa annum sæculare CM. aut huic proximum CMI. contigere: cujus rei Sampirus Asturicensis Episcopus testis est in Chronico.

252. At cujus nullum usque dum novimus, Dulcidii hujus scilicet, à posteritate & historia meritum asserere hac nostra ætate voluit, antea jam, sepeque laudatus D. Josephus Pellizerius historicus regius, edito antiquo & optimæ notæ Chronico huic Dulcidio primùm ab eo adscripto, cum hac epigraphæ vulgaris linguæ Hispanæ: *Chronica de España de Dulcidio presbytero de Toledo, Obispo de Salamanca, y Embaxador del serenissimo Rey D. Alphonso el Magno tercero deste nombre, al Califa de Cordova el año DCCCLXXXIII. con las observaciones de D. Joseph Pellizer de Osau y Tover &c. Barcinone MDCLXIII.* in 4°. Codex ms. unde fuit exculpta hæc editio, Pelagii, toties dicti, Ovetensis Episcopi manu exaratus, à Pellizerio, qui penes se habet, creditur: quippe qui scriptus anno MCXLII. quo is florebat, characteribus Gothicis, quandoque ob ligaturam eorum obscuris seu imperceptilibus. Huic similem alium possidet Josephus Moretus Jesuita, clarissimus hac nostra ætate *Navarrensiarum* scriptor, quem, eò quod S. Emiliani Benedictinorum monasterii olim fuerit, *Chronicon* ipse vocat, quoties id laudat, *Emilianense*.

253. Tertium ex ejusdem monasterii archivo habitum, Matrii servat D. Gaspar Ivañez de Segovia, Marchio Acropolitano, noster in paucis amicus, eruditionis exquisitæ laude omnibus notus. Idque passim allegare Ambrosium Morealem sub diversis appellationibus sive notis, jam *Annalium Complutensium*, jam *codicis Albeldensis* nomine, observat idem Pellizerius h. Titulum hunc præfert Chronicon: *Incipit liber Chronica, seu Fabularium. Initium: Ab Adam usque ad diluvium anni MMCCXLII. &c.* Et post summariam omnium mundi generationum usque ad Alphonfi Regis, Ordonii filii, annum XVIII. Incarnationis Dominicæ DCCCLXXXIII. etatumque sex mundi recensionem, orbisque totius brevissimam descriptionem, dividitur totum opus in quatuor, uti vocat, *ordines*, scilicet *Romanorum, Gotthorum, Asturianorum, & Sarracenorum*.

254. Sed cum venia doctissimi viri, ac de universa Hispana historia optimè meriti, non ullum video argumentum, quod moveat, ne dum cogat, assensum nostrum ad convenien-

g Morales lib. 15. cap. 25. & 26.

h In Notis ad Dulcidium fol. 18. & in biblioth. priorum operum num. 137. fol. 73.

i Morales lib. 15. cap. 14 & 15.

n Ovetum, curiam tunc Regum.

Qui interfuit consecrationi Ecclesie Compostellanae anno DCCCLXXVI. aliàs CM. nã. Morales lib. 15. c. 20. factam ait anno CM. Sandovalius anno DCCCLXXVI. in Notis ad Episcop. pag. 245. m. Subscripsit anno CM. cuidam regie donationi. Morales lib. 15. cap. 25.

n Non hic S. Rudefindus Episc. Trientis sequentis seculi. Morales lib. 15. cap. 29. & lib. 16. c. 36.

o Rudefindo Ville Mindoniensis super laudate Episcopo concessit Alphonfus III. locum de Dumio. Donationis verba adducit Gonzalez Davila in *Theatro Eccles. Mindoniensis* pag. 422. Idem est Bricconis Episcopus.

p Interfuit eidem consecrationi Compostellanae Ecclesie anno CM. teste Sampiro Asturicensi.

q Sic emendavi pro *Aulus*. Vide Sampiran, & Morales dicto cap. 25.

r Anno CM. jam præerat Argimirus, qui interfuit eidem consecrationi. Vide Davila in *Theatro Eccles. Avienensi*.

t Cui fortè Gumaldus successerat, de quo Sampirus, & Morales ubi supra.

u Hunc Episcopum Alvarum restituitur se ait, hucusque ignotum, Burgenis Ecclesie Pellizerius, putatque; Castellam, à qua Burgenis Episcopi olim audiebant *Castelle Episcopi*, dictam *Vele-giam*, indeque per corruptionem verbi dictum *Castilla la vega*. Viri doctissimi & ingeniosissimi

dum de Dulcidio auctore. Nullum quidem, ut fatetur Pellizerius ipse, ab scriptura istorum codicum, quos jam diximus, in quibus absque auctoris nomine Chronicon hoc legitur. Atque idem dixeris de duobus codicibus unde Ambrosius Morales hanc rem mutare se ait lib. 15. cap. 14. Immo auctor in fine illius de Dulcidii ad Cordubensem Regem ab Alphonso missi legatione, uti de quodam alio, loquitur; cum si Dulcidius ipse esset auctor, juxta sinceritatem illius fæculi potius sese missum fuisse, qui ista scriberet, quàm aliter significaturus rem videatur. Sed, quod præcipuum apud me est, ea quæ in fine leguntur *ordinis Asturianorum*, de hac legatione excludunt mihi non obscurè hinc Dulcidium auctorem. *Propter quod etiam Rex noster (ait) legatum nomine Dulcidium Toletanæ urbis presbyterum cum epistolis ad eos (Regis Cordubensis duces) direxit Septembrio mense disurrente. Supradictus quoque Ab-Abdella (Cesar-augustanæ urbis dominus, qui à Cordubæ Rege defecerat) legatos pro pace & gratia Regis sepius dirigere non desinit. Sed abduxit perfectum (lego, non perfectum) est quod Deo placuerit.*

255. Dulcidius Cordubæ aliquot mensibus, scilicet à Septembri usque ad finem anni, mansisse, nec nisi confecto negotio inde creditur discessisse. Siquidem sanctorum martyrum Eulogii & Leocritiæ corpora secum è Corduba exportavit, quæ Oveti excepta sunt nona Jan. die an. sequentis DCCCLXXXIV. qui dies anniversario ritu jam ab eo tempore translationis eorum solenni festo additus est; in quo antiqui Breviarii Ovetensis lectiones testimonium Samuëlis cujusdam gestæ rei præsentis adhibent. Nunc, rogo, quandonam ista scripserit de Dulcidii professione in Cordubam auctor Chronici; num antequam ab ea ad Christianos redisset, an post reditum? Si prius dixeris, qui Dulcidium credis auctorem, fatearis necesse est Cordubæ eum hæc scripsisse, dum exitus rei penderet, nec eum expectasse, quò magis certa proderet, in patriam reditum: quod parum est verosimile. Si posterius, cur non dixit quo mense redierit, ac rei successum, qui Sept. mense profectum sese Cordubam fuisse prius expresterat?

256. De alio igitur, non de se, agit scriptor Chronici, cui durante Dulcidii absentia, quominus in historia progrediretur, nescio quæ res impedimento fuerit. Sed nec argumentum, quo tanquam Achille suo amico noster utitur, epistolæ Alphonfi Regis ad Sebastianum Chronici sui nuncupatoriæ, adèò validum est, ut eo solo statuere, quod aliàs non ulla juvat ratio, debeamus. Alphonfus ait: *Notum sit tibi de historia Gotthorum, pro qua nobis per Dulcidium presbyterum notuit, pigritiæque veterum scribere noluerint, sed silentio occultaverim. Fatemur sensum esse obscurum, luxataque verba esse, aut corrupta; sed quid vetat sic interpretari, à Dulcidio monitum fuisse Regem deesse post Isidori tempora, qui res Gotthorum gestas literis consignasset, idque pigritiæ veterum apud eundem Alphonsum tribuisse.*

257. Nec ultra, scilicet ad aliquod Dulcidii opus, hæc referri verba posse, reliqua Alphonfi persuadent. *Et quia Gotthorum (inquit) Chronica usque ad tempora gloriosi Wambani Regis, Isidorus Hispalensis scilicet Episcopus (erravit hic Alphonfus: appendices enim Ildephonsi & Juliani Toletanorum præfulum Isidori Chronicon usque ad Wambanis continuavere tempora) plenissimè edocuit. Et nos quidem ex eo tempore, sicut ab antiquis & prædecessoribus nostris audivimus, & vera esse cognovimus, tibi breviter intimavimus. Si enim superiora de Dulcidio verba planè significant, ut Pellizerio visum fuit, quicquam operis Dulcidiani de historia Gotthorum scripti; quidnam, quæso, Alphonsum movit, ut antiquorum incuriam, cui jam suppetias Dulcidius irat, iisdem propè rebus narratis supplere is contenderet? Quare retorquenda est epistola adversus eos, magis quàm excipienda pro iis, qui Dulcidio hic favent.*

258. Sed quoquomodo id sit, anonymus auctor Chronici hoc ann. DCCCLXXXIII. id formavit; aliquis fortè ex his Episcopis, (nam & horum erat eo tempore hoc munus) qui in carmine seu *Notitia Episcoporum*, cum sedibus suis, quæ in eodem, de quo dicimus, Chronico, post eræ CMXV. res habetur, nominibus suis appellantur. his scilicet: *Regiamque sedem Hermenegildus tenet, Lajanus Bracara, Luco Episcopus arce m. Rucaredus, Rudefindus n. Dumio, Monduneto o. degens, Sifandus Iria v. sancto Jacobo pollens, Naustusque tenens Conimbriæ sedem, Candericus quoque locum Lamaccensem, Sebastianus, quidem sedem Auriensem, Justusque similiter in Portugalesi. Alvarus u. Velegie, Velemirus x. Oxime, Maurus y. Legione, Ranulphus z. Astorice.*

CAPUT XI.

De PRUDENTIO, seu GALINDONE PRUDENTIO Trecenti in Gallis Episcopo. Galindonis nomen Hispanum. Hujus doctrine laudes, quam Hincmarus Rbemensis Episcopus magnâ injuriâ tanquam hereticam damnavit. Godefracchi heresis. De predestinationis negotio controversia ingens inter Gallos hujus ævi Episcopos. Lupi duo, Servatus, & Ferrarivensis. Nulla Predestinati, aut Predestinatorum heresis contra Sirmondum causam suam agentis. Prudentii opera nunc tandem edita.

259. EJUSDEM Alphonfi Magni Regis tempore, & sub Carolo Crasso Gallis imperante PRUDENTIUS, Hispanus natalibus, Trecentem in ea gente, ut Hispani aliàs alii, Ecclesiam obtinuit. GALINDONEM, seu GALINDONEM, cognomento PRUDENTIUM, vocant *Annales Bertiniani* ad annum DCCCLXXXII. ut inde magis confirmetur natione Hispanum fuisse, quod in iisdem legitur Annalibus, auctoris ferè æqualis, qui ad annum usque DCCCLXXXII. res in Francia gestas persequutus est. Hispaniensem quip-

cogitata magni habemus: hoc autem omnino improbamus. *Castilla la Viega ad Novas* differentiam, dum à Mauro-rum manibus sentim recuperaretur, dictam, certissimum omnibus haberi debet. Nec à Gregorio Argazio in hoc discedimus, qui *Velegiam* in Gallicæ locum in monumentis Benedictinorū S. Martini Compostella urbis monasterii laudatum se invenisse ait; eumque locum hoc tempore donatum sede fuisse Episcopali ex carmine isto, quod percurramus, viso à se in Chronico, uti appellat. Emilianensi, eò quod servetur in hujus monasterii tabulario, non male conjectatur, volum. 1. *Populationis Hispanie Ecclesie* pag. 192. Nec satis capio, quem sentium habeant illa Pellizerii, *Bri-gæ* nomen Hispanæ lingue antiquæ vernaculum corruptum in *Velegia* fuisse. quoniam enim soni vicinitas aut similitudo huic ansam de Jorici corruptioni? Adducit quoque is privilegium, ut vocant, Sancii Ramirezii Aragoniæ & Navarre Regis an. MLXXVI. sive eræ MCMXVI. in qua regna re dicitur hic Rex in Aragonia, & in Navara, & in Castella, Velegia, & in Ripacurzia. Hic Pellizerii eruditionem & judicium desidero. Licet enim denique Sancium Regem à Naxaræ urbis dominio, quam cum toto regno possidebat tunc temporis Castellæ Rex Alphonfus VI. ne juri suo ad Naxaræ regnum, quod Navarrenti adhaerere, renunciare videretur, se appeli-

f Morales lib. 15. cap. 14. & 15.

hæc; nullo quidem proforsu regnare in Castella, Alphonfi legitimo regno, jactare potuit. Planè olim jam Castelle nomen vulgare fuisse & Chronico Sampiri novimus, in quo legitur additisse Alphonfi Magno Legionis Regi, dum anno 1000. aut circiter, Ovettensis Ecclesie in Metropolitana cõstitutetur, & ibi Conciliũ haberetur, Ordinarium Castelle & Asturie (legimus Auce) Comitum. Morales interpretatur lib. 15. c. 25. Castelle & Asturie, quasi de Vientiensi urbe agatur. Sed Auce est in editione Sandovalii, à qua lectione quædam dicitur Auce? que verè urbs in eodem quæ Castella tunc audire poterat, ubi fuit Episcopus eodem tẽpore Joannes, cujus idem Sampirus meminit. A qua urbe Auce, uti fède, Burgensis urbs Castellæ primaria, eò magis appellatorem, & non à Velezia obscura, & nullius nominis, tota Castella mutare debuisset. Vereor ne hic mendum subreperit in Oximèsi Uxama, sive Osa hodierna est) vocabulo. Hæc enim urbs hoc tempore nondum sub ditionem venerat Christianorũ Regum; nec nisi sub Remiro II. qui anno 842. regnare cepit, incolis eam habitandam Gundisalvus Telliæ dedit. Sampiro auctore; cum Alphonfus Catholicus, à Pelagio tertius, civis ab ea omnes, cum à Maurorum cepisset manibus, ad montana deduxerit, ut Sebastianus, seu potius Alphonfus Magnus, in Chronico narrat, y Deceffor Vincentii,

quippe hanc fuisse appellationem, Galindus Aragoniæ Comes II. Azenarii filius, è monumentis hujusce regni antiquis affatim notus, dubitare nos haud sinit. Quid verò impedit ex eadem progenie cum Galindo nostro Prudentio fuisse? nam & vixisse pares, obitus Galindi Comitiss post annum sæculare octingentesimum, ut fama est, contingens, evincit manifestè. Galindo item Eucenis apud Eulogium martyrem in epist. ad Wilifindum Pampilonensem Episcopum istius regionis homo fuit; ad quem Eulogium scriptis schoiis Ambrosius Morales in tabularii Compostellanæ Ecclesiæ tribus vetustissimis diplomatibus affixum Galindonis nomen sese vidisse ait.

260. De patria incertus auctor Rerum Frodoberti abbatis, quem Barthius Adversus lib. 18. cap. 11. laudat, Erat (inquit) per idem tempus prefate sedis antistes Prudentius nomine, natione Hispanus, pontificalis vite institutione clarissimus, in divinis rebus undecimque non mediocriter eruditus. Immo & ipse Prudentius in carmine quodam ad codicem Evangeliorum prævio Hispaniæ genitum se, ac Celtas deductum, ibique altum ait. Apprimè literis eruditum virum anonymus idem Bertinianus auctor appellat. Audivimus nuper anonymi elogium. Multus quoque est Lupus Ferrarientis in eo laudando. Inter recentiores Barthius sui sæculi literatorum facile principem vocat lib. 44. Adv. cap. 19. ubi & subjungit: Eruditissimum eum Episcopum fuisse clamant coetanei omnes, & imitatio optimorum auctorum eo ævo admodum rara. Et lib. 18. cap. 11. Cordatum, & scientem antiquitatis vocat.

261. Interfuisse legitur pluribus Galliarum Synodis Episcopus, Parisiensi anno DCCCXLVI. Turonensi IV. (aliàs Parisiensi ex observatione Philippi Labbei) ann. DCCCXLIX. Suessionensi II. DCCCLIII. Ad eum directam S. Leonis Papæ IV. epistolam habemus in Conciliorum editionibus; meminitque Baronius non uno loco. Alia autem, quæ ad Nominojum Priorem, uti vocant, Comitum scilicet Britannicæ gentis, à pluribus Episcopis, è quorum numero Prudentius Tricassinorum est Episcopus, directa, quæ inter alias Servati Lupi edita demum à Baluzio fuit, ipsa est synodalis Concilii Turonensis, sive Parisiensis, cujus antea mentionem fecimus. Sed & ejusdem Lupi ad Prudentium aliam inde habemus; ex qua destinatum à Carolo utrumque novimus visitandis ac reformandis regni sui cœnobiis: quæ quidem summæ amborum dignitatis, & apud Regem exsultationis præcipua quædam nota est. Scribit & idem Prudentius cum Senonensis provinciæ aliis præfulibus epistolam 99. inter Lupi jam dictas, ad clericum & monachos Ecclesiæ Parisiorum de Aeneæ Episcopi electione ab ipso. Habitæ inter nostrum atque Rhemensem, antistitem Hincmarum hujus ævi celeberrimum consuetudinis memoria exstat in Flodoardi Rhemenfis historiæ lib. 3. cap. 21.

262. De scriptis verò ejus calumniosè & iniquè censuit jam laudatus auctor Annalium

Bertinianorum. Galindo, cognomento Prudentius (inquit) Tricassinæ civitatis Episcopus, natione Hispanus, apprimè literis eruditus, qui ante aliquot annos Gotescalcho Prædestinatio restiterat; post felle commotus contra quosdam Episcopos secum hæretico resistentes, ipsius hæresis defensor acerrimus, indeque non modica inter se diverso & fidei adversa scriptitans, moritur. Sicque, licet diutino labore fatigaretur, ut vivendi, ita & scribendi finem fecit. Pensanda hæc sunt quæ de doctrina & scriptis præsumit: quæ quidem, uti diximus, calumniosè & iniquè dicta contra Prudentium, Gilbertus Maginus s infra laudandus, & veritas ipsa jam explananda satis convincent.

263. Gotescalchus certè monachus monasterii Orbei diocesis Suessionensis hoc tempore quosdam doctrinæ de prædestinatione Dei, redemptioneque Christi articulos in medium proposuit, multosque sectatores habuit, usque dum in Moguntino Concilio, cui Rhabanus præfuit, ejus urbis antistes, auditus fuit, atque damnatus. Idem à Galliæ Belgicæ Episcopis in conventu apud Carisiacum anno DCCCXLIX. denuò in judicium vocatus, iterumque condemnatus, ad Hincmarum tunc Rhemensem Archiepiscopum fuit remissus, ut in custodia detineretur, ut ex epistola Hincmari ejusdem constat ad Nicolaum Papam I. quæ apud eundem Flodoardum legitur. Suscitasse hinc dicitur ab Hincmaro Gotescalchus Prædestinatio antiquam hæresin, in Africa olim Galliæque damnatam, hoc est, Pelagianæ membrum, de qua idem multis agit Hincmarus De Prædestinatione Dei & libero arbitrio ad Carolum Calvum scribens. Cujus Prædestinatio seculæ, quam Gotescalchus propugnare credebatur Hincmaro, isthæc erant præcipua capita: 1. Deum prædestinasse quosdam ad vitam, pariterque alios ad mortem æternam. 2. Deum non velle omnes homines salvos fieri, sed eos tantum, quos ad vitam prædestinavit. 3. Christum non fuisse mortuum pro omnibus, sed pro his dumtaxat qui salvantur. Tria hæc unius commatis sunt & ordinis; sed & quartum addidit, quòd Deitas triplex sit.

264. Adversus has hæreses Hincmarus prædictus calamum strinxit duabus editis lucubrationibus, quarum prioris pro defensione capitulorum Carisiacensis Synodi adversus Gotescalchum, quæ Lugdunenses scriptis suis impugnaverant, nuncupatoriam epistolam servavit Flodoardus lib. 3. c. 15. Altera lucubratio integra exstat inter hujus Hincmari opera, cujus etiam Flodoardus capite proximè sequenti recordatur. In his Prudentium nostrum carpit eò quòd Gotescalchanis de prædestinatione capitibus consentanea senserit in quadam epistola ad Wenilonem Senonensem, atque hujus provinciæ Episcopos, de ordinando Aenea Parisiorum Episcopo: quam epistolam in præfatione hujus sui De prædestinatione Dei commentarii Hincmarus protulit, passimque toto opere traduxit.

265. Sed verè catholicæ sunt Prudentii sententiæ, indignæque Hincmari censurâ. Dicit enim. I. Quosdam à Deo fuisse gratiud præ-

qui Concilio Ovetensi interit anno em. ex Sampiro. Anno em. jam erat Alto-ricæ Episc. Gomerus; ex eodem Sampiro. Hoc est, habitus Bertiniani monasterii codice tomo 3. Hist. Francorum pag. 212. Vide Blancam in Astagon. termin commentarii tomo 3. Hist. Hugl. pag. 595. Sicutam in Indictis Aragon. eodem tomo pag. 6. & lib. 1. Hist. Aragon. vulgaris cap. 4. Joann. Briz lib. 1. Hist. de S. Juan. de la Peña cap. 46. in fine. Tomo 9. Conciliorum. Parisiensis an. MDCCLXI. col. 58. & 61. Ibidem col. 30. Tom. 10. ad annum DCCCXLVII. n. 23. & DCCCXLVIII. n. 19. Epist. 63. Vindictarum dissertatio historica, seu Vindictarum de Prædestinatione c. 44. h. Existat Rabani de hoc epist. apud Hincmarum de Prædestinatione cap. 2. i. Lib. 3. cap. 13. Hist. Rhemenfis, & apud Baron. tom. 10. ad annum DCCCXLVIII. num. 5. & sequentibus.

k Maginus in dissert. hist. de qua infra cap. 10. & Vindictarum parte altera pag. 10.

l Idem dissertat. cap. 36. m Idem cap. 42.

prædestinatos ad vitam, quosdam imperscrutabili justitia prædestinatos ad poenam. Sed statim id explicat: Ut id videlicet, sive in salvandis, sive in damnandis, prædestinaverit: quod se præsciebat esse judicando facturum, dicente Propbeta: Qui fecit quæ futura sunt. Consule Suarezium lib. 1. De prædestin. cap. 5. Macedum in doctrina S. Thomæ & Scoti collat. II. differ. 3. sect. 1. II. Sanguinem Christi pro omnibus fusum credentibus; non verò pro his qui nunquam crediderunt, nec hodie credunt, nec unquam credituri sunt. Vide Lupum Ferrarientem in collectan. quæst. 3. De sanguine Christi, editum à Maguino cum aliis De prædestinatione auctoribus: qui Maguinus videndus etiam in dissertatione histor. cap. 29. III. Deum omnipotentem omnes quoscunque vult, salvare; nec aliquem posse salvari, nisi quem ipse salvaverit: & qui non salvantur, non esse Dei voluntatis ut salventur. De voluntate antecedenti & subsequenti S. Thomas ad 1. Sent. dist. 46. quæst. 1. art. 1. & in 1. parte quæst. 19. art. 6. ad 1. Scotus 1. parte in 1. dist. 46. quæst. unic. §. ad primum. Macedum ubi proximè collat. 12. differ. 2. sect. 1. Quæ omnia rectum sensum & catholicum habent.

266. Planè inter Galliarum Episcopos, atque alios doctrinæ eximios theologos, magnis undique animis decertata hoc nono fuit seculo De prædestinatione Dei disquisitio ista, Gotescalchi atque ejus causæ & confessionum occasione, commisitque parti eorum partem, provincias provinciis, viros viros. Hinc Rhabanus Moguntinus, Hincmarus Rhemenfis, Pardulus Laudunensis, antistites; excitatusque à duobus ultimis ad dicendam de scripto sententiam tum Amalarius quidem, tum Joannes, Scorus cognomento, Erigena, Caroli Regis gratiâ florens, steterè. Illinc Prudentius noster Tricassinus Episcopus, Lupus Servatus Moguntinus presbyter, alter Lupus Ferrarientis abbas (duo enim sunt, non unus k, quod Baluzius credidit) Ratramnus Corbejensis monachus, S. Amolo, & S. Remigius ejus successor, Lugdunenses Archiepiscopi, Florus magister cum Lugdunensi tota Ecclesia, quorum sententiam Concilium Valentinum III. ann. DCCCCLV. l & Lingonense paullo post celebratum m, confirmavere.

267. At hujus controversiæ omnes, quotquot sunt, scriptores, & utriusque partis propugnatores, si Hincmarum demas, qui ex operibus ejus à Jacobo Sirmondo jam editis innoverat, cum Veterum auctorum qui seculo nono De prædestinatione scripserunt titulo Gilbertus Maginus Galliarum Regi à consiliis, & in suprema monetarum curia præses, duobus voluminibus anno MDCL. à se collectos in publicum dedit; quorum posterius ita inscriptum voluit: Vindictas prædestinationis & gratiæ, continentes historicam & chronicam synopsis, cum gemina dissertatione, & pacifica operis coronide. Nempe doluerat eum, & alios Galliæ doctos viros, Jacobum Sirmondum Hincmari partibus addictum, in quo recentiorum societatis suæ De gratia & auxiliis ejus, seu De prædestinatione doctrinam adjuvare sibi visus fuit, Prædestinatum, sive Prædestinatorum hæresis, & libri S. Augustino temerè ad-

scripti refutationem, tamquam ab auctore, qui ante annos MCC. vixisset, editam, anno MDCXLIII. publici fecisse usus; & post biennium Hincmari De prædestinatione opus; anno autem XLVII. Historiam Prædestinatio-nam, & alia inde similia adjunxisse.

268. Meram enim fabulam esse hanc Prædestinatorum hæresin, ac Semi-Pelagianorum inventum, integris lucubrationibus contenderunt, Sirmondo respondentes, cum Avuraus theologiæ doctor Sorbonicus, Gallicè conscriptâ censurâ Prædestinati Sirmondiani, quæ in Latinum postea fuit translata, annoque MDCXLV. edita cum Prædestinato ipso; tum nuper laudatus Maguinus in Gotescalchanæ controversiæ historica & chronica, cujus meminimus, dissertatione; in qua prolixè doctèque Gotescalchum ab omni hæresis nota liberum contendit n, Prædestinatio-nam hæresin Hincmari fuisse commentum asserit o, Hincmarum accusat obstinationis, calumniarum, crudelitatis p; Prudentioque sanctitatem, nec minùs catholicæ doctrinæ præconium, in his quæ hæc in causâ elucubravit, multis signat q.

269. Scripta verò hæc Prudentii, absque illo esset jam laudato Maguino, in tenebris adhuc latuissent; aded ut neque summa Gerardi Joannis Vossii industria in colligendis hujus controversiæ Gotescalchanæ, uti Pelagianæ historiæ appendicis, momentis & monumentis omnibus adepta sit navatæ à Prudentio alicujus in re operæ notitiam r; nullus ex scriptorum Ecclesiasticorum celebratoribus, tam antiquis quam recentibus, hujus viri recordatus sit; neque (ut de Magdeburgensibus Centuriatoribus, apud quos de nostro altum silentium, nunc taceam) inter sæculi noni, cui, atque decimo, illustrandis, peculiarem commentarium panxit Bœclerus, aliquem inter ejus ævi literis aut famâ illustres viros Prudentio locum dederit. Immo Nicolaus Faber, sive Andreas Duvallius, Trecentem Episcopum cum Floro magistro confudit s.

270. Planè, ut hujus doctrinæ meritum ab Annalium Bertinianorum, & quorumcumque aliorum similiter de re obscura, diuque per Gallias decertata, pro ingenio aut partium amore scribentium imputatione & impressione longè habeamus, abundè erit sanctitatis Prudentii Episcopi communis famæ testes advocare Democharem, Camuzatum, Ferrarium, Bollandum, Saussajum, Trecentemque ipsam ejus quondam Ecclesiam, quæ in catalogis suorum præfulum sanctum vocat, & uti mirabilium operum à Deo imptatore cultu atque officio profecit t. Adjungimus Hincmarum ipsum adversarium, qui vel mortuum Prudentium, ante quàm is posteriorem De prædestinatione commentariũ, qui superest, scribere aggressus esset, etiam quum doctrinæ ejus derogare intendit, dominum Prudentium cum elogio honoris sepius vocat. Sed Bertinianus anonymus Hincmari metropolitæ sui velificatus partibus, non cum hoc tantum Prudentio, sed & cum Rothado Suessionensi Episcopo, atque cum ipso Nicolao I. fan-

n Per totam dissertationem priorem.

o In Consuetas. hist. Prædest. Sirmondiani, quæ est Vindictarum dissertatio altera.

p Primæ dissertationis cap. 46. & seqq. q Cap. 44.

r Ut apparet ex Hist. ejus Pelagianæ lib. 7. par. 4.

s In Notis ad lib. Eccles. Lugdun. De tribus epistolis Vindictarum Maguini parte 2. pag. 170.

t Vide D. Maguinum d. cap. 44.

sanctissimo Pontifice, quos omnes Hincmarus sibi aduersantes habuit, indignissime atque iniquissime agit. Nec verum est Prudentium Gotescalcho obstitisse unquam, diuersave aut fidei contraria scripsisse, quod ajunt calumniiosi annales prædicti. Quod satis, ne actum à Maguino agamus.

271. Scripsit ergo Prudentius de hoc argumento ea quæ subijcimus,

I. Opusculum ad Hincmarum Rbemensem, & Pardulum Laudunensem, scriptum anno DCCCXLIX. quod sua manu Jacobus Sirmondus descripsit ex ms. codice S. Arnulphi Metensis; nec tamen edidit, contentus data Maguino supradicto facultate exscribende ex isto ejus apographo præfationis, quam ipse publicavit. Incipit: Dominis prædicabilibus. Meminit hujus opusculi Rhabanus ad Hincmarum epistolâ, & Prudentius ipse auctor in opere statim laudando, Hincmarusque De prædestinatione cap. 34. Agit de hoc Maguinus Vindictiarum parte I. cap. 13. Cæterum excitato, Hincmari impulsu, ad scribendum contra Gotescalchum Joanne Scoto, seu Erigena, cujus De diuina prædestinatione librum Maguinus idem primus in lucem protulit; idem noster Prudentius reposuit.

272. II. De prædestinatione contra Joannem Scotum cognomento Erigenam, seu librum Joannis Scoti correctum à Prudentio, sive à ceteris patribus, videlicet à Gregorio, Hieronymo, Fulgentio, atque Augustino (ita concepta est epigrapha) ad Guenilonem seu Wenilonem Archiepiscopum Senonensem. Incipit: Blasphemias tuas, Joannes, &c. Quæ duo Joannis & Prudentii scripta ex antiquissimo & integerrimo bibliothecæ Corbejenfis ms. codice Maguinus publicavit desideratum à Barthio, ut videre est lib. 18. Adversar. cap. 11. Scripsit opus suum Prudentius anno DCCCCLII. de quo Maguinus Vindictiarum part. I. cap. 19.

273. III. Tractoriam epistolam, quam per vicarium suum Arnaldum misit ad Senonensem Synodum pro ordinatione Æneæ Parisiensis Episcopi. Incipit: Quantum ad meritum peccatorum. Ordinandus nempe à patribus fuit Episcopus Parisiensis Æneas, quem debere, priusquam ordinaretur, profiteri, & subscribere quatuor propositionibus contendit, & obtinuisse creditur Prudentius, quarum contrarias Hincmarus in palatio Carisiaco à Rege Carolo & quibusdam Episcopis subscribi curaverat. Meminit Hincmarus ipse De prædestinatione cap. 5. Deque ejus historia consulere eundem Maguinum cap. 34. pretium erit operæ, qui hanc Tractoriam edidit Vindictiarum parte alterâ. De tractoriæ epistolæ vocabulo vide sis post Franciscum Ferrarium, Philippum Priorium De literis canonicis dissertatione, cum appendice De tractoriis & synodicis, ubi de hac Prudentii loquitur.

274. Omnia dogmata hæc confirmasse Nicolaum Papam, in annalibus Bertinianis legimus, auctoris licet Hincmaro addictissimi, nec minus Nicolao & Prudentio infensi, ad annum DCCCCLIX. Necnon & ipse confir-

mat Prudentius in annalibus. Nam, ad alia opera non dogmatica ut jam transeamus, scripsit etiam noster

275. IV. Annales, seu annales Regum Franciæ, teste Hincmaro in epistola 24. ad Egilonem Senonensem Episcopum. Qui etiam dominus Prudentius (ait) in annali gestorum nostrorum Regum, quæ composuit ad confirmandâ suam sententiam, gestis anni Dominicæ Incarnationis DCCCCLIX. indidit dicens: Nicolaus Papa Pontifex Romanus De gratia Dei & libero arbitrio, De veritate gemine prædestinationis, & De sanguine Christi, ut pro credentibus omnibus fufus sit, feliciter confirmat, & catholicè docerit. Quod per alium (Hincmarus insit) non audivimus, nec alibi legimus. Et mox: Ipsum autem annale, quod dico, Rex habet, & ipse est liber, quem coram vobis in Ecclesia ubi vos nobis commendavit, coram vobis ab illo mihi præstitum ei reddidi. Perit opus tamen, aut latet adhuc.

276. V. Præcepta quoque ex veteri & novo Testamento in usum & utilitatem publicam excerpta servari ms. in bibliotheca Petaviana, testis est laudatus toties Maguinus Vindictiarum priore parte cap. 44. b

277. VI. Pœmata quædam, & alios versus, quos ex ms. codice Evangeliorum Tricassinæ ejus Ecclesiæ publicavit Nicolaus Camufatius in catalogo Episcoporum Tricassinorum sive Trecentium, dum de nostro ageret. Quoddam horum carminum, ut in codice prædicto Evangeliorum legeretur ab eo scriptum, Gaspar Barthius illustrat lib. Adversar. 18. cap. 11. hortatus Camufatium, & exoptans, ut quæ alia hujus nostri cum blattis hætenus rixantia haberet, publico non diutiùs invideret bono. Ab eodem habemus quoque

278. VII. Vitam beatæ Mariæ virginis Trecentis (cujus Maurolycus, Felicius, & Ferrarius in Martyrologiis meminere die XXI. Septembris) prosa oratione; quam idem Barthius vidit, emendationibusque atque explanationibus nonnullis enornavit lib. 44. Adversar. cap. 19. Ob hanc, non propter annales, de quibus non audierat Vossius, historicis annumeravit Prudentium lib. 3. par. 4. De bist. Latin. cap. 4.

279. Servantur mss. in bibliotheca Regis Galliarum d Prudentii cujusdam Collectanea ex CL. Psalmis, quod non est alienum à nostri Prudentii more argumentum.

Obiit diem suum Prudentius, uti ex Bertinianis annalibus discimus, anno hujus sæculi sexagesimo primo.

CAPUT XII.

De RASI, seu RASE Cordubensi. Ejus historia, & Hispaniæ descriptio. Duplex hujus transitio. MACHOMETUS, seu MAFAMEDUS, ÆGIDIUS PETRI, & ANONYMUS quidam, incerte ætatis scriptores. ABOBACAR, MAHOMAD, & ALTUS BUCAR historiæ apud Hispaniam scriptores Arabici. Ætas Rasis non planè certa. Diversus hic à Rbase Persa, sed Hispaniæ incola, & Almansor libri auctore medico.

280. NONO sæculo micare fama è literarum studiis, vel inter Sarracenos, qui jam Hispaniæ cives & propago facti fuerant, cœpit. Primus enim eorum, quibus ex hac secta contigit (contigit autem pluribus) nomen suum albo scriptorum, quorum habemus opera, consignandum offerre, RASIS fuit, seu RASES, Cordubensis, Dalharabi, Marrochii, seu Africae Miramolini (quomodo vocari cœpere ii, qui ex Arabia venientes Africanum constituere imperium) sive proprio verbo Amirolnumenini, quod Imperator credentium interpretatur, historicus, ut vulgò fertur. Hunc eo præcipuo argumento ad hocce tempus referri debere existimamus, quòd, Ambrosii Moralis testimonio in fine cap. 68. lib. 12. ex ejus historia, de qua postea dicemus, constat vixisse Rasim Cordubæ sub Abderraghmane, qui circa ann. DCCCXXI. susceptis regni habenis ad DCCCCLII. vixit, & Mahomad eius filii, qui exinde regnans ad annum usque imperii XXXV. superstes fuit.

281. An autem id Morales ex eo collegerit, quòd non ultra hos Cordubæ Reges historiam suam prosequutus sit noster Rases, his examinandum relinquimus, qui librum viderunt. Certè is nusquam eorum, quæ post hæc tempora contingere, auctor laudatur. Saltemque nobis sufficit non aliunde constare liquidò ulteriorem ejus ætatem. In quo cum eodem Morali convenit Roderico Dosina Delgado Pacensi canonico, Philippique Regis II. chronographo, viro linguarum orientalium peritissimo. Quòcum stare nequit eorum existimatio, qui ad proximum huic decimum Christi sæculum Rasim, atque ejus obitum etiam ad undecimum, rejiciunt. Cujus rei examini præferenda est notitia ejus operis, quo famam suam posteris commendabilem reddidit.

282. Historia hæc est, seu Annales Regum Sarracenorum, qui in Hispania rerum potiti sunt. (commentarios De rebus Hispaniæ Joannes Mariana vocat lib. 8. cap. 8.) Quam præcedit, sequiturve Hispaniæ ipsius descriptio, auro contra non cara, si fontes Arabicos, quæ linguæ scriptum opus fuit, adire possimus. Judicio enim eorum qui translationes viderunt, pleraque optima, & alibi non reperienda, nobis hoc opus conservavit, præsertim (Morales ut ait) de tempore & eventibus Sarracenorum, in Hispaniam ingressus, totiusque ferè Gotthorum regni devastationis.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

Distinctè magis Andreas Resendus, qui librorum usus fuit, eumque bene notum habuit. Is igitur Rases (ait ad Bartholomæum Quevedum canonicum Toletanum scribens) De montibus, fluminibus, & urbibus Hispaniæ, de prioribus Hispanorum Regibus ante Romanos, de Romanis ac Gothicis nonnulla commodè, per multa ineptè, quo pacto ethnici scriptores atque poëtæ de rebus sacris diviniæ Scripturæ quasi per somnium loquuti sunt, omnia fabulis involventes. Ut tamen ad Sarracenorum Regum compertiora sibi tempora devenit, non contemnendus scriptor judicandus est. Hæc scitè Resendus.

283. Perit tamen, si non in aliquo angulo adhuc obscurus latet, historiæ textus Arabicus, incompertus etiam iis, qui Arabicè intelligentes ubique seduloque conquiverunt. Ejus autem duæ existant interpretationes, altera Lusitana, & altera Castellana. Prioris meminit Resendus nuper laudatus. Versus est (inquit) in linguam Lusitanam ex Arabica per magistrum Machometum Sarracenum nobilem architectum. Ut constat ex ipso quo usus fuit codice: ubi & interpres adjungit: Et scribebat mecum Ægidius Petri clericus domini Petri Joannide Portellensis, patris domini Joannis Avolini, aliàs Avoini, ejus, qui Marmellarium oppidum equestris militiæ Divi Joannis attribuit, quod ex genealogico Petri Comitæ, Dionysii Regis Portugalliæ filii, opere constare, idem ait Resendus in libelli De Eboræ antiquitatibus cap. 11. Quorum utriusque, ut videtur, operâ, Machometi Arabica exponentis, & Ægidii Lusitani explicantis, hæc versio prodit; quam & vidit Thomas Tamajus. At Castellanam, cum ipse, tum Morales ante eum, habuere. Laudat hic exemplum suum alicubi, an. MCCCXII. scriptum è Lusitano, ut suspicatur, conversi operis.

284. E quorum testimoniis æquum est ut scriptoribus nostris non tantum accenseamus tres hos interpretationis utriusque, MACHOMETUM scilicet, sive ut alibi (quod in idem recidit) appellat Resendus, magistrum MAFAMEDUM, atque ÆGIDIUM PETRI, seu PIREZ, Lusitanæ, & ANONYMUM Castellanae, auctores; quorum ætas longè inferior hoc sæculo est, incerta tamen.

285. Sed & alios tres historiæ Arabico-Hispanæ scriptores, è quorum libris se profecisse Rases ipse non tacet. Hi sunt ABOBACAR filius Naranja, magister MAHOMAD, & ALTUS BUCAR, quod Ambrosius Morales itidem nos de historia ista docet, hunc postremum magni haberi apud Mauros adjungens. Quamvis verear, ne magister iste Mahomad, & ille interpres similiter appellatus, unus atque idem homo sit; & Castellanus auctor anonymus Lusitanæ interpretationis partiarium auctorem citaverit.

286. At ex inscriptione ipsa libri manu exarati, qui apud Resendum fuit, obscurum ac dubium redditur id quod supra de ætate Rasis diximus; immo abire hinc jubemur ad sequens sæculum. Ita enim habet ex Lusitano Latine conversa: Incipit liber Rase, historici Dalharab Marochiorum Miramolini, Cordubæ.

Aaa

dubæ

Ad ann. DCCCLVIII. DCCCLXI. DCCCLXV. DCCCLXVII.

Parte 2. Vindictiarum pag. 6. & parte 1. pag. 107. Veterum auctorum &c. tomo 1. pag. 5.

b Pag. 148.

c Fol. 169.

e Mariana lib. 8. cap. 11.

f Morales lib. 14. cap. 16.

g Rodericus Tolet. in Hist. Arabum cap. 29.

h In lib. inscripto: Discursos patros de la ciudad de Badajez.

d Labbeus in Biblioth. ms. pag. 308.

z Pag. 176.

a Pag. 166. edit. Paris. MDCLXXV.

k Exstat epist. inter alia ejusdem Resendii opera Colonia edita mnc. sumptibus Mylii pag. 157. tomi 2. testimonium verò, quo utimur, pag. 164. & in Hisp. illustr. tomo 2. pag. 1036.

l Uti notat Ludov. de la Cueva en los dialogos de las cosas notables de Granada. Thomas Tamajus ad Luisprand. pag. 140. m Ubi supra.

n In prologo ad hist. tomo 2. fol. 11. & lib. 2. cap. 68.

o De antiquit. Eboræ cap. 11.

p Dist. lib. 12. cap. 68.

q7 Lib. 12. cap. 68.

r Hist. Africæ lib. . . cap. s Lib. 8. cap. 8. t Epist. ad Quevedum pag. 174 editionis ejus operum.

dubieque Regis, quem ipsius jussu composuit. Quomodo & in codice Moralis legebatur. Hunc autem regnasse sequenti saculo, scriptumque circa annum CMLXXVI. hanc librum fuisse jussu ejusdem Dalharabi, ut rerum in Hispania à Mauris gestarum notitiâ imbueretur, Ludovicus Marinolius, Africanarum historiarum bene gnarus, & cum eo Joannes Mariana, scriptum reliquere. Immo Resendius ipse disertè docet, regnare cœpisse hunc Maurusiorum Miramolinum, ut vocat, Dalharab an. Arabum CCCLXXVI. qui respondet anno Christiano CMXC. Vocatur forsitan Africanus Rex Maurorum, Cordubæ etiam Rex, in titulo libri, more consueto ejus temporis, ne videretur juri suo in Hispanias cedere, quantumvis jam à primis factæ expeditionis temporibus ii, qui olim duces auspiciis, vel Calliæ Babylonis, vel Africæ Regis, provinciam sibi subjecerant, jugo excusso veteri plenam ejus dominationem usurpavissent. In his vadis hæere necesse est nobis, dum alius hanc solvat contradictionem. Neutiquam enim potuit homo idem Abderaghamanis & Mahomadi Cordubensium, & Dalharabi Marrochiorum Regum, qui plusquam centum annis disparati vixere, tempora contingere.

287. Planè Rases noster Cordubensis, historicus alius est à Rasi, sive proprio nomine Abubecar Muhamed, filio Zachariæ, qui vulgò quoque Rhafis, seu Razis, à Rei, vel Rai, vel Raja, Persiæ urbe, in qua natus fuit, vocari solet. Cujus vitam alias inter Arabicorum scriptorum descripsit Leo Africanus, quem publicavit Hottingerus. Hic tamen & ad nos pertinet: magnam enim vitæ partem egisse dicitur Cordubæ; non verò in ea natus est, uti credidit Petrus de Medina libro De las grandezas de España, falsus nomine, quod noverat historici Cordubensis esse. Cum enim, ut Leo refert, à patria cum patre in Bagdad civitatem venisset studii causâ, ibi remansit, & in medicina & philosophia singularissimus (verba Leonis ex Arabico Latina audis) effectus est. Post hoc profectus est ad Chairum, ubi per aliquot annos egrotavit. Cujus famam cum intellexisset Elmanfor, secretarius major Pontificis Cordubæ, qui in omni facultate & scientiâ doctissimus erat, vocari jussit hunc Rasim, promittens ei mercedem magnam.

288. Antequam ultra progrediamur, notâ dignum est quod idem Leo alibi Vice-cancellarii, Consilarii que majoris in civitate Bagdad, seu Califæ Arabum principis, meminit: quod munus diversumne ab isto sit secretarii majoris, juxta cum ignarissimis novimus. Planè Hottingerus in notulis unicuique paginæ subjectis, Vice-cancellarii, & Consilarii majoris hocce munus primum Visirem interpretatur. Valdè tamen suspicor pro Pontificis Cordubæ, legendum, principis Cordubæ. Nec enim tantæ auctoritatis esse potuit secretarius ejus, qui Maurorum Cordubensium sacris præesset, cujus nutum longè positus, atque ejus famæ medicus, relicta patriâ sequeretur. Cùm autem Rasim recepisset licentiam (Leo subjicit)

profectus est, & navim in Alexandria ingressus, ad Cordubam tandem pervenit. Elmanfor vero letatus est, dilectumque Rasim magno affectu honore, eique habitationem, possessionem, ac servitores, & famulos tradidit. Eo tempore Rasim famosum librum composuit, quem Elmanfor nominavit, & usque nunc vocatur, Elmanforis liber. Dixit Iben-Hajan Lusitanie chronista, quod Rasim in suis causis nimis fortunatus existimat: adeoque permultas acquisivit facultates. Hinc refert quandam ejus factam in homine, qui cecidisse mortuus videbatur, curationem, caputque his verbis absolvit: Et mortuus est Rasim anno CDI. in civitate Cordubæ, ætatis sue circa nonagesimum.

289. Meminit hujus Rasim Gregorius Abulfarajus in historia Dynastiarum, quam ex Arabico Latinam fecit Eduardus Pocockius, singulare sui temporis decus, & sui sæculi Phœnicem appellans, inque omnibus disciplinis veterum versatissimum, præcipuè medicinâ. Principem Arabum alii vocant. At obiisse ait anno Arabum CCCXX. qui respondet circumcirca anno Nativitatis Domini Scimus autem, inter hæc duo tempora annorum CCCXX. & CDL. eræ Arabum, Cordubæ rebus præfuisse, vicario quidem Issem Regis nomine, sed plena auctoritate, Mahomadum, Abenhamiri filium Alihagib, hoc est Pro-regem prius, postea autem Almanfor, hoc est Defensorem, propter decertata multa feliciter prælia, nuncupatum.

290. Vicarius hic factus fuit anno CCCLXVII. & post præfecturam annorum xxvi. obiit anno CCCXCIII. uti docet Rodericus Toletanus in Historiæ Arabum cap. 32. Principatus hic cum regno Veremundi II. qui Legionis regnum ab anno CMLXXXV. usque ad CMXCIX. tenuit, magna ex parte concurrat. Et quid vetat hunc esse Almanforem, cujus auspiciis excellens iste medicus Rasim Cordubæ commoratus dicitur, librumque præstantissimum exarasse, inscriptum ejusdem Almanforis nomine? Convenit enim quod non ipse Rex, sed Regis vicarius fuit; quod quidem munus Joannes Leo forsitan secretarii majoris nomine intellexit. Convenit etiam, quod Almanfor hic, à quo liber inscribitur, Rex appellari solet ab iis, qui de opere tractant; cum revera imperium ipse administravit, reclusi Regis Issem illibata majestate munitus. Res mira! Vix est ut de Rasim ætate, rebus gestis, ac mortis anno, duo veterum aut recentiorum testimonia conveniant. Zacutus in præfatione De principum medicorum historia refert Ottonem Heurnium per epistolam eum admonuisse, Rasim cxx. annos vixisse, curasse autem centum. Quod ipsum de longæva ejus ætate admittit Joann. Antonius Vanderlinden De scriptis medicis. Sed Pœnum vocat eum; nisi pro Persa error subreperit: & floruisse ait circa annum MLXX. Potuit quidem huc pertinere, si tam longævus decessit. Renatus Moreau, sub Almanfore Rege vixisse ait circa annum CMLXVI. Theodorus Spizelius in Specimine, bibliothecæ univ.

z Pag. 191.

a Oxoniæ edita MDCLXIII.

b Amatus Lusitanus centur. 2. Curat. 6. Elegia Avencoris Arnaldi à Villa-nova & aliorum. Vide apud Zacutum Lusitan. in præfat. De principum medicorum historia. Monardes medicus Hispan. lib. vulgaris linguæ de la piedra Bezoar.

c In Abubecar Razes.

d Ab eodem Vanderlinden citatus.

e Editio in Bibliothecarum arcanis repositis.

salis, refert eum à Manzore in Bagdad ablegatum, eo quod in experimentis Chymicæ artis fidem huic promissam decoxisset.

291. Guido de Cauliaco in proœmio ad Chirurgiam, an Rasim, & Albucahis, & Azoran (credo Abenzohar) unus sit & idem homo, dubitare se ait. Planè insignis philosophi & medici opus hoc Almanfor inscriptum, decem tractatibus seu libris constans, unâ cum ejus aliis Basileæ prodit ex officina Henrico-petrina anno MDXLIV. Hocce transfuit, ut credimus, ex Arabico in Latinum Gerardus Carmonensis Hispanus; quem errore ferè vulgari Cremonensem vocant, de quo suo loco.

292. Celeberrima quoque sunt opera ejusdem Rasim, Continens, hoc est Arabicè Helchavi, sive Elhavi, aut Achavi, quod totum continens sonat: quod quidem Medicorum fundamentum Iben-Calican historicus Arabs vocat, correctum (an & translatum?) ab Hieronymo Suriano Faventino, Brixie & Venetiis editum an. MCDLXXXVI. & MDIX. duobus voluminibus.

293. De pestilentia, ex Syrorum lingua in Græcam translatum, & à Georgio Valla in Latinam.

294. Aphorismi sex libris, & alia apud Lindanum & Spizelium videnda.

295. Poterit & consuli in bibliotheca Leidensi catalogus librorum, quos composuit Ibn-Zacharia Rajeus, qui vulgò Rasim dicitur; item Gadamer Taurisus De Rasim doctrina & scriptis, inter libros quos ex oriente advexit Golius quærendi.

296. Adjungimus opus contra Galenum, quod laudat Raimundus Martini in Pugione fidei 1. parte cap. 14. Nos enim ex occasione moræ, ac fortasse obitûs Cordubensis, Rasim hunc medicum quoquomodo descripsimus; atque item ut ab historia distinguere-mus. Diversus ab his duobus est Rasim, Abenzohar filius, Hispanensis medicus, decimi tertii sæculi scriptor, de quo loco suo erit sermo.

CAPUT XIII.

BENTO Episcopus Cæsar-augustanus, commentarius Pseudo-Juliani auctor Viæ S. Magni Famenensis abbatis. Hujus fabulosa in Hispania pseudo-historicorum mentio. BONITUS Toletanus Episcopus nullius operis auctor. NICANDER Toletanus, Ambrosius est Nicander sæculi superioris scriptor; cujus carmen de Lauretana sacra domo dum Ancone ageret scriptum, producitur. GOTVILLA Hibernus, noster autem civis, nullus homo. Francisci Cardinalis Barberini bibliotheca, quam Roma habet, amplissima laudatur. HELECANIS, seu HELECE Cæsar-augustani Episcopi fragmenta commentitia. WISTREMIRO, & GUMESINDO, Toletanis Episcopis, & THEODEMIRO monacho adscripta falsò opera. Historiæ Gregorii Turonensis libri undecimi quisquam auctor. De CLAUDIO BELLATORE & LEANDRO AGALIENSI Pseudo-Juliani inventiones. Ejusdem S. Boniti Toletani distincti à Bonito Arver. Bibliotheca vetus Hispana Tomo I.

nensi fabula impudens, miserque cum Galefino lapsus. Haubertini scriptores, COSTUS, seu COSTINUS poeta, ROMANUS monachus, & MARINUS. Hieronymi Romani de la Higuera quoddam laudatur opus levissimum, unde optimè colligi potest, cum Tolætanorum pseudo-historicorum, nec alium, architectum fuisse. De Romanis Toletanis, & Marinis Gallæcis absurde hujusmet Higuere cogitationes. De duobus SEBASTIANIS, Salmanticensibus Episcopis, falsò huic sæculo adscriptis.

297. HABET, non minus aliis, hoc scilicet, quos è scriptorum Hispanorum albo, quò temerè admitti sunt, deleri, nostra interest; ne vel falsis præstare fidem, vel alienis ditari velle videamur. Ex ficulno Toletanis mercibus huc pertinent

298. BENTO (credimus scriptum fuisse LANTO, propter ea quæ infra notabuntur) Cæsar-augustanus Episcopus Julianus in Chronico ad ann. DCCCLXX. & Bento Episcopus Cæsar-augustanus, vel Augustanus, auctoritate Adriani Papæ refert in numerum Sanctorum S. Magnum in oppido Lusitanie, ad Fauces. Scripsit autem hic vir Dei eleganti stylo contra Iconoclastas hereticos. Vix intelligas mentem impostoris, Magnifine, an Bento scripsisse adversus imaginum hostes dicatur. Nos ambigentibus opitulabimur, super utrumque exclamantes: perit frons de rebus! apud simplices quosdam vera discere, ac impudentissimè mendaciam oppleri aures tantundem est. S. Magnus S. Galli discipulus, aliàs Magnoaldus, Faucentis in Alemannia ad pedes Alpium Juliarum conditi à se monasterii, quod vel nunc exstat, abbas; quem sæculo septimo vivis exemptum Lanto Augustanus Episcopus, Simperti successor, consilio inito cum Otkario Magontiacensi Archiepiscopo metropolitano suo, & cæteris suffraganeis, ex inferiori in sublimiorem & honorificentiorum locum transfuit, & in cujus honorem Nitkarius Lantonis successor Ecclesiam B. Magni à fundamentis erexit.

299. Is, inquam, notissimus Germanie, & Faucium Alpinarum abbas, à Lantone Augustanè in Suèvia clarissimæ urbis Episcopo, honore, quem diximus, ob sanctitatis famam religiosè mactus; de quo monumentis quamplurimis ab antiquitate venientibus admone-mur, vestigiaque etiam nunc his locis servata irrefragabilia testimonia sunt, ad Lusitanos, & in iis confictum, quod nunquam fuit, Faucium locum, transfertur. De Lantone Augustano antistite fit Lanto Cæsar-augustanus; scriptorque, sive is Lanto, sive Magnus, qui nunquam fuit, contra Iconoclastas fingitur. Hujus Magni vitam à Theodoro quodam monacho ejus discipulo scriptam, cui adjunxisset quædam dicitur Ermericus Elewangenensis monachus, edidere Canisius, Surius, Goldastus. Quam tamen non in omnibus probat, Sanctorum Benedictinorum res gestas cum judicio exornans Mabillonius. Meminit & in Vita S. Galli Walafridus Strabo, Joannes Trithemius, & ex Martyrologiis vi. Septembris Notkerus, Molanus in addi-

g Num. 447

h Tomo 5. Antiq. lectio. i vi. Sept. k Alemanicarum rerum tomo 1. l In Affis SS. Benedictin. sæculo 11. pag. 505. m Loca co. legit Mabillonius pag. 508. n Lib. 3. De viris illust. S. Bened. cap. 107.

tionibus ad Ufuardum, Maurolycus, Galefinusque, & Ferrarius. Omnes ferè ii *Fau-*

o in Notis ad Eschardus casus cap. 1. Rev. Aleman. tomo 1. pag. 107.

p Num-447.

q Ad ann. DCXXI.

300. Lanthonis, aliàs Lanchonis, aut Danthonis, Augustani præfulis xvi. Gaspar Bruschius meminit *De Episcopatibus Germaniæ*, atque ex eo Molanus ubi proximè. Minimè gentium, Pseudo-Julianus ait p: falsa hæc omnia: in oppido Lusitanæ ad *Fauces* apothèosis hæc facta fuit à Lantone Cæsaraugustano, aliàs Augustano Episcopo. Augustam-Emeritam significari ait Higuera in Notis ad Luitprandum q. Nam & Luitprandum fabulæ hujus vadem habemus, ridiculo isto, & novitatem suam prodente, si recta videmus, testimonio.

301. *Ad Fauces Hispaniæ in Lusitania*, vulgò *Garganta-la-olla*, Magnus, cognomento *Joannes*, abbas floret. Thomas Tamajus inverso ordine nomen expressit in editione *Matritensi: Joannes abbas, cognomento Magnus*. In cujus loci Nota vir optimus & eruditus statim vidit vocabuli novitatem, quare eradendum *no Garganta-la-olla*, monuit; sed non animadvertens, quemnam intellexerit Magnum Luitprandi artifex, eò quòd Juliani alterum de eo testimonium fortè non viderat. Joannem hunc Magnum Joannem existimavit *Bicklensensem* dictum, de quo nos supra.

302. Novitatem quoque illud sapit in Juliani adductis verbis, quòd auctoritate Adriani Papæ relatum à Lantone in numerum Sanctorum Magnum ait abbatem. Nullam quippe intercessisse Romani Pontificis auctoritatem, sed solum metropolitani Moguntinensis, & suffraganeorum ejus diocesis Episcoporum, auctor Vitæ prodit. Non quidem Theodorus ille, cujus non in omnibus fidem constare Mabillonius nos docuit, sed Ermenricus Elewangenensis monachus, qui supplementum ad Theodorum, Lantonis ipsius Augustani Episcopi jussu, sese confecisse ait in editione Goldasti; quod supplementum frustra in Canisii & Surii quæras. Vero magis id videtur simile, quàm ut, non ex more illius epi, Pontificis Romani oraculum confuleretur. Præstabant id enim Episcopi in sua quisque diocesi; quod jam ante aliquot sæcula fuit optimo consilio ad iudicium Episcopi Episcoporum evocatum. Gaspar Bruschius adjunxit primus id, quod de Pontificis auctoritate hac in re interveniente, ab eodem Galefinus desumpsit, & ab hoc ultimo Pseudo-Julianus, Adrianum Papam disertè nominans, qui eo anno DCCCLXX. quo canonizatum (sic loquitur) S. Magnum ait Bruschius, universali Ecclesiæ præerat. Deliramenta helleboro curandi capitis de Bentone Cæsaraugustano Episcopo, & Magno in Faucibus Hispanis abbate, cum tædio, quia munus urgebat nos, tractata lubenter jam absolvimus.

303. Monuimus in superioribus hujus

sæculi opus *Judiculi luminosi* nuncupatione ab auctore donatum, Alvari esse, aut saltem videri, Cordubensis. Cujus iudicii nostri rationem octavo capite hujus libri ostendimus. Quare Bonitum Archiepiscopum Toletanum hujus fuisse operis auctorem, & Luitprandum, qui sequaces suos id credere voluit, verum Luitprandum esse, uno acque eodem negandi verbo excipi debere asseveramus. Planus hic ait r: *Toletum fertur* Indiculus luminosus, quem S. Bonitus scripsit Cordubæ. Similiter Julianus in prologo sui Chronici; qui tamen intus Chronicon ipsum s Wistremiro etiam Toletano id attribuit, mendax is, atque eorum que finxerat, quod minimè oportuit, immemor. Rem jam expedivimus in Alvaro.

r Ad ann. DCCCLXVI.

s Ad ann. DCCCLVII.

304. At alterius cujusdam operis auctor sit Bonitus, si verum est quod alicubi legitur r, in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ servari *Apologeticam* Boniti in *Samsonis abbatis Cordubensis* adversus Hortigesum Malacitanum Episcopum *defensionem*. Sed non hic solus error est ejus viri, qui primatiale perpetuam Toletanæ almæ Ecclesiæ dignitatem propugnare fuit conatus; cum *Apologeticum* hocce non nisi ejusdem Samsonis esse illud ipsum exemplum, quod ejus pars bibliothecæ est, confirmet. Non est hic locus refellendæ, immo exhibilandæ ficulneæ n de Bonito eodem Toletano & Arvernensi Episcopo (cui Arvernensis, seu Claromonte in Galliis cum esset, cappa de cælo donata fuit) absontæ ab omni veri specie inventionis. Huic namque rei alias præparamus lucubrations.

t Primatia de Toledo, par. cap. 1. §. 16. pag. 364.

u Julianus in Chronico num. 440-441-442. Luitp. ad ann. DCCCLIX.

305. NICANDRUM quoque Toletanum quendam impingunt nobis, ad initium sæculi hujus, iidem isti duo mendaciorum & fabularum diribitores largi & liberales Luitprandus & Julianus. Ille ait x: *Hoc tempore Nicander poeta Hispanus Toleti floret*. Posterior autem sic y: *Nicander poeta Toletanus in Hispania in pretio habetur*. Admonebimus tamen in altera Bibliothecæ hujus parte z, Nicandrum hunc nono sæculo imputatum ab eo, qui se sub veterum nominum velo late-re posse credidit, non alium esse, quàm Ambrosium quendam Toletanum, qui de *Victorie* forsitan cognomine Hispano *Nicandrum* se appellare amans, Florentiæ atque Anconæ in Italia; nostrorum avorum tempore, humaniorum literarum ac poëticæ artis studio claruit. Facinus eo, quo debuit, irrisionis modo nos ibi excepimus; ut exinde lectorem nostrum hac super re doceri satius sit.

x Ad ann. DCCCLVIII.

y Chron. num. 421.

z In Ambrosio Nicandro.

306. Adjungemus tamen hoc loco Ambrosii hujus Nicandri quoddam carmen *De sacra æde Lauretana*, lectum nobis in MSS. schedis quæ Alphonso Ciaconii Dominicanæ Pontificalis historiæ scriptoris, olim fuere, servanturque hodie in archivo cœnobii S. Isidori Fratrum Minorum Hibernorum in hac Romana urbe, quod mihi Franciscus Haroldus amicus noster, ejus custos, bibliothecarius, & ordinis sui chronographus, benignè reseravit. Cum autem præstet remanere hoc typis editum, tineisque ac blattis subduci, ut ostensum redarguat ipso argumento suo paucorum sæcul-

læculorum ætatis, quid de Nicandri auctoris ætate sentire debeamus, non abuti nos patientiâ lectoris huc inferentes arbitramur. En illud lectu sanè dignum ob elegantiam & argumenti pietatem.

a Fortè Hecastichon. Licet enim nonaginta & octo tantum versus hic legantur, vero simile tamen est, duos ex iis vel temporis, vel ex scriptoris injuria excidisse. CARDIN. DE AGUIRRA.

307. *Hecastichon adis Laurentiæ.*

Littore quæ Adriaco surgit super æthera moles, Est ubi perpetuo celebratum in secula cultu Templum augustum, ingens, opulentum, & numine matris

Ætheria exposcit divini carmen Homeri. Sed nos interea hæc gracili modulamur avena. Pervigiles lychnos, foribusque adfixa trophæa Hospes qui cornis, venerare, ac pronus adora; Et crede hic habitare Deum, qui numine terras Qui cælum, & stygii... abdita regna profundi. Namque ferunt prisca (fama est certissima) patres Longa Palestinæ quæ se confinia terræ

Ad Solymas vertunt, tenui muro undiq; cinctum Oppidum, & angustis vana esse mapalia testis. Hic quondam humanam celato numine formam Adsumpsisse Deû, & superum commercia prima Facta homini; non antè datum nam dicitur unquæ Æthereas homini mortali ascendere sedes. Inde etiam eligitur regali ex stirpe parentum Virgo decora nimis, &... pulcherrima vultu, Cui Pater omnipotens natum demittat alendum: Ad quam stellato premisit vertice cæli Unum ex aligeris, quibus est mandata tonantis Cura sequi, interpres tanti qui fœderis esset. Ille volat per inane secans vaga nubila pennis, Virginis angustam donec descendit in aulam: Que postquam ætherei, turbato pectore, Patris Nuncium, & æternæ accepit communia vitæ, Flagrantes accensa genas, suffusa decore, Est inventa Dei mater, cui gaudia menses Læta novem tulerunt; debinc partuque salubri Edidit indutum mortali tegmine natum, Qui regit immensi qui molem continet orbis. Hic tamen obscuro textu velamine nostro Numina sacra Dei, dum se puerilibus annis Immensus cobibet, tenerisque sub artubus, illam Inclusit mentem, totum que complet Olympum. Ille etiam castæ dum pendet ab ubere matris, Se monstrat verum esse Deum: nam littore ab Indo Quæ felix sua vertit Arabs sola pinguis glebæ, Tres virtute viros claros, qui gentis Eoæ Imperium tenere, trahit duce sidere ad ipsas Infantis cunas, quem flexo poplite adorant. Multaque præterea divina oracula vatum Edita complentur, que quondam numine pleni De puero cecinerunt. Latet tamen ille, peregit Donec juncta tribus tria lustra. Hinc protinus omni Esse Deum varia ostendunt miracula mundo. Nec minus interea matri parebat, & ultrò Obsequium nati præstabat, cujus in ævum Esse dedit cunctis nomen venerabile terris. Ejus ab auxilio tellus & sidera pendunt; Aligerum & variæ species super atria cæli. Tramite à mortali completo hanc substulit, atque Corpore in astra tulit, ne tanti claustra pudoris, Nève Dei domus ulli sint obnoxia tabi, Virginem ab adsuetæ terreni labe sepulchri Intactam esse, cinis sacrum ne corpus haberet; Sed nullo ut vivens fuit unquam crimine læsum, Sic in morte foret melioris origine vitæ.

Inde aliud majus miseris mortalibus addit Mirandumque magis, sese vertentibus annis: Limina nam sacra, & subducto cardine portas, Augustamque domum, matris mysteria tanta, Cumque sua mole (auditu mirabile!) totam Abstulit, inque alias super aëra transtulit oras. Fæda ibi relligio tota regione suborta Tenebat sacræ celebrandam Virginis aulam, Inque alios usus vertebat: turpiter esset Ut vanis domus ampla Deis, quos impia quondam Gens coluit, ritu celebrans simulacra nefando. Non tulit hoc Deus ipse malû, sed dedecus arcês, Ad populos tulit ille suos, radicibus imis Paricibusque suis convulsam protinus eodem. Prætereo, quibus ipsa locis consederit, alto In Ricini donec Laureto constitit. Hæc est, (Ne dubita) domus hæc, ubi tot miracula quondam Fulserunt, atque Dei fuit olim filius infans. Ergo alacer lætusque hoc sanctum limen adora Cernuus, & templi jam postibus oscula fige, Dum licet hanc spectare oculis, que vera videtur Virginis effigies, sacro de stipite factam.

Quò magis id credas, neque me figmenta referre Fortè putes, sincera fides si pectori imbasit, Verte oculos quocumque; liber: nam adfixa videbis Nunquam audita prius miracula. Syrtibus ille Naufragus evasit fluctus, huic ensis adactus Penè animam abstulerat, crucis effugit ille periculi, Fune ter abrupto excutit hic cervice securim, Solvitur hic magno religatus pondere ferri; Ast alius flammis ereptus, at ille per altum Aëra præcipitans illæso corpore terram Attigit; hic estu febris fit liber, at illum Eripuit miserum ravidarum à dente ferarum. Sed neq; quàm multæ species, que nomina cunctis Est numerus, nemo hæc numero comprehendere possit; Quem qui scire cupit, fulgent quot nocte serena Astra polo, quot vere rose, quot dicere tentet Autumno poma, & quot spicis borreat æstas.

308. GOTVILLA Hibernus huc pertinet, exterius quantumvis homo, Hispanus tamen incolatu, ac nostratis historiæ scribendæ merito, si verè is usquam inter mortales vixerit. Non enim nemo è nostris b ait Gotville, qui anno DCCCL. florebat, Hiberni, apud nos degentis, opera duo existare, alterum, *Historiam Ranimiri I. Legionis seu Oveti Regis*; alterum *De religione Gottiborum*. Subjunctumque in rei fidem apud amicum nostrum D. Josephum Pellizerium regium historicum, à quo id accepimus, asservari hæc Romæ in bibliotheca Cardinalis Antonii Barberini, unà cum Juliani diaconi Toletani *Antiquitatibus Hispaniæ*, & quidem eo ipso pluteo & loculo, ubi Bibliorum Cantabrica quædam interpretatio custodiretur typis edita. Cum autem commorantibus Romæ nobis nihil antiquius fuisset, quàm certiores de hac re fieri, & tamen existimantibus, uti experientia nos docuit, errore quodam ad Antonii, pro Francisci Cardinalis Barberini, celeberrimam bibliothecam, nos dirigi; sedulo ibi accuratissimorum indicum, memoriæque Caroli Moroni bibliothecarii doctissimi, ad S. Laurentium in Damaso canonici, operâ adjuti, omnibusque excussis angulis, in biblicum quidem opus, hoc est, Novum dumtaxat Testamentum, Cantabricâ seu Vasco-

b D. Ant. Fern. Alvarez de Miranda Legion. canonicus hæc duo opera citat in libro, *De la antiguedad de la milagrosa imagen de Cæpo sagrado.*

num vernaculâ conversum linguâ incidimus: Gotvillæ autem tam insignis historici, neque volam neque vestigium invenimus.

309. Est ne autem eadem larva hominis GULLITA Toletanus ille, cujus in deditiois urbis Toletanæ Mauris factæ relatione utitur Pseudo-Julianus e, quam in tabulario Sanctæ Justæ apud eandem urbem ait servatam? Vix credo. Hunc tamen Gullitam, incertum aliâs ætatis, cui adscribere eum voluit, chimericis atque confictis à Juliano auctoribus nunc contribuimus.

310. HELECANIS Cæsar-augustani Episcopi memoriam, non eo, quo decuit, jure, sed ut eâ abuteretur hominis famâ, renovavit superiore sæculo inventor aut corruptor Maximi, Cæsar-augustani similiter præfatis, Chronici, appensis eidem Braulionis, & hujus Helecanis, Maximi eadem in sede aliquando successorum, quibusdam additionibus; formati quidem reverâ iis ad persuadendum veterum testimoniis antistitum, quicquid fabulæ auctor de antiquis Ecclesiæ rebus, seu de ambiguis existimaret ipse, seu de planè falsis, aut inverosimilibus existimare alios, præcipueque nostræ gentis homines, avidissimè cuperet. Cæterum Heleca sub Alphonso magno Oveti Rege floruit, à sede sua, ut videtur, exsul, quæ Mauris suberat. Ferè enim omnis ejus viri memoria his monumentis cõninetur, quæ in ditione Christiani resurgentis in angulo Hispaniæ isto regni extant. Compostellanæ Ecclesiæ consecrationi eum cum aliis interfuisse (anno d CM.) Sampirus Asturicensis annotavit, apud quem Elecca editio est. Qui & prius, nempe DCCCXCIII. Ecclesiam sacraverat cœnobii, nunc Cisterciensium sodalium, Vallis Dei e nuncupati, Asturiarum regionis, unâ cum Rudesindo Dumienfi, Naulfo Conimbricensi, Silenando Iriensi, Ranulpho Asturicensi, Argimiro Lamecensi, & Reccaredo Lucensi, cujus dedicationis eodem in loco durat monumentum lapidi incisum f.

311. Pseudo-Braulionis ac Pseudo-Helecanis additiones istas alio & alio modo partitioneque edidere Hispani Rodericus Carus, Cæsar-augustanam principem Joannis Calderonis editionem sequutus, & Mariti Franciscus Bivarius. Prior nempe omnia quæ sex primis segmentis, sive, ut loqui amant noviores, paragraphis subjiciuntur, Helecanis præferre nomen fecit; sex tantum illis in capite additionum Braulioni attribuitis. Posterior Bivarius saltuatim, nunc Braulionis, nunc Helecanis, prout res majori aut minori ab antiquitate in memoriam reductæ alterutrum fuisse ejus partis auctorem suadere videbantur, discessione à prioribus duabus editionibus pro arbitrio facta, nominibus consignavit.

312. Jure autem quod de Joannis Cæsar-augustani Episcopi sepultura §. 38. refertur, cum ibi eum fratrem suum scriptor appellet, non alio quam Braulionis notari debuit nomine, qui verè Joannis germanus frater fuit. At omnia ista utriusque Episcopi sub titulis vœnalâ, è mercimonio sunt ficulno-Toleta-

no, vereque, ut poëta inquit, canora nuga; defuntque in exemplo, quod habere nos è bibliotheca Marchionis Estepani, Maximi Chronici, cujus esse finguntur additiones, jam sæpius, cum de Dextri Chronico, ac de altero isto Maximi pro munere ageremus, lectores veri amantes monuimus.

313. WISTREMIRUM Toletanum Episcopum Gumefindi successorem scripsisse adversus Claudium Taurinensem Iconomachum, referenti Luitprando s crederemus, si fides ejus pridem non decoxisset.

314. THEODEMIRUM monachum literis monuisse, ut ab ea hæresi desisteret, eundem Claudium Taurinensem, carta res est, ut cap. 5. diximus; sed eum nostratrem fuisse, & apud nos Calagurri antistitem h, Julianus & Luitprandus nequaquam iis persuadebunt i, qui cras illis, hodie nihil credere certi sunt. Planeque deridendum sese in eo dat nobis, quod Theodemirum hunc Claudii hyperapisten abbatem vocat, simulque Cordubæ martyrio ait coronatum: quod & apud Pseudo-Haubertum legimus *. Qui adjungit martyrii diem xx. Julii an. DCCCL. cum Theodemirus is, qui hac die Cordubam suâ nobilitavit coronâ, monachus tantum & juvenis audiat à clarissimo ejus Sarracenicæ persecutionis historico Eulogio Cordubensi martyre lib. 2. cap. 6.

315. Nugivendus idem auctor de GUMESINDO Toletano antistite hæc habet i: S. Gumefindus Archiepiscopus Toletanus adjecit Chronico S. Gregorii Turonensis, quæ dicuntur appendices. Nempe Hispanus homo, inter Mauros ferè captivus, Gallicanarum rerum ita fuit gnarus & amans, ut contemptis propriis, Gallum historicum continueret. Præterea hæc appendix liber est undecimus, qui non ullo notatus auctoris nomine, decem Historiæ gentis Francorum Gregorii Turonensis libris olim annexus legebatur. Certum quippe est Gregorium hos tantum scripsisse, ut & ipse in fine ultimi, & Sigebertus Gemblacensis m, docent. Nondum autem, cum Julianum architectatus est figulus Toletanus, de auctore hujus appendicis erat aliquid intimatum. Quem quidem esse Fredegarium Scholasticum vulgò hodie creditur. Consule sis Vossium De hist. Lat. lib. 2. cap. 22. & lib. 3. sub titulo De anonymis incerte ætatis n, & ultimam hujus appendicis editionem in corpore Scriptorum Franciæ historiæ o, quam Andreas Chesnæus procuravit, ubi prologus ipse auctoris ostendit illum Gregorii historiam, quæ in Chilperico Rege desinit, usque ad sua tempora continuare voluisse, hoc est Francorum Regum res gestas prosequi.

316. Quamvis enim nonnulla de Gotthis Hispaniæ Regibus, quod & Gregorius fecerat, ipse quoque admisceat Francis; hoc ex occasione, breviterque, ac per transennam, quod dici solet, corruptisque miserabiliter nostrorum Regum nominibus, exsequitur. uti cap. 33. & alibi, Sisebundo, pro Sisebuto; cap. 73. Sencilam, pro Svimbila; Torremodum, pro Turismundo; cap. 82. Tol-

e In Chron. num. 376. pag. 89.

d Uti docet Morales lib. 15. cap. 20.

e Val de Dios.

f Apud Morelem lib. 15. cap. 23. Bivar. ad Maximi additiones pag. 2.

g Ad annum DCCCXLVI.

h In Chron. nu. 417. & 421. i In Chron. ad an. DCCCXL.

k In Chron. ad annum DCCCXXXIX.

l Ibidem num. 417.

m De script. Ecclesiæ.

n Pag. 753. o Tomo 1. pag. 740.

gam & Chindasindum, pro Tulga & Chindasimbo; item Ricbisindum pro Reccesvinto appellat. Eorundem item Regum famam non semel maledictis onerat, ut hæc omnia Francum auctorem, à Gotthisque alienæ gentis, non Gumefindum Hispanum, liquide ostendant.

317. Nondum tamen mentiendi finis. Ludionem adhuc audiamus nostrum p. CLAUDIUS BELLATOR presbyter Bigastrensis, vel Murciensis, scriptor nobilis. At hunc quoque nos albo chimericorum scriptorum inferamus.

318. LEANDRUM item Agaliensem abbatem scriptoribus annumerare opus esset, si vera de eo scripsisset planus noster. Hic de Bonito Episcopo Toletano, quem fingit natione Gallum fuisse atque Arvernensem civem, anno hujus sæculi quinquagesimo nono Ecclesiæ isti præfectum, Petit Arvernos, (inquit q) ibi per annum prædicat, & cappæ cœlesti propter humilitatem in æde S. Michaëlis donatur. Fuit alter Bonitus Arvernensis, vir sanctus, cujus memoria colitur xv. Januarii, hoc anterior cXL. annis. Et hujus recentioris vitam, plenam signis, scripsit Leander abbas Agalienfis, & alterius Ægidius, & Gallus, qui nihil de donatione cappæ cœlestis meminere, quia junior donatus est post S. Ildephonsum ferè cc. annis; Galli duos in unum Bonitum contrahunt. Habemus jam hinc Leandrum historicum S. Boniti Toletani, non Arvernensis Episcopi, patriâ tamen ex hac urbe, quæ Clarus-mons (Clermont) hodie audit, in Galliarum regno. Cujus Leandri meminit iterum dicens r: Leander abbas Agalienfis, vir eximius, Toleti floret.

319. Consonat in BONITI re Luitprandus s. At hoc novum est & evidens falsitatis & suppositionis horum auctorum, Luitprandi & Juliani, quod ipsi nobis incauti adversus sese ipsos exhibent, argumentum. Verè unus fuit Bonitus Arvernensis, isque suæ hujus urbis Episcopus; nilque ad aliquem Toletanorum præsulum, quibus idem nomen fuisse dicitur, è miraculosa Deiparæ Virginis apparitione, cappæ cœlestis dono, pertinet. Gallis quidem constat Bonitum suum Arvernensem antistitem hoc munere ornatum fuisse, cujus natalem xv. die Januarii celebrant. Famæ in hoc, & non vanis documentis credunt t. Verum est, nunquam in actis ab æquali conscriptis hujus rei mentionem haberi. Sed aliâs refertur. Legerat quidem apud Surium u acta prædicta noster planus, cumque ab iis separatam videret apparitionis Marianæ relationem, nempe Vincentii Bellocensis Episcopi x testimonio nitentem, cupidinem usurpandi Arvernensi Ecclesiæ, Toletanæque adscribendi celeberrimum hoc miraculum facile concepit, futurum sperans non ægrè se nostratibus persuasurum, quod æquivoco nominis, & ipsâ sibi ambiguitatem quodammodo ingenerante rerum à Bonito gestarum historiâ, niteretur.

320. Bonitum igitur duplicem, Arvernensem utrumque civem, sed priorem in patria Episcopum, alterumque centum quadra-

ginta annis eo posteriorem Toletanum antistitem finxit; Arvernensique spoliato in possessionem gloriæ, quem miraculum cappæ cœlestis exceptori suo pepererat, Episcopum Toletanum intrusit. At quia in relatione ipsa de miraculi loco monemur, Ecclesiâ scilicet S. Michaëlis urbis Arvernensis, in qua apparitio Deiparæ contigit, neque eo retardatus fuit insignis præstigiator, quin rem posse expedire sibi videret; scilicet conducto ad Arvernos usque Toletano antistite, ac per biennium in patria urbe detento; parum quidem animadvertens indignum prorsus sic eximio dono atque honore cœlestis dispensato eum videri, cui tamdiu derelictæ, grex fidelium Toletanorum, pabulo ejus doctrinæ, & curâ regiminis, toti inter ærumnas, discriminaque, scandalaque à commissione Sarracenorum venientia, omnino egens, nullam noxiæ aut incuriosæ administrati muneris Pontificalis conscientiam iniecerat.

321. Planè autem hæc potuit, non omnino infeliciter, attentare impostoris rapacitas; quamquam tota ferè Gallorum de re existimatio, Bellocensis auctoritas, atque eo adhuc antiquioris anonymi de Sancto Bonito hymnus à Joanne Bollandò adductus y, contra sit. In quo tamen miserimè luto hæsit, caudamque, ut perdix solet, occultato tantum capite, omnium oculis, qui aucupio hujus generis nugarum delectantur, discooperatam reliquit, insignis æquivocatio est in laudandis auctoribus Vitæ S. Boniti Arvernensis Episcopi admittit. Ægidium quippe ait & Gallum hanc scripsisse. Imbibit miser à Galefino errorem, qui hæc habet z: Arvernensis S. Boniti Episcopi & Confessoris, cujus vita virtutum splendore insignis, beatorum patrum Adelphi & Eucherii jussu ab Ægidio & Gallo literarum monumentis consignata est. Malè quidem is intellecto quod de Ægidio & Gallo in actis dicitur, in eandem secum erroris foveam sequacem præcipitavit. Non enim ea mens actorum, cum de his loquitur, sed hæc potius. Anonymus actorum scriptor jussis se in scribenda Boniti Vita, Adelphi & Eucherii (aliâs Eutherii) obsecundare ait, conquerentium hanc eo justius desiderari, quod jam luculento stylo scriptæ ab aliis Vitæ Elidii & Galli, ejusdem sedis Arvernensis Episcoporum, extarent.

322. Verba ipsa præfationis actorum subjicere res ipsa postulat; quam quidem Surio invisam, à Galefino visam, sed non intellectam, Joannes Bollandus cum actis ipsis primus edidit a: Cum dies S. Theophaniæ immineret, & vigiliarum jam solemnia celebrarentur, imperio vestro nostræ imputastis segnitie (ita legi velim pro nullius sensus his: imperii vestri nostræ imputantes segnitie) ò beatissimi PP. Adelphi & Euterii, cum beati sacerdotis & confessoris Boniti prætermissa haberentur luce clariora, cum antistitem sedis confessorumque Elidii (ita, non Ægidii) & Galli luculento sint stylo prolata; & hæc dicentes jussistis, ut quamquam simplici & inculto sermone meo eliciam stylo. Videlicet ita clara sunt, singularem actorum descriptorem, non duos, hic loqui, itemque exim-

p Ad anti. DCCCXLVIII. num. 417.

q In Chron. num. 441.

r Num. 443.

s Ad anti. DCCCXLIX.

t Collegit auctores hujus rei Bollandus De actis SS. tomo 1. Januarii pag. 1069. u xv. Januarii.

x Lib. 7. Spec. hist. cap. 97.

y In Actis SS. Januarii tomo 1. die xv.

z Die xv. Januarii.

a Ubi supra.

exemplo descriptarum olim à nonnemine Elidii & Galli Episcoporum Arvernensium Vitarum, Adelphium Heteriumque apud hunc anonymum usos, quo stimulare eum ad elucubrandum de Boniti Vita, ut qui statim non agnoscat, fateaturque Galefinum deerrasse, Prometheumque Toletanum hunc caligantem viæ ducem incautè sequutum fuisse, indignus sit, adversus quem ratione agamus.

323. Noti enim sunt Arvernenses Episcopi, Bonito antiquiores, *Illidius* (sic vocat) ex Gregorio Turonensi *De vita patrum* cap. secundo. *Gallus* autem ex eodem, ejusdem operis cap. 6. & *historie Francorum* lib. 4. cap. 5. Qui Gregorius, Elidii & Galli encomiastes, sæculo sexto vixit. Tam à vero exorbitat hos Elidium & Gallum octavo saltem sæculo, quo Bonitus floruit, æquales fuisse, ac vitam ejus literis consignasse. Hæc sunt procacissimi veræ historiæ conturbatoris, immo religionis, adversus quam introductor Sanctorum suppositorum graviter peccat, non obscuro contemptoris facinora, justà potius eorum, qui eidem religioni tuendæ invigilant, censurâ configenda, quam critico tantum carbone notanda, nasove suspendenda.

324. Sed & fictus ille Haubertus Hispanensis, quem nostra hæc ferax hujusmodi suppositionum ætas è face sua eduxit, Heroas quoque aliquot literarum supposititios, huic tamen sæculo adscriptos, commendare ausus fuit; è quorum numero est, quem vellet in chorum Christianorum poetarum intrusum, his verbis, anno DCCCXXI. *COSTINUS, vel COSTINUS, poeta floret Flaviobrigæ.*

325. Cæterum Haubertum percurrans, in quendam incidi ROMANUM Benedictinum, ut ajunt, monachum, quem huic sæculo adjudicari oportebit, si revera is scripserit, non verò tantum exscripserit, *psalmorum* quandam *explicationem*, quæ in archivo monasterii *Emilianensis*, sive *S. Emiliani* Benedictinorum, apud nos exstare, Gregorius Argæzius ejusdem instituti sodalis auctor est. Ad cujus operis Gotthicis literis in pergamena charta exarati finem ita legi ait: *Explicitus est liber iste à Romano preposito sub era CMXIX.* Sed (bone Deus!) quantum sibi visus fuit Argæzius è codice isto profecisse, ut Hauberti sui somnia, quæ Luitprandus quoque Julianusque viderunt, ipse, ut Tertulliani verbo utar, non evacuaret.

326. Romanus certè hic, si & somniare quoque nobis lubet, Romanus ille erit supremus Ecclesiæ Pontifex, qui post infelicem Stephani VI. (aliàs VII.) mortem, Romanorum factione adversus Adelbertum Thusciam Marchionem anno CM. creatus fuit, quatuor mensium Papa. Immo & Luitprandus meminit Marini & Romani Gallæcorum à Papa Joanne ad Adephonsum missorum, ad ann. DCCCXCVI. Sed Julianum audi: *Marinus & Romanus* (ait d) *natione Gallici in Hispania, mittuntur ad Adephonsum Legionensem Regem, & à Joanne Papa Romanensi venientes Legionem comiter excipiuntur à Rege.* Et paulò post: *Romanus Papa Gallicensis*

(ita lego pro *Galvencis*, quod nihili verbum est ad auctoris propositum) *Hispanus, quatuor menses sedet in solio S. Petri ex presbytero Cardinali: qui cum legatus esset in Hispania attulit ex Gallæcia multos equos Gallicianos; eosque Papæ Joanni poscenti obtulit.* Eademque vitulâ arantem Haubertum f: *Romanus monachus Emilianensis Romæ creatus est Cardinalis.* Et infra g: *Romanus monachus Emilianensis in Gallæcia natus, valdè dominus meus, consecratur Papa. Sedet menses quatuor & dies XIX.*

327. Morem nempe gerere auctori & creatori suo Luitprandus Julianusque debuerit. Hieronymum Romanum de la Higuera Toletanum intelligo, qui genus suum antiquis imaginibus ornare satagebat. Cujus rei firmissimum dat mihi testimonium ipsius quædam in schedis relicta lucubratiō, quæ in eo tota est, ut in quatuor familiarum, quas ille contingebat sanguine, (*Higueras* scilicet, *Romanos*, *Peñas*, & *Cuellares*) origines inquireret. Hujus autographum apud se habet amicus noster D. Josephus Pellizerius, ipsa Hieronymi Romani auctoris manu per libri oram auctum & annotatum, cujus nobis benignè copiam fecit.

328. Rem tamen aliam ageremus, si præter id quod ad Romani Papæ hujus notitiam pertinet, refellendis hujusce genealogici commentarii nugis ulteriorem operam impenderemus. Nempe Baronium legens de Romani & Marini ejus, qui Joannem inter octavum & Adrianum III. sacris Romanis & universi orbis præfuit, *Gallefianâ* patriâ, nescio quid tubodoratus ad Romanorum familiam suam referri aptum, si non hi Pontifices è *Gallefio* Italiæ oppido, quod re ipsâ contigisse credendum est, sed è *Gallæcia* provincia Hispaniæ orti fingerentur, statim quicquid mortalium, quibus Romanis nomen fuisset, ex utraque orbis Christiani parte, Latina Græcæque in memoria hominum esset, Romanorum Toletanorum stirpem augere, atque ad ultimam antiquitatem deducere posse sibi persuasit.

329. Ex ungue leonem disce Romanum, Imperatorem Constantinopolitanum, qui nono sæculo vixit, è Gallæcia oriundum fuisse ait, cognominatum *Lecapenum*, à *Lecapeno* municipio, cujus in Hispana inscriptione quadam mentio est; atque hujus Romani filium nothum Basilium ab Stephano fratre fugatum ad nos venisse, dum Ramirus Rex Legionis III. rerum potiretur, necnon Toleti, sub Maurorum scilicet ditione, hærentem, matrimonio sibi in ea urbe, è Gallæcia tamen perductam, junxisset sibi nobilem feminam; unde Toletana effluerit Romanorum propago. Et tamen è Græcis historiis constat Basilium hunc Romani generis in exilio suo Hispano auctorem, non priusquam à Constantino Porphyrogenneta jussum fuerit castrari, permissum fuisse aliò abire.

330. Hujus Romani Lecapeni, ait postea, propinquos fuisse, de Romanorum & Marinorum Gallæcorum genere, supradictos Marimum & Romanum Pontifices, quorum posterior Constantinum habuit parentem, Marimum

f Ad ann. DCCCXVIII.

g Ad ann. CMI.

rini fratrem, qui duo Constantinus & Marinus, è Palumbo presbytero nati sunt. Palumbum ergo hunc suspicatur circa annum DCCCXL. Romam profectum, in aliquo Thuscis oppido (ad *Gallefium* respicit) mansisse; ibique Constantinum & Marinum, & ex Constantino Romano atque alium Marinum natos, cui Romano impositum fuerit familiæ nomen. Atque ideo Panvinius dixerit, Marinum fuisse *Galleciensem Thuscum*, hoc est, è Gallæcia oriundum, in Thuscis tamen ortum: quod necessariò credendum esse ait, cum nullum in Thuscis Gallæciæ nomine fuerit oppidum.

331. Marinorum inde longa deducta serie, ad genus hoc pertinere credit Marinum Gallæciæ XVIII. Julii, Marinum Cæsareæ Cappadociæ, de quo Eusebius lib. 7. cap. 13. Marinum in Scythia v. Augusti, & alium in Africa x. ejusdem mensis, alium item Anazarbensem VIII. Augusti, necnon Marinum Leonis sodalem, aliumque Alverniæ XXV. Januarii, alium Romæ XXVI. Decembris, omnes martyres. Præterea & Marinum Mathematicum, Marinumque tempore Valeriani & Gallieni, & alium Justiniani tempore, præfectos, tandemque Marinum I. Papam, cum Romano, ejus ex fratre nepote, atque item Marinum secundum, Romani fratrem germanum, qui & ipse anno CMLXIII. ad summum Ecclesiæ Pontificatum ascendit, ex eodem Gallæco sanguine, Romanorumque ac Marinorum familiis fuisse affirmat. Vide hominis facilitatem, qui vel quod pueri sciunt, ipse nescit, Marinum nempe & Romanum propria virorum nomina esse, non autem familiarum cognomina; nec majorem inter omnes, qui Joannis aut Petri nomine vocantur, quàm inter Marinos & Romanos cognationem debere considerari: quod multis comprobare exemplis superfedemus.

332. Planè ex *Gallefio*, quæ olim Falisca, & Faliscorum fuit metropolis in Thuscis partibus, ad Tiberim sita urbe, hodie *Galese*, quæ Ducatus familiæ Altempiorum titulus est, utrumque oriundum fuisse Papam communis est traditio. Cujus rei testis ex eodem oppido clarus sæculo superiore vir Antonius Massa *De origine & rebus Faliscorum* eruditus auctor, in fine libri: nec aliud significare Onuphrius voluit, quum *Galleciensem Thuscum* vocavit Marinum; & Baronius, quum hunc *Gallefio* oppido oriundum h, Romanum verò patriâ *Gallefianum* i appellat. Marinum autem II. Romanum patriâ fuisse refert. Nec prætereundum est, quòd Raphaël Volateranus & Marinum I. nullum agnoscit, nec Marinum secundum, uti neque Platina; sed hos duos Martinum II. ac III. vocant. Quorum priorem uterque Gallum, posteriorem Romanum patriâ, atque ex eadem hac urbe Romanum fuisse scribunt.

333. De Romano Lecapeno Imperatore Gallæco non nihil dicemus, ejusque filio Basilio. Romani Imperatoris patriam subducere Græci auctores, non verò Luitprandus verus ille, cujus exstat opus *De Rebus Imperatorum & Regum* sui temporis. Hic enim

lib. 3. cap. 9. humili prosapia Romanum, ex Armeniorum gente oriundum fuisse refert. Nec Lecapenus fuit, ut ad Lecapense pertinere possit Gallæciæ municipium, sed *Lecapenus* cognomento; quod Græcè à verbo *λαλέειν*, quod *sonare*, *resonare*, aut *loqui*; & *ἀπινίς* nomine, quod *immitem*, *secum*, *inbitumatum* significat, formatum videtur, ut complexum hoc *λαλαπινός*, *duriter* aut *horrisonè loquentem* sonet.

334. De castratione Basilii hæc Zonaras de Constantino Porphyrogenneta loquens: *Filium autem Imperatoris Stephani Romanum juniorem, itemque Romani senioris filium Basilium ex ancilla procreatum, castravit.* Cedrenus item m: *Romanum Stephani filium castravit, eum, qui postea Augustifer factus est, itemque Basilium Romano seni è serva natum.* Joannes Curopalates: *Exsecuit Romanum Stephani filium, qui postea Sebastophorus fuit, itemque Basilium è serva natum Romano seni.* Tribus hisce Græcis historicis testibus de Basilii hujus Magni Romanorum Toletanorum propagatoris conditione præstaturum fidem speramus lectorem, potius quàm Romano Higuera; qui apud Onuphrium lecto, inter Romani Imperatoris filios, Basilii nomine, hunc statim absque alio examine aptum natum existimavit, quem generis sui auctorem confingeret, tyranni nempe filium, atque è serva natum, & quod portentum magnum continet, virilibus exsectum. Sed nugarum satis. Occasione tamen hæc dicta sunt Romani Præpositi, à quo scriptus aut exscriptus liber *Explicationis Psalmorum*, in archivo monasterii *Emilianensis* asservatum.

335. Inter falsò dictos scriptores & huic sæculo imputatos, duos ponimus Sebastianos Episcopos Salmanticenses, priorem eum, qui vulgò inscribitur auctor *Chronici*, quod revera est Alphonfi Magni, ut supra diximus n, posteriore alium, qui non rectè dicitur historiam scripsisse Ranimiri Regis II. Profluit æquivocatio hæc à Prudentio Sandovalio, qui in libro *Fundationum monasteriorum ordinis S. Benedicti in Hispania* o verba quædam in medium afferre è ms. historia, quam vulgus Sebastianus adjudicat Episcopo Salmanticensi, quæ quidem narrationem continet memorabilis Ranimiri II. juxta Septimancam urbem reportatæ à Mauris victoriæ. Qui Sebastianus ab eo diversus necessariò fuerit, cui falsò imputatur *Chronicon* Alphonfi Magni: hic enim anno Christiano DCCCXCVIII. jam obierat. Fredefindus enim legitur hoc anno in publico instrumento quodam istius Ecclesiæ Episcopus. Cum Sebastianum alterum, de quo nunc loquimur, non ante annum CMLXXXV. vitâ functum, ex aliis antiquis monumentis Prudentius ipse Sandovalius comprobet. Quem tamen ut evincat historiæ hujus Ranimiri auctorem, vitam ei plusquam centum annorum adscribere cogitur. Et hunc ejus errorem sequutus est in historia Salmantiniæ urbis lib. 2. cap. 3. Ægidius Gundisalvi Davila. Sed cum hæc ipsa ab utroque oblata verba de prelio illo Septimancensi cõcepta, in *Chronico Sampiri Asturicensis*

I Tomo 3. pag. 155.

m Pag. 124.

n Hujus libri cap. 10.

o In monasterio S. Emiliani fol. 54. §. 26.

b Bollandus videndus in Notis ad Boniti vitam die xv. Januar. pag. 1069.

c In libro inscripto: *Poblacion Ecclesiastica de España y Chronicon de Hauberto* part. 2. tom. I. pag. 604.

d In *Chron.* num. 458.

e Num. 460.

h Tomo 10. ad annum DCCCXXXII. num. 11.

i Tomo 10. ad ann. CM. num. 8.

k Lib. 22. *Anthropologie*.

sis Episcopi, qui res gestas Ranimiri hujus II. Chronico isto comprehendit, hodie legamus; omnino dicendum est Prudentium Sandovalium nondum hocce Sampiri Chronicon, quod cum aliis postea edidit, tunc temporis attentè legisse, cum revera ejus in *Fundatione S. Benedicti de Sabagum* §. II. mentionem faciat.

CAPUT XIV.

De scriptoribus decimi seculi. RAGUEL presbyter martyr Pelagii historicus: quod & prescribit Rosvitha virgo Saxonica. PETRUS DE MONSONCIO Compostellanus Episcopus anctor orationis Salve Regina. Imbecillibus argumentis id contendere D. Laurentium Ramirezium à Prato. S. Bernardus adjunxit: ò clemens, ò pia &c. D. PETRUS GRANON monachus S. Emiliani. SALVUS abbas Albedensis.

336. ILLUSTRÉ fecere hoc decimum seculum nō tam victoriæ plures aperto campo Sarracenis ereptæ, quam Cordubensis triumphus almi pueri Pelagii martyris sub Habderraghmane Rege die Dominica sexto Kal. Julias eræ CMLXIII. qui annus est Christianus vicessimus quintus supra nonagesimum, reportatus. Ermoigii Tudensis in Gallecia Episcopi nepos hic, pessimo secundum seculi prudentiam consilio, sed caligante hac ad majoris luminis divinæ providentiæ conspectum, obses relictus fuit puer decem natus annos in Cordubensi urbe loco Ermoigii, jam captus olim in prælio, quo cum eodem Habderraghmane duo Reges, Legionis scilicet Ordonius II. Alphonfi Magni, Garfiasque Pampilonis, Sancii filii, juxta *Jemariis*, infeliciter præliaverunt. Post triennium autem ærumnarum & carceris invitatus à Sarraceno Rege blanditiis, & spe temporalem vitam prosperrimè transigendi, si nunciū veræ fidei remittere vellet, Pelagius sevē blandientes assultus eā constantiā repulit, ut paullo post ab effarato Rege membratim discerpi, atque in flumen projici jusus fuerit.

337. Martyrium hoc descripsit RAGUEL presbyter, fortè Cordubensis, qui ab iis, quorum in carcere sodalis martyr fuerat, ea se, quæ narrat, audivisse innuere videtur. Accedit alia causa scriptum hoc & scriptorem huic ætati accensendi; quòd scilicet is referat corpus martyris, quo tempore literis hæc mandabat, in Ecclesia S. Genesii, corpus autem in S. Cypriani ejusdem Cordubensis urbis requiescere. Quæ ante annum hujus seculi sexagesimum sextum, Ranimiri III. primum, à quo receptum fuit à Cordubensis Regis manu venerabile corpus, scribi debere.

338. Habetur relatio hæc Raguelis in codice membranaceo ante sexcentos, ut creditur, annos scripto, qui olim S. Petri Caradinensis monasterii fuit, nunc verò in regia Laurentina bibliotheca asservatur, eò ab Ambrosio Morali translatus. Qui & in *Smarag-*

dino, sic vocato, Toletanæ Ecclesiæ *Sanctorali*, atque in alio Tudensis Ecclesiæ, eandem se vidisse ait, dum venerandum hoc antiquitatis monumentum, unà cum S. martyris Eulogii operibus in publicum primus proferret. Auctor quidem nusquam sese in contextu prodit: in eo tamen, quem diximus, Caradinensi codice affixa libri oræ hac nota: *Raguel presbyter doctor fuit hujus Passionis Cordubensis*, affatim indicatus. Cujus quidem notulæ antiquitatem, tum scripturæ forma, tum quòd pro auctore seu scriptore, doctor sit extra usum Latinitatis positum, confirmat.

339. Sed invidi martyris encomiasten alium, peregrinum licet, huc advertere non extra lineam erit saltare. Rosvitham five Rosvidam intelligimus, è Saxonia clarissimam virginem, in Canderfheimensi, aliàs Gandeshheimensi, non longè ab *Hildesheim*, cenobio Deo sacram, quæ martyris almi agonem eleganti carmine circa hæc ipsa tempora comprehendit, docens se ab iis, qui assuissent, ea quæ in versis fideliter conjecebat, didicisse. Hujus clarissimæ femine omnia opera Conradus Celtes edi curavit Noribergæ anno MDI. scilicet *Otonis Imperatoris Panegyricum*, quem & in quodam *Germanicarum rerum volumine Justii Reuberi curâ edito habemus: De laudibus Deiparæ Virginis*, & de aliis Sanctis, atque inter alia Pelagii nostri Passionem. Meminit Vossius *De bist. Latinis* lib. 2. cap. 41. post Trithemium in catalogo.

340. Ranimirus II. Rex Legionis anno hujus seculi tricesimo quarto insignem à Mauris & Alberraghmane Cordubæ Rege victoriam reportavit; cui quidem prope Septimancense oppidum ad Durium annuam situm commissio prælio interfuisset dicitur, atque ejusdem Ranimiri res gestas descripsisse, SEBASTIANUS Salmanticensis Episcopus, alter hujus nominis, ex Benedictino monacho & S. Emiliani cucullati abbate post memoratam prælium renunciatus. Hujus verba vulgaris facta ex hac *Ranimiri verum historia* Ægidius adducit Gundisalvi Davila in *Theatro Salmantine Ecclesiæ*, quam nusquam vidimus. Ægidius verò Prudentio utitur Sandovalio in hoc asserendo Episcopo, quem prope centenarium obiisse an. CMLXXXV. diversumque esse, ac recentiorum Sebastiano altero, cui adjudicari falsò consuevit breve Chronicon Alphonfi Regis III. Magni.

341. Regnante in Legionensi nostro regno Veremundo (vulgus *Bermudo* appellat) secundo, Ordonii tertii filio, claruit, & Compostellæ factus fuit Episcopus, sanctus vir PETRUS, Martini filius, cognomento DE MONSORO, aliàs DE MONSONCIO, cujus hæc habetur mentio in *Historia Compostellana* adhuc ms. five ejus tertia parte, cujus Girardus quidam auctor fuit. *Qui Beremundus* (ait de Rege ejus nominis, quem nuper laudavimus) *magnorum consilio accepto, prædictum Pelagium* (Compostellæ Episcopum) *à sede projecit, & loco ipsius Petrum cujusdam Martini filium, monasterii Monsoncii sapientem monachum,*

r In præfatione ad hanc vitam, unà cum S. Eulogii operibus, & *Hisp. illust.* tomo 4. pag. 247. & lib. 16. *Hisp.* cap. 5.

s Pag. 233.

t Apud Ramirezium in Notis ad Luitprandum anno CMLX. n. 364. pag. 452. Antuerp. edit.

ante-altaris archiepiscopi abbatem venerabilem, à sanctis senioribus eligi decimum Episcopum, & consecrari præcepit. Paullo tamen aliter in versione hujusmet historiæ Compostellanæ vulgaris Galleciæ linguæ, quam penes se habuit D. Thomas Tamajus de Vargas Philippi IV. chronographus, ut ipse refert, verbis adductis in Notis ad Luitprandi Chronicon, ubi appellatur, *D. Petro Martiz de Monforo monge muy sabidor, y de boa vida, que era abbad de S. Payo.*

342. Hunc Petrum Compostellanum antistitem, vel Monsoncium, vel Monforium, in quo malè concordant nostri auctores, eundemque cum eo, quem multis virtutibus & miraculis clarum decima Septembris die Martyrologia exceperunt, Ufuardi nempe, & Romanum Baronii, auctorem fuisse vulgaris at suavissimæ ad Mariam Virginem Deiparam directæ orationis, five antiphonæ *Salve Regina*, nescio unde docti, alios docuere Claudius de Rota, Antonius de Mochares, & his antiquior Guilielmus Durandus; quamvis aliis placeat ea sententia, quæ Hermannò Contracto Suëvo, atque chronographo seculi sequentis notissimo, faveret. Pro Compostellano in aciem descendit Pseudo-Julianus, sed neque hic dissimulans genium sui auctoris. *Hymnus* (ait) *Salve Regina*, mater misericordiæ, *Græcè ab Apostolis compositus, translatus est de Græco in Latinum à sanctissimo viro Petro Episcopo Compostellano.* Cui tamen enunciato velificari (post alios) Ramirezium credidit complexum illud: *mater misericordiæ*, pro matre misericordi positum; quæ substantivi nominis gignendi casus pro adjectivo usurpatio cum Hebræorum & Græcorum sit, inde fulciri censuit è Græco aut Hebraico fonte orationem descendere. Quasi Latinus auctor non potuerit Latinam utriusque Testamenti versionem ob oculos habere, unde hanc, quamvis ab orientalibus linguis venientem, phrasin in ea frequentissimam imitari posset.

343. Nec validius hoc est alterum Ramirezii argumentum pro Pseudo-Juliani vanitate. Bernardum ait, Toletanum Archiepiscopum, quem auctorem existimat quatuor Sermonum super *Salve Regina*, Sancto Bernardo attributorum, seorsum tamen inter ejus opera, utpote aliis Bernardi, à Gillotto Parisiensi editorum, Apostolicam hujus cantici originem agnovisse, dum ita loquitur: *Dulce canticum ac nobilissimum melos, quod in honorem S. Mariæ quater in anno ordo noster devotissime concinit, ad devotionem nostram discutiendam, fratres, assumpsimus; quia speciali dulcedine multa refectum masticatione continua repetimus. Nam à summis labiis canticum illud effusum venit. Habet enim fundamentum. Fundamentum ejus in montibus sanctis. Fundamentum ejus in terra dulcedinis suavitas est. Et ubi hæc, nisi in montibus sanctis? hoc est, in montibus nostris; à sanctis compositum, à sanctis institutum, dignè etiam frequentabitur à sanctis.* Hæc Bernardus.

344. Nihil apertius dici potuit. Nempe hanc orationem, five canticum, non à summis labiis precantium effundi; (quare corripit *Bibliotheca vetus Hispana* Tom. I.

genda illa sunt: *nam non à summis labiis &c.* pro eo quod editur: *nam à summis labiis*) sed fundamentum habere in montibus sanctis, hoc est in interiori dulcedine, five in mentibus nostris dulcedine perfusus. Quod quidem à sanctis, hoc est, à justis viris, compositum (quales illi sint) à justis etiam viris frequentari, hoc est monachis, ad quos loquitur, decet. Frustrà ergo Ramirezium de *montibus sanctis*, idest Apostolis, plura hic coacervavit, vim etiam verbis inferens, & pro *in montibus nostris*, subrogari debere, *in montibus nostris*, existimans; nec, quod de Sanctis dicitur, ad Hermannum Contractum, similève alios; sed ad Apostolos tantum pertinere contendens, verè ut à cæco ductus ipse in foveam caderet; quæ de viro eruditissimo, sed his partibus nimium additò, sine ullo animi livore, sed ob unum veritatis studium, dicta sunt.

345. Adjungo libens: si canticum hocce Apostolicum opus credidisset S. Bernardus, vix ausus fuisset ea verba: *ò clemens, ò pia, ò dulcis Maria* adjungere. quod ab eo factum in Spirensi Ecclesia, cum Spirenses clerici hanc antiphonam coram eo, Apostolico tunc temporis ad Germanos legato, decantarent, Guilielmus Eisengreinius in Chronico refert Spirensi. Eodem ferè respectu ausus est hucusque nemo Dominicæ orationi quicquam vel pio conatu superstruere, aut in Symbolo Apostolorum, nisi in confesso Nicæno totius Ecclesiæ pro rei necessitate, quædam extensius exponere.

346. Neque opponas, quòd salutationi angelicæ quam vocant, Ecclesia addiderit Colophonem illum: *Sancta Maria, mater Dei*, &c. Ecclesia enim, five aliquis, quem postea sequuta est Ecclesiæ approbatio, ut gratissima & convenientissima oratione Mariam Deiparam precaretur, angeli Gabrielis & Elisabethæ sacris verbis, quibus olim eandem Dei matrem salutavere, in unum compactis, subjecit precandi formam; ut non solum salutationem & laudes, sed cum iis opem ejus apud Deum atque intercessionem invocaret. Quod nequit de oratione *Salve Regina* dici, quippe quæ absque conclusione illa invocatoria à S. Bernardo adjuncta, salutationem laudèque divæ matris, tandemque auxilii ejus atque intercessionis flagitationem, contineat. Hæc dicimus propositum nostrum sequentes removendi è medio præjudicia omnia, quæ à Pseudo-Chronicis ficulneis veræ historiæ nostræ fieri possunt. Nam quin, hoc pseudo-auctore è medio sublato, adhæreamus interim eorum sententiæ, qui Petro nostro hanc laudem tribuunt (quod Joannes Tamajus facit in Martyrologio x. die Septembris) nihil moramur. De eodem Compostellano Episcopo Petro loquutus, ac intelligendus mihi esse videtur Jacobus Philippus Bergomensis, improprio quamvis loco, nempe ad ann. MCXX. supplementi sui *Chronicorum*, & sub Callisto II. Papa, hujus mentione habita; huc enim pertinere credimus, quòd nonnulla eum in laudem B. Mariæ Virginis composuisse adjunxit. quod iterum infra notabimus.

Bbb 2 347. An-

u Pag. 248.

x Vide Ramirezium ubi supra pag. 452.

y Cap. 337. z Lib. 4. De *Instit. Christ. Relig.*

a In *Rationali divinarum officiorum* lib. 4. cap. 22.

b Magrus in *Notitia vocabulorum Ecclesiæ* Verbo *Salve Regina*. Cardin. Bona. *De divina Psalmodia* cap. 26. in fine post Trithemium *De vir. illust.* Ord. Ben. lib. 2. cap. 84.

c In Chron. num. 510.

d Ægid. Gonzalez Davila in *Theatro Ecclesiæ Compostellane* tom. 3. *Theatri Ecclesiæ Hispaniæ* pag. 38.

p *Jungueris* origo.

q *Morales* lib. 16. cap. 31. ex Sampiro Asturicensi Episc. in Ranimiro III.

347. Ante annum millesimum aut circiter, dominus PETRUS DE GRANON cœnobita erat in S.Æmiliani, ut vocant, monasterio, quo tempore Castellæ præerat Comes dominus Garfias Ferdinandi, aut ejus filius dominus Sancius; Legionensibus autem Alphonsus V. Veremundi II. filius. Reliquisse hunc Petrum in eo monasterio nunciatum nobis fuit volumina duo, *Leges Gothorum & Regum* inscripta, quorum prius LXIII. posterius verò LXVII. capitibus absolvitur. In principio *elogium* posuit auctor *Legum XII. Tabularum*, quas omnes carmine Latino comprehendit: deinde Imperatorum Romanorum, tandemque Gothorum Regum leges; quod *Forum judicium* vulgò appellant, adjecit. Codex præ nimia vetustate aliquot jam foliis non legitur: quod injuria temporis malum antiquis libris inferre solet. Habemus id totum ex relationibus ad nos missis ab eodem monasterio.

348. Hujus quoque sæculi pars fuit, neque illaudabilis, SALVUS abbas Alveldensis monasterii; cujus breve elogium, unâ cum Ecclesiasticorum scriptorum collectoribus, ad calcem Ildephonsi & Juliani editum legitur. Quod hic transcribemus, addere contenti quæ ultrâ dicere habebimus.

349. *Vita Salvi abbatis Alveldensis, aliâ & Albaidensis, incerto auctore.*

Salvus abbas Albaidensis monasterii, vir linguâ nitidus, & scientiâ eruditus, elegans sententiis, ornatus verbis, scripsit sacris virginibus regularem libellum, & eloquio nitidum, & rei veritate perspicuum. Cujus oratio nempe in hymnis, orationibus, versibus, ac missis, quas illustri ipse sermone composuit, plurimam cordis compunctionem, & magnam suaviloquentiam legentibus audientibusque tribuit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed validè fervescens spiritus virtute. O quanta illius ex ore dulciora super melle manabant verba, cor hominis quasi vîna lactificantiâ! Obiit temporibus Garfiani Christianissimi Regis & Theudemiri Pontificis, IV. idus Februarii, erâ millesimâ h, sanâ doctrinâ præstantior cunctis, & copiosior operibus charitatis. Ac sic in prædicto cœnobio juxta basilicam S. Martini Episcopi & Confessoris Christi est tumulatus sorte sepulchrali. Ad cujus pedes discipulus Velasco Episcopus quiescit in pace. Hucusque vita, sive elogium Salvi.

350. Albelda locus est à Lucroniensi urbe duabus leucis distans, ubi monasterium S. Martino Turonensi Episcopo dicatum Sancius Rex Navarra, Abarca dictus, anno CMXX. construxit. *Albaida* dictum olim à Mauris, scilicet à Muza fundatore oppidum, ait Sebastianus Salmanticensis Episcopus, sive is Alphonsus Magnus Oveti Rex fuerit, in Chronico, de qua re loquuti sumus in libri secundi cap. 3: ubi de Gregorii Bæticæ Pseudo-Martyrologio egimus. Dulcidius, sive alius, in Chronico à Pellizerio edito, *Albaida* vocat: unde non ex nihilo est, quod ita

conceptum loci nomen hoc in elogio Salvi legamus.

351. Obiisse hunc erâ millesimâ, vel anno Christiano CMLXII. Garfiani hujusmet Abarcæ ac Theudemiri Pontificis temporibus, confirmat egregiè instrumentum quoddam illius ævi ex archivo abbatiae S. Prudentii Albeldæ proximæ habitum, quod Antonius de Jeps in *Annalium ordinis sui Benedictini* tomo 5. edidit, in qua hæc leguntur: *Item quia hæc nostra traditio, quæ facta est erâ nongentesimâ octogesima octavâ* (hic est annus CML.) *regni gloriosi principis Garfiani, & Tiræ Regine ejusdem genitricis, sancienda erat testibus veridicis; tunc adsuerunt in margine fluminis Iberi &c. venientes, idest Tudemirus Nagegensis Episcopus, Dulquitus Albeldensis abbas, Didacus Silienensis abbas, Mumio de sancta Columba abbas, Stephanus Dercentis abbas de S.Æmiliano, Belasco Cironensis abbas, &c.*

352. Ubi duodecimo ante Salvi obitum anno, Garfiani Regis, Sancii, cognomento, *Abarcæ*, filii regnum, & Theudemiri, sive Tudomiri Pontificatum (scilicet Naxarensem) quorum duorum vitæ meminit auctor, literis videmus consignata. Velasco Episcopus, qui ad pedes Salvi tumulatus dicitur, fortè ille est Cironensis abbas, cujus mentio fit in eodem instrumento, ad Episcopalem dignitatem alicubi exaltatus. Sed Alveldensem hunc fuisse Episcopum, Salvi que Vitæ auctorem, credat qui Pseudo-Luitprando velit credere, apud quem ita legimus: *Velasco Episcopus Alveldensis scripsit vitam Salvi (potius Salvi) abbatis Alveldensis, ejus discipulus, ad cujus pedes jacet. verbis ab eodem Salvi elogio desumptis: quæ quidem præsumpsisse Velasco ipse, dum adhuc viveret, elogioque finem imponeret sepulture loci, quam elegisset memor, fingitur. Nunc jam de Salvi operibus.*

353. *Regularis libellus* pro sanctis virginibus, sive ad eas directus, ante alia producitur. M. exstat alicubi. Vidit enim, aut novit extare in codice quodam hujus notæ Philippus Labbeus. Meminit enim in *novæ bibliothecæ librorum* mss. parte 1. & hujus ei affixæ inscriptionis: *Sancti Salvi abbatis Alveldensis Regularis libellus virginibus inclusis, capitibus LXXVIII. cum præfatione ad sororem.* Vidimus quidem nos in quodam exemplo hujus *novæ bibliothecæ* hanc notulam his verbis affixam à docto viro Carolo Morono Barberinæ ditissimæ bibliothecæ præfecto: *Est B. Ælredi.* Vereor tamen id minus rectè dici, cum opera omnia divi Ælredi Rhievallensis in Anglia Cisterciensium abbatiae à Richardo Gibbono societatis Jesu ex vetustis mss. codicibus primùm collecta, Parisiisque anno MDCLIV. edita, in manibus omnium sint. Certè Joannes Balæus in *Bibliotheca scriptorum Britannicæ*, alia inter invisa Gibbono, *De institutione inclusarum librum unum*, qui incipit: *Jam pluribus annis exigit à me, Ælredo tribuit: quo respicere Moronus potuit. Sed cum conflet ex ejus Vita Salvum nostrum hunc voluisse lapidem, librique manu exarati pro eo*

sunt,

sint, Balæum deserere, aliâs fidei lubricæ auctorem, aut de alio Ælredi ejusdem argumenti opere interpretari, non temerè possumus.

354. *Hymni, orationes, versus, & Missæ* sequuntur magna styli dulcedine & efficaciam ad concitandos ad compunctionem legentium animos: quorum nihil ad nos pervenit.

CAPUT XV.

De commentitiis sæculi hujus decimi scriptoribus, JOANNE SERVO-DEI & BLASIO, præsulibus Toletanis. Pseudo-Luitprandi ridiculus lapsus in Ambrosii Moralis capiendò sensu. Eugeniæ martyris Cordubensis epitaphium. De BLASIO altero Toletano Episcopo, & ejus quadam epistola.

355. **I**N hujus quoque sæculi scriptorum ordinem irrupere malis quorundam artibus tres Toletani antifites, JOANNES SERVO-DEI primus, BLASIVS, & JOANNES alter, SERVO-DEI & ipse appellatus, necnon LUITPRANDUS Ticinensis diaconus, & HAUBERTUS Hispalensis monachus: de quibus omnibus, præsertim duobus posterioribus (quod maximè oportet) distinctè atque accuratè tractabimus. Bonito præfule Toletano diem suum anno CMII. obeunti successorem datum ejus archidiaconum JOANNEM SERVO-DEI, opere & nomine talem, prodit Luitprandus. Adjungitque librum scripsisse eum quod *Filius Dei Christus vidit in celo faciem Patris.* Nos nihil hodie credimus.

356. Ad BLASIVM Toletanum quod attinet, in supposititiis eidem Luitprando ascriptis *Adversarii* num. 39. hæc de eo leguntur: *In tabulario S. Juste reperi carmen hoc compositum à domino Blasio Toletano Pontifice, præstantissimo illius sæculi poëta, quod iis addam:*

Eugenia hoc posita est tumulo celeberrima virgo, Sanguine quæ Christi est testificata fidem.

& post XXII. distichorum carmen, quod Eugeniæ Pelagiique martyrum Cordubensium laudes personat, alia hæc pro Colophone subnectit: *Obiit sanctissima virgo & martyr Eugenia VII. Kal. Aprilis, feriâ IV. hebdomadæ diète in Passione; quam post duos annos assequitur sanctissimus juvenis Pelagius, ut creditur, natione Gallæcus, qui ducem & magistrum habuit ad martyrium sanctissimam Eugeniâ erâ CMLXI. anno XII. Abderramenis hujus nominis quarti, dicti cognomento Almanzor, begirâ verò CCCXII. Severissimus fuit hic Imperator, & multas in Christianos edidit strages, ac fidei Christianæ fuit hostis insensibilissimus. Sunt qui credant tum occisam Toleti Mariam Servandei.*

357. Sed, ut quicquid huc pertinet simul in conspectum demus lectoribus veritatis amantibus, muniverat auctor ad tricesimum nonum hoc *Adversarium* viam *Adversario* proximè præcedenti, cujus tenorem subjicimus: *Etate parentum meorum anno Domini CMXXIII. Martii XXVI. passa est martyrium*

virgo sanctissima Eugenia, filia Christianorum Muz-arabum, in municipio Uticensi, quod in conventu Cordubensi vocârunt Marmolejos, jussu Regis, & Miramamelini Abderramenis ferissimè tyranni, fidei Christianæ causâ: & post carceres & supplicia datis cervicibus martyr effecta est Cordubæ sub Blasio vel Basilio Toletano Pontifice. Martyr est honorificè sepulta cum versibus acrostichis in marmore cælatis, & mirificè culta est, & etiam in Oveto, Toleti, & in Gallicia celebratur. Hujus sanctissimæ virginis & martyris Hispanæ reliquæ delatæ sunt ad varias Hispaniarum partes, ubi conditæ sunt illi Ecclesiæ. Hactenus ille.

358. Pars hæc vera sunt; pars veris superinducta, & imposturæ meræ. Aream explanavit Ambrosius Morales, monitis piis quibusque viris de martyrio Sanctæ hujus Eugeniæ Cordubensis in fine editionis S. Eulogii martyris operum, & lib. 15. *Hist. cap. 54.* Narrat is circa annum Domini MDXLVI. Cordubæ propè vicum cui nomen est *los Marmolejos*, erutum lapidem candidum marmoreum è terra ab iis, qui scrobes jaciendis cujusdam domus fundamentis effodiebant, eumque tredecim versibus insculptum, quorum initiales literæ ab auctore hujus narrationis observatæ, *Eugeniæ martyris* nomen formabant; integræ ferè omnes, quantumvis bona versuum pars attritu forsan pedum olim consumpta fuisset. Hic præterquam quod GENIA MARTI... diète initiales literæ, quæ superfunt, præferebant, tribus elapsis facilè supplendæ, ipsa è contextura de martyre fœmina conceptam inscriptionem fuisse satis ostenditur. Aliquantisper autem remoratur lectoris assensum clausula carminis quæ talis est: *Idem sub era novies centum jugulatur... Sexages & uno, septem de Kalendis Aprilis.* Cui lacunulæ rursus adverbium aliquando Morales intulit. Sed non constat versus. Dices, non debuisset veram martyrialis diei notitiam versificatoriæ legi cedere. Admittimus libenter, quamvis Morales ipse in *Historia*, inspecto diligentius lapide, non parum melius, correctiorem inscriptionem sequutus, de ea judicavit. Sed *idem* (hoc est masculus) si *jugulatur*, quas hîc Eugenia fœmina partes habebit? Puto scriptum, *idem*, non *idem*; aut utrumque adverbium eandem rem poëtæ significasse rudiore isto sæculo. Quicquid sit, Sanctæ Eugeniæ martyrio era nongentesima sexagesima prima, sive annus CMXXIII. dies autem septimo Kalendas Aprilis, in lapide assignatur.

359. Hucusque res vero nititur. Hinc jam in arena supposititiis auctor, qui Luitprandum se finxit, ædificare cœpit. Morales dixerat repertum sepulchri lapidem Cordubæ prope vicum cui nomen est *los Marmolejos*. At incuriosus horum lector existimavit oppidum propè Cordubam, cui *los Marmolejos* vulgaris nuncupatio est, quæque antiquæ geographiæ *Utica* esse creditur, significatum. Idque non melius intellexit Pseudo-Julianus in *Adversariis* 9. quo verè non potuit error alius manifestior & absurdior committi; ut res ipsa recentis, & ad verba Moralis cæcū-

e Morales lib. 17. cap. 36.

f In editione Miræ pag. 102. & in editione Conciliorum Hispaniæ Loaisæ pag. 774. g Deest hoc in editione Loaisæ.

h Anno CMLXII.

i Jeps tom. 4. *Annal. S. Bened.* anno CMXX. Morales lib. 15. cap. 49.

k Scriptura 10.

l Hodie S. Andree de Ciruela prope Nakaram.

m In Chronici fine anno CMLX. n Ita legendum pro Alveldensi.

o Ad annum CMII.

o Pag. 35.

p *Hisp. Illust.* to. 4. pag. 345.

q Num. 333.

tientis oculi novitatem ostenderet. Quis inde non statim videt epitaphium à Morali publicatum ob oculos ejus fuisse, qui annotavit honorifice sepultam fuisse martyrem cum versibus acrostichis in marmore cælis. Jam autem facile fuit fingere Blasium Toletanum ejus temporis præfulem laudatæ martyris triumphum celebrasse alio carmine, quod is, qui hæc simulabat, ut fucum faceret, domi composuisset. Palpum ergo sibi ipsi obrufit auctor, dum præstantissimum sui sæculi poetam hujus carminis nomine Blasium appellavit.

360. Sed ne id prætermittamus, addidit *Adversario* 333. Pseudo-Julianus, S. Eugenice corpus ab *Uitica* ad oppidum *Cordobillam* delatum per Rodericum Didaci cognomento Campiatorem fuisse, ibique *Ecclesiam per Paschalem Episcopum Burgensem eidem Sanctæ consecratam*. Magno plausu excipiet hæc aliquis, quem forte fortunâ non effugerit titulus dedicationis lapidi insculptus, ac repertus hodie in Ecclesia S. Eugenice, quæ est prope oppida *Cordovilla*, & *Aguilar de Campò*, in Burgenfi diocesi. hæc scilicet: *Ob honorem Salvatoris, & S. Eugenie, & ceterorum Sanctorum, quorum reliquie condite sunt, Paschalis Episcopus Burgenfis consecravit istam Ecclesiam xviii. Kalend. Februarii, sub era MCI.* quasi ea sit una ex his, quibus refragari nemo possit, comprobationibus, Juliani fidem vindicantibus.

361. Sed si falli nolimus, quis non videt impostoris hanc fuisse mentem & consilium, ut ore suorum auctorum ea quandoque diceret, quorum lapideæ hujusmodi, chartaceæve, aut quæcumque aliæ confirmationes in veteris ævi supersitibus ad hoc usque tempus monumentis exstarent? Proinde his, qui hoc argumento utuntur, fatius esset cum viris cautis & prudentibus sapere, quam insulsa hujusmodi & cassâ nuce vaniora sectari. Et fortè vero magis consentaneum est, ædem hanc sacram S. Eugenice martyri Romane, cujus partem corporis in monasterio S. Mariæ Benedictinorum sodalium Naxare urbis adservari, è tabulariis Ecclesie ipsius Morales docet, obstruens eorum ora, qui ad partes Cordubensis hujus alterius martyris accedere voluissent.

362. Blasio huic Pontifici successisse in Toletana Sede Bonitum III. huic autem Joannem Servum-dei cognominatum, è tripode sua nos docuit Pseudo-Luitprandus¹, falsi postulato Pseudo-Juliani collactanei sui oraculo², cui Blasii successor Visitanus fuit. Huic JOANNI SERVO-DEI, aliàs noto iis omnibus qui Toletanæ Ecclesie Pontificum catalogos in manibus habuere t, Luitprandus hic, quem diximus, literarium quicquam attribuit³; cui & Julianus consentit⁴. Prior ait: *Sub hoc (Blasio) & in hoc anno, multi martyres passi sunt in Hispania, & nonnulli degeneraverunt à fide, qua de re exstat epistola elegantissima, zelo & fervore Dei plena, quam scripsit Sanctus Joannes Servus-dei Toletanus Primas ad omnes Hispania Muz-arabes. Ut Primas & Patriarcha totius Hispanie, scripsit ad omnes Ecclesias Hispaniarum. Quem ego subdiaconus*

Toleti cognovi, ac virum sanctum, & spiritu Dei ferventem expertus sum Toleti. Epistola incipit: Multorum relatu. Scripsit & ad Marinum antequam esset Pontifex Toletanus; responditque ei Marinus Papa, missis etiam literis amoris & benevolentie plenis. Similia omnino Julianus y.

363. Certè mihi dubium non est, quin epistola ista ad nos pervenerit, cum Hieronymus Higuera in Notis ad Luitprandi hunc locum servari eam affirmet in archivo Ecclesie S. Clementis sanctimonialium Cisterciensium Toletanæ urbis. Qua enim fronte ausus esset, quod statim suppositionis convinci posset, fingere? Immo in hitoria ejusdem urbis & regni adhuc ineditæ lib. 15. cap. 6. epistolam ipsam producit, bonæ quidem notæ, quam cum aliis hujusmodi in bibliotheca laudatis Hispanorum opusculis in appendicem hujus partis conjicere mihi animus est. Silent de ea alii, cujus tamen fidem non convellimus, si ea, ubi est, fidem sibi adstruit. Quod à me non ægrè obtinebitur, si ea desint in apographo, quæ de primatu Hispaniarum, non hujus temporis titulo, bis repetuntur. Non ex eo tamen Luitprando & Juliano recens natis, eaque eruçantibus, quæ iis in os architectus eorum ingessit, suffragari intendimus.

364. Luitprando jam & Hauberto examinandis dijudicandisque major quædam adhibenda est opera in sequentibus capitibus.

CAPUT XVI.

LUITPRANDUM Ticinensis Ecclesie diaconum, & Cremonensem Episcopum, hujus sæculi decimi, hominem Italum, magnâ impensâ Toletani Higuera factum Ecclesie Toletanæ subdiaconum fuisse, nostrorumque rerum scriptorem. Quædam vitæ ejus ostenduntur comparatione eorum, quæ Chronicon & Adversaria falsò ei conficta continent. De quibus latè in sequentibus capitulis.

365. LUITPRANDUS diaconus Ticinensis Ecclesie, & qui postea fuit Cremonensis in Italia Episcopus, unus ex illis est, quorum auctoritatis & nominis velamento usus Protheus multiformis Toletanus fictitiam historiam nostræ gentis, sincere ac veræ locum occupaturam, conficere se posse, in animum induxit. Sed cum, ex divino proloquio, ante oculos pennatorum frustra rete jaciatur; quantumvis bonæ fidei nonnullis, & patriæ amantibus, lenocinioque rerum allectis, dolosum aucupium, non sine quadam Hispanæ gravitatis jactura, quondam imposuerit; accenso jam hoc tempore defæcati judicii lumine, proposito ac spe sua cadere cœpit; monitique tenfarum insidiarum prudentiores, avertunt se aliò, hosque Sirenarum, ut sic dicam, cantus, veritatis malo ligati, surda aure prætereunt.

366. Fuit quidem Luitprandus non incelebris hoc sæculo historiarum scriptor, sed qui ex ipsis ejusdem libris necessariò comprobatur alius ab eo fuisse, quem Chronici cujusdam

dam, sive Chronicorum Dextri & Maximi continuationis auctorem, Toletanum subdiaconum, Toleti que vitâ fundum, nobis venditant. Atque, ut hinc aggrediamur veritatis vindicias, germanum Luitprandum à supposititio distinguentes, age, videamus quid de seipso scriptor Chronici, quid tum de eo Julianus, narraverint.

367. Apud Luitprandum legitur ad annum CMXXXVII. Bonito III. Toletano præfili Joannem Servum-dei successisse, & ad annum CMXLIV. velut ea continuans quæ ante septennium facta præmiserat, *Quem ego (ait) subdiaconus Toleti cognovi, ac virum sanctum & spiritu Dei ferventem expertus sum Toleti. Julianus item in Chronico num. 503. sub anno CMXLVI. De Joanne Servo-dei & ipse loquens, electus erat autem (ait) Bonitus III. ante hunc (Joannem) sed non inerat pontificalem dignitatem. Sub hoc (Joanne) fuit subdiaconus Eutrandus, vel Luitprandus, archidiaconus Ticinensis, historiæ scriptor baud ignobilis, & pariter poeta excellens. Cui Juliani testimonio in Chronico ejus edito id ipsum conferre, quomodo Hieronymus Higuera in proœmio ad Luitprandi Chronicon id protulit, operæ magnum pretium erit. Ita scilicet: Anno CMXLVI. Bonitus Toletanus Episcopus annis duobus. Sub hoc floruit Eutrandus sive Luitprandus, Ticinensis diaconus, Toletanus subdiaconus, & Tractemundus presbyter post Episcopus Illiberitanus, ab eodem Bonito missus. Viden' ut prævaricetur testis, aliisque in editione, alius in ore sit Higuere? Sed transeamus ad alia.*

368. Luitprandus item ait *Adversario* 48. se anno CMLX. per Tarraconem urbem transivisse, carmineque lusisse in laudem S. Theclæ virg. & mart. cujus pars corporis in ea servatur; quo in carmine ita de se ait: *Ecce Luitprandus jam non novus incola terræ Hispanæ, externam carmine letus adit.*

Julianus item post peregrinationem Toletum rediisse archidiaconum Luitprandum, atque ibi mortuum ait. *Eodem anno (CMLXXIII.) venit Toletum Eutrandus subdiaconus, qui aliàs ibi fuerat, nobilis historicus; nec multò post moritur. In Ecclesia S. Juste honorificè à Felice (Episcopo) sepelitur. Distinctius autem de Luitprando Tractemundoque actum fuit nobiscum in duabus epistolis quæ præponuntur supposititio Chronico, non minus supposititiæ ipsæ, ut loco suo videbimus, quum de Chronico censoriè agemus. Prior est dicti Tractemundi Episcopi Illiberitani ad Luitprandum. Regimundi aliàs legitur. Posterior autem responforia Luitprandi ad Tractemundum ex Fuldensi Germaniæ monasterio. Consolatur Luitprandum Tractemundus in ærumna Germanicæ ejus peregrinationis, & ad patienter eam ferendam cohortatur. Berengarii enim Italiæ Regis sævitiam fugiens, ab Italia eò venerat. Inde ait degere se in oppido Granatenfi, Illiberitanæ civitati proximo, inter fideles Muz-arabes, eos confortantem, doctrinæque pabulo reficientem.*

369. Accepisse item adjungit librum ejus,

ideft, *verum gesturum in Europa historiam, & præterea Antapodofin (quasi distincta essent opera) carmine prosaque contextam, ut fecit olim (ait) sapiens Boëthius in libro De consolatione philosophica: quem librum Boëthii Severini (memini) diligenter nos duo percurramus Toleti, cum ego presbyter essem, tuque subdiaconus illius sanctæ Ecclesie Toletanæ; quæ semper verè fuit filia primogenita Ecclesie sanctæ Romanensis, & cum Patriarchalibus post Romanensem merito comparanda; cujus pastor totius est Hispanie primas & Patriarcha. Importuna & putida adulatio impostorem prodit.*

370. Obscatur tandem Luitprandum, ut mittat inde ad se quosdam libros, scilicet, *Vitam S. Jacobi Hispani in Piceno sanctè mortui i. Novembris; ab omnibus martyrologiis illaudati. Metasthenis item Persæ librum De monarchiis, (jam diu est quòd viri docti observaverunt Megasthenem, non Metasthenem, hunc scriptorem appellatum, abortivumque Joannis Annii, sive alterius, ovum hunc esse, qui cum Berofo & aliis fuit editus ubi in Persarum (supple ordine, aut Regibus: deest enim) ponit Darium, Czum, Cambyssem, Artaxerxem, post alterum Darium Longimanum. Et, sicubi in Germaniæ bibliothecis delitent, Dextri Marci que Maximi scripta membranæ Chronica (cur non & chartæ?) quæ nunquam in Hispaniis reperire potui. Petit hæc ad se ab eo descripta quamprimum mitti, ac, ut de suo adderet, ab anno DCXII. ubi finit Maximus (unde nam id noverat qui Maximi opus non viderat?) usque ad sua tempora, hoc est ad annum CMLX. Usque ad nostra tempora, sive, ad hunc annum, verus auctor dixisset, de re præsentis loquens: fictitium verò ac recentem ostendit inepta hæc anni mentio. Hæc summa Tractemundi epistolæ. Sed quæ Luitprandi sequitur, non hujus tantum, sed suam quoque fidem evertit, ut suo tempore constabit.*

371. Quod ad rem præsentem attinet, dolet Luitprandus, quòd à Mauris durè haberetur Granatæ Tractemundus. *Neque enim ita duriter, (addens) sed paullo melius agebamus quum Toleti quondam conviximus. Leniebat enim feroces barbarorum animos hinc præsulum Toletanorum singularis auctoritas, illinc verò mirabilis bonitas & patientia &c. Et infra: Porro Chronicon quod petis, in hujus bibliothecæ reperi vetusta membrana descriptum, adjeci que, ut jussum est à te, annorum seriem ad hæc usque tempora, ideft ad annum CMLX. Et gratulor tibi, quòd cum Toleti, ubi sub sanctissimo præfule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiscerer, aliquot historie libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispanie Episcoporum, quos & in hac bibliotheca reperi, jussu, ut credo, S. Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatos, quos, ut ajunt, sibi obtulerat sanctissimus Hispanus Episcopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi serio & verè penituit.*

372. Hæc de habitatione Toletana Luitprandi, subdiaconatuque in hac Ecclesia sub Bonito III. & ejus successore Joanne Servo-dei, Archiepiscopis, gesto. Quorum utique testi-

¹ Ad annum CMXXXVI.

² In Chron. num. 467.

³ Videndi apud Tamajit in notis ad Luitprandum ann. DCCCLXII. pag. 205. u An. CMXLIV. z Num. 507.

^y Diq. num. 467.

^z Num. 113.

testimoniorum fidem sequutus Franciscus Bivarius Cisterciensis, in ea quâ ad Laurentium Ramirezium dedit, *consuetudine Luitprandi operum*, editionis Plantinianæ præambulâ, objectis sibi ferè omnibus iis, quæ pro veris Italicis ejusdem Luitprandi genere & natalibus, transactaque ferè semper in patria vita, mox producimur; Hispanum tamen esse eum contendit genere, hoc est, Hispani hominis filium, qui captivitatis pertæsus in Italiam concesserit; allectum tamen patriæ desiderio Luitprandum Toletum venisse, quo loco Tractemundum familiarem habuerit. Censet quoque pro Hispano ejus genere eo motus, quod Abderraghamanem Sarracenorum in Hispania, hoc est Cordubæ, Regem, alicubi vocet *Regem nostrum*, nempe suum ac Tractemundi. Verba ejus audi verum in *Europa suo tempore gestarum* lib. 5. cap. 1. Hoc tempore (ait) ut ipse pater bene nosti, sol magnam & cunctis terribilem passus est eclipsim, sexta feria, hora diei tertia. Qua etiam die Abdaram (pro Abdarraghaman) Rex noster, à Radamiro Rege Christianissimo Gallicie in bello superatus est.

373. Hoc verè aliquid est, quod è noto ejus historiarum opere deducitur. Cætera vana, & sine cæmento aliquo, arenæ inædificata. Attamen & istud facillimo ruit nifu, si levi utamur correptione, *Rex vester*, pro, *Rex noster*, legentes, quomodo scriptum fuisse ostenditur similibus ex initio historiæ his verbis: *Sicut ab ipsis, qui vestri sunt tributarii Regis Abderraghamanis, potestis conjicere*. Ineptum enim, immo impium, fuisset, à Luitprando Regem suum Regem Sarracenum dici ex eo solum quod Toletanorum, apud quos olim is fuerat, Rex ille esset. Quin immo dominum suum vocat Ottonem alibi Luitprandus.

374. Neque peregrinationis Hispanæ quicquam, nedum generis, admittere videretur series rerum, quas de se ipse narrat, non illiberalis earum dispensator. Ann. CMXXIV. incendium contigit urbis Ticinensis, in qua natum credimus, quod is deplorat lib. 3. cap. 1. & 2. Anno CMXXVI. Hugo Provinciæ, sive Arelatenfium Comes, regnum Italiæ suscepit; qui aliquo ex sequentibus, non diu tamen ab ingressu suo in Italiam, inter alios principes, quos conciliare sibi studiosè procuravit, Romanum Lacapenum Græcorum Imperatorem legatione adiit. Legatus is pater fuit Luitprandi, quem quidem nomine suo haud appellavit filius de re loquens. Subjungit tamen lib. 3. cap. 5. *Post reditum verò ejus, paucis interpositis solibus, languore correptus monasterium petiit, sanctæque conversationis habitum sumpsit, in quo post dies quindecim mortuus, me parvulo derelicto, migravit ad Dominum*. Post conjugis mortem Luitprandi mater secundo viro nupsit, quem Hugonis ejusdem nomine post aliquot annos nuncium ad eundem Lacapenum ivisse his verbis refert: *Quoniam meus vitricus, vir gravitate ornatus, plenus sapientiæ, Regis Hugonis fuerat nuncius, pigrum non sit mihi inserere, quod cum de Imperatoris sapientia & humanitate, & qualiter Russos*

vicerit, *audivi sepius dicere*. Contigisse hoc anno CMXLIV. ex Joanne Curopalate Baroniis notat.

375. Anno CMXLV. Hugo regno Italiæ cessit, Lothario filio suo pro se relicto, nomine tenus, revera in Berengarii manus regno tradito. Hugonis hujus in magna gratia Luitprandus vixit ob canendi peritiam, quâ pueros alios sibi æquales superabat, atque in ejus curia & comitatu semper versatus fuit. quod ipse satis innuit, dum initio lib. 4. *Hactenus quæ dicta sunt* (inquit) *sacerdos sanctissime, sicut à gravissimis, qui eâ creverant, viris audivi, exposui. Cæterum quæ narranda sunt, ut qui interfuerim, explicabo. Ea siquidem tempestate tantus eram, qui Regis Hugonis gratiam vocis mihi dulcedine acquirerebam. Is enim euphoniæ magnopere diligebat, in quo me coequalium puerorum nemo vincere poterat. Quæ quidem consuetudo in aula, unde sibi presentem rerum notitiam, quæ narraturum se deinde ait, querere potuit, ab anno CMXXXII. aut sequenti, regni Hugonis sexto, septimove, initium proculdubio cepit. Horum enim priore anno (ut ex Sigeberto constat d) Arnoldus Bajoariæ Dux à Rathario Veronensi Episcopo invitatus Italiæ, Regem Hugonem aggressus fuit, qui non solum Arnoldum fugavit, sed & Ratharium cepit. Quod cum Luitprandus bellum fini consignasset libri tertii, exinde quæ narraverit, ut qui interfuisset iis, explicaturum se ait.*

376. Hoc jacto fundamento, nimirum interfuisse Luitprandum his omnibus, quæ deinde narrat, ab hoc scilicet anno usque ad CMXLVI. quo legationem Constantinopolitanam Berengarii nomine ad Constantinum Imperatorem ipse inivit, cujus narratione germanus historiæ ejus textus absolvitur, cap. scilicet 5. lib. 6. notantibus viris eruditissimis, rectè colligimus, non alibi quàm in curia Hugonis, aut saltem Ticini, vel in Italia ad minus, toto hoc tempore eum fuisse. Nec minus patenter idem Luitprandus innuit cap. 1. lib. 6. se domi sub vitrici cura usque ad Constantinopolitanam istam expeditionem continuisse. Unde & consequens fit, minimè verum esse, quod sub Servo-dei Toletano Episcopo, qui ab anno CMXXXVII. usque ad CMXLVII. (auctore, si credimus, ipso Luitprando) Episcopatum tenuit, subdiaconum in Toletana Ecclesia egerit, aut, (quod Luitprandus ipse suppositivè disertè ait) anno CMXLIV. sese Toleti laudatum Episcopum cognovisse.

377. Sed germani Luitprandi res gestas prosequendo ab initio ipso Berengarii, quod anno contigit hujus sæculi XLV. servitio hujus Luitprandum parentes ejus mancipare; cujus secretorum conscium, epistolarumque signatorem egit; donec post longi temporis servitium ingratisimè ab eo, ut plures alii, atque inhumaniter fuit tractatus, ut libri 5. cap. 14. ipse refert. Quo etiam confirmatur præsentia Luitprandi per annos subsequentes annum CMXLVI. in Italia & curia Berengarii. Sed anno CMLI. venit in Italiam Otto

c Hoc anno num. 3.

d Hoc anno in Chronico.

e Baroniis ad annum CMLXIII. nu. 3 Bellarmino De script. Eccl. Vossio de H.L. lib. 2. cap. 40.

f Dict anno CMXXXVII.

g Baroniis hoc anno n. 1.

h Baroniis num. 2.

i Baroniis dicto ann. n. 1.

k Baroniis eodem anno.

l Luitpr. Cremon. memoriam lege dicto anno num. 12.

m Ita docent Vossius de H. L. lib. 2. cap. 40. Miræus in Auctario de script. Eccl. cap. 290. Baroniis ad an. CMLXIII num. 3. Bellarminus De script. ad ann. CMLXVI.

Otto Magnus Imperator adversus dictum Berengarium; sequentiq; h denuò ei tradidit Italiæ regnum sub fidelitate ejus administrandum; quod is tenuit plures adhuc annos, donec tyrannidis ejus impatientes Itali Ottonem iterum vocare an. CMLXI. Qui quidem facillimo negotio Berengarium regno spoliavit; annoque sequenti Romæ à Joanne XII. Papa solenni ritu coronatus fuit Imperator.

378. Sed paullo post, desciscente ab Imperatoris partibus Joanne, venit Otto iterum Romam, Joannemq; ibi comparere nolentè, coacto Episcoporum totius Italiæ Concilio Romana sede per sententiam pepulit. In quo quidem Concilio, quod celebratum fuit anno CMLXIII. inter alios Luitprandus factus jam Episcopus Cremonensis subscriptus legitur. Acta servavit scriptor quidem anonymus, qui Luitprandi ejusdem historiæ narrationis suæ telam subtexuit; aperteque, uti supra monuimus, alium se ab eo prodit: quæ quidem acta ex eo Baroniis ad Annales suos transtulit. Qui quidem Luitprandus, cum à Berengario ipse, domusq; ejus, & familia, & cognatio, sævè atque impiè vexata essent, quod refert ipse in prologo libri 3. in Germaniam ad Ottonem se recepit, & apud eum in magna gratia fuit. Immo factus postea Cremonæ Episcopus, ivit legatus ejusdem Ottonis ad Nicephorum Phocam Græcorum Imperatorem, anno scilicet CMLXVIII. Quam ipse legationem peculiari libello descripsit, ab Henrico Canisio in *antiquis suis lectionibus*, posteaque cum cæteris ejus operibus Antuerpiæ edito.

379. Nihil autem plus extra conjecturæ aleam positum haberi debet, quàm unum atque eundem esse Luitprandum Ticinensem diaconum cum Luitprando Cremonensi Episcopo. Idem enim historiæ, quam diaconus, & legationis, quam Episcopus exaravit, stylus, idem amor Græca verba quædam Latinis importunè, ut Græculus appareret, profè item orationi carmina, non ex lege historie, inferendi. Præterea legationis auctor se ipse prodit, dum ad Nicephorum hæc se verba direxisse ait: *Temporibus inquam beatæ memoriæ Constantini Imperatoris huc veneram, non Episcopus, sed diaconus, nec ab Imperatore aut Rege, sed à Berengario Marchione missus (ita per contemptum Italiæ tyrannum vocat) & multò plura, & pretiosiora pallia emi &c.*

380. Hæc cum ita sint, Luitprandum scilicet Cremonensibus Episcopum datum ante annum CMLXIII. fuisse; qui fieri potest ut Pseudo-Julianum non sibilo accipiamus, qui scribere sustinuit anno eodem CMLXIII. venisse Toletum Luitprandum, sive Eutrandum subdiaconum, qui aliàs ibi fuerat, nobilem historicum, & paullo post ibidem mortuum & sepultum fuisse? Absque hoc etiam, quis credat Italum hominem nulla coactum vi, aut cupiditate allectum, relicta patriâ, urbem Sarracenorum habitatum venisse: nec semel quidem, sed iterum post tot annos rediisse, amore, ut credas, ductum subeundi

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

jugum, quod necessitate cives compulsi vix tolerare poterant?

381. Ipsa quoque *Eutrandi* nomenclatura dissonat, quam unus Trithemius, fideque Trithemii novator Toletanus, tribuit ei, qui verè Germanico aut Longobardico nomine *Luitprandus*, sive *Luitprandus*, alicubi etiam *Litobrandus*, audit n in omnibus mss. atque editis codicibus, tam ejus operum, quàm Sigeberti *De scriptoribus Ecclesiasticis* libelli, excepto uno ms. monasterii Viridis-vallis, quem Suffridus Petrus in editione Colonienfi ejusdem Sigeberti, & aliorum similis argumenti scriptorum, laudat, cum Eutrandi nomen Græcum quoddam, Luitprandi verò, seu Luitprandi, Longobardicum sonet. Quibus affatim comprobatum ivimus utriusque Luitprandi, germani & nothi, res minimè inter se convenire.

382. Hujus verus fetus est *Historia rerum ab Imperatoribus & Regibus Europe gestarum*, cujus pars est *Antidosis*, nisi hoc nomen integro adaptemus operi, de quo infra; atque item *Legatio ad Nicephorum Constantinopolitanum Imperatorem pro Ottonibus Augustis & Adelbaida*, eorum uxore, & matre, ab eo suscepta. Et, si Deo placet, liber *De Romanorum Pontificum vitis*. Quod plures non credunt. Huic tamen homini Italo, ex eo tantum quod historiam suam inscripserit Iiberitano in Hispania Episcopo, imputatum sponte credimus ab his, quibus propositum fuit sub antiquorum hominum persona hodierno in theatro fabulam veteris pseudo-historiæ pronunciare, quod in Hispaniam venerit, Toletique in ea cum laudato Iiberitano Episcopo familiariter vixerit; & quod majoris operæ est, de rebus Hispanis monumenta quædam, eaque insignia, & coram quibus villa sint aurum gemmæque, conscripserit. Chronicon (inquam) quod continuatio esse dicitur alterius Chronici Maximi Cæsar-augustani Episcopi, & *Adversaria*.

383. Utrumque opus Matriti primus edidit D. Thomas Tamajus de Vargas regius historiographus, adjunctis, ad Chronicon saltem, eruditis notis. Deinde D. Laurentii Ramirezii à Prato curâ & industria Luitprandus totus, quantus est, ex veteri & novo coagmentatus, ex officina Plantiniana fuit emissus, & per Europam communicatus. Esse tamen Chronicon & Adversaria recentioris manus opera, & ab eodem qui Pseudo-Dextrum cum Pseudo-Maximo, gemellos, uno eodemque abortu edidit, inventa, jamdiu est hominibus, tam nostris quàm exteris, qui semel ad animum reduxere fraudem, persuasissimum. Id tamen rationibus evincere, cum aliunde, tum ex ipsa horum operum tela deductis, argumentum erit sequentis, & subjectorum illi capitum: dum interim & veluti per transfennam id innuamus amicitiam Luitprandi ac Tractemundi (qui verè Recentemundus est, Gotthico nomine) tunc fuisse contractam; quum hic ab Abderraghamane Cordubæ Rege ad Ottonem fuit missus legatus, uti ex Germano scriptore Joanne S. Arnulphi abbate eruditè ostendit altero *Dissertatio*.

n Vossius de H. L. lib. 2. cap. 40. Tamajus in notis ad Luitprandum pag. 1.

o In notis ad Sigeberti cap. 127.

tationum Ecclesiasticarum volumine D. Gaspar Ivañez de Segobia Marchio Mondexarenfis & Acropolitanus, convellendis & extirpandis fabulis veluti natus.

CAPUT XVII.

Preliminares due epistolæ ad Chronicon Pseudo-Luitprandi dupliciter oppugnantur: tum è contentis in eis erroribus, affectationibus, & parum verosimilibus. Primi generis sunt in priore Tractemundi ad Luitprandum. Tractemundi nomen Eliberitani Episcopi, ad quem directum legitur, pro Regimundo. Antapodosis titulus libri cuiusdam Luitprandi, pro Antidosi, atque hujus ab historia distinctio falsa: cujus occasione locus difficilis Luitprandi historie hujus explanatur. In Adriani I. Papæ tempore lapsus. S. Jacobi Piceni suspensa mentio. Affectationes notantur plures, novitatis indices. Inter absurda esse, ab extero & longè posito homine continuationem historie rerum Hispanarum expetere. Prioris hujus epistolæ non meminit Higuera in historia Toletana, posterioris Luitprandi ad Tractemundum meminit. Confertur edita hæc epistola cum ea, quam in eadem historia Toletana, & in ms. quodam nostro ineditam legimus, ex qua varietate fraudem colligimus. Similibus ac prior vitis hæc posterior Luitprandi responsoria scatur. Falsum commissum Servi-dei Toletani curæ & Heronii Bracarenfis, Episcoporum, extra suum tempus maxime. Absurdus aliis & affectationibus premittitur epistola.

384. **I**N Chronicon quod vocat nunc inquirimus; atque in primis epistolas ei præmissas. Harum altera est, ut nuper diximus, Tractemundi Episcopi Iliberitani ad Eutrandum sive Luitprandum; altera hujus ad Tractemundum: ejusdem utraque styli recentis. Has duplici quassabimus ac evertemus impressione. Priorem nobis suppeditabunt eæ ipsæ res, quas continent; posteriorem verò investigatio, excussio, & collatio eorum inter se locorum, unde non ita pridem istæ merces infaustis avibus erupere. Et quidem res ipsæ clamant, non illi tempori quod factant, auctoris, quem præsesunt, congrua & convenientia dici; sed aut commissi erroris, aut affectatæ quorundam articulorum, quos falsos veræ historie impingere animus fuit, mentionis, aut inverisimilitudinis & absurditatis optimo jure postulanda.

385. Erroris inquam (de priore nunc Tractemundi ad Luitprandum loquimur) primò. Regimundus enim, non utique Tractemundus, Iliberitanus ille Episcopus appellatus legitur apud Sigebertum p, Trithemium q, reliquos, qui hujus nuncupationis meminere. Raimundum, quod idem nomen est, edidit Reuberus in Germanicarum rerum suis auctoris, quos inter Luitprandi hæc historia; unde hoc nomen servavit in editione sua Ramirezius. Quod & habeo in ms. meo fragmentorum Dextri, Maximi, atque hujus

Luitprandi ex bibliotheca Estepani Marchionis, quo purum, aut sanè puriori proximum, ad nos pervenisse id, quod ex his superfuit Chronicis, existimari posse non semel aliàs diximus.

386. Tractemundum, sive Tractemundum, unus habere dicitur quidam catalogus præfulum Iliberitanorum, in quorum locum Granatenses succedere, apud quos manet. In quem cum incurrisset Toletanus harum novitatum inventor, magnum antiquitatis vindicem existimandum inde se credidit, si corruptum, ut verosimile est, Episcopi nomen suorum assereret auctorum fide, & vulgare omnium aliorum Tractemundi, uno contentus teste, damnaret. Unde enim huic catalogo tantum fidei, cui veterum quicquid monumentorum est, decedere debeat? Neque enim ullus nobis jactatur codex venerandæ antiquitatis catalogi hujus custos & conservator. Et si fabulis credimus, quæ tamen oracula sunt Apollinea his, quos oppugnamus, cum quadragesimus à S. Cécilio primo Episcopo in eo collocetur catalogo Tractemundus, qui fit, ut in altero Hauberti Hispalensis quinquaginta tres non minùs ab eodem S. Cécilio ad Samuëlem secundum, hoc est usque ad annum CMX. & aliquot annos ante Tractemundi Pontificatum, recenseantur; & in novissimo Joannis Tamaji, martyrologi nostri, Tractemundus sepruagesimus primus à Cécilio martyre numeretur? I nunc, catalogis crede, quorum ignoratur auctor tempusque. Certè nos magno exemplo peccabimus, qui Haubertum Tamajumque Granatensi catalogo fidem denegandi duces sequimur.

387. Secundò, cum Antidosis nomine Luitprandus, aut historiam integram Rerum in Europa gestarum, aut illius partem, appellatam voluerit; epistolæ hujus maximus ac duplicatus error est, non solum Antapodosis, pro Antidosi enunciare; sed & opus istud ab historia distinguere. De nomine ab auctore proposito credamus ei, non alii, oportet. In prologo enim tertii historie libri, Operis hujus titulum (ait) pater sanctissime, satis te mirari non ambigo. ais enim: Cum virorum illustrum actus exhibeantur, cur Antidosis ei inferitur titulus? Ad quod respondeo. Intentio hujus operis ad hoc respicit, ut Berengarii hujus, qui nunc in Italia non regnat, sed tyrannizat, atq; uxoris ejus &c. actus designet, ostendat, & clamitet. At ne in Greco verbo contractum suspicari aliquando errorem possemus, Sit igitur (inde ait) eis præfens pagina Antidosis, hoc est retributio, dum pro calamitatibus meis tunc actibus eorum, id est impietatem, presentibus futurisque mortalibus denudavero. Nec minùs etiam sanctissimis & fortunatis viris pro collatis in me beneficiis antidosis erit. In errore cubant Sigeberti editiones, quem & contraxit Joannes Trithemius, antapodosis subrogantes, nihili verbum ad auctoris propositum, quod & fatetur Thomas Tamajus, convincitque ipsa apud Sigebertum verbi explanatio; excusatione licet utatur Franciscus Bivarius, contendens utrumque, Antidosis & Antipodosis

r Tomo 4. die xvii. Aug. pag. 494.

u Lexica geographica Ferrarii & Baudrandi consule.

s Notis ad hanc epistolam pag. 15.

vocabulum in idem recidere; nam Antipodosis Rhetorum est figura, quæ fit cum media primis & ultimis respondent, & correspondentiam sonat. Atqui nunc non querimus, quid appellare potuerit opus, sed quid appellaverit.

388. Præterea distinxisse ab historia hanc Antidosis epistolæ auctorem ex his verbis constat: Gratanter accepi librum tuum, id est Rerum gestarum in Europa historiam, & præterea Antapodosis tuam carmine prosaque contextam &c. Distincta autem non esse opera Sigebertus disertè ait, historiam scilicet eum scripsisse De gestis Regum & Imperatorum sui temporis, quam attulavit Antapodosis, id est retributionem. Similiter Trithemius. Constatque ex laudato libri 3. prologo; quem tamen, nisi fallor, ineptè affixere huic libro transcriptores, cum quinto debuissent. Ratio palam est. Nihil enim de Berengarii rebus continet vel tertius vel quartus historie liber, quibus retributum Berengario pro malefactis, sive retaliatum ab auctore dici valeat. Quinti aliqua, & sexti ea quæ supersunt capita usque ad quintum, omnino Berengarium sonant. Quare acephalam, ut ex principio fati perspicuum est, historiam, remansisse quoque, aut saltem ad nos pervenisse mutilam, sine videlicet multatam, certo certius est; quemadmodum & continuasse eam, quæ in fine desideratur, partem, scelera omnia Berengarii usque ad ejus postremam ab Italia ejectionem, & Ottonis coronationem.

389. Sed quod in prologo ad Antidosis dicitur de loco exarata à se hujus historie, certè mihi crux est, nec video hic siltere ullum Luitprandi rerum descriptorem. Denique quod in captivitate seu peregrinatione libellus hic conscriptus dicatur, præfens indicat exsulatus. captus quippe in Franconovord (Franc-fort hodie Franconia civitate) qui est viginti milliariis locis à Moguntia distans, in Paxu insula nongentis, & eo amplius à Constantinopoli milliariis, usque hodie (inquit) exaratur. Insula hæc Paxu, sive insulæ Paxæ, juxta Corcyram insulam in Ionio mari sunt, Paxu major, Antipaxu, minor, dictæ; quò appellere navim potuit qui Constantinopolin navarchus Luitprandum vectabat.

390. Sed qualinam ex duabus legationibus eò directis hocce conveniat, quo scriptioni vacabat, tempus, hoc opus, hic labor. Neutri enim convenit. Priori namque intentus Luitprandus in gratia vigeat Berengarii, cujus nempe nomine Constantinum adierat: tantum abest ut sub hoc tempus dehonestare queat (quod in prologo facit Antidosis) honorem hujus muneris exsiliis nomine, aut dominum adhuc beneficium, tyranni compellatione. Posteriorem ad Nicephorum Phocam, creatus jam Cremonensis præful, obivit Ottonis nomine, post pulsum regno, ac fortasse in orbitate mortuum, Berengarium anno CMLXVIII. cujus dignitatis nec vola apparet vestigiumve in hoc prologo. Et huic tempori adhuc minùs convenit lamentatio ejusdem prologi adversus Berengarium, tanquam presentem, atque etiamnum rerum Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

potientem tyrannum. Quare si prologum hunc, signataque in eo, cum ceptæ, tum continuatæ historie loca, non improbamus; necesse est mediam, inter duas prius memoratas, saltim usque ad Grecia occidentales plagas ac mare Ionium, Luitprandi peregrinationem, quo tempore Berengarium fugiebat, hoc est circa annum sæculi quinquagesimum quartum, admittere: eo enim anno extinctus fuit Albericus Marchio Romæ tyrannus, cujus recentis obitus libri 3. cap. 13. auctor meminit.

391. Tertio, legi se facere, Tractemundus ait, inter afflictos Muz-arabes Granatenses S. Pontificis Adriani epistolam, quam de hoc argumento ad Egilonem Iliberitanum Episcopum olim dederat. Quandonam? anno DCCXLVIII. respondebit hic ipse Luitprandus. Nam id contigisse hoc anno disertis in Chronico verbis monet. Tu verò huic navigatori nuncium remittes, quandomcumque animo adverteris Adrianum Papam hujus nominis primum non ante annum DCCLXXII. creatum Pontificem fuisse. Quem anachronismum hic taxamus, licet non sit epistolæ; quia epistolæ auctor unus idemque cum Chronici auctore, etsi duo videantur, eadem vehuntur navi.

392. Quarto erroribus attribuo, quod S. Jacobi Hispani confessoris in Piceno prima die Novembris sanctè mortui Vitam à Luitprando exscriptam ad se mitti Tractemundus exoptet. Hujus enim Sancti Jacobi confessoris nulla vel in antiquis vel in recentibus Sanctorum catalogis mentio.

393. Affectatio autem inculcandi absque idonea ratione ulla res, epistolæ novitatem, atque inpotens desiderium auctoris ejus clamant asserendi ac stabiliendi momenta historie quædam, quæ vulgò credi summè voluit. Hujusmodi sunt distinctio facta inter municipium Eliberitanum atque oppidum Granatam, Cécilii primi ejus Episcopi mentio, Primatialis & Patriarchalis Toletani Episcopi dignitatis importuna intimatio, lecti à se unà cum Luitprando Boëthii Consolationis libri, dum alter presbyter, subdiaconus alter, Toletati agerent.

394. Et nonne talis nota illa est, pro asserendo vulgari Luitprandi nomine inscripto Chronico ineptè adjuncta, quæ petit ab eo Tractemundus, ut Dextri & M. Maximi Chronica exscripta ad se quamprimùm è Germania transmittat, quæ nunquam in Hispania reperire poterat? Et de tuo (inquit) addas ab anno DCXII. ubi finivit Maximus, usque ad tua tempora, hoc est ad ann. CMLX. Potuitne designari expressiùs, addo & cum putidiori affectatione, Pseudo-Chronicon adhuc usque annum à ficulneo artifice continuatum? Certè verus Tractemundus, usque ad nostra, vel tua tempora, dixisset tantum, uti supra notavimus.

395. Quid autem absurdi non continet à Luitprando extero homine tam longeque ab Hispania distito, Hispanum atque Hispaniæ incolam Tractemundum desiderare ac petere, ut Chronicon Hispaniæ plusquam tre-

x Anno DCCXLVIII. n. 224.

p De script. Eccl. c. 127. q De script. Eccl. c.

centorum annorum, hoc est Maximi continuationem, tam citoque conficeret; cum præsertim ille civium Toletanorum veterum amicorum ope etiam Granatæ positus thesaurum illum ditissimum bibliothecæ templi S. Justæ, quem adeo frequenter laudare solet jaclareque Julianus, excutere posset, sibi que & aliis, præ quovis peregrino, quem penum istud Toletano-ficulnum instruere haud poterat, morem gerere ac satisfacere?

396. Nec sine censura transigi debet quod Tractemundus inscribat epistolam Luitprandi diacono Ticinensi & subdiacono Toletano, quasi aliquid apponeret diaconatus ordini subdiaconatus ordo, novæ neque tacendæ dignitatis. Subscriptio item illa: *Ecclesie Illiberitanæ peccator Episcopus*, inepta, nec in usu fuisse videtur; cum vulgaris plurimum illa esset, potius personæ respectu, non dignitatis. *Tractemundus peccator, Illiberitanæ Ecclesie episcopus*, aut *indignus episcopus*, quomodo frequenter in Conciliis legitur.

397. Adjungo his, Hieronymum Romanum de la Higuera hujusce tam operose ac multiplicis fabricæ, ut contendimus, architectum, nullam hujus prioris epistolæ mentionem fecisse in *Toletanæ urbis & regni historia* adhuc inedita; cum posterioris Luitprandi ad Tractemundum responsoriæ non solum meminisset, sed eam quoque vulgari sermone translata libri... capiti inferuerit. Neque

item codicem meum Estepanum illam habere, qui hanc habet, eâ formâ, quam statim ostendemus.

398. Jam enim, ad responsionem Luitprandi venientibus ea manifestioribus adhuc signis falsam, sive, quod temperantissimè dicimus, majori ex parte auctam & adulteratam sese prodit. Si quid enim ex ea germanum, & Germanum, hoc est à Germania missum, superest, id totum è Latino vulgare fecit Hieronymus Romanus jam laudatus, partemque historiæ suæ Toletanæ esse voluit. Quibus Hispanis ejus translationis verbis omnino respondet epistolæ codicis mei Estepani textus: fortissimum ut hinc argumentum nascatur, hunc primum esse conceptum sive Luitprandi ipsius, sive, quod magis est, ejus qui Luitprandum fingens sub larva ista posteritatis exhibere se ausus fuit. Quod cum representari omnium oculis magnum rei præjudicium contineat; age, hic triplici columnari ordine Hispanam primo loco Higuera translationem, secundo Latinum simplex Estepani codicis; tertio demum adulteratum & auctum Luitprandi vulgarium editionum textum dabimus. Quoque magis, etiam non accuratè collaturis, statim diverfitas, & in ea patefcit dolus; quicquid vulgaris textus tertio loco ponendi à duobus aliis non abscedit, eodem charactere, quod verò abscedit, diverso alio edi curavimus.

inhumanos à duras penas alcanzays lo necessario para el sustento de la vida. Doli me de vuestra fuerie, que passays la vida con tanta aspereza; mas puesto en tantas angustias y apreturas, una cosa sola os consueta, que como buen pastor, estays para consolar y socorrer vuestras ovejas, y que cada dia trabeys el alma en los dientes por su causa. El Chronicon, que me pedays, ballè en esta libreria de Fulda escrito en un libro de pergamino antiguo; y añadile, como mandays, las cosas que succedieron en nuestros tiempos, esto es basta el año de CMLX. Y buelgome, que quando parí de Toledo para Italia, à donde fui subdiacono en tiempo del santo Arzobispo de Toledo Bonito, truxe con migo algunos libros de historia, en los quales estava por su orden la succession de muchos Obispos de España, los quales tambien ballè en esta libreria, que segun creo fueron trabidos de España a qui por mandado del santo Emperador Carlo Magno, que le offrecio el santo Arzobispo de Toledo Elipando despues de haver becho de veras y con efecto penitencia del error que tuvo cerca de la adoption de Jesu Christo becho hombre. Encomendad à Dios à este vuestro siervo desterrado.

ducerem. Nam dicis laborare vos maximam quorundam librorum penuriam: inter barbaros enim & inhumanos Sarracenos non suppetit copia rerum ad vitam necessariarum, nedum ut habeatis bonorum librorum copiam. Dolui quidem vicem tuam (revere- rendissime pater) quod adeo dure vitam exigas in hac urbe Beticæ non infima. Nec enim ita duriter, sed paullo melius agebamus, quum Toleti quondam convivimus. Lenebat enim feroces barbarorum animos, hinc præfulum Toletanorum singularis auctoritas, illinc verò mirabilis bonitas & patientia, auctoritas, (ut bene nosti) partim amplitudinis antiquæ adhuc remanente nitore, partim quod ea niteretur favore Regum Ovctensium catholicorum, qui literis crebris commedabant Toleti rem, auctoritatem, bonamque tractationem, tum fidelium omnium, tum maxime Toletanorum amissum. Et atque hoc (ut bene nosti) velut quoddam frenum, ne, quod liberet, illis omnino licere putarent. Quod non accidit episcopis in Betica constitutis, quibus omnibus potentissimus Imperator præsidet. Sed soletur te (pater optime) in tantis angustiis constitutum, quod tu, ut bonus pastor, ovibus tuis & solatio & auxilio es, qui quotidie libenter mortem fubis illorum causâ. Fac, obsecro, ut libros eos Conciliorum & Epistolarum Decretalium, & nomina sanctorum martyrum Hispanorum ad sanctiss. Pontificis & nomine verè servum-dei transmittas. Porrò Chronicon, quod petis, in hujus bibliothecæ reperi vetusta membrana descriptum, adjecique, ut iustum est abste, annorum seriem ad hæc usque tempora, idest ad ann. CMLX. Et gratulor mihi, quod cum Toletano Bonito subdiacono fui, in Italiam proficiscer, aliquos historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ Episcoporum, quos in hac bibliotheca, iussu, uti credo, S. Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatos, quos, ut ajunt, illi obrulerat sanctissimus Elipandus Archiepiscopus Toletanus postquam illum erroris sui de adoptione Christi serio & verè pœnituit, ad quem manifestandum Concilium Episcoporum suffraganeorum & abbatum collegit, & coram omnibus, abjurato publicè errore, fidem S. R. E. confessus est, ut tu melius nosti. Igitur feci quod iussisti (beatissime pater) an voto conatus responderit, tu videbis qui iussisti, & servum hunc exfulem in oratione Deo commenda. Vale.

Incipiam tamen ab anno DCVI. erà DCXLIV. & ordinem in scribendo sequar, quem sequutus est Maximus. Hinc per eras Hispanorum more, illinc per annos Christi; nihil de Consulibus, aut de Egnis Maurorum; perducamque hoc Chronicon nostrum usque ad annum CMLX.

Finis epistolæ.

Finis epistolæ.

399. Ex *Historia Toletana* libri 15. cap. 11. translatio Hispana epistolæ.

Codicis Estepani Dextri, Maximi, & Luitprandi Chronicorum epistola Latina.

Vulgaris Luitprandi Chronici Latina epistola.

Al santo Padre y señor Agismundo (ita nomen legitur) *Obispo de Illiberia, toda salud.*

Eutrandi Ticinensis Diaconi, & subdiaconi Toletani. Sancto patri Regimundo Episcopo Eliberitano Eutrandus in utilis servus S...

Admodum Reverendo, & totius sanctitatis pleno Tractemundo Episcopo Illiberitano in Hispania Luitprandus, non meis meritis Ecclesie Ticinensis levita, salutem, & omnimodam observationem.

Gusto recibi (beneditissimo padre, y señor digno de ser muy reverenciado) que haya venido à sus manos nuestra Antipodosis, en la qual unas vezes uso de verso, otras de prosa. Y no menos me fue agradable lo que al presente me mandays, que en la libreria del monasterio de Fulda, à donde desterrado me detengo, busque el Chronicon de Dextro, que continuo Maximo Arzobispo de Zaragoza à ruego del Obispo Agabado, y si me pareciesse, lo continuasse hasta nuestros tiempos. Porque me deziys que tenays gran falta de algunos libros, y que viviendo entre Sarracenos barbaros è

Gratū mihi fuit (beatissime Pater, ac domine) quod Antapodosis nostra, in qua nunc carmine, nunc prosa ludimus, tandem ad manus tuas pervenerit. Nec minus jucundum est quod modo jubes, ut in Fuldenis monasterii bibliotheca, ubi nunc exsul commoror, quærerem tibi Chronicon Dextri, quod Maximus Cæsar-augustanus Episcopus rogatu Argebatii episcopi (deest continuavit) & si vacaret, ad nostra tempora produ-

Gratum mihi fuit (beatissime Papa, ac domine multum observande) quod Antapodosis nostra, in qua nunc carmine, nunc prosa ludo, tandem ad manus tuas pervenerit. Nec minus meo sedet animo, quod meam rerum gestarum in Europa historiam perlegeris, que mihi quodammodo placere incipiunt, cum tibi viro recto doctoque quodammodo probari video. Sequereturque tuam in hac parte sententiam, nisi scirem amorem interdum cecutire; quamquam te tam cæco judicio liberum faciunt integritas vite tuæ & amor veri, qui semper tuis intimis hæsit sensibus ab adolescentia. Postremo non minus jucundum mihi fuit quod modo jubes, ut in Fuldenis monasterii bibliotheca, ubi nunc exsul bibliothecarius immoror, quæram tibi Chronicon Dextri, quod Marcus Maximus, monachus Benedictinus, postea Episcopus Cæsar-augustanus prosequutus. Et insuper omnimodam observationem petis, ut ad nostra tempora seriem annorum

400. Hucusque triplex epistolæ Luitprandianæ textus, Higuera Hispanus ex Latino, Latinusque, tum codicis nostri Estepani, tum vulgatus editionum. Vides jam, lector veriamans, Hispanam translationem non vulgatis, sed Estepanis Latinis adherere semper, paucissimis exceptis. Unde necesse est ita primitus à recenti conceptu seu inventione epistolæ, quam Higuera servabat, eam fuisse formatam; immanè autem distare ab his Latinum duabus editionibus repetitum ejusdem epistolæ contextum; quo liquet manifestè secundarum hunc esse auctoris sui curarum, sive reformatæ compositionis factum à prima sui editione verè alterum. Non conjecturâ hic opus est, sed oculorum examine his, qui *Toletanam* hanc *historiam* ms. in Toletano Jesuitarum collegio servatam adire velint, aut qui consulere exempla ejus, quorum aliquot Matrili in excellentissimi Comitatus Villumbrosani non ita dudum demortui, magni Castellæ senatus præsidis, bibliotheca est, aliudque apud Comitem de Mora olim fuit.

401. Egregieque id confirmamus ex eo quod Didacus Murillo Franciscanus, *Historia Deiparæ Virginis de Pilari* auctor, qui ante publicatum Luitprandi Chronicon, paulo post sparsam apud nos inventionis famam, communicatæ à Hieronymo Romano inventore quibusdam ejus familiaribus amicis, & inter hos laudato Murillo, ex eo nonnulla, historiam prædictam in publicum edidit, non hanc laxiorem & longiorem, quæ postmodum edita fuit, epistolam, sed breviorè illam, & pressiore, quam ex codice Estepano nostro produximus, de Luitprando agens, & hoc ejus opere, apologetico suo prologo intexuit. Quam inde Rodericus Carus in Notis ad Dextræ Chronicon y, & Franciscus Bivarius in commentarium suum ad idem Chronicon transfudere; id quod vera fuit, sequentes, non decepti, neque mutilam, quasi integram (quod Thomas Tamajus ait z) repræsentantes.

402. Manifestatâ jam epistolæ hujus à se ipsa diversitatis, indeque resultantis falsi suspitionis, aut veriùs comprobationis exceptione, verbis ejus censoriam admoveere virgam non gravabimur. Planè iisdem ea urgetur vitii falsò, affectatè & absurdè dictorum, quibus altera. In primis falsa sunt, *Antipodosis* nomen, diversitatè ab *Historia*, uti jam diximus. Falsum quod præcetur *Tractemundum*, ut, quod ait, *libros hos Conciliorum & epistolarum decretalium, & nomina sanctorum martyrum Hispanorum ad sanctissimum Pontificem, re nomineque verè Servus-dei, transmittat*. Nam si Servus-dei (ex testimonio ipsius Luitprandi supra posito a) anno CMXLVII. in vivis esse desuit, Luitprandus autem hæc scribebat in Germaniæ exilio, post historiam conscriptam, legationemque Constantinopolitanam priorem, contractamque Berengarii adversus se indignationem: quæ omnia, ut è superiori vitæ ac rerum ejus narratione constare cuivis poterit, annus, ut minimùm, nongentesimus

quingentesimus quartus præcessit. Si duo hæc, inquam, uti verissima admittimus, alterutrum affirmare nos oportet, aut suppositiciam & falsam esse epistolam, aut Servus-dei tandem post mortem consignari hos, quos memoravit, libros Luitprandum voluisse. Neque enim eò idoneè recurret aliquis, ut ignoraverit Luitprandus Servi-dei mortem post tam longum tempus: siquidem ipse in Chronico, cujus antea ambula est epistola, Servi-dei obitum anno prædicto, & Visitani loco ejus subrogationem, referat. Meridiana luce clariora hæc sunt.

403. Falsum quoque & contradictorium est quod ait in fine: *Post hæc mihi hæc Heronio (sive Heromo b) Episcopo Bracarense*. Additionem ad Chronicon Maximi usque ad annum CMLX. intelligo. Quidnam enim aliud? Confirmat quidem id dictum idem Luitprandus in *Adversario* 32. *Ego Chronicon meum (inquit) quod miseram Tractemundo, etiam transmissi partem illius Heronio Bracarense seni Pontifici sanctissimo, & scripsi illi sequentem epistolam*. Sed & ipse (quod cæcitatem & incogitantiam clamat impostoris) tenore ipso epistolæ ad Heronium directæ, quam subjungit, sese falsum & immemorem planissimè ostendit. Epistolam Toleti datam est CMLXXXI. finis ejus docet. Hic est annus hujus sæculi quadragesimus tertius, quo in vivis erat Joannes Servus-dei Episcopus Toletanus, cujus nomine salvare jubet Heronius. Hic tamen annus tot annis præcessit exilium Luitprandi Germanicum, & inventionem in Fuldensi bibliotheca Chroniconum Dextræ & Maximi, continuatæque ab hinc, ubi finivit Maximus, ab eo historiæ, ut non nisi à vœcordi & infano homine annus iste subscribi potuerit epistolæ, cum qua tum prædictam continuationem ad Heronium mittit, tum quoque remissæ jam ejusdem ad Tractemundum meminit. Miserum, qui nec verum dicere, nec fallere novit!

404. Absurda & incredibilia sunt, Luitprandus in responsione ipsa epistolæ Tractemundi misisse ad eum trecentorum annorum non breve jejunumque, aut unius gentis, sed prolixum, & exterarum quoque rerum successibus locuples Chronicon: quod non sine jugi studio ac diligentia confici valuit multorum mensium. Absurdum, quod *Oveti* Reges adhuc appellatos finxerit, qui vel *Gallicie*, vel *Legionis* ferè ante sæculum appellabantur, ut constat ex Joannis Papæ epistola ad Alphonsum Magnum apud Sampirum, & ex his quæ Ambrosius Morales non semel cum aliis notavit c. Absurdum, ac temerè dictum est, iccirco vexari à Mauris Granatenfes Christianos, quia potentissimus Imperator, cum hæc Luitprandus scriberet, Episcopus omnibus in Bætica constitutis præsidere, quasi Abderraghman Almanzor, de quo intelligit, sub ditione sua non haberet omnes Hispaniæ urbes, quæ Mauris in Bætica, & eo, quod nunc est, Castellæ regnum, parebant. Absurdum est, quod mittere se ait ad Tractemundum cum aliis *nomina sanctorum Martyrum Hispanorum*, quasi hoc aliud, ali-

b Ita editum fuit Antwerp, cum in Matrili editione hæc clausula desit.

c Lib. 15. cap. 37. & 42.

cujusve pretii futurum esset, misso Dextræ Chronico, quod merus albus est Hispanorum martyrum. Nec injuriosus audiam, absurdus jam prædictis aliud subjungens, quod scilicet in continuatione sua sequaturum se ait annos Christi, & eras Hispanorum, *nihil de consulibus*, aut Hegiris Maurorum adjecto, quasi consulum ratio & computum eo adhuc tempore, quo ipse sumit in manus Maximi telam, hoc est anno Domini DCVI. adhuc in usu esset.

405. Affectationes intolerandæ sunt, & impotentiam genii auctoris produunt, sub persona ipsa manifestare se quodammodo gestientis. Evincunt id cuncta quæ veteri tele, ut vidimus, assuuntur: quod scilicet, ubi Maximus Cæsar-augustinus Episcopus Chronici auctor olim laudabatur, adjecta fuere *Marci* prænomen, & *monachi Benedictini* conditio, juxta perpetuum infixumque Toletano ludioni propositum de Marco Benedictino cum Cæsar-augustino antistite Maximo, uti jam loco suo notavimus, coagulando. Item importuna Toletanorum, præsulum pristinæ auctoritatis & nitoris mentio, quæ Maurorum etiam dominantium ferocitatem quodammodo leniebat. Nec minus, quod fingat ad Tractemundum unâ cum ceteris transfusum Conciliorum & epistolarum decretalium volumen; ad id respiciens, quod sub Isidori Mercatoris collectione pro antiquo & germano diu venditatum fuit; cuique jam hodie ab aliquo eruditorum, quasi legitimo antiquitatis monumento, vix applauditur. Denique putidissimè inculcatur Elipandi pœnitentia, & Concilium ab eo Toleti coactum: quod non ignorare Tractemundum insulsâ illa, sæpiusque totâ epistolâ repetita parenthesi (ut tu melius nosti) Luitprandus ipse agnoscat. Sed jam ad ipsum Chronicon impressionem transferamus.

CAPUT XVIII.

Chronicon ipsum, ut in fragmento manuscripto quodam nostro exstat, viginti trium annorum tantum, cum edito & vulgari confertur: unde additiones & interpolationes deinde facte falsi convincuntur, sublata & mutata notantur.

In Estepano est

Toleti nascitur præclaris parentibus Ildephonsus, qui postea fuit Toletanus Episcopus.

Quæ quis non videt eo consilio addita fuisse ad simpliciore narrationem, ut fides epigrammatis de Stephano & Lucia parentibus S. Ildephonso à Juliano tributi c, utque fa-

409. In Estepano.

Erâ DCLII. anno DCXIV.

Mortuo Avarasio invidus sufficitur in sede Toletana Helladius.

Historia Toletana auctor Higuera usus fuit, cum hanc scriberet, fragmento nostro, non Chronico integro vulgato.

406. **A** Nimadvertendum est ante omnia, in codice meo Estepano, qui iudicio nostro vera, aut vero proxima, Dextræ, sive alterius, Maximique Chronica representat (qui ille ipse est, quo Hieronymus Higuera, cum *historia Toletana* incumbere formandæ, unico fruebatur & utebatur, toties ut inculcamus) legi fragmentum satis breve continuationis ejus ad Maximi Chronicon, quæ Luitprando tribuitur.

Nempe incipit ab anno DCVI. hoc modo:

ERA CÆSARIS.

DCXLIV.

Toleti nascitur præclaris parentibus Ildephonsus, qui postea fuit Toletanus Episcopus.

Toleti Synodus cogitur.

DCXLV.

Mabometus virus erroris sui infusus in Hispanias venit. Cordubæ, Hispani, Toleti incipit seminare. Ab Avarasio pellitur Toletano.

Vitericus catholicos persequitur, &c. usque ad annum DCXXXIX. & quam subjiciamus clausulam.

DCLXVII.

Swinbilla regno pulsus moritur, sublatoque Helladio, Rege jam Sisenando, succedit Justus archidiaconus, & Joanni Cæsar-augustano Braulio.

407. Quibus verbis fragmentum Maximo appensum, viginti trium annorum tantum, absolvitur. Idque maxima ex parte à prioribus his vulgatæ editionis annis diversum: quippe in quo vel singula capita, pluribus demptis, additis, mutatis interpolata, vel ex integro intermissa alia, leguntur. Quod facile is deprehendet, qui in calce hujus partis bibliothecæ appendices veterum aliquot monumentorum, & in his hocce cum Dextræ & Maximi Chronicis Estepani exempli consuleret velit.

408. Exhibebimus autem hic, lectoris compendio, unum aut alterum exemplum. Interpolatorum scilicet primum esto caput ipsum fragmenti.

In vulgatis verò

Toleti nascitur S. Ildephonsus clarissimis parentibus Stephano & Lucia XVIII. die Decembris, in domo que nunc est Toleti Muz-arabum nobilium. Ille verò postea fuit Toleti Episcopus.

ma a de Mendozarum Comitum de Orgaz ab Ildephonsina stirpe descendentium origine testimonio isto Luitprandi confirmarentur?

In vulgaribus.

Erâ DCLI. anno DCXIII.

Mortuo Avarasio, sanctissimo doctissimoque pontifici succedit in sede Toleti S. Helladius, vir eximius, & pius, monachus Benedictinus. Ætate jam ingravescente ad superos evocatur.

Viden?

y In prologo.

z Pag. 25.

a Scilicet anno CMXLVII.

d In Colle. carminum ad calcem operum pag. 146.

e Tamajus in Notis ad hunc locum.

Viden' ut monachatum Helladii & quorumcumque aliorum summorum hominum Benedictinum vindicandi cupiditas, toto Chronico,

& consecraneorum Luitprandi Chronicis perpetua & emicans, vestigia sui manifesta huic loco imprefferit?

410. In Estepano.
Erâ DCLX. anno DCXXII.

Maximus ex monacho Cesar-augustanus Episcopus habetur clarus.

Prius ignorabatur Maximum prænomen Marci habuisse, monachumque ordinis Benedictini fuisse, atque isto anno adhuc vivere, quippe qui anno DCXXIV. mortuus sit,

411. In Estepano.
Erâ DCLXII. anno DCXXIV.

Reversus Hispali Ildephonsus. Eum Helladius diaconum facere volebat. Ille verò cedens seculo vitam agit in canobio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est, ut nōsti, septentrionem versus, non procul à flumine Tago, & à Prætorienſi templo S. Leocadiæ circiter 300. passus distat, quod ego dum fui Toleti frequenter inveni.

412. Insignem factam accessionem vides, lector, restrictiori de Ildephonso & monasterio ejus narrationi. Legebatur scilicet prius: diaconum facere volebat. hoc est, sacris ordinibus eum initiare. Placuit postea: archidiaconum facere volebat. hoc est, eâ dignitate in Toletana eum Ecclesia ornare. Legebatur prius: cedens seculo, quasi diceret, religioso statui tunc primum se mancipasse Ildephonsum postquam Toletum rediit. Placuit postea hæc verba sic mutare: secedens seculo, fortasse ut intelligeremus, à puero in urbe Hispali, dum apud S. Isidorum detineretur, jam olim monachum esse professum. Quam item ea quæ deinde sequuntur de Agaliensi monasterio, & ejus colonia, quodam altero, utrobique Tractemundo ingesta, qui conscius rei erat, putida sunt & inepta! Nimirum inculcata, ut recens harum nugarum artifex sententiam suam de antiquo loco hujus monasterii sub mangonio Luitprandini nominis vendicaret.

Erâ DCLII. anno DCXIV.

Sanctus vir Vincentius Episcopus Carthaginensis Romæ moritur.

Erâ DCLVI. anno DCXVIII.

Civitas Assota Episcopis destituitur. Et postea erâ DCLXI. Sedes Assotæ Bigastrum transfertur.

In vulgaribus.
Erâ DCLX. anno DCXXII.

Marcus Maximus monachus prius Benedictinus, & post Episcopus Cesar-augustanus, celebris post mortem habetur.

ut infra ad hunc annum refertur. Quibus omnibus posteriores curæ (utinam sapientiores!) renunciavere.

In vulgaribus.
Eadem erâ & anno.

Reversus Hispali cum esset Ildephonsus Toletum, cum archidiaconum suum Helladius facere volebat. Ille verò secedens seculo vitam agit in monasterio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est septentrionem versus, non procul à Tago flumine, & à Prætorienſi templo S. Leocadiæ extra muros in planitie; quod ego, dum Toleti fui, frequenter inveni. Est etiam alterum, Agaliensis hujus quasi colonia, ad pagum Benalgoriam à Mauris dictum, tribus milliariis à Toletum distans. Sed in priori, quod non procul eremitorio S. Susannæ prope Tagum fuit, S. Ildephonsus vitam egit. Quod, ut dixi, inveni, quum fui subdiaconus Toleti sub Bonito I. hujus nominis Toletano Archiepiscopo, prius abbate Agaliensi.

413. Plura quoque veteris scripturæ iussa sunt loco cedere, nusquamque apparere: exempli gratiâ:

Ex erâ DCXLV. anno DCVII.

Vitericus catholicos persequitur.

Erâ DCXLVII. anno DCIX.

Synodus Lucentis in Hispania. Illi præfuit Anasius.

Erâ DCLXII. anno DCXXIV.

Tonantius Palentinus Episcopus moritur.

Erâ DCLXIV. anno DCXXVI.

Kalendis Januarii Fulgentius Astigitanus moritur.

Erâ DCLXVII. anno DCXXIX.

Scintibila regno pulsus moritur, sublatoque Helladio, Rege jam Sisenando, succedit Justus archidiaconus, & Joanni Cesar-augustano Braulio. & alia his familia præteriri indigna.

414. Quædam & in alium ferè sensum, quam olim fuerant, reformata observabis.

In vulgatis.

Vincentius Carthaginis Spartariæ Episcopus moritur.

In vulgatis editionibus.

Assota civitas in Contestanis, & in confinio Batestaniæ, quæ quondam sedes Episcopalis fuit, destruitur. Et mox: Sedes Assotana Bigastrum, quæ Murcia est (in Tamaji editione, quæ Mentua) transfertur. Sed de his satis.

415. Alio

415. Alio etiam ariete non minus robusto & valido quassatur Chronicon, atque eoque eisdem Luitprandi vi & humeris librato. Illum intelligo Luitprandum, qui primum è Germania in Hieronymi Romani pervenit manus, quoque usus hic fuit in exornandis Toletanæ suæ historiæ rebus. Planè hujus historiæ cap. I. libri II. hæc verba leguntur de Maximi Chronico, & Luitprandi continuatione, quæ è vernaculis Latina damus: Et his finem imposuit Chronico suo Maximus Cesar-augustanus. Utemur autem nos, quousque pertinet, continuatione, quam Eutrandus fecit Toletanus subdiaconus, ac Ticinensis alme Ecclesiæ diaconus, multâ vir doctrinâ & literis; quamvis hæc valde sit, ab eo quod is reliquit, disciens ac diminuta. Non potuit magis aperte designari fragmentum nostri codicis, nec reprobari vulgatum Chronicon, omnibus idem numeris, si approbasset fidem suam, absolutum. Et jam sæpius monuimus, cum hæc Higuera scriberet, supellestem omnem Chronicorum & Adversariorum quatuor auctororum, Dextri, Maximi, Luitprandi, & Juliani, è Germania, & forsitan aliunde, ad se transmittere, in sinu & ulnis fovere, atque eorum, per totam hanc historiam, testimonia producere. Colligemus & ea loca eisdem historiæ, quibus vel silentur ea quæ in vulgatis sunt, minimè verò in codice nostro; vel quæ ex Luitprando referuntur, non secundum vulgatum editionum, sed secundum nostri codicis tenorem.

416. Lib. II. cap. 2. mentionem facit habitus Toleti Concilii tempore Witterici Gotthor Regis, cuius (ait) Eutrandus, sive Luitprandus, meminit, absque eo quod ultra quicquam adjungat. Verba ejus accipe quæ representat codex meus: Toleti Synodus cogitur. ad eram nempe DCXLIV. sive ann. DCVI. Hujus autem rei non ullum vestigium in vulgaribus.

417. Paullò post in eodem capite 2. de Gundemari electione in Regem Gotthorum ac Witterici successorem agens, Electionem (ait) diximus, quia S. Isidorus & Luitprandus ita simpliciter de hujus successione loquuntur, ut nec notare prætermisissent, si is per vim aut tyrannidem intrasset. Habeo quoque pro certa re, coronatum eum in Toletano templo ab Aurasio Pontifice, uti decessores ejus duo fecerant. Ecce Luitprandi verba ad eram DCXLVIII. Mortuo Toleti Witterico subrogatur Gundemarus. Simplicius nihil enunciaripotuit. At quod Higuera, dumtaxat ex more antecessorum Regum, circa coronationem colligit, id ipsum jam in vulgato expressum legitur Luitprando: Mortuo Witterico succedit Gundemarus. Ab Aurasio Toletano, ut olim Imperatores Græci à Patriarchis Constantinopolitanis, inungitur in aede SS. Petri & Paulli Toleti.

418. Nec ultra dictam eram DCLXVII. sive annum DCXXIX. ab auctore hujus historiæ ulla fit Luitprandi mentio, cujus nempe fragmentum apud eundem existens ad hunc annum usque pertingebat. Nusquam autem historia meminit earum rerum ad To-

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

letanam urbem pertinentium, quæ in vulgatis nunc presentia, in nostri tamen codicis fragmento desiderantur. Nempe erâ DCXLIV. S. Adelphii Toletani & Metensis Archiepiscopi mentio. Erâ DCXLIX. A-deodate monialis Benedictinæ Toletanæ, ad quam S. Gregorius scripsit. Erâ DCLX. templi S. Thyrsi martyri à S. Leandro Hispalensi Toletana in urbe dicati. Huc usque è laudata historia, & ex eo, quod fuit apud historicum, Luitprandi fragmento desumpta, à nobis contra vulgare hujus Chronicon, ut logici loquuntur, ad hominem argumenta.

CAPUT XIX.

Topicis quibusdam locis genius & propositum Pseudo-Luitprandini ostenditur Chronicis. Primum equivoco nominum vel virorum aut locorum abusus, exteros homines, Conciliaque Hispaniæ attribuit. Exempla in SS. Magno, & Columbano, & Gallo, in S. Fara Galliarum moniali. In Concilio Augustano. Quandoque etiam sine occasione equivoci. Exempla in Verano, & Ostano Episcopis, A-deo dataque, ex epistolis S. Gregorii Papæ nota virgine.

419. **D**ABIMUS nunc veluti quoddam specimen totius Chronicis, atque ejus inventoris consilium tanquam in speculo representabimus, capita colligentes, sive topicos quosdam locos credulis imponendi lectoribus, quos maximè auctor persuadere voluit, factosque testosque ab omni recentiorum oppugnatione, judicio suo, veluti quodam trabali clavo affixo, relinquere.

420. Audisti sæpius, cum circa Dextrum & Maximum nostra hæc lucubratio versaretur, de præcipuo consilio Hieronymi Romani de la Higuera. Consilium, inquam, magnificandi Toletanum omnem rem, in primisque Ecclesiasticam; primatiam perpetuam & Patriarchalem amplissimè, suisque contentè opibus Ecclesiæ, dignitatem, collatis undique argumentorum copiis, vindicandi atque asserendi; Hispaniam quoque honoribus & viris illustribus, quomodocumque quesitis, atque aliunde extortis, ditandi atque illustrandi, Benedictinumque omni laude majorem ordinem, sive jure sive injuriâ, mirisque modis extollendi. Nec enim commodius & aptius poterat ei, quam procurabat Toletanis rebus à se confectis haberi fidem, consuleri, quam prodigalitate ista spargendi atque ejiciendi per omnium provinciarum, urbium, locorum, fodalitatum, ut ita dixerim, sinum, vetera ista & pretiosa virorum eminentissimorum, rerumque olim piè aut magnificè gestarum gaza. Huic scilicet consilio intentus multipliciter sibi munire hanc viam contendit. Locos jam ostendimus, ad quos inventiones & cogitata ejus omnia facile reducuntur.

421. I. Virorum sanctitate illustrium, qui aliò natales referunt, in Hispania constituit, sicuti & res gestas; equivoco nominum aut locorum abusus. Quod ipsum facit in exteris Conciliis Hispaniæ tribuendis.

II. Etiam absque equivocis, locorum aut

Ddd nomi-

Hispana verba: T con esto da fin à su Chronico Maximo Cesar-augustano. Serviremos, en lo que alcanzare, de la continuation que hizo Eutrandus subdiacono de Toledo, y diacono de la S. Iglesia de Pavia, persona de muchas letras y doctrina, aunque es muy falsoy diminuto de lo que él lo dexó.

Se juntaron à Concilio en la ciudad de Toledo, del qual haze mencion Luitprando, è Eutrandus, sin dexir cosa particular de él.

Hispana verba: T he dicho esto de la eleccion, porque S. Isidoro y Luitprando hablan tan sencillamente de su successon, que si fuera por syrania ó fuerza no lo dexarían de dexir. Tambien tengo por cosa cierta se coronó en la S. Iglesia de mano de Aurasio, como sus dos antecessores habian hecho.

nominum prætextu, virorum sanctitate illustrium in fastis Ecclesiasticis celebratorum patriam, aut mortem Hispaniæ adjudicat.

III. Rebus apud nos in historia controversis ambiguisque solvendis ac determinandis iudicem sese invocatus & importunus ingerit, affectationem ubique novitatemque manifestans.

IV. Iis autem que non satis expressa sunt in veteribus monumentis lucem declarationemque gestit inferre; quò locis personisque à se nominatis honorem & splendorem, sibi que fidem ab obnoxiiis conciliet.

V. Eventibus, quorum in veteribus inscriptionibus apud nos exstantibus obscurior aliqua memoria supereff, clariorem pseudo-historiæ faciem immittere conatur.

VI. Carmina à se composita pro sustinendis suis fictionibus, nomine antiquorum inscripta signataque commendat, quò tutius fallat.

422. Uniuscujusque horum locorum seu capitum exempla quedam, non omnia, sed conspicua magis, subicere est animus. Ludit, inquam, in equivoco nominum, vel virorum, vel locorum; ut aliarum gentium homines sanctitate celebres in martyrologiis laudatos, ad nostram gentem referat.

423. Primum exemplum S. Magnus esto, S. Galli discipulus. Locus huic datus fuit in fastis Ecclesiæ die Septembris vi. Bede scilicet in antiquis; Maurolyci, Galefii, Ferrariique in recentioribus. Galefinus adjunxit: *Ad Fauces S. Magni confessoris* &c. *Fauces*, hodie *Fuessen*, oppidum est Suæviæ, non obscurum, agente Philippo Ferrario^b geographiæ totius peritissimo, ad *Lycum fluvium ad montium angustias constructum, inter Compidoniam, à qua quinque millibus passuum Germanicorum distat, & laude cum opp. Trolensis Comitatus occurrens, ubi cœnobium Faucense celebre Constantiensis diocesis*. Unde hic in elogio suo ita: *Apud Fauces in Suævia S. Magni primi Faucensis abbatis*. Et Joannes Trithemius: *Abbas, ut fertur, in Faucibus* &c. Sed quid adhuc his duorum seculorum egemus testibus, cum Vita exstet S. Magni à Theodoro scripta ejus sodali, & ab Hermenrico Elewangenfi monacho emendata & distincta^k; in qua disertè narrat historicus cap. 7. lib. 2. B. Magnum ab Episcopo Augustanæ urbis Wichperto rogatum, quo in loco morari vellet, *domino auxiliante*, respondit, *directus sum ad locum qui vocatur Fauces, ubi propè sunt fontes alpium Juliarum* &c.

424. Ibi construxisse monasterium, eique præfuisse constat ex his que sequuntur. Nam & caput 12. ejusdem 2. libri ita incipit: *Beato itaque Magno morante in cœnobio, quod sibi paraverat ad Fauces, per viginti quinque annos magnas virtutes ibi operatus est*. Nec inde discessit toto vitæ tempore, ut ex cap. 13. aperte constat. Hanc Vitam à se scriptam unà cum Magni cadavere Theodorus discipulus sepulchro indidit. Cui quidem appendicem adjunxit Hermenricus Elewangenfis monachus, Lantonis Episcopi Augustani jussu, qui B. Magni corpus multis venerandum signis suo

tempore cum libro vitæ inventum, sublimior ad locum transtulit. Hæc veritas est ab æquali scriptore posteris tradita. Confirmat Ekkhardus San-Gallensis monachus in libro *De casibus monasterii S. Galli*^l, his verbis: *In quam (Ecclesiam) S. Magni brachium Adalberone Episcopo dante, & prosequente, de Faucibus sumptum* &c. Ad quem locum Melchioris Haiminsfeldii notam consule. Quam quidem veritatem impetere frustra conatus fuit Luitprandus, ista concipiens m: *Ad Fauces Hispaniæ in Lusitania, vulgò Garganta-la-olla, Magnus, cognomento Joannes, abbas floret*.

425. Nec eo contentus auctor, Lantonem etiam Augustanæ in Suævia urbis nobilissimæ decimum sextum Episcopum in Cesar-augustæ seu Emerite-Augustæ Episcopum transformare voluit, Juliani auctoris Luitprando gemelli his verbis usus n: *Beato (potius Lanto) Episcopus Cesar-augustanus, vel Augustanus, auctoritate Adriani Pape* (nulla hujus rei in Vita mentio, nec illius temporis hæc fuit solennitas) *refert in numerum Sanctorum S. Magni in oppido Lusitanie ad Fauces*. Et tamen corruptum hodie legi hoc testimonium ex Higuere nota ad Luitprandi superius liquet. Eo enim laudato, Lantonem hunc Emerite-Augustæ fuisse Episcopum tempore captivitatis monet. Hæc tamen suspiciunt qui exornandis huic nugis se addixerunt, viri aliàs doctissimi, Thomas Tamajus ac Laurentius Ramirezus, nec hircere contrà audent. Joannes quoque Tamajus, qui curiosè omnia collegit, nihilque doli suspicatus, quicquid scriptum reperit Sibyllæ folium credit, & in meris fabulis cum vero conciliandis ingeniosulum se ostendere satagit: dum ait, utriusque oppidi, & Suævici & Hispanici, ad Fauces dicti, fines Magnum illustrasse, acta ejus in hunc sensum compingens.

426. Æquè tamen falsum est id quod de SS. Columbani, & Galli, quos magistratos sequutus fuit S. Magnus, in Hispanias adventu, appulsuque ad Brigantinum portum Gallæciæ, quæ tunc parebat Gunzoni Duci, visitataque ab iis Ecclesia in castro Arbone, Lucensique Episcopatu à S. Gallo repudiato, quæ tunc *urbs Martia Constantiensis* à Constantio Augusto dicta est, uti etiam montes Asturum *alpes Rbetica*, ex Juliani ludicris Adversariis^o refert. Omnia enim hæc auctor ex actis S. Magni extorta fabulæ suæ deservire voluit. In cap. 4. libri 1. fluvii, oppidi que quod Brigantini olim nuncupabant; postea *laci Brigantini, & Arbone* loci mentio fit. *Perre-xerunt ergo ad lacum Brigantinum*, (auctor Vitæ ait) *in cuius litore invenerunt locum antiquum destructum, qui vocatur Arbone* &c. Et cap. 8. *Non post multum verò temporis beatus Gallus divina pietate convalescens, postquam filium Ducis Gunzonis à demonio liberavit, oblatumque sibi ab eodem principe Constantiensis Ecclesie Pontificatum humiliter recusavit* &c. Omnia hæc leguntur non minus disertè in Vita S. Galli abbatis auctore Walafrido Strabo apud Surium xvi. Octobris.

427. Alphabetariis pueris nota dicimus, sed quæ inculcari oportet. Brigantinus, sive Acro-

I Tomo 1. Rerum Alem. nitarum pag. 13.

m Era delix. anno dcccxi.

n In Chronico num. 447.

p Alpes de quibuscumque montibus ac de Pyrenæis dici notavere Lipsius ad Trajani Panegyrr. Scalliger lib. 2. l. 177. Ausonian. cap. 16. Joseph Maria Suarez in Diar. de synonymia dicitur locorum & fluminum pag. 44. Quid tamen id ad Rheticas?

q Anno dccc. in Chronico.

r vii. Decembr.

s Lib. 123. Histor. spec. cap. 15.

t Lib. 1. cap. 39.

u Lib. 3. De vir. illustr. ord. Bened. cap. 55.

x In marty. Gallie. vii. Decembris.

y 4. Tomo Gallie Christ. lit. F. verbo Fare-monasterium.

o Num. 268. 269. 270. 271.

z Ubi proxime.

a In Notis historicis ad marty. Romanum, tabulâ 3. Gallie, verbo: In Pago Meldensi pag. 74.

Acronius lacus, nunc *de Constanza*, & ipsa celebris urbs Constantia, sicut & Brigantium (hodie *Bregentz*) & Arona (nunc *Aron*) oppida ad ejus oram, ipsa illa sunt, quorum in S. Magni actis memoria exstat; quin ad Brigantinum nostrum portum, *la Coruña* nunc, seu *Betanzos*, & Aronæ fictitium Hispanicum locum recurrere opus sit, auresque dare fabulæ. Lucum-Augustam Gallæciæ urbem in Martiam Constantiensem, & Asturum montes in *Rbeticas alpes*^p, transformant. Quod nonnisi Julianæ geographiæ periti sciunt ac refellere supervacaneum.

428. *Fara*, aliàs *Burgundo-fara*, sanctimonialis Gallica, illustris est in memoriis hujus gentis omnibus. Sigebertus^q. *Virgo Christi Fara claret in Francia, cuius sanctitatem imitatus frater ejus Faro, ex Comite clericus, & ex clerico factus Meldensium Episcopus, claret*. Ideo Gallæ, Meldensique territorio frequenter martyrologi Faram assignant, Ufuardus^r, Vincentius Bellovacensis^s, Equilinus^t Trithemius^u, Andreas Sauffajus^x, & in primis Romanus die vii. Decembris: *In pago Meldensi S. Phare virginis*. Omnes viderunt acta ejus & S. Faronis germani fratris Meldensis Episcopi; atque hæc ultima apud Surium xxviii. Octobris. Itemque S. Eustachii Luxoviensis monasterii abbatis, à Jona Bobiensi monacho æquali scripta, ut mox dicemus.

429. Ex omnibus his monumentis liquidum redditur, Faram, aliàs Burgundo-faram, uti se ipsa in testamento vocat, Agnerici Burgundionis ac Leodegundæ nobilissimorum patrum prolem, germanos habuisse, si S. Faronis acta sequimur, Faronem ipsum, Walbertum, & Chalnoaldum, si testamentum ipsius Fara, quod è tabulario Fare-monasteriensis (vulgò *Faremonstier*, seu *Farmonstier*) monasterii exceptum Sani-Marthani fratres publicavere^y, Faronem, Chagnulphum (eundem cum Chalnoaldo) Burgundum (forè eundem qui Walbertus) & Agnetrudem. Fara autem Deo sponso sibi electo, contrà licet nitente Agnerico patre, in religioso habitu sese tradidit, Eustachio, sive Eustacio abbate Luxoviensi, S. Columbani discipulo, magnæ doctrinæ & sanctitatis viro consilium & auxilium præbente. Ipsaque sibi & sodalibus, quas magno numero undique collegit, monasterium Eboriacum ædificavit in Briegio pago (unde *Prige* cœnobium vocavit Beda lib. 3. *Hist. Eccles. Anglorum* cap. 8.) quod hodie exstat, abbatia ordinis Benedictini in dicecesi Meldensi provinciæ *Brie*. Omnia ex actis constant.

430. Monasterium verò ita describunt laudati San-Marthani fratres^z, & Augustinus Lubinus^a. Meldensis autem urbs, Meldi Plinio, Melda etiam, ad Matronam, seu *la Marne* fluvium, *Meaulx*, sive *Meaux* hodie, à quo pagus (territorium significat) Meldensis, non ab Ufuardo tantum, ne diversum iisse eum existimes, sed & in testamento jam laudatæ sanctæ virginis Fara, *Meldicensis* audit *civitas*. Cujus quidem fratres ejus germani Walbertus, & post eum *Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.*

Faro, Episcopi fuere, *urbs Melodorum* eadem dicitur à Jona in Vita S. Eustachii Luxoviensis. Jona hic Segufianus patriâ, monachus fuit Bobiensis monasterii à S. Columbano fundati, in quo vixit sub Attala Columbani successore & aliis abbatibus, de quo plura Bollandus, sive Antuerpienses Jesuitæ, Sanctorum strenui vindices, in Vita S. Attalæ x. & S. Eustachii xxix. Martii. Idem enim scripsit acta SS. Columbani, Eustachii, Attalæ, Bertulphi abbatum, & sanctæ nostræ Burgundo-faræ, perperam Bedæ attributa, & in hujus operum tomo 3. edita. Cuncta hæc suis diebus edidere memorati patres. Vitam autem Burgundo-faræ ex editionibus Bedæ ac Surii emendatiorem dedit Joannes Mabillonius inter *Acta Sanctorum ordinis Benedictini*^b, qui potius est liber *De virtutibus & rebus mirabilibus in Eboriacensi monasterio à Fara fundato tempore illius factis*. Id quod indicat eâ adhuc in vivis agente scriptum à Jona fuisse. In vita autem S. Eustachii refertur monasterium ab illo ædificatum Faræ in paterno ejus solo inter Mugram & Albam fluvios, de quibus Mabillonius in Notis. Meminit horum omnium fratrum Carolus Le-Cointe in annalibus Ecclesiasticis Francorum^c.

431. Huic tamen æqualium scriptorum roboratæ monumentis, recentiorumque nulli non certæ historiæ Burgundo-faræ, seu Faræ virginis in Gallia natæ, in Gallia sub Luxoviensi abbate Eustacio monasterii Eboriacensis, non longè à Meldensium urbe, fundatricis, & in Gallia tandem ad superos evocate, & opponere ausus fuit nomina supposita Luitprandi & Juliani. Audi sis lector hominis inventum. Luitprandus ait ad eram DCLXXVII. *d S. Fara virgo Benedictina fugiens patrem Tudem venit. Ab Episcopo Tudensi Anastasio ædificatur monasterium. Moritur anno DCL*. Et Julianus in Chronico^d: *In Gallie oppido Meladensi, vel Melducensi, sancta Fara virgo Benedictina monialis sub Heraclio Imperatore*. Et alibi^e: *Monasterium sanctæ Farae prope Tudem ad Aquas-calidas diruitur à Mauris an. DCLXX*. ubi Meldensem Gallæ urbem in Meladense, seu Melducense Gallæ oppidum, Eustacium Lexoviensem abbatem in Anastasium Tudensem Episcopum, eo sine inter subscriptiones Conciliorum Toletanorum hujus ævi quæsitum, veluti Circes virgulâ transformata legimus.

432. Cui statuminando multiplici errori cum idem Higuera, tum Joannes Tamajus, symbolam unusquisque suam contulere. Prior scilicet laudato Placentinæ Ecclesiæ pervertito martyrologio, ex eoque his verbis: *Tude in pago Meladensi S. Fara virginis*. Ad hunc codicem sese referunt Sandovalius in *Historia Tudensi*^g, & Joannes Tamajus in martyrologio^h, & in Vita S. Epitaciiⁱ, atque item Thomas Tamajus in Notis ad Luitprandum. Nullus autem vidit, sed à solo Higuera hoc laudatum Placentinum fuisse martyrologium constare poterit ex notatis alibi^k ab eodem Sandovalio, qui in fontibus ipsius Higuere ipsius viventis ebibit hos latices. Mos autem fuit illi, dicta sua commendatis

b Seculo II. pag. 413.

c Tomo 3. ad ann. dclxxii. à nuni. 12.

d Anno dclxxvii.

e Num. 326

f Adducitur à Thoma Tamajo in Notis ad locum Luitprandi pag. 56. non tamen apparet in edito Juliani Chronico.

g Fol. 34.

h Tomo 6. die vii. Decemb. pag. 566. i Cap. 2. nu. 24. fol. 137.

k Hist. Tudensis fol. 18.

hujusmodi manuscriptis libris Hispanarum Ecclesiarum confirmare. Sed utinam soli. Nam & Joannes Tamajus è libro suo Auli Hali poematum, qui omnes *Martyrologii Hispani* (quàm nobis fudendi!) paginas implet, quique illi cuncta, quæcumque voluit, subministrare consuevit, epigramma nobis protulit, quo Faram gente Gallecam, Tude monacham, Anastasio Tudenſi Episcopo cœnobium eidem construente, atque ejus in eo gloriosam mortem, adstruere voluit ejusdem farinae cum historicis nostris poeta. Ad, si tanti est, Sandovalii & Tamaji loca & nomina in Gallicis quesita, de quibus ne labasceret omnino dictorum fides, Luitprandianis & Julianæis conformia illa esse argutari sunt. Verè enim tædet nos hic ultra morari.

433. Nec dum finis Luitprando in ludendo & ludificando lectores uno spectro nominis. Erâ CMLXXXIX. ita legitur: *Concilium habitum in Hispania in urbe Caesar-augustana, dictum vulgò Augustanum, viginti quinque Episcoporum*. Infanum hoc est profus, nedum falsò ac ridiculè excogitatum: quo de cum non auderet ultra loqui addictus partibus, sic Thomas Tamajus censuit: *De quo scribè & verè veterem judiciorum formulam pronuncio, N. L. Audiamus tamen Higuerae notam. Manuduceat ea nos quò tendimus. Concilii Caesar-augustani (ait) cuius hic meminit Luitprandus; meminit Onuphrius an. Domini CMLI. & sic gestum fuit sub Joanne Toletano Pontifice. Onuphrius sanè ipsi his verbis non spontè il-*

lustrit * * * * * Augustanum Concilium, hoc est in Augusta Germaniæ urbe coactum, intelligens, de quo sic Hermannus Contractus eodem anno CMLI. *Synodus viginti quinque Episcoporum apud Augustam Vindelicam coram Ottone Rege colligitur*. Melius anno CMLII. uti est in Chronica, ut vocant, *Austriaci* Matthæi Mareschalci de Bapenheim canonici Augustani, quam edidit Freherus. *Synodus xxv. Episcoporum sub Ottone Rege colligitur*. Exstatque eadem Synodus in Conciliorum editionibus cum præfatione, in qua nomina eorum qui interfuerunt, Italiæ, Galliæ, Germaniæque Pontificum sub ditio- ne Ottonis degentium referuntur. Incauto tamen homini visum fuit licere sibi ex Augustana Cæsar-augustanam conficere, quasi unico Panvini testimonio ita brevi fides ejus, & loci, quo celebrata fuit, constituta esset.

434. Eiusdem commatis est, quòd S. Veranum episcopum Tarracensem laudat in Carpetania tractuque Aurelianensi exfulem erâ DCCLXXXII. Cui consonat Julianus in Chronico. Ad quæ annotatores tractum Aurelianensem territorium oppidi *Oreja* in regno Toletano intelligunt, eque Tarracone, vexationes Maurorum evitaturum Episcopum Veranum, in Toletum urbem, tanquam in asylum se contulisse ajunt, aliæque apud Joannem Tamajum videnda, cum solenni Auli sui Hali carmine. Inde autem fabulæ locus, quod XIX. Octobris die in Martyrologio Romano sic legatur: *In territorio Aurelianensi depositio S. Verani Episcopi. Quem inter plures hujus nominis indicare ausus non*

fuit Baronius. Sed quid *Aurelianensis tractus* nomen cum *Oreja* oppido? cum Aureliæ in Hispania nullus meminerit geographorum, neque in prisca monumentis ullum vestigium extet?

435. Similiter S. Ostanus episcopus fingitur Aucensis in Hispania, interfuisseque Concilio Ovetensi, ac decessisse in tractu Bivariensi xxx. Julii. Luitp. erâ CMXXXIII. Quibus adjungit glossographus ejus Julianus, *Bivar* intelligendum esse, Didaci Roderici cognomento Campiatoris patriam. Unde occasio, quaris? quòd scilicet hac die apud Ufuardum, ex quo Romanus desumpsit, legatur memoria in territorio *Vivariensi Ostanti presbyteri & confessoris*. De quo Galesinus & Molanus ad Ufuardum, ubi ait ejus exstare acta. Equilinus certè, non presbyterum, sed episcopum appellans in fine catalogi, ubi cætervatim de his agit, quibusde nil ultra quàm nomen, minimè verò res gestas noverat, occasionem dedit fabricandi apud nos Aucensem Episcopum, qui nunquam fuit, eum ipsum, quem presbyteri tantum titulo notum, Ufuardus, octavi seculi auctor, postereis commendavit. Nec Ovetensi Concilio, quod celebratum fuit sub Alphonso III. Rege anno CMI. interfuit Ostanus aliquis Aucensis episcopus: omnes enim eò venientes nominat Sampirus Astoricensis, atque inter alios Joannem Ocensem, qui dubio procul Aucensis est.

436. Eodem hæc ambitio præpostera de mortalibus exteris Hispaniæ formandi cives, impulit ad S. Gregorii epistolarum libros. Cumque ibi habiles & paratas huic rei nuncupationes quasdam invenisset, more suo egit, tumque A-deo-datam, nec non Dulcidium, ad quos literas dedit sanctissimus Pontifex, aliò, idest ad Italos, pertinentes, genti nostre inferuit. A-deo-data femina fuit Deo devota, cui inscriptæ sunt libri 7. epistola quinquagesima quinta, & libri 8. sexagesima secunda, quemadmodum commendatoria ejus est ad Venantium Lunensem Episcopum libri 7. epistola vicesima octava. In hac ultima Venantium adhortatur Gregorius, ut apud matrem Fidentiam causam agat A-deo-datæ, ut scilicet (quod innuitur) alimenta subsidia- ve alia ei præstet, ut in habitu religioso se exhibere possit; sin minus sponte facere velit, A-deo-datam in judicio tueatur, eamque in omnibus habeat commendatam.

437. Luna urbs in Thuscæ Liguriæque confinio ad Macram fluvium hodie excisa, in cujus locum Sarzana successit, quemadmodum Lunensis vicem jam intravit Sarzanensis Episcopus. Unus ex his Venantius fuit, agnitus, uti talis, ab Ughello in *Italia sua sacra*; ad quem Gregorius Papa, tanquam ad proprium Fidentiam, fortasse; & ejus filia A-deo-datæ antistitem, officii excitatorias dedit prædictas literas. Sed certum quoque est A-deo-datam in Sicilia, in urbe scilicet Lilybetana (urbs episcopalis olim fuit Lilybeum ad promontorium ejusdem nominis, nunc *Marsala*) monasterium fundasse, atque in eo abbatissam egisse. Id enim constat ex duabus aliis

q In Notis ad hunc diem.

r Anno DCCCXXXIII.

s Lib. II. cap. 130. num. 183.

epistolis 63. & 64. ejusdem Gregorii, quarum prior ad Decium Episcopum Lilybetanum, & altera ad Hilarium notarium inscripta legitur. Accedit, quòd ad A-deo-datam Gregorius ait " se commississe causam Decii Episcopi (cujusnam aliis quàm ejusdem Lilybetani?) Joanni Episcopo, & Leontio glorioso, qui mihi Joannes Syracusanus, aut alter Panhormitanus est Episcopus, & Leontius ex-consul in Sicilia per hoc tempus jus dicens, ad quos frequentes sunt Papæ sanctissimi datæ literæ x. Abi nunc, & aures Luitprandi nugis præbe. *A-deo-data virgo sanctissima Toletana* (inquit y) *monialis Benedictina floret, ad quam bodie S. Gregorius scripsit*. Simile credimus, quod de Dulcidio ait paulò inferius z. *Dulcidius diaconus Cæsar-augustanus floret, quem S. Gregorius in epistolis mirum in modum commendat*. Nulla quidem ad Dulcidium Gregorii epistola; nec vacat, utrumne aliqua de Dulcidio sit, quærere.

CAPUT XX.

Luitprandus pro nostratibus venditat eos qui famam sanctitatis alibi claruere. Exemplum primum in S. Babila martyre. Higuerae & Joannis Tamaji codices suspectissimi. Secundum in Raymundo Metellinensi pastore, qui Raymundus verè fuit ordinis Calatravensis institutor, Cisterciensis monachus. Tertium in Anacirardo Augie-divitis monacho. Quartum in Cornelio Proculo & Cornelio Basso, qui ex lapidibus inscriptis noti dumtaxat sunt. Quintum in Genesio martyre. Arelatensi Genesio dicata, non alicui Hispano, qui non fuit, videri omnia hujus nominis apud nos templa.

438. **T**AXABIMUS aliis adhuc hominis cupiditatem, in adscribendis Hispanorum Sanctorum albo iis qui verè nostrates non sunt. Solet enim eos, quibus Hispani veteres locum aliquem dicavere sacrum, Hispaniæ cives statim asserere. Babilas Pontifex fuit Antiochenus & martyr die Januarii xxiv. Gregorum omnium patrum, nec semel Latinorum, monumentis celebratissimus; apud nonnullos tamen distinctus ab altero *Babila* ludi magistro; de quibus, ne actum agam, adiri Baronius a & Bollandus hac die poterunt. Babilam certè Pontificem S. Eulogius noster in his laudat (*Memorialis Sanctorum* lib. I.) qui sponte martyrio se obtulerunt, quemadmodum & SS. Sebastianus, Thyrsus, Adrianus, Eulalia, & alii. Hunc, nec alium, exstitisse Babilam Baronius contendit.

439. Sed cum novisset prope *Odon* oppidum agri Matritensis eremitorium *de San Babiles* nuncupatum exstare, gratum se oppidi hujus incolis facturum existimans si anxietate illa res quærentium gestas Babilæ Antiocheni, & alterius fortasse ludi magistri, abusus, postremum hunc, nothum à Baronio martyrem reputatum, vindicaret, notisque loci ac temporis modique martyrii illigatum assereret; his verbis imposuit, quicquid intinabitur, facillè credituris; *Per hæc tempora S. Babilas Episcopus Virinensis & Pampilonen-*

sis (utrobique enim predicavit) animo videndâ captivos & miseros Muz-arabes Toletum venit, & inde ad Odonem oppidum, & prope in eremitorio (audisne?) pueros docet primas literas, & venit cum duobus fratribus, qui sunt eremita, & postea omnes martyrium patiuntur. Male editum fuit Virinensis, pro Irinensis, quomodo appellatum fuisse aliquando Pampilonensem Episcopum, ab Iruna vernacule lingue appellatione, quæ bona urbs sonat, certa res est. Julianus eandem ludens fabulam dicit: S. Babilas Episcopus Pampilonensis capta Pampilone venit in Carpetaniam, & prope populum Odonem docet pueros, & cum illorum LXXX. à Sarracenis patitur martyrium xxx. Octobris.

440. Vellent ita factum, qui larvatis his auctoribus non minus quàm Pythagoræ auditores ejus, deferre amant, ac duplici argumento pro Babila hoc Hispano utuntur. Primum est e Sanctorum Eulogium nostrum *Memorialis Sanctorum* lib. I. hunc inter eos laudasse, qui martyrio sponte se obtulerunt. Sed hoc plumbeum est telum: nam & Sebastianus, & Adrianus, & Thyrsus exteri MM. unà laudantur. Secundum est, cultum olim proprio, ut vocat, officio Babilam in Hispania, quod in breviario Isidoriano legitur. At nos id quoque argumenti in contrarium torquemus; cum hymnus officii prædicti ad Antiochenum episcopum Babilam dirigatur, uti notavit Joannes adversus Thomam Tamajum f. Ait enim:

Formam exempli Babilas antistes &c. Et postea: Hic vir virtute fidei munitus Antiochenam rexerat arcem, Sprevit profanum atrium à sanctis Numerianum

Unde proclive est credere, huic, quem peculiari memoria Ecclesiæ nostræ facti dignati sunt, eremitorium istud, quo de loquuti sumus, fuisse olim dicatum; frustra que alium nos quærere nostrum civem, quem antiquitas ignoravit; nec, si fuisset, Antiocheno, idest extero, postposuisset. Huic etiam sponte adjudicamus Ecclesiam *de San Babil*, juxta oppidum *Sanguesa* in regno Navarræ, cujus meminit Garibajus lib. 21. *Hist. Hispan.* cap. 6.

441. Contendit tamen, ut solet, Joannes Tamajus uno partium studio, tertium Babilam apud nos fuisse, ab Antiocheno episcopo, qui cum tribus, & à ludi magistro ejusdem urbis, qui cum octoginta quatuor pueris mactatus fuit; quorum utriusque Menologium Græcorum quarta Septembris die meminit, diversum; eundem tamen cum LXXX. pueris martyrio impensum; profertque & hic manuscriptum suum codicem, atque ex eo hymnum, qui pro omnibus Luitprandi Julianique mendaciis fidei jubet, versibus sribiligne sua verum auctorem suum prodentibus. Falsus quoque est Luitprandus in distinguendo, tanquam *diversi fuerint loci, Pampilonem ab Iruna, si verè scribit Garibajus, Cantabricarum & Navarræarum originum callentissimus*, lib. 22. cap. 16. & alibi. Nullam igitur, spero, fidem his nugis prestabunt qui semel animadverterint consilium homi-

e Oihenartus in Notitia Vasconia lib. 2. cap. 2. pag. 77. Garibay lib. 23. Comp. Hist. Hisp. cap. 9. d Chron. num. 413.

e Utitur Tamajus Mart. Hist. tom. 1. die xxiv. Januarii pag. 277.

f Ibidem pag. 275.

g In Chronico Ecclesiastico.

l Inter alios Germaniæ veter. auctores pag. 311.

m In ultima edit. Paris. volum. 9. col. 635.

n Anno DCCCXLIV. o Num. 381.

p Tomo 5. Mart. die xix. Oob.

u Epist. 55. lib. 7.

x Vide indicem epistolarum.

y Ad ann. DCCXLV. sive erâ DCCXLII.

z Erâ DCCXLV. sive anno DCCXLV.

a xxiv. Januarii.

t Tomo 1. col. 294.

b Chron. ad ann. DCCXY.

hominis occasione sibi data sacræ alicujus ædis obfcuræ ambiguae nuncupationis, pro in-
finuandis fabulis suis pia impietate, ut sic di-
cam, turgentibus, abutendi.

442. Eodem ille confusus æquivoco no-
minis, è duobus sanctis unum atque eundem
facere pro ludo habuit. Celebratur nempe
apud Bellovacensem Ecclesiam Apostoli, ut
vocant, sui atque primi Episcopi S. Luciani,
qui cum S. Dionysio in Galliam venerat,
octava die Januarii martyrium. Nunc non
querimus quisnam Dionysius annu-
ciaverit Gallis, aut quo tempore Christianum Euan-
gelium. Quicquid enim sit, acta Luciani mar-
tyris ab Odone I. ejusdem urbis Bellovacensis
præfule, ut fama est, sub Carolo Calvo scri-
pta, dubitare non sinunt de ejusdem, cum
agone, tum agonis sociis, nempe Maximiano
(aliàs *Messiano*) & Juliano, de quibus accu-
ratè Bollandus in Notis diei viii. Januarii, qui
& xv. Septembris, & xvi. Octobris factam
fuisse horum trium sociorum corporum quan-
dam translationem ex veteribus mss. marty-
rologiis observat.

443. Diversus omnino est ab hoc Lucia-
no Bellovacensi Lucianus martyr Vicensis
Cataloniæ urbis, qui cum Marciano sodali
triumphavit in Decii persecutione. Quorum
similiter acta germana, ut videtur, sinceræ
que antiquitatis, ac solennis tunc temporis
formæ in conscribendis hujusmodi religionis
causis consignata notis, in Vicensis ejusdem
Ecclesiæ breviario, & in antiquissimo libro
Sanctorali, veteri gentis lingua, quâ utuntur &
Galli Provinciales, conscripto, & alia valde
antiqua relatione in archivo Ecclesiæ jam di-
ctæ conservata ad manum habuit, quæ in
historia sua *Cataloniæ Sanctorum* h repræsentat
vir æquè doctus ac pius Antonius Vincen-
tius Dominicus ordinis Prædicatorum, ex eo-
que Hieronymus Pujades in Chronico suo
ejusdem Principatus lib. 4. cap. 55.

444. Et tamen haud veritus fuit, tan-
quam omnes umbra essemus, hæc Pseudo-
Luitprandus effutire verba: *Sancti Luciani*
Pontificis & martyris, comitis sancti Dionysii
Areopagitæ, ossa Bellovaco ad urbem Vicensem
translata sunt. Eodem scilicet fallendi genio,
quo gemellus ejus Pseudo-Dexter animaba-
tur, quum scriptum reliquit ad an. CCCVIII.
*Reliquiæ sancti Luciani Episcopi Vicum transfe-
runtur.* sexcentis tamen & amplius annis ante
memorata à Luitprando translationem. Hæc
sunt, quibus mendaces deprehenduntur, no-
tæ. Frequenter enim *mentiri solet iniquitas sibi,*
de quo sacræ nos literæ admonent.

445. Neque contentus annominationis
hoc velamento abuti, absque ullo etiam,
nostræ gentis cœlites ex alienarum gentium
cœlitibus facit, aut qui nusquam noti sunt,
pro notis laudat. Paullum scilicet Jaccetanum
Episcopum. *Memoria* (inquit) *S. Paulli Epi-*
scopi Jaccetani, qui Romam dum visitat, cum
aliis duobus sub Decio martyrium patitur sexto
Idus Februarii. Oculos nempe habuit ad hunc
diem viii. Februarii in martyrologio Roma-
no, in quo Romæ SS. martyrum Paulli, Lu-
cii, & Cyriaci memoriam ex codice monaste-

rii S. Cyriaci restituit Baronius. Quem Paul-
lum Galefinus Episcopum fuisse addidit. In
Florentini antiquo martyrologio, *Roma*, le-
gitur, *depositio S. Paulli Episcopi.* Vide sis
ibi Florentinum, & in opere magno *De actis*
Sanctorum Bollandum. Qui omnes conque-
runtur nusquam de loco Episcopatus signifi-
cari. Quâ datâ portâ ruit noster, & Jacceta-
nam urbem (*Jaca* nunc in Pyrenæis, & Ara-
goniæ regno) tanquam ex cortyna pronun-
ciavit.

446. Cælestinum, SS. Saturnini & Neopo-
li Romanorum martyrum socium, laudat Ba-
ronius, & Galefinus iii. die Maji. Alibi tace-
tur locus, nempe in martyrologio Florenti-
ni, de quo plura hic in Notis. Hunc fingit
Pseudo-Luitprandus, in Hispania fuisse con-
sularem, ejusque memoriam apud nos flo-
ruisse.

447. *Anacirardum* (ait m,) *eremitam ex*
Germania venisse in Lusitaniam, & in ripa flu-
minis Tago prope civitatem Scalabim sancte vi-
xisse, reversumque ad Italiam, non longè à la-
cu Tigurino vulnerebus confectum, & martyri-
zatum iv. Februarii. Fingit hic se hujus rei
haud conscium Higuera, & Anacirardum
eundem facit cum Lietphardo, cujus Mola-
nus die iv. Februarii meminit; aut certè al-
terius quàm Higuera illa nota est huic loco
affixa. Nam Luitprandi gemellus Julianusⁿ,
parum mutato nomine *Hancarardum* vocat,
atque eadem de illo refert, adjiciens singu-
laria hæc: *Manent aliqua vestigia adventus*
hujus sancti abbatis in Lusitaniam in oppidis
ejusdem provincie Ataugia & Meinardo. Cu-
jus observationis interpretationem si quæri-
mus, Joannes Tamajus succurrit *Atouguia*
oppidum propè Scalabim, sive *Santaren* ci-
vitatem Tago adjacere, in quo subodoratus
fuit *Augie majoris*, sive *Reichenaugie*, quod
Germanicè *dicent insulam* sonat, insignis
monasterii, hoc vestigium nominis, quod
insinuaverat falsus ille chronologus; atque
item ait prope idem oppidum esse vallem *de*
Bollardo dictam, hoc vocabulum vix distare
à *Meinardo* subjungens, quod verum & vul-
gare magis sancti eremitæ nomen fuit.

448. Sed relinquo libens non insanis le-
ctoribus Tamajanam hanc conjectationem
alpinis frigidiorum nivibus dijudicandam.
Planè hujus sancti Helvetici eremitæ ac
martyris Meinradi, aut Meginradi, monachi
prius in Augiæ-divitis monasterio, deinde
eremi Nigræ-sylvæ viginti sex annorum in-
colæ, tandemque à duobus latronibus inter-
fecti, supersunt acta anonymi auctoris, quem
Bennonem, secundum hujus eremi incolam,
non temerè judicavit Bollandus. Hæc acta,
cum Surius aliquantulum mutata, tum Chri-
stophorus Hartmannus in annalibus suis
Einsidlenfis S. Meinradi monasterii, quod in
eodem loco ejus martyrii postea fuit erectum,
tum demum Bollandus nuper laudatus in
actis sanctorum xxi. Januarii die, publicavere.
In quibus disertis verbis habemus notatum,
eremitam nostrum priorem à se petitum jux-
ta Tigurinum, seu Turicinum lacum, eremi
locum septem annis habitasse, indeque inte-
rius

l Ad eram
DCLX. ann.
DCCXII.

m Ad eram
DCCCLXXXVIII.
ann. DCCCL.

n In Chron.
num. 436.

o Cap. 1. Vite,
seu Actorum.

p Ad eram
DCCXXIV. ann.
DCLXXXVI.

q Tamajus
in Notis hujus
loci.

r Sive eram
DCCXXXIII.

s Sive eram
DCCVI.

t In Chron.
num. 1376. &
Adv. 149. 389.
431.

u 149. & 431.

rius per quatuor milliarium spatium secessisse
in aliam eremi vallem, in qua usque ad mor-
tem solitarius vixit. Verba hæc sunt: *Ibi*
dum per septem annos superni Regis militiam ex-
egisset, multitudinem populi ad se venientis
ferre non valens, mutavit locum, atque à præ-
dicti lacu litore quatuor millibus distantem repe-
vit planitiem inter montes accessu valde difficilem.
Ibi adjuvantibus viris religiosis, & maxime
quadam abbatissa Heilwiga nomine, necessaria
voti sui construxit habitacula, atque in eodem
loco quod erat reliquum vite permansit. Quam
fit hoc verosimilius migratione Luitprandia-
na & Julianæ Meinradi ad Lusitaniam,
in qua tunc temporis Christiani Galliciæ five
Oveti Reges Alphonfus Castus, aut Rani-
mirus I. aut Ordonius I. qui æquales Mein-
rado vixere, cum Sarracenis bellum gere-
bant, inter quos vix sperare potuit Christia-
nus homo vitæ quietæ ac solitariæ copiam,
prudentes judicent.

449. Eadem temeritate quovis famæ de-
trimento coercenda, è prisca Romani ritus
ac temporis ethnicorum inscriptionibus exci-
tat Christianos, & Apostolicos viros, & mar-
tyras Toletanus fabulator. Nonne enim ta-
lia sunt, Cornelium Proculum, & Corne-
lium Bassum à discipulis S. Jacobi converfos
Pontifices martyresque factos, celebrari Anti-
quariæ in Bætica, quod in Luitprando legi-
tur p? In quo habitus fuit respectus ad in-
scriptionem duplicem, quarum alteram M.
Cornelius Proculus Liviæ Augustæ, alteram
Cornelius Bassus Cajo Cæsari, Pontifex uter-
que Cæsarium, quomodo se appellant, de-
dicavere, quasque vel nunc gemini præfere-
runt lapides Antiquariæ urbis q.

450. Et cuiam alii noti sunt SS. Maria,
Joseph, Victor, & Theodorus, Castris Octa-
viani in Catalonia MM. quorum ad ann.
DCCCLXXXV. & Genesius Cordubæ passus
sub Nerone, cujus ad annum DCLXVIII. s
Luitprandus mentionem habet? Certè hunc
secundum enixè admodum, propter frequentè
Genesii martyris nuncupationem in Hispanis
quibusdam Ecclesiis, non jure abrogatâ sive
Arelatenfis sive Romani Genesiorum memo-
riâ, Hispanum asserere civem & martyrem Hi-
guera contendit. Nam & ad partes venit non
semel Julianus t laudata æde sacra Toletana
Genesii martyris Cordubensis, à quo habe-
mus Hispanum fuisse, & militem legiona-
rium in castello Nunetenfi (*Nuez*, juxta
Toletum, ad radicem montis *de Altamira*
dicti) celebrarique ejus festum xx. five, ut
legendum est, xxv. die Augusti: corpus au-
tem ejus è Corduba Alarcurrim, indeque
Toletum, fuisse translatum.

451. Hæc omnia in *Adversariis* u. Qui-
bus aperte hunc distinguit à Genesio alio
Anastasi socio, xi. die Octobris in Rutenio
Hispaniæ (Dexter *Mantue Carpetanorum* ait
ad annum CCCLIII.) martyre. Cujus in
Adv. 326. meminit. Atque iccirco non de-
buit vir clarissimus D. Laurentius Ramire-
zius à Prato ad Franciscum Bivarium de Ge-
nesiis scribens, omnia hæc Juliani testimonia
de eodem Genesio accipere, differentiamque

diei martyrii corrigere velle, de quo Biva-
rius in responsione eum admonuit, variatio-
nem Juliani ad conditionem *Adversariorum*
quæ tumultuariam observationum formam
continent, rejiciens. Quicquid tamen is dicat
de quatuor Genesii, i. Arelatenfi, ii. Romano,
iii. Barcinone nato, Mantuæque Carpetano-
rum cæso, cujus acta profert, iv. demum
Cordubensi, de quo nunc agimus; certissi-
mum haberi debet, non alteri quàm i. Arela-
tensi exceptori sive notario publico obla-
tum ab Hispanis cultum in dedicatione Ec-
clesiarum fuisse. Quod maxime de Toletanæ
urbis ac territorii, quo Mantuo-carpetana,
seu Matritensis curia comprehenditur, sacris
ædibus à Genesio martyre nuncupatis, fateri
oportet. Ad Toletanorum enim res & usum
præcipuè spectare quicquid in Gotthicos Ec-
clesiastici ritus libros ab Isidoro Hispanensi
Hispaniarum doctore vulgò appellatos, cum
ab ipso, tum ab aliis Toletanis Episcopis
fuit conjectum, indeque desumendum anti-
quorum in solvendis sacris his officiis propo-
situm, nemo inficiabitur.

452. Atqui non de alio quàm de Gene-
sio Arelatenfi in breviario & missali Got-
thico ad vicesimum quintum Augusti diem fit
mentio: ubi proflat officium proprium hujus
martyris cum hymno, unde hæc ad rem no-
stram exscriptimus:

Genesius igitur ille juvenculus,
Civis eximius Arelatis oppidi,
Ætatis peragens floscula primula
Injuncto parat ordini.
Exceptor igitur dum nitesceret,
Ac jussa tabulis publica scriberet,
Afflatus subito munere cælico,
Quo vota cumulat pia,
Extemplo officium abnuvit impium,
Et ceris renuit imprimere manum,
Cælestis cupiens effici accola
Vitæ, votisque, moribus. &c.

Et putas ne ad alterum olim directum cultus
solennis officium, alteri autem Genesio di-
cata fuisse sacra templa, non Matrili tantum,
Toletique, aut Cordubæ; sed & Hispali,
& Salmanticiæ, ac forsan alibi? Credant Bi-
varius, Ramirezius, Tamajus, (qui carmen
quoddam Cypriani sui Cordubensis hypobo-
limæ adducit) Argaziusque superstiosè his
falsis historiæ numinibus assurgentes; non
cæteri, quibus intimatum jam sæpius fuit
devitare hos scopulos, quibus jam ferè uni-
versæ antiquitatum nostrarum auctoritatis
navem allisimus.

CAPUT XXI.

Luitprandus in dubiis quibuscumque apud nos
historiæ articulis, personarum objecta plerum-
que distinctione, judicem se controversiarum,
& Apollineum oraculorum auctorem vendita-
re solet. Exempla.

453. **A**LIA etiam fuit mens & propo-
situm personati Luitprandi, quæ
attentè considerantibus non rarò se prodit.
Vide-

g Beda,
Ulfardus, Ado,
Martyrol. Ro-
man. & alii à
Baron. lauda-
ti die viii. Ja-
nuarii, & à
Bollando ean-
dem. Sauffay
in *Martyr. Gal-*
lic. Vincentius
Bellovacensis
lib. 10. Spec.
Elisior. cap. 25.
& 26.

h Fol. 99.

i Ad eram
DCLX. ann. DCCXII.

k Ad eram
DCLX. ann. DCCXII.

Videlicet ut quædam historiæ nostræ dubia controversaque, nec satis distincta, vel declaratione vel multiplicatione personarum resolveret. Quo callido consilio consequuturum se speravit, ut veluti alter Deus historiæ, in hoc vindice dignis, juxta Horatii præceptum, appareret nodis.....

CAPUT XXII.

De PSEUDO-HAUBERTO Hispalensi. Gregorii Argaii Benedictini in hoc, atque item Dextro, & Maximo illustrandis, & in lucem promulgando Liberati alio Chronico, frustra impensa opera. Pseudo-Haubertini Chronici auctor quis. Non statim & omnibus quæ in lucem uti vetera mittuntur, credendum. Germana nostrorum historicorum opera, non nisi è publicis archivis aut antiquis libris, qui prostant, exsculpta, aliter ac Dextri, Maximi, & similium, Hauberti quæ & Liberati. E codice ipso quem pro Hauberti Chronico venditabat confictor, suppositionem ejus apparere. Catalogus Haubertini Episcoporum Hispanie examinatur. Desunt in hoc illi, quorum in Conciliis Hispanie conservata fuit memoria: quod exemplis Valerianensis, Seguntina, Complutensis, ac Legionensis Ecclesiarum comprobatur. Quædam de Legionensis hujus Ecclesie Episcoporum tempore. Item exemplo Iriensis Ecclesie, cujus Episcopus curiose collegit Compostellana historia. Aliarum item, quarum Episcopos in Chronico laudatos in catalogo prætermittit. Additiones ad Hauberti catalogum in simile examen vocantur.

454. ALTERA fabula est, Luitprandianæ similis, quam luit ætate nostra famæ gentis suæ Hispanæ sibi quæ ipsi æquè inimicus homo. Atque ea quidem digna visa est, cujus inventionem & promulgationem sollicitè, atque ad eò plenè, referamus, simul quæ falsitatis, documenta aliqua (siquidem omnia velle, Augiæ esset stabulum purgatum velle) in medium producamus.

455. Apparuit ante aliquot annos novum, invitum hætenus atque inauditum, ac velut è cimieris tenebris caput extulit, Chronicon HAUBERTI HISPALENSIS monachi Benedictini, duabus partibus, quarum prior à creatione mundi usque ad gratiam; posterior à Virginis partu ad annum CMXIX. inscribitur. Edidit hoc Chronicon Gregorius Argaius Benedictinus sacræ Theologiæ Magister, ordinis quæ sui chronographus, duabus quoque partibus, 1. & 2. quas unum totum seu volumen conficere voluit. Sed neque his contentus, quasi fabulosarum omnium historicarum cinnum dare illis, qui hujusmodi nugæ confectantur, enixè proprièque suscepisset, Hauberto alligavit veteres illos in criticum theatrum jam eductos, & à doctis tractatos quasi supposititios & ficulneos, rerum Hispanicarum temeratores, Pseudo-Dextrum, Pseudo-Maximum quæ, ac demum alium similem his Liberatum; quos omnes, loco quem-

que suo, in examen vocavimus. Nempe titulus generalis vulgaris linguæ: *Poblacion Ecclesiastica de España*, jam quatuor justis voluminibus, sive duabus partibus, in quatuor tomos divisit.

456. Primo volumini hanc affixam legitimus inscriptionem: *Poblacion Ecclesiastica de España, y noticia de sus primeras bonras, ballada en los escritos de S. Gregorio Obispo de Granada, y en el Chronicon de Hauberto monge de S. Benito, ilustrado por el Maestro Fr. Gregorio de Argai, &c.* x Continet hæc in primis vitam & notitiam Hauberti, atque ejus scriptorum y; deinde Catalogum martyrum qui in persecutione Diocletiani & Maximiani in Hispania sunt passi, ordinatum à Gregorio Granatensi (Iberitanum dicere interpret voluit) Episcopo, cum Argaii Notis seu Commentario. De quo catalogo Gregorii, ut fingitur, Bæticis, satis multa nos in scriptoribus quarti sæculi, quo Gregorius floruit, nec inutiliter, observavimus. Sequitur jam in hoc volumine, quod descriptum imus z, *Catalogus Ecclesiarum Hispanie cathedralium, & notitia Episcoporum qui eis præfuerunt*, auctore Hauberto monacho, aucto tamen eorum numero ex aliis auctoribus, scripturis, & Conciliis. Adjunguntur a Additiones ad Hauberti catalogum ex ejus Chronico desumptæ. Subjicitur inde b Hauberti Hispalensis Chronicon, pars I. a creatione mundi usque ad gratiam. Incipit: *Deus trinus in personis, &c.* Sequuntur Notæ Argaii proluxæ.

457. Secundo volumine altera pars Chronici ejusdem à Virginis partu usque ad annum CMXIX. & appendicis loco *Walambosi Merii additio* ad superius Chronicon, & ad utrumque auctorem Notæ, comprehenduntur.

458. Tertium volumen, totius ut ludicri systematis conspectum demus, *Dextri Chronici translationem Hispanam cum Notis*. Quartum quæ tandem similem aliam Chronici Marci, ut appellant, Maximi versionem, & ad hanc Notas, & post apologetica quædam auctoris adversus hæc omnia impugnantes scripta, Chronicon *De rebus Hispanie* novissimè inventum *Liberati Gerundensis monachi & abbatis Pampilonensis S. P. N. Benedicti*, duabus partibus, ab anno scilicet mundi usque ad annum DCX. de quo jam antea egimus, continent.

459. Ut ordine procedamus, opus erit de Hauberto in primis agere, inde in opera hujus inquirere. Haubertus ab iis, quibus obscurum nomen luci vitæque consignare cura fuit, Hispalim patriam habuisse dicitur, idem Germanis parentibus ortus, qui cum Caroli Magni auspiciis Hispaniensem adversus Mauros expeditionem sequuti essent, in hac urbe sub infidelium jugo inter Christianos mansere. Unde tamen Haubertus ibi natus anno DCCCXL. ejusque fratres germani post parentum obitum, ob evitandas iniquas Maurorum vexationes sese propripientes, & in Gallæcia, sub Alphonso III. cognomento Magni tempora, veluti in portu suscepti, Benedictinum ordinem amplexi omnes sunt in Dumienfi monasterio; quorum Gau-

Gaudebertus ætate aliis grandior, Dumienfis Episcopus, Guilielmus ejusdem monasterii abbas, Haubertus autem insignis chronographus, deperditarum quæ Hispaniæ historicarum verè restaurator & vindex, fuere. Totum id voluit artifex Pseudo-Hauberto credi, cujus Chronicon his, quæ sequuntur, verbis absolutum legitimus: *Cum hæc scriberem regnabat in Legione Ordonius, Cordubæ Abderachmen, in Castella & Auca Didacus senex, concurrente era Cesaris CMLVII. Et ego Haubertus Hispalensis monachus Dumienfis in monasterio Dumienfi accepi habitum Benedictinum anno Domini DCCCLXXVII. Fui patria Hispalensis ex genere Germanorum, qui venerunt ad Hispanias in societate Imperatoris Caroli Magni. Scripsi istud Chronicon in monasterio meo in Gallæcia etatis meæ LXXIX. annorum. Hæc de se ille, qui spectari in scena sub Hauberti persona voluit.*

460. Jam ad opera ejus venientes, ac de iis quærentes admoneri opus est, tam Chronicon Hauberti, quam ejus catalogum, è manibus prodidisse D. Antonii de Lupian Zapata, ut quondam jactabat, Valentini, Segobricensis, qui ante aliquot annos in Ebuso insula (*Ibiza* vulgò) obiit Ecclesiæ, quæ ibi est, præfectus. Hunc quasi erubesceret, atque ominosum esset, proprio appellare nomine Argaius veritus fuit: descripsit tamen referens c, curiosum quendam fuisse hominem, cui impositum fuerat Burgensis almæ Ecclesiæ antiquitates literis consignare, qui Burgis ipsis commorabatur. Quem cum sibi valde obnoxium, beneficiisque devinctum haberet Joannes Samaniegus Benedictinorum S. Joannis ejusdem urbis abbas, facile ab eo trium horum veterum monumentorum, quæ ab originali (sic loquitur) codice is exscriperat, exemplum impetravit; à quo Joanne Samaniego id ipse Argaius rei auctor habuit.

461. Quæ quam sicca & jejuna sint de re tam gravi, & cui fidem omnino haberi voluit, nemo non videt. Exemplum nempe ignoti, nec auditi hætenus, operis historici, sacræ, Ecclesiasticæ, politicæ eventibus, sanctorum hominum, aut Christi martyrum, antea ignoratorum, religiosorum ordinum originis & progressuum, integræque tot sæculorum Hispanæ historiæ notitiâ illustris, unius anonymi testimonio, qui extractum à se ab originali tantum dixit, nec, unde extraxisset, locum, quem excutere, aut codicem, quem consulere possemus, indicavit. Exemplum hoc, inquam, nobis pro germani ac veri scriptoris vetustate commendato, & in archivi alicujus codice diu servato exemplari, cui veritas ipsa testimonium dicat, quasi per vim intruditur. Et impii, & maligni, & antiquitatis hostes sunt, qui novas, nec ullo fidei sigillo commendatas merces, pro adulterinis averfantur. Quem avertendæ calumniæ locum, Hauberti causâ, integro ac benè docto opusculo d Andreas Garfias de Molina Jurisconsultus (latere sub hoc nomine verum auctoris nomen, qui D. Franciscus Andreas de Palacios & Molina est, Argaius ipse agnovit e) adversus assertorum præsumptionem

x Matrii apud Gregor. Rodriguez mdcxvii. fol. y Pag. 11.

z Pag. 77.

a Pag. 117.

b Pag. 212.

c In Vita & Notitia Hauberti initio primi tomi.

d Discursu historico contra el intitulado Hauberto Hispalense, cuyos apocryfos escritos sacó à luz el maestro Fr. Gregorio de Argai. Sec. Matrii mdcxix. in 4. e 4. Tomo de la Poblacion de España sub titulo: Respuesta à los lectores Sec. pag. 88. post Maximi Chronicon.

tractavit. Cui quidem Argaius idem, inter alias sui nominis & Hauberti defensiones, quæ volumini quarto systematis memorati leguntur, nescio quæ ludicra magis & universalia, quam stricta, & succi plena, modestæque viro religioso & historico digna reposuit f.

462. Cum enim Hauberti accusator legitime postulasset monstrari sibi, & omnibus veri amantibus, studiosisque patriæ, famæ, & honoris, quisnam homo, & è quibus latebris processisset, quam testimoniorum probabili saltem fide, quibusnamque signis documentisve, sive contestationibus venerandæ ejus, quam jactabat, ætatis, se illum esse, quem præferebat, ostenderet, idque jure à se peti gravissimis & firmissimis ex utroque jure petitis argumentis confirmasset, nil ultra Argaius Hauberti defensor, quam modestum accusationis tenorem dicacitate & facetiis, historico non minus, quam oratori magnopere fugiendis, excipere: & cum opposita solvi fuit necesse, paralogismis uti, nec unquam ad rem devenire, sed nugis iterum strepere, dieterisque omnia conturbare. Nihil harum solennitatum, quæ jure expetuntur, in editione legitima instrumentorum causis deservientium, desideratum fuisse ait in publicatione veterum illorum auctorum, quos edidere in lucem, instrumentorumve, quibus in tabulariis monasteriorum repertis nostræ historiæ vindices Stephanus Garibajus, Ambrosius Morales, Hieronymus Zurita, Joannes Mariana, Antonius Jepselius, usi fuere. Atque ideo editorem Hauberti non ferendam injuriam pati, cui fides, nisi ea præstiterit quæ nusquam ab aliis expocci confuevisset, abrogatur.

463. Deinde tamen, ne videretur silentii expostulatus, celare adhuc velle hominem, à quo Hauberti accepit Chronicon, alibi fatetur g, D. Antonium Lupian Zapata eum esse, qui è bibliotheca monasterii S. Dionysii Parisiensis codicem originale, in quo descriptum id Chronicon fuerat, dolo clepsisset, quique anxio se esse animo restitutionis cum Argaiio ipso non dissimulare. Ab hoc singularia prius quædam Chronici fragmenta, postremo quæ integri exemplum, quod typis editum dedit, habuisse ait. Nec dum tamen inventoris bonam fidem, auctorisve legitimitatem in tuto positam animadvertens, accepto commodum è Gerundensi urbe Liberati cujusdam alio Chronico per eos dies invento, in quo Haubertus, liberque hic ejus, laudantur; tanquam ad triarios redisset res, atque admodum laboraretur, defensionem instaurat. Sed hac una impressione contentus inane victoriæ triumphum canit. Hæc tota vis Argaii, quæ excepit ea, quibus Hauberti causa premitur, argumenta.

464. Quæ quam infirma sit ac debilis, paucis ostendam. Liberatus, ut hinc initium fiat, supposititius est auctor; nullamque sibi, ne dum aliis, fidem exculpere adhuc potuit, rectè sentientium judicio, ut loco suo notavimus. Hac igitur commendatione & auctoritate depulsum Chronicon nil aliud quam

f Pag. 87. Appendix.

g In Appendice quadam tomi 4. cui titulus: *Imposturas, y engaños del P. Fr. Hermenegildo de S. Pablo contra Dextro, Maximo, Hauberto, & Luitprando*. Sec. pag. 19.

* Exemplis hæc comprobare animo hæserat auctoris. Sed tamen iis destituitur; fortè quòd cum caput hæc in opportunis aut expeditius tempus distulisset, immatura morte præventus, illud absolvere minime potuerit. Plura tamen hujus rei exempla variis locis adducta, auctoris propositum asseruntque firmare poterit. CARDINALIS DE AGUIRRE.

tot sæculis inauditi atque illaudati auctoris nomen, furtoque sublato ab inventore suo Parisiensis codicis, unde origo ei, confessionem, quamplurimaque inserta inverisimilia, incredibilia, certis & compertis adversa, plenaque omnia ferè affectationis & assentationis, paucis aliis certis & jam notis, ut & falsa vera crederentur, admitta, retinet.

465. Et magnâ quidem injuriâ Argæzius queritur se, quàm alios similium librorum publicatores, severius tractari. Omnes enim illi quos in exemplum appellavit, vel priscos rerum nostrarum auctores in tabulariis Ecclesiarum & monasteriorum repertos in dias luminis oras pertraxerunt, vel schedas veteres, aut regia diplomata in iisdem contenta confirmandis iis, quæ proposuissent, sincerè laudaverunt. Codices tamen, unde sunt; auctores, cæteraque documenta ab iis descripta, vel in iisdem locis, vel in Laurentina regia bibliotheca fervati, adiri possunt, omnemque falsi suspicionem à videntium & contrectantium mentibus expellere. Archiva publica ii nominare, quò ire possent, qui non nisi oculis credunt, & aliqui forsitan hoc jure usi sunt. Non ierunt? Juri suo quilibet renunciare potest: interim tamen præsumptio stat pro iis, qui eam conditionem incredulis obtulerunt. Nemoque tam suæ famæ prodigus credendus est, quem citandi falsos testes, qui interrogari possunt ipsi, vœsania impetat. Hæc omnium, qui anecdotæ in vulgus dant, præcipua & anticipata cura est fidei promulgatis quærendæ, laudare locum, sive hominem, à quibus acceperunt, eorumque auctoritatem sinceritatemque in primis commendare; ne aut in locum facile subreperere, aut ab homine exire mendacia & falsa potuisse videantur.

466. Edita fuere primùm in lucem à Sandovalio quinque Episcoporum Chronica, seu totidem Hispanæ historici fontes; sed viderant ea prius in eodem, ex quo deducta sunt, codice antiquissimo, atque in aliis, seniores nostri, quæ ipsa sibi testimonium antiquitatis & sinceritatis perhibent. Edidit Morales S. Eulogii martyris opera, à D. Petro Poncio à Leone Placentino Episcopo in codice quodam Ovetensis Ecclesiæ vetustissimo reperta, sibi que ab eo communicata; quibus, utpote nulla ex parte non germanum sui auctorem præferentibus, omnes nosstrates, exteri, docti, indocti, statim acquievere. Dedit foras Dulcidii, ut creditur, Salmantini Episcopi Chronicon Pellizerius, veterem librum, quem ostendit omnibus, manu exaratum describens. Esto auctoris ejus non sit; attamen nullus hucusque eorum, qui Pellizerio nomini sunt infensi, Chronico auctus est notam suppositionis aut interpolationis impingere. Exiit è manibus D. Thomæ Tamajî Paullus Emeritensis diaconus, sed ad octo non minis exemplaria Gotthica, Latina, collatus, ipseque suæ præstruendæ auctoritati sufficiens. Prætermitto alia.

467. Secus omnia in his, qui ab uno fermè sæculo protruduntur nobis alius post alium auctores. Dextrum, hydræ hujus pseudo-

historicæ princeps caput, quibusdam suis amicis Higuera primus ostendit. Addidit inde Maximum. Quos duos Joannes Calderonius Cæsar-augustæ foras dedit; sponte forsitan Higuera ipsius, qui tamen ausus non fuit ostentare se horum editorem. Et nullus quidem poterat citari locus, quò rem nusquam visam videre cupientibus eundem esset. Fingitur ergo Fuldensis codex ab ea bibliotheca olim subreptus venisse in nescio cujus Wormacienensis manus, indeque descriptum exemplum Thomam Torr-albam habuisse; ne Fuldam peti, aut aliò quovis possit pro veritate examinanda. Immo nullus exemplum Germanicum ad Higuera missum vidit unquam, aut ab eo in aliqua ordinis sui bibliotheca relictum legimus, ut saltem id in causa interrogaretur. Dexter olim notus fuit, constanterque historici operis scriptor: deperditum tamen hoc fuisse, sæcula omnia silentio clamant. Et tamen nuper inventum ac resurgens cordati ex omni gente & lingua ferè omnes jam loco monstri habent.

468. Luitprandum D. Thomas Tamajus edidit, deinde D. Laurentius Ramirezus, viri magni; sed Higuera fidem, & Wormacienensis illius inventionis fabulam sequuti; atque eum Luitprandum, qui à vero & germano, quantum ortus ab occidente, distat.

469. Julianum Petri diaconum Toletanum adjunxit paulò post idem vir doctissimus Ramirezus, sed ex eadem ficulnea penu, ut latè propriis locis annotavimus.

470. Eodem animatus præclara Hispaniæque decora fingendi genio Joannes Tamajus Salazarius, primo loco Auli Hali *De adventu S. Jacobi* carmen ex Alvari Gomezii *Talichristie* optimis, suisque, alteriusve rus olentibus versibus interpolatum (quod cum ad Auli hujus tempora deveniemus, palam omnibus fiet) publici juris malis avibus fecit.

471. Deinde martyrologium Hispanum fabulis eorum, quos nuper appellavimus, auctorum ferè constans, aliis adhuc è Gotthico libro, qui nusquam inter ejus, aut excellentissimi viri D. Didaci de Arce Reinoso schedas aut libros fuit post amborum mortem inventus, descriptis versibus Juliani, Cypriani, & aliorum, & Legendariis variarum Ecclesiarum, quæ penes se esse jactabat, magna bonorum omnium offensione, ac veritatis injuriâ, atque adeo gentis nostræ duraturo ad posteritatem omnem, nisi è medio tollatur causa, dedecore, totum quantum est, oppletum & suffarcinatum adjecit.

472. Hunc ponè sequens Lupianus Zapata, furtivi codicis experta olim in Dextro vanitate subnixus, Haubertum, nec nomine notum, prodigiosi hujus Chronici auctorem domi suæ fingere ausus, eo solùm antiquitatis testimonio commendatum à se ad Argæzium dimisit, quòd è bibliotheca Sancti Dionysii Parisiensis olim à se subreptus fuisset. Et tamen ad hujusmodi inventionibus fidem præstandum, tanquam invidi & irreligiosi, quinimmo ut patriæ ferè hostes, urgemur; sed ab iis qui animam pro sale habent, & quid assentatorem & amicum, favorabile

ac

ac justum suffragium interfit, planè distinguere nesciunt.

473. Hæc illa causa est Hauberti, quam totâ oris & calami, Tertulliani ut verbo utar, contumeliâ, toties, & adversus tot adversarios, Argæzius orat, assertoremque ac vindicem veræ Hispanæ gloriæ sese magnificè venditat. Sed bonum factum. Hispana gens diu his adulatorum delinimentis quasi effœminata, jam movet lacertos, seque in libertatem sentiendi, & quæ sua non sunt respuendi, vindicare amat. Calle isto ad famam niti, non Hauberti, aut similium vestigia prementes, debemus.

* Ad marginem autographi hæc nota exstat ipsius auctoris manu apposta: Adjungendum hic breviter quicquid de codice Zapata & Chronico propria ejus manu passim cancellato & interpolato notat Pellizerius Acropolitano Marchio, & alii. CARD. DE AGUIRRE.

474. His generaliter de vanitate inventionis præmissis, nos jam accingi opus est ad Hauberti *Catalogum Hispaniæ Ecclesiarum, & Episcoporum notitiam* è catalogo verorum scriptorum deturbandam. Hoc opus majorem partem chimæra est, & in cerebro editoris natum, nullo habito ad veri similitudinem respectu, omisis plerumque his Ecclesiarum episcopis, quos aliquando his præfuisse, liquidò, nempe ex Conciliorum subscriptionibus, aliisque certissimis monumentis, constat. Immo, ut ex falso ipso Haubertum falsi accusemus, prætermisissis etiam his Episcopis, quorum sui illius auctores, & quos præ oculis semper habuit, Dexter atque ejus assæclæ meminerunt.

475. De conciliaribus patribus vis ne id, quod primo loco diximus, experiri? Adi, lector, decimum septimum caput, quod *De Valeria sive Valeriansi Episcopo* tractat; qui destructa à Mauris sede pridem defecit. Videbis laudatos

Favilam anno Domini DXCIII. Intelligere electum.

Sebastianum monachum Gallum, anno DCXXI.

Gregorium anno DCXLIX.

Gaudentium anno DCLXXX.

At ex Conciliorum constat subscriptionibus Magnentium interfuisse Concilio Toletano sub Gundemaro Rege anno DCX.

Eusebium interfuisse Concilio Toletano iv. anno DCXXXIII. Sisenandi Regis tempore, & v. ann. DCXXXVI.

Tagontium Concilio Toletano viii. anno DCLIII. sub Reccesvintho.

Stephanum Concilio Toletano ix. sub eodem, anno circiter DCLV. ac x. sub eodem, anno sequenti.

Quatuor hi defunt in Hauberti catalogo, qui verè Valerianses Pontifices fuere. Immo Gaudentius, qui dicitur anno DCLXXX. Pontificatum suscepisse, subscriptus legitur xi. Concilio Toletano anno DCLXXV. aut circiter, sub Wambane congregato; nec non & jam inter antiquiores duodecimo, quod habitum fuit anno DCLXXXI. sub Ervigio.

476. Sume nunc in manus Seguntinos præfules è cap. 18. leges huic Ecclesiæ præfuisse

Audericum anno DLXXXVIII.

Protogenem anno DCX.

Joannem anno DCXLVI.

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

Undericum anno DCLVI.

Joannem anno DCCXI.

Consule nunc subscripta Conciliis Seguntinorum Episcoporum nomina, & colliges intermedio isto tempore centum & viginti trium annorum

Protogenem interfuisse Cōcilio iii. Toletano sub Reccaredo an. DLXXXIX.

(qui ab Hauberto non ante ann. DCX. collocatur in sede) & alii Concilio sub Gundemaro anno DCX.

(quem primum ejus Haubertus constituit)

Idiscum i. Conciliis iv. v. & vi. ab anno DCXXXIII. ad ann. DCXXXVIII.

Udericum Conciliis vii. viii. ix. ac x. ab anno DCXLVI. ad an. DCLVI.

qui primus ei ab Hauberto assignatur obitæ dignitatis annus.

Egicam Concilio xi. anno DCLXXV.

Ellam Concilio xii. xiii. & xiv. ab anno DCLXXXI. ad ann. DCLXXXIV.

Gundericum Concilio decimo quinto anno DCLXXXVIII.

477. Hactenus Conciliorum ætas, quæ stare possit contra catalogi fabulosos Episcopos. At qui Protogenem præcesserunt nullis aliis documentis egent ad ostendendum se non minis quatuor dictis Haubertinis ejus collegis supposititios esse. Sed observatio haud indignum est, an. DCCXXXIX. Eulogii martyrem, & post hunc an. DCCLXIX. Sacerdotem ultimum Episcopum Seguntinorum ab Hauberto laudari. E quibus duobus Eulogius martyr non est Cordubensis ille, qui Toletanus præsul electus in patria coronatus fuit. Contigit enim ejus martyrium anno sequentis sæculi lxx. At Sacerdotis Haubertina laus, quantum (bone Deus!) reputat magno historico & antiquario Juliano! In Chronico is: *Venit sanctus Pontifex Sacerdos Lugdunensis (ait) ad Regem Arbanagildum Wisigotthorum missus à Regibus Gallis, & factus est Seguntinus ab eodem Rege. Vir sanctus obiit iii. Idus Septembris anno Domini DLXX. Ejus caput asservatur ab eadem sede, corpus verò Lugduni.* Sed planè tam falsum est Sacerdotem Lugdunensem antistitem, de quo agit Gregorius Turonensis in *Vitis Patrum* cap. 8. tempore isto in Hispania factum Seguntinum Episcopum, de quo aliàs, quàm aliquo tempore aliquem fuisse, cui nomen esset *Sacerdoti*, huic Ecclesiæ impositum.

478. Capite 20. de Complutensibus agitur Episcopis. Primum eorum Julianum ponit, secundum Petrum, tertiumque Asturium anno CD. Huic ne, an S. Ildephonso fidem præstabimus, qui de Asturio ait, propter devotionem erga sanctorum MM. Justi & Pastoris reliquias à se inventas, cum Toletanus esset Pontifex, sedem suam Compluti fixisse? Inde adjungens: *ut antiquitas fert, in Toletano sacerdos novus, & in Compluto agnoscitur primus.* Majorem ego uni Ildephonso, quàm centum Haubertis fidem præstari debere ajo. Sequuntur in catalogo Haubertino alii, quos inter quærens Toletanarum Syn-

Ecc 2 odo-

i. Alibi Idiscum.

Num. 299.

i. Vide Galliam Christianam tomo 1. m. In censura nostra ad Julianum.

odorum patres, frustra eris. Desunt enim

1. Præsidius, qui Synodo sub Gundemaro interfuit anno DCX.
2. Hilarius, qui Concilio iv. anno DCXXXIII. & v. ann. DCXXXVI. & vi. anno DCXXXVIII. & viii. anno DCXLVI.

479. Davila, aliàs Dalila, collocatur quidem sub nomine Dadilæ, sed, quo non debuit, tempore: nam initium ejus ponitur anno DCLV. cum ante biennium, hoc est anno DCLIII. Concilio subscripserit Toletano viii. idque vicesimo secundo loco, cum non minus quinquaginta duo Episcopi ei interfuerint. Unde certò colligitur jam dædum huic Ecclesiæ præfuisse.

3. Acifclus, qui Conc. xi. an. DCLXXV.
4. Gildemerus, cujus locum tenuit in Concilio xii. anno DCLXXXI. celebrato Annibonius presbyter.
5. Agricius, qui xiii. an. DCLXXXIII. ac xiv. anno sequenti.
6. Spafandus, qui xv. an. DCLXXXVIII. ac xvi. anno DCXCIII.

480. Deest quoque præter hos sex, qui duo ferè sæcula vixere, fuisseque Complutenfes Episcopus ambiguum nemini esse potest, Venerius quoque, cujus meminit S. Eulogius martyr in epistola ad Wiliesindum Pampilonensem Episcopum, ubi ait: *Et cum ab antistite Complutensi Venerio dignè suscipere &c.* Quamvis enim duos Venerios in catalogo videre sit, neuter eorum ad nos pertinet. Primus enim anno Domini DLVIII. multò superiori ætate; secundus verò Venerius aliquot post conscriptam Eulogii epistolam annis creatus dicitur præsul, scilicet anno DCCCLVIII. cum constet datam fuisse epistolam anno hujus sæculi LI. ut ex nota ei subjecta liquet. Nec dicas latuisse Haubertum Toletanorum Conciliorum codices: duo enim reponam: primò, ex ignorantia ista excusaretur quidem, si hos tantum non memorasset. Nequit tamen excusari, quòd ab his, qui certò Episcopi fuere, eodem tempore alios memoravit. Non enim potuere simul conciliares & Haubertini Ecclesiis præfuisse. Secundò, negamus latuisse eum Toletanorum Synodorum notitiam. Eà enim utitur, & conciliares omnes laudat auctor in quibusdam Ecclesiis; veluti in Segobienfi cap. 25. Aucensi cap. 52. & aliis.

481. Legionensis Ecclesiæ præfules recensentur cap. 57. quod operæ pretium erit percurrere. Unus fortè Decentius ex Haubertinis veritati congruit historiæ. Ejus enim nominis Episcopus interfuit Eliberitano Concilio sub Sylvestro Papa & Constantino Imperatore. Ad Ecclesiam Legionensem quod attinet, quamvis in codicibus Ecclesiarum Toletanæ atque Ovetensis sub Wambanis Gotthorum Regis nomine *Descriptio sedium Hispanicarum* referat Episcopali dignitate Legionem floruisse, nec ulli metropoli unquam suppositam fuisse, eique proprios, scilicet veteres à Suëvis Regibus præscriptos, assignat limites; nobis valdè dubium redditur quòd ca-

thedra illic Episcopalis fuerit sub Gotthorum saltem imperio. Nec enim vel uni ex Toletanis Conciliis nationalibus, quibus nullus non Episcopus intererat, subscriptus legitur Legionensis aliquis. Concilium item apud Lucum anno DLXIX. hoc est, erà DCVII. quo Gallæciæ, sive Suëvorum ditionis Ecclesiis omnibus designati limites fuere, adeò nullam habet Legionensis mentionem, ut potius *Legio* (nisi alia sit) quam super Urbico Wambanis divisio appellat, inter ea oppida, quæ Asturienti seu Asturicensi Episcopo subjicerentur, locum sortita fuerit.

482. Deest etiam Legionensis præfules & Ecclesiæ memoria in quadam divisione Constantino tributa, quæ servatur in codice Ecclesiæ Toletanæ, & in collectione Conciliorum edita fuit à Loaisa, quam quidem Toletanus antistes, ut Valentinam urbem recensens sub Jacobo Aragoniæ Rege à Mauris recuperatam suæ metropolitice ditionis olim fuisse comprobaret, in causâ produxit. Nam quæ descriptioni memoratæ Ecclesiarum & diocesum nota subjicitur, nempe hujus tenoris: *Et sub uno sedes Hispanienses absque provincia Tingitania usque ad mare Oceani, qui eas circumdat, sedes LXXXII. exceptis Legionem & Ovetem, quæ nulli unquam metropoli fuerunt subditæ*; affigi potuit à recentiore aliquo, qui vetus hocce monumentum descripsit. Oveti enim nomen tunc natum & auditum fuit, cum edificari hæc urbs à Froilane I. in loco *Oveto* nuncupato cœpit, de quo Ambrosius Morales lib. 13. cap. 19. Exemptionis autem prerogativa excusare non potuit Legionensem Episcopum, quominus is Synodis nationalibus interesset. Et si hunc excusaret, Lucensem quoque similis exemptionis honorem auctum à Suëvorum tempore, ut in eadem divisione Episcopatum P. Wambani Regi attributa refertur, excusare debuisset. Quod secus contigisse videmus: nam Lucenses Episcopi, Euphrasius Conciliis xii. xiii. & xv. Potentiusque xvi. Toletanis interfuere. Nec ignoro duplicem Lucum fuisse, *Augusti* dictum unum, *Asturum* alterum, à Ptolemæo, de quo alibi erit agendi locus.

483. Obstet hucusque dictis quòd apud Pseudo-Maximum legitur initio Chronici ad ann. CDXXXII. Isidorum seniolem dedicasse hoc anno librum *Allegoriarum Orosio Episcopo Legionis septimæ Gemine in Hispania*. Sed hic Episcopus mera est fabula Pseudo-Maximi. Quem tamen Haubertus omittens, qui Maximum Dextrumque; anteambulones & magistros habuit, vel se incuriositatis & negligentiae, vel Maximum suum falsitatis infimulat. Obstet inde quòd Adaulphus Legionensis Episcopus interfuisse Lucensi Concilio, Theodemundi Suëvorum in Gallæcia Regis tempore coacti, referatur in divisione ista Wambanis Regis apud Lucam Tudensem 9. Sed hæc non esse ex divisionis tenore, sed Lucæ ipsius, qui eam Chronico suo intexuit, probare possumus ex vero exemplo ejusdem divisionis, quam ex libris Toletanæ atque Ovetensis Ecclesiarum, uti diximus, Loaisa edidit, ubi hæc Adaulphi memoria desideratur.

484. Ob-

n In Collect. Concil. Hisp. pag. 127.

• Pag. 131.

p In collectione Conciliorum Hispaniæ pag. 136. & 137.

q In Chronico erà DCCLV.

484. Obstet item quòd in eadem, ut videtur, divisione legitur: *Legio, quam condiderunt Romani legiones, quæ antiquitus Flos fuit vocata, & per Romanum Papam gaudet perpetua libertate, & à nostris prædecessoribus exstat sedes regia, & à nostris prædecessoribus nunquam fuit subdita, teneat per suos terminos antiquos per Pyrenæos montes, & per Penam Ubeam &c.* Sed & ista, non esse Wambanis divisionis, sed alterius recentioris è Legionensium Regibus, exinde liquet, quòd nonnisi post sedem regiam in Legionensi urbe firmatam, scilicet ab Ordonio II. Rege, scripta sint: nullus enim Suëvorum aut Gotthorum, quos Wamba laudare potuit, ac prædecessores suos appellare, huc civitati hunc honorem detulit. Et quis non observat barbarissimum Latini sermonis, seu potius Hispanissimum, ibi: *teneat per suos terminos*, quæ non fert sermo Latinus Gotthorum temporis, sed *Hispana pura* puta est phrasia barbari temporis: *tenga por sus terminos*.

485. Deveniendum ergo est ad recentiora Asturiarum & Oveti, hoc est renatæ à captivitate excidio Hispaniæ Regum tempora, si Legionem quærimus Episcopos; quorum in diversis ævi veteris monumentis memoria superest. At neque horum catalogus Haubertinus, vel non rectè, meminit. Sed antequam eos notemus, Haubertinum catalogum Mirono, Cypriano, Syriano, Felice, Quirino, Zunidio, Episcopis Legionensibus, jure multabimus. Hi enim ab anno DCCLXIII. usque ad DCCCXLVI. vixisse ibi dicuntur. Quo annorum spatio Legio urbs non modò absque Episcopali dignitate, sed & absque civibus fuit. Constat id quòd dicimus ex Sebastiani seu Alphonso Magni Regis Chronico, ubi de Alphonso I. Catholico (regnare hic cœpit anno DCCXXXIX. r) legitur plurimas civitates à Mauris oppressas, in hisque Legionem, cepisse. cumque *omnes Arabes supradictarum civitatum interfecisset, Christianos secum ad patriam*, hoc est ad Asturias, & finitima loca, unde processerat, duxisse.

486. Desolatæ ergo urbes istæ mansere usque ad Ordonii hujus nominis I. regnum, cujus initium ab ann. DCCCL. desumendum est, quòd idem auctor ait de Ordonii expeditionibus agens, *civitates desertas, ex quibus Adephonsus major Chaldeos ejecerat, ille repopulavit, id est, Tudem, Astoricam, Legionem, Amajam-Patriciam*. Scio de hac re contendisse olim cum Mauro Castella historiæ vulgaris S. Jacobi Apostoli auctore Prudentium Sandovalium Pampilonensem Episcopum, cujus partes jure sequimur cum antiquis. Non enim Cixila Episcopus in suburbio Legionensi degens, cujus in donatione quadam cujusdam Hermigildi eidem an. DCCCXXXVI. facta, & ab utroque visa, fit disertæ mentio, deturbare nos ab statu debet. Cum neque in ea discatur, cujusnam esset is Ecclesiæ Episcopus, neque suburbium Legionense vicina urbi ædificia, quos burgos hodie, aut Hispano vocabulo *arravales* dicimus; sed quicquid esset in territorio, etiam longè distitum, juxta illius ætatis usum, significat; quòd pluribus

Bibliotheca vetus Hispana Tom. I.

adductis exemplis Sandovalius confirmat. Nec dicas Legionenses durasse Episcopos excisa etiam sede. Quorsum enim defuncto ei, qui cum desolaretur urbs in vivis erat, nec dignitatis titulo spoliandus fuit, alium & alium subrogari, nomine tenus & absque urbe aut populo, antistitem?

487. Sed veniamus jam ad eos, qui in Hauberti desiderantur albo, aliunde noti, sive eos etiam qui non suo tempore ab eo laudantur.

Pelagius, qui erà CMVI. sive anno DCCCLXVIII. obiit, in Ecclesia S. Claudii ejusdem Legionensis urbis sepulchrum habet cum hac inscriptione: *Hic requiescit fidelissimus Christi servus Pelagius Legionensis Episcopus erà CMVI. in mense Augusti*. Qui primus post reparationem urbis forsitan fuit.

488. Maurus (Pelagii an successor?) in carmine illo antiquo laudatur, quòd in Chronico Dulcidii Salmanticensis præfules nomine inscripto legitur, quòd de multis supra egimus. Ejus auctor in carmen retulit eos, qui sedibus tunc temporis exstantibus, hoc est anno DCCCLXXXIII. præerant; è quo hic versus est:

Maurus Legione, Ramulphus Astorice.

489. Hunc, si placet, Maurum Vincentium excepit, qui anno CMI. Alphonso III. Magni tempore Concilio interfuit Ovetensi pro consecratione hujus Ecclesiæ convocato. Cujus Sampirus in Alphonso rebus meminit. Nisi Concilium hoc Ovetense, non anno isto, quòd Morales credidit, sed anno DCCCLXXVII. quòd Sandovalius, celebratum fuerit. Hoc enim posterius si admittimus, Maurum Vincentium præcesserit.

490. Horum ei, qui ultimò vixerit, successerit per me Sifnandus, qui anno CMV. more illius sæculi, donationum instrumenta publica confirmabat. Sifnando autem Frunimius, qui cum provincialibus suis Episcopis, ut idem Sampirus ait, consecrari fecit novam Legionensem Ecclesiam in palatio intra urbem, Ordonii II. Regis jussu, anno circiter CMXVII.

491. Sed Mauri quidem catalogus Haubertinus haud meminit, Sifnandi congruè meminit. Non ita de Vincentio Frunimioque. Ait enim Vincentium factum Episcopum anno DCCCLXXVII. Non autem hic potuit hoc anno jam Episcopus, Maurum, qui anno DCCCLXXXIII. eidem Ecclesiæ præerat, successorem habere: siquidem ipse Vincentius ad annum usque CM. superfuisse dicitur.

492. Capite 63. Irienses enarrantur Episcopi, quorum qui monumentis aliis conveniunt, minus aptè collocati reperiuntur, pluresque desiderantur, aliunde noti. Ait Haubertus: *Episcopi Iria-flavienses inceperunt (affectatum simulatorem barbarissimum!) tempore Romanorum. Primus eorum sedit Amandus monachus solitarius ann. Domini CCCXCVIII. cui successerunt, Felix ejus archidiaconus anno Domini CDXIX. Acatus anno Domini CDXLIX. Abundantius anno Domini CDLV. Quæ malè constant. Hic Acatus*

Eec 3

sepul-

u Teste Egidio Gundisalvi Davila in Theatro Ecclesiæ Legion. tom. 1. Theatri Ecclesiæ pag. 382.

x Ubi de Dulcidio lib. 6. cap. 10.

y Lib. 15. cap. 21. z In Notis ad Episcopos pag. 245.

a Apud Sandovalium ibid. pag. 249. b In Ordonio II.

sepulturam habet in Ecclesia hujus oppidi, el Patron hodie nuncupati, sic inscriptam: *Acarius Episc. Iriensis era CDLXXXVIII. Qui annus est CDL. significatque obiisse hoc anno. Falsus ergo est Haubertus, qui successorem ejus Abundantium non ante annum CDLXV. huic sedi præfectum prodit.*

493. Deest apud Haubertum Lucretius, cujus meminit Iriensis hæc inscriptio: *Domnus Episcoporum inchoavit Lucretius septimus Episcopus Iriensis, perfecit Andreas, Miro regnante, era DCX.* e Haubertus Adree mentionem habet, Lucretii autem minime. De Andrea sic: *Andreas Baccarius Grecus monachus Benedictinus in monasterio Dumienfi anno Domini DLXII.*

494. Arduum opus est persuaderi nos velle Dumienfi monasterio à Martino Dumienfi exfructo convenire Benedictinum institutum, uti observavimus in ejusdem Martini notitia. Andreas tantum audit, absque ullo cognomine, inter subscriptiones patrum Concilii Bracarenfis vulgò I. cui interfuit anno DLXI. atque item II. anno DLXXII. Sed & hic, quem revera fuisse Iriensem Episcopum aliunde noscitur, pessimè & ipse collocatur ab Hauberto, quasi munus suum anno DLXII. ceperit, cum ante annum prædicto Bracarenfi Concilio I. tempore Theodemiri Regis Suevorum celebrato, tertius ordine subscribendus, octo inter præfules Gallæciæ, hoc est unus ex senioribus, & jam aliquot annorum Episcopus, nomen suum apposuerit. Et quid si non hocce, sed anno DXXXVI. Synodus ista, qua de loquimur, Bracarenfis habita sit, quod quibusdam placet? Sed annum verum Synodi contra Moralem^h, Marianamⁱ, & Baronium^k, qui DLXIII. crediderit, rectè deduxisse mihi videtur Franciscus Padilla in *Historia sua Ecclesiastica Hispaniæ* cent. 6. cap. 32.

495. Post Andream ponitur Didacus Rusticus, initiatus muneri an. DLXXXVIII. & post hunc Amatus anno DXCVIII. Sed inter hos fuit annus DLXXXIX. coacti sub Reccaredo Gotthorum Rege nationalis Concilii Toletani III. in quo Arianæ hæresi dictum à tota Gotthorum ditione exsilium fuit. Huic tamen non Didacus (inauditum hisce temporibus hominis nomen) neque Amatus, sed Dominicus Iriensis legitur Episcopus subscriptus tricesimo octavo loco inter octo & sexaginta.

496. Sequitur in Haubertino catalogo Petrus monachus Benedictinus, deinde Samuël abbas, quasi anno DCXXXVII. suscepto munere. Attamen anno DCXXXIII. hoc est ante quatuor annos, interfuerat Samuël Concilio IV. Toletano sub Sisenando Rege.

497. Catalogus prosequitur: *Eodem anno Gotibomaro intrusus.* Hic Gotumarus, sive Gottomarius, interfuit anno DCXXXVIII. Synodo VI. Toletanæ, & anno DCXLVI. aliàs DCLI. Synodo ejusdem urbis VII. Parum autem videtur simile vero sub catholicis & piis principibus Cinthilane & Cindasvintho intrusioni Gotumari tot annis assensum præstitum fuisse.

498. Inde catalogus: *Sindigus monachus anno Domini DCXLVI.* Ignorantiâ & stupiditate magnâ hic homo contributus fuit hujus Ecclesiæ Episcopis, qui anno DCLIII. ut procurator & diaconus Vincibilis Episcopi Ecclesiæ Iriensis inter subscribentes Toletano Concilio octavo nomen suum professus legitur.

499. Hunc excipit in catalogo *Adulphus cognomento Felix anno DCLXXXVIII.* Perperam. Idulphus, qui cognomento Felix, interfuit Bracarenfi Concilio III. Sed Concilium hoc habitum fuit ante tredecim annos, nempe DCLXXV. Immo, si idem cum hoc Idulpho Felix ille sit, qui subscripsit Toletano XII. neque ei convenit Haubertinus in hanc sedem illius ingressus anni prædicti, cum Synodus hæc habita fuerit anno ejus sæculi octogesimo primo. Hic ipse Felix tertiæ decimæ Synodo anno DCLXXXIII. interfuit, ac decimæ quintæ anno DCLXXXVIII. In quo rumpitur Toletanorum Conciliorum filium, ne ultra progredi hoc possimus duce. Sed eorum qui post Felicem in catalogo recensentur, notitia, falsi & ipsa convincitur è legitimo instrumento, cui nemo fidem abnuere poterit.

500. Anno DCCXCVI. hanc suscepisse gubernandam Ecclesiam dicitur Theodemirus, cum appellatione *sanctissimi & doctissimi monachi Benedictini.* Post hunc Andreas, alius Theodemirus, Joannes, Athaulphus, Bafius, Sifnandus, Petrus, alius Sifnandus, Hauberto æqualis & amicus, omnes ferè monachi, usque ad annum CM. Mera somnia. Verum namque Iriensium Episcoporum post Hispaniarum excidium ordinem & successionem ex historia seu Chronico Compostellano habemus nota. Hanc sub Veremundo II. circa annum millesimum, Episcopi duo, Nunnius Mindoniensis, & Hugo Portuensis, composuere. Quos rerum Iriensis & Compostellanæ, in quam Iriensis translata est, Ecclesiarum scriptores accessisse ad volendum hoc pentum, ejus argumenti, cui sese addixerant, instructissimos, nemo sanus ambiget.

501. Planè historia hæc est optimæ apud nos fidei, de qua suo nobis loco erit agendum. E qua, inedita etiam nunc, fragmentum subjecimus, quod veluti oriens sol Haubertinas tenebras, non ejus tantum partis quæ captivitatis hæc tempora continet, sed & quodammodo superiorum etiam Gothicæ ac Romanæ ætatum in catalogo enarratarum, dissipat ac resolvit. *Tunc Pelagius Fasila Asturias invasit, (contigit hoc circa annum DCCXVIII.) sub quo Emilia Hyllienfis (corruptè scriptum pro Iriensis) decimus Episcopus fuit.* Hinc jam catalogi Haubertini redarguitur fides, apud quem usque ad Pelagii tempora, sive annum DCCXX. Irienses antistites non minus viginti laudantur. Postea (sequitur) *Regibus naminatis Asturias obtinentibus, scilicet ejus filio Fasila, & Adepbonso Petri Ducis filio, & Froila filio ejus, & Aurelio, & Silone, & Mawregato, & Veremundo, cunctis defunctis, Adepbonso Castus in regno eligitur in era DCCCXXVIII.* m Scri-

pturæ

n Morales lib. 13. cap. 29.

p Apud Sandoval. in Notis ad Episcopos pag. 247.

q Sandovallius ibidem pag. 191.

l Morales lib. 13. cap. 2. in fine.

m Anno DCCC.

pturæ hoc mendum videtur, cum aliunde constet sequenti anno Alphonsum electum n. *Post Emilam Romanus undecimus Episcopus fuit. Post Romanum Augustinus duodecimus Episcopus fuit. Post Augustinum Honoratus decimus tertius Episcopus fuit. Post Honoratum Kindulphus quartus decimus Episcopus fuit. Post Kindulphum Theodemirus quindecimus Episcopus fuit, tempore Regis Adepbonfi Casti. Sed cum Dominus voluit revelari & notificari sepulchrum beatissimi Jacobi Apostoli Theodemiro viro nobilissimo & sanctissimo, notum fuit Regi Adepbonso clarissimo viro & sanctissimo, & tota sponte cum summa reverentia venit caussa orandi ad beatum Jacobum Apostolum, & ibi cum lacrymis & assiduis orationibus multa obtulit dona; & tamen cautum ei fecit per*

Ex Hauberto.

- Leonofindus anno DCCXIII.
- Torcatus DCCXX.
- Felix DCCXLV.
- Sagisfundus anno DCCLIX.
- Julianus DCCLXXXI.
- Theodemirus anno DCCXCVI.
- Andreas DCCCXV.
- Theodemirus alius anno DCCCXL.

503. Hic, præterquamquod utriusque veræ ac falsæ Iriensis Ecclesiæ præfulum historiæ diversitas Haubertum damnat, unus etiam, in quo utraque convenit, Theodemirus ineptè ab eo collocatus indiligentiæ arguit impostorem. Corpus enim sanctissimi Apostoli Jacobi à Theodemiro repertum Iriæ fuit anno, uti diximus, DCCCXXXV. quo anno nondum fuisse hujus sedis Episcopum, sed nonnisi post quinque alios creatum, Hauberto credere debemus, si fidem ei habemus.

504. Parum quoque vidit confector catalogi in Sifnando Episcopo Iriensi, qui revera fuit, præeratque anno DCCCLXXXIII. ut constat ex quadam donatione Alphonfi III. Magni p, necnon & anno DCCCLXXXV. & ann. DCCCXCIII. Horum namque priore anno laudatur in Dulcidiano, sive alterius carmine, ad medium ejus Chronici, quo notati sunt Episcopi, qui hoc tempore in vivis erant, sic:

Sifnandus Iriæ S. Jacobo pollens. posteriore autem interfuit consecrationi Ecclesiæ monasterii Vallis-dei in Asturiis, quod antiquissimis characteribus portæ ejusdem inscriptum fuit q. Duos autem Sifnandos Haubertus laudavit; quorum nulli convenit id quod ex memoratis instrumentis comperitissimum est, nec negari potest. Nam prior Sifnandus per biennium, ab an. DCCCLXXVII. ad DCCCLXXIX. posterior non ante annum CD. ultrâve, sedi præfuisse dicitur.

505. Percurremus hinc leviter, ac veluti suspensio pede, quosdam notatos à nobis aliud agentibus defectus valdè notabiles in catalogo isto Haubertino, cum Chronici ejusdem auctoris, & cum pseudo-historicorum, quibus adheret semper, enunciationibus comparato,

Siaoniam, & per Lestum, & per villam Astrueci secus Ecclesiam S. Michaelis, & inde in Tamare; & honorem & dignitatem Hyllienfis Ecclesiæ B. Jacobi, & Theodemiro, & successoribus suis perpetualiter contulit; & Theodemirus quindecimus, factus est primus Pontifex in sede B. Jacobi Apostoli diebus Caroli Regis Franciæ & Adepbonfi Hispaniæ Casti Regis.

502. Caremus nos hujus historiæ exemplo: hoc tamen ejus pictacium dedimus ex eo, quod D. Josephus Pellizerius, amicus, dum in vivis esset, noster, atque historicus regius, possidebat. Sed quò magis appareat Hauberti falsitas, opponemus hic Haubertinos Iriæ Flavix Episcopos iis, de quibus nos docuit Compostellana historia.

Ex Compostellana historia.

- Emila.
- Romanus.
- Augustinus.
- Honoratus.
- Kindulphus.
- Theodemirus, cui revelatus fuit S. Jacobi corporis locus.

necnon & ad verorum monumentorum obruzam examinato.

506. Cap. 1. Toletanos inter Episcopos Durfius deest; quem sororum novem, Cateii & Calsiæ filiarum, à Dextro & Juliano tot locis celebratarum, fratrem germanum, Toletique Pontificem atque martyrem, idem Haubertus in Chronico ad annum CLIII. fuisse refert; ignoratum certè ficulneis illis, qui sorores tantum commendaverunt, laudatoribus.

507. Deest quoque S. Spiridion, quem tam Pseudo-Dexter r, quam Pseudo-Gregorius Baticus s, Toletanum antistitem (quantumvis Argæizius criticum agere velit t) apertè profiterentur. Et hic est ille inclytæ famæ Cyprianus Episcopus, qui Concilium Nicæno ac Sardicensi, diu post exantlatum Oreti apud nos anno CCC. martyrium, interfuit. Vide in commentario Dextri, quonam modo hunc contradictionis æstum Bivarius eluctari frustra conetur.

508. Cap. 14. In Valentinis præfulibus desiderat Pseudo-Julianus Pantaleonem & Marcellum suos, de quibus in Chronico circa annum DCCXV. u

509. Cap. 27. In Tarraconensium albo Felix Haubertinus in Chronico ad annum CXXV. cum *magnanimi virique Apostolici* laudatus elogio, nomen suum adhuc querit.

510. Cap. 28. In Barcinonensibus Frodoïnus non conspicitur, ad quem S. Cyprianus martyr scripsit.

511. Cap. 32. Primus Gerundensis Episcopus S. Narcissus ponitur martyr ad annum CCLXX. Et nihilominus anno LXXII. Cuthalium Gerundensem Episcopum obiisse Tritii in Vasconibus, apud Chronicon Hauberti legitimus, itemque Paullum anno CXXXIX. martyrium subiisse.

o Produxit ille in observat. ad Dulcidii Chronicon fol. 30.

r Ad ann. ecc. pag. 127.
s In Catal. de gomart. n. 134.
t In Notis hujus catalogi tom. 2. De la poblacion Ecclef. de España pag. 72.

u Num. 405 & 411.

c Apud Davilam in Theatro Compostellane Ecclesiæ tom. 1. pag. 30.

d Ibidem pag. 31.

e Anno DLXXII.

f Lib. 4. cap. 3.

g Vasco in Chron. ad hunc ann. DXXXVI.
h Lib. 11. cap. 57.
i Lib. 5. cap. 5.
k Tomo 7. ad annum DLXIII.

512. Cap.42. In Dertusensibus cur inter Rufinum atque Eutyrium M.M.S. Quartus locum non meruit, quem Haubertus ipse ad ann. CXXIV. diem suum obiisse refert?

513. Cap.43. Cæsar-augustanorum numerum augere debuit ante alios Heleca, qui circa annum DCCCXIII. in vivis agebat; qui numerum auget, magno compendio historiæ fabulose, quam admiratur Haubertus, eorum scriptorum, qui ficulnei proprio nomine, hoc est paterno, audiunt.

514. Cap.47. Pampilonenses recensentur antistites, à quorum serie Basilius abest, aliàs in Chronico laudatus ad annum CXXIX.

515. Caput 50. Calagurritanis assignatum memoriâ caret S. Nolati, Ovidii, ac S. Tolerantii martyris, quos Hauberti Chronicon ad annos CXXVII. CXXXIV. & CXXXIX. adjudicavit Episcopos Julæ Nassicæ, quam eandem cum Calagurri existimasse Haubertum Argæizius admonet *.

516. Caput 52. de Aucensibus est; qui quidem ab Asterio ad Ioannem per tria seculi sæcula iidem ipsi sunt, quos Prudentius Sandovalius, priusquam Hauberto hanc molam versare placuisset, curiosè collegerat y. Et tamen Ovecus aliàs deest, quem ab anno DCCCL. usque ad CM. floruisse idem observavit, alibi tamen z, Sandovalius.

517. Caput 54. Uxamensium Episcoporum est. Ibi tamen frustra quæsieris Astorgium in Chronico laudatum ad ann. XC. Pertinet enim ad hanc Ecclesiam, juxta id quod Argæizius notavit.

518. Capite 58. de Britoniensibus agitur. Hæc olim fuit in Asturibus aut Gallæcis sedes Episcopalis, in cuius locum Mindoniensis subrogata dicitur a. In ea claruit sanctitatis & mirabilium operum laude b Gundisalvus præfuls circa annum DCCCLXXXVIII. Reticeretur tamen in catalogo Haubertino.

519. Capite 61. Asturicenses enumerantur. Deestque Marinus, cuius Chronicon meminit ad ann. CXX. Ranulphus item in carmine Dulcidiano Episcoporum anni octingentesimi octogesimi tertii memoratus c; necnon Gundisalvus, qui anno CMV. in vivis agebat d.

520. Cap. 64. Auriensium ordinem augere debuere Adulphus anno DCCCXX. e & Sebastianus anno DCCCLXXXIII. f hujus Ecclesiæ præfules: quod ex veteribus scripturis constat.

521. Caput 65. Tudenses continet; quorum primus Identius ad ann. rejicitur CCCXCVI. cum in Chronico jam ad CXL. Trogus Episcopus Tydiensis laudetur.

522. Cap.66. Inter Portuenses Dulcidianum, aliàs memoratum, carmen suum requirit Justum anno DCCCLXXXIII. Portuensem Episcopum.

523. Caput 67. Dumiensibus datum Rudecindo caret, eodem ann. DCCCLXXXIII. juxta Dulcidianum carmen in vivis agente.

524. Caput 68. Bracarensum continens longissimam seriem, Potamii initium anno DCLVII. constituit pessimè, qui superiore CCLVI. in Concilio Toletano X. depositus fuerat, subrogato in locum ejus Fructuoso

Dumienfi. Desideratur etiam Lajanus ex carmine Dulcidiano nobis jam notus, nondum tamen, cum Haubertus in tam serâ re ludebat.

525. Cap.69. de Lamecensibus agitur: è quorum numero fuit Canderius hic prætermisus, at in eodem carmine Dulcidiano nomen suum professus. Argimirus item monachus omnium postremus, an. DCCCXCVIII. initiatus falsò dicitur, qui jam an. DCCCXCIII. huic sedi præerat g.

526. Cap.71. Inter Conimbricenses Nautus desideratur, cuius Dulcidianum Carmen, & quædam vetus inscriptio meminit h.

527. Cap.79. Cauriensium ordo caret Jacobi mentione, quem anno CMV. vixisse contestantur veteres memoriæ i.

528. Caput 80. magnâ injuriâ è catalogo Abulensium Quiricus & Paulus exemptos se fuisse clamant; quos inter primos ejus Ecclesiæ antistites primi Christiani sæculi Haubertus in Chronico laudavit k.

529. Cap.85. In Italicis Eulalius deest, qui Concilio Toletano III. subscripsit: item Cambra deest, cuius mentio est in Concilio Hispalensi II. canone tertio, quod celebratum fuit anno DCXIX. Epertius quoque Toletano quarto subscriptus an. DCXXXIII. & aliis usque ad octavum anno DCLIII. post viginti integros annos creatus perperam dicitur. Spera-in-deus interfuit Toletano XII. anno DCLXXXI. ab Hauberto intactus. Cuniludus, qui subscriptus legitur decimo tertio sequenti post biennium, ac decimo quinto quinquennio ab hinc habitis, post Mancium, qui electus dicitur anno DCC. pessimè collocatur.

530. Cap.88. Malacitanorum Theodulphus desideratur, qui Concilio Hispalensi II. anno DCXIX. interfuit.

531. Cap.90. Astigitanorum numerum augere debuit Deus-datus, quem anno Christiano LXXVI. migrasse de vita in Chronico ait Haubertus.

532. Caput 91. ad Cordubenses pertinet; in quo legitur S. Agapius monachus Benedictinus anno Domini DLXXXVII. is nempe, qui Toletano III. & Hispalensi I. interfuit; cuius tamen monachismo Haubertinae relationis validè resistunt verba hæc Hispalensis Concilii secundi anno DCXIX. celebrati: *Septimo examine relatam est nobis venerandissimum quendam Agapium Cordubensis urbis Episcopum frequenter presbyteros destinasse, qui absente Pontifice altaria erigerent, basilicas consecrarent. Quod quidem non est mirum id præcepisse virum Ecclesiasticis disciplinis ignarum, & statim à seculari militia in sacerdotale ministerium delegatum.* Quandonam etenim monachus fuit, qui è milite creatus Episcopus fuisse dicitur? Nec non è catalogo deest Honorius, qui eidem Hispalensi secundo subscripsit. Et hæc de Episcoporum Haubertino catalogo, in quem inspicere ii poterunt, quibus cupidini hanc adornare Spartam, neque Augiæ purgare stabulum tædio fuerit.

533. Sed audio jam Argæizium operæ nostræ his impensæ genuinum insigere, neque

g Ex inscriptione apud Sandoval. in Notis ad Episcop. pag. 191. h Sandoval. ibidem.

i Sandoval. pag. 249.

k Ad ann. DXXVI.

inlectæ *Additionum ad catalogum præfationis* accusare. Ibi enim admonuit Haubertum, post hunc absolutum usque ad annum CMXIX. Episcoporum catalogum, novas curas & industriam applicuisse formando Chronico, cujus occasione non modò Episcoporum, sed & Ecclesiarum ingentem, præter sibi jam notum & enarratum, invenisse numerum. Unde sibi quasi Adversaria, seu rhapsodiam fecit, tam intactarum prioribus curis Ecclesiarum, quam ignotorum etiam earum, quas tetigerat, præfulum. Harum ergo Argæizius *Appendicem* formavit *additionum ad Hauberti catalogos* titulo inscriptam, veluti supplendis his ex auctore ipso catalogis, & satis iis faciendo, qui defectus eorum animadvertissent.

534. Sed hæc responsio nihili est. Cum enim tam catalogus Ecclesiarum, quam Chronicon, ad annum decimi hujus sæculi undevicesimum æquè pertingat, eademque utriusque commentario temporis fines auctor præscriperit, non ulla congrua reddi potest ratio, cur secundis curis inventum, dum navaret operam Chronico, locupletiosem sedium atque antistitum ordinem veteri catalogo inferere prætermiserit; maximè cum tres alios annos post undevicesimum prædictum, supervixerit; si fides habenda est ejus continuatori ac discipulo Walamboso Merio Dumienfi monacho, qui Hauberti obitum an. CMXXII. contigisse ait. Demus tamen prætermisisse. Age nunc, Argæizi, ostende nobis vel unum Episcopum earum Ecclesiarum, quas catalogus continet, ordini adjungendum è novis curis. Fallor, aut non dabis.

535. Novis igitur curis contigit Ecclesias hæctenus inauditas, fereque dixerim fictitias, observare plurimas, earum verò quæ notæ essent, & in catalogum contributæ, nec ullum fortè deprehensum, aut ea studii contentione de novo observatum, quo veterem catalogum locupletare posset, Episcopum, annotare. Quod omni caret veri specie; ipsaque sua imputata Hauberto nova & major industria fidem ei derogat. Impossibile enim est, quin Chronico incumbens, dum Conciliorum Hispanorum materiam ac tempora refert, eorum subscriptionibus nomina patrum nota habuerit, qui in catalogo Episcoporum plerumque desiderantur. Uti impossibile est, quin ea falsa sint, quæ in catalogo notata veris historiis adversantur. Excuset ergo, quicquid volet, Haubertum suum Argæizius. Nunquam ejus industriam jure commendabit, qui in medio posita & cuicumque obvia omisit; aut fidem asseret, qui, ut loco suo observatum fuit, contraria veris historiis, certisque atque irrefragabilibus antiquorum monumentorum testimoniis in referendis Ecclesiarum Hispanarum suis Episcopis, uti vera & certa narravit.

536. Sed sigillatim ex Appendice ista observare & examinare aliqua lubet, nonnullo operæ pretio.

537. Sub titulo Agon, & Agonzillo docet nos Argæizius oppidum hoc esse Calagurritani sacri territorii ad Iberum flumen, in quo

Paulus Apostolus, atque ejus discipulus S. Quartus, Evangelium ethnicis annuntiaverunt, cathedralemque Ecclesiam constituerunt; hujusque rei auctorem Dextrum laudat. Planè nihil de hoc loco aut Ecclesia is, quem pro Dextro venditant. De sancto Quarto hæc tantum in ejus Pseudo-Chronico leguntur l ad ann. L. *Manet in Hispania S. Quartus, qui obiit anno LXXVI.* Et ad ann. CV. num. 4. m. *S. Quartus Apostolorum discipulus bis Hispaniam peragravit, semel post Jacobum, iterum relicto à Paulo. Berelæ (quæ nunc Bætyrus, aliis Batica, vel Gonciolum in Hispania dicitur) in Bætonibus, miraculis nunc claret.* Forsan sedes Quarti, S. Pauli discipuli, quæ revera Berythus Phœnicæ urbs fuit, aente Dorotheo in Synopsi ex Hippolyti libello *De LXXI. discipulis Domini*, non solum Berelæ, & Bætyrus, & Gonciolum, sed & Agon, eodem tempore, hoc est Romanorum apud nos dominantium, priusquam urbium vocabula barbarorum inundatio evertere posset, appellata est.

538. Neque aliquis dixerit, Gonciolum, cuius oppidi Ptolemæum meminisse in Bætonibus propè Salmanticam Franciscus Bivarius alicubi notat o, idem esse cum Agone, five Agonzillo. Nam in primis deceptus fuit Bivarius; cum Ptolemæus neque Goncioli, neque Salmanticæ, neque Bætonum usquam meminerit. Præterea ex Gonciolo, si fuisset, Ptolemæi, non utique Agon corruptè derivasset, quo nomine semper Haubertus utitur, sed potius Agonzillum, quod usurpare Haubertus debuit, quò magis Gonciolo, Dextri potius quam Ptolemæi, verisimilia tribueret. Mirè quidem in hoc sancto Apostolorum discipulo ludit Julianus p; cuius verba mirè etiam Argæizius alibi deformat q. Planè Dextro Argæizius imputat quod in eo non legitur.

539. Hujus Agonensis Ecclesiæ primum, quem novit Haubertus, antistitem, Ugerinum fuisse deinde ait Argæizius, laudatis his Hauberti ex Adversariis seu rhapsodiæ illius verbis: *Ugerinus Episcopus Agonensis vel Muriliensis obiit.* Aliam sanè appellationem ejusdem sedis, quæ Bætyrus, & Batica, & Gonciolum, & Agon audit, Muriliam existimarem, nisi me doceret Argæizius quatuor in Hispania Ecclesiis cathedralibus Quartum præfuisse s, Berytensi, quam *Alberite*; Agonensi, quam *Agonzillo*; Vareanæ, quam *Vareia*; & Muriliensi, quam *Murillo*, interpretatur. Quartus enim qui vocaretur, quater esse debuit Episcopus. Ad populum phaleras. Fortè Argæizius Lucronientis, potius quam Pseudo-Haubertus Hispalensis, pium esse gnarus patriam colere, per totam urbis suæ viciniam Episcoporum sedes spargere voluit. Namque Agon, Alberite, Clavijo, Lecora, Murillo, Viguera, Vareia, quibus oppidis hunc honorem adjudicat, duabusve, tribusve, aut quatuor ad summum leucis à Lucronio urbe distant.

540. Et est ne hoc secundum sanctorum patrum divinitus inspirata decreta (ut Leo Magnus ait Pontifex t) quæ vetuere ne viculis, & obscuris, & solitariis municipiis tribueretur sacer-

l Pag. 100

m Pag. 208

n Baronius 111. Novemb. Equilinus lib. 10. cap. 16.

o Ad Dextrum anno 2. pag. 100.

p In Chronico num. 84.

q In hac Appendice sub titulo Vareia sect. 214. pag. 197.

r Quasi ad ann. cccviii. pertinentibus.

s Vide fæctiones harum Additionum. 97. 164. & 214.

t Epist. 87.

x In Notis ad annum DCCXXVII. pag. 160. col. 2.

y Hister. del Rey D. Alfonso el VI. fol. 43.

z In Notis ad Episcopos pag. 138.

a Sandoval. Notis à los Obispor pag. 115. b Idem pag. 247.

c Sandoval. ibid. pag. 191. & 248.

d Sandoval. pag. 249.

e Idem pag. 170.

f In carmine Dulcidiano.

sacerdotale fastigium, ne honor, cui debent excellentiora committi, ipse sui numerositate vilesceret? Quod in conciliaribus explicatur constitutionibus u, ne in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficiat unus presbyter, ordinetur Episcopus. Decreta SS. Patrum à Leone laudata, non solum ordinationes Nicænæ atque aliarum Oecumenicarum Synodorum sunt, de quo haud dudum viri docti disputarunt; sed potiore jure quicquid viri Apostolici recenti adhuc Ecclesia, & ab Apostolis ipsis instructi stabiliverunt. Quorum è numero S. Quartus, minimè Paulli magistri sui præceptum non exsequi potuit, qui ad Titum scribens, reliqui te Crotæ (ait) ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros (hoc est, Episcopos) sicut & ego disposui tibi.

541. Quis autem audebit civitatis, ampliorisve alicujus, quàm obscurissimorum vicorum appellationes iis locis tribuere, quorum geographicorum, historicorum, Ecclesiastico-

rum librorum nullus, præter unum Haubertum nullius fidei hominem, unquam meminerit? Prætereo quod de Vincentii martyris Ecclesia Muriliensi, prima inter Hispanias Collegiata, quamque Petrus hujus Ecclesiæ Episcopus anno CCCLXXXI. fundasse dicitur, in iisdem *Adversariis* legitur Hauberti, magni nostri Apollinis, cui planè in doctissimo sæculo, & post excisa & incensa omnia ferè à Mauris vetustatis monumenta, perspicacissimum esse obtigit minutissimarum quoque rerum, quæ olim apud nos accidissent, indagatorem ac præconem clarissimum.

542. De Concilio Agone habito adversus Vigilantii hæresin, non adversus Priscillianistarum, ut Argæzius vulgari verbo interpretatur, anno CCCXCIII. nihil dicere opus est, cum æquius & proclivius sit sola refutatione unicum, atque eum luxatæ, immo nullius fidei, testem repellere.

n Concil.
Laodic. cap. 36.
Concil. Africa-
no cap. 42. Sar-
dicensi cap. 6.

x Vide Card.
Branacci *Dis-*
sertationem in-
ter alias *De*
Regulis SS.
PP. Romæ
MDCLXXII.

Finis Tomi Primi.

